DE NAVORSCHER,

EEN MIDDEL TOT GEDACHTENWISSELING
EN LETTERKUNDIG VERKEER TUSSCHEN ALLEN, DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN.

Met Bijdragen van de Heeren:

A. J. VAN DER AA; J. VAN DER BAAN; Prof. J. BADON GHIJBEN; Mr. BODEL NIJENHUIS; Prof. P. BOSSCHA; J. BOUMAN; J. BRAKEL; C. W. BRUINVIS; D. BUDDINGH; Prof. P. O. V. D. CHIJS; J. H. VAN DALE; Mr. J. DIRKS; Ds. G. DOEDES; Dr. J. C. DRABBE; Jhr. RAMMELMAN ELSEVIER; E. GERDES; Ds. B. GLASIUS; Ds. A. P. VAN GRONINGEN; Mr. M. C. VAN HALL; K. J. R. VAN HARDERWIJK; Mr. W. J. C. VAN HASSELT; Ds. O. G. HELDRING; C. J. HELLINGWERF; Prof. A. A. VAN HEUSDEN; Dr. J. J. DE HOLLANDER; J. HONIG, JZN. JR.; Dr. A. H. ISRAELS; Dr. L. J. F. JANSSEN; O. KEER; J. PH. VAN DER KELLEN; G. L. KEPPER; S. F. KLYNSMA; Ds. J. C. KOBUS; J. L. DE BRUYN KOPS; C. KRAMM; W. J. LAGERWEY; Ds. P. LEENDERTZ, WZN.; Mr. J. VAN LENNEP; P. A. LEUPE; J. F. G. MEIJER; Dr. E. MOLL; J. W. MULLER; Dr. S. I. MULDER; F. NAGTGLAS; J. J. NIEUWENHUIZEN; Mr. IS. AN. NIJHOFF; P NIJHOFF; Ds. H. M. C. VAN OOSTERZEE; J. H. PEETSOLD; R. POSTHUMUS; Ds. IS. PRINS; J. B. RIETSTAP; M. ROEST, MZ.; Dr. R. C. RÖMER; G. P. ROOS; G. VAN SANDWIJK: Ds. J. G. DE HOOP SCHEFFER; Dr. C. H. SCHNEITHER; Dr. G. D. J. SCHOTEL; J. SCOTT; Jhr. H. B. VAN SMINIA; Dr. F. A. SNELLAERT; Dr. H. J. SPIJKER; F. F. C. STEINMETZ; Mr. J. H. DE STOPPELAAR; Dr. E. B. SWALUË; Mr. H. J. SWAVING; Mr. R. W. TADAMA; Dr. P. H. TYDEMAN; Dr. D. J. VEEGENS; Mr. L. G. VERNÉE; Prof. L. G. VISSCHER; Dr. A. VAN DER WILLIGEN; J. J. WOLFS; *en velen, die nog onbekend wenschen te blijven.*

Viresque acquirit eundo.

ZESDE JAARGANG.

AMSTERDAM, bij FREDERIK MULLER.
1856.

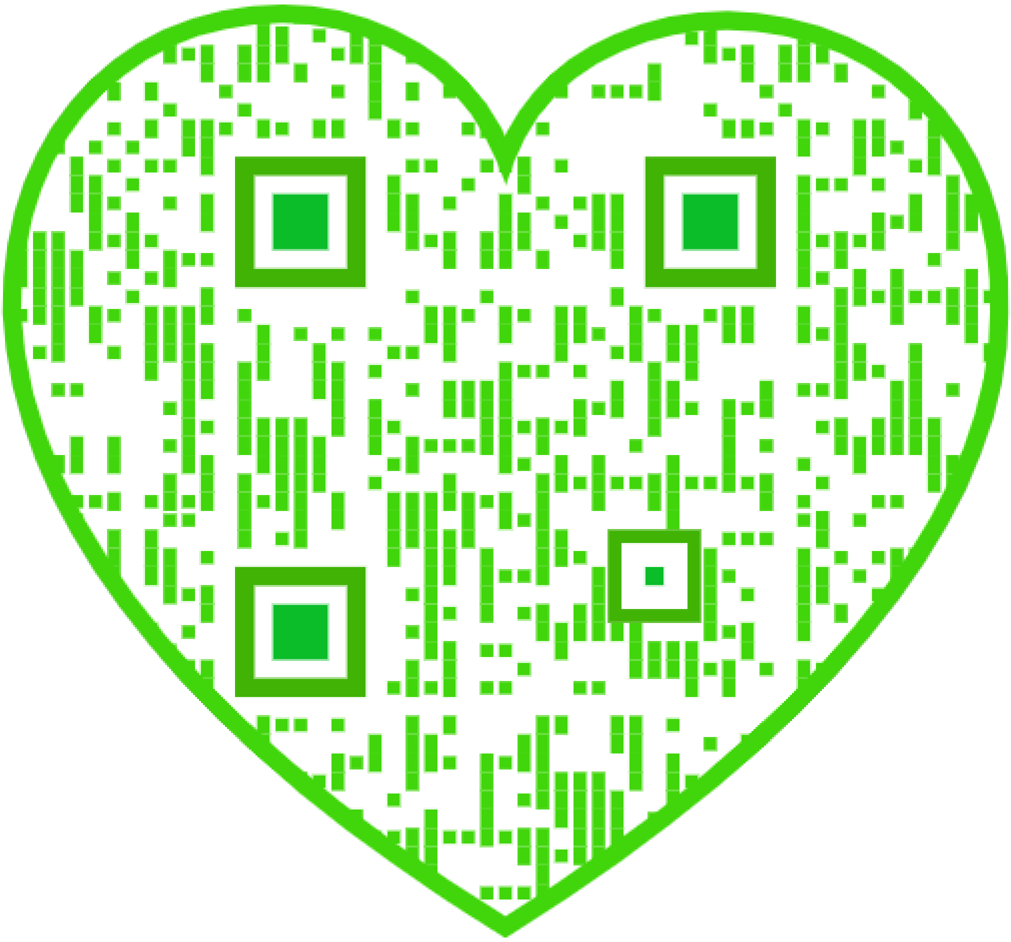

Al gaande wint hij krachten.

Gedrukt bij IPENBUUR & VAN SELDAM.

SCHRIJF- EN DRUKFOUTEN.

Bl. 5, Kol. 1. r. 8 v. b. staat: *de Saulnier;* lees: *le Saulnier.*
— 16, —— 2. r. 3 v. b. —— Vr. 3; lees: Vr. 9.
— 20, —— 2. r. 23 v. b. —— 230; lees: 290.
— 20, —— 2. r. 33 v. b. —— 295; —— 294.
— 20, —— 2. r. 35 v. b. —— nu; lees: voor.
— 21, —— 2. r. 25 v. b. —— 118; lees: CXVIII.
— 22, —— 1. r. 23 v. b. —— RONKENS; lees: ROUKENS.
— 24, —— 2. r. 2 v. b. —— L.; lees: I.
— 24, —— 2. r. 14 v. b. —— van zilver; lees: van zilver, houdende in den opgeheven regterpoot een' steen; helmteeken: een kraanvogel *naissant*, tusschen eene vlugt, à dextre van azuur, à sénestre van zilver.
— 24, —— 2. r. 33 v. b. —— DE NEUFFAGE's *Armoriae;* lees: DE NEUFFORGE's *Armorial.*
— 24, —— 2. r. 8 v. o. —— contournées; lees contournés.
— 34, —— 2. r. 33 v. b. —— 30; lees: 13.
— 38, —— 2. r. 25 en 26 v. b. staat: der Fransche ongeschoeide Carmeliten of Theresiakerk in de Assendelftstraat (in de wandeling die der *Fransche pères* of de Lorrestraat genoemd); lees: der Fransche ongeschoeide Carmeliten of Theresiakerk (in de wandeling die der *Fransche pères* genoemd) in de Assendelft- of Lorrestraat.
— 43, —— 1. r. 29 v. o. staat: *macles;* lees: *losanges.*
— 47, —— 1. r. 29 v. o. —— 94; lees: 294.
— 48, —— 1. r. 20 v. b. —— *Armoriae;* lees: *Armorial.*
— 49, —— 2. r. 10 v. b. —— *Tournais;* lees: *Tournay.*
— 49, —— 2. r. 2 v. o. —— 265; lees: 285.
— 50, —— 1. r. 12 v. b. —— BORT; lees: BOOT.
— 53, —— 2. r. 31 v. b. —— bedoeld; lees: bedoelde.
— 54, —— 1. r. 20 v. b. —— *Neuppert;* lees: *Neipperg.*
— 56, —— 2. r. 14 v. b. —— BEAUHARNAIS; lees: BEAUHARNAIS.
— 56, —— 2. r. 4 v. o. —— *Honem;* lees: *Hohen.*
— 62, —— 1. r. 11 v. o. —— *Hoff;* lees: *Haff.*
— 62, —— 1. r. 10 v. o. —— *Binuusberg;* lees: *Braunsberg.*
— 64, —— 1. r. 28 v. o. —— *Fries;* lees: *Vries.*
— 64, —— 1. r. 27 v. o. —— Friesch; lees: Fransch.
— 73, —— 1. r. 17 v. o. —— J. H. WILLINK; lees: S. H. WILLINK.
— 83, —— 1. r. 26 v. o. —— bl. 27; lees: bl. 125—131.
— 88, —— 1. r. 11 v. b. —— *Jemappe;* lees: *Gennap.*
— 109, —— 2. r. 17 v. b. —— uoflik; lees: noflik.
— 109, —— 2. r. 19 v. b. —— ik; lees: it.
— 109, —— 2. r. 18 v. o. —— sie; lees: sei.
— 110, —— 1. r. 17 v. b. —— zij; lees: hij.
— 110, —— 1. r. 24 v. b. —— mondekroepers; lees: moudekroepers.
— 110, —— 1. r. 28 v. b. —— honnenippers; lees: honnewippers.
— 112, —— 1. r. 10 v. o. —— opschrift; lees: omschrift.
— 112, —— 1. r. 6 v. o. —— naliet; lees: gehad heeft.
— 122, —— 2. r. 19 v. b. —— V. D. N.; lees: S. v. D. N.
— 134, —— 2. r. 10 v. b. —— bl. 5; lees: bl. 4.
— 136, —— 2. r. 16 v. b. —— 1625 tot 1645; lees: 1725 tot 1745.
— 144, —— 1. r. 20 v. o. is het jaartal 1821 zeker onnaauwkeurig.
— 146, —— 1. r. 26 v. o. staat: 1790; lees: 1690.
— 149, —— 2. r. 13 v. b. —— TREHERUS; lees: FREHERUS.
— 150, —— 1. r. 30 v. o. —— NEUFFANG; lees: NEUFFORGE.
— 157, —— 1. r. 28 v. b. —— 1850; lees: 1750.
— 164, —— 2. r. 27 v. b. —— *rerum;* lees: *renum.*
— 170, —— 1. r. 2 v. o. —— D. I. N.; lees: D. I. I. N.
— 171, —— 2. r. 8 v. b. —— *substantivus;* lees: *subjunctivus.*
— 175, —— 2. r. 9 v. b. —— 1625; lees: 1725.
— 176, —— 2. r. 7 v. o. —— in welk treurspel; lees: in welk deel het treurspel.
— 190, —— 2. r. 36 v. b. —— *pract;* lees: *zwart.*
— 190, —— 2. r. 5 v. o. —— 13den; lees: 18den.
— 200, —— 1. r. 13 v. o. —— DEELS; lees: DULS.
— 200, —— 1. r. 17 v. o. —— BRUHELL; lees: BRUHESE.
— 202, —— 1. r. 24 v. o. —— RONKEMA; lees: ROUKEMA.
— 202, —— 2. r. 7 en 8 v. b. staat: *Antverpianus;* lees beide keeren: *Anverpianus.*
— 202, —— 2. r. 11 v. b staat: GASSCHES; lees: GASSELUS.
— 202, —— 2. r. 22 v. o. —— *Elsheynnen;* lees: *Elsheymen.*
— 202, —— 2. r. 19 v. o. —— DIKIAS; lees: DIKIUS.
— 202, —— 2. r. 14 v. o. —— VER-MANDERUS; lees: VERE MANDENSIS.
— 205, —— 1 r. 24 v. o. —— t. l. a. p.; lees: in het *Bijblad* 1854, bl. xxiii.
— 205, —— 2. r. 27 v. b. —— cxl; lees: cxi.
— 207, —— 1. r. 2 v. o. —— 1853; lees: 1855.
— 208, —— 1. r. 9 v. b. —— deze; lees: dezer.
— 209, —— 1. r. 6 v. b —— $*_{*}*$; lees: ***.
— 212, —— 1. r. 37 en 36 v. o. staat: VOS; lees: VOSCH.
— 213, —— 2. r. 17 v. o. staat; 1623; lees: 1620.

Bl. 213, Kol. 2. r. 14 v. o. staat: *Neuhausen;* lees: *Neuhoesel.*
— 224, —— 2. r. 39 v. b. —— *gemata;* lees: *gemate.*
— 224, —— 2. r. 29 v. o. —— *nakkipuro;* lees: *nahkipuro.*
— 228, —— 1. r. 20 v. o. —— BAAR; lees: BAER.
— 228, —— 2. r. 24 v. b. —— HEERE; lees: HEESE.
— 228, —— 2. r. 16 v. o. —— ROCKHOVEN; lees: BOCKHOVEN.
— 229, —— 1. r. 14 v. b. —— MUERACKER; lees: MUESACKER.
— 230, —— 1. r. 4 v. o. —— *Kaunenburg;* lees: *Kannenburg.*
— 236, —— 1. r. 6 v. b. —— M.; lees: T.
— 244, —— 2. r. 12 v. o. —— *firea;* lees: *firen.*
— 249, —— 2. r. 10 v. b. —— 1828; lees: 1848.
— 252, —— 1. r. 22 v. b. —— QUEREDO; lees: QUEVEDO.
— 261, —— 1. r. 1 v. b. —— BREUKELMAN; lees: BEUKELMAN.
— 262, —— 1. r. 7 v. o. volge op „zeggen": „wien METTINA" enz.
— 263, —— 1. r. 6 v. o. staat: PAUCRAS; lees: PANCRAS.
— 263 vervalt de noot.
— 265, Kol. 2. r. 3 v. o. —— Mei 1710; lees: Maart 1714.
— 266, —— 1. r. 14 v. b. —— C. G. B.; lees: D. W. Z.
— 271, —— 2. r. 20 v. b. —— voerde; lees: voerden.
— 278, —— 2. r. 10 v. o. —— LAPPO; lees: LAPP.
— 280, —— 1. r. 10 v. o. —— chateau; lees: chasteau.
— 280, —— 1. r. 7 v. o. —— contre; lees: entre.
— 280, —— 2. r. 10 v. o. —— les successeurs; lees: ses successeurs.
— 280, —— 2. r. 9 v. o. —— faict; lees: faicts.
— 283, —— 1. r. 9 v. o. —— *Cackerbeck;* lees: *Cackesbek.*
— 286, —— 1. r. 14 v. b. —— *Frije Fries;* lees: *Vrije Fries.*
— 286, —— 1. r. 20 v. b. —— dl. IV. bl. 4; lees: dl. VI. 4.
— 286, —— 1. r. 39 v. b. —— *Are;* lees: *Aue.*
— 286, —— 2. r. 8 v. b. —— *Nord-Friesland;* lees: (schrijver van *Nord-Friesland.*
— 286, —— 2. r. 20 v. o. —— *op;* lees: *up.*
— 286, —— 2. r. 16 v. o. —— *te;* lees: *to.*
— 288, —— 1. r. 20 v. b. —— *Tractaotje;* lees: *Tractaatje.*
— 295, —— 1. r. 3 v. o. —— 1653; lees: 1683.
— 304, —— 2. r. 16 v. o. —— kinderman (*) stil; lees: kindermanstic (*).
— 308, —— 1. r. 15 v. b. —— *Ohajjiem;* lees: *Chajjiem.*
— 309, —— 2. r. 2 v. b. —— LENNEPS; lees: LENNEP,
— 312, —— 1. r. 3 v. o. —— *Doodt;* lees: *Dordt.*
— 314, —— 2. r. 25 v. b. —— WELCOTT; lees: WOLCOTT.
— 317, —— 1. r. 27 v. b. —— *Hist;* lees: *Kist.*
— 317, —— 1. r. 36 en 38 v. b. — *Historie:* lees: *Kist*
— 318, —— 1. r. 28 v. b. —— BOURBONDIË; lees: GOURBON.
— 329, —— 1. r. 25 v. b. —— voce, calamoque; lees: voce calamoque.
— 329, —— 1. r. 20 v. o. —— prudentem; lees: prudentum.
— 329, —— 1. r. 9 v. o —— zijne; lees: zijnen.
— 330, —— 1. r. 22 v. o. —— „*Spaansche;* lees: „*Spiegels der Spaansche.*
— 330, —— 2. r. 10 v. b. —— jongere; lees: jonger.
— 331, —— 2. r. 16 v. b. —— bequamen; lees: bequamer.
— 335, —— 1. r. 11 v. b. —— *moai,* moei, (de; lees: *moai* (moei, de.
— 341, —— 2. r. 23 v. o. —— *Amst.*; lees: Z. *Otia, Amst.*
— 343, —— 1. r. 13 v. o. —— DEN BOETZELAER; lees: VAN DEN BOETZELAER.
— 344, —— 2. r. 4 v. o. —— *den*; lees: *de.*
— 345, —— 2. r. 31 v. b. —— RENGAR; lees: RENGER.
— 346, —— 1. r. 13 v. o. —— DE L'AU; lees: DE L'EAU.
— 349, —— 1. r. 17 v. b. —— WIELINK; lees: WILLINK.
— 349, —— 1. r. 19 v. b. —— ontworpen; lees: ontworpen door.
— 349, —— 1. r. 17 v. o. —— de Munstersche; lees: den Munsterschen.
— 351, —— 2. r. 11 v. o. —— Admiraal LODEWIJK; lees: Admiraal; LODEWIJK.
— 352, —— 1. r. 3 v. b. —— SYPSNSTEYN; lees: SYPENSTEYN.
— 353, —— 2. r. 21 v. b. —— *deel;* lees: *dul.*
— 355, —— 1. voege men bij het medegedeelde aangaande W. VAN BARDENS, van *Warmenhuizen,* dat diens graf zich op het koor der Groote Kerk te *Alkmaar* bevond.
— 356, —— 1. r. 16 v. b. staat: *monté;* lees: *mourante.*
— 356, —— 2. r. 26 v. o. —— zoon; lees: broeder.
— 356, —— 2. r. 13 v. o. —— RAURT; lees: RANST.
— 257, —— 1. r. 9 v. b. —— *Lipsel;* lees: *Lijssel.*
— 370, —— 2. r. 5 v. o. —— WAPME; lees: WAPSNE.
— 377. —— 1. r. 16 v. o. —— WACKENDORFF; lees: WACHENDORFF.
— 381, —— 2. r. 15 v. b. —— 122; lees: 222.
— 382, —— 1. r. 4 v. b. —— 1617; lees: 1716.
— 386, —— 2. r. 8 v. o. —— *Nelenius;* lees: *Nelenus.*
— 387, —— 2. r. 3 v. b. —— Vr. 135; lees: Vr. 175.
— 388, —— 1. r. 14 v. b. —— NODEIL; lees: NODELL.
— 388, —— 1. r. 17 v. b. —— *Criminilibus;* lees: *Criminalibus.*
— 388, —— 1. r. 19 v. b. —— 1757; dit zal, vergeleken met *Nav.* II. bl. 345, moeten zijn: 1751; zoodat Mr. S. VAN DER WOUDEN 24, en niet 19 jaren oud was, toen hij promoveerde, zoo als *Nav.* VI. bl. 388, k. 1, r. 20 v. b. wordt beweerd.

De oude salmen eeren.
De jonge salmen leeren,
De wijse salmen vragen,
De sotte salmen verdragen.

DE NAVORSCHER,

EEN MIDDEL TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER TUSSCHEN ALLEN, DIE IETS WETEN, IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN.

„Die 't beter weet mag het zeggen."

AANTEEKENINGEN.

Nog iets over oude drinkkannen. Voor eenigen tijd werd in dit Tijdschrift (dl. III. bl. 199) door mij de opmerkzaamheid gevestigd op een' kunst- en nijverheidstak der XVIde eeuw, het vervaardigen van een zeker soort drinkkannen, met beeldwerk en opschriften voorzien, en bij die gelegenheid werd onzeker gelaten de, op sommige van die kannen voorkomende uitdrukking »*zu der roren* of *rorren* of *raren*". Deze uitdrukking moest de woonplaats bevatten van den pottenfabrikant, BALDES MENNICKEN, die, volgens opschriften op sommige kannen, ten jare 1579, *wonede toten roren* (*rorren* en *raren*), en tot devise had »*in leiden gedolt*". Wij drukten toen het vermoeden uit, dat onder dit *Roren* enz. *de Roer* of *Roerort* zou verstaan worden, hoewel we ons de zwarigheden niet ontveinsden, welke daartegen over stonden. Kort daarop werd een soortgelijk, maar uitvoeriger berigt van mij over dit onderwerp geplaatst in de te *Bonn* uitkomende *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, Th. XIX. S. 147, waarin dezelfde gissing werd voorgesteld. Dit laatste berigt trok de bijzondere aandacht van Prof. BRAUN, te *Bonn*, die in het pas verschenen XXIIste deel der voormelde *Jahrbücher* (S. 126—129) hetzelfde onderwerp nogmaals ter sprake bragt (met verwijzing naar ons opstel in Deel XIX) en nog eenige opschriften van kannen uit denzelfden tijd aanvoerde, vooral uit den sedert verschenen Catalogus van LEVENS verzameling te *Keulen*, terwijl hij er tevens in slaagde om met zekerheid de plaats op te sporen, die onder het meergemelde *Roren* moet verstaan worden. Het strekt ons tot genoegen, dat hierdoor aan deze onzekerheid een einde gemaakt is, en gaarne geven wij daarvan berigt in dit Tijdschrift, waarin aan ons eerste opstel over dat onderwerp een plaatsje werd ingeruimd. Prof. BRAUN schrijft, t. a. pl., dat hij de opheldering verschuldigd is aan den Heer WEIDENHAUPT, Domschatzmeister te *Aken*, en hij geeft ze met de navolgende woorden: »Drie uren van *Aken* ligt een kerkdorp, waar in vroegere tijden het pottenfabriceren in bloei was. Dat dorp heet *Raeren*, *Raren*, in de volkstaal *Roren*, en draagt nog de herinnering met zich om aan zijne vroegere fabrieken, door tot op den huidigen dag *Kanneroren* genoemd te worden. De familie MENNEKEN, eertijds kannen- of pottenbakkers, is tot op dezen oogenblik te *Kanneroren* nog in talrijke leden over, en fragmenten van zulke kannen, als waarvan hier sprake is, worden er nog dikwerf en in menigte gevonden." — Deze aanwijzing laat omtrent de afkomst van die kannen wel niet den minsten twijfel over. —

Ik mag deze geschikte gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder te vermelden, dat de Heer V. D. N. in dezen NAVORSCHER, a. dl. bl. 266, zeer te regt eene schrijf- of drukfout in mijn opstel heeft aangewezen bij den naam HAXLER, welke daar HANXLER had behooren geschreven te zijn, gelijk er ook zeer duidelijk op de door den Heer VERNEE het eerst bekend gemaakte kan (zie NAV. II. bl. 187) te lezen staat. Ook heeft laatstgenoemde Heer t. a. pl. bl. 265 volg., nog eenige opschriften van kannen medegedeeld uit het Haagsche kabinet van zeldzaamheden, die echter nog met andere uit dezelfde verzameling hadden kunnen vermeerderd worden, immers indien die kannen er zich nog bevinden, wier opschriften vóór tien jaren door mij gecopiëerd werden. — Wat overigens de Heer V. D. N. tegen mij, met betrekking tot verklaring van de opschriften op de pas vermelde kan heeft aangevoerd, komt mij onhoudbaar voor, en zal hij vermoedelijk thans reeds zelf niet meer goedkeuren.

L. J. F. JANSSEN.

Aarden kruiken met aangezigten en wapens. Ik verzuimde nog altijd, op den wenk van Dr. L. J. F. JANSSEN, de kleinigheid mede te deelen, dat in mijn bezit is eene kruik van grijs aardewerk (Keulsch), aan de buitenzijde bruin verglaasd. Op den vorm komt het wei-

nig aan, te minder dewijl het bovenste gedeelte van kruik en oor ontbreken. Om den buik vindt men een achttal nissen. In de eerste staan twee personen, ieder met een blaasinstrument aan eene tafel, op welke een beker, onder welke eene kan. In iedere der volgende nissen is een paar, een mannen- en een vrouwenbeeldje, voorgesteld, en wel, blijkens de kleeding, hetzelfde paar, dansende, maar in verschillende houdingen, waarin verschillende, voortgaande figuren gemakkelijk zijn te bespeuren. Het onderschrift is niet zeer duidelijk door aanhechtsel op het verglaassel. Er is uit te lezen:

GERET : KLAES : NV : VRY : ZYNT : AL : HEIWIR : WILLEN : DANSEN : VM : LERRE : BRVICH : VNND : HAREN : KRANSSEN.

De kruik is overigens goed bewerkt en werd in 1841 te *Zierikzee* opgegraven ter plaatse, waar vroeger het Minderbroedersklooster stond, hetwelk tijdens den beeldenstorm onder de voet werd gehaald.

H.M.C.v.O.

Munten met de wapens op de rijksstaven. Op de onlangs, in het *Huis met de hoofden* alhier (*Amsterdam*), gehoudene verkooping van penningen en munten, waaronder zich de hoogst zeldzame proefmunten van het *Bataafsche Gemeenebest* en de verschillende mede zeer zeldzame proefmunten van het koningrijk *Holland* bevonden, alle afkomstig uit de nalatenschap van den Heer I. J. A. GOGEL, in leven Agent van Financiën onder voormeld gemeenebest, onder den Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK, en vervolgens ook onder LODEWIJK NAPOLEON als koning van *Holland*, welke betrekking hij tot den jare 1809 bekleedde, werd ik kooper van het stel munten, bekend onder de benaming van de *Munten met de wapens op de rijksstaven*. Deze munten waren besloten in een bepaald daarvoor ingerigt foudraal, op welks bodem ik een geschrift ontdekte, inhoudende eene beschrijving en verklaring van den beeldenaar dier munten, welk een en ander, naar ik geloof, vroeger van geene algemeene bekendheid zal geweest zijn. Ook de Heeren JERONIMO DE VRIES en JOH. CORN. DE JONGE schijnen er niet van geweten te hebben, daar zij in hun verdienstelijk werk: *De Nederlandsche Gedenkpenningen verklaard en bijdrage tot de Penningkunde*, dl. I. bl. 117 volg., over deze munten handelende, van haar zeiden: »Niettegenstaande zij uitmuntend fraai zijn, werden zij door dien koning afgekeurd en werden de stempels zelve dadelijk ingetrokken. Welke de reden van deze afkeuring geweest zij, is niet bekend. Kan ook het aanwezen van de Rijksinsigniën al te veel het kenmerk van een onafhankelijk Souverein dragende aan het Fransche Gouvernement mishaagd hebben? of moest de kunstvlijt van eenen bekwamen kunstenaar, toen ten tijde door den Koning nog niet genoeg op prijs gesteld, onderdoen voor den arbeid van eenen vreemden? Hoe dit zij, de overige munten van LODEWIJK NAPOLEON werden niet meer door HOLTZEY gegraveerd en het vervaardigen derzelve werd opgedragen aan eenen Franschman, GEORGE genaamd."

Ware de inhoud van het voormelde geschrift aan genoemde Heeren bekend geweest, hunne geopperde bedenkingen omtrent de aanleidende oorzaak tot de afkeuring van den stempel dier munten waren waarschijnlijk in eenen anderen zin gewijzigd geworden.

In de veronderstelling nu, dat het aan mijne confraters muntverzamelaars niet onaangenaam zoude zijn om insgelijks daarmede bekend te worden, ja, dat de kennis daarvan zelfs voor het algemeen niet geheel van belang ontbloot is, geef ik er hier eenen letterlijken afdruk van:

»Op de voorzijde:

Het beeltnis V. Z. Majesteit
LODEWIJK de Eerste Koning
van Holland.

Op de tegenzijde:

Het gekroond Wapenschild
de Scepter en de Maarschalkstaf
door een Guirlande van
Eike blaaderen gecierd
en verbonden alzo beiden
Rijken belang Militair
beschoud, geoordeeld
word overeenkomstig
en deeze Throonen op
Constitutioneelen
gronden gevestigd zijnde,
daar door ook beider
welstand verzeekerd
worden."

Alsnu door die verklaring omtrent de ware beteekenis van den beeldenaar op de keerzijde dier munten ingelicht, geloof ik, dat men alleen aan het daarin uitgedrukte denkbeeld de afkeuring van dien stempel hebbe toe te schrijven: alleen aan dat denkbeeld van eene volkomene overeenkomst van belangen tusschen *Holland* en *Frankrijk*, en van eene zoo innige alliantie tusschen beide Staten, en dat wel op *constitutionele* gronden?! LODEWIJK toch kende te wel den aard zijns broeders en dien van zijne eigene verheffing tot de koninklijke waardigheid, dan dat hij, bij deze kennis, gepaard aan zijne zucht om zich bij zijne nieuwe landgenooten bemind te maken, zoodanig denkbeeld eener zoo innige alliantie of algeheele overeenkomst van belangen met het magtige *Frankrijk*, op die wijze, bij den dagelijkschen om-

gang met de door hem geslagene munten,zoude hebben willen zien levendig gehouden en voortgeplant; met dat *Frankrijk*, hetwelk alleen op uitbreiding van eigen grondgebied en grootheid bedacht was. Geen wonder derhalve, dat hij de uitdrukking daarvan op de munten verwierp, en hen, die welligt meer Buonapartisch-Fransch gezind dan hij zelf, daaraan meerdere waarde hechtten, uit zijne dienst ontsloeg.

Tot nadere staving van dit vermoeden omtrent de reden tot afkeuring van dien muntstempel door Koning LODEWIJK, zij het mij vergund nog de volgende regelen uit *De voornaamste geschiedenissen van Noord-Nederland, door* Mr. J. VAN LENNEP, *aan zijne kinderen verhaald*, 4de afd. 2de st. bl. 131, 132, bij te brengen:

»De bedoeling van NAPOLEON, als hy aan zijn broeders Koninkrijken schonk, was niet, dat zy aldaar hun nieuwen onderdanen, maar dat zy hem ten dienste zouden zijn. »Uw eerste plicht", zeide NAPOLEON aan de door hem ten troon verheven Vorsten, »is jegens my, uw tweede jegens *Frankrijk:* al de overige zijn daaraan ondergeschikt." Ook aan LODEWIJK had hy by diens afscheid op 't hart gedrukt, dat hij nooit moest ophouden Franschman te zijn: en de waardigheid van Erfelijk Groot Connétable des Rijks, hem geschonken, moest strekken om bij hem en zijn nakomelingen dat denkbeeld van afhankelijkheid van *Frankrijk* voortdurend levendig te houden."

»Dit nu verkoos LODEWIJK niet te begrijpen."

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat de schepter en staf, waarop het wapenschild rust, juist niet als Hollands rijksinsigniën zijn te beschouwen, alleen de schepter. De staf stelde hier de waardigheid voor van Maarschalk of Connétable van *Frankrijk*.

K.

Algebraïsche formule. De vraag des Heeren J. KORTMAN (V. bl. 133, Vr. LXXVIII), wier beantwoording ik met belangstelling te gemoet zie, heeft mij eene andere, schier even-eenvoudige en gemakkelijk in het geheugen te prenten formule herinnerd, waardoor men niet alleen kan bepalen, op welken dag der week van eenig jaar de eerste Maart invalt, maar die voor elke dagteekening van dat jaar kan dienen.

Door het mededeelen daarvan meen ik genoemden Heer geene ondienst te doen; te meer daar ik er den grond van zal aanwijzen, en daardoor welligt iets bijdragen om hemzelven of iemand anders op het spoor te brengen de zijne te ontcijferen.

Die formule is deze:

$$\left[\frac{A + \frac{1}{4}A + S + D - \left\{\begin{matrix}12\\11\\10\text{ enz.}\end{matrix}\right.}{7}\right] = R.$$

A beteekent het gegevene jaargetal, *nadat er de éénheid is afgetrokken* (Bij $\frac{1}{4}$ A wordt ook hier de breuk verwaarloosd). S duidt de som der dagen aan, die ontstaat door van elke der verloopene volle maanden, vóór de gegevene dagteekening, 28 af te trekken, en de resten op te tellen, D dien datum zelven; terwijl het getal 12 gebruikt wordt voor een jaargetal uit de 19de eeuw, 11 voor de 18de, 10 voor de 17de en 16de eeuw enz. — Eindelijk duidt R de rest der deeling door 7 aan. Is die rest 0, dan is de gevraagde dag een *Vrijdag*, 1 een *Zaturdag*, 2 een *Zondag*, 3 een *Maandag* enz.

De reden der bewerking van het eerste lid der formule is te gemakkelijk na te gaan, om nog te worden aangetoond; ik zal dus alleen den grond voor het laatste opgeven.

In 1854 bijvb. zijn, volgens O. S., 463 schrikkeljaren. Dus zijn 1854 jaren
$= 1854 \times 52$ weken $+ (1854 + 463)$ dagen.
$= 1854 \times 52$ weken $+ 2317$ dagen.
$= 1854 \times 52$ weken $+ 351$ weken.

Dewijl dus 1854 jaren gelijk zijn aan een geheel getal weken, zoo moeten 1°. Januarij A°. 1 en 1°. Januarij A°. 1855 op denzelfden dag zijn geweest (t. w. O. S.).

Nu was 13 Januarij 1855 N. S., overeenkomende met 1°. Januarij 1855 O. S. op *Zaturdag* en ook 1°. Januarij A°. 1 op *Zaturdag*.

Hieruit blijkt, dat de eerste dag onzer tijdrekening een *Zaturdag* geweest is.

C. M. OVERMAN.

Het zegel van Leycester. De Resolutie der Staten-Generaal aangaande den wil van LEYCESTER om voor zich met een ander dan het gewone zegel der Staten, hier te lande te zegelen enz., door den Heer ELSEVIER in haar geheel medegedeeld (zie NAV. V. bl. 97), had reeds in vroegere jaren de bijzondere aandacht getrokken van den geleerden navorscher W. A. VAN SPAAN, welke daarbij doet opmerken, *dat er een beer*, die niet in het wapen van LEYCESTER behoort, *door dezen daarin bijgevoegd is*, terwijl hij ten slotte naar de reden daarvan vraagt. Zijne woorden kwamen mij voor, eene plaats in DE NAVORSCHER te verdienen; misschien geeft dit aanleiding tot een antwoord op zijne vraag. Hij zegt het volgende: »Bij het doorloopen der oude papieren in de Griffie 's Hoves van *Gelderland*, is een groot aantal brieven door den Raad van Staaten, gedurende het bewind van den Graaf van LEICESTER, in den jaren 1586 en 1587, geschreven, mij ter handen gekomen. Het zegel waar mede die toegemaakt waren, kwam

mij buitengewoon en merkwaardig voor; verscheide afdrukzels had ik daar van bewaard, die mede in de verwoesting van mijn huis te *Arnhem* gedeelt hebben. Het zelve verbeeld, een Beer overeind op de achterste poten staande, met een touw om den hals, waar mede hij vastgemaakt is aan een stok of knuppel, die voor hem in den grond staat; aan zijn voeten ligt een' bundel met zeven pijlen; het zegel is zonder randschrift.

Toen ter tijd heb ik veel moeite aangewend verdere narichten daarover te bekomen, maar niemand kon mij eenig uitsluitsel geven. Alleen heb ik gevonden, dat bij besluit van de Staten-Generaal den 7 Junij 1586, verstaan werd; dat het zegel, door LEICESTER hier te lande te gebruiken, dat van de Staten-Generaal zijn zou; maar korte dage daar op, den 30 Junij werd door dezelven toegestaan, dat in de borst van den Leeuw een Beer geplaatst werden om zijne Excellentie te believen, edog zonder *consequentie*.

Men vindt nog, dat na het vertrek van LEICESTER zijn zegel gebroken werd, en van de stukken een geschenk aan den Geldersche kanselier LEONINUS gemaakt is, volgens besluit van den 21 Julij 1588. Welke betrekking tusschen den Graaf van LEICESTER, en een Beer kan geweest zijn, is mij volkomen onbekend: noch het wapen van *Engeland*, noch dat van den Graaf, geven de minste aanleiding iets te kunnen gissen. Vele brieven, krijgsbevelen, Patenten, met het bijzonder zegel van LEICESTER voorzien, zijn mij voorgekomen. Zijn wapen was, twee leeuwen boven elkanderen geplaatst, en het schild is met den kousseband omringt; geen zweemsel van een Beer, zelfs niet bij de *Tenanten*. Is het niet mogelijk de oorzaak dezer begeerte van den Engelschen Landvoogd te kunnen ontdekken? Indien iemand mij daar omtrent eenige onderrichting zou willen geven, kan hij verzekert zijn, dat ik met dankbaarheid ontvangen zal." — Zie *Proeven van Historie en Oudheidkunde door* W. A. VAN SPAAN, *Cleve* 1805, in 8°., st. 1. bl. 127.

Veel is er reeds aangeteekend over deze vreemde geschiedkundige zaak, doch zij is nog niet tot die volkomene klaarheid gebragt, dat men haar als afgedaan kan beschouwen.

Onder onze historische portretten, is er mij maar één voorgekomen van LEYCESTER, staande ten voeten uit, dat op den voorgrond het genoemde wapenschild: *Een gezeten beer met zijne voorpooten een boomstam vasthoudende en om zijn' hals met een touw daaraan gebonden*, bevat. Deze prent is door VAN SICHEM gegraveerd in 4°. en behoort, zoo ik wel heb, in de uitgave van VAN REYD, *Gesch. in de Ned.* enz. Arnhem 1626 in 4°. te huis. Hoe kwam hij er toe om alleen dit wapenschild, hetwelk niet dat van LEYCESTER was, bij zijne beeltenis te stellen, en eene kroon, niet op het wapen, maar meer op den voorgrond daarbij te voegen? C. KRAMM.

Blaauwboekske. (Vgl. de *Aanteek.* NAV. V. bl. 131). Onder de benaming van *Blaauwboekje* wordt in den volsten zin begrepen *Volksboekje*. Het lag in den aard der zaak, dat zoodanige uitgave geen' band kon lijden, maar een blad blaauw papier, in vroegere dagen het eenigste goedkoope gekleurd papier, tot bekleedsel of omslag verkreeg. De geleerden en de hoogere standen wilden daarom van al zulke zaken, in het blaauw bekleed, niet gediend zijn; trouwens hiervoor bestonden ook dikwijls gegronde redenen, dewijl de vuilste en hatelijkste schotschriften datzelfde opperkleed verkregen.

Doch niet alle blaauwboekjes verdienen die verachting, ten bewijze waarvan ik hier een boek vermeld, voor het algemeen geschreven in goeden, geleerden en onderhoudenden leerzamen stijl, hetwelk door den schrijver zelven uit nederigheid met den naam van *Blaauwboekje* wordt bestempeld. De titel is als volgt: *Historischen Frans-man, in bijsondere Fransche geschiedenissen, gepast op de onderdruckte staat van ons lieve Vaderlandt door* FRANCISCUS RIDDERUS, *tot Rotterdam bij de weduwe* VAN ARNOUT LEERS, 1674 in 4°. — Aldaar vindt men in de *voor-reden aen den Leser*: — »Hebbende dan voorgenomen, ijet na gelegentheijt, of liever na de ongelegentheden van onze tijden op het papier te stellen, vondt raedsaem *Allerleij Natiën van Europa* eens door te loopen, en van ieder een kleyn BLAEUW BOEKJE aen ons Vaderlandt te geven: ende dat op die stijl, dat ik de feijlen zoude aanwyzen, ende de deughden en dapperheden zoude aanteijckenen, die mij van ijder in de Historiën voorquamen: niet dat ik van meyninge was in het breede alles te verhandelen, wat van *ijder Natie* konde worden geseijt, want dan moest in plaats van een *blaeuwboeckje* van ijder een groot boeck zijn gemaeckt geweest, maer alleen hier en daer ijets uijtkippende, dat eenighsints op de staet van ons Vaderland toepasselyk konde wesen" enz.

Dit boekje bevat 96 paginaas 4°., en een dergelijk onder denzelfden titel van *Historischen Engelsman*, 80 pag., en nog een dergelijk, *Historische Hollander*, 104 pag. groot, alle bij dezelfde uitgeefster in hetzelfde jaar verschenen.

In alle deze boeken heeft de schrijver een schat van Historische kennis, overwaardig te lezen, ten nutte zijner tijdgenooten zamengebragt. Het zijn werken, welke men heden met de pretentie van *Marokijn-boek* zoude bestempelen. C. KRAMM.

De maker van het Fransche Volkslied. Het door J. SCHREUDER daaromtrent medegedeel-

de in DE NAVORSCHER V. bl. 2, — mede te vinden in den *Konst- en Letterbode* van 1836, dl. II. bl. 17, — kan nog worden aangevuld uit hetgeen over JOSEPH ROUGET DE L'ISLE voorkomt in de *Biographie Universelle*, *Brux.* 1846, Tom. XVII, alwaar hij *le* TYRTÉE *moderne* genoemd en gezegd wordt geboren te zijn den 10den Mei 1760 te *Lons de Saulnier*. Toen hij als officier bij de genie zich te *Straatsburg* in garnizoen bevond, vervaardigde hij op verlangen van den Maire dier stad een' nieuwen marsch, en leverde zoowel de woorden als de muziek voor zijn *Chant de guerre de l'armée du Rhin*, gelijk hij dien getiteld had. Ongelooflijk groot was de uitwerking daarvan, en duizenden stelden zich daardoor als soldaat onder het nationale vaandel. Te *Parijs* werd deze marsch door de Marseillanen van BARBAROUX bekend gemaakt, en *l'Hymne des Marseillais*, en vervolgens *la Marseillaise* genoemd, onder welken laatsten naam hij is bekend gebleven. V. D. N.

Johannes Rothe. In de *Vaderl. Historie* van WAGENAAR, Dl. XIV. bl. 419 wordt JOHANNES ROTHE, als schrijver van blaauwboekjes tegen den Prins van Oranje, afgeschilderd als een man van kranke hersenen, die echter bij vlagen blijken van goed verstand gaf.

Er zijn nog twee brieven van dien ROTHE voorhanden; de eerste aan de Burgemeesters van *Leyden* geschreven luidt als volgt:

»Mijn Heeren!

Ick sende hierneffens eene copia van de brief aen het Hoff Provinciael gesonden: denct niet vreemt van deselve; ghij sult na desen sien, en mercken uijt wat oogemerck deselve geschreven is. De groote Godt komt needer met vuer en tempesten om uwe stadt te verstrooijen; gelooft mijne woorden en bekeert U. Den $\frac{6}{16}$ Sept. 1679.

Embden. JOANNES ROTHE,
de dienstknecht Godts en CHRISTI."

De copie, waarvan hij in gemelden brief spreekt, is van dezen inhoud:

»WelEedele Heeren!

Verstaen hebbende ghij mij op den 24 Junij publickelijck uijt de Provintie gebannen hebt, confisqueerende mijne goederen als een crimineel, schoon niets misdaen hebbe; maer wat geschreeven of gesprooken hebbe, is op het bevel van mijne Godt geschiet, soo sal ick U gebodt oock niet gehoorsamen, maer komen vrijmoedigh in het midden van de Provinciën, doende het geene Godt mij gebiet. Bant de sonden en grouwelen uijt het lant, en laat de dienstknechten Godts haare Godt gehoorsamen, anders ghij sult allen door de oordeelen Godts vergaen.

En ick ben verseeckert dat Godt mij tot U aller oordeel en onderganck sent, eeven als een MOSES aen PHARAO.

De tijt dat Godt U en uwe Regeeringe uijtroeijen sal, is gekomen. Leert wijs sijn eer dat het te laat is. Ick kome dan in het midden van U en brenge de oordeelen Godts mede om alle sijne inwoonderen te verteeren door vuer van den Hemel; Pestilentie, Hongersnoot, en alle soort van plaagen: gelooft ghij niet, ghij sult nochtans gevoelen dat ick de waerhijt gesegt hebbe.

De tijt tot het oordeel Godts naardert, beeft. De Heer komt met vuer, rouwe en doot. Hoort en gelooft, en vreest Godt.
Den $\frac{6}{16}$ Sept. 1679.

Embden. JOANNES ROTHE,
de dienstknecht Godts en CHRISTI."

De Staten van Holland hadden den 1 Dec. 1676 eene premie van *f* 3000 uitgeloofd voor het ontdekken van ROTHE, en *f* 2000 voor dengene, welke den boekdrukker wist aan te wijzen, bij wien die blaauwboekjes gedrukt waren. ..ELSEVIER.

Budget. In de Leydsche Courant van den 5 Februarij 1816 vindt men het volgende aangeteekend:

»*Budget* is *doos* in het oude Engelsch, gelijk *boite* in het Fransch. In de zuidelijke streken van *Vriesland* is dit woord *budt* of *butte* voor *doos* nog algemeen in gebruik, en zij, die immer met den Hinlooper Beurtman hebben gereisd, hebben kunnen zien in welke soort van *doozen* (aldaar en in geheel *Vriesland* bijzonderlijk *de butte* of *het budt* genoemd) de voorraad van spijs enz. gewoonlijk geborgen wordt."

»Men dient tot het komen der oorzaak, waarom dit woord *budget* (*de doos*) zo bij uitsluiting voor de berekening of opgave der staatsbehoeften in *Engeland* gebruikt wordt, te weten, dat aldaar, gelijk in *Frankrijk* het gebruik is om de stukken en bescheiden, tot ééne zaak betrekkelijk, in ééne doos bijeen te voegen, gelijk bij ons de Processtukken in zakken, en let men op het belang der verzaling van *alle* stukken, betrekkelijk tot de staatsuitgaven, van een geheel jaar over geheel *Engeland*, en van alles wat tot bestrijding van deze uitgave nodig is, dan is het geen wonder, dat men dit kistje bij uitsluiting *het budget*, *de doos* noemde, en dat men tegen *het openen* van dezelve opzag, en hierover veel sprak, en dat Dichters en Schrijvers die doos wel eens vergeleken bij *de doos van* PANDORA."

»Uit dergelijke verschillende gewoonten bij de onderscheidene volken, is het verschil van spreekwoorden en spreekwijzen om dezelfde zaak te beschrijven, te verklaren. Zo dient bij de Franschen het *en carton*, bij de Italianen het *in petto*, bij ons het *aan den spijker hangen*, om het *uitstellen* van eene zaak te beteekenen, vermits de Franschen de stukken in *papieren doozen*, de Italianen in *zakken* doen

rusten, terwijl de zakken met stukken, voorheen bij administratiën enz. hier te lande, wel eens *aan den spijker* werden opgehangen."

MONTANUS.

Amalia Andorpie, Gravin van Nassau. Ik geloof, dat het vermoeden van §. §. juist (zie NAV. V. bl. 245), en de bijnaam van ANDORPIE, gegeven aan Gravin AMALIA of EMILIA, de jongste dochter van Prins WILLEM I en CHARLOTTA VAN BOURBON, ook wel EMILIA SECUNDA geheeten, een plaatsnaam is, even als die van FLANDRINA, BRABANTINA en BELGICA, aan hare zusters gegeven. ANDORPIE zal toch wel niets anders beteekenen dan de *Antwerpsche* of *van Antwerpen* (Hoogd. *Antorf* of *Andorf*), vermoedelijk de geboorteplaats der Gravin.

Dr. J. P. AREND.

Zuurkool. Toen de Prins van *Nassau-Weilburg* zijn paleis in *'s Gravenhage* (thans de Koninklijke Schouwburg) liet bouwen, waren er tot dat einde vele werklieden als steenhouwers, metselaars en timmerlieden uit *Weilburg* naar *den Haag* gekomen. Die lieden lieten uit *Weilburg* eenige vaten zuurkool te hunnen gebruike komen. Men kende dat Duitsche product hier te lande nog weinig (1764), of misschien wel niet. Althans het vond in *den Haag* zoo veel bijval, dat in het eerstvolgende jaar het inmaken daarvan aldaar een aanvang nam.

Volgens eene aanteekening van dien tijd.

ICHNEUTES.

Zutphania turrita. Prof. LULOFS schreef op bl. 270 van: *Gelderlands voortreffelijke dichter* Mr. A. C. W. STARING VAN DEN WILDENBORCH. Arnhem 1843: »*Zutphen*, voor het overige, mogt in Latijnsche oorkonden met regt den naam van *turrita* of het *getorende* dragen, want nog tegenwoordig bezit het drie hooge torens, en, blijkens eene zeer oude, op het gewezen stadhuis hangende schilderij der stad, schijnt het er oudtijds vooral niet minder gehad te hebben."

Deze verklaring is ten deele onjuist, ten deele onduidelijk. Zeker is het een in 't oog loopend gezigt, wanneer men, even buiten de Nieuwstadspoort, naar de zijde van *de Marsch*, zich stadwaards wendt, en, van de linker naar de regterzijde, niet alleen de drie door den Hoogleeraar bedoelde torens, bij name die van de St. Jans- of Nieuwstadskerk, de St. Walburgs- of Groote kerk en het Wijnhuis, bij alle verschil van afstand, evenwel in eene afdalende lijn ziet, maar bovendien nog opmerkt, dat de luikloktorentjes van Broederenkerk en Gasthuis die lijn volmaken. Maar toch is het deze bijzonderheid niet, die aan *Zutphen* den naam van *turrita* heeft geschonken.

Slaan wij het oog op het geschilderde muurwerk boven de Schepensbank, door den Hoogleeraar verder bedoeld, dat in allen gevalle van vóór den brand des Grootekerktorens in 1600 dagteekent, en, blijkens het opschrift, in 1818, ter gelegenheid van Koning WILLEMS bezoek, werd vernieuwd, — dan schijnt het, of de stad uit weinig meer dan torens bestaan hebbe. Onwillekeurig komen wij tot het vermoeden, dat de muurschilder wat al te mild met zijne torens zal zijn geweest, en ook de daken der huizen wat te hoog zal hebben opgetrokken. En toch hecht ik in het algemeen en in de hoofdzaak zeer aan de goede trouw des schilders. Er zijn eenige niet onbelangrijke punten, die wij ook nu nog zeer duidelijk kunnen onderkennen en met juistheid bepalen. Ik moet daarbij de opmerking maken, dat het gezigt op de stad ter linkerzijde van het voorgestelde vonnis geen geheel uitmaakt met dat ter regterzijde. Zij maken twee afzonderlijke tafereelen uit. Het linker loopt van de Vischpoort tot en met de Hospitaalspoort; het regter, in omgekeerde rigting, van de Nieuwstadspoort tot aan de Waterpoort over den *Berkel*, zonder nogtans dezen op te nemen. Bij berekening zal blijken, dat de schilder voor het linkergedeelte de Buiten-Hospitaalspoort, en voor het regtergedeelte den kruidmolen op de Buiten-Laarpoort tot het oogpunt heeft gehad, waaruit hij zijne schets heeft geteekend. Wij missen daardoor een niet onbelangrijk gedeelte met minstens 6, zoo niet misschien 8 torens. En toch is het geleverde reeds volkomen in staat om den naam van *turrita urbs* te regtvaardigen. Wij behoeven daartoe niet acht te slaan op de hooge torens der kerken van St. Walburg en St. Jan. Wij zouden er anders nog de Rootoren kunnen bijvoegen, een herberg, waar onder anderen in 1521 van stadswege aan afgevaardigden van *Deventer* 6 q. wijn werd geschonken. De fraaije Wijnhuistoren is eerst van 1627, en komt dus bij de overoude benaming van *turrita* niet in aanmerking.

De stads-muurmeester, van wien in 1482 gewag wordt gemaakt, heeft ons geene bescheiden achtergelaten. Maar wij zullen eene wandeling doen om den ouden stadsmuur, zoo als die zich nog voordoet. Op de menigvuldige spietorentjes, die er moeten geweest zijn, slaan wij maar geen acht. Wij zullen ook buitendien tot overtuiging komen. Hier en daar slaan wij tevens het oog in de oude Stads-Rekeningen, waarvan ik eens een uittreksel heb in handen gehad. Wij vangen aan met den tegenwoordigen hoofdingang aan de IJsselzijde.

I.

1. De *Buiten-Marschpoort* droeg zoo stevigen toren, dat er soms krijgsvolk op werd gelegd.

Ons naar de zijde van de Vischpoort wendende, komen we

2. aan den ronden toren, op welks plat nog het zoogenaamde koepeltje van MARTINET staat, en die in de Stads-Rekeningen van 1457 en 1464 »de nye," in die van 1472 en 1497 de *Bourgondische* toren wordt genoemd. Wel mogt deze toren stevig gebouwd zijn, want hij lag geheel blootgesteld aan den stroom des *IJssels*. Daarom werd er in 1462 dan ook eene kribbe gemaakt in zijne nabijheid. In 1464 wierp de ijsgang den stadsmuur achter den toren neder. In de nabijheid was eene sluis (1472).

3. De *Buiten-Vischpoort*, waarvan nog eene ruïne over is, was almede getorend.

4. De vierde toren, dien wij ontmoeten, staat tegen den oosthoek van het Walburgskerkhof aan, en vertoont nog de bewijzen zijner ronde gedaante.

5. De *Droogenapstoren*, welke den toegang tot het Blokhuis opende, heette soms de *Saltpoort* (1454), omdat hij aan het einde van de Salt- (thans Zaad-) markt gebouwd is. Hij rees vierkant uit den grond, vervolgde bij den omgang met eene achtzijdige schacht, eindigde in eene hooge spits, en had vier hoektorentjes. Hij heeft zijnen naam van THONIS DROOGENAP, die, als Stads Musicus, tusschen 1551 en 1578 boven in den toren zijne woning had. Eene eeuw vroeger heette hij in het algemeen den *Muserstoren* (Stads-Rek. 1453, 1454, 1457, 1463), en wederom in het bijzonder, naar zijnen toenmaligen bewoner, den *Kaalsakstoren* (1460, 1467). Dat KAALZAK en DROOGENAP bijnamen waren, ligt voor de hand. De beide muzikanten zullen die ontleend hebben van hun karig inkomen. Trouwens DROOGENAP ontving in 1577 »van dat hij met pijperen de wacht op- en afvoerde" des weeks een goudgulden, en op 1554 blijkt, dat hij voor kleeding en liverei eene vereering ontving van 6½ Ggl. 6½ St.

6. De nu volgende hooge *Hospitaalspoort* droeg al wederom een' toren. Sedert 1824 is daarvan niets meer te vinden dan de onoverdekte doorgang.

7. Tusschen deze en de Binnen-Laarpoort treffen wij al wederom minstens één toren aan, bij name mij onbekend.

8. De toren der genoemde poort, die ook wel de *Logchemsche* heette, werd naar den Stads-Weidemeester, die er zijn verblijf had, de *Weidemeesterstoren* genoemd (1480, 1482). In 1480 vond ik zelfs in het meervoud gesproken van de »Weidemeesters van de Laarpoortstoren." Hij schijnt vroeger hooger geweest te zijn dan thans, want in 1532 werden er 36000 steenen van afgebroken.

9. Voortgaande, ontmoeten wij op de hoogte van het Oude Want almede een' ronden toren, en evenzoo

10. nog een' ronden toren tusschen het Hagepoortje en den *Berkel*. Van dezen had het vrouwenklooster *Rondeel*, op welks grond thans het Burger-Weeshuis rust, zijnen naam.

11 en 12. Thans komen wij aan de *Waterpoort*, waarvan de teekenachtige bouwval nog met een' dubbelen boog den *Berkel* overwelft. Het is nog blijkbaar, dat zij ter wederzijden een' wachttoren had; eenen overgang aanbood van den eenen naar den anderen; en dienen moest om met valdeuren de stad te sluiten en het Berkelwater op te stoppen, ten einde met het afkomende water de velden onder te zetten, en ook daardoor de vesting te versterken.

13. Verder komen wij eerst aan den toren, die aan het einde staat van den *Geweldigershoek;*

14. dan aan dien in den *Tengnagelshoek;*

15. vervolgens nog aan een' ronden toren; en daarop

16. aan den *Blaauwen-* of *Blankentoren* in den zoogenaamden *Vildershoek*. Van dezen wordt in de oude Stads-Rekeningen misschien wel het meest gewag gemaakt, b. v. in 1460, 1464, 1479, 1518, 1524, 1605, 1607, 1611, 1612, 1613. Men schijnt er de zwavel te hebben opgeslagen tot vervaardiging van buskruid. In 1524 althans werd aan den Blankentoren een schip met zwavel gelost; in 1600 werd derwaarts buskruid vervoerd; in 1607 moesten toren en muur ondervangen worden, en in 1612 en 1613 werd voor het afbreken van de oude leijen en het op nieuw dekken, »vermits het perikel," dubbel dagloon betaald, te weten 30 st. aan den meester, 26 st. aan den knecht, en 18 st. aan den jongen. Aan dezen toren was nog een klein hoektorentje (Stads-Rekening 1613).

17. De nu volgende toren was die van de *Nieuwstadsbinnenpoort*, in 1451 »toren bij de hooge brug" genoemd. Deze schijnt aan de overige ronde torens gelijk te zijn geweest. Daarentegen was

18. de *Nieuwstadsbuitenpoort* een veel zwaarder gebouw, hebbende een' hoogen middentoren, door vier kleinere omringd, welke evenwel met hunne spitsen nog verre boven de gewone muurtorens uitstaken. Het geheele gebouw was eene kleine sterkte op zich zelve, en diende soms ook tot inlegering van krijgsvolk. Volgens de afbeelding boven de Schepensbank, schijnt het bovenwerk in den stijl van den *Muserstoren* gebouwd te zijn geweest.

19. Tusschen deze oude en de tegenwoordige Nieuwstadspoort, of het voormalige klooster *IJsendoorn*, treffen wij nogmaals een' ronden toren aan.

20. Aan de andere zijde van genoemd klooster, op het einde van den *Bacheroord*, was de kruidtoren of het kruidhuis (1479).

21 en 22. Verder op *achter den Bacheroord*,

in den muur, waartegen thans de tuin van het Zieken- en Krankzinnigenhuis stuit, stonden nog twee ronde torens. Een daarvan heet in de Stads-Rekening van 1605 »de toren tegenover *Hr. Hkshuis*" (=het Franciscaner Nonnen-klooster *Wulfshuis*).

23. Aan de uitwatering van den *Berkel* werden deze nog door een' derden gevolgd ter plaatse, waar de Molenstraat blindloopt.

Volgens eene zeer oude kaart van de stad, door den Baron L. A. J.W. SLOET TOT OLDHUIS mij vóór eenige jaren vertoond, was ook aan de monding des *Berkels* een Waterpoort, welke tevens als overgang kon gebruikt worden, en veel gelijkheid moet gehad hebben met die aan de andere zijde. Ik kan mij evenwel niet meer herinneren, dat ik in die afbeelding hoektorens heb gezien.

24. Eindelijk treffen wij aan de overzijde van den stroom nog den *Bodels-* of *Beulstoren* aan, staande tegenover de *Apenstaart*, waar de gevangenis was (1479). In 1465 werd hij door PETER *den Bodel* (Beul) bewoond. In 1481 staat hij genoemd als »des boedels huis op de beek."

Van daar tot aan de Marschpoort, waar wij met onze wandeling begonnen, schijnen geen groote torens meer geweest te zijn.

Wij hebben alzoo in de oude bemuring een 24tal grootere torens, meest rondeelen, aangetroffen. Voegen wij daarbij nog de kleinere van de Buiten-Nieuwstadspoort, den Blankentoren en den Muserstoren; bedenken wij, dat die ook aan de Buiten-Vischpoort en Binnen-Marschpoort niet zullen hebben ontbroken; en nemen wij de menigvuldige sporen in aanmerking, die zich ook nu nog aan den muur vertoonen van Spietorens, — b. v. drie tusschen de Beek en den kruidtoren, een tusschen de oude Nieuwstadspoort en den Blankentoren, en welligt telkens, of althans meermalen, één tusschen ieder tweetal groote torens, — dan was zeker de naam van *turrita urbs* wel verdiend, en dunkt ons het oude Stads-zegel zeer eigenaardig gekozen. Niet ligt toch zal men eene zoo torenrijke stad, ten zij misschien van meerderen omvang, weten aan te wijzen.

II.

Van gissingen heb ik mij tot dusverre zoo veel mogelijk onthouden, en geen namen genoemd, dan waar ik meende, dat ze boven bedenking waren. Daarom heb ik ook nog geene plaats willen aanwijzen aan de navolgende torens, die in de oude Stads-Rekeningen worden vermeld, en die zeker grootendeels hunnen naam van den eenen of anderen bewoner hebben ontleend; zoo als:

1. De Closse-toren (1445, 1446);
2. de Scolle-toren (1445, 1446, 1447);
3. Kampps-toren (1454, 1472);
4. Gt. Torfkens-toren (1454);
5. de nye toren binnen op de Nieuwstad (1458);
6. des Tollenaars- of Tolners-toren op de Nieuwstad (1462, 1464);
7. Herman van Zuest zijn toren (1462);
8. de Kieken-toren (1463);
9. Jan Moerkens-toren (1463);
10. de nieuwe toren en het nieuwe poorthuis bij der Ameide (1464);
11. de Bridmenstoren van de witte Moninksvrou (1532);
12. Brummens-toren (1532);
13. Voorthuizens-toren (1532);
14. de Schevenbekstoren (1536);
15. de Doodgraverstoren (1605);
16. een toren tegen *Kost verloren* (1607).

De bepaling van deze torens moet ik, thans niet meer in de gelegenheid zijnde tot eenig onderzoek, aan anderen overlaten. Ik voeg aan het geschrevene evenwel nog enkele opmerkingen toe.

III.

Onderscheidene van deze torens werden reeds in den loop der XVI en XVIIde eeuw voor een gedeelte gesloopt. Zoo werden in 1532 van den *Weidemeesterstoren* 36000, en van de *Bridmens-* en *Voorthuizenstorens* 54400, in 1605 van den *Boedelstoren* 18600 steenen gebroken en schoongemaakt. En de meergenoemde muurschilderij boven de Schepensbank of Vierschaar vertoont ons tusschen den *Berkel* en de Nieuwstadspoort een drietal, dat bijna tot op de muren geslecht, en nog niet weder van het later daarop gebragte lager kapwerk voorzien is. Ik vond ook in 1532 melding gemaakt van het afbreken van een toren omtrent de *Laarpoort*, en in 1605 hetzelfde tegenover *Hr. Hks. huis.*

In 1457 wordt van de *Veerpoort* gesproken. Ik zou denken, dat daarmede de *Buiten-Vischpoort* wordt bedoeld, van waar, zoo ik wel heb, vroeger de overvaart over den *IJssel* geschiedde, en waar althans de haven was. Ik zie daarin tevens den nieuwen toren en het nieuwe poorthuis bij der Ameide (II. 10.).

De *Kiekentoren* (II. 8.) werd door JAN VAN KOLLEN bewoond (1463). In 1464, 1467, 1478 en 1480 heet hij daarom ook de *Janstoren van Collen*. Ik gis, dat het die geweest zal zijn, dien ik (I. 9.) heb opgegeven als staande op de hoogte van of tegen over het Oude Want. Ik vind namelijk in de Stads Rekeningen van 1540—1551 gesproken van de *Kol-*, *Koil-*, *Koel-* of *Coelsteeg*, bij de Laarpoort. Bij dien toren was een hof, en in die steeg woonden »arme luden". Zij kan daarom wel geene andere geweest zijn dan de tegenwoordige *Armenhagen*. En de overeenkomst van den naam der steeg en van dien des bewoners van den toren is niet onduidelijk.

In den *Scolletoren* lagen de *bussen* (1446). In de Stads-Rekening van 1467 staat: »Tot den

ronden toren op den kerkhof aan het bussengat 4 krammen gemaakt". In 1470 lees ik van den »kerkhof bij 't rondeel"; in 1481 van den kerkhof aan den *Berkel*; gelijk reeds in 1458 van het wanthuis en Schepenshuis achter aan den kerkhof. Wijzen al deze verschillende uitdrukkingen ons naar dezelfde plek heen, dan hebben wij daarmede den eigenlijken naam gevonden van den toren I. 10. En daar geschut en kogels wel te zamen opgelegd zullen zijn, zou ik wel durven gelooven, dat hij weder eenzelvig is met den *Clossetoren* (II. 11).

Bridments-toren en *Brummens-toren* houd ik voor denzelfden. De verschillende spelling zal alleen in verschil van uitspraak hebben gelègen. Gemakkelijk vloeit *dm* in *mm* over; en de verwisseling van *u* en *i* ook te *Zutphen* wordt door de namen van *schupstoel* en *Schipstoel* genoegzaam gestaafd. Maar waar wij dan nog die *Witte Monninksvrou* moeten zoeken is mij onbekend. Daar deze en *Voorthuizenstoren* in denzelfden post van rekening voorkomen, geloof ik, dat ze kort bij elkander moeten hebben gelegen, en wel, naar ik gis, op de Nieuwstad. Ik zoek ze van I. 13 tot I. 15.

De *Doodgraverstoren* zal welligt I. 4 zijn.

Des *Tolners-* of *Tollenaarstoren* stond op de Nieuwstad (1462, 1464). Ik zou hem anders gaarne aan den IJsselkant hebben gezocht, al ware 't ook geheel buiten den ringmuur, even als het *Tolhuis* te *Kampen*. Ook te *Zutphen* zal de IJsseltol toch wel onmiddelijk aan de rivier betaald hebben moeten worden. Evenwel, de tollenaar kan zijne woning elders gehad hebben.

Ten slotte merk ik nog op, dat ik mogelijk dezen of genen toren ben voorbijgegaan. Zoo meen ik mij te herinneren, dat er tusschen de Hospitaals- en Weidemeesterspoorten, en even zoo tusschen de laatste en het Hagepoortje, twee staan, waar ik slechts éénen heb vermeld. Mijn geheugen is daaromtrent evenwel niet zeker; en ik heb, daar ik thans buiten de mogelijkheid van eigen onderzoek ben, liever te min dan te veel willen opgeven. Er bleven toch torens in overvloed.

Oplossing van gedane vragen of gemaakte bedenkingen zal mij lief zijn; en even zoo teregtwijzing, waar ik mogt gedwaald hebben. Moge mijne aanteekening eenige belangstelling vinden in de *Torenstad*, waaraan ik hiermede een' open heilgroet toezend.

SCHULTZ JACOBI.

VRAGEN.

1. — *Gecommitteerden ten Beleyde.* In BALEN, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 1305, vind ik van PIETER DE CARPENTIER en van ROELAND DE CARPENTIER vermeld, dat zij waren *gecommitteerd ten Beleyde.* Weet ook iemand der Heeren Navorschers mij te zeggen, wat men daaronder moet verstaan?

A. J. VAN DER AA.

2. — *J. Brouwer, A. Conradus en J. Siversma.* Wie waren J. BROUWER, A. CONRADUS en J. SIVERSMA, welke alle drie portretten van den Amsterdamschen Predikant CASPARUS DE CARPENTIER gegraveerd hebben?

A. J. VAN DER AA.

3. — *Cathelin.* Wie was CATHELIN, die een portret van JOHAN DERK VAN DER CAPELLLE gegraveerd heeft?

A. J. VAN DER AA.

4. — *Graftombe van Arkel.* Ik meen, dat op de onlangs in DE NAVORSCHER (V. bl. 247, 318) besprokene graftombe der Heeren VAN ARKEL, acht wapens en twee beelden uitgehouwen waren. De Heer C. G. B. zou mij zeer verpligten om, indien die wapens nog bestaan, daarvan eene beschrijving mede te deelen in juiste volgorde, met opgave tevens welke aan den kant van het ridderbeeld, welke aan dien van het vrouwenbeeld geplaatst zijn.

S. V. D. N.

5. — *Tolvrijheid.* Verscheidene steden en dorpen hadden onder de Grafelijke regering hier te lande, tolvrijheid bekomen. Onder de Republiek, ten jare 1675, schijnen die privilegiën nog te zijn gehandhaafd, doch zoo in het nadeel van 's lands inkomen, dat de Kamer van Rekening zich daarover beklaagde en beweerde, dat de stedelijke Regeringen, behalve *Amsterdam*, die vrijheid ook verleenden aan *inwoonders en vreemden, geene poorters der stad zijnde*, en dus geheel strijdig met de ordonnantie op den tolbrief van Keizer KAREL V, van den 13den Mei 1508, Art. 13.

In plaats van die tolbrieven te beëedigen, werden zij door de knechten der belanghebbenden op het stadhuis afgehaald enz.

Men vraagt, wanneer die tolvrijheden hebben opgehouden.

..R. E.

6. — *Van der Stel.* Van dezen, Heer van *Lisse* en Gouverneur van de *Kaap de Goede Hoop*, zou ik gaarne meer levensbijzonderheden weten, dan H. POTTER mededeelt in zijne *Reizen door een groot gedeelte van Zuid-Holland, gedaan in* 1807 *en* 1808, bl. 111. Hij heeft veel toegebragt ter verbetering en verfraaijing van 's lands gronden in *Afrika*, was stichter van 't dorp *Stellenbosch* en *Drakestein;* doch werd, gelijk meer zijner voorgangers en opvolgers, in zijne verdiensten miskend.

J. C. K.

7. — *Jacob van Broeckhoven.* Wie kan mij de levensbijzonderheden opgeven van bovengenoemden Leidschen Burgemeester? Wel vind ik van eenen JACOB VAN BROEKHOVEN, Burgemeester van *Leyden*, gewag gemaakt door KOK, *Vaderl. Woordenboek*, doch deze zegt, dat hij in 1619 nog leefde, en een der regters van OLDENBARNEVELD was, terwijl op het portret, door GOLTZIUS, staat: „Anno 1579, Aet. 66." (Zie MULLER, *Catalogus* N°. 33 a).

D. F.

8. — *Nicolaas Berghem.* In de Haarlemmer Courant van den 27sten April 1683, N°. 16, vinden wij vermeld, dat men „op dingsdag den 4den Mei, te *Amsterdam*, ten huise van de weduwe wijlen NICOLAAS BERGCHEM, in zijn leven konstrijk schilder, op de Lauriergracht, over de Burgemeester HUYDEKOPER, sal verkopen deszelfs nagelaten schilderijen, bestaande in capitale en konstige stukken, van verscheidene voorname meesters, alsmede een groote schoone spiegel met vergulde lijst." En in die van den 30sten November 1683, N°. 47, vinden wij, dat op dingsdag den 7den December, 's avonds ten 4 ure, de wed. NICOLAAS BERGHEM, te *Amsterdam*, zal verkoopen „alle sijne nagelate papierkonst, bestaande in uitstekende teekeningen en schoone drukken van prenten, bijson-

der van RAPHAEL D'URBINO, BAROZIUS, CAZAZI, GUIDO, enz. Een ongemeen boek met prenten van meer als 1300 stuks, van A. TEMPEEST, modellen, Altemarijnen (?), Verolen (?), en 't geen voorts meer door billetten is bekent gemaakt."

Wanneer wij HOUBRAKEN en IMMERZEEL naslaan, zeggen beiden, dat BERGHEM op den 18den van Sprokkelmaand 1683 gestorven is, en den 23sten begraven in de Westerkerk te *Haarlem*. Maar er is in *Haarlem* geen Westerkerk, en daar is er nimmer een geweest; ook vindt men hem niet op de doodregisters van dat jaar en maand. Zoude deze opgave alzoo wel juist zijn? En is het niet waarschijnlijk, dat BERGHEM in *Amsterdam* overleden, en aldaar in de Westerkerk begraven is?

Wie der HH. Navorschers is in staat, dit vermoeden tot zekerheid te brengen? W.

9. — *Eene bladzijde uit Brandts historie der Reformatie.* Onlangs werd mij medegedeeld, dat de volgende bladzijde uit BRANDTS *Historie der Reformatie*, boek 38, bl. 419, zoo het schijnt op hoog gezag, uit de meeste exemplaren werd geligt. Dat het echter niet gelukken mogt, zulks uit *alle* exemplaren te doen, blijkt daaruit, dat in sommige die bladzijde nog aanwezig is, hoewel er los in liggende. Daar ik niet in staat ben het zelf te onderzoeken, zoo vraag ik, of het waar, en of iemand ook in het bezit is van genoemd blad.

Zie er hier het afschrift van:

„In deze selve maendt (Januarij 1819) wierdt 'er een pasquil gestrooit, en zelfs te *Dordrecht* aen de deur van de Synodale vergaderplaets geplakt, 't welk de Contraremonstranten op een seer vinnige wijse, onder den tijtel van *Triumphe van den Gereformeerden Duivel onder sijne Synode, vergadert tot Dordrecht*, over den hekel haelde. Dit luidde, op dat men uit dit stael afneme, hoe verre de hevigheid der partijschap sich kan laten vervoeren, gelijk als volgt:

Toen in Holland tot Dort de Synode was begonnen,
Vierde de Duivel voor de Hel met piktonnen:
Want al heeft hij alom veel vrienden en knaepen woonen;
Nochtans en kreeg hij nooit bijeen alsulke persoonen,
En nergens op aerde vergaderde alsulke Raedt,
Om te bewijzen, dat Godt is oorsaek van alle quaedt;
Of dat hij den mensch ondoenlijke dingen gebiedt;
Of eeuwelijk verdoemt de gestorvene sielen om niet.
Want al is 't, dat de Duivel wel weet door reden,
Dat dit geheel strijdt tegens alle goddelijke seden,
Nochtans is hij blij, dat soo veel kloeke mannen,
Leeren Godt te wesen een Prince der Tyrannen,
En dat Godt van eeuwigheit den vrijen wil heeft gebonden,
Willende als vriendt kiesen d'een; en d'andren verwerpen als honden.
En hoopt door dees' leer te krijgen met groote hoopen
De geenen die meinen 't quaedt niet te konnen ontloopen.
Dies bedankt hij CALVIJN, voor dit nieuw kamerspel,
En d'andren sal hij bedanken, als zij komen in de hel.

Vidit. L. B. A.

Bij ANTHONY SPIERINX *de Jonge*, in de Kamerstraet.

Te dier tijdt wierdt 'er ook een doosken, wel toegepakt, met alle de tekens der passie, spijkers, nijptang, dobbelsteenen en kaertbladeren aen den President of aen de Synode gezonden, als om te kennen te geven, als of men weêr doende was, om CHRISTUS in zijne waarheid te kruissen. Deze dingen waren met de pen op troefspel blaederen gemaakt, met het wapen van *Enkhuisen*, en daarbij aflaetbrieven, smekingen om vergiffenisse voor de Remonstranten, ordonnantie van beevaerden en penitentie, met uitlegging, soo men seide, op alles, en dat seer schamper."

10. — *Le Gazetier de Hollande.* In de *Histoire des Montagnards* par ALPHONSE ESQUIROS, leest men (Edit. illustrée, p. 6, IV): „Chaque règne a son prisonnier célèbre. Sous LOUIS XIV le masque de fer et *le gazetier de Hollande;* cet homme, enfermé au Mont-Saint-Michel, y mourut dans une cage de bois, après plusieurs années de réclusion. Les rats venaient ronger ses pieds goutteux sans qu'il pût se défendre de leurs attaques." Wie was deze ongelukkige? En wie weet meer van de reden zijner opsluiting of van zijne verdere lotgevallen? J. D.

L.

11. — *De tooneelspeler M. Corver.* Heeft M. CORVER meer geschreven dan: *Tooneel-Aanteekeningen, vervat in een omstandigen Brief, aan den schrijver van het leven van* JAN PUNT, *geplaatst in het leven van eenige beroemde Nederlandsche Mannen en Vrouwen*; welke biographie, zegt SCHELTEMA, wel niet oorspronkelijk opgesteld, maar toch voornamelijk aangevuld en verrijkt is door S. STIJL; en is het bekend, of S. STIJL, die de tooneelspelkunst als liefhebber beoefende, tot M. CORVER in kunst —, en S. STIJL en M. CORVER in letterkundige betrekking hebben gestaan tot W. BILDERDIJK?

J. L. A. I.

12. — *Het geslacht van van Swieten, Zwieten of Zweeten.* Uit de geschiedenis is het bekend, dat dit geslacht door zijn aanzien en rijkdom eertijds eene groote vermaardheid had verkregen en vermaagschapt was aan de aanzienlijkste huizen in *Holland* en *Zeeland*; ja, er is bijna geene gemeente in de provincie *Zuidholland*, waarin het niet de voornaamste waardigheden bekleedde. In *Gelderland* vindt men Jonkheer JOOST VAN SWIETEN vermeld als lieveling van Hertog KAREL VAN GELDER, en als verdediger der stad *Tiel* tegen de *Bourgondiërs*. Een van dien naam was schepen te *Deventer*. Te *Rhenen*, *Amerongen* en elders, ook in *Utrecht*, wordt er insgelijks gewag van gemaakt; en in *Amsterdam* zelfs, bekleedden eenigen van dien naam de burgemeesterlijke waardigheid. Dat geslacht was zeer uitgebreid, en een tak stierf uit met Jonkheer ADRIAAN VAN SWIETEN, een der regters van VAN OLDENBARNEVELD, tegen wiens dood hij stemde, en wiens vader, gehuwd met JOSINA VAN NAALDWIJK, met de watergeuzen den *Briel* hielp innemen en het Verbond der Edelen onderteekende. De aanzienlijke stichtingen eertijds aan kerken, kloosters en andere liefdadige gestichten gedaan, getuigen overigens genoegzaam van het aanzien en den rijkdom van dit geslacht.

Het voorgaande was noodig om aan te toonen, dat de bronnen menigvuldig en uitgebreid zijn, waaruit men zou kunnen putten, en dikwerf wijd en zijd verspreid liggen.

De wensch wordt hier uitgedrukt, iets te mogen vernemen van DIRK, zoon van CLAAS VAN ZWIETEN. Hij wordt beleend met goederen van IDA VAN ZWIETEN, vrouw van JAN SPRONX en tocht daaraan zijne vrouw 9 April 1439. *Holl. Leenregister*; deze vrouw heette FYE CLAES SPIERINXS dochter. Tot beter verstand der zaak, dient men van eenigzins vroeger te beginnen.

IDA, CLAES' dochter (zuster van REMBRAND VAN ZWIETEN, even als zijn vader beleend met het goed te *Leyderdorp*, behoudens de tocht aan zijne moeder AECHTE 1410, *Domproobst Leenregister*. Knape. Verbindt zich met Hertog JAN VAN BEIJEREN, 15 April 1420. MIERIS, *Groot Charterboek*, IV. 542. Hij transporteert het goed te *Leyderdorp* aan WILLEM VAN DE COULSTER 1423, *Domproobst leenregister*) trouwde JAN

SPRONX. Zij wordt beleend met het goed te *Peursum* en tocht daaraan haar' man, 1421. *Holl. leenregister.* — Zij wordt beleend met het goed te *Giessekerke*, 1421. *Ibid.* — Zij is dood, en CLAES VAN SWIETEN wordt met het goed te *Giessekerke* beleend, 1439. *Ibid.*

Volgens oorkonden, getrokken uit het register *Karoli Imperatoris Germaniae*, anni 1528—1536 castl. [?] kapittel *Arkel, Putten* en *Strijen*, is het leen van *Giessekerke* en *Poedersijns* (*Peursum*) gekomen van DIRK aan DIGNA AERNTS dochter en dit wel bij appointementen van 16 en 18 Mei 1530, en daarin wordt deze DIGNA geheeten te zijn met DIRK VAN ZWEETEN, zuster en broeders kinderen; alzoo volle neef en nicht.

Uit beide appointementen blijkt, dat DIGNA voornoemd het leen zal bezitten: »tot zulcken recht ende leene als ALIJT VAN ZWEETEN, JAN SPRONX dochter ende haere voerders dit te houden plach."

Men heeft zonder succes gezocht naar de stukken van den processe hiervan gevoerd; het blijkt uit de oorkonden van den 16 Mei 1530, dat daarin REIJER ROELOFSZ. van *Gorcum* voor zijne vrouw DIGNA AERNTS dochter voornoemd is: „ouercommen ende geappointeert van twee partijen van leenen hier na volgende, die wijlen DIRK VAN ZWEETEN onlanx alhier in den Haige op 't Hoff overleden, bezeten hadde zonder verlij ende investituere desgelijcx dair te voeren CLAES VAN ZWETEN zijn vader; te weten zes margen lants mit de timmeringe ende grindinge als daarop staan gelegen in *Poedersijns* ambacht. Ende andere twalef margen lants gelegen bouen *Giessekerke*, die men mits dien sustineerde aan de kei, met veruallen te wezen. Ende de voors. REIJER van wegen als bouen sustineerde alzoe DIRK VAN ZWEETEN die lange bezeten ende processen daarom hadde moeten sustineren, dattet nijet te presumeren en was sonder behoirlicke inuestituere te hebben, nadat bij certificatie gebleken was, dat dezelve DIGNA ende wijlen DIRK VAN ZWEETEN, suster ende broeder kinderen waren," enz.

Men wenschte, naar aanleiding van bovengemelde omstandigheid, kennis te nemen van de processtukken, door de erfgenamen daarover gevoerd, ten einde daaruit zoo mogelijk den oorsprong en de overgave van het leen te leeren kennen.

Zouden Heeren Navorschers ook in staat zijn, omtrent een en ander eenige inlichtingen te geven en meer bepaaldelijk omtrent DIRK VAN ZWEETEN, den zoon van CLAES. Genealogische aanteekeningen maken gewag van den zoon van DERK, rijke CLAES geheten, en van diens zoon HENDRIK of DIRK CLAESZ. (de naam van DERK werd later veelal als eene verkorting van HENDRIK aangezien of verward, waardoor het DIRK zal moeten wezen) en van diens zoon WOUTER VAN SWIETEN, welke insgelijks met eene jonkvrouwe VAN SWIETEN gehuwd was. Deze schijnt te *Zevenhuizen* gewoond te hebben en zijn neef JOHAN VAN SWIETEN, Heer van *Opmeer*, *Soetermeer*, *Segwaard*, *Benthuizen*, *Lier*, *Rijnsaterwoude*, was tevens Heer van *Zevenhuizen*, na wien het in de vrouwelijke lijn kwam. In opgaande lijn van zoon tot vader loopen de aanteekeningen als volgt: DIRK over wien wij spreken; CLAES 1439; REMBRAND, vermeld in 1410 en 1423; CLAES VAN ZWIETEN 1398; PIETER; HUGO, vermeld van 1319 tot 1351. Deze wordt de vijfde van vijf VAN SWIETENS genoemd, en wordt door Graaf WILLEM van *Henegouwen* tot 5 pond Hollandsch veroordeeld om den slag dien hij den 28sten Sept. 1324 aan JAN VAN OMMERS gaf, wegens het voorofferen in de kerk te *Leijderdorp*. Hij was tijdgenoot van zijne neven, de Heeren DERK en HERMAN VAN ZWIETEN, ridders, die nevens Graaf WILLEM IV in *Friesland* sneuvelden. Voorts GERHARD VAN ZWIETEN, klein- of achterkleinzoon van EMMER VAN ZWIETEN, die de algemeene stamvader der familie is. Tot zoo verre gaan de geschiedkundige aanteekeningen.

Ofschoon de identiteit van DIRK VAN ZWEETEN volstrekt bewezen is uit de straks aangehaalde oorkonde, bestaat er verschil opzigtelijk zijne kwaliteit. Eenige houden hem voor DIRK, Griffier van den Hove van Holland, ob. 1529, oud 93 jaar, en wiens vrouw was JEANNE VAN DER BOEKHORST, dochter van FLORIS en van DERKJE VAN OESTRUM. Dit heeft veel waarschijnlijks, doordien in de oorkonde van 16 Mei 1530 staat: „onlanx alhier in den Haige op het Hoff overleden," en in familie-aanteekeningen van dienzelfden tijd van DIRK of HENDRIK, bijgenaamd den ouden, wordt gewag gemaakt, hetwelk met de even te voren opgegeven jaren overeenkomt. Anderen houden hem voor DIRK VAN ZWIETEN, kastelein van *Woerden*, 1503. Met hen loopen de geschiedkundige aanteekeningen van dien tak ten einde, en beginnen de bijzondere, welke een vervolg uitmaken met de voorgaande, maar waaraan vele data's ontbreken.

De dood- en geboorte-acten van dien tijd ontbreken geheel en al. Wegens den rijkdom der familie, nog nader bewezen door den bijnaam van RIJKE CLAAS, aan den zoon van DIRK gegeven, bestaat het vermoeden en is het niet onwaarschijnlijk, dat zoowel, wegens hare veelvuldige bezittingen en alzoo door koop- en verkoopbrieven, als van wege de uitgebreide familie-relatiën, welke noodzakelijk moeten bestaan hebben, er mogelijk veelvuldige verborgen aanteekeningen bestaan, welke eenig licht daaromtrent kunnen verspreiden en er alzoo bij Heeren Navorschers berigten kunnen worden ingewonnen, omtrent voornoemden DIRK VAN ZWIETEN en zijne nakomelingen. Het belang, in de zaak gesteld, is van dien aard, dat inzenders zich gaarne opofferingen zullen laten welgevallen, ingeval eenige afdoende bewijzen of gegevens daaromtrent mogten kunnen worden geproduceerd, en welke, hetzij door middel van dit tijdschrift of door tusschenkomst van het Bestunr, met genoegen zouden worden te gemoet gezien.

De eenige aanteekening, welke aangaande CLAAS, bijgenaamd de rijke, bestaat, en welke zeker als eene bijzonderheid is aangehaald en bewaard gebleven, is, dat hij, 71 jaar oud, zich te *Bodegrave* ten tweeden male in het huwelijk begaf met een meisje van 17 jaar, geheeten NEELE MARIJ SUFFEL, maar uit welk huwelijk geene kinderen zijn voortgesproten.

F. C. J.

---

13. — *De Reuzenhoek.* Lang heb ik gewenscht den naamsoorsprong te mogen weten van de aanzienlijke buurt, welke, een vierde uurs noordwaarts van het dorp *Zaamslag* gelegen, tot de gemeente van dien naam behoort, en doorgaans *de Reuzenhoek* geheeten wordt. Onlangs het *Aardrijkskundig Handwoordenboek van Nederland*, door S. GILLE HERINGA, Breda, bij BROESE *en Comp.*, 1853, doorloopende, trok het mijne aandacht, op bl. 164 genoteerd te vinden: „*Rozenhoek*, buurt, 1/4 u. N. v. *Zaamslag*," en op bl. 160: „*Reuzenhoek*, verbastering van *Rozenhoek*."

Kan iemand mij op goede gronden verzekeren, dat hetgeen hier van den naam dezer buurt gemeld wordt, naar waarheid is, en zou zulks dan ook aanleiding kunnen geven om tot den naamsoorsprong te geraken?

B.

---

14. — *Een duur vers.* Tot een blijk zijner trotschheid liet Koning LODEWIJK XIV, vóór het paleis de *Louvre* deze twee Latijnsche regels in marmer houwen:

Par urbi domus haec, urbs orbi; neutra triumphis,
Et belli et pacis par Ludovice, tuis.

En de Koning vereerde den dichter *tien duizend guldens.* Zie P. VALKENIER, *'t Verwerd Europa*, 1675, Dl. I.; bl. 130, die het — als ook het volgende — in deze Nederduitsche verzen overbragt:

Dit huijs wijkt voor geen stad, de stad niet voor de aarde;
Maar beijde, LODEWIJK, zijn vrij in minder waarde
Met uw triumphen vergeleken,
Die 't hoofd in vreed' en krijg opsteeken.

Een ander dichter maakte er deze parodie op:

Par vati versus, quia bis mentitur uterque;
Nam minor urbs orbe est, et minor urbe domus.
Sit mendax vates et versus: uterque triumphis
Et belli et pacis par, Ludovice, tuis.

Dat is:

De dichter en 't gedicht seer na malkaar gelijken,
Om dat en dees en die tot tweemaal logens sticht;
Want kleiner is de stad dan wereld: ook moet wijken
'T Huis voor een stad. Indien de dichter en 't gedicht
Dus logenachtig valt; zoo hebt gij twee gekreegen,
O LODEWIJK, gelijk uw' vreed'- en oorlogszegen.

Kent men ook de dichters der Latijnsche verzen? En prijkt de *Louvre* nog met bovenstaand opschrift?

J. C. K.

15. — *Namen van kant- en naaiwerken.* In een blijspel, ten titel voerende: *Frik in t'veurhuijs*, vervaardigd door M. G. TENGNAGEL, A⁰. 1642, komen de volgende passages voor:

„DIEWERTJE. Noemt ien nayseltjen twie of drie, tot ien behulpsaem oogmerk!

GRIETJE. Garen Bestemoer! — Let er op, daar zijn *schuijnsjens, spaensjens, schuijnsche spaensjens, pissebedjens, gaatjens werk, gemeen werk, witwerk, jeudwerk* 4 *bientjes*, 6 *bientjens*, 8 *bientjens, spinnekopjens* en diergelijken", enz.

En iets verder, kantwerken betreffende.

„GRIETJE. De kangjens die er toe wesen sullen, heb jij die ekoft, of sel ik se noch koopen?

DIEWERTJE. Die denk ik, sel jij wel hebben, ay laet eens wat verschiet sien!

GRIETJE. Siet daer, daer is een hoope. — Soekter je gaing uit. Setje bril op, en besietse vrij in den dag. — Dat kangje datje daer nou in de hangd heb sou niet qualijck staen mit die *duijtse slag* — of den aer; daer is het *Graef-mouris kangje*, het *beusemkangje*, het *poppetje*, het *muijsetanje*, — het *doodshoofje*, het *doodshoofje met het pijltje*, het *princesje*, het *ennetjeskanje*, — het *tulpje*, het *weijertje*, het *italieaens vloertje*, 't *dubbel princesje* of soo ien," enz.

Die namen hebben allen betrekking op kant- en naaiwerken. Van waar die namen? Waren er in de kanten figuren, b. v. een doodshoofd! aangebragt? of welke andere redenen zijn er voor te geven? Misschien kan de eene of andere schoone Navorscheresse mij dit wel zeggen.

C. L.

16. — *Het boek Anonymi, genaamd Deutero-Jubilon.* Kan iemand der HH. Navorschers mij zeggen, wie de vervaardiger is geweest eener beschrijving van het tweede eeuwfeest der Leidsche Hoogeschool, ten titel voerende: *Het boek Anonymi, genaamd Deutero-Jubilon*? Het werkje is gedrukt in 8⁰, in twee kolommen; letter, spelling en taalvormen komen geheel overeen met de oude drukken des Statenbijbels; het jaar, waarin het gedrukt is, en de naam des uitgevers zijn niet aangeteekend. Daar ik vermoed, dat het werkje niet zeer bekend is, geef ik als eene proeve de drie eerste verzen des eersten hoofdstuks:

Eerste Capittel.

1. Int negende jaar der regeringe WILHELMI, die genaemd word den Vijfden ging 'er een gebod uit van de hoofdmannen, ende de oversten, ende de wijsen der stad Leiden, dat 'er een Jubelfeest in die selve stad soude geviert worden;

2. Dit nu was het vierde Feest, hetwelk aldaar gehouden was van Vijftig jaren tot Vijftig jaren, van de tijd af dat de Schole in die plaatse was opgerigt.

3. Ende het selve Feest begon gevierd te worden in de twaalfde maand, dese is de maand Adar, op den eersten derselver maand, enz.

C. L.

17. — *H. Hurwitz, Hebreeuwsche vertellingen, enz.* Wie is de vertaler van het werk: *Hebreeuwsche Vertellingen, verzameld en vertaald uit de schriften der aloude Hebreeuwsche wijzen, benevens eene Verhandeling over de ongewijde Letterkunde der Hebreeërs*, door HIJMAN HURWITZ (Gron. 1828)? De *Voorrede van den Vertaler* is geteekend met de initiaal B. en heeft tot dagteekening: N. Aug. 1828.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Dienst (IV. bl. 320, vgl. V. bl. 121, *Bijblad* 1855, bl. lxxxii). BILDERDIJK hield dit woord voor vrouwelijk. SIEGENBEEK sedert 1825 ingelijks. Dr. BRILL en de 2de Klasse van het Kon. Instituut hebben zich aan hunne zijde geschaard.

Een grondig etymologisch onderzoek leert echter het tegendeel.

Men meent gewoonlijk, dat het getal vrij groot is van zelfst. naamw., door middel van den uitgang *st* van werkwoorden afgeleid. Dit is evenwel zoo niet. Talrijk zijn wel de woorden, die op *st* uitgaan, doch daaronder zijn zeer vele, die eenen anderen oorsprong hebben. Het zijn de volgende:

1. Woorden uit andere talen overgenomen, b. v. *feest, kist, korst, most, oogst, pest, post, puist, vest.*

2. *vorst* (princeps), oorspronkelijk een superlativus.

3. Woorden, die oudtijds eene vocaal aan het einde hadden, b. v. *hoest*, oudhoogd. *huosto* of *huosta*, *gerst*, oudhoogd. *kersta*. Deze behooren dus, even als *verdienste*, tot de woorden, die op *e* uitgaan of vroeger uitgingen.

4. Stammen, hetzij van sterke werkwoorden, b. v. *barst*, *lust* (het sterke w. w. *liosta* in het oudnoordsch), hetzij van werkwoorden uit vreemde talen overgenomen, als *kost*, van *kosten*, het Latijnsche *constare*.

5. Woorden, welker *s* tot den wortel behoort, b. v. *vorst* (gelu), *dorst*, *kust* (in de spreekwijze *te kust en te keur*).

6. Woorden, welker *s* in de plaats getreden is van eene *d*, in den wortel voorhanden, als *last*, van *laden*, *roest*, blijkens het oudnoordsche *ryd*.

7. Woorden, waarin de *s* welluidendheidshalve ingeschoven is, als *kunst*, *gunst*, *winst*, *komst*. In dit laatste woord heeft het hoogduitsch eene andere letter, de *f*, ingeschoven (*kumft*).

De woorden, tot de drie laatstgenoemde soorten behoorende, moeten dus gerekend worden tot die, welke op *t*, niet op *st*, uitgaan.

8. Woorden, welker *t* eene later bijgevoegde letter is, b. v. *mest*, goth. *maihstus*, oudhoogd. *mist*, maar waarvoor het ags. *meox*, het oudnederl. *mes* heeft en de Friezen *mjux* gebruiken. Zoo bestaat *hars* nevens *harst* (*resina*) en het hoogd. *reis* nevens ons *rijst*. In dit laatste woord, of van het *Lat. oryza* of regtstreeks uit het Arabisch afgeleid, kan *st* ook omzetting zijn van *ts*, iets, waarvan meer voorbeelden gevonden worden.

Behalve de woorden, die zeker of zeer waarschijnlijk tot eene der genoemde klassen behooren en *vangst* en *verlangst*, twee woorden uit zeer laten tijd, heeft onze taal slechts de volgende op *st* uitgaande: *ernst*, *angst*, *hengst*, *herfst*, louter mannelijke woorden, en eindelijk *dienst*.

Bij onze oude schrijvers is het woord *dienst* mannelijk. Liever dan uit verschillende geschriften van die dagen voorbeelden te verzamelen, geef ik uit een paar daarvan al de plaatsen op, waar het woord er zoo in voorkomt, dat het geslacht duidelijk blijkt. Ik kies daartoe den *Lekenspiegel*, door Prof. DE VRIES, en de *Nederl. Prozastukken*, door Prof. VAN VLOTEN uitgegeven.

Lekenspiegel, B. I. cap. 26, vs. 95 :

Datse die ghene verteren zouden
Die *den dienst* ons heren houden.

Vs. 102:

Die ghene die niet en willen houden
Den dienst Gods ons heren.

B. II. cap. 5 vs. 17 :

Dat ic al mijn leven
In *zinen dienste* zoude cleven.

Cap. 17, vs. 36:

In *den dienst* Gods van hemelrike.

Cap. 36, vs. 329 :

Die ghene, die te *minen dienste* staen.

Cap. 51, vs. 91 :

Die priester oec die *den dienst* doet.

Cap. 52, vs. 19 :

Want priester die in hoeftzonden es,
En sal niet, des sijt ghewes,
Dien hoeghen dienst bestaen.

Vs. 37:

Maer die dienst *die* de goede doet.

B. III. cap. 5, vs. 20 :

Hi vint die hem sijn onderdaen
Ende *tsinen dienste* gherne staen.

Nederl. Prozast. Bl. 23: dat ghi in dien daghe *uwen dienste* also volbrengen moet — Hebt ghijs stade van *uwen dienst*.

Bl. 36*: Sijt in *den dienst* Gods ghestade.

Bl. 60*: nochtan is al die werlt te gader ghevoeghet mit *onderlinghe dienste*.

Bl. 67*: ende dienen hem in *nederen dienste*.

Aldaar: als men luudt *ten dienste* ons Heren.

Bl. 68*: ende in *ghetrouwen dienste* haers volcs.

Bl. 76*: die dat verstant nederset ende vanghet ende hout in *den dienste* xpi.

Bl. 84: die *ghemene dienst* in een stede voeren.

Bl. 163: Die sonde des monts, die dient men van *tween diensten*; want metten monde etmen ende drinctmen, dat is *sijn enen dienst*, ende men spreket daermede, dat is *sijn ander dienst*.

Bl. 213: u si gheclaecht dat Oncuysheyt in *mynen dienst* geset is.

Aldaar: u sij gheclaecht dat Gulsicheyt in *mynen dienst* gheset is.

Bl. 215: ende beval enen yeghelicken *syne dienst*.

Bl. 240: ghecoren ende gheordineert *totten dienste* der priesterscap. Hi vervulde den naem ende *den dienst* mit woirden ende mit werken.

Bl. 297: die niet en hoeren *totten dienste* Gods.

Bl. 299: Men mach oec veel meer dan *enen dienst* eenre suster bevelen.

Bl. 302: die hem selven spaerde in *den dienste* Gods.

Aldaar: want ghi spaert u selven alte seer in *den dienst* Gods.

Bl. 308: ende dancte hem waerdelic van *den dienst*, die hi haer ghedaen hadde.

Bl. 310: ende vermaende se minlic in duechden voert te gaen ende in *horen dienste* te volharden.

Aldaar: Ende die brueders bleven alle volstandich in *de dienst* van onser liever vrouwen Maria.

Bl. 312: doe verdroech hi Theophilum *sinen dienst*.

Aldaar: ende dochte dat hi van nidicheit van *sinen dienst* gheset was.

Aldaar: omdat hi *sinen dienst* quijt was.

Bl. 313: ghi sult *iuwen dienst* weder hebben.

Aldaar: hi hevet in der werelt enen groten staet ende dienst gehadt, ende nu is hi daer wt gesteken ende ofgheset van *sinen dienst*.

Aldaar: opdat hi weder in *sinen dienst* waer.

Bl. 314: eer morgen te noentijt sult ghi weder in *uwen dienst* wesen.

Tegenover meer dan dertig plaatsen dus, waar *dienst* stellig mannelijk is, vinden wij er vijf waar het vrouwelijk schijnt. Ik zeg *schijnt*, want het is toch wel niet waarschijnlijk, dat dezelfde schrijver, die gewoon is het woord mannelijk te gebruiken, het op eene enkele plaats in zijn geschrift met opzet vrouwelijk gebruiken zal. Wanneer wij het woord nu in den *Lekensp.* achtmaal mannelijk en éénmaal vrouwelijk vinden (II. 52. 57), wanneer het in de *Nederl. Prozast.* in hetzelfde stuk tweemaal mannelijk (bl. 213) en eens vrouwelijk, in de uittreksels uit éénen schrijver zesmaal mannelijk (bl. 27 — 68*) en ééns vrouwelijk (bl. 60), of in die uit één werk elfmaal mannelijk (bl. 302—314) éénmaal vrouwelijk (bl. 310) voorkomt, dan zal wel niemand ontkennen, dat wij hier aan onnaauw-

keurigheid van schrijver of afschrijver moeten denken, vooral indien hij in aanmerking neemt, dat de fout overal bestaat in de weglating eener *n* (*die*, *ghemene*, *syne*, *de* voor *dien* enz.), dat men die letter veeltijds uitdrukte door een streepje boven de voorgaande *e*(b.v. *synē* voor *synen*), en dat dus bij het afschrijven geene fout ligter gemaakt werd dan deze.

In de XVIde en XVIIde eeuw werd het woord *dienst* steeds mannelijk gebruikt. Niemand dacht er aan om het vrouwelijk te maken. Voorbeelden te geven acht ik onnoodig. Uit de schriften van twee onzer beroemdste schrijvers van dien tijd, HOOFT en VONDEL, kan men er eenige vinden in HOOGSTRATENS *Geslachtlijst* o. h. w.

Nog in het begin der XVIIIde eeuw was het zoo. »Ten opzigte van 't geslagte van ons woord *dienst* valt te berigten, dat het gewoonlijk *masculin* gebruikt word", zeide in 1723 LAMBERT TEN KATE, *Aenleiding*, Dl. II.; bl. 72. Hij was de eerste, welke dit een misbruik noemde en beweerde, dat het vrouwelijk wezen moest. Men dwaalt echter, indien men meent, dat zijn gevoelen algemeen ingang heeft gevonden. Nog eene eeuw lang hebben de beste schrijvers aan *dienst* het mannelijk geslacht toegekend.

Ik laat eenige voorbeelden volgen.

HUYDECOPER, *Hekeldichten enz. van* HORATIUS, 1737, opdragt: 't beeld der vrijheid, naast *den Godsdienst* hoogst te schatten.

WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* (*) dl. I. bl. 230: die naderhand belijdenis van *den Christelijken Godsdienst* deedt.

Bl. 341: Maar al vroeger, poogde KONSTANTYN de Groote *den Christelijken Godsdienst* alomme in te voeren.

STIJL, *Opkomst en bloei*, enz. bl. 6 (volgens den 2den druk, 1778): By dit heusch onthaal voegde hy ter goeder uure de aanprijzing van *den Christelyken Godsdienst*.

NIEUWLAND, *Gedichten*, 1788, bl. 8:

Is ze u alleen *ten dienst* gegeven?

Christelijke Gezangen, Amst. bij SEPP, 1797 (zoogenoemde *Groote Bundel*), Gez. CXI:

Aan U, aan *Uwen dienst*, o God!
Zij steeds ons hart gewijd.
— — — — — —
Ja zelfs in 't midden van de smart
Stemt *hij* (d.i. uw dienst) het vrolijkst lied.
— — — — — —
Hij wijst ons, op den weg van druk,
Uw Zoon ten voorbeeld aan.
— — — — — —
Hij leidt ons, met een' zachte hand,
Op 't effen deugdenspoor
Naar 't eeuwig, hemelsch Vaderland.

(*) De eerste uitgave is van 1747. Ik heb echter hier geene gelegenheid die na te zien, en moet dus de plaatsen volgens de uitgave van 1790 aanhalen.

VAN WIJN, *Avondstonden*, 1800, bl. 23; Ik ben tot *uwen dienst*.

YPEIJ, *Geschied. der Nederl. tale*, 1812, bl. 200: sedert de invoering van *den Christelijken Godsdienst*.

CLIGNETT, *Bijdragen*, 1819, Voorber. bl. xxiii: daar evenwel de Dichter — by vele nog bykans geheel onbekend zal zijn, vertrouwen wy *geen' ondienst* te doen enz.

VAN DER PALM, *Nagedachtenis van* BORGER 1821, bl. 24: om *den Godsdienst* des Nieuwen Verbonds van de blaam diens dubbelen onzins te bevrijden.

Ald. bl. 28: Om onder allerlei gedaanten *den Godsdienst* der Bijbelsche Openbaring te ontzenuwen.

Men ziet dus, dat *dienst* te allen tijde door onze beste schrijvers voor mannelijk gehouden is. Dwaling van geleerden heeft ten gevolge gehad, dat men het nu in *Holland*, waar in de spreektaal het onderscheid tusschen mannelijk vrouwelijk bijna niet meer gehoord wordt, voor vrouwelijk acht. Maar in die gedeelten van *Nederland*, waar men dit onderscheid nog duidelijk hooren laat, in *Vlaanderen* b. v., spreekt men nog altijd van *den*, *eenen*, *dezen*, *zijnen* dienst.

Uit het gezegde blijkt, dat de vrager op bl. 320 van den vorigen jaargang zich zeer juist uitdrukte, met te zeggen: »op welken grond wordt het woord *dienst*, vroeger altoos mannelijk, thans vrouwelijk gebezigd?" Die vraag moet ik nu beantwoorden.

De eerste, die *dienst* vrouwelijk achtte, was, zoo als ik reeds zeide, TEN KATE. Hij houdt den uitgang *st* voor eene inkrimping van *ste* en geeft ten gevolge daarvan aan de woorden met dien uitgang het vrouwelijk geslacht. De groote man dwaalt hier. Met enkele woorden is dit het geval, ik heb er (bl. 12 onder N°. 3) een paar genoemd, met verreweg de meeste echter niet. Wel hebben er van sommige twee vormen bestaan, zoo nevens het oudhoogd. *dionust*, het vr. *dionusti*. Doch dit zijn twee verschillende vormen, die niet met elkander verward moeten worden, en waarvan de eerste bleef bestaan, de laatste uitstierf. Reeds in het middelhoogd. komt deze niet meer voor.

Eene andere dwaling, wat vroeger ontstaan, werkte mede om *dienst* vrouwelijk te maken. De geleerden van dien tijd, die het Latijn ruim zoo goed verstonden als het Hollandsch, konden kwalijk verdragen dat ons *godsdienst* tot een ander geslacht behoorde dan het Latijnsche *religio*. Als men bedenkt, dat men in de XVIIde en XVIIIde eeuw het Latijn als de koningin der talen beschouwde en zijn uiterste best deed, om onze goede taal aan hare wetten te onderwerpen, dat daarenboven schilders en beeldhouwers, godsdienst als eene vrouw voorstelden, dan begrijpt men,

hoe het woord *godsdienst* door sommigen op de lijst der vr. zelfst. naamw. kon geplaatst worden. Zonderling is het, dat men *dienst* niettemin voor mannelijk bleef houden. De eerste, voor zooverre mij bekend is, die dit gevoelen voorstond, was SEWEL in zijne *Nederduytsche Spraakkonst*, Amst. 1708, bl. 57. Hij is het, wien HOOGSTRATEN bedoelt, wanneer hij in zijne *Lijst van Zelfst. Naamw.* o. h. w. *dienst* op vrij scherpen toon zegt: »*Dienst*, m." (volgen eenige voorbeelden) »Dus is ook Godtsdienst. Dat niet noodig ware te melden, dewijl zulke zamengelaschte woorden nooit of zelden verschillen van het grontwoort, ten zij men tegenwoordigh te boek geslagen vond, dat het vroulijk geslacht hier beter passen zoude, welk zeggen steunt op eene bloote inbeeldinge, strijdende tegen alle regels. Waerom zou men niet kunnen goetvinden dat men zeide *hij* van Godsdienst, zoowel als men in 't Latijn *ille* moet goedtvinden, *ubi sermo est de cultu divino?* Zeker eigen wijsheit maekt de menschen veeltijts grilligh. Wij mogen zulke nieuwigheden niet opwerpen, maer hebben te volgen de regels van outs alom bekrachtigt. Anders zal men telkens op gladt ijs staen, en een ander vrager dagelijx voor den dagh komen en stellen voor, *zou dit niet beter Duitsch wezen? Zou dat niet beter gezegt zijn?* Men moet dan zonder eenige twijffeling zeggen: *De Godsdienst neigt ons tot aendacht: zijn vermoogen is groot*". De goede man kon evenwel niet verhinderen, dat er waren, die meer naar SEWELS woorden dan naar de zijne luisterden. Zoo wordt b. v. in den 5den druk van H. DE GROOTS *van de waarheid des Christelijken Godsdiensts, vertaald door* OUDAEN, Amst. 1728, *Godsdienst* overal, behalve op den titel, vrouwelijk, *dienst* daarentegen mannelijk gebruikt.

MOONEN, *Nederd. Spraekkunst*, Amst. 1740, noemt, bl. 57, *dienst* mannelijk en geeft later den regel, dat zamengestelde woorden het geslacht van het grondwoord volgen, zonder ter opzigte van *godsdienst* eene uitzondering te maken.

De overige grammatici der 18e eeuw kan ik niet naslaan. SIEGENBEEK, gelijk bekend is, noemde in 1805 *dienst* en zijne zamenstellingen mannelijk. BILDERDIJK daarentegen maakte het vrouwelijk en vond bij velen navolging. Ik heb op dit oogenblik geene gelegenheid, zijne *Verh. over de geslachten* en *Verkl. geslachtlijst*, waarin hij de gronden voor zijn gevoelen opgeeft, in te zien, evenmin als KINKERS *Beoordeeling* en SIEGENBEEKS artikel in den *Letterbode* van 1825. Uit het antwoord van den Heer WOLFFS (NAV. V.; bl. 121) zie ik, dat BILDERDIJK beweert »dat *dienst* vrouwelijk is, als alle verbalia in *st*", eene dwaling, die ik meen reeds op voldoende wijze weêrlegd te hebben, verder dat het toekennen van het mannelijk geslacht aan *dienst* ten deele »uit eene valsche, harde en hoogduitsche uitspraak ontstaan is", wat geene weêrlegging noodig heeft.

Dr. BRILL, *Holl. Spraakleer*, bl. 146 (ik kan alleen de eerste uitgave, 1846, raadplegen), houdt de woorden op *st* grootendeels voor verbale vormen van sterke, maar zwak verbogen werkwoorden. Volgens hem is de uitgang *st* dier zelfst. naamwoorden, het *st*, dat wij in plaats van *d* in het zwakke praeteritum van sommige werkwoorden aantreffen. De woorden met dien uitgang moeten dus vrouwelijk zijn (bl. 319). Ik geloof niet, dat er zelfst. naamwoorden zijn, die eenen zoodanigen oorsprong hebben, en al ware dit zoo, dan zou men er nog de woorden op *st*, welke Dr. BRILL bedoelt, *gunst*, *kunst*, *komst*, *dienst* enz., niet onder kunnen rekenen. Want dat de meeste dezer woorden vroeger op *t* uitgingen, en de *s* er eerst later tusschen geschoven is, blijkt uit die, waarin *f* en *s* wisselen, zoo als het Hoogd. *brunft* nevens *brunst* en *kumft* nevens ons *komst*. Allerminst kan *dienst* den oorsprong hebben, welken Dr. BRILL er aan toekent. De verandering toch der *d* van het praeteritum in *st* heeft alleen plaats in werkwoorden met korte vocaal, als *kunnen*, *gunnen*, *beginnen*, niet in die, welke eene lange vocaal of eenen tweeklank hebben.

In de *stukken van de tweede klasse van het Kon. Instituut over het geslacht van het woord dienst* vinden wij eerst hetzelfde bewijs voor het vr. geslacht van *dienst*, dat wij reeds bij Dr. BRILL hebben aangetroffen. Dat sommige woorden op *st* mannelijk zijn, wordt op rekening gesteld, of van de geneigdheid om monosyllaba mannelijk te maken, of van de gewoonte, om vóór woorden met eenen klinker beginnende, aan het artikel eene *n* toe te voegen. Verder wordt daar gezegd, dat TEN KATE reeds het *masculine* gebruiken van *dienst* aan verloop toeschreef, maar dat dit mannelijk geslacht toch tot op 1825 de overhand behouden heeft, ten gevolge van de toenemende bekendheid van het Hoogduitsch hier te lande en de daaruit ontstane neiging, om het geslacht der klankverwante Hoogduitsche woorden op de Nederduitsche (*lees:* Nederlandsche) over te brengen. Dat *dienst* in het Hoogduitsch mann. is, wordt als niets ter zake doende gerekend, terwijl bij die gelegenheid in het voorbijgaan de vonkelnieuwe opmerking gemaakt wordt, dat onze taaltak reeds op eene eigene letterkunde bogen kon, toen een groot deel van Duitschland nog in barbaarschheid verzonken lag. Zulke nieuwe en belangrijke opmerkingen vindt men er meer, b. v. dat weleer de vormen der declinatie minder bestemd waren en dat hieraan een aanmerkelijk verloop in de geslachten der naamwoorden te wijten is; dat oudtijds de vorm *des* (genit. van het arti-

kel) als kenmerk van den 2en naamval aan alle geslachten gemeen was; dat *baker* een woord is met mannelijken uitgang; dat men oudtijds zeide *ter harte nemen*, ofschoon *hart* onzijdig was, en dat derhalve de spreekwijze *ten dienste staan* niets hoegenaamd voor het mann. geslacht van *dienst* bewijst; enz.

Eindelijk wordt gezegd, dat even als des *dorsts*, zoo ook *des diensts* te hard klinkt. »Men zou, om het woord eenigzins vloeijend te kunnen uitspreken, er op de wijze der Duitsche verbuiging, eene *e* moeten invoegen, en zeggen: *des bloeddorstes;* doch dit komt minder met den aard en het gebruik *onzer* taal overeen," reden waarom »al mogt men niettegenstaande al de aangevoerde etymologische gronden, oordeelen, dat de zaak van dien kant niet voldongen was," men toch om den wille der welluidendheid aan *dienst* het vr. geslacht zou moeten toekennen.

Hieruit volgt:

1. Dat JACOB VAN MAERLANT, JAN BOENDALE, MELIS STOKE en anderen, die zich verstout hebben, *Godes*, *dages*, *moedes* enz. te schrijven, zich gruwelijk aan onze taal vergrepen hebben, dat eveneens *des huizes*, *des vleesches*, *des oogstes*, *des geestes* verfoeielijke wanspraak is, die niet behoort geduld te worden.

2. Dat alle woorden op *s* en *sch*, als *huis*, *gras*, *hals*, *vleesch*, *visch* enz. vrouwelijk moeten zijn, dat hetzelfde zal behooren plaats te hebben met *ernst*, *angst*, *oogst*, *geest*, *dorst*, *herfst* en alle op *st* uitgaande, welke tot nu toe mannelijk of onzijdig geacht zijn, en ten gevolge daarvan ook alle *hengsten* in *Nederland* voortaan tot het vrouwelijke geslacht zullen moeten worden gerekend.

P. LEENDERTZ, WZ.

Heerlijkheid Aerssen (IV. bl. 320, Vr. 281, vgl. V. bl. 170). Volgens het *Hist.-herald. Handb. zum Geneal. Taschenb. der Gräfl. Häuser*, werd REINOUD VAN GELDER, zoon van Hertog ADOLF, omstreeks 1501 in het bezit gesteld van de hem van moeders zijde, door het dynaste geslacht ARCEN ten deel gevallen Rijks Vrije-Heerlijkheid *Arcen*, aan de *Maas;* zijne nakomelingen bleven in het bezit dezer Heerlijkheid tot in het jaar 1780, en voerden daarvan tot 1790, toen FREDERIK ADOLF VAN GELDER tot Rijks-Graaf werd verheven, den titel van *Heeren van Gelder*, *Vrijheeren van Arcen.*

In geen der mij bekende geslachtlijsten van den huize EGMOND is mij deze REINOUD voorgekomen, die ook, luidens genoemd *Handbuch*, in 1510 tot Stedehouder van *Gelderland* aangesteld werd. Was het misschien een *Bastaard?* want ik begrijp niet hoe ADOLFS gemalin, CATHARINA VAN BOURBON, of het moest zijn door aankoop, in het bezit is geraakt van de heerlijkheid *Aerssen.*

M°.

Wapenbord (V. bl. 31, Vr. 3, vgl. bl. 224, 282). LOUIS D'OUTRELEAU werd in 1574 Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Middelburg;* veelmalen was hij Praeses en Scriba op de Synode, gelijk hij in 1585 Praeses was van de eerste Synode binnen *Middelburg.* Hij bediende die gemeente aldaar tot den jare 1606. Zie *Naamlijst der HH. Predikanten*, enz. te Middelburg, bij G. CLEMENT, 1767, alsmede AB UTRECHT DRESSELHUIS, *Waalsche Gemeenten in Zeeland*, bl. 5. Het blijkt alzoo, dat er eene familie van dien naam bestaan heeft.
V. D. N.

[Later voegde dezelfde geachte medearbeider aan dit berigt nog het volgende toe.]

Daar de Heer MACARÉ zijne bron niet vermeldt, ontbreekt de mogelijkheid die te vergelijken met de door mij aangewezene, alwaar gezegd wordt, dat D'OUTRELEAU gelijktijdig met GILLES en LIEVEN MASSIS te *Middelburg* de dienst heeft waargenomen; dat LIEVEN MASSIS overleden zoude zijn in 1605, terwijl D'OUTRELEAU aldaar verbleef tot in 1606. Zijn opvolger zal denkelijk JEREMIE DE POURS geweest zijn, die den 27sten Junij van dat jaar bevestigd werd.—D'OUTRELEAU (LOUIS) wordt nog vermeld door J. W. TE WATER, *Kort verhaal der Reformatie van Zeeland*, bl. 164, 193 en 348.

Dat er verband bestaat tusschen het wapen op het bedoelde bord, en dat van het geslacht D'OUTRELEAU in *Zeeland*, blijkt uit de daarvan medegedeelde afbeelding op de wapenkaart van *Zeeland*, alwaar van het gevierendeeld wapen het eerste en vierde gedeelte genoegzaam hetzelfde als op het bord voorstellen, met dit verschil alleen, dat het *veld* van *keel*, en niet van *sabel* is; het tweede en derde gedeelte heeft echter geen de minste overeenkomst.

Zegswijze: Als de sneeuw valt op de slik, vriest het weldra dun of dik (V. bl. 128, Vr. 104, vgl. bl. 226). Onder de antwoorden komt voor het rijmpje:

Een sneeuwtje op de slik,
Een vorst zekerlik.

In het land van *Kuik* heet het:

Als de sneeuw valt in de slik,
Vriest het altijd, dun of dik.

Ook:

Als de sneeuw valt in het slijk,
Ligt hij zeven weken achter den dijk.

De verschillende wijze, waarop hier en elders dat rijmpje gevariëerd wordt, pleit voor zijne deugdelijkheid.
W. A. HMBG.

Houders van tafels van leening in de XVIde eeuw (V. bl. 132, Vr. LXXV, vgl. bl. 228, 229). De Heer LAGE vraagt t. e. a. pl., of aan HH. Navorschers ook iets meer dan het door hem medegedeelde bekend is, betrekkelijk de tafelhouders JOHAN LAIGNIER, SION LUZ en FRANÇOIS MASSAZIA, waarop bl. 228 volg., omtrent de twee laatsten eenige mededeelingen volgen. Wij voegen er nog bij, dat de regering van *Leeuwarden* in 1616 aan NICOLAES ROCHIER en ISAAC LUS (SION LUS'zoon?) het houden van eene bank van leening vergunde. De eerste tafelhouder aldaar was, in 1601, JACQUES BALBIAN, van *Delft*. Zie W. EEKHOFF, *Geschiedk. Beschrijving van Leeuwarden*, dl. II. bl. 28—31. Over de latere lotgevallen van de bank van leening aldaar, bl. 66 en 253. Over die te *Franeker* schreef GIJSB. VOET eene disputatie, te vinden in zijne *Disputationes selectae*, pars IV. p. 575. Amst. 1667. Zie ook SLOET TOT OLDHUIS, *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde*, dl. IV. bl. 452. Merkwaardig is het stuk door F. A. EBBINGE WUBBEN, *Over de afschaffing van den Lombard te Hasselt in* 1600 *of* 1603 (vgl. bl. 127 en 132), in den *Overijsselsche Almanak* voor 1843, bl. 127—132, medegedeeld.

J. D.
L.

Houders van tafels van leening in de XVIde eeuw. WENCESLAUS COBERGER, Belgisch kunstschilder en dichter der XVIIde eeuw, heeft gedicht: *Apologia ofte beschermredenen teghen de Hekelen vande onredelijke vijanden en tegenraeders vande berghen van Bermhertichеijt. In vermaeckelijcke dicht gestelt door* AMATOR PIETATIS. Mechelen 1621.

J. L. H. I.

Jan van Baersdorp (V. bl. 133, Vr. LXXIX, vgl. bl. 229). Op de wapenkaart, door mij ter laatstaangehaalde plaats vermeld, komen vijf van de familie VAN BAARSDORP voor, waarvan de eerstgenoemde twee maal, en dus waren er eigenlijk niet meer dan vier op te geven; doch leze men achter de woorden: »vijf van de familie VAN BAERSDORP," »waarvan de eerste twee maal."

E. A. P.

Balije van Utrecht (V. bl. 133, Vr. LXXX, vgl. bl. 229). Over dit onderwerp wordt door N. E. A. t. e. a. pl. een zeer uitvoerig antwoord verlangd. Mij dunkt, dat hem daartoe niet beter kan worden aangewezen dan de *Analecta* van MATTHAEUS, alwaar hij in het Vde deel, van bl. 615—974, veel betreffende deze *Ridderlijke Duitsche Orde* en de *Balie van Utrecht* zal beschreven vinden.

Deze orde was, tijdens de kruistogten, te *Jeruzalem* opgerigt den 19den November 1190, en werd de orde van *St. Marie* genoemd, om haar te onderscheiden van de ridderlijke orde van *St. Jan van Rhodus*, ook *Maltheser* Ridders en Heeren van *St. Catharina* genoemd. De naam van *Duitsche Orde* werd haar gegeven, omdat zij hare instelling aan eenige Duitsche ridders te danken had. Zij werd bestuurd in elk gewest, door een' Grootmeester, die weder Landcommandeurs onder zich had, welke over eene zekere streek of *Balie* het gebied voerden. Te *Utrecht* werd, onder Bisschop OTTO II, in 1231, het eerst zulk eene *Balie* gevestigd, waarvan de Landcommandeur vele Commandeurs onder zich had.

Dit en meer is getrokken uit de *Historia S. Gertrudis, opera* JOSEPHI GELDOLPHI RIJCKEL, en medegedeeld in het *Tijdschrift voor Gesch., Oudheidk. en Statist. van Utrecht*, 1841, bl. 73, alwaar tevens eene afbeelding van een' Landcommandeur voorkomt.

V. D. N.

Balije van Utrecht. Belangstellenden worden verwezen naar de Wet van den 28sten Augustus 1815, N°. 55, *Staatsblad* N°. 43, waarbij de Duitsche orde, Balije van *Utrecht*, is hersteld.

Σ.

Jonkvrouwe Katharina van Orleans (V. bl. 134, Vr. LXXXIX, vgl. bl. 230). Hoeveel opspraak deze schaking maakte en welke gevolgen zij voor de stad *Kuilenburg* had, kan blijken uit de volgende brochures, alle in de *Bibliotheca Duncaniana* (Koninkl. Boekerij te *'s Gravenhage*) opgenomen. In het IIIde deel (1664) vindt men:

Haegsche Jufferroof of verhael van het gepasseerde omtrent het rapieren en weghvoeren van Juffr. CATHARINA VAN ORLIANS *door* JOHAN DIEDERICK MORTAIGNE, *enz.* Leyden 1664.

Verbael gehouden by CORNELIS GEESDORP, *Lieutenant by de Guarde van haar Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vrieslandt enz. nopende haer reyse naer Bremen, aenkomste en gepasseerde aldaer, wegens het overleveren ende het echapperen van* JOHAN DIDERIK VAN MORTAIGNE. Utrecht 1664.

Brief en deductie tot Justificatie van de conduite dewelcke syn Excellentie HENRICK WALRAET, *Grave van Waldeck enz. gebruyckt heeft omtrent de saecke van* J. D. VAN MORTAIGNE, *sedert dat denselve seeckere Juffr.* CATHARINA VAN ORLIENS *van 's Gravenhage vervoert en te Cuylenborgh gebracht heeft.* Utrecht 1664. 4°.

Brief van de vrye Rycxstadt Breemen aan Haer Hoog Mog. de Heeren Staten Generael mitsgaders attestaties, bewysen en verklaringe van vele officieren der stadt Breemen raeckende het echapperen van JOHAN DIDERIK VAN MORTAIGNE. Utrecht 1664.

Verscheyden stucken en advysen raeckende den Graef ende 't Graefschap Culenborgh mitsgaders de demolitie van de poorten, bruggen enz. Amst. 1664. 4°.

In het Vde deel van 1664.

Beklagelicke t samenspraeck tusschen Juffr. CATHARINA VAN ORLEANS, *de Graaf van Cuylenborgh, de Baron van Langeracq*, JOHAN DIDERIK VAN MORTAIGNE *ende een genoemt de Sot.* Gorinchem 1664.

In het VIde deel van 1664.

Wettelycke beschuldinge tegens den heer Grave van Culenborgh mitsgaders het advis des Presidents ende Raden van 't Hof provinciael van Hollandt inhoudende bericht aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten enz. hoe dat men tegen de Stadt Cuylenborgh zal procederen. Leerdam 1664.

Publicatie van den president ende raden van Hollant aengaende het ontdekken van JOHAN DIEDERIK VAN MORTAIGNE. 's Gravenhage 1664.

Vervolgh schryven van de heeren Staten van Gelderlandt opdat de Heeren Staten Generael niet gedoogen dat de poorten van Culenburgh afgebroken en de muren gevelt enz. Schoonhoven 1664.

De seer grouwelicke ontschakinge van de Edele Jonkvrouwe CATHARINA VAN ORLEANS door HANS DIEDERIK VAN MORTAIGNE. Gorcum 1664. 4°.

J. D.
L.

Hebreeuwsche dichters in Nederland (V. bl. 158, Vr. 116, vgl. bl. 230).

GERARD VELTWYCK, werd geboren tegen het einde der XVde eeuw te *Ravenstein*, evenwel volgens anderen te *Utrecht*. Hij overleed te *Weenen* in 1555. De *Biographie Universelle* t. XX. p. 104 noemt hem eerst »*recteur des Ecoles de Louvain*". KAREL V benoemde hem tot raadsheer, vertrouwde hem onderscheidene handelingen, die zeer goed werden uitgevoerd, en verhief hem tot thresorier van het gulden vlies. T.a.pl. wordt van hem vermeld een Hebreeuwsch vers getiteld: »*Schevile Tohu*", dat is: »*les sentiers du Desert*". 1539. 4°.

JOHANNES DRUSIUS, eenige zoon van den geleerde van dien naam en van MARIA VAN DER VARENT (VRIEMOET, *Athen. Frisiae*, pag. 57, 58), werd den 26sten Junij 1588 te *Leyden* geboren, en overleed aan den steen in 1609. Zijne korte loopbaan getuigde van eenen gunstigen aanleg en van eene rijke ontwikkeling (GLASIUS, *Godgeleerd Nederland*, dl. I. bl. 396), en wanneer de dood hem niet zoo vroegtijdig had weggerukt, hij zou zijn' vader stellig evenaard of overtroffen hebben (*Biograph. Universelle*, t. VI. p. 262). Volgens laatstgenoemde bron, schreef hij *Nomenclator* ELIAS LEVITAE....., 1652 8°. en liet onvoltooid eene Latijnsche overzetting van de *Chronique hebraique du second temple*, en ook van de *Itineraire de* BENJAMIN DE TOLEDO. Bij VRIEMOET l. c. komt eene lofspraak op hem voor, overgenomen uit de *Praef. praeteritorum in Nov. Testam. libr.* X, van zijn' vader (Franeq. 612. 4°.).

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Joodsche taal in Nederland (V. bl. 158, Vr. 119, vgl. bl. 252 volgg.). Tot de joodschduitsche literatuur behooren ook:

1°. Het Nieuwe Testament in het joodschduitsch, door CHRISTIAAN MULLER, Predikant te *Sandau*. Frankfurt a. d. Oder bij MICHEL GOTTSCHALK, A°. 1700. Het werk bevat ruim 300 bladzijden in 4°., in 2 kolommen gedrukt. Vooraf gaat eene Latijnsche voorrede, en op 4 bladzijden, in het Hoogduitsch, *Bericht wie das Jüdisch-Teutsche zu lesen.*

2°. Een blijspel in 3 bedrijven van WOLFSOHN (een Duitsch schrijver), geheel in joodschhebreeuwsche letters en meerendeels ook in dat dialekt, in 1798 uitgegeven en later te *Amsterdam* herdrukt. Het is getiteld: *Leichtsinn und Frömmelei*, en heeft in der tijd veel opgang gemaakt; doch was meest bekend onder den naam van een der hoofdpersonaadjen: R. CHANOCH. L. N.

Dei Gratia (V. bl. 159, Vr. 136, vgl. bl. 258). Nadat REINOUD III, Graaf van *Gelderland* den 19den Maart 1339 door den Keizer tot Hertog was verheven, voegde hij het *Dei gratia* achter zijnen naam, als ook op zijne munten, zoo als eene Emmeriksche munt bij VAN DER CHIJS, *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, pl. III, N°. 4, kan aantoonen.

J. D.
L.

Namen der Nederl. Oorlogschepen enz. door de Engelschen genomen (V. bl. 159, Vr. 137, vgl. bl. 231).

[Bij het hieromtrent vermelde hebben wij nog te voegen, wat D. M. v. N. ons berigt, t. w. dat waarschijnlijk in het werk van den Generaal KRAIJENHOF over de landing der Engelschen en Russen in *Noord-Holland*, en stellig in de *geschiedenis van den oorlog tot op de vrede van Amiens* door CORNELIS VAN DER AA, dl. VII. bl. 355, eene opgave wordt gevonden van de namen dier schepen, met vermelding van het getal stukken en manschappen en de namen der bevelhebbers.]

Almanach der Kruidkunde (V. bl. 159, Vr. 138, vgl. bl. 231).

[Hetzelfde wat TRAJ. MOS. en J. C. K. ons reeds vroeger meldden, werd ons later medegedeeld door P. KNOLL, D. M. v. N. en v. V. Laatstgenoemde is bereid de vier jaargangen aan W. J. F. te vertoonen of te leenen, indien deze dit verlangt. Dat TRAJ. MOS. te regt vermoedde, dat er eene latere uitgaaf bestaat, onder den titel van: *Eerste beginselen der kruidkunde*, bleek ons uit de mededeeling van D. M. v. N., die een exemplaar bezit van het derde deel (*Amsterdam*, J. B. ELWE, 1810).

Graven van Graevenitz (V. bl. 160, Vr. 144, vgl. bl. 233). Omtrent dit geslacht sla C.P.L. na: JOHANN FRIEDRICH GAUHEN'S *Genealogisch*

Historisches Adels-Lex con. Leipzig 1740, in voce *Grabenitz*, *Gravenitz*, waar hij vinden zal:

1. Dat dit adellijk geslacht onder FRIEDRICH WILHELM VON GRAEVENITZ, geb. 5 Mei 1679, aan het Wurtembergsche Hof tot groot aanzien geklommen en in den Gravenstand verheven is, zijnde deze FRIEDRICH WILHELM de eerste Graaf VON GRAEVENITZ; en dat, na het afsterven van den Hertog in 1733, de geheele familie in arrest genomen werd.

2. Dat de zuster van dezen FRIEDRICH WILHELM, FREDERICA WILHELMINA, geb. 4 Febr. 1686, na hare komst aan het Hof te *Stuttgard* op 18 jarigen leeftijd door den Hertog zeer begunstigd werd, zoo zeer zelfs, dat hij het fraaije slot *Ludwigsburg* haar ter eere bouwde. Verder, hoe deze Dame zich lang staande hield en het geheele Hof als ware 't bestuurde, tot zij na vele tusschengeschiedenissen in 1731 in ongenade viel, gearresteerd, doch op voorspraak in vrijheid gesteld werd, toen naar *Mannheim*, en, na het overlijden van *Hertog* EBERHARD LUDWIG, naar *Berlijn* vertrok.

Of deze geschiedenis en de daarmede gepaard gaande omstandigheden, den val dezer familie veroorzaakten, of dat andere oorzaken hier bijkwamen, kan ik niet verzekeren.

3. Dat het betwijfeld wordt, of er nog een exemplaar, voorzien met het IVde kap. van de KÖHLERS *Uitgave* van IMHOF, zoude te vinden zijn. L. D. R.

[M°. deelde ons eene plaats mede uit DE REIFFENBERG, *Pélérinage en l'honneur de* SCHILLER, bl. 158—160, overeenkomende met het door Q. M. Z. aan SCHLOSSER ontleende.]

De spreekwijze: Het is er Remeeus en Coppenhole, en een werk van Goedthals, over Nederlandsche spreekwoorden (V. bl. 165, Vr. XC, vgl. bl. 233). Aan de bereidvaardigheid der Redactie van DE NAVORSCHER, betoond door de spoedige opneming van bovengenoemde vraag, acht ik mij verpligt mede te deelen, dat in de 3de aflevering van mijn *Spreekwoordenboek der Nederl. Taal*, die weldra geheel zal afgedrukt zijn, bij het spreekwoord: *Het is er Remeeus en Coppenole*, de volgende verklaring gevonden wordt:

»REMEEUS HUBERT, in *die excellente Cronike van Vlaenderen* enkel REMEEUS genoemd, deken van het schoenmakers-gilde, alsmede de tweelingbroeders JEAN en FRANÇOIS COPPENOLE, behoorende tot het gild der kousenwevers, hebben zich, als volksleiders, in de beroeringen te *Gent* tegen MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK, in 1488, door felle wreedheid berucht gemaakt. Als kapiteins der Gentenaars oefenden zij het hoogste gezag. MAXIMILIAAN was te *Brugge*, waar men met de Gentsche opstandelingen gemeene zaak had gemaakt, gekomen, om die stad te bezetten, maar werd er door zijne oproerige onderdanen gevangen genomen. En nu zetteden de Gentsche volksleiders de Bruggenaars in hun opzet aan, en bedreven ongestoord, onder de leus om de onmenschelijk drukkende belastingen verminderd te krijgen, de grofste baldadigheden en de snoodste gruwelen. REMEEUS en de beide COPPENOLE gingen in het oproer voor, of liever van hen gingen alle wederregtelijke handelingen uit. Gedurende dien opstand sloegen de opstandelingen munten op naam van den minderjarigen landvorst FILIPS *den Schoonen*. Het volk noemde die munten *Coppenolen*. Na vier maanden gevangenschap kwam FREDERIK III, Keizer van *Duitschland*, zijn' zoon MAXIMILIAAN verlossen. Toen begonnen de Bruggenaars zich te vernederen. Tegen belofte van volkomen vergiffenis en het stellen van gijzelaars, kwam MAXIMILIAAN op vrije voeten. Zijn vader wilde van geene vergiffenis weten, zoodat MAXIMILIAAN bekommerd werd over het lot der gijzelaars. Hij gaf daarom den Bruggenaars te kennen, dat er aan geene vergiffenis te denken viel, indien men de gijzelaars niet onvoorwaardelijk losliet. Dit geschiedde. Doch FILIPS VAN CLEEF, een der gijzelaars, rekende zich daardoor van den eed niet ontslagen. Hij streed met de opstandelingen, waarbij zich de Gentsche partij voegde, tegen Keizer FREDERIK gedurende een jaar, toen er een verdrag tot stand kwam. — Bij onderscheiden schrijvers over de Gentsche beroeringen dier dagen vindt men dezen opstand uitvoerig geboekt, en een en ander omtrent de partijhoofden REMEEUS en de tweelingbroeders COPPENOLE en hunne handelingen vermeld. Deze gebeurtenissen, die aanleiding tot het spreekwoord gaven, en mij tot heden onbekend waren gebleven, heb ik door schriftelijke mededeelingen van de Hoogleeraren DE VRIES, TYDEMAN en VAN DER CHIJS, alsmede door den Heer DEGERICKX van *Gent*, en uit DE NAVORSCHER, V. bl. 233, leeren kennen."

Wat de Heer DEGERICKX mij ter opheldering toezond, ontving ik door zijnen vriend, den Heer Dr. F. A. SNELLAERT. En daar ik in mijne vraag ook gewaagde van eene verzameling van Nederlandsche spreekwoorden, is het hier de geschikte plaats, te vermelden, dat ik daarenboven door den Heer Dr. SNELLAERT aangenaam verrast werd door de toezending van een paar verzamelingen van Nederlandsche spreekwoorden, in de *Lijst van werken over Nederlandsche spreekwoorden* (zie de 1ste aflevering van mijn *Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal*), onder de N°s. 42 en 47 genoemd. Het zijn een paar belangrijke werkjes van 1727 en 1747, beide in kl. 8°., elk 70 bladzijden groot. De Nederlandsche spreekwoorden staan in alphabetische

volgorde, elk door een gelijkluidend Latijnsch spreekwoord gevolgd. Het eerste bevat 919, en het tweede 791 spreekwoorden. Het laatste is blijkbaar *niet* uit het eerste geput, ofschoon vele spreekwoorden gelijkluidend zijn, zoo als reeds uit het laatste blad der 3de aflevering van mijn *Speeekwoordenboek* blijken zal.

Ik betuig hier openlijk mijnen dank aan de Heeren, die een tot heden mij duister spreekwoord, door hunne inlichtingen, tot klaarheid hebben gebragt, en aan den Heer Dr. SNELLAERT, voor de betoonde belangstelling in mijne pogingen, om eene zooveel mogelijk volledige verzameling van Nederlandsche spreekwoorden te leveren.

P. J. HARREBOMÉE.

[Nog ontvingen wij een antwoord van W. M. Z., die ons eene plaats mededeelt van den Commentator VAN OLIVIER DE LA MARCHE, aan onze lezers reeds door het antwoord van L. bekend.]

Voorvaderen van Piet Hein (V. bl. 166, Vr. XCVII, vgl. bl. 234). De Heer STEINMETZ zoekt, t. e. a. pl., naar aanleiding eener door hem gewaande onderlinge overeenkomst der wapens, den oorsprong van PIET HEIN uit een *thans* in *Denemarken* levend geslacht. Evenzeer, en, mij dunkt, met meer grond, mag ik vermoeden, dat het geslacht van PIET HEIN, die, gelijk algemeen schijnt aangenomen te zijn, te *Delftshaven* geboren is en te *Delft* begraven ligt, uit *Delft* afkomstig is. Immers in de *Beschrijving* dezer stad (1729, bij BOITET), vindt men op de Lijst der Schepenen, DIRK HEIN of HEYN, van 1398 tot 1401, 1407, 1409, 1412 en 1413, voorts nog CLAAS HEYN ARENTSZ. 1433, 1434, 1437, 1440—1442. Het wapen van den eersten, afgeteekend in een boek, bevattende de namen der HH., die in de Regering te *Delft* zijn geweest sedert 1300, met hunne wapens, enz., en zeer net bewerkt, voert een veld van goud met een' grond, waarin een ter wederzijde neêrgebogen tronk van een' boom, van sinopel; op dien tronk zit een vogel (kraanvogel?) van sabel, gebekt en geklaauwd van keel. Het wapen van den 2den is van azuur met een' staanden vogel (een paauw?) van zilver, benevens een klaverblad van goud in den regter bovenhoek. Het eerst beschrevene wapen heeft zeker niet minder gelijkenis op dat van PIET HEIN, dan het wapen van het Deensche geslacht; de vogel ontbreekt echter nergens. Indien men kon te weten komen de reden, waarom het lijk van den Admiraal te *Delft* begraven is, zoude men welligt ook daardoor iets kunnen ontdekken van zijne herkomst. Waren de oudste boeken niet met den brand te *Delft* vernield, men zou ook die moeten inzien. Te *Delftshaven* ontbreken die boeken insgelijks. De naam van HEIN is echter hier te lande nog bekend; voor eenige jaren voerde dien te *Kampen* een Predikant, welke, naar ik meen, afstammelingen heeft.

H—g herinnerde ons in DE NAVORSCHER t. l. a. p. het door J. SCHELTEMA medegedeelde, te weten, dat de vrouw van PIET HEIN was genaamd ANNETJE CLAASdochter, en dat hij geene kinderen bij haar had. Uit het opschrift der zark op haar graf (zie NAV. V. bl. 170) blijkt de juistheid van die opgave, maar daarenboven, dat haar toenaam was DE REUS. De alstoen daarbij geopperde meening, dat NEELTJE PIETERS, in datzelfde graf begraven, welligt eene dochter van PIET HEIN zoude geweest zijn, wordt door de opgave uit VAN ALKEMADES aanteekening, nog niet geheel weêrsproken, daar het zeer ligt mogelijk is, dat PIET HEIN meermalen gehuwd geweest is, en alzoo eene vóórdochter kan gehad hebben. Van de bedoelde *Handschriften*, in 1848 te *Amsterdam* verkocht, kocht de Heer ROOS (waarschijnlijk in commissie) N°. 230, en de Heer SCHINKEL te *'s Hage* N°. 290*b*, van wien ik mij verzekerd houde, dat indien zijn *Handschrift* eenige bijzonderheden mogt bevatten, betreffende de familiebetrekkingen van PIET HEIN, hij zulks gaarne zal mededeelen.

Uit het door SCHELTEMA t. a. p. bl. 148 vermelde, ten aanzien der beschikkingen van PIET HEIN, wordt het bevestigend beantwoorden der vraag, desaangaande door S. J. gedaan (zie NAV. IV. bl. 295), minder waarschijnlijk.

V. D. N.

[Het genoemde HS. komt nu, gelijk een antwoord van LEGENDO ET SCRIBENDO ons meldt, op bl. 24 van het in 1853 uitgegevene, doch niet in den handel verkrijgbare werkje: *Handschriften en oude drukken (incunabulen) deel uitmakende van de kunst- en letterverzamelingen van* A. D. SCHINKEL, bl. 24, onder den titel: *Korte beschrijving van den Admiraal* PIETER PIETERSZ. HEIN.]

Vreemde uitwerking van geluiden (V. bl. 167, Vr. CII, vgl. bl. 235). F. HALMA verhaalt in zijne levensbeschrijving van L. ROTGANS vóór diens *Poezij* (1715), dat deze zijn dichtstuk op de aarbeving van 1692, onder goede vrienden, met zoo groote kracht van stem voorlas, dat de aarden pronkvaten en glazen er van weêrklonken en de wanden en de grond er op nieuw van aan 't beven schenen te geraken, zoodat het vertrek nog naderhand uren lang van zijn gegalm vervuld scheen. *Relata refero.*

Σ.

Bij kris en bij kras zweren (V. bl. 190, Vr. 147, vgl. bl. 236). Waarschijnlijk beduidt deze zegswijze: *per Christum et crucem jurare*, dat bij verbastering *kris en kras* geworden is.

A. A. D. MLZ.

Bij kris en bij kras. Men vindt eene zeer aanneemlijke verklaring van deze spreekwijze

bij BRILL, *Holl. Spraakl. ten gebruike bij inricht. van hooger onderwijs.* Leiden, 1849, bl. 61.

J. C. D.

Willem Krul (V. bl. 190, Vr. 150, vgl. bl. 258). Vóór 30 jaren heb ik op den huize *Burgst*, onder *Prinsenhage*, dikwijls het portret van den Schout-bij-Nacht WILLEM KRUL gezien. Deze was de vader der vrouw van den toenmaligen bewoner van *Burgst*, den Heer NAHUIJS VAN BURGST. Beiden zijn sedert overleden, en het is te veronderstellen, dat de vraag van DE NAVORSCHER kan beantwoord worden door den tegenwoordigen eigenaar, den Generaal Baron NAHUIJS VAN BURGST, op *Burgst* woonachtig.

C. H. MEIJER.

Marquis de Saint Simon (V. bl. 191, Vr. 158, vgl. bl. 259). Opmerkelijk is het berigt over hem, te vinden bij J. J. BJORNSTÄHL, *Reize door Europa*, dl. III. bl. 330 en 331. Deze, welke gedurende eene maand (1775) bij hem op zijne schoone buitenplaats bij *Utrecht* verbleef, noemt hem den beminlijken en geleerden marquis, den vertaler der Gedichten van OSSIAN, die, bij al het schoone, hetwelk zijn buitenverblijf, zijn kelder, keuken en tafel, benevens zijne groote en uitgezochte boekerij bevat, met zijne bekoorlijke echtgenoote, — die het vermaak van haren man is, en, als eene andere MINERVA den meesten tijd in de boekenkamer slijt, — zelf het grootste sieraad van het huis uitmaakt. Hij verklaart tevens, veel geleerd te hebben in het gezelschap van een' zoo kundig' en in de wereld en in de boeken zoo ervaren man.

Ook de Hoogleeraar SAXE in zijn *Onomasticon Litterarium*, in 1759 zonder naam uitgegeven, in de *Analecta*, pag. 589, Art. OSSIAN, prijst hem zeer (zie ook de uitgave van dit werk van 1775, tom I. p. 589) en zegt het volgende van hem: »*Marchio* SAN SIMONIUS, Parisiensis, Historicus, Philologus et Philosophus, mox Amstelaedamensis, mox agri et villae urbanae *Amelisweerd*, iuxta urbem *Veterem Trajectum*." De lijst zijner schriften, geeft SAXE in diens *Onomasticon*, tom. VIII, p. 309. Eene eerste plaats beslaat daarop het *Discours des Jacinthes*, 1768, 4°. waarover wordt verwezen naar V. HALLER, *Biblioth. Botanique* tom. II, l. X n°. 1893, p. 597. Aldaar wordt zijn overlijden opgegeven in 1794, terwijl anderen daarvoor 1799 noemen; doch SAXE was zijn tijdgenoot en leefde te *Utrecht*, en kon het derhalve goed weten.

V. D. N.

Marquis de Saint Simon. Het werk van den Marquis van ST. SIMON, *Histoire de la guerre des Bataves et des Romains*, is in het Nederduitsch vertaald door den Oudheid- en Penningkundigen ANDRIAS SCHOEMAKER; doch bestaat alleen in handschrift.

J. L. A. I.

Drukletters (V. bl. 191, Vr. 163, vgl. bl. 260, 261). Bij de reeds opgegevene *letterproeven* voeg ik nog eene, gewis de laatste, die het licht heeft gezien, met name de fraaije *Proeve der letteren van de Kantoor- en Boekdrukkerij van* D. J. MENSING en COMP. 1855, te *Rotterdam.*

S. J.

Dirk Scholl (V. bl. 192, Vr. 170, vgl. bl. 284). Bij P. TIMARETEN, *Verzameling van Gedenkstukken*, dl. I. bl. 53, ziet men het grafschrift van dezen en van zijn' zoon. Voorts blijkt daaruit, dat *beiden* organisten waren van de *Nieuwe Kerk;* dat de vader den ouderdom van 86 jaren bereikte, en de zoon genaamd was HUYBERTUS CORNELIS. Beiden zijn bezongen door den dichter H. KORNELISZ. POOT, volgens wien de vader bij zijnen dood als AMPHIONS wedergâ werd betreurd, en de zoon, op wiens afbeelding een vers voorkomt, *orgelist* der *Fransche Kerk* was. Zie POOTS *Gedichten*, uitgave *Amsterdam* 1780, dl. II. bl. 360, 419; dl. III. bl. 211.

V. D. N.

Jacobus Goutero. (V. bl. 199, Vr. 118, vgl. bl. 285). Onder een in mijn bezit zijnde exemplaar wordt gevonden: JOANNES LIVIUS *fecit et excudit. Twee* dergelijke exemplaren komen voor in den *Catalogue raisonné de dessins et d'estampes du Cabinet de Mr.* CH. VAN HULTHEM, Gand 1846, p. 322, 323, n°. 1912 et 1913, onder de werken van JEAN LIEVENS, geb. 1607 te *Leiden*, en worden aldaar vermeld als: *Portrait de* JACQUES GOUTER, *musicien anglais*, hetgeen er trouwens onder te lezen staat. Meer andere hem betreffende bijzonderheden echter zijn ook mij tot heden onbekend gebleven.

V. D. N.

Pseudo-Lofredenen (V. bl. 200, Vr. CXXV, vgl. bl. 266, 342). Ironische lofredenen heeft men van HUGBALD († 930) op de *Kaalkoppen;* van FR. BERNI († 1536) op den *Doedelzak*, de *Naainaalden*, de *Distels*, de *Schulden* en de *Pest;* van CES. ORSINI († 1638) op de *Onwetendheid*, de *Dwaasheid* en de *Kunst van stelen;* van HIERON. CARDANUS († 1576) op het *Podagra;* van W. SPANGENBERG (1607) op de *Gans;* van A. ROSE VON CREUTZHEIM (1617) op den *Ezel.* Over ELIAS HERCKMANS, *Lof der kaalkoppen*, en R. HENNEBO's *Lof van den Jenever*, zie men WITSEN GEYSBEEK in voce. Of de *Lof van den Appel*, van JOAN. GEOMETRA, ironisch is, weet ik niet en is mij even als de *Lof der koorts*, van PHAVORINUS, alleen bij name bekend. — Van THEOD. PRODROMUS (1150?) heeft men een *Katten-* en *Muizen-*

krijg, en van TEOF. FOLENGO een *Moschea* of *Vliegen*- en *Mierenkrijg*.

Wie FLÖGELS *Geschichte der komischen Literatur* bezit, zal welligt nog meer van dien aard vinden. J. M.

Pseudo-Lofredenen. Tot de *Pseudo-Lofredenen* schijnen ook gebragt te moeten worden: *Amphitheatrum sapientiae ioco-seriae, hoc est encomia et commentaria autorum, quibus res aut pro vilibus vulgo aut damnosis habitae, styli patrocinio vindicantur, exornantur, auct.* C. DORNAVIO. Hanoviae 1619, 2 tom. fol.; *Eloge de l'Enfer*. La Haye 1759, 2 voll. met afbeeldingen; *Apologie des Misvergnügens und Uebels, von* A. WEISHAUPT, 2te Ausg. Frankf. 1790, 8°., alle vermeld op den *Catalogus librorum, qui in Bibliotheca regia Hagana partim in duplo, partim in triplo inveniuntur. Quorum publica fiet auctio*, etc. Hag. Com. 1838, 8°. p. 148, 149. Verder: CARDANI, *Encomium Neronis*. Amst. 1640, 12°. (vermeld op den *Catal. libr.* P. FRANCII. Amst. 1705, p. 231); T. L. RONKENS, *Laus Vespertilionis*. Noviom. 1768, 8°. (als zeer zeldzaam opgegeven op den *Catalogue de la Bibliothèq. de Littér. Grecq. et Lat. de feu* Mr. D. J. VAN LENNEP, Amst. 1855, p. 144, N°. 2449) en A. H. DE SALENGRE, *Eloge de l'Ivresse*, welke titel mij dezer dagen toevallig onder de oogen kwam bij het doorbladeren van *La Haye. Par un Habitant* (A. L. DE FONSECA). La Haye 1853, I, p. 34. Van J. C. SCALIGERS op bl. 267 vermelden *Lof van de Gans* (JULII CAESARIS SCALIGERI *de laudibus Anseris declamatio*), bestaat slechts een fragment, en wel de inleiding, voorkomende in J. C. SCALIGERI *Epistolae et Orationes* — (edit. a FRANC. DOUSA). *Ex officina Plantiniana, apud* CHRISTOPH. RAPHELENGIUM, *Acad. Lugd.-Bat. typograph.* CIↃIↃC. 8°. p. 405.

J. C. D.

[Bij de in deze en de vroegere antwoorden vermelde kan men nog voegen DE DECKER, *Lof der Geldzucht*, en EMANUELIS MARTINI, *Oratio pro crepitu ventris*, achter zijne *Epistolae*, Amst. 1738, 4°.]

Kring om de maan (V. bl. 213, Vr. 193, vgl. bl. 267). Het door W. A. HMBG. medegedeelde rijmpje, te *Kuik* in zwang, bestaat ook elders, maar met eenige wijziging; in *Noord-Nederland* heb ik het dikwijls gehoord, als volgt:

Een vreemde Maan,
Dat kan nog gaan,
Maar een vreemde Zon —
Daar schreijen vrouw en kinders om.

F. F. C. STEINMETZ.

Het lezen in de duisternis (V. bl. 214, Vr. 208, vgl. bl. 286). T. e. a. pl. lees ik: »J. J. SCALIGER beweerde, dat hij in de duisternis, zonder behulp van kaarslicht, lezen kon, en voegde er bij, dat ook JEROEN CORDAN en zijn vader hetzelfde vermogen bezaten. Maken de tijdgenooten van SCALIGER hiervan melding? Is zulk een sterk gezigt, volgens de natuur, mogelijk ?"

Op deze vraag van E. PEACOCK valt op te merken: dat vooreerst de uitdrukking *in de duisternis zonder behulp van kaarslicht*, een pleonasme is, en dat men gewoonlijk onder een *sterk* gezigt verstaat een gezigt, waarmede men *scherp* of *ver* ziet.

Wat de mogelijkheid betreft, het lezen in volkomen duisternis, d. i. bij volkomene afwezigheid van *alle* licht is onmogelijk. Maar wanneer het netvlies zeer gevoelig is, kan een zeer geringe lichtprikkel hetzelfde effect hebben als bij een gezond netvlies een sterkere lichtprikkel. Ook is het bekend, dat vele dieren, b. v. de katten, nachtvogels, nachtvlinders, enz. des nachts zien, d. i. bij zeer gering licht, — maar niet bij volkomene duisternis. De oorzaak daarvan ligt in de zamenstelling hunner oogen.

E. G. LING.

De Heer van Vrijhouven (V. bl. 215, Vr. 221, vgl. bl. 287). Ook aan de Academie te *Leyden* werd door den Heer P. HUGUETAN VAN VRIJHOEVEN een Legaat van 500 Pond Sterling vermaakt, over welk Legaat verschil ontstond tusschen Curatoren en Leden van den Academischen Senaat, daar beiden zich tot de ontvangst daarvan geregtigd achten. Door minnelijke schikking kwam de helft daarvan aan den Senaat, welke deze gelden ten nutte van het toen opgerigte fonds ten behoeve der weduwen en kinderen van Hoogleeraren aldaar deed strekken, terwijl Curatoren later insgelijks hun deel daartoe hebben afgestaan. Zie Prof. SIEGENBEEK, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, dl. I, bl. 415 in de noot aldaar, alwaar hij HUGUETAN een *geletterd Engelschman* noemt.

V. D. N.

Keuvelen en kouten (V. bl. 216, Vr. 233, vgl. bl. 289). Als nalezing op hetgeen over *kouten* geschreven is, zal misschien niet ongepast zijn mede te deelen wat W. E. PERPONCHER schrijft in zijn werkje: *Spreuken, opgaven, overwegingen, bepalingen, gronden* (Utr. 1809), 1ste st. bl. 74—76. (*) »Wij moesten de woorden *kout*, *kouten*, *samenkouten*, niet laaten verouderen. Zij geeven, dunkt mij, het denkbeeld van iets min ernstigs, dan samenspraak, en teevens tog min onbeduidend, dan praaten, en min lastig, dan babbelen. Juist die gemeenzame, onbelemmerde vrienden-kout, die den omgang zoo bijzonder veraangenaamt, om dat er zoo veel onagtsaamheid en overgave in heerscht. Daarom

(*) Wij hebben 's mans spelling behouden.

gebruikt men dit woord nooit van de Aanzienlijken, van de Grooten, van Hoogleeraaren, van Schoolmeesters, van alles wat verheeven of geleerd is; maar zegt wel herders-kout, visschers-kout, om dat die lieden de eenvouwige, gemeenzame taal der vertrouwde vriendschap voeren. — Ook kan iemand zeer aangenaam, bij 't kouten, zijn, al is zijn onderhoud niet altoos zonderling belangrijk, of schitterend, (dit laatste schaadt zelfs veel eer,) indien hij maar dat volkomen vertrouwen gewonnen heeft, het welk, tot die innige en onbeschroomde uitboezemingen, nodigt, die 't lieflijkst zoet der samenkouting, ja ook der samenleeving zijn. Want het volkomen wederzijdsch vertrouwen is 't weezen van dit onderhoud, bij 't welke men gerust, op elkanderen is, elkanderen altoos verstaat, om dat men altoos geheel in elkanders gedagten treeden, en niet eeuwig de zijnen volgen, de zijnen in de plaats stellen wil. Men vreest ook van elkanderen niets, men houdt niets terug, men denkt hard op, wijl men van elkanders inschikkelijkheid en eenen billijken, meëgaanden, gunstigen uitleg zeeker is. Alle menschen kunnen praaten en babbelen, en ook deftigen samenspraak voeren. Maar tot de samenkouting, moet men samen hooren, op elkanderen slaan, en vooral op elkanderen staat maaken. Iets aangenaamers dan dit ken ik, in den gezelligen omgang, niet".

E. A. P.

———

In 't ootjen nemen (V. bl. 216, Vr. 235, vgl. bl. 290). Deze zegswijze deed mij altijd denken aan het *ootje*, of het kringetje in het knikkerspel, waarbinnen de knikkers worden geplaatst, en om welke het in het spel te doen is, daar zij het mikpunt zijn. Evenzoo wordt iemand in een gezelschap, met wien men zich vermaken wil, of op wien het gemunt is, in het ootje gesteld of genomen.

V. D. N.

———

Ik wil om de keur van den balk niet vallen. (V. bl. 216. Vr. 236, vgl. bl. 290). Mijns inziens is dit spreekwoord zijn oorsprong verschuldigd aan de thans zeldzame, doch vroeger meer gebruikelijke gewoonte bij burgers en landbouwers, om in de maand November te zamen eene vetgeweide koe voor den winter te slagten en in te zouten. Zoodanig beest wordt op eene daartoe geschikte plaats, in deze of gene schuur of achterhuis geslacht en aan den balk gehangen. Bij het afhakken nu komen onderscheidene leden eener familie, of vrienden of burgers bijéén, welke zulk eene koe met elkander gekocht of geweid hebben, om ieder zijn aandeel daarvan naar huis te halen. Bij het begin vraagt de slagter gewoonlijk: wie zal van de *regter* of wie van de *linker* zijde der hangende koe hebben? dan is het antwoord: »ik wil om de keur van den balk niet vallen! het is mij hetzelfde, ik zie geen onderscheid." Het wegen moet ieder voorts het *zijne* geven. Dit is, dunkt mij, de oorsprong van 't spreekwoord.

D. M.......

———

Leenregt (V. bl. 216. Vr. 238, vgl. bl. 290). Tot de schriften over het *Leenregt* hier te lande, behooren inzonderheid alle de werken van Mr. P. BORT, als zijn *Tractaet over de Hollandsche Leenen*, en *Notable Poincten, die men useert inden Leenhoue van de Graeflijckheyt van Holland*; te zamen uitgegeven in *folio*, *Leiden* 1702, afzonderlijk in 4°., reeds vroeger, *'s Hage* 1649. Ook bij Mr. P. V. D. SCHELLING, *Hollands Tiendregt*, 2 dln., vindt men veel betreffende de Leenen; zie de *Zaak- en Bladwijzer* achter het 2de deel. Doch naardien W. J. F. verlangt eene bron over dit onderwerp te kennen, ook in andere talen, vermeen ik te mogen verwijzen naar de, gelijk het mij toeschijnt, te weinig gekende werken van Mr. J. RENAULDON, *Traité Histor. et Pratiq. des Droits Seigneuriaux* en *Dictionnaire des Fiefs et des Droits Seigneuriaux*, 4°., welke in 1765 bij twee verschillende Boekhandelaren te *Parijs* zijn uitgegeven. In deze werken wordt de zaak, overeenkomstig het onderwerp, duidelijk en goed uitgelegd en omschreven.

V. D. N.

———

Enno Doedes (V. bl. 222, Vr. CXXXV, vgl. bl. 291). Deze persoon was tegenwoordig bij den togt naar *Chatham*, als Vice-Admiraal op het tweede Eskader, onder den Lt. Admiraal VAN NES op het schip *Groningen* van 70 stukken, en werd door DE RUITER met tien schepen en twee branders de rivier opgezonden, om den Lt. Admiraal VAN GENDT, des noods, bij te staan. Later werd hij belast voor het *Koningsdiep* te kruissen. Van zijne verdere lotgevallen is mij niets bekend.

D. F.

Enno Doedes. De als Lt. Admiraal overledene Vriessche Zeekapitein ENNO DOEDES of DOEDESZOON STAR, bloeide in de laatste helft der XVIIde (niet gelijk S. S. meent, in het laatst der XVIde en 't begin der XVIIde) eeuw. De alles overschaduwende namen van DE RUITER en TROMP, hebben het niet alleen voor ENNO DOEDES, maar voor veel uitstekender zeehelden uit dat tijdvak, zeer moeijelijk gemaakt, hunne daden naar verdiensten aan de nakomelingschap over te brengen. Waar is de biographie, waar is de marmeren graftombe van AERT VAN NES, het schoonste voorbeeld van moed, beleid en trouw, dat zich in de geschiedenis van ons zeewezen opdoet? En mag het dan verwondering baren, dat men vraagt, wie ENNO DOEDES was! En

toch is het boven allen twijfel verheven, dat hij tot de beste en bekwaamste onder-zeevoogden van zijn' tijd behoorde, en zijne verheffing aan eigen verdiensten schuldig was. Immers, ook in zijn' tijd waren nepotismus en blinde protectie zoo gansch vreemd niet bij 's lands overheid; en wanneer dan een gewoon koopvaardijschipper opklimt tot, en sterft in den rang van Lt. Admiraal, dan mag het er voor gehouden worden, dat hij niet behoorde tot »de kroegkapiteinen, die veel meer mansch waren bij de flesch, dan in de Linie van Batalje", een soort, dat helaas! in die dagen niet zeer zeldzaam scheen te zijn. Een meer positief bewijs, dat ENNO DOEDES tot de knapste onzer Vaderlandsche Zeekapiteins behoorde, is de getuigenis van DE RUITER zelven. Immers, toen de gesneuvelde Vice-Admiraal KOENDERS bij het collegie ter admiraliteit van *Vriesland* moest vervangen worden, droegen de Staten van dat gewest in vereeniging met die van *Stadt en Lande* (*Groningen* en *Ommelanden*), de keuze van een' opvolger, met zeldzame doch prijzenswaardige abnegatie, aan onzen grooten zeeheld op, die DOEDES aanwees »als een ervaren soldaat en zeeman, die 't stuk der equipagie grondig verstondt" enz., verdiensten, waarvan zich DE RUITER persoonlijk had kunnen overtuigen, bij zijne expeditie naar de kust van *Guinéa* en *West-Indië*, waaraan DOEDES als kapitein van een fluitschip deel had genomen, en bij welke gelegenheid hij zich reeds door het nemen van een Engelsch schip gunstig had onderscheiden.

Als Vice-Admiraal van *Vriesland* heeft STAR niet alleen de expeditie van *Chattam*, maar in den derden Engelschen oorlog al de zeegevechten van 1672 en 1673 bijgewoond, en komt zijn naam daarbij steeds gunstig en eervol uit, hoewel hij in de laatste gevechten met zijn schip *Groeningen* schier de eenigste representant van zijn gewest was, dat, vreemd genoeg, wel een admiraliteits-collegie, wel een' staf, maar geen eskader meer had! DOEDES moest dien ten gevolge als dubbele tweede man, naast CORNELIS EVERTZEN DE JONGE, in het smaldeel van ADRIAAN BANKERT gestoken worden; in welk eskader hij evenwel D'ESTRÉES moedig van onze kusten wist af te houden, en steeds als een getrouwe wachter aan de zijde van den Zeeuwschen Admiraal gevonden en genoemd werd. Zijn rang van Luitenant-Admiraal schijnt meer het werk van ancienniteit te zijn geweest; immers daarin komt hij niet anders voor, dan in het programma van de RUITERS begrafenis, waarbij hij slippendrager moest zijn.

MARINOMAAN.

Zwitsersche Koe-rei (V. bl. 222, Vr. CXXXVII, vgl. bl. 292). Men vindt deze Koezang of Koe-rei ten voeten uit, en geaccompagneerd met de muzijk, in STOLBERGS *Reize*, dl. L, bl. 192. De aanhef is:

Wänder i-ha, Wänder i-ha, Wänder i-ha,
Lo-ba! All-Lamma mit Stama, die Alte, die Junge, etc.

C. G. B.

Craan, *Crane of Kranen* (V. bl. 223, Vr. CXL, vgl. bl. 293). Het schijnt, dat er verschillende geslachten van dezen naam geweest zijn, die echter door de wapens onderscheiden waren.

VON STEINEN, *Westph. Gesch.* Th. II. S. 783—787, levert de geslachtlijst eener familie VAN KRANE, die tot wapen voerde: van azuur, met een' kraanvogel van zilver; een tak van dit geslacht, de V. KRANE'S *zu Brockhausen*, voerden dit wapen gevierendeeld met dat van V. ESBECK, zijnde van keel met drie *fasces ondées* van zilver. Deze V. KRANE'S, welke van ouds in het Graafschap *Marck* onder den adel gerekend werden te behooren, waren door huwelijk verbonden met de aanzienlijkste geslachten, als: V. ARNSBERG, V. STEINEN, V. HÖVEL, GRÜTER, KLEPPINCK, V. LUERWALD, V. MERCKELBACH, V. HORN, V. ESBECK, V. GRONDE, V. MENGE, V. MEIERHOFEN, V. SCHLIPPENBACH, DÜCKER.

LOUIS DE CRAENE, Groot-Baljuw van *Brugge* in 1484, behoorde, volgens VAN DIJCKE, *Rec. Herald.* etc., tot een oud en edel geslacht en voerde van hermelijn, met eene *bande* van keel, beladen met drie gespen van goud.

In DE NEUFFAGE'S *Armoriae*, vind ik het wapen van DE CRANE, zijnde van keel, met een' kraanvogel van goud, staande op een terras van sinopel en houdende in den opgeheven linkerpoot een' bal of iets dergelijks.

Behalve HERMAN KRAEN, door bovengenoemden VON STEINEN vermeld als *Vicarius* te *Altena*, is mij van een geslacht van dien naam niets voorgekomen. In *Zeeland* is echter nog heden ten dage eene familie DE CRANE. Nog komt bij VON STEINEN onder de Burgemeesters van *Unna* voor HERMAN CRAN, 1441; D — CRANE, 1453; JOHAN CRANE, 1590 en 1596; en in de geslachtlijst der VON WALRABES of WALRAVENS in 1660, N. VON WALRABE, gehuwd met N. CRANE.

M°.

Craan, *Crane of Kraan*. Het wapen der Zeeuwsche familie DE CRANE is: »Parti, au premier de sable aux deux lions rampants d'argent (2); au deuxieme d'argent aux deux lions (2) rampants et contournées de sable." Het is onder anderen afgebeeld op de schoorsteenlijst van de groote kamer op het Gemeentehuis der Heerlijkheid *Oud-Vossemeer* (Eiland *Tholen*); waarop de wapens der eigenaars van genoemde heerlijkheid in het laatst der vorige eeuw zijn uitgehouwen.

φ^2—φ.

ANTWOORDEN.

Legpenning van Vianen (V. bl. 4, Vr. XIII). De waarheidlievende BOR, in dl. I. bl. 43 en 44, zijner *Nederl. Oorloghen*, oorspronkelijke uitgave, sprekende van de bekende *Geuzenpenning*, laat daarop onmiddellijk volgen: »Sy (de Edelen) hebben oock een ander forme uijt coper laten maecken, waer op aen d'een sijde stondt: *Escu de Viane:* dat is, Croone van Vijanen, op de andere zijde, *Par flammes et par fer:* door vlam ende vijer, ende voorts het wapen des Huijs van Bourgongien."

J. L. A. I.

Nederduitsche spraakleeren (V. bl. 100, Vr. LXV). Zie A. YPEIJ, *Beknopte geschiedenis der Nederl. Taal*, 2 deelen in 8°.

J. L. A. I.

Geslacht van Vleuten; Jan van Diemen Pietersz (V. bl. 213, Vr. 187, 188). Een wapen van VAN VLEUTEN ziet men op de wapenkaart van *Utrecht*, zijnde van goud, met een' klimmenden leeuw van keel.

Dat er onderscheidene geslachten hebben bestaan, welke den naam DIEMEN voeren, blijkt uit de wapenkaart van *Holland* en *Westfriesland*, alwaar drie geheel verschillende wapens voorkomen, twee op den naam DIEMEN en *één* op VAN DIEMEN, welk laatste hetzelfde is als dat bij BALEN, *Dordrecht*. Of van dezen één of meer te *Dordrecht* gevestigd was, is mij niet gebleken; 't is echter wel waarschijnlijk.

V. D. N.

Tromps zakuurwerk (V. bl. 213, Vr. 190). Ik heb naar GEORGE BOOTH, die, naar EBOR meent, onlangs te *Brooklijn* in de *Vereenigde Staten* zou overleden zijn, geïnformeerd, maar tot antwoord ontvangen, dat aldaar, voor zoo ver men op de sterfregisters had kunnen nagaan, in den laatsten tijd geen GEORGE BOOTH was overleden; misschien, schreef men mij, is hij te *Brookline* in *Massachusets*, en niet te *Brooklijn* in *New-York*, gestorven. φ^2—φ.

Spielberg (V. bl. 214, Vr. 205), ook wel *Spilberg* genoemd, is eene vesting bij de stad *Brunn*, in *Moravië*. Zij werd alzoo niet, gelijk M. J. S. schijnt te vermeenen, tot eene gevangenis gebouwd, doch daartoe van tijd tot tijd voor staatsgevangenen gebezigd, gelijk in de meeste *Aardrijkskundige Woordenboeken* wordt vermeld. V. D. N.

Systasis van Creta (V. bl. 221, Vr. CXXIX). S. G. N. vraagt t. a. p. naar de beteekenis der woorden *Systasis of Crete* bij BURKE. Ik twijfel niet, of BURKE bedoelt het zoogenoemde *συγχρήτισμός*, onder anderen bij PLUTARCHUS, *περι Φελαδελφίας*, Cap. 19. (p. 490, b. XYL.) met deze woorden vermeld: *Ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο δεῖ μνημονεύειν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διαφοραῖς καὶ φυλάττειν, τὸ τοῖς φίλοις αὐτῶν ὁμιλεῖν καὶ πλησιάζειν τότε μάλιστα, φεύγειν δὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὴ προςδέχεσθαι, μιμούμενον αὐτὸ γοῦν τοῦτο τῶν Κρητῶν, οἱ πολλάκις στασιάζοντες ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντες, ἔξωθεν ἐπιόντων πολεμίων, διελύοντο καὶ συνίσταντο καὶ τοῦτο ἦν ὁ καλούμενος ὑπ αὐτῶν συγχρητισμός.* Men ziet, dat PLUTARCHUS juist het woord *συνίσταντο* bezigt, waarvan *Systasis* afgeleid is. Overigens is het woord *Syncretismus* in de philosophie, theologie, enz. overbekend. J. W. G.. M.

[P. C. CULTERIUS zal hieruit zien, dat zijne gissing niet doorgaat.]

J. W. Evans (V. bl. 238, Vr. 247). Vermoedelijk was deze afkomstig van een Engelsch geslacht. In het begin dezer Eeuw (1800) bestond te *Delft* de vermaarde en zeer beroemde Jufvrouwen-Kostschool der Dames EVANS, die, naar ik vermoed, zijne dochters waren; en dewijl ook hij destijds nog in leven was, zal men waarschijnlijk te *Delft* de meeste berigten nopens hem kunnen bekomen.

V. D. N.

Suatie-sluizen (V. bl. 247, Vr. CXLVIII). *Suatie*-sluizen zijn uitwaterende, *inundatie*-inlatende of stroomende, waaijersluizen. Tijdens het beheer van den Inspecteur-Generaal J. BLANKEN JR., omstreeks 1809, zijn, naar mij voorstaat, die benamingen meest in zwang gekomen. 't Woord stamt zeker af van het Fransche *suer*, zweeten, doorlaten.

C. G. B.

Open water gedurende de strengste vorst (V. bl. 247, Vr. CXLIX). Den 20sten Januarij 1663 is ten zuidwesten van *Gorinchem*, beneden de Duivelsgracht, doorgebroken de oude Wolphersche Dijk, zijnde een gedeelte van den Merwede- of Waal-Dijk. Ten oosten van de daardoor veroorzaakte zeer diepe wiel, is overgebleven eene *wel* of *kwelling*, die, niettegenstaande de felle wintervorst, open blijft. Dit wordt ongetwijfeld daardoor veroorzaakt, dat de nieuwe ringdijk destijds op eene *rijzen bedding* is gelegd, die niet geheel zuiver digt en nagezakt is, 't geen ook eenigzins blijkt:

1°. Uit den opslag van eene rietgors aldaar aan het buiten-boord der vestinggracht en den binnenberm van dien dijk;

2°. Uit het — vóór weinige jaren — nazakken en het daardoor noodig geworden aanvullen en ophoogen, zoowel van den binnenloop van dien dijk als van dien binnenberm.

Van die doorzijpelingen bij hoogen rivierstand, heeft men alhier meer voorbeelden, als in de Boerenstraat, op het Exercitie-veld, aan den Arkelschendijk, Roodgrond; ja zelfs in het afgelegene dorp *Hoornaar*, staat dit

water in sommige welputten, tijdens het afkomen van het hooge opperwater in het voorjaar.

Het oude Kasteel strekte zich niet uit tot aan de door den Heer SIMON bedoelde kwelling of open water. Ook zaten er geene booze geesten in de Duivelsgracht, wel tallooze honden, die, bij de invoering van iedere hondenbelasting, daarin den dood vonden.

C. G. B.

W. F. del Campo, genaamd Camp (V. bl. 247, Vr. CLII). In de hier vermelde vraag wordt door SIMON verzocht te weten, wie in 1794 *Sluis* verdedigde, ten einde eene twijfeling op te lossen, bij hem gerezen wegens een berigt in de Utrechtsche Courant van den 12den April 1855, inhoudende, dat genoemde (in zeer hoogen ouderdom overleden) officier in dat jaar *Sluis* tegen de Franschen verdedigde, daar hij blijkens dat berigt wel geen hoogeren rang dan 2den of 1sten Luitenant zal hebben bekleed, en het echter wel niet geloofbaar zoude zijn, dat de verdediging van eene destijds nog al belangrijke vesting, aan een' Luitenant zoude overgelaten zijn.

Steller dezes vermeent,dat in het berigt der Utrechtsche Courant meer onduidelijke voorstelling, door onbekendheid met de gebeurtenissen, dan wel geheele onwaarheid daarvan gevonden wordt.

Om zooveel mogelijk op te helderen welk aandeel de Heer CAMP aan de verdediging zal kunnen gehad hebben, diene het volgende:

In het midden latende, wie eigenlijk met het kommandement en dus met de verdediging was belast, 't geen waarschijnlijk aan een' generaal zal zijn opgedragen geweest, daar in dien tijd iedere belangrijke vesting een' Gouverneur had, welke met dien rang bekleed was, zal bij ontstentenis van dezen, in elk geval het kommandement gevoerd zijn geweest door een' Hoofdofficier der Infanterie. In geen geval toch zal dit aan een' inferieuren artillerie-officier zijn toevertrouwd geworden, dus ook niet aan den Heer CAMP; niet dan in hoogstdringende omstandigheden wordt het kommando aan den eerst aanwezigen officier der genie of artillerie gegeven, schoon deze bij de verdediging van vestingen zeer belangrijke personen zijn.

Doch om tot den Heer CAMP terug te keeren. In 1793 werd de Kapitein-Luitenant O. W. J. DUBOIS aangesteld tot Kapitein van een der vijf nieuw op te rigten kompagniën artillerie, en aan zijne kompagnie de stad *Hoorn* tot garnizoen aangewezen.

Bij deze kompagnie, die uit 7 Officieren en 158 Onder-Officieren en manschappen moest bestaan, werd ook de Heer CAMP als 3e kapitein of kapitein titulair geplaatst.

Toen deze kompagnie genoegzaam compleet en zooveel mogelijk gekleed en geëquipeerd was, werd zij in het voorjaar van 1794 bestemd, om de garnizoenen van *Sluis*, *Axel*, *Sas van Gend*, *Hulst*, *Philippine*, *IJzendijke*, *Breskens*, *Vlissingen* en *Steenbergen* te bezetten. Zij marcheerden te dien einde naar *Papendrecht*,en werden aldaar naar de voor haar bestemde garnizoensplaatsen ingescheept. *Sluis* was voor de staf der kompagnie aangewezen. Hier was dan ook de bestemming van den kapitein DUBOIS en waarschijnlijk mede die van den kapitein CAMP.

Dit zoo zijnde, had kapitein DUBOIS, als eigenaar dezer kortelings opgerigte en zoo zeer verspreide kompagnie, vermoedelijk vele bezigheden met de correspondentie en administratie, en daar de kapitein-luitenant, zoo ik meen, fransche émigrant was en geen Hollandsch verstond, zal bijgevolg het aan kapitein CAMP verbleven zijn, zich meer met het opzigt over de behandeling van het geschut, en dus met de verdediging der vesting bezig te houden, dat trouwens ook wel van een' man als CAMP kan verondersteld worden.

Dit alles in aanmerking genomen, zal de Heer CAMP zonder met de eigenlijke verdediging belast te zijn geweest, er echter een zeer gewigtig aandeel in gehad hebben.

Moge deze opgave bijdragen om de twijfelingen van SIMON, en de onduidelijke voorstelling van het artikel in de Utrechtsche Courant eenigzins op te helderen, of om anderen, met het beleg van *Sluis* bekend, op te wekken tot het mededeelen der hun bekende bijzonderheden, en deze zoo doende ten behoeve der geschiedenis aan de vergetelheid te ontrukken.

De levende getuigen toch beginnen zeer schaarsch te worden!

EEN BESTENDIGE LEZER.

W. F. del Campo genaamd Camp. Niet W. F., maar W. P., d. i. WILLEM PETRUS DEL CAMPO genaamd CAMP, werd in 1794 als kapitein der artillerie, uit *Vlissingen* naar *Sluis in Vlaanderen* gedetacheerd. De aldaar bevelvoerende generaal WILLEM HENDRIK Baron VAN DER DUYN droeg hem op het kommando over de land- en zee-artilleristen, het in staat van defensie stellen der vesting en de directie der verdediging tegen de Franschen. Hier gaf hij het voorbeeld van onophoudelijke waakzaamheid en den werkzaamsten ijver, en gedroeg zich zoodanig, dat de generaal VAN DER DUYN verklaarde, den roem, welken zijne verdediging verworven heeft, alleen aan CAMP verschuldigd te zijn. Na eene belegering en hevig bombardement van 21 dagen, en nadat alle levensmiddelen verbruikt waren; drie vierde gedeelten van het garnizoen, door hevige ziekten geteisterd, geen dienst meer kon doen, en er geen hoop op ontzet meer gegeven kon worden, capituleerde de vesting, en ging

het garnizoen, waarvan CAMP het leven en de ziel was geweest, naar *Frankrijk* in krijgsgevangenschap, na op het glacis der vesting over zijn heldhaftig gedrag te zijn geroemd door den generaal MOREAU, die CAMP den rang van *Grand Major dans l'armée de la République* aanbood, hetwelk echter bescheiden werd van de hand gewezen.

Dit uittreksel uit de levensschets van den verdienstelijken DEL CAMPO gezegd CAMP, welke in de eerste aflevering van letter C van het door mij geredigeerde *Biographisch Woordenboek* het licht zal zien, zal, hoop ik, genoegzaam zijn, om onzen medearbeider SIMON te doen oordeelen, in hoeverre men met regt kan zeggen, dat DEL CAMPO gezegd CAMP in 1794 *Sluis* tegen de Franschen verdedigd heeft.

Van de driehoeksmeting door hem in *Oost-Vriesland* gedaan, heeft hij, na die in 1802 volbragt te hebben, de kaarten in *Berlijn* doen vervaardigen, waar zij vermoedelijk nog wel zullen te bekomen zijn.

A. J. VAN DER AA.

W. F. del Campo, genaamd Camp. Het doet ons genoegen, den vrager te kunnen berigten, dat zijn oordeel over de Utrechtsche Courant zeer ongepast is. De bedoelde officier CAMP, wiens grootvader in den slag bij *Oudenaarden* door een' kanonskogel het leven heeft verloren; wiens vader als Ingenieur, in de mijnen van *Bergen op Zoom*, toen die vesting in 1747 belegerd werd, vijf wonden bekomen heeft; wiens negen zonen allen in Nederlandsche dienst zijn of waren, en die als gepensioneerd Generaal Majoor der Artillerie overleden is, was tijdens de belegering van *Sluis*, *kapitein der Artillerie.* De Generaal Majoor WILLEM HENDRIK BARON VAN DER DUYN, was destijds opperbevelhebber der vesting. Beider namen, zegt *Prof.* BOSSCHA, in *Neêrlands heldendaden te land*, dl. III. bl. 107, verdienen te zamen genoemd te worden, omdat de laatste, wien als opperbevelhebber, wegens zijn beleid en zijne standvastige houding, de eer der verdediging toekomt, verklaard heeft den roem, welken zijne verdediging verworven heeft, eeniglijk aan den eerstgenoemde verschuldigd te zijn. LEGENDO ET SCRIBENDO.

W. F. del Campo, genaamd Camp. Bij de belegering van *Sluis* door MOREAU in 1794, was de verdediging dier vesting opgedragen aan den generaal VAN DER DUIN, doch toen deze, door eene ziekte was aangetast, had de kapitein der Artillerie W. CAMP het opperbevel. Zie *Het leven en de krijgsbedrijven van* D. H. BARON CHASSÉ, *door* W. J. DEL CAMPO, *genaamd* CAMP, *'s Hertogenbosch*, GEBR. MULLER, 1849. bl. 11; *Verkorte gesch. des Vaderlands* door T. KNUIVERS, 1849. dl. II. bl. 231.

JACOBUS.

[Beknopte berigten omtrent DEL CAMPO, deelden ons ook C. A. B., J. VAN DER BAAN en M. S. mede, ons verwijzende naar GROEN VAN PRINSTERER, *Handb. der geschiedenis van het Vaderland*, bl. 809, 810 en BOSSCHA, *Neêrlands heldendaden te land*, dl. III. st. 1. bl. 106. Even zoo J. C. K., die meldt, dat een levensberigt van dezen wakkeren officier voorkomt in het *Handelsblad* van 12 April 1822, 's mans geboortedag.]

P. Paludanus, *Ridder van Jeruzalem* (V. bl. 248, Vr. CLIII.) Op deze vraag diene den Heer v. D. v. B., en wie er meer belang in stellen, het volgende:

De titel van *Ridder van Jeruzalem* was aan geene vaste orde verbonden; maar werd, naar ik mij herinner, ergens in vroeger tijd gelezen te hebben (gelijk ook HOOGSTRATEN schijnt te gelooven in voce PALUDANUS), bij wijze van eeretitel geschonken aan hen, die een pelgrimaadje naar het heilige graf ondernomen hadden. Of zij als zoodanig een diploma kregen of een teeken droegen, durf ik niet ten volle bevestigen; ik zoude het evenwel wel denken, wanneer ik in aanmerking neem, dat het sinds de kruistogten schier eene doorgaande gewoonte was geworden, dat ieder, die naar *Jeruzalem* ging of van dáár terugkeerde, eenig teeken aan zich had, waaraan men zien kon, wat hij voornemens was te doen of gedaan had. Meer weet ik niet. Word ik kundiger omtrent het gevraagde, dan zal ik aan DE NAVORSCHER daarvan getrouwelijk mededeeling doen. F. F. C. STEINMETZ.

Laurens van Zanten (V. bl. 245, Vr. CLIV). Nopens dezen weet ik voor als nog niet anders te berigten, dan dat hij, behalve de *Spiegel der gedenkweerdigste wonderen*, waarschijnlijk hetzelfde, dat op de boekenlijsten voorkomt, als: *Spiegel der gedenkweerdigste Geschiedenissen*, 8°., ook nog heeft in het licht gezonden:

Treurtooneel der Doorlugtige Vrouwen, Amst. 1699, met pl. 4°.

Verhandeling van Gods voorwetenschap en 's Menschen vrije werking. Haarl. 1705, 8°.

Historie van 't Symbolum der Apostelen. Haarl., 1707, 8°.

Geloof Formulier der Apostelen, Amst. 1711, 8°.

Oorzaken van 't verval der Christelijke Godvruchtigheid, Haarl. 1717.

A. J. VAN DER AA.

Johannes Baptista Howard (V. bl. 248, Vr. CLV). Het portret stelt voor JAN BAPTIST HOUWAERT, geen wiskunstenaar, zoo als het bijwerk schijnt aan te duiden, maar een Brabandsch dichter der XVIde eeuw. Zijne *Beschrijving der Incomst van* MATHIAS *binnen Brussel*, *met de figuren en spectaculen*, Antw. 1578, in 4°., wordt door J. F. WILLEMS, die in het Iste dl., bl. 287 en 288, zijner *Verh. over de Nederd. tael en letterkunde*, de titels zijner werken opgeeft, niet vermeld.

Geharnast met de zinspreuk: »*Hout middelmate*", waarop het bij werk doelt, wordt hij ook afgebeeld op den gedenkpenning te zijner eere geslagen.

J. L. A. I.

Johannes Baptista Howard. JOHANNES BAPTISTA HOWARD zal vermoedelijk dezelfde zijn, dien ik elders JOANNES BAPTISTA HOUWAERT genoemd vind.

In dat geval was hij een geboren Brusselaar en Raad en Rekenmeester van *Braband.* Hij overleed in zijne geboorteplaats in 1586 en was onder zijne tijdgenooten een beroemd Vlaamsch dichter. F. A. SNELLAERT zegt in zijne *Verhandeling over de Nederlandsche dichtkunst in België*, bladz. 216: »Om den inhoud zijner zedelijke gedichten, noemde men hem later wel eens den *Brabantschen* CATO, en SWEERSIUS gaf hem den eeretytel van *Poeta Belgicus inter primos*, » »welke onderscheiding hij verdiend zoude hebben," " zegt WILLEMS, » »indien zijne werken in eene van bastaerd woorden zuivere taal geschreven waren." " Dezelve zyn inderdaed zin- en zaekryk vol, verstandige invallen, en in een gemaklyken en vloeienden styl opgesteld."

De titel zijner dichtwerken vindt men vermeld, behalve ter bovenaangehaalde plaatse en op bl. 169 in de *Verhandel.* van SNELLAERT, in den *Catalogus van de Bibliotheek der Maats. der Nederl. letterk. te Leiden.* dl. I. bl. 216 en 217. Men zie voorts over hem SWEERTII *Athen. Belgii*, pag. 394; DE VRIES, *Proeve eener geschied. der Nederd. Dichtk.*, dl. I. bl. 53—55; WILLEMS, *Verhandel. over de Nederd. Tael- en Letterk., opzigtelijk de Zuid. Prov. der Nederl.*, dl. I. bl. 287; WITSEN GEYSBEEK, *Biographisch Woordenboek der Nederd. Dichters*, dl. III. bl. 424 en 425.

Johan Baptista Howard. Zie over dezen VAN LOON, *Nederlandsche Penningkunde*, dl. I. bl. 245, alwaar twee penningen te zijner eere voorkomen; *Berigten van het Historisch Gezelschap te Utrecht*, I. 1. 1846. bl. 39—50, door Prof. L. G. VISSCHER en de aldaar aangehaalde bronnen als SWEERTIUS, VAL. ANDREAS, FOPPENS, DE VRIES, WILLEMS, WITSEN GEYSBEEK, SNELLAERT en onze *Sprokkels* in den *Vriesche Volks-Almanak* voor 1846, bl. 108—111.

J. D.

L.

[LEGENDO ET SCRIBENDO, ons naar eenige der bovengemelde schrijvers verwijzende, voegt er bij, dat er portretten van hem voorkomen in den *Catalogus* van den Heer F. MULLER, bl. 126.]

Een Paaschlied (V. bl. 248, Vr. CLVI). Ik geef aan EN LEER MIJ gaarne het geheele *Passcha-lied, raakende de noodzaakelijkheid van* CHRISTUS *verrijzenis, uit* 1 Cor. XV: 16, 17, 18 enz.

Stemme: *De liefde voortgebragt.*

Hoe groot de vruchten zyn
Door CHRISTUS dood verworven,
Toen hy met bittre pyn
Aan 't kruise was gestorven; —
Hoe troostbre zielestut
Zyn dierbaar bloed mag weezen,
't Waar edel en onnut,
Waar CHRISTUS niet verreezen.

't Waar vruchteloos met hert
En ziel God aan te kleeven,
En door 't geloof met smert,
Zich tot zyn dienst te geeven,
't Waar teffens dwaas bestaan
(Hoe hoog by God gepreezen)
Zijn leerpad in te gaan,
Waar CHRISTUS niet verreezen.

De zwaare zondenschuld
Stond onverzoent noch open,
Voor die hier met gedult
Op 't onverganklyk hoopen;
Ja zelfs met 't zalig tal
Der dooden uitgeleezen,
Waar 't uit, en niet met al,
Waar CHRISTUS niet verreezen.

Als 't hoofd leeft, moeten wis
Ook d'andre leden leeven;
's Wets eerstling-gaaf die is
Tot heiliging gegeven
Van 't ov'rig; dit net past
Op CHRISTUS, d' eerst' in deezen;
Des staat de hoope vast,
Nu CHRISTUS is verreezen.

Natuur ons dit mee wyst,
Die toont, dat uit 't verderven
Een beter wezen ryst,
Veradelt door het sterven.
Klaar kan dit ieder een
Uit zaaden, planten leezen;
Wie ziet voor ons geen reên,
Nu CHRISTUS is verreezen?

Zijn leer, die strekt en wekt
Tot sterven, en verzaaken,
Heeft ons dien weg ontdekt,
Die na moet heerlijk maaken.
Elk zy dan vry gerust
Om nood noch dood te vreezen,
En dien zyn God met lust,
Nu CHRISTUS is verreezen.

Het lied is aldus te vinden in *Oude Liederen sedert het jaar* 1684 *in gebruik bij de Doopsgezinde gemeente vergaderende bij het Lam en den Toren te Amsterdam.* Met kleine varianten staat het ook achter: DAVIDS *Psalmen en eenige opwekkelijke Gezangen*, waarvan de voorrede geteekend is door de *dienaaren der Vereenigde Vlaamse en Waterlandse Doopsgezinde Gemeente te Haarlem, den* 1*sten Wiedemaand in 't* 1713*de jaar.* Eene omwerking van dit oude lied door A. LOOSJES PZ. vindt men in de *Christelijke Gezangen en Liederen*, vroeger bij de Doopsgezinde Gemeente te *Haarlem* in gebruik.

K. S.

Paaschlied. Het geheele Paaschlied vindt men onder de liederen achter de *Berijmde Psalmen bij de gemeente der Vereen'gde Doopsgezinden, te Haarlem in gebruik.* Aanmerke-

lijk veranderd, maar met behoud van dezelfde melodie, komt het voor onder N°. 127, met het opschrift *de Opstanding van Jesus*, in de *Christelijke Gezangen en Liederen*, te *Haarlem* in 't jaar 1804, bij VAN WALRÉ, BOHN en LOOSJES, uitgegeven. Men zie omtrent die eerstgenoemde *berijmde Psalmen* het *Voorberigt* voor de later genoemde *Christelijke Gezangen* geplaatst; en omtrent het onderwerpelijk *Paaschlied* bladz. 6 van den achter dat voorberigt volgenden *Inhoud*, bovensten regel.

ICHNEUTES.

[Nog ontvingen wij antwoorden van J. D., Mevr. M. VAN GELDER geb. MATS te *Wormerveer* en L. KOOPMAN. Laatstgenoemde zond ons, even als K. S., een afschrift van het Paaschlied, maar met het volgende verschil van lezing, waaruit blijkt, dat het uit eenen lateren bundel genomen is:

vs. 1 r. 4: Aan 't kruishout w. g.
— 4 — 3: 's Wets eerstlings offer is.
— 4 — 5: Van 't overig: dit past.
— 5 — 1: Natuur legt ons dit uit.
— 5 — 3: Een beter wezen spruit.
— 5 — 6: Uit zaad en planten lezen.

De Heer J. LEGUIT verpligtte ons met de toezending van tekst en muziek, door hem in een oud boekje, waaraan de titel ontbreekt, gevonden. Wij rekenden echter die muziek noch belangrijk, noch zeldzaam genoeg om haar in ons tijdschrift op te nemen.]

Portretten zonder den naam enz. (V. bl. 248, Vr. CLVII). Het eerste der alhier beschreven portretten, is dat van JAN HARMENSZ. KRULL, voorkomende in den *Catalogus van* MULLER, onder N°. 3037.

KRULL, geboren 1602 te *Amsterdam*, wordt als dichter gunstig vermeld door DE VRIES, WITSEN GEYSBEEK en anderen. Dit portret welligt door SAVRY gegraveerd, behoort ongetwijfeld tot eene uitgave zijner werken, waarvan in 1634 te *Amst.* bij PIETER JANSZ. SLIJP is uitgegeven *Eerlycke Tytkorting, bestaande in verscheide Rymen*, in 4°. In dit jaar deed hij zijne intrede in de Amsterdamsche Rederijkerskamer. Zijn meest bekende dichtwerk, *de Pampiere wereld*, verscheen eerst in 1644 in folio.

V. D. N.

J. Duvius (V. bl. 248, Vr. CLVIII). JOANNES DUVIUS of DUIF is geb. te *Amst.* 1543. In 1567 hoorde hij in *Padua* met J. HEURNIUS, FOREEST, BUISEN en A. V. TEILINGEN, allen Hollanders, de lessen der beroemde geleerden CAPIVACCIUS, STEPHANILLUS etc. Waarschijnlijk is hij aldaar gepromoveerd. Zie BURM. *Traj. Erud.* p. 134, als ook E. ISENSEE, vertaald door Dr. L. ALI COHEN, *gesch. der geneesk.*, bl. 485. Sedert in zijn Vaderland teruggekeerd, was hij raad te *Amsterdam* en schepen in de jaren 1574, 1576 en 1578. Doch met de meeste regenten in het laatstgemelde jaar uit de stad gevoerd, heeft hij zich te *Haarlem* gevestigd, en oefende aldaar met grooten lof de praktijk uit, terwijl hij dikwerf bij lieden van den eersten rang buiten de stad gehaald werd. Hij heeft verscheidene boeken met aanmerkingen over velerlei ziekten, in zijn' langdurigen leeftijd bijeen vergaderd, aan zijne erfgenamen nagelaten. Zie SCHREVEL. *Harl.* pag. 261. Zijn spreuk was 'Ατενῶς (intentis oculis).

W.

Waterberoering in de Noordzee (V. bl. 248, Vr. CLX). Niet alleen in de *Noordzee*, maar ook in *Zeeland* en bij *Blokzijl* zijn deze waterberoeringen waargenomen. Wij zullen die mededeelen, zoo als wij ze in de Couranten vonden opgegeven. *De Haarlemsche Courant van den 14den Januarij* 1830 zegt: »den 10 Januarij heeft men in de *Noordzee* voor de werken van de Hondsbosschen te *Petten*, een buitengewoon verschijnsel waargenomen, ten 3 ure 45 minuten. Op het oogenblik van het hoogste water, is de zee, hoewel de wind uit het West en Noordwest geenzins hevig was, met een vreeselijk geweld, en met den slag der golven gerezen, tot de verbazende hoogte van vier ellen en drie palmen, boven de gewone volzee, — en is het water tot bijna zes uren op die hoogte blijven staan. Door dezen vloed is eene aanmerkelijke schade toegebragt aan de zeeweering, zoo door het wegspoelen der buitenglooijingen, welke laatste vooral meer geleden hebben, dan bij de laatste hooge vloeden van 1825." In het *Handelsblad van den 1sten Augustus* 1837: »Vrijdag morgen 28 Julij is te *Vlissingen* een ongemeen verschijnsel opgemerkt, kort nadat de vloed zijnen hoogsten stand bereikt had, en het water reeds meer dan 50 duim was gevallen, keerde die plotseling terug, en verhief zich het water tot de vorige hoogte. — Dit geschiedde binnen het tijdverloop van een kwartier, en herhaalde zich vier of vijf malen, doch telkens in minder mate. Niet voor half tien uren begon het water weder geregeld te vallen. Tusschen 10 en 11 ure had men wederom eene zachte koelte en regen, terwijl de zee vrij kalm was. De barometer stond, zonder merkelijke verandering, den geheelen morgen omtrent 28 en een vierde Rijnl. duimen. Schokken van Aardbeving zijn niet gevoeld." — »Uit *Blokzijl* meldt men den 20 April (1843): »den 14 dezer des namiddags had in de nabijheid dezer gemeente een buitengewoon natuurverschijnsel plaats, aan een' aan de binnenzijde zijnde kolk, welke bij de overstrooming van 1775 is ontstaan, en waarin zich in het midden ruim 12 ellen water bevindt, en die rondom gesloten is, ontstond plotseling eene zoo geweldige waterberoering, dat hetzelve op onderscheiden plaatsen circa twee ellen opsprong als eene fontein, hetwelk zeven of acht minuten aanhield, en met geweld tegen den oever aanbruischte, daarna werd het weder stil. — Dan zulks heeft ten gevolge gehad, dat het water, hetwelk anders zeer helder was, nu dik en troebel is,

zoodat de visch er niet meer in leven kan. Sedert een paar dagen is er meer dan duizend pond Paling met de hand en fuiken gevangen. Er moet zeker onder nog beweging zijn, want anders moest het water reeds lang zijne helderheid bekomen hebben. De kolk is nagenoeg ½ bunder groot, en heeft geene de minste communicatie met andere wateren."

»Sedert de helft van de maand Julij, heeft men soortgelijke beweging of verandering van het water in en om *Blokzijl* opgemerkt, hoofdzakelijk van de zoogenaamde Ossenweide, bij de haven aan het kleine Gietersmeer. Hetzelve kreeg een donkere kleur, en werd troebel, terwijl de nadeelige invloed van het water zich ook openbaarde bij den visch, in de bonnen der vischschuiten, die van buiten de haven inkwamen. — Het meest opmerkelijk is echter wel, dat ook enkele waterputten in de gemeente *Blokzijl*, den invloed eener tot dusverre onverklaarbare onderaardsche werking hebben ondergaan, en, in plaats van helder frisch water, dat zij anders opleveren, een bruinachtig troebel vocht geven." *Handelsblad* 26 *April en Haarlemsche Courant* 24 *Augustus* 1843.

Aangaande de waarneming van een geluid in de zee, vindt men in de reizen van STAVORINUS naar *Batavia* etc., dat men terwijl eene zachte koelte het schip deed voortgaan, in de diepte een geloei van dieren hoorde, verzeld van een geluid, even als of er kanonnen gelost werden. Terwijl het schip voortzeilde, hoorde men dit geluid een geruimen tijd. De schepelingen, die meermalen deze reis hadden gedaan, verklaarden, dat zij zoodanig geluid meer in deze streken hadden waargenomen.

J. SCHREUDER.

Lord en geslacht Mahon (V. bl. 249, Vr. CLXI). De hier bedoelde Lord MAHON is waarschijnlijk PHILIP HENRY STANHOPE, Graaf *Stanhope*, Burggraaf *Stanhope* van *Mahon*. Hij werd geboren den 7den December 1781, volgde zijn vader CHARLES, den 15den December 1816 op, en is den 8sten November 1803 gehuwd met CATHARINA LUCIA, vierde dochter van ROBERT, Lord CARRINGTON. Uit dit huwelijk zijn hem geboren PHILIP-HENRY, Burggraaf *Mahon*, geboren den 20sten Junij 1805; GEORGE JOSEPH, geboren den 17den Maart 1806, gestorven November 1828; en CATHERINE LUCY WILHELMINA, geb. den 31sten Mei 1819.

Hij is den 12den Julij 1717 tot Baron en Burggraaf *Mahon*, en den 14den April 1718 tot Graaf *Stanhope* verheven. Zie STOCKDALE'S *Peerage, for the year* 1833.

Volgens de *Parliamentary Companion for* 1855, was hij een tegenstander van het ministerie RUSSELL; is hem voor bewezen diensten de waardigheid van *Pair* toegekend, en bekleedt hij de betrekking van bewaarder der archieven (*Keeper of the Records of Birmingham Tower, Dublin*).

M°.

[Hiermede zijn de laatste twee, maar niet de eerste vraag van C. C. A. beantwoord.]

Legaat van Gillis Blasius Stern (V. bl. 249, Vr. CLXII). De auteur van dit werkje is wijlen Mr. BOUDEWIJN DONKER CURTIUS, laatst Kamer-President in het Hoog Geregtshof te '*s Gravenhage*, en Ridder van den Nederlandschen Leeuw. Er bestaat ook eene in druk verschenen Engelsche vertaling daarvan.

ICHNEUTES.

Legaat van Gillis Blasius Stern. De vader van den Minister DIRK DONKER CURTIUS, naar ik vermeen, boekverkooper of boekdrukker, maar zeer zeker een braaf man en eerlijk patriot, heeft geschreven het *legaat van Gillis Blasius Stern*, een blaadje vol van geestigen humor, om daarin een geneesmiddel toe te dienen aan de zedelijke corruptie van zijn' tijd, welke de oude wereldberoemde republiek dreigde te slopen, en vooral met het verhaal van hetgeen voorviel in de roef eener trekschuit te doen zien, hoe verachtelijk een Hoogmogende handelt, die van de hem toevertrouwde betrekking misbruik maakt, meer om zich zelven en zijne vrienden te dienen, dan de regtvaardigheid en het algemeen welzijn.

Het boekje is niet in den handel geweest; of er meer uitgaven van bestaan, dan die in het bezit is van TRAJ.-MOS., moet ik betwijfelen.

Z. Y.

Eerwaarde (V. bl. 270, Vr. 282). Indien de titulatuur van *Eerwaarde* verbonden ware aan de betrekking, waarop de kandidaat in de Theologie uitzigt (exspectantie) heeft, ik zou het gevoelen van SIMON beamen. Daar ik echter vermeen, dat de betrekking, waarop de kandidaat uitzigt heeft, die is van Predikant, en Predikanten getituleerd worden *Wel-Eerwaarde* Heeren, zie ik niet op welken grond den kandidaten het predikaat van *Eerwaarde* zou ontzegd worden. Het is waar, de kandidaat is niet verbonden aan de dienst der kerk, waartoe hij behoort, maar evenmin is zulks een doctor in de Theologie en een proponent, en beiden voeren toch ook het predikaat van *Wel-Eerwaarde*, de doctor nog bovendien dat van *Zeer Geleerde*. Uit het aan de kerk verbonden zijn, vloeit de titel niet voort, maar uit het kandidaatschap zelf. De wet op de Nationale Militie spreekt den kandidaat vrij van alle militaire diensten, en daar hij geregtigd is om, met inachtneming der vastgestelde formaliteiten, voor de gemeente op te treden, blijkt daaruit, mijns inziens, genoegzaam, dat zijn stand in de maatschappij als stand is gewettigd. Ik houd het er alzoo voor, dat hij, die het uitzigt op den titel

van *Wel-Eerwaarde* heeft, geregtigd is, als kandidaat het predikaat van *Eerwaarde* te voeren. Die het beter weet, zegge het.

W. A. HAMELBERG.

[S. J. merkt op, dat gelijk aan alle kerkelijke waardigheid de titel van *eerwaardig* verbonden is, zoo ook de Candidaat tot de H. D. teregt *eerwaardig* betiteld wordt.]

VRAAGTEEKENS.

18. — *Thomas Brown.* Bestaat er eene Nederduitsche vertaling van een Engelsch werk, waarvan mij slechts de Fransche vertaling bekend is, namelijk: *Essai sur les erreurs populaires, ou examen de plusieurs opinions reçues comme vraies, qui sont fausses et douteuses*, par THOMAS BROWN, *Paris*, 1738, 2 vol. in 12°.?

J. M.

19. — *Teekeningen te Gouda, door Lucas van Leyden.* In de kerk te *Gouda* heeft men mij laten zien de teekeningen der gebroeders CRABETH, gediend hebbende voor de geschilderde glazen der kerk. De koster liet mij ook de teekeningen zien, welke door LUCAS VAN LEYDEN gemaakt waren voor de geschilderde glazen dier kerk, vóór dat die kerk afgebrand was.

Men vraagt, of uit die teekeningen het werk van LUCAS VAN LEYDEN kan herkend worden, en ook, of er vóór het afbranden dier kerk geschilderde glazen daarin waren. ..R. E.

20. — *Kapitein Rock.* Wie was bovengenoemde persoon, van wien ik een portret bezit, voorstellende: een persoon (borstbeeld) links, houdende in de regterhand een breed zwaard? Op den achtergrond ziet men een ruitergevecht. Volgens het onderschrift was hij het hoofd van eene troep Engelsche roovers, en te *Groningen* geboren. D. F.

21. — *Onder- en Opperkoopman.* Kan iemand mij naauwkeurig opgeven, welke de aard en omvang waren van deze betrekkingen, of mij een werk aanduiden, waarin het antwoord op die vraag te vinden is? C./T.

22. — *Ovidii Heroides.* Onder de *Heroides* van OVIDIUS zijn slechts 3 brieven, waarop de dichter zelf een antwoord leverde. De 15 eerste bleven er zonder. Latere dichters namen daaruit aanleiding om te doen, wat OVIDIUS had achterwege gelaten. Zoo werden de brieven van *Penelope*, *Phyllis* en *Oenone* door AULIUS SABINUS, die van *Phaedra* door SIDRONIUS HOSSCHIUS, die van *Dido* door NICOLAUS HEINSIUS, die van *Laodamia* door JOH. PIERIUS VALERIANUS, die van *Hypermnestra* door JANUS DOUSA *fil.* beantwoord. Zijn er ook op de 8 overige antwoorden? Ik zou mij die dan gaarne zien aangewezen. S. J.

23. — *Opschrift op een' steen.* In den muur van de kerk te *Harderwijk*, digt bij het klokkenstraatje, gelijk met den beganen grond, staat (ten minste *stond* nog in 1801) een steen met het opschrift:

Spygelt u hier an
Vrow ende man.

Wie kan mij de reden tot het plaatsen van dien steen, of de bedoeling van dat opschrift mededeelen? Is het ook het *eerste* gegeven voorbeeld ter navolging van het begraven *buiten* de kerk? ICHNEUTES.

24. — *Rotterdamsche Courant.* Onder het medegedeelde over de Nederlandsche Nieuwsbladen-Literatuur, mis ik de *Rotterdamsche Courant*, die echter reeds in de XVIIde eeuw werd uitgegeven. Wie kan mij omtrent den oorsprong dezer Courant meerdere inlichtingen geven? J. L. A. I.

25. — *Handleiding tot den graanhandel.* Is het ook een' der Heeren Navorschers bekend, of er boekwerken bestaan over de verschillende graansoorten, en hare meerdere of mindere deugdelijkheid; of die werken geschikt zijn tot handleiding voor nieuwelingen in den graanhandel; op welke wijze die boeken zijn ingerigt; waar die te bekomen zijn, en tot welken prijs ongeveer? B. T. D.

26. — *Medearbeiders aan het dagblad de Nederlander.* In de *Narede na vijfjarigen strijd* van Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER, bl. 126, worden onder de medearbeiders van *de Nederlander* genoemd W., »die zoo menige bijdrage heeft geleverd voor de kerk;" S. en R., »wier staatsregtelijke vertoogen hoog gewaardeerd werden." Wie worden door deze initialen aangeduid? **/*

27. — *Abraham Magyrus.* In geest en strekking van MARNIXS *Bijenkorf* en LYDIUS *Roomsche Uilenspiegel*, heeft de aan 't hoofd dezes genoemde een werkje geschreven: *Almanachs Heijligen, joks- en ernstwijze verhandeld*, waarvan in 1698 de *derde* druk verscheen. Hij was geboortig van *Medenblik* en destijds Predikant te *Texel.* Heeft hij meer geschreven en is er meer van hem bekend?

J. L. A. I.

28. — *Aanverwanten van Anna Roemers en Maria Tesselschade.* Vanwaar de verwantschap der dochters van ROEMER VISSCHER, aan PETRUS SCRIVERIUS en MARGARETHA GODEWIJCK? J. L. A. I.

29. — *De Adel.* Wie is de schrijver van het in 't laatst der vorige of in 't begin dezer eeuw *anoniem* uitgegeven werkje: *De Adel?*

J. L. A. I.

30. — *Casparus Casparius.* Wie is CASPARUS CASPARIUS (pseudoniem?), die in 1598 uitgaf: *Princeps Auriacus sive libertas defensa: tragoedia nova. Delphis,* BRUNS SCHINKEL 1598 in 4°. (herdrukt 1599 in kl. 8°.). Hij draagt zijn stuk op aan de regtzinnige gemeenten in *Holland* en *Zeeland* en haar getrouwe leeraars, en onderteekent die opdragt: »*Delphis*, Kal. Octobr. ... 1598." P. A. T.

31. — *Zinnebeeldige plaat van* 1584. Er moet eene plaat of prent bestaan, den toestand van ons Vaderland in 1584 voorstellende, met een vers van JANUS DOUSA daaronder. Wie kan mij hierover eenige inlichtingen geven? R. E.

32. — *Nos poma natamus.* Wat is de oorsprong der bekende spreuk: *Nos poma natamus?* J. W. G..m.

33. — *Goevert Albertz.'t Hoen.* 1°. Wie kan mij eenige levensbijzonderheden opgeven van bovengenoemden persoon, behalve die, welke MULLER in zijn' *Catalogus* van hem opgeeft; 2°. en waar bevindt zich het portret, naar hetwelk de lithogr. van H. J. BACKER, vermeld op N°. 2401 van dien Catalogus, vervaardigd is? D. F.

34. — *Willem van den Hove.* Gaarne vernam ik eenige bijzonderheden omtrent W. VAN DEN HOVE, Heer van *Westerwolde*, enz., van wien ik een zeer fraai portret bezit: 1619. aet. 49, door DELFF, vermeld door MULLER, *Catalogus*, N°. 2609. D. F.

35. — *J. Stampioen.* JOHANNES STAMPIOEN staat vermeld in de *Geschied. der Mennonieten van* H. SCHIJN en G. MAATSCHOEN, *Aanhang*, (of dl. III) bl. 453 enz. als een vermaard wis- en sterrekundige van *Rotterdam*, en gemengd in de zaak van LIEUWE WILLEMSZ. GRAAF, in diens verantwoording voor de Staten-generaal, omtrent zijne uitvinding der lengte van Oost en West, waarin ook CHRISTIAAN HUYGENS JR. en BURCHERUS DE VOLDER betrokken waren. Meer bijzonderheden omtrent STAMPIOEN, zullen aangenaam zijn voor J. C. K.

36. — *J. Stradanus.* Wie was J. STRADANUS? Waar en wanneer leefde hij? Hij staat in 't *Naamreg. van Nederd. boeken* enz. *van* J. VAN ABCOUDE *en* R. ARRENBERG (Rott. 1773), bl. 413, vermeld als schrijver van een *Jagtboek van wilde beesten, vogelen, visschen, afgebeeld om naar het leven te teekenen,* Amst. bij S. J. BAALDE en van een mede aldaar uitgegeven *Wormenboek*, zonder vermelding van 't jaar der uitgave. J. C. K.

37. — *J. Spilberg.* Deze verdienstelijke portret- en historieschilder, waagde het om naar den prijs te dingen, door burgemeesteren van *Amsterdam* uitgeloofd aan dengene, die het beste model leverde tot een schuttersstuk, waarop de schutters, wier hopman de burgemeester VAN DE POLL was, moesten voorkomen. Toen het model van SPILBERG de goedkeuring wegdroeg, zette hij zich aan 't werk, en volbragt dat met zoo veel roem, dat men hem boven het bedongen loon nog een geschenk gaf. In HOUBRAKENS tijd was dat stuk te zien te *Amsterdam* in den Doelen op den Singel. Is het daar *nog* te zien? of elders? J. C. K.

38. — *J. W. van Sonsbeeck.* Is het geboorte- en sterfjaar van dezen jeugdigen dichter ook bekend? J. C. K.

39. — *Spreekwoord:* »*Er zal geen haan naar kraaijen.*" Wat mag de oorsprong of beteekenis van dat spreekwoord zijn? D. M.......

40. — *Spreekwoord:* »*Hij weet wel waar Abraham de mosterd haalt.*" Wat is de oorsprong en beteekenis van dit spreekwoord? D. M.......

41. — *Paternoster van Pruimesteenen.* Bij wien onzer oude dichters moet ik een vers onder dit opschrift zoeken? Zeer vele jaren geleden heb ik 't gelezen, doch herinner mij niet waar. J. M.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Een glaasje op den valreep voor *afscheidsglaasje* is een scheepsterm: de gulle zeeman noodigt zijne gasten om nog één glas te drinken, terwijl ze reeds op den valreep staan, d. i. gereed zijn het schip te verlaten.

Lamissaet, naast de namen van korporaal, adelborst en commandeur, voorkomende in het *Provisioneel Reglement* voor het krijgsvolk, garnizoen houdende binnen *Leyden,* — zal wel een drukfout zijn voor *landspassaat.*

Die zich een schaap maakt, wordt door een wolf gegeten: is meer eene spreekwijze, dan een spreekwoord. 't Beteekent: al te goed is buurmans gek.

Effen is kwaad passen of (om 't rijm) *kwaad treffen* duidt aan, dat het moeijelijk is in alles zoo te handelen, dat het juist, naauwkeurig, *effen* is.

Ledige vaten bommen het hardst. Immers een gevuld vat geeft weinig of geen klank. Een leêghoofd (dit is de beteekenis van het spreekwoord) spreekt en bluft veel; een wijze weet te zwijgen.

Bij het scheiden van de markt, leert men de kooplui kennen, omdat de meesten dan vrij wat spraakwater gebruikt hebben en nu openhartig al de gebreken van hunne koopwaren mededeelen, die zij vóór den dronk en vóór den verkoop zorgvuldig verzwegen.

Solamen miseris socios habuisse malorum en *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdin,* zijn beide verzen van OVIDIUS.

AANTEEKENINGEN.

Wat het balsemen van een Vorstelijk lijk in de Nederlanden in 1759 *kostte.* Althans niet minder der mededeeling waardig, dan de twee in een vroeger uitgekomen nummer van DE NAVORSCHER voorkomende rekeningen van scherpregters, scheen mij de navolgende declaratie toe, waarvan een *verbotenus* gemaakt afschrift in der tijd gevonden werd onder de nagelatene papieren van den in 1808 in *'s Gravenhage* overleden Professor C. H. VELSE, vroeger Lijfmedicus van Zijne Hoogheid den Heer Prins van *Oranje*, en destijds wonende op de Brouwersgracht.

Voor de lezers van DE NAVORSCHER, welke geen Latijn verstaan, heb ik het niet ondienstig geoordeeld, de vertaling in het Nederduitsch er nevens te voegen.

Declaratie en Salaris van alle vereischte geleverde behoeftens tot het openen, uit- en inwendig balsemen en kisten van wijlen hare Koninklijke Hoogheid (*Prinses* ANNA, *Douairière van Z. D. H. Prins* WILLEM IV), *gedaan door* J. J. DUVAL (*Apotheker van 't Hof*).

1759.		
Jan. 13. Vittae sericae nigrae, spongiae stupae optimae, et multa alia pro diversis usibus	*f* 70,—	Zwarte zijden banden, sponsen, best vlaswerk, en vele andere dingen, ten onderscheiden gebruike.
—— 14. Spiritus diversi ad viscera omnia seorsim lavanda, purificanda, singulis diebus renovanda.	» 24,—	Verschillende spiritussen om al de ingewanden, elk afzonderlijk, af te wasschen, te zuiveren, dagelijks te vernieuwen.
Spiritus, balsami et diversa alia pro injectione atque purificatione partium tum externarum quam internarum totius illustrissimi corporis	» 250,—	Spiritus, balsems en verscheidene andere middelen tot opspuiting en zuivering zoo der uit- als inwendige deelen van geheel het zeer doorluchtig ligchaam.
—— 15. Spiritus, nonnullaque olea antiseptica ad totum corpus, valde hydropicum, desiccandum . .	» 100,—	Spiritus en eenige bederfwerende oliën tot opdrooging van geheel het zeer waterzuchtig ligchaam.
—— 16. Spiritus balsamicus antisepticus ad cavitates thoracis, et partes totius abdominis loricandas, et ad balsamationem, ob dictam causam magis idoneas reddendas	» 60,—	Bederfwerende balsamike spiritus, om de borstholte en de geheele buikholte te bestrijken, en tot de balseming, om de aangevoerde reden, meer geschikt te maken.
Pint. 12 Alcoholis Vini	» 29,—	Twaalf pinten voorloop van wijn.
Species et pulveres antiseptici aromatici ad scarificationes externas loricandas, implendas	» 60,—	Bederfwerende aromatieke kruiden en poeders, om daarmede de uitwendig gemaakte inkervingen te bestrooijen en op te vullen.
Species aromaticae antisepticae ad easdem omnes cavitates, cum lino raro, spiritibus et oleis pretiosissimis elevandas, implendas	» 60,—	Aromatieke bederfwerende kruiden om al de genoemde holten met werk, spiritussen en zeer kostbare oliën aan en op te vullen.
Species aromaticae antisepticae, spiritus similes ad viscera involvenda, loricanda, capsaque argentea includenda . . .	» 50,—	Aromatieke bederfwerende kruiden en spiritussen, om daarmede de ingewanden te baden en in eene zilveren bus te bewaren.
Similia ad cerebrum condiendum	» 40,—	Soortgelijke voor het bewaren der hersenen.
Fere similia ad capsulam cordis implendam	» 40,—	Omtrent dezelfde voor de bus voor het hart.
—— 17. Species aromaticae antisepticae, ad calvarium, sinusque omnes capitis cum spiritu aromatico, vernicis speciei, loricandum, elevandum et implendum . .	» 30,—	Aromatieke bederfwerende kruiden, om daarmede het bekkeneel en al de holten des hoofds, met aromatieke spiritus, bij wijze van vernis, te bestrijken, aan en op te vullen.
Spiritus balsamicus, ad totum corpus, facie excepta, loricandum	» 50,—	Balsamieke spiritus, om daarmede het geheele ligchaam, behalve het aangezigt, te bestrijken.

Datum		Bedrag	
1759. Jan. 18.	Sparadrapi aromatici antiseptici ex balsamis pretiosis confecti circiter 700 ulnae, nec non gummi diversi ad totius corporis more majorum involvendas et circum volvendas	*f* 200,—	Ongeveer 700 ellen sparadrap (zoogenaamd gewascht linnen), van kostbare aromatieke bederfwerende balsemen, en onderscheiden gommen, om daarin en daarmede, op de wijze der ouden, het geheele ligchaam te omzwachtelen en in te wikkelen.
	Essentiae aromaticae antisepticae vernicis densi speciei, ad omnes dictas circumligatas partes externe loricandas, et hoc per tres subsequentes dies ut perfecta mumia evaderet.	» 190,—	Aromatieke bederfwerende essentiën, als een lijvig vernis, om al die omzwachtelingen uitwendig mede te bestrijken, en dit gedurende drie dagen, om er alzoo eene volkomene mummie van te maken.
—— 19.	Species aromaticae pro culcitra zandapilae stanneae .	» 25,—	Welriekende kruiden voor het hoofdkussen in de tinnen lijkkist.
	Pint. 12 Alcoholis Vini	» 24,—	Twaalf pinten voorloop van wijn.
—— 20.	Pro apparatu Castri doloris	» 20,—	Voor het toebereiden van het treur-praalbed.
—— 21.	Spiritus et essent. antiseptici ad corpus denuo loricandum	» 25,—	Bederfwerende spiritus en essentiën om het lijk op nieuw te bestrijken.
Febr. 4.	Spir. et essent. antiseptici ad tres capsulas denuo implendas, antequam denuo claudatae fuerint	» 24,—	Bederfwerende spiritus en essentiën tot vulling van de drie zilveren bussen voor derzelver sluiting.
—— 10.	Corpus ab Castro doloris abmotum denuoque denudatum, cum debitis essentiis loricandum	» 24,—	Het ligchaam van het praalbed afgenomen en weder ontkleed, om het met de vereischte essentiën te bestrijken.
—— 15.	Spir. vernicis speciei, antisept. pro facie	» 6,—	Bederfwerende vernis voor het aangezigt.
—— 16.	Spec. aromat. amara antiseptica retinosa ad fundum cystae stanneae inspergendum . . .	» 100,—	Bittere, bederfwerende, harstachtige kruiden, om te strooijen op den bodem der tinnen kist.
	Magna species aromat. florum fragrantissimorum ad corpus condiendum, totamque cystam firmiter implendam . .	» 150,—	Eene groote hoeveelheid aromatieke en liefelijk riekende kruiden en bloemen, tot bewaring van het ligchaam en stevige aanvulling der kist.
	A 13 Januario usque ad 16 Febr. fere singulis diebus lagena cum alcohole vini ad faciem serenissimae Principis conservandam, et maculas praecavendas adhibita fuit	» 30,—	Van den 30sten Januarij tot den 16den Februarij is bijna dagelijks eene flesch voorloop van wijn gebruikt tot conservatie van het aangezigt der doorluchtige Vorstin, en ter voorkoming van vlekken.
	Pro adhibito opere, ab initio sectionis per totum tempus balsamationis ad depositionem corporis Illustrissimi Principis in Zandapilam	» 315,—	Wegens gedane werkzaamheden van het begin der ontleding af, gedurende den geheelen tijd van het balsemen, tot het leggen in de kist van het ligchaam der doorluchtige Vorstin.
		f	

NB. Was opgetrokken tot *f* 2071,— hoezeer het eigenlijke totaal slechts *f* 1996,— bedroeg.

ICHNEUTES.

Bijnamen. In een proces-verbaal van informatie van den 3den Maart 1726, door JAN BANDT, ter requisitie van het openbaar Ministerie bij het Hof van *Holland* opgemaakt, leest men; »TRIJN *de Snoeister*, alias TRIJN *Snoey*," en daarbij deze opheldering: »Alhier (te *Winkel* in *Noord-Holland*) krijgt iemand soo een naam, die wat veel fruyten eet of snoept, buyten het ordinaris eeten, dagelijks gewoon". Er zijn meer dergelijke vaste bijnamen van personen, die zich aan zekere bepaalde ondeugd schuldig maken, aan te duiden, b. v. *Graantje pik*, voorhanden. Wie weet er meer?

J. D.

L.

Een spreeuw gevangen door een' snoek. In het *Album der Natuur*, 1855, N°. 6, bl. 192, vindt men een verhaal *van een' arend gevangen door een' oester.* Iets dergelijks vreemds leest men bij C. SCHOTANUS, in zijne *Beschrijvinghe van Vrieslandt*, in 1664 uitgegeven. Hij vermeldt aldaar, bl. 245, dat destijds binnen

Franekers wallen een slot lag, dat van SJAARDEMA: »In de gracht eertijdts diep, nu," zegt hij, »meer modder dan water en visch-rijck gheweest, doch naderhandt vernieticht tot op d'ael, vorsch ende snoeck, is (soo een geloofwaerdigh schrijver verhaelt) een snoeck ghevanghen, seer groot, soo dick als een man in sijn middel. Tis oock voor eenighe jaeren ghebeurt, dat spreeuwen spelende, een tot op het water quam te daelen. Terstondt werd hij van eenen visch bij den eenen vleugel gevat, ende machtich arbeydende met d'ander vleugel, teghen sijn wille, onder 't water ghetrocken. Dit aenschouden in verwondering veel menschen, wandelende op den nae-middach ('t was een Bededach) om den wal. Men disputeerde van wat soort die visch mochte wesen: andere oordeelden, dattet een snoeck, sommighe dattet een groot Ael moest zijn. Wiens staet is seecker, daer een visch een vogel vanght? *Imperio regum excelsa fortunae objacent.*"

Wie was die geloofwaardige schrijver? en wie kent meer dergelijke *curiosa*?

J. D.
L.

Een versterkingsmiddel in 1756. In de maandelijksche *Mercurius* voor September 1756, 1ste st. leest men: »De Heer SCHMUCKER, Chirurgyn-Majoor in het eerste Regiment Pruissische Guardes te Voet, heeft een zeker Poeijer uitgevonden, waar door een soldaat, gebruikende een Lepel vol daags, 8 dagen lang, zonder ander voedzel te gebruiken, kan marcheren, zullende dan nog sterker en frisser zyn als te vooren. Men heeft hier van met een gewenscht succes de proef genomen aan een Officier en drie Granadiers van onderscheiden Compagnien, waarom men veel van dit Poeijer gereed maakt, zullende ieder Soldaat, te Veld gaande, een doosje daarvan by zig moeten hebben."

Moet men dit als een sprookje beschouwen, of kan er eenig verband bestaan met de Coca van *de Andes*, waarvan wijlen Prof. JOHNSTON, in zijn *Chimistry of common life*, Edimburgh 1855, volgens het medegedeelde in de *Revue Brittanique* voor September 1855, zegt: »Le coca possède deux propriétés remarquables qu'on n'a jamais trouvées concurremment dans ancune autre substance. D'abord il permet à celui qui en fait usage de s'abstenir de nourriture pendant un temps merveilleusement long en ce qu'il retarde probablement la décomposition des tissus; ensuite il obvie à la difficulté de respirer qu'on éprouve ordinairement en gravissant les montagnes. De sorte que le voyageur dûment pourvu de coca peut escalader les hauteurs et suivre à la course les animaux les plus agiles, ainsi que le remarque le docteur VON TSCHUDI, sans peiner plus que sur un terrein plat d'ou la valeur de la drogue dans les districts montagneux.

Ces curieux résultats n'ont d'analogues en fait de singularité que certaines propriétes possédées par l'arsenic."

φ^2—φ.

Bredasche Almanak. De reeds meermalen in dit tijdschrift aangehaalde *Bredasche Almanak* (vgl. jaarg. IV. bl. 117 en 118 en jaarg. V. bl. 217, 218, 245 en 246) is, zoo als ik reeds ter eerst gemelde plaatse met een woord heb te kennen gegeven, bijeengebragt door JAN VAN VLIET, meer bekend onder den naam van JANUS VLITIUS, die Griffier der stad *Breda* was en aldaar in 1666 overleden is. De *Bredasche Almanak* komt meestal voor achter *'t Recht van Successie volgens de Costumen der stad ende lande van Breda, door* J. van VLIET tot Breda, bij ABRAHAM SUBBINCK, anno MDCLXVI, 4°., zoo als ik die ook bezit, doch heeft veelal geen' afzonderlijken titel, althans ik weet niet, er dien immer voor gezien te hebben. Of de uitgever FOBBE KIRST geheeten was, durf ik betwijfelen; ik heb dezen naam altijd voor gefingeerd gehouden, dien VAN VLIET bij het onderteekenen der opdragt aangenomen had om op *Forst* te rijmen. Immers die opdragt eindigt:

Dat ick mij scriuw,
Doorluchtigh Forst,
U Hoogheits Kraemer
FOBBE KORST.

Ook schijnt, naar de letter te oordeelen, de *Almanak* op dezelfde pers als *'t Recht van Successie* gedrukt te zijn.

Behalve de gezegde werkjes en de steeds ook achter den *Almanak* zonder afzonderlijken titel voorkomende, maar afzonderlijk gepagineerde *Bredasche Croniick* ziet nog van VAN VLIET het licht: *'t Vader Ons, in XX oude Duijtse en Noordse Taelen met d'uijtleggingen*, enz., zonder drukpl. of jaar, kl. 8°. hetwelk voorhanden is op de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te *Leyden*.

Misschien is het den lezers van DE NAVORSCHER niet ongevallig, dat ik hier mededeel de volgende vóór den *Almanak* voorkomende

WETTEN

om wel te Leven.

Hoe gesegent is die mensche,
Die sijn ziel in vree' besit,
Die in stilte leeft nae wensche
En Gods wet houdt voor sijn wit;
Die toont dat hij is geboren
Om alleen te dienen God,
En gelooft te zijn verkoren
Tot een onverderflijck lot;
Die God bidt met reijne handen
's Avonds laet en 's morgens vroegh,
Die de sonden houdt voor schanden,
En sijn nooddruft voor genoegh;

Die geen boet soeckt onrechtveerdigh,
Noijt op woecker neemt of geeft,
Aen den Armen altijds veerdigh
Mee' te deelen wat hij heeft;
Die niet gulsig is, noch gierigh,
Bij een vriend, of voor een gast;
In 't beroep niet al te vierigh,
Maer wel op de handen past;
Die sijn tochten toomt en cluijstert,
En sijn lusten staegh inbindt;
Die nae roem, noch hoon en luystert,
Maer sich selven overwint;
Die bereijt is om te sterven,
Om de dood niet wenst, noch vreest,
Die om 't Hemelrijck te erven
Strijdt geduerigh in den geest;
Die de weereld heeft verlaten,
En nu al daer boven sweeft;
Hoe geluckigh uijttermaten
Is die mensche die soo leeft!

A. J. VAN DER AA.

Rekening van vertering bij gelegenheid van eene helmschouw in 1598. Onderstaande rekening van vertering bij gelegenheid der helmschouw, letterlijk afgeschreven, verdient welligt eene plaats in de Aanteekeningen van DE NAVORSCHER.

Op 2 November door mynheer den houtvester verteert.

In den eersten gegeten 25 persoñ. voor de kost gerek̄.

	Guld.	12	—	
aen ouden wyn gedronken 23 kañ	——	12	—	14 St.
4 kannen franse most	——	2	—	8 „
aen bier 15 vaem	——	4	—	7 „
— haver voor 8 paerden	——	2	—	10 „
drie rogge broden	——	0	—	16 „
aen ruich voer voor de paerden	——	1	—	4 „
's morgens ontbeten voor de kost	——	5	—	0 „
drie kanne spaense wyn	——	2	—	8 „
twee stoop franse wyn	——	2	—	4 „
4 vaem bier	——	1	—	2 „
voor het jonc wyf	——	0	—	10 „

Ick ondergeschrevene bekenne ontfangen te hebben uit handen van den Secretaris MOOIJEN de som̄a vā 47 — 3 stuvers ter cause van de verteerde costen die myn heer VAN WARMONDT met syn geselschap tot mynen huise verteert heeft op den 2 ende den 3 november año 1598.

GEURT HENDRIKSZ. waert tot *Noortwyc.*

***.

Weinig bekende wapens van Nederlandsche geslachten.

ARNHEM, zilver: arend van keel.

BEMMEL, zilver: 3 *rocs d'échiquier:* 2, 1.

BEEST, als Châtillon, met eene lelie van sabel, gecantonneerd.

BENSHEIM (Geldersch), zilver: kruis van sabel.

BAAR, zilver: band van keel.

BEUSICHEM, geband van keel en van goud in zes stukken.

BOEKHORST, zilver: leeuw van sabel, geklaauwd van keel.

BOETBERGEN, azuur: *chèf* van zilver; met drie *merlettes* van keel naast elkander.

BOEKOP, zilver: geankerd kruis van sabel, gecantonneerd met 13 *billettes* van sabel; 4 in het eerste canton en 3 in elk der drie overige.

BOTH, azuur: 3 staande botten (visschen) van zilver.

DE COCQ VAN OPIJNEN, châtillon; *chèf* met een' wassenden leeuw van keel, geklaauwd van azuur.

DE COCQ VAN NEÊRIJNEN, id. *chèf* 3 *mallets* (hamers) van sabel naast elkander.

DE COCQ VAN DELWIJNEN, id. gecantonneerd met eene ster van sabel.

DE COCQ, id. *chèf* met een' wassenden leeuw van sabel.

DOORNIK (Geldersch), zilver: faas van keel.

DIEREN, zilver: faas van keel, *en pied* 3 ruiten van keel.

DEURNE, getand van zilver en sabel in zes stukken.

DORTH, goud: 3 kepers van keel.

ERKELENS, zilver: 3 knodsen van sabel beslagen met zilver: 2, 1.

ECHTEN, goud: 3 arenden van sabel: 2, 1.

ECK, keel: gedeeld (*parti*) met sinopel, met een band van zilver *sur le tout.*

GENT, goud: keper van sabel, (NB. verschillende van de heerlijkheid *Gent* bij *Nijmegen*).

GRAMSBERGEN, goud: 3 ballen van keel: 2, 1.

GELLICHEM, zilver: 2 bandes, *bretessées et contrebretessées* van sabel.

HEMERT, gevierendeeld: 1, 4. Châtillon; 2.3. zilver, gekroonde klimmende leeuw van sabel, getongd van keel.

HACKFORT, goud; faas van keel; 3 leliën van zilver, 2 boven, 1 onder de faas.

HEMMEN, zilver; 3 leeuwen van sabel: 2, 1.

HAAR, keel: 3 ruiten van zilver: 2, 1.

HOLTHUISEN, keel: een barensteel van azuur, gedekt met een schildje van zilver.

HOLTHUISEN, zilver: een barensteel van azuur.

HOL, ... een wassende leeuw van ....

HATTUM, ... schaapsschaar van ....

INGEN-NULAND, zilver: gegolfde faas van keel.

DE JAGER, sabel: jagthoren van zilver aan een koord van zilver.

DE JEGER, zilver; ster van keel met 6 punten.

LAWIK, keel: gegolfde faas van zilver. (Zie INGEN-NULAND).

LANDSKROON, 3 kroonen: 2, 1. (kleur of metaal onbekend).

LEEUWEN, keel: faas van zilver; 6 sterren van goud, 3 boven, 3 onder den faas.

LENT, goud: 3 palen van *vair.*

LOKHORST, goud; rond uitgesneden dwarskruis van zilver.

LENNEP, zilver: *chèf* van keel met een' leeuw van goud.

MEECKEREN, zilver: een dwarskruis van

sabel, gecantonneerd met vier schaapscharen van sabel, met de punt omlaag.

MALSEN, keel: band van zilver.

MILL, goud: 3 arenden van sabel: 2, 1.

MAURIK, goud: schaapschaar van sabel.

MIDDACHTEN, zilver: getand kruis van keel, gecantonneerd met 4 schaapscharen van keel.

OOIJEN, zilver: band van goud, waarop 4 geeren van keel.

OBBERGEN, sabel: bloem van zilver van 5 bladen met doorboord hart.

OP-HEMERT, goud: *billets* van azuur, klimmende leeuw van keel, getongd van azuur.

PIEK, zilver: kruis van keel.

PANHUIZEN, zilver: drie mazen van sabel: 2, 1.

POLL, goud: arend van keel.

PIJNSEN, gefaasd van goud en van sabel, in zes stukken.

RIEMSDIJK, goud: dubbele arend van keel, gebekt en geklaauwd van azuur.

RHOON, 5 geeren van keel, 5 van goud.

STEPRAAI, azuur: 6 leliën van zilver: 3, 2, 1.

STEENHUISEN, keel; twee naar elkander gekeerde vogelpooten, de klaauwen van goud, de vlerken van zilver.

STEENHUIS, goud: 3 gaande leeuwen van sabel.

SALLAND, sabel: klimmende leeuw van zilver getongd van goud.

TURK, keel: gesneden van zilver, met zeven ruiten van azuur (4. 3) *en pointe*.

TUIL, zilver: 3 hondekoppen van keel met uithangende tongen.

UITTEN HAM, zilver: 3 ruiten van keel (2: 1), barensteel van 3 stukken, van azuur.

UITTEN ENG, id. zonder barensteel.

UITTEN HORST, goud: 2 faasen van keel.

ULFT, goud: kruis van keel.

VIJGH, ... twee gekruiste geharnaste armen, de linker boven, de gesloten vuisten omhoog, van ....

WEES, zilver: faas van sinopel.

WISSE, goud: twee geluipaarde leeuwen van sabel, getongd en geklaauwd van keel.

WACHTENDONK, goud: lelie van keel.

WIJLIGH, zilver: keper van keel, een ring van keel *en pointe*.

WELIJ, azuur: kruis van goud.

YSSENDOORN, als Châtillon, zonder *brisure*.

ZOELEN, keel: kruis van goud.

F. N.

Het melkmeisje en de melkpot. Zou J. DE LA FONTAINE (geboren in 1621) zijne 134ste Fabel: *la laitière et le pot au lait*, ontleend hebben aan eene berijming van hetzelfde onderwerp, reeds voorkomende in den *Comptoir Almanach oft Journael op het Jaer nae de gheboorte onses Salichmakers* JESU CHRISTI, 1603. *Ghedruct tot Amstelredam*, *bij* CORNELIS CLAESZ, *op 't Water*, *in 't Schrijfboeck?* Het is wel niet te denken, dat zulk een meer dan derdehalve eeuw oude Almanak nog in veler handen zijn zal; daarom lust het mij dit rijm hier mede te deelen, zoo als het in dien Almanak voorkomt onder het opschrift:

Exempel, dat men niet achten sal voor ghewonnen,
Dat niet vercregen is, want tsou wel missen connen.

Eens op een tydt heeft een schamele Boerin,
Haer gheldeken besteet aen melck voorwaer,
Een onnosel acht stuyvers, meer noch min.
Met het melck inde kan ginck sij ter Merct daer
Om profijt te doen, en wat te winnen eenpaer,
Dies op de merct komende, ginck sij fantaseren
Met een steenen Can melcx op haer schouderen zwaer,
Hoe datse veel goeds mochte vercouvreren,
En sprack in haer seluen met murmureren:
Tien stuyvers van myn melck maeck ik op dit termyn,
Vyf stuyvers bestede ik aen Eyeren sonder deren,
En laet die ons Buerwyfs Hoenderen wtbroeyen fyn.
Maer als dat dan groote Kieckenen gheworden zyn,
Wil ick de helft vercoopen tot mynen gheryuen,
En coopen daar voor Gansen eyeren sonder pijn;
Jae laten die tot JAEPbuer wtbroeyen tot myn gheryuen.
Als die dan groot gheworden zyn tot vreuchts verstyuen,
Soo vercoop ik dan de helft om te doen profijt,
En coopen daer een Vercken voor om in eer te blijven,
Twelck ons Buermans Beer sal bespringen met vlyt,
Dan sal ick veel bigghekens cryghen in corter tyt,
Siet alsoo sal ick aen veel goets gheraken
Ja als die groot gheworden syn t welck my verblyt
Sal ick de helft vercoopen om een Koeij voor alle saken
En leyen die in t Dorp by eenen die Leer can maken
Soo crych ick oock een Calfken in mynen stal,
Dat groot synde, wil ickt vercoopen sonder laken.
Voor dat ghelt ick een Jonghe Merrie coopen sal
En setten die tot datse out ghenoech is in eenen stal
Jae latense dan van KEES buers Henghst bespringhen,
Ay my, hoe veel goets sal ick dan hebben al
Dit sal my gheweldich veel profyts inbringhen,
Als Hoenders, Gansen, Verckens, Koeyen sonderlinghen,
En van myn Merrij een moey Hengstken jonck....
Hoe sal dat springen dacht sy, haer niet connende bedwingen
Soo datse met de melc opt hooft danste en spronck
So langhe dat den Pot mettet melck op d'eerde clonck.
Die melck was ghestort, haer ydel ghedacht tot niet,
Soo dat haren schielycken ryckdom aldaer in t assen sonck
Alsoo ist met d'Alckemisten, die gout van Coper maken, siet
Die goet en tyt verquisten, tot geen ryckdom geraken, yet.

Is deze fabel nu ook weder aan eenen vroegeren auteur door mijnen Almanakschrijver ontleend?

ICHNEUTES.

Huwelijk van Constantijn Huijgens. In DE NAVORSCHER, dl. V. bl. 218, is het huwelijk vermeld van CHRISTIAAN HUIJGENS. Zie hier tevens dat van zijn' zoon CONSTANTIJN, zoo als het te *Amsterdam* is aangeteekend: »27 Februarij 1627. CONSTANTIJN HUIJGENS tot *'s Gravenhage*, oud omtrent 30 jaren, Secretaris van den Prins van *Orange*, zijn vader dood zijnde, geassisteerd met zijne moeder, wonende te *'s Gravenhage;* met SUSSANNA VAN

BAERLE van *Amsterdam* oud 28 jaren, haar ouders dood zijnde, geassisteerd met haar broeder JAN VAN BAERLE en JACOMINA VAN BAERLE op de Keizersgracht. .. R. E.

Gerrit Ameling. De naam van hem, die in 1672, den Raadpensionaris JOHAN DE WITT de *Gevangenpoort* trachtte te doen uitgaan, en uit de handen zijner bloeddorstige Moordenaren te verlossen, verdient wel aan de vergetelheid ontrukt te worden; het was GERRIT AMELING, *boekverkooper op de zaal van het Hof, en vaandrig van de schutterij te 's Gravenhage.* J. L. A. I.

Sententie tegen Jan Cornelisz. Paedts, 1567. In een crimineel sententieboek, beginnende met 1533, komen in dat en volgende jaren vele vonnissen voor van personen, die wegens herdooping tot de straf des doods veroordeeld werden. De mannen werden onthalst en de vrouwen verdronken. Uit dat register trek ik het volgende vonnis:

JOHAN VAN BERENDRECHT NYCLAESZ., Schout deser stede van *Leyden*, als Officier des Co. Mat. als Grave van *Hollant*, beclaecht aen deser veyrscaere JAN PAEDTS CORNELISZ. (*), als daertoe op huyden omme in persone te compareren metter stede clocke geciteert synde, hem aenseggende » als dat hy een *autheur* is geweest van zeeckere oproerte en seditie hier binnen deser stede gevallen, duer zaecke van de nywe gereprobeerde religie, gaende dagelycx ende dicwyls openbaerlick als een yegelicken wel kennelicken is, *met roode linten ofte sluyers omme den hals en met vergulden of gouwen penningen, die men noemd de Guesen op zyn borst*, twelcke gemeen teyckenen waren van degenen dye de gereprobeerde religie aanhingen beminden ende sochten te introduceren, twelck hy oock genoech metter daet beweesen heeft, dickwyls de predicatien hoirende ende ander acten dyes aengaende bedryvende, waerdeur veel simpelen luyden verlijt ende bedrogen zyn geweest, ende nu onlancxleden by hem selven deur redenen boven verhaelt fugityff heeft gemaect, waerdeur hy gevallen is in de indignatie van de Co. Mat. ende nyet waerdich syne Mat[s]. gratie ende genade te genieten achtervolgende zeeckeren missiven ende placaten.

Seyt en concludeert daeromme die Scout voorss. dat angesien alle verbonden en teyckenen van dien naer rechte verboden zyn, ende zwaerlicken behoiren gecorrigeert en gestraft te werden, dat die voorss. gedaechde, indien hy compareert hieraen verbeurt heeft zyn lyve en goederen ende oversulcx metter doot tot arbitragie van schepenen gestraft sal werden, en zoe verre hem eysscher zyn eysch ende conclusie als noch ontseyt werde, dat die gedaechde gehouden sal wesen te gaen in hechtenisse omme alsdan met hem geprocedeert te werden naer behoiren ende soe verre hy niet en compareert dat hy gebannen sal werden uyt des Co. Ma[ts]. *Nederlanden* op synen lyve en syne goederen verclaert sullen werden geconfisqueert tot des Co. Mat[s]. profyte.

Overgeleverd den 19 November 1567.

In datzelfde register vindt men het vonnis tegen den Burgermeester PIETER ADRIAANSZ. VAN DER WERF, die met de koorde zoude zijn geëxecuteerd of voor eeuwig uit de *Nederlanden* gebannen.

Behalve de vele vonnissen, betreffende de beeldstormerij, zijn op het Archief te *Leyden* nog eenige brieven voorhanden, door ooggetuigen geschreven, aangaande den beeldstorm te *Leyden* enz.

..ELSEVIER.

(*) Later boekdrukker te *Leyden*.

Chronogram voor de Willebrordskerk te 's Gravenhage. Na het afbreken der R. C. Kerk der Fransche ongeschoeide Carmeliten of Theresiakerk in de Assendelftstraat (in de wandeling die der *Fransche pères* of de Lorrestraat genoemd), en den verkoop van het voormalig hotel van den Extraordinaris Envoyé des Konings van *Polen*, Graaf OGINSKI, hetwelk in 1795 de bestemming gekregen had van kazerne voor de Fransche *trouppes*, is, op het terrein dier beide gebouwen, de nieuwe Willebrordskerk en het belendend gebouw der Pastorie gesticht, welke thans tot sieraad der bovengemelde straat strekken.

Op de kroonlijst boven de zuilenrei voor het kerkgebouw werd met vergulde letters geplaatst het navolgende Chronogram, van de vinding van den Eerw. Pater THOMAS.

reLIgIoso prInCIpe reLLIgIo
fLoret, regnVMqVe protegIt DeVs.

opleverende het jaartal 1823.

Dit opschrift beteekenende, dat *onder een' godsdienstigen Koning de godsdienst bloeit, en God het Rijk beschermt*, gaf weldra aan sommigen aanstoot, en moest Pastoor THOMAS daarover aanmerkingen verduren; het bleef echter staan, tot dat vele jaren later, en na het overlijden van meergenoemden Pastoor, het, bij gelegenheid dat aan het kerkgebouw eenige restauratiën noodzakelijk waren, is *overgeschilderd* geworden, en niet weder hersteld.

ICHNEUTES.

De verrezen Gulliver. In het laatst der vorige eeuw verscheen te *Londen* een werkje, onder den titel van: *Gulliver revived, containing singular travels, Campaigns etc. by* Baron MUNCHAUSEN (het exemplaar, dat ik voor mij heb liggen, is de vijfde druk, en draagt het jaartal van 1787), en in 1790 verscheen eene

vertaling daarvan in 't Nederduitsch (door Ds. B. V. R.). De inhoud daarvan is in ons land te veel bekend, om daaromtrent hier in bijzonderheden te treden. Wie haalt toch den Baron MUNCHAUSEN of een zijner avonturen niet aan, wanneer grootspraak of ultra-hyperbole aan de beurt is. Minder bekend evenwel, geloof ik, is het, dat die Baron al meer dan derdehalve eeuw dood is, en dat, al zijn dan niet alle zijne avonturen, reeds zoo lang geleden, aan het waarheidlievend publiek medegedeeld, een Almanakschrijver van het jaar 1603 toen reeds zorgde, dat eenige zeer merkwaardige daaronder aan de vergetelheid werden ontrukt, en tot eene volledige mededeeling aanleiding hebben gegeven. Men oordeele:

Cluchte van eenen wonderlicken Avonturier.

Een Jonghman cloeck van twintich Jaren
Synde voor een belegerde stadt met zyn vyven
Die hun stout weerden, maer int bezwaren
Bleuende vier, en desen heldt is comen te styven,
Deur de Poorte, dies de schofdeuren met bedryven (*)
Des Peerts achterste beenen afviel, en hy reet voort,
Den vyant jaghende op de Merct met veel t'ontlyuen,
Daer wiert hy eerst ghewaer dat 't Peert was quyt, hoort
Syn achterste beenen, dies hy seer verstoort
Vloot wt de stadt in een wilde woestyne.
Daer ontmoete hem een Beyr, die hem sou hebben vermoort
Want hy gaepte seer afgrysselick tot dien termyne,
Maer desen Helt stout, voer hem in ten fyne,
En stack zyn hant in den mont tot aen den steert (†)
Hy keerden hem om, tvleesch buyten met pyne
Ende hy vercocht het vel seer onverveert.
Maer voorder comende te voet sonder peert,
Soo quamen hem daer twee Wolven teghen,
Eenen ouden en Jonghen, die malcander leyden onghedeert (§)
d'Ouden Wolf blint, den Jongen zyn steert in den mont heeft cregen
Hem leydende over Berch ende dal, in alle weghen
Dit siende den Helt, was gheensints vertsaecht,
Maer schoot den Jongen Wolf, oft men het had sien veghen
Den steert knap af, dies den Jongen Wolf tot loopen heeft ghewaecht
Den ouden bleef staen metten steert in den mont gheplaecht.
Dies den Helt toeliep, en heeft den steert genomen
Hem leydende op de merct, vercoopende soot hem behaecht
Aldaer den ouden Wolf, dit was tot zynder vromen,
Daer naer is desen quant te peerde gecomen
Met zynen Heer langs den oever ghereden
Aldaer siende eenen grooten Visch met schromen
Dies zynen Heer sprack ter seluer steden,
Conde ick met wenschen dien Visch crygen meden,
Oft om ghelt conde coopen, soo waer ick te vreen,
Dies den Helt cloeck, te peert ghinck treden
Al naer den Visch, om hem te vanghen ghemeen
Jae sprongh int water om hem te cryghen alleen
Maer den Visch gaepte, dies hy spronck in de kaken (*),
Daer was het Peert en den man ghevanghen certeen
Soo dat hy daer wt niet en conde gheraecken,
Maer den Heere was bedroeft ouer sulcke saken,
Om dat hy zyn dienaer was gheworden quyt,
Maer een drij daghen daerna quamen de Visschers ghenaken
Desen grooten Visch, en vonghen hem seer subyt,
Jae brochten hem op de merct met grooter vlyt,
Om van een te houden, noyt vreemder dinghen
Want wonder geschiede daer ter selver tyt
Den Helt te Peerde quam daer wt springhen
Dies alle het volck verschrickt was sonderlinghen
Meenende dat het den baerlicken Duyvel was,
Soo dat om dit te besien veel menschen ginghen,
Jae sy moghen noch staen sien nae den Ridder ras.
Tis jammer dat leughen sond is, t'coemt alsints so fraey te pas.

ICHNEUTES.

(*) *Verrezen Gulliver, of reizen en avonturen van den Baron* VAN MUNCHHAUSEN, bl. 58, 59, pl. IV.
(†) *Aldaar*, bl. 30, 31.
(§) *Aldaar*, bl. 38, 39.
(*) *Aldaar*, bl. 82 84, pl. VI.

Eere, wien eere toekomt. Toen ik in *'s Nav. Bijblad* 1855, bl. lx en lxi, eene kerkelijke bijzonderheid las aangaande LODEWIJK NAPOLEON, vroeger Koning van *Holland*, viel mij eene andere in, welke mij nog zeer goed heugt. Zij is deze:

In navolging der vroegere formuliergebeden voor het Stadhouderlijke huis, was den Predikanten ook voorgeschreven, bij hunne openbare gebeden het volgende op te nemen: *Wij bidden U voor Zijne Majesteit den Koning van Holland* (Ik meen, hier volgde nog meer in denzelfden geest). Dit formulier is echter slechts gedurende één of twee zondagen gebruikt, daar LODEWIJK NAPOLEON zijne afkeuring te kennen gaf, dat hij aan de Hoogste Majesteit als Majesteit werd voorgesteld, en het moest voortaan aldus luiden: *Wij bidden U voor onzen Koning, Uwen knecht, en verhoor ons ten dage dat wij U aanroepen*, gelijk het dan ook tot het einde zijner regering gebezigd is. S. S.

Eene bokaal van Anna (of) Maria Tesselschade Visser (Visscher). De echtheid der bokaal van ANNA (of) MARIA TESSELSCHADE, in het bezit van den Heer A. J. ROMSWINCKEL, te *Kampen*, moet ik betwijfelen (zie *Nav.* V. bl. 67). Volgens de beschrijving, komt het mij voor eene *Patriottische Feestbokaal* te zijn, waarop HENDRIK HOOFT DANIELSZOON, Burgemeester van *Amsterdam*, wordt afgebeeld, met het zinnebeeld der Stedemaagd en het wapenschild der stad, rustende op dat van de zeevaart en koophandel; en dat het rijmpje, waarin de woorden *dwang*, *zelfbelang*, *zugt tot vrijheid* en *Burgervader* worden gebezigd, geweldig riekt naar den geest van 1787.

In één woord, het geheel draagt geenszins den stempel van de eeuw van HOOFT en TESSELSCHADE. Te oordeelen naar de smaakvolle, sierlijke en vlugge wijze, waarop de

dochters van ROEMER VISSCHER hare drie, in het kabinet van oud- en zeldzaamheden van den Heer A. D. SCHINKEL, te *'s Hage*, berustende bekers, met keurige inschriften hebben besneden, moeten die met de Latijnsche zinspreuk en het blazoen van den Ridder HOOFT, met het zinnebeeld zijner LEONORA en Fransch bijschrift, en met zin- en leerrijke Latijnsche, Italiaansche en Fransche spreuken en doeltreffende zinnebeelden, voor de verjaar- en andere hooge feestdagen op het Muider slot te vieren, bestemd, heerlijk hebben uitgemunt. Het is opmerkelijk, dat niet *één* harer roemers of bekers, noch met portret (veelmin twee portretten), noch met een (plat) Hollandsch rijmpje, ergens wordt vermeld of bekend is. Hetzelfde zal ook wel het geval zijn met de bron, waaruit de kunstminnende gastheer de bijzonderheid heeft geput, dat de bewuste bokaal door ANNA (of) MARIA TESSELSCHADE, bij gelegenheid van een' verjaardag van den Drossaard, zou zijn gegraveerd. Het raakt immers kant noch wal!

De Heer F. F. C. STEINMETZ gelieve het heerlijke portret van *Muidens* edelen Drost, naar MIEREVELD, door HOUBRAKEN, dat voor de uitgave zijner *Brieven*, door HUYDECOPER, prijkt, te vergelijken met de portretten van vader HOOFT (zoo als hij door zijne partij in den dagelijkschen wandel werd genoemd), die in allerlei formaat en gedaanten, o. a. met de groote *Carrépruik*, met de *Amsterdamsche Maagd* (het vrouwebeeld, waarschijnlijk het portret der vervaardigster!) uitgaan; hij zal alsdan tot de overtuiging komen, in zijne beoordeeling en uitspraak te voorbarig te zijn geweest.

J. L. A. I.

Sterfjaar van Teniers de Jonge. In de *Haarlemsche Courant* van den 22sten Mei 1685, N°. 20, vinden wij, dat:

»Tot *Brussel* op Maandag 4 Junij en volgende dagen sullen verkocht werden, in 't huys van TENIERS DE JONGE, zaliger op de Hoogstraat verscheidene uitstekende en konstige Schilderijen van de voornaamste meesters, daaronder eenige Italiaansche stucken, en verscheidene stucken van den overledene, mitsgaders teken- en prentboecken, vele stucken tapijt en meubelen enz."

HOUBRAKEN en WEIJERMAN geven het jaar van zijn overlijden niet op. FIORILLO zegt: geboren 1610, overleden 1690. In het *Panthéon National des Belges Illustres*, Bruxelles 1844, vinden wij, dat D. TENIERS DE JONGE te *Brussel* overleed in 1694, oud 84 jaren. Ook IMMERZEEL geeft dat jaar op. Het komt ons echter voor, dat bovengemelde aankondiging genoegzaam bewijst, dat DAVID TENIERS DE JONGE reeds in 1684 of 1685 moet overleden zijn, en dat allen alzoo onjuist zijn geweest in de opgave van het overlijden van dezen beroemden meester.

W.

Een Lazarusbrief. Onlangs is mij in handen gekomen een lazarusbriefje op perkament gedrukt en van den volgenden inhoud:

Kenlick (*) allen luijden hoe dat wi ghemeē gesworē van Sinte Jacobs Capelle buytē *Haerlem*, gheproeft eñ met alre naersticheyt besien hebben. Een man persoon ghenoempt QUIRYN JANS van *Leyden* (†). Welcken wi nu ter tyt *Mellaets* wtgheuen, besmet te wesen met Lazarye, waeromme dat hi gaen sal met *vliegers* (?), *Een clap hebbende op die borst*, *Een witte bant om thooft*. In kennisse des waerheyts soe hebben wi ghemeen ghesworen voorscheven, desen brief beseghelt met ons ghemeen seghel (§). Int jaer ons Heerē. Duysent vyf hondert ende twee en tseuentich den sesten dach in Januario. (stylo cur.)

..ELSEVIER.

Grafsteenen. Het is wel opmerkelijk, dat men in ons land een aantal monumenten met inschriften uit het tijdvak der Romeinsche heerschappij gevonden heeft, maar dat zulks eensklaps ophoudt, nadat het volk bekeerd was, terwijl hoogerop langs *Rijn* en *Moezel* de heidensche door christelijke monumenten worden opgevolgd. Welke reden is daarvoor te bedenken? Steenen had men nog genoeg, want dit getuigen de oude kerken, en het plaatsen van grafschriften op zerken streed niet tegen de Christelijke leer. Maar zelfs uit de middeleeuwen is van dien aard bijna niets overig. Hoe het met de zerken op de tomben der oude Hollandsche Graven te *Egmond* is, kan ik niet zeggen, maar ik vrees wel, dat alles vernield zal zijn. De oudste mij tot nog toe bekende grafschriften zijn die in het pand van den dom te *Utrecht*, waarvan sommige althans tot de XVde eeuw opklimmen, en die voor een twintig jaren gerestaureerd zijn, ik weet echter niet, of zij ergens zijn bekend gemaakt. Waarschijnlijk zal men bij naauwkeurig onderzoek ook nog wel in andere kerken monumenten uit die eeuw ontdekken, althans uit de XVIde eeuw zijn er nog hier en daar verscheidene overig. De kerken, die in dit opzigt boven andere onderzocht dienen te worden, zijn die te *Utrecht*, vooral de dom-, buur- en St. Janskerk; voorts de kerken te *Egmond*, *Rijnsburg*, *Velzen*, *Wijk bij Duurstede*, *Rhenen*, *Tiel*, *Bommel*, *Elst*, *Alkmaar*, *Haarlem*, *Voorschoten* en meer andere, die sporen van hooge oudheid dragen of om andere redenen tot rustplaats van aanzienlijke of beroemde mannen kunnen

---

(*) Hier staat eene letter, die waarschijnlijk *zij* moet beteekenen.

(†) De naam was ingevuld.

(§) Het zegel was hier defect; men ziet er nog een beeld, waaronder een veld met sterren.

gediend hebben. Daar allengs de oude zerken breken en wegraken, is het van belang, dat de aandacht daarop gevestigd blijve.

Veelal zijn deze op- of inschriften, zoowel door afslijting als wegens de oude letters moeijelijk te lezen, en dit schrikt zeker menigeen van het onderzoek af, doch in dat geval kan men zijne toevlugt nemen tot ongelijmd papier, dat men vochtig maakt en op de inscriptie plakt, waardoor men een indruksel of facsimile verkrijgt, dat men dan gemakkelijker te huis kan ontcijferen.

Men zal misschien, zoo doende, Latijnsche en Nederduitsche opschriften aantreffen van de XIVde eeuw af, oudere misschien niet. Op sommige zal men wapens, op andere zoogenoemde *merken* vinden, die men vroeger wel eens voor runen gehouden heeft, maar te onregt; doch bovendien (en dit verdient opmerking) ziet men wel eens aan oude kerken op hoeksteenen of elders in den tufsteen eene figuur of merk gegraveerd, zonder iets meer. Men kan gissen, of dit niet het merk van den bouwmeester of van zijn bouwgezelschap was, en zoo men datzelfde merk op verscheidene oude kerken in den tufsteen aantreft, zou men mogen gissen, of die gebouwen niet door hetzelfde bouwgild gesticht zijn, ofschoon misschien niet in dezelfde eeuw. Niet alle kerken zijn zeker door eigenlijke bouwmeesters gesticht, vele slechts door gewone metselaars, maar van de voornaamste mag men toch wel een' eigenlijken architect aannemen, zoo als blijkt uit de oude sage over de Mariekerk te *Utrecht*, en dan zal men er waarschijnlijk ook zijn teeken vinden. G.

Berekening van iemands geboortedag. Wil men weten, op welken dag iemand geboren is, men volge de onderstaande methode. Is hij b. v. geboren den 3den Junij 1763, dan ga men aldus te werk:

1763, hierbij steeds het vierde gedeelte, zijnde 440

komt 2203
hierbij 31 dagen voor Januarij.
28 » » Februarij.
31 » » Maart.
30 » » April.
31 » » Mei.
en 3 voor gegevene Junij.

komt 2357.
hieraf 13.

2344.
te deelen door het getal dagen der week $\frac{2344}{7} = 334 + 6$, blijvende de rest 6 voor den zesden dag der week, dat is vrijdag, zoodat de vrager op vrijdag zou zijn geboren. Deze rekening gaat vast, mits men de dagen der maand Februarij altijd op 28 rekent, en in plaats van 13 slechts 12 aftrekt, wanneer het gegevene getal tusschen 1600 en 1700 valt; en 14, wanneer het valt tusschen 1800 en 1900.

Overgenomen uit de *Katholijke Encyclopedie* 1851. Kan men deze methode met andere soortgelijke vermeerderen, dan verzoekt de ondergeteekende daarvan mededeeling.

L. *te V.*

[Men vergelijke hiermede de aanteekening van den Heer OVERMAN, bl. 3.]

Guillotine. (Vervolg van de aanteekeningen in dl. V. bl. 301, 302). Ook in de werken van JACOB CATS (fol. uitgave 1726, dl. II. bl. 480), vindt men eene afbeelding van eene *vallende bijl*, in eenige landen gebruikelijk, en daarbij een gedicht, waarvan de aanvang de zamenstelling en werking van dat doodend werktuig leert kennen. Zoo leest men aldaar:

„Daer is een sekertuyg in ouden tyt gevonden,
Waer door al menig mensch ter aerden is gesonden.
Dit is een stale bijl, die hangt aen eenen draet,
Terwylse door een groef en op en neder gaet;
En als er eenig mensch is tot 'er dood verwesen,
Soo wordt in 't openbaer het vonnis opgelesen;
En hem wordt straks het oog met eenig kleet bedeckt,
Den hals hem bloot gemaeckt, en op een block gestreckt,
Als dan het dunne snoer in stucken wordt gesneden,
Soo schuyft de sware byl in haesten na beneden,
En treft hem in den hals die onder leyt en sucht,
En flucks is hem de geest verdweenen in de lucht." *enz.*

E. A. P.

[Dezelfde mededeeling ontvingen wij van S. J., v. D. v. B. en J. M., welke laatste er bij voegt: „In de *Revue de Paris*, Oct. 1849 staan historische aanteekeningen, waaruit blijkt, dat Dr. GUILLOTIN het regte hakmes in een schuinsch snijmes veranderde." M. R. Mz. meldde ons: „Men vindt reeds de afbeelding eener *guillotine* onder de houtsneden van het ten jare 1506 te *Venetië* gedrukte werk: PETRI de Natalibus *Catalogus Sanctorum et gestorum eorum*, f°. Zie *Catalogue de livres rares et precieux composant la bibliothèque de feu* Mr. L'ABBÉ J. B. CHEV. DE BEARZI, Paris 1855, sub N°. 506."]

VRAGEN.

42. — *Portret van Otto Baron van Gent van Oijeu, Heer van Dieden.* Wie der Heeren Navorschers zou mij kunnen aanwijzen, waar en bij wien bewaard wordt:

1. Een geschilderd portret van OTTO Baron VAN OIJEN, Heer van *Dieden*, die in 1629, bij de vermeestering van *Wesel*, de Hollandsche krijgsmagt tegen die sterkte aanvoerde.

2. Of van hem ook uitgaat een portret in plaatdruk, en door wien dit is vervaardigd?

(Zie omtrent OTTO VAN GENT VAN OIJEN, Heer van *Dieden*, BOSSCHA, *Neêrlands heldendaden te land*, dl. I. bl. 448, 461 en volgg.) K.

---

43. — *Laurens Janszoon Coster.* Tot onderrigt voor mij zelven en van anderen vraag ik:

1. Is er door eenig schrijver vóór JUNIUS, in zijne

Batavia, melding gemaakt van den persoon of naam van LAURENS JANSZOON COSTER?

2. Is de overlevering (gelijk JUNIUS zelf zegt), welke door hem te boek gesteld is, de eenige waarborg voor den persoon van COSTER?

3. Is de identiteit bewezen van dezen persoon, hetzij met den door MEERMAN opgedolven kerkelijken KOSTER, hetzij met den edelman COSTER, door den Heer DE VRIES aan het licht gebragt? — en wie van deze beide bepaald geleefd hebbende personen is de uitvinder der drukkunst?

EEN VRIEND VAN WAARHEID.

---

44. — *Jacobus Ermerins*. Bijzonder verpligt men mij met de opgaaf, waar en wanneer de geleerde JACOBUS ERMERINS, de schrijver der *Zeeuwsche Oudheden*, geboren is. J. VAN DER BAAN.

---

45. — *Hendrik van Wijck of van Wijk*. Hij leefde in de eerste helft der vorige eeuw te *Amsterdam*, en is ook aldaar in hoogen ouderdom overleden. Zijne vrouw, genoemd JEANNETTE ......, zou de kleindochter geweest zijn van een' Fransch' uitgewekene. Hij heeft twee zoons nagelaten, t. w. DAVID, geboren te *Amsterdam* den 1sten Julij 1745, en aldaar overleden den 28sten Junij 1805, en HERMANUS, geboren den 24sten Mei 1757, mede te *Amsterdam*, en nog in leven in 1829, toen wonende te *Jaarsveld*.

Hij voerde sinopel met drie *merlettes* van sabel (2, 1), gedeeld van azuur met twee naast elkander staande leliën van goud, zijnde dit deel gesneden van zilver, met een' boom van sinopel. 't Schild droeg een' helm (*de front*) van azuur, gevoerd van keel, het vizier met traliën van goud, gedekt met eene gravenkroon van tien perelen; *cimier* een boom van sinopel, *lambrequins* sinopel en sabel.

Volgens eene oude aanteekening, betrekking hebbende op zijn' zoon DAVID, had deze een' neef, ..ELSEVIER, dien men toen, door de wandeling, vijfden Burgemeester, t. w. van *Amsterdam*, noemde. Nog een neef van hem was genoemd .... LE JOLLE, en woonde mede aldaar.

Kan een der HH. Navorschers mij nu de volgende vragen beantwoorden:

1. Wie waren de voorouders van HENDRIK VAN WIJCK of VAN WIJK en van zijne vrouw?
2. Wanneer zijn beiden geboren en overleden?
3. Had hij regt om dit wapen te voeren? en staat het ook in betrekking tot het geslacht VAN WIJCK of VAN WIJK? (Zie *Nav.* V. bl. 32, Vr. 24.)

S. v. W.

---

46. — *Pictorum aliquot celebrium effigies*. Door veel navorschen (zie *Nav.* II. bl. 101, *Bijbl.* 1853, bl. xiv, xxii, lxxiii, cxxxvii) is men tot het resultaat gekomen, dat dit werk 23 portretten bevat, en dat er twee verschillende uitgaven van bestaan. Toen ik echter onlangs toevallig den Catalogus der nagelatene bibliotheek van H. A. WEMMENS, Gron. 1783, inzag, viel mijn oog op N°. 396: *Regulae artis pictoriae, in* 36 *schoone platen*, acc. *Pictorum aliquot celebrium, praecipue Germaniae inferioris, effigies. Partes* III, *of afbeeldingen van Nederl. schilders, in* 70 *platen*, fol.

Hoewel er geen jaar van uitgave bij opgegeven is, zal dit, naar den titel te oordeelen, toch wel hetzelfde werk zijn, waarover vroeger reeds in dit Tijdschrift gehandeld is. Is het nu te gewaagd, wanneer ik gis, dat het bedoelde niet uit één, maar uit drie deelen bestaat, waarvan elk 23 portretten bevat, en die te zamen alzoo met één' gegraveerden titel, 70 platen uitmaken, zoo als in den Catalogus van den Heer WEMMENS opgegeven wordt?

Gaarne wenschte ik hieromtrent ingelicht te worden. W. B. S. BOELES.

47. — *Een acht-en-twintig*. In der tijd is door mijn' vader ingewisseld een acht-en-twintig of stuk van *f* 1,40, waarvan, naar ik mij herinner, volgens zijn zeggen, slechts twee exemplaren bestonden, een waarvan zich moest bevinden in een partikulier of Akademisch kabinet van penningen en munten te *Leiden*.

De eene zijde vertoont: Twee zamengevouwen handen uit eene wolk voortkomende, waarachter kruiselings twee stokken, op dien ter regter zijde een hoed (denkelijk vrijheidshoed), en ter linkerzijde een driehoek, omgeven door een' stralenkrans, hetgeen zekerlijk het alziend oog zal moeten verbeelden.

Omschrift: *Reddit Coniunctio tutos.*

De zoogenaamde *klop* is het wapen van *Friesland*.

De keerzijde vertoont het wapen der Provincie *Groningen*, daarnaast 28 St. boven 1681. Omschrift: *Mo. No. Arg. Ord. Gron. et Oml.*

De rand is eenigermate besnoeid, overigens goed geconserveerd.

Is deze munt inderdaad zeldzaam?

J. J. M. Oz.

---

48. — *Akademische graad aan officieren*. Buiten de talrijke Medicinae Doctoren, die zich onder de officieren van gezondheid bevinden, hebben van tijd tot tijd, officieren tot de staven of korpsen behoorende, zich eenen Akademischen graad verworven. Om een' enkelen te noemen, den in 1851 ontslapen, algemeen geachten kolonel der artillerie, J. C. VAN RIJNEVELD, die vóór 1830, aan de Leuvensche hoogeschool, na de verdediging eener dissertatie, tot doctor in de natuurlijke wijsbegeerte was bevorderd (Zie het levensberigt van dien verdienstelijken man, in den *Militaire Spectator*, Dec. 1851, N°, 6, bl. 274.)

Het zou mij bijzonder aangenaam zijn, indien een Navorscher de welwillendheid had op te geven:

1. De namen en rangen van de militairen van het staande leger, die aan eene der hoogescholen, op de gewone wijze of wel *honoris causâ*, zijn gegradueerd.
2. Het jaar, waarin zulks heeft plaats gehad, de faculteit, en, zoo veel doenlijk, de door hem verdedigde dissertatiën.

JOHANNES.

---

49. — *Eerepenning van de Witt*. In mijn bezit heb ik eenen bronzen eerepenning, omtrent zeven duim breed, van CORNELIUS en JOHAN DE WITT, A. D. 1623. De keerzijde stelt voor den moord der broeders, door wilde beesten gepleegd, met dit omschrift: „Nunc redeunt animis ingentia consulis acta et formidate sceptris oracula ministri."

Wie kan mij inlichtingen geven omtrent de zeldzaamheid en waarde van dezen penning?

G. L. O.

Als afstammeling in vrouwelijke linie der familie DE WITT, zie ik met belangstelling een naauwkeurig berigt omtrent den door G. L. O. besproken penning te gemoet. In mijn bezit is een erfstuk waarschijnlijk een afgietsel van den door G. L. O. beschreven penning; de breedte is echter wat minder dan zeven duim. De keerzijde, zoo als hij ze beschrijft, is zeer fraai vervaardigd. Het omschrift heeft „*formidati*" (niet „*formidate*"). Boven eene rol leest men de woorden: »Mens agitat molem, et magno se corpore miscet." Beneden staat: NOBILE PAR FRATR VM SAE VO FVROR ORE TRVCIDAT. XX. AVGVSTI." Klaarblijkelijk is het jaartal, met grootere letters gedrukt, 1672, het jaar des moords. In een' hoek staat: „AVRY F," de naam des kunstenaars. Op de voorzijde zijn de portretten der broeders elkander aanziende, met het omschrift: „CORNELIVS DE WITT. NAT. A. 1623 * JOHANNES DE WITT. NAT. A. 1625." Achter JAN DE WITT staat in kleinere letters: „*Integer Vitae*," en

achter CORNELIS: „*Scelerisque purus.*" Op eene rol onder de beelden: „*Hic armis maximus, ille toga.*" Onder alles een schild, beladen met drie loopende windhonden. Ik bezit ook eene ander erfstuk, zijnde een zilveren penning omtrent vijf duim breed, hebbende op de voorzijde de beelden van de twee broeders van ter zijde geteekend, niet elkander aanziende, maar zoo geplaatst als die op de munten van WILLEM en MARIA. Het omschrift: ILLUSTRISSIMI FRATRES JOHAN ET CORNEL. DE WIT." De keerzijde heeft in eene opgeschikte bordure [?] het volgende opschrift:

„Twee WITTEN eensgezint,
Gevloeckt gehaet gemint,
Ten spiegel van de grooten
Verheven en verstooten,
In alles lotgemeen,
Staen naar hun doot bijeen
Gelijck zij hier nae 't leven
Zoo konstig zijn gedreven."

Om den rand staat: „*Violenta morte deleti Hagae Comiti* 20 *Aug. A.* 1672." De naam des vervaardigers staat niet daarop.

JOHN JEBB.

50. — *Everhardt van Reidt adellijk.* In Mr. W. J. VAN HARNS nooit volprezen *Iets over* EVERARDUS REIDANUS, *Nassawsche Raët*, Gorinchem, H. HORNEER, 1852, welk *Iets* enkel schijnt uitgegeven te zijn om „den alouden stamboom"? des geslachts VAN HARN, die zoovele „edele vruchten"? heeft voortgebragt, voor het nageslacht in duurzaam aandenken te doen blijven, lees ik op bl. 61, dat EVERHARD VAN REIDT tot den adelstand verheven was, en „daardoor den titel van Baenderheer en Baron voerde."

Kan een der Navorschers mij mededeelen, in welk jaar en door wien genoemde VAN REIDT tot deze waardigheid is verheven? M°.

51. — *Onbekende wapens.* Zijn aan een' der Navorschers de navolgende geslachtwapens bekend?

1. Gevierendeeld, 1 en 4 van keel, met een' pijl van zilver, geplaatst *en pal*; 2 en 3 van azuur, met een' kraanvogel van zilver; voor *surtout*, van keel met drie *macles*, 2 en 1, van zilver.
2. Van goud, met een rad van sabel.
3. Van zilver, met een rad van keel.
4. Van goud, met drie dubbele arenden, 2 en 1, van sabel.
5. Van zilver, met eene *bande* van azuur, beladen met drie *quinte-feuilles* van goud, en in den linkerhoek eene ster van keel.
6. *Parti* van keel en goud; het eerste met drie sterren, 2 en 1, van goud; het tweede met een' halven adelaar van sabel.
7. Van zilver, met drie molenijzers, 2 en 1, van sabel.
8. *Coupé* van keel, met een' *lion naissant* van goud, en van zilver met drie leliën, 2 en 1, van sabel.
9. *Coupé* van sabel en goud; het eerste beladen met twee wassende manen van zilver, geplaatst *en fasce*.
10. *Parti* van goud, met een' halven adelaar van sabel; en van keel, met drie leliën van zilver, geplaatst *en pal;* van *surtout*, van zilver met een' leeuw van keel.
11. *Parti* van .... met drie visschen *l'un sur l'autre* van ...... zwemmende boven eene zee van .....; en van...... met drie vogels, 2 en 1, van...... gekroond van ... ..
12. *Coupé*, het bovenste *parti* van goud, met een' halven adelaar van sabel, en van azuur, met eene lelie van zilver; het onderste van zilver, met een' tak van sinopel.
13. Van azuur, met drie rozen, 1 en 2, van zilver, *en chef*, en *en pointe* een' degen met gouden gevest, geplaatst *en pal*.
14. Van azuur, met een' gebarnast' krijgsman, hebbende op het hoofd een' hoed met drie struisvederen, in de regterhand een kruis, en omhangen met een' bandelier, alles van keel; de linkerhand rust op het gevest van een zwaard, bevestigd aan den bandelier en voorzien van een vaantje van zilver en keel.

M°.

52. — *Smallegange's Chronijk van Zeeland.* SMALLEGANGE plaatst aan het einde zijner *Chronijk van Zeeland* eene opgave der eerste gecommitteerde raden, predikanten, officieren der land- en zeemagt, der burgerwachten, der hoofdmannen, boekhouders en beleeders der edele schutterijen dezer provincie; „mitsgaders de namen van eenige regenten, officianten en andere Heere en vrienden die met hare Teykeninge den druk van dese Chronijk hebben helpen bevorderen."

De bovengenoemde overheidspersonen vindt men dan ook vermeld, doch de inteekenaren, die op bl. 775 zouden hebben moeten volgen, daar men onder aan op bl. 774 het woord „Namen" leest, zijn noch in mijne uitgave, noch in een der exemplaren, die ik nasloeg, te vinden. Daar ik wel eens wilde weten, hoevele heeren en vrienden met hare *teykeninge* den druk der Chronijk hadden bevorderd, vraag ik, of er exemplaren bestaan, waarin die opgave voorkomt.

φ^2—φ,

53. — *Vreemd springen van een stuk geschut.* „Als Anno 1622 in October de Vice-Commandeur HARMAN KLEUTER (nevens andere Staten oorlogsschepen tegen eenige oorlogsschepen van *Oostende* slaeghs waren), viel aldaar eene gedenckwaerdige geschiedenisse voor; want als partien heftig in 't slaen waren / en d' Admirael van *Oostende* JAN MICHIELSZ. genaemt / d' ure syns onderganck sach alsoo syn schip furieuselyck aengetast / ende overweldight wierdt / heeft hij liever een krygse maniere van sterven willen aennemen / dan te vallen in de handen van syne vyanden / wandt de londt nemende / stack het kruyt in brant / weshalven hij met al syn vaillant gheselschap / en eenighe manhafte Commandeurs en Matrozen in de lucht vlogen / de reste van 't schip ginck mede te gronde / doch 25 van 's vyands Boots gesellen quamen er levendigh af / de welke daer naer meestalle tot *Rotterdam* en t' *Enchuysen* als zeeroovers gehangen wierden.

In dese Tragedie ghebeurde een wonderlijcke actie / want als deze schepen soo in 't slaen waren en des vijands Admirael de londt in 't poeijer gesteecken hadde / gaf hem een grof stuck op en vloog in een oorlogsschip van *Enchuysen* / en bleef op 't verdeck leggen / soo dat het niemandt en beschadighde / met verwonderinge van alle die in 't schip waren; als het voorschreve schip om te repareeren t' *Enchuysen* aen de wal quam / is dit voorsz. stuck in 't gesicht van de gantsche borgerye uytghelicht en op de wal gevoert / en op het Princen Hof aldaer gestelt / dienende tot Tropheum van een soo moedigen vijand bekomen."

Weet iemand der H. H. Navorschers ook, of dit stuk nog bestaat? D. F.

54. — *Portret van Hendrik Goltzius.* Onlangs kwam in mijn bezit een portret van dezen beroemden graveur. Het stelt zijn borstbeeld voor, nagenoeg levensgroot, onder eenen boog, waarboven ter eene zijde een bekranst borstbeeld, ter andere zijde eenige brandende fakkels. Geheel onderaan ziet men zijn wapen. Dit portret is een proefdruk voor alle letter. De manier is die van GOLTZIUS. Daar ik echter niet in de gelegenheid ben, een' catalogus in te zien van het

werk van dien graveur, vraag ik, of daarin ook dit portret vermeld wordt, en of het dus werkelijk door hemzelven gegraveerd is? D. F.

55. — *De Rat.* Men weet, dat de gewone rat (mus rattus) bij de ouden niet bekend was. Volgens CUVIER, is zij oorspronkelijk uit *Indië,* en zou zij niet voor de 18de eeuw in Europa zijn aangebragt. Maar hoe strookt dit met de ratten, die bij vroegere dichters voorkomen, niet slechts bij CATS, maar reeds in de eerste stukken van SHAKSPEARE, als *Romeo, Richard III* en vele andere (volgens de Concordantie van Miss CLARKE zeventienmaal)? De bezitter van SEGRAIS, *Histoire des rats* (Par. 1737) zal dit raadsel waarschijnlijk 't best kunnen oplossen. J. M.

56. — *Potters reizen.* In 't begin dezer eeuw bezat ons Vaderland een onvermoeid reiziger in zekeren predikant POTTER, die het toenmalige koningrijk in alle rigtingen doorkruiste en zijne reis-avonturen in eene reeks van boekdeelen openbaar maakte. Die werken schijnen ten eenenmale in vergetelheid te zijn geraakt. Zoude iemand de moeite willen nemen, iets over dien schrijver mede te deelen, met opgaaf der titels zijner verschillende reisverhalen?

J. M.

57. — *Wapens van onderscheidene geslachten.* Gaarne zoude ik willen weten, welke wapens de navolgende familiën voerden.

BOGAERT VAN SCHOBBELAND (*Dordrecht*); BOGAERT VAN BELOYS (*Delft*); VAN HELSDINGEN; VAN DER MAST; VAN LEEUWEN DE GOUDA; SEVERIJN; BORSBEEK (*Rotterdam*); VAN DEUREN; VAN STICHT; SCHULL (*Nijmegen*); KOPS; DE MAN; BEUKELAAR (*Dordrecht*); VAN RATINGEN; VAN DEN BONGARD; VALCKENAER. D'ERMYN.

58. — *Godelief Waarmond.* Welk godgeleerde schuilt onder den naam van GODELIEF WAARMOND, tegen wien in 1682 te *Amsterdam,* eene lijvige brochure (187 bl.) in 12°. verscheen onder den titel van: *Noodige Apologie voor de Classis van de Sevenwouden tegen de oopenbare dwaalingen, scherpe verwijtingen, stoute ontkenningen, onheilige betuigingen, gevaarlijke dubbelzinnigheden, domme uitvluchten en factieuse poogingen van den vermaarden schrijver* GODELIEF WAARMOND? De opstellers dier apologie waren: PH. KOELLER, JOH. KLEIJENBURG, JOH. G. SAMPLONIUS en HENR. BRINK. Zij deden zulks op last der Classis volgens hare resolutie van 26 April 1682. Het werkje van GODELIEF WAERMOND is getiteld: „*Waerschuwinge tegen de Classis van de Wouden.* Wie bezit dit nog, of weet er meer van dan J. D.

L.

59. — *Standaard-el te Vierlingsbeek.* In of aan een' lindeboom, staande aan het begin van het marktveld te *Vierlingsbeek,* in *Noord-Braband,* heeft, volgens getuigenis van hoogbejaarde lieden, sedert onheugelijke jaren gehangen eene ijzeren el, die echter thans daar niet meer aanwezig is.

Volgens overlevering zou die el te kennen gegeven hebben, dat niet alleen de ingezetenen in hunne winkels, maar ook de kooplieden, die goederen op de markt te koop stelden, niet anders dan met eene el, overeenstemmende met de ten toon gehangene mogten meten.

Is deze overlevering met de waarheid overeenkomstig? Bestond deze gewoonte ook elders?

S. v. W.

60. — *Vreemd dobbelspel.* Dit spel bestaat uit zes gewone teerlingen en eenen steen van bijzonderen vorm, door 18 vierkante en 8 driekante vlakken begrensd. Deze laatste dienen slechts voor de constructie der figuur. Van de 18 vakken zijn zes corresponderende geteekend, elk met twee letters: TA. NH. LS. ND. NG. SZ. en de twaalf andere met oogen van 1 tot 12.

Omtrent de wijze van gebruik daarvan weet men niets. De zachte leisteen, waaruit de stukken bestaan, doet meer een voorwerp van liefhebberij, dan een speeltuig van gepassioneerde spelers vermoeden.

Eene hoog aanzienlijke vrouw, in eene der Noordsche hoofdsteden in der tijd woonachtig, in wier bezit zij vroeger geweest zijn, stelde die op prijs, als zijnde, zoo zij vermeende, gemaakt in navolging van de befaamde lot- of dobbelsteenen, in den 118den Psalm aangeduid.

Uit de *tali tesserae* en andere speeltuigen der Romeinen, voor zoo veel zij mij uit de *Antiquitas Romana* van ROSINUS bekend zijn, vind ik niet veel opheldering. Kan een der HH. Navorschers mij het spel verklaren? H. B. MARTINI.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Hebreeuwsche dichters in Nederland (V. bl. 158, Vr. 116, vgl. bl. 230, VI. bl. 18). Bij het gezegde omtrent JOHANNES DRUSIUS, voeg ik ter verbetering en aanvulling, dat DRUSIUS niet te *Leyden,* maar te *Oudenaarden* is geboren. GAILLARD (*de l'influence exercée par la Belgique sur les provinces-unies etc.* Brux. 1855, p. 95 et 104) zegt van hem: »Il ne cédait à personne, quant à la connaissance approfondie de l'hébreu et des langues orientales...... il ne s'était pas borné à étudier l'hébreu dans les rabbins, mais surtout dans les Pères et dans les anciennes versions." Hij haalt ook het gezegde van BEZA omtrent hem aan: »DRUSIUS in ebraeis scriptoribus exercitatissimus." Van Hebreeuwsche verzen maakt hij echter geen melding.

LORENCIUS.

Keijert (V. bl. 158, Vr. 122, vgl. bl. 230). De schilder KEIJERT was hoogst waarschijnlijk een Leeuwarder van geboorte, dewijl hij — volgens de overlevering van vroegere oude ambtenaren ter provinciale griffie van *Friesland* — de zoon was van een' concierge of kamerbewaarder van voormeld gebouw. Men weet van dien meester nog een schoorsteenstuk in een der bureaux van genoemde griffie aan te wijzen. Bij gebrek aan betere of vollediger opgaven, zullen deze, ten vervolge op het antwoord van DE NAVORSCHER, V. bl. 230, niet geheel verwerpelijk zijn. C. MEETH.

Voorvaderen van Piet Hein (V. bl. 166, Vr. XCVII, vgl. bl. 237 en VI. bl. 20). Gaarne deel ik uit het handschrift: *Korte beschrijving van den Admiraal* PIETER PIETERSZ. HEIN datgene mede, wat meer bijzonder betrekking heeft op het onderwerp, door V. D. N. besproken.

»Deze Zeeheld heeft tot zijn Vader gehad PIETER HEYN, die zig met de rederij ter haringvisserij geneerde, gelijk veele der Inwoonderen van *Delfshaven*, en andere nabijgeleegen plaatsen aan *de Maas* gewoon waren."

»Hij had 3 Broeders JACOB, ZYMONS en CORNELIS genaamt, mede aldaar getroud en woonagtig."

»Hij selfs was mede getroud met een Vrow van *Delft*, ANNETJE CLAASsdr., bij welke hij geen kinderen kreeg, zijnde alsdoen een Visser en Bootsman, en in de Zeevaart ervaren en geoeffent van jongs op."

»In het jaar 1613, woonde hij tot *Rotterdam*, zig in dezelve kostwinning bezig houdende, en ter zee varende, als schipper."

»In dit zelve jaar zullende van *Amsterdam* afvaren heeft hij met sijn huysvrow ANNETJE CLAAS dr. voor den Notaris JAN FRANSZ BRUYNING zijn testament gemaakt, den anderen over en weder over tot erfgenamen stellende, met bedrag hunne kind of kinderen eerlijk op te brengen, in kost, klederen, schoolgaan, en andere nooddruft dezelve tot Deugden te stieren, in de vrese des Heeren te onderwijsen, en ten huwelijke komende, te doteren en uit te zetten naar descretie, en zoo voorts, ingevolge van dien testamente, onder ons berustende."

»Hij is geweest van inborst opregt, ongeveynst en Godsdienstig, en van een goed en zedig gedrag en leven."

»Hij was noyt gewoon in zee te gaan, als na het doen van zeer ernstige gebeden, en na een Christelijk en mededoogend afscheyd te hebben genomen van zijne Egtgenoot, en Bloedvrienden, hebbende geen kinderen geteeld, die hij zijne nabestaande te bevelen hadde, maar wel zijne ziele in handen van zijnen Schepper, dien hij in leven of sterven opofferde, en vertrok met veel gerustheyd en welgemoed ter Zee, om zijn Vaderland dienst te doen."

»Onder andere zijne Deugden mag met regt geroemd worden dat hij niet geldgierig was, nog een overmatige zugt hadde om groote schatten te vergaderen en na te laten, gelijk zulks na zijn dood zijn nalatenschap bewaarheyd heeft."

»Weshalven hij tot zijn devijs of zinspreuk had:

Argentum auro, utrumque Virtuti cedit
dat is:
De Dapperheyd is meer dan goud of zilver.

»Zijne geringe afkomst en stam ontbloot van een Wapen, heeft hem, nu tot Admiraal verheven genoodzaakt om een wapen en zegel aan te nemen, en zig daarvan te bedienen wanneer hij aan haar Ho: Mog: of den Prince van Oranje te schrijven [had], daar toe verkiezende een Kraaij zittende op een heyning, als zinspelende op zijn toenaam van HEYN of HEYNING."

»Dit zegel in zilver gegraveert, gevat in een grote palmhoute knop of handvat, berustende onder zijne erfgenamen is mij vertoond, ... heeft hij weynig konnen gebruyken, alzoo hij niet lang daarna geleeft heeft."

Eenige bladzijden verder lees ik nog:

»Deze hooge waardigheid (het Luitenant-Admiraal-Generaalschap van *Holland* en *Westvriesland*) heeft hij egter ongeerne aangenomen, besloten hebbende na dese gevaarlijke en eenige voorgaande togten, zijn overige tijd ter rust te begeven, als van geringe afkomst en opvoedige geleerd hebbende met weynig te vreden te zijn, nadien hij geen kinderen hebbende, met zijn Egtgenoot bekwalijk bestaan konde."

»Egter heeft hij zig metter woon begeven binnen de stad *Delft*, in een bekwame, niet al te pragtige huysinge, welke zijne voorgenome rust hij weynig tijds genoot."

Wanneer men nu K. VAN ALKEMADE en P. VAN DER SCHELLING geloof mag schenken, dan blijkt uit het hier aangehaalde: wie de vader, wie de echtgenoote en wie de broeders van PIET HEYN geweest zijn; verder dat hij *kinderloos* is gestorven, en dus NEELTJE PIETERS zijne dochter niet is geweest; eindelijk dat de groote Admiraal vóór zijn' laatsten zeetogt te *Delft* gewoond hebbende, ook daar begraven is geworden. A. D. S.

Bij kris en bij kras zweren. (V. bl. 190, Vr. 147. vgl. bl. 236.; VI. bl. 20). Zoude deze spreekwijze niet afkomstig kunnen zijn van een oud gebruik, beschreven bij MATTHEUS, *de jure gladii*, bl. 202.

»Item voor die schout staet een lege banck, daer op geschreven drie cruys mit cryt, of daer ymant eet doen solde." ***.

Pseudo-lofredenen (V. bl. 200. Vr. CXXV, vgl. bl. 266, 342 en VI. bl. 21). De dichter van het komisch heldendicht *the Lousiad*, wiens naam mij bij het beantwoorden der vraag niet te binnen viel (zie V. bl. 342), is de bekende PETER PINDAR. In mijne editie van *The works of* PETER PINDAR, *with a copious Index. London*, JONES *and comp.* 1826, komt dit *heroicomic poem* voor op bl. 24—52. Het is verdeeld in vier *cantos*, en vangt aldus aan:

The Louse I sing who from some head unknown,
Yet born and educated near a throne,
Dropped down — (so willed the dread decree of fate!)
With legs wide sprawling on the monarch's plate:
Far from the raptures of a wife's embrace;
Far from the gambols of a tender race,
Whose little feet he taught with cure to tread
Amidst the wild dominions of the head; *etc.*

E. G. LING.

Bramarbas (V. bl. 216. Vr. 229, vgl. bl. 288). Daar, tegen mijne gewoonte, de knoop op eene vrij ruwe wijze door mij is doorgehakt, neme OHNWITZ het volgende als eene vergoeding aan.

In een' dichtbundel van PHILANDER VON DER LINDE (eigenlijk JOHANN BURCHARD MENCKE), *Vermischte Gedichte*, *Leipz.* 1710, bl. 220, staat een *Cartell des Bramarbas an Don Quixote* van zeven coupletten. Het geheel is de meest overdrevene grootspraak en zwetserij: de held vangt twintig grijpvogels in een' strik van zijn' kouseband; de wanden, waar hij zijn' handschoen tegen hangt, buigen als wilgenloten; waadt hij door de zee, zoo steekt zijne bovenhelft uit de golven, zonder op de teenen te staan. Hij

Will gegen dem Dulcinen-Ritter,
Mit einem abgebrochnen Splitter
Von seiner Lanze noch bestehn;
Er will, dasz dieser bey dem Streite,
Auf seinem Rosinantes reite,
Er aber will zu Fusze gehn.

Welligt komt BRAMARBAS bij nog vroegere dichters voor. J. M.

Een versje van Betje (V. bl. 223, Vr. CXLI, vgl. bl. 293).

[Het antwoord van H. J. V., is ons eene getuigenis te meer voor de echtheid der lezing BESJE].

Adel en Patriciaat (V. bl. 238, Vr. 245, vgl. bl. 311). De Heer STEINMETZ geeft op deze vraag een antwoord, waarvan elke uitdrukking bijna eene misstelling is.— *Adel* en *Patriciaat* hebben niets gemeen.— *Adel* bestond in ons land lang vóór dat men aan *patriciaat* of *patriciërs* dacht.—*Adel* is of *historisch* of *diplomatisch*.— Zij, wier voorouders in de vroegste geschiedenis van ons land, als adellijk voorkomen; wier voorouders sedert eeuwen ter dagvaarde als edelen werden beschreven; zij, wier voorouders altijd als edelen werden beschouwd, zij behooren tot den *Historischen adel*. Bij ons kunnen b. v. noch DE WASSENAARS, noch de VAN HEECKERENS, noch de VAN DER DUINS, noch de PALLANTS, noch de BENTINCKS, noch de BOETZELAERS, den aanvang van den adel van hunne geslachten aanwijzen. Maar niemand zal dien adel betwijfelen, hij is *historisch*. Diplomatische adel is de zoodanige, waarvan men het bewijs door adelbrieven kan aantoonen. Het is *adel*, verleend door eenen Vorst, daartoe bevoegd.—Tot dien adel behooren de meeste der *thans* bij ons aanwezige adellijke geslachten.

Patriciaat is geheel iets anders. — Men kan *patriciër* zijn en nooit eenig edelman onder zijne voorouders gehad hebben. Ja verre de meeste zoogenaamde *patriciërs* in dit land verkeeren in dat geval; zij stammen meestal uit burgerlijke geslachten. *Patriciërs* zijn, of liever waren, in ons land (meer bepaald in *Holland*), gedurende het bestaan van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, zij, die behoorden tot de zoogenaamde regeringsfamiliën in stemhebbende steden (*). — Zoo was b. v. de stamvader der Amsterdamsche familie HOOFT, WILLEM HOOFT, in de XVIde eeuw, een schipper op de Oostzee te *Zaandam*, even als de meeste zijner zoons schippers op dat vaarwater waren. Maar in 1579 werd zijn kleinzoon JAN CORNELISZ. HOOFT schepen der stad *Amsterdam*, en in 1582 een ander kleinzoon, CORNELIS PIETERSZ. HOOFT. De afstammelingen van deze beide regenten behoorden tot de voornaamste *patriciërs* der gezegde stad, en werden als zoodanig geëerd en vereerd. — Eerst in 1815 (†) werd een van dat geslacht tot den adel verheven, in 1816 een tweede en in 1842 een derde. — Zoodanige voorbeelden zijn menigvuldig. In eenige Zuid-Hollandsche steden, b.v. *Dordrecht*, *Delft*, *'sGravenhage*, enz. vindt men, op de lijsten der regeringspersonen, eenige namen, die eene adellijke afkomst verraden: in *Noord-Holland* schaars, enkelen te *Haarlem* en *Alkmaar*. Maar, zoo als wij zeiden, het *patriciaat* had niets met *adel* te maken. Het is dus ten eenenmale onjuist wat de Heer STEINMETZ zegt, dat de *patriciërs* van hoogeren en ouderen oorsprong zijn dan de adel. Het *patriciaat* in de *Noord-Nederlanden*, of liever in *Holland*, dagteekent eerst van het laatst der XVIde eeuw, zeker niet vóór den dood van WILLEM I. Het hield zich staande tot de omwenteling van 1795: en duurde dus even twee eeuwen. — Er zijn nu, ja, nog afstammelingen van *patriciërs* of van patricische geslachten, maar *patriciers* in den eigenlijken zin van het woord, zijn er gelukkig in ons land niet meer, en zullen zoo het wel gaat, ook niet meer ontstaan; zij zijn niet bestaanbaar met de *Monarchie*.

C. & A.

[Wat de hoofdzaak betreft, komen met het bovenstaande de berigten van een' PLEBEJER en van A. geheel overeen. Zij ook houden hem voor een' patriciër, wiens familie gedurende een paar eeuwen openlijke of staatsambten heeft bekleed. Tot het opnemen van de staatsregtelijke beschouwingen van den PLEBEJER acht het Bestuur dit tijdschrift minder geschikt.]

(*) Van daar dat alle *patriciërs* tot het hervormde kerkgenootschap behoorden. Men verweet daarom vóór 1795 wel eens aan leden van andere kerkgenootschappen, als zij tot het hervormde overgingen, dat zij dit deden om leden der regering, om *patriciërs* te worden, en noemde hen *renegaten*. *Nomina sunt odiosa*. Ik zou anders namen kunnen noemen. Maar

Je me tais et ne veux causer nul ennui:
Ce ne sont pas là mes affaires!

(†) Het is waar, PIETER CORNELISZ HOOFT werd door LODEWIJK XIII, Koning van *Frankrijk*, tot den adelstand verheven, doch die verheffing had geen regtsgevolg voor de *Nederlanden*. Daarenboven stierf deze tak met de kleinkinderen van genoemden PIETER HOOFT uit.

P. Schenk (V. bl. 238, Vr, 248, vgl. bl. 311). PIETER of PETRUS SCHENCK, bekend als teekenaar, graveur, boek- en kunsthandelaar, werd, volgens het onderschrift van een zijner portretten, naar de schilderij van FUERLING, in 1679 vervaardigd, te *Elberfeld* geboren, en niet, gelijk BASAN, *Dict. des Graveurs*, zegt, te *Saardam* in 1724; hij werkte zeer veel, vooral in zwarte kunst, waarin eene menigte portretten van zijne hand, ook zijn eigen portret en dat zijner vrouw AGATHA VALCK voorkomen. Zie over hem VAN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN, *Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst*, dl. I. bl. 190, 191; ook BODEL NIJENHUIS, *Liste de portraits d'Imprimeurs, de Libraires etc.* N°. I. 1836 et N°. V. 1855, door wien vijf stuks portretten van hem worden vermeld. Dit getal kan echter vermeerderd worden, onder andere met een in zwarte kunst, in 4°., naar T. DE LUBIENICTZKI, *Eq. Polon. pinxit. Berol.* 1700, hebbende een vierregelig Latijnsch vers van DAVID HOOGSTRATEN. Nog ziet men zijn portret in *medaillon* van ter zijde, en daarboven de woorden: *Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes*, op de titelplaat van een zijner werken, dat ik nergens vermeld vond, doch waarvan een exemplaar bij mij berust, zijnde getiteld: *Konsttoneel ofte Afbeeldingen van alle de Oppermagten in Europa, Mitsgaders andere doorlugtige Vorsten en dappere Helden, door* P. SCHENCK, *met vaarsen van* J. NOREL (zie over dezen dichter DE NAVORSCHER, dl. I. bl. 123, 176, 94, 358) *t'Amsterdam, by* PETRUS SCHENCK 1690, *Cum privil. ord. Holl. et West. Fris.* in kl. folio. Op deze titelplaat volgt eene opdragt aan LEOPOLD I en andere Vorsten, welker afbeeldingen, in dit exemplaar, een getal van 35 stuks, benevens *ééne* plaat, waarop 9 wapens, bevatten, alle zeer fraai in zwarte kunst, doch waaronder dat van GUILIELMUS III, *D. G. Maj. Brit. Franc. et Hiber. Rex*, met de woorden: *Cedunt Jovis Omnia Regno*, daarboven gesteld, inzonderheid uitmunt. Ook is zijne afbeelding bewaard gebleven op een' penning, vermoedelijk van Duitsch maaksel, en daardoor hier te lande hoogst zeldzaam, maar hij is beschreven en afgebeeld in het werk van DE VRIES en DE JONGE, *Nederlandsche Gedenkpenningen verklaard, enz.* 's Hage 1829, bl. 47—49, en Plaat IV, N°. 2. Deze penning heeft op de voorzijde het borstbeeld van PIETER SCHENCK, blootshoofds en van ter zijde, en daarbij de voorletters van den naam des makers C. W., en rondom het beeld: PETR. SCHENCK, *Sculptor. Amsteld.* Op de keerzijde ziet men de graveerkunst, zittende met haar stift eene kunstplaat te bewerken, en verdere attributen en inschrift, terwijl op den buitenrand staat te lezen: *Quaevis terra alit artem.*

Zijn sterfjaar schijnt tot nog toe onbekend te zijn. BODEL NIJENHUIS t. a. p. stelt daarvoor het jaar 1711, maar vragender wijze, terwijl hij ons in de *Liste de Portraits*, N°. IV, 1848, berigt, dat het *Album Amicorum* van SCHENCK toen berustte bij den Heer Professor VAN DER CHIJS, te *Leiden*.

V. D. N.

[Een andere onzer medewerkers meldt ons, dat het *Album* van SCHENCK, dat uit de verzameling van wijlen den Majoor BAGELAAR in die van Prof. VAN DER CHIJS overging, van 1700 tot 1713 loopt. Daaruit blijkt derhalve, dat 1711 ten onregte als zijn sterfjaar wordt opgegeven.]

Dukdalven (V. bl. 238, Vr. 249, vgl. V. bl. 311). *Dukdalven* is niet, zoo als BILDERDIJK zegt, *dokdalf*, maar *duek*, d. i. tegenwoordig *duikdalf* of *duikdolf*. A.

[A. zou ons verpligten, door ons de gronden mede te deelen, waarop zijn gevoelen rust. Want wij weten met *duikdolf* evenmin weg als met BILDERDIJKS *dokdolf*. Wij blijven ons nog altijd aan de zeer eenvoudige en aannemelijke verklaring van WINSCHOTEN houden. Wat er ons in versterkt is, dat in KILIAANS *Woordenboek* (1598) het woord niet gevonden wordt. Dit doet ons vermoeden, dat het, of na dien tijd is ontstaan, of kort vóór dien tijd in de noordelijke provinciën, zoodat KILIAAN het nog niet kende. Misschien ook dat hij het gekend, maar als een voor de Spanjaarden beleedigend woord met opzet weggelaten heeft.]

Portret van Willem I (V. bl. 238, Vr. 251, vgl. bl. 312). Het Portret van Prins WILLEM I, bekend onder den naam van den *Prins met den hoed*, geschilderd door ADRIAAN VAN DER VENNE, en eene gravure daarnaar, door JACOBUS HOUBRAKEN, is geplaatst voor WILLEM *de eerste of de grondlegging der Nederlandsche vrijheid, in vierentwintig zangen door* J. NOMSZ.; een portret naar die schilderij, door WILLEM JACOBSZ. DELFF gegraveerd, is mij niet bekend. Waarschijnlijker komt het mij voor, dat die graveur, welke vele der aanzienlijken, door zijnen schoonvader MICHIEL JANSZ. MIEREVELT geschilderd, met een stout en vast graveerijzer heeft in het koper gebragt, om Prins WILLEM I in het koper te brengen, veeleer de schilderij van zijnen grootvader, dan van een' ander' zal gevolgd zijn. Ik meen dan ook ergens gevonden te hebben, dat de portretten in DE GROOT, *Nederl. Jaarb. en Hist.* voorkomende, waaronder ook dat van WILLEM I, van DELFFS hand zijn. Door vergelijking nu van die gravure, met het originele van MIEREVELT op 's Rijks Museum te *Amsterdam* berustende, zou men kunnen ontdekken, of dit naar de schilderij van dien meester gesneden is. A. J. VAN DER AA.

Portret van Prins Willem I. Het portret van Prins WILLEM I, naar MIEREVELD, is *niet* door DELFF, maar door P. TANJÉ, J. C. PHILIPS, J. HOUBRAKEN en J. P. LANGE, en dat naar A. VAN DER VENNE, de pendant van het portret van Prins MAURITS, mede *met den hoed*, door W. DELFF gegraveerd. Alle deze portretten worden beschreven in MULLERS *Beschrijvende*

Catalogus van 7000 *portretten van Nederlanders*, enz.; de beste bron, waaruit men, wanneer er sprake is van gegraveerde portretten, kan putten, en die men veronderstellen mag aan de verzamelaars bekend te zijn.

J. L. A. I.

Portret van Willem I. Mij is geen portret van WILLEM I door MIEREVELD en DELFF bekend; ook twijfel ik aan het bestaan daarvan, om dat het pendant van zijn portret door DELFF naar C. VISSCHER, en dat van zijne echtgenoote LOUISE DE COLIGNY door GUIL. JAC. DELPHIO naar MICH. JOH. MIEREVELD in 1627, volgens het onderschrift, is vervaardigd. Zie ook *Catalogus van* F. MULLER, bl. 5, n°. 106. V.D.N.

Het geslacht Ubbena (V. bl. 238, Vr. 254, vgl. bl. 312). Tot dit geslacht behoorden noch de ABBEMA'S of ABBINGA'S, noch de ALBADA'S. Het wapen van UBBENA *de Riemedes* is, volgens DE NEUFFORGE, *Armoriae*, *coupé* van zilver en sabel, met een' leeuw *de l'un à l'autre* getongd van keel. M°.

Ink, *Eng* (V. bl. 239, Vr. 263, vgl. bl. 314). Voorzeker komen de uitdrukkingen *Ink* en *Eng* in sommige streken van ons Vaderland voor als benaming van bij elkander gelegen akkers bouwland. Vooral in *Drenthe*, *Groningerland* en een gedeelte van *Overijssel* noemt men laag gelegen akkers bouwland *Den Enk*.

F. F. C. STEINMETZ.

[T. KNUIVERS, van wien wij ook een antwoord ontvingen, kent aan *eng* de beteekenis van *hoek* toe, en verklaart daaruit den naam der stad *Enkhuizen*.]

Togt der Spanjaarden door het water naar Duiveland (V. bl. 240, Vr. 270, vgl. bl. 315). Ik heb vroeger bij eene wandeling langs de dijken van *Duiveland*, wel eens naar de plaats gezocht, waar, op St. Michiels avond 1575, de Spanjaarden den gedenkwaardigen overtogt, eene betere zaak waardig, volvoerden en den dijk van *Oost-Duiveland* of *Bruinisse* bestormden. Ik geloof echter, dat het juiste punt niet meer is aan te wijzen; de overleveringen melden er niets van en dit laat zich ook wel verklaren, daar het terrein door het verloopen der stroomen wel geheel veranderd zal wezen. Het water tusschen het toen nog onbewoonde *St. Philipsland* en *Duiveland*, destijds nog een afzonderlijk eiland, doch nu met *Schouwen* verbonden, is toch, naar men mij mededeelde, tegenwoordig tusschen de zestig en zeventig voeten diep, terwijl men integendeel de stroomen tusschen *St. Annaland* of daaromtrent en *St. Philipsland* bij zeer laag water doorwaden kan. Een hydrographische kaart der Zeeuwsche stroomen zal SIMON te dezen nog beter kunnen inlichten. φ^2—φ.

Etymologie van Cholera (V. bl. 240, Vr. 279, vgl. bl. 317). De etymologie van dit woord is mij altijd op de volgende wijze verklaard. Het zou afgeleid zijn van het Grieksche woord *χολερὸς, ά, όν*, d. i. verschrikkelijk, waarbij het woord *νόσος* zou verzwegen zijn en zoo vindt men hiervoor eene voldoende beteekenis t. w. verschrikkelijke ziekte.

P. C. CULTERIUS.

[S. S. merkt aan op het vroeger geplaatste antwoord van S J. (V. bl. 317), dat, als de Luthersche overzettingen, die S. J. heeft nagezien, *kwade plage* of *groote kattivicheyt* vertalen, dit verschil *met kwade ziekte* nog al zoo groot niet is, en dat er onder de plaatsen, waar elders חולי voorkomt, wel zijn, waar dit woord door *morbus*, *ziekte* vertaald wordt.]

Dom. Nicol. van der Borcht (V. bl. 247, Vr. CXLVI, vgl. bl. 318). Deze was Burgemeester te *Antwerpen*, tevens zeehandelaar en kunstliefhebber. Van zijn portret, door ANTONIUS VAN DIJCK, hetzelfde als het door TRAJ. MOS. beschrevene, zoude het origineel berusten in het Museum te *Amsterdam*, volgens opgave bij IMMERZEEL, *Leven en werken der schilders*, dl. I. bl. 212, Art. VAN DIJCK, alwaar hij Burgemeester wordt genoemd, waarom ik hem alzoo in navolging betitel, ofschoon ik zijnen naam op de Lijsten der Regering van *Antwerpen* niet gevonden heb. V. D. N.

[Op eenige andere personen, die den naam VAN DER BORCHT gedragen hebben, maakt J. L. A. I. ons in zijn antwoord opmerkzaam.]

Arkel (V. bl. 247, Vr. CXLVII, vgl. bl. 318). Zonder in het minst te willen betwisten de noodzakelijkheid van het afbreken der Groote kerk te *Gorinchem*, noch zich te laten medeslepen door verhalen van denkbeeldige verwoestingen, mag echter niet onopgemerkt blijven, dat het gevoelen van C. G. B. (zie NAV. t. l. a. p. kol. 2), ten aanzien der fraaiheid van het oude gebouw en deszelfs sieraden, niet strookt met dat van anderen, gelijk blijken kan uit hetgeen desaangaande te lezen is bij VAN ZOMEREN, *Beschrijving van Gorinchem*, bl. 13, alwaar deze zegt: »Deze kerk is van binnen een heerlijk gebouw, en de bouwkunde in alles wel waargenomen, enz. In dezelve hangen vijf kroonen, twee ieder met 24 Armen, twee ieder met 16 Armen, en één in het midden konstig gedreven, uit 365 stukken, allen in malkander sluitende, zijnde ook met 24 Armen, gemaakt door den konstenaar WILLEM VAN DER BURG, wiens wederga men zegt niet gezien te zijn, dan één in *Duitschland*, door denzelven konstenaar gemaakt."

Van de graftombe van *Arkel* en het wapenbord, hetwelk daarboven heeft gehangen, bezit ik eene nette afbeelding, door L. SLICHER, *delin. ad origin.* De tombe is circa $2^1/_2$ voet boven den grond verheven en heeft niets uitstekends; het wapenbord, groot en ruim, bevatte het wapen van *Arkel* met de 16 kwar-

tieren, en de bijschriften, betreffende de aldaar begraven personen. Het bord droeg het jaartal 1603, onder aan zag men in medaillon eene afbeelding van JAN VAN ARKEL te paard, hetwelk hij tusschen zijne beenen opligt.

Na het vorenstaande opgeteekend te hebben, las ik de *Bevoorregte Vraag* van S. V. D. N. (NAV. V. *Omslag* van N°. XII), waarop in antwoord dienen mag, dat op de teekening, bij mij voorhanden, geene wapens worden afgebeeld aan de tombe, maar alleen één op het beeld van den man, zijnde dat van VAN ARKEL; de vier kwartieren van JAN VAN ARKEL waren: *Arkel, Cleve, Baar, Lotharingen.* Op het door mij beschreven wapenbord zag men het wapen van *Arkel*, van zilver met twee gecreneleerde *faasen* van keel; voerende tot cimier eene opkomende gevleugelde zwaan van zilver, gebekt van keel; omringd in den vorm van een' krans met 16 kleinere wapens, zijnde de kwartieren van Jh. WILLEM VAN ARKEL, verslagen den 1sten December 1407, en aldaar begraven. Deze kwartieren waren, links, die *Arkel, Voren, Cleve, Vernenburg, Baer, Sicilie, Lotrick, Frankrijk;* — regts: *Gulick, Braband, Holland, Frankrijk, Gelderland, Engeland, Mechelen, Luxemburg*, alle welke wapens genoegzaam bekend zijn, zoodat daarvan alhier geene verdere beschrijving zal noodig zijn. V. D. N.

ANTWOORDEN.

Verboom, Spaansch Ingenieur (V. bl. 100, Vr. LXIX). Ik heb van zekeren kapitein VERBOIS het volgende gedrukte lijkgedicht, in dato 7 Sept. 1590.

VERBOIS, qui gist icy Liegois de nation,
Fut sobre de repos, et de refection.
Rare de jurement, de larcin et d'outrage,
Vices qui vont vogans pour vertus de nostre age;
Cestui en imitant les anciens Liegois:
Ayma dedans le cueur la Marck et ses bourgois,
Et combien que forain en nostre territoire,
Si luy fit il tandis maint services notoire,
Voire bien plus encor en eust effectué,
Si tant traiteusement il n'eust esté tué:
Il fut respectueux, courtois, et débonnaire,
Liberal et suyvi de bonheur ordinaire,
Comme de bons guerriers battant et non batu,
Si jamais n'eust l'envie envié la vertu,
Mais ce n'est d'aujourd'huy que cela fait l'envie.
Qui premiere ravit la fraternele vie,
Lorsque le labeureur jaloux contre raison
Massacra le berger filz de mesme maison:
Or ton convoy qui va te poser dans le temple,
De Princesse suyvi pleurant l'entrée, contemple,
Parquoy parmy les pleurs et les regrets divers,
Dessus ton monument se souspire ces vers.

Misschien is dit grafschrift nog aanwezig in een der Luiksche kerken, ofschoon het hier geldt VERBOIS, en niet VERBOOM. .. R. E.

Naschrift. Zie over den overste VERBOOM, in *Suriname* in 1688 vermoord, WAGENAAR, *Vaderl. hist.*, dl. XV. bl. 103.

Seraphin du Chambge (V. bl. 158. Vr. 118). Op bl. 202 en 203 van het *Annuaire de la Noblesse de France etc., publié par* M. BOREL D'HAUTERIVE, Paris 1855 (douzième année), staat het volgende:

CHAMBGE (DU).

»Filiation non interrompue et prouvée par titres authentiques depuis PIERRE DU CHAMBGE, né en 1462 ou 1469, et qui en 1539, était procureur général de la ville de *Tournais.* — Titres: lettres de chevalerie accordées le 6 October 1662 par PHILIPPE, roi d'*Espagne* à SÉRAPHIN DU CHAMBGE, seigneur de *Liessart;* lettres d'anoblissement en *France* (après la conquête) pour le dit SÉRAPHIN DU CHAMBGE de *Liessart*, avec le titre d'écuyer héréditaire à tous ses enfants, nés et à naître en légitime mariage, données par LOUIS XIV en Octobre 1673; lettres données par LOUIS XIV, ces mêmes mois et an (Octobre 1673), confirmant la qualité de chevalier que ledit SÉRAPHIN DU CHAMBGE de *Liessart* avait eue en 1662 sous la domination espagnole;

»Possession du titre de Baron depuis le milieu du XVIIIe siècle, et érection des terres de *Noyelles-lez-Seclin* et des Allæux près *Lille* en *Flandre* en baronnie, sous la dénomination de baronnie de *Noyelles*, en faveur de LOUIS-SÉRAPHIN DU CHAMBGE, chevalier, seigneur de *Noyelles*, et de ses enfants et successeurs, par lettres signées de LOUIS XV au mois de mai 1772.

»Alliances directes avec les maisons de MALET DE COUPIGNY, DE GRIMALDI, DE SPARRE, DE LA PORTE DE REMAISNIL, DU CHASTEL DE LA HOVARDERIE, DE COSTA, DE COURTEVILLE D'HODICQ, DE BLONDEL D'AUBERS, DE CORTE D'OOSTKERKE, etc. etc."

De in boven aangehaalde vraag bedoelde SERAPHIN DU CHAMBGE is, te oordeelen naar den datum zijner geboorte, waarschijnlijk de vader van den in genoemde *Annuaire* voorkomenden Heer van *Liessart.* M°.

[Op den Omslag van N°. 1 van dezen Jaargang deelden wij het berigt mede, van φ^2—φ. ontvangen, dat het portret van SERAPHIN DU CHAMBGE, hoog 28, breed 17 duim Nederl., berust bij den kleêrmaker A. C. HAUPT, in de Bogertstraat te *Middelburg*]

Tinbereiding ter vervanging van zoogenaamd schulpzilver, bij het teekenen van geslachtwapens (V. bl. 160, Vr. 141). Ik meen niet beter te kunnen doen dan den geëerden vrager te verwijzen naar het VIde hoofdstuk van het werk: *De geheime Illumineerkonst*, te Amsterdam bij GERRIT BOM, 1770, waarvan het opschrift luidt: *Het vergulden van allerlei Metaalen, om dezelve te doen smelten, tot poeder te maken, daarmede aan te leggen, en uit de pen te schrijven.* C. MEETH.

Wapentuyr (V. bl. 270, Vr. 265). Blijkens de opgave bij KILIAN, *Diction. cur.* G. HAS-

SELTO, zal *wapentuer*, een verouderd Vlaamsch woord, beteekenen *Eques cataphractus*, ook *armiger*, en wordt daarbij verwezen naar VAN LOON, *Aloude Regeeringhe*, dl.V.bl.261 volgg., alwaar men op bl. 264 leest, dat door eenen *knaap*, *schildknaap*, *wapentuer* in vele oude schriften verstaan wordt een *Edel Jongeling* boven de 15 of 16 jaren, en bl. 267, dat hem die benaming gegeven werd, tot dat hij den vollen ouderdom van 21 jaren bereikt had. Dat deze beteekenis op den genoemden W. BORT van toepassing zijn zoude, laat zich niet denken, maar waarschijnlijk, ook om het door VAN BEVERWIJK t. a. p. bijgevoegde »voor *Leyden* 1420," dat die benaming aldaar in eenen algemeenen zin van krijgsman, wapenvoerder (*armiger*) zal moeten verstaan worden. Het geslacht BOOT behoorde immers niet tot de edele of ridderlijke geslachten. V. D. N.

[Ook L. D. R. verwijst ons tot de aangehaalde plaats van VAN LOON. F. F. C. STEINMETZ deelt ons mede, dat BILDERDIJK het door *geharnaste ridder* of *schildknaap*, J. VAN LENNEP door *net uitgedoschte schildknaap* verklaart.]

Petrus Janssen; Theodorus Lubbers (V. bl. 270, Vr. 286). THEODORUS LUBBERS was Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Groningen*, en overleed in den ouderdom van 73 jaren, in het jaar 1804. Zie over hem GLASIUS, *Godgeleerd Nederland*, dl. II. bl. 409.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Petrus Janssen, enz. Bernardus van Weemen. BERNARDUS VAN WEEMEN is geboren te '*s Gravenhage* in 1763, was achtervolgens predikant te *Akersloot* in *Noord-Holland*, te *Oosterland* in *Zeeland* en te *Leeuwarden*, waar hij in 1793 (Junij) bevestigd werd. Hij overleed aldaar den 27sten September 1808.

H. VAN ROLLEMA.

Verschillende spelling van het meervoud spiën, kniën, drieën, enz. (V. bl. 270, Vr. 287). Bestaat dit verschil wel? of moet dit wel bestaan? C. G. B.

[Antwoord: Er is onderscheid in de uitspraak tusschen *i* en *ie*, tusschen *kniën* en *knieën*, hoewel men te *Amsterdam* en elders dat onderscheid niet of bijna niet meer hoort. Andere plaatsen echter zijn er, waar men dat onderscheid nog zeer duidelijk gevoelt en bij de uitspraak in acht neemt. Waar dit het geval is, zal men den pluralis van *knie* altijd *knieën* hooren uitspreken. Zoo behoort het ook gesproken en geschreven te worden. In *knie* is de *e* geene afleidingsletter, maar vervangt de *ie*, zoo als gewoonlijk in onze taal, den Gothischen klank *iu* (vgl. *bieden*, *gieten* met Goth. *biudan*, *giutan*); het woord luidt in het Goth. *kniu* genit. *knivis*, Oudhoogd. *chneo*, genit. *chnewes*, Angels. *cneov*, Genit. *cneoves*. Den tweeklank *ie* bij de verbuiging in *i* en *e* te scheiden, strijdt tegen den aard onzer taal. Wel schijnt dit te geschieden in woorden van vreemden oorsprong als *poëzie*, *harmonie*, doch dit is enkel schijn. Wij spreken uit *poëzi*, *harmoni*, wat regelmatig in het meervoud *harmoniën* maakt. *Poëzie* is eene verkeerde schrijfwijze, ontstaan uit blinde navolging der Fransche spelling en uit de verlegenheid, waarin men zich bevond, om de lange *i* uit te drukken, waarvoor men in *Holland*, sedert het teeken dat die van ouds uitdrukte eenen anderen klank vertegenwoordigde, geen letterteeken meer had.]

Afreis van Heer Joost van Gistele (V. bl. 270, Vr. 288). Moet die afreis bepaeld worden op den 15den September 1481, of op den 15 November van 't zelfde jaer? De baron JULES DE SAINT-GENOIS, die ook VAN VAERNEWYCKS bijvoegsel heeft geraedpleegd, zegt nogtans op bladz. 157 T. I van zyne *Voyageurs Belges* dat »de heer VAN GHISTELE op den 15den September 1481 van zyn kasteel te *Zuiddorp* by *Axel* vertrok naer het heilige land."

De schrijver in de *Dictionnaire* van BOUILLET, T. II. p. 417, zegt enkel: »dat VAN GHISTELE in 1480 (*sic*) uit godvruchtigheid naer 't heilige Land eene reize ondernam, van welke hij in 1572 (*sic*) te *Gent* eene Vlaemsche beschrijving in het licht gaf." Behalve dat 1480 voorzeker eene drukfout is, zijn er nog twee misslagen. JOOS of JUDOCUS VAN GHISTELE was ten jare 1446 geboren en overleed in het eerste derde deel der 16de eeuw. Dus was hy het niet, die in 1572 zyne reisbeschryving uitgaf: want dan ware hij niet minder dan 126 jaren oud geweest!

Mr. DE ST. GENOIS zal het ons verklaren: »zyne reisbeschrijving," zegt hy, »verscheen vier maal in de Vlaemsche tael, zoo als dezelve door AMBROSIUS ZEEBOUT, de kapellaen van den heer VAN GHISTELE, was opgesteld; ook werd ze in 't Fransch vertaeld eens in 1564 te *Lyon* uitgegeven. De druk, dien wij hebben gevolgd, verscheen te *Gent* in 1563."

Dus zal de heer DE ST. GENOIS uit dit laetste werk den datum der afreis op 15 *September* 1481 hebben overgenomen; en aan dezen »mag de heer B. zyn vertrouwen schenken."

J. J. STEYAERT.

Afreis van Heer Joost van Gistele. Uit hetgeen in het werk '*t Voyage van heer* JOOS VAN GHISTELE, enz. eerst uitgegeven te *Gent* 1557, later in 1563 en 1572, gezegd wordt van deze afreis (zie uitgave 1572 Boek 2, Cap. 1, bl. 42) te weten »In 't jaer ons Heerē *Duyst vierhondert een eñ tachtig den XV dach Novembris* zo vertrack eē Edelman *wt Ghēt* naer *Aken*" is het mogelijk, dat beide opgegevene *data* waarheid kunnen bevatten, wanneer men veronderstelt, dat de afreis van *Zuiddorpe*, gelegen in het land van *Axel* den 15den September en daarna van *Gent* den 15den *November* zal plaats gehad hebben. Het schijnt echter zeker te zijn, dat de eigenlijke aanvang der reis eerst op den laatstgenoemden datum moet worden gesteld. »Heer JOOS VAN GHISTELE kwam te *Antwerpen* op St. Jans avond 1485, en van daar tot den huise van den *Moere* te *Zuyddorpe* bij *Axele*, van waar zij eerst uitgescheeden waren." V. D. N.

G. Ogier (V. bl. 271, Vr. 290). G. (WILLEM) OGIER, was een Brabandsch blijspeldichter der XVIIde eeuw, en Factor of Dichter van de kamer *de Violier* onder de zinspreuk *Liefde doet sorgen*. G. BIDLOO noemt hem in zijn *Pan Poeticon Batavum*, overdreven genoeg:

»Die in zijn taal, en stijl, en zedelijke bloemen,
»Meer Amsterdammer dan Antwerper is te noemen."

J. L. A. I.

G. Ogier. Hij was blijspeldichter te *Antwerpen*, geb. omstreeks 1625. Men zie over hem SIEGENBEEK, *Beknopte geschiedenis der Nederl. Letterkunde*, bl. 163 en WILLEMS, *verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterk.* dl. II. bl. 129 en volgg. Op beide plaatsen wordt hij evenwel verkeerdelijk WILLEM genaamd. De meeste zijner blijspelen zijn voorhanden op de Bibliotheek van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te *Leiden*: zie *Catalogus*, dl. I*b*. bl. 160. 's Mans aangehaald portret vindt men ook bij MULLER, *Catalogus van portretten*, bl. 189.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

G. Ogier. De door mij bedoelde persoon kan, mijns inziens, niemand anders geweest zijn dan WILLEM, of zoo als hij elders heet, GUILELMUS OGIER, Faktor van de rederijkkamer *de Violiere* te *Antwerpen*, alwaar hij in 1625 geboren was. Als dichter wordt hij door sommigen geprezen, door anderen gelaakt. Het komt ons echter voor, dat de waarheid ook hier in het midden ligt, en dat hij, wanneer men den tijd, waarin hij leefde, in aanmerking neemt, niet zonder verdiensten was. Zijne blijspelen hebben ten minste dit, boven vele anderen der rederijkers vooruit, dat zij niet van geestige boert misdeeld zijn. Men vindt er de titels van opgegeven bij WITSEN GEYSBEEK, *Biogr. Woordenboek der dichters*, en in het *Algemeen Woordenboek der zamenl.* in *voce*.

A. J. VAN DER AA.

[V. D. N. deelt ons mede, dat eene dochter van OGIER, BARBARA genaamd, gehuwd met den beeldhouwer KERRICX, ook dichteres was, en dat beiden schijnen vermeld te worden in den *Antwerp. Almanak* 1819, terwijl hij omtrent OGIER zelven den vrager verwijst naar SCHOTEL, *Tilburgsche Avondst.* bl. 188.]

Hij zit op zwart zaad (V. bl. 271, Vr. 291). Den kanarievogel wordt doorgaans *wit* en *zwart* zaad tot voeder gegeven. Nu is het bekend, dat hij aan het witte zaad de voorkeur geeft, en bijgevolg dat het eerst opvreet, zoodat hij al spoedig *op zwart zaad zit*. Het gevolg is, dat hij zich op het laatst moet behelpen, dat hij gebrek heeft, in (altoos betrekkelijk) hagchelijke omstandigheden verkeert.

'tIs mogelijk, dat de handelwijze van dezen vogel aan die spreekwijze schuld is.

W. A. HAMELBERG.

[Een gelijk antwoord ontvingen wij van A. J. VAN DER AA.]

Spreekwijze: » Hij zit op zwart zaad." Deze spreekwijze is afkomstig van het in de muit zetten der blinde vinken, welke alsdan van wit op zwart zaad gezet worden, en, als het ware, van overvloed tot gebrek overgaan.

***.

Samuel Ampzing (V. bl. 271, Vr. 295). Al wat ik omtrent dien man heb kunnen opsporen, kan D. F. vinden in het aan hem gewijde artikel in het door mij geredigeerd wordende *Biographisch Woordenboek der Nederlanden*. Mogt onze medearbeider dat werk niet ter inzage kunnen krijgen, dan zal ik, des begerende, het voor zijn Ed. laten afschrijven.

A. J. VAN DER AA.

[Tot dezelfde bron verwijzen LEGENDO ET SCRIBENDO en V. D. N. Laatstgenoemde voegt er bij, dat zijn spreuk was *sursum animus* en dat twee portretten van hem in den Catalogus van F. MULLER beschreven worden.]

Samuel Ampzing. »SAMUEL, de zoon van JOHANNES ASSUERUS AMPZING, was even als zijn vader Predikant te *Haarlem*. Hij heeft de geschiedenis van deze stad, *in Rijm bearbeyd*, in 1628 laten drukken, die misschien eenige historische, maar geene de minste dichterlijke waarde heeft. Hij was voor zijn' tijd een tamelijk geleerd man, en de vriend van SCRIVERIUS, doch het ontbrak hem aan smaak, hij berijmde niet alleen den *Heidelbergschen Catechismus* en de *Christelijke feestdagen*, maar vertaalde ook eenige van zijns vaders wonderlijke Hoogduitsche schriften in het Latijn." *Algemeen noodw. Woordenboek der zamenl.* I. 54.

J. J. WOLFS.

[Uit het antwoord van J. SCHREUDER, ontleend aan C. DE KONING, *Tafereel der stad Haarlem*, dl. IV., bl. 29 en volgg., voegen wij er nog het volgende bij: hij werd als predikant te *Rijsoort* beroepen in 1616. In die betrekking was hij daar tot 1619, toen hij te *Haarlem* beroepen werd, waar hij den dienst heeft waargenomen tot 1632, in welk jaar hij op den 29sten Julij overleed.]

Samuel Ampzing. Uit eene schoone verzameling van brieven, geschreven aan de Regenten van het voormalige *Staten-Collegie*, en op het stedelijk Archief van *Leyden* voorhanden, kan ik mededeelen, dat aldaar te vinden is eene Latijnsche attestatie van den Haarlemschen Rector CORNELIS SCHONEUS, over de gemaakte vorderingen van SAMUEL AMPSINCK, d. d. 16 April 1608. Voorts een brief van den Haarlemschen Burgermeester, aan den Regent P. BERTIUS, d. d. 14 April 1608, van den volgenden inhoud:

»Den brenger deses genaempt SAMUEL AMPSINCK, wesende een zoon van JOHANNES AMPSINCK (*), die alhier t' anderen tyden gestaen

---

(*) In 1581 komt JOHANNIS AMPSINCK als student te *Leyden* voor, geboortig van *Ootmaartsum*. Men vindt in de genoemde Collectie ook een paar brieven en Latijnsche gedichten van D. RAPH. CAMPHUYSEN.

ende daernae zyn huysvrouwe ende kinderen verlaten heeft, als wy nyet en twyffelen off is UwerE. oock wel bekent, hebben wy tot desen tydt ter schole gehouden ten laste deser stadt. Ende alsoo den voorss. SAMUEL zoe verre gecomen is, dat hij tot hooger schole gesonden moet worden omme zyne studiën te vervolgen, soe hebben wy hem ende dengheenen die voor hem spreken, als zyne voogden geaccordeerd, omme te mogen gaen ende besteet worden tot *Leyden* in den collegie van *Hollant* ten costen deser stadt, waeromme wy UwerE. vruntlicken met desen versoucken, dat dezelve UwerE. gelieve den voorn. SAMUEL AMPSINCK in den voors. collegie t'ontfangen ende tracteren laten op de costen deser stadt, die deselve stadt betaelen zal, provisionelick zoe lange tot dater eene plaetse op de burse derzelver stadt zal vaceren."

Deze SAMUEL is te *Leyden* den 2 Sept. 1616 ondertrouwd als predikant te *Rysoort* met CATHARINA VAN DER WEGHE van *Leyden*, wier moeder JOSINA VAN OVERBEECKE genoemd wordt.

Als schrijver en dichter is hij bekend; eenige zijner werken zijn op de *bibliotheek van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde* te *Leyden* voorhanden.

..ELSEVIER.

Ouders van Isaak Valckenaer, Predikant te 's Hertogenbosch (V. bl. 271, Vr. 296). Het geslachtregister in het bedoelde werkje over *Loevestein* betreft de afkomst der familie PROUNING VAN DEVENTER, niet van de VALCKENAERS, ouder dan Ds. ISAAK VALCKENAER, dewijl deze geen PROUNINGS bloed in de aderen hadden.

Dit register is opgemaakt uit een ander op oud zegel, gevonden in den boedel van den Heer CORNELIS PROUNING VAN DEVENTER, te *Gorinchem*, den 10den Maart 1818, kinderloos overleden.

De ouders van Ds. ISAAK VALCKENAER zijn, meen ik, niet bekend, maar wel het regiment nakomelingen dier familie.

C. G. B.

Ouders van Isaak Valckenaer, Predikant te 's Hertogenbosch. De vader van ISAAK VALCKENAER, Predikant te *'s Hertogenbosch*, was JAN VALCKENAER. Deze werd te *Hontschoten* of *Leysen* geboren en vestigde zich te *Leyden* vóór 1586, alwaar hij in de Coddesteeg het beroep van saaidrapier uitoefende.

Hij trouwde (*) te *Leyden* in 1586 met TANNEKEN BLOMMAERT, van *Hontschoten*, en verkreeg eerst in 1594 het poortersregt dier stad (*).

In de *Gerechtsdagboeken* dier stad komen van 1620 tot 1624 verscheidene verzoeken van dien JAN VALCKENAER voor, waaruit o. a. blijkt, dat zijne vrouw toen blind was en zeven kinderen in leven had.

Verder dat zijn zoon ISAAK in 1620, oud 16 jaren, de Latijnsche school verlaten hebbende, in het *Staten-Collegie* wenschte opgenomen te worden, mits eene geldelijke toelage van de stad bekomende tot het aanschaffen van boeken enz.

Hieraan heeft de stad voldaan door jaarlijks aan ISAAK VALCKENAER de som van *f* 60 uit te keeren, zelfs nadat hij in Februarij 1626 was gepromoveerd.

JAN VALCKENAER overleed te *Leyden* en werd den 21sten Augustus 1624 in de Pieterskerk begraven.

Omtrent de nagelatene kinderen van JAN VALCKENAER, worden wij ingelicht door het verkoopen van het huis in de Coddesteeg. Zie *Protocol van Waerbrieven*, Lt. 4 F. bl. 115, alwaar wij lezen:

»Wij enz. Schepen van *Leyden* oirkonden dat voor ons gecomen ende verschenen zijn ABRAHAM VALCKENAER, JAN ALENSON als procuratie hebbende van ISAACK VALCKENAER, bedienaer des Goddel. woorts tot *'s Hertogenbosch*, en ANNA VALCKENAER, wonende tot *Nieuwveen;* wijders JAN DE SMET, mede-regent van het Hofje van JAN DE LATER, aldaer ingenomen hebbende SUSSANNA VALCKENAER, ende noch PIETER BEEK, als getrouwt hebbende LIDIA MEGELS, te voren Wed^e. en erfgenaem van Zal. JACOB VALCKENAER, alle erfgenaemen van Zaliger JAN VALCKENAER, haerl. overleden vader enz, dato den 13 Aug. 1651."

ISAAK VALCKENAER trouwde als predikant te *Nieuwveen*, den 10den April 1634 te *Leyden*, met MARIA PROUNINGS VAN DEVENTER, geboren te *Woudrichem;* van daar werd hij tot *'s Hertogenbosch* beroepen.

Als eene bijzonderheid teeken ik nog aan uit de *Thes. Rek.* van *Leyden*:

»A°. 1425. WILLEM DIE VALCKENAER, ghesent tot *Haerlem* mit eene peerde, om een man te halen die *donre cruijte* maken soude."

A°. 1489. JAN VALCKENAER, van *Utrecht*, stierf te *Kampen* 27 Nov. 1489 als broeder van het St. Brigittahuis, terwijl HENDRIK VAN HASSELT, Priester van de St. Nicolaaskerk aldaar, voor dien JAN de rente eener lijfrente inzamelde.

..ELSEVIER.

(*) Huwelijks-Registers. „16 April 1586. JAN VALCKENAER van *Leysen*, vergeselschapt met JACOB COSELIS en PR. BLOMMAERT beyde zyne neven; met TANNEKEN BLOMMAERT van *Hontschoten* vergeselschapt met MARTYNTGEN BLOMMAERT haer zuster en NEELTGEN BLOMMAERT haer schoonzuster."

(*) Poorters-Registers. „5 Aug. 1594. JAN VALCKENAER saeydrapier, geboren van *Hontschoten*, is op t getuygenisse van GUILLAUME HENEMAN van *Meessen* en LODEWIJCK LOTEN van *Hontschoten*, by burgemeesters als poorter deser stede ontfangen. GUILL^me HANEMAN stell zich borge..... iij ℔ iiij *ß*."

Rederijkerskamers (V. bl. 271, Vr. 297). Eene volledige lijst dezer kamers op te geven, kan ik niet. Gaarne evenwel verwijs ik naar eenige bronnen, waar men meer en mindere belangrijke zaken, deze kamers betreffende, vinden zal.

W. KOPS schreef eene verhandeling, genaamd: *Schets eener geschiedenis der Rederijkeren*, te vinden in de *Werken der Maatschappij der Nederl. Letterkunde*, dl. II. bl. 215, alwaar 14 bladzijden gevuld zijn met namen van verschillende kamers. Zie mede Mr. MEERMAN, *Aanmerkingen op* H. DE GROOT, *Vergelijking der Gemeenebesten*, dl. II. bl. 402, en dl. IV. *Narede*, bl. 190.

Over deze kamers zie: *Bijvoegsels op* WAGENAAR, *Vaderl. Hist. door* Mr. H. VAN WIJN, enz. dl. IV, bl. 9 enz. Zij bevorderen de Hervorming, WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*, dl. VI. bl. 70. Zij worden ook kameristen genoemd, DANIEL WILLINKS, *Amsterd. Buitencingel*, Amst. 1723, bl. 234 en 239. De ineensmelting dezer kamers te *Amsterdam*, zie *Kleefsche en Zuid-Hollandsche Arkadia*, door C. BRUIN, aanteek. door L. SMIDS, Amst. 1730, bl. 118.

Men vindt ook een en ander in de *Handvesten, Octroyen, Privilegien, enz. der Stede Vlaardingen*, 's Gravenhage 1772, fol. xcvi, fol. xcviii, xcix en c. De oudste in *Noord-Nederland* en die in *Zuid-Nederland*, zie *Het Nederl. Kluchtspel*, door Dr. J. VAN VLOTEN, Haarlem 1854, Inleid. bl. 19, waar bl. 11 de naam van sprooksprekers uit de jaren 1450 en 1469 vermeld wordt, en F. J. MONE, *Uebersicht der Nied. Volks-Liter*, Tübingen 1848, S. 13 und 14. Eindelijk F. A. SNELLAERT, *Verhandeling over de Nederl. dichtkunst in België*, Brussel 1848, op verschillende plaatsen, en diens *Kort begrip eener geschiedenis der Nederl. Letterkunde*, Antw. 1849.

L. D. R.

[Nevens de hier genoemde bronnen worden door J. L. A. I, LEGENDO ET SCRIBENDO, A. J. VAN DER AA, F. F. C. STEINMETZ, J. SCHREUDER en J. J. WOLFS nog de volgende aangewezen, PARS, *Katwijksche Oudh.* bl. 210 en verv., VAN WIJN, *Hist. Avondstonden*, MARTINET, *Historie der wereld*, dl. V. bl. 219, L. G. VISSCHER, *Bekn. Geschied. der Nederl Letterk.* dl. I. bl. 221 vlg. dl II. bl. 42 vlg., HOFDIJK, *Geschied-der Ned. Lett.* bl. 115, Mr. J. VAN LENNEPS uitgave van VONDEL en het tijdschrift *de Rederijker.*]

J. Scharp (V. bl. 271, Vr. 299). Het verlangde grafschrift luidt aldus:

GRAFSCHRIFT
voor den WelEerwaardigen Heere
JOHANNES VAN DER WALLE,
in zijn WelEerw. leven geliefd Herder en
Leeraar der Roomschgezinde Christenen
op *Boschcapelle, Axel-Ambacht.*
Overleden den 19 van Louwmaand des
jaars 1786.

Hier rust in heilige aard' des Priesters koud gebeente,
Met tranenvogt bedaauwd der schreijende gemeente:
Zij mist haar' trouwen gids, haar' Leeraar en haar' vrind,
Van al wat Christen heet, van God en Mensch bemind:
Zoo achtbaar als geliefd; zoo needrig als vrijmoedig;
In arbeid onvermoeid, in weldoen overvloedig.
Getrouw aan zijne leer; maar, dagt men niet als hij,
Hij minde 't Christen-hart, en liet de godsdienst vrij;
Geen zwakheid kon hem ooit in zijnen ijver hind'ren,
Hij bleef der ouden staf, de leidsman hunner kind'ren,
Hij was der blinden oog, der lammen voet en hand,
De ware menschenvriend, de vriend van 't Vaderland.
Hij was als Mensch, als Vriend, als Leeraar en als Christen,
Mijn Vriend, de Vriend der deugd, de vijand van het twisten;
Hij stierf in God getroost, en wagte 't hoogste goed,
Vertrouwende op Gods gunst, en JESUS offerbloed.
Gij Eng'len van omhoog, die 't rustend stof der braven,
Dat beter leven wagt, beveiligt in de graven,
Bewaart het lijk mijns vriends, dat, als het tarwe-graan
Bij 't jongste morgenlicht, verheerlijkt op zal staan!
O! leden van 's mans kerk, vergeet niet zoo te leven,
Als hij u leerde, en zelf een voorbeeld heeft gegeven!
Stort Christen, wie gij zijt, een traan op deze zerk;
Hier rust een waardig lid der algemeene kerk.

(*get.*) J. SCHARP, Gereform^d^. Predikant.

ICHNEUTES.

[LEGENDO ET SCRIBENDO den vrager mededeelende, dat het bedoeld gedicht te vinden is in de *Redevoering ter nagedachtenis van wijlen* J. SCHARP, door Dr. J. P. SPRENGER VAN EYK, *Rotterdam* 1828, bl. 23, voegt er bij, „dat de zaamslagsche smid aan SCHARP vergiffenis heeft gevraagd voor het leed, dat hij hem door zijn rijmsel vermeende aangedaan te hebben."

J. VAN DER BAAN verpligtte ons, door ons niet alleen een afschrift van het grafschrift van SCHARP toe te zenden, maar ook van het stuk van den smid en een ander dergelijk van JACOBUS WISSELVINK te *Amsterdam*. Wij maken echter zwarigheid, met zulk prulwerk twee kolommen van ons tijdschrift te vullen. Mogt J. C. K. begeerig zijn er kennis mede te maken, wij zullen ze hem gaarne doen toekomen. Nog meldt de heer VAN DER BAAN het volgende:

Men verhaalt mij eene bijzonderheid van den smid WALRAVEN, betrekkelijk zijn twistgeschrift, welke, volgens getuigenis van 's mans nog in leven zijnden zoon, volkomen waar is, t. w. dat, tijdens de Fransche overheersching, toen Ds. SCHARP als Pred. te *Rotterdam* stond, hij te dier stede eens in de grootste ongelegenheden, en wel van finantiëlen aard geraakte. Aan niemand te *Rotterdam* kennis hebbende dan aan Ds. SCHARP, waagde hij het, zich bij dezen Predikant aan te melden. Ds. SCHARP herkende hem terstond, ontving hem vriendelijk, en vernemende in welke bezwaren de smid zich gebragt zag, schonk hij hem edelmoediglijk zooveel hij behoefde, — zoodat deze ten diepst getroffen, met tranen van berouw over datgene, waarmede hij Ds. SCHARP vroeger beleedigd had, afscheid nemende, zijnen weg met gerustheid kon vervolgen.

Jan Snel (V. bl. 271, Vr. 301). Zoude deze niet dezelfde zijn als JAN SNELLEN, vermeld bij DE JONGE, *Zeewezen*, dl. IV. bl. 200, 210, 214, 280, die ter belooning zijner betoonde dapperheid en kloekmoedig bedrijf, door koning WILLEM in 1690 van kapitein tot schout bij nacht van de Maas, werd verheven, doch nog geen jaar na zijne bevordering, den 24sten Augustus 1691, plotseling overleed, toen lig-

gende met de vloot te *Torbay*? Hij was *Rotterdammer*, even als J. V. HOOGSTRATEN, die hem bezong, en het was zijn portret door V. D. WERF geschilderd, dat onlangs, door zijne bloedverwanten, aan het *Museum* BOYMANS te *Rotterdam* werd afgestaan, een voorbeeld dat navolging verdient, omdat op die wijze, de gedachtenis van verdienstelijke mannen bij den nakomeling, zoo veel mogelijk op de beste wijze, in eere kan blijven of gehouden worden. V. D. N.

Echtscheiding van Prins Willem I met Anna van Saxen (V. bl. 272, Vr. 302).

[Wij ontvingen op deze vraag antwoorden van P. N., J. J. WOLFS, B. J. A. M. en J. L. A. I., waarin CERCANDO verwezen wordt, naar Dr. J. P. AREND, *geschiedenis des Vaderl.*, dl. II, st. 5, bl. 452—454, en de geschriften door J. J. VAN DER HORST en Dr. R. C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK in 1851 uitgegeven, beide onder den titel: *het huwelijk van Willem van Oranje met Anna v. Saxen, hist. krit. onderzocht.*]

Gladdekker (V. bl. 272, Vr. 304). Door Gladdekker verstaat men een gladdeksschip, dat is een schip zonder kuil of koebrug, waar het dek dus in eens doorgaat of glad is.

Gladdack (Maleisch woord), beteekent een lui paard, een paard, dat niet loopen kan, in één woord: een ongelukkig paard, een bok. Dat woord Gladdack is door onze zeelieden op menschen overgebragt en door het gebruik door anderen verbasterd in een' Gladdekker.

L. te V.

Wapen van Wilsum (V. bl. 272, Vr. 306). Van zilver met drie *barres* van sabel, beladen de middenste met drie, de beide andere elk met twee ruiten van goud.

Loterij (V. bl. 272, Vr. 307). Aan het oogmerk van J. M. zal welligt het volgende eenigzins voldoen: *Das Hazardspiel und die Nothwendigkeit seiner Aufhebung. Vortrag von Prälat* KAPFF *in Stuttgart, gehalten auf dem Congress für innere Mission in Frankfurt am* 24 *September* 1853. *Stuttgart, zu haben bei der Evangelischen Gesellschaft* (N°. 123 *der Tractaatjes*) *Hauptstadterstrasse* N°. 34. *In Commission bei* J. F. STEINKOPF. — Hierin wordt ook over loterijen gehandeld.

LAGE.

Loterij. Een zeer lezenswaardig artikel over dit onderwerp, vindt men in het *Conversations-Lexicon*, van BROCKHAUS, deel IX; blz. 711.

P. N.

Geslachtlijst der Bonapartes en der Beauharnais (V. bl. 272, Vr. 308). Eene *généalogie de la famille* BONAPARTE *et de ses alliances*, komt voor op eene *Histoire de* NAPOLEON, met gravures in plano gedrukt, ten jare 1851, ter bevordering der Napoleontische zaak voor weinige centimes te *Parijs* uitgegeven. Zij luidt aldus:

BONAPARTE, NAPOLÉON, né à *Ajaccio*, le 15 Août 1769. Empereur des Français, roi d'*Italie*, protecteur de la Confédération du Rhin, médiateur de la Confédération suisse, etc.

TASCHER DE LA PAGERIE, JOSÉPHINE-ROSE, née à *la Martinique*, le 24 Juin 1768, veuve du général BEAUHARNAIS, épousa BONAPARTE, le 8 Mars 1796. Impératrice en 1804, divorcée le 16 Decembre 1809; morte à la *Malmaison*, le 2 Avril 1814.

Elle eut de son premier mariage deux enfants, EUGÈNE et HORTENSE.

MARIE-LOUISE-LÉOPOLDINE, née le 12 Décembre 1791, archiduchesse d'Autriche, fut la seconde épouse de NAPOLÉON, dont elle eut un fils. Veuve de l'Empereur, avec le titre de duchesse de *Parme*, *Plaisance* et *Guastalla*, elle se remaria au comte de *Neupert*, général autrichien, dont elle eut des enfants. Morte en Décembre 1847. (1)

NAPOLÉON - FRANÇOIS - CHARLES - JOSEPH BONAPARTE, né le 20 Mars 1811, prince impérial des Français, roi de *Rome*, duc de *Reichstadt*, mort à *Vienne*, le 22 Juillet 1832.

NAPOLÉON-JOSEPH BONAPARTE, frère aîné, né à *Corte*, le 7 Janvier 1768, roi de *Naples*, puis d'*Espagne*, comte de *Survilliers*, dans l'exil (2). Il épousa, le 1 Août 1794, MARIE JULIE-CLARY, née le 26 Décembre 1777, morte le ..... (3)

De ce mariage sont issus deux enfants, ZÉNAÏDE-CHARLOTTE-JULIE BONAPARTE, née à *Paris*, le 8 Juillet 1804, mariée à son cousin, CHARLES-LUCIEN-JULES-LAURENT BONAPARTE, prince de *Canino* et *Musignano*, fils aîné de LUCIEN BONAPARTE, frère de l'empereur.

CHARLOTTE BONAPARTE (4), mariée à son cousin le prince NAPOLÉON-LOUIS BONAPARTE, second fils de LOUIS BONAPARTE, frère de l'empereur, tué en *Italie*, le 17 Mars 1831; morte sans postérité, en 1839.

La soeur de Mme JULIE CLARY épousa le maréchal BERNADOTTE, devenu roi de *Suède*.

BONAPARTE LUCIEN, second frère de NAPOLÉON, né à *Ajaccio*, le ... (5) 1775, nommé par le pape prince de *Canino*, mort à *Viterbe*, le 25 Juin (6) 1840, LUCIEN se maria deux fois (7); il eut onze enfants, cinq garçons et six filles.

---

(1) 17 Decemb. 1847.
(2) † 28 Julij 1844.
(3) 7 April 1845.
(4) Geb. 1805.
(5) 21 Maart.
(6) 29 Junij.
(7) Eerst met CHRISTINA BOYEN, later met ALEXANDRINA BLESCHAMP. Uit het eerste huwelijk:
1. CHARLOTTA MARIA, geb. 23 Febr. 1795, gehuwd 27 Decb. 1815 met Prins MARIUS GABRIELI, † 17 Sept. 1841. Uit dat huwelijk: CHRISTINA, gehuwd

CHARLES-LUCIEN BONAPARTE, prince de *Canino*, membre de plusieurs sociétés savantes, Né le 24Mai 1803. Il a épousé une fille de JOSEPH (8).

LOUIS-LUCIEN BONAPARTE, né le 4 Janvier 1813. Représentant de *la Seine*.

PIERRE-NAPOLÉON BONAPARTE, né le 12 Septembre 1815 (9), chef de bataillon. Elu par *la Corse* représentant du peuple.

ANTOINE BONAPARTE, né le 31 Octobre 1816. Représentant de *l'Yonne*.

PAUL BONAPARTE, mort en *Grèce* (10).

Ses filles sont toutes mariées à des étrangers.

MARIE-ANNE-ÉLISA BONAPARTE, soeur de NAPOLÉON, née à *Ajaccio*, le 3 Janvier 1777, princesse de *Lucques* et de *Piombino*, grande-duchesse de *Toscane*, mariée, le 5 Mars 1797, au prince FÉLIX BACCIOCHI; morte au mois d'août 1802 (11), laissant deux enfants.

1. NAPOLÉONE-ÉLISA BACCIOCHI, née le 3 Juin 1806, mariée au comte CAMERATO, dont un fils est aide-de-camp du prince LOUIS BONAPARTE, Président de la République.

2. FRÉDÉRIC BACCIOCHI (12), mort à *Rome*.

BONAPARTE LOUIS, troisième frère de l'empereur, né à *Ajaccio*, le 2 Septembre 1778 (13), roi de *Hollande*; mort le 25 Juillet 1846.

Il épousa, le 3 Juin 1802, HORTENSE-EUGÉNIE DE BEAUHARNAIS, née le 10 Avril 1783, fille de l'impératrice JOSEPHINE, connue plus généralement sous le nom de la reine HORTENSE, et dans l'exil sous celui de duchesse de *Saint-Leu*.

De ce mariage sont issus:

1. NAPOLÉON-CHARLES BONAPARTE, prince royal de *Hollande*, mort à *la Haye*, le 5 Mars 1807.

2. NAPOLÉON-LOUIS BONAPARTE (14), grand duc de *Berg* et de *Cleves*. Il avait épousé sa cousine, la princesse CHARLOTTE, fille du roi JOSEPH; mort à *Forli*, le 17 Mars (15) 1831, sans posterité.

3. LOUIS-NAPOLÉON BONAPARTE, né à *Paris*, le 20 Avril 1808, élu en 1848 par quatre départements représentant du peuple, et *Président de la République*, le 10 Decembre suivant. Un sénatus-consulte de 1809 lui conférait l'hérédité au trône impérial.

MARIE-PAULINE BONAPARTE, princesse et duchesse de *Guastalla*; le 30 Mars 1806 (16) mariée au général LECLERC, gouverneur de *Saint-Domingue*. Veuve, elle épouse, le 6 Novembre 1803, le prince CAMILLE BORGHÈSE, et meurt sans laisser d'enfants.

MARIE-ANNONCIADE-CAROLINE BONAPARTE née à *Ajaccio*, le 25 Mars 1782; mariée, le 20 Janvier 1800, à JOACHIM MURAT, roi de Naples; morte à *Florence*, le 18 Mai 1839, sous le nom de comtesse de *Lipona*.

Les enfants issus de ce mariage sont:

1. NAPOLÉON-ACHILLE-CHARLES MURAT, prince royal des *Deux-Siciles*, né le 21 Janvier 1801, mort en *Amérique* le 15 Avril (17) 1847, après avoir créé et commandé la légion étrangère en *Belgique*.

2. LÆTITIA-JOSEPH MURAT, née le 25 Avril 1802 (18), mariée au comte PEPOLI à *Bologne* (19).

3. LUCIEN-CHARLES-JOSEPH-FRANÇOIS-NAPOLÉON MURAT, né le 16 Mars (20) 1803, élu représentant du peuple par le département du *Lot* (21).

4. LOUISE-JULIE-CAROLINE MURAT, née le 22 Mars 1805, mariée au comte RASPONI, à *Ravenne* (22).

BONAPARTE JÉRÔME, né à *Ajaccio* le 15 Décembre (23) 1784, roi de *Westphalie*; du 1 Dé-

---

met Marquis STEPHANO. LAVINIE, gehuwd met Graaf ARANTI. EMILIE. PLACIDE. FRANÇOISE.

2. CHRISTINA EGYPTA, geb. 19 Oct. 1798, † 9 Mei 1847, gehuwd in 1818 met Graaf ARVID DE POSSÉ (?): uit dit huwelijk geene kinderen. Tweede huwelijk in 1824 met Lord DUDLEY STUART. Uit dit huwelijk een zoon, FRANK.

Kinderen van LUCIEN BONAPARTE uit zijn tweede huwelijk, behalve de vijf zonen in den tekst genoemd:

1. LAETITIA, geb. 6 Dec. 1804, gehuwd met M. WIJZE.

2. JEANNE, geb. 22 Julij 1807 † 1829, gehuwd met Marquis ONORATO ONORATI. Eene dochter CLÉLIE.

3. MARIE, geb. 12 Oct. 1818, gehuwd 1836 met VINCENTIO VALENTINI. Twee zonen, 1. VALENTIN, 2. ANTOINE en ééne dochter, LUCIENNE.

4. CONSTANCE, geb. 30 Jan. 1823, non geworden in 1834 te *Rome*.

(8) Uit dit huwelijk:

1. JOSEPH LUCIEN CHARLES, geb. 12 Feb. 1824.

2. LUCIEN LOUIS JOSEPH NAPOLEON, geb. 15 Novemb. 1826.

3. JULIE CHARLOTTE PAULINE LETITIE DESIRÉE BARTHOLOMÉE, geb. 6 Junij 1830.

4. CHARLOTTE HONORINE JOSEPHINE PAULINE, geb. 4 Maart 1832.

5. MARIE DESIRÉE EUGENIE JOSEPHINE BARTHOLOMÉE, geb. 18 Maart 1835.

6. AUGUSTE CAMILLE MAXIMILIENNE, geb. 9 Nov. 1836.

7. NAPOLEON JACQUES PHILIPPE GREGOIRE, geb. 5 Feb. 1839.

8. MATHILDE ALOISE LEONIE, geb. 24 Novb. 1840.

9. CHARLES ALBERT, geb. 22 Maart 1843.

(9) 11 Octob. 1815.

(10) † Decemb. 1827

(11) † 7 August. 1820.

(12) JEROME CHARLES, geb. 3 Julij 1818, † 1830.

(13) 1779.

(14) Geb. 11 Oct. 1804.

(15) 27 Maart

(16) † 9 Junij 1825.

(17) 15 Maart.

(18) 1804.

(19) Kinderen: 1. JOACHIM, 2. CAROLINA, 3. ELIZABETH, 4. PAULINE.

(20) 16 Mei

(21) Gehuwd met.... kinderen: 1. CAROLINE, 2. JOACHIM, 3. ANNA, 4. ACHILLE.

(22) Kinderen: 1. JOACHIM, 2 PIERRE, 3. ACHILLE, 4. LAETITIA.

(23) 15 November.

cembre 1807, il a épousé FREDERIQUE-CATHERINE-SOPHIE-DOROTHÉE, princesse royale de *Wurtemberg*, née le 21 Février 1783, morte le 28 Novembre 1835.

De ce mariage sont issus trois enfants:

1. JÉRÔME-NAPOLÉON BONAPARTE, prince de *Montfort*, né à *Trieste*, le 24 Août 1814, colonel du 8e régiment de ligne, au service de son oncle, le roi de *Wurtemberg*; il est mort en 1847.

2. MATHILDE-LÆTITIA-WILHELMINE BONAPARTE, princesse de *Montfort*, née à *Trieste*, le 27 Mai (24) 1820, mariée en 1841, au prince russe DEMIDOFF *de San Donato*.

3. NAPOLÉON-JOSEPH-CHARLES-PAUL BONAPARTE, prince de *Montfort*, né à *Trieste*, le 9 Septembre 1822, ancien capitaine du 8e régiment de ligne, au service de son oncle, le roi de *Wurtemberg*; élu en 1848, par le département de *la Sarthe*, représentant du peuple.

BONAPARTE JÉRÔME est maréchal de *France* et gouverneur des Invalides.

MARIE-LÆTITIA, née le 24 Août 1750, *Madame*, mère de l'empereur et roi, morte dans l'exil à *Rome* (25).

Le cardinal FESCH, frère de LÆTITIA, mort à Rome.

BEAUHARNAIS, EUGÈNE-NAPOLÉON, frère D'HORTENSE, fils adoptif de NAPOLÉON, né en 1789 (26), vice-roi d'*Italie*, mort en 1825, épousa AUGUSTA-AMÉLIE, fille du roi de *Bavière*, MAXIMILIEN-JOSEPH. Il eut pour enfants:

1. MAXIMILIEN-JOSEPH-EUGÈNE-AUGUSTE-NAPOLÉON DE BEAUHARNAIS, duc de *Leuchtenberg* (27), qui a épousé, le 14 Juillet 1839, une czarine de *Russie*.

2. JOSEPHINE-MAXIMILIENNE-EUGÉNIE DE BEAUHARNAIS, (28) mariée le 19 Juin 1823, à JOSEPH-FRANÇOIS-OSCAR I, roi de Suède.

3. EUGÉNIE-NAPOLÉONE DE BEAUHARNAIS (29), mariée le 22 Mai 1826, à FRÉDÉRIC, prince regnant d'*Hohenzollern-Hechingen*.

4. AMÉLIE DE BEAUHARNAIS (30), mariée le 2 Août 1829, à don PEDRO, empereur du *Brésil*; aujourd'hui reine douairière de *Portugal*.

5. AUGUSTE DE BEAUHARNAIS, qui a épousé le 26 Janvier 1835, dona MARIA, fille de don PEDRO, reine de *Portugal*; mort la même année.

6. THÉODELINDE-LOUISE-EUGÉNIE-NAPOLÉONE DE BEAUHARNAIS (31), mariée le 8 Février 1841, GUILLAUME, comte de *Wurtemberg*.

(24) 27 Junij.

(25) † 26 April 1836. De vader van NAPOLEON I was CHARLES MARIE BONAPARTE, † 24 Febr. 1784.

(26) 3 Sept. 1781, † 21 Febr. 1824.

(27) Geb. 2 Oct. 1817.

(28) Geb. 24 Maart 1807.

(29) Geb. 23 Dec. 1808.

(30) Geb. 31 Julij 1812.

(31) Geb. 13 April 1814.

MURAT, beau-frere de NAPOLÉON, roi de *Naples*, mort en 1815.

CLARY, chef de baitallon, représentant du peuple de *Loir-et-Cher*, neveu et cousin germain de JOSEPH-NAPOLÉON et de BERNADOTTE, mort roi de *Suède*.

STEPHANIE-LOUISE-ADRIENNE-NAPOLÉON DE BEAUHARNAIS, fille adoptive de l'empereur, née le 25 Avril 1789 (32), grande duchesse douairière de *Bade*, tante du Président de la Republique.

OSCAR I, fils de BERNADOTTE, roi de *Suède*, né le 4 Juillet 1799. A épousé le 19 Juin 1823, EUGÈNIE DE BEAUHARNAIS, fille d' EUGÈNE DE LEUCHTENBERG. C. W. BRUINVIS.

[Wij hebben deze geslachtlijst, ons door den Heer BRUINVIS medegedeeld, vergeleken met eene andere, ons toegezonden door den Heer C. L. te *Rotterdam*, gedeeltelijk overgenomen uit FELIX WOUTERS, *Histoire de la famille* BUONAPARTE, 1849. Waar laatstgemelde geslachtlijst van die van den Heer BRUINVIS verschilde of iets meer gaf, hebben wij dit onder aan de bladzijde aangeteekend. V. D. N. verwijst naar : *Nouveau Manuel complet du Blason etc. avec une genéalogie de la dynastie Impériale des* BONAPARTE *jusqu' à nos jours par* J. F. JULES PAUTET DU PAROIS, *nouvelle edit. Paris* 1854 12mo.]

Spotten met beffen (V. bl. 272, Vr. 309). Het door JAN LICHTVRIEND waarschijnlijk bedoelde vers is te vinden in BERKHEY, *Gedichten*. Amst. 1776, dl. I. bl. 77, 78, door J. SCHARP, in zijne *Verhandeling over de beffen en halskragen*, Rotterdam 1806, op bl. 114 aangehaald:

Bemint KALVIJN zijn kerkbeleid,
En LUTHER weêr manhaftigheid,
ARMIJN zijn schrandre vonden,
Geeft MENNO een Menniste streek,
Houdt *Rome* 't met een altaarpreek,
Elk blijv' hier ongeschonden.

Het was van ouds een wijze spreuk:
Houd toch den mantel zonder kreuk,
En wil geen Priesters treffen:
Der grooten armen zijn wel lang;
Maar 't valt hem nog wel ruim zoo bang,
Die spotten durft met *beffen*.

D. B.—A.

Watermerk in het papier (V. bl. 272, Vr. 310). De juiste tijd, waarop in *Nederland* het watermerk in het papier in gebruik kwam, is, daar alle archieven en oorkonden, die hieromtrent licht kunnen verspreiden, met dit doel, nog niet onderzocht zijn, thans niet be-

(32) Geb 28 Aug. 1789, nicht van Keizerin JOSEPHINE. Kinderen:

1. AMÉLIE STEPHANIE, geb. 5 Junij 1811, gehuwd 9 Novb. 1830 met Prins GUSTAAF WASA.

2. JOSEPHINE FREDERCIA LOUISE, geb. 27 Oct. 1813, gehuwd 26 Oct. 1834 met KAREL van HONEM ZOLLERN SIGMARINGEN.

3. MARIA AMALIA CAROLINA, geb. 11 Oct. 1817, gehuwd 23 Febr. 1843 met Marquis DOUGLAS.

paald bekend.— De *Handelingen van het Prov. Genootschap van Kunst en Wetenschappen in Noord-Braband*, 's Hertogenbosch 1848, dl. IV, st. 1, bevatten op bl. 64, 89 en 90, benevens eene plaat met watermerken, reeds veel wetenswaardigs. De onderzoekingen over het oudste papier uit linnen lompen, naar aanleiding van Mr. MEERMANS nasporingen ingesteld, vindt men in de *Kronijk van het Hist. Genootschap te Utrecht*, 1850, VIde Jaargang, 2de Serie, bl. 20, 139, 155 en 236, alsmede jaarg. 1851, 2de Serie, bl. 168, aangegeven.

L. D. R.

Watermerk in het papier. Deze vraag is behandeld in het *Hist. Genootschap te Utrecht*, zie *Kronijk* van 1850, bl. 20 en 236, en van 1851, bl. 163.

De Heer J. A. DE ZWAAN, CZ. te *'s Hage*, heeft daarover reeds veel op het Rijks-Archief verzameld, en zal hiervan aan den belanghebbende wel de noodige mededeelingen willen doen.

Ik voeg hier slechts bij, dat het Archief te *Leyden* eenige doorloopende registers bezit der Poortersboeken, op papier geschreven, met watermerken van 1364 tot 1795.

Er zijn steden, wier *Thesauriers-rekeningen* vroeger beginnen, en deze zijn ten opzigte der watermerken te raadplegen.

..ELSEVIER.

Hollandsche vertaling der Ars Poëtica (V. bl. 272, Vr. 311). De voornaamste vertalingen, zoowel in proza als in poëzy, van de onderscheidene werken van HORATIUS, en dus ook van zijne *Ars Poëtica*, zijn te vinden in de *Symbolae Literariae*, 1843, p. 21, sq.

P. H. T.

[A. J. VAN DER AA, J. P. A. en J. L. A. I. vermelden de rijmlooze vertaling van dit werk door VONDEL en de berijmde door PELS en HUYDECOPER.]

Wapen van Hartigveldt (V. bl. 272, Vr. 314). Is van goud, met een springend hert van keel op een grond van sinopel. ICHNEUTES.

Begraafplaats van het hart van Karel, Hertog van Gelre (V. bl. 277, Vr. CLXIV). Vóór dat de Broederenkerk te *Arnhem* gebouwd werd, stond dáár het Minderbroederen- of Observantsklooster, en dáár werd het hart van Hertog KAREL in 1538 begraven, terwijl zijn ligchaam in de groote, toen St. Eusebiuskerk, en zijn ingewand in het naburig klooster *Monnikhuizen* bijgezet werd. Toen de Broederenkerk in September 1805 om hare bouwvalligheid moest afgebroken worden, werden die kistjes, met het hart daarin, door de zorg der regering, in den Hertogelijken kelder, op het koor der groote kerk, geborgen. De merksteen zal wel niet bewaard gebleven zijn. Maar nu stel ik als Gelderschman en als Arnhemmer er grooten prijs op te weten, hoe, door wie, wanneer en op wiens kosten dat fraaije monument verrezen is, dat boven dien grafkelder prijkt. Zou mijn belangstellende land- en stadgenoot dat ook kunnen uitmaken?

P. N.

[Van gelijken inhoud is het antwoord van ***, geput uit de *Kunstkronijk*, 1846. bl. 34.]

Huis of kasteel te Spangen (V. bl. 277, Vr. CLXV). Daar ik mij in de gelegenheid zie gesteld om aan het verlangen van C. L. te voldoen, zoo hoop ik, dat het hier volgende zijne nieuwsgierigheid eenigzins zal bevredigen. Al zijne vragen echter kan ik niet beantwoorden; doch ik denk, dat ik al ver zal komen, en in de hoop, dat een ander het minder volledige zal aanvullen, wil ik, gedachtig aan het spreekwoord: »Vele handen maken ligt werk," beproeven wat ik vermag.

Dat de bedoelde ruïne die van het huis te *Spangen* zij, is, dunkt mij, boven allen twijfel verheven, ten minste te oordeelen naar de allernaauwkeurigste geographische beschrijving, die C. L. er van geeft; en bovendien zijn de overblijfselen der sloten, welk de despoten der middeleeuwen ook in het tegenwoordig Hoogheemraadschap van *Schieland* eertijds deden verrijzen, om zich òf tegen burgeroorlog, òf tegen het geweld van vreemden te beveiligen, niet zoo talrijk meer, dat men ligtelijk gevaar loopt ze te verwarren.

Het huis te *Spangen* dagteekent reeds van zeer vroegen tijd. Het eerste slot van dien naam, eertijds *Matenesse* geheeten, werd omtrent het jaar 1200 gesticht door een' der zonen van de Burggraven van *Leyden*; in 1230 was het in bezit van PHILIPS, vierden zoon van JACOB, Burggraaf van *Leyden*, UITERNESSE genaamd, die gehuwd was met NIKOLAA VAN TEYLINGEN. PHILIPS UITERNESSE, kleinzoon van evengenoemden PHILIPS, stamheer der toen reeds ingedijkte landen van *Spangen* geworden zijnde, stichtte in 1310 een geheel nieuw slot; hij bouwde er een' schoonen toren en eene kapel bij, omringde het met eene wijde gracht en sierlijke, net beplante singels.

Even als andere sloten, moest *Spangen* ook weldra in de rampen van een' rampzaligen burgerkrijg deelen, waardoor het vaderland anderhalve eeuw geteisterd werd. Nadat de *Hoeksche* en *Kabeljaauwsche* twisten in 1350 een' aanvang hadden genomen, werd het in 't daarop volgende jaar door Graaf WILLEM VAN BEIJEREN, hoofd der *Kabeljaauwsch*-gezinden, overrompeld, terwijl de toenmalige bezitter, DIRK VAN SPANGEN, in *Braband* was, en leed toen door diens afwezigheid groote schade. In 1384 werd het door zijnen zoon PHILIPS hersteld, die in 1405 met Graaf WILLEM VI in den *Arkelschen* oorlog voor het slot *Hagestein*, bij *Vianen*, was. Hij moet daar en nog la-

ter den Graaf menige dienst bewezen hebben, waarvoor deze hem in 1409 met de Ambachtsheerlijkheid *Ouderschie* begiftigde (*). In den jare 1419 hielp hij het nadeelige verbond voor Gravin JACOBA sluiten te *Woudrichem*, tusschen haar en haren oom JAN VAN BEIJEREN. In 1426 werd *Spangen* door de Kennemerlanders, onder aanvoering van WILLEM NAGEL, veldheer van Gravin JACOBA, verbrand en ten gronde toe vernield, terwijl Heer ENGELBERT VAN SPANGEN het slot in eigendom bezat. Nadat deze Heer in den bloei van zijn leven was overleden, is het door diens zoon PHILIPS in 1453 op nieuw herbouwd. Het geheele gebouw was 80 voeten breed en lang; aan de oost-, zuid- en westzijde, behalve zijn hooge keldergrond, was het twee verdiepingen hoog, aan al de drie zijden met een' even hoogen kap gedekt, en rondom maar een vertrek diep van omtrent 19 voeten; in het midden des gebouws was eene ruime opene binnenplaats; aan den zuidoosthoek dezer plaats verhief zich een achtkante toren met een overstekenden omgang, welks borstwering met schietgaten voorzien was, en met eene sierlijke achtkanten spits gedekt. De voorgevel aan de noordzijde van het gebouw was veel lager en niet overal even hoog; omtrent 20 voeten van den noordwesthoek was eene groote poort, die tot ingang diende, door welke men op de gemelde binnenplaats kwam, en voor welke eene lange houten brug lag, met eene valbrug in het midden.

Ten tijde van den beruchten Jonker Fransen oorlog, en wel in 1489, moest *Spangen* wederom veel van het vuur des oorlogs lijden. Laatstgenoemde Heer PHILIPS VAN SPANGEN, Ridder en Raad van den Hove van *Holland*, eischte van den Hove eene som van 1700 ponden Hollandsch en 5 grooten voor de schade, welke zijn slot geleden had in den *Rotterdamschen* oorlog, waarvoor het gemeld Hof in den jare 1561, bij uitspraak hem toewees 600 ponden Hollandsch (†).

Eer ik verder ga, moet ik nog melden, dat de beroemde PHILIPS VAN MARNIX VAN ST. ALDEGONDE van dezen PHILIPS VAN SPANGEN afstamde. Zijn vader, JACOB VAN MARNIX, was gehuwd met MARGARETHA VAN EMMERICOURT, dochter van HENDRIK VAN STULLE EN EMMERICOURT, Heer van *Willenchy*, en ELISABETH VAN SPANGEN, dochter van genoemden PHILIPS VAN SPANGEN.

Na 1489 schijnt het slot *Spangen*, gedurende geruimen tijd, niet meer in de wederwaardigheden des oorlogs gedeeld te hebben. Ten jare 1550 vertoonde het zich nog in vollen luister, zoo als men kan zien in N°. 139 der afbeeldingen in het *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden* van RADEMAKER en LE LONG, doch eindelijk werd het in den Spaanschen oorlog verbrand, en is na dien tijd nooit weder herbouwd. Wanneer en door wien dat geschied zij, is niet met zekerheid te bepalen; men kan hieromtrent GOUDHOEVEN, VAN LEEUWEN, LOIS en andere schrijvers nazien, die omtrent deze gebeurtenis nog al uiteen loopen.

De overblijfselen van het huis *Spangen* zijn van tijd tot tijd zeer vervallen (zie *Tegenw. St. van Holland*, dl. IV. bl. 17). Lang schijnen zij zich in dien staat vertoond te hebben, zoo als de *Tafereelen* in het *Kabinet* van RADEMAKER en LE LONG aanwijzen, en welke afbeeldingen genoegzaam overeenkomen met die in SMIDS' *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, den 3den en 4den Junij des jaars 1576 geteekend. Wat door de vernielende hand der menschen gespaard was, werd echter langzamerhand door den tand des tijds gesloopt, tot dat eindelijk het grootste gedeelte der muurbrokken door een' hevigen stormwind in Augustus des jaars 1718 omver geworpen werd.

Onder mijne berusting bevinden zich nog twee teekeningen der ruïne in kleuren, in 1743 door den bekenden oudheidkundige, JACOB KORTEBRANT, op de plaats zelve geteekend. Volgens de beschrijving, die C. L. er van geeft, zoo als hij de overblijfselen bij zijn jongste bezoek aldaar bevond, schijnen zij sedert 1743 weinig verandering ondergaan te hebben. Ik laat hier eene korte beschrijving der ruïne volgen door KORTEBRANT, toen hij ze in genoemd jaar bezocht, waartoe ik 's mans eigene woorden bezig: »Aan de Noordzijde tusschen twee hooge boomen was nog klaar te bespeuren dat daar den ingang geweest was, alzoo de grond daar nog vrij wat hooger was dan aan wederzijde; de wijde grachten waren ten eenenmale toegegroeid en zonder water, alleen maar wat slijkerig, des wij op die plaats over een klein plankje gingen, om zoo binnen, en rondom den puinhoop alles te beschouwen. Aan den Zuidoosthoek was het muurwerk nog wel 20 voeten hoog, op welker hoek een ooijevaarsnest lag; dus de Noord- en Westzijde afgeteekend hebbende, traden wij buiten, om den romp over de puinhoopen naar achteren te bezien; hier vonden wij de gracht met water bezet; hier teekenden wij de Zuid-en Oostzijde; de Zuidzijde lag in de midden tot den grond ter neder, maar de Oostzijde was nog het hoogst. Eenige schreden ten Noorden het gewezen slot, vind men de poort van den ingang, benevens eene kloeke boerenwoning, welke ik op

(*) Den giftbrief vindt men bij VAN MIERIS, dl. IV. bl. 154.

(†) De uitspraak en gewijsde van het Hof van *Holland*, wegens het Regtsgeding tusschen PHILIPS VAN SPANGEN en de Staten van *Holland* is o. a. te vinden in S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*, f. 1102 en C. VAN ALKEMADE, *Jonker Fransen Oorlog*, bl. 333.

den 3den September des jaars 1745 heb afgeteekend."

Na de geschiedenis en verwoesting van het huis te *Spangen* kortelijk aangestipt te hebben, ga ik onderzoeken wat van de bewoners geworden is. Ik vermoed, dat het reeds, terwijl het nog in welstand was, vóór de verwoesting, niet door de eigenaars bewoond werd, en er toen misschien slechts een slotvoogd of kastelein op geplaatst was. Dit vermoeden is op het volgende gegrond: CORNELIS VAN SPANGEN, zoon van PHILIPS, die het tijdens den Jonker Fransen oorlog bezat, werd na den dood van zijnen broeder PHILIPS, die in 1529 aan de zweetziekte overleed, Heer van *Spangen* en *Terlist*. Ten tijde van MAARTEN VAN ROSSUM werd hij door Keizer KAREL V aangesteld tot Gouverneur en Kapitein-Generaal van *Antwerpen*, en wordt als Regeringspersoon en krijgsman zeer geprezen. Hij overleed in 1559 op het huis *Terlist*, bij *Antwerpen*. Hij werd opgevolgd door zijnen zoon PHILIPS, die huwde met JOSYNE VAN DEN BONGAERT uit het land van *Valkenburg*, gedurende wiens bezit het slot *Spangen* verwoest werd. Sedert die verwoesting, hebben de nakomelingen der Heeren van *Spangen* die landen, benevens de overblijfselen van het slot, in bezit gehouden, en in *Braband* in vollen luister gebloeid. Onder anderen werd CORNELIS VAN SPANGEN, welke den laatstgenoemden Heer opvolgde, door den Aartshertog ALBERTUS VAN OOSTENRIJK tot Ridder verheven. ANNA CATHARINA VAN SPANGEN, geboren in 1652, kleindochter van laatstgenoemden CORNELIS, was geestelijke in het klooster der ongeschoeide Karmelitessen te *Leuven*. In het begin dezer eeuw woonden te *Brussel* nog nakomelingen, en wel lieden van rang, van de Heeren van *Spangen*. Uit een' particulieren brief, die onder mijne papieren berust, blijkt, dat de Heer van *Spangen* in 1803 den volgenden naam en titels voerde: »Hoog Edelen en Wel Geboren Heer, Mijnheer CORNELIS JUSTUS PHILEBERTUS, Grave van *Spangen* ende van *Uiternisse*, van de Burggraven van *Leyden*, Heer van *Rhijnland* ende *Britten*, Baron van *Herent Wijckmaal* ende *Oosterheym*, Heer van *Spangen*, van *Terlist*, van *Valkenisse*, van *Nieuland*, van *Noyenbeeke*, van *Middelharnis* en andere plaatsen. — Lid van den Edelen Staat van *Braband* etc. etc." — De briefschrijver voegt hierbij: »Mij dunkt het is al wel." — Of thans de familie VAN SPANGEN nog bestaat, of dat al die grootheid binnen den tijd eener halve eeuw als door een' tooverslag is verzonken, is mij onbekend, evenmin wie de tegenwoordige eigenaar van *Spangen* is. Ik voor mij meen hiermede mijne taak afgedaan te hebben; wel had ik er nog eene menigte historische bijzonderheden kunnen invlechten, waartoe een handschrift van KORTEBRANT overvloedig stof oplevert, welk handschrift mij tot een goeden leiddraad verstrekt heeft, doch dan ware mijn antwoord al te lang geworden, en eene geschiedenis van het slot en de Heeren van *Spangen* wordt niet gevraagd. Indien C. L. nog meer aangaande dit onderwerp verlangt te weten, raadplege hij: S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata* (waarin men de geslachtlijst van *Spangen* vindt); — JUNIUS, *Batavia*, cap. 17, en W. VAN GOUDHOEVEN, *Kronijk van Holland*. SMIDS, RADEMAKER en LE LONG, KOK en andere schrijvers hebben uit deze bronnen geput.

Js. v. R.

[Ook van A. J. VAN DER AA, C. W. BRUINVIS, DAVID, C. A. B. en D. M. v. N. hebben wij antwoorden ontvangen. De vraag is echter door Js. v. R. zoo uitvoerig en volledig beantwoord, dat zoo wij hetgeen bovengemelde geachte medewerkers ons toegezonden hebben, plaatsten, slechts zouden herhalen wat reeds door hem gezegd is.]

De van Veens (V. bl. 278, Vr. CLXVI). HOUBRAKEN zegt in zijn *Groote Schouburgh der Nederlantsche Kunstschilders en Schilderessen* (dl. II. bl. 309) omtrent ROCHUS VAN VEEN: »ROCHUS VAN VEEN, zoon van OCTAVIO VAN VEEN, of, zoo anderen willen, de Broederszoon, oeffende zig mede in de Schilderkonst, doch meest met Waterverf op papier of perkement. Deze had twee zonen, waarvan de oudste maar de Penceelkonst oeffende. Zij woonden in *de Beverwijk*, daar zij stil en gerust leefden, verlustigende zig alleen in die zoete bezigheid van allerhande gedierten en vogelen naar 't leven in kleuren af te schilderen, op de wijze van P. HOLSTEYN, dog uitvoeriger. In 't jaar 1706 werden tot *Haarlem* hunne nagelaten Teekeningen, Schilderijen en Printkonst verkogt, na dat de laatste van dien Konststam ten grave gedaald was."

Van zijne broeders JAN en SIMON VAN VEEN vind ik echter, zoo min iets bij HOUBRAKEN als bij IMMERZEEL, wiens berigt omtrent ROCHUS VAN VEEN niets meer behelst dan hetgeen HOUBRAKEN omtrent hem vermeldt.

A. J. VAN DER AA.

[Hetzelfde deelt φ^2—φ ons mede uit HOOGSTRATENS *Woordenboek* en voegt er bij, dat op de geslachtlijst der VAN VEENS, in het bijvoegsel op dat werk voorkomende, JAN en SIMON VAN VEEN niet gevonden worden, ofschoon zij toch zeer waarschijnlijk tot die familie zullen behoord hebben.]

Het kasteel Riemsdijk (V. bl. 278, Vr. CLXVII). Het is wel zeker, dat in het dorp *Gassel*, in het land van *Cuijk*, in vroegere tijden een kasteel gestaan heeft, getuige de naam van dat dorp, hetwelk dien, even als zoo vele anderen, wel van het *Castellum* der ouden zal ontleend hebben.

Dat gezegd kasteel onder den naam van *het kasteel Riemsdijk* zou zijn bekend geweest, daarvan is in het land van *Cuijk* niets be-

end. Des vragers navorsching zal zich tot een ander oord moeten uitstrekken.

W. A. HAMELBERG.

Beschrijving der stad Vlissingen (V. bl. 278, Vr. CLXIX). In het XXste deel van de *Hedendaagsche Historie of tegenwoordige staat van alle volkeren*, te Amsterdam , bij ISAAC TIRION, 1753, lees ik:

»Het wapen der stad *Vlissingen* is een rood veld met een zilveren fles, men zegt ter gedagtenis van ST. WILLEBRORDS flesse, waarvan de stad volgens het oude gevoelen, haren naam ontleend zou hebben."

Volgens het »voorberigt" van het werk is de voornaamste inhoud van het hoofdstuk, waarin de beschrijving van *Vlissingen* voorkomt, vervaardigd in den jare 1745, voor den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. IMAN PAUW, Substituut Griffier van den Hoogen Raad, destijds Schepen en Raad der stad *Vlissingen*.

Zou men op grond van het bovenstaande niet voor zeker kunnen aannemen, dat de schrijver van het MS. in 1754 (dus tien jaren later dan bovengemelde Heer zijne beschrijving schreef) zich omtrent het veld van het Vlissingsch wapen, — dat, naar ik meen, in alle gedrukte beschrijvingen voorkomt als een *rood*, en geenszins als een *groen* veld, — vergist heeft?

L. *te V.*

[Van hetzelfde gevoelen is φ^2—φ, die behalve op de getuigenis des schrijvers van den *Tegenw. staat van Zeeland* zich nog beroept op die van SMALLEGANGE, *Cronijk van Zeeland* en DE KANTER, *de provincie Zeeland.*]

Een der helden van Chattam (V, bl. 279, Vr. CLXXI). Ten onregte meent JOHANNES, dat voor de spelling BRAKEL het grafschrift van dien zeeheld pleit. Het luidt: »Hier rust d'Heer JOHAN VAN BRAKEL, Schoudt bij Naght van *Hollandt* en *Westvrieslandt*, geschooten in de bataelje tegens de France Konings Vloot den 10 Juli in 1690." In het Latijnsch bijschrift, onder zijn borstbeeld, wordt hij genoemd JOHANNES à BRAKEL.

WILHELMUS à BRAKEL, predikant te *Rotterdam*, schrijver van de *Redelijke Godsdienst*, gestorven in 1711, was een zoon van THEODORUS GERARDI à BRAKEL, predikant te *Makkum*, gestorven 1669.

D. B.—A.

Een der helden van Chattam. De vraag van JOHANNES is zeer eenvoudig te beantwoorden; de koene zeeman heette JOHAN VAN BRAKEL, gelijk blijkt uit zijn grafschrift, voor zoo ver dit in Hollandsch proza vervat is. (vgl. KOK, dl. VIII, bl. 923.)

In dezen geslachtsnaam is het woordje *van* uit den aard der zaak onmisbaar, en zoo men enkele personen vindt, die zich BRAKEL schrijven, is zulks alleen toe te schrijven aan geheele onkunde, aangaande den oorsprong diens naams. *Brakel*, *Braekel* of *Braeckel* is toch een plaatsnaam, en wel eene verkorting van *Brakelo*, d. i. *een loo* (wij willen ons hier niet in den strijd over de beteekenis van dien plaatsnaam mengen), *alwaar braak liggende landen zijn.* Deze plaatsnaam wordt dan ook vrij dikwijls aangetroffen; dus heeten o. a. de bekende heerlijkheid in den *Bommelerwaard*, een gehucht, gemeente *Alphen*, provincie *Noord-Brabant*, en eene heerlijkheid nabij *Aalst*, in *Vlaanderen*, welke laatste, op zijn Fransch, veelal *Bracle* gespeld wordt. Naar deze plaatsen ontvingen verscheiden personen den familienaam VAN BRAKEL, òf als Heeren dier heerlijkheden, òf omdat zij van een dier dorpen afkomstig waren. Zoo vindt men dan ook onder de onderteekenaars van het Verbond der Edelen leden van twee verschillende adellijke geslachten, het Vlaamsche DE BRACLE en het Geldersche VAN BRAKEL. Van dit laatste, dat ook in *Holland* vele goederen bezat en aldaar vele aanzienlijke betrekkingen bekleedde, en dat thans nog in *Gelderland* in vele takken voortleeft, geeft TE WATER (*Verbond der Edelen*, st. IV) eene uitvoerige geslachtlijst, door KOK, in zijn *Woordenboek*, *Bijv.* dl. II, overgenomen. Echter moesten er, volgens de boven gegeven afleiding, ook verscheidene niet adellijke familiën VAN BRAKEL ontstaan. Tot een van deze behoort, volgens onze bescheidene meening, de held van *Chattam*. Wel is waar vermoedt KOK (*Bijv.* dl. II. bl. 272), dat hij één persoon was met JOHAN VAN BRAKEL, zoon van JOHAN VAN BRAKEL en HENDRIKA WILLINK, die omstreeks denzelfden tijd op het vermelde geslachtregister voorkomt; maar vooreerst wordt, zoo ver ons bekend is, JAN VAN BRAKEL nergens edelman genoemd, en vinden wij het waarschijnlijker, dat hij verwant was aan den zeekapitein CORNELIS VAN BRAKEL, wiens zoon en kleinzoon, PIETER en CORNELIS BRAKEL, insgelijks het vaderland ter zee dienden (vgl. A. J. VAN DER AA, *Biogr. Woordenb.* op deze artikels), welke voornamen, CORNELIS en PIETER, echter in het adellijke geslachtregister nergens voorkomen. Op deze gronden bestrijden wij tegen KOK en den Heer VAN DER AA de verwantschap dier zeekapiteins met het Geldersche geslacht.

De tweede vraag van JOHANNES vereischt eigenlijk geene beantwoording; hij sla slechts een *Biogr. Woordenboek* op, b. v. het nieuwste, dat van A. J. VAN DER AA, en hij zal daar, behalve eene vrij uitvoerige levensbeschrijving, een aantal bronnen vinden opgegeven, waaronder BRANDT, *Het leven van* DE RUYTER, en DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen*, eene eerste plaats bekleeden.

Evenzeer had dit *Woordenboek* hem de ongerijmdheid zijner vierde vraag kunnen doen inzien; WILHELMUS à BRAKEL was in 1635 ge-

boren, en kan dus bezwaarlijk een afstammeling van den zeeheld zijn, die eerst in 1618 het levenslicht zag. Zijn vader was THEODORUS GERARDT á BRAKEL, insgelijks een godgeleerde van eenige vermaardheid, die waarschijnlijk van het Noord-Brabandsche *Brakel* zijnen naam ontleende, en dien, volgens de gewoonte van de geleerden dier dagen, in à BRAKEL veranderde.

Of er nog afstammelingen van den zeeheld bestaan, is moeijelijker te beslissen. Was hij dezelfde persoon als de edelman JOHAN VAN BRAKEL, dan kunnen die nog slechts in de vrouwelijke linie bestaan, daar, volgens het geslachtregister, diens zoon alleen twee dochters naliet. Was hij, gelijk wij meenen, niet dezelfde, dan kunnen wij hieromtrent niets mededeelen.

Het antwoord op de laatste vraag is dit: Keizer NAPOLEON heeft hier te lande het eerst eene wet ingevoerd, waarbij iedereen verpligt werd een' familienaam (*van*) te hebben, welke voortaan niet anders dan met koninklijke goedkeuring mogt worden veranderd. Eerst sedert dien tijd is de spelling der geslachtsnamen onveranderlijk, terwijl zij vroeger veelal dezelfde veranderingen onderging als de spelling der overige woorden. Zoo werden *ca*, *co*, *ey* en *uy* met *ka*, *ko*, *ei* en *ui* verwisseld en BUYCK, BUYS, *Leyden*, CAMPHUYSEN, COOLHAES, enz. in BUIK, BUIS, *Leiden*, KAMPHUIZEN en KOOLHAAS veranderd. De geleerden verlatijnschten veelal hunne namen, waaraan de familienamen op *us*, *i*, *ae*, enz. uitgaande, meest hunnen oorsprong ontleenen, terwijl anderen slechts het voorzetsel *van* in *à* of *de* (spreek uit *dé*) vertolkten. Wij merken echter nog op, dat de veranderde spelling der eigennamen veelal minder door de naamdragers zelven, dan wel door historieschrijvers en andere letterkundigen is in zwang gekomen.

PHILOGRAMMATOS.

[Op dezelfde vraag ontvingen wij antwoorden van J. L. A. I., D. F., C. A. B. en A. J. VAN DER AA, daar laatstgenoemde omtrent de afkomst van JAN VAN BRAKEL, van een ander gevoelen is dan PHILOGRAMMATOS en eenige bijzonderheden, door dezen niet vermeld, mededeelt, laten wij zijn antwoord volgen.]

Een der helden van Chattam. Volgens mijne nasporingen, bij de bewerking van het artikel BRAKEL (JAN VAN) voor het door mij bijeen gebragt wordende *Biogr. Woordenboek der Nederlanden*, bestaat er alle reden om te vermoeden, dat de bedoelde held van *Chattam* behoord heeft tot het oud adellijk geslacht VAN BRAKEL, waarvan de geslachtlijst voorkomt bij TE WATER, *Historie van het Verbond der Edelen* (st. IV, bl. 234—248), en zeer waarschijnlijk een zoon was van JOHAN VAN BRAKEL en van HENDRIKA WILLINK. Is dit nu zoo, dan was hij gehuwd met MARIA LOUISA VAN LIERE, en won bij haar WILLEM FREDERIK VAN BRAKEL, die uit zijn huwelijk met JAKOBA POMPE, twee dochters naliet, van welke de oudste, LOUISA ISABELLA VAN BRAKEL, gehuwd was met WILLEM VAN LIERE, Heer van *Katwijk*, en geen kinderen naliet; de tweede, HENRIETTA PHILIPPINA VAN BRAKEL, was getrouwd aan CHRISTIAAN REINOUD VAN WIJHE, Heer van *Echtelt*, doch het blijkt niet, of zij hem kinderen heeft geschonken. In allen geval ziet men daaruit, dat geen der tegenwoordige VAN BRAKELS regtstreeks van onzen zeeheld afstammen.

Onder het levensberigt van den zeeheld, in gedacht *Biogr. Woordenboek*, vindt men de bronnen vermeld, waarin iets over hem te vinden is.

Daar WILHELMUS à BRAKEL afkomstig was uit *Braband*, van ouders, die de Roomsche godsdienst waren toegedaan, en de VAN BRAKELS reeds in de XIVde eeuw in ons land gevestigd zijn, waar zij de bezitters van het slot *Develshem*, bij *Dordrecht*, waren, blijkt het, mijns inziens duidelijk, dat eerstgenoemde niet slechts geen nakomeling van den zeeheld, maar zelfs geen stamgenoot van hem geweest is.

Omtrent het vijfde punt der vraag van JOHANNES, weet ik slechts te zeggen, dat de voorouders van WILHELMUS à BRAKEL zich slechts BRAKEL hebben geschreven, maar dat zijn vader DIRK GERRIT BRAKEL, vermoedelijk in navolging van andere geleerden van die dagen, zijnen naam gelatiniseerd heeft en zich is beginnen te schrijven: THEODORUS GERARDI à BRAKEL.

A. J. VAN DER AA.

VRAAGTEEKENS.

61. — *Philip de Thaun.* Tot welke eeuw behoort PHILIPPE DE THAUN, die in zeer oud Fransch een *Bestiaire* schreef, in verzen, welke ieder op zichzelf in 't midden en op 't einde rijmen? (Zie het BIJBLAD voor 1853, bl. CXC.)

J. M.

---

62. — *Antwerpsche vertaling van Hamlet.* Weet ook iemand, of de vertaling van SHAKSPEARE'S HAMLET, waarvan bl. 13 van het BIJBLAD voor 1854 melding wordt gemaakt, werkelijk is in 't licht gegeven?

J. M.

---

63. — »*Mijnheeren! 't is niet als voorheen.*" Wie van de HH. Navorschers kan mij in zijn geheel opgeven, zoo mogelijk met den naam des makers, een gedicht op NAPOLEON I, bij gelegenheid van zijne verschijning voor den Senaat te *Parijs*, na zijne terugkomst uit *Rusland?* Indien ik mij niet bedrieg, luidt de aanhef aldus:

„Mijnheeren ! 't is niet als voorheen,
Dat ik mij kom aan u vertoonen,
Een kous moet thans de plaats bekleên
Van mijn verwelkte laauwerkroonen." *enz.*

C. A. B.

64. — *Munt te Ursem.* Voorheen was de Westvriesche munt te *Ursem*, vanwaar zij door graaf FLORIS V in 1288 naar *Medemblik* werd overgebragt. Zijn er van deze munt noch in een of ander muntkabinet stukken aanwezig? hoe waren zij gestempeld, en welke waarde hadden zij?

n. r.

65. — *Lodewijk van Nassau.* Wie geeft mij het belangrijkste van den inhoud op der *Remonstrance fate au Roij par le Conte Ludovic de Nassau touchant les moyens de remedier aux troubles du Royaume*, 1573 in 8°., en in welke publieke of particuliere bibliotheek een exemplaar berust?

J. L. A. I.

66. — *S. Kros.* Weet iemand den voornaam voluit op te geven en eenige levensbijzonderheden mede te deelen van den Ingenieur S. KROS, een der ontwerpers en directeuren van het kanaal van *Katwijk*, die zal, door dit in DE NAVORSCHER te doen, grootelijks verpligten

A. J. VAN DER AA.

67. — *Erf-Baanderheeren van Luxemburg en Chiny.* Bestaan er nog afstammelingen van een der geslachten, door welke dit erfelijk ambt is bekleed, en kan men mij tevens opgave doen van geslacht- en geschiedkundige werken betreffende het hertogdom *Luxemburg?*

M°.

68. — *De Hertogin van Belluno.* In DE NAVORSCHER V. bl. 286, in het stuk: NAPOLEON'S *Maarschalken*, leest men onder N°. 19: »CLAUDE VICTOR PERRIN, Hertog van *Belluno*, geboren te *Lamarche* den 7den December 1764, gestorven te *Parijs* den 1sten Maart 1841. *De Hertogin van Belluno was een Friesch kapje.*"

Wie weet meer van dit *Friesche kapje* tot *Hertogin* gepromoveerd?

J. D.
L.

69. — *Klein Tromp, Preussisch Holland.* Bij het *Frische Hoff*, waaraan *Koningsberg* is gelegen, ligt een plaatsje, *Binuusberg* geheeten. Nabij hetzelve te *Klein Tromp* werd in 1822 en 1833 een aantal oude gouden munten gevonden. Zie J. FRIEDLAENDER, *die Münzen der Ostgothen*, Berlin, 1844, p. 22 sqq. Men vraagt, vanwaar die naam *Klein Tromp*, alsmede de naam *Preussisch Holland*, welken een ten Z. W. daarvan op kleinen afstand gelegen stadje draagt?

J. D.
L.

70 — *De gekortwiekte faam.* In 1825 werd door de H. H. Studenten der Hoogeschool te *Utrecht*, een aanvang gemaakt met de uitgave van een »*Utrechtsch Akademisch-blad*" onder dien naam. De exemplaren welke mij daarvan onder de oogen kwamen, zijn rijk aan echten *humor* en vol studentikositeit. Wil iemand de beleefdheid hebben mij meê te deelen: Hoelang *de gekortwiekte faam* haar vrolijk klapwieken boven *Utrecht* heeft volgehouden?

JOHANNES.

71. — *Catalogus van Anonyme werken.* Bestaat daarvan een Catalogus, buiten het »*Theatrum Anonymorum et Pseudonymorum, van* PLACCIUS, Hamburg, 1708;" en de »*Dictionnaire des Ouvrages Anonymes et Pseudonymes*, van BARBIER, 3 vols. Parijs. 1822—1824," en wel inzonderheid voor de werken van Nederlandsche schrijvers?

J. BRAKEL.

72. — *Wopen, wopen, Wanne, wanne.* In VAN DER VEENS *Zinnebeelden*, 4°. uitgave, pag. 287 en in 8°. pag. 218, komt bovengenoemde uitdrukking voor met de kantteekening, dat het een Deventersch spreekwoord is. Wat beteekent het? en behoort de uitroep: O Sint ANNE! die onmiddelijk op wopen, enz. volgt, er ook bij?

B. J. A. M.

73. — *Inrigting van Adversaria.* Welke is de beste wijze om adversaria in te rigten? Vele en uitvoerige inlichtingen hieromtrent, beschrijvingen van verschillende adversaria zouden mij zeer welkom zijn, en zeker velen met mij, die het nog niet met zich zelven eens zijn, welke wijze de beste zij.

E. G. LING.

74. — *Cochenille.* Dit bekende insect (coccus cacti), hetwelk, omstreeks het jaar 1523, het eerst van *Mexico* in *Europa* is ingevoerd, wordt o. a. op *Java* en op de W. Indische eilanden *Curaçao* en *Aruba* gekweekt. Het levert eene schitterende, scharlakenkleurige verwstof op. Gaarne wenschte ik te weten:

Welke stoffen hoofdzakelijk in den handel voorkomen, waarbij van de cochenille als kleurstof wordt gebruik gemaakt?

JOHANNES.

75. — *Argus.* Op den 14den September 1825 is te *Brussel* het eerste nommer uitgekomen van een weekblaadje, *Argus*, hetwelk zich voorstelde: »de uitbreiding en de beoefening der landtaal zooveel mogelijk te bevorderen." Het werd in den aanvang bij BREST VAN KEMPEN, later bij P. M. DE VROOM uitgegeven.

Aangenaam zou het mij zijn te mogen vernemen:

1°. Tot op welk tijdstip de uitgave van de *Argus*, die zich door geestige vertoogen en opmerkingen aanbeval, geregeld is voortgezet?

2°. Of volledige series, van dit blad, nog menigvuldig in bibliotheken en op auctiës voorkomen? JOHANNES.

76. — *Zoetje Gerbrants.* Wie was ZOETJE GERBRANTS, van wie een steendruk portretje is uitgegeven door Gebr. VAN LIER, te *'s Hage*? C. W. BRUINVIS.

77. — *Geslacht de Guiche.* Bestaan er in *Holland*, gelijk men mij onlangs mededeelde, onder den burgerstand nog afstammelingen van het adellijk geslacht DE GUICHE, die zelfs in het bezit der bescheiden zouden zijn om hunne afkomst voldoende te bewijzen? φ^2—φ.

78. — *Carolus de Longueval.* Wie weet mij iets omtrent dezen persoon mede te deelen, van wien ik een zeer fraai portret in groot folio bezit, gegraveerd door LUCAS VORSTERMAN? Hij wordt daarop geharnast en als ridder van het gulden vlies voorgesteld, terwijl het menigvuldig bijwerk schijnt aan te duiden, dat hij groote krijgskundige bekwaamheden bezat. D. F.

79. — *Justus Tjeenk.* Van dezen leeraar bij de Engelsche gemeente te *Vlissingen*, eersten secretaris van 't Zeeuwsche genootschap van wetenschappen, die *Bijdragen* schreef *voor de heilige aardrijkskunde*, opgenomen in de *Verhandelingen* van 't gemelde genootschap, dl. II. bl. 465. *Middelb.* 1771, zou ik gaarne meer willen weten, door middel van DE NAVORSCHER, die mij veelmalen heeft ingelicht. J. C. K.

80. — *Mr. J. van Lier.* Deze, bekend als schrijver van *Oudheidkundige Brieven*, 's Hage, 1760 met pl. stond in bloedverwantschapsbetrekking met P. HOFSTEDE, predikant te *Rotterdam*, die van hem getuigt: dat hij de wijsheid en geleerdheid hooger schatte dan de aanzienlijke bedieningen, die hem waren toevertrouwd. Welke waren deze bedieningen? En hoe na was hij verwant aan P. HOFSTEDE? Zie diens *Bijzonderheden der H. Schrift*, dl. I. bl. 431, in de noot. J. C. K.

81. — *Schoemakers.* Wie is de Hollandsche beeldhouwer SCHOEMAKERS, die het levensgroote standbeeld van SHAKESPEARE vervaardigde, waarmede de *Westminster-Abdij* te *Londen* prijkt, waarvan gewaagd wordt in *de Tijdspiegel* van Augustus 1855, bl. 140, en dat geroemd wordt als weêrgâloos van uitvoering en treffend door gelijkenis? J. C. K.

82. — *Joh. Swartenhengst.* SIEGENBEEK, n zijne *Geschied. der Leydsche Hoogeschool*, dl. II. T. en B. 272, meldt van dezen, dat hij in 1672 vergunning kreeg om bij wijsgeerige disputatiën te presideren; dat hem echter in 1675 deze vrijheid, ja zelfs het verblijf aan de academie werd ontzegd, omdat hij de Cartesiaansche wijsbegeerte had onderwezen, en die van ARISTOTELES in minachting zoeken te brengen. Aangenaam zouden mij nog meer bijzonderheden van dezen SWARTENHENGST zijn. J. C. K.

83. — *Staatkundige Weekbladen.* Bestaat er eene *Lijst der Staatkundige Weekbladen*, van 1795—1801 in ons Vaderland uitgeven, en waar zou die te vinden zijn? Gewone Couranten worden niet bedoeld. J. M.

84. — *Bonte Honden.* (Vgl. BIJBL. 1855. bl. lxviii.) SIMON zoude mij bijzonder verpligten door de mededeeling, waar hij gevonden heeft, dat bonte honden vroeger zeldzamer waren dan tegenwoordig, en dat den zwartbonten het vermogen werd toegeschreven om tooverheksen te krijgen. J. M.

85. — *De wereldkloot op oude Munten.* Zijn er ook nog oudere munten bekend dan die van Keizer CARACALLA, waarop vorsten zijn afgebeeld, dragende eene wereldkloot in de hand?

(Zie DUCANGE, *Dissert. de infer. aevi numism.* p. 15.) J. M.

86. — *Wapens op tafellinnen van* 1681. Een mijner vriendinnen bezit een fraai stel tafellinnen, waarin vier wapens geweven zijn met het jaartal 1685. De wapens dragen het onderschrift: *Hornes*, *Tiennes*, *Nassau*, *Schagen*. Gaarne wilde zij weten, van welk adellijk geslacht dit haar tafellinnen zou kunnen afkomstig zijn, en houdt zij zich H.H. Navorschers om inlichting aanbevolen. H.

87. — *Pieter Post.* PIETER POST, geboren te *Haarlem*, was bouwmeester van de *Mauritsstad* te *Fernambuca* in *Braziliē*, van het huis *Zwanenburg* of *Ter Hart*, van het stadhuis te *Maastricht*, en van de Oranje-zaal in het *huis ten Bosch.* Kan men ook opgeven den tijd van zijne geboorte, zijne reizen en bedrijven en den tijd van zijn overlijden? J. SCHREUDER.

88. — *Andries van der Wal.* Weet een der Navorschers mij ook eenige bijzonderheden op te geven omtrent ANDRIES VAN DER WAL, die overleden is den 4den September 1671 (te *Haarlem*?) en aldaar landmeter was? W.

89. — *Verbetering van Rijnlands boezem.* Wie is de schrijver van het werkje: *Over de*

verbetering der ontlasting van Rijnlands boezemwater, en het project der doorgraving uit het Wijkermeer naar de Noordzee, 1772, Haarlem, J. BOSCH? Kan het ook nog in aanmerking komen bij het bestaande plan ter doorgraving van *Holland* op zijn smalst? Zoo ja, dan wenscht de ondergeteekende de aandacht daarop te vestigen. LABORANTER.

---

90. — *Cornelis te Rome.* »De Apostolische Kamer te *Rome* is met een Hollander die KORNELIS heet en de dijkagiën verstaat, geconveniëert over het droogmaken van eenige moerassen." (*Haegse Mercurius*, den 3 September 1698, N°. 9.)

Wie was deze KORNELIS?

LABORANTER.

---

91. — *Junius Brutus Secundus Friso.* Wie gaf de *Verzameling van Staatspapieren tot de Vereenigde Nederlanden betrekkelijk*, onder den pseudoniem van JUNIUS BRUTUS SECUNDUS FRISO, te *Leyden* in 1780 in het licht? De inhoud daarvan loopt vooral over de quaestie over het *ongelitimeerd convoy*, in de vier Quartieren van *Friesland* in 1779 behandeld. In de opgewonden voorrede, gedagteekend *L(eiden?)* 18 December 1779, vindt men, p. XV—XX, het een en ander over de wijze van stemmen in de vier Quartieren in *Friesland*. J. D. / L.

---

92. — *Een opregte Vries aan V. D. H.* Wie is de schrijver van de brochure: *Brief van een opregten Fries aan den Heer* V. D. H., ook in het Friesch vertaald, *Lettre d'un bon Frison à Monsieur* V. D. H., 8 bladzijden groot (omstreeks 1779 (*)?) in het licht gegeven, zonder opgave van drukplaats? En wie was V.D.H., van wien wij daarin lezen: »wij weten dat gij nog al veel invloed ten Hove hebt"? J. D. / L.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

De zilveren penning, door den Heer J. J. M. Oz. beschreven: „stadsgezigt met wapen, omschrift *Principis auspiciis*, onder het wapen van *Holland*, aan weêrskanten daarvan *Flor.* CIV; *keerzijde*: stadsgebouw met opschrift: *pace et justitia*, daaronder S.P.Q. LEOV." — is een gedenkpenning op het stadhuis te *Leeuwarden*, dat nog in de kroonlijst het opschrift: *pace et justitia* draagt en waarvan Prins WILLEM KAREL HENDERIK FRISO in 1715 den eersten steen legde. Van daar het bijschrift: *principis auspiciis*, terwijl den vrager nu ook wel het *S(enatus) P(opulus) Q(ue) Leov(ardiensis)* duidelijk zal zijn, vooral als hij het eene wapenschild nog eens goed beziet, waarin hij dan het wapen van de stad *Leeuwarden* (niet van *Holland*) zal herkennen. Flor. CIV zal wel zijn: *Flor(eat) Civ(itas)* of *Flor(ente) Civ(itate)*.

De tweede penning, waarnaar hij vraagt, is een gewone en betrekkelijk niet zeldzame Leydsche Schutterspenning van 1667, gelijk uit wapen en randschrift blijkt.

Omtrent het *Gesticht te Montfoort*, verwijzen wij den vrager F. naar de daarvan bestaande reglementen en het tijdschrift: *de stem uit Montfoort*.

Het spreekwoord *verscheiden is vijf-en-zeventig* (elders *verscheiden is dertien*) heeft daarvan zijn' oorsprong, dat voor een gewoon teller, die het niet verder dan tot tien of twaalf brengt, *dertien* en nog veel meer *vijf-en-zeventig* een getal is, dat *verscheidene* of een ontelbare menigte aanduidt.

Daar *elf en acht* even veel *is* als *twaalf en zeven*, geeft dit spreekwoord te kennen, dat het op hetzelfde neêrkomt, of men het in de breedte of in de lengte of hoe ook neemt: 't is net zoo lang als het breed is.

Tegen het woord *lectorium*, dat E. G. LING in navolging van *auditorium* voorstelt, om daarmede „de gezamenlijke lezers van een' schrijver aan te duiden," hebben wij evenmin bezwaar, als tegen *pistorium, tonsorium, sutorium* voor „gezamenlijke bakkers, barbiers en schoenlappers" — behalve dit alleen, dat het woord niet in gebruik is.

De levensbijzonderheden van den Schout-bij-nacht SAMUEL STORY, voor zooverre ze voor de geschiedenis belangrijk zijn, vindt V. P. uitvoerig en onpartijdig beschreven in de *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen* door Mr. C. J. DE JONGE, dl. VI. N. 2. De nadere vragen naar zijn' persoon en huisselijk leven gelieve V. P. over 25 jaar nog eens in te zenden, wanneer 's mans betrekkingen waarschijnlijk allen zullen overleden zijn en niet meer gekwetst kunnen worden door berigten en mededeelingen, waarvan nu de openbare vermelding nog minder gepast is.

Het spreekwoord *hij laat roosje maar zorgen* is eene verbastering van: *hij laat de rozen zorgen*, en dit van: *hij laat violen zorgen;* eene woordspeling voor ieder duidelijk. 't Andere spreekwoord waarnaar J. J. M. Oz. vraagt, is eene vertaling van: *il vit comme le bon Dieu en France*, en ziet op de hostie (*le bon Dieu*), de pracht en den praal van den *monstrans*, waarin deze bewaard wordt, en de eer, daaraan in het Katholieke Frankrijk bewezen.

Dromvenker is een van de menigvuldige basterdvloeken van *drommel* afgeleid.

Dat men in den laatsten tijd gewoon is op het adres van briefjes onder den naam te voegen: *ZEd.* of een dergelijken titel, is eene overbeleefdheid, ontstaande uit de dwaling, dat *dezen*, zoo als men vroeger daaronder schreef, betrekking heeft, niet op den brief, maar op den persoon, aan wien de brief gerigt is.

Eρευνητης vindt het opmerkelijk, dat „een vrouwe, genaemt NIES A°. Ci. 1586 wesende paeschdach tot *Haerlem* begraven so swaer was datse van twijntich mannen ter kercken wert gedragen" en deze woorden alzoo verstaande, dat ze bij levenden lijve op de schouders van 20 man haar' kerkgang deed, ziet hij daarin eene koninklijke vertooning: wij, die *ter kercken dragen* voor een synoniem van *begraven* houden, kunnen in eene lijkstaatsie van twintig dragers noch iets bijzonder opmerkelijks, noch eene koninklijke vertooning zien, waarom wij eene vraag naar vrouw NIES overbodig achten en haar asch in vrede laten rusten.

(*) Wij zouden zulks opmaken uit de woorden: „dezer dagen is gedrukt de lange brief die Prins WILLEM V aan onze (Friesche) Staten geschreven heeft, om hen af te raden van eene Resolutie toe te stemmen, waarbij *Frankrijk* hare rekening zoude vinden." Is dit de gedrukte Missive van Z. D. Hoogheid aan de Ed. Mog. Staten van *Friesland* van den 24 Januarij 1779? en is daarop gevolgd de ook gedrukte Extract Resolutie der Staten van *Friesland*, van den 22 April 1779?

AANTEEKENINGEN.

Lijst van Rederijkerkamers. Meer dan eens (o. a. *Nav.* V. bl. 271) is gevraagd naar eene zoo mogelijk volledige lijst van de vroegere en hedendaagsche Rederijkerkamers en heeft men gewezen op W. KOPS, in zijne bekende *Schets.* Sedert de uitgave van diens verhandeling zijn echter zoo vele stukken omtrent de Rederijkers aan het licht gekomen en heeft men gedurig zoo veel meerdere Kamers ontdekt, dan er vroeger bekend waren, dat het geenszins overbodig is eene geheel nieuwe lijst daarvan op te maken. Ik laat ze hier volgen, waarbij ik mij tot de *oude* Kamers bepaal, en de in onzen tijd opgerigte voorbijga; ik meen, wat mijne bronnen betreft, nog te moeten vermelden, dat onderscheidene namen uit stedebeschrijvingen, uit de Belgische tijdschriften voor Letterkunde, eenige uit handschriften of gedrukte zinnespelen zijn te zamen gebragt, en mij vooral van dienst is geweest eene keurige, geschrevene verzameling, met ingeplakte blazoenen en figuurlijke punten, vroeger in bezit van den Heer G. VAN ENST KONING. Van sommige Kamers kende ik óf alleen het blazoen, óf alleen de zinspreuk; van enkele noch blazoen, noch zinspreuk, en niets meer dan eenig berigt, dat ze bestaan moeten hebben. 't Zal uit de lijst duidelijk genoeg blijken, — en ik spreek hier tevens mijn' wensch uit, dat mijne mede-navorschers deze opgave mogen aanvullen en (waar 't noodig is) verbeteren, opdat ze later door middel van dit Tijdschrift ter algemeene kennis mogen gebragt worden.

AALST.	1. S. Barbara.	*Vincit vim veritas* (?).	
	2. De . . . bloem (S.Catharina).	*Amor vincit omnia* (?).	
AARSCHOT.	1. Het airschot of tarwebloeisel.	*Door jonst en min.*	
	2. De wijngaardrank.	*Fomentum amoris.*	
ALKMAAR.	't Groen lauwerier.	*In jeught groeijende.*	
ALVERINGHEM.		*Schamel in de bors.*	Zie *Belg.Mus.*II.bl.362.
AMERSFOORT.		*Uit 't wilt bloeijende.*	
AMSTERDAM.	1. De eglantier onder de doornen. (*Oude K.*)	*In liefde bloeijende.*	Zie WAGENAAR, *Amst.*
	2. De witte lavender. (*N. K.*)	*Wt levender jonst.*	
	3. Het vijgeboomken.	*Het soet vergaren.*	
ANTWERPEN.	1. De violieren.	*Uyt jonsten versaemt.*	Zie VAN ERTBORNS monographie over deze kamers, 1806, 1822, *Belg. Mus.* I. bl. 137; VIII. bl. 63.
	2. De olijftak.	*Ecce gratia.*	
	3. De goudsblom.	*Groeijend in deuchde.*	
	4. 't Lelyken van Calvariën.	*In liefde groeijende.*	
	5. De papgulden.		
ARENDONK.	't Heilig groyt felle.	*Uyt vreugd en jolijt.*	
ARNHEM.			
ASCAPELLE.	Zie EGGEWAERTSCAPELLE.		
ASSCHE.	De barbarissen.		
'ATRECHT.			
AXEL.	1. De vier melc-teelen.	*Broederlycke liefd.*	
	2.	*God ontcommer elcx harte.*	
BASSEVELDE.		*Versaemt door liefde.*	
BELLE.	1.	*Jong van zinnen.*	
	2.	*Spade ryck.*	
	3.	*De geldsenders.*	
BELLEGEM.		*Nieuw vloeyende.*	
BENTHUIZEN.	De huislookbloem.	*Liever verhuisen.*	
BERCHEM.	De bloeijende wijngaertranck.	*Niet sonder God.*	
BERGEN OP ZOOM.	Der vreughde bloem.	*Liefde maeckt eendracht.*	
BERGSCHE HOEK.	De willige bloem.	*Door liefde bewilligt.*	
BERKEL.	De berkenboom.		
BEVEREN.	De Christusoogen.	*Christus oogen onderdaen.*	*Belg. M.* VII. bl. 33.
BEVERWIJK.	De witte lely.	*Wij wijcken tooren.*	
BILSEN.	De veltbloemen.		
BLEISWIJK.	De dubbele geele hofbloem.	*Wijckt ontrouw.*	
BORCHLOON, (LIMBURG).			SERRURE, *Vad. Mus* I. bl. 112.
BREDA.	1. 't Vreughdedal.	*Wij vaten geneucht.*	
	2. 't Berkerijs.		
	3. De orangieboom.	*Uyt rechter liefde.*	
BRIELLE.	De vreugdebloem.		
BRUGGE.	1. De Heilige Geest.	*Mijn werck es hemelic.*	*Belg. Mus.* IX. bl. 453; X. bl. 241.
	2. De drie Santinnen.	*Die lijdt verwint.*	n. l. MARIA MAGD., S. CATHAR. en S. BARBARA.
BRUSSEL.	1. Het boeck.	*Om beters wille.*	Zie DE LASERNA SANTANDER, *Mém. Hist. sur la Biblioth. de Bourgogne*, p. 169.
	2. De coorenbloem.	*Jeucht sticht vreucht.*	
	3. 't Marien cranske.	*Minnelyck accoort.*	
	4 De veltbloemen. (de Violet?)		
	5. De lelie.		
	6. De olijftak.		
CAESTER.			Eene kamer, die het *Knaep-gilde* genoemd wordt.

CHARLOIS.			
CLUYSEN.		*De kluysenaers zonder kappen.*	
DEINZE.	't Kindeken Jezus.	*Doynse om een beter.*	
DELFT.	De rapenbloem.	*Wij rapen geneugt.*	
DENDERMONDE.	1. De roos.	*S. Rochus* (?)	SERRURE a.p.bl.109,441.
	2. De leeuwrik.		
	3. De distelvink.		
DIEST.	1. De Christusoogen.	*Christusoogen doersient al.*	
	2. De lelybloem.	*Reyn bloeme.*	
DIXMUIDEN.	1. De Heilige Geest.		Van later' tijd zijn hier de kamers: *nu, morgen niet* en *het H. kruis.* De kamer onder N°. 2 vermeld, is, volgens de opgave van DE LASERNA SANTANDER, maar misschien met *Diest* verward.
	2. De leliebloem.	*Rein bloeme.*	
	3.		
DOORNIK.			
DOMBURG.			
DORDRECHT.	De fontein.	*Reyn geneucht.*	Zie SCHOTEL, *Kerkel. Dordrecht,* afl. 1. bl. 11.
DOUAI.			
DUINKERKEN.			
EDINGE.	De pensé-bloem.	*Penser il fault.*	
EECKE.	Het H. kruis.	*Verblijders in het kruis,* of *ontsluiters van vreugd.*	
EGGEWAERTSCAPELLE.	De fonteinisten kruisbroeders.	*Schrael in de bors.*	*Belg. M.* II. bl. 363.
ELVERSELE.	De roode roos.	*Onnoozel gezinde.*	
ENKHUIZEN.	De accolyen.		
ST. GEERTSBERGEN.	1. De Heilige Geest.	*Ubi vult spirat.*	Zie *Ned Spect.* II. bl. 43. *Belg. Mus.* VII. bl. 409 en 428.
	2.	*Crescamini vetera renovando* (*Barak-spelers?*).	
GEERVLIET.	De dorre boom.	*'t Jolijt van den dorren.*	
GEMBLOURS.			
GENDT.	1. De fontein.	*Als 't past, bi appetite.*	Zie PH. BLOMMAERTS Monografie, 1808.
	2. De boomlooze mande.	*S. Agneta.*	
	3. De lely. (brem-bloem?)	*S. Maria t'eeren.*	
	4.	*S. Barbara.*	
	5. Jesus met de balsembloem.		
GHEEL.	De brembloem.	*Al met den tijd.*	
GOEREE.	Het nagelbloemken.		
GOES.	De nardusbloem.	*Met gantser herten.*	
GORINCHEM.	Het segelbloemken.	*Vernieut uyt liefde.*	
GOUDA.	1. De goudsbloem.	*Wt jonsten begrepen.*	
	2. De balsembloem.	*In liefde vruchtbaer.*	
'S GRAVENHAGE.	1. De korenbloem.	*Met geneuchten.*	
	2. De groene lauriersspruit.	*Jeugd neemt aan.*	PARS, *Katw. O.*, bl. 223.
	3. De Batavier.		
'S GRAVEZANDE.	De geele violetten.	*Sonder bedroefde herten.*	NAVORSCHER II. bl. 202.
HAARLEM.	1. De pellicaen of speelcoornen. (*Oude K.*)	*Trou moet blycken.*	Zie AMPSING, *Haarlem,* bl. 398, en VAN DER WILLIGENS Monogr. in het *Apollineum,* III. bl. 59 (1826).
	2. De witte angieren (*Vlaams. K.*)	*In liefde getrouw.*	
	3. De wijngaertrancken. (*Jonge K.*)	*Liefde boven al.*	
HAASTRECHT.	1. 't Gelisbloemken.	*Uyt liefde versocht.*	
	2. De balsembloem.		
HALLE.			
HARELBEKE.		*Vroielijk overal.*	
HASSELT (LIMBURG).	De roode roosen.	*Hitte verkoelt.*	
HASSELT (O.VLAANDER).		*S. Catharina.*	*Belg. M.* IV. bl. 418. SERRURE a. p. bl. 113.
HAZEBROEK.		*Obedientig in 't werk.*	
HAZERSWOUDE.	1. De haselieren. (*Oude K.*)	*Aensiet Gods cracht.*	
	2. De meibloem. (*Jonge K.*)	*Met liefde volbragt.*	
HEENVLIET.			
HELMONT.	De vlasbloem.	*In schoonheit bloeyende.*	
HERENTHALS.	't Cauwoerdeken.	*Schwt qua woerden.*	
'S HERTOGENBOSCH.	1. De vierige doornbosch.	*In viericheit groeijende.*	
	2. S. Catharina.	*Wilt trou oorboren.*	
	3. De jonge laurieren. (S. Barbara)	*Jeucht maeckt vreucht.*	
HONDSCOTE.	Het lijden Christi.	*Torcular calcavi solus.* (*de pertsetreders.*)	
HONDSHOLREDIJK.	De laurierspruit.	*Bedyckt in vreden.*	
HOOGEVEEN.	De veenbloem.		
HOOGSTRATEN.	Het eglentierken.	*Caritas.*	*Belg. M.* VII. bl. 377.
HOORN.	De roode angieren.	*Wilt hooren twoort.*	
DEN HOORN, bij DELFT.	De hoornbloem.	*Nooit hooger verreesen.*	

HOUTHEM.		*Hitte werkt in geur vloeyende.*	*Belg. M.* II. bl. 363.
HOUTKERKE.		*Twistberegters.*	
HULST.	De H. transfiguratie (hulstbloem?)	*R(eyne?) M(inne?)*	*Belg. M.* IV. bl. 411.
IPEREN.	1. Alpha et Omega. 2 De rosieren. 3. De licht geladen. 4. De vreugdenaers. 5. De moeren. 6. De getroue herten.	*Spiritus ubi vult spirat.*	Zie *Messager des sciences hist. de Belgique*, 1889, 3e livr.
ISENBERG.		*Geen milder in 't vloeien.*	*Belg. M.* II. bl. 364.
KAMERIJK.			
KAPELLE, O/IJSSEL.	De barnetelbloem.		
KAPELLE, O/BEVELAND.			
KAPERIJK.	De berkenboom.	*Ses al in therte.*	
KASSEL.			
KATWIJK A/RHIJN.	1. De korenairen. (*Oude K.*) 2. De korenspruit. (*Jonge K.*)	*Lieft moet blijcken.* *In liefde vurig.*	Zie PARS, *Katw. Oudh.* bl. 220.
KATWIJK A/ZEE.	De kempenbloem.	*In liefde accoort.*	
KETEL.	1. De zonnebloem. 2. De zonnebloemspruit.	*Noyt meerder vreucht.* *'t Schiet na Gods woort.*	
KORTRIJK.	1. S. Barbara. 2. De fonteinisten. 3. Het H. kruis. 4. De hovelingen.	*God voedt veel sotten.* *Tijdverlies.* *Minnelyck van herten deur cruus ons heeren.* *Den geest swiert in den hof.* (*Kunst en eendracht minnaers.*)	*Belg. Mus.* III. bl. 5.
KRUISHOUTEM.		*Hout'em in liefde.*	
LÉAU (Z. BRABAND).			
LEBBEKE.			
LEEUWARDEN.		*Och mocht het rijsen.*	
LEFFIJNGHE.	De fontein. (?)	*Altoos doende.*	*Belg. M.* II. bl. 364.
LEYDEN.	1. De witte accoleyen. 2. De orangielely. (*Vlaams. K.*) 3. De palmboom.	*Liefd is tfondament.* *In liefd. groeyende.* *In liefd werckende.*	
LEYDERDORP.	De patientiebloem.	*Liefd blyft sonder endt.*	
LEYDSENDAM.	De olijftak.	*Liefd brengt vree.*	
LEYSELE.	Het H. Sacrament.	*Lichtdragers door liefde eendrachtig vloyende.*	*Belg. M.* II. bl. 364.
LEUPEGHEM.			
LEUVEN.	1. Het roselaer. 2. Het kersouken. 3. De lelybloem. 4. De pieterceliewortel. 5. De pensé. 6. De meluite.	*Minne is tfondament.*	
LICHTERVELDE.		*Vreedzamig reizen.*	
LIER.	1. Den groeyenden boom. 2. Het jenettebloemken. 3. De hofbloemkens.	*'t Dor wordt groeyende.* *Wt jonsten versaemt* (*dongheleerde*). *Volbrengt liefde.*	Zie *Belg. Mus.* VIII. bl. 288.
LOKEREN.	De wijnpers.	*'t Geschiedt uit liefde.*	
LOO (VUREN-AMBACHT).	1. De royaerts. 2. De fontein. 3.	*Ic verryke de royaerts.* *Van sinnen jonck al in 't groen.*	*Belg. M.* II. bl. 368.
LOOSDUINEN.	De orangiespruit.	*Door duin bevrijd.*	
MAASEIK.			
MAASLAND.	De olijfboom.	*'t Spruit uit liefde.*	
MAASSLUIS	De mostertbloem.		
MAGDALENA KAPELLE.	S. Lasarus.		
MECHELEN.	1. De peoen. 2. De lischbloem.	*In principio erat verbum.* *Minne verwint.*	Vgl. DE LASERNA SANTANDER, t. a. p.
MEENEN.	1 S. Barbara. (de hoppe?) 2. H. Drieenheid	*Wy hoppen bruers.* (bijgend. *de 7 vroede.*)	*Belg. M.* II. bl. 330.
MEESEN.	De wereltcloot.	*Hoe ick labuere, met pynen duere.*	
MIDDELBURG.	Het bloemken Jesse.	*In minnen groeyende* (*).	
MOL		*Sonder veel gheloovens.*	

(*) Ten onregte geeft 's GRAVESANDE, *Tweede Eeuwf. van Middelb. Vrijh.*, bl. 482, als spreuk op: *In minne bloeijende.*

MONSTER.	De blauwe wijngaertranck.	*Smaeckt druyfs soetheit.*	
MOORZEELE.		*Door Christus vijf wonden, Leeftmen licht gelaen van zon- (den.*	
NAALDWIJK.	1. De Jerichoosroos.	*'t Schiet uit liefden.*	
	2. De cederboom.		
NAMEN.			
NECKERSPOEL.	Het boonbloemken.		
NEDERBRACLE.			
ST. NICOLAAS.	De goudsbloem	*Behouden simpel van sinnen.*	*Belg. M.* X. bl. 300.
NIEUWENHOVE.	De violieren.		
NIEUWERKERK (DUIVELAND.)	De blauwe acoleyen.	*In minnen groyende.*	Mij alleen bekend uit MS. van den factor JOB GOMMERS.
NIEUWKAPELLE.	De H. geest.	*Ik troost de devote.*	*Belg. M.* II. bl. 368.
NIEUWKERKE.	1.	*Bly van zinnen.*	
	2. De H. Geest (?).	*Goetwillich in therte.*	
NIEUWKERKE (WAAS).	De vlasbloem.	*Peist op 't sterven.*	
NIEUWPOORT (HOLLAND).	't Wilde heibloemken.	*Ghebloeit int wilde.*	
NIEUWPOORT, (VLAANDEREN).	De roosekrans.	*Van vroescepe dinne.*	*Belg. M.* II. bl. 192.
NINOVE.	De witte waterrozen.	*Al vloeyende groeyende.*	
NIVELLE.			
NOORDWIJK.	De lely onder de doornen.	*Uyt liefde bestaen.*	Zie VERSTER VAN WULVERHORST, *Vriend des Vad.* dl. X. bl. 119.
NOOTDORP.	De damastbloem.	*Liefde verwint.*	
OESTGEEST.	De ogentroostbloem.	*Oegst geest-vreugd.*	
OOST-ROSEBEEKE.			
OSTENDE.			
OUDENAARDE.	1. De H. Geest (?).	*Pax vobis.*	Zie D. J. V. D. MERSCH, in *Belg. M.* VI. bl.373.
	2. 't Kersouken.	*Jonst soect const.*	*Belg.M.*, VII.bl.254.
	3.	*De bloeyende jeught.*	
	4.	*De verloren weesen.*	
OUDERKERK (DUIVEL.)	De geraepte loetkens.	*Plomp van zinne groyende.*	
OVERSCHIE.	De negen roô roseknoppen.	*'t Schiet uyt vreught.*	
POELDIJK.	De tarwebloem.	*Door liefde bloeijend.*	
POLLINCHOVE.	O. L. V. van den h. scapulier.	*Zalig geteekende.*	*Belg. M.* II. bl. 369.
POPERINGEN.		*De langhoirs victorinnen.*	
PIJNACKER.	De pijnappelboom.	*Uit liefde gepijnt.*	
ST. QUENTIN.			
RAMSCAPELLE.	Het h. sacrament.	*Minnaers der ware spijse.*	*Belg. M.* II. bl. 371.
REIMERSWAEL.	De drie korenbloemkens.	*In minnen versaemt.*	
RHIJNSBURG.	De roode angieren.	*'t Woordt is crachtich.*	
ROERMOND.			
ROESBRUGGE.		*Troostverwachters en lichtdragers.*	*Belg. M.* II. bl. 372.
RONSSE.	1.	*Laus Deo.*	
	2. De wijngaert.	*Naer arbeyt compt ruste.*	
ROTTERDAM.	De blauwe acoleyen.	*Met minnen versaemt.*	
ROUSSELARE.		*Seeghbaer van herten.*	Tot veel later tijd behoort de kamer: *Konstliefde vreest geen nyd.*
RUPELMONDE.	De geroffel.	*Wat schaet dat groeit.*	
DE RIJP.			
RIJSWIJK.	1. De willige rijsen.	*Wy rysen geneucht.*	
	2. De Anemybloem.		
SASSENHEIM.	De boterbloem.		
SCHEVENINGEN.	De madelieven.	*Laet vaeren droefheit.*	
SCHIEDAM.	1. De roode roosen. (*Oude K.*)	*Aensiet de joncheyt.*	
	2. De vijgeboom. (*Jonge K.*)	*'t Soet vergaren.*	
SCHIPLUIDEN.	De rozemarijn.	*'s Woordts kracht.*	
SCHOONHOVEN.	De pensébloem.	*Wy peynsen deucht.*	
SEVECOTE.			
SEVENKERKE.			
SICHEM.			
SLUIS IN VLAANDEREN.	De distelbloem.	*Van 't oude nieuw.*	
SOMMELSDIJK.			
SOTTEGHEM.		*Daer liefde bloeit, eendragt groeit.*	
STAVELE.	Ons Heren hemelvaert.	*Troostverwachters.*	*Belg. M.* II. bl. 372.
STEENVOORDE.	1.	*Onrust in genoechten.*	
	2.	*Ontsluiters van vreugden.*	
STEKENE.	De distelbloem.	*Scherp om grypen.*	
STOMPWIJK.	De africaan.		

STRAZEELE.	O.L.V. van Halseberghe.	*Van kleendaedigh bescheet.*	*Belg. M.* II. bl. 330.
SWEVEGEM.		*Liefde verwint alles.*	
TEMSCHE.	De wijngaerdrank.	*Oodmoedig verzoend.*	
THIELT.	De wilde roos (?).	*Ghebloyt in 't wilde.*	Later was er te *Thielt* eene kamer met de zinspreuk: *Snoeit eer 't bloeit.*
THIENEN.	1. De fontein.	*Fons gratiae, vitae et misericordiae.*	
	2. De korenbloem.		
THOLEN.			
THOROUT.		*Vol arbeyd en geest.*	
TONGEREN.			
ST. TRUYEN.	De olijftak.		
TURNHOUT.	De heybloem.	*Wy...... met blyscepen.*	
UTRECHT.	1. De violetten.		
	2. Het rosemarijnbloemke.	*Uyt rechte liefde.*	
VALENCIENNES.			
VEERE.	1. De witte lelyen.	*In reynder jonsten.*	
	2. De blauwe acoleyen.		
	(1530 vereenigd met *de witte lelyen*, als: *Missus scholieren.*)		
VEURNE (*).	1.	*Aerm in de beursse.*	*Belg. M.* II. bl. 357.
	2.	*Jonc van zinnen.*	
VILVOIRDEN.	De goudsbloem.	*Niet sonder Godt in liefde groeyende.*	
VLAARDINGEN.	1. De akerboom.	*Aensiet liefde.*	
	2. De lindenboom. (*Jonge K.*)	*Konst wy soecken.*	
VLISSINGEN.	1. De blau acolyen.	*Den geest ondersoecket al.*	
	2. Het reyn acoleyken.		
VOORBURG.	Jesus oogen.	*Niets voorburgen (verborgen).*	
VOORSCHOTEN.	De witte violen.	*Met liefd eendrachtig.*	
VOSSEMEER.	De korenairen.	*Christus is 's mensch voetsel.*	
WACKEN.		*Ziet het groeyt onbesproeyt.*	
WADDINXVEEN.	De handelaarsbloemen.	*Altijd vreed.*	
WAESMUNSTER.	De koornbloem.	*Jong zonder erg.*	
WAELEM.			
WAETEN.			
WARMOND.	Het roode mateliefken.	*In liefdt verwarmt* (Matth. 23: vs. 37).	
WASSENAAR.	De witte roosen.	*In liefde wast.*	
WATERINGE.	De geele meirbloem.	*Door 't water leven.*	
WERVICK.			
WESTERHEY.	De lavenderbloem.		
WESTOUTRE.	S. Barbara.	*Door liefde vereenigt.*	
WIJNOXBERGEN.	1. Jan Baptiste voor het kruis.	*Onruste in genoechten* (genaamd de *Royaarts*).	*Belg. M.* II. bl. 372.
	2.	*Eendragtigheid houd stand.*	
WOERDEN.	De kauwoerden.		
WULVERINGHEM.		*Overwinnaars door eendrachtigheyt.*	*Belg M.* II. bl. 374.
ZANDVOORT.	De wilde appelboom.	*Aensiet de kintsheit.*	
ZEGWAARD.	De seghbloem.	*Secht waerheit.*	
ZEVENBERGEN,	Zie SEVECOTE.		
ZEVENHUIZEN.	De narcissusbloem.		
ZIERIKZEE.	1. De distelbloem (eglantieren?)		Zie L. G. VISSCHERS *Gesch. der L.* II. bl. 94.
	2. De laurieren.		
ZOETERMEER.	De witte meirbloem.	*Met soeticheit meer.*	
ZOMERGHEM.		*D'oeffeninge leert.*	
ZOUTLEEUWEN.	De lelykens uyt den dale.	*Jonst voer const.*	
ZWARTEWAEL.	De nardusbloem.		

CONSTANTER.

(*) Drie andere waren vóór 1530 verdwenen.

Vroege geleerdheid. In het 2e deel der *Brieven van* HERVEY, *Leeraar bij de Protestantsche Gemeente in Engeland, aan de Heer* WESLEY *geschreven*, leest men op bl. 284 en 285:

»BARATIER, dit wonderbaar kind, slechts *vier* jaren oud zijnde, sprak tegen zijne moeder in het Fransch, tot zijn' vader in het Latijn en tot de dienstmaagd in het Hoogduitsch. Op zijn *zesde* jaar verklaarde hij eenen Hebreeuwschen tekst, met eene vaardigheid, alsof het zijn aangeboren Hoogduitsch ware geweest. Op den leeftijd waarop andere kinderen naauwlijks hunne moedertaal vaardig of duidelijk konden lezen, verstond hij reeds niet alleen vijf onderscheidene talen, maar was er zelfs meester van. In zijn *elfde* jaar gaf hij eene geleerde Latijnsche verhandeling in het licht en vertaalde eene Hebreeuwsche reisbeschrijving in het Fransch. Nog slechts een jongeling zijnde, was hij in staat om met Hoogleeraren te redetwisten; werd hij vereerd met zitting in eene Hooge Kerkvergade-

ring en bevorderd tot den graad van Docter in de Wijsbegeerte."

In een werkje, hetwelk tot titel heeft: *Vrucht van ledige uren*, *Nuttige Jok en Ernst en vrolijk en onderhoudend allerlei*, te *Deventer* bij J. BRINKGREVE, leest men: »TASSO en POPE waren, nog kinderen zijnde, reeds dichters en schrijvers. — J. B. BARATIER konde in zijn *derde* jaar reeds lezen, in zijn *vijfde* jaar Fransch, Hoogduitsch en Latijn spreken.

C. H. HEINEKE van *Lubeck*, was in zijn *vijfde* jaar in de Geschiedenis en Aardrijkskunde, in de Ontleedkunde, Godgeleerdheid en Regten bedreven en sprak ook Latijn en Fransch."

Volgens eene oude schriftelijke aanteekening: ARMAND JEAN BOUTHILLIER DE RANCÉ, stichter van de Orde der *Trappisten*, geboren 9 Januarij 1626, overleden 26 October 1700, gaf op *twaalf-* of *dertienjarigen* leeftijd, den Griekschen dichter ANACREON, met aanteekeningen, in het licht en was, op den ouderdom van *tien* jaren, reeds *Kanunnik* van O. L. V. te *Parijs*. *Zestien* jaren oud zijnde, was hij reeds doorkneed in de gevoelens der Oude Kerkvaders en op zijn *een en twintigste* jaar reeds Docter van de *Sorbonne*.

S. v. W.

Brasserij. Merkwaardig zijn de bijzonderheden omtrent sommige maaltijden van Vorsten van *Europa* of Edellieden.

Toen WILLEM VAN ORANJE met de dochter van MAURITS, Keurvorst van *Saksen* in het huwelijk trad, waren er 5500 gasten, voor welke 4000 schepels weit, 8000 schepels koorn, 3600 emmers wijn en 1600 vaten bier gebruikt werden. De paarden verteerden 16000 schepels haver, schoon hierbij gezegd moet worden, dat er van den vorst zelven 1100 waren, en zij tezamen een getal van 6000 uitmaakten, hetwelk dat der gasten overtrof.

Toen in 1493 de eenige dochter van den Magistraatspersoon VEIT GUNDLINGER in *Augsburg* met eenen Trompetter in het huwelijk trad, werd de maaltijd aan 60 tafels gehouden, aan iedere tafel zaten 12 gasten, welke het getal van 720 uitmaakten. Het feest duurde 8 dagen en er werden voor aangekocht 20 jonge ossen, 44 jonge geiten, 300 jonge herten, 500 vogelen, 15 berghanen, 16 gemeste kalveren, 100 ganzen, 4500 stuks visch en 900 worsten. *Boekzaal*, Julij 1810, bl. 45 en 51.

J. SCHREUDER.

Bernardus Muyskens, Luthersch predikant te Leiden. In de *Gerechtsdagboeken* van *Leiden* komen een paar belangrijke bijdragen voor, omtrent dien predikant; doch te groot om hier eene plaats in te nemen. Ik zal die slechts ortelijk aanstippen, ten einde de belanghebbenden daarop indachtig te maken.

Wegens het houden van verbodene vergaderingen, werd MUYSKENS op den 27sten Mei 1595 op het stadhuis ontboden om verklaring van zaken te geven, waaruit wij zien, dat hij in 1594 reeds eene vermaning had ontvangen, zich daarvan te onthouden.

Hij zegt bij *'s Hertogenbosch* te zijn geboren, waar hij, 12 jaar geleden, een monnik der kruisbroeders was geweest; dat hij 6 jaar de gemeente der *Augburgsche Confessie* te *Aken* had bediend, vanwaar hij in 1591 naar *Woerden* was beroepen, en van daar wegens verandering van zaken naar *Leiden* was vertrokken, wonende met vrouw en kinderen op den Middelweg, en tevens de gemeenten van *Haarlem*, *Rotterdam* en *Delft* bedienende. Verder wordt däär over de Ouderlingen en Diakenen gesproken, met overlegging van het lidmatenboek, wier namen hier vermeld en dus voor de vergetelheid bewaard zijn geworden. Hij legt daarbij over twee attestatiën van wettige beroeping, die van *Aken* en *Woerden*; niettemin wordt hem gelast zich van die vergaderingen te onthouden enz.

Op den 2den Januarij 1596 is hij weder op het stadhuis ontboden, wegens het houden van vergaderingen. Hier wordt hij door ROMBOUT HOGERBEETS, Pensionaris van *Leiden* verhoord, waarbij in het kort vermeld staat wat MUYSKENS toen gesproken heeft, zeggende o. a. dat hij de stad niet zou worden uitgezet, indien hij bordeelen en kroegen hield, maar wel als verkondiger van Gods woord, enz.

Verder leest men däär, wat er zoo al bij zijne uitzetting is gebeurd enz.: belangrijk genoeg, voor de schrijvers over de Luthersche gemeente.

.. ELSEVIER.

Kalendernamen en derzelver beteekenis. De medegedeelde versjes vindt men verspreid en het duistere en onverstaanbare hunner beteekenis volledig opgehelderd in: *Almanachs Heijligen, of history der opkomst, voortgang en viering, van alle de Heijligen, die doorgaans met roode letters inden Almanach aengewesen zijn, en door de Roomsgesinde met godsdienstige eer gediendt worden. Joks- en Ernstswijze verhandeld, door* ABRAHAM MAGYRUS. Het werkje, in het begin dezer eeuw voor de *vijfde maal* herdrukt, is in geest en strekking gelijk aan dat van MARNIXS *Bijenkorf* en LYDIUS' *Roomsche Uilenspiegel*. Op den titel van een exemplaar van eenen vroegeren druk, dat aan CONSTANTIJN HUYGENS heeft toebehoord, schreef deze zijne spreuk CONSTANTER. De *derde* druk, 1698, met satierike titelplaat, 430 blz. in kl. 8°., die voor mij ligt, begint met: »*Het zekerste bescheyd uyt het vagevyer, ons ter hand gesteld door een zichtbare getuyge, welke zeyde, dat hy daar inne zelve geweest was*," waarover de predikant G. J. D. SCHOTEL, een en ander

afzonderlijk heeft medegedeeld; en eindigt met een slotvers door H. RAMPEN.

„MAGYRUS, die het schouwtoneel
Der Pape-kraem ons gaet ontvouwen,
Haar heiligen en haar God van meel
Ons doet ind' Almanach beschouwen:
En toont het grouwelyck bestaen
Van Pausen, Papen ende Nonnen;
Dat oyt in 't Roomsche vaticaen,
Gerokkent is, en afgesponnen:
Heb dank getrouwe Tolk MAGYR
Die ons d'afschouwelijke wegen
Van 't Roomze Babel op Papyr
Heeft afgeschetz. Leef lang in zegen
Ten dienst van God en van sijn kerk
En spijt van Misselijke Papen,
Die 'k wensch dat uyt u nuttig werk
Bekeeringsvruchten mogen rapen."

Ten bewijze dat ik geenzins ongevoelig ben voor de doorluchtige voorbeelden der GROLIERS en BIGNONS in het verleenen van *litterarisch hulpbetoon*, waarin het Bestuur van DE NAVORSCHER zich ten zeerste verheugt, omdat hij zijn doel meer en meer nabijkomt: *goeden wil ook onder letterkundigen*, sta ik volgaarne, door tusschenkomst van H. H. Bestuurderen, aan HENRY mijn exemplaar ter leen af. J. L. A. I.

[Onze medearbeider C. KRAMM vond de reeds tweemaal in ons Tijdschrift medegedeelde rijmen in *Journael ofte daeghlijcxsche Tydrekeninghe, inhoudende vele ghedenckweerdige sakken, die zoo voor als nae* CHRISTI *gheboorte tot onsen tijde toe, geschiet sijn. Wt verscheyden gheloofwaardighe historieschrijvers vergadert door* ZEGERUM CONINCXBERGEN, uitgegeven lang na het overlijden van den schrijver, door zijnen zoon. Haarlem bij GILLIS ROOMEN, 1602, kl. 8°.

Onder den naam van elke maand staat *Cisio Janus*, volgens den Heer C. KRAMM de naam van eenen Almanak, in slechte Latijnsche verzen omstreeks de XIde tot de XVIIde eeuw ten gebruike voor de schooljeugd vervaardigd. Dan volgen telkens twee Latijnsche regels, waarin volstrekt geene versmaat te ontdekken is, eindelijk een vierregelig Hollandsch rijm. Die rijmen komen met de vroeger medegedeelde overeen, behalve Mei, reg. 3, waar wij lezen:

Want dats nu in den Meij de ze (d. i. *zede*).

Augustus, reg. 1.

PETER hadde geist in schuer.

En eindelijk de rijmen op November en December, waarin wij hier den navolgenden rijmloozen onzin vinden:

Alle zielen oock voortgaen
o Heylge MARTIJN milde man
Hoochgeboren MARIA CLEMENS
CATHARINA voort An.

o Heylge BARBAR NICLA MARIA en
LUCIA, met vreuchden brenght ons
TOMAS dat Feest CHRISTI
STEF, JO, kinderdag stil.]

Begrafenispenningen. In den *Algem. Konst- en Letterbode* van 1855, N°. 34, bl. 270, vindt men eene opmerking van Q. N., dato 18 Augustus 1855, als zoude de Heer J. F. G. MEIJER in dien *Bode*, N°. 33, bl. 263, 1ste kolom, het vers van J. VAN VONDEL, op GOVERT FLINK, aldaar als *onuitgegeven* hebben gesteld. Ik vermeen echter bescheidenlijk, dat de Heer MEIJER, die het *Tijdschrift voor Penningkunde*, dl. II. bl. 763 e. v. aanhaalde, hier zeer onschuldig in is geloopen, daar hij dit *alzóó* reeds vermeld vond op bl. 769 van laatstgenoemd tijdschrift, in eene ingezondene bijdrage van den Heer S. H. VAN DER NOORDAA, uit *Dordrecht*, 2 Mei 1842, die dit gedeelte van zijn berigt verschuldigd was aan den Heer Med. Dr. M. VAN DEN BRANDELER aldaar.

Dit kortelijk over dit gering abuis.

Van Begrafenispenningen bestaan meer dan *ééne* soort, alle eenigzins verschillende. Om meer berigten uit te lokken, beschrijf ik gaarne de onderstaande, die mij zijn voorgekomen.

1. Van dien op FLINK bestaat mede een afdruk, ook eirond, doch niet ingegraveerd, op de begrafenis van G. FLINK, maar:

Ter Zaliger gedagtenis van Jufr. MELEBREGT, de Vrou van JAN SANIE, die d' eerst begraven is gedragen dees: X: in Oosters tempel, bou
R. MAERTENS, K. KOUWENBURG, W. MAQUET,
J. DE BOCK, J. QUESEN, S. OOSTERMAN,
K. KLINCKWERCK, A. ANDRIESZ., P. ENTE,
J. VAN DE POELE, Alle Wijnkoopers
Tot *Middelburg* in Zeeland,
Den XVIden van Grasmaent
des 1665ste jaers.
L. v. G. fec.

En daar onder op het liggend beneden schild of voetstuk:

Memento
mori.

Op de ommezijde, op het gekronkelde lint
Siet de Doot is een Inganck ten leven.

En onder aan op het schild:

Saligh sijn de doode die in den Heere sterven van nu aen ja segt de Geest, opdat sij rusten moghen van haren arbeit.

Apoc. 14 Capl.

Van dezen Penning bestonden twee leggers, alleen onderscheiden in het hoofddeksel of soort van muts der ontslapenen, zoo als ook die, welke in mijne verzameling berust, een is voor een vrouwelijk wezen.

Men vindt ook eene andere soort, iets kleiner en de voorstelling en afbeeldingen gewijzigd en waarschijnlijk van denzelfden maker.

2. Deze soort is mede eirond, heeft op de eene zijde een gelauwerd doodshoofd, daaronder twee doodsbeenderen kruiselings en daarboven een' gevleugelden zandlooper, twee sikkels en is omslingerd met een gekronkeld lint, waarop ingesneden:

Ick leef in Cristo.

Onder het doodshoofd een ovaal liggend schild als voetstuk, waarop is ingesneden:

Dat ghy bent ben ick ghewest, en dat ick ben, sult Ghij worden.

Op den rug:
Mijn Ligchaam Dat Nu rust
Sal wederom Verreijsen
En Met Mijn Siel Vereen(t)
Mijn Heijlant Eewich Preijsen.
PIETER BLANKERS
Geboren Primo Januari 1664.
Is gestorven Den 24 Februari
1714.

En op het dik van eenen opstaanden rand mede ingesneden:

Omdat Gy my deuchdelick hebt ghebrach(t) ter arden
Ter eeren en ghedachtenisse wil dit aenvarden.

3. Een dito, bijna hetzelfde, doch met eenen *geschelpten* opstaanden buiten-rand, en onder het doodshoofd op het voetstuk ingesneden:

De Doot is een inganck ten leven.

Op het lint ingesneden:

Salig sijn de Dooden die in den Heeren sterve(n) want sij rusten van haren arbeit.

Op den rug onder eenen ovalen bladerenkrans ingesneden;

D. O. M.
Bidt voor de Siel van
den Eerwaarden Pater
JOANNES MULDER
overleden den 12 Oct^b. 1770.
R. I. P.

4. Een dito dito, met opstaanden, doch ongeschelpten buitenrand, onder het gekroonde doodshoofd op het schild ingesneden:

Den dach des Doots Is beter als den Dach der geboorte.

Op het lint:

Salich etc. even als op N°. 3.

Op den rug:

THEODORUS VINCK, Natus den 15 Jan. 1648, Denatus Den 10 Decem̃. 1678.

Onder de wapenschilden van hem en zijne vrouw (of moeder?):

XX
——
O
——
X
——

C. G. B.

LIJST VAN BEKENDE HUWELIJKS-PENNINGEN,

in de XVIIIde en XIXde eeuw geslagen voor bijzondere Personen.

				Aanwezig bij
1702.	25 j.	HENDRIK PANTEL en ELISABETH GEERTRUIJ DIJCKMANS	16 Julij	BOONZAJER.
1706.	25 j.	ADR. VAN LOON en C. HUNTUM		
1707.	50 j.	L. VAN DE POLL EN CORNELIA VOLLENHOVEN		*Kon. Kab.*
1713.	50 j.	PIETER DE MEY en GEERTRUIJ VAN DER HEY		
1717.	50 j.	JAN STEEN en ANNA VAN DUIJN		
1717.	25 j.	OTTHO DE BRUIN en JOHANNA NOOTEN		*Kon. Kab.*
1718.	25 j.	ANTHONIE en ELISABETH GRILL		
1722.	50 j.	PIETER VAN LOON en AGNETA GRASWINCKEL	14 Dec.	
1723.	25 j.	F. DE HARDE en C. WALBEECK		
1724.	25 j.	A. ERBERVELDT en K. PLOOS VAN AMSTEL		*Kon. Kab.*
1726.	50 j.	ARENT VINK en ANNA NIEUWPOORT	1 Nov.	
1726.	25 j.	JOHAN EMANTS en SARA MARIA BRUIJNSTIJN		
1728.	25 j.	JOH. TIMMERS en SUSAN. LIBERTA (ELISABETH?) SCHINNE		*Kon. Kab.*
1728.	j.	BARTHOLOMEUS WIJBO en PETRONELLA LA CROIX		
1729.	25 j.	EGIDIUS VAN DEN BEMPTEN en AAGJE HOOFT		
1730.	50 j.	A. BIERENS en K. VAN HOOGMADE		
1733.	50 j.	J. SCHOLTING en C. HOF		
1733.	25 j.	EWOUT VAN DISHOECK en ADRIANA VAN DISHOECK		*Kon. Kab.*
1736.	50 j.	P. VAN AKEN en S. DOLL		
1737.	groen	ARNOLDUS VAN CITTERS en SARA JACOBA OCKERSE	22 Julij	*Kon. Kab.*
1737.	50 j.	J. BACKER en A. C. TEN GROOTENHUIS		
1738.	25 j.	W. VAN CITTERS en MARIA KIEN	22 Julij	*Kon. Kab.*
1740.	25 j.	THEODOOR ROGGE en GEERTRUID ELISABETH MUILMAN	11 Febr.	
1742.	50 j.	W. BUIJS en E. LESTEVENON		*Kon. Kab.*
1743.	50 j.	CORNELIS GERRIT FAGEL en ELISABETH DIERQUENS	23 Maart	*Kon. Kab.*
1743.	25 j.	M. VAN BAELDE en J. E. BOS		
1744.	25 j.	E. F. SCHIMMELPENNINCK MEERKERK en S. DUTRIJ		
1744.	25 j.	JOHAN ROBIJN en PETRONELLA MARGARETHA BEVAARDS		
1745.	25 j.	D. KORVER en N. KUIJTER		
1753.	25 j.	Ds. P. SMIDT en S. DE KOKER.		
1753.	25 j.	E. GILLOT en M. MOUNIER		*Kon. Kab.*
1754.	25 j.	PIETER CLEQUET en ANNA MARIA GRAVER		
1755.	25 j.	PAUL ROMBERTUS BEUCKENS en ANNA LUDELIN.		
1755.	25 j.	JAN HARMEN FRANKE en JOHANNA BLOM	5 Mei	BOONZAJER.

				Aanwezig bij
1755.	25 j.	GERRIT BLAAUW en MARGARETHA AGNETA VAN HEIST		*Kon. Kab.*
1757.	25 j.	D. VAN BALEN en A. DEN HOET		
1757.	50 j.	G. HOOFT en HESTER HINLOPEN		*Kon. Kab.*
1757.	25 j.	D. KULENKAMP en J. M. FRANKEN		
1758.	50 j.	PIETER VAN SCHOONHOVEN en MARIA ANNA WITHEIJN	17 April	BOONZAJER.
1759.	50 j.	JAN JACOB VAN WESTRENEN en CAT. MAMUCHET VAN HOUDRINGE	25 Aug.	*Kon. Kab.*
1759.	25 j.	C. M. VAN LEEUWEN en		
1760.	50 j.	ARENT VAN DER WAEIJEN en SARA HINLOPEN		
1760.	25 j.	S. GILLES en J. PETENIUS	8 Febr.	BOONZAJER.
1763.	25 j.	F. LESTEVENON en E. ALEWIJN		
1763.	25 j.	JACOB LUDEN en ELSINA WOONINGH		
1766.	25 j.	F. BEETS en		
1766.	j.	JAN VAN STRUIJCK en ANNA HEEMSKERK	14 Sept.	BOONZAJER.
1768.	25 j.	A. OKHUIJSEN en A. M. VAN LIESVELT		
1768.	50 j.	P. VAN SCHOONHOVEN en M. A. WITHEIJN		*Kon. Kab.*
1768.	25 j.	JOAN OSY en		*Kon. Kab.*
1768.	25 j.	Mr. H. VAN DER GRAAF DE VAPOUR en A. DE LA BARRE	23 Julij	*Kon. Kab.*
1768.	25 j.	idem idem	23 Julij	BOONZAJER.
1769.	25 j.	Mr. Z. STEENIS en G. B. VAN GHEMMINES		
1771.	25 j.	JOHANNIS DE HAAS en MARGARETHA CRUIJDER	26 Junij	BOONZAJER.
1771.	50 j.	N. SLEGHT en JOSINA EDENS		
1776.	25 j.	J. VAN KEULEN en A. VAN DEN BOGAARD		
1776.	25 j.	GERARD DANIëL DENICK en ANNA ELISABETH BISDOM		
1777.	25 j.	WILLEM VAN DER HOEVE en ANNA MARG. VAN DIEPENBRUGGE	8 Aug.	BOONZAJER.
1778.	25 j.	DIRK JAN BATMER en IDA BERCK		
1778.	25 j.	FREDERIK RÖHNE en MARIA CRAMER	17 Junij	
1778.	25 j.	J. F. D'ORVILLE en M. P. SCHRIJVER		
1779.	25 j.	Mr. D. J. THILENIUS en E. M. VAN DER HAER		*Kon. Kab.*
1779.	25 j.	L. MARTENS en A. M. LUNART	14 Mei	
1781.	50 j.	MATTHIJS HERFST en MARGARETHA PLAAT		*Kon. Kab.*
1784.	50 j.	J. H. HAST en		
1784.	50 j.	H. WOHRMAN		
1784.	50 j.	A. M. MOLIÈRE en M. E. VERON		*Kon. Kab.*
1784.	25 j.	JACOB MIDDELHOVEN en TRIJNTJE PIETERS ROGGE		
1785.	25 j.	J. HEEREMAN en M. E. PENNINK		
1785.	25 j.	L. SMITS en A. M. WIEGERS		
1786.	50 j.	HENDRIK HOOFT GERRITSZ. en SUSANNA ADRIANA HASSELAER		*Kon. Kab.*
1791.	25 j.	JAN VAN STRUIJK en ANNA HEEMSKERK	14 Sept.	
1793.	50 j.	ALEWIJN MAAN en MARGRITA HUEBIN		
1794.	25 j.	P. VAN DER RIET en M. A. VAN IJSSUM		
1796.	50 j.	A. J. BIERENS en J. H. WILLINK	2 Aug.	*Kon. Kab.*
1797.	25 j.	JACOBUS FRÖMER en MARIA BOGAARD	30 Junij	*Kon. Kab.*
1797.	25 j.	idem idem		BOONZAJER.
1803.	50 j.	GILLES GROENEVELT en CORNELIA PETRONELLA DE BOCK	14 Junij	*Kon. Kab.*
18 ?	25 j.	J. H. VINGERHOEDT en J. A. TERWEN		
1825.	50 j.	W. WILLINK en H. BIERENS	8 Oct.	*Kon. Kab.*
1833.	50 j.	JAN BRONKHORST en ANNA WESTENDORP	18 Febr.	
1833.	50 j.	B. DE GEER en G. B. VAN VIANEN *brons*		*Kon. Kab.*
1835.	50 j.	Mr. A. HOIJNCK VAN PAPENDRECHT en PAULINA LOEFF HESHUSIUS	23 Oct.	*Kon. Kab.*
1836.	50 j.	GERARDUS VAN HOUWENINGE en SEIJKE KUIJCK	4 Mei	
1838.	25 j.	J. B. BROENS en A. M. BRUGGEMAN		
1842.	50 j.	HENRI LEVYSSOHN en ELISABETH LAVINO	1 Junij	
1848.	25 j.	Baron VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT en Jonkvr. BOREEL		*Kon. Kab.*
1848.	25 j.	C. VAN DER KELLEN en A. C. KÖTTER		

Medegedeeld met uitnoodiging aan lezers en bijdragers tot verdere opgaven in DE NAVORSCHER.

C. G. B.

VRAGEN.

93. — *Wapens van Belgische Steden.* Men vraagt eene naauwkeurige beschrijving, met opgave der metalen en kleuren, van de wapenschilden der navolgende Belgische steden:

Brussel, Antwerpen, Mechelen, Gent, St. Nicolaas, Lokeren, Aalst, Oudenaarde, Dendermonde, Geertsbergen, Hasselt, Tongeren, Brugge, Kortwijk, Iperen, Nieuwpoort, Veurne, Meenen, Dixmuiden, Mons, Doornik, Namen, Hoei, Verviers, Dinant.

J. T. G.

---

94. — *Wapen van Delfzijl.* Hoe is het wapen van de stad *Delfzijl?* J. T. G.

---

95. — *Een middel tegen de hondsdolheid.* „Den 2den September 1757," vind ik ergens opgeteekend, „wierden buiten *Haarlem,* op een linnenbleekerij, een man, vrouw, knegt, meid, enz., te zamen 8 personen, door hun eigen hond die dol was, gebeten; de menschen zijn na zee gebragt om daarin gedompeld te worden, en de hond heeft men doorschoten."

Daar men met die indompeling toch wel niet zal bedoeld hebben, de ongelukkige lijders van het leven te berooven, wenschte ik wel eens te weten, of men een dergelijk zeebad onder de geneesmiddelen der hondsdolheid rekenen kan? φ²—φ.

---

96. — *Executie in de voorgaande eeuw.* In het midden der voorgaande eeuw werd te *Gouda* zeker drie en zestigjarig boosdoener, JAN VAN SANTEN, die bij eene inbraak een' oud' man met een pistoolschot in de zijde gekwetst en daarna met dezelfde pistool het hoofd verbrijzeld had, op het schavot levendig geradbraakt, daarna door een pistoolschot in zijne regterzijde gewond, toen met het afgeschoten pistool het hoofd verbrijzeld, dat vervolgens met eene bijl werd afgehouwen en op eene pen ten toon gesteld.

Zijn er later nog soortgelijke barbaarsche straffen in ons vaderland uitgevoerd, of was deze afschuwelijke executie het afscheid der middeleeuwen?

φ²—φ.

---

97. — *Terestein van Halewijn.* Dankbaar voor de mededeeling, aangaande dit geslacht, blijf ik echter nog wenschen naar de opgave van het volle wapen, zoo als het op de wapenkaart van *Dordrecht* gevonden wordt. Aangenaam zoude het mij tevens zijn, indien men mij de namen en huwelijken der kinderen van Mr. CORNELIS TERESTEIN VAN HALEWIJN en diens broeder FRANÇOIS, Heer van *Abbenbroek,* konde opgeven. M⁰.

---

98. — *Wapen van azuur, met drie wassende manen van zilver.* THOMAS DE ROUCK, sprekende over het veranderen van geslachtsnamen en wapens, door jongere zonen, zegt in zijnen *Nederl. Herauld,* ten opzigte van het geslacht WASSENAER, hetgeen volgt:

„In het huys van WASSENAER: (voeren) die van SANTHORST, *d'argent, à trois croissants de gueules*; die van GROENEVELT, *de sinople, à trois croissants d'argent;* die van CRANENBURCH, *de sable, à trois croissants d'argent;* die van DUVENVOORDE, *d'or, à trois croissants de sable;* die van POLANEN, *d'argent, à trois croissants de sable;* andere, *d'azur, à trois croissants d'argent;* in plaets van *de gueules à trois croissants d'argent,* voor die van WASSENAER."

Nu wenschte ik wel te weten — hetgeen DE ROUCK verzwijgt — den naam van het uit WASSENAER voortgekomen geslacht, dat tot wapen voerde: *d'azur, à trois croissants d'argent.* M⁰.

---

99. — *J. Gribius.* JOHAN GRIBIUS, geneesheer te *Amsterdam,* heeft het werk van P. CZ. HOOFT, *De rampzaligheden van den huize Medicis,* in het jaar 1665 in Nederd. verzen overgebragt, waarvan het oorspronkelijke handschrift, hetwelk nooit is gedrukt, berustte in de verzameling van HSS. van JAC. KONING. Zie zijne *Geschiedenis van het slot van Muiden en* HOOFTS *leven op hetzelve,* bl. 64, en aant. 126. Is nu de een of ander der lezers van DE NAVORSCHER in staat, meer bijzonderheden omtrent GRIBIUS mede te deelen, en wat er van zijn HS. geworden is?

J. C. K.

---

100. — *Een onbekende.* Onlangs vond ik in JOH. VAN BEVERWIJKS *Werken der geneeskonste,* enz. Amst. 1672, bij eenige geschrevene recepten, het volgende losse blaadje, dat ik mededeel, in de hoop door DE NAVORSCHER den schrijver te ontdekken.

MIJN OFFER.

Ps. 103, vs. 7.

Mogt ik in dienst van 't Land, een tijd van vijftig jaren,
Met zegen in Gods gunst den lust met kragten paaren,
Wie komt er d'eere van? 't Is u volsalig God!
Beslisser van 't geheel, en dus ook van mijn lot.
Heb dank voor al het goed aan mij hierin geschonken,
Waar in U liefde [*en*] trouw heeft zigtbaar uitgeblonken.
Houd d'indruk daar van klaar in mijn erkennend hart,
En weer in d'ouden dag van mij verdiende smart.
En groot was 't bovenal, mij in mijn God te sterken,
Het euangeliewoord tot zielsheil te bewerken,
Tot vastigheid van staat naar de onverwelkbre kroon,
In CHRISTUS door 't geloof, gebogen voor den troon,
Waaruit genade vloeid, door CHRISTUS geest en leven,
Dat wagt ik dat mij God mij zal in 't sterven geven.

Met CHRISTUS in mijn hart
de hemel in 't oog. Ps. 73. vs. 12, 13.

Geboren den 12den Augustus 1731. Op 't Congres te *Aken,* A⁰. 1748; te *Parijs* bij de Ambassadeur, A⁰. 1750; Clerq bij de collective middelen, A⁰. 1750; gepromoveerd tot Advocaat, A⁰. 1751; Clerq bij de finantie, A⁰. 1754; Commis ten comptoire van de Raadpensionaris, A⁰. 1759; Commis ter correctie van de gedrukte depeches, A⁰. 1781; Commis bij de provisionele representanten, A⁰. 1795; daarna bij 't provincaal bestuur, A⁰. 1796.

Die heden lachend bloeit word morgen reeds begraven.
Een winter knakt de steel van onze levensbloem,
Gelooft zij God! Hij toont mij 's hemels reede en haven;
'k Zeil met mijn Heiland in, met hem dien 'k dankend roem.

J. C. K.

---

101. — *Grafborden in de Groote kerk te Gouda.* Vóór eenige jaren, — vijf of zes naar gissing, — heb ik te *Gouda* in de kerk tegen den muur zien hangen eenige borden, ter herinnering aan zeevoogden, die zich voorheen in den strijd voor het vaderland roemrijk van hunnen pligt gekweten hebben. Boven, onder en nevens die borden waren als zegeteekenen opgehangen een ijzeren helm, een degen en twee ijzeren handschoenen.

In den afgeloopen zomer op nieuw een bezoek brengende in die kerk, waren de bedoelde borden van daar verdwenen, zonder dat iemand mij deswege eenige inlichtingen wist te geven. Ik vind daarom eene aanleiding te vragen: 1⁰. waarom die voorwerpen, die niemand in iets hinderlijk zijn konden, zijn weggenomen; en 2⁰. waar die gebleven zijn en thans bewaard worden? §. §.

102. — *Grafschrift van de gebroeders Dirck en Wouter Crabeth.* Voor eenigen tijd is mij in de Groote of St. Janskerk te *Gouda* ten naasten bij aangewezen, de grafplaats van de gebroeders DIRCK en WOUTER CRABETH, de wereldberoemde glasschilders, uit die stad herkomstig. Ik zeg: ten naasten bij; omdat niets, noch grafsteen, noch ander herinneringsteeken in de kerk, met eenige zekerheid van die grafsteê doet blijken. — Volgens getuigenis van eenen bejaarden man, op de plaats aanwezig, zou hij zich zeer goed herinneren de zerk, die het graf van het kunstbegaafde broederpaar eenmaal dekte, en hoe die steen, als zijnde door ouderdom zeer verbrokkeld, eindelijk is weggenomen en onder andere steenscherven is verloren gegaan.

Alzoo ik er veel belang in stel om te weten wat op dien steen gebeiteld stond, doe ik eeu beroep op de welwillendheid van HH. Navorschers om, indien daarvan eene afteekening in hun bezit is, mij daarmede, door de tusschenkomst van dit Tijdschrift, bekend te willen maken. §. §.

103. — *Moord der Gebroeders de Witt.* Ik lees in OUDAENS *Aanmerkingen op de beschuldigingen van* L. VAN DEN BOS, gedrukt achter zijn treurspel *Haagse Broedermoord*, bl. 49: »'t Zijn de Borgers, en geen andere geweest, die de lonten sich van 't lijf genomen dezelve de Heeren om de voeten vastgemaakt, hen daarmede na 't schavot geslecpt, en aan de wip gehangen hebben: waarop van iemand derzelve aan een voornaam persoon, die dit schoone werk met goed behagen scheen aan te sien, toegeroepen wierd, *of ze zoo wel hingen naar zijn zin?* daar men zeid dat van iemand der omstanders opgeantwoord wierd, *zy mochten wel wat hooger hangen*, doch dat de persoon zelf, aan wien de vraag behoorde, de hoed in de oogen trok, en beschaamt heene ging. — Dat dit alles dus is geschied, sullen alle en soo menige, als het gezien hebben (gelijkse het dus hebben gesien) betuygen, indiense de waarheid gestand willen doen." — Welke voorname persoon wordt hier bedoeld?

104. — *Van Echten van Holthe of van Holthe tot Echten.* Ik ben nogmaals genoodzaakt terug te komen op een punt, dat ik reeds afgehandeld achtte. In antwoord op eene door mij op bl. 30 van den jaargang 1855 gedane vraag, is mij door GASTON (op blz. 174) te gemoet gevoerd, dat er geene familie VAN ECHTEN VAN HOLTHE bestaat. Daar ik alleen op mijn geheugen afgegaan was en geene gelegenheid had om de juistheid mijner herinneringen te verifiëren, heb ik daarin berust en op bl. xc van het *Bijblad* 1855 figuurlijk geroepen: *Pater, peccavi!* Doch zie! daar valt mij dezer dagen een oude *Residentie-Almanak*, die van 1853, in handen, en in dat bijna officiële jaarboek vind ik op bl. 237 in de lijst der leden van de Provinciale Staten van *Drenthe:* 1° Jhr. R. A. VAN ECHTEN VAN HOLTHE, en 2°. Jhr. Mr. H. G. VAN HOLTHE TOT ECHTEN. Wat kan GASTON mij hierop antwoorden?

— t —

105. — *Familiewapens gevraagd.* Het is een ongeluk van onze weinige Nederlandsche wapenboeken, dat zij hoogst zelden de complete wapens aangeven van geslachten, die twee of meer familienamen in zich vereenigen, zoodat men de welwillendheid van bijzondere deskundigen of liefhebbers te hulp moet roepen om achter het geheim te komen. Ik bevind mij thans in dien toestand, en hoop dat een of ander heraldisch NAVORSCHER mij zal willen verpligten, met eene beschrijving of aanduiding van de volgende wapens (met helmteekens en schildhouders, zoo het kan), die ik te vergeefs gezocht heb:

Graaf: VAN DER DOES VAN LIMBURG STIRUM.

Jonkheeren: DE BOSCH KEMPER, DAMAS VAN CITTERS, VERHEIJE VAN CITTERS, CROMMELIN VAN HEECKEREN, VAN OOSTHUYSE VAN RIJCKEVORSEL VAN RIJSENBURG, VAN FOREEST VAN DER PALM, RENGERS HORA SICCAMA VAN FARNSUM, LEWE QUINTUS, WICHERS QUINTUS, QUINTUS VAN BEIJMA, LINTELO DE GEER, SUASSO DA COSTA, SUASSO DE PINTO, SCHUURBEQUE BOEIJE, CAAN VAN NECK, VAN HETEREN GEVERS, VAN DEN HELM BODDAERT, TREUSSART ridder VAN RAPPARD. Ik ben in de gelegenheid de beide wapenboeken van WELEVELD te raadplegen, zoodat men de kwartieren, die aldaar voorkomen, *niet* behoeft te beschrijven.

Voorts zou ik gaarne de wapens vernemen van de niet adellijke familiën: VAN DER DUSSEN VAN BEEFTINGH, VOS DE WAEL, JUST DE LA PAISIÈRES en ROEST VAN LIMBURG.

Welke wapens voerden de volgende familiën: COUWENDAAL, VAN MEGEN, VAN HATTEM, VAN BRONKHORST, GEERLING, OMELING, KLOENS, VAN BRAKELL, STELLINGWERF, HILARIUS (VROLIK?), BUSCHMAN, VAN DER STOLK of VERSTOLK, VAN HOUTEN, KWAST, VAN EVERDINGEN, VAN DER HEIM, DE LANGE VAN WIJN, VAN DER DUYN VAN MAASDAM, FOECK, ZEEMAN, ROOSMALE NEPVEU; en wie kan mij tevens eenige bijzonderheden mededeelen omtrent de geslachten STELLINGWERF, EVERDINGEN en FOECK, in het bijzonder, wie de ouders en grootouders aan beide kanten waren van ADRIANA VAN EVERDINGEN (geboren 1 Nov. 1749), 31 Oct. 1779 gehuwd aan Mr. FRANCISCUS FOCK, predikant, successivelijk, te *Tricht*, te *Asperen*, te *Delftshaven*, te *Gouda* en te *Amsterdam*, zoo mogelijk, met opgave der wapens? — t — en X.

106. — *Geboorteplaats van P. P. Rubens.* De prins der Vlaemsche schilderschool, PETRUS PAULUS RUBENS werd in *België*, niet in *Duitschland* geboren: — hij is den 29sten Junij 1577 ter wereld gekomen in het kasteel, door zijne naeste bloedverwanten bewoond, te *Curange* of *Curingen*, dorp in het toenmalig graefschap *Looz*, *Loon* of *Borgloon*, alsdan tot het prinsdom *Luik* en nu tot het Belgisch *Limburg* behoorende.

Zulks heeft MANTELIUS aen 't licht gebragt, VILLENFAGNE bewezen en DEWEZ bevestigd. — Andere schrijvers (ik niet) durven er aen twijfelen. De meeste zeggen, dat hij te *Keulen* werd geboren, en eenige beweeren, dat hij te *Siegen* ter wereld kwam. Wie heeft gelijk? De Heeren MANTELIUS, VILLENFAGNE en DEWEZ, die den beroemden schilder *Belg* van geboorte stellen, gelijk hij Belg van harte en werken was? — of zij, die voorgeven, ook *zonder* het te kunnen bewijzen, dat hij te *Keulen* geboren werd?

De Heeren NAVORSCHERS gelieven zulks eens naauwkeurig, met ware vaderlandsliefde na te vorschen en, door middel van DE NAVORSCHER, hunne bevinding en overtuiging bekend te maken aen

J. J. STEIJAERT.

107. — *Portret door J. Gole.* Van dezen zwartekunstschraper bezit ik eene fraaije gravure, voorstellende een' man van omstreeks 30 jaar, ten voeten uit met pruik en steek, fraai gebloemd onderkleed en gestreepte chambercloak, welke hij met de regterhand ophoudt, terwijl hij in de linker een papier heeft, waarin hij leest.

Ter regterzijde ziet men eene gevulde boekenkast, benevens een laag krukje; ter linkerzijde eene schilderij, welke slechts even gezien kan worden, en eene tafel met een fraai kleed, waarop een inktkoker en papier. — De plaat is klein folio formaat, proefdruk vóór de letter en uitgegeven bij MAZOT. Wien kan deze gravure voorstellen? D. F.

108. — *Steenen kanonnen te Delft.* In het verhaal van NAPOLEONS bezoek aan deze stad (*'s Nav.'s Bijbl.* 1853, bl. xxxiv) wordt melding gemaakt van twee fraaije 24 ponders, welke voor het groote magazijn op de Geer stonden. Uit de beschrijving, t. a. p. daarvan gegeven, als „prachtig gebeeldhouwd" en „gebeiteld", laat zich denken, dat zij van steen waren, waartegen echter het later aangevoerde, dat die kanonnen naar *Rusland* medegevoerd zijn, strijdt. Daar er mij veel aan gelegen ligt te weten, of er te *Delft* ook „steenen" kanonnen gevonden werden, beveel ik deze vraag aan de Delftsche NAVORSCHERS aan.

D. F.

---

109. — *Bedevaarten naar Heukelom.* Van welken aard waren de bedevaarten naar *Heukelom*, alwaar kerk noch kapel was (?), welke de aandacht der te *Delft* in 1618 gehoudene Zuid-Hollandsche Synode bezig hielden, blijkens haar 31ste gravamen: »Te letten op die oude gravamina inde voorgaende Synodo niet affgedaen, als — — — — Item — — int bedevaert lopen, by naemen tot *Heucklum* ende *Bocxstel* end' andersins." Cf. HANEWINKEL, *Beschrijving der Stad en Meiery van 's Hertogenbosch. Nijmegen* 1803. bl. 440 en 454.

D. B. — A.

---

110. — *Cokreete.* In eene resolutie van de Raad van State van »Donderdach den VI Marty 1603," wordt vermeld de naam eener bediening, die mij nergens meer voorkwam. Die resolutie luidt:

»Op de brieff van den Commandeur van *de Graue* (*) inholts, dat omme tallen tijde van des vijants ghelegentheijt ende zijn voernemen verseeckert te zijn, aldaar drie ofte vier Cokreete (zoe hij die noempt), werdden aengenoemen ende onderholden, daer van men den eenen binnen *Gelder* den anderen binnen *Venloe* ende den derden binnen *Roermonde* off *Maestricht* ende den iiii^en binnen *den Bossche* daghelicx soude doen inne ende vuijtghaen. Te rescribeeren dat den Raedt tzelve goet vindt, dat hij daeromme daertoe bequaeme persoenen sie te verkiesen."

Het vorenstaande laat, dunkt mij, geen' twijfel over, of hier worden *spionnen* bedoeld; maar het woord van *cokreete*, waarmede die werden aangeduid, scheen ook den Raad van State niet duidelijk te zijn.

Zou iemand mij kunnen opgeven, tot welken tongval dat woord behoort? — Naardien de vrijheer SEDLNITZKY afstamde uit een adellijk Poolsch geslacht, geef ik in bedenking, of het woord ook verwantschap kan hebben met de taal van dat land. □

---

111. — *Beelden van het stadhuis te Middelburg.* In de *Middelburgsche Courant*, N°. 134, van Donderdag den 8sten November 1838, kwam in de *Mengelingen* eene korte beschrijving voor van *het Stadhuis te Middelburg*, waarin onder andere gezegd werd:

„In het midden van den voorgevel, tusschen de eerste en tweede verdieping, staan in nissen 25 levensgroote beelden van Graven en Gravinnen van *Zeeland;* de voetstukken doen hunne namen, benevens het getal van den rang hunner Grafelijke regering kennen. Ter regterzijde van het stadhuis, boven de vleeschhal, om den hoek, is eene ledige nis, en daarop volgen dan: (NB. De spelling letterlijk gevolgd.)

DIRK de 10^e.
FLORUS de 11^e.
DIRK de 12^e.
FLORUS de 13^e.
DIRK de 14^e.
ADA de 15^e.
WILLEM de 16^e.
FLORUS de 17^e.
WILHELM de 18^e.
FLORUS de 19^e.
JAN de 20^e.
JAN de 21^e.
WILHELM de 22^e.
WILLEM de 23^e.
MARGRIETA de 24^e.
WILLEM de 25^e.
ALBRECHT de 26^e.
WILLEM de 27^e.
JACOBA de 28^e.
WILLEM de 29^e.
CAREL de 31^e.
MAXIMILIAAN de 35^e.
MARIA de 32^e.
PHILIP de 34^e.
KAREL de 36^e.

Onzeker is het, waarom het beeld van den 5den als *tienden* Graaf het eerst geplaatst, en of er vroeger nog andere beelden vóór hem zijn geplaatst geweest, waartoe de ledige nis schijnt aanleiding te geven. Ook is het onzeker, waarom op JACOBA, in plaats van PHILIP, een WILLEM volgt, en wat aanleiding heeft gegeven tot de volgorde na den 29sten, en waarom de getallen 30 en 33 niet gelezen worden."

In dezelfde *Courant*, N°. 139, van Dingdag den 20sten November 1838, is eene door den ondergeteekende ingezondene *Proeve ter opheldering* opgenomen, welke in substantie hierop neder komt:

„De rij wordt geopend met DIRK V, waarschijnlijk omdat deze de eerste was, die den titel aannam van: *door Gods genade, Graaf der Hollanderen*, daarmede te kennen gevende, dat hij van niemand dan alleen van Gods opperheerschappij afhing, in tegenstelling met zijne voorgangers, die, als leenmannen, daarenboven meer of min ondergeschikt waren aan de Frankische Koningen. Dat deze DIRK V hier DIRK de 10de genoemd wordt, laat zich ligtelijk verklaren, als wij de volgorde zijner voorgangers aldus stellen: 1. DIRK I; 2. DIRK II; 3. ARNOUD; 4. DIRK III; 5. DIRK IV; 6. FLORIS I; 7. GEERTRUID *van Saxen*, weduwe van FLORIS I, als voogdes over haren onmondigen zoon, DIRK V; 8. ROBERT *de Vries*, tweede echtgenoot van GEERTRUID *van Saxen;* 9. GODEFRIED *de Bultenaar*, overwinnaar van ROBERT *de Vries*, die van 1071—1076 zich als wettig Graaf gedroeg; en 10. DIRK V.

Op JACOBA de 28ste volgt, in plaats van FILIPS I of *den Goede*, een WILLEM. Waarschijnlijk wordt daardoor aangeduid 's Graven stadhouder, WILLEM *van Lalaing*, door huwelijk aan het huis van *Brederode* verknocht, en zoo zoude dan het getal 30, hetwelk ontbreekt, voor den Graaf zelven, den gemelden FILIPS *den Goede*, kunnen gerekend worden.

Op KAREL den 31ste zoude moeten volgen MARIA de 32ste; doch in de volgorde schijnt aan MAXIMILIAAN de voorrang te zijn toegekend, zóó omdat hij de echtgenoot van MARIA, als in waardigheid boven haar verheven was. Hoezeer deze MAXIMILIAAN *van Oostenrijk* niet als Graaf van *Holland* en *Zeeland* in aanmerking komt, schijnt evenwel zijne beeldtenis te zijn opgenomen, omdat hij driemaal: 1. als echtgenoot van MARIA, 2. als vader van FILIPS *den Schoone*, en 3. als grootvader van Keizer KAREL V, gedurende de minderjarigheid van deze, het bewind over deze landen gevoerd heeft, — vereenigende alzoo in zijnen persoon de volgorde van 33 en 35."

Gaarne wenschte steller dezer *Proeve ter opheldering* te vernemen, of daartegen ook gewigtige bedenkingen zijn in te brengen, en vooral of een der HH. Navorschers eene meer aannemelijke verklaring weet te geven van het zonderlinge, dat op JACOBA een WILLEM volgt, en dat daarbij het getal 30 is weggelaten.

J. VAN DER BAAN.

---

112. — *Den Byencorf der H. Roomscher Kercken.* Gaarne wenschte men eene zoo volledig mogelijke bibliographische notitie van dit zoo belangrijke werk.

(*) PETER vrijheer *van Sedlnitzky*, was den 19den September 1602, benoemd tot Commandeur van *de Grave*. Hij was dezelfde, die bij den veldslag van *Nieuwpoort* den rang bekleedde van „Sergeant-Major van 't veldleger" en den prins van *Oranje* »verghezelschapte."

Wanneer zag het voor de eerste maal het licht? Men heeft mij verzekerd in 1558; maar hoe rijmt dit daar mede, dat de opdragt aan SONNIUS, de onderteekening 5 Jan. 1569 draagt? Welke waren de latere uitgaven, en hebben deze ook veranderingen ondergaan? In de uitgave, in mijn bezit, (die van 1664, *Amsterdam* bij ABRAHAM en JAN DE WEES) staat in een berigt aan den lezer, dat den uitgevers is ter hand gekomen een *Bijenkorf*, over lange jaren uitgegeven, die MARNIX „met zijn eighen hand oversien en verbetert heeft, zoodat het genoegsaam een nieuw werk schijnt te wezen, alom bijna overeenkomende met den nieuwen Franschen *Bijenkorf*, genaamt *Tableau* etc., int jaar 1599 ter baan gebracht." Hier wordt duidelijk het beroemde *Tableau des différends de la religion* bedoeld, dat, hoewel hetzelfde onderwerp behandelende, echter een geheel ander werk dan de *Bijenkorf* is. Daar nu reeds in 1601 van dit Fransche werk eene Hollandsche vertaling verscheen: *Tractaet der Religions verschillen*, Amsterdam bij J. E. CLOPPENBURGH, zoo houd ik het bovenaangehaalde berigt voor niets meer dan eene vuile boekverkoopersspeculatie. In alle geval blijkt er zoo veel uit, dat men moeijelijk de uitgave van 1664, zonder nader onderzoek, als eene onvervalschte kan beschouwen.

De vraag, wanneer MARNIX zijnen *Bijenkorf* opstelde, kan hieruit eenig licht ontvangen, dat dit werk is eene verklaring of liever eene wederlegging van eenen *Sentbrief aan de afgedwaelde van de H. Roomsche Catholycksche Kercke*, door Mr. GENTIAEN HERVET. Wie verschaft mij nu eenige inlichtingen aangaande dien persoon en zijnen brief?

Bij eene bibliografie van den *Bijenkorf*, komen ook de vele vertalingen daarvan in aanmerking. Er wordt van eene Latijnsche, Fransche, Duitsche en Engelsche gewag gemaakt. Wanneer zagen deze het licht en wie waren de vertalers? Volgens QUINET bragt MARNIX zelf zijn werk in het Fransch over; misschien was dit ook het geval met eenige der andere vertalingen. PHILOGRAMMATOS.

113. — *Tegenschriften tegen den Bijenkorf.* Dit merkwaardige boek, dat in zijnen tijd eenen zoo ontzaggelijken invloed uitoefende, lokte een groot aantal strijdschriften uit van de zijde der Roomschen. Gaarne ontving ik eene zoo volledig mogelijke opgave dier meest zeer zeldzame geschriften. Twee zijn er mij slechts bekend (beide eerst onlangs op de boekverkooping van den Heer MULLER in December 1855 door mij aangekocht). Het oudste is getiteld:

Corte Confutatie ende Wederlegghinghe van een fenijnich Boeck des Bijencorf der H. Roomscher Kercken, gemaeckt door den seer gheleerden Heer M. MARTINUS DONCKANUS, *Pastoor tot Amsterdam* 1578, (De plaats is niet vermeld, allerwaarschijnlijkst echter was het juist om die reden *Amsterdam*, hoewel DUNCANUS anders zijne geschriften steeds naar *Antwerpen* zond, om aldaar gedrukt te worden). Het tweede geschrift heet: *Christelijcken Biecorf der H. Roomscher Kercke, door* JOANNEM DAVID *van Cortrijcke, Priester der Societeyt Jesu t' Hantwerpen by* MARTINUM NUTSUM, *in de twee Oijevaers*, A°. 1600. Hier volgt, na eene opdragt aan de Regering van *Kortrijck*, een brief: *Aen* P. M., *Auteur des Wespencorfs, valschelijck den Biecorf der H. Roomsche Kercke ghe-intituleert saluyt en bekeeringhe.* De Jezuït zegt hierin den nameloozen schrijver niet te willen noemen, anders dan op eene wijze verstaanbaar genoeg voor ieder, die hem buitendien reeds kent, en hoopt hem door zijn geschrift van het schandelijke van zijn boek, dat reeds dertig jaren de wereld bedroefd heeft, te overtuigen. Deze brief is gedateerd *Gendt*, 30 Januarij 1598, *op* ST. ALDEGUNDENS *dagh.*

DUNCANUS kent den schrijver niet; hij noemt hem een onbekende, *gheheeten Niemant*, waarop een tal van scheldwoorden volgt; verder: *Dit boeck is ghedruckt in een naemeloose vlecke, die men noemen mach Nerghens. De Drucker is oock naemeloos, men mach hem oock heeten Niemant, diemen int boeck des levens niet vinden en sal.* Hij zegt echter uitdrukkelijk in zijn *totten leser*, dat de *Bijenkorf* is gemaakt in het jaar 1569, hetgeen volkomen overeenkomt met de opdragt van MARNIX aan SONNIUS en met de globale tijdsbepaling van JOANNES DAVID van *Cortrijke.*

PHILOGRAMMATOS.

114. — *Den Roomschen Uylenspiegel, ofte Lusthof der Catholycken.* Wie was de schrijver van dit werk, dat hoezeer ook tegen onze verlichter en beschaafder gevoelens omtrent Polemiek indruischende, ontegenzeggelijk niet zonder vernuft en geleerdheid is opgesteld?

Welke is de eerste uitgaaf van dit werk, en heeft het later ook herdrukken beleefd, of tegenschriften van de Roomsche zijde uitgelokt? De uitgave in mijn bezit zag in 1671 het licht te *Dordrecht* bij SIMON ONDER DE LINDE; op de boekverkooping van den Heer MULLER (December 1855) was er eene andere, te *Amsterdam* bij MICHIEL DE GROOT en JACOB CONIJNENBERGH gedrukt, echter van hetzelfde jaar, zoo dat deze beide uitgaven allerwaarschijnlijkst niets verschillen.

Op den titel staat: *mitsgaders met verscheidene koperplaten verciert.* In mijn exemplaar zijn er slechts zes, eene algemeene titelplaat voor het geheele werk en vijf dito allegorische platen voor ieder der vijf onderdeelen, alle zonder naam van graveur. Men heeft mij echter verzekerd, dat de beroemde ROMEIJN DE HOOGHE een aantal platen voor dit werk had vervaardigd, doch die wegens hare onzedelijkheid door de Regering van *Amsterdam* in beslag zijn genomen en vernietigd, echter beweert men, dat er desniettemin eenige weinige afdrukken dier platen zijn bewaard gebleven. Berust dit verhaal op waarheid; zoo ja, waar zijn dan die afdrukken gezien of thans nog aanwezig?

PHILOGRAMMATOS.

115. — *Christiaan Meijer.* In 1730 verscheen te *Amsterdam* bij CORNELIS VAN HOOGENHUIJSEN, een werkje van CHRISTIAAN MEIJER, gewezen Joodschen Rabbi te *Hamburg*, die de Protestantsche leer had omhelsd, onder den titel van: *De gouden Kandelaar, die in den heiligen tempel te Jerusalem* 830 *jaren lang, ter tijd toe dat* CHRISTUS JESUS *in zijnen tempel verschenen is, geglucht heeft, en toegepast word op de geboorte van* CHRISTUS, *of naar het zeggen der Joden op den Heer Koninck Messias, synde het Wij-nachtfeest*, enz.

Uit de opdragt aan de Regering van *Leiden*, leeren wij, dat hij in 1661 moet zijn geboren, den tijd van 14 jaren de Joodsche gemeente te *Hamburg* bediend, in 1694 het Jodendom verlaten en zich in 1710 te *Amsterdam* gevestigd had. Eindelijk, dat hij om verder zijn brood te verdienen voor vrouw en kinderen, verscheidene geschriften aan de Christelijke Synode en Classikale vergaderingen bekend had gemaakt.

Men vraagt, of er van 's mans geschriften meer bekend zijn, en ook of er nog van zijne afstammelingen leven. .. R. E.

116. — *Peperhof.* Ik bezit het volgende *ex temporé* op den dood van PEPERHOF, *gepermitteerde kwakzalver te Haarlem.*

Daar ligt de groote PEPERHOF,
Dat wondre licht nu in het stof!
Die, spijt GALEEN en HIPPOCRAAT,
Voor alles had een wissen raad,

En wil men weten hoe die was,
Dit groote middel was *Lavas.*
Maar 't gaf hem schraal zijn daaglijksch brood,
En deed hem zelve in 't eind den dood.
Des schrijft men veilig op zijn asch,
Hier rust de Doctor van *Lavas.*
A⁰. 1765.

Men vraagt: wie was PEPERHOF? .. R. E.

117. — *Maandelijksche blaadjes.* Wie kan mij schrijver, titel, plaats en omvang mededeelen van een stichtelijk R. K. werkje, dat in den aanvang der vorige eeuw bij maandelijksche blaadjes van 4 zijden in 12⁰. is uitgegeven? Elke aflevering heeft een keurig houtsneêprentje aan het hoofd, aan Bijbelsche en kerkelijke geschiedenis of kerkelijke instellingen ontleend. Ik bezit daarvan twee verschillende brokken, die, wanneer ik de verminkte blaadjes voor Mei en Junij 1719 medetel, elkander van Januarij 1713 tot September 1719 aanvullen. In Mei 1713 wordt naar November en December 1705 verwezen. Ook staat op den rug van het eene brok: *Christe Leering* IIIe deel. Indien, even als dit 3de, ook de beide vorige deeltjes 5 jaargangen bevatteden, zoo moet de uitgave met 1703 zijn begonnen. De blaadjes van 1713 tot Mei 1714 zijn voor gezien geteekend door F. G. ULLENS, *lib. Cens.* de latere voeren alleen het onderschrift: *Cum Approbatione.* S. J.

118. — *Aanteekeningen van Clusius.* In de *Histoire littéraire et scientifique des Tulipes, Jacinthes, Narcisses, Lis et Tritillaires par* CHARLES MORREN, (*Bruxelles* 1842) lezen wij op pag. 8:

»On conserve, il est vrai, à la bibliothèque de *Leyde,* un exemplaire du *Rariorum Plantarum historia* de DE L'ECLUSE, avec des notes marginales de l'Auteur et auquel VAN RAVELINGEN, qui l'avait eu en sa possession, avait ajouté beaucoup d'autres écrits de CLUSIUS et de ses contemporains. Les principales additions de DE L'ECLUSE ont rapport aux plantes bulleuses qu'il affectionnait particulièrement. Ces notes mériteraient d'être publiées, et nous espérons qu'elles le seront bientôt."

En in eene noot zegt Prof. MORREN verder:

Je dois à l'obligeance de M. le bibliothécaire GEEL de *Leyde,* d'avoir pu consulter ces intéressants manuscrits. M. le professeur DE VRIESE d'*Amsterdam,* à qui j'ai communiqué mes idées à leur égard, les livrera sans doute à l'impression.

Gaarne wenschte ik van een der H.H. NAVORSCHERS te vernemen, of dit geschied is, en zoo ja, waar die aanteekeningen gepubliceerd zijn. LAGE.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Girard en Cadière (V. bl. 4, Vr. X, vgl. bl. 154—157). In een dichterlijk werkje, dat tot titel heeft: *Epitres Diverses, sur des Sujets Différens, nouvelle Edition,* à Amsterdam, chez FRANÇOIS CHANGUION, 1750, (waarvan Mr. DE BAR de schrijver zou zijn), leest men in Tome Premier, pag. 29, in eene noot:

»Le Père GIRARD de lubrique mémoire, dont le Procès imprimé est entre les mains de tout le monde. Pourquoi donc, dira-t-on, rimer ici son Histoire? C'est qu'on ne saurait trop se plaindre de l'impunité des Hypocrites. Les forfaits du Père GIRARD ne deshonorent point les *Jésuites,* ce n'est que l'impunité de ce *Monstre* soustrait au feu qui flétrit la Société."

Op pag. 31, in eene noot, leest men:

»Les Ecoliers des *Jésuites* mêmes se promettoient ce spectale. Ils trouvoient dans le nom JEAN BAPTISTE GIRARD, l'Anagramme que voici:

Abi, Pater, ignis ardet.
Allez, Père, le feu est au Bucher.

Mais une Puissance Supérieure en décida autrement. Ce *Jésuite* évita le Bucher fatal, comme un Saint calomnié; et des Juges qui l'avoient condamné au feu, furent exilés pour l'honneur de la Société.

L'Avocat de LA CADIÈRE, une des Pénitentes du P. GIRARD, eut le même destin. Les polissons disoient que ce *Père* n'avait obtenu sa grace, qu'en considération des soins qu'il avoit pris d'empêcher que ses enfans ne vinssent au monde." S. v. W.

Entrée de Charles V à Bologne (V. bl. 96, Vr. 83; vgl. bl. 190). Tot aanvulling van het antwoord van den Heer BRUINVIS kan dienen, dat er van het bedoelde plaatwerk een goed bewaard exemplaar te *Rotterdam* bestaat, dat door den eigenaar (E. CROESE), in het vorige jaar te *Amsterdam* op de tentoonstelling van middeleeuwsche en oude kunst werd nedergelegd. Bevoegde beoordeelaars meenen evenwel, dat het geene houtsnede is, maar eene kopergravure van Italiaansch werk, die door den ouden HONDIUS te *'s Hage* werd gedrukt. De Commissie voor de Maskerade der Utrechtsche Studenten in 1846, maakte in haar voorberigt melding van dit werk, waarvan door haar ook een goed gebruik gemaakt werd. W. N. D. R.

Voorstelling in een Almanak (V. bl. 100, Vr. LXIV; vgl. bl. 109). Men ziet die nog op het titelblad van VAN ZWAAMENS en THOMPSONS *Almanak op 't Schrikkeljaar onzes Heeren* JESU CHRISTI, 1804. Hier zit het menschenbeeld op een' bol, boven het hoofd staat het woord *Aries,* onder de voeten *Piscis,* de andere 5 regts en 5 links, en daarnevens *regeering der maan — in 's menschen lighaam.* Op latere jaargangen is dat prentje mij niet voorgekomen.

Eene eenigzins met dit denkbeeld overeenkomende voorstelling geeft eene plaat in HOFSTEDE en LANDTHUYS, ... beschreven door Mr. KAREL STEVINS, enz. enz., te *Dordrecht* bij ABRAHAM ANDRIESZ., 1662, 4⁰. Die plaat stelt een vrouwen- en een mansbeeld voor, het laatste schijnt een' appel in de handen te houden ('t zinnebeeld van den oorsprong aller kwalen?) en met 1146 N^os^. worden door bogtige lijnen de zitplaatsen aangewezen van even zoo vele ongesteldheden, die op de tegenoverstaande bladzijde 32 zijn genoemd, waarmede aan-

vangt Cap. XII. *Van de geneesmiddelen dewelcke een Hoeveniersche behoort te weten tegens de sieckten van haer Huysgezin.* Cap. XXIII. *Van den Osschen-harder*, bl. en volg. en Cap. XXVIII. *Van de Wageman*, bl. 127 en volg. handelt op dezelfde wijze over *de Rossen en Paerden*, met eene plaat en 78 aanwijzingen. L. J.

Eerste Leidsche Courant (V. bl. 127, Vr. 90, vgl. bl. 210 en 338). Tot aanvulling van de namen der Leidsche Courantiers in de XVIIde eeuw (zie bl. 210) moge dienen het onderstaand afschrift uit het geregtsdagboek 2. V. f. 215, v°., van *Leyden*:

»DANIEL VAN GAASBEECK

op de requeste van DANIEL VAN GAASBEECK boekverkoper stond geappostilleerd.

Die van den Geregte der stad *Leyden*, hebben bij desen aan den Suppt. geconsenteert ende toegestaan dat hy alhier ter stede sal mogen doen drukken eene courante in de Nederduitsche tale, onder den tytel van ordinaris Courantier der stadt *Leyden.*

Actum desen 14 Maart 1686.
my tegenwoordigh
(geteek.) P. VAN GROENENDYCK."

W. N. D. R.

Hebreeuwsche dichters in Nederland (V. bl. 158. Vr. 116; verg. bl. 230 en VI. bl. 18). LAURENTIUS VAN DER MEER werd den 6 April 1750 proponent te *Amsterdam*, in 1754 (Augustus) beroepen als predikant te *Groet en Kamp* en den 15den November daaraanvolgende bevestigd.

GERARDUS EVERWIJN werd te *Leyden* proponent in Januarij 1749; werd beroepen te *Wezepe* en bevestigd aldaar in 1751; beroepen te *Deutichem* den 2den Augustus 1717 en bevestigd den 27sten November van dat jaar.

Welligt ben ik later in de gelegenheid, nog iets naders hem betreffende mede te deelen.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Voorvaderen van Piet Hein (V. bl. 166. Vr. XCVII, vgl. bl. 237; VI. bl. 20, 44). Op een papiertje, gevoegd bij den gouden penning, welken de admiraal PIET HEIN van den Prins FREDERIK HENDRIK, na de verovering van de zilvervloot ontving, is geschreven, dat deze penning afkomstig was uit den boedel van den Heer OUDENAARDEN, een der laatste aanverwanten van den held en overleden te *Leyden* in 1816, uit wiens boedel ook het portret van PIET HEIN en dat van diens huisvrouw verkocht zijn geworden.

Deze medaille is gegraveerd: op de voorzijde het wapen van den Prins van *Oranje*; op de keerzijde *Je main tien Dray* 1629. Zij weegt 3 lood, 5 eng., 21 azen en werd aan goud getaxeerd op *f* 71— 6—.

In April 1706 trouwde te *Amsterdam* JAN HEYN van *Amsterdam*, koopman, 23 jaar, geadsisteerd met zijne moeder CATHARINA SMITZ; met MARIA RUIJSCH van *Amsterdam*, 24 jaar, geadsist. met haar vader FREDERIK RUIJSCH Doctor.

Deze JAN HEIJN was dus gehuwd met de zuster van de beroemde RACHEL RUIJSCH.

Was hij van dezelfde familie als de Admiraal? Mogelijk kan het hier opgegevene tot verdere nasporingen verstrekken.

K. v. S.

Drukletters. Corrigeren van drukproeven (V. bl. 191, Vr. 163, vgl. bl. 260; VI. bl. 21). In de jaren 1785—1790 woonde te *'s Gravenhage* een onderwijzer in de Grieksche en Latijnsche talen J. W. DE WILDE; hij behoorde tot de rijmende vernuften van dien tijd, waarvan hij een blijk gaf in den *Almanak van Vernuft en Smaak*, Amsterdam, bij de Wed. J. DOLL, 1790, bl. 36 (waarin, en in volgende jaargangen, ook bijdragen leverden PETRONELLA MOENS, ADª. VAN OVERSTRATEN, MARIA VAN ZUILEKOM, later gehuwd met J. E. DE WITTE, JR., en anderen). Aan den laatstgenoemden, in zijne gevangenis, gaf DE WILDE les en schreef het volgende rijmpje.

Mijnheer DE WITTE, wilt ge leeren,
Drukkers-proeven corrigeren,
Zijt op acht
Teekens, die hier staan, bedacht.
Zet de zetter
Bij geval verkeerd een letter,
Leer den Sul
Dien veranderen, door deez' krul.

Het verdere is aan mijn geheugen ontgaan, en het losse blaadje ben ik kwijt geraakt, dat DE WILDE had laten opnemen in een' *Almanak*, die toen uitkwam bij J. F. JACOBS DE AGÉ, Boekverkooper in de Vlamingstraat, en (zoo ik meen) *Prinse* of *Oranje Almanak* heette. De pers van DE AGÉ was het orgaan der *Prins*-, gelijk die van LEEUWESTEIN der *Patriotsgezinden*. — Daar ik nu tot de Almanakografie (sit venia verbo) afgedwaald ben, verdient het misschien herinnering, dat in den *Almanak van Vernuft en Smaak*, Jaargang 1793, levensberigten voorkomen van ABRAHAM AREND VAN DER MEERSCH en van Mr. J. RENDORP, *Vrijheer van Marquette;* als mede eene lijst van *Geboorte- en Sterftijden van Dichters en Dichteressen.*

Een *Almanak voor* 1794 of *Zakboekje der Helden van de Willemstad*, Amsterdam, bij W. BRAVE, klein 24°., bevat, bij *de Belegering en verdediging der Willemstad in* 1793, 15 (naar ik mij nog van enkele herinner en ook algemeen heb hooren verzekeren) welgelijkende silhouetten van de officieren, welke daaraan deel hadden. L. J.

Chique (V. bl. 192, Vr. 169, vgl. bl. 261). Is *chic* (een geheel ander woord dan *chique*, een pruim tabak en verdere beteekenissen die de nieuwste Fransche woordenboeken opgeven) wel iets anders dan ons *schik*, dat de Franschen door hun verblijf van 1795—1813 bij ons geleerd hebben, even als zij een snikje genever *la snic* noemden? Dan is welligt de naam van Monsieur CHICARD afkomstig van *chic*, gelijk doorgaans een meerlettergrepig woord van een minder komt. L. J.

Invloed der Nederlandsche letterkunde enz. (V. bl. 192, Vr. 173, vgl. bl. 263). Uit mijne *Proeve van bijdragen tot de kennis der Noordsche Letter- en Oudheidkunde*, (opgenomen in den *Schouwburg voor in- en uitlandsche Letterkunde*. Amst., IMMERZEEL, 1809) schrijf ik het navolgende af: »SÖREN PAULSON JUDICHAER, welke in 1668 overleed, verhaalt in de voorrede zijner *Prosodia Danica*, dat zijne aanleiding tot het onderzoeken der Deensche versmaten voornamelijk geweest waren de klagten van zijn' vader, die veel met Duitsche zangen op had, dat de Deensche niet genoeg met de melodie overeenkwamen. En dat hij naderhand in *Pruissen* en *Duitschland* zijnde, en *Duitsche* en *Hollandsche* rijmen doorloopende, aan de uitspraak van 't oordeel zijns vaders regt had moeten doen."

In de voorrede voor den *Hexaëmeron*, waarin de Deensche dichter ANDREAS ARRIBO, geb. in 1587, die van DU BARTAS niet vertaalde, maar navolgde, zegt zijn zoon: »Ook de *Hollandsche* taal begon, door den beroemden CATS en anderen, zeer te bloeijen en met andere spraken te wedijveren. Toen sprak wijlen de welgeb. Heer CHRISTIAAN FRÜSTOT KREGERUS, voorheen kanselier van Zijne Majesteit, mijn vader deswegens aan, dat hij met onze Deensche taal eene proeve zoude nemen, opdat zij niet alleen haren prijs zoude verliezen."

L. J.

Chiopra (V. bl. 200, Vr. CXXIV, vgl. bl. 266).

[D. H. heeft waarschijnlijk het voldoende antwoord, t. a. p. te vinden, over het hoofd gezien, zoodat zijne mededeeling niets nieuws bevat.]

»*Houtzaagsel voor voedsel* (V. bl. 214, Vr. 199, vgl. bl. 268). Hieromtrent deelt het *Nederl. Magazijn* van 1838, bladz. 287, het volgende mede:

Dat men tegenwoordig uit aardappelen en andere vruchten een smakelijk meel weet te bereiden en zelfs een surrogaat voor sago en arrowroot vervaardigen kan, is algemeen bekend; doch dat men pogingen in het werk stelt om uit houtzaagsel een gezond en smakelijk brood tot voedsel voor den mensch en voornamelijk voor het vee te bakken, dit, vertrouwen wij, zal minder bekend zijn, hoezeer reeds de resultaten, die men dienaangaande verkregen heeft, van dien aard zijn, dat men in 't vervolg eene meer gunstige uitkomst heeft te verwachten.

Eene zekere hoeveelheid zaagsel wordt eenen geruimen tijd in kokend water geweekt, en met alcohol behandeld, ten einde er de extractive en hartsachtige deelen uit te trekken, waarna de overblijvende vezels in eenen oven gedroogd en vervolgens tot fijn poeder worden gemalen, hetwelk het aanzien heeft van een bruinachtig meel. Dit meel wordt met een gedeelte zuurdeesem aan het gisten gebragt en tot een taai deeg gekneed, hetwelk gebakken zijnde, een brood oplevert, dat in deugdzaamheid niet veel minder is dan gewoon huisbakken brood. Op eene overeenkomstige wijze kan men eene tamelijke goede soort van stijfsel vervaardigen, door dit houtmeel in water te koken, totdat de vloeistof de hoedanigheid van eene gelei verkregen heeft. Deze geleiachtige stof (vis feculae) bezit inderdaad de voedende eigenschappen van alle plantaardige zelfstandigheden, die tot voedsel voor den mensch gebruikt worden."

Doch dit recept levert, naar mijn inzien, te schoone uitkomsten; een mijner vrienden althans, die het beproefde, kreeg wel eetbaar, doch alles behalve lekker brood; maar dat bij gebrek aan iets anders wel te gebruiken zou zijn. Hij heeft 't gekookte zaagsel eenen geruimen tijd in loopend water gelegd, om alzoo uit te loogen. Men zou het ook met loog kunnen beproeven, indien dat geen' nadeeligen invloed op de andere bestanddeelen uitoefent. Daar lindehout zeer weinig harst bevat, zal dit wel het meest geschikte hout hiervoor zijn. B. t. D.

De Heer van Vrijhouwen (V. bl. 215, Vr. 221, vgl. bl. 287). Uit mijne kinderjaren herinner ik mij een rijmpje:

„Wie stelen wil, wie stelen kan,
Die stele zoo als HUGUETAN."

Of, en, zoo ja, waarom dit betrekking heeft op den hier vermelden millionair, mogen anderen navorschen. L. J.

Lichte laaije vlam (V. bl. 216, Vr. 230, vgl. bl. 288). *Laaije* is misschien eene verbastering van het Maleische *lajor*, *branden*, *vlammen;* zoodat de spreekwijze zoude beteekenen: *eene licht* of *helder brandende vlam*. D. H.

[Het is dit zeer zeker niet. Het overnemen van woorden uit de Maleische in onze taal kan niet eerder dan in de XVIde eeuw begonnen zijn, en *laaie* komt reeds in de XIVde, b. v., in den *Lekenspieghel*, voor.]

Amper (V. bl. 216, Vr. 232, vgl. bl. 289). *Amper* is niets anders dan het Maleische *ampir*, *bijna*, maar dat ook voorkomt in den zin van *naauwelijks*, *ter naauwernood*. In de beteekenis van *bijna* wordt het woord *amper* in

Noord-Holland zeer veel gebruikt; de beteekenis van *naauwelijks* heeft het in de in bovengenoemd Vraagteeken aangehaalde spreekwijzen: *het kan er amper door*, en: *hij kan* (niet: *het is*) *amper tien tellen.*

D. H.

Enno Doedes (V. bl. 222, Vr. CXXXV, vgl. bl. 291, VI. bl. 23). Uit den *Algemeene Konst- en Letterbode* van 7 Maart 1851, N°. 10, teekende ik het volgende op, waarvan eene herhaling in DE NAVORSCHER mij voorkomt nuttig te kunnen wezen, om de aandacht meer te vestigen op den Vice-Admiraal E. D. STAR, over wien in DE NAVORSCHER van dit jaar, bl. 23, een paar artikels voorkomen. Voorzeker ook hij verdiende, als zoo vele onzer zeehelden, beter gekend te worden. Konde de tegenwoordige bezitter der hier genoemde stukken er door aangespoord worden, deze voor de geschiedenis zoo belangrijke bescheiden mede te deelen, veel zoude er over den Vice-Admiraal STAR aan het licht komen, dat thans nog onbekend is, en waarschijnlijk zoude ook het roemrijke tijdvak, dat hij beleefde, er meer door gekend worden, een tijdvak, waaruit door den brand van het Ministerie van Marine zoo veel verloren is. Wij zouden ons verheugen, indien wij door deze mededeeling iets bijdroegen om een' dapper en bekwaam zeeheld beter te doen kennen.

»Een heer te *Onderdendam* is in het bezit van onderscheidene brieven, alle gerigt aan den Vice-Admiraal ENNO DOEDES STAR, in het jaar 1707 in het huis *Bolhuis* bij *Wirdum*, prov. *Groningen*, overleden, bestaande in de navolgende:

1. Brieven van de Staten-Generaal, d. 15 Oct. 1666, get. J. DE WITT.
2. Idem van de Admiraliteit van Stad en Lande, d. 18 Januarij 1667, get. A. P. SCHERFF.
3. Idem van de Gedep. en Gevolmagtigden op de vloot, d. 21 Junij 1669, get. C. DE WITT.
4. Idem van dezelfden in 't schip *de zeven provinciën*, d. 25 Junij 1667.
5. Idem van dezelfden aan boord van *de zeven provinciën* voor *Quijnenburg*, d. 26 Junij 1669, get. C. DE WITT.
6. Idem, 18 Julij 1669, get. M. A. DE RUITER.
7. Idem, 18 Oct. 1669, get. A. P. SCHERFF.
8. Idem, 8 Maart 1671, get. J. VAN MARSELIS.
9. Idem, 24 Maart 1673, get. G. PR. D'ORANGE.
10. Idem, 5 Nov. 1673, get. BOETZELAAR.
11. Idem, Mei 1677, get. G. PR. D'ORANGE.
12. Idem, 3 Nov. 1691,
13. Idem, 6 Nov. 1691, } get. WILLIAM R.
14. Idem, 10 Nov. 1691,

K. v. S.

[K. v. S. schijnt den naam van den eigenaar dier stukken niet te kennen. Hij kan dien vinden in het antwoord van B — S., NAVORSCHER V. bl. 291.]

P. Schenk (V. bl. 238, Vr. 248, vgl. bl. 311). Aan den Leidschen boekdrukker PIETER VAN DER AA, is door de Staten van *Holland* en *Westfriesland* octrooi verleend, tot het drukden van den *Thesaurus Antiquitatum et Numismatum Orientalium, Judaicarum, Graecarum* etc.; doch toen verzochten eenige Amsterdamsche boekdrukkers aan de Staten de vernietiging van gemeld octrooi.

Daarop werd door P. VAN DER AA geantwoord, zeggende o. a. op Art. VI en VII: »De woorden in der supplianten request, dat *aen yder verboden werd de platen die in deselve ofte in andere werken van de supplianten komen na te maken, te drucken* enz. zijn daer alleen ingesteld omdat zeker konstkoper met namen P. SCHENCK tot *Amsterdam* heeft PIETER VAN DER AA en FR. HALMA, nagemaeckt twee curieuse gesichten der stad *Romen*, die hy (SCHENCK) door omkooping heeft weten te bekomen van den plaetdruckkers knecht, alwaer sijlieden (PIETER VAN DER AA) de proeven van hare platen gewoon waren te laten maken, synde dese twee curieuse gesichten der stad *Romen*, nevens noch 13 andere van geen minder fraeyheyd aen haer beyde (V. D. AA en HALMA) door den Heer Burgermeester COENRAAD RUYSCH, goedertierentlyck mede gedeelt, om in den *Thesaurus Antiqq. Romanorum*, geplaetst te werden, die t selve lot van namaking onderhevich souden wesen als de vorige, dewyl dien namaker (SCHENCK) sustineerde dat schoon wy op *den Thesaurus* voornoemt octroy hadden, tselve niet en reflecteerden op de platen: maer alleen op de letterdruck en by gevolch het yder vrijstont om die alle of eenige daeruyt te mogen naermaken! waardoor alle octroijen vernietigd souden worden," enz.

De geschreven en gedrukte stukken over deze zaak zijn op het Leidsche archief aanwezig.

.. ELSEVIER.

Cholera (V. bl. 240, Vr. 279, vgl. bl. 317, VI. bl. 48). Van χολέρα vindt men bij V. C. F. ROST, *Griech.-Deutsch. Wörterb.*, 4te Auflage, Bd. II. s. v., het volgende als tweede beteekenis opgegeven: »eine Krankheit, wobei Feuchtigkeiten des Körpers durch Erbrechen oder den Stuhlgang gewaltsam ausströmen, auch mit den Zusatz ὑγρά; dagegen χολέρα ξηρά das Gegentheil davon, hartnäckige Verstopfung, wobei weder Koth, noch Urin abgeht, *Aerzt.* (*). Davon χολερειάω, die Krankheit

(*) Dat is in geneesk. werken, te beginnen met die van HIPPOKRATES.

χολέρα haben, PLUTARCHUS, GALENUS und Anderen; χολερικός, zu der Krankheit χολέρα gehörig oder an derselben leidend, DIOSCORIDES, PLUTARCHUS; χολερικῶς ληφθῆναι, von der Krankheit Cholera befallen werden, DIOGENES LAERTIUS; χολερώδης, von der Art der χολέρα, cholerartig, HIPPOCRATES."

Bij χολή (gal) teekent hij aan, dat de eigentlijke beteekenis daarvan is: »das sich Ergieszende."

Met den Heer S. J. ben ik het volkomen eens, dat bij *Cholera* aan geene etymologie van חולי רע te denken valt. M. R. Mz.

B. Paludanus, ridder van Jeruzalem (V. bl. 248, Vr. 248, Vr. CLIII, vgl. VI. bl. 27). Het antwoord van F. F. C. STEINMETZ (NAV. VI. bl. 27) geeft mij aanleiding om opmerkzaam te maken, dat op het portret van B. PALUDANUS, geschilderd door H. POT, en gegraveerd door S. VAN VELDE, de regterhand met de vingeren rust op eene St. Jacobsschelp. Dikwijls, zoo niet meestal, zijn de kleederen van de pelgrims met deze soort van schelpen bezet, en men zou dus mogen aannemen, dat dit op andere portretten zelden gevonden bijvoegsel zinspeelt op zijne reis naar het heilige land. Of hij daar ridder geworden is, dan wel of die titel een toevoegsel is zonder verkregen regt, laat ik onbeslist. In het HS. staat, dat hij was *Protonotarius*, en dit wordt ook gelezen in het Latijnsche vers van S. AMPZING, onder het portret door VAN DE VELDE. In het grafschift wordt hij genoemd *antiquarius van den Graef van de Paltz*; en terwijl men daarin niet karig geweest is met epitheta, zou men ook waarschijnlijk daarin den wettig verkregen titel niet verzwegen hebben. C. K. te *L.*

B. Paludanus, ridder van Jeruzalem. De Heer F. F. C. STEINMETZ onderstelt m. i. te regt, dat zij, die het heilige graf bezochten, daarvan een bewijs verkregen. Op de verkooping in November ll. door de Boekhandelaren VAN BENTHEM en JUTTING, te *Middelburg* gehouden, kwam voor onder N°. 81 der *Liefhebberijen* »een Latijnsch charter of diploma op perkament, zijnde eene attestatie van CAROLUS FRANCISCUS MURANDUS, concionator en lector der Minderbroeders-orde van ST. FRANCISCUS, voor de provincie *Milaan* en voorzitter van het collegie van toezigt over het heilige land, ten behoeve van RUTGHER VAN CLEEFF, van *Zwoll*, oud procurator van het heilige land in het gebied van *Cyprus*, wegens eene door dezen gedane bedevaart: Gegeven in het convent van ST. SALVATOR, te *Jeruzalem*, den 28 Julij 1682." (Zie bl. 152 van den Catalogus).

Dit stuk werd voor 30 centen verkocht. $\varphi^2-\varphi$.

Johannes Baptista Howard (V. bl. 248, Vr. CLV, vgl. VI. bl. 27, 28). Deze noemde zich, blijkens zijne vele uitgegeven schriften, HOUWAERT, en is als *Belgisch* Dichter genoegzaam en tevens gunstig bekend, waarvan de opgaven, door anderen reeds gedaan, getuigen. Éene zaak echter, te weten, het verschil in de vermelding van zijn *sterfjaar*, wil ik bij deze gelegenheid trachten uit te maken; sommigen stellen daarvoor het jaar 1586, anderen het jaar 1599. Eene eigenhandige *aanteekening* van M. TYDEMAN achter een exemplaar van HOUWAERTS *Handel der Amoureusheyt*, Rotterdam 1621, vestigde daarop mijne aandacht, daar deze, naar aanleiding van de opgave van FOPPENS, pag. 571 en BRANDT, *Dagwijzer der Geschied.*, zegt: *gestorven* 11 *Maart* 1599: alzoo in strijd met de opgave der meeste overige schrijvers, die van HOUWAERT gewagen. Ik vermeen echter, dat het jaar 1599 zijn sterfjaar geweest is, naardien in een vierregelig versje, te vinden aan het slot van een werk van HOUWAERT, getiteld: *den generalen loop der Werelt*, *noyt te voren in druk uytgegaan*, Amsterdam, 1612 in 4°., en dus dertien jaren later, dat jaartal (bij wijze van *Chronostichon*) wordt aangewezen, luidende dit versje als volgt:

Den *M*eert heeft ghes*I*en het *W*e*L* o *V*er*LIJ*en (1118
*V*an den Hon*IC*h *VL*oe*IJ*enden Poeët ghepresen. (163
D*I*e het Neder*L*ant *I*n s*IJ*ne t*IJ*en , (56
Soo d*IC*k *VVIL*s heeft gheso*C*ht te ghenesen. (262

Uit welke regels, men bij zamentelling verkrijgt het jaartal. 1599
terwijl men mag vertrouwen, dat de maker daarvan toen nog ongetwijfeld met het juiste jaar zal bekend geweest zijn.

Nog vermeen ik alhier te moeten vermelden een werk van HOUWAERT, dat bij de schrijvers niet algemeen bekend schijnt te zijn, waarschijnlijk omdat het hoogst zeldzaam voorkomt. De titel luidt aldus: *Oratie der Ambassadeuren vanden doorluchtigen Prince* MATTHIAS *Aertshertoge van Oostenrycke, etc. Gouverneur van die Nederlanden: verhaelt inden Rijksdach ghehouden tot Wormes voor die Raetsheeren, enz. in 't jaer ons Heeren* 1578 *den 7de dach van Meye. Rhetoryckelick in ons Nederlantsche tale overghestelt door* J. B. H. *Conseillier ende Meester v. d. rekening in Brabant*, Antw. by C. PLANTYN, 1578; achteraan staat: *ghedruckt* 1579. Zelfs J. SCHELTEMA, *Mengelwerk*, dl. IV. st. I, over de Redevoering van MARNIX, zwijgt van deze vertaling.

Men vindt daarvan gewag gemaakt bij MELCHIOR ADAM, in *Vitis Jurisconsultor.* Zie BAYLE, *Dict.*, in voce *Sainte Aldegonde*; als ook J. VERHEYDEN, *Afbeelding van Mannen*, enz. 's Hage 1603, bl. 96 verso: *Leven van* MARNIX.
V. D. N.

Hendrik van Wilsum (V. bl. 272, Vr. 306. vgl. VI. bl. 54). Het wapen van het geslacht WILSSUM ziet men op de *Wapenkaart van Overijssel,* zijnde van zilver met drie baren (*barres*) van sabel, beladen de bovenste en onderste met twee, de middelste met drie ruiten (*lozanges*) van goud. Opmerkelijk is het, dat men op dezelfde kaart, juist boven het wapen van WILSSUM, het wapen van WYTMAN vindt, in alles daaraan gelijk, met dit onderscheid alleen, dat de *baren* hier *banden* zijn.

Welligt wordt in de *Geschiedenissen der stad Zwolle,* door Mr. B. J. VAN HATTUM in 1767—1776 uitgegeven, haar Burgemeester vermeld; vermits echter dat werk geen *Register* heeft, is het niet zoo gemakkelijk na te slaan. Ook maken misschien de *Overijsselsche Gedenkstukken,* door Mr. J. W. RACER, Campen, 1781—1787, van HENDRIK VAN WILSUM gewag.

V. D. N.

Hollandsche vertaling der Ars poetica (V. bl. 272, Vr. 311).

[L. J. noemt ons een paar der reeds door anderen, bl. 57, vermelde vertalingen van dit werk.]

Wapen van Hartigveldt (V. bl. 272, Vr. 314, vgl. VI. bl. 57). Indien mijne aanteekeningen juist zijn, dan is de Heer BODEL NIJENHUIS te *Leyden* in het bezit van portretten van CORNELIS HARTIGVELDT en zijne echtgenoot AGATHA WELHOEK, die ouders waren van JOHAN HARTIGVELDT, van wien J. SCHELTEMA in zijn *Geschied- en Letterk. Mengelwerk,* dl. I. bl. 27, melding maakt, hetgeen ook reeds vroeger in het tijdschrift *De Schouwburg*, 1805, was opgenomen. Het is te wenschen, dat genoemde bezitter in de gelegenheid zij, de vragen van M. te beantwoorden. Intusschen wil ik mededeelen, hetgeen mij van dat geslacht bekend is, waarbij ik mij hoofdzakelijk zal bepalen tot het beantwoorden der 3de vraag, te weten: dat het wapen van HARTIGVELDT op de Wapenkaart van *Rotterdam* voorkomt, zijnde van goud, met een *springend* hert van keel, staande op een veld van sinopel. Vroeger schijnt dat wapen gekwartierd te zijn geweest, blijkens eene daarvan geschetste afbeelding in een zoogenaamd *Kwartier-Boek,* betreffende de kwartieren van Mr. ADRIAAN DE BIJE, waarvan het 7de en 8ste kwartier zijn CORNELIS HARTIGSVELD, JANSZ. en AGATHA BRIEL, dochter van CORNELIS BRIEL, gezegd WELHOEK, gehuwd den 13den Januarij 1608, en alzoo dezelfde personen, van welke de portretten nog bestaan. Het eerste kwartier stelt een *loopend* hert voor.

CORNELIS JANSZ. HARTIGVELD werd in 1617 Lid der Vroedschap te *Rotterdam.* In 1644 had een andere CORNELIS HARTIGVELD deze waardigheid; terwijl in 1654 WILLEM HARTIGVELD, die in 1663 overleed, als zoodanig wordt aangetroffen. Sedert dien tijd schijnt de naam van HARTIGVELD in de Vroedschap niet meer voor te komen, en vermeen ik, dat de naam van HARTIGVELD ook thans aldaar niet meer bestaat.

Dat eene dochter van Mr. CORNELIS HARTIGVELD, Burgemeester te *Rotterdam,* huwde met Mr. CORNELIS VAN HALEWIJN, en dat zij vele kinderen hadden, is reeds vermeld in DE NAVORSCHER, dl. V. bl. 311. Men kan nu daarbij voegen, dat eene andere dochter, AGATHA HARTIGVELD genaamd, huwde GERRIT PAUW ridder, Heer van *Bennebroek* en *Rietwijk* Raad en Rekenmeester van *Hollan*, Raad in de Chambre Mipartie enz. Hij stierf den 20sten Mei 1670.

V. D. N

Het huis of kasteel Spangen (V. bl. 277, Vr. CLXV, vgl. VI. bl. 57). Uit een omslag met oude prenten is mij in handen gekomen een klein folio halfvels plaat, aan den linker-bovenhoek gemerkt: Tom. 3, p. 125, N°. 6; aan den benedenrand is het onderschrift: *Les quartiers de messire* CORNEILLE DE SPANGEN, p. 137. In den regterhoek, ietwat hooger BAUDOUÏN (?) sculp. De bovenrand vertoont, als bijwerk, met een landschap en toren in 't verschiet, aan de eene zijde eene vorstin met eene kroon en scepter in de regterhand, met de andere iets uitreikende aan een' man, die, bloothoofds en met gebogen knie, eene rol, waarop een platte grond is afgeteekend, aanbiedt. Aan de regterzijde zit eene vrouw bij eenig muurwerk, en bij haar is in eene wolk een beeld, het wapen van *Spangen* vasthoudende. In 't midden zijn de vereenigde wapens van *Spangen* en van *Bongart,* daaronder: *Le Chateau de l'anciene famille de Spangen en Hollande. Bati l'an* 1210.

Het middengedeelte van de plaat vertoont het gebouw, omgeven van onregelmatig breede waters en geboomte, in middeleeuwschen bouwtrant; een lange brug geleidt over het opgehaalde gedeelte op een klein voorplein, alwaar, bezijden de hoofddeur, in een bijgebouwd stuk eene lagere ronde deur zich bevindt; een toren en vijf kleinere torentjes (of lange schoorsteenen) met vaantjes steken boven het dak uit; het gebouw heeft, behalve de kelders en zolders, in welke laatste echter maar ééne rij vensters zijn, twee verdiepingen. Het onderste deel der plaat vertoont de ruïne, t. w. het gebouw zonder dak, van de middengedeelten alleen de deurbogen, en de brug afgebroken, waarvan de palen nog overig zijn. De zijwanden van de plaat bevatten de wapens, *Paterna* en *Materna,* in de volgorde, die ik hier opgeef, alles in de kleuren:

PATERNA.

Spangen.	*IJselstijn.*
Alkemade.	*Cronenburch.*
Borghes.	*Glymes Bauterse.*
Hamales.	*Tresygnys.*
IJmerselles.	*Berchem.*
Tollincks.	*Sloefs.*
Draecx.	*Borsel* (sic).
Van de Werve.	*Raephorst.*

MATERNA.

Bongart.	*Dortan.*
Burschut.	*Aelter.*
Arkentiel.	*Rochefort.*
Schoonhove.	*Corswarem.*
Torck.	*Egmondt.*
Arckel.	*Meurs.*
Nyenroy.	*Nyveldt.*
Zuylen.	*Bylandt.*

Tenants, helmen en teekens zijn er niet bij, alleen *Borsel*, *Egmondt* en *Meurs* voeren de Gravenkroon.

Ik beschrijf dit alles zoo uitvoerig, omdat het op de overige der gedane vragen licht verspreidt, en nu verder wel zal kunnen nagezien worden, tot welk, vermoedelijk heraldiek werk die plaat behoort, waartoe mij thans de gelegenheid ontbreekt, en dat misschien niet iedereen bij de hand heeft. Vermoedelijk geeft het den tijd en de oorzaak der verwoesting op; de ruïne moet reeds aanwezig zijn geweest, toen dat boekwerk is uitgegeven.

Indien ik de beschrijving in de noot (*) op bl. 278, wel begrijp, is de voorgevel met de poort, thans gewelf, aan de zuidzijde.

L. J.

[Ook van LEGENDO ET SCRIBENDO ontvingen wij op deze vraag een antwoord. Hij verwijst, behalve de op bl. 517 en verv. reeds genoemde schrijvers, naar BROUËRIUS VAN NIDEK, *Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudheden.* dl. IV, bl. 13, en meent te weten, dat ook in een der vroegere Schiedamsche Almanakken het onderwerp zeer uitvoerig behandeld is.]

ANTWOORDEN.

Spreekwijze: »*Dat mogt je de kous.*" (V. bl. 94, Vr. 64). Deze spreekwijze zal wel eene verbastering zijn van: *dat mogt je de droes*, waarbij, om allen schijn van vloeken te voorkomen, de naam van den duivel, even als in *duizend*, *duiker* enz., van *droes* tot het dwaze *kous* is geworden. CONSTANTER.

Oud jaarlijksch gebruik op scholen (V. bl. 95, Vr. 69). Als een *pendant* op de medegedeelde officiëele wegzending der kinderen uit de school met de statige formule: »er uit honden en katten," — herinner ik, dat in *Groningerland* tot op het einde der vorige eeuw, de schoolkinderen, wanneer ze vacantie kregen, door een' hoepel moesten springen, waarbij de meester hun dan een' ligten slag voor hun zitorgaan gaf. Soms geschiedde het zóó, dat de meester zich in de schooldeur plaatste en de leerlingen tusschen zijne beenen doorliepen. Sommigen meenen, dat de kinderen zoo wel *inslag* als *uitslag* kregen; doch dàn plaatste de meester zich anders om, en werden de leerlingen de school *ingeslagen*. Nog is daarvan het Gron. *uitslag* voor *vacantie* in gebruik en het kinderrijmpje aldaar bekend:

Uitslag, inslag,
Heele weke speuldag.

Mijn zegsman is J. A. in *Taalk. Mag.* dl. IV. bl. 688 noot, waarbij Dr. A. DE JAGER vermeldt, dat dit gebruik in *Holland* niet schijnt bestaan te hebben, althans niet voorkomt in: *Een nut en profytelick boecxken, genaemt den Regel der Duytsche schoolmeesters, die Prochiekercken bedienen. Wtgegeven ende gepraktiseert door* DIRCK ADRIAENSZ. VALCKOOGH, *schoolmeester tot Barsigerhorn.* Rott. 1628, waarover zie *de Dietsche Warande* 1856, N°. 1.

CONSTANTER.

Den gebraden haan uithangen (V. bl. 127, Vr. 87). Op de oude, eenvoudige maaltijden in den burgerkring was een stuk rundvleesch reeds een hoofdschotel, — ander vleesch kwam er niet, of 't was eene ongehoorde weelde. Wie een' gebraden haan opschafte, maakte eene verteering, die voor verkwisting gold, en verhief zich boven zijn' stand. Vandaar het spkw. waarmede iemand wordt aangeduid, die door groote verteeringen zich aanstelt, alsof hij schatrijk is. Misschien schuilt er nog eene woordspeling in *haan*, waardoor men liever dezen vogel dan b. v. een kip of eene duif noemde. CONSTANTER.

Verzameling van oude Germaansche zangen (V. bl. 128, Vr. 95). De vraag naar deze verzameling, welke ten tijde van KLAAS KOLIJN, volgens hetgeen deze in zijne *Kronijk* schrijft, in de abdij van *Egmond* bewaard werd, is geheel en ten volle beantwoord door H. VAN WIJN in zijne *Historische en Letterkundige Avondstonden*, Amst. 1800, bl. 139—142. De vrager zal dáár zien, dat de geheele tirade over die verzameling een der lompste verdichtselen van dien lompen verdichter is.

CONSTANTER.

Een eigen geschrift Davids (V. bl. 191, Vr. 162). De Alexandrijnsche geleerden, die op last van PTOLEMAEUS PHILADELPHUS de boeken van het O. Testament uit het Hebreeuwsch in het Grieksch hebben overgezet, omstreeks 250 jaar vóór C., gebruikten kennelijk een' Hebreeuwschen codex, die op vele plaatsen afwijkt van de latere lezing, door de Masorethen vastgesteld en nu alleen overgebleven. Tot die afwijkingen behoort in het boek der Psalmen, dat Ps. IX en X, even als Ps. CXIV

en CXV, *één'* psalm uitmaakten, terwijl daarentegen de CXVIde en CXLVIIste psalm elk in twee afzonderlijke psalmen gesplitst zijn. Doch daartoe behoort mede, dat achter den CLsten psalm nog een lied volgt, dat in den Alex. codex den CLIsten psalm heet, maar in den Vatikaanschen tot opschrift draagt: *Dit is een eigenhandige psalm van David* (*die niet medegeteld wordt*) *toen hij het tweegevecht met Goliath had gehouden.* Authentiek d. i. echt Davidisch zal het stuk wel niet zijn: anders ware 't zeker in eene der vroegere afdeelingen van den Psalmbundel opgenomen en niet achteraan geplaatst, terwijl ook het verloren gaan van den oorspronkelijken tekst schijnt aan te duiden, dat de Joden er minder zorg voor droegen dan voor de overige Schrift en misschien het als een los stuk of bijvoegsel bewaarden, 't welk echter geen deel van de eigenlijke rolle der Psalmen uitmaakte. CONSTANTER.

Rederijkers buiten Nederland (V. bl. 198, Vr. CVII). Ten antwoord op deze vraag geloof ik te mogen beweren, dat de instelling der Rederijkerkamers eene zuiver *Nederlandsche* instelling is en in geen ander land wordt wedergevonden. Men versta mij *wél*. De eerste aanleiding kwam uit *Frankrijk.* Toen de zwervende *troubadours* zich in 1324 te *Toulouse* tot een gezelschap vereenigd hadden, eerst *Académie des jeux floraux*, later (1356) *collège de rhétorique* genoemd, ontstonden eerlang ook elders in *Frankrijk* zulke vereenigingen. 't Vond in ons land navolging, maar de instelling werd toch bij ons iets geheel anders. Ze ontstond hier niet uit de vereeniging van rondreizende *sprekers*, maar ging uit eenig en alleen van den burgerstand, van de nijvere middelklasse, die langzamerhand tot de overtuiging gekomen, dat gemeenschappelijke zamenwerking van velen alleen iets goeds en iets groots kon tot stand brengen voor handel, ambacht of kunst,— de verschillende *gilden* stichtte, om dit doel te bereiken. Zoodra nu ten gevolge van den handel en de nijverheid de burgerstand meer ontwikkeld en beschaafder werd, ontstond de behoefte aan eene eigene letterkunde, aan poëzy, aan tooneelvertooningen. Ook deze behoefte trachtte men langs denzelfden weg te bevredigen: zoo ontstond het *gild* der dichters en letterkundigen, de *rhetorijkers*, reeds korten tijd, nadat de burger JACOB VAN MAERLANT deze letterkunde als het ware gesticht en nadat de overman van het weversgild PETER DE CONINC getoond had, welk eene magt deze derde stand in den staat was. Vandaar dan ook, dat hier te lande naast de Rederijkers de rondreizende (meer riddermatige) sprekers nog geruimen tijd bleven bestaan en de geestelijkheid nog altijd met hare vertooningen voortging. Waar zulk een burgerstand niet gevonden werd, b.v., in *Frankrijk* en *Duitschland*, konden derhalve ook geene inrigtingen zijn, welke op *één* lijn met de Rederijkerkamers kunnen gesteld worden, en, bij alle overeenkomst, is er tusschen deze en de Fransche *Collèges de Rhétorique* of de latere vereenigingen der *Meistersänger* in *Duitschland* een zeer groot, een specifiek onderscheid. Niet vreemd is het echter, dat de Vlamingen en Walen, zoodra onder hen de behoefte aan zulke gilden ontstond, van de Troubadours-vereenigingen in het naburige *Frankrijk* vele benamingen en gebruiken ontleenden: *rederijkers* van hun *rhétorique*, *rhetrosynen* van hun *rhétoriciens*, *landjuweel* van hun *la joya*, — ja dat in de Waalsche provinciën zelfs de *puits d'amour* worden aangetroffen. Eindelijk, dat enkele noordelijke provinciën van *Frankrijk*, in de onmiddellijke nabuurschap van *Vlaanderen*, hare volbloed Rederijkerkamers hadden, behoeft naauwelijks vermelding.

CONSTANTER.

Geldelooze pad (V. bl. 239, Vr. 267). Even als te *Amsterdam*, *Haarlem*, *'s Gravenhage* en *Sluis*, is er ook nabij *Hoorn* een *geldelooze weg*, die van het *Keeren* naar den *togt* en verder naar de *nieuwe laan* loopt. Den naamsoorsprong ken ik niet.

CONSTANTER.

Taalkundige vragen (V. bl. 279, Vr. CLXXII). Dat waar een mannelijk persoon bedoeld is door een zelfstandig naamw. van het vrouwelijk geslacht, de persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden, die daarop terugwijzen, mannelijk moeten zijn, zal JOHANNES gevoelen, indien hij maar eens bedenkt, tot wat ongerijmde en bespottelijke constructies vrouwelijke pronomina in zulke gevallen aanleiding zouden geven. Hij bedenke maar, hoe vreemd het hem in de ooren zou klinken, wanneer men zeide: *De schildwacht bij het paleis werd door hare vrouw aangesproken; zijne Majesteit beval dat haar baard geschoren zou worden*, enz.

LAMED.

Hollands Rijkdom (V. bl. 279, Vr. CLXXIV). De titel vermeldt E. LUZAC niet als schrijver van het werk. Voor het eerste en tweede deel toch luidt hij aldus: *Hollands Rijkdom, behelzende — — — — Uit het Fransch vertaald. Vervolgens overgezien, merkelijk veranderd, vermeerderd en van verscheiden misslagen gezuiverd, door* Mr. ELIAS LUZAC en voor het derde en vierde deel: *Hollands Rijkdom, behelzende — — — — Het Fransch ontwerp gevolgd. Het werk zelf geheel veranderd, merkelijk vermeerderd, en van verscheidene misslagen gezuiverd, door* Mr. ELIAS LUZAC.

Wanneer ik in het *Bericht* vóór het eerste

deel lees: »In 't algemeen gehouden voor den schrijver van 't werk, onlangs in 't licht gekomen onder den titel van *la Richesse de la Hollande*, ben ik te raade geworden, om er de Hollandsche uitgaave van te bezorgen," en dat gevoelen door LUZAC niet weêrsproken vind, dan, dunkt mij, is LUZAC, of — de schrijver van *Hollands Rijkdom*, of — een onbeschaamde pronker met eens anders vederen geweest. D. B.

Handschriften van Arminius (V. bl. 279. Vr. CLXXV). In de *Epistolarum Cent. tres* van S. A. GABBEMA, *Harl. Fris.* 1665, treft men op p. 364—385 *acht* brieven van ARMINIUS aan, welke alle aan JOH. DRUSIUS gerigt zijn. B—S.

[Hiermede is de vraag niet beantwoord.]

Een Nederlandsch Stoomschip het eerst den Oceaan overgestoken (V. bl. 280. Vr. CLXXXI). Als eene bijdrage tot de beantwoording dezer vraag, moge dienen, dat in een volksboekje: »*James Watt and the Steam Engine.* London: *the Religious tract Society.*" — op bl. 165, breedvoerig gewag wordt gemaakt van een Stoomschip de »*Great Western*", kapitein HOSKEN, hetwelk den 8sten April 1838 van *Bristol* vertrok naar *New-York*, en aldaar den 23sten dierzelfde maand aankwam, onder bijvoeging van deze woorden: » This was the first steam vessel Crossing the Atlantic."

In gelijken zin wordt van de »*Great Western*" en van een stoomschip de »*Sirius*", hetwelk den 4den April 1838 van *Cork* naar *New-York* vertrok en op denzelfden dag met de »*Great Western*" die stad bereikte, melding gemaakt in: »*The Pictorial Gallery of Arts*, afdeeling: *Useful arts. Chapt.* V. bl. 223 alsmede op bl. 87 van: »*A History of Wonderful Inventions.* New-York, HARPER *and Brothers*, 1849."

BRANDE zegt in zijn: »*Dictionary of science, Literature, and art* etc. (ed. New-York 1854), op het artikel: *Steam Navigation*, bl. 1177, dat omstreeks 1835, in *Engeland*, het eerste voorstel tot eene stoomvaart over den *Atlantischen Oceaan* werd gedaan, en dat deze eenige jaren later is in werking gebragt.

De Nederlanders schijnen dus hunne Engelsche naburen, op den Oceaan 10 jaar vooruit gestoomd te zijn.

Een' ander' mededinger treffen wij echter aan in de Vereenigde Staten van *Amerika*. De eerste Amerikaansche stoomboot, die den Oceaan overstak, was de »*Savannah*," die reeds in 1819, in 26 dagen, van *Savannah* naar *Liverpool* stoomde, terwijl de »*Robert Fulton*" in 1822 verscheidene reizen deed naar *Nieuw Orleans* en *Havana*. — Zie *A Dictionary, practical, theoretical, and historical, of Commerce and Commercial navigation, by* J. R. M^C. CULLOCH, *Esq., member of the institute of France. London.* LONGMAN, BROWN, GREEN *and* LONGMANS. MDCCCXLIV.

J. BRAKEL.

Een Nederlandsch Stoomschip het eerst den Oceaan overgestoken. The first steam Vessel which crossed the Atlantic was the *Savannah*, built aud equipped at *New-York*. This Vessel proceeded in 1819 from *New-York* to *Liverpool*, without stopping at any intermiate port; she then went to *St. Petersburgh*, touching at *Copenhagen*, and subsequently recrossed the Atlantic.

Zie *The Origin and Progress of Steam Navigation from authentic Documents. By* BENNET WOODCROFT, *Professor of Machinery-Uni. Coll.* London 1848.

Fijenoord. M.

Geslachts- als Doopnamen (V. bl. 294, Vr. 317). Bij art. 1 van het nog van kracht zijnde decreet van den 11 Germinal XIde jaar (*Bulletin des Lois* N°. 267) is bepaald, dat alleen de namen, in de onderscheidene almanakken in gebruik, en die van bekende personen uit de oude geschiedenis, als voornamen mogen aangenomen worden op de registers van den Burgerlijken stand, ter bevestiging van de geboorte der kinderen bestemd, en is het den openbaren ambtenaren verboden, eenige andere voornamen in hunne acten te gedoogen. Bij art. 2 is vergund, aan al wie thans tot voornaam heeft, het zij den naam van een levend geslacht, hetzij eenigen naam, die niet gevonden wordt in de omschrijving van het voorgaande artikel, de verandering daarvan te mogen vragen, mits zich schikkende naar de bepalingen van hetzelfde artikel. Die verandering zal, volgens art. 3, geschieden op een vonnis der arrondissements-regtbank, hetwelk de verbetering der acte van den Burgerlijken Stand zal voorschrijven.

Op dien grond is in der tijd de verandering bevolen der namen van een kind van het mannelijk geslacht, bij den doop genoemd: LIBERTÉ EGALITÉ FRATERNITÉ, in dien van AMAND FRANÇOIS. MONTANUS.

[Met dit berigt komt dat van MAC. — wat de hoofdzaak betreft, overeen. Gelukkig is het, dat genoemde wet van 11 Germinal an XI, niet met gestrengheid gehandhaafd wordt. Vele goede, echt Duitsche namen toch zouden op die wijze buiten gebruik raken. Aan den anderen kant evenwel zou de handhaving dier wet ons vrijwaren van die gedrochtelijke namen, vooral vrouwennamen, die wij nu in groot getal ontmoeten, b. v., ANNECHINA, JETSKELINA, ALIANA, VROUWELINA, ELSELINA, HENDERINA, STEPHINA, REINELLA enz., GEERTRUIDUS, ARICIUS, JUDINUS, SERVANUS, MARGARETHUS, THERESIUS en vele dergelijke. Zoodanige namen zijn gewoonlijk verminkingen van andere reeds lang bestaande. Geheel nieuwe, vroeger nooit gebruikte, zag men vroeger somtijds ontstaan, zoo heetten vier dochters van Prins WILLEM I, BELGICA, BRABANTINA, FLANDRINA en ANDORPIA, en in het laatst der vorige eeuw kwamen GERRIT BA-

TAVUS, JOHANNES ZELANDUS en dergelijke nog wel eens voor. Nu echter behooren nieuwe namen tot de groote zeldzaamheden, hoewel er toch voorbeelden van zijn. Zoo werd in 1838 te *Utrecht* bij den Burgerlijken Stand een kind aangegeven en aangeteekend met de voornamen CASPER JUPITER. Dezen laatsten houden wij voor nieuw, althans van JUPITER als voornaam is ons noch uit vroegeren noch uit lateren tijd een tweede voorbeeld bekend.]

Voorst (V. bl. 294, Vr. 319). Deze naam beteekent *woud, foreest.* Zie Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGHS *Verhandeling over de plaatsnamen in Gelderland*, in NIJHOFFS *Bijdragen van Vaderl. Geschiedenis.* P. N.

[Dezelfde verklaring gaf ons A. J. VAN DER AA. CONSTANTER wees ons bovendien op het Hoogd. *forst*, en het Fransch *forêt*.]

Alexander Walraad Diederik van Hugenpoth (V. bl. 295, Vr. 320). Op mijn verzoek bij een der leden van dit adellijk geslacht, is mij het volgende omtrent bovenstaanden vriendschappelijk medegedeeld. Deze Baron VAN HUGENPOTH was Heer van *Aerdt*, Ambtsjonker van *Over-Betuwe*, gehuwd met MARIA CONSTANTIA VAN CAMSTRA, die kinderloos stierf; terwijl beider geboorte- en sterfdag onbekend zijn. In een tweede huwelijk met JOANNA LOUIZE VAN DOETICHEM verwekte hij zes kinderen, twee zonen en vier dochters. Van deze laatsten, die ongehuwd zijn gestorven, zijn de namen onbekend. Van de twee zonen, ANTONIUS CORNELIS SIMON HAVERIUS en GODEFRIDUS FRANCISCUS ANTONIUS HENRICUS CORNELIS, bestaan nog afstammelingen, omtrent welke de Heer H. VAN ROLLEMA, op zijne begeerte, nadere berigten zou kunnen erlangen. J. C. K.

Het »Pater noster" op een register van kerkgoederen (V. bl. 295, Vr. 321). Het doet mij genoegen, deze vraag van mijn' vriend VAN ROLLEMA te kunnen beantwoorden door het volgende berigt. Het signatuur, waarmede de drukkers de volgorde der bladen in een boek aanwijzen, is in onze eeuw een cyfer aan den voet van iedere eerste bladzijde van een vel, en datzelfde cijfer met een * op bl. 3, en zoo vervolgens alle bladen. In de vorige eeuw gebruikten de drukkers de letters van het alphabeth en werd daarbij op de vier volgende onevene 8°. bladzijden de cyfers 2—5 geplaatst. Zware folianten hadden alzoo verscheidene alphabethen, gelijk b. v. het 3de deel van het *Vriesch Charterboek* er 14 maal H en h heeft.

Maar in de middeleeuwen was men gewoon de volgorde van bijeen behoorende stukken of de katerns van een handschrift aan te duiden, door op ieder een woord te plaatsen van het *Onze Vader*, waarvan de opeenvolging der woorden uit het veelvuldig gebruik, ook door middel van den rozekrans, zoo zeer bekend was. Doch niet enkel bij geestelijken, ook bij regtsgeleerden was dit in gebruik, zelfs nog na de Hervorming, zoo als blijkt uit de menigte stukken, uitmakende het proces tusschen de landen en steden van *Vriesland* in 1583, waarin de orde van opvolging der aangehaalde bewijsstukken in elke re- en dupliek door letters en cyfers, alsmede door de woorden van het Pater noster en Latijnsche verzen worden aangeduid. In de overgegevene punten beriepen de partijen zich dan op deze stukken in dezer voege: »Dat welcken noch naider blijckt vuijt zekere Extract, alhier mit *Nomen* verthoont, ende eene andere mit *Tuum* quoteert, ende noch een ander mit *Sanctificetur* geexhibeert."

De onbekendheid met deze wijze van aanduiding der volgorde gaf voor eenige jaren aanleiding, dat een afschrift van een zeer belangrijk handschrift, 't welk de Hoogleeraar PERTZ, ten behoeve van zijne beroemde *Monumenta Hist. Germ.* in ons land had laten vervaardigen, bij nazien bevonden werd, geheel verward door elkander geschreven te zijn, omdat de katerns van het oorspronkelijk losgeraakt, en daarna door elkander gekomen waren, zoodat al de moeite, aan het afschrijven besteed, vergeefsch was. Een der medewerkers aan de *Monumenta*, de Heer BETHMAN van *Hannover*, die ons land in 1840 bezocht en mij dit verhaalde, hechtte dus groote waarde aan deze aanwijzing, welke hem toen nog onbekend was. Wel waren hem dergelijke enkele woorden op bladen en katernen voorgekomen, doch hij kende de beteekenis daarvan niet. W. E.—L.

Tombola (V. bl. 435, Vr. 322). *Tombola* zal wel afgeleid moeten worden van het Ital. *tombola*, *tombolare*, duikeling, duikelen, en oorspronkelijk het *duikelrad* beteekenen, dat bij deze soort van loterij in gebruik is.
CONSTANTER.

Spreekwoord: »Daar ligt een muzijkant begraven" (V. bl. 255, Vr. 323). C——R heeft het spreekwoord niet juist opgegeven. Het luidt: *daar ligt een speelman begraven.* Daar nu een speelman de aanwezigen dansen en springen doet, onderstelt het spreekwoord onder den steen of wat het zij dat iemand doet struikelen (hetgeen ook eene soort van springen is) het lijk van een' speelman, die na zijnen dood nog dezelfde magt heeft, welke hij in zijn leven bezat. — De Amsterdammer voegt er doorgaans bij: *hij wil zien, waar de strijkstok ligt*, omdat de struikelende zich voorover buigt, even alsof hij iets wil oprapen. R.

't Welk doende enz. (V. bl. 295, Vr. 324). Mij dunkt, dat de beteekenis dezer woorden

eenvoudig eene verkorting is der gewone uitdrukking aan het slot der brieven, en dat in plaats van het *enz.* zou dienen te staan: »*met allen eerbied U. M. zeer getrouwe dienaar*," »*U. Exc. onderdanigste dienaar*,"en dergelijke.

W. A. HAMELBERG.

Renenquin Sualem (V. bl. 295, Vr. 326. De man heette niet RENENQUIN, maar RENNEQUIN SUALEM, en was niet »originaire de Hollande" zoo als Mr. TEXIER zegt; want hij was geboren te *Jemappe*, een dorp in het toenmalige prinsdom *Luik*, en op 8 kilometers van de stad van dezen naem afgelegen.

De schrijvers spellen zijn naem zeer verschillend, en wel aldus:

RENNEQUIN SUALEM, RANNEKIN SWALM of SNALEM, RENKIN SUALÈME, enz.

Hoe het zij: RENNEQUIN, ten jare 1644 geboren, was de zoon van een' timmerman, ontving maer eene middelmatige opvoeding, doch werd door aenhoudende eigene oefening en goeden wil,een groot werktuigkundige,die zoo beroemd was geworden, dat Koning LODEWIJK XIV hem aenzocht te *Marly* een zijner waterwerktuigen te komen plaetsen, mits geen Franschman kans zag een zoodanig te maken om het drinkbaer water van *Marly* naar *Versaille* te geleiden, er de inwooners van te voorzien en er 's Konings park mede te besproeijen en te versieren.

Zie hier beknoptelijk hoe hij daertoe kwam.

Wanneer men in gemeld gewest den loop der rivier *Hoyoux* opgaet, komt men op omtrent twee mijlen van de stad *Huy* aen het kasteel van *Modave*, een der merkwaerdigste des lands. Het vertoont zich van de eene zijde op eene steile rots, welke boven de rivier uitsteekt, van de andere zijde langs eene vlakte, alwaer een waterwerktuig bestaet, dat het water tot eene hoogte van honderd meters verheft, en er door onzen RENNEQUIN SUALEM ten jare 1682 werd gemaekt.

't Was dit wonderwerk, dat zijn naem beroemd maekte en waerom hij door den Franschen Vorst werd aangezocht om een dergelijk kunstwerk of machine te vervaerdigen. Hij begon die nog hetzelfde jaer en voltooide die, dat ze niet alleenlijk aen den Koning tot voldoening, maer ook aen alle bouw- en werktuigkundigen tot bewondering verstrekte. Door deze machine deed hij het water uit de *Seine* te *Marly* tot eene hoogte van 162 meters klimmen, en geleidde het langs buizen op eenen afstand van zeven kilometers naer *Versaille*, alwaer het in den hof door talrijke prachtige machinen weder werd opgevoerd en er een verrukkend schoon waterspel vormde.

RENNEQUIN met eer en aenzien overladen, overleed ten jare 1708 te *Parijs*, en werd, gelijk Mr. TEXIER zegt, te *Bougival*, een dorp, niet verre van *Versaille*, begraven, alwaer men in de kerk zijne grafstede ziet; het gemeld kasteel, werd in de revolutie grootendeels verwoest en de kunstige machine in 1826 door een stoomwerktuig vervangen.

J. J. STEYAERT.

[Ook DAVID deelde ons het geboorte- en sterfjaar van RENNEQUIN SUALEM mede.]

Gezegde van Jacob Cats (V. bl. 295, Vr. 327). De sprong, dien vader CATS zegt dat bij een' appel voegt, zal wel de sprong zijn, noodig om den appel van den boom te plukken. Voor 't overige, wat hier het rijm mag gedaan hebben, laat ik aan ALIDA ter beslissing over.

CONSTANTER.

Fragment uit een oud gedicht (V. bl. 295, Vr. 328). Ten antwoord schrijf ik het volgende af uit L. PH. C. VAN DEN BERGH, *De Nederl. Volks-Romans*, 1837, bl. 44: »Intusschen heeft men over deze stof (n. l. *een seer schone ende suverlike hystorie van* OLYVIER VAN CASTILLEN) vroeger waarschijnlijk een Nederduitsch gedicht bezeten, immers dit vind ik aangehaald in den roman *van Lemborch*, H. S. van den jare 1357, B. III, f°. 30 vs. 10". (sedert uitgegeven) »alwaar de dichter verhaalt dat HENDRIK VAN LIMBURG, de schoone EUROPA, erfdochter van *Milaan*, in het bezit harer goederen hersteld hebbende, van haar bemind werd en eenen zoon bij haar won." Daarop volgen de regels, woordelijk zoo als C. & A. ze vond, en ten slotte de opmerking: »overigens is dit gedicht thands geheel onbekend." Blijkbaar heeft de kopiïst van C. & A. deze mededeeling van V. D. B. voor oogen gehad en afgeschreven. CONSTANTER.

Acht is meer dan duizend (V. bl. 295, Vr. 329). Eene woordspeling, waarvan het raadselachtige enkel is veroorzaakt door de weglating van het werkwoord *geven*, dewijl de zin is: *Acht geven is meer dan duizend*, en de bedoeling: *Oplettendheid is meer waard dan een groot getal.* Zonder dat werkwoord schijnt *acht* een cijfergetal aan te duiden en eene tegenstelling te zijn van *duizend*. Het is eene der vele zoogenaamde geestigheden in het spraakgebruik, die eenige overeenkomst heeft met de spreuk, welke men in *Noord-Holland* voor onderscheidene boerenwoningen vindt staan:

O mensch, u, u, u, u, u, u, u, u, God,
Hetwelk gelezen moet worden:
O mensch, acht uwen God!

W. E.—L.

Acht is meer dan duizend. In mijne jeugd heb ik ook meermalen die spreuk boven de deur van eenen tuin buiten *Leyden* gelezen, indien ik mij wel herinner buiten de *Hoogewoerdspoort* ter linkerzijde van den *Rijn*, als men de poort uitkomt, en heb altijd gemeend, dat dit moest beteekenen: *acht geven op*

zijne zaken is meer waard dan duizend guldens. Heb ik het mis, ik geef het om een beter!

A. J. VAN DER AA.

[Wij gelooven, dat de Heer A. J. VAN DER AA, zoowel als W. E.—L., D. M. te *IJ.*, L. J., D. H. en V. G. N., van wie wij insgelijks antwoorden ontvingen, dit spreekwoord zeer juist verklaren.]

Onbekend Portret (V. bl. 296, Vr. 330). Kan het portret *en medaillon*, waaromtrent door B—s. onderzoek gedaan wordt, ook zijn dat van THOMAS MORUS? Gelijk het daar omschreven wordt, bezit ik het wel niet; maar wel een, waarop de aangeduide beeldtenis volkomen is uitgedrukt en waaronder de naam van THOMAS MORUS staat. De naam van den graveur staat er niet onder; maar wel heeft het aan den voet in het bijwerk een miniatuur portretje, waaronder de naam H. HOLBEIN. Het portret, waarnaar gevraagd wordt, schijnt van een' Engelschman te zijn; dit was ook THOMAS MORUS, en 't is dit vooral ook, 't welk mij doet hopen, dat ik aan B—s. de verlangde aanwijzing zal gegeven hebben. S. S.

Schrijver van het onmiddelijk vervolg en van het vervolg op Wagenaars Vaderlandsche Geschiedenis (V. bl. 296, Vr. 334). Als de schrijver van het *onmiddelijk Vervolg* en van het *Vervolg* op WAGENAARS *Vaderlandsche Historie*, staat bekend PIETER LOOSJES, ADRZN., Doopsgezind Predikant te *Haarlem*, den 12den Januarij 1813 overleden. J. L. A. I.

[Hetzelfde berigten C. A. B. en A. J. VAN DER AA, die tevens doen opmerken, dat de vraag reeds behandeld is *Nav.* I. bl. 314; II. bl. 142, 168, 227, waar L. Ed. L. de zaak uitvoeriger behandeld vindt.]

Gijsbert Leoninus (V. bl. 296. Vr. 335). Omtrent dezen bevindt zich op het archief te *Deventer* de volgende brief van WILLEM van *Oranje*.

»Edele, Erentfeste, Wyse, Voirsienighe, Discrete besundere goede vrienden. Alzoe het Godt almachtich belieft heeft synen wille te doen met onsen lieven getrouwen GHISBERTUS LE LION, Capiteyn over een compaignie peertvolck, dewelcke in syn leven seer veele singuliere diensten den vaderlande ende ons gedaen heeft ende in de leste scharmutsinge voor *Lier* hem seer vromelyck gedragen ende syn leven gelaeten heeft, hebbende oick syn vader alle syne goeden verloopen voor de gemeyn saecke ende insgelycx over veel jaeren groote diensten den lande gedaen, soe hy noch daegelycx continueert te doen en belast is met veel kinderen ende onder andere synen sone COENRARDUS LEONINUS, die soo wy geinformeert zyn over veele jaren tot *Utrecht* gestudeert hebbende, nu in de vniversiteit van *Leyden* syn studium continueert ende groote apparentie is dat hy in toecomenden tyden de Landen sal connen dienen soe zyn vader ende broeders gedaen hebben, Soo ist dat wy aenmerkende dat den ouerleden Capiteyn gehadt heeft de prosdye tot *Olderzee* [*Oldensaal*] nv in handen vañ vyant wesende, ende een proue in Lebuyns kercke tot *Deventher* ende dat het bezwaerlyck zoude zyn voor den vader syn sone in den dienst van de lande te verliesen met de voorss. beneficien, ende dat wy daerom redelyck zouden achten den voorscreuen COENRAERT onderhoudt te geuen, hebben wy soe veele in ons is neffens de Staeten generael hem gegundt de Voorss. prosdye en proeue, begeerende zeer vrientlyck ende ernstelyck dat ghy in aensien van t geene voorss. is ende ons te geualle den voorss. COENRAERT LEONINUS oyck gunnet ende doet volgen de voorss. prosdy ende proeue met de vruchten ende gerechticheyt daer toe staende, waerin ghylieden ons een sunderlinge ende aengename vrientschap zult doen, die wy wederomme geneycht zullen syn tallen tyden tegens vluyden te verschuldigen. Hiermede Edele, Eerentfeste, Wyse, Voorsienige, discrete besundere goede vrienden Syt Godt beuolen. Gescreuen tot *Delft* den ijden February 1584.

Die Prince van *Oraengien*, Graue van *Nassau*, Marquis van der *Vere* ende van *Vlissinghen.*

Uluyder zeer goede Vriendt
tot uwen dienst
GUILLAUME DE NASSAU."

Het opschrift was: »den Edelen, eerentfesten, wysen, voersienighen, discreten onsen besunderen goeden vrienden Burgermeesteren, Schepenen ende Raedt der Stadt *Deventer.*" Een volkomen gelijkluidende brief is er met het opschrift: »den Edelen, eerentfesten, wysen, voersienighen, discreten, onsen besunderen goeden vrienden, Ridderschap ende steden der Landtschap van *Oueryssel.*"

Door dezen brief wordt ook opgehelderd, waarom ELBERTUS LEONINUS, in zijn berigt van het overlijden zijns zoons aan het Hof van *Gelderland*, hem *den Proost* noemt. Zie J. P. VAN CAPPELLE, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden*, bl. 113.

Vierschaar, vierschaar spannen (V. bl. 296, Vr. 340). De verklaring, die hiervan gegeven wordt door RAEPSAET, *Analyse hist. et crit. de l'origine et des progrès des droits des Belges et Gaulois* (Gand. 1824); t. I. p. 304, 305, is, naar ik meen, nog door geen schrijver van gezag weêrlegd. Hij zegt, dat het woord *vierschaar* zamengesteld is uit *vir* en *scarre* of *scyre.* — Het woord *vir* is hetzelfde als *gyrus*, want de *v* en de *g* worden vaak verwisseld: men denke slechts aan *woensdag*, dat in middeleeuwsche schriften dikwijls *goensdach* heet; aan het Eng. *war*, gelijk in beteekenis met het Fransche *guerre*, en veel andere. *Gyrus* nu

beteekent een *kring;* bepaaldelijk een kring bij uitnemendheid, eene streek, waarover zich een geestelijk regtsgebied uitstrekte. Later werd er ook in 't algemeen een regtsgebied door aangeduid. — *Scara* is, volgens RAEPSAET, eene bende, een troep, overgebleven in ons *legerscharen*. *Scarite* waren diegenen, welke door de Koningen in het Karlovingische tijdvak naar de gewesten gezonden werden, om regt te spreken. Van daar nog de verdeeling van *Engeland* in *Shires*, als *Devonshire*, *Lancastershire*, enz. — Het uit beide zamengestelde woord *vierschaar* beteekent dus de regtbank van een graafschap of van eenig ander, binnen bepaalde grenzen gelegen, gebied.

Dat de vierschaar gezegd werd *gespannen* te worden, schijnt afkomstig van het oude gebruik, de teregtzittingen in de open lucht te houden, waarbij dan de regters gezeten waren op banken, hetzij dan van aarde en zoden of van hout, hetzij in een half rond of in het vierkant geplaatst, terwijl zij verder, hetzij aan alle zijden, hetzij aan de tot toegang opengelatene zijde, met een daarom of daarvoor *gespannen* touw, koord of lijn afgesloten werden. In sommige onze oude vaderlandsche landregten wordt dit genoemd *het gerigt hêgen*, dat is *afsluiten*, *omheinen*.

I. A. N.

Vierschaar, *vierschaar spannen*. Zonder te beslissen of zijne opvatting juist zij, geloof ik toch BH' te mogen opmerkzaam maken op hetgeen L. TEN KATE, *Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederd. Sprake*, dl. II. bl. 350, betrekkelijk dit woord heeft onder *scheer* of *schéer*: »*vierschaar f. Forum judiciale*, als bestaende uit vier leden tot de gerechtzaken noodig, naemlijk Schout en drie Schepenen volgens de Maegdenburgsche Wetten of, volgens de verdeeling van anderen, uit Regter, Eischer, Verweerder en Schryver, of dat mij nog nog best gevalt, uit Schout, Regters, Eischer en Verweerder (zie KILIAENS *Diction.*, A°. 1599)." *Schaer* heeft bij hem de beteekenis, welke *schaar* en *schare* nog behielden, die van *collectio*, *acervus*, *congeries*. Wat er van zij, ik geloof niet, dat het woord in andere talen voorkomt, en ik acht het daarom niet raadzaam, zijne beteekenis elders te zoeken, b. v. in het *Fierdings-ting* van het noorden, de regtbank, zoo als aan BH' gewis bekend is, over een der vier gedeelten, waarin men gewoon was in *Zweden* ieder *Härad* te verdeelen en waarover een *Fierdings-höfding* gesteld was.

Dr. RÖMER.

[De Heer L. A. TE WINKEL heeft in het *Nieuw Nederl. Taalmagazijn*, 3e Jaarg., bl. 161 verv., de bovenstaande afleidingen tegengesproken, en leidt *vierschaar* met veel waarschijnlijkheid af van het in een *vier*-hoek *scheren* of spannen van het touw voor de regtszitting; anders misschien van *scheren* = schikken, ordenen.]

Gedichten van Jacob Westerbaen (V. bl. 303, Vr. CLXXXII). Ik ben in het bezit van een gelijk werk van dezen dichter, als door J. BRAKEL, in bovenvermelde vraag wordt bedoeld. Omtrent eene levensbeschrijving kan vrager naslaan J. KOK, *Vaderl. Woordenboek*, dl. XXXI, bl. 38, en WITSEN GEIJSBEEK, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenboek der Nederl. Dichters*, en voor het geval dat hij, *op het eiland*, *dat den naam draagt van den H. Patroon van 't Broodbakkers-gild te Parijs*, niet in de gelegenheid mogt zijn een dezer werken oogenblikkelijk op te slaan, diene het volgende: JACOB WESTERBAEN, Ridder, Heer van *Brandwijk* en *Gijbland* enz., geboren te *'s Hage* in 1599, studeerde in de godgeleerdheid te *Leiden*, ten tijde van het houden der Dordsche Synode, en vertoefde te *Dordrecht*, zoo lang de zittingen duurden, om de Remonstranten, wier zaak hij ijverig toegedaan was, met zijne pen van dienst te zijn. Na de veroordeeling kreeg WESTERBAEN een' afkeer van de godgeleerdheid, en legde zich toe op de geneeskunde. Hij huwde met de weduwe van REINIER VAN OLDENBARNEVELD, en sleet zijn leven ambteloos op het door hem aangelegde landgoed *Ockenburgh*, bij *Loosduinen*, alwaar hij den 31sten Maart 1670 is overleden.

Het bedoelde werkje bevat een *gedeelte* slechts van zijne werken. WESTERBAEN heeft nog een gedicht uitgegeven, *Kracht des geloofs*, zijnde eene wederlegging van VONDELS *Altaergeheimenissen*, alsmede eene dichtkundige vertaling der *Æneis* van VIRGILIUS, der blijspelen van TERENTIUS, der Heroïdes en Minnekunst van OVIDIUS, van de *Troas* van SENECA, en van *den Lof der Zotheid* van ERASMUS. Zijne gezamenlijke werken zijn in drie deelen uitgegeven te *'s Hage*, in 1672.

Ik heb deze drie deelen nog op geen Catalogus van eene auctie gezien, en geloof, dat ze zelden voorkomen.

PERCONTATOR.

Gedichten van Jacob Westerbaen. Van de gedichten van WESTERBAEN heb ik voor mij eene uitgave in drie deelen, in 12°. 's Gravenhage, bij JOHANNES TONGERLOO, Anno 1672. Het eerste deel bevat: 1. *Minnedichten*; 2. *Brieven van Doorluchtige Vrouwen*. 3. *Helden-Dichten*, 4. *Mengel-Dichten*, en 5. *Ockenburgh*, enz. Het tweede deel: 1. *Lof der Sotheyd*. 2. *De VI Comedien van* TERENTIUS. 3. SENECA'S *Troas*. 4. *II Avond-scholen of de Minnekunst, en Raed tegen de Liefde*, en 5. *Farrago Latina*. En het derde deel: 1. *De Aeneis van* VIRGILIUS, en 2. *Mengel-Rijm*, enz. Behalve deze gedichten, bezit ik nog DAVIDS *Psalmen, in Nederduytsche Rymen gebragt door* JACOB WESTERBAEN, Ridder, Heer van *Brandwijck* ende *Gijbland*. In 's Gravenhage gedruckt bij ANTOONY en JOHANNES TONGERLOO, Anno 1655, mede in 12°.

Of de uitgave van 1657, door den Heer J. BRAKEL vermeld, *raar* is, weet ik niet. Van WESTERBAEN bestaan korte levensbeschrijvingen in verschillende *Woordenboeken*, b. v. bij WITSEN GEIJSBEEK, in zijn *Biogr. Anth. en Crit. Woordenboek der Nederd. Dichters*. De ondergeteekende gaf in het Tijdschrift *de Gids* (Jaarg. 1837, N°. 11, bl. 800), naamloos, eene *Monographie* over het *huwelijk van gezegden dichter*.

C. & A.

[Behalve deze twee, ontvingen wij nog antwoorden van J. L. A. I., D. F., J. BOUMAN, B. J. A. M. en A. J. VAN DER AA, die ons de uitgave van WESTERBAENS *Gedichten* mededeelt, welke in het bezit is der Maatschappij van Letterkunde en in haren Catalogus vermeld, en bovendien nog de volgende:

„*Arctoa tempe, Ockenburgh*, Delft 1654, 8°., 's Hage 1656; 4°. en Utrecht 1835, 8°. *Lof der zotheid van* ERASMUS, Amst. 8°. VIRGILIUS *vertaald en berijmt*, 8°. *Kostverlooren*, 8°. *Avondschool voor vreijers en vreysters, om in de Minne-kunst onderweezen te worden*, Amst. bij J. ROTTERDAM, 8°. *Kort en zaakelijk bewijs, dat een ieder noodzaakelijk trouwen moet*, Amst. bij J. ROTTERDAM, 8°. *Minnedigten, noodzakelijk mal en vrouwenlof*, met platen, 12°., van welke zes laatsten ik het jaar, waarin zij gedukt zijn, niet vermeld vind. Alle deze afzonderlijk gedrukte stukken komen zelden voor."]

De Pol (V. bl. 304. Vr. CLXXXIV). Q. X. Z. schijnt Geldersman te zijn; inzender dezes is Fries van afkomst en zou bij eenige herinnering in *Friesland* ook eenige plaatsen kunnen opnoemen, die met *pol* of *polle* bestempeld worden; de eigenschap van zoodanige plaats echter is dan, dat zij afgezonderd of eenigzins meer verheven ligt. O. a. in de meeren, daar te lande vindt men kleine eilandjes, drijvende of vaste, die met riet begroeid zijn, en dan altijd pollen genoemd worden. Zoo noemt men een rond uitgesneden stuk graszode, 't welk men bij de leeuwerikken in de kooi zet, ten einde hun een greintje vrije natuur te doen genieten, eveneens een polle.

Op een half uurtje afstands van *Leeuwarden*, in de rigting van *Warga*, ligt eene herberg, *de Froskepolle* genaamd, zeer gunstig aan een driesprong der binnenvaart gesitueerd, ook al ten behoeve van dorstige en vermoeide schaatsenrijders. Mijns inziens vindt die naam hare beteekenis in wijkplaats van kikvorschen; en daar Frosk, in het boerenfriesch kikvorsch beteekent, aangezien die lieve diertjes in het waterachtige *Friesland* nog al behagen schijnen te scheppen, af te leiden uit het menigvuldig gekwaak, dat men bij zonsondergang in zomersche dagen daar te lande kan hooren, zou het niet onwaarschijnlijk zijn, dat in vroegere dagen, daar ter plaatse eene soort van societeit of bijeenkomst van kikvorschen werd gehouden. Iemand, die nog Fries is, zou hiervan welligt meer of iets beters kunnen zeggen.

J. J. M. Oz.

[Dezelfde verklaring geven $\frac{\text{J. D.}}{\text{L.}}$ en A., die er bijvoegt: „In *Sneek* heet een gedeelte in de stad nog *de polle*. Met eene verzachte uitspraak, de *o* naar de *u* zwemende beteekent *pôlle* in het Friesch: hoofd van een kind. KILIAEN heeft dit ook en houdt het gelijk met *bol*, d. i. *opgezwollen, in het midden zich verheffend*." Die zelfde beteekenis van *zich verheffen, uitsteken, opzwellen* is ook zigtbaar in de waarschijnlijk verwante woorden *puilen* en *peul* = pericarpium (*peul* = peuluw, peluw is uit het Latijn). Doch *bol* en *buil*, hoezeer zij in beteekenis met *pol* en *puilen* overeenkomen, zijn er stellig niet mede verwant. A J. VAN DER AA, die gist, dat *pol*, volgens KIL. = caput, eene plaats zou uitdrukken, die het hoofd van den omtrek was, en T. KNUIVERS, die het voor gelijkbeteekenend houdt met *poel*, hebben de juiste beteekenis niet gevat.]

Jacobus Zaffius (V. bl. 304, Vr. CLXXXV). Ten jare 1420 stichtte WILLEM BUIJN te *Heilo* een klooster. Het was aan den H. WILLEBRORD gewijd en tot aan het jaar 1438 van den derden regel van den H. FRANCISCUS. In het gezegde jaar namen zijne bewoners den regel van den H. AUGUSTINUS aan en voegden zich bij het kapittel van *Sion*. Nadat echter in 1533 het klooster van den H. JAN *Evangelist* bij *Amsterdam*, behoorende tot het Kapittel van *Windesheim*, was afgebrand, loste zich, ten gevolge eener gesloten overeenkomst, het gesticht van *Heilo* in dat van *Amsterdam* op. (Zie mijne *Verh. over de kloosters en abdijen in Holland en Zeeland*, dl. I. bl. 335 volg., bl. 423 volg., bl. 598 volg.) Op de lijst der Prioren komt, onder het jaar 1560, ZAFFIUS als de laatste voor. (Zie VAN HEUSSEN, *Hist. Episcop, Harlemens.*, p. 81.) Bij de oprigting van het Haarlemsche Bisdom was zijn klooster bestemd om mede de onkosten te dekken, die daaruit voortsproten. Hij trad toen als eerste praepositus te *Haarlem* op, en overleed den 28sten Januarij 1618 (t. a. p. pag. 28, volg.).

Dr. RÖMER.

Jacobus Zaffius. Wij kunnen berigten, dat hij geboren is in 1534 en overleden in 1618. Hij liet in 1609 nog vijf kamers aanbouwen aan het *Frans Loenen hofje*, in de Witte Heerensteeg te *Haarlem*. Zie SCHREVELIUS, *Beschrijving van Haarlem*, bl. 35, en vooral C. DE KONING, LZ. *Tafereel van Haarlem*, dl. I. bl. 239, volg. Op de boekverkooping van den Heer KLAAS KAAN, te *Haarlem*, den 29sten September 1852, was het *Memoriaelboeck van den vijff camerkens by* JACOBO ZAFFIO, *Proist tot Haerlem gebout, op Frans Claes Loenen Hofgen* (A°. 1609), gr. 8°. zie bl. 45, N°. 25. Het werd voor 80 centen door den Heer JACOB, uit '*s Hage*, gekocht. Voor zoo verre ik mij herinner, bevatte dit *Memoriael* weinig bijzonders.

W.

Eerste boekdrukkerij te Batavia (V. bl. 304, Vr. CLXXXVI). Men vindt eene uitvoerige beschrijving der Boekdrukkunst in *Europa*

en de drie andere werelddeelen, in het werk van JOHANN CHRISTIAAN SEIZ, *het derde jubeljaar der uitgevondene Boekdrukkunst*, bl. 172—209. J. SCHREUDER.

[Hiermede is de vraag niet beantwoord.]

Zilveren kroon of armluchter (V. bl. 304, Vr. CLXXXVII). Ook in COMMELIN, *Beschrijving van Amsterdam*, boek IV. bl. 740, 741, wordt van de kroon gesproken en daar het gewigt opgegeven, als bedragende 2223 pond troois; de waarde wordt gezegd te zijn geweest *f* 150,000. Dit alles, met nog meer zilverwerk, fraaije tapijten, enz. benevens eene karos, komt echter t. a. p. meer voor onder de koopwaren, die men naar *Moscoviën* zond. Of de kroon nog bestaat, is mij niet bekend. D. F.

Zilveren kroon of armluchter. In de reizen van CORNELIS DE BRUIN, die in 1702 *Moscovië* bezocht, leest men, bl. 68, in zijne beschrijving van de kerk Sabour:

»Tusschen de twee kolommen voor den grooten altaer hangt een zeer groote zilvere kroon, even als bij ons in de Kerken om de ligten aen te steken gebruikt wort. Zij is voor eenige jaren t'Amsterdam gemaekt."

***

De pool- en middagcirkels op wereldkaarten (V. bl. 304, Vr. CLXXXVIII). De afbeelding van de beide halfronden der aarde in de zoogenaamde *mappemondes* of wereldkaarten, is eene zuivere perspectivische teekening, welke men *stereographische projectie* noemt. Bij deze projectie neemt men het vlak van eenen grooten cirkel des aardbols als het tafereel of vlak van teekening aan, en de plaats, waar de straal des bols, die loodregt op dit vlak staat, het oppervlak ontmoet, als oogpunt. Neemt men nu voor dien grooten cirkel eenen meridiaan, en dus voor het oogpunt het punt van den aequator, juist midden tusschen de beide snijpunten des aequators met dezen meridiaan gelegen, dan verkrijgt men eene *stereographisch aequatoriale projectie*, en deze gebruikt men voor de *mappemondes*, terwijl men voor het vlak van teekening dien meridiaan kiest, welke den bol in *oude* en *nieuwe wereld* verdeelt, en men ieder halfrond afzonderlijk afbeeldt, voor het eerste het oogpunt in het midden van het tweede, en voor het tweede dat punt in het midden van het eerste nemende. Neemt men daarentegen het vlak van den aequator als vlak van teekening, en dus een der polen als oogpunt aan, dan verkrijgt men eene *stereographisch polaire projectie*, en volgens deze zijn het noordelijk en zuidelijk halfrond voorgesteld, welke voorstellingen men gewoonlijk, benevens die van het genoemde oostelijk en westelijk, doch op kleiner schaal, op de wereldkaarten aantreft, en welke dienen om een duidelijk overzigt te geven van de ligging der landen en zeeën rondom de beide polen.

De *stereographische projectie* heeft de merkwaardige eigenschap, dat alle cirkels op den bol in de teekening cirkels blijven, behalve die groote cirkels, die door het oogpunt gaan, welke regte lijnen worden; daarom zijn in de *aequatoriale projectie* alle meridianen en parallelen cirkelbogen, behalve de middelste meridiaan van het halfrond en de aequator, welke regte lijnen zijn, en daar men nu van al deze cirkelbogen zeer gemakkelijk het middelpunt kan vinden (door gebruik te maken van eene andere eigenschap dezer projectie, t. w. dat »de hoek, gevormd door twee lijnen op het oppervlak van den bol, in de teekening niet van grootte verandert,") zoo valt het ligt een net van meridianen en parallelen te construeren, en dus elk punt van het oppervlak der aarde, waarvan de lengte en breedte bekend zijn, op deze wijze naauwkeurig in kaart te brengen. In de *polaire projectie* zijn alle meridianen regte lijnen, die naar het midden der kaart, den pool, toeloopen; en alle parallelen concentrieke cirkels, welke dien pool tot middelpunt hebben.

Nu zijn de bijzonderheden, die de Heer C. W. BRUINVIS in zijne vraag opsomt, en ZEd. zoo zeer verwonderen, geene fouten, maar juist gevolgen van deze wijze van voorstelling; en is de kromming der lijnen niet willekeurig en opdat de bolvorm overal zou uitkomen, maar volgens de regels der *perspectief*, indien het tafereel en het oogpunt, zoo als gezegd is, worden aangenomen. Immers eenig lijntje, op het midden van het af te beelden halfrond gelegen, zal in deze projectie op de helft verkleind worden, terwijl een ander, op de grens van dat halfrond gelegen, daarin zijne volle grootte zal behouden. Hierdoor komt het, dat de onderlinge afstand der meridianen van het midden naar de kanten der kaart toeneemt, en de landen, aan de kanten gelegen, dus naar evenredigheid te groot zijn; maar niettegenstaande dit gebrek heeft men toch die projectie verkozen boven andere, b. v. de *orthographische* (zijnde eene voorstelling van de aarde, zoo als zij zich uit een oneindig ver afgelegen punt aan ons oog zou vertoonen, even zoo als wij b, v. de maan zien, daar wij den afstand tot aan dat hemellicht in betrekking tot zijne grootte als oneindig groot kunnen beschouwen), dewijl bij deze projectie juist het tegenovergestelde plaats vindt, en de deelen, in het midden der kaart gelegen, zich in hunne ware grootte, doch die aan den rand zich zóó ineen gedrongen voordoen, dat het doel van eene duidelijke voorstelling hierdoor geheel gemist wordt.

Ook de meerdere kromming der parallelcirkels aan de polen is een noodwendig ge-

volg dezer projectie, even als de gelijk- en gelijkvormigheid der cirkelbogen in de noordelijke en zuidelijke helft voortvloeit uit de plaats van het oogpunt in het midden (t. w. in den aequator), hetgeen men alles bij eenig nadenken dadelijk zal inzien, en waarvan men zich te meer kan overtuigen door eenige parallel-cirkels te construeren, waarbij men zal bevinden dat de middelpunten dier cirkels verder buiten den rand liggen, naarmate zij zelven digter bij den aequator staan, zoodat zij geenszins concentriek zijn.

Eene populaire uiteenzetting van het grondbegrip dezer projectie vindt men in het tweede deel van den *Sterrenhemel* van Prof. F. KAISER, bl. 255 volgg., wiens bij dit werk behoorend hemelplein ook eene *stereographische projectie* van den hemel is, en wel eene *polaire;* daar het vlak van teekening hier het vlak van den aequator, en de zuidpool des hemels het oogpunt is.

C. R.

Gravure waarop portret van D. Heinsius, enz. (V. bl. 305, Vr. CXC). De gravure is het afgeknipt onderstuk der titelprent van het zeldzaam en belangrijk werk: *Novi Testamenti libri historici, graec. et lat. perpetuo commentario ex antiquitate, historiis, philologia illustrati, quem praeter venerabilis* BEZAE, *undique conquisitae doctiss. virorum lucubrationes, ac praeceteris insigniores explicationes suppeditarunt, adornante* BALDUINO WALAEO, *Foederat. Belgarum ad potentiss. Galliarum Regem Legationi a Sacris. — Lugduni Batavorum ex Off. et Typographia* ADR. WIJNGAERDEN. CIƆIƆCLIII (1653). 1304 pp., 4°. Het bovengedeelte der gezegde titelprent wordt ingenomen door acht tafereelen, voorstellende: *de Geboorte, den Doop in de Jordaan, het wandelen op de zee, de genezing van den blinde,* STEPHANUS, PAULUS *op den weg naar Damascus,* en *op Melite,* terwijl het middenvak door een' Franschen titel is ingenomen. De afgebeelde, om eene tafel zittende personen zijn de beroemde schriftverklaarders, van wier arbeid door WALAEUS, voor zijnen *Commentarius perpetuus* is gebruik gemaakt, en wel in de volgende orde: 1. DAN. HEINSIUS; 2. FR. GOMARUS; 3. FRED. SPANHEMIUS; 4. IS. CASAUBONUS; 5. THEOD. BEZA; 6. CLAUD. SALMASIUS; 7. L. DE DIEU; 8. JOACH. CAMERARIUS; 9. HUGO GROTIUS.

K.

De karos van staat (V. bl. 305, Vr. CXCII). Was zij reeds uit het Stadhouderloos tijdvak aanwezig? Dat zij, onder ander rijk schilderwerk, ook de wapens der *Souvereine* provinciën vertoonde, bewijst het niet. Zij diende tot het inhalen van vreemde Gezanten, en ik zag dit, ik meen voor de laatste maal, bij het inhalen van een Gezant van *Marokko*, of dergelijken vreemden Vorst, in 1782 of 1783. Naar het maaksel van den vroegeren tijd was er geen bankje achter voor de lakeijen, 't geen toen meer in gebruik kwam en bij andere koetsen van den trein plaats had. Twee bedienden van den gezant, in witte pantalons, met geel Turksche muilen aan de voeten, dat gebruik willende navolgen, sprongen ook op het hooge achterhout, maar gleden even schielijk van die ongemakkelijke zitplaats. De koetsier droeg het livrei der *Staten*, blaauw met rood en goud. Even zoo de *Staten-trompetters.*

L. J.

Anna Richardina Cronenberg (V. bl. 305, Vr. CXCIV). Indien de Heer VAN DER AA geene andere bron heeft gehad, of weet aan te treffen, dan mijne *Bouwstoffen voor de Nederlandsche Letterkunde*, 2de stukje, bl. 39, durf ik hem voorspellen, dat hij het vervolg van het dichtstukje even zoo vruchteloos zoeken zal, als ik, toen ik, wat van hare hand van dien aard afkomstig was, in de nalatenschap van eene haar aanverwante vriendin heb doorsnuffeld.

L. J.

De Belijdenis van de backer aan het hof van Pharao (V. bl. 306, Vr. CXCVI). De Heer VAN DER AA had wel mogen opgeven, in welken tijd het versje gedrukt schijnt. Kon het tot het midden der XVIIde eeuw terug gebragt worden, dan zou *Backer* eene travestie van BICKER kunnen zijn, en een regeringslid uit dat geslacht de bedoelde persoon.

GERARD BICKER was Drost te *Muiden* in 1650.

S. V. D. N.

Penningen (V. bl. 306, Vr. CXCVII). N°. 1. Zie KÖHLER, *Munzbelustigung*, dl. I. f°. 296 en de daarop volgende bladzijde. Aldaar een dito van 1616 van SOPHIA, Keurvorstin van *Saxen*, met C. S. Het omschrift heeft daar *Hilf* en niet *Helf* etc. etc.

In KÖHLERS *Ducaten Kabinet*, f°. 333, N°. 1010, komt hij voor als »der sogenannte Kinder Ducate", waarmede die Vorstin haren oudsten zoon, den Keurvorst JOHANN GEORGE I, op zijnen geboortedag begiftigde: — dus zal die van 1606 met FREDERICH LUDWIG wel mede tot dergelijk gebruik bestemd geweest zijn.

N°. 2. Zie over dezen penning KÖHLER, dl. IX, en in de voorrede, S. XXXII, aldaar genaamd »der Tauff Thaler", en geslagen den 22sten December 1670, op de geboorte van een' Vorst.

N°. 3. Er bestaan van deze penningen meerdere verscheidenheden, ook zonder jaartal en zonder B^k^ Vet. gouden van 28, zilveren van 33 strepen middellijn. Men meent, dat zij gestrekt hebben als belooningen, door de O. I. Compagnie gegeven aan schepelingen, die zich

bijzonder verdienstelijk gemaakt hadden. Zie *Catalogus* KLEIJNENBERG, 1841, N°. 582.

Dewijl het exemplaar, door N.R. vermeld, van 1742 is, zal vermoedelijk dit jaartal de tijd der verkrijging aanduiden, en zoo wel als *Bk Vet* gestempeld of ingesneden zijn.

D. W. Z.

[De antwoorden op vraag CXCVIII blijven, wegens groote uitvoerigheid, tot een volgend nommer liggen.]

Admiraal Assenberg (V. bl. 306, Vr. CC). Teregt noemt LABORANTER hem later, in navolging van VALENTIJN, LOUIS VAN ASSENBURG. Vergis ik mij niet, dan behoorde hij tot het oudadellijk geslacht der *Assenburgen*, dat van GEBHARD VAN HAGEN (omstreeks 1091) zijne afkomst rekent. Daartoe behoorde JAN VAN ASSENBURG, in 1596 in den Hongaarschen oorlog gesneuveld, vader van AUGUST, LOUIS en nog twee andere zonen. AUGUST, de oudste, gestorven 1605, was door zijn' zoon BUSSON, grootvader van LOUIS, die tot zoon had HIERONYMUS AUGUSTUS, Kanunnik van *Halberstadt*, gestorven 1673. — LOUIS, de tweede zoon van JAN, had zes zoons, onder welke 1. JAN, gestorven 1651, vader van LOUIS en ACHATRUS, 2. LOUIS, die zeven zoons had, FREDERIK, Ridder van de Duitsche orde, BURCHARD, CONSTANTIJN, enz.— Wie nu van deze LODEWIJKEN de bedoelde Gouverneur is, weet ik niet nader aan te wijzen, maar ik vermoed, dat juist de onaangenaamheden, in Oostenrijksche dienst ondervonden, hem er toe gebragt hebben om in de dienst onzer Staten over te gaan.

CONSTANTER.

Admiraal Assenberg. Het is mij niet mogen gelukken, op de vragen, door LABORANTER aangaande LOUIS VAN ASSENBURG gedaan, een hem voldoend antwoord te kunnen geven, maar gaarne laat ik hier uit KOLBE, *Beschrijving van de Kaap de Goede Hoop*, hier een treffend getuigenis over 's mans verdiensten volgen:

»Eene veel diepere wonde heeft de dood van den Gouverneur, den Heer LOUIS VAN ASSENBURG, niet alleen in mijn hart, maar ook in dat van alle andere inwoners veroorzaakt; want als ik bedenk, wat voor een dapper, wijs en verstandig heer hij is geweest, wanneer ik overwege, welke heldhaftige daden hij tegen den *erfvijand der Christenen, den Turk, in dienst van den Keizer heeft uitgevoerd*, bijaldien ik gade sla, met welke weêrgalooze dapperheid hij eens *'t eiland Cyprus dwars doorgezet en den aanslag der Turken verijdelt heeft;* zoo ik mij te binnen breng, met welken heldenmoed hij, *op deze reis* uit *Holland na deze landen, de Portugezen te Brazil heeft te keer gegaan*, en indien ik eindelijk nadenk, hoe welgemoed, welgedaan en gezond hij hier is aangekomen, zoo kan ik niet en geen inwoner nevens mij, met een goed gewisse anders oordeelen, dan dat deze gezonde luchtstreek hem niet wel heeft geslagen, of dat roekelooze menschen hem een quaad hebben toegebragt, waardoor hij zijne geheugenis quijt geraakt is en langzamerhand zijne kragten heeft verloren, en wij eindelijk 't droevig noodlot hebben moeten ondergaan, van hem voor eeuwig te derven."

HONIG.

Trijn van Hamburg (V. bl. 319, Vr. 341). TRIJN PETERS, eene zeer beruchte diefegge, geboren te *Maassluis*, gaf zich uit van *Bruinsbetel*, bij *Hamburg*, geboortig te zijn en was daarom meer bekend onder den naam van TRIJN *van Hamburch*. In het laatste vonnis te hare laste, leest men: dat zij *een en twintig malen in hechtenis* was geweest, *acht malen*, uit hoofde van zwangerschap, van pijnlijke ligchaamsstraf verschoond, doch met eenen strop om den hals aan de galg *ten toon gesteld*, onderscheidene malen bovendien *gegeeseld, vijf malen gebrandmerkt*, en den 14den October 1612 *beide hare ooren afgesneden*. Waarna zij eindelijk op den 30sten December 1617, haar zoo misdadig leven te *Amsterdam* aan de galg eindigde, terwijl haar doode ligchaam weder aan de Volewijk aan de galg werd opgehangen. Men zie voorts over haar J. KONING, *Lijfstraffel. Regtsoefening te Amsterdam*, bl. 31 en 117—129.

A. J. VAN DER AA.

[Het spreekwoord luidt dan ook, volgens P. H. T.: „Zij komt er beter af dan TRIJN van *Hamburg*, want die verloor er *beide* ooren bij." Voor het overige komt dit antwoord even als die van HONIG en JACOBUS met dat van A. J. VAN DER AA overeen.]

Trijn van Hamburg. Het kluchtspel TRIJN *van Hamborgh* (2de druk, vermeerdert ende verbetert, t'Amsterdam, voor NIC. PELS, 1635) heeft geene betrekking tot de opgevraagde TRIJNTJE.

J. D.

L.

VRAAGTEEKENS.

119. — *Monnaie obsidionale*. Daar ik een koperen muntstuk bezit, op welks eene zijde staat 10 cent, omgeven door de woorden *Monnaie obsidionale*, en op de keerzijde eene N, gevat in een' krans, waarboven *Anvers* en waaronder het jaartal 1814 staat, zoo vraag ik: Bij welke gelegenheid werd dat stuk geslagen?

L. te *N*.

120. — *La Croix*. Wie was LA CROIX, die de beeldtenis van JOAN ARNOLD ZOUTMAN in crayon vervaardigd heeft, welke in de kweekschool voor de zeevaart te *Amsterdam* hangt?

A. J. VAN DER AA.

121. — *A. Janzen Gz*. Zijn er ook levensbijzonderheden bekend van den architect A. JANZEN, GZ., die het gebouw van het letter-

kundig genootschap *Doctrina et Amicitia* te *Amsterdam* ontworpen en gebouwd heeft?

A. J. VAN DER AA.

122. — *Verzameling genealogiën van van Spaen.* In wiens bezit is de rijke *verzameling Genealogiën* van wijlen Baron VAN SPAEN van *Hardenstein* geraakt? M°.

123. — *Grafschrift op den lijksteen van Burgemeester Jacob van der Tocht.* Wie van de lezers van DE NAVORSCHER zou mij kunnen opgeven het grafschrift, dat gebeiteld is op den lijksteen van Burgemeester JACOB VAN DER TOCHT, die te *Gouda* begraven is?

§. §.

124. — *Huwelijken en kinderen van Willem Bentinck.* Is WILLEM BENTINCK, LEONARDSZ., wiens moeder was URSULA VAN ELDEREN, tweemaal gehuwd geweest? Hoeveel kinderen zijn hem uit het eerste, en hoeveel uit het tweede huwelijk geboren? Zijn deze kinderen gehuwd, en hebben zij uit deze huwelijken kinderen nagelaten?

Deze vragen zag ik gaarne (mits niet uit FERWERDA'S *Wapen-* of KOKS *Woordenboek*) door een der Navorschers beantwoord.

M°.

125. — *Overzigt van belastingen en heffingen.* Bestaat er ook in eenig werk een overzigt der gewone en buitengewone belastingen en heffingen, welke hier te lande in de laatste 200 jaren zijn ingevoerd? Zoo niet, dan zou mij eene optelling, met de data van uitvaardiging en intrekking, zeer welkom zijn.

C. P. B.

126. — *Johan Wilhelm à Marck, laatst Predikant te Gouda.* Wie der H. H. Navorschers zou mij kunnen opgeven de geboorteplaats van JOHAN WILHELM à MARCK laatst Predikant te *Gouda*; den datum van zijn overlijden; alsmede de geboorteplaats van zijne huisvrouw DIDERICA HOOGWERFF?

§. §.

127. — *Ignatie Bonaventura Chevalier de Nassau.* Op den 29sten Junij 1699 werd tot kapitein in het regiment van FAGEL benoemd en gesteld tot repartitie van de provincie *Holland*: IGNATIE BONAVENTURA CHEVALIER DE NASSAU, kapitein op reforme.

Wie zou mij iets aangaande de ouders, den geboortedag en plaats en meer andere bijzonderheden van den genoemde kunnen opgeven? Z.

128. — *Le Sanglier des Ardennes.* Waarom wordt WILLEM VAN LUMEY, Graaf *van der Marck* genoemd *le Sanglier des Ardennes*? Zie M. KOCH, *Revolutions de l'Europe*, t. II. p. 134. Wel zegt A. P. VAN GRONINGEN op bl. 262 van de *Geschiedenis der Watergeuzen*: »Hij werd, om zijne bandelooze woestheid en wreedheid *het wilde zwijn der Ardennes* (*le Sanglier des Ardennes*) genoemd;" — maar is dit voldoende? Waarom juist *des Ardennes*? P. I. H.

129. — *Hendrik Andries Ulps.* Kunnen Heeren Navorschers mij iets mededeelen van den in het jaar 1791 met het schip de *Goede Trouw* naar *Japan* vermisten opperkoopman en gedelegeerd opperhoofd, HENDRIK ANDRIES ULPS, die getrouwd is geweest met JOHANNA ADRIANA CHRISTINA DUURKOOP en één zoon, JAN ANDRIES, heeft nagelaten.

P. I. H.

130. — *Geslachten van de Perre en le Sage.* Wie der HH. Navorscheren kan mij stamboomen of eenigzins uitgebreide aanteekeningen geven van de adellijke Zeeuwsche geslachten VAN DE PERRE en LESAGE, welke *Zeelands* eerste Edelen hebben opgeleverd?

X.

131. — *Geslacht Matthias.* Hoedanig was het wapen van het Zeeuwsch geslacht MATTHIAS, en welke namen en wapens voerden de ouders van Mr. JOHAN CONSTANTIJN MATTHIAS, Burgemeester van *Middelburg* en van zijne echtgenoote SARA WILHELMINA SANDRA?

X.

132. — *Dirk van Dam.* Kunnen HH. Navorschers mij ook de levensbijzonderheden opgeven van den letterkundige DIRK VAN DAM, die te *Brielle* in de XVIde eeuw moet geboren zijn. P. I. H.

133. — *Metje begraven.* Te *Haarlem* wordt de laatste dag der kermis of de zoogenaamde napret voor den burgerstand genoemd *Metje begraven*: wat zou dat wel beteekenen?

C. A. B.

134. — *De heilige Ruikhaver.* Vóór den jare 1609, maakte JAN VAN HOUT, Secretaris van *Leyden*, een gedicht onder den titel: *De Heilige Ruychaver.* Het schrift van dien Secretaris is bijna onleesbaar, doch zoo veel kan men uit dat gedicht lezen, dat het eene allegorische voorstelling is van het bezetten van *Amsterdam* door Spaansche of Paapsche soldaten. Misschien betreft zulks den aanslag op *Amsterdam* in 1578. Men vraagt intusschen, of dat gedicht ook ergens gedrukt is te vinden.

..R. E.

135. — *Wapenschild van den Briel.* Wat is de beteekenis van het woord *Kluppelversje*,

van VAN LOON bij ALKEMADE, *Beschrijving van Brielle*, bl. 132, waar staat: »men hoorde vele der misnoegden met dezelfde klugt dit *Kluppelversje* bij den weg opdeunen:

Den eersten dag van April
Verloor DUC D'ALV zijn Bril.

Zinspelende op het oude wapenschild van den *Briel*, dat een bril voert." Weet iemand van dit wapenschild nog iets naders?

P. I. H.

136. — *Schrijver van het leven van Tromp.* Wie is de schrijver van *Het Leven en Bedrijf van den vermaarden Zeeheld* CORNELIS TROMP, *Graaf van Sylliesburg, Ridder van den Olifant, Barronnet, etc. Luitenant-Admiraal Generaal van Holland en West-Friesland, ondermengd met de voornaamste daden van verscheidene andere Zeehoofden, en voornamelijk met die van* MARTEN HARPERTSZ. TROMP, *benevens een naauwkeurig verhaal van der Nederlanderen en hunner Bondgenooten oorlogen sedert* 1650. *Voorzien met alle de noodige authentieke stukken en bewijzen en versierd met kopere figuren.* Te *Amsterdam*, gedrukt voor den Autheur 1692, te bekomen bij F. VAN HOORN in de Nes en bij JACOB VAN BEVERWYCK te *Haarlem.*

P. I. H.

137. — *Kinderspelen. Beeren- en Apenspel.* DE NAVORSCHER heeft het niet beneden zich geacht, zijne aandacht ook op kinderspelen te vestigen. Ik neem daarom de vrijheid te vragen, wie zich iets kan herinneren van het *Beeren- en Apenspel*, dat ik in mijne jeugd wel heb hooren noemen, maar dat nu in de prentenwereld eene onbekendheid is geworden, en waarnaar een onzer plaatdrukkers in de hoofdstad een' dag lang vruchteloos bij zijne confraters heeft laten zoeken.

S. J.

138. — *Voltaire.* Vanwaar heeft deze benaming van eenen gemakkelijken leuningstoel haren oorsprong, en in welke betrekking staat hij tot den Franschen schrijver?

LAGE.

139. — *Wapen van den Briel.* Weet iemand der HH. Navorschers mij ook op te geven den tijd der invoering van het oudste wapen der stad *Brielle* (volgens ALKEMADE, *Beschrijving van Brielle*, een paal met aan beide zijden een zalm); den tijd der invoering van het jongere stads wapen (volgens ALKEMADE, een kasteel met de wapens van den Heer VAN VOORN in het midden) en de tijd der aanneming van het support van stadswapen (een witte of zilveren paal op een rood schild, wordende gehouden door een' Centaurus, zijnde een hond met een menschen aangezigt, VAN OLLEFEN, *Nederl. Stads- en Dorpbeschrijver*, dl. VI, bl. 4.)?

P. I. H.

140. — *Schrijver der Vaderlandsche Chronijk.* Wie is de schrijver van de *Vaderlandsche Chronijk, of jaarboek van Holland, Zeeland en Friesland, van de vroegste tijden af tot op den dood van Hertog* ALBRECHT *van Beijeren, den 26sten Graaf van Holland en Zeeland, voorgevallen in Wintermaand van den jare MCCCCIV, waarin ook verscheidene zaken betreffende Naburige Landen, voorkomen.* Te Leyden, bij P. VAN DER EYK en D. VIJGH, te Amsterdam, bij JACOBUS VAN DER BURGH *en Zoon*, MDCCLXXXIV. Met privilegie van H. Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van *Holland* en *Westvriesland.*

P. I. H.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Onder de ingekomen vragen naar spreekwijzen en spreekwoorden behooren deze: *Hij snijdt de kaas* en *Zoo gezond als een visch.* Beide zijn verminkt; de eerste luidt volledig: *hij snijdt de kaas dik*, d. i. hij denkt aan geen bezuinigen, 't komt er bij hem niet op aan of het geld kost; de tweede luidt: *zoo gezond als een visch in het water*, even tierig, levendig, dartel. Verklaring genoeg, meenen we, voor den vrager. Dat de *dubbele vier* in het dominospel door deskundigen soms de *Fransche bakker* genoemd wordt, heeft volstrekt geene „politieke beteekenis," maar is eene zegswijze uit den tijd, toen een schoot bollen nog in achten verdeeld was, zoodat die acht verhevenheden in gelijke orde gerangschikt stonden, als de acht stippen van de dubbele vier.

SP. vraagt: „of iemand, die in het jaar 1800 geboren is, een kind der XVIIIde of der XIXde eeuw is?" 't Is de oude questie van het jaar 0: de diepzinnige strijd, of wij heden moeten schrijven: 1°. Maart 1856, of wel 2 maanden, 0 dagen, x uren na 1856. Wie nu niet aan het jaar 0 gelooft, zal ook, als hij honderd jaren wil tellen, niet met 0 maar met 1 beginnen en tot en met 100 voortgaan, d. i. de XVIIIde eeuw begint voor hem met 1701, en eindigt met 1800 — of we zouden eeuwen van negen en negentig jaren krijgen.

Nog werd ons medegedeeld dit vierregelig versje op den hoofdelijken omslag van 1576 te *Leyden:*

Die van de Karlen wil
Pruven en smaecken tzuet,
De hartheit van de schil
Hij eerstmael craecken muet.

Vrage: wat is hier *Karlen?* antw. *kern*, volgens de gewone wisseling der *liquidae* L en N (zoo is *kern* aan *korrel* verwant), hier te eerder gebezigd om eene woordspeling te hebben met de op te brengen *Karlen*, d. i. Carolus-guldens.

P. C. CULTERIUS kan het dichtstuk: *de Meineed* lezen in den *Muzen-Almanak* van den jare 1828.

Voor de vraag over den landschap- en veeschilder J. C. DE RIJK, te *Hilversum*, verwijzen wij den vrager naar elken kunstkenner of (wil hij liever) naar dien Heer zelven.

AANTEEKENINGEN.

Jacob van Antwerpen. A°. 1535. Er is op het Leydsch Archief een afschrift voorhanden van eenen brief uit *Deventer*, aan de Regering van *Amsterdam* geschreven, wegens de bekentenis van JACOB VAN ANTWERPEN, die als wederdooper te *Deventer* is onthalsd in 1535. De brief luidt aldus:

»Eerbare wyse en voirsichtige bysundere gunstige guede vrunden. Wy hebben in onser gevenckenisse behachtet (1) gehadt, eenre die zich alhier JACOB VAN ANTWERPEN, en bynnen *Groningen* en sommigen andren plaitzen nae zyn eyghen belijinge (2), WOLTER hefft laten noemen, geboeren (v)uyther *Betuwen*, eirtidts toe *Marienwert*, en op andere plaitzen een *organist* gewest, en eyn tyt lanck bynnen *Antwerpen slooten gemaikt aen bussen die selver vyer slaen*, die selve hefft ons wonderlicke dinghen en aenslaegen gelyet (3). Ten irsten, dat hy erdoopt (4) is, en oick etlicke anderen op diversse plaetzen en een vrouwe alhier gevangen, en een knecht die ons ontweken is bynnen acht daghen in onser stadt selvest erdoopt hefft, oick gelydt (3) dat binnen *Wesel, Deventer, Groningen, Aemstelredam, Leyden*, en *Delft* zeer voell anabaptisten synnen, die aldaer in den steden op gueden hoep ligghen (5) en wachten en voel anderen heymelicks tot zich trecken, um mit lanckheyt der tydt die steden te veroveren, en die verovert en bekrechtiget (6) wesende eene groote vergaderinge t maken en alle Keyser, Koninghen, Hertoghen, Greven, Heeren en Fursten, landen en steden, voirt alle overicheyt en alle die ghene die oiren (7) oncristelicken handel nyet aenhangen en toegedaen willen syn, myt geweldiger handt (dat Godt almachtich verbieden will) te verdelligen vuyth oeren (7) guederen t stellen, en daermede vuyth gaen, als leyder! bynnen *Munster* geschyet is, wairvan wy die stadt van *Groninghen* in allen besten (8) geadverteert hebben; hefft ons oick beliet dat eenre genandt JAN VAN GHELE, die eertidts onser stadt inwooner gewest is, en naderhandt in *Munster* voor t belech getoighen is die zich nu onderholt (9) in *Brabant*, en zich HEINRICK VAN GHELE hefft laten noemen, denwelcken wy oick mit aller vlijth nae geschreven hebben, dat dieselve vuijth *Munster* vuijth gescickt (10) is, mit een merckelicke somme van penninghen (als onse alre genadichste vrouwe die Koninghinne mit oiren Ko[r] Maist. scrifften ons oick adverteert hefft) um knechten aen te nemen en opwerts te reysen, dair eyne vergaderinge wesen solde, en den hoop aff t brengen, en wanneer die vergaderinge aff gecomen weer (1), dat alsdan JAN BOEKELSS. van *Leyden*, die nu voir eene Koninck bynnen *Munster* opgewoirpen is, mit soeven hondert werafftiger (2) mannen die hem daer toe sunderlinx bynnen *Munster* gezwoeren synnen (3), denselven hoope wolde onder oughen trecken, ende alsoe zich strecken um mit geweldiger handt te verdilligen woe voerss. alle die geene die zich onder oeren oncristlicken handel nyet ergeven en solden willen, ende dat deselve JOHAN off HENSKEN VAN GHELE op voel plaetzen in *Hollandt, Waterlandt* en *Brabant* den bontgenooten gelt gegeven hefft um gewere te koopen en dat die prophete bynnen *Munster* gesacht en prophetiert heeft in *Hollandt* en sunderlincxs in Uwe E. stadt een *bannyer solde werden opgericht, ende een groete vergaderinge werden des Konincxs handel toe gedaen*, ende dat die Koninck ende bevelhebbers bynnen *Munster* den bontgenooten bynnen *Wesel, Deventer, Groningen, Aemstelredamme, Leyden* en *Delft* hebben toegeschreven dat sy zich vuyth oeren steden nyet en sullen geven, dan sich dair ynne heymelicken stercken en rusten, *by gevall* sy *Munster* moesten verlaten, enige andere stadt tot oeren wille geopent thebben; oick gelyet dat JOHAN VAN GHELE hem gesacht hefft dat sy bynnen *Munster* p'den (4) slachten ende zeer wenich kostes is, en langer dan tot Pynxteren nyet en sullen kunnen holden, dwelck wy U Er. in allen besten nyet en hebben willen verbergen, begerende dat U Er. tselve die van *Leyden* ende van *Delfft* t kennen geven ende daer van advertieren willen, op welcker belyinge JACOB voerss. gestorven ende huyden op dessen dach by ons mytten zwerde justificiert, syn licham op een Radt gelacht ende syn hooft op een staecke opgericht is buyten in den velde tot een exempel en terroer (5) van allen mynsschen ende soe veer U Er. yetz wess (6) vernemende werden tendierende tot achterdeel (7) van onser stadt ons sulcxs scryfflicken (8) willen doen verwittighen, dwelck wy verschulden (9) gerne tallen tyden tegens U E. die God almechtich in rust en

---

(1) In hechtenis.
(2) Bekentenis.
(3) Bekend.
(4) Herdoopt.
(5) Op eene gunstige gelegenheid wachten.
(6) Overweldigd.
(7) Hunnen.
(8) In allen haast (?).
(9) Ophoudt.
(10) Uitgezonden.

---

(1) Geëindigd was.
(2) Weerbare.
(3) Die zich daartoe bij eede verbonden hebben.
(4) Paarden.
(5) Afschrik.
(6) Iets.
(7) Nadeel.
(8) Bij geschrifte.
(9) Ons verpligten.

vrede salich ende gesont bewaeren will. Gescrieven op Woensdach nae den Sonnendagh Invocavit anno XV^cXXXV."

Onder stond: »Burgermeestren, Scepen en Raedt der stadt *Deventer;* achter Rugge op ten brieve stonde aldus: Den Eerbaeren wysen voirsichtigen Schout, Burgermeesteren, Scepen en Raede der stadt *Aemstelredamme*, onsen bysonderen gunstighen gueden vrunden."

.. ELSEVIER.

Wederdoopers te Amsterdam, A°. 1535. Bij WAGENAAR, *Vaderl. Historie*, dl. V. bl. 91, en de aldaar aangehaalde bronnen, worden eenige bijzonderheden medegedeeld wegens den aanslag der Wederdoopers op *Amsterdam*.

Op het archief der stad *Leyden*, is nog een brief voorhanden, door de Burgemeesters van *Amsterdam* aan die van *Leyden* geschreven, waarin over die zaak gesproken wordt, en die aldus luidt:

»Eersame, voorsienige discrete eñ wyse besonder waerde vrunden. Wy gebieden ons vruntlycken t uwer E zo wy meest moghen, die wy nyet verzwighen en kunnen, hoe dat tusschen maendage en dingesdage des nachts lestgeleden ten elff uren ofte daeromtrent, hier ter stede by enighe van den Anabaptisten secte een bereurte es gemaect, die gewapender hant de plaetsse (1) deser stede innegenomen eñ den tyt van drie uren, ofte daeromtrent gehouden hebben, slaende den capiteyn en enighen van de stedewakers eñ oick van de anderen burgeren dezer stede, daer off God betert, meester PETER COLYN onse beminde mede Burgermeester wiens ziele God genadich zij, van de eersten es geweest, en nae dat die voors. anabaptisten in getale van *veertich* ofte meer zeker lange tyt op de plaetsse ghehouden hadden in meninghe van meer hulps en aenvalle (2) te gecrygen, diewelck hen nochtans, overmits alle de straten en steghen streckende nae der plaetsse deser stede nyet wel bij comen en mochten, hebben zy luyden vernemende de menichte van de ghemeente deser stede die langhe tyt tegens hen luyden schutgevaert hilden en overmits hen gheen hulp by quam, ten laetsten als den dach aenquam deser stede huys inne genomen en van daer geschoten en de ghemeente wederomme tot henluyden, tot acht uren ofte daeromtrent voer de noene (3) tot welker tyt de burgeren nae dat zy luyden twee ofte drie schoten mit dat groff geschut deser stede opte duere van der stede huis omme daer eenen inganck te maicken, geschoten hadden, hen luyden mit stormderhant angevallen en den zelven anabaptisten nyet geschoten ofte geslagen wesende, inde nyeuwe camer van den voors. huyse gedreven hebben, aldaer de voors. anabaptisten hen noch zelveren tyt onthoudende en alle resistencie doende, eyntlycken bevallen (1) en gheslagen zyn (v)uyt geseyt vyff ofte zes gevangen zynde, zo dat vande voors. anabaptisten tot xxviij in getale doot geslagen en geschoten en dandere tot xij ofte xiiij toe innegerekent enigen naderhant gevangen in hechtenisse gestelt zyn, Ende zouden ongetwyffelt wel eer dezelve anabaptisten verwonnen hebben geweest indien men haere getaele by tyts hadde geweten, dan de suspicie onder den ghemeente als oick der anabaptisten hoope was dat zy ongelyck meerder in getaele zouden wesen, nyettemin en es haerluyder nederlaech nyet geweest zonder verdriete dezer stede overmits datter well xxi oft xxij burgeren off daeromtrent over doot en enighe gewont gebleven zyn, waer aff wy Uwer E. well hebben willen adverteren, wetende dat dese Saicke UweE. zwaerder en meerder angedragen zall werdden dan die in der waerheyt es, en ten eynde UweE. dien wy hopen tot deser stede goede affectie te dragen, nyet te zeer mit onwaerachtige tydinghe bezwaert en werdden hopende mit alle voorsichticheyt in zulken schyne dese goede stede te bewaren dat alle voorder inconvenienten verhoet zullen blijven mit hulpe van God die heer almachtich die UwerE. in gesontheyt en salich gesparen wille.

Ghescreven den xiij in Meye a°. XV^cXXXV."

.. R. E.

(1) Den Dam.
(2) Aanhang.
(3) Middag.

(1) Aangevallen.

Oorsprong van de benaming Spinsbek. Dit compositie-metaal ontleent den naam aan CHRISTOFFEL PINCHBECK, een' beroemden horologiemaker, volgens een HS. van het begin der achttiende eeuw, waarin vermeld staat: »CHRISTOFFEL PINCHBECK had een bijzonder geheim van een nieuw uitgevonden metaal, dat in kleur en rekbaarheid zooveel op goud gelijkt, dat zelfs het meestgeoefend oog het daarvan niet onderscheiden kan. Het geheim is aan zijn' zoon medegedeeld. PINCHBECK heeft eene keurige klok met speelwerk vervaardigd, die men voor een allervoortreffelijkst stuk werk houdt, en op omstreeks £ 1500 schat, bestemd voor den Koning van *Frankrijk*, en een keurig orgel voor den Grooten Mogol, £ 300." Medegedeeld in de NOTES AND QUERIES, November 1855.

CONSTANTER.

Kleurstof uit Guano. Onder het nieuws uit *Parijs*, vond ik in het laatst der maand October of in het begin van November, dat men aldaar uitgevonden had: »de purperkleur uit guano te vervaardigen." — Zoo ik meen, was

het een geheim. Toevallig ben ik er in geslaagd, wel geen purper, maar toch eene zeer schoone, donker roode, sterk naar violet zweemende kleurstof uit guano te verkrijgen, terwijl ik mij dezer dagen met een microscopisch onderzoek naar fossile infusoriën bezig hield, waarvan men zeer schoone exemplaren in guano vindt.

Die infusoriën zijn steeds in het kiezel of zandige gedeelte der guano aanwezig; dus moeten alle plantaardige en dierlijke overblijfsels weggenomen worden. Daartoe wordt de guano, die ik onderzoeken wil, in een fleschje, met water gevuld, zacht geschud, en daarna het ruwste vuil afgegoten. Hetgeen er dan overblijft, laat ik, door het bijbrengen van acidum nitricum sterk bruisen en herhaal zulks eenige malen; door die bewerking worden meest alle plantaardige en dierlijke stoffen opgelost, drijven aan de oppervlakte van het fleschje, en zijn door afgieting van het vloeibare gedeelte gemakkelijk te verwijderen, zoo dat de kiezelstof, die door hare zwaarte op den bodem gezonken is, alleen overblijft.

Bij mijn laatste onderzoek echter, kon ik de opbruising door acid. nitric. niet naar genoegen doen plaats grijpen; misschien omdat ik te veel guano (een eetlepel vol) tegelijk genomen had. Geen tijd meer hebbende, mij op dat oogenblik verder met de zaak bezig te houden, liet ik het mengsel eenige uren staan, zoo als het zich bevond. Toen beproefde ik, door het aanbrengen eener sterke verwarming de opbruising te bespoedigen, en zette het fleschje op de vlakke pijp eener goed brandende kagchel, tot de guano sterk aan het koken geraakte. Bij het afnemen bevond ik, dat de geheele massa eene sterk roode, naar violet zweemende kleur aangenomen had, maar ik was buiten staat het vuile bezinksel van de verwstof af te scheiden, omdat mij de daartoe noodige scheikundige kennis ontbrak. De kleurstof echter, zoo vuil zij zich bevond, was sterk genoeg om een linnen lapje rood te verwen, dat ook, na herhaald bevochtigen met koud water, kleur bleef behouden (omtrent de kleur van eene wijnvlak).

Ik deel zulks hier mede, ten einde een der Heeren Navorscheren, die de scheikunde beoefent, de proeve eens herhale: misschien zoude zulks nuttig kunnen zijn voor onze industrie.

C. L.

Vrijmetselarij (Vgl. V. bl. 329). Ik heb in mijn bezit eenen Jaargang *Amsterdamsche Couranten* van 1735. In die van den 5den November, N°. 133, wordt gezegd:

»'s *Gravenhage*, den 3den November. Den 24sten der voorleden maand is alhier op den Nieuwen Doelen eene Hollandsche Logie van het van ouds beroemde medebroederschap der Vrijwillige Metselaars opgerigt, met al de vereischte plegtigheden in presentie van den Grootmeester den Heer J. CORNELIS RADERMACHER, Thesorier-Generaal van zijne Hoogheid den Heer Prinse van *Oranje*, en de Gedeputeerde Groot-Meester JOHAN KUENEN, en verdere officieren en aanzienlijke leden, men ontving ook verscheide broeders in deze Hollandsche Logie."

Daarna is in *den Haag* ook eene Vrouwen-Loge opgerigt. Of die lang of kort bestaan hebbe of nog bestaat, is mij onbekend, en wel daardoor, dat ik niet tot de ingewijden behoor.

J. J. SCHREUDER.

Vrijmetselarij. Omtrent de vraag van J. L. A. I. (*Nav.* V. bl. 329) zij het mij vergund de navolgende aanmerking te maken, en eene gissing over het gevraagde mede te deelen.

De aanmerking is deze: *Nooit* wordt er in eene erkende en wettig geconstitueerde Loge, onder welk voorwendsel ook, eene vrouw toegelaten. Het komt mij dus onwaarschijnlijk voor, dat het in de vraag bedoelde diploma door een mac. Groot-Oosten als zoodanig, aan de echtgenoote van Graaf CAGLIOSTRO afgegeven is. Ik houd het bovendien voor zeer twijfelachtig, of men in eene Loge, waar men zich strikt aan de voorschriften der Koninklijke kunst hield, geene zwarigheid zoude gemaakt hebben, een' man als JOSEPH BALSAMO, alias CAGLIOSTRO, te admitteren; iemand, welke, door het oprigten van Clandestine Loges, van het regt vervallen was, toegang tot de mac. werkplaatsen te hebben.

Thans neem ik de vrijheid, mijne gissing over het bedoelde onderwerp mede te deelen.

Het komt mij voor, dat de vergadering, waar Graaf CAGLIOSTRO met zijne gemalin als bezoekers en afgevaardigden gerecipiëerd werden, eene zoogenaamde *Adoptie-Logevergadering* geweest zal zijn. Deze nabootsing der V. M. kwam omstreeks of iets vóór den tijd van CAGLIOSTRO's verblijf in *Frankrijk* aldaar in de mode. Op die vergaderingen, waar men vrouwen toeliet, droeg men de mac. sieraden en had paswoord en teekens, maar geheel verschillend van de gewone, onder V. MM. in gebruik. Het hoofddoel was, een' gezelligen en vrolijken avond met de dames door te brengen; vandaar dat die vergaderingen bijna altijd met een bal en banket eindigden. Omstreeks 1730 werden de Loges in *Frankrijk* gevestigd, door wien is niet bekend; de wetten, daarvoor in 1760 vastgesteld, werden in 1774 door het besturend ligchaam der Fransche V. M. erkend en aangenomen.

Ook in ons land drong die mode door; ten bewijze hiervan breng ik bij, dat wij melding gemaakt vinden van eene luisterrijke vergadering eener dusdanige Loge te *Nijmegen* in 1774, onder het presidium van de Prinses van *Oranje* en den Prins van *Waldeck*. Mijns be-

dunkens is Graaf CAGLIOSTRO en zijne vrouw op eenen soortgelijken avond en in eene dusdanige Loge toegelaten en als afgevaardigde eener Fransche Adoptie-Loge ontvangen.

Eene tweede gissing is deze: JOSEPH BALSAMO en LORENZA FELICIANI, zijne vrouw, waren stichters eener nieuwe geheime orde, *de Egyptische Ritus* genaamd, waarin men zoo wel mannen als vrouwen toeliet, en ofschoon er voor iedere kunne eene bijzondere Loge was, kwamen de beide ritualen en formulieren ten naastenbij overeen. Het zoude dus kunnen wezen, dat Graaf CAGLIOSTRO en zijne echtgenoote door eene dier misraimitische Loges afgevaardigd waren aan eene te *'s Hage* bestaande Zuster-Loge.

Ik moet echter zeggen, dat ik nooit gehoord heb, dat zoodanige Loge in ons land bestaan heeft of bestaat, zoodat ik het er voor houd, dat de eerste gissing wel de meest waarschijnlijk zal zijn. C. L.

Krijgsvolk in het turfschip van Breda, 1590. Bij de vermelding van roemvolle feiten op het gebied van den krijg, vindt men in de geschiedenis onzes Vaderlands meestal alleen vermeld de namen van hen, die daarbij in 't bijzonder van hunnen moed, van hun beleid of trouw bewijzen gaven, en door die edele hoedanigheden den goeden uitslag der onderneming waarborgden. Het is echter niet te ontkennen, dat de bijstand, die hun door vele hunner medestanders geschonken werd, evenzeer een krachtig middel was, om dat welslagen te verzekeren.

Zoo zien wij bij de inneming van den *Briel* den Graaf VAN DER MARCK genoemd, als een der hoofden van de Watergeuzen, maar nevens hem eene breede rei van mannen, wier namen ons met eerbied vervullen.

Zoo vinden wij in de belegering van *Haarlem* en van *Leyden* de namen van WIJBOUT RIPPERDA en KENAU HASSELAAR, van VAN DER WERF en DOUSA; maar naast deze heeft niemand vergeten de namen van zoo vele dier dappere stedelingen, die in leven en in dood getuigenis gaven der vaderlandsliefde, die hen doordrong.

En om tot onzen tijd over te stappen, zóó gedenken wij op den 5den Februarij van elk jaar in stilte de zelfopoffering van den edelen VAN SPEIJK, maar omvatten in die herinnering ook de schepelingen die met hem een eenig graf in de kruidvlam vonden, en wier namen, op de scheepsrol aangeteekend, tot het nageslacht overgaan.

Een belangrijk wapenfeit is er evenwel, waarvan slechts, naar ik meen, enkele namen tot ons zijn gekomen. Het zijn die van CHARLES DE HERAUGUIÈRES, van MATTHIJS HELT, van WILLEM VAN BERGEN en zijne beide neven; de twee eersten als hoofden van den aanslag op het kasteel van *Breda* in 1590, de drie laatsten als gezaghebber en schepelingen op het bekende turfschip. Andere namen, aan die onderneming verbonden, vond ik schaars vermeld (*); en toch komt het mij voor, dat zij evenzeer aanspraak hebben om voor ondankbare vergetelheid te worden bewaard, daar de onderneming getuigt van edele zelfopoffering, en bij hunne ontdekking door den vijand, met dezen een kamp dreigde te worden op leven en dood.

Het winnen eener stad en veste als die van *Breda*, op dat tijdstip, en zonder verlies aan geld of manschap, is ontegenzeggelijk eene hoogst belangrijke gebeurtenis geweest, en dat ook de Staten van *Holland* dit zoo begrepen, mag blijken uit hunne resolutie van den 16den Maart 1590 (†). Men kan ter aangewezen plaats in dit Tijdschrift lezen, dat er 76 soldaten tot den aanslag gebezigd werden, die daarvoor, boven eene geldelijke belooning, elk nog ontvingen *een' gouden penning* ter gedachtenis.

Van alle ridderorden en onderscheidingsteekenen, die sedert 1815 hier te lande werden uitgereikt, bestaan naauwkeurige lijsten en registers, de namen en meer bevattende van hen, die waardig werden geacht een eereblijk voor bewezen dienst aan den Staat te ontvangen. Ik vertrouw daarom, dat het niet te laat of ontijdig zal geacht worden, indien ik de uitnoodiging tot de lezers van DE NAVORSCHER rigt, om hetzij op 's Rijks archief, hetzij in de Archieven van de stad *Breda* of van de provincie *Noord-Braband*, of wel in 's Konings huis-archief (voor de Baronnie van *Breda*) nasporing te doen, omtrent de namen der 76 dapperen, die in 1590 door list het kasteel van *Breda* vermeesterden, en wier verdienste aan den Staat naast anderen hen waardig maakt om in dankbare herinnering bij het nageslacht te blijven voortleven. □.

Christophorus Mondragon (vgl. *Nav.* V. bl. 328). De Heer ADAM SIMONS heeft in 1831, bij J. ALTHEER, te *Utrecht*, uitgegeven een werkje, getiteld: *Over 't Kasteel van Antwerpen.*

In de *Aanteekeningen* van gemeld werk, bl. 65—77, komen de *Grafschriften* voor, die in de kerk (kapel) aldaar gevonden worden; zij zijn gedeeltelijk getrokken uit het prachtige werk: *Le grand théatre sacré du Duché de Brabant*, gedrukt bij LOM, te *'s Hage*, 1729.

Daar ik bij het beleg tegenwoordig was, kan ik zeggen, dat bijna alles tot een' puinhoop was geschoten; doch toen ik in 1840 de

---

(*) Ik vond er een' genoemd in eene Resolutie van den Raad van State, d.d. xviij April 1603. Het is die van »THOMAS DRAS, corporael van deruiteren van RIJHOVEN, medegeweest in 't schip van *Breda*."

(†) Behalve elders, zie deze resolutie in *De Nav.* IV. bl. 141, op: VAN BERGEN *de turfschipper van Breda*.

Citadel nogmaals bezocht, waren alle voormalige gebouwen tot den grond afgebroken, en zag men nu niets dan een ruim en vlak plein.

..ELSEVIER.

[Eene geheel hiermede overeenstemmende opgave ontvingen wij van den Heer J. D. / L.]

Wedervaren van Wemmer van Berchem in 1627. De manhaftige Zeehelt WEMMER VAN BERCHEM, als hy van syn Meesters na *West-Indien* om te negotieren gesonden was, so gevielt dat hy met een Jacht, inde rivier *Sasso*, op het eylandt *Cuba* daar een ander Hollandts Jacht, van JAN POTTEY en anderen uytgheredet, ontrent lach, op de handelingh was, en dat 'er een Spaensche Armade, daar JUAN ADAMA Capiteyn over commandeerde, hem quam overvallen, dito VAN BERCHEM wel wetende, wat die overkomt, die daar gekregen wierdt, vocht dapper langhe tydt met al syn volck, dat sy byna alle doodt waren; geboodt hy aen een, ghenaemt VRIESJE, dat hy de londt in 't kruydt steecken soude, om ghelyck met syn Viand te sterven, soo geschiede het, dat dito VRIESJE na de kruytkamer liep die onder 't voor Casteel was, en dede het, 't welck 't eenemael van boven met de byleggende Spanjaerts wegh gheslaghen wierdt, en dito VRIESJE onder de huyden ghewörpen, bleef leggen. De Kapitein JUAN ADAMA sulcks siende, riep dito VAN BERCHEM toe, dat hy het opgheven soude, hem quartier belovende, 't welck aenghenomen synde, bevont men niemant overigh dan dito VAN BERCHEM en een Moortjen van twaelf jaren, op dese toesegginge begaf hem die Capiteyn in het Jacht, en vervoeghde hem in den avont by VAN BERCHEM, die swaerlyck gequetst was, met hem discourerende van het ghepasseerde, en wat voorts voorviel: eyndelyck gevielt dat hij gekerm hoorde, en dacht de stemme van 't VRIESJE te zyn, dat deerlyck kreet, alsoo de Spanjaerden hem, die swaer gequetst was datmen de darmen in den buyck sach legghen, en gheen moeyte daer toe doen wilden om te cureeren, die voor een Lutheriaen scheldende overboort wierpen: dito VAN BERCHEM sulcks siende, protesteerde tegens de Capiteyn dat sulcks tegens syn eedt was, die hy hem te vooren gedaen hadde, onbillyck zynde sulcks te consenteeren, daer op de Capiteyn affirmeerde, teghens syn wille sulcks geschiet te zyn, 't welck VAN BERCHEM niet aennam, seggende, als het alsoo toegaen soude, dat hy veel liever mede buyten boort geworpen was, of hem selven met grooter eere doodt gevochten hadde, dan soo gruwelyk met malkanderen te handelen: men dede wel alle vlyt om VRIESJE weder te krygen, men gierde, so door de maen soeckende, maer wat was het? een swaer gequetst man was haest onder en verdronck alsoo: dit was als VAN BERCHEM verstont, geschiet, omdat het VRIESJE te veel medicamenten soude van noden gehad hebben, die de gequetste Spanjaerden van doen hadden, alsoo der veel dapper in 't gevecht ghetroffen waren. Dit gepasseert zijnde, bebeloofde de Capiteyn en sloegh op syn Degen, dat hy in tegenwille van den Paus of de Coningh van *Spanjen* hem zyn belofte soude stant doen, en 't leven behouden, soo hy een soldaet was, als hy ook daerna betoonde: want als hy in *Cuba* quam, hielt hy VAN BERCHEM lange tydt by hem, tot dat er een ghebodt van den Gouverneur quam, dat alle ghevanghenen hem overgelevert mosten worden om ter doodt gebracht te worden: dito BERCHEM wiert in de gevanckenisse, gestelt, en sat langen tydt; ja zoo lange dat eyndelyck de Biecht-vader tot hem quam, om hem te biechten, die nochtans sulcks vergetende soo door 't beleydt van dito Capiteyn, die met hem handelde, dat hy een groote somme meer als hy betalen konde, door een Guyde hem uyt aen de schepen bestellen soude, en op die voet hem heymelyck uyt de gevanckenisse doen breecken, en met een leydsman door heggen struwelen aen de schepen leyden, om de handelingh, of contract te voldoen. d'Actie ginck aen, 't wiert bestelt, dat dito BERCHEM in der nacht uyt de gevanckenisse ontquam, ende wiert hem een Guyde bestelt die hem leyden soude, een wyle tyds ghegaen hebbende, wierdt de Guyde beducht, ende vervoerde hem in een secreten hoeck, dat het onmolyk was dito VAN BERCHEM te vinden. In den morgenstont bevont men dat de gevangen los gebroocken was, de Gouverneur datelyck als zyn volck op de been, te paert door 't landt gereden, om dit schuylent wilt op te doen, en het duerde eenige daghen, men vont hem niet: die furie ghecesseert zynde, quam de Guyde wederom by hem en geleyden hem midden in de nacht door vele omweghen, tot dat sy by de Hollanders quamen, die daar heymelyck den handel dryven. — Als dito VAN BERCHEM weder te schepe gebracht was, weert voor eerst de Guyde wel beschonken, en een goede party van 't contract voldaen, maer alsoo noot wetten breeckt ende hy onmachtigh was zyn betroude goederen hoogher te vervreemden als reden dacht, beloonde hy syn verlosser na behooren, ende quam met een ander Jacht t'huys, syn Meesteren rapport doende, van 't geene hem wedervaren was, hem grootelyks prysende over syn daedt, die hy na 't krygs-wesen treffelyck uytgevoert hadde. (L. VAN ZANTEN, *Spiegel der Gedenckweerdigste Wonderen en Geschiedenis onses tyds, enz.*, 1661. *Aanhangsel*, bl. 401).

D. F.

Laatst mannelijk oir van J. Bunyan in de regte lijn. J. BUNYAN, de schrijver van *Eens Christens reize naar de eeuwigheid*, is onder ons ook vermaard genoeg, om de plaatsing van deze aanteekening te regtvaardigen, welke uit *The Lincolnshire Chronicle* van 30 Novemb. 1855 in de NOTES AND QUERIES van 22 Dec. l. l. werd overgenomen.

Den 30sten November 1855 stierf ROBERT BUNYAN, die, eenige jaren geleden, *coroner* was voor *Lincoln* en den omtrek dier stad. Hij had zijn aanzienlijk vermogen, voor 't meerendeel, aan eigen vlijt te danken en voegde bij strikte eerlijkheid eene ijzeren vastheid van wil. In de regte lijn was hij de laatste mannelijke afstammeling van JOHN BUNYAN. De oudste zoon van deze beroemden man bij zijne eerste vrouw MARY, met wie hij in 1646 getrouwd was, was THOMAS, geb. 1646, gest. 1718; diens oudste zoon was JOHN, geb. 1670 en getr. 1692; diens oudste zoon was ROBERT (I), geb. 1693, getr. 1713. ROBERT (I) had vijf kinderen, waarvan de beide oudste waren: 1 JOHN, kort na de geboorte gestorven; 2 ROBERT (II) geb. 1715, gest. 1794. Deze ROBERT (II) had vijf kinderen: 1 SUZANNA geb. 1743, gest. 1771; 2 ROBERT (III), die volgt; 3 HENRY, geb. 1748, gest. 1813; 4 JOHN en 5 SAMUEL. ROBERT, (III) geb. 1745, gest. 1825, was vader van: 1 ELISABETH, geb. 1769, gest. 1800; 2 ROBERT (IV), geb. 1775 en nu overleden; 3 SUSANNA geb. 1773, gest. 1839. De nu overleden ROBERT BUNYAN heeft een éénig kind nagelaten, ELISABETH, met T. M. KEYWORTH gehuwd.

CONSTANTER.

Dr. J. C. Ludeman. »Op den 22sten Maart 1757 stierf te *Amsterdam* JOHANNES CHRISTOPH LUDEMAN, Med. Doctor, en werd op Zaturdag den 26sten Maart begraven. Hij was geboren te *Haarlem* den 24sten Augustus 1683 en had 29 jaren met veel verwondering en toeloop het doctoraat in gemelde stad geoefend, kunnende uit de geboorte, doopnamen en jaren de zieken hun ligchaamskwalen zeggen."

Uit bovenstaand berigt, dat ik uit eene *Courant* van dien tijd ontleen, zou ik bijna opmaken, dat LUDEMAN, aan wiens voorspellingen onder de lagere standen nog meer waarde wordt gehecht, dan men zou meenen, bij zijne tijdgenooten gunstiger bekend stond, dan bij het beschaafde deel der nakomelingschap.

φ^2—φ.

De eerste luchtreizigers in Nederland. In de *Nederl. Mercurius* van 1785 leest men, aangaande een der eerste, zoo al niet de allereerste luchtreis, in ons Vaderland ondernomen, het volgende: *'s Gravenhage* 12 Julij. Heden avond heeft de Heer BLANCHARD zijne belofte wegens eene twaalfde luchtreis volvoerd. Het weder was allergunstigst en niet alleen was de tuin van het oude Hof, de bestemde plaats der proefneming, alwaar H. D. en K. Hoogheden en verdere aanzienlijke personagiën zich bevonden, maar zelfs de torens, daken en straten door een onnoemelijk getal aanschouwers, zoo van hier als elders vervuld.

Tot gemelde proef was reeds eenige dagen te voren de nodige toestel gereed gemaakt. Vier en twintig oxhoofden waren in 2 partijen naast elkander geplaatst waarin de stoffen gedaan werden tot voortbregging der ontvlambare lucht waarmede de bol gevuld moest worden. Deze stoffen bestonden uit vitrioololie, zinc en water. De oxhoofden waren allen van boven voorzien van blikke buizen waardoor de door opbruissching verkregen lucht in 2 andere grootere oxhoofden gebragt en voorts in een kuip met water verkoeld werd, waarna deze lugt uit elk derzelven door een met een elastieken gom bestreken buis van zijden taf in een algemeenen ontvanger en zoo in den grooten lugtbol geleid werd, die mede uit zijden taf zeer konstig saamgesteld en met hetzelfde vernis bestreeken was.

Reeds des 's morgens was de bol, nadat hij eenige dagen op de zaal van het oude Hof was te zien geweest, ter bestemder plaatse gebragt en over denzelven een groot net gespreid, dat boven aan den top van den bol was vastgemaakt, beneevens nog eenige andere koorden. Ten 12 uur des middags begon men een aanvang te maken met het vullen der oxhoofden, waarna men langzaam eenigen deed werken zoo dat zij ten 2 uren reeds allen in vollen werking waren.

De bol zette zich naar wensch uit en zou tegen 4 uur volkomen gevuld geweest zijn, maar de blikslager had de buizen slegt gemaakt, zijnde het soldeersel niet volkomen digt waardoor een gedeelte der lucht eer het den bol bereiken kon verlooren raakte. Ook heeft men naderhand vernomen dat de bol bovenaan met een pennemes en spelden baldadiglijk doorstoken was, denkelijk staande hij te bezigtigen geweest was: dit was oorzaak dat om 7 uur de bol slechts voor twee derden gedeelte gevuld was.

Om derhalven het geduld der aanschouwers niet verder te rekken, verkoos de Heer BLANCHARD, nevens zijne twee bestemde reisgenooten, de Heer DE BRUILPONT capitein van eene compagnie dragonders in Franschen dienst en den Heer HONINCHTHUN, officier in het legioen van MAILLEBOIS om de reis niet langer uit te stellen, na alvorens een kleine lugtbol was opgelaten om den koers aan te wijzen.

De drie voornoemde lugtreizigers plaatsten zich in 't schuitje met de noodige werktuigen en ballast, doch de bal zijne volkomene kragt niet bekomen hebbende, kon met de drie Heeren niet opreizen, men moest derhalve be-

sluiten een der Officieren achter te laten en daar beiden even heet op de reis waren, werd door tusschenkomst van H. Hoogheden en den Franschen Ambassadeur besloten het lot te laten beslissen, dit was den Heer HONINCHTHUN gunstig, zoo dat de ander zijns ondanks het schuitje moest verlaten.

Nadat BLANCHARD zich nog van eenige ballast ontdaan had, begon de bol eindelijk, na eenige slingeringen heen en weder, omtrent $^{1}/_{4}$ voor 8 uuren opwaarts te stijgen. — — — Dan wijl de linie langs welke hij oprees niet loodregt was, maar ongeveer een hoek van 60 graden met den horisont maakte, raakte het net aan een schoorsteen van een nabijstaand huis verward. De 2 lugtreizigers betoonden groote stoutmoedigheid in het losmaken van het net, waarin ook de Heer F. BROERS van *Amsteldam*, die in het venster stond van een nabijgelegen huis en over het dak klom, alle mogelijke hulp toebragt. Na deze kleine schok steeg de balon tot boven de wolken, maar dit ongeval had het verlies van alle ballast noodzakelijk gemaakt. De reis kon derhalve van geen langen duur zijn en na ontrent een half uur lang over *'s Gravenhage* gedreven te hebben gingen zij Z. O. op en scheen de bol te dalen. De Heeren BLANCHARD en HONINCHTHUN die tot nu toe niets anders gedaan hadden, dan de aanschouwers met hunne vaandels te groeten en eenige brieven te schrijven, begonnen de noodzakelijkheid gewaar te worden om te dalen. Zij bevonden zich 6 uuren van *'s Gravenhage* bijna loodregt op een uitgeveenden plas welke men de *Moeren* noemt op den weg van *Gouda*. De Heer BLANCHARD het oogenblik waarnemende haalde den klep open en versnelde met opzet zijn daling welke hij echter op zijn tijd wist te matigen en kwam op een afstand van omtrent 100 passen van de plas op een weiland op den grond. Zij wierden ontvangen door een menigte boeren gewapend met stokken en hooyvorken. Deze vielen als verwoed op het schuitje dat zij in stukken hakten, stelende openlijk het gouden gaas en scheurden het zeildoek dat zij onder elkander verdeelden, niettegenstaande de pogingen der luchtreizigers om hen te stillen en tot bedaaren te brengen. Dit was nog niet al. De boer, in wiens land dit voorviel eischte 10 ducaten, voor de voorgewende schade van zijn land. De Heer BLANCHARD antwoordde hem door den mond van den Heer CUTBERTSON, die Hollandsch en Fransch sprak en gelukkig bij hen gekomen was, dat hij geen geld had maar hem een briefje wilde geven, des anderen daags te betalen in *'s Gravenhage*, hetgeen de boer aannam, na vele duizende bedreigingen om den bol te vernielen en zelfs na veele gaten in dezelve gesneden te hebben. Het briefje in het Fransch, luidde als volgt:

»Ik ondergeschreeve verklaare neergekomen te zijn op een leeg weiland behoorende aan een lompen brutaale boer, die hierdoor geen de minste nadeel geleeden heeft en die de onwaardigheid had van 10 ducaten van mij te eischen, na geholpen te hebben om mijn schuitje en den bol te verscheuren." BLANCHARD.

De boer geloovende dat het briefje goed was, ging hen toen helpen en men bragt met een schuit de overblijfselen van den bol met de reizigers na 2 uuren vaarens te *Rotterdam*.

Den volgenden dag zijn zij alhier te *'s Gravenhage* met een rijtuig aangekomen, houdende de vlaggen in de hand, zij zijn aanstonds naar Z. H. den Prins Erfstadhouder gereeden, die hen op het minnelijkste ontvangen en ter middagmaal gehouden heeft. De boer is nog niet om zijn geld geweest. Voor het overige is niet te beschrijven het genoegen der inwoners en de eerbewijzingen welke de Heer BLANCHARD beweezen worden.

De plaats alwaar die heer is neergekomen is onder het Ambacht van *Zevenhuijzen* bij de zogenaamde *Vyfhuyzen* en het *Sootjesverlaat*."

φ²—φ.

Hoe de bleekers in 1757 *beschermd werden.* Het is misschien niet ondienstig in deze dagen nog eens te herinneren, waartoe een beschermingsstelsel al leiden kan en hoe het alle vrijheid vernietigt, gelijk blijkt uit de volgende publicatie der Staten van *Holland* en *West-Friesland* van Februarij 1757.

»De Staaten van *Holland* en *West-Vriesland*, enz. Alzoo door de respectieve kleerbleekers inde heerlijkheid van *Heemstede*, *Bennebroek*, *Overveen* en *Bloemendaal* aan ons bij request is verzocht, dat wij tegens de onderneeming van verscheide ingezetenen dezer provincie om hunne lijnwaten en andere vuile kleederen, zo tafel als beddegoed te zenden om te wasschen buiten deze provincie, zodanige voorsieninge gelieve te doen als wij zullen vinden te behooren.

Zo is 't dat wij om het verval der bleekerijen in deeze provincie en de nadeelige gevolgen van dien zo veel doenlijk te voorkomen, hebben goed gevonden en verstaan aan alle respective inwoonderen deezer provincie te interdiceeren, zo als wij interdiceeren door deeze, om hunne vuile lijnwaaten en vuile kleederen, tafel en beddegoed daaronder gerekend, na buiten deeze provintie te vervoeren of te verzenden om dezelve te laten wasschen of bleeken op bleekerijen, gelegen buiten deze provincie, op een boete van *driehonderd guldens* bij de contraventeurs te verbeuren en alle schippers of voerluiden op gelijke boete te verbieden eenige vuile lijnwaaten of vuile kleederen, Tafel of beddengoed als voren daaronder begrepen voor inwoners dezer provincie te voeren of te bestellen na of op bleeken buiten deeze provincie gelegen."

Of dit curieuse bevel wel heel trouw nagekomen is, zou ik bijna betwijfelen, maar zoo veel is zeker, dat het eene plaats verdiende onder de »staathuishoudkundige drogredenen van wijlen den geestigen FREDERIC BASTIAT."

φ²—φ.

Nog iets over de »Spiegels der Spaansche tiranny" (vgl. *Nav.* IV. bl. 167; V. bl. 30, 161; *Bijbl.* 1855, bl. lxiii). Vriendelijke mededeelingen van de Heeren CAMPBELL te *'s Hage*, NIEUWENHUYZEN alhier en CH. RUELENS te *Brussel*, stellen mij in staat de bibliografie der *Spiegels*, door mij in den vorigen jaargang van DE NAVORSCHER gegeven, vollediger te maken. Om niet in herhalingen te vervallen, wil ik hier de drukken naar tijdsorde opnoemen, en er alleen niet-vermelde bijzonderheden bijvoegen.

a. Spiegel der Spaansche tiranny in West-Indië. (Vertaling van het *Relacion* van LAS CASAS.)

1. Hollandsch, Antw. 1578, 4°. (onder anderen titel). Reeds beschreven.

2. Fransch, Antw, 1579, 8°. (onder anderen titel). Reeds beschreven.

3. Hollandsch, Amst. 1596, 8°. (bij CORNELIS CLAESZ). Zie vroeger.

4. Hollandsch, Amst. 1609, 4°., nog niet vermeld. De titel is: *Den Spieghel van de Spaensche Tyrannie beeldelijcken afgemaelt, leest breederen in-hout door het schrijven van den E. Bisschop van Chiapa in niew Spaengien, ghenaemt Don Fray* BARTHOLOME DE LAS CASAS, *van S. Dominicus oorden, aen den grootmachtigen Coninck van Spaengien* PHILIPS DE TWEEDE. *Ghedruckt tot Amstelredam by* CORNELIS CLAESZ, 1609, in 4°. (met 17 platen, behalve de titelplaat; onder elke plaat acht regels proza-verklaring.) Deze uitgave, een herdruk van die van 1596, is aanwezig op de *Koninklijke Bibliotheek* te *'s Hage*.

b. Spiegel der Spaansche tiranny in West-Indië (1ste deel), en *in Nederland* (2de deel), het laatste zamengetrokken uit de *Origo et historia* van JOH. GYSIUS. (Zie vroeger).

5. Fransch, Amst. 1620, 2 deelen. 4°. bij CLOPPENBURG.

6. Hollandsch, Amst. 1620, 2 deelen, 4°. bij denzelfden.

7. Hollandsch, Amst. 1620—1621, 2 deelen, 4°. bij VAN DER PLASSE.

Het eerste deel is dus getiteld: *Den Spiegel der Spaensche tierannye — geschiet in West-Indien, waerin te sien is* enz. ..... *Gedruckt tot Amsterdam by* CORNELIS LODEWIJCKSZ. VAN DER PLASSE, *in de Italiaensche Bijbel.* (in 't randwerk:) *Anno* 1620. (Met 17 platen, behalve de titelplaat. Onder elke een achtregelig onderschrift op rijm.)

Waarom VAN DER PLASSE met dit eerste deel niet te gelijk het tweede uitgaf, maar dit later (in 1621) het licht deed zien, verklaart hij ons zelf in zijn voorberigt (*), waar hij zegt.... »Ende also ick doende ben met het tweede deel te stellen ende figuerlijck af te beelden, verstont dat een ander my soeckende te onder-cruypen, ende sijn eyghen profijt tot schade van sijn even naesten maer inhalende. Ghenootdruckt hebbe geweest dit eerste deel daedtlijck bij der hant te nemen, ende te laeten uytgaen, verhopende dat de redelijckheyt by U. E. so veel plaetse sal hebben, datse voor anderen sullen aangenomen werden, belove met alle neersticheyt het tweede te vervolgen." Dit doelt blijkbaar op CLOPPENBURG, die hem voor geweest was. Of nu beide uitgaven (van CLOPPENBURG en van VAN DER PLASSE) herdrukken zijn van die van CORNELIS CLAESZ (3, 4), en in hoe ver ze onderling overeen komen, kan ik niet beslissen, daar ik alleen die van VAN DER PLASSE voor mij heb.

Het tweede deel van VAN DER PLASSE's uitgaaf verscheen dan in 1621. Het is reeds door mij beschreven.

8. Hollandsch, Amst. 1621, 4°. Herdruk van het eerste deel, bij VAN DER PLASSE, nog voor den eersten druk van het tweede deel verschenen (vergel. 13). Op de *Koninkl. Bibliotheek* te *'s Hage* aanwezig.

9. Hollandsch, Amst. 1622, 4°. Herdruk van het tweede deel (bij VAN DER PLASSE?). Zie vroeger.

10. Hollandsch, Amst. 1625, 4°. Herdruk van het tweede deel, niet bij VAN DER PLASSE, zoo als ik meende, maar bij BROER JANSZ. Op de *Koninkl. Bibliotheek* aanwezig.

11. Hollandsch, 1627, 4°. Apokrief. Zie vroeger.

12. Hollandsch, Amst. 1633, 4°. Herdruk van het tweede deel, weder niet bij VAN DER PLASSE, maar bij J. PZ. WACHTER. De titel is dus: *De Spaensche tiranye, Geschiet in Nederlant. Waer inne te sien is de onmenschelycke ende wreede handelinghen der Spaengiaerden,* enz. *Amsterdam, ghedruckt voor* JACOB PIETERSZ. WACHTER, 1633. VIII en 122 bladz. Op de *Koninkl. Bibliotheek* te *Brussel* aanwezig, in denzelfden band met het volgende:

13. Hollandsch, Amst. 1634, 4°. Herdruk van het eerste deel, met naam van VAN DER PLASSE, zoo als door mij beschreven is. De Opdracht aan de Bewindhebbers der O. I. Comp., die hier voor gevoegd is, staat reeds in de tweede uitgaaf (van 1621), want de drukker zegt hierin, dat de eerste druk »meest ten ijndt zijnde," hij dezen vrij wat vermeerderd heeft. »Belove UE.," zegt hij verder,

---

(*) Blijkens 't opschrift (*Goetgunstige Heeren*) en 't geen de uitgever voor het tweede deel zegt, zijn die woorden, hoewel 't er niet bijstaat, bij wijze van opdracht, gesproken tot de *Bewindhebbers der O. I. Compagnie.* Zie mijne vroegere beschrijving van het tweede deel.

»mede metten eersten voor den dagh te brenghen mijn tweede deel, 't welck ick onderhanden hebbe," enz. Daaruit blijkt, dat die tweede druk van het eerste deel (8) in 't licht verscheen, voor het tweede (7*b*) nog gedrukt was.

14. Hollandsch, Amst. 1635, 4°. Herdruk van het tweede deel, bij EVERT CLOPPENBURG, getiteld: *Tweede deel van de Spiegel der Spaense tyrannye, geschiet in Nederlant, waer in te sien is* enz. ...... *noyt voor desen in druck geweest* (!).... Anno 1635, *T'Amst. by* EVERT KLOPPENBURG. — Aanwezig op de *Koninkl. Bibliotheek* te *Brussel*, achter een' herdruk van: *De Spaensche Tirannye, dienende tot een Morghenwecker*, enz. zonder plaats of jaar, doch van dezelfde pers als dit tweede deel. Over dezen *Morghenwecker* is reeds door mij gesproken.

15. Hollandsch, Amst. 1638, 2 deelen, 4°. bij EVERT CLOPPENBURG. Het tweede deel zonder plaats of jaar.

16. Hollandsch, Amst. 1641, 4°. Herdruk van het tweede deel, nog niet vermeld. Hij is getiteld: *De Spaensche Tiranye, Gheschiet in Nederlant. Waer inne* enz. *Ghedruckt door* JACOB PIETERSZ WACHTER. *Anno* 1641. In het bezit van den Heer NIEUWENHUYZEN.

17. Hollandsch, Amst. 1664, 4°. (2 deelen?)

18. Hollandsch, Amst. zonder jaar. Volksuitgaaf. Reeds beschreven.

Nu nog iets over de platen. Zoo als ik reeds vermeldde, zijn die in het eerste deel (het werk van LAS CASAS) gevolgd naar de platen van JOD. VAN WINGHE, voorkomende in de Latijnsche uitgave, te *Frankfort*, bij THEOD. DE BRY (1598). Ik vermoedde, dat ze ook hierin weder gevolgd zouden zijn naar die in de *Verzameling van Reizen* (*Grands Voyages*) van DE BRY, in fol. Maar tot mijne verwondering komt het verhaal van LAS CASAS in die verzameling niet voor. De platen in den druk van 1598 schijnen dus de oorspronkelijke te zijn.

Wat de platen in het tweede deel betreft, deze zijn voor een gedeelte gevolgd naar die in de *Afbeeldinghe ende Beschryvinghe van alle de Veld-slagen* enz. (tekst van BAUDARTIUS), Amst. bij COLYN, 1615, 4°. oblong, gedeeltelijk naar andere afbeeldingen. In de *Warachtighe Beschryvinge* enz. van 1621, die ik vroeger (sub N°. 5) vermeld heb, vindt men een klein gedeelte van de platen uit de *Afbeeldinghe ende Beschryvinghe*, doch zeer afgedrukt. Dit in 't voorbijgaan. Doch wat de overige platen in het tweede deel van den *Spiegel* betreft, ik heb nog niet gevonden naar welke ze gecopiëerd zijn. — Zeker is het, dat al die afbeeldingen zoowel in de reeds genoemde werken als in vele andere, meer of minder juist gevolgd zijn naar eene reeks van groote geëtste platen, die de voornaamste voorvallen van 1535—1619, in de *Nederlanden, Frankrijk* en *Duitschland* voorstellen, en zeer zeldzaam voorkomen. De *Koninkl. Bibliotheek* te *Brussel* bezit er eene fraaije verzameling van. Zie den *Catalogus* van VAN HULTHEM, N°. 26423—26424.

Ten slotte nog iets over den *Spieghel der Jeucht*, waarvan ik sub N°. 4 gesproken heb. De Heer NIEUWENHUYZEN berigt mij:

»Van den *Spieghel der Jeucht ofte Corte Cronijcke der Nederlantsche Geschiedenissen*, heb ik voor mij den *derde Druck, Tot Amstelredam, by* HERMAN ALLERTSZ COSTER, 1615, in 8°. De eerste uitgave is waarschijnlijk van 1610, daar aan het einde van het boekje gevonden wordt: *Een Ghedenck-Liedt van de meest aenmerckens ende onthoudens waerdighe Gheschiedenissen. — Sedert het jaer onses Heeren* 1566 *tot het jaer* 1610."

Tantum! P. A. T.

[Vroeger zond ons reeds de Heer J. L. A. I. het berigt, dat wij gaarne aan deze mededeeling van den Heer P. A. T. toevoegen, dat BELLEGARDE den *Spiegel* van LAS CASAS op nieuw in het Fransch vertaald en te Parijs, 1697, in 12°. heeft uitgegeven; verder, dat van de *Warachtighe Beschryvinghe, Nav.* V. bl. 164, aangehaald, een druk bestaat in langwerpig 4°., zonder naam van plaats of drukker, maar met het jaar 1618, zoodat de uitgave van 1621 een herdruk moet zijn. Andere mededeelingen van genoemden inzender komen met de berigten van den Heer P. A. T. overeen.]

Weigering van een Bisdom om een' letterkundigen twist. In een dichterlijk werkje, hetwelk tot titel heeft: *Rêveries Poétiques, sur des sujets différens, par l'Auteur des Epitres Diverses à Amsterdam, chez* FRANÇOIS CHANGUION, 1750, tom. III, pag. 169 en 170, leest men in eene noot:

»Les désordres de cette nature (querelles littéraires) deviennent ordinairement trop publics, pour en parler ici: Mais on ne sait pas communément que le Docteur BENTLEY refusa un Evêché pour une querelle littéraire. — RICHARD BENTLEY, Docteur en Théologie et Bibliothécaire à *Londres*, fut nommé Evêque.

Il se rendit à la Cour, pour remercier le Roi GEORGE I. Dans l'Antichambre il entendit par hazard que Mr. LE CLERC, Ministre Arminien à *Amsterdam*, son Antagoniste, serait nommé Bibliothécaire à sa place. Dans le même moment on appela le Docteur, pour être présenté au Roi. BENTLEY baisa la main du Roi et demanda en grace de rester dans son poste. Il aima mieux manquer le Mitre, que céder sa charge au digne Mr. LE CLERC.

LE CLERC n'a jamais voulu se plaindre au Public."

S. v. W.

VRAGEN.

141. — *Geschiedenis der Lepra in Nederland.* Wie kan mij eenig antwoord geven op de volgende vragen:

1. Kan men met eenige zekerheid aantoonen, omstreeks welken tijd de Lepra in ons Land is gekomen en wanneer de eerste Leprozenhuizen hier te lande zijn gebouwd?

2. Bij welk Nederlandsch schrijver vindt men eenige uitvoerige ziektekundige beschrijving der Lepra, zoo als zij in de middeleeuwen in ons land heerschte?

Met de toezending van eenig spoedig antwoord zal men verpligten

A. H. ISRAËLS.

142. — *Oude afbeeldingen van Hyacinthen.* In het onlangs verschenen werkje: *De geschiedenis van den Tuinbouw in Nederland,* door TH. F. UILKENS, lees ik van de Hyacinthen:

„Reeds in het begin der XVIIde eeuw vinden wij gewag gemaakt van een 40 tal verscheidenheden. Deze waren alle enkel, en werden toen reeds belangrijk genoeg geacht om in een werkje, dat in 1620 te *Arnhem* het licht zag, te worden afgebeeld."

Kan iemand mij den juisten titel van dat werkje opgeven en zeggen, waar het te vinden is?

LAGE.

143. — *Operaas in de Hollandsche taal.* Onze letterkunde, die tot nog toe niet rijk is aan lyrische drama's, kan er, voor zoo verre mij bewust is, niet meer aanwijzen, dan twee, en wel: *Sappho,* door Mr. J. VAN LENNEP, en *De dood van* ORPHEUS, door Mr. S. J. E. RAU. Dit laatste is uitgegeven bij den Boekhandelaar LUCHTMANS, te *Leyden,* in 1836.

Daar ik er een groot belang in stel om meer letterkundige voortbrengselen van dien aard te kennen, zoo vraag ik de Heeren Navorschers, die daartoe in staat zouden zijn, om mij eene volledige lijst te willen geven van de vroegere en latere lyrische drama's, of opera's in onze letterkunde, met aanduiding van de dichters, uitgevers en toondichters, zoo er onder voorkomen, die op muzijk zijn gebragt.

F. F. C. STEINMETZ.

144. — *Vertellingen van moeder de Gans.* Onder de oudste vertellingen, waarvan men de lezing aan zijne kinderen gunt, en waardoor zelfs op zeer jeugdigen leeftijd hunne verbeeldingskracht al zeer spoedig gewekt wordt, behooren de zoogenaamde „Vertellingen van moeder DE GANS", die niet alleen hier te lande, maar zelfs in vreemde taal, bepaaldelijk in de Fransche, de eer der vertaling hebben genoten.

Ik zeg „in vreemde taal," onderstellende, dat zij eene vrucht van Nederlandschen bodem zijn, ofschoon de naam des schrijvers en het jaar der eerste uitgave zijner *Vertellingen* mij onbekend bleven, — maar hun burgerregt komt mij voor zóó oud te wezen, dat ik ze bijna als eigene en, om hunne naïveteit, als oorspronkelijk Nederlandsche lettervrucht zou wenschen te beschouwen.

In de onzekerheid, die nevens dien wensch blijft bestaan, verlang ik, HH. Navorschers te vragen:

1°. Of de schrijver der bedoelde *Vertellingen* bekend is; — zoo ja, hoe hij heet;

2°. In welk jaar zij voor de eerste maal in het licht verschenen;

3°. Of aan die *Vertellingen* ten grondslag liggen oude legenden of geschiedkundige overleveringen — dan wel, of zij geheel eene schepping van het vernuft des schrijvers zijn? ——K.

145. — *Penning met drie oranjeboomen.* Ik heb in mijne penningverzameling een' gouden penning, waarvan de voorzijde drie oranjeboomen in potten verbeeldt, binnen dit omschrift:

Wol dem der Freude an seinen Kinderen erlebt; — onder staat: Das hilf Herr Zebaoth. De keerzijde bevat twee wettafels, waarop dit opschrift:

Du solt deinen Vater und deine Mutter ehren, auf das dir's wohl gehe.

Zoude ik door middel van DE NAVORSCHER inlichting kunnen krijgen, bij welke gelegenheid en wanneer deze penning is geslagen.

F. W. A. H.

146. — *Nederlandsche geloofsbelijdenis.* In eene leer- of jubelrede van JOH. W. BUSSINGH, getiteld: *Drangredenen tot 's Heeren lof bij een plechtigen Jubelreden, enz.* (te *Delfshaven* gehouden den 25sten September 1774), wordt op bl. 42 gesproken over de oudste *Nederlandsche geloofsbelijdenis*, waarvan TE WATER „het tweede eeuwgetijde schriftelijk gevierd heeft." — Deze geloofsbelijdenis werd met drie *merkwaardige bijvoegsels,* door de predikanten van *Delft,* die over de 37 artikelen der *Nederlandsche geloofsbelijdenis* openbare vrijdags-catechisatiën hielden, gezamenlijk in het licht gegeven. „De predikanten van *Delft,*" zoo lezen wij daar, „hebben zeer wijslijk goed gevonden, al deze stukken in een bundel te zamen te voegen, — opdat de nakomelingen van zoo geloovige vaderen weten mogen, wat moeite en arbeid zij aangewend hebben om hunne goede zaak te handhaven en de waarheid van hun geloof te verdedigen." — De hier bedoelde *Bijvoegsels* zijn: *a.* een brief aan PHILIPS II, in 1572, *b.* eene vermaning aan de Overheden in de *Nederlanden, c.* een smeekschrift der geloovigen aan MAXIMILIAAN II, van den 1sten April 1566. Van dezen bundel verscheen, volgens BUSSINGH, in 1741 eene *vijfde* uitgave. Is iemand der HH. Navorschers in staat, mij de voorafgaande editiën op te geven, en mij van eene dezer of de laatste een exemplaar te leen te verstrekken of aan te wijzen? Die zal mij daardoor ten hoogste verpligten.

D. BUDDINGH'.

147. — *De grove den.* Men leest in de *Revue des deux Mondes,* in het N°. van den 15den December 1855, in het opstel: *La Neerlande et la vie Hollandaise,* door ALPHONSE ESQUIROS, het volgende.

„Une des particularités qui étonnent dans la flore des tourbières, c'est la présence des pins. Les pins croissent aujourd'hui dans la *Drenthe* et dans diverses provinces des *Pays-Bas;* mais ces arbres vivans ne sont pas les enfans spontanés du sol. Ils ont été introduits dans la *Neerlande* il y a environ deux siècles, et encore dans les commencemens ces arbres importés à grands frais ne s'y plaisaient point. On pourrait dire qu'ils avaient oublié leur climat natal, car une période assez longue s'écoula, durant laquelle la *Neerlande,* autrefois peuplée de pins qui croissaient en grande abondance (les tourbières hautes l'attestent), se trouva entièrement privée de cette verdure qui a été aujourd'hui ramenée par la main de l'homme. Ces pins naturels perdus, et auxquels ont succédé des pins étrangers, indiquent à eux seuls d'assez grands changemens survenues dans la géographie botanique des *Pays-Bas* depuis les dernières revolutions du globe."

Is het hier ter nedergeschrevene waar en was onze, thans in *Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht, Overijssel* en *Drenthe* zoo algemeene grove den (pinus silvestris) in de middeleeuwen hier geheel onbekend? Zoo ja, van wanneer dagteekent de invoering van die boomsoort, en waardoor werd in de middeleeuwen het geslacht *pinus* in ons vaderland vertegenwoordigd? AGRICOLA.

148. — *Brieven van Drusius.* GAILLARD (*de l'influence exercée par la Belgique etc*, Brux. 1855, p. 106) zegt, dat de erfgenamen van DRUSIUS 2300 Latijnsche brieven bezaten, die aan hem geadresseerd waren, zonder de Hebreeuwsche, Grieksche, Fransche, Engelsche en Vlaamsche brieven mede te rekenen. Hij zegt dit op gezag van CURIANDER (*Critici Sacri*, t. VI. p. xxxvi). Waar zijn al die brieven gebleven? Mij is verzekerd, dat zij onder de HSS. der bibliotheek van *Franeker*, die thans te *Leeuwarden* worden bewaard, niet gevonden worden.

LORENCIUS.

149. — *Prentverzameling van Beeldsnijder.* In zijn „*Historisch berigt wegens* JOOST JANSZOON BEELDSNIJDER," spreekt JACOBUS KONING van eene verzameling prenten, geteekend door bovengenoemden architect en in 1750 met de verzameling van JACOB MARCUS publiek verkocht. Hij zegt verder, dat deze verzameling meer dan waarschijnlijk in het vaderland gebleven is, en hoopt, dat de bezitter daardoor aangespoord mogt worden, om den inhoud nader bekend te maken. Nu vraag ik, waar tegenwoordig die hoogstbelangrijke verzameling berust, en of aan den wensch van J. KONING, en, zoo ja, wanneer en op welke wijze, voldaan is.

D. F.

150. — *Prent van den dooden boom.* In mijne verzameling van historische prenten en portretten, vind ik deze prent, die volgens het MS. onderschrift op den wankelenden toestand van ons land (wanneer?) betrekking heeft.

De hoofdfiguur is een oude doode boom met twee stammen, die in twee booten steunen; ter halver hoogte van den stam is een groot hol uitwas, waarin verscheidene personen eenen maaltijd houden. Hierop ziet men een mans hoofd, daarop eene plaat met punten bezet, waarop eene kan; uit deze ziet men eene leêr staan, die door eenige personen beklommen wordt; in een der takken van den boom zit een uil en eenige kraaijen. Ter regterzijde op eene hoogte staan eenige landlieden, die het tafereel in den uitwas beschouwen. Op den voorgrond ziet men een' schilder zitten met palet en penseelen, benevens twee andere personen, waarschijnlijk Joden. Ter linkerzijde, in de verte, ziet men eene kust met vele schepen.

Het geheele tafereel is *en medaillon* bewerkt en in folio formaat, zonder eenig om- of onderschrift. Tevens moet ik nog opmerken, dat uit den stam eene vlag steekt, waarop eene halve maan.

Gaarne zoude ik weten, van welken tijd zij is, en waarop deze gravure betrekking heeft.

D. F.

151. — *Taalkundige vraag.* Kan iemand ook de reden opgeven, waarom in sommige levende talen, de tweede persoon enkelvoud meer en meer verdrongen wordt door den meervoudsvorm; zoo als b. v. in de Engelsche, Fransche en Hollandsche talen, waar men zegt en schrijft: *You* voor *thou*, *vous* voor *tu* en *gij* voor het verouderde *du*? Het kan toch niet zijn, door dat men, bij toenemende beschaving, beleefdheidshalve, den persoon, tot wien men spreekt, de voortreffelijkheden van meer personen wil toekennen? — Eene gissing, die niet wordt tegengesproken door de daadzaak, dat *thou* en *tu* en vroeger ook ons *du* (zie: HUYGENS' berijmde vertaling van den LXXIXsten *Psalm*) gebezigd worden, bij het aanspreken der Godheid; immers, God wordt volmaakt gedacht, en menschen tongen kunnen dus tot Zijne glorie niets toedoen.

Ik geef deze opmerking gaarne voor beter.

J. BRAKEL.

152. — *Schrijvers, Gobius genaamd.* Men vraagt, of de schrijvers der navolgende werken aan elkander verwant waren, of dat dezelfde persoon hier meermalen voorkomt:

JOH. GOBIUS, *Syllabum Materiarum Juris, quae in Institutionibus continentur.*

JOH. GOBIUS, *Historia de Spiritu Guidonis.* Delft 1486, in 4°.

JEAN GOBIUS (dit *le jeune*), *Liber qui dicitur Scala Celi.* Lovanii, 1478. f°.

ANTON GOBIUS of GOBBI (Italiaansch regtsgeleerde), *Tractatus Varii in quibus universa*, etc. etc. Genevae 1699.

De eerste is echter niet met de anderen te verwisselen, want van hem vindt men de aanteekening: Starb 15 Aug. 1612.

Verder wenscht men te weten, of meer van hunne werken bekend zijn, of hunne levensbijzonderheden, alsmede of de tegenwoordig bekende familiën GOBIUS van bovengenoemde schrijvers afstammen, en wat dies meer zij.

W. J. F.

153. — *Oproer in Walcheren in* 1778. In het laatst van 1778 hadden er op het eiland *Walcheren* vrij ernstige onlusten plaats, zoodat de Staten van *Zeeland* den 9den November eene krachtige publicatie moesten uitvaardigen en militie ontboden, „ter beteugeling der onrustigen, stuiting van soortgelijke ongeregeldheden als sedert eenigen tijd binnen het eiland *Walcheren* hebben plaats gehad, voorkoming van eene geheele omverwerping van alle goede orde en regering, zonder welke geen land kan bestaan", enz.

Op het hoofd van WILLEM WISSE, landman onder *Grijpskerke*, waarschijnlijk een der voornaamste oproermakers, werd een prijs gesteld van 1000 guldens.

Gaarne wenschte ik eenige bijzonderheden van het ontstaan en den loop dezer onlusten te weten, waarvan ik tot heden nergens iets vond opgeteekend.

φ^2—φ.

154. — *Het boek „de godsdienst zonder bijgeloof."* Den 7den Julij 1760 werd zekere BAROEN, bij vonnis van het hof van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*, wegens het doen drukken en uitgeven van een boekje, getiteld: *De godsdienst zonder bijgeloof*, inhoudende godslasterende stellingen, veroordeeld „om het met eigen handen in de audientie van de rolle te verscheuren; voorts om zes jaaren in een tugthuis te worden geconfineerd, en wijders na verloop van dien tijd voor eeuwig uit de provintien van *Holland*, *Zeeland*, *Vriesland* en *Utrecht* gebannen."

Is dit boekje soms eene vertaling geweest van het Fransche werk: *L'Evangile de la raison, ouvrage posthume de* Mr. D. M. ...Y, waarvan het herdrukken en verkoopen vier jaren later op eene boete van *f* 1000 verboden werd (zie *Nav.* IV. bl. 208). Wat was het voor een werkje en wie was er de schrijver van?

φ^2—φ.

155. — *Allegorie van Jacob Cats.* In CATS' *Doot-kiste voor de levendighe*, komt onder N°. XLV eene allegorische vertelling voor, die aldus begint:

Daer is een seker beest in ouden tijt beschreven,
Dat groot bedencken geeft ontrent ons ijdel leven;
En mits ik 't innigh mergh niet slecht, maar deftigh vont,
So heb ick 't mijne pen, en deze plaet gejont.

Gaarne zoude ik de naaste bron kennen, waaruit CATS dit verhaal kan geput hebben. Oorspronkelijk is het eene episode van een uitgebreid dichtstuk in 't Grieksch, uit de VIIIste eeuw, dat onder den titel van: *Barlaam und Josaphat*, in 't begin der XIIIde eeuw door RUDOLF VON EMS, waarschijnlijk naar eene Latijnsche vertaling, in het Duitsch is overgebragt. Geen van beiden heeft CATS kunnen gebruiken; daar de Grieksche tekst niet vóór 1832

door BOISSONNADE in zijne *Anekdota Graeca* (IV. p. 1—365) en de Duitsche navolging eerst in 1818 door KÖPKE in 't licht zijn gegeven. J. M.

156. — *Sint Napoleon.* In de Fransche almanakken vindt men gewoonlijk op den 15den Augustus aangeduid: ST. NAPOLEON.

Ik heb dit wel eens beschouwd als een blijk van Fransche ijdelheid en van veler ingenomenheid met den afgod, die hen beheerschte. Nu ik intusschen zie, dat THIERS, in den deftigen stijl zijner *Histoire du Consulat et de l'Empire*, zegt: »Le 15, jour de la Saint-NAPOLÉON, on ouvrit la tranchée" (Liv. XXXIX), ben ik tot andere gedachten gekomen. Nu schijnt die heiligheid wel op eenigen grond te steunen: de vraag is maar: op welken? J. M.

157. — *Mr. Pieter van Veen.* Op dezen vind ik in P. C. HOOFTS *Gedichten*, dl. II. bl. 126, uitgave van W. BILDERDIJK, een grafschrift, met den titel: *Schilder en Pensionaris van den Haage*, en in C. HUYGENS' *Korenbloemen*, van denzelfden uitgever, dl. III. bl. 238, twee stukjes, getiteld: *Aen Joffrou* TESSELSCHADE VISSCHER, *radende een' dochter van* Mr. PIETER VAN VEEN, *vermaert oock van de schilderkunst, tot het Geestelick leven.* Is deze dezelfde persoon, die VAN MANDER vermeldt in zijn *Leven der doorlucht. Nederl. Schilders*, dl. II. bl. 176, uitgave van JAC. DE JONGH, en IMMERZEEL in *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, enz. dl. III. bl. 158, waarin hij niet als Pensionaris van *'s Gravenhage* wordt aangeduid? J. C. K.

158. — *Een politiek raadsel.*

„Een zekere *Adelaar* had lang alom gevlogen,
Was eindelijk, vol moeds, naar *Rusland* heen getogen,
Alwaar hij *Turksche vogels* vond,
Die hij met bek, en klaauw, en slagpen wreed verslond,
Waarom de *Rus* zijn krachten roemde,
En hem, uit achting, RIDDER noemde;
Voords vloog hij over zee, alwaar hij flaauwlijk streed
Met *Britsch gevogelte*, dat ook *hem* niet misdeed.
Men zegt, dat zij, al ééns ervaaren
In 't rooven, eigentlijk, in 't harte vrienden waren,
Van daar kwam de *Adelaar* in Hollandsch vrij gebied,
Doch daar behield hij zijn geducht vermogen niet;
Een weinig *Duifjens* in het *eenzaame* opgetogen,
Zijn moedig op hem toegevlogen,
En maakten hem tot hunnen prooi —
Voords heeft men hem geplaatst in een GEKROONDE KOOI.
Ra, ra wat meen ik?"

Bovenstaand raadsel wordt gevonden in de *Nationaale Courant van Woensdag* 30 *Pluviose* (18 *Februarij* 1795). *Het eerste jaar der Herstelde Bataafsche Vrijheid. Uitgegeven te* Amsterdam, *bij* H. A. BANSE *en Comp., Boekverkooper in de Stilsteeg, in het vergulde Ovaal.* J. J. NIEUWENHUYZEN.

159. — *Verzameling van brieven van Prins Willem I en verschillende opperhoofden der Watergeuzen.* Is de wensch van den Heer A. P. VAN GRONINGEN vervuld (zie *Naschrift* van de *Geschiedenis der Watergeuzen*), dat de verzameling (verkocht te *Amsterdam* in het begin van October 1840 door C. WEDDEPOHL) van eigenhandige brieven van WILLEM I en andere toen bekende krijgsbevelhebbers, onder welke LANCELOT VAN BREDERODE, JACOB CABELJAUW en DIRK DUIVEL, als Watergeuzen beroemd, aan de Nederlandsche wereld zou bekend gemaakt worden door de aanzienlijke familie uit *Friesland*, wier naam den schrijver onbekend schijnt gebleven te zijn? zoo ja, waar zijn die stukken dan uitgegeven? zoo neen, dan wordt langs dezen weg nogmaals aan die aanzienlijke familie in *Friesland* verzocht om, ten wille der beoefening onzer geschiedenis, die stukken te doen kennen? T.

160. — *Kiezel of Keizel.* Ontegenzeggelijk heeft er ook in onze taal ten aanzien van menig woord sedert eeuwen her eene klankwijziging plaats gegrepen, en heeft het gevestigd gebruik ter gunste der veranderde uitspraak en spelling beslist. Van dien aard zal ook wel het woord *kiezel* zijn, hetwelk, schoon afkomstig van *kei*, met al zijne verbindingen en afgeleide vormen (als: *kiezel-aarde*, *kiezelzuur*, *verkiezeling*, enz.) niet alleen in de algemeene spreektaal met *ie* wordt uitgesproken, maar ook in schier alle mij bekende wetenschappelijke werken met *ie* in stede van met *ei* gespeld wordt (verg. o. a. de vertalingen van VON LEONHARD, CHAMBERS (*Sporen*), VAN KOBELL, ULE, BURMEISTER, de *Scheikunde* van VAN DER MEULEN, den *Woordentolk* van KRAMERS (in *Silicium*), enz. Sedert eenigen tijd wordt diens ondanks van wege eene der Afdeelingen van Algemeen Beheer bepaald het gebruiken van 't woord *keizel* voorgeschreven, vermoedelijk op grond van 't zoo tamelijk verouderd *Woordenboek* van WEILAND. Nu valt het wel niet moeijelijk te bewijzen, dat in onze taal deze verwisseling van *ie* met *ei* meer plaats vond (o. a. met *drie* van 't Gothisch *threis*, zie BRILL); maar om aan de *ie* in *kiezel* het burgerregt te verzekeren, schijnt er meer noodig. Het komt er namelijk op aan, met degelijke bewijsgronden de vragen te beantwoorden:

Is *kiezel* de algemeen verstaanbare en gebruikelijke vorm?

Is deze vorm ook te verkiezen wegens de meerdere welluidendheid?

Is deze vorm zuiver Nederlandsch, als door verwante klankwijziging, bij langdurig tijdsverloop en in overeenstemming met de ontwikkeling van ons taal-eigen, ontstaan?

Is *keizel* daarentegen te beschouwen als een verouderde en althans gewrongen vorm, en als, bij de ontwikkeling van onzen woordenschat in spelling, schakering en eigenschappen, strijdig met eene *gezonde* opvatting van ons taal-eigen?

G. K., Hz.

161. — *Invloed van de maan op de weêrsgesteldheid.* Ieder onbevooroordeelde, die gelezen heeft wat *De Nav.* II. bl. 28, III. bl. 20, 22 en *Bijbl.* 1853, vermeldt omtrent den vermeenden invloed van de maan op de weêrsgesteldheid, en die even als schrijver dezes wenscht, dat toch eenmaal het van baker op dochter overgebrachte geloof, liever gezegd bijgeloof, aan een' invloed van den maan op het weder voor goed uitgeroeid worde, leze en verspreide zoo veel mogelijk wat, dank zij der *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, opgenomen is in den *Volks-Almanak* van 1856, onder de rubriek *Natuurkennis*, uitgegeven bij P. C. L. VAN STADEN, CZ. te *Amsterdam*.

DE NAVORSCHER leverde reeds menigmaal iets omtrent dien vermeenden invloed, doch eene verzameling van al hetgeen dienaangaande geloofd wordt heb ik nog nergens kunnen vinden, en ik zoude het niet overtollig rekenen, zoo H.H. Navorschers wilden opteekenen wat zij reeds aan de maan hoorden toeschrijven, en DE NAVORSCHER daartoe een gedeelte zijner kolommen opstelde. Zulk eene verzameling zoude inderdaad eene wezenlijke curiositeit van tegenstrijdige gevoelens opleveren.

W. T.

162. — *Johannes Nelenus.* Van dezen bezit ik eene fraaije in potlood geteekende afbeelding. Meer dan ten halven lijve staat hij voor een sierlijk gebouw, op eene van welks kolommen, regts, geschreven is:

aetatis suae 24, en op eene andere, links W. VITRINGA 1673. Onder bevindt zich eene keurige proeve van pennekonst: „*In effigiem* JOHANNIS NELENI *S.S, Min. Cand. meritissimi.*

En blandae dotes formae, faciemque NELENI
Qua VENERI et doctae se probat ille DEAE.
Hos vivos frontis ductus VITRINGA notavit,
Vivus ubi candor cum pietate micant;
Fidus erit CHRISTO dictis factisque Minister
Stabit et in Coetu fidus Epopta DEI.
Pascet oves CHRISTI Divini nectare Verbi,
Coelesti donec nectar in arce bibet.

AEMILIUS JACOBIDES

TULP Scripsit. Pharmacopoeus.

Wie was deze op 24 jarigen leeftijd reeds zoo gevierde Proponent? Op 13 October 1695 werd te *Leyden* als Student ingeschreven JACOBUS NELENUS, van *Wormer*, oud 16 jaren. En in de *Naamrol van Predikanten door* BERN. KEPPEL, staat »JAK. NELENUS, JOH. FIL. Proponent geworden 1714, Predikant te *Groet en Kamp* 1716." Kan deze JACOBUS NELENUS ook een zoon van onzen Proponent JOHANNES NELENUS geweest zijn? Wie was de teekenaar W. VITRINGA? K.

---

163. — *Andreas Frisius.* ANDREAS FRISIUS gaf op zijne kosten in 1667 te Amsterdam uit het werkje van B. BALDUINUS, *de Calceo antiquo* en dat van JUL. NIGRONIUS, *de Caliga Veterum.* In 1670 deed hij verschijnen: PETRUS CIACCOMIUS, *de Triclinio* et JUSTI LIPSII *de Cruce libri* III. Wie weet meer van dezen geleerden boekdrukker of uitgever? Hij noemt zich zelven toch in de opdragt van het werkje van BALDUINUS, *Typographus.* J. D. / L.

---

164. — *Heeremaand.* Blijkens de *Sententien by die van den Krijghs-rade der Vereenighde Nederlanden, uytgesproocken jeghens den Gouverneur, Major, ende Capiteynen: Mitsgaders de Lieutenanten ende Vendrichen, die als Cheffs gecommandeert, ende binnen Venlo Guarnisoen ghehouden hebben, over het subijt ende onverwacht overgheven vande selve Stadt. Gearresteert inden Leger by Breda, opten* 19 *Octobris* 1637. *Ende ghepronunceert opten* 29 *daer aen volghende.* 's Gravenhage, Wed. van HILLEBR. JACOBSZ. VAN WOUW 1637, werden de Luitenants HENDRICK FEYTGES, GERLACH QUICKE en HENDRICK HUBBELINGH, „elck voor een tijdt van twee *Heere Maenden,*" en de Vaandrigs ANTHONI POLMAN DE JONGHE, LIEUW JOHANNES, EVERT VAN HEES en JOHAN HERRES, „elck voor eene *Heere Maendt* van hare respective charges ghesuspendeert." — Wat verstond men onder *Heeremaand:* eene uitdrukking, meermalen en in vroegere stukken door mij aangetroffen?

— 5 —

---

165. — *Verbergen, bewegen.* Wat mag wel de reden zijn, dat de werkwoorden *verbergen* en *bewegen* in de Staten-overzetting des Bijbels overal als *gelijkvloeijend* voorkomen? Maar vooral, wat is de oorzaak, dat men in de verschillende nieuwe uitgaven des Bijbels door het *Britsche en Buitenlandsche Bijbel-genootschap* het eerstgenoemde werkwoord overal als *gelijkvloeijend* (*verbergde*) heeft behouden, zelfs ook op plaatsen, waar het bewijs van *ongelijkvloeijend* moest voorafgaan, als bijv. *Matth.* XIII: 44?

P. FRET.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Nederlandsche Spot- en Scheldnamen (III. bl. 6, Vr. IX. vgl. bl. 372; *Bijbl.* 1854, bl. xxxviii, lxii, lxxxviii, 1855, bl. xxii). In een' ouden Boere-Frieschen Almanak (van welk jaar kan ik niet opgeven, daar het voor mij liggende exempl. defect is), vond ik dezer dagen een stukje, gedeeltelijk in proza, gedeeltelijk in poëzij, getiteld: *De beaste Freed yn Ljouter merke.* In het proza-gedeelte vindt men de bijnamen der Friesche steden en van vele dorpen in dat gewest. Uit dien hoofde zal ik het stukje in zijn geheel mededeelen.

»Doe Botte in Nies in goe slok brandewyn mei soeker nomd hiene, habbe se donse dat it klapte, ik binne yn 'e moantyd mei in uoflik holle nei hoes tein. Nies moast dy deis uut te schrorjen, mar ik koe net; ja hie Botte nou ljeaver oon 'e griene side, as in baaitje fen 'e âd boer op 'e schutte. Doe se dear sa jolig op eltjoar om hingene kaam beppe haar oer it mat, in frege har het nys as se sjoen hienne; in as er eak in bulte folk te Ljout weast hie. Folk, man! sei Botte, Folk? me koe er net trogwine. Dear hienge de Ljouter galgelapers, de Frentjeter klokkedieven, de Boalseter oaljekoeken, de Warkommer brybekken, de Hynlipper tjeeunken, de Dokkommer grenaten, de Hanser tobbedounsers, de Belsommer honnen, de Wergeaster breagebidlers, de Boarnster toermjitters, de Ureterpster oonbreide hoassen, de Earnewâdster luseknippers, de Arommer moudekroepers, de Blyer bellefleuren, de Geastmer honnewippers, de Kollummer kattefretters, de Ternaarder bargestroepers, de Hantummer margeïters, de Hallummer koekefretters, de Wierumer katjes, de Peasumer hontjes, de Birdaarder schjippekoppen, de Holwerter roekefretters, de Grouster tsjysfordonsers, de Irnsumers kattekneppelers, de Akkrommer skytstoelen, de Makkommer straanjutten, de Wirdommer.... Hâd op mar! Hâd op? sie beppe, ik begryp it al, Botte. Heel Frieslôan wier te Ljout. Dou bist ien bys feint!" In sa gong it minsche wer hinne. Nacht, beppe!"

B.

[Wij hebben hier dus de volgende namen:
Leeuwarden: galgelapers (galgelappers).
Franeker: klokkedieven. Franeker heeft eene klok in het wapen.
Bolsward: oaljekoeken (oliekoeken), volgens sommigen van de oliemolens daar ter plaatse. Doch vgl. *Bijbl.* 1854, bl. xxxix.
Workum: brijbekken.
Hinloopen: tjeeunken (?)
Dokkum: grenaten (garnalen). De geschiedenis van den Dokkummer garnaal is door geheel *Friesland* bekend.
Harlingen: tobbedounsers (tobbedansers) van de bleekerijen, die daar in vroegeren tijd bestonden.

Berlikum: honnen (honden) zie *Bijbl.* 1854, bl. xxxix.
Warriga: breagebidlers (bruggebedelaars) van den tolbrug in dat dorp. Om dezelfde reden wordt die naam ook aan de inwoners van *Heeg* en *Sloten* gegeven.
Oldeboorn: toermjitters (torenmeters). Te *Oldeboorn*, zegt het verhaal, zoude men eenen toren bouwen en was er op gezet, dat deze toren de hoogste wezen zou, die in *Friesland* gevonden werd. Hij moest dus dien van *Tjum*, den hoogsten, die er tot nu toe bestond, in hoogte overtreffen. Om zeker van hunne zaak te zijn, gingen de Oldeboornsters vooraf den toren van *Tjum* meten en wel, op aartsvaderlijke wijze, door middel van een lang touw. Die van *Tjum* evenwel, naijverig op de eere, den hoogsten toren van *Friesland* te bezitten, wisten in stilte een stuk van dit touw af te snijden. Het gevolg was, dat de nieuwe toren van *Oldeboorn*, toen zij voltooid was, lager bleek te zijn dan die van *Tjum*. Van daar de bijnaam van *torenmeters*, aan de Oldeboornsters, en die van *touwtjesnijders*, aan de Tjumsters gegeven.
Ureterp: oanbreide hoasen (aangebreide kousen).
Eernewoude: luseknippers (luizeknippers). *Eernewoude* heeft eene zeer armoedige bevolking.
Arum: mondekroepers (modderkruipers). Ook de *Kimswerders*, in dezelfde kleistreek wonende, hebben dezen naam.
Blija: bellefleuren.
Rinsumageest: honnenippers (hondeslagers).
Kollum: kattefretters (kattevreters).
Ternaard: bargestroepers (varkenstroopers).
Hantum: margeïters (bloedbeulingeters).
Hallum: koekefretters (koekvreters).
Wierum: katjes.
Peasum: hontjes.
Birdaard: scjippekoppen (schapekoppen).
Holwerd: roekefretters (kraaievreters).
Grouw: tsjisfordounsers (kaasverdansers) van een gezelschap Grouwsters, wier geld op de kermis eerder verdwenen was dan hun danslust, en die nu den speelman met eenen kaas betaalden.
Irnsum: kattekneppelers.
Akkrum: scîtstoelen (kakstoelen).
Makkum: strânjutten (strandroovers).
Wij voegen er de volgende bij:
Pingjum: bjennehulen (boonenschillen).
Wirdum: toerfretters (torenvreters).
Warns: scjippeloarten (schapekeutels). Te *Warns* worden vele schapen geweid, en de schapekaas, die men er maakt, wordt voor de beste gehouden.
Stavoren: ribbekliuwers (ribbekluivers).
Molkwerum: tsjoensters (heksen).
Idsegahuizen: bjennefretters (boonenvreters).
Sneek: duemkefretters (duimpjesvreters).
IJlst: kipmankes, eene soort van moppen, die daar des winters op het ijs te koop aangeboden worden.
Woudsend: drieuwpollen (drijfpollen).
Ameland: balketsjeaven (balkedieven), van den balk in het wapen van dat eiland.
Men zie ook HALBERTSMA, *Leed in wille*, bl. 313 en verv.]

Nederlandsche spot- en scheldnamen. In *Noord-Holland* heeft men nog de volgende: *Texelsche kraaijen*, *Broeker vinken*, *Oostzaner koolpikkers* (er werd daar vroeger veel kool gebouwd), *Landsmeerder kroosduikers*, *Ilper boonpeulen* (de Ilper tuinboonen zijn beroemd), *Purmerlander platpooten*, *Schermerhornsche klokkedieven.* Omtrent den oorsprong van dezen laatsten naam, bestaat de volgende overlevering. Tusschen *Schermerhorn* en *Grootschermer* stond een oude toren met eenen klok er in. Beide dorpen meenden er regt op te hebben. De twist, daarover ontstaan, werd in het einde op deze wijze bijgelegd. Men kwam overeen, dat het omvallen van den toren, die niet lang meer staan kon, uitwijzen zou, aan welk dorp de klok, waar het eigenlijk om te doen was, zou ten deel vallen. Viel hij naar den kant van *Schermerhorn*, dan hadden de bewoners van dit dorp er regt op, viel hij naar den kant van *Grootschermer*, dan mogt men zich daar de klok toeëigenen. De oude toren, die lang onzijdig was geweest, begon eindelijk partij te kiezen, hij liet het hoofd naar de zijde van *Grootschermer* hangen.

Zoodra men dit te *Schermerhorn* bespeurde, haalde men den klok uit den toren weg.

LAMED.

Het geslacht van Jacob Simonsz. de Rijk (III. bl. 292, Vr. CLVII, vgl. IV. bl. 242; *Bijbl.* 1855, bl. xlvii). Na al hetgeen reeds van dezen beroemden bevelhebber der Geuzen is medegedeeld, meen ik echter niet te mogen terug houden, hetgeen mij van zijne familiebetrekkingen uit bescheiden, van zijn geslacht afkomstig, bekend is. Dat het wapen, hetwelk DE RIJK gevoerd heeft, datgene is, hetwelk door den Heer G. L. W. HOOFT is opgegeven, wordt bevestigd, niet alleen door de wapenkaart der Amsterdamsche regeringsleden, waar hetzelfde wapen als dat van zijn' zoon wordt vermeld, maar ook nog door een wapenbord van BENJAMIN DE MOULDE, een zijner bloedverwanten, waarop onder de acht kwartieren van:

DE MOULDE.	FALLET.
RANST.	BITTER.
BROERS.	HEUVENAER.
BOCARD.	VAN DER GRAFT.

hetzelfde wapen voorkomt. Het blijkt derhalve uit dit alles duidelijk, dat de eigenlijke naam van DE RIJK is geweest VAN DER GRACHT, en daar zijn naam en wapen geheel overeenkomen met die van het ridderlijk oud-adellijk geslacht van VAN DER GRACHT, Heeren van *des Fosses*, *Morseele*, *Heule*, enz. in *Vlaanderen*, waarvan reeds in de XIde eeuw wordt melding gemaakt (zie CARPENTIER, *Histoire de Cambrais*, L'ESPINOY, *Noblesse de Flandre*, BUTKENS, Supl. 101, en anderen), heeft hij of zijn vader waarschijnlijk tot die talrijke uitgewekenen behoord, die in de XVIde eeuw, om de wreedheden en vervolging der Spanjaarden te ontkomen, in deze landen eene schuilplaats hebben gezocht. Dat zijn vader handelaar in granen geweest zoude zijn, bewijst niets tegen zijne adellijke afkomst, daar leden van de aanzienlijkste Brabandsche geslachten, als die van SAUTIJN, SIX, DE GEER, DE LANOY, VAN HALMAEL en eene menigte anderen, welk in die tijden van vervolging herwaarts overkwamen, een groot gedeelte van hun vermogen, dat meestal in grondbezittin-

gen bestond, verloren hebbende, zich aan den koophandel hebben overgegeven, waardoor zij te *Amsterdam* en elders aanzienlijke burgers zijn geworden. Ook de genoemde geslachten van DE MOULDE, FALLET, RANST en BOCARD zijn uit *Brabant* afkomstig. De afkomst van DE RIJKS geslacht derhalve, als zeer waarschijnlijk in *Vlaanderen* gezocht moetende worden, zoude hiermede zeer wel overeenkomen, dat de naam van DE RIJK of RIJCKE, niet anders is geweest dan de aangenomen naam van een zijner voorouders, daar het geslacht van DE RIJCKE in *Vlaanderen* zeer bekend is, waarvan verschillende leden, en wel onder den naam van SYMON DE RIJCKE, zelfs reeds in 1312 onder de regeringsleden van *Gent* genoemd worden (L'ESPINOY, p. 388). Ook heeft dit geslacht zich in *Zeeland* verspreid en aldaar hetzelfde wapen gevoerd (zie *Wapenkaart* bij SMALLEGANGE), hetwelk geheel anders is dan dat van VAN DER GRACHT, zoodat men de veronderstelling van de schrijfster van het beroemde treurspel *Jacob Simonsz. de Rijk*, als ongegrond mag beschouwen, te weten, dat PIETER DE RIJCKE, als representant van WILLEM I, als eerste edele van *Zeeland* in 1581, een broeder van den vader van onzen DE RIJK, als ook dat laatstgenoemde een afstammeling zoude geweest zijn van het Amsterdamsche geslacht van VAN DER GRAFT, waarvan JAN WILLEMSZ in 1543 en WILLEM JANSZ in 1377 regeringsleden waren, daar deze familie steeds VAN DER GRAFT wordt genoemd, en niet DE RIJK VAN DER GRACHT (WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam*, dl. III).

De geslachtlijst, die in mijn bezit is gekomen, verschilt eenigermate met die, welke in het voorberigt van het treurspel wordt opgegeven, waarom ik ze hier zal mededeelen, zonder te beslissen, welke de juiste zij. Daar de familiën HOOFT en VAN HOORN, te *Amsterdam*, met het geslacht van DE RIJK verwant waren, zoude men welligt bij haar inlichtingen kunnen verkrijgen.

Als kinderen van SYMON DE RIJK VAN DER GRACHT en CORNELIA WILLEMSdr. vind ik opgeteekend:

A. JACOB SYMONSZ. DE RIJK VAN DER GRACHT, bevelhebber der Geuzen, die bij zijne vrouw, MARGARETHA HOOFT, CLAASdr., heeft nagelaten:

1. SYMON JACOBSZ. DE RIJK VAN DER GRACHT, die geene kinderen heeft nagelaten.

2. GEERTRUIDA JACOBSdr. DE RIJK VAN DER GRACHT, getrouwd met JAN VAN HOREN. Zij lieten na SYMON VAN HOREN, Schepen te *Amsterdam* in 1648, en N. N. VAN HOREN, getrouwd met ADRIAEN RAEP, Schepen in 1612.

B. CATHARINA SIMONSdr. DE RIJK VAN DER GRACHT.

C. MARIA SYMONSdr. DE RIJK VAN DER GRACHT.

D. GEERTRUIDA SYMONSdr. DE RIJK VAN DER GRACHT, getrouwd den 22sten Julij 1559 met MAARTEN BITTER CORNELISZ; begraven in de Nieuwe kerk, achter den predikstoel, in 1612, te *Amsterdam*. J. v. H.

Tetje Roen, Jan de Wasscher en Steven van der Klok (V. bl. 158, Vr. 123, vgl. bl. 257). Een antwoord op de vraag naar STEVEN VAN DER KLOK is als toelichting door L. D. R. gegeven, die echter niet het bestaan van een zoodanig persoon, zoo als gevraagd wordt, aanwijst, en tevens den titel van een *Lijksermoen* aanvoert over dezen persoon, dat hij in manuscript bezit, doch waarvan hij niet weet, of het in druk is verschenen.

Dit *Lijksermoen* komt, onder eenen bijna eensluidenden titel, gedrukt voor in: *China* bij JAAP SWART en PHILIPPINA, in een in mijn bezit zijnde hoogst zeldzaam exemplaar van: *Oude Utregtse Almanach, na den nieuwen styl* enz. 1740. t' Utrecht, by WILLEM JAN REERS, en beslaat 16 bladzijden. Het eindigt met dit vers:

„Ach waarde STEVEN VAN DER KLOK!
Moest gij het Nest met Exter stooren?
Gij deed voorwaar ten harden schock,
Aers hadden we u nog niet verlooren."

In dienzelfden *Almanach*, gaat vooraf: „*Wonderlijke en Aardige Begraaf-ceel, nevens de onkosten van de begraffenis; van den overledene en nooijt gehoorde Takkebossemaker*, STEVEN VAN DER KLOK. *Gedrukt voor twee gesellen*, PIET VROEGBEDORVEN en PHILIP MET DE BELLEN, waarop eene houtgravure volgt, de begrafenistrein voorstellende. Het beslaat mede 16 bladzijden, en de inhoud is van hetzelfde allooi als het genoemde *Sermoen*, dat ter eere van STEVEN VAN DER KLOK is geschreven, dat wil zeggen, van personen, die een aantal bedieningen van uiteenloopenden aard en bemoeijingen enz. tegelijk waarnemen, en even als beunhazen onder het gestelde loon werken en de markt bederven; daartoe is de dorpsschoolmeester, die gewoonlijk alle de kleine gemeente-betrekkingen vervult, waarvan wel het luidruchtigste het klokkenluiden is, onder den naam van STEVEN VAN DER KLOK, als voorbeeld gekozen, tot een' spiegel voor het algemeen, en ook aan de jeugd op een schoolprent, tot een waarschuwend voorbeeld, op de belagchelijkste wijze voorgehouden, even als aan alle keukenhennen, JAN DE WASSCHER in zijn huishouden met zijne vrouw GRIET, tot spiegel werd gegeven. Zulke volksblaadjes, waarin de mensch zichzelven, onder den naam van een' persoon, belagchelijk ziet afgebeeld, zijn er in menigte bekend.

C. KRAMM.

Namen der Nederl. oorlogschepen door de Engelschen genomen (V. bl. 159, Vr. 137, vgl. bl. 231; VI. bl. 18). De aanmerking van D. M. v. N. heeft mijne aandacht op nieuw op deze zaak gevestigd, en daar mijne vraag (V. bl. 159) nog in geenen deele is beantwoord, zoo meen ik er op te mogen terugkomen.

Die vraag was mijns inziens, te eenvoudig en te duidelijk om aanleiding tot misverstand te geven. — Wie waren de bevelhebbers der dertien oorlogschepen, die op den 28sten Augustus 1799 ons door de Engelschen werden ontnomen? — Van het eskader onder STORY in de Vlieter, twee dagen later in 's vijands handen gevallen, was hier geen sprake. Intusschen hebben vijf onzer medewerkers die twee afzonderlijke feiten met elkander verward (V. bl. 231), door alleen te spreken over het tweede.

De namen der schepen, op den 28sten Augustus 1799 in het *Nieuwe Diep* door den vijand buitgemaakt, waren:

De Verwachting van 64, *de Broederschap* van 50, *Antoinette*, *de Constitutie*, *het Duifje*, *de Expeditie*, *Hector* en *de Unie*, ieder van 44, *Heldin* en *Minerva* ieder van 28, *Alarm*, *Pollux* en *Venus* ieder van 24 stukken.

Behalve eene herhaalde verwijzing naar het tijdschrift van J. SWART, *Verhandel. en berigten betrekkelijk het Zeewezen*, enz. jaarg. 1852, N°. 3, heb ik hier niets bij te voegen, daar men volgens v. M. D. N. de oplossing *stellig* vindt bij C. VAN DER AA, *Geschied. van den oorlog tot op den vrede van Amiens*, Dl. VII, bl. 355.

J. M.

Voorvaderen van Piet Hein (V. bl. 166, Vr. XCVII, vgl. bl. 234; VI. bl. 20, 44, 79). Ten einde eenigermate erkentelijk te zijn voor het door A. D. S. (*Nav.* VI, bl. 44) bereidvaardig medegedeelde uit het in zijn bezit zijnde *Handschrift* van VAN ALKEMADE, den Admiraal PIET HEIN betreffende, moet ik nogmaals op deze zaak terug komen, daar ik thans, door vriendelijk toegestane bezigtiging, kan mededeelen, dat te *Rotterdam*, bij den Heer SCHUURMANS, nog voorhanden zijn eenige *curiositeiten*, blijkens daarvan almede aan mij vertoonde authentieke bescheiden, afkomstig uit den boedel van den Admiraal. Deze *curiosa* bestaan vooreerst in een *zegel in zilver* met zijn wapen en opschrift, gevat in een groot en dik palmhouten gedraaid handvat, ongetwijfeld hetzelfde als door VAN ALKEMADE is beschreven; voorts in zijn *portret*, op paneel geschilderd, dat welligt weinig verdienste bezit, wat de kunst betreft, doch zeer vermoedelijk meest gelijkend zal zijn geweest; nog een langwerpig kistje, beslagen met vele groote en kleinere zilveren plaatjes, slot met zilveren sleutel, en, naar het schijnt, met fluweel bekleed, dat echter geheel verkleurd is, van binnen met groene zijde bekleed en van een zilveren kettingje voorzien, waarmede het deksel wordt vastgehouden. Volgens overlevering, zoude dit kistje hebben bevat de door PIET HEIN buit gemaakte juweelen, bij gelegenheid van de verovering der Zilvervloot, waarvan de waarschijnlijkheid wordt bevestigd, zoowel door de zonderlinge zamenstelling, als door de blijkbare oudheid van dat kistje. Daarbij zijn nog bewaard gebleven twee geschilderde portretjes op koper, man en vrouw; naar gelaat en kleeding te oordeelen, is de man een Spanjaard of ander vreemd personaadje. Nog zijn voorhanden twee juweelen steentjes, drie porseleinen potten met deksels, twee dito zeer groote pullen, van alle welke men wil, dat de wedergade vroeger op het *Huis in 't Bosch*, te *'s Gravenhage*, en welligt nu nog daar, of op het *Maurits-Huis* bewaard zijn. Ten bewijze van die vermeende verwantschap wordt gezegd, dat, terwijl twee deksels der potten te *Rotterdam* eenvoudige ronde knoppen hebben, en de derde een leeuwtje tot knop heeft, die te *'s Gravenhage* juist omgekeerd, twee met leeuwtjes en een met ronden knop, zouden zijn.

De opgenoemde voorwerpen zijn het laatst afkomstig van NEELTJE VAN GILST, die de eerste vrouw was van den vader des Heeren SCHUURMANS, aan welke die bij testament waren vermaakt door hare grootmoeder NEELTJE OPMEER, weduwe van MATTHIJS VAN GILST, die te *Schiedam* woonde, en aldaar in 1773 of 1774 overleden is. Een blad papier, beschreven doch niet geteekend, en alzoo onzeker van afkomst, maar allerwaarschijnlijkst van NEELTJE OPMEER, die zelve of wier man, naar men zegt, den Admiraal in den zevenden graad van bloedverwantschap zou hebben bestaan, bevat de verklaring: dat *haar mans Grootemoeders oudoom* was de Admiraal PIET HEIN; dat deze eene zuster had, die de bruid was, toen de tijding kwam van zijn overlijden, waardoor alle vreugde gestoord werd, en dat haar grootmoeder op de bruiloft was; vervolgens nog, dat de zuster stierf alsmede de kinderen, en dat toen *Grootmoeder* erfde het *signet* en *koffertje*, dat nu meer dan 100 jaren oud is. Uit welke bijzonderheden dus genoegzaam blijkt, dat de Admiraal zeker geene kinderen, maar waarschijnlijk geene nadere erfgenamen, dan de vermelde zuster heeft nagelaten; ofschoon het, uit vroegere berigten, te vermoeden is, dat hij ook broeders naliet, en dat van een van dezen de grootmoeder van MATTHIJS VAN GILST eene kleindochter zal geweest zijn, gelijk zij dan ook erfde van de zuster van PIET HEIN, die alzoo hare oud-tante was.

V. D. N.

ANTWOORDEN.

Samuel van de Putte (V. bl. 38, Vr. XXXV). Het volgende vind ik in eenige geschrevene aanteekeningen:

»1746, Augustus (pag. 152). G'insereerd. Lezens waardige beschrijving van de reize te lande, van den Heer Mr. SAMUEL VAN DE PUTTE, door bijna geheel *Oost-Indiën*. Hij was een zoon van wijlen den Vice-Admiraal van *Zeeland* KAREL VAN DE PUTTE, is geweest Schepen en Raad in zijn geboorte stad *Vlissingen*. A°. 1718, Ging hij naar *Italiën*, van daar naar *Constantinopolen* en *Egypten*, kwam door *Persië* in *Indiën*, in A°. 1726 op *Ceilon*. Reisde vervolgens eenige jaren in *Moorsche* kleeding dan met den Lande bedienden; veele waren in de verbeelding hij was een *Moor*. Hij doorkruiste de *Mogolsche landen* na *Thibet* in *Groot-Tartarijen*, kwam eindelijk in *Chineesche* kleeding door de groote woestijn, aan de muur welke *China* van *Tartarijen* scheid, tot *Peking* en na verloop van 14 jaren te *Dhely* terug, welke plaats hij twee malen bezocht, en ooggetuige was van de verwoestingen door THAMIS-KOULI-KAN aldaar aangerecht. Zeilde vervolgens A°. 1743 met het O. I. C. Schip, *'t Hof niet altijd winter*, uit *Bengalen* naar *Batavia* en daarna in 't begin van September naar *Malacco*, met voornemen van daar naar *Persië* en dan verder te land naar *Europa* te keeren; doch veranderde van gedachten en kwam na daar noch een binnenlandsch reisje te hebben gedaan, naar den vermaarden berg *Ophir* op den 25sten Augustus 1745, met het O. I. C. Schip *Noord-Wolfsberg* voor de tweede maal te *Batavia*, voornemens zijnde om over *Mocha* of *Persia* na de gelegenheid zich best zoude aanbieden, naar *Europa* te retourneren".

Doch de dood deed hem, den 26sten September 1745, de reis naar de eeuwigheid aannemen.

Jammer is het, dat hij bij testament heeft bevolen, dat alle zijne aanteekeningen verbrand moesten worden, ten einde er geen verminkt werk op zijn' naam in de wereld zoude worden gebragt.

Zijne levenswijze was zoo matig, dat de Heidenen hem voor een' heilige hielden; hij was de *Oostersche* talen volkomen magtig.

Zoude het testament nog in wezen zijn, en is het waarheid, dat er niettegenstaande de genoemde Clausule, nog Handschriften van hem aanwezig zijn? dan zou het zeker wel de moeite beloonen, die eens na te zien en zoo mogelijk uit te geven.

LABORANTER.

Eloge de Mr. Noordkerk (V. bl. 198, Vr. CVIII). In het *Leven van* JAN WAGENAAR, Amsterdam 1776, lees ik op bl. 74: »ten deezen tijde (t. w. 1771) overleedt te *Amsterdam* de vermaerde Advocaat HERMANNUS NOORDKERK. Onze WAGENAAR, die veel agting voor dien uitmuntenden Man gehad, en hem van naby gekend hadt, kon niet nalaeten deszelfs verdiensten, in eenige bladzijden af te maelen onder den titel van: *Schets van het Leeven, den Aart en het gedrag van den Heere Mr.* H. NOORDKERK." En op de lijst zijner werken, ald. bl. 100, vind ik denzelfden titel, zonder eenige aanduiding, dat het stuk zoude vertaald zijn. De aangehaalde woorden laten evenmin toe, aan eene vertaling te denken, en bevatten een getuigenis, afgelegd naauwelijks vijf jaar na de uitgave van het geschrift, en nog wel in een boek, dat bij dezelfde Boekverkoopers het licht zag als de *Lofrede op Mr.* NOORDKERK. Mij komt het derhalve waarschijnlijk voor, dat het werk van WAGENAAR het oorspronkelijke en de aangehaalde *Eloge de Mr. l' Avocat* NOORDKERK de vertaling daarvan is, niet omgekeerd.

CONSTANTER.

Namen van kruiden, insecten, visschen enz. (V. bl. 158, Vr. 120). Op deze vraag zijn twee antwoorden bij ons ingekomen, een van CONSTANTER en een van S. v. W., waarvan wij echter de plaatsing voor als nog uitstellen, in de hoop, dat dit berigt meer Navorschers zal opwekken tot het inzenden van hunne bijdragen, die dan tegelijk met de reeds ontvangene tot *één* zooveel mogelijk volledige lijst kunnen gebragt worden.

BESTUURDERS.

Trommelroep: Wie den Kooninck van Spanje en den Prince van Oranje dienen wil (V. bl. 198, Vr. CX). In de *Chronyk van de stad Medenblik*, door DIRK BURGER VAN SCHOOREL, t'Amsterdam, 1710, in 8°., leest men op bl. 114, 115, in het verhaal van de omwenteling te *Enkhuizen* in 1572, het volgende:

»Het gebeurde daarna in Juny, dat de Burgemeesters nog een Oorlogs-boot meer ten dienste van de Spaanze tot *Amsterdam* meende uit te zenden, maar wat gebuerd 'er, de Burgerye raakten op de been, en vatte de wapennen op, en bezette de Magistraat en Schutterye, waarom de Burgermeesters Gecommitteerde uit zonden na *Amsterdam*, en kregen een scharp antwoort, te weten: dat de Grave van BOSSU wilde weten, wie zyn vrienden, of wie zyn vyanden waren, en dat men den Hartoog van ALBA voor Governeur aannemen en sweeren zoude, en BOSSU, als Stadhouder, en zoo zy dat niet doen wilden, die zoude aanstonts uit de stad moeten vertrekken. Alzoo de last streng en hart was, zoo wierde het de Borgers fors aangezeid, de Burgermeesters toonden dat zij dien last wilde nakomen. Maar de Burgerye hierom verstoort, riepen

overluid, zy wilden dien eed niet doen, nog zy wilden de Stad ook niet ruimen, en *roerden aanstonts de trommel*, en riepen overluid, *wie de Koning van Spangien en de Prins van Orangie liefhadden, zouden haar in de wapenen begeven, enz.*

J. J. NIEUWENHUIJZEN.

Joden bij de ouden vermeld (V. bl. 214, Vr. 201). Een werk, waarin al de getuigenissen van Latijnsche en Grieksche schrijvers over het Joodsche volk zijn te zamen gebragt, herinner ik mij niet, ooit gezien te hebben, — zelfs is er mij geen bij name bekend. Maar wil B. H. C. er velen bijeen vinden, hij sla op J. J. HESS, *Geschiedenis der Israëlieten*, die, na elk overzigt, b. v. aan het einde der geschiedenis van ABRAHAM, JOZEF, MOZES, enz., met groote zorg en naauwkeurigheid alle plaatsen der classici opgeeft, waar ze van deze mannen spreken en wat die plaatsen bevatten.

CONSTANTER.

Botschieten, kitsketzen of kiskassen (V. bl. 239, Vr. 262). De *Nieuw-Vossemeersche* spreekwijs *botjes schieten*, voor het meer gewone *kiskassen* of *keilen* (*ricocher*) beteekent duidelijk: zóó schieten (steentjes uit de hand laten schieten) dat er *botjes* op het water komen. *Bot* is bluts, buil, *per metonymiam*, want oorspronkelijk beteekent het niet datgene, wat door den slag veroorzaakt wordt, maar den *slag* zelven, Fr. *botte*. In vele spreekwijzen en afgeleide woorden is dit *bot*, *botten*, slag, slaan, overgebleven, o.a. ook in de zegswijze *bot vangen* (waarvan SIMON ten onregte *bot schieten* gemaakt heeft), 't geen letterlijk beteekent: slaag vangen, klappen beloopen, maar later ook in zwang kwam voor onverrigter zake terugkeeren, zijne onderneming zien mislukken. Vgl. over een en ander BILDERDIJK, *Verkl. Geslachtlijst*, dl. I. bl. 103, HOEUFFT, *Bredaasch Taaleigen*, bl. 541 enz.

CONSTANTER.

Weglating der letter S tusschen R en T (V. bl. 247, Vr. CL). Het idiotisme, door SIMON te *'s Grevelduin Capelle* opgemerkt, is geheel eenig onder onze dialecten. Over geheel *Holland* en *Zeeland* hoort men dagelijks: *ies*, *mus*, *huspot*, *poesen*, voor *iets*, *muts*, *hutspot*, *poetsen*; in *Zuid-Holland* laat men de slot-*t* meestal weg en zegt: *gewees*, *ni*, *bors*, voor *geweest*, *niet*, *borst*, gelijk dit bij de verkleinwoorden in *Noord-Holland* geschiedt met *borsie*, *korsie*, *worsie*, voor *borstje*, enz. Nergens echter, zoo als te *'s Grevelduin Capelle*, volgens de opgave van SIMON: *eert*, *bort*, *kort*, *wort*, *bortelen*, in plaats van: *eerst*, *borst*, *korst*, *worst*, *borstelen*. Alle deze weglatingen — want SIMON meene toch niet, dat deze letters heel wel gemist kunnen worden en alleen invoegsels van later'tijd zouden zijn, — ontstonden uit dezelfde oorzaak, de neiging namelijk van het volk om de hardheid dezer zamentreffende medeklinkers weg te nemen en in overeenstemming te brengen met de doorgaande zoetvloeijendheid onzer taal.

CONSTANTER.

Willem Utenhove (V. bl. 270, Vr. 281). Door bijna alle schrijvers, die over den *Reinaert* sedert 1838 gehandeld hebben, is WILLEM UTENHOVE ter sprake gebragt: reeds achter den tweeden druk van J. F. WILLEMS' *Reinaert*, in 1850 uitgegeven en door den Heer G. P. ROOS aangehaald, zijn vele dier werken genoemd, en sedert kan ik er bijvoegen: JONCKBLOET, *Gesch. der Middennederl. dichtkunst*, dl. I, en C. A. SERRURE, *Gesch. der Nederl. en Fransche letterkunde in het Graafschap Vlaanderen*, 1855. Er is met dat al over den persoon en de werken van WILLEM UTENHOVE niet veel licht meer verspreid.

CONSTANTER.

Een gelegenheidsversje (V. bl. 271, Vr. 289). Ofschoon het bedoelde versje bij de tijdgenooten genoegzaam bekend zal zijn, kan het echter zijne nuttigheid hebben, het voor personen van lateren leeftijd eens op nieuw te vermelden; daarbij is het mij niet zeker, of het in druk bestaat; een afschrift daarvan, hetwelk ik in der tijd, ik meen in 1820, uit *'s Gravenhage* mogt ontvangen, en bij mij bewaard is gebleven, luidt aldus:

Waar is toch Hollandsch vrije Maagd,
 Met vrijheidshoed en speer!
Mijn Hemel! 'k vind den Bijbel zelfs
 Op Neêrlandsch munt niet meer!
Waar is ons oude randschrift ook:
 „Den hoed beschermen wij."
„Terwijl wij steunen op Gods woord." —
 Zijn wij door God niet vrij?
Wie heeft en maagd en hoed en speer
 Op eenmaal ons ontroofd,
En zonder vragen ons verruild
 Voor 't bloote Koningshoofd?
Waartoe, op 't zien van 's Konings beeld,
 Stijgt Neêrlands liefd' ten top?
En allen wisten 't immers wel:
 De Koning heeft een kop!

Het bovenschrift was:

Op eene nieuwe driegulden.

Het is zeer ligt mogelijk, dat er varianten van dit vers bestaan, gelijk gewoonlijk het geval is met stukken, die door afschriften worden verspreid.

V. D. N.

Zegswijzen. (V. bl. 272, Vr. 312). De hier genoemde uitdrukkingen: *pierlejunten*, *heulebeuten* en *olipoot* zijn mij geheel vreemd. Het ware wenschelijk, dat de vrager ze wat nader omschreef en vermeldde, waar ze in zwang zijn. Wat de overige woorden betreft:

knipperdol zal wel van knijpen, kneden, afgeleid moeten worden. BILDERDIJK (in *Verkl. Geslachtl.* op het woord) zocht den oorsprong van *ronzebons* (dat echt Amsterdamsch of Noord-Hollandsch is en in *Zuid-Holland* naauwelijks verstaan wordt) in het Engelsch, als zamengesteld uit *rouse* (leven maken) en *Punch* (de Engelsche JAN KLAASSEN), volgens DOUCE eene verbastering van POLICHINELLE. Teregt m. o. heeft Dr. A. DE JAGER, in *Taalk. Magazijn*, dl. III. bl. 125, nog al bedenking tegen deze zeer gezochte afleiding. Kan niet veeleer het Fransche *bamboche* de laatste lettergreep gevormd hebben? Maar dan *ronze?* — *Bolleboos* is in zijn' oorsprong niet anders dan *bol*, 't geen nog in dien zin gebruikt wordt: spottenderwijs heeft men er door dit toevoegsel een *bollebuisje* of *poffertje* van gemaakt. *In zijn nopjes* beteekent letterlijk *in zijne beste kleêren, in zijn zondagspak; noppen* komt bij de ouden herhaaldelijk voor als *weefsel, doek*, 't geen men op feestdagen droeg, in tegenoverstelling van de grove werk-pij. Wat *voor den draad halen* oorspronkelijk beteekent, zal ieder wever den vrager voldoende kunnen ophelderen. CONSTANTER.

Koekoek (V. bl. 272, Vr. 313), in den zin van *venster*, is zonder twijfel afkomstig van het Hoogd. *gucken*, waarvoor de Limburgers *koeken* zeggen, ons *kijken*, gluren. Oorspronkelijk misschien *koeker* of *koek-kas*, werd het met den naam van den vogel verwisseld en daardoor *koekoek*. CONSTANTER.

Steven van der Klok (V. bl. 278, Vr. CLXVIII). Het bedoelde is van J. IMMERZEEL, JR., destijds redacteur van den *Muzen-Almanak*, en heeft zeker geene andere strekking, dan een vrij onschuldige satyre te leveren op sommige dorpsschoolmeesters, die er waarschijnlijk den 1sten Augustus 1831 even goed nog zouden zijn als den 1sten Augustus 1830, waarom de auteur op de inhoudslijst er bijvoegde: *geldig misschien in het volgende jaar tegen dezelfde dagteekening.* CONSTANTER.

Adriaen Blok Maertsz. (V. bl. 280, Vr. CLXXIX). Het is niet te verwachten, dat op deze vraag een gewenscht en afdoend antwoord zal inkomen; vooral niet na hetgeen te dien aanzien door den Heer Mr. DE JONGE, *Zeewezen*, dl. I. bl. 311, is gezegd; volgens wien, zelfs de naam van den opperbevelhebber der bedoelde vloot niet met zekerheid bekend is, alhoewel hij daarbij tevens aanmerkt, dat sommigen als dien held noemen ADRIAAN MAERTENSE BLOK, hetgeen echter hem niet was gebleken, terwijl hij vermeent, dat die naam is verloren gegaan.

V. D. N.

Stellingwerff (V. bl. 280, Vr. CLXXX). De Heer Mr. DE JONGE, in zijn *Zeewezen*, dl. II*a*, bl. 180 en verv., de zeeslag van den 10den Augustus 1653 vermeldende, maakt, bl. 185, in de noot aldaar, tevens de bronnen bekend, waaruit hij te dien opzigte heeft geput. Tot deze bronnen behoorden, behalve oorspronkelijke brieven en de levensbeschrijving van den Vice-Admiraal WITTE in handschrift: BRANDT, *Leven van* DE RUYTER; *Leven van* TROMP; *De ontstelde zee; de Hollandsche Mercurius;* AITSEMA, enz. 't Zal alzoo 't best zijn, die bronnen in te zien, of ook welligt daar het verlangde antwoord voor LABORANTER te vinden zij. In het genoemde werk van DE JONGE, wordt echter geen ANDRIES, maar wel AUCKE STELLINGWERFF vermeld.

V. D. N.

Knipperdolling, Rotman enz. (V. bl. 206, Vr. CXCVIII). Niet minder dan elf Navorschers hebben ons antwoorden op deze vraag ingezonden, t.w., φ^2—φ., D. BUDDINGH', M^o., A. J. VAN DER AA, D. F., C. W. BRUINVIS, J. L. A. I., Dr. RÖMER, D. B—A., D. H. H. en C. KRAMM. Terwijl de meesten alleen op het tweede lid dezer vraag gelet hebben en uitsluitend berigten over *Broer* CORNELIS mededeelen, gaven C. W. BRUINVIS, C. KRAMM, J. L. A. I. en vooral A. J. VAN DER AA meer acht op de hoofdvraag.— Tot bewaring van de goede volgorde en tot vermijding van onnoodige herhalingen, plaatsen wij eerst het antwoord van A. J. VAN DER AA (dat het antwoord van C. W. BRUINVIS tegelijkertijd omvat) en die van C. KRAMM en J. L. A. I op de vraag: »wie waren KNIPPERDOLLING, ROTMAN, MATTHIJSEN, enz.; *vervolgens* eene zamentrekking der overige antwoorden op de vraag: »wie was *broer* CORNELIS?"

BERNARD KNIPPERDOLLING, BERNARD ROTMYN (bij WAGENAAR en anderen ROTMAN genoemd) en JAN MATTHIJSEN behoorden tot de Herdoopers en waren onder de voornaamste aanleiders van het oproer te *Munster* in 1534, waar KNIPPERDOLLING [kleedermakersgezel te *Munster*, na reeds uit *Zweden* verbannen te zijn. — C. W. BRUINVIS] door JAN BEULELSZOON of JAN VAN LEIDEN, toen deze zich tot Koning van *Sion* had doen uitroepen, tot scherpregter aangesteld werd; diensvolgens bragt hij elk, die den Profeet JAN VAN LEIDEN durfde tegenstaan of tot den Bisschop wilde overloopen, strengelijk ter dood. Na het overgaan der stad *Munster* aan den Bisschop werd hij den 25sten Januarij 1536 ter dood gebragt door middel van gloeijende tangen, waarmede hem het vleesch uit het ligchaam genepen werd. [Zijn portret, door QUINTIJN METSIJS, berust in het Museum te *Frankfort*, waarnaar eene gravure is opgenomen in de *Messager des sciences et des arts:* zijn afbeeldsel is mede te

vinden in de gelijktijdige *Chronyk* van KERSSENBROCH en eene copie daarvan in den *Almanach Prophétique* (ik meen van 1852) bij een stukje over de Communisten der XVIde eeuw. — C. W. BRUINVIS.]

BERNARD ROTMAN was in den aanvang een aanhanger van LUTHER, die omstreeks 1534 de Hervorming te *Munster* invoerde, waar men hem zes kerken vergunde, terwijl de Roomschgezinden de Domkerk alleen inhielden. Toen echter de Herdoopers te *Munster* kwamen, viel hij hun toe, wat er echter verder van hem geworden is, vind ik niet vermeld. [Hij sneuvelde bij de verdediging der stad, na het verraad van HENSEL. — C. W. BRUINVIS.]

JAN MATTHIJSZOON was een bakker van *Haarlem*, die zich voor ENOCH, den tweeden getuige uitgaf. Nadat hij zijne vrouw, die reeds eenigzins bejaard was, had laten zitten, begaf hij zich in 1534, met eene schoone en jonge brouwersdochter, die hij verleid had, naar *Amsterdam*, vanwaar hij eenigen, twee aan twee, uitzond om te leeren. Toen *Munster* door de Herdoopers was ingenomen, matigde hij zich het opperbewind in het burgerlijke aan, en regeerde met zooveel gestrengheid, dat hij zich niet ontzag, eenigen, die hem tegenstonden, met eigen handen, het hoofd voor de voeten te leggen. Hij sneuvelde in eenen uitval, tijdens de stad door het leger van den Bisschip bestormd werd. Men zie over deze drie: WAGENAAR, *Vaderl. Historie*, dl. V. bl. 70—100 en YPEIJ en DERMOUT, *Gesch. der Nederl. Herv. Kerk*, dl. I. bl. 121—129. [Een ander JAN MATTHIJSSOON, *van Middelburg* bijgenaamd, was een der voornaamste helpers van den Bisschop der wederdoopers, JACOB VAN KAMPEN, te *Amsterdam*, en wist zich bij de vreeselijke strafoefening over dezen in Julij 1535, niettegenstaande de nasporingen der justitie, uit de voeten te maken.— C.W. BRUINVIS.] [Over genoemde hoofden der Munstersche Wederdoopers, zie men voorts *Urkundensammlung von* J. NIESERT, Coesfeld, 1826, 1ter Band, en diens *Beitrage zu einem Munsterschen Urkundenbuch*, Munster, 1823, bl. 157 sqq. [D. H. H.] SLEYDANUS in het *thiende Boeck* zijner *Beschrijvinghe van de geestelijcke ende wereltlijcke saken* [M°.] BRANDT, *Hist. d. Ref.* 2e B. bl. 101, D. MARTINS, *Het oproer der Wederdoopers te Munster*, Enkhuiz. 1850. [D. B—A., die tevens herinnert dat het Munstersche oproer de stof geleverd heeft voor VAN DER VELDE's Roman, *de Wederdoopers*, 1829 en SCRIBE's Opera, *le Prophète*]. *Gruwel der voornaamste hoofdketteren*, Leyden, HEND. VAN HAEFTEN, 1608, met portretten, waaronder die van KNIPPERDOLLING, DAVID JORIS en HENDRIK NICOLAAS [J. L. A. I.] MONTANUS, *Kerkel. Hist. van Nederland*, bl. 127 volg. [Dr. RÖMER, die omtrent KNIPPERDOLLING in *Zweden* verwijst tot zijn *Spec. Hist.-Theol. de* GUSTAVO I *rerum sacrarum in Suecia, saec.* XVI *instauratore*, p. 69, sqq.].

DAVID JORISZ was een zoon van JORIS DE KOMAN, wien hij in het begin van 1501 te *Delft* geboren werd. Hij was glasschilder van beroep, in welke kunst hij uitmuntte. OBBE FILIPS, Doopsgezind leeraar, legde hem te *Delft* de handen op en stelde hem tot leeraar aan. In het jaar 1536 bestrafte hij de priesters, die het Sacrament langs de straat droegen, en beschuldigde hen van afgoderij. Hierover gevat, ontging hij naauwelijks de halsstraf, doch werd door beulshanden met een' priem door de tong gestoken, en ter stad uitgebannen. Hij woonde vervolgens eenigen tijd te *'s Gravenhage* en stond in hooge achting bij de Munstersche Herdoopers, die zeiden: »dat er sedert CHRISTUS' tijd, vier Profeten waren opgestaan, twee waarachtigen, JAN VAN LEIDEN en DAVID VAN DELFT, en twee valschen, de Paus van *Romen* en MAARTEN LUTHER." Ook poogde DAVID JORISZ na het overgaan van *Munster*, de aanhangers van JAN VAN LEIDEN met die van MELCHIOR HOFMAN of JAN VAN BATENBURG te vereenigen, doch hierdoor behaalde hij ondank bij de eene en de andere partij. Zijne gemeenschap met de Munsterschen, van wier Koning hij, naar men zeide, geld getrokken had om, tot ontzet der stad *Munster*, in *Friesland* en elders volk te werven, bragt hem in den haat bij de Overheid, zoodat er in Januarij en Februarij 1539 in *Holland* twee plakkaten uitkwamen, waarbij eene premie van honderd gulden op zijn lijf gezet werd, terwijl ieder, die ontdekt werd hem te herbergen, in zijne eigene deur zou worden opgehangen. Hierop week hij ten lande uit en, na verloop van eenige jaren, naar *Bazel*, waar hij elf jaren als een aanzienlijk Heer, die uit *Holland* geweken was, leefde van het geld, dat hij onder zijne vrienden verzameld had. Om niet ontdekt te worden, noemde hij zich JAN VAN BRUGGE, naar zijns vaders geboorteplaats, of JAN VAN BINNINGE, naar een slot bij de stad, dat hij gekocht had. Hij voegde zich hier bij de Zwinglianen, wier predikatiën en avondmaal hij getrouw bijwoonde. Voorts was hij, in zijnen uiterlijken omgang, bescheiden, deftig en liefdadig. Doch zijne tegenpartijen beschuldigden hem van heimelijke ongebondenheid, waaruit een oud Delfsch spreekwoord zou gesproten zijn, volgens hetwelk iemand, die los en wellustig leeft, gezegd wordt, een DAVID JORISJES *leven te leiden.* DAVID eindelijk te *Bazel* ontdekt geworden zijnde, viel, naar men wil, van angst, in eene ziekte, die hem den 26sten Augustus 1556 uit het leven rukte. De Regering van *Bazel* sedert aangaande hem nadere inlichting gekregen hebbende, wezen, in het derde jaar na zijnen dood, een vonnis tegen zijn lijk, hetwelk den 13den Mei 1559 werd opgraven en nevens zijne boeken

en beeltenis door beulshanden, op de gewone strafplaats, tot asch verbrand. Men zie omtrent hem WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* dl. V. bl. 151—156 en de daar aangehaalde schrijvers. [Men zie nog HAGENBACH, *Voorlez. over het wezen en de Geschied. der Hervorming*, dl. IV. bl. 279 [D. B—A.] A. M. CRAMER, *Levensbeschrijving van* DAVID JORIS, in KIST en ROOYAARDS, *Nederl. Archief voor Kerk. Geschieden.*, dl. V en VI. [D. B. A. en Dr. RÖMER] BRANDT *Hist. der Ref.*, dl. I. bl. 132 volg. [Dr. RÖMER] eindelijk de werken van IMMERZEEL (welke?) en KOK, *Vaderl. Woordenboek*, waarin zijne beeltenis door H. VINKELES te vinden is, mede, ten voeten uit, voorkomende in het zoogenaamde *Ketterboek* [C. W. BRUIVIS].]

Nopens HENDRIK NICOLAAS HUIS DER LIEFDE, vond ik bij BLAUPOT TEN CATE, *Geschied. der Doopsgez. in Holland*, enz. het volgende:

»HENDRIK NICOLAES trachtte de wegstervende vonken van het David-Jorismus, met even veel dweeperij of huichelarij, wederom aan te blazen. Hij was geboortig van *Munster*, maar heeft een tijd lang te *Amsterdam* en te *Emden* gewoond. Het schijnt dat hij ongeveer 1540 met zijne dweeperijen begon. Hij noemde zich zelven den vergoden mensch en verhief zich boven MOZES en CHRISTUS; want, zeide hij, MOZES had de menschen de hoop geleerd, CHRISTUS het geloof, maar hij de liefde, weshalve hij zijnen aanhang *het Huis der Liefde* noemde. Men meent echter met grond te kunnen gelooven, dat er meer vleeschelijke dan geestelijke liefde in dat huis gewoond hebbe."

Over zijne leer en aanhang kan men verder raadplegen het gedachte werk, dl. I. bl. 106—108 en de aldaar aangehaalde schrijvers.

[A. J. VAN DER AA.]

L. D. F. vraagt, of de laatstgenoemde HENDRIK NICOLAAS HUIS DER LIEFDE, van eenige historische bekendheid is, en daar hij in dezen bijzonder belang schijnt te stellen, zoo geef ik hetgeen aangaande hem voorkomt in het werk: *Grouwelen der voornaemster Hooft-Ketteren, die voortijts ende in dese leste tijden, so in Duijtslant als in Nederlant hen opgeworpen hebben*, Leyden, bij JAN CLAESZ. VAN DORP, 1623. kl. 8°.

»HENDRICK NICLAES *Vader van den Huijse der liefden.* Item daer is oock eenen voortgecomen met namen HENDRICK NICLAES, die men noemt den gheestdrijver, ofte het huys der liefden, welcke oock in den getale der anderen is, niet houdende van het doopen der onmondighe kinderen, welcke ghenoech is blyckende uyt zyne leere, so hij gheleert ende gedreven heeft in vele puncten ende meninghe den DAVID JORIS ghelijck, ende zijn medegheselle, met zijne Jerusalemische kinderen, in allerley vrijheyt ende lust Zynder Liefden te leven geleert heeft.

»Den welcken ick alhier uyt zyne eygene geschriften bewijsen can, want in zijn onderscheijt boecxken soo hij gheschreven hadde aen zynen vriend L. W. seght hy alsoo, want voorwaar den tijt comt, ende is nu al ghecomen, dat in den tijt der laetster *Basuijnen*, die oordeelen der quader conscientien, als duijsternisse ende niet als licht, als leugens, ende niet als waerheijt inghesien ende bekent sullen worden, ende die Helle, ende die verdoemenisse, die uijt dat leughenachtich wesen opstaet, sullen oock als leughens ende verganckelijck bevonden worden. Want alle dese quade dinghen en heeft Godt niet ghemaeckt, daerom ist al doot, ende leughen, dat hy selve niet en doet, ofte niet ghemaeckt en heeft, etc.

»Hij is seght hij, met Godt vergodet, ende Godt met hem vermenschet, hy hout oock dat ten laetsten tyden alle menschen, ja oock die duijvelen selve sullen salich zijn, ende alle dat van den Duyvel, Helle, verdoemenisse, ende helschen viers gheseijt is inder Schriftuere, is alle tot een dreijghement ghescreven, omdat die menschen eenen heerlycken Polítycken handel souden drijven. Dat wy hier gheschreven, hebben wy door proeve van eenighe zynder Discipulen, door lanckdurich te samen spreecken dadelijck vernomen, een ganschen nacht gheduerende ende disputerende, ende dat in 't by wesen van vrome verstandighe persoonen, gantschelyck niet houdende van de Canonische schrift. Ende dese wegh ghenomen zynde, wat wapens sult ghij gebruijcken? in 't ghenen dat Godt zyn eere, ende des menschen eeuwighe salicheyt aengaet, etc.

»Teghen desen HENDRICK NICLAES heeft DIRCK VOLCKERTSZ. COORNHERT geschreven, een Boecxken gheintituleert, *Spieghelken der ongherechticheyt des vergoden* HENDRICK NICLAES *van den Huyse der Liefden*," etc. Zie bl. 153 van bovengenoemd werk, waarin zijn afbeeldsel met het volgende vers wordt gevonden:

Vader van't Huijs der Liefd' daer wort ic voor vermaert,
Heel vergodet te zyn, was mijn voorgeven met,
Gerechtheits Spiegel mijn ontdect mijns leraert aert
Met dat boeck ende meer heb icker veel besmet.

[C. KRAMM.]

HENDRIK NICLAES, *Vader van den Huyse der Liefden*, verbeeldde zich meer te zijn dan MOZES en CHRISTUS en heeft verscheidene stukjes uitgegeven, die zeer zeldzaam zijn, en door BRANDT in zijne *Hist. der Ref.*, dl. I. bl. 187—189, worden vermeld. Ik heb op dit oogenblik dat werk niet bij de hand om te kunnen nazien, of daarin ook de Engelsche vertalingen dier stukjes, alle zonder vermelding van plaats, drukker of jaar, doch in of omstreeks 1574 uitgegeven, worden opgenoemd [J. L. A. I.]

[Een paar banden met zeer zeldzame werken van HENDRIK NICLAES bevat de *Bibliotheek der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam.* Zie den Catalogus, bl. 69—71. Volge nu de zamentrekking der antwoorden op de vraag: wie was *Broer* CORNELIS?]

»BROER CORNELIS, *een vuil en ongeschikt Paap, Leeraar te Brugge.*" Over dien »vuilen en ongeschikten paap", BROER CORNELIS, is niet weinig geschreven: BRANDT, CASSANDER, LINDEN, PHILIPP. VAN MARNIX, E. VAN MEETEREN, EMILIANE, BAYLE, E. MUNCH en anderen maken melding van hem. Wij kennen hem, behalve uit zijne eigene preeken, uit BAYLE, *Dict. Hist.* etc. en MUNCHS *Aletheia.*

Deze laatste schrijver was vroeger Hoogleeraar te *Luyk*, daarna een korten tijd Bibliothecaris te *'s Hage*, waar ik hem persoonlijk leerde kennen als een hevig bestrijder van het *Coelibaat*, waarin hij, hoewel zelf Roomsch-Catholiek, de beide Catholieke gebroeders, Dr. JOH. ANTON en AUGUSTIN THEINER, ter zijde stond. Zoo leverde hij tot aanvulling van hun veelomvattende werk: *die Einführung der erzwungenen Ehelosigkeit und ihre Folgen* (2 dln. Altenburg 1815), onder den titel van: *Miscellanea flagellatonia*," de geschiedenis of historie van *Broer* CORNELIS ADRIAENSEN, van *Dordrecht*, doorgaans *Broer* CORNELIS geheeten, en als zoodanig evenzeer berucht als zekere Pater GIRARD, in *België* [*Frankrijk*] en Pater ACHATIUS, te *Duren.*

Alleen om den vrager en misschien ook anderen op te wekken en aanleiding te geven, zich met dien »vuilen en ongeschikten paap" en de gevolgen van het *Coelibaat*, benevens het misbruik der biecht, nader bekend te maken, schrijven wij hier slechts een klein gedeelte uit de *Aletheia*, van wijlen Prof. MUNCH, af:

»Eine der merkwürdigsten Erscheinungen, wie der Cölibat zu dem ärgerlichsten Missbrauch der Priesterfunktionen bei mystischen Katholiken führen kann, bildet der berüchtigte CORNELIS ADRIAENSEN. Geboren zu *Dordrecht* in *Sudholland*, kam er, als er dem geistlichen Leben sich gewidmet, um das J. 1548 nach *Brugge* in das dortige Franciskaner-kloster, und ward durch einige kenntnisse, die er entwickelt, und eine höchst populäre, ja beinahe niedrige Beredsamkeit, der Liebling des Publicums auf der Kanzel. Denn in jenen Gegenden war die Kultur stets auf der niedrigsten Stufe. Beim Ausbruch der Revolution trat er als einer der entschiedensten Gegner der neuen Ideen auf, predigte, überall und so oft er vermochte, gegen ORANIEN und BREDERODE, gegen Geusen und Kalvinisten, ERASMUS und ST. LINDENS Anhänger. Er suchte das Volk mehr als einmal zur Ermordung aller Protestanten und Anti-Spanier aufzureizen. Dabei zeichnete er sich durch die rohesten Manieren aus und genoss den Freuden des Lebens in ziemlicher Fülle, nach Ant der meisten belgischen Mönche in alten und neuen Zeiten.

»Einen besondern Einfluss übten seine Vorträge auf die *Frauen*, und er schien diese sich frühe vorgemerkt zu haben. Er benutzte solchen Umstand, um sich ein Vergnügen merkwürdiger Art zu verschaffen. Um das Jahr 1548 predigte er von nichts, als dem sittenlosen Leben, von dem nahen Gerichte Gottes; von den Gefahren, denen das weibliche Geschlecht durch die vielen Reizungen und Wohllüste, zumal im Ehestand, täglich ausgesetzt sey; er that dies alles in so fürchterlichem Tone, dass Viele Angst und Schrecken ergriff. Andere gar nicht mehr heurathen wollten. Von Zeit zu Zeit kamen auch Frauen und Mädchen zu ihm, ihre Skrupel ihm mit zu theilen, und um Angabe geistlicher Mittel ihn zu bitten, wodurch sie ihre Seligkeit retten könnten.

»CORNELIS trostete sie damit, dass er ihnen bemerkte: Selig konnten sie schon noch werden, wenn sie nur trachteten, ihr Fleisch auf zweckmässige Weise zu kasteyen, und die geheimen Sünden des Innern durch geheime Busse äusserlich zu sühnen. Als sie zu allem sich willig erklärt, bot er ihnen an, in einen *geistlichen Orden* bei ihm zu treten, von Zeit zu Zeit ihm zu beichten, und sodann besonders zusammen zu kommen, zum Empfang der Pönitenz. Mehrere leisteten den Schwur: diese Sache vor den Weltkindern, ihre eigenen Männer, Brüder und Schwestern miteingeschlossen, geheim zu halten, indem diese mit ihren irdischen Augen die Sache unrecht betrachten, blos mateniell auslegen und Anstoss nehmen könnten.

»Die Weibleins beredeten sich darauf mit noch andern, und Br. CORNELIS nahm auch diese auf. Doch liess er nur solche Frauen, Witwen und Mädchen zu, *welche jung und schön waren*," etc.

Doch men leze dit geheele artikel zelf en de daarna nog medegedeelde *Historie* van *Broer* CORNELIS in Hollandsche uittreksels, hoedanig hij de schoone *Callekens* onder zijne »Devotarighen of gheestelick ghesinde Maechden," in zijn' *Harem* inwijdde, hoe vele tranen het haar ook kostte, en »hoe *Broer* CORNELIS die gehuwde vrouwen en de weduwen tot deze discipline brochte." — Om der kieschheid wille, beschrijven wij hier niet nader zijne *flagellatonische discipline.* Daartoe behoort eene geoefende pen als die van Prof. MUNCH; zie de aangehaalde *Aletheia*, 1830, 3ter Bd. S. 293—322, en de verder door hem aangehaalde werken: BAYLE, *Dict. Hist.*, en de spoedig na zijnen dood uitgegevene *Preeken, Refereynen* en *Pasquillen*, enz. Zie *Aleth.* S. 303—305. D. BUDDINGH'.

Hij stelde te *Brugge* eene orde van Devotarissen in, waarin hij alleen weduwen en jonge dochters opnam, die hij geheel naakt liet uitkleeden om ze te tuchtigen; dit echter ontdekt zijnde door twee jonge dochters, die zich daaraan niet wilden onderwerpen en daarom

door hem in den ban gedaan werden, werd hij, in 1563, om de ergernis voor te komen, naar *Yperen* gezonden. Toen echter in 1566 de beroerte in *Nederland* begon, kwam hij, zonder verlof, weder te *Brugge*, en begaf zich op den predikstoel, vanwaar hij geweldig uitvoer, zoo op de Regering van *Brugge* als op de Algemeene Staten, de vier leden van *Vlaanderen*, den Prins van ORANJE, de ketters enz. Toen men echter in het jaar 1572 de kwade gevolgen van den tienden penning bespeurde, begon hij eenigzins de huik naar den wind te hangen, en even hard tegen den Hertog VAN ALBA en de Spanjaarden uit te varen; doch ten laatste maakte hij het zoo grof, dat hem in het jaar 1576 het prediken verboden en het klooster uitgeroeid werd. Hij leidde vervolgens een zeer ellendig leven, worstelende met vele ziekten, de vruchten van zijne ongebondenheid, totdat hij den 14den Julij 1581 overleed. Dit alles kan men omstandiger vinden in het door mij uitgegeven wordend *Biogr. Woordenboek der Nederlanden*, dl. I. bl. 89 en 91, waar men tevens vindt opgegeven de schrijvers, die iets nopens hem hebben opgeteekend. [A. J. VAN DER AA.]

Zijn vader was, volgens BALEN, Mr. ADRIAEN KORNELIS WOUTERSZ., Herder (Pastor) aan de Nieuwe kerk binnen *Dordrecht*. [M°.]

Men zie nog over hem BRANDT, *Hist. der Reformatie*, dl. I. bl. 501—508. [J. L. A. I.] GOUTHOEVEN, bl. 222. Voorts M. BALEN, *Beschr. van Dordrecht*, bl. 204—205, en uitvoeriger zijne *Historie*..... *Nevens syne wonderlyke, vuyle, grouwelyke bloeddorstige en lasterlyke Sermoenen*, 2 dln. in kl. 8°., Amst. 1714. Van bl. 11—21 leest men: *hoe, ende in wat manieren, met wat redenen of propoosten hy de jonge Maegdeken, gehoude Vrouwen ende Weduwen gebrocht heeft tot syn discipline of secrete penitentie;* — bl. 22—44: *Hoe* [*hij*] *de gehoude Vrouwen ende Weduwen tot dese penitentie brochte;* — bl. 45—56: *Hoe ende door wat oorsake of middel, de heymelyck discipline of secreete penitentie in 't openbaer gekomen is;* — en bl. 56—58: *Van den eersten en tweeden oorspronck des haets, die* [*hij*] *was dragende onder alle de andere op de Magistraet van Brugge.* Op bl. 59 *beginnen de Sermoonen van B. C. nae sijn wederkomste van Yperen tot Brugghe: in de welke hy is uyt-spouwende den grooten haet, die hy nu drie jaren langh, tegen de Magistraet van Brugghe, in sijn herte gedragen hadde, met noch veel andere afgrysselijke, abominabele, enorme redenen, propoosten ende leugenen tegen der Calvinisten, Lutherianen ende Doopers Predicanten.* Van bl. 376—414, van het tweede deel, vindt men zijne *Disputatie met* JACOB RORE (beter bekend als KEERS-MAKER of KEERSGIETER) *gevangen van de Heeren des lants van den Vrye binnen Brugge*, enz. *op den IX dach May. Anno* 1599 (lees 1569), en van bl. 414—460, die met HERMAN VLECKWIJCK, gevangen als boven, *op den thienden dach Mey, Anno*, 1569, welke beide twistredenen mede te lezen zijn bij THIELEMAN VAN BRAGHT, *Martelaers Spiegel der Doops-gezinde of Weereloose Christenen*, dl. II. bl. 425—452. Op de titels der beide deeltjes ziet men hem leerende en corrigerende. Een beter portret van hem, in 4°., heeft C. VAN SICHEM geleverd, staande in den predikstoel, met eene roede in de hand, en zijne kastijding van twee naakte vrouwen in 't verschiet. Eene zeer onkiesche voorstelling zijner strafoefening komt voor in de *Papenkost op Geuzen-Schotelen*, met het onderschrift:

In spyt van Brieven of Pasquillen,
Slaa ik myn Devotarissen op de Billen.

[C. W. BRUINVIS.]

De volgende oorspronkelijke uitgaven zijner *Sermoenen*, die sommigen willen, dat ten onregte aan hem worden toegeschreven, zijn uiterst zeldzaam. 1. *De Seven Sacramenten uijtgeleijd en openbaerlijck te Brugge gepredikt.* Brugge, J. VAN DEN BURE, 1556, in 8°. 2. *Historie van Broer* CORNELIS ADRIAENSEN VAN DORDRECHT, *Minrebroeder binnen Brugghe, inde welke verhaelt wert de discipline en secrete Penitentie, die hij gebruijkte met sijn Devotarigen, etc. hier beginnen de Sermoonen van Br.* CORNELIS, *gepredikt tegens de Calvinisten, Lutheranen en Doopers Predikanten.* Gedrukt in 't jaer 1566, zonder drukkersnaam of plaats, in 8°. 3. *Tweede deel van Br.* CORNELIS *Sermoonen, gepreekt tot Brugge, in de jaeren* 1568 *en* 1569. Gedrukt buijten Nordwitz. Met zijn afbeeldsel. [J. L. A. I.]

[De Heer C. KRAMM deelt ons mede, dat in zijn bezit is een zeer zeldzaam werk, getiteld: *Het tooneel der Hooft-Ketteren, bestaende in verscheyde Afbeeltsels van valsche Propheeten, Naeckt-loopers, Geestdrijvers, Sectarissen en Duyvels-Konstenaren. Bij een vergadert, en in 't coper gesneeden door* C. VAN SICHEM, *tot Middelburch. Bij* WILHELMUS GOEREE, *Boeckverkoper op de Burght in Cicero.* Anno 1666, fol., waarin 21 afbeeldingen ten halven lijve, met eenig berucht bedrijf der voorgestelde personen. *Broeder* CORNELIS van *Dordrecht* is daarvan de laatste en komt mede als ketter voor.]

C. van Eik (V. bl. 319, Vr. 242). CORNELIUS VAN EIK, geboren te *Arnhem*, doch te *Tiel* opgevoed, studeerde te *Utrecht* onder JOANNES GEORGIUS GRAEVIUS, en te *Leiden* onder JOHAN FREDERIK BÖCKELMANN en JOANNES VOET. In 1682 tot Doctor bevorderd, werd hij in 1685 tot *Hoogleeraar* in de beide regten te *Franeker* aangesteld; in 1693 vertrok hij naar *Utrecht* als Hoogleeraar in de regten, doch bekwam den 18den September 1713 tevens den titel van Hoogleeraar in het burgerlijk regt, en bleef aldaar tot aan zijn' dood, den 26sten Februarij 1732.

Men zie over hem BURMAN, *Traject. erud.*, pag. 90—92; VRIEMOET, *Athen. Frisiae*, pag.

678—681, die beide ook de lijst zijner werken opgeven; voorts SAXE, *Onom. Lit.* Pars V. pag. 287; *Lijst der Professoren te Utrecht* achter DRAKENBORCHS *plechtige redevoering over het eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool*, N°. XLIX, en VAN KAMPEN, *Geschiedenis der Ned. Lett. en Wetenschappen*, dl. II. bl. 41 en 42. Geen van allen vermeldt echter de omstandigheid, dat hij tot zijn tiende jaar niets wilde leeren, en met zijn negentiende jaar reeds Hoogleeraar te *Franeker* was.

A. J. VAN DER AA.

Hittepetit (V. bl. 314, Vr. 343). In antwoord aan den Heer C. P. ROOS, omtrent de afleiding en beteekenis van het woord »hittepetit," dient, dat de eerste helft zeker zijn' oorsprong vindt van de hitjes of kleine schotsche paardjes, terwijl de tweede helft »petit", niets anders kan zijn, dan het fransche woord *petit* (klein), dat door een' onbekende met die taal echter wordt uitgesproken, zoo als het gespeld is. De eigenschap van het geheel zal zeer gevoegelijk kunnen gegeven worden aan iemand, die klein van gewas, doch overigens in zijne handelingen van zessen klaar is, en nog al een *kregelen* of moedigen aard heeft. Dit is de bescheiden meening van

J. J. M. Oz.

[Het is mogelijk, dat J. J. M. Oz. juist ziet, wanneer hij het eerste gedeelte van dit woord beschouwt, als genomen van *hit* = *hitlandsch paard;* maar is dit zoo, dan is, naar ons oordeel, het laatste gedeelte niets anders, dan een verlenging van het woord, door middel van eene daarop rijmende syllabe. Die verlenging geeft te kennen, dat de handeling, door het woord aangeduid, indien het een werkwoord is of een zelfstandig naamw., dat eene werking uitdrukt, of de handeling, waardoor een mensch of dier zich bijzonder onderscheidt (indien het een persoonlijk zelfst. naamw. is), gedurig herhaald wordt. *Hossebossen* b. v. is hetzelfde als *hossen* voor *hotsen*, *hikkebik* wordt in *Friesland* gewoonlijk gebruikt voor *hik*, en *hittepetit*, zoo het althans van *hit* afkomt, is niet anders dan dat woord zelf, maar op deze wijze verlengd om er een vrouw of meisje mede aan te duiden, klein van persoon, die altijd in beweging is, gedurig heen en weêr draaft.]

Pater Abraham à Sancta Clara (V. bl. 313, Vr. 344). De beantwoording van het eerste gedeelte dezer vraag moet ik voor anderen overlaten; doch wat het tweede betreft, zij gemeld, dat men, behalve in het *Lexikon* van JÖRDENS, de verschillende uitgaven zijner talrijke schriften zeer omstandig vindt opgeteekend in de *Bibliothek der Schönen Wissenschaften* van W. ENGELMANN. (Leipz. 1837).

Later verscheen eene volledige uitgaaf zijner werken bij STETTNER te *Lindau* en KRIEGER te *Augsburg*; de 76ste aflevering is van 1847, doch toen was het werk nog niet kompleet. Des Paters hoofdwerk *Judas der Erzschelm*, werd in 1836 afzonderlijk uitgegeven te *Passau*, 7 dln. 12°.

J. M.

Pater Abraham Sancta à Clara. Aangezien de vertalingen der onderscheidene werken van dien schrijver, tusschen 1731 en 1769 bij verschillende boekverkoopers zijn uitgekomen, komt het mij waarschijnlijk voor, dat niet alle door denzelfden persoon vertaald zijn, en acht ik het schier onmogelijk, de namen dier vertalers uit te vinden. Behalve de *Bloemlezingen* van den Hoogleeraar VAN KAMPEN, die ik niet ken en ook op geene boekenlijst vind, en in het Tijdschrift *de Huisvriend*, bestaat er nog eene *Bloemlezing uit de werken van Pater* ABRAHAM VAN ST. CLARA, *benevens eene verhandeling over zijn leven, karakter en schriften, door* J. P. AREND, Dev. 1837.

A. J. VAN DER AA.

[Tot het werkje van Dr. J. P. AREND verwijst ook J. L. A. I. den vrager.]

Spreekwijze (V. bl. 319, Vr. 346). De spreekwijze: *Hij is katterig* of *kattig* heeft haren oorsprong van eene andere spreekwijze: *zoo misselijk als een kat*, waarvan de vrager de verklaring in elke brakende kat òf reeds gevonden heeft, òf vinden kan.

CONSTANTER.

Ponto (V. bl. 319, Vr. 350). Zou *ponto* niet eene verbastering zijn van het Spaansche *punta*, ons *punt?* — Dat het *Hombre-spel* van Spaanschen oorsprong is, vernam ik meermalen van eenen mijner bloedverwanten, in *Spanje* geboren en opgevoed, die altijd lachte, als eene dame zeide: ik ben *ombre*. »Hoe," vroeg hij dan, »zijn in *Nederland* de dames *mannen?*" — *Ik ben ombre, hombre*, met eene aspiratie, wil zoo veel zeggen, als: *Ik ben de man, die speelt.* — *Ik ben de man.* Men moet alzoo, met dames spelende, niet vragen: wie is *ombre?* maar: wie speelt? wie heeft gevraagd?

C. & A.

Penning betreffende Dirk van Bronkhorst (V. bl. 319; Vr. 352). Waarschijnlijk heeft hier eene vergissing plaats. Wij kennen geenen DIRK VAN BRONKHORST, Stadhouder van *Friesland*. De zaak is deze:

Vroeger was in het bezit van den Hoogleeraar DE CRANE, te *Franeker*, eene munt van zeer slecht zilver (schijnbaar koper), ter grootte van eenen *Frieschen schelling*. Op deze munt komt met Gothische of Oud-Duitsche letters voor het randschrift:

† THEODRICUS : DE : BRONCHORST : HES' : ES.

De laatste woorden, die vrij onduidelijk zijn, worden behandeld door Prof. P. O. VAN DER CHIJS, in het derde deel van zijn Muntwerk, getiteld: *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland* (Haarlem 1853) bl. 152, de munt zelve is afgebeeld op pl. VIII, N°. 1. Misschien heeft een in de Numismatiek onbedrevene de laatste woorden HES' ES voor

GUB: FR. (*Gubernator Frisiae*) aangezien en is van daar de vergissing ontstaan. Tot zoo lang men ons niet van dwaling overtuigt, houden wij deze gissing voor de waarheid.

†. †.

Schrijver van »Iets over oud Nijmegen voor de verpanding aan Gelderland" (V. bl. 320, Vr. 353). In den *Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden*, dl. II. bl. 113, wordt de Heer Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH als schrijver van dit werk genoemd. M. ROEST, MZ.

Forseel (V. bl. 320, Vr. 354), een Fransch basterdwoord, òf van *forceau*, een' stok, dien de jagers bij hunne netten gebruiken, òf van *fourcher*, spouwen, splijten, afgeleid.

CONSTANTER.

[Minder waarschijnlijk dunkt ons de afleiding van *forst* of *forêt*, door J. J. WOLFS voorgestaan.]

Spreekwoord. »Om 't poen is 't al te doen (V. bl. 320, Vr. 355). BILDERDIJK zegt in zijn *Verkl. Geslachtl. der Naamw.*, II. bl. 360, dat *poen* een oud en gemeen woord voor *geld*, verwant met *penning* en het oude *ponge* is, dat ook voor *beurs* voorkomt, b. v. GIJSB. JAPIKS, bl. 14, WASSENBERGH, *Idioticon Fr.*, bl. 75.

J. J. WOLFS.

Spreekwoord. »Om 't poen is 't al te doen". Op de vraag, of *poen* in dien zin geld beteekent, zou ik, voorbehoudens beter weten, ja, kunnen antwoorden. Wanneer men de geschilderde plakkaten bij de rijks tolhekken naleest, zal men ontwaren, dat elke overtreding bij *poene* van item zóóveel gestraft wordt. Wil men nu als eerlijk man, die poene voldoen, dan zal zulks wel niet anders dan met geld kunnen gebeuren. Nu in aanmerking nemende den invloed van den mammon op de maatschappelijke verrigtingen, van welken aard ook, is het aan te nemen, dat een of ander fabrikant van spreekwoorden, in der tijd het woord *poen* voor geld heeft willen gebruiken, 't zij voor de variatie, of wel door de ondervinding geleerd, hoe zijne beurs door *poen* ligter is geworden.

Die 't anders weet, zegge 't vrij.

J. J. M., Oz.

[S. v. D. N. en Ds. zijn van hetzelfde gevoelen. C. leidt het, als ADR., van *pecunia* af.]

Scheldnamen aan de Waardgelders gegeven (V. bl. 320, Vr. 356). Het zijn scheldnamen, ontleend aan het overvloedig drinken, veroorzaakt door ruimte van tijd. *Stoepen* van *stoop*, bierkan; *nienvogels* of *ninvogels* van *ninnen*, kinderlijk woord voor *drinken; hannekens*, zuipers (zie BILDERDIJK op *hanne*, lafaard en *hans*, beker); *keurlingen*, d. i. proevers van *keuren, gustare* (KILIAEN). A.

[„Stoepen", wordt ons in een niet onderteekend antwoord medegedeeld, „komt waarschijnlijk van het des nachts verscholen wachthouden op de stoepen der huizen." De metonymia *stoep* voor iemand, die op den stoep staat, komt ons vreemd voor, de beschrevene manier van wacht houden nog vreemder.]

»Van volle sibbe" (V. bl. 320, Vr. 357). Indien de vrager het Hoogd. *Sippschaft*, bloedverwanten, had nagespoord, zou hij vermoedelijk zelf inlichting kunnen geven. De wortel van *sibbe* moet zeker diep zitten, getuige JACOB GRIMM, dien ik hier liefst letterlijk aanhaal.

»Einige Substantive der ahd. und ags. sprache sind allmälig selten geworden und zum theil erloschen, deren abstracterer begrif einen älteren persönlichen, ganz mit den namen altn. göttinnen zusammentreffenden, mutmassen lässt. Das goth. *sibja*, ahd. *sippia, sippa*, das ags. *sib*, gen. *sibbe* bedeuten friede, freundschaft, verwandtschaft; ich folgere daraus eine gottheit *Sippia, Sib*, der altn. *Sif*, gen. *Sifjar*, Thôrs gemahlin entsprechend, den auch der altn. pl. sifjar drückt aus cognatio, sifi amicus (ahd. sippio, sippo), sift genus, cognatio. diesem wortsinn nach scheint *Sif*, gleich Frigg, göttin der schönheit und liebe, und wie eigenschaften des Odhinn und Thôrr zusammenstimmen, haben auch ihre frauen Frigg und Sif gemeinschaftliche bedeutung." (GRIMM, *Deuts. Myth.*, 1 ausg. s. 198.) J. M.

»Van volle sibbe". Het woord *sibbe*, nog dagelijks bij de Groningers, zoo in de stad als op het land, in gebruik, en hetwelk men niet alleen bij de Angel- en Neder-Saksische schrijvers, maar ook in de oude wetten der Groningers, Drenthenaars, Oostfriezen en andere met hen verwante of van hen afstammende volken dikwerf aantreft, wordt door GRIMM, in *Deutsche Rechtsalterthumer*, bl. 467, afgeleid van het oud-Duitsche woord *sippe, sipja, sibba*, ags. *sib*, hetwelk beteekent *vrede, vriendschap*, in tegenoverstelling van *unsibbe, oorlog, twist*. De grootste, de innigste vrede en vriendschap toch vindt men in den schoot van het huisgezin, en van daar gaat zij over tot de bloedverwanten. — WACHTER, *Glossarium* in voce, meent *sippe* te moeten afleiden van een oud Gallisch woord *cippus*, waarmede men bedoelde eenen stam van eenen boom met zijne takken, »truncum arboris cum suis ramis," *teste* CAESARE, lib. VII, cap. 73. Op deze wijze werd het woord *cipp* en *sippe* (want *c* en *s* zijn letters, die menigmaal worden verwisseld), waarmede men eerst eenen boomstam te kennen gaf, naderhand gebezigd om daarmede het geslacht, de bloedverwantschap aan te duiden, uit hoofde de klaarblijkelijke gelijkheid, *ob manifestam similitudinem*, die er tusschen bestaat. Want even als uit den stam voortspruiten takken en loten, zoo komen van de gemeenschappe-

lijke afkomst de bloedverwanten voort. Verder is WACHTER van gevoelen, dat de beteekenis van *vrede*, waarin insgelijks het woord *sippe* werd gebruikt, moet worden afgeleid van de eerste door hem opgegevene verklaring, daar men dit woord in het vervolg als het ware bij woordverwisseling (ex metonymia), waarbij de oorzaak voor het gevolg wordt genomen, zoude hebben gebruikt, zoodat men de vereeniging van het bloed, de bloedverwantschap, voor die der zielen, den vrede, zoude hebben genomen. Hoe dit zij, het gronddenkbeeld van *sibbe* is dus niet, zooals de Heer J. D./L. schijnt te vermoeden, dat van *bloed*, maar dat van de naauwe vereeniging der bloedverwanten, en *of* omdat zij als uit denzelfden stam, *cippus*, zijn voortgesproten, en dus *stam*, *of* omdat tusschen hen de innigste *vrede*, *sibba*, is te vinden, en dan vrede.

H. O. F.

»*Van volle sibbe*." Het beteekent niet *bloed*, maar eenvoudig *uitvloeisel*. In het Friesch is het woord bekend. KILIAEN heeft: *sip*, *sibbe*, *ghesibbe*, *sibschap*, enz. ook *sippen* (sorbillare), hetzelfde als het Engelsch *sip*, teugje en *to sip*, slorpen. Het is van denzelfden oorsprong als: *zijpen*, *zijpelen*, *zuipen*, enz.

A.

»*Van volle sibbe*". Het Angelsaksisch heeft ook *sib*, en het Islandsch *sift*, *syft*, en *sifi* voor cognatus, bloedverwant; Hoogduitsch *sippschaft*, bloedverwantschap. In het Fransch vindt men *cep*, tronc ou tige de vigne; Italiaansch *ceppo*, stipes [?]; *ceps*, boeijen om de voeten der gevangenen, Italiaansch *ceppi*. In het Latijn is *sepes*, *seps*, heg, Italiaansch *sepajo*, *sepe*, *siepe*; *sepimentum*, omheining, *sepire*, omheinen. In het Deensch beteekent *sip* ingetogen; ons *cipier*, gevangenbewaarder, schijnt hieraan ook verwant. Ziet men nu de *Friesche Regtkennis* in (id. tit. 2, § 27), dan vindt men daar, met betrekking tot landkoop en landwissel, een onderscheid tusschen *sibbera* en *nijerlegerda* (naastlegger). De *naastlegger* is daar dus, die ergens naast ligt en de *sib*, die nog digter er toe behoort, en alzoo *in* ligt.

Vóór het ontstaan der maatschappelijke regeringen, bestonden er in het oudere *Friesland*, om van andere landen niet te spreken, familieregeringen, waarin de oudste van het geslacht het hoofd, de beheerder, de koning en de priester was. Zij leefden allen uit het familiegoed, en de oudste had alléén de beschikking daarover. Dat goed konde toen niet vervreemd worden, en ieder lid van de familie had voor zijn hoofd aanspraak op een gedeelte van het geheel, in het geheele eigendom. Zij vormden alzoo gezamenlijk een geheel, een (familie-) kring, *sibbe*, *sibschap*, en hij, die tot die *sibbe* behoorde, was met betrekking daartoe een *sib*. Toen nu later, ten gevolge van de ontstaande behoeften van de onderscheidene, naast elkander liggende *sibben* of *sibschappen*, met betrekking tot het beheer van hunne grenzen en ter regeling van wederzijdsche belangen, tusschen hen overeenkomsten (*maatregelen*) gesloten werden, zoo ontstonden daaruit, terwijl allen gelijke regten in dat opzigt hadden, van gelijke mate waren, maatschappen of maatschappijen, en hunne overeenkomsten bevatteden *maatregelen*. Deze *maatschappen* nu stonden tegen over de *sibben* of *sibschappen*, en daar ieder *sibschap* uit eene en dezelfde familie bestond, zoo was ieder lid daarvan een *sib*, of half *sib*, wanneer er kinderen uit een' echt van eene vrouwelijke *sib* geboren waren. En van hier met terugzigt hierop, werden de leden van eene familie later *sibben* genoemd.

D. H. H.

[V. D. N. en Ds. wijzen ter verklaring van dit woord eenvoudig op het Hoogd. *sippschaft*. De overige vier antwoorden gaven wij in hun geheel. Wij doen het echter niet, zonder te protesteren tegen de *sibschap*, die door onze geëerde medewerkers aan ons *sibbe* wederregtelijk wordt opgedrongen. Zoo min als met het Gallische *cippus*, heeft het woord eenige verwantschap met het Italiaansche *ceppo* of het Latijnsche *sepes*. Ook ons *zijpen* en *zuipen* kunnen onmogelijk tot zijne familie behooren. A., die *uitvloeisel* voor de eerste beteekenis houdt, is dus even zoo van het spoor als WACHTER, die er *boomstam* voor hield. De verwantschap, door D. H. H. ondersteld, tusschen *maatregel* en *maatschappij*, ontkennen wij insgelijks. *Maat* in *maatregel* is een geheel ander woord dan *maat* in *maatschappij*.]

Zegswijzen. Een dronkemansgebed doen (V. bl. 320, Vr. 359). Een volslagen dronkaard bidt ongetwijfeld weinig of nooit; komt hij ooit tot nadenken, zoodat gewetenswroegingen hem kwellen, dan haast hij zich, die in vernieuwde bedwelming te verdooven. Toch heeft hij soms oogenblikken van aandachtige overpeinzing: het is dan, wanneer hij zijne weinige penningen telt om te zien, hoeveel hij nog aan zijnen hartstogt kan opofferen, misschien ook meermalen om te onderzoeken, hoeveel hij voor noodzakelijke voeding en nachtverblijf nog over heeft of dient te besparen. Dit is zijne devotie, dit is een dronkemans gebed.

C. W. BRUINVIS.

[Wij meenen, dat het punt van vergelijking te vinden is in het tellen van de geldstukken door den dronkaard en het tellen der paternosterkralen door den bidder.]

Zegswijzen. Zwijgen als een mof. Het is bekend, dat in vorige eeuwen de *mof*, thans alleen door de »teedre Jofferschap" en haar, die de lente des levens reeds achter zich hebben, gebruikt, om de »handekens" voor najaars- en winterkoude te vrijwaren, meer algemeen gebezigd werd, en zelfs de mannen deze verwarmingstoestellen niet verwierpen. HOOFTS »*Indien dit boschje klappen kon*", zou, met eenige variatiën, ook voor den mof ge-

bruikt kunnen worden, stilzwijgende briefdraagster der minnende hartjes, getuige hoe:

Zuivre hebbelijke handjes,
Zinnediefjes, stookebrandjes,
Die een zieltje waar gij tast,
Blijft aan elken vinger vast.

als de mof wel geweest, en nog wel zijn zal!— Bovendien hoevele andere zaken zal de mof niet overgebragt hebben, onschuldige en soms schuldige in de oogen van een' ambtenaar voor den uit- en invoer aan de poorten onzer steden! — 't Komt ons daarom voor, dat het gezegde: *zwijgen als een mof*, aan deze geestige jokkernijen en andere kunstgrepen zijn' oorsprong te danken heeft.

EEN BONTWERKER.

[Hoe vernuftig ook bovenstaande afleiding zij, is het zeker eenvoudiger de spreekwijze af te leiden van *mof*, d. i. Westfalinger; even als men zegt: *zoo groen als een mof*, om de argelooze eenvoudigheid der Duitsche nieuwelingen, die in ons land komen, aan te duiden, zoo gaf hun bescheiden stilzwijgen, ten deele toe te schrijven aan hunne volslagen onbekendheid met onze taal, aanleiding tot de spreekwijs: *zwijgen als een mof*. — De derde uitdrukking, waarnaar gevraagd wordt: *vloeken als een ketellapper*, is eene verbastering van de zegswijs, onder de Katholieken in zwang: *vloeken als een ketter*, — eene verbastering, te eerder ontstaan, omdat onder de ketellappers voorheen veel *Heidens* (*Zigeuners*) scholen, die het in de kunst van vloeken tamelijk ver gebragt hadden, misschien ook omdat de vloeken in het gesprek *ingelapt* worden.]

Spreekwoord. »Het kan den blaauwen niet trekken" (V. bl. 320, Vr. 363). In het door L. D. F. bedoelde geval gebruikt men soms de spreekwijs (geen spreekwoord): » Dat kan bruintje niet trekken," en dan ligt de toepassing voor de hand. J. M.

[Op de variant: *bruintje, de bruine* of *de bles*, maken ook J. J. M. Oz., A. en Ds. opmerkzaam.]

Don Carlos, Prins van Spanje, enz. (V. bl. 320, Vr. 364). HISPANUS vraagt, welke boeken of geschriften de geschiedenis behandelen van *Don* CARLOS, den zoon van FILIPS II. Natuurlijk 1°. de Spaansche geschiedschrijvers, die uitvoerig over de regering van FILIPS geschreven hebben. Maar hij zie vooral LLORENTE'S *Geschiedenis der Inquisitie*, die het proces van CARLOS uitvoerig behandelt. Hij vergelijke DE CASTRO'S *Geschiedenis der Spaansche Protestanten*, door Dr. AREND in 't Hollandsch vertaald (Amst. 1854). DE CASTRO is wel zeer partijdig en ligtgeloovig, maar hij haalt de bronnen aan en geeft dikwijls — als men hem vertrouwen mag — de eigen woorden zijner zegsmannen weder. — Wil HISPANUS eene dichterlijke verdediging van CARLOS, hij leze SCHILLERS *Treurspel*. SCHILLER heeft hem, geloof ik, meesterlijk opgevat, en het is nog niet bewezen, dat zijne voorstelling de ware niet is. P. A. T.

[J. M. verwijst naar het werk van LLORENTE; H. VAN ROLLEMA naar eene *Levensschets van* KAREL, in den *Vriend des Vaderlands*, 1836, N°.6, en LEGENDO ET SCRIBENDO naar eene verhandeling van G. VROLIK, in de *Vaderl. Letteroefening* 1855, N°. IX. bl. 421 volgg.]

François van Pradelis en Dirk Bartten (V. bl. 320, Vr.365). Beide hoofdlieden zijn mij van elders niet bekend; de nering echter, welke de Vlamingen in *Leyden* kwamen uitoefenen, is de lakennering. Ds.

De acht kwartieren van Karel Hertog van Gelder (V. bl. 329, Vr. CCII). Eene naauwkeurige afbeelding der wapenschilden, geplaatst rondom het beeld van KAREL VAN EGMOND, Hertog van *Gelre*, op zijn praalgraf in de Groote kerk te *Arnhem*, is te vinden in een keurig opstel van A. OLTMANS, in den zesden jaargang van de *Kunstkronijk*, bl. 33—38. Zij volgen van de regter naar de linkerzijde aldus:

Kleef en *Mark*, *Gelre* en *Gulik*, *Beijeren* en *Henegouwen*, *Berry*, *Arkel*, *Bourgondië*, *Bourbon*, *Bourgondië*.

De Heer OLTMANS ziet daarin teregt de acht kwartieren:

Vaderszijde.	*Moederszijde.*
GELRE.	BOURBON.
KLEEF en MARK.	BOURGONDIË.
BOURGONDIË.	BEIJEREN.
ARKEL.	BERRY.

Arkel wordt niet ten onregte daarbij genoemd, want de echtgenoot van JAN, Heer (niet Graaf) van *Egmond*, KARELS overgrootvader, was MARIA, dochter van JAN van *Arkel* en JOHANNA van *Gelre*. — Met de komst van Hertog ARNOLD tot de regering in 1423 verving, in zijn geslacht, het wapen van *Gelre* dat van *Egmond*, zoo als uit eene menigte nog voorhanden bezegelde charters blijkt: van daar, dat *Egmond* onder KARELS kwartieren niet voorkomt. I. A. N.

Eene plaats in de Mémoires de la Belle Gabrielle (V. bl. 329, Vr. CCIII). C. L. spreekt van het maken van het teeken des kruises *à rebours*, en vraagt eene volledige beschrijving van eene feestelijkheid als die, welke hij heeft vermeld gevonden t. a. p. in de *Mémoires de la Belle Gabrielle*. De lezing daarvan bragt mij in gedachte: *Une messe à rebours*, die vermeld wordt in een proces, dat omstreeks 1672 of 1673 te *Parijs* gevoerd werd tegen *Monseigneur l'Abbé* D'AUVERGNE, EMMANUEL THÉODORE DE LA TOUR, *Prince et Cardinal de Bouillon*, ter zake dat hij, bijgestaan door de destijds zeer beruchte giftmengster en priesteres der zwarte kunst, VOISIN, eene heiligschennende bezwering had doen uitvoeren in zijne tegenwoordigheid, met het oogmerk om den geest van zijnen bloedver-

want en erflater, den beroemden TURENNE, uit het doodenrijk op te vorderen, en van die schim te vernemen de onbekende legplaats van eenen schat, dien de maarschalk zou hebben nagelaten. — De geheele toedragt der zaak is min of meer uitvoerig medegedeeld in: ALEX. DUMAS, LOUIS XIV *et son siècle. Edition de l'omnibus littéraire*, tom. VII. p. 60 etc.

ALEXANDRE DUMAS heeft, naar diens opgave, zijne wetenschap geput uit de *Archives de la Police*, tom. I. p. 198 *et suivantes*, hetgeen niet overbodig is te vermelden, bij het geringe vertrouwen, dat hij als geschiedvorscher verdient. — Ter aangewezene plaats in zijne *Siècle etc.* leest men onder andere, dat die bezwering zou plaats gehad hebben in de hoofdkerk van *St. Denis*, en dat de bezweerders en hunne medepligtigen, bestaande uit den genoemden kardinaal van BOUILLON, diens twee kamerheeren, — twee priesters, — en eindelijk de beruchte VOISIN zelve, te dier plaatse door eenen hulpvaardigen dienaar der kerk (Sacristain) waren binnengelaten en verborgen gehouden. En verder:

»A onze heures sonnant les sacrilèges sortirent de leur cachette et entrèrent dans l'église. Les deux prêtres devaient dire la messe diabolique c'est-à-dire la *messe au rebours*."

»On alluma cinq cierges de bougie noire, une manière d'autel fut dressé, les livres Saints y furent placés contrairement à l'ordre qu'ils occupent dans le sacrifice divin qu'on allait parodier, le crucifix fut renversé la tête en bas. Les deux prêtres passèrent leur chasuble à l'envers."

»Le hasard fit que, cette nuit-là même, un orage grondait au ciel: on eut dit que cette profanation l'irritait et que Dieu faisait entendre sa voix tonnante pour avertir ceux qui l'offensaient qu'il était temps encore de ne point aller plus avant. La VOISIN avait prévenu les assistants que, selon toute probabilité, le fantôme fendrait l'autel par la milieu et apparaîtrait au moment de la consécration."

»Cependant l'orage semblait redoubler depuis que la messe sacrilège était commencée. A mesure qu'on s'avançait vers l'instant de la consécration, le tonnerre devenait plus éclatant et les éclairs plus livides et plus rapprochés. Enfin au moment où le prêtre LESAGE élevait l'hostie, évoquant Satan au lieu d'évoquer Dieu, un cri aigu se fit entendre, une dalle du choeur se souleva et un fantôme apparut secouant son suaire."

»Alors tout se tut, messe sacrilège, orage vengeur; les assistants tombèrent la face contre terre, et une voix fit entendre ces paroles:

— »Misérables! ma maison, que tant de héros ont illustrée, va désormais déchoir et s'avilir; tous ceux qui porteront le nom de BOUILLON sont à l'avance déshérités de ma gloire, et avant un siècle, ce nom sera éteint; le trésor que j'ai laissé, c'est ma reputation, ce sont mes victoires; n'en cherche donc pas d'autres, indigne que tu es!"

»A ces mots le fantôme disparut."

»Etait-ce une comedie préparée par la VOISIN, ou Dieu permit-il que l'ordre naturel des choses fut interverti pour punir les profanations? Voilà ce qu'on ne sut jamais; mais tels sont les faits que constate la déposition de la femme de chambre ROSE."

Mogt het gebeuren dat het vorenstaande ongenoegzaam ware om den vrager tevreden te stellen, zoo zal hij ongetwijfeld meerdere inlichting kunnen vinden in: KLEUKER, *Magikon*, 2 Bde., Frankf. und Leipzig 1784; TIEDEMANN, *De artium magicarum origine*, Marburg 1787; HORST, *Zauberbibliothek*, 6 Bde. Mainz 1820—1826.

§. §.

Verwantschap tusschen Balduinus van der Aa en Pieter en Hendrik van der Aa (V. bl. 330, Vr. CCV). De inzender dezer vraag heeft mij eene groote dienst bewezen door in DE NAVORSCHER een onderwerp ter sprake te brengen, voor mij van veel belang.

BALDUINUS VAN DER AA is toch de laatste persoon, tot wien ik met voldoende zekerheid mijn geslachtsregister kan doen opklimmen, en ofschoon ik den vrager eenige inlichtingen kan verschaffen, zoude het mij hoogst aangenaam zijn, zoo eenige der ijverige onderzoekers in dit Tijdschrift hieromtrent meerder licht konden ontsteken. Dat de vermaarde boekdrukker PIETER VAN DER AA tot onze familie behoorde, werd reeds lang vermoed, daar een gedicht, ter eere zijner zilveren bruiloft, zich in het oorspronkelijke handschrift onder onze familiepapieren bevindt. Uit dit gedicht blijkt, dat P. VAN DER AA in 1697 met ANNA CROESEN in het huwelijk trad (*), hetgeen ten duidelijkste het vermoeden van A. J. VAN DER AA (*Biogr. Woordenboek*, dl. I, sub voce PIETER VAN DER AA) wederlegt, dat hij de vader van BALDUINUS zoude geweest zijn, daar deze reeds in 1713 tot predikant te *Zwolle* beroepen werd. BALDUINUS had echter later als predikant te *Leyden* groot ongenoegen met zijn' collega en een groot deel van den kerkeraad, hetgeen tot een kerkelijk twistgeding aanleiding gaf, waarvan een aantal acta in het rijke archief der Luthersche gemeente te *Amsterdam* aanwezig zijn. Uit deze stukken,

---

(*) De zilveren bruiloft werd eerst in 1723 gevierd, gelijktijdig met het huwelijk zijner dochter JOHANNA, met DIEDERIK GARLICH Deze was de Amsterdamsche ouderling, die bij zijn overlijden in 1759 *f* 30,000 tot een fonds voor opleiding van Luthersche studenten vermaakte (Vgl. DOMELA NIEUWENHUIS, *Feestgave*, bl. 10.).

waarvan de Hoogleeraar DOMELA NIEUWENHUIS mij de welwillende inzage heeft verleend, blijkt, dat PIETER VAN DER AA, toenmaals oud-lid van den Leydschen kerkeraad, de oom van BALDUINUS was. Nu zoude ik echter gaarne den vader van BALDUINUS kennen, maar zal dit bezwaarlijk met zekerheid kunnen worden bepaald, daar men mij berigt heeft, dat de Leydsche doopboeken van dien tijd niet meer aanwezig zijn. Door de welwillende tusschenkomst van den Heer BODEL NIJENHUIS, bezit ik een extract uit de boeken van het Leydsche boekdrukkersgilde, waaruit het volgende, aangaande de familie VAN DER AA, blijkt. Den 1sten November 1668 werd PIETER BOUDEWIJNSSE VAN DER AA leerling bij D. VAN GAASBEEK, en den 16den November 1677 vrijmeester. Hij nam in 1693 BOUDEWIJN VAN DER AA tot leerling aan, die in 1698 als vrijmeester voorkomt. Den 17den November 1714 werd de reeds meermalen genoemde PIETER VAN DER AA vrijmeester zonder leerjaren; hij was dus een zoon van een' gildebroeder, allerwaarschijnlijkst van den eerstgenoemde, PIETER BOUDEWIJNSSE. Den 2den October 1719 werden de twee broeders, BOUDEWIJN en PIETER JANSZOON VAN DER AA, na leerjaren, vrijmeesters. In 1736 werd BOUDEWIJN VAN DER AA, vermoedelijk een zoon van den vermaarden PIETER, vrijmeester, hij was in 1749 hoofdman van het gild; hij schijnt omstreeks dien tijd overleden te zijn, want in 1751 werd het fonds van BOUDEWIJN en PIETER VAN DER AA verkocht. Eindelijk werd in 1769 CORNELIS VAN DER AA, na leerjaren, vrijmeester, deze is zonder twijfel de bekende historieschrijver van dien naam, die in 1749 te *Leyden* geboren, zich als boekhandelaar te *Haarlem* vestigde.

Blijkens de voornamen waren al deze drukkers voorzeker aan elkander verwant. Gaarne wenschte ik, dat een der Navorschers mij hieromtrent meerdere zekerheid kon geven, vooral wat den laatstgenoemde, CORNELIS VAN DER AA, betreft. Mijn grootvader, Mr. PIERRE JEAN BAPTISTE CHARLES VAN DER AA, bestreed deze verwantschap steeds, maar daar hij een ijverig Patriot, ja in 1795 zelfs secretaris van het Comité Revolutionair te *Amsterdam* was, is het bij de hevige partijschap dier dagen niet onmogelijk, dat hij eene familiebetrekking met den vurigen Oranjeklant niet begeerde te erkennen.

De in de vraag genoemde HENDRIK VAN DER AA komt in het Leydsche boekdrukkers gilde niet voor; deze, de jongere broeder van PIETER, was ook geen drukker, maar wel graveur (vgl. A. J. VAN DER AA, *Biograph. Woord.* dl. I *in voce*).

Ten slotte wenscht vrager nog eene opgave der afstamming van BALDUINUS uit FILIPS VAN DER AA; ik moet echter erkennen, dat, hoe streelend ook voor mijne ijdelheid, de verwantschap tusschen mijne familie en het Brabandsche adellijke geslacht VAN DER AA, dat in het verbond der Edelen eene zoo eervolle plaats bekleedde, geenszins historisch te noemen is. Het eenige bewijs daarvoor, mij ten minste bekend, is, dat ADOLF VAN DER AA (vgl. KOK en A. J. VAN DER AA), GERARD VAN RANDENRODE, *geseyt* VAN DER AA (men zie zijne graftombe in *'s Gravenhage*, in plaat gebragt in DE RIEMERS' beschrijving dier stad; deze is voorzeker dezelfde, die bij KOK en A. J. VAN DER AA eenvoudig GERARD VAN DER AA genoemd wordt) en allerwaarschijnlijkst ook de bovengenoemde FILIPS VAN DER AA, hetzelfde wapen voerden, dat thans nog bij mijne familie in gebruik is. Maar is zulks een voldoend bewijs, vooral bij een' geslachtsnaam van zoo algemeene beteekenis als VAN DER AA? *Aa* of *Aha* beteekent toch in het Oud-Duitsch *water* (allerwaarschijnlijkst eene verbastering van het Latijnsche *aqua*, dat men insgelijks in *Aken* (*Aachen*, *Aix*) weêr vindt; vandaar, dat vele riviertjes en beken in *Brabant*, onze oostelijke provinciën, *Westphalen*, enz. *de Aa* heeten (zelfs in *Zwitserland*, canton *Aarau*, vindt men eene rivier de *Aa*, gelijk in *Tyrol* de *Aach* en de *Ache*). Toen nu de geslachtsnamen ontstonden moesten vele, elkander geheel vreemde personen, die aan een zoodanig riviertje *de Aa* woonden, den naam VAN DER AA ontvangen, en werd die geslachtsnaam even algemeen als VAN DER BEEK, TE WATER en andere diergelijke namen. Onder den Nederlandschen adel zijn ons, behalve het bovengenoemde geslacht, nog bekend: een ander, insgelijks uit *Brabant* afkomstig, dat echter een geheel verschillend wapen voerde (vgl. ROUCK en BUTKENS); het geslacht PEINSE of PEYNSE VAN DER AA en de bezitters der Utrechtsche heerlijkheid *ter Aa*, welke, daar zij sedert het midden der XVde eeuw een' zijtak van het aloude huis RENESSE vormden, den naam van RENESSE VAN DER AA voerden. Thans bestaan er onder den fatsoenlijken burgerstand meer dan eene familie VAN DER AA, en komt deze naam in *Twenthe* en *Westfalen* onder de landlieden zeer menigvuldig voor. Bij een' zoo algemeenen naam gelooven wij dus, dat er meer dan identiteit van wapens gevorderd moet worden, om afstamming of verwantschap te bewijzen. Het schijnt toch in ons land meermalen gebeurd te zijn, dat burgerlijke familiën zich de wapens van uitgestorvene adellijke geslachten van denzelfden naam hebben aangematigd. Ik kan mij ten minste niet voorstellen, dat zoo velen hunne adellijke afkomst zouden hebben verloochend; want hoewel door de omstandigheden de adel in *Holland* langzamerhand zijnen politieken invloed verloor, zoo was die stand over het algemeen in onze Republiek zeer geacht en gezien, ge-

lijk de geheele geschiedenis harer vestiging ten duidelijkste aantoont. De verachting van den adel, waardoor vele Edelen genoopt werden hunne afkomst te verbergen, is eerst eene vrucht der Fransche omwenteling.

Nu ik de voorgestelde vraag naar mijn vermogen zoo volledig mogelijk heb beantwoord, verzoek ik wederzijds om over het besprokene onderwerp nadere inlichtingen te ontvangen, en wel 1°. aangaande het geslacht RANDENRODE VAN DER AA. KOK geeft eene vrij duistere genealogie, beginnende met GERARD VAN DER AA, den onderteekenaar van het Verbond der Edelen, maar ik wilde gaarne hooger opklimmen en den oorsprong van den naam RANDENRODE weten (dit is zeker, gelijk de uitgang aanwijst, oorspronkelijk de naam eener plaats, maar de ligging daarvan is mij geheel onbekend), 2°. aangaande het geslacht PEYNSE VAN DER AA en bepaaldelijk van den beroemden krijgsman, tijdens het beleg van *'s Hertogenbosch*, veelal slechts eenvoudig PINSEN genoemd. (KOK verwijst op dit artikel van de *A* naar de *P*, maar geeft daar, gelijk wel meer bij hem gebeurt, niets.)

P. J. B. C. ROBIDÉ VAN DER AA.

PS. Na het stellen dezer regelen, kwam in mijn bezit: *Eenentwintig Predikatiën*, door C. C. H. VAN DER AA (gelijk bekend is, den zoon van BALDUINUS). Voor dit werk, waarnaar ik reeds lang vergeefs gezocht had, staat eene *Opdragt aan Mejuffrouw*, ANNA MARGARETA CROESEN, *weduwe van den Heere*, PIETER VAN DER AA, *Ridder van St. Marcus, enz. mijnen Heere*, DIEDERICH GARLICH *en Mejuffvrouw*, JOHANNA VAN DER AA, *zijn Ed. huisvrouw, Mejuffvrouw en zeer geëerde Moey! Mijnheer en veel geachte Neef! Mejuffrouw cn veel geachte Nicht!* Vergeleken met hetgeen uit de kerkelijke stukken blijkt, is het duidedelijk, dat hier *moey* in den zin van *oudtante* moet worden genomen. Overigens blijkt uit deze opdragt, dat D. GARLICH grootendeels de studie van C. C. H. VAN DER AA had bekostigd, als ook dat PIETER VAN DER AA reeds vóór 1747 moet overleden zijn, daar dit werk in 1748 in het licht verscheen, terwijl onder de voorrede 9 November 1747 staat.

Ook heeft men mij berigt, dat er een Doopsgezinde predikant VAN DER AA geweest zou zijn, omtrent wien ik gaarne eenige meerdere inlichtingen zoude ontvangen.

Johan Kandio (V. bl. 330, Vr. CCVIII). Is het verhaal, dat J. KANDIO in het begin der vorige eeuw (na 1709) naar *Rusland* vertrok om den bijbel in het Russisch te vertolken, wel gegrond? Bekend immers zijn de, thans uiterst zeldzame bijbel in de nog in gebruik zijnde Slavisch kerktaal, op last van Czaar ALEXIS MICHAILOWITS, in 1665 te *Moskou* uitgegeven, en de bijbel in het Russisch, onder PETER *de Groote*.

L. J.

[De vraag omtrent JOHAN KANDIO blijft naar voldoend antwoord wachten.]

G. Marggrave de Liebstad (V. bl. 331, Vr. CCXII). Sedert ik eene vraag over dien persoon heb gedaan, is het mij gebleken dat zijn voornaam niet GUILLAUME, maar GEORGE was, en wel uit een werk, getiteld: *Historia naturalis Brasiliae, in quâ continentur* GUILLELMI PISONIS *de Medicina Brasiliensi Libri quatuor, et* GEORGII MARCGRAVII DE LIEBSTAT, *Historiae rerum Brasiliae naturalium Libri* VIII, *cum Appendice de Tapuyis et Chilensibus.* JOANNES DE LAET *in ordinem digessit, annotationes addidit, supplevit et illustravit. Lugd. Bat.* HACKIUS, *et Amst. ap.* LUD. ELSEVIER, 1648, in fol., met meer dan 500 figuren.

Van PISO verscheen nog: GULIELMI PISONIS, *Amstelredamensis, de Indiae utriusque Re naturali et medica Libri quatuor. Amst.* LUD. *et* DAN. ELSEVIER. (vel.) *Sumptibus* ELSEV. 1658.

De Heer CHARLES PIETERS, in zijne *Annales de l'imprimerie Elsevirienne*, Gand. 1851, zegt, bl, 215, over dat laatste werk:

»On joint ordinairement cet ouvrage à l'histoire naturelle de *Brésil* du même auteur. Les *Historiae naturalis Indiae orientales Libri sex*, sont du médecin JACQUES BONTIUS; G. PISON les rédigea et les commenta. Il y a 72 figures médiocres ou plutôt mauvaises."

Er is nog eene aanklagt voorhanden van Mr. THEOD. GOOL, Schout van *Leyden*, tegen Dr. CHRISTIAAN MARCKGRAEF, Med. Doct., geboren in *Dresden*, die zich schuldig had gemaakt wegens laster tegen onze regering, Dato 3 Aug. 1674.

..R. E.

VRAAGTEEKENS.

166. — *Schijndood.* Wat is toch de zuivere vertaling van *schijndood* in het Fransch? In mijne *Dictionnaires* kan ik het woord niet vinden, en toen ik er onlangs een' Franschman naar vroeg, liet hij mij ook in het onzekere; hij meende: *léthargie* of *syncope*, maar ik meen, dat *schijndood* meer zegt.

MAC.

---

167. — *Schoenlapper.* Is er eenig verband tusschen de benaming » *Schoenlapper*", toegepast op een geregt, bestaande uit appelen, brood, rozijnen, krenten, suiker enz., en die, op iemand, welke versletene schoenen herstelt?

E. G. LING.

168. — *De Verjongingsbron.* Meermalen heb ik gelezen van eene bron, die de kracht heeft al degenen, die zich daarin baden, eene nieuwe jeugd te schenken, in 't Fransch genaamd: *La Fontaine de Jouvence.* Zoude ie-

mand der H. H. Navorschers in staat en genegen zijn, den oorsprong van dat sprookje in dit Tijdschrift mede te deelen?

ERIKA.

169. — *De Larix.* Is de larix, op dit oogenblik nog niet zeer algemeen, doch welken men o. a. in *Gelderland* meer en meer begint aan te kweeken, een boom die in vroegere eeuwen veelvuldig in ons Vaderland voorkwam?

AGRICOLA.

170. — *De plataanboom.* Is het waar, dat de platanus in vroegere eeuwen veelvuldig in *Gelderland* voorkwam, doch dat, nu omtrent eene eeuw geleden, genoegzaam alle boomen van dat geslacht in één jaar stierven? Zoo ja, wanneer had dit plaats en aan welke oorzaak was die sterfte toe te schrijven?

AGRICOLA.

171. — *Daghuren in verschillenden tijd.* Kan iemand mij opgeven, hoe hoog op verschillende tijdstippen in ons Vaderland, in het bijzonder op de *Veluwe* en in de Graafschap *Zutphen*, de daghuren gesteld waren?

AGRICOLA.

172. — *Joris Wybo* (*Georgius Sylvanus*). Kan iemand mij ook aanwijzen, waar iets naders omtrent dezen Predikant te vinden is, behalve hetgeen gezegd wordt door BRANDT, *Hist. der Reform.* 1e deel, door J. VAN WESEMBEECK, *Beschrijv. van den staet der Religie* etc. en in zijne *Gheestelycke Liedekens*, Gorkum. 1596?

LORENCIUS.

173.—*Almonde.* Het aanzienlijke geslacht, waaruit PHILIP VAN ALMONDE, Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Vriesland*, gesproten is, staat niet in betrekking tot het oude adellijk huis van ALMONDE, dat reeds vroeger was uitgestorven (*Zuid-Hollandsche Volks-Almanak* voor het jaar 1838: *Levensschets van Mr.* J. C. DE JONGE). Kan iemand der H. H. Navorschers mij dan ook opgeven den oorsprong van het aanzienlijke geslacht waaruit ALMONDE gesproten is; den vader van ALMONDE; den gang van het oude adellijke huis; wanneer en met wien het uitgestorven is; waar die twee geslachten te huis behoorden; en tevens welke wapens die beide geslachten voerden?

T.

174. — *Jonas.* Ik ben in het bezit van een wapenbord, waarop het wapen der familie JONAS staat, welke familie tegenwoordig in *den Briel* is, maar die in het laatst der vorige eeuw te *Schiedam* te huis behoorde. Onder dat wapen staat: JONAS HERMSEN.
SUSANNA VAN OPHUISEN.
Eheluiden. 1659.

Nu is mijne vraag, of iemand der H. H. Navorschers mij kan mededeelen, wat het woord HERMSEN beteekent; de *naam* toch kan het niet zijn, want dan zou het voor JONAS moeten staan, zoo als bij SUSANNA VAN OPHUISEN eerst de *naam* en dan de *van* staat.

T.

175. — *De Gravin Golowkin.* — Kan iemand der H. H. Navorschers mij ook opgeven, wie *Madame la Comtesse Douairière* DE GOLOWKIN, *neé* DE SAUMAISE was?

T.

176. — *Joachim Ambert.* Deze Fransche Officier was schrijver o. a. van de: *Esquisses Historiques Psychologiques et critiques de l'Armée française.* Gaarne vernam ik eenige bijzonderheden nopens het leven en de lotgevallen diens mans?

JOHANNES.

177. — *Een sabel van de Ruijter.* Op de openbare verkooping van de nagelaten rariteiten van Mr. CORNELIS STEENGRACHT, *Heer van Oost- en West-Souburg*, enz., gehouden te *'s Gravenhage*, op den 18den April 1782, door de Boekverkoopers BACKHUYZEN en SCHEURLEER, werden verkocht: een fraaije scheepshouwer door den Admiraal DE RUIJTER zelven gedragen met een verguld zilveren gevest voor *f* 260,— en een andere sabel, door DE RUIJTER op een' Turkschen zeeroover veroverd, voor *f* 82,20.

Door wien zijn die zeldzaamheden toen gekocht? Worden zij tegenwoordig nog in een of ander kabinet bewaard, of zijn ze als zoo menig belangrijk stuk door verwaarloozing verloren geraakt?

φ^2—φ.

178. — *De verkeerde wereld.* Even als van *'t Luilekkerland*, zoo had men in 't begin dezer eeuw ook nog eene kinderprent van *de Verkeerde Wereld.* Bestaat er eene legende of sprook, waarin die voorstelling haren grond vindt?

J. M.

179. — *Arbele.* Wie was ARBELE, aan welke P. C. HOOFT een fraai dichtstuk rigtte met het verzoek, dat zij hare rijmen in 't licht mogt geven? Zie HOOFTS *Gedichten*, dl. II. bl. 162, uitgave van W. BILDERDIJK.

J. C. K.

180. — *Philip van Almonde.* Bestaat er ook een afbeeldsel van PHILIP VAN ALMONDE, Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Vriesland*, voor wien een gedenkteeken in de Katharina-kerk te *Brielle* is opgerigt?

Is hij gehuwd geweest? zoo ja, met wie, en heeft hij kinderen nagelaten?

Welke ziekte heeft hem aangetast? Waar ligt zijn ligchaam begraven?

Bestaan er ook heden nog afstammelingen der familie ALMONDE?

T.

181. — *Thomas Vlieger.* Er is nog geen antwoord ingekomen op de vraag naar TH. VLIEGER (*Nav.* I. bl. 314), aldus luidende: »In HALMA's *Tooneel der Nederlanden*, wordt TH. VLIEGER veelvuldig aangehaald als schrijver van een werk: *de comitibus Hollandiae et Zeelandiae.* Zie b. v. de artikelen *Albrecht Beiling*, *Abcou*, enz. Intusschen schijnt *en* die schrijver *en* dat werk bij alle onze letter- en geschiedkundigen onbekend te zijn. Weet iemand mij op het spoor te helpen, hij zal verpligten W. M. Z.", die het eerst de vraag gedaan heeft, en hij zal ook verpligten T.

182. — *Nijmeegsche Munten vóór* 1576. De ondergeteekende verzoekt langs dezen weg H. H. Numismatici ten vriendelijkste, hem op te willen geven, welke Nijmeegsche munten, geslagen vóór 1576, en niet voorkomende in het derde deel van het *Muntwerk* van Prof. P. O. VAN DER CHIJS, hun bekend zijn. De opgave van elke variëteit, zoude hem veel genoegen doen. Mogt iemand genegen zijn, hem zulke munten in ruiling af te staan, zulks te vernemen zoude den ondergeteekende nog aangenamer zijn. W. J. DE VOOGT.

183. — *Portret van Johannes Gelasius.* Herinner ik mij wel, dan is voor eenige jaren op eene openbare Boekverkooping (die van den Heer COLLOT D'ESCURY?) onder andere verkocht het portret van JOHANNES GELASIUS, Predikant te *Oudewater* en dáár na de inneming der stad in 1575 door de Spanjaarden opgehangen. Kan men mij ook zeggen, waar dat portret gebleven is? Dr. RÖMER.

184. — *MSS. over Rederijkers.* Op den Catalogus der *Bibl. Heringana*, 1841 vind ik onder de MSS. bl. 30:

N°. 94. *Ordonnansie der Rethorykers van de Nardus Bloeme der stad Goes met Request aan en Apostil van Bailliu, Burgemeesters en Schepenen dier stad van den 3den Oct.* 1563. fol. en bl. 31:

N°. 102. *Het berigt nopens de Veersche Rederykkamer*, enz., door H. TOLLÉ enz. 4°.

Beide MSS. zijn toen gekocht door den Heer JACOB, boekhandelaar te *'s Hage.* Waar berusten zij thans? Dr. RÖMER.

185. — *Titelvignet der Beschrijving van Brielle.* Kan iemand der H. H. Navorschers ook eene verklaring geven van het vignet, dat staat op het titelblad van de *Beschrijving van Brielle en den lande van Voorne*, door CORNELIS VAN ALKEMADE en P. VAN DER SCHELLING. Het vignet is gemaakt door F. VAN BLEYSWIJCK en draagt het opschrift: *Tolerate labores.* Hij, die eene verklaring kan geven van dit vignet, zal hoogst verpligten T.

186. — *Huwelijk van Prins Willem I en Charlotte van Bourbon.* Zijn er ook eenige bijzonderheden opgeteekend, aangaande het voltrekken van het huwelijk in 1575 van WILLEM I, Prins van *Oranje*, met Prinses CHARLOTTE van *Bourbon?* T.

187. — *Hendrik van Kast.* Weten H. H. Navorschers ook nog iets meer van den Heer HENDRIK VAN KAST, Parochipaap van *West-Baarland*, dan alleen, dat hij het gasthuis te *Brielle* gesticht heeft in 1293? T.

188. — *Wapen van Anna Maria Schürman.* Was het wapen dat ANNA MARIA SCHÜRMAN voerde een *groene boom* (wilg?) op een *zilveren veld?* Of was dit het wapen van eene andere familie SCHUURMAN of SCHUURMANS?
J. D.
L.

189. — *Een Joodsch-Duitsch Spreekwoord.* In het hier te lande gesproken Joodsch-Duitsch hoort men vaak het spreekwoord: *Te Leyden is het geschied, te Delft is het een jaar geworden*, bezigen, wanneer men te kennen wil geven, dat men aan een medegedeeld verhaal geloof weigert. Is dit spreekwoord ook elders in zwang? En heeft het ook eene historische beteekenis? — 5 —

190. — *Schiedamsche Courant.* Welke waren de letterkundige verdiensten der *Schiedamsche Courant*, die in het begin dezer eeuw het licht zag?

NB. Zij bevatte een aantal logogryphen en charades, en daaraan werkte onder anderen de bekende letterkundige P. L. VAN DE KASTEELE. C.

191. — *Beschrijving van Delft bij Boitet.* Wij meenen ergens gelezen te hebben, dat deze *in folio* zonder naam uitgegevene *Beschrijving* door BOITET zelven vervaardigd is. Wie kan ons nadere inlichtingen geven? C.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

JOHANNES gelieve over *Philippine* den *derden* Jaargang van ons Tijdschrift, bl. 303, op te slaan, waar hij 't antwoord zal vinden op eene vraag, daarover voorkomende in *Nav.* II. bl. 310. Wat de regels betreft, daarbij in acht te nemen, ieder meisje heeft daarvan een eigen wetboek, en er is maar ééne algemeen geldige wet, t. w. deze, dat JOHANNES altijd zijne *Philippines* verliezen moet.

Tot narigt van B. t. D. diene, dat de succade van meloen- of kanteloepschillen bereidt wordt.

Eene fabriek ter bereiding van *caoutchouc* en *geta pertsja* bestaat er te *Haarlem*, vroeger onder directie van den Heer J. VAN GEUNS, thans aan den Heer H. DE CLERCQ, GBZ. overgegaan; te *Amsterdam*, van de Heeren MUNNICH en BEEKE.

AANTEEKENINGEN.

Bijdrage tot de geschiedenis der kwakzalverij. Als proeve van bewijs, dat niet alleen in onzen tijd door wijdloopige en opgesmukte aankondigingen getracht wordt, de aandacht van het ligtgeloovig publiek tot zich of 't zijne te trekken, en men op die wijze, zoo als 't genoemd wordt, zijne beurs zoekt te maken (men denke hier slechts aan de Hallowaypillen, Revalenta Arabica, enz.), maar dat ook in vroegere tijden hetzelfde gebeurde, strekke de volgende mededeeling van eene *Bekentmakinge van alle Breuken in* 24 *uuren te genezen*, van JOHAN HERMAN FRANCKEN, welke gedrukt voor ons ligt.

BEKENTMAKINGE.

Van alle BREUKEN in 24 uuren te genezen.

Dat nu voor de derdemaal hier is aangekomen, den wydvermaarde Konstenaar, JOHAN HERMAN FRANCKEN, althans Stads Operateur, Oculist, Steen- en Breuk-Snyder: mitsgaders Vroed-Meester en Vrouwen-Docter in deze qualiteiten door haar Ed. Agtb. de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad *Amersfoort* aangestelt.

Van deszelfs Konst en uitmuntende Wetenschappen, hebben niet alleen met veel Loftuitingen en roem geschreven, de Hooggeleerde Heer JOAN SERMES, en den zeer schranderen en Heelkundigen Heer ABRAHAM TITSING, maar zelfs de Heeren Professoren in haar openbare Lessen, pryzenze dezen FRANCKEN zyn Konsten en prefereren die voor de beste.

Dezen opgemelden Konstenaar, heeft in 't byzonder veel wetenschappen, rakende de Vrouwelyke Secte, zo dat hy alle Gebreken derzelve met veel oplettentheid van Jongs aan heeft nagespeurt; hem verpligtende, niet alleen om dat hy (gelyk alle andere Menschen) uit een Vrouw is voort gesproten, maar om de veele en welbekende deugden van Vrouwen, waar van hy zo veel dit papier kan houden zal aanroeren, die genoegzaam zullen zien laten, dat hy zig niet zonder redenen tot haaren dienst heeft meest alleen bequaam gemaakt, als SARA, ESTHER, ABIGAEL, REBECCA, RACHEL, SUSANNA, THECUITIS, HOLDA, JUDITH, ANNA VAN SAREPTA, JOSABA, RUTH, DEBORA en JAHEL.

In het Nieuwe Testament is het getal van deugdzame Vrouwen ook overmatig groot, en is derhalve geen ongegrond vonnis by de Schriftgeleerden, datze stellen, dat 'er meer Vrouwen als Mannen de eeuwige gelukzaligheid beerven; wie is 'er standvastiger in 't Geloof geweest als BLANDINA? wie Barmhertiger tegens den Evennaasten als CHASZILDA? wie Kuischer als EUBRASIA? wie is Ootmoediger geweest als CLARA? wie Zagtmoediger als PAULA? wie Gehoorzamer als THERESIA? wie boedveerdiger als PELAGIA? wie ieveriger in 't Gebed als MARTHA? de Romeinen pronken met CAJA CECILIA, de Ostragothen met AMALESUNTA; de Longobarden met THEOLINDA; de Polakken met HEDEWIG; de Portugezen met MARIA; de Armeniers met ZENOBIA; de Lottharingers met JOHANNA; de Bohemers met VALASIA. Deze zijn altemaal Heilige of ten minsten Deugdzame en aandenkenswaardige Vrouwen geweest.

Dat de Vrouw van LOTH, in of tot een Zoudpilaar is verandert, dat is haar wel geen eer; maar het is allen Vrouwen een eer, datze gezonde en wel gezoutene Herzenen hebben, de zulke zyn geweest NICAULA Koningin van *Soba*: als mede ROSWIDA in *Duitschland*: deze laatste heeft veel heerlyke Boeken geschreven, ik laat staan HORTENSIA, CORNELIA, JULIA, AUGUSTA en PULGERIA, welkers Verstand en Wetenschappen algenoegzaam bekent is. Ook zijn FABIOLA, ROMANA, MACELLA en EUSTOCHIA van den H. HIERONYMUS wegens haar voortreffelyke verstand zeer geprezen. De Alexandrynsche CATHARINA heeft vyftig Waerelt-wyzen met reden twisten overwonnen; de *Serapische* THERESIA heeft zulke heerlyke en met Hemelsche Leer vervulde Boeken aan het ligt gebragt, dat daar veel geleerde Mannen met haar verstand voor stil moeten staan.

Hier heeft den Lezer een Lyste van 43 aangehaalde Vrouwen, wiens deugden genoeg op een Mensch vermogen; ik die dit zegge, wanneer ik myne groote Lyste eens wilde aan den dag halen, zoude wel 43000 konnen aantoonen, die door haar deugden elk in 't byzonder op my vermogten, dat ik myn verstand hebbe gevest, deze noodzakelyke en nooit volpreze Secte in alderhande gebreken met myn dienst te konnen helpen.

Al de qualen onder de Vrouwen en Vrysteren met naame en oorzake hier te noemen, hebbe ik onnodig geoordeelt, om dat dit papier zomtyds in onrype handen kon komen te vallen, en dus de teerder ooren niet te quetzen, zo wil ik nogmaal erinnert hebben, dat geen quale onder de Vrouwen ofte Vrysteren kan voorkomen, of ze zyn my bekent, en inwendige werden my door haar Water aangetoont, in de Konst van het Water te examineren ben ik zo ver gevordert, dat ik iemant die met de Steen gequelt is, op het blote zien van deszelfs Water hem daar van snyde, zonder verder onderzoek.

Verders Opereer ik Blinde als gezegt, snyde ik de Steen zonder datze eenig letzel daar van houden, ik genees alle Breuken op diverze manieren, alle Kankers, Wennen, Horngewassen, Haze-monden, de Waterzugt, vallende Ziekte, quinende Ziekte, Melancolie, Lammigheden, bloedloop, Naarborstigheden en in zomma wat by andere ten deele voor Incurabel word gehouden, zulke zyn door

my veel geholpen, waar van Geloofwaardige Attestatie by my konnen vertoont worden.

In 't Jaar 1724 en in 't voorlede Jaar 1731, ben ik ook gelogeert geweest, op de Weg van den Overtoom, in die twee tyden heb ik 'er 208 van Breuken gesneden, vier van de Steen en 36 van Blindheden Geopereert; doen wilden my de Heeren Inspectores Medicinæ Facultatis, en een party Gild-Ossen (gelykze TITSING noemt, op Bladzyde 619 in zyn Boek genaamt de verdonkerde Heelkonst der Amsterdammers) niet toelaten binnen de Stad myn Konst te oeffenen, om dat ik haar geen afbreuk zoude doen, en ook niet genegen was van weetnieten het oog te laten hebben over myne Operatien, en daar en boven nog van ieder Operatie die ik koom te doen, zo veel geld aan haar te geven, het welke tot laste van de Patienten zoo hoog komt daar ik ze buiten de Stad voor kan genezen, en dan houde ik myn Konst voor my en myne Kinderen. Ook heb ik my de twee voorlede malen daar buiten niet qualyk bevonden, dus ben ik voor de derdemaal, daar voor een week of twaalf gaan woonen, die my nog niet kennen, die konnen na myn vernemen by de Veerschippers uit *Vriesland* en by die van *Amersfoort*, daar ik woon.

Niemand die eenig letzel heeft, zal deze kleine weg ontzien, en voornamentlijk die niet gaarne wil voor een ander bekende weten, dat hy met deze of geene quaal beladen is, zulke konnen tot my komen om geholpen te worden, en zo ze eenigen tyd onder myn Cuur moeten blyven, daar toe wil ik ze goed logys verschaffen, van alle Operatien neem ik niet eerder geld, als na gedaane Cuur.

Tot inwendige Gebreken, lever ik zelfs de Medikamenten, om zekere redenen, en dat heel civiel, Breukbanden van geen agt Loot zwaar voor een geringe prys.

Alle dagen van 's Morgens ten agt uuren, tot 's Middags ten 12 uuren, en 's Namiddags van twee uuren, tot 's Avonds ten agt uuren besie ik de Wateren, en geef een ieder minnelyke advyze.

Ik ben wederom gelogeert, buiten *Amsterdam*, op de Weg van den Overtoom, voor by de Pest Brug, op de Hoek van de Weide Gang by HARMEN ZEGELKEN, Mr. *Vleeshouwer*, op een Camer.

Zeg het voort.

Eene tweede aankondiging van genoemden FRANCKEN, waarin hij zijne wezenlijke of gewaande bekwaamheden mede niet onder stoelen of tafels schuift, is van den volgenden inhoud:

Bescheyde en seer verstandige Leser,

Onder alles wat de Heer onse God geschapen heeft is so veel 't Natuurlijke betreft, het meest verwonderens waardigste de Genees- en Heel-kunde! het welke den mensche wanneer hy in den staet der rechtheydt was gebleven, sekerlijck, door en door gekent, ofte niet van node soude gehad hebben; maer door de sonden verduystert in 't verstand, en dus veel onheylen onderworpen sijnde: so heeft het nogthans God na sijne grote goedertierentheydt behaegt, sommige menschen met den Geest der kennisse in desen te begaven, die dan ook schuldig sijn, hun Talent niet als in de aarde te verbergen, maer tot dienst van alle met qualen besogte lichamen, voorsigtig ende vlijtig aen te wenden, den Rijken voor hun geld, en den armen voor niet, het welke ik ook vrindelijck presenteer, waer op ik aen een yeder bekent make.

Dat nadien ik al 50 jaren met reysen door vreemde landen en togten te velde in Batalljes en sware belegeringen doorgebragt, de Konst der Genees- en Heelkunde, so veel ik hebbe konnen nagaen, tot de uyterste perfectie deelachtig te werden; So heeft het eyndelijk haar Edelmogende de Heeren Gedeputeerde Staten s'landts van *Utrecht* behaegt, my als landts Operateur, Oculist, Steen en Breuk-snijder, mitsgaders Vroedmeester over dese Provintie te admitteren, ende my alsoo gepermitteerdt mijne kunst te exerceren, mits de armen ten platten lande voor niet te cureeren; waer toe ik my eerst binnen *Utrecht* hadde ter neergeset: maer bemerkende, dat men mijn dienst by nagt en by baerende vrouwen ten platten lande van node heeft: so heb ik my geplaetst even buyten de Vrouwe Witte Poort, aen de Gildebrug, en aldaer in 't Huys genaemt Gildesteyn.

En of schoon ik buyten de Stadt woon, egter ben ik schuldig aen 't Chirurgyns Gildt te contribueren, en geen Operatien te doen, als ten overstaen van de Stads Doctoren, en wel-ervaerene Chirurgyns.

En nademael my ter oren is gekomen, dat sig sommigen hebben gestoten aen dat ik my door billetten hebbe bekend gemaekt, so dient te weten, omdat mijn Konst niet gemeen is, dat dierhalven deselve door advertentien noodsaekelijk dient bekent gemaeckt te werden, versoeke also my ten goede te duyden, en alleen te beschouwen de deugd en nuttigheyd van mijn werk, het selve bestaet in desen, dat ik:

Eerstelyk ben een Oculist ofte Oogmeester, ik cureere alle gebreken der Oogen (sose curabel syn) al is ymant 10 a 20 jaren blind geweest, dan helpe ik er veele in de tijd van 5 minuten, so datse sien konnen, en pretendeer geen geld voor dat de cuur na genoege gedaen is.

Ik snij de menschen van de steen, die daer mede belaeden sijn, en genees haer sonder datse lek blijven, of neem geen geld.

Ik snijde alle Breuken, groot of kleyn, so

wel aen oude als aen jonge menschen, sonder datse hun natuurlijke kragten missen, en genees haar datse sonder banden gaen, en dat geheel en al sonder perijkel of neem geen geld.

Ik verlosse de in nood zynde kraamvrouwen, sonder eenige instrumenten en sonder groote pijn of neem geen geld.

Ik genees de Kanker door, of sonder snyden, of neem geen geld.

Ik neem weg de Wennen, Hoorngewassen, Schruffels en al wat aan den mensche te veel is, al is ymant daar mede geboren, en genees haar eer dat ik geld neem.

Gebroke armen ofte beenen, die niet wel geset ofte qualijk geheelt sijn, die breng ik te regt, of pretendeer geen geld.

Dese bovestaende Operatien neem ik alle aen te cureren voor goed of geen geld, maer nademael ik veel jaren de Militie te Velde en in grote Gast- of Verband-huysen hebbe bediend, daer ik teffens ook als Medicus moest ageren, so hebbe my alleen daar op toegelegt, om veele disperate Curatien, door Chimicatie (die van ordinaire Doctoren verlaten waeren) te doen, als: Hooft-qualen, Drayingen, Duyseligheyd, Melancolie, Dolsinnigheyd, Flautens, Hartkloppingen, Vallende Siektens, Senuwe Trekkinge, Borst-qualen, Bloed-spuwen, Maag- en Darm-krimpingen, de Blanke, Geele en Rode Water-sugt, Blauw-Schuyt, Scheurbuyk, Moeder-qualen, verloren of te sterken Maende-Vloed, de Witte Vloed, Uytsakken der Lyfmoeder, Schurftheyd, vuurige Uytslag, en veelderhande dusdanige qualen, behalve de Spaense Pokken, en wat daer aen dependeerd, de sulke moeten niet by my komen, also die by myn Konst niet en passen, maer de beginzelen van dien weg te nemen, daer toe heb ik sekere arcana, ook moeten geene met innerlijke kwalen tot my komen, als alleen die geene, die al troosteloos van andere verlaten zyn, also ik geen Visiten by Kranken doe, of ook geen Recepten geve, maer die met verouderde kwalen, als voor gesegd, belade en verlate schynt te sijn, en begeerd door myne Chimicatie hersteld te worden, de sulke konnen sig daer voor hun geld, ofte om Gods wille by my bedienen, want niemand eenige Medicynen van my kan bekomen 't en zy hy het contant betaeld, ofte arm zynde om Gods wille begeert, en die zulks niet behaegt die kan gerust van my blyven; maer het is raer, dat veele menschen kwaed oordeelen sonder van te vooren wel ondersogt te hebben, of zy nemen advisen by de sulken, die niet van myn vrienden zyn, weshalven nog eens versoeke en bidde, dat eerst te ondersoeken, sodat daer geen bedrog onder kan schuylen, als eerstelijk by my te verneemen of ik wel geloofwaerdige Attestatien van bovengenoemde Konst-stukken kan tonen; ten tweede, kan wie maer belieft zyn water senden, en daer van schriftelijk advise begeren en daer uyt vernemen, of het water by my besien op goede fondamenten staet, dat kost een gulde, ten derde kan een yder aen de Borgers van *Amersfoort*, daer ik 4 jaaren Stads Operateur ben geweest, naer myn Konst verneemen, en ten vierde so wijs ik de verstandigen na de schriften van den seer geleerde Heer JAN SERMES, den Konst-ervare DIRK CLOES en ABRAHAM TITSING, dit zy genoeg.

Nog dient, dat Vrouwen, ofte Vrysters, die eenige heimelijke Accidenten hebben, door myn Vrouw (so sy voor myn beschaemt zyn) konnen gevisiteerd worden en men sal ook niemand tot onkosten raden, so men siet dat 'er geen hulp is te wagten.

Die hun Water gelieven te senden, dat moet 'smorgens gemaek zyn en in een ryn glas of kan, gebragt werden, so sal men bevinden, dat ik met waerheyd omgaa, also ik 'er veele op het bloote sien van het Water cureer en selfs van de Steen snyde sonder sundeeren.

Ik hebbe ook veel vertrekken, so dat ik Patienten, yder naer syn qualiteid kan accommoderen, met Genesinge, Kost, Drank en Oppassinge voor hun geld.

Ik ben alle uuren van den dag te spreken in het huys te *Gildesteyn*, even buyten *Utrecht*, myn naem is JOHAN HERMAN FRANKEN.

NB. Het opregte Liquor Nitri Fixi voor 't Grouweel, is by my te bekomen de once voor 6 Ducaten.

Na de mededeeling van het bovenstaande, vraagt de inzender:

Of JOHAN HERMAN FRANCKEN of FRANKEN is geweest iemand, die met lof onder de geneeskundigen der XVIIIde eeuw bekend staat?

En of men in zijnen tijd meerder voorbeelden vindt van geneesheeren, die op dusdanige wijze der lijdende menschheid hunne hulpe aanboden?

W. T.

Tarok (vgl. V. bl. 321). Ik bezit twee spellen oude tarokkaarten, waarvan het eene compleet is; aan het andere ontbreken eenige bladen, tot de kleuren behoorende; deze kleuren zijn de Spaansche: *Beker*, *Zwaard*, *Knods Penning*. Beide spellen schijnen met dezelfde vormen te zijn gedrukt, doch in de ruitjes, op de achterzijde der kaarten, is eenig verschil. Onder en boven het *Aas* van *Penning* bevinden zich vakken, in den vorm van schilden, waarin de naam en de woonplaats van den fabrikant vermeld worden. In het eene spel aldus: *Cartes de taraut faites par iean gisaine; dans la rue de meuretrie stiacque a dinant sur meuse.* In de *Aas* van het andere bespeurt men duidelijk, dat *dezelfde* stempel gebruikt is, en alléén de naam en de woonplaats zijn veran-

derd; men leest dáár: *Cartes de taraut faites par* MARTIN DUPONT: *dans la rue de l'eveque a Bruxelles.* Jaartallen ontbreken, doch het eerstgemelde spel is, uit hoofde der veranderingen in den stempel der *Aas* van *Penning* in het andere, stellig het oudste.

Wat de 22 gefigureerde kaarten betreft, zal ik mij bepalen tot de vermelding van het verschil, dat tusschen de spellen en de opgave van den Heer SCHULTZ JACOBI bestaat.

N°. 2. Een *Spadassin*, met grooten halskraag en rapier; onderschrift: *Lespagnol;* ter zijde leest men: *Capitano fracasse.*

N°. 5. Een naakten *Bacchus*, het hoofd en de lenden met wijngaardloof en druiven omkranst, zittende op een vat en drinkende uit eene matten flesch; onderschrift: *Bacus.*

N°. 6. Onder een' zwevenden engel, staan drie personen; de middenste, met bloote beenen, in korte kleederen, de beide andere in lange, zonder eenige attributen onderschrift: *Lamour.*

N°. 9. Een man met grijze haren en baard, in eene monnikspij; de regter hand houdt een boek, de linker steunt op een' staf; onderschrift: *Lermite.*

N°. 14. Eene gekroonde vrouw schenkt, met de regterhand, uit eene kan in eenen beker; in de linker houdt zij een' gevleugelden staf; onderschrift: *Atrempance;* ter zijde op eene rol: *Fama sol.*

N°. 15. De afschuwelijke gedaante is uit verschillende duivels zamengesteld; de vastgekluisterde duiveltjes ontbreken; onderschrift: *Le diable.*

N°. 16. Uit eene wolk, boven eenen boom, schiet de bliksem en storten kleine vuurvlammen neder, onder den boom liggen eenige dieren (schapen of geiten), vóór den boom staat een man, in verschrikte houding; onderschrift: *La foudre.*

N°. 17. Op een' stoel, tegen over eene soort van kerktoren, zit eene figuur, die een passer (of schaar) in de hand heeft. In de lucht eene groote ster, door vier kleine omgeven, en nederdalende vlammen; onderschrift: *Letoile.*

N°. 18. Op den voorgrond zit eene figuur die van een spinrokken spint, nevens haar staat een boom, waarbij eene ster op den grond ligt; boven haar de maan, door vallende vlammen omgeven; onderschrift: *La lune.*

N°. 19. Eene naakte figuur te paard, in galop, in de regterhand eene vlag voerende, waarop een kruis voorkomt; boven haar de zon, tusschen vallende vuurvlammen; onderschrift: *Le soleil.*

N°. 21. In den bovenrand, tusschen twee loopende figuren, die op windhonden gelijken, XXI; op den wereldbol eene figuur, die aan de fortuin herinnert; in de hoeken, van onderen, twee koppen; waarschijnlijk van engelen; bijschrift: *Le monde.*

N°. 22. Niet met 0 maar met XXII genommerd, verbeeldt een' zot met kap en bellen; in de regter hand draagt hij, aan een' stok, eenen zak op den schouder, in de linker een' tweeden stok, waarmede hij wandelt; een hond springt van achter tegen hem op, als of hij hem bijten wilde; onderschrift: *Lefol.* ***.

[Onze medearbeider v. D. v. B. is bezitter van een spel tarokkaarten, „fabriqués par P. A KEUSTERS, demeurant dans la rue de la MAGDELAINE, plus bas que la cour à *Bruxelles,*" zoo als op *één* van *penning* te lezen staat. Volgens de beschrijving, welke hij ons mededeelt, verschillen zij weinig van die van ***. Ook in dit spel draagt *le fol* het nommer 22.]

Tarok. *Tarok* wordt gespeeld door drie personen, met 78 kaarten, namelijk een gewoon spel van 52 kaarten, 4 ruiters en 22 taroks of troeven.

Over de geschiedenis van het kaartspel in het algemeen en het tarokspel in het bijzonder, kunnen geraadpleegd worden, behalve BREITKOPF en COURT DE GEBELIN, door den Heer SCHULTZ JACOBI, bl. 321, aangehaald:

MENESTRIER, *Biblioth. curieuse et instructive,* T. II. p. 168,

BUSSI, *Istoria della città di Viterbo,* p. 213, (1742).

RIVE, *Éclaircissement sur l'invention des cartes à jouer* (1780).

SINGER, *Researches into the history of playings cards* (1816).

CICOGNARA, *Memoria spett. alla storia della calcografie* (1831).

DUCHESNE, ainé, *Observations sur les cartes à jouer* (1836) en in *Annuaire historique* (1837).

PEY, *Origine française de la boussole et des cartes à jouer*, in *Nouv. Annales de Voyages,* 1836, II.

GRÄSSE, *Notice bibliographique sur les cartes à jouer* (1841).

LEBER, *Etudes historiques sur les cartes à jouer, principalement sur les cartes françaises* (1842).

LEBER, *Jeux de cartes Tarots et de cartes numérales du XIV au XVIII siècle, représentés en* 100 *planches d'après les originaux, avec un précis historique et explicatif* (1844).

CHATTO, *Facts and speculations on the origine of playing cards* (1848). Sl—

Eva Vlieghen nog eens herdacht. Als een toevoegsel tot al wat reeds in dit Tijdschrift, (zie I, bl. 158; II. bl. 255, 319; *Bijbl.* 1855, bl. xlvii verv.) over bovengenoemde persoon geschreven is, geef ik nog het volgende, te vinden in; »LAURENS VAN ZANTEN, *Spiegel, enz.* NICOLAES VAN WASSENAER Med. Doct. van *Amsterdam*, verhaeldt van EVA VLIEGHEN als volgt: trouwlooselyck (seyt hy) heeft gehandelt een jonge dochter EVA VLIEGEN genaemt binnen *Meurs,* die den tyt van 32 jaren gheveynst heeft, niet te eten, dies

halven van vele treffelycke persoonen versocht en vereert, bysonder van de edele *Gravinne van Meurs* in reputatie gehouden: d' oorsaeck dat haar boeverye is ontdeckt, is hierdoor geschiedt: 't geviel dat sy sieck wierdt, en haer de Predicant THEODORUS SCRIBA stadigh bysat om te sien haar eynde, of sy yet bysonders dien seggen of doen soude; terwijl hy daer was met twe andere personen, ghevoelden sy een stanck die haer niet behaegde; gissende haer uyterste daer te wesen, dies sy het den Gouverneur aldaer lieten weten die datelyck twee of drie vrouwen toesont om op haer te letten, en door d' eens of d'anders presentie wasser gestadig so veel opsichts nacht en dag, dat sy haer practyk van heymelyk te eten en drinken niet konde aenleggen, evenwel genootsaeckt synde spys of drank te nemen, eyschte sy wat botermelck, waerover een yder verwondert was, maer de vrouwen, daer sy doen mede huys hielt, niet; mits die refereerde, dat sy sulckx al voor een jaer of 2 by tyden gesien hadde, waerover een yder was verwondert en die verder sulckx insagen, deden datelyck alle kisten openslaen, vonden der in Boter, Caes, Honig, Conserven en andere eetbare spysen, sy gevraegt synde, waertoe sy die hadde, sy seyde om d'armen te geven, 'twelck suspect synde, hebben sy voort alle de verborgene plaetsen doen besoeken, en aldaer bevonden, dat sy de scheydinge van spys en dranck vele jaren genoten hadde, als andere menschen: 't welck sy mismaeckte seggende 't geniet daervan maer 2 of 3 jaren gehadt te hebben; daerop gevraeght synde waerom sy soo lange dat verswegen hadde, seyde dat sy Godt daerin vertoornt hebbende met hem te versoenen hadde, evenwel wierdt sy van de Gouverneur verseeckert, men hielt het daer voor alsoo sy swack en teer was, dat haer sobere staet, en sexte verschoont soude werden. D. F.

Eva Vlieghen nog eens herdacht. »Tot *Meurs* heeft men ghevanghen ghenomen een dochter, ghenaemt EVA VLIEGHE, dewelcke in de 30 jaren voor den volcke uytghegheven heeft niet te eten, ende alhoewel daer scherpelyck, so van de Gravinne als Predicanten ende andere Luyden, op gelet is gheweest.soo en heeft men 't selve bedroch niet connen mercken, dan is door 't versterf van een Vrouwe, die haer so bedecktelyck daer in gheholpen heeft, voor den dagh ghecomen, heeft alsoo veel 1000 menschen bedrogen."

Getrokken uit de: *Courante uyt Italiën ende Duytschlandt, &c. van* 24 *Junius* A°. 1628. *Ghedruckt tot Amsterdam, voor* JAN VAN HILTEN *in de Beurs-straet, in de gheborduyrde Handtschoen. By de Weduwe van* JORIS VESELAER, *woonende by de Zuyder Kerck, in de Hope.* —H.

Eva Vlieghen nog eens herdacht. Van deze te *Meurs* woonachtige vrouw zal wel het spreekwoord oorspronkelijk zijn: »Hij (of zij) slacht 't besje van *Meurs* die in dertig jaar geen brood heeft gegeten, en (volgt er gewoonlijk op) de kruimels zitten haar nog aan den mond."

Van EVA VLIEGHE bestaat behalve het portret, in de verzameling van FR. MULLER beschreven, nog eene afbeelding, zonder opgave van graveur of schilder, maar hoogstwaarschijnlijk in *Engeland* vervaardigd. Het omschrift luidt aldus: *the pourtrayture of eua fliegen the miraculous mayd that liued at muers in Cleveland without food. aetat.* 40. Het onderschrift is in de volgende zes verzen vervat:

„T was I that pray'd I neuer might eate more
(Cause my stepmother grutched mee my food):
Whether on flowers I fed; as I had store:
Or on a dew, that euery morning stood
Like honey on my lips, full seauenteene years
This is a truth, if you the truth will heare."

Behalve een bloemruiker in de hand der bedriegster, is nog een dergelijke, in den vorm van een wapenschild, boven in den rand van het portret aangebragt. Waarschijnlijk gaf zij voor door den reuk der bloemen haar leven te rekken, waarop ook het derde vers van het medegedeelde onderschrift doelt.

Het zegel van Leycester. (Vgl. *Aant.* V. bl. 97; VI. bl. 3, *Bijbl.* 1855, bl. lxxiv). Aangaande de betrekking tusschen den Graaf van LEYCESTER en den *beer*, zie hier wat ik opgeteekend vind. ROBERT DUDLEY, Graaf van *Leycester*, is de eerste zijns geslachts, die dit regt edel wapenteeken der BEAUCHAMP-NEVILLES (*) heeft aangenomen. FULLER, in zijn *Worthies s. v. Warwickshire*, zegt: Toen ROBERT DUDLEY Landvoogd der *Nederlanden* was, en betiteld met den hoogen eernaam van Excellentie, heeft hij zijn eigen wapen, zijnde een leeuw van sinopel met twee staarten in onbruik gelaten, en alle zijne staatspapieren met het helmteeken (*crest*), een' beer met een knuppel, geteekend. Hierop vermoedden vele van zijne wantrouwige tegenstanders, dat hij het eergierige ontwerp beraamde om (zoo als de leeuw onder de dieren) alleenheerscher in *Nederland* te worden, en onder zijn wapen (prijkende op de openbare gebouwen) hebben deze vijanden zijner factie en vrienden van de Hollandsche vrijheid geschreven: *Ursa caret cauda, non queat esse Leo,* 't geen aanleiding gaf tot een spreekwoord in het graafschap *Warwick* nog in gebruik: »de

(*) JOHN, vader van LEYCESTER, was de zoon van JOHN, Graaf van *Shrewsbury* en MARGARET BEAUCHAMP, dochter van den Graaf van *Warwick*. Waarschijnlijk nam LEYCESTER eerst den beer met den stok aan, toen de mannelijke linie der BEAUCHAMPS uitstierf.

beer heeft geen staart, hij kan geen leeuw worden." Volgens eene geslachtsoverlevering heeft ARTHGAL, een ridder van de Ronde Tafel van Koning ARTHUR, dit vreemde wapen eerst gevoerd. *Arth* of *narth*, zegt men, beteekent in de Britsche taal *beer*; derhalve was dit teeken een sprekend wapen. MORVIDUS, een graaf uit hetzelfde geslacht, een man van verbazende onverschrokkenheid, heeft een' jongen boom ontworteld, de takken in der ijl afgekapt en daarmede eenen reus omgebragt. Ter gedachtenis van deze heldendaad voerden zijne nakomelingen een knuppel van zilver op een veld van sabel. De vrome Saksische ridder GUY, Graaf van *Warwick*, voerde ook dit beroemde teeken. De hedendaagsche Graaf van *Warwick*, vertegenwoordiger van de DUDLEYS en de BEAUCHAMPS, voert een' leeuw van sinopel met twee staarten op een veld van keel en als bijwapen of helmteeken een beer overeind op de achterste pooten staande met een touw om den hals waarmede hij vastgemaakt is aan een' stok of knuppel, die voor hem in den grond staat. Zie NOTES AND QUERIES, dl. X. bl. 68. LOWERS *Heraldry*, bl. 164. FISHER's *Companion to Hist. of England.*

J. S.

Het Zegel van Leycester. In een bij mij berustend werkje, getiteld: *The British Compendium or Rudiments of Honour*, waarin het wapen der Graven van *Leycester* voorkomt, leest men onder anderen: »Arms: topaz, a pheon's head, saphire", 't geen derhalve met het opgegeven wapen verschilt. Verder; »Crest: on a wreath, a bear sustaining a ragged staff, both pearl, his muzzle diamond, and his plain collar and chain topaz; and sometimes on a wreath, a porcupine saphire, his quils, collar and chain gold. Supporters: on the dexter side, a lion topaz, his ducal crown per pale pearl and ruby, and his plain collar and chain saphire; on the sinister, a lion guardant, pearl." Hieruit bespeurt men dus, dat de beer, waarvan sprake is, wel degelijk tot het wapen van LEYCESTER behoort. Ook thans is het nog bij vele familiën in *Engeland* het gebruik, om het helmteeken met bijvoeging van het devies (dat der LEYCESTER's is: *quo fata vocant*), in plaats van het volle wapen te voeren.

I. G. I. A.

[Na het medegedeelde door J. S. zal I. G. I. A. ongetwijfeld goedkeuren, dat wij zijne bijgevoegde gissing, dat de afbeelding van den Heer C. KRAMM, PHILIP SIDNEY kon voorstellen, hebben teruggehouden. Van W*. ontvingen wij de opmerking aan WALTER SCOTTS *Kenilworth* ontleend, dat LEYCESTER's persoonlijke vrienden den *beer met den knuppel* als factieteeken droegen; en van K. v. S. de mededeeling dat hij in een oud boek met geteekende wapens een wapen aantrof van goud, met een beer van sabel, gebonden aan een paal van keel; onderschrift: DUDLEY.]

Zuurkool (vgl. VI. bl. 6). In *De verstandige Huyshouden*, Amst. 1661, in 4°. (zijnde het tweede deel van: *De vermeerderde wijse Jaer-beschrijver*), wordt op bl. 74 reeds een voorschrift gevonden: *Hoe men suyre kool inleght.* In het vierde deel van hetzelfde werk, getiteld: *Wonderlijcke Genees- en Heelkonste*, wordt dit op bl. 154 eenigzins anders verhaald.

J. J. NIEUWENHUYZEN.

Blaauwboekske (vgl. VI. bl. 5). Van het zoogenaamde *Blaauwboekje*, door C. KRAMM te regt geprezen, bestaat eene *tweede* uitgave van den jare 1736 te *Rotterdam*, bij HERM. KENTLINK en JOH. NIKKEL, in 4°., welke druk vermeerderd schijnt door den *Historischen Spanjaart*, groot 62 bladz., terwijl bij den *Historischen Hollander* is vooraan gevoegd een brief van P. CORN. HAZART, vermaard Jezuit tot *Antwerpen*, en antwoord door F. RIDDERUS, te zamen 120 bladz. bevattende; voorts nog den *Historischen Kerkspiegel, voorgesteld aan ons verdrukte vaderland*, 77 bladz.

RIDDERUS was ongetwijfeld een zeer geleerd man, en in zijne dagen een niet minder geacht godgeleerde, doch van partijdigheid niet geheel vrij te pleiten; ook als dichter maakte hij naam, maar vooral was hij een onvermoeid beoefenaar der geschiedenis. Zijne schriften vindt men vermeld door VAN HARDERWIJK, *Naamlijst enz. der Predikanten te Rotterdam*, 1850, en ook door B. GLASIUS, *Godgeleerd Nederland*, 1854.

V. D. N.

Eene schaking in de XVIIIde eeuw. In de *Nederlandsche Jaarboeken* voor October 1750 leest men:

»Zekere jonge juffer, een ouderlooze weeze, die nog geen 15 jaren bereikt heeft, den 14den dezer wijnmaend, des avonds uit deze stad (*Amsterdam*) vervoerd zijnde door zekeren vreemdeling, zich titulerende *Graef* VAN TOTTLEBEN, is door de Heeren van den Gerechte dezer stad, bij publicatie van den 24 der voorz. maend aen den genen die den voornoemden vervoerder in handen der Justitie weet te leveren eene praemie beloofd van *f* 6000, en aen dengenen die de medepligtigen aen de voorz. vervoeringe koomt te leveren in handen der Justitie, eene praemie van *f* 3000; met bijvoeginge dat, ingeval de medepligtige den bovengemelden vervoerder kwam te ontdekken, aen zoodanigen medepligtigen niet alleen gelijke somma van *f* 6000 betaald, maer ook voor deszelfs impuniteit zal geintercedeerd, en des aenbrengers naem zal gesecreteerd worden."

De schaking schijnt echter nog al wel te zijn afgeloopen, daar men in de Jaarboeken voor Februarij 1754 vindt opgeteekend:

»Den 7den der voorleden Louwmaand is in de Walsche kerke alhier (*'s Gravenhage*), door Ds. ROIJER, volgens 's lands wetten, in den huwelijken staat bevestigd de Graef GOTLOB CURTH HENDRIK VAN TOTTLEBEN, Kollonel ten dienste dezer landen en Jongkvrouwe MARIA PETRONELLA VICTOR," terwijl uit eene noot blijkt, dat dit hetzelfde paar is, waarvan boven sprake was.

Is er meer van deze zaak, die nog al vrij wat opspraak schijnt te hebben gemaakt, bekend, en wat weet men verder van den naamgenoot van den wakkeren verdediger van *Sebastopol*? ♀²—♀.

VRAGEN.

192. — *De Lord Kanselier gevangen.* In mijn bezit is een plaatje, waarop bovenaan staat: *De lord Cantzelier werd gedeguiseert in Wapping gevangen.* Onderaan staat: *Begrafenis of Uitvaart van des Duivels Makelaar.* Het plaatje stelt voor eene opbrenging, gevolgd van verscheidene personen, en boven eenige hoofden zijn opschriften geplaatst; zoo als bij de persoon die opgebragt wordt, *scheurd mij aan stukken*, bij anderen: *Denkt op 't westen, Heugd u d'Heer* CORRISH, *Denkt op de Bisschoppe, Sla hem de kop in*, *Denkt aan St. Magdalena Coll.*, en dan staan er boven aan het plaatje nog twee beeldjes, bij de ééne geschreven: *Wel broer* PETERS *wat zegje nu*, bij de andere: *Bij ja en neen, gij zult hangen.*

Kan iemand der HH. Navorschers mij ook zeggen, waar dit plaatje te huis behoort en wat het voorstelt?

T.

---

193. — *Wochey.* Welke is de waarschijnlijke oorsprong van het woord *wocheij* of *woecheij* (*dubbele* en *enkele*), voor eene Geldersche muntsoort? Zie P. O. VAN DER CHIJS, *De Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Haarlem 1852, bl. 136, 141, 417. Ook voor eene Zwolsche muntsoort, zie VAN DER CHIJS, *De Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, Haarlem 1854, bl. 197, 198, 203. Ze komen daar ook als *Wocheijen* voor. C.

194. — *Het geslacht Sweers.* Onder eenige eigenhandige aanteekeningen van PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, geschreven, naar het schijnt, op eene reis door *Braband* en de *Generaliteitslanden*, vind ik eene afbeelding van een grafsteen, zonder dat mij bleek, waar ter plaatse die gevonden wordt.

De zerk heeft in de vier hoeken van den doorloopenden rand vier wapens, waarop noch kleur, noch metaal is aangeduid; boven, links: *dentelé*, regts met een keper; beneden, links: *coupé au chef pallé de 7 pièces*, regts gevierendeeld, 1 en 4 met een klimmenden leeuw, 2 en 3 *fascé de 7 pièces*, met een gecantonneerden klimmenden leeuw. Tusschen die wapens staat: „Hier leet by synē vader begrūē PHILIP SWEERS DIERCK SWEERTSZ., sterf A°. 1515, den 17 Aprilis eñ Joffrou MARIA syn huysvr. die sterf Año 1544 den 11 Octob. bidt voer die zielen," Midden op den steen, waarop een dorre boom is uitgebeiteld, waaraan twee wapenschilden hangen ('t eene gelijk aan dat van den bovenregterhoek, 't andere gevierendeeld, 1 en 4 gelijk aan dat van den bovenlinkerhoek, 2 en 3 met 3 onkenbare figuren) staat vervolgens, boven en onder den boom: „Eu JAN die weer DIRCK SWERTSZ, die sterf año xv^{c}xxxv, den xii Aprilis eñ HELWICH syn huysvr. sterf āō xv^{c} eñ xxvi den xiiii apr. eñ mr. PHILIPPUS SWERIUS li(centia)at in dē rechten PHILIP SWEERTSSOEN, die sterf int jaer xv^{c}lxxi, den xvi febr. e(j)us a(n)i(m)a r(e)q(ui)esc(at) i(n) p(ac)e."

Is dit geslacht verwant aan de Antwerpsche SWEERTSEN, van wie VALERIUS ANDREAS spreekt, n. l. aan de gebroeders FRANCISCUS, geboren in 1567, gestorven in 1629, en ROBBERT, geboren den 4den Augustus 1570, beiden om hunne geleerdheid en hunne geschriften, de eerste vooral om zijne *Rerum Belgicarum Annales* bekend? of wel behooren ze tot het geslacht van FREDERIK SWEERTS, Heer van *Riddervoorde*, gehuwd met MARIA LARNOUT, gestorven 1699, en diens bloedverwant JACOB SWEERTS, van *Duinkerken*, gestorven den 30sten September 1660, allen begraven te *Antwerpen*? CONSTANTER.

195. — *Papieren van Christiaan II.* In de *Geschiedenis der Kerkhervorming* van B. TER HAAR, bl. 324, leest men: „Wenschelijk ware het, dat de belangrijke papieren, welke CHRISTIAAN II op zijne vlugt uit *Denemarken* naar ons vaderland met zich voerde, zoo zij ergens nog voorhanden zijn, wedergevonden en aan het licht gebragt werden."

Is aan deze wensch reeds voldaan?

P. H. T.

---

196. — *Jan Cornelis Meppel.* Zijn er ook levensbijzonderheden bekend van dezen beroemden vlootvoogd, die het vaderland omtrent het jaar 1665 moet gediend hebben? Zijn uitmuntend afbeeldsel, door REINIER à PERZIJN, naar eene schilderij van CHR. PIERSON gegraveerd (zie MULLERS *Catalogus*, bl. 170, N°. 3565a. enz.), hetwelk zich in mijne verzameling bevindt, verspreidt daaromtrent geen meerder licht. D. F.

---

197. — *Bilderdijks Ondergang der eerste wereld bestolen.* Als eene der redenen, die geleid hebben tot de openbare uitgave van BILDERDIJKS *Ondergang der eerste wereld*, I—V, zegt de dichter in het: *Aan den Lezer*, dat „deze afdruk algemeen diende te zijn, wilde men uit het onverkrijgbare en zeldzame geen baatzuchtige uitzichten doen ontstaan, die de verspreiding langs heimelijke, onregelmatige en onvolkomene wegen bevorderde; van welke mij, ook reeds voor lang, inzonderheid ten aanzien van den Tweeden Zang dezer vijf, niet zeer aangename, alhoewel (in zich zelfs beschouwd) vleiende blijken waren voorgekomen." — Terwijl de hierop volgende noot (*Ed.* DA COSTA) zegt: „Hiermede wordt gezien op het eens gemaakte misbruik van een toebetrouwd afschrift dezer Zangen, waaruit (zoo ik 't mij wel herinner) plaatsen bijna letterlijk overgenomen of althands tastbaar genoeg nagebootst, elders werden wedergevonden."

Naar aanleiding hiervan vraagt men, waar dit plagiaat te vinden is? J. C. A.

---

198. — *Johan Baron van Arnhem. Heer van Roosendaal.* Wie was bovengemelde persoon? Zijn portret, in mijne verzameling aanwezig, stelt een geharnast man voor in borstbeeld, met lange paruik. Onder het ovaal ziet men ter eene zijde de stad *Arnhem* (?) ter andere zijde het kasteel *Roosendaal* (?). Geheel onderaan leest men zijne spreuk: *Qui va droit ne manque.* Twee zinnebeeldige personen boven het ovaal schijnen aan te duiden, dat hij eenen regeringspost bekleedde. De graveur is J. BAPTIST. Bij dit portret bezit ik nog een daarbij behoorend, doch afzonderlijk gedrukt wapen, zijnde zilver, arend van keel, met de legende: *Ut Aquila Ardua Quærit. Jes.* XL: 31. D. F.

199. — *A. Stellingwerf enz.* Zijn er ook uitvoerige levensbeschrijvingen van de drie volgende zeehelden, die het vaderland in het tijdperk van zijne hoogste magt als zeemogendheid gediend hebben. Ik bedoel AUKE of AUGUSTUS STELLINGWERF, AERT VAN NES en EGBERT MEEUWSZ KORTENAER. Hunne afbeeldingen, door A. BLOTELINGH zoo uitmuntend gegraveerd, bezittende, zoude ik gaarne iets omtrent hunne lotgevallen en bijzonder leven vernemen.

D. F.

[Over A. STELLINGWERF kan de vrager reeds terstond opslaan *Nav.* IV. bl. 229; V. bl. 78, 280; VI. bl. 115.]

200. — *Onbekend wapen.* Ik bezit een' rooden agaatsteen, waarschijnlijk afkomstig uit een' ring, waarop zeer fraai en fijn gegraveerd is het navolgende wapen. Kleur of metaal is niet aangeduid; sommige voorwerpen zijn er, wegens de fijnheid, moeijelijk op te onderkennen. 't Schild is gevierendeeld; 1 is gesneden: *boven* een springende haas (?), beladen met eene lelie; *onder* drie faasen, — 2 heeft twee golvende faasen, waar boven drie vijfpuntige sterren naast elkander; 3 heeft drie mispelbloemen (quintefeuilles) 2. 1; — 4 is gevierendeeld: 1 en 4 een lelie, 2 en 3 twee faasen. *En coeur* een schild met een kasteel (?). 't Schild is gedekt met eene hertogskroon, waarboven vijf helmen; de eerste heeft tot helmteeken twee gekruiste zwaarden, de tweede een gekroonde leeuw, de derde een gekroonde arend (?), de vierde een schild met drie kepers, de vijfde een paar stierenhorens. Schilddragers: twee leeuwen, elk met een standaard. De linker standaard is gevierendeeld, 1 en 4 een leeuw, 2 en 3 drie kepers; de regterstandaard is gevierendeeld, 1 en 4 met drie ...... (?), 2 en 3 met drie faasen.

Kan eene der HH. Navorschers mij ook zeggen, van wien dit wapen is?

Welligt zou ik dengene, die geregtigd is dit wapen te voeren, met het afstaan daarvan dienst kunnen doen. Ik ben daartoe bereid.

Mr. V.

201. — *De uitzetting van den dampkring en de omwenteling der aarde.* Op grond van de gedane waarnemingen omtrent het uitzettingsvermogen van ligchamen, omtrent de uitzetting zelve als veroorzaakt door opwekking van de sluimerende warmtestof door hitte, waardoor ook aangebragt, omtrent het drijven van warme lucht boven koude lucht — is het niet onwaarschijnlijk, dat de verwarming en daardoor veroorzaakte uitzetting van den dampkring door den invloed van de zon, eene der oorzaken is van de omwenteling der aarde. Immers zet zich de helft van den dampkring door de zon sterk verlicht en verwarmd uit, terwijl de andere helft, niet verlicht en verwarmd zijnde, verkoelt en inkrimpt. En in den loop der jaarlijksche beweging, wordt gedurende zes maanden de dampkring in het N. halfrond sterker verwarmd en zet zich bijgevolg meer uit, dan de dampkring in het Z. halfrond: terwijl gedurende zes andere maanden het tegenovergestelde plaats heeft. De dampkring nu overal in evenwigt trachtende te blijven, zoo stroomt de verdikte lucht steeds naar de verkoelde, en de terugwerking van dezen onafgebrokenen luchtstroom op de aarde, zou welligt het hare tot hare omwenteling kunnen bijdragen.

De ondergeteekende, het voor de wetenschap niet onbelangrijk achtende, de aandacht hierop te vestigen, heeft de eer DEN NAVORSCHER te vragen: „of deze opmerking gegrond of ongegrond is?"

X. Y. Z.

202. — *Geslachtswapen van Op Hoff.* ALYDA VAN VINCELER is gehuwd geweest met CASPER OP HOFF, Secretaris der stad *Huissen* in het Hertogdom *Cleve*, omstreeks het jaar 1675. De ouders van CASPER OP HOFF waren ..... OP HOFF en VAN DE GRAAFF, zijne Grootouders (n. l. van CASP. OP HOFF) .... OP HOFF gehuwd met vrouwe VAN WECFORT en VAN DE GRAAFF gehuwd met vrouwe VAN MECKENHEIM. Vrage: wat was het wapen van het geslacht OP HOFF?

C. L. M.

203. — *Werken van Cornelis van der Woude.* Van de Kronijk van *Alkmaar* van dezen ligtgeloovigen en in zijnen stijl zoo hoogdravenden schoolmeester kwamen mij de volgende uitgaven voor: *Alkmaar* 1658, voortgezet tot dat jaar; aldaar 1679, tot dat jaar vervolgd; *Amsterdam* en *Leyden*, 1625 tot 1645, alle in kl. 8°. zonder platen; voorts *Amsterdam* 1742, *Amsterdam* en *Alkmaar* 1743 en *'s Gravenhage* 1746, dezelfde drukken met andere titels in 4°., met pl. loopende tot 1658; de eerste uitgave van 1645 kwam mij echter nooit in handen; kan ook iemand mij daarvan den titel opgeven, even als van zijne *Geestelijke Duivenvlugt*, bestaande in stichtelijke gezangen, vervaardigd in 1630, en zijn er ook nog andere werken van hem bekend? Hij zegt, van onze voorouders sprekende, „maer sy aenbaden de stenen van der Aerden, daer wy van sullen mentie maken in onse Antiquiteiten, alsmede, waer de Namen van onse daghen van herkomen."

C. W. BRUINVIS.

204. — *'t Meesterschap in de zeven vrije kunsten.* Men weet dat de zeven *vrije kunsten* de volgende zijn, als: *De Grammatica* (*Philologie*, *Humaniora*), *de Rhetorica*, *de Dialectica* (*Logica*), *de Arithmetica*, *de Geometrie*, *de Muzijk* en *de Astronomie*. Maar in vroegere tijden had men geleerden, dichters, kunstenaars, staatslieden en andere personaadjen, die meesters in de vrije kunsten waren, en die als zoodanig of beoefenden, of daarin onderwijs gaven. In het duister rondtastende omtrent den oorsprong van genoemd meesterschap, vraag ik — of dat meesterschap een titel was welken men zich willekeurig kon toeëigenen; of het een titel was welken men na een onderzoek van bekwaamheid in de vrije kunsten verkreeg namens deze of gene daarover gezagvoerende lettermagt; dan wel of het een titel was welke van wege eene hoogeschool, na volbragte genoegzame oefeningen, verleend werd, en gelijk stond aan onzen tegenwoordigen titel van Doktor, die voor verschillende vakken gegeven wordt?

F. F. C. STEINMETZ.

205. — *Boekwerk door Johannes Scotus of Erigena.* In het bekende werk van den Heer GUIZOT, *Cours d'histoire moderne*, Brux. 1843, *grand in* 8°. *à deux Colonnes*, beklaagt zich de geleerde schrijver, op bl. 383, dat het aan hem, niettegenstaande alle pogingen, niet is mogen gelukken, om in de bibliotheken van *Parijs* te ontdekken een werk van JOHANNES SCOTUS of ERIGENA, getiteld: *De Divisione naturae.* Het werd door THOMAS GALE in 1681 te *Oxford* in het licht gegeven in één deel in folio. Nasporingen in *Engeland* hadden den schrijver, tot dien tijd evenmin een gunstigen uitslag opgeleverd. Het komt mij belangrijk voor te weten of dat werk, hetwelk zeldzaam schijnt te wezen, ook gevonden wordt in een onzer openbare of bijzondere boekerijen en worden hulpvaardige Navorschers dierhalve verzocht hunne bevinding in dit tijdschrift te willen mededeelen.

206. — *D. en W. Tomberg, Jan de Diamant.* In *de groote Schouwburg der Nederlandsche Kunstschilders* van A. HOUBRAKEN, dl. I, bl. 30, 2de druk vinde ik WILLEM TOMBERG vermeld als glasschilder met eenige bijzonderheden; als ook in IMMERZEEL's werk over de schilders, dl. III, bl. 142, terwijl in de *Beschrijving der stad Gouda* door IGNATIUS WALVIS, dl. I, bl. 327, 330 alles 't geen deze van WILLEM TOMBERG vermelden, aan zijn vader DANIEL TOMBERG wordt geschreven. Wie verdient hier het meeste geloof? Vervolgens vinde ik ook bl. 331 door J. WALVIS gewaagd: „dat het glassnijden weleer door het gruis-ijzer (?) in de XVIIde eeuw, met den diamant hier onbekend, door een JAN DE DIAMANT, ter dier tijde hier ter stede eerst in 't gebruik quam." Is er van dien JAN DE DIAMANT en zijne uitvinding, ook iets meer bekend, dan ik hier heb afgeschreven?

J. C. K.

207. — *Kronijk van Schoorl.* In eenen *Amsterdamschen Almanak* van het laatste vierdedeel der vorige eeuw (het jaar heb ik vergeten aan te teekenen) vond ik onder het mengelwerk bovengenoemd Kronijkje, met den volgenden afzonderlijken titel: *Het Schoorlder Kronijk, waarin vertoont wert hoe over eenige hondert jaaren, veel steeden en dorpen, bij en om Wieringen waren, en meer andere vreemde en wonderlijke Geschiedenisse, dewelke alle meest in dit Noorder-Quartier zijn voorgevallen*, t' Amsterdam, *bij de Erfgen. van de Wed.* C. STICHTER, *op 't Rokkin.* z. j.; beslaande in het geheel 16 bladzijden in 12°. Nimmer had ik dit stukje vermeld gevonden, ook was de schrijver er van mij geheel onbekend; doch na lang zoeken, vond ik beiden aangeteekend door LUD. SMIDS in zijne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden,* die op het woord *Schoorl* een paar artikelen heeft overgenomen uit: *Het Schoorlder Kronycxken van den Chirurgijn* DIRK BURGER. Deze is bekend als schrijver van twee Kronijken, die van *Medenblik* en van *Schagen.* In geen van beiden wordt die van *Schoorl* vermeld, ofschoon in die van *Medenblik* eenige voorvallen bijna met dezelfde woorden verhaald worden als in ons Kronijkje. Gaarne wenschte ik te weten of van de *Schoorlder Kronijk* ook afzonderlijke uitgaven bekend zijn en of zij eenige historische waarde heeft.

J. J. NIEUWENHUYZEN.

208. — *De Zeeuwsche duit: luctor et ementor.* In den tijd, toen de duiten nog tot onze pasmunt behoorden, waren de penningverzamelaars zeer begeerig naar het bezit van een' Zeeuwschen duit, in 1754 geslagen en voorzien van het omschrift: *luctor et ementor*. Deze duit was blijkbaar eene valsche munt, dewijl dit omschrift een schimp op *Zeeland* inhield, of eene tegenstelling was van het gewone Zeeuwsche omschrift *luctor et emergo.* Ofschoon ik voor veertig en vijftig jaren wekelijks in de gelegenheid was eene Kerk-collecte te doorsnuffelen, is het mij slechts twee maal gelukt een exemplaar magtig te worden. Weet mij ook iemand iets naders van dezen duit mede te deelen?

G. VAN SANDWIJK.

209. — *Geslacht en wapen van den Heer van Buat.* Den 11den van Wijnmaand des jaars 1666, werd binnen *'s Gravenhage* onthalsd, HENRY DE FLEURY DE COULAN, Heer van *Buat*, schuldig verklaard aan hoog verraad wegens geheime onderhandeling met het Engelsche Hof. — Kan men mij iets berigten aangaande zijn geslacht en wapen, en zijn na zijn' dood, de goederen die hij in *Frankrijk* bezat, verbeurd verklaard of aan zijne weduwe toegewezen?

M°.

210. — *Kanonnen vergeven.* Bij NICOLAES VAN WASSENAER, in zijne *Aldergedenckwaerdigste Geschiedenissen*, etc. (1622—1632) leest men, dat PIETER PIETERSZ. HEYN, toen zijn schip *Hollandia,* na den slag bij de *Bahia* in Februarij 1627, aan den grond geraakt was, zoo dat er geen mogelijkheid bestond, om het weder vlot te krijgen, last gaf om zijne *stukken te vergeven* en het schip in den brand te steken.

In eene aanteekening op het bovenstaande, van den Heer A. A. TITSINGH, Equipagemeester bij de Oost-Ind. Compagnie te *Amsterdam*, zegt deze onder anderen: Vergeven wordt hier gevonden en niet vernagelen, het is niet algemeen bekend dat het kanon kan vergeven worden en zulks is ook niet nuttig.

Kan men mij ook opgeven: 1. Waarmede kan het kanon vergeven worden? 2. Waarom is het niet nuttig dat dit algemeen bekend zij?

LABORANTER.

211. — *Andries Vinius* was de eerste die in *Rusland* geschutgieterijen oprigtte, die door watermolens werden gedreven. Het eerste établissement van dezen aard werd gesticht in 1632 aan de kleine rivier *Toulitza,* 15 wersten van *Toola.*

Volgens het opgegevene in *The Nautical Magazine* etc., Novbr. 1855, p. 585, zoude hij een *Hollander* geweest zijn. Is er niets naders omtrent hem bekend?

LABORANTER.

212. — *Sir Thomas Armstrong.* Waar kan men iets meer vinden over de arrestatie van SIR THOMAS ARMSTRONG op den 14 Junij 1684 door den schout van *Leyden,* CORNELIS PAATS op verzoek van den Engelschen gezant bewerkstelligd. WAGENAAR deelt er in zijn XVde deel, bl. 253 slechts van mede dat de Staten van *Holland* er zeer ontevreden over waren, en zij hadden er waarlijk wel reden toe, indien het waar is wat MACAULAY, anders zoo ingenomen met ons vaderland, in het Vde deel, bl. 190, Tauchn. ed. zijner *History of England* bij het roerend verhaal van de veroordeeling van SIR THOMAS zegt: „He fled to the continent and was outlawed. The magistrates of *Leyden* were induced bij *a bribe* to deliver him up. He was hurried on board of an English ship enz.

Zou dit niet wat scherp uitgedrukt zijn?

φ^2—φ.

213. — *Een krachtig afscheid.* Vindt men behalve in den *Ned. Mercurius* voor 1781, bl. 13 ook nog elders gemeld en zou het waar wezen, dat de Nederlandsche gezant aan het Engelsche Hof, VAN WELDEREN, toen hij voor de laatste maal voor het uitbreken van den oorlog door den Koning ontvangen werd tot dezen zou gezegd hebben: Ik hoop dat U. M. mij gelooven zal, wanneer ik verzeker dat door een lang verblijf in dit land en uit een wezenlijke achting voor deszelfs belangen en die van U. M. huis niemand sterker aan uw persoon en aan *Engeland* gehecht kan zijn dan ik; maar hetgene ik U. M. met waarachtige bekommering kan verzekeren is, dat ik geheel overtuigd ben, dat van alle magtige geconfereerden met welke U. M. ongelukkig in oorlog is, *niemand bij de uitkomst zoo gevaarlijken vijand zijn zal als mijn Vaderland is?*"

φ^2—φ.

214. — *Het sluiten van den vrede te Munster in* 1648, *in schilderij gebragt door Gerard Terburg.* Zoo dikwijls mij onder de oogen komt de fraaije prent door SUIJDERHOEF in 't koper gesneden, naar de zoo evengenoemde schilderij, rijst ook telkens bij mij de wensch op, om te weten, wie de personen zijn, die op de prent zijn voorgesteld.

Daar het te vermoeden is, dat van deze schilderij even als van meerdere historische tafereelen van dien

tijd en van later eene »aanwijzing" bestaat, of bestaan heeft, waaruit de toeschouwer te weten komt, wie voor zijn oog is afgebeeld, zoo wensch ik te vragen of iemand mij eene zoodanige »aanwijzing" op de schilderij van GERARD TER BURG zou kunnen mededeelen?

Ten anderen wensch ik te weten of die schilderij nog bestaat, en zoo ja, waar en bij wien zij dan thans bewaard wordt. REMBO.

[Het Schilderstuk is op 's Rijks Museum te *Amsterdam*.]

215. — *Lord Shaftesbury te Amsterdam.* De *Revue des deux mondes* heeft in zijn nommer van den 1sten Maart 1855, eene uitmuntende historische studie geleverd, die men verschuldigd is aan de pen van Frankrijks beroemden staatsman en geschiedschrijver GUIZOT. Die studie is getiteld: *l'Amour dans le mariage.*

In dat merkwaardig opstel werd mijne aandacht getroffen door eene anecdote, betrekking hebbende tot het verblijf van SHAFTESBURY te *Amsterdam*, en die, daar ik meen dat zij niet van algemeene bekendheid is — wel verdienen zou hier eene plaats te vinden.

Lord ANTONY ASHLEY COOPER, eerste Graaf van *Shaftesbury*, werd in 1682 gedrongen, ten gevolge eener zamenzwering (Rye-house-plot), waarin hij gewikkeld was, zijn vaderland te verlaten. Hij vlugtte naar *Holland*, vertrouwende, dat hij bij den Prins van *Oranje* eene schuilplaats en een bondgenoot zou vinden.

„Comme chancelier," zegt de Heer GUIZOT, „il avait poussé violemment à la guerre avec la Hollande et répété plus d'une fois: „Il faut que Carthage soit détruite." A son arrivée à Amsterdam il fit demander un permis de séjour au bourgmestre, qui lui repondit: »Carthage, non encore détruite, reçoit volontiers le comte de SHAFTESBURY dans ses murs." "

SHAFTESBURY zou den 2den Januarij 1683 te *Amsterdam* overleden zijn.

Is het bekend wie de burgemeester was, die dit antwoord gaf?

[Later ontvingen wij eene vraag van gelijken inhoud van V. GR., die er het volgende bijvoegt:

MACAULAY, *Hist of Engl.*, vol. I. p. 264 (Tauchnitz edit.), zegt eenvoudig, dat hij naar *Holland* vlugtte en daar stierf, onder de edelmoedige bescherming van eene regering, die hij zoo gruwzaam beleedigd had; maar weet van de bijzonderheid, door GUIZOT verhaald, niets. Misschien is deze anecdote niets anders dan een verhaal, waarvan de bron niet meer te vinden is, en niet veel meer waard dan wat J. J. AMPÈRE weet te vertellen in dezelfde *Revue etc.* van den 1sten Mei 1855, in eene recensie van: *Histoire de Washington et de la fondation de la République des Etats Unis*, par CORN. DE WITT, p. 643, dat JOHAN DE WITT, door een woedend volk langs de straten van *Amsterdam* (!) gesleept, met eene vaste stem de verzen van HORATIUS opzeide:

Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium etc.]

216. — *Schinderhannes en platte Tijs.* Dezer dagen kwam mij een klein boekje in handen onder andere inhoudende: *Vervolg van het Leeven en Bedrijf van den zoo veel geruchtmakende* SCHINDERHANNES, *zijn geboorte en opvoeding, en hoe dat hij tot Captein van een complot gaauwdieven en doorsleepen bedriegers is benoemd geworden, alle de rooverijen, bedriegerijen en moorden, die hij heeft gepleegd. Alles beschreven naar het waarachtig verhaal en uit het Hoogduitsch vertaald.* Te *Amsterdam*, bij J. WENDEL, op de Anjeliersgragt.

Als kind heb ik veel van dezen booswicht hooren vertellen, waarbij dan tevens werd verhaald van den zoo het scheen niet minder beruchten PLATTE TIJS, die zich hier in *Noord-Holland* zou hebben opgehouden. Of deze laatstgenoemde werkelijk bestaan heeft, dan wel of diens historie geheel verdicht is; of men er ergens iets van beschreven vindt, of dat welligt de geheele vertelling op overlevering berust, is mij onbekend.

Mogt een der Heeren Navorschers er meer van weten, en het der vermelding waardig keuren, dan zou ik gaarne van beide deze personen meer zekere berigten in DE NAVORSCHER medegedeeld zien.

J. BOUMAN.

217. — *Rangschikking van het alfabet.* Welken regel heeft men gevolgd bij de rangschikking der letters van ons alphabet? — Het is bekend, dat de Grieken de volgorde van hunne letters grootendeels van de Feniciers hebben overgenomen, dat de Romeinen hierin hunne leermeesters niet blindelings gevolgd zijn, maar dat beiden zich daarbij grondden op de bijzondere eigenschap hunner taal. Hoe is dat bij ons geschied? is de orde der letters van ons alphabet ook gegrond in het idioma van onze taal?

P. N.

218. — *Jacob Duym enz.* Gaarne ontving ik levensbeschrijvingen van de volgende personen:

1. JACOB DUYM, dichter te *Leyden*, geboren 1547.
2. GERARD AMELISZ VAN HOOGEVEEN, pensionaris van *Leyden*, ob: 1580, aet. 56.
3. DIRK UYTTENBROUCK, Burgemeester te *Leyden*, ob: 1596, aet. 70.
4. JOOS DE MOOR, Vice-Admiraal van *Zeeland* in 1603.

D. F.

219. — *Joh. Ulaeus.* Heeft het dichtstuk, getiteld: *Nieuwmodische oorlog, of Mars in conjunctie met den vrede, voorgevallen in* 1701 *en* 1702, en een politiek heldendicht wordt genoemd, ook eenige dichterlijke waarde? Wie is de opsteller? daar toch de naam van JOHANNES ULAEUS, waaronder het in 't licht kwam, waarschijnlijk een pseudonym is. Het is mij alleen bekend uit den titel.

J. C. K.

220. — *J. W. Uberfeld.* Is iemand ook in staat meer bijzonderheden mede te deelen omtrent JOHANN WILHELM UBERFELD en zijn verblijf in *Holland?* van wien slechts onvolledige berigten voorkomen in het *Algemeen Noodwendig Woordenboek der Zamenleving*, bl. 3887, waar o. a. van hem vermeld staat, dat hij in 1659 in 't Westfaalsche is geboren, een koopman en een eerste dweeper was; lid der Engel-Broederschap, in 1701 eene gemeente dier geestdrijvers te *Leyden* stichtte en men hem *den Hollandschen engel* noemde. Hij zou overleden zijn in 1731, en de uitgave bezorgd hebben der geschriften van den stichter zijner sekte GICHEL, in 8 deelen, te *Leyden*, ook die van JACOB BÖHM.

J. C. K.

221. — *Gillis Jansz. Beth.* In 1618 werd bij de verandering der regering in *Amsterdam*, door Prins MAURITS, o. a. tot Raad dier stad aangesteld GILLIS JANSZ. BETH. — Deze, een zoon van JAN JACOBSZ. BETH trouwde in 1589, 28 jaren oud, met NEELTJE WILLEMS VAN DE BOSSCHE. In de acte van huwelijksaankondiging wordt hij genoemd *schilder*. Was hij *huis-* of *kunstschilder*? In het laatste geval is er van hem als zoodanig iets bekend? — In *Amsterdam* echter en in andere plaatsen is het gebruikelijk *schilder* te noemen hem, die elders *verwer* wordt genoemd. —

Verwer is daarentegen in *Amsterdam* hij, die manufacturen en soortgelijke voorwerpen kleurt, verwt.
C.

222. — *Pierre le Jolle.* Wie was PIERRE LE JOLLE, de schrijver van: *Description de la Ville d'Amsterdam en vers burlesques, selon la visite de six jours d'une semaine*, à Amsterdam, chez JAQUES LE CURIEUX (ELSEVIER?), l'an M.DC.LXVI (in 12°., groot 317 bladz.)? — een zoogenaamd dichtwerk dat zeldzaam is en zeldzaamheden vermeldt, doch van platheden overvloeit.
C. & A.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Mr. Constantijn van Baerle (III. bl. 222, Vr. 216; vgl. IV. bl. 179). Ter laatst aangehaalde plaats is de gedane vraag door C. & A. zeer juist beantwoord; evenwel er bestaat verschil, of de vrouw van Mr. CONSTANTIJN VAN BAERLE was ANNA GIJSBERTS, dan wel ANNA GIJSBERTI: haar wapen was van zilver, beladen met drie klaverbladen van sinopel 2 en 1 gesteld; welligt kan het wapen het uitwijzen. Ik kan hier bijvoegen, dat hij geweest is Raad van *Indië*.
E. C. v. B.

Grafschrift Aelia Laelia Crispis (IV. bl. 37, Vr. XVII, vgl. bl. 335; *Bijbl.* 1855, bl. lvi volgg.). CASP. GEVAERTS (GEVARTIUS) houdt dit grafschrift voor een *Epitaphium Amoris*, en geeft in zijne *Electa* III. 1, eene uitvoerige verklaring (ook opgenomen in BAUDII, *Amores*, p. 497), tegen welke mijns inziens niet veel valt in te brengen.
J. C. D.

Een bokaal van Anna (of) Maria Tesselschade Visscher (IV. bl. 102, Vr. LVIII, vgl. V. bl. 65, VI. bl. 39). Toen ik in DE NAVORSCHER aanvrage had gedaan naar eenige bokalen of roemers van ANNA MARIA à SCHURMAN, ANNA ROEMERS en MARIA TESSELSCHADE, werd ik zeer te leur gesteld, daar niet een enkel antwoord op die vragen werd ingezonden. Geen wonder dus, dat ik mij bijzonder verheugde, toen ik vernam, dat »*Eene bokaal van* ANNA MARIA TESSELSCHADE VISSER," in het bezit was van den Heer A. J. ROMSWINCKEL, te *Kampen*. Ik nam dadelijk de vrijheid mij tot dien Heer te wenden, beleefd verzoekende, ten mijnen koste daarvan eene afteekening te willen laten maken, en mij te willen toestaan, de bokaal, wanneer ik in *Kampen* komen zou, dat binnen kort zou plaats hebben, ten zijnent te mogen komen bezigtigen. Met de meeste heuschheid werd mij een en ander toegestaan. De Heer ROMSWINKEL zond mij eerst eene, door ZEd. vervaardigde teekening: daarna de bokaal zelve, daar ZEd. aan de echtheid twijfelde.

Zoodra ik de teekening zag, hield ik mij overtuigd, dat de Heer F. F. C. STEINMETZ, die onze aandacht op die bokaal had gevestigd, in dwaling verkeerde, en dat de bokaal noch door ANNA ROEMERS, noch door MARIA TESSELSCHADE was gegraveerd; de bezigtiging der bokaal zelve bevestigde die meening. Ik deel dus geheel in het gevoelen van den J. L. A. I., dat de Heer STEINMETZ te voorbarig is geweest in zijn oordeel over de echtheid der bewuste bokaal.

Ter aanvulling van het gevoelen van den Heer J. L. A. I., dient het volgende:

1°. Dat het fatsoen van het bewuste glas of bokaal (ik zou liever zeggen roemer) in het bezit van den Heer ROMSWINCKEL, geheel anders is, dan die in der tijd van ANNA ROEMERS en MARIA TESSELSCHADE in gebruik.

2°. Dat de stof, waaruit het glas bestaat, blijkt van later dagteekening te zijn, dan de *Visscherinnen*.

3°. Dat de bewerking der gravure enz., (indien het den naam van gravure dragen mag,) van dien aard is, dat ik niet zou wenschen, dat die van eene der genoemde geleerde vrouwen afkomstig was; en

4°. Dat de letters van het versje op het glas niet zijn *schrijf*-, maar *drukletters*, terwijl ik vermeen dat de door ANNA ROEMERS en MARIA TESSELSCHADE beschrevene bokalen of roemers, steeds met fraaije *schrijfletters* werden versierd.

Ik neem deze gelegenheid waar, om de aandacht van alle vereerders der genoemde beroemde en geleerde vrouwen, van alle liefhebbers van oudheden en van alle bezitters van kabinetten of verzamelingen daarvan, op nieuw op de door mij in DE NAVORSCHER van 1854, bl. 7 en 102, gedane vragen *dringend* te vestigen.

Elke mededeeling dienaangaande, op welke wijze ook, zal mij hoogst welkom zijn.
Mr. L. G. VERNÉE.

Willem Krul (V. bl. 190, Vr. 150; vgl. bl. 258 en VI. bl. 21). De geëerde medearbeider J. SCHREUDER besloot zijn levensberigt van den Schout-bij-Nacht WILLEM CRULL, met deze woorden: »*hoogstwaarschijnlijk* is het lijk van dezen dapperen Nederlander te *St. Eustatius* begraven enz."

Bij dezen Heer schijnt dus nog onzekerheid omtrent dit punt te bestaan, die ik, mij toevallig op dat eiland bevindende, door deze aanteekening wensch op te heffen.

In het werk: *De Nederlandsche West-Indische eilanden in derzelver tegenwoordigen toestand*, door M. D. TEENSTRA, tweede stuk, te Amsterdam, bij C. G. SULPKE, 1837, zegt de schrijver op bl. 332:

»De Schout-bij-Nacht WILLEM KRULL (CRULL), Heer VAN BURGHT, die den 4den Fe-

bruarij 1781, in de nabijheid van het eiland *Sombrera*, op 's lands fregat *Mars* sneuvelde, werd hier ook in het Gouvernements-graf, ten noorden van den toren, bijgezet. Men vindt echter geene inscriptie, die zijnen naam of verdiensten vermeldt." Terwijl dezelfde schrijver nog op bl. 346 van het aangehaalde werk, breedvoeriger mededeeling doet nopens het sneuvelen van dezen bevelhebber, »wiens lijk de luitenant VAN HALM naar *St. Eustatius* voerde, alwaar hetzelve zeer plegtig in den Gouvernements-grafkelder werd bijgezet."

In de *Beknopte beschrijving van de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen enz.*, door M. D. TEENSTRA, in 1850 te Groningen, bij J. OOMKENS, J. ZOON, uitgegeven, wordt op bl. 714 alleen gewag gemaakt van het sneuvelen van den Schout-bij-Nacht CRULL, niet van zijne ter aarde bestelling.

Mijne nasporingen in het archief van dit eiland, ten einde een bewijs te vinden voor het door den Heer TEENSTRA aangevoerde, zijn vruchteloos geweest, niettegenstaande de welwillendheid waarmede de Heer gezaghebber dezer plaats mij daarin behulpzaam is geweest.

Twee tijdgenooten van de gebeurtenis, waarvan rede is, zijn mij hier nog bekend. De eene, Mevr. de weduwe RUNNELS, heeft het getrouwste geheugen.

Uit hare mededeeling bleek, dat zij in 1781 een meisje van elf jaren was, en zich nog zeer goed het destijds voorgevallene herinnerde. Zij had de lijkstaatsie van den Schout-bij-Nacht CRULL gezien: de muziek van de Engelschen ging voorop, het lijk werd gevolgd door een groot aantal Engelsche Officieren, den Gouverneur en al de voorname ingezetenen, — het werd in den Gouvernements-grafkelder, op het Gereformeerde kerkhof, bijgezet.

Er zijn twee grafkelders naast elkander; in den eenen worden de lijken der ambtenaren, in den anderen die der officieren bijgezet. De laatste, waarin men zegt dat het stoffelijk overblijfsel van den Schout-bij-Nacht CRULL rust, is tijdens mijn verblijf alhier, niet geopend geweest. J. BRAKEL.

NB. De door mij aangehaalde werken brengen mij te binnen dat deze, als ook de mededeelingen door den Heer A. H. BISSCHOP GREVELINK gedaan, in het Tijdschrift: *Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde Koloniën enz.* Jaargangen 1846 en 1847, ook daaruit overgedrukt, — zeker onbekend moeten geweest zijn, aan den geachten zamensteller van het *Geographisch Woordenboek der geheele aarde*, in 1855 te Gouda, bij G. B. VAN GOOR, uitgegeven. In het tegenovergestelde geval toch, zou die Heer, bl. 303 in voce, *St. Eustatius* dat eiland niet beschuldigd hebben van het produceren van: »veel tabak, katoen, indigo, koffij," terwijl geen van die voortbrengselen hier gecultiveerd wordt, en de in het wild groeijende katoen- en koffijboomen gezamentlijk geen 100 N. ₰ per jaar opleveren. Even min zou ZEd. dan gezegd hebben: »wild en gevogelte zijn er in overvloed," — daar van het eerste geen spoor bestaat, en eenige wilde duiven, patrijzen en snippen zeldzame bezoekers van *St. Eustatius* zijn.

Bij eenen herdruk van dit *Woordenboek*, dien ik den schrijver toewensch, moge dit zijner aandacht niet ontgaan.

Willem Krull. In mijn bezit bevindt zich een portret van WILLEM KRULL, Heer van *Burghst*, Schout-bij-Nacht van *Holland* en *Westvriesland*, ressorteerende onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit op de *Maze*, met dit onderschrift:

Hoe duur staet u, o KRULL, der Britten trouwloosheid!
Van vreêbreuk onbewust, ziet Ge u te wreed misleidt:
Gij staet gereed om hen te groeten als uw vrinden:
  En dat vertrouwen stelt u bloot
  Voor 't mikken van 't gevloekte lood;
En doet u, in de plaats van vrienden, moorders vinden.

D. B.

Het portret is naar het leven geteekend door HEINSIUS, en gegraveerd door R. MUYS, 1784. Onder staat: Te Leyden, bij FRANS DE DOES. H. BRUNNER.

Drukletters. Corrigeren van drukproeven (V. bl. 191, Vr. 163, vgl. bl. 260; VI. bl. 21, 79). Behalve het werkje des Heeren A. D. SCHINKEL, ken ik alleen de volgende:

I. *Aanwijzing der teekenen, die gewoonlijk by het corrigeeren van drukproeven gebruikt worden. Benevens eenige Tafelen enz.* Tweede druk. Amsteldam, bij A. B. SAAKES, 1799, in 4°.

II. In de *Eerste proeven van Letteren van* N. C. VAN DAALEN WETTERS. In *den Hage*, 1802, in 8°., uit slechts vier bladz. bestaande, wordt de derde bladzijde ingenomen door het bedoelde versje, 't welk luidt:

Dichtmatige regelen, om drukkers proeven te corrigeeren.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Æ Œ Ç ; ?

  Wilt ge leeren,
Drukkers proeven corrigeeren?
  Zijt op acht
Teekens, die hier staan, bedacht.
  Zet de zetter
Bij geval verkeerd een letter;
  Leer den sul
Die verandren door dees' krul:
  En dit teeken
Zal hem wijzen, als door spreeken
  Dat dit deel
In den regel is te veel.
  Gij moet weeten,
Is een kleinigheid vergeeten;

Dat men zet
Dan deez' schrap, daar hij op let, /
En nog rasser
Zal hij zien aan deezen passer, ⋀
Dat een woord
Hier te kort komt, daar 't behoord.
Aan deez' streepen ═══
Word door hem terstond begreepen,
Dat de lijn
Van deez' Lettren recht moet zijn:
En zijne oogen
Zullen merken aan deez' boogen, ⊂⊃
Dat dit woord
Aan elkanderen behoort.
Zijn 'er Letters
Door de schuld gekneusd des zetters,
Schrijft die dan
In een' Cirkel voor den Man; Ⓐ
En gebonden
Woorden, die liefst enkel stonden:
Zijn abuis
Leer hem dan dit dubbeld kruis. #

—ll.

[V. D. N., A. D. S., S. J. en D. F. hebben ons insgelijks het bovenstaande versje medegedeeld.]

In 't ootjen nemen (V. bl. 216, Vr. 235; vgl. bl. 290, VI. bl. 23). Eene derde afleiding, eveneens aan de spelen der jeugd ontleend, kan dunkt mij gevoegelijk nog als antwoord op deze vraag volgen, die echter daarin, met de twee vroeger gegevene gelijk staat, dat zij tot de eigene meeningen behoort, en dus de vraag niet ten volle beantwoordt.

Mijne meening is deze: dat het gezegde *in 't ootjen nemen*, zoo als het in *Holland* heet, eigenlijk moet zijn *in het touwtje nemen*, zoo men in het *Sticht* zegt, waar ik *in 't ootjen nemen*, nooit heb gehoord.

In vroegeren tijd, zoo als mij zeer goed heugt, was het touwtje springen bij de volwassen jeugd een algemeene uitspanning; wie der jongelingen was niet op het appèl dezer uitspanning, om met buurmeisjes touwtje te springen? Twee moesten de lijn draaijen en een derde, die in de bogt, fier, vlug honderduit konde springen, zonder te hokken of vermoeid te zijn, werd toegejuicht. Doch bij dit alles moest de plagerij toch gelden, en te voren werd beraamd om deze of gene *in 't touwtje te nemen*; dat geschiedde door het touw, hetwelk door de twee draaijers snel om den in dien bogt springende werd rond gewenteld, op eene behendige wijze, wanneer springster of springer daarop het minst bedacht zou zijn, tusschen de beenen te wippen en zoo zulks gelukte, dadelijk sterk aan te halen, hetwelk als dan eenen verlegen toestand bij de meisjes veroorzaakte en sommigen zoo het scheen zeer boos deed worden, al naarmate de grap meer of minder met uitbundig gelach werd goedgekeurd; waarop dan uit wedervergelding volgde, dat een ander er weder aan moest, doch velen waren er zoo op geleerd om met zorg de beenen bij het springen in eene gelijke rigting te houden, dat het onmogelijk was, hen *in het touwtje te nemen* en die alzoo de mare van den dag ontkwamen, van *in het touwtje te zijn genomen.*

C. KRAMM.

In 't ootjen nemen. Mij doet deze zegswijze meer denken aan het *pot-tollen* of *in-'t-ootjen-tollen* der kinderen. De tol, die bij het tollen *dol* is, dat is, die niet tolt, moet in het ootjen. De knapen scharen zich nu daarom henen en mikken al tollende op dezen tol, tot dat hij geraakt wordt, uit het ootjen rolt en daardoor verlost is. Men zegt ook evenzeer *in 't ootjen hebben*, als in *'t ootjen nemen*, en verstaat er evenzeer door, iemand in het gezelschap te hebben, waarop ieder wat te zeggen, te vitten of aan te merken heeft. Men noemt den tol, die bij het tollen niet tolt, *dol*, waarschijnlijk omdat hij als een dolle, razende, daar henen rolt.

G. V. S.

[Wij noemden in onze jeugd den tol dol, wanneer hij, in plaats van op den punt, op den kop stond.]

Beroemde schaatsrijders of schaatsrijdsters (V. bl. 222, Vr. CXXXIII; vgl. bl. 310). De Heer Mr. H. GUICHART ABRESCH, Notaris te *Zuidhorn*, heeft de attentie om mij eenige papieren toe te zenden, met permissie om er het noodige gebruik van te maken, zoo dat ik op de eerste vraag van het lid der ijsclub een bepaald antwoord kan geven. Er ligt 1°. voor mij, eene naamlijst van 36 hardrijdsters uit de Provincie *Groningen*, welke in de maand Januarij 1809 op de A-poortengracht te *Groningen* op schaatsen gewedijverd hebben om eenige gouden en zilveren prijzen, en onder de namen komen voor, die van TRIJNTJE SCHOLTENS uit *Winschoten* en RIENJE JOHANNES van *Grijpskerk*, welke zeker de beide *jeunes héroïnes de ce turf glacé*, zullen zijn. 2°. vind ik onder de papieren, *Journal des dames et des modes*, N°. 5, (Treizième Année) 25 Janvier 1809 en daarin 't volgende: — *Groningue* 14 Janvier. — Nous avons été, la semaine dernière, témoins d'un spectacle qui se renouvelle chaque année avec un nouvel intérêt. C'est la célèbre course à patins, ou les filles se disputent les prix de la vitesse. Ils ont été gagnés par Mlle. SCHOLTENS âgée de 18 ans, et par Mlle. JOHANNES âgée de 19 ans. Elles ont lutté pendant deux heures contre les plus habiles de leurs compagnes sur la glace des fossés de la ville. On estime qu'elles ont parcouru, dans cet intervalle, un espace de plus de dix lieues. Le président en leur remettant les byoux en or destinés aux victorieuses, les a excitées à cultiver de plus en plus un art encore plus utile qu' agréable dans un pays tel que le nôtre, ou les communications multipliées par eau doivent être remplacées, pendant l'hiver, par l'usage des patins sur les canaux glacés."

RIENJE JOHANNES, later gehuwd met eenen

welgestelden nog levenden landbouwer, TJEBBE WILLEMS DE WAARD bij *Niezyl* is voor eenige jaren overleden; ik heb haar zeer goed gekend en van hare kinderen woont er eene dochter onder *Zuidhorn*.

Ds. G. H.

Zwitsersche koe-rei (V. bl. 222, Vr. CXXXVII; vgl. bl. 292; VI. bl. 24). De Zwitsersche koe-rei, die gevonden wordt in STOLBERGS' *Reize*, is die van de Appenzeller herders. Er bestaat eene »*Sammlung von Schweizer Kuhreihen*, 3te *Ausgabe van* J. R. WYSS. Bern. 1818.

De text van den *Koezang* is het uitvoerigst in dien van de Oberhasler herders. Eenige letterkundige mededeelingen van Prof. J. R. WYSS, gaan deze verzameling vooraf.

H. BROUWER.

Adel en Patriciaat (V. bl. 238, Vr. 245, vgl. bl. 311; VI. bl. 46).

[Het antwoord op deze vraag van ADRIAAN, komt met het vroeger ontvangene en bl. 46 geplaatste van C. & A. overeen.]

Dukdalven (V. bl. 238, Vr. 249, vgl. V. bl. 311; VI. bl. 47). *Dalf* of *dolf* houd ik met BILD. voor *paal*. Bekend is het, dat het tegenwoordig *duiken* vroeger was en nog in *Friesland* is: *duke* of *duken*. Door de beweging van het water *duikt* of liever *schijnt* de paal gedurig te *duiken*, en vandaar de naam: *duik*- of *duikende paal*. Heeft men er, spottender wijze, den Hertog VAN ALVA bij vergeleken, daar is wel grond voor; want hij scheen wel eens te wijken, maar het was om met te meer gestrengheid zijn voornemen te volvoeren.

A.

[Wij blijven, ondanks het bovenstaande door A. ingezonden bij ons gevoelen. *Dolf* heeft noch in onze noch, voor zooverre ons bekend is, in eenige verwante taal de beteekenis van *paal*. A. moge er dat op gezag van BILDERDIJK voor houden; naar ons oordeel beteekent op het gebied der etymologie het gezag van BILDERDIJK niet veel. De eerste syllabe *duk* van *duiken* af te leiden verbiedt, om slechts dit te noemen, de tweeklank in het laatstgenoemde woord. Ook het Friesche *duke* heeft lange vocaal.]

Ink, eng (V. bl. 239, Vr. 263; vgl. VI. bl. 48). Het antwoord van F. F. C. STEINMETZ is onvolledig en getuigt van onvoldoende bekendheid met het onderwerp. De *Eng* of *Enk* (door verbastering ook wel *Ing* of *Ink*) is algemeen in onze landprovincien de *engere* omtrek der eerst bewoonde plaatsen. De *Engen* zijn de eerst ontgonnen en veelal de meest vruchtbare gedeelten van de landstreek. Het zijn geene aan elkander gelegen stukken bouwland alleen. Men vindt in de *Engen* ook hakhout en weilanden, hoewel de laatstgenoemde bij uitzondering. Dat eene lagere ligging niet in het begrip van eenen *Eng* ligt opgesloten, getuigt de *Beekberger Eng* in *Gelderland*, gewis een der hoogste gedeelten dier gemeenten. Juist in de *Engen* en dit toont de oudheid der benaming verder aan, worden veelal de sporen van het verblijf der Romeinen hier te lande aangetroffen.

V. N.

[J. M. verwijst tot den *Overijss. Almanak*, 1836, waar gezegd wordt: „*Enk*, een bepaalde omtrek bouwlanden of weidegronden. Dit woord is in den vorm van het oudste bekende Hoogduitsch *ankar*." Wij kunnen ons met deze verklaring wel vereenigen, doch ter vergelijking verwijzen wij liever naar het Angelsaksisch *inge* en het oud Noordsche *engi* dan naar het door middel van den uitgang *ar* afgeleide *ankar*.]

W. F. del Campo, genaamd Camp (V. bl. 247, Vr. CLII; vgl. VI. bl. 26). De uitkomsten zijner driehoeksmeting in *Oost-Friesland* zijn vervat geworden in eene voortreffelijk bewerkte en uitvoerige kaart van *Oost-Friesland*, welke ik in 1806 te *Aurich* kocht (doch nu niet meer onder mij heb) en voorzeker aldaar of te *Embden* verkrijgbaar zal zijn. De boven bedoelde meting werd den Heer CAMP in het laatst van de vorige eeuw door de Ständen van *Oost-Friesland* opgedragen, en de oorspronkelijke kaart-teekening zal vermoedelijk wel bij het archief van dat in 1806 of 1807 ontbonden Regerings-collegie te *Aurich* berusten.

DE R.

B. Paludanus enz. (V. bl. 248, Vr. CLIII; vgl. VI. bl. 27 en 82). Voor die het *Portret* van PALUDANUS niet bezitten, acht ik het noodig, de opmerking van C. K. te *L.* ten aanzien der *schelp* waarop de *regterhand* rust en de daaruit ontleende *zinspeling* op zijne reize naar het *Heilige Land*, als zoodanig te weêrleggen; immers wanneer men ziet dat hetzelfde portret in de *linkerhand* eene plant of kruid met bloemen houdt, is het dunkt mij niet twijfelachtig, of één en ander zinspeelt op zijne natuurkundige onderzoekingen of op zijne hoofdstudie, en geenszins op het bezoeken van *Jerusalem*.

V. D. N.

Laurens van Zanten (V. bl. 248, Vr. CLIV; VI. bl. 27). Het werk van dezen *Spiegel der gedenckwaerdighste wonderen*, enz. Amst. 1661, is hetzelfde als *Spiegel der gedenkweerdighste Geschiedenissen*, blijkens mijn exemplaar, hetwelk een *titelblad* heeft, voorafgegaan door een *titelplaat* met *acht* voorstellingen of afbeeldingen van eenige geschiedenissen in den *Spiegel* voorkomende; waarschijnlijk dat in *sommige* exemplaren de *titelplaat* zal ontbreken, en dewijl deze alleen noemt *geschiedenissen*, en het *titelblad* heeft *wonderen* en *geschiedenissen*, ontstonden vandaar ook

de verschillende voorkomende opgaven in de *Boekenlijsten*. Dat er een *tweede deel* van dit boek verschenen is zoude ik betwijfelen, op grond, dat mijn exemplaar de handteekening van J. KONING draagt en alzoo uit zijne verzameling herkomstig is (Zie *Catalogus* 1833, bl. 185, N°. 370 in 8°.), terwijl geen *vervolg* of *tweede deel*, in die anders in deze soort van boeken zoo volledige collectie voorkomt.—Uit het woord of de voorafspraak aan den *gunstigen Lezer*, blijkt nog, dat de huisvrouw van VAN ZANTEN, kort voor de uitgave van zijn boek naar het schijnt overleden, was genaamd ELISABETH DE BORDES. In de *Naamlijst van eenige zeldzame Boeken en Manuscripten*, N°. 3, 1801, (zoo men meent door J. KONING vervaardigd) wordt bl. 37 ook *de Spiegel der Gedenckwaerdighste Wonderen*, enz., vermeld, zonder *vervolg* of *tweede deel*.

V. D. N.

Johannes Baptista Howard (V. bl. 248, Vr. CLV; vgl. VI. bl. 27). Bij al de antwoorden die over de afbeelding van den genoemden persoon zijn gegeven, is niet vermeld in welk werk dat portret voorkomt; ik voeg daarom nog de volgende regelen in antwoord op de vraag hierbij.

Onder de verschillende werken van JOHAN BAPTISTA HOUWAERT — dus is zijn naam — die ik bezit, is er een, waarin de bewuste afbeelding voorkomt, waarvan de fraaije gegraveerde titel in het kort, en de gedrukte aldus luidt: *Den generalen loop der werelt, begrepen in ses vermakelijcke boecken:* 1°. *De wereltlijke triumphe der Planeten.* 2°. *Den lastighen strijt der Menschen.* 3°. *Den vreeselijcken camp der Doot.* 4°. *De loffelijcke memorie der Aflijvighe.* 5°. *Het gelucksalich Palleijs der deught en* 6°. *De persuasie tot de eeuwighe salicheyt. Beschreven door* JOHAN BAPTISTA HOUWAERT, enz., t' Amsterdam. *Gedruckt by* BARENT OTSZ, *voor* WILLEM JANSZ. STAM, *Boekverkoper woonende in de Warmoestraet, op den hoek van den Nijsel, in den Hoogduijtschen Bijbel. Anno* 1612, *in* 4°. Eerste uitgaven.

Het portret is geplaatst tusschen de sonnetten. De bladen van dit boek zijn niet gepagineerd, maar beslaan vellen druks tot *R.*, en vervolgens circa vier vellen druks als daar bij gevoegd, onder het volgende opschrift, aan het hoofd daarvan geplaatst: *Eer-Dicht ter eeren den soetvloeijende sinrijcken Poëet, Mijn Heere* JOHAN BAPTIST HOUWAERT, *met een verhaal der boecken by hem geschreven, die veel tot leeringhe ons sijn naghebleven. Vereert door* I. T. P. Alles in verzen beschreven, waarin men wel gemakkelijk de hoofdstoffen zal aantreffen waar HOUWAERT al over heeft geschreven, doch zeer moeijelijk de ware titels uit afleiden zal; echter is het zeker, dat hierin alles is aangevoerd, wat immer uit die Vlaemsche pen zoo rethorijks is gevloeid. Het eenige wat ik niet daarbij vind vermeld, is het volgende, voor de geschiedenis zeer belangrijk werk: *Declaratie van die Triumphante Incompste van den Doorluchtighen ende Hooggeboren Prince van Orangnien, binnen die princelycke stadt van Brussel, geschiet in 't jaer ons Heeren, duysent, vijfhondert achtentseventich, den dertienden September, beschreven ende ghecomponeert door* JOHAN BAPTISTA HOUWAERT, *Conseillier ende Meesterordinaris van de Rekeninghen ons Heeren des Conincx in Brabant.* t' Antwerpen *ghedruct by* CHRISTOFFEL PLANTYN, *Drucker der Ev. Majesteijt* MDLXXIX, *in* 4°. Met keurige houtsneden, de voorstellingen bij die feesten afbeeldende, versierd.—Dit boek *hoogst zeldzaam*, en niet in den Catalogus van den beroemden Bibliomaan H. VAN HULTHEM bekend, is destijds prachtig gebonden en verguld, afkomstig uit de Bibliotheek van wijlen den Baron VERSTOLK VAN SOELEN, en mede in mijn bezit.

Tot toelichting van den vrager D. F. dient het volgende, namelijk dat de twee figuurlijken attributen die beneden bij het *ovaal*, hetwelk het portret bevat, worden gevonden, niet aanduiden, dat HOUWAERT een wiskunstenaar was, zoo als zijn Ed. meent; dewijl daarmede blijkbaar en duidelijk, de *Theorie* en de *Practijk* is bedoeld, even als de twee figuren boven bij het ovaal geplaatst de *fraaye Letteren* en de *Dichtkunst*, uitdrukken; al hetwelk door den ijverigen vaderlander krachtig werd voorgestaan en beoefend, door zijne destijds zoo noodige medewerking tot vestiging van het regt van vrijheid van geweten. Daarvoor oefende hij bij een menigte van openbare bedrijven, zoo als de blijde inkomsten van *Don* JAN MATHIAS, en die van *Prins* WILLEM van *Oranje*, door de Kamers der Rederijkers, waarvan hij een der voornaamsten was, een krachtigen invloed op het volk en stellig was hij in zijne betrekking tevens een werktuig, dat door de hooge standen als hoogst nuttig en noodig werd geacht, om de zoo gewenschte verlichting onder het volk te verspreiden en had zijn invloed als volksman de begeerde uitwerking.

C. KRAMM.

Legaat van Gillis Blasius Stern (V. bl. 249, Vr. CLXII, vgl. VI. bl. 30). Zoowel van den Heer C. D. SCHULLER als van P. N. ontving het Bestuur de opmerking, dat het antwoord van ICHNEUTES volkomen juist is, maar Z. Y. zich vergist heeft, toen hij den auteur van dit geestig geschrift, Mr. B. DONKER CURTIUS, voor een boekverkooper of boekdrukker hield. P. N. voegt er bij, dat het woord »niet vertaald", in 1784 een veelbeteekenende wenk was voor hen, die alleen uit *Engeland* iets

vernuftigs, om van geen echten *humor* te spreken, verwachtten.

Wapentuyr (V. bl. 270, Vr. 285, vgl. VI. bl. 49). Aangenaam zal het mij zijn, indien de Heer V. D. N. gegronde redenen hebbende voor zijne meening, dat het geslacht BOOT niet tot de edele of ridderlijke geslachten zoude behoord hebben, zulks ter mijner kennis brengt. De genealogie van BOOT, bij BALEN, FERWERDA en KOK, bewijst het tegendeel. M°.

Petrus Janssen enz. (V. bl. 270, Vr. 286, vgl. VI. bl. 50). PETRUS JANSSEN, geboren te *Loenen*, in *Gelderland*, waar zijn' vader, MATTHIAS JANSSEN, toen predikant was. In eene extra-ordinaire Classikale vergadering, den 21sten December 1773 gehouden, peremtoir geëxamineerd, werd hij, als adjunct van Ds. ABDIAS VELINGIUS, te *Bergen op Zoom* bevestigd den 16den Januarij 1774. Hij werd in 1814 emeritus verklaard en overleed te *Bergen op Zoom* den 4den Julij 1818, in den ouderdom van 69 jaren.

GERHARDUS MASMAN, geboren te *Meppel* in Augustus 1749, was als proponent eenigen tijd adjunct te *Amsterdam*, werd als predikant te *Ommeren* bevestigd den 17den Maart 1771, vertrok van daar naar *Sprang* in 1775, naar *Giessen Nieuwkerk* in 1781, naar *Delftshaven* in 1782, naar *Haarlem* in 1784, naar *Utrecht* in 1792, waar hij overleed den 28sten November 1812, in den ouderdom van 63 jaren en ruim 3 maanden.

BAREND TAAY, geboren te *Tiel* in 1751. Tot adjunct beroepen te *Zuidzande*, aldaar in zijne dienst bevestigd den 25sten September 1774, werd verroepen naar *Ingen* in 1776, naar *Zoelen* in 1785, naar *Berkel* in 1790, naar *Breda* tot buitengewoon predikant in 1794, naar *Rhenen* (Prov. *Utrecht*) in 1795, bij Koninklijk besluit van den 5den Julij 1821 emeritus verklaard en ontslagen den 4den Januarij 1819, bleef te *Rhenen* wonen en overleed aldaar den 13den Junij 1821, in den ouderdom van ruim 70 jaren.

BERNARDUS VAN WEEMEN, geboren te *'s Gravenhage*, trad in dienst te *Akersloot*, den 25sten Mei 1788, vertrok van daar naar *Oosterland* in 1789, naar *Leeuwarden* in 1793, waar hij overleed den 27sten September 1808, oud bijna 46 jaren.

GERARD SMIT, geboren te *Bonde*, trad in dienst te *Solwert* en *Marsum* den 24sten Julij 1791, werd van daar te *Meppel* beroepen in 1796, overleed te *Hoogeveen*, waar hij als schoolopziener de scholen bezocht, den 23sten December 1815, in den ouderdom van 47 jaren.

THEODORUS LUBBERS, geboren te *Beerta*, den 9den Augustus 1731, waar zijn vader, JOHANNES LUBBERS, toen predikant was, werd, 14 jaren oud, als student te *Groningen* ingeschreven, en hield zich 9 jaren aan de Hoogeschool aldaar op; trad in dienst te *Breede* den 19den Mei 1755, vertrok van daar naar *Noorddijk* in 1756, naar *Scheemda* in 1766 en naar *Groningen* in 1768, waar hij zijne dienst als predikant nederlegde den 5den October 1776, en aanvaardde zijne betrekking als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aldaar den 22sten April 1777, met het houden eener redevoering: *De Theologo, ad Christi, Doctoris perfectissimi, exemplar formato.* Hij was daar tevens Akademieprediker en overleed aldaar den 6den Julij 1804.

T. A. R.

[De berigten ons omtrent deze predikanten door V. D. N. medegedeeld, komen hiermede overeen, behalve omtrent BAREND TAAY, van wien onze geachte medewerker ons meldt dat hij in 1776 predikant, en in 1818 emeritus geworden is.]

Verschillende spelling (V. bl. 271, Vr. 287, vgl. VI. bl. 50).

[C. G. B. meldt ons dat, ter plaatse waar hij woont, in de uitspraak van *knieën* de *ie* duidelijk wordt gehoord.]

Hij zit op zwart zaad (V. bl. 271, Vr. 291, vgl. VI. bl. 51). Wij nemen de vrijheid onzen geachten C. G. B. te verwijzen naar het, volgens ons gevoelen, allezins juiste antwoord van *** en hem te doen opmerken dat *zwart brood* geen *zwart zaad* is.

Ouders van Isaak Valckenaer, predikant te 's Hertogenbosch (V. bl. 271, Vr. 296, vgl. VI. bl. 52). TANNEKEN BLOMMAERT was niet des predikants moeder, zoo als uit het vermelde door Jonkheer RAMMELMAN ELSEVIER zoude af te leiden zijn; het schijnt dezen zoo bij uitnemendheid scherpzinnigen en naauwkeurigen Navorscher onbekend te zijn gebleven, dat onder de verschillende leden van het geslacht VALCKENAER, (welke te gelijkertijd, met de familiën PLA, VAN DEINSE, BAELDE, enz. om den geloove voor PARMA vlugtende, met achterlating hunner goederen, *Vlaanderen* verlieten en zich te *Leyden* nederzetteden, welke stad, ter belooning harer heldhaftige verdediging met vele uitmuntende voorregten was begunstigd) er zich *twee* hebben bevonden, die beide den naam van JAN droegen, en vermoedelijk neven waren, doch waarvan de een te *Hontschoten*, de ander te *Leyssen* geboren was.

Eerstgemelde, des predikants vader, werd in 1594 poorter te *Leyden*, de tweede huwde in 1586 met TANNEKEN BLOMMAERT.

Volgens oude familiebescheiden was des predikants moeder eene Jufvrouw POTTER (wier voornaam echter onbekend is); van die tak van dat geslacht, welke den oorspronkelijk gouden keper van het geslachtswapen met

een' zilveren had verwisseld, gelijk blijkt uit de acht kwartieren, waarmede de kleinzoon van den predikant, almede ISAAC genaamd, en Rector der Latijnsche scholen te *'s Hage*, aldaar den 16den Mei 1734 overleden, begraven is; zijnde de navolgende:

links: VALCKENAER.
PROUNINCK VAN DEVENTER.
DE POTTERE.
BACKX VAN WIJTVLIET.

regts: VAN KESSEL DE BIJE.
VAN JABEECK.
LOCKEMAN.
VAN VLADERACKEN.

Van deze kwartieren bestaan drie op perkament in hunne emaux geschilderde afbeeldingen, waarvan eene berust bij den Hoogleeraar TYDEMAN, te *Leyden*, de tweede bij de familie FIJNJE, te *Amsterdam*, de derde bij des predikants nakomelingen, die niet zoo talrijk zijn, als noodig zoude wezen, om er een regiment van te formeren, zoo als de Heer Notaris C. G. B. schijnt te vermoeden, zijnde daarvan tegenwoordig slechts vier personen overgebleven.

Het geslachtswapen, dat de predikant (die volgens bescheiden van zijn' tijd te *'s Hertogenbosch* bekend stond als een goed edelman, hoewel een zeer nederig man, des te opmerkelijker, daar het in *'s Hertogenbosch* niet onbekend konde zijn, dat zijn vader, volgens de begrippen van dien tijd, kon geacht worden aan zijnen adeldom te hebben te kort gedaan, door het om de tijdsomstandigheden oprigten van eene saaifabriek) voerde, was (blijkens het als nog ter Secretarie van *'s Hertogenbosch* berustende zilveren cachet, waarmede zijn zoon, Mr. JACOB LODEWIJK VALCKENAER, als Schepen dier stad zegelde, hebbende zijn' naam en kwaliteit tot randschrift, benevens het jaartal 1662; en het wapenschild van dezen, voorkomende op de gegraveerde wapenkaart der Regenten van *'s Hertogenbosch*) het navolgende:

Van zilver, met drie ruiten van keel, paalsgewijze boven elkander geplaatst.

Helm van zilver, getralied en versierd van goud, gevoerd van keel.

Kroon van goud met vijf bloemen.

Helmteeken een kop en hals van een' adelaar van keel, omvat door eene vlugt van zilver.

Helmdekken van keel en zilver.

Hetzelfde wapen, als dat, hetwelk de oudere tak van dat geslacht in *Utrecht* voerde, die met Jonkheer CAREL VALCKENAER, Heer van *Valckenaer*, Vrijheer van *de Wenaert*, Heer van *Duyckenburgh*, *Bottenstein*, *Lisch*, *Giessen*, *ter Meije*, Lid der Ridderschap van *Utrecht*, Maarschalk van het Nederkwartier enz. op den 17den Augustus 1684, is uitgestorven, zijnde hij met twee en dertig kwartieren in de Witte Vrouwenkerk te *Utrecht* begraven.

R. D.

Gladdekker (V. bl. 272, Vr. 304, vgl. VI. bl. 54). *Gladak* beteekent in het Javaansch de verpligte transportdienst, zoo van menschen als beesten, en wel voornamelijk van paarden; er bestaat een vast tarief van betaling dier verpligte dienst. Nu worden de *gladakpaarden* gewoonlijk onder Europeanen genoemd *gladakkers*, en daar dit in den regel kleine, onaanzienlijke, zwakke, slecht gedresseerde paarden zijn, zoo heeft men die uitdrukking toegepast op menschen, die zulke slechte hoedanigheden in zich vereenigen.

PHILO-INDICUS.

[Het eerste gedeelte van dit antwoord, met dat van L. *te V.*, bl. 54, overeenstemmende, hebben wij om die reden weggelaten.]

Het huis of kasteel Spangen (V. bl. 277, Vr. CLXV, vgl. VI. bl. 57 en 83). Het blad of de plaat, met de afbeelding van *het Huys van Spangen*, is niet uit een heraldiek boek, maar oorspronkelijk uit het werk van JACOB BAR: LE ROY, *Topographia Historica Gallo-Brabantiae*, Amst. 1692, in fol., waar die op bl. 147, voorkomt, zijnde gegraveerd door HARREWIJN; ook in andere werken van LE ROY, als de *Castella*, *Praetoria*, *etc. Brabantiae*, Antv. 1694 of 1696 en latere uitgaven, ook in de *Vertalingen*, als het *Wereldlijk Tooneel van Braband*, vindt men die zelfde plaat; insgelijks bij CANTILLON, *Délices du Brabant*, Amst. 1757, of in de vertaling *Vermakelijkheden van Braband*, Amst. 1768, waarvan de meeste uitgaven zijn vermeld in de *Opgave der Beschrijvingen*, enz. door B. N. *te L.*, in de *Vriend des Vaderlands*, Dl. VI en VIII. De plaat echter in de latere werken, is veelal met den naam van J. BAUDOUIN, *sculp.* Over de opgave der wapens en kwartieren, door L. J. t. l. a. p., valt aan te merken, dat BORGHES moet zijn BERGHES, welk wapen almede van een gravenkroon is voorzien; voor *Tresygnys*, lees: *Tresignys; Bongart*, lees: *Bongaert; Burschut*, lees: *Burscheit;* in het *Onderschrift*, voor p. 137, lees: 147; in het midden, *Bati l'an*, lees: *Batis l'an* 1210.

V. D. N.

Huis of kasteel Spangen. In de *Staats-Almanak* van 1816 (latere jaargangen bezit ik niet), komt onder de Ridderschap van *Zuid-Braband* nog voor: *Graaf* VAN SPANGEN, F. A. L. *Graaf* VAN SPANGEN en *Baron* VAN SPANGEN.

M. S.

Het kasteel Riemsdijk (V. bl. 278, Vr. CLXVII, vgl. VI. bl. 59). In de vroegere Nommers van DE NAVORSCHER is er meermalen questie geweest van het kasteel *Riemsdijk*, en schijnt dat slot in ons land niet ge-

vonden — welligt nooit of nimmer te vinden te zijn; — niettemin meen ik den belangstellenden vrager indachtig te moeten maken, dat er te *Gemert*, een weversdorp aan de grenzen van *de Peel*, in *Noord-Braband*, een kasteel bestaat, dat mij door de inwoners verzekerd werd aan de familie VAN RIEMSDIJK te behooren. — Dat slot thans in zeer haveloozen toestand en slechts door arbeiders bewoond, behoort tot de bouwtrant van het midden der vorige eeuw, en moet er, toen het in welstand was, vrij grootsch hebben uitgezien, en toenmaals een eigendom van de Commanderij van ST. JAN van *Jeruzalem* geweest zijn. Kan deze aanwijzing min of meer op het spoor leiden van het questieuse kasteel, dan zal zulks aangenaam zijn aan een

VOETREIZIGER.

Een der helden van Chattam (V. bl. 279, Vr. CLXXI, vgl. VI. bl. 60). Van de vijf vragen, door JOHANNES, zijn t. l. a. p. vier genoegzaam beantwoord, nog blijft de derde vraag: »bestaan er nog afstammelingen van den koenen zeeman VAN BRAKEL," over. Ofschoon ik met PHILO-GRAMMATOS instem, dat de zaak moeijelijk te beslissen is, zoo wil ik echter bijzonderheden mededeelen, welke,naar ik vertrouw, tot een afdoend antwoord zullen strekken; men vindt die in de *Grafboeken* der kerken, inzonderheid van de Groote kerk te *Rotterdam*; daaruit blijkt dat het graf N°. 100 en 101, in den Trans aldaar (waarin VAN BRAKEL was begraven) stond ten name van »Mevrouw JOHANNA VRIJMOET, wed. van den Heer JOHAN VAN BRAKEL, Schout-bij-Nacht, den 27sten Julij 1790; — nu Capteyn JACOP VAN COPERE, als in huwelijk hebbende JOHANNA VAN BRAKEL, eenige dochter en erfgenaam van de weduwe voorschr.; — nu Jufvrouw MARIA ANTONETTA VAN COPEREN, medeerfgenaam van haar moeder, volgens testament van den 8sten Januarij 1733, enz. act. Januarij 1762; daarna de kerk, ingevolge transport van HUGO VAN PROOIJEN en PIETER MARTINUS, als Curateuren in den gerepudieerden boedel van MARIA ANTONETTA VAN KOPEREN, den 13den Maart 1783".

Voorts dat aldaar begraven zijn:

»1700, Januarij 19, Mevr. de wed. Schout-bij-Nagt BRAAKEL (JOH. VRIJMOET).

1711, April 30, kind van den Heer JACOB VAN COPERE, oud $3^1/_2$ jaar.

1731, Januarij 11, de Heer Mr. JAN JACOB VAN COPERE, oud 27 jaar.

1732, December 15, de Heer Schout-bij-Nagt JACOB VAN KOOPERE, oud 64 jaar.

1742, October 6, JOHANNA CATHARINA VAN BRAKEL.

1782, September 12, MARIA ANTONETTA VAN KOPERE, oud 72 jaren."

Nog blijkt uit dezelfde boeken, dat het graf in het Noordpand, N°. 226, behoorde »aan JAN VAN BRAKEL, Schout-bij-Nacht, den 6den December 1688; dat JOHANNA VRIJMOET, zijne weduwe, den 15den Mei 1691 dit transpt. aan ADRIAAN DE JONG, enz." Waarschijnlijk dat zulks door haar zal gedaan zijn nadat het graf in den trans door het aldaar begraven van haren echtgenoot, en het later bijgevoegde grafschrift, als familiegraf werd beschouwd, waardoor het graf in het Noordpand was overtollig geworden, terwijl ook niet blijkt dat daarin iemand van haar geslacht begraven was geworden. — In de boeken van de Princenkerk ziet men dat het graf, in het oud pand, N°. 176, stond ten name van »JACOB VAN KOPEREN, bij huwelijks voorwaarde, den 15den October 1672, vertoond 1683; — nu Captein JACOB VAN COPEREN, zoon en eenige erfgenaam: 1695, December 10, begraven JACOB VAN COOPEREN; 1728, September 4, NEELTJE VAN COOPEREN, 80 jaren." Dezen waren ongetwijfeld de ouders van den Kapitein, later Schout-bij-Nacht JACOB VAN COOPEREN (over wien DE JONGE, *Zeewezen*, dl. IV en V), die ook dit graf schijnt te hebben afgestaan, daar hij zelf later in het graf van VAN BRAKEL is ter aarde besteld.

Uit de bovenstaande mededeeling mag alzoo het besluit worden opgemaakt, dat de Schout-bij-Nacht VAN BRAKEL, meer dan waarschijnlijk, geen mannelijke nakomelingen heeft nagelaten; dat zijne eenige dochter en erfgenaam huwde den Kapitein VAN COOPEREN, en moeder was van drie kinderen van welke één jong gestorven is, één zoon op 27 jarigen leeftijd overleed, en ééne dochter, die medeërfgenaam van hare moeder was, het graf erfde, en ongehuwd in 1782 stierf; — dat alzoo van die allen, alléén kinderen van den zoon, JAN VAN COOPEREN, overleden in 1731, zouden kunnen bestaan hebben, doch volgens de *Doodboeken* te *Rotterdam* stierf hij, zijnde jongman; hij was waagweger van beroep.

V. D. N.

Een der helden van Chattam. Over JOHAN VAN BRAKEL zie men uitvoerig gehandeld in Mr. J. C. DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen*, dl. II. *b*. 427, 437—447, 454, 498—529; III. *a*. 101, 127—137, 414, *b*. 234—241, 422; IV. *a*. 177, 193, 196, 216.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Geslachts- als doopnamen (V. bl. 294, Vr. 317, vgl. VI. bl. 86). De doopnaam JUPITER is niet zoo geheel zonder voorbeeld, als ter laatst aangewezene plaats verondersteld wordt. Als curiosum zij hier aangeteekend, dat den 27sten Mei 1849 in de Westerkerk te *Amsterdam* gedoopt werd JOHANNES JUPITER, geboren den 6den Mei bevorens, en onder die namen bij den Burgerlijken stand ingeschreven. De ouders, in het doopboek ingeschre-

ven als JAN V. D. en JUTA E., zijn mij persoonlijk onbekend en in *Amsterdam* niet zoo gereedelijk op te sporen. Het ware misschien anders niet ongepast te onderzoeken, of die naam des kinds in eenig verband kon staan met het oorlogs- of koopvaardij-schip *de Jupiter*, zoo als iemand die bij de vermelde doopsbediening tegenwoordig was, niet zonder schranderheid giste. Aan mythologische afleiding is wel het minst hierbij te denken en de ouders zouden welligt zelven vreemd ophooren, indien zij vernamen, dat door hun toedoen de naam eener Heidensche Godheid door den Doop gechristend geworden was.

H. J. S.

[De mededeeling van H. J. S. omtrent het bestaan van eenen tweeden JUPITER verraste ons. Wij kunnen echter niet gelooven, dat er verband bestaat tusschen dezen personennaam en den gelijkluidenden van het oorlogschip. Liever brengen wij dien tot eene klasse die maar al te talrijk is. Er bestaat namelijk hier te lande eene onzalige zucht om goede echte Duitsche namen te veranderen in namen van Latijnschen, Griekschen en Hebreeuwschen oorsprong. Zoo zijn degenen die AUGUSTUS of HILARIUS heeten gewoonlijk genoemd naar leden der familie die den naam van AUKE of HYLKE droegen, en vindt men MARIAAS, MARTHAAS en SIDONIAAS wier grootmoeders of tantes METJE, MATSEN of SIJTSKE heetten. Zoo, vermoeden wij, zal JUPITER uit JIBBE of dergelijken naam misvormd zijn.]

't Welk doende enz. (V. bl. 295, Vr. 324, vgl. VI. bl. 87). Deze formule is geenszins te verklaren, zoo als dit door den Heer H. geschiedt, als of zij eene verkorting ware voor: *hetwelk doende is Uwer M. gehoorzame dienaar*, maar zij staat in plaats van: *hetwelk doende zult gij weldoen*, zoo als ik mij herinner haar volledig in oude stukken te hebben aangetroffen. Gelegenheid en tijd ontbreken mij nu, om naar zoodanig stuk van vroegere eeuw te zoeken. De nog oudere, geheel gelijkluidende, Latijnsche formule is: *quod faciendo bene facies*, en daarmede was even zoo de bewustheid uitgesproken, dat er niets onbillijks of onredelijks verzocht of gevraagd werd. De stoutheid dier spreekwijze wordt eenigermate bedekt door de weglating der laatste woorden; maar daarmede, gelijk het blijkt, is nu ook de zin der spreekwijze verloren gegaan. Gelukkig nog, zoo hij, die over het ingediende verzoek te beslissen heeft, dien zin verstaat en daarnaar zijne beslissing regelt.

H. J. S.

Gedichten van Jacob Westerbaen (V. bl. 303, Vr. CLXXXII, vgl. VI. bl. 90). Ter beantwoording der *drie* vragen van J. BRAKEL, vertrouw ik dat het niet overbodig is, het volgende, ook na het reeds daartoe door anderen geleverde, mede te deelen.

Behalve de uitgave te *'s Hage* van 1657 in vijf boeken, welke onder WESTERBAEN'S eigen opzigt verscheen, is er nog eene van 1672, bevattende nagenoeg al zijne werken, in *drie* deelen; blijkens de voorrede van het eerste deel was deze herdruk wel door W. voorbereid, doch na zijn' dood uitgegeven onder toezigt van den Heer DUTIL DE FERRAND, dien hij tot zijnen erflater benoemde; deze uitgave is de volledigste, maar ook de laatste.

De werken van W., zonder veelvuldig voor te komen, behooren echter niet, naar ik meen, tot de zeer zeldzame boeken; van de uitgave in 1657 schijnt alleen deze bijzonderheid merkwaardig, dat, terwijl W. daaruit had weggelaten zijn jeugdig gedicht; *Verantwoording op het Kostelijk Mal, met opdragt*, dit vers vervolgens weder *afzonderlijk* gedrukt werd, met eene aanwijzing boven aan op de eerste bladzijde; *dit moet gevoegd worden tusschen folio* 50 *en* 51. Het werd later in sommige exemplaren weder ingelascht, gelijk er zulk een in mijne verzameling voorhanden is.

In die uitgave is ook weder opgenomen het *beste* werk van W., OCKENBURGH *woonstede van den Heer* VAN BRANDWYCK, dat gesteld wordt boven het *Hofwyck* van HUIGENS en het *Zorgvliet* van CATS, en waarvan de *eerste* druk, *'s Gravenhage* 1654, in 4°. verscheen. Zoo vindt men daarin ook zijn *Lof der Sotheijd* te *'s Hage* in 1659 verschenen; zijne vertaling van de *Troas van* SENECA eerst uitgegeven 1658 in 4°., de *Aeneis* van VIRGILIUS in 12 boeken, 1662 in 8°., de *Blijspelen* van TERENTIUS, 1663 in 8°., de *Ars Amandi* van OVIDIUS, 1665, en van het *Remedium Amoris* van denzelfden, in 1666, — zijn allen in de uitgave van 1672 op nieuw opgenomen. De *eerste* uitgaven van de vertaling der *Basia* van JANUS SECUNDUS door W. reeds in 1624 bezorgd, en de proeven van zijn dichttalent in 1644 verschenen, behooren echter tot de thans vrij zeldzame boeken. DAVIDS *Psalmen in Nederduytsche rijmen gestelt* door W., waarvan de *eerste* uitgave te *'s Hage*, 1655, verscheen, werd door hem ten *tweedenmale* uitgegeven doch in kleiner formaat aldaar in 1656, waarvan het vooraangestelde *woord aan den Christelyken Leser en Sanger*, door hem werd geteekend; terwijl het schijnt, dat deze berijming bij de Remonstrantsche Gemeenten in gebruik was, gelijk dan ook achter de exemplaren daarvan volgt: *Onderwijsinge in de Christelyke Religie bij de Remonstrants-Gereformeerde Christenen.*

De meeste levensbijzonderheden van W. kan men vinden in de *Redevoering* over den Ridder JACOB WESTERBAEN, van Mr. JAN WILLEM DE CRANE, opgenomen in zijne *Letter- en Geschiedk. Verzameling*, uitgegeven te Leeuwarden 1841; voorts de beoordeelingen van DE VRIES, VAN KAMPEN en D'ESCURY in hunne bekende schriften.

V. D. N.

Gedichten van Jacob Westerbaen. Ook ik ben in het bezit van de uitgave van 1657, waarin

voorkomt zijn portret en een uitslaande plaat met de afbeelding van OCKENBURGH, bevattende: 1. *Minnedichten*, 2. *Brieven van doorluchtige Vrouwen*, 3. *Heldendichten*, 4. *Mengeldichten*, 5. *Ockenburgh*, 6. *Farrago Latina*.

M. S.

Jacob Zaffius (V. bl. 304, Vr. CLXXXV, vgl. VI. bl. 91). Over deze afbeelding, ook in mijn bezit, vindt men de volgende historische aanteekeningen. Toen GODEFROY VAN MIERLO overste van het Predikheerenklooster te *Utrecht* en prediker van den Utrechtschen Bisschop GEORGIUS VAN EGMONT was geworden, werd hij daarna in den jare 1571 tot Bisschop van *Haarlem* gekozen. Hij had daar bij, onder anderen, van den Paus in last gekregen, om het klooster van *Heilo* en het Kapittel van *Geervliet* naar *Haarlem* over te brengen; en reeds den 23sten Februarij van dit zelfde jaar, hadden de Kanonniken van *Heilo* een aanschrijven van den Hertog van *Alba* ontvangen, om zich tegen het naast volgende Paaschfeest naar de genoemde Bisschoppelijke Kathedrale kerk te begeven enz. Zes kanonniken zijn er uit het klooster van *Heilo* verplaatst. Onder dezen was de eerste de Heer SAFFIUS, Prior van 't klooster, en tot Proost der nieuwe Kanonniken aangesteld enz. In October daaraan volgende zijn tot de verdere regeling der R. K. Kerk eenige bekwame mannen benoemd, die voor het behandelen van de Pauselijke geregtszaken hun zouden aanbevolen worden; namelijk GEORGIUS LESTANIER, JAKOB SAFFIUS, ADRIAEN BUFFELAAR en ALSTENUS BLOEMAERT; en kort daarop heeft de genoemde Bisschop de ambten van de Haarlemsche Kerk vergeven, en JACOB SAFFIUS tot Proost en GEORGIUS LESTANIER tot Deken van het Haarlemsche Kapittel uitgeroepen, enz. De statuten van dit Kapittel zijn den 25sten November 1573 uitgevaardigd, met het bisschoppelijk zegel bezegeld en door ZAFFIUS, als Proost en JOHAN DEUTIERES als oudsten Kapittelheer onderteekend. Bij de eerste plegtige zitting van het Kapittel waren tegenwoordig JACOB ZAFFIUS, enz. In 1578 was de Proost JACOB ZAFFIUS op den maaltijd, dien de nieuw gekozen Deken LIJROPIUS, op het hoogste van den toren der Kathedralekerk, aan de Kanonniken die op dat pas verblijf te *Haarlem* hielden, heeft gegeven. JACOB ZAFFIUS, eerste Proost, is overleden den 28 Januarij 1618. Zie VAN HEUSSEN en VAN RIJN, *Oudheden en Gestichten van Kennemerland, enz.* Leyden, 1725 in fol. bl. 40—45. *Idem, Idem, ibid* 1721 in 8°. bl. 150—171.

De tweeledige naamspelling heb ik gevolgd zoo als die daar in den tekst voorkomt.

C. KRAMM.

Gravure met portret vau Heinsius (V. bl. 305, Vr. CXC; vgl. VI. bl. 93). Den Heer K. mijnen dank toebrengende voor zijn antwoord op mijne vraag omtrent deze gravure, geef ik ZEd. evenwel in bedenking of de onder N°. 4 opgenoemde persoon wel IS. CASAUBONUS voorstelt. Bij eene nadere beschouwing en vergelijking van N°. 4 met het portret van JOS. JUST. SCALIGER, (zie MULLER *Cat.* N°. 4721 f.) kwam ik tot de overtuiging dat het deze geleerde is, die door VAN MEURS tusschen SPANHEIM en BEZA geplaatst is.

D. F.

Knipperdolling enz. (V. bl. 306, Vr. CXCVIII, vgl. VI. bl. 115). Zie mede een paar banden van HENDRIK NICLAESZ, maar in *handschrift* in de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Ze zijn daar uitvoerig beschreven, *Catal.* dl. I. bl. 26 en verv.

B.

[In denzelfden *Catalogus* dl. I. bl. 216 nog eenige gedrukte werken van denzelfden.]

ANTWOORDEN.

Geletterde tanden (I. bl. 55). Er wordt gevraagd of er meer voorbeelden bestaan van menschen, die geletterde tanden hebben, even als PYRRHUS. Ik geloof, dat dit niet letterlijk moet worden opgenomen, maar alleen als bewijs moet dienen van de groote welsprekendheid en kracht van overreding van PYRRHUS.

V. B.

Overzicht (V. bl. 295, Vr. 326). Op eene kaart uit de vorige eeuw (zonder jaartal) van het *Watergraafs-* of *Diemermeer* bij *Amsterdam*, vind ik de bedoelde plaats aangeduid, met de woorden: *Overzicht de Heer* HERMANS, belendende ten N. O. en N. W. aan de kromme Schagerlaan, ten Z. O. aan de groote Togtsloot en ten Z. W. aan andere (op mijn kaart niet genoemde) buitenplaatsen. De Schagerlaan, die bij de bruggen over de Dwarstogtsloot en de groote Togtsloot wegens hare bogten den naam van *kromme Schagerlaan* draagt, loopt van de Maliebaan N. W. op naar de Ringdijk.

CONSTANTER.

De Moffenschans (V. bl. 305, Vr. CXCIII). Behalve in de werken van VROLIKHERT en DE LA RUE, kan men HONDIUS vermeld vinden bij TE WATER, *Kort Verhaal van de Kerk en School te Gend*, bl. 105, 150. In DAN. HEINSII, *Eleg.*, l. 1. el. 3 et l. 3 el. 2, ziet men twee keurige *Elegien* aan P. HONDIUS; — J. CATS, *Houwelyck Moeder*, berispt HONDIUS, wegens zijne gestrengheid in zijne Hofwetten, nopens het verbod aan zwangere vrouwen, om in zijn hof

te komen, terwijl dezelfde in zijn *Ouderdom en Buitenleven* klaagt over het spoedig verval der *Moufeschans*, na den dood van HONDIUS. Over het gedicht *Dapes inemptae* of *de Moufeschans*, ook plat weg *Moffeschans* genoemd, zie men D. GERDES, *Floril. lib. rariorum*, LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Nat. Hist.*, dl. III, st. 1, bl. 1496; *Euterpe*, dl. I, bl. 114. Reeds in 1741 waren de exemplaren, uitgave van 1621, zeldzaam, zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*, bl. 215. WITSEN GEYSBEEK, *B. A. C. Woordenboek*, oordeelt daarover niet zeer gunstig. Uit de *Dedicatie* van het gedicht aan den Heer SERLIPPENS, *Outburchmeester van Axel, Neusen ende Biervliet*, schijnt te blijken, dat het landgoed aan dezen Heer toebehoorde; en uit de *voorrede* ziet men, dat het gedicht reeds vroeger (1619), driemalen in *één* jaar, werd uitgegeven. — Ofschoon hiermede niet *alle* de vragen van B. zijn beantwoord, vertrouw ik, dat het opgeteekende hem eenigermate kan voldoen.

V. D. N.

Geslacht van Adrichem (V. bl. 319, Vr. 347). Op deze vraag moet ongetwijfeld bij de familie VAN VREDENBURG, thans te *'s Gravenhage*, volledig antwoord voorhanden zijn in hare belangrijke verzameling familiepapieren. — Gaarne deel ik echter mede, wat dienaangaande blijkt uit een *Kwartierboek*, waarin onder de kwartieren van Mr. GASPER VAN KINSCHOT, voorkomen JACOB VAN ADRICHEM, nat. 1613, trouwt den 19den Augustus 1635 SARA VAN DER GRAAFF, nat. 1613, den 28sten Februarij. Hij ob. den 21sten December 1640, zij ob. den 25sten Augustus 1650; hunne dochter MAGDALENA VAN ADRICHEM huwde Mr. HARPERT TROMP, Burgemeester te *Delft*. In dat zelfde *Kwartierboek* staat vermeld Mr. ADRIAAN VAN VREDENBURG, nat. den 27sten September 1607, trouwt den 3den September 1642 SARA VAN DER GRAAFF, nat. den 28sten Februarij 1613; zij ob. den 25sten Augustus 1650; hij ob. den 28sten Februarij 1652; — zoodat SARA VAN DER GRAAFF tweemalen was gehuwd, eerst met VAN ADRICHEM, later met VAN VREDENBURG, waaruit tevens blijkt, in welke betrekking Mr. JACOB ADRIAANSZ VAN VREDENBURG VAN ADRICHEM, nat. den 19den Junij 1643, die een zoon was uit laatstgenoemd huwelijk, tot de familie van ADRICHEM stond; doch met welk regt hij den naam van VAN ADRICHEM voerde, terwijl kind of kinderen uit het eerste huwelijk in leven waren, kan alleen uit familieaanteekeningen worden aangetoond.

V. D. N.

Petrus Suaven (V. bl. 319, Vr. 351). Deze, ook SUAVENIUS en SUABIUS genoemd, werd geboren in 1496 te *Stolpen*, in *Pommeren*, en stierf in 1551, denkelijk te *Koppenhagen*, waar hij sedert 1543 Rector der Hoogeschool was; na zijn zamenzijn met LUTHER te *Worms*, toen deze naar den *Wartburg* gebragt werd, keerde hij naar *Stolpen* terug, alwaar hij in 1522 voor eenige vrienden den *Brief aan de Romeinen* verklaarde; in 1523 werd hij Geheimraad van den Koning van *Denemarken* en in vele gezantschappen gebruikt. Van zijn wapen of eene spreuk is mij niets gebleken. Men zie verder over hem en zijne schriften: MOLLER, *Cimbria Litterata*, ook VINDINGI, *Academia Hafniensis*, en PAULUS TREHERUS, *Theatrum Virorum*, p. 827, die, daar hij gewoonlijk het portret van de beschreven personen levert en dat van SUAVEN ontbreekt, geen portret van onzen geleerde schijnt gekend te hebben. —

V. D. N.

Vertaling van Spandaw's Vogelnestje (V. bl. 320, Vr. 358). Als vervolg van DE NAVORSCHER, dl. V. bl. 235, geef ik uit het aldaar aangehaalde werkje *Bato*, voor den geachten vrager de verdere coupletten van SPANDAW'S *Vogelnestje*, in het Duitsch:

Seht im Nest das Weibchen beben
Für der jungen theures Leben,
  Hoch und höher steigt die Noth,
Furchtbar hallt der Donner wider —
Da bückt sie in 's Nestchen nieder
  Und erwartet so den Tod.

Zarte Mutter! um das Wetter
  So dein Köpfchen nicht gesenkt,
Oben thronet doch ein Retter,
  Der den Blitzstrahl wirft und lenkt;
Deiner wird er sich erbarmen,
Helfen wird er deinen armen
  Jungen, ob's unmöglich schein',
Magst du vor dem Blitze beben,
Schützen kan er dir das Leben
  Und vielleicht dein Retter sein.

Horch! was rauscht dort im Gebüsche
  Und scheint sich dem Baum zu nah'n?
Eine Schlange mit Gezische
  Schlüpfet näher, kommt heran.
Ach, wohin wird sie sich schlingen,
Wird sie auch zum Nest sich schwingen,
  Zum Asyl, vom Blitz gespart?
Wer wird dann die Armen schützen,
Die noch zittern vor den Blitzen? —
  Unschuld wird von Gott bewahrt.

Seht, wie sich die Natter blähet,
  Wie der Kopf vom Gifte schwillt;
Ach, sie hat das Nest erspähet,
  Blickt hinauf, von Mord erfüllt.
Jetzt den Leib nach oben ringend,
Um den Baum's geschmeidig schlingend,
  Schlüpft sie über Moos und Bast,
Und beim schlängelenden Steigen,
Gleich dem Epheu an den Zweigen,
  Krümmt sie sich um Stamm und Ast.

Wie die Mutter sich's bewegen
  Höret, hebt sie sich empor;
Da drängt zischend ihr entgegen
  Sich ein blauer Kopf hervor.

Sie, von Todesangst durchdrungen,
Fällt erst rückwärts auf die Jungen,
Doch sie rafft sich auf zur wehr,
Fühllt sie ganz sich Mutter wieder,
Schlägt die Flügel auf und nieder
Und ihr Herzchen pocht nicht mehr.

Jetzt zurückgekehrt mit Futter
Kommt das Männchen, treu und gut,
Da fühlt sich gestärkt die Mutter
Und erhoben ihren Muth.
Doch die Schlang' ist durchgedrungen,
Und das Angstgeschrei der Jungen
Treibt zur Wuth die Alten an.
Schon sieht man am Nest den Drachen
Offen sperren seinen Rachen —
Mit der Unschuld ist 's gethan.

Nein! — da fährt ein Strahl hernieder,
Gott wirft ihn, Er grosz und hehr,
Noch ballt nicht der Donner wieder —
Und der Mörder ist nicht mehr.
Dort am Baum, den er erklettert,
Liegt er todt, den Kopf zerschmettert,
Doch die Vöglein sind gespart.
Ihnen schadet nicht das Feuer,
Es traf nur das Ungeheuer:
Unschuld wird von Gott bewahrt.

J. J. WOLFS.

Wapens van Duval de Beaulieu enz. (V. bl. 320, Vr. 360). De verlangde wapens zijn waarschijnlijk opgenomen in het *Algemeen Wapenboek van het Koningrijk der Nederlanden*, uitgegeven door VAN WELEVELD, 1830. Ook in het *Armorial du Royaume des Pays-Bas, par le Chevalier* JACQUES DE NEUFFANG, *Litogr. par* JOBARD, *à Bruxelles*, vindt men de wapens van DE BEAULIEU en van DUVAL, het *eerste* van azuur met een lelie (lis) van zilver, het *tweede* van zilver met een kruis van keel, beladen met een klimmenden leeuw van goud; bij LE CARPENTIER, *Hist. de Cambray*, pag. 239, wordt het wapen van BLARGNIES beschreven, als: *bandé d'argent et de gueules de* 6 *pièces, le gueule chargé de coquilles d'or.* V. D. N.

De moeder van Don Jan van Oostenrijk (V. bl. 331, Vr. CCXI). »*Don* JAN van *Oostenrijk* was een natuurlijke zoon van den grooten Keizer KAREL V. Volgens Pater STRADA werd hij den 24sten Februarij 1545 te *Regensburg* geboren. De Keizer erkende hem niet gedurende zijne regering; integendeel hield hij, van zijn eerste kindschheid af, zijn aanwezen verborgen voor zijn Hof, en vertrouwde hem aan de zorgen van LOUIS QUIJADA, Heer van *Villagarcia*, zijn huishofmeester, die hem naar *Spanje* bragt, waar hij hem, nevens zijne andere kinderen, deed opvoeden door MAGDALENA D'ULLOA, zijne echtgenoote, haar zeggende, dat het een kind was van eenen zijner vrienden, aan wien hij groote verpligting had, en hem uit dien hoofde aan hare bijzondere oppassing aanbevelende. Zijne opvoeding was vrij boersch, en *Don* JAN wies op, zonder anders te weten dan dat hij een kind van den huize, en *Donna* MAGDALENA D'ULLOA zijne moeder was.

»Wie zijne ware moeder geweest zij, is een raadsel gebleven, dat nooit volkomen opgelost is; misschien hebben ook de geheime wijze, van hem als een landedelman te laten opvoeden en dergelijke voorzorgen daarin meer geheimzinnigs doen vermoeden, dan er inderdaad in was. STRADA zegt, dat zij BARBA BLOMBERG heette van *Regensburg*, en dat zij somtijds voor den Keizer zong; anderen hebben beweerd dat *Don* JANS moeder van zoo een hoogen staat was, dat men haren naam voor de nakomelingschap heeft willen verborgen houden. AMELOT DE LA HOUSSAIE, die veel van *Don* JAN spreekt, schijnt mede van dat gevoelen te zijn, en wil meer doen gissen dan hij openbaart."

»Hij voegt er bij dat BARBA BLOMBERG veel toebragt om dit geheim te bewaren, en voor zijne moeder wilde gehouden zijn; dat zij in *Spanje* met eenig jaargeld als minnares van den overleden Keizer en 's Prinsen moeder leefde, en eenige jaren na *Don* JAN overleed, op een landgoed, genaamd *Arronjo de Molinos* vier uren van *Madrid*."

»KAREL V vertrouwde het geheim, na zijnen afstand, aan den Koning FILIPS, zijnen zoon, opdat deze van *Don* JAN eenen geestelijke zoude maken, met eene bloote aanbeveling daartoe, zonder iets verder te gebieden. Koning FILIPS kweet zich daarvan, en maakte het zich tot een punt van eer, na den dood van den Keizer, zijnen vader, zijnen halfbroeder in het openbaar te erkennen."

»Hij gaf tot dat einde bevel om eene groote jagt te houden, aan welke hij benevens het geheele Hof zoude deel nemen. *Don* LOUIS DE QUIJADE kreeg last om zich met zijnen kweekeling op zekere plaats te bevinden; hij werd door *Don* LOUIS aan den Koning voorgesteld, en kuste deszelfs hand. De Koning vraagde hem wie hij was, en of hij zijnen vader kende. De Prins gaf een bescheiden antwoord. De Koning zeide daarop met deftigheid: *Wij beide hebben slechts éénen en denzelfden, den onverwinnelijken Keizer, Monarch van Spanje.* Hij omhelsde hem, en erkende hem voor zijnen broeder, tot verwondering en toejuiching van het gansche Hof." Zie *Nederlandsche Beroerten enz. door* L. J. J. VAN DER VIJNCKT enz. Amsterdam, 1824, in 8°. dl. II. bl. 217 tot 219.

Uit dit aangevoerde blijkt het klaar, dat de destijds loopende geruchten volkomen strooken, met de vermelding desaangaande in het door ..R. E. genoemde Handschrift medegedeeld.

Maar wat meer is, het is later openlijk verklaard, dat hij een natuurlijke zoon van KAREL V was: iets waarover men het stilzwij-

gen wel zoude hebben in acht genomen, zoo zulks laster ware geweest, en zelfs PHILIPS II zoude het immers niet hebben geduld, ja welligt onder zijne regering, als hij er van overtuigd was geweest, hebben ontkend; doch zijn vader hem te wel kennende, heeft dit na zijnen afstand aan hem beleden en *Don* JAN als zoodanig aanbevolen.

Immers ALONSO DE ULLOA, in zijne *Historie en het leven van den aldermachtigsten en victorieusten Keyser* CAEREL *de vijfde van dien naam, enz.* Delft, *by* ADRIAEN GEERITHSZ., 1610, in fol. bl. 220 b. (een andere uitgave verscheen in hetzelfde jaar te Dordrecht bij ISAACK JANSZ. CANIN; waarbij prenten voorkomen) getuigt: »Noch heeft hij achtergelaten twee bastaarden, te weten *Don* JAN D'AUSTRIA ende MARGRIETE VAN OOSTENRIJK de huysvrouw van den *Hertog* OCTAVIUS VAN PARMA." Dit schreef deze Spanjaard, welligt van het geslacht van de genoemde MAGDALENA D'ULLOA; hij heeft in dat geval al deze bijzonderheden goed kunnen weten. — Het oorspronkelijke is in het Italiaansch te Venetië in 1573 en 1575 in 4°. druk verschenen. Voor mij is hier alles duidelijk en boven alle bedenking verheven. C. KRAMM.

[Nog hebben J. SCHREUDER, M°., W. D. R. en POELSNIP deze vraag beantwoord. Wat eerstgemelde in de *Levensschets van eenige Nederlandsche mannen en vrouwen*, dl. VII. bl. 119 vond, komt overeen met hetgeen de Heer KRAMM mededeelde. Het *Algem. Noodw. Woordenboek der Zamenleving*, noemt volgens het berigt van POELSNIP, *Don* JUANS moeder „eene Hoogduitsche adelijke jonkvrouw, VAN PLOMBES geheeten." Dit VAN PLOMBES zal wel eene verminking zijn van BLOMBERG. Het laatste gedeelte van het antwoord van M°. (het eerste bevat de aangehaalde plaats van VAN DER VIJNCKT) laten wij volgen.]

De moeder van Don Jan van Oostenrijk. DESORMEAUX, *Abr. Chron. de l'Hist. d'Espagne*, noemt zelfs 's Keizers eigene zuster MARIA. »Cette Princesse (zie Tome IV. p. 24) fut soupçonnée par quelques personnes d'avoir eu de l' Empereur le fameux *Don* JUAN *d'Autriche.*"

In het *Leeven en Daden der Doorluchtigste Zee-Helden*, enz., wordt ook melding gemaakt van *Don* JUAN's broeder van moeders zijde, PYRAMUS CONRADUS genaamd, dien hij (*Don* JUAN) bij zijn sterven, den Koning aanbeval, en die later in krijgsdienst getreden met 's Konings goedvinden *syn nieuwelinckschap onder den Prins van Parma sou afleggen*; *onder besoldinghe van vijftigh goude kroonen ter maend hetwelck gheschiede.* Ook wordt in dit werk van twee dochters van *Don* JUAN gesproken, waarvan de eene ANNA, verwekt bij MARIA DE MENDOZA, Abdis in het Benedictijner Vrouwenklooster te *Burgos* geweest is. De andere, JOHANNA, verwekt bij DIANA PALANGA, eene *Surrentijnsche Edeljuffer tot Napels*, bleef tot aan *Don* JUAN's dood, bij MARGARETHA VAN PARMA, *syn suster*, Keizer KAREL's natuurlijke dochter (*), *naer dewelcke sy haer tot Napels mede in een Klooster bestelt heeft; maer dese is eyndelijck aen* BUTERO, *een Siciliaens Prins*, *ghetrouwt, nae dat sy twintigh jaer in het Klooster gewoont hadt. Beyde syn sy in hetselfde jaer, en in deselve maendt, namentlijck February des jaers* 1630, *gestorven.*

Zie hier hetgeen ik, behalve bij boven aangehaalde schrijvers, gevonden heb in de werken van BENTIVOGLIO, VAN DE SANDE, VAN REIDT, (*le père* PAGI), *Hist. des Révol. des Païs-Bas*, WATSON, enz. M°.

Trommius, Concordantie des Bijbels (V. bl. 331, Vr. CCXIII). Het verhaal omtrent het gebeurde met de *Concordantie* van TROMMIUS, door L. D. F. voorgesteld, is een sprookje. Uit de *Voorrede* voor het derde deel der *Concordantie* blijkt, dat de Groningsche predikant JOHANNES MARTINUS in 1662 eenen aanvang maakte met de bewerking eener *Concordantie*, en daartoe de hulp van zijnen schoonzoon ABRAHAM TROMMIUS, predikant te *Groningen*, inriep, in dier voege, dat TROMMIUS het *Oude*, en MARTINUS het *Nieuwe Testament* bewerken zou. MARTINUS was daar vlijtig mede bezig tot aan zijnen dood in September 1665, toen het *Nieuwe Testament* tot het woord *Opneminge* gereed was. TROMMIUS heeft vervolgens den arbeid alleen verrigt, en wel met zulke volhardende vlijt, dat hij in 1672 de *Concordantie* heeft kunnen uitgeven.

D. B.—A.

Lijfrente aan den Aartshertog Matthias verleend (V. bl. 331, Vr. CCXV). De *ƒ* 50000, hem als lijfrente beloofd, zijn hem nooit verstrekt; want toen er in de Algemeene Staten over beraadslaagd werd, is het bij meerderheid afgeslagen,

Zeeland had MATTHIAS nooit erkend en de anderen wilden niet meer doen dan *Zeeland.* Evenwel zoude hij door de bemoeijingen van den Prins van *Oranje* nu Bisschop van *Luik* geworden zijn, doch ook dit mislukte door PARMA's tegenwerking.

QUAERENDO.

Willem de Zwijger (V. bl. 331, Vr. CCXVII). Wij meenen dat deze uitdrukking op den duur begon gebruikt te worden in de laatste jaren onzer vereeniging met *België*, en bepaald nadat door de uitgave der *Correspondance de la Maison d'Orange Nassau*, de daden van den onvergetelijken WILLEM I meer ter spraak zijn gebragt. De uitdrukking *Guillaume le Taciturne* is van Belgischen oorsprong. Daar wij nu twee WILLEM's I in onze geschiedenis

---

(*) Verwekt bij Jonkvr. MARGAREET VAN GEEST van *Oudenaarden*, zie *Bijv. en Aanm. op het* VIde *deel van* WAGENAAR's *Vaderl. Historie.*

hebben, komt het ons voor, dat de uitdrukdrukking WILLEM *de Zwijger*, voor den ouderen WILLEM I niet geheel te verwerpen is; bekend is het toch dat de Prins zeer voorzigtig was in zijne uitdrukkingen en stilzwijgend van aard.

Eene verkeerde uitdrukking van onze dagen (om dit mede ter loops te vermelden) is *Delftenaar* voor *Delvenaar* en *Delftsche Akademie* voor *Delfsche*. C.

Theodore, Baron de Neuhoff (V. bl. 331, Vr. CCXVIII). WAGENAAR vermeldt in zijne *Beschrijving van Amsterdam*, dl. I, bl 742, dat die persoon zich in April 1737 te *Amsterdam* bevond en om schulden in 't stadhuis gegijzeld is. Hij werd echter spoedig ontslagen en vertrok toen uit die stad. D. F.

Où peut-on être mieux, qu'au sein de sa famille (V. bl. 331, Vr. CCXIX). Ik bezit dit geheele lied of liever quartet uit de Opera *Lucile* van GRETRY, reeds in de vorige eeuw met *Zemire* en *Azor*, *Richard Coeur de Lion* en andere Opera's van dien beroemden componist uitgekomen en gespeeld. Het quartet is vrij groot, doch het refrein waarmede het begint en dat er meermalen in wordt herhaald heeft eene meer algemeene bekendheid en luidt als volgt:

Où peut on être mieux
Qu'au sein de sa famille?
Tout est content, le coeur, les yeux,
Vivons, aimons comme nos bons ayeux.

Dit refrein is meermalen als melodie, en, om den inhoud, voornamelijk de twee eerste regels, gebruikt bij het inhalen en hulde toebrengen van vorstelijke personen, bijzonder ten tijde van NAPOLEON I.

Het plagt ook vroeger in gezelschappen als drinklied in het Hollandsch gezongen te worden, beginnende met de woorden:

Waar kan men beter zijn ,
Dan bij zijn beste vrinden?

A. V. v. H.

[Een antwoord van gelijken inhoud ontvingen wij van L. N.]

Rijmen aan Vondel toegeschreven (V. bl. 333, Vr. CCXXIII). Mijne overlevering luidt, dat de bedoelde rijmen meestal uit het brein van VONDELS zoon WILLEM zijn voortgevloeid, wiens zedelijkheid veel te wenschen overliet. Bestaan er gronden voor dit vermoeden? Het extemporé: *Twee goden in een glas, enz.* is stellig van P. BODDAERT, JR.

J. C. K.

Munt van Graaf Egbert I (V. bl. 333, Vr. CCXXVI). Volgens het door den Hoogleeraar VAN DER CHYS in zijne *Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, kortelings uitgegeven, op bl. 441 vermelde opgave van eene plaats *Seltnon* in *Oud-Groningen*, schijnt deze wel de vroegste benaming van het latere *Selwerd* te zijn. C.

Nassau-Zuylesteijn (V. bl. 334, Vr. CCXXX). Merkwaardig is hetgeen hier aangeteekend staat omtrent de geboorte van den eersten Heer van NASSAU ZUILESTEIN, te meer omdat tot hiertoe de naam zijner moeder, gelijk KOK, in zijn *Woordenboek*, zoo ik mij niet bedrieg uitdrukkelijk betuigt, onbekend was. Van waar ontleent Q. X. Z. deze bijzonderheid? uit eenig gedrukt werk, of uit schriftelijke aanteekeningen? Zou hij of door middel van DE NAVORSCHER of op andere wijze mij dit ook willen mededeelen en daar tevens alle meerdere bijzonderheden bijvoegen, die hem aangaande den Heer VAN ZUILESTEIN of diens geslacht bekend mogten zijn. Predikant zijnde te *Leersum*, dat tot de heerlijkheid van *Zuilestein* behoort, verzamelde ik eenige aanteekeningen, zoo omtrent dat dorp als omtrent het geslacht van ZUILESTEIN, en plaatste die in de *Utrechtsche Volks-Almanak* voor 1846; aangenaam zoude het mij derhalve zijn, die aanteekeningen nog verder te kunnen aanvullen, gelijk mij daartoe meermalen de gelegenheid werd verschaft.

V. F. J. BOONACKER.

Nassau-Zuylesteijn. Het is mij niet gebleken, dat FREDERIK HENDRIK een' zoon zou gehad hebben bij eene dochter van een' Burgemeester van *Rotterdam*. J. BLOMHERT zegt in: *de Geschiedenis van het Vereenigde Nederlandt, derde druk*, 1742, bl. 20. »By een dogter van een Borgemeester van *Emmerik*, heeft FREDERIK HENDRIK nog verwekt, FREDERIK Heer van *Zuylestein*, Colonel, gebleven voor *Woerden* in 1672." JACOBUS.

[Dit laatste berigtte ons ook W.D.R. op gezag van J. T. LA FARGUE'S, *Geslachtsschets, Tab. V.*]

Tiribus (V. bl. 342, Vr. 366). Bij het oudtijds in *Holland* en *Braband* gebruikelijke *Tierebus*, wijst KILIAAN ons naar het Vlaamsche *Kierebus*, dat hij verklaart door den eigennaam COROEBUS, en het spreekwoordelijk gezegde; *Stultior Coroebo*. Verder haalt hij nog aan: *Furiata mente Coroebus*, dat evenwel voor de beteekenis niets afdoet. Wij vinden 't bij VIRGILIUS, *Aen.* II. 407, en willen er hier alleen het bewijs op bouwen, dat de klemtoon op de tweede lettergreep behoort, al staat het accent op de eerste: κόροιβος. COROEBUS was, volgens EURIPIDES (*Rhes.* v. 540) en VIRGILIUS (*Aen.* II. 342) zoon van MYGDON, en uit *Phrygie* afkomstig. Hij schaarde zich eerst op het einde van den Trojaanschen oorlog aan de zijde van PRIAMUS, die hem zijne dochter CASSANDRA tot vrouw toezegde. Vruchteloos bad deze, die den val van *Troje*

voorzag, haren minnaar, om naar zijn vaderland terug te keeren, en zoo doende zijn leven te sparen. De profetes, door APOLLO veroordeeld om voor hare altijd treurige voorspellingen geen gehoor te vinden, werd door COROEBUS niet geloofd. Hij sneuvelde dan ook door de hand van PENELEUS, terwijl hij in den nacht van *Trojes* inname den roof van zijne verloofde poogde te verhinderen (VIRG. *Aen.* II. 403—408, 424—426). De door ABRAHAM KRIEGEL bezorgde uitgave van VIRGILIUS (Berlin 1726, 8°.) heeft bij den naam van COROEBUS deze aanteekening: »COROEBUS, ein Sohn MYGDONS und ANAXIMENAE, ein einfältiger Kerl, welcher sich bemühet hat die Wellen des Meeres zu zählen. Da er aber nicht über 5 kommen können, ist er alle zeit vor tumm gehalten. Daher das Sprichwort entstanden: *Coroebo stultior*." KRIEGEL zegt niet van waar hij dit heeft.

Wat *tiribus* of *kiribus* moet aanduiden, is uit een en ander blijkbaar genoeg. Reeds de vraag spreekt van *dwaashoofd, gek;* voeg er *kwibus* en het oude, nog niet geheel verouderde, *maloot* (malhoofd) bij. Misschien is het laatste nog wel zoo verkieslijk als het eerste, omdat het geen teeken van bastaardij draagt.

Maar ook *kwibus* — is het wel iets anders dan eene nieuwe verbastering van *kiribus*, spottenderwijze overgenomen uit den mond van iemand die de letter *r* niet kan uitspreken, haar tot eene *w* maakt, en b. v. des he*w*de*w*s lamme*w*en laat g*w*azen in 't g*w*oene klave*w*land? Op die wijze wordt toch van *kiribus* van zelf *kiwibus*, en versneld *kwibus*.

Terwijl ik zoo bij mij zelven dacht, sloeg ik de door Σ. aangehaalde plaatsen in mijne eigene exemplaren van VAN PAFFENRODE en OVERBEKE op, en vond mijn vermoeden niet weinig versterkt, toen ik bij den eerstgenoemden op bl. 66 van de 9de druk (Amst. 1697) de plaats terug, maar *kiribus* werkelijk in *quibus* overgegaan vond. Thans acht ik het van eenig belang na te gaan, in welken druk die overgang het eerst heeft plaats gegrepen. Immers daaruit moet ons blijken, omstreeks welken tijd *kiribus* reeds begonnen was te verouderen en door den lateren vorm werd verdrongen. Tot dat onderzoek meen ik Heeren Navorschers te mogen uitnoodigen, die in het bezit van vroegere uitgaven zijn. Is mijne opvatting juist, dan blijkt tevens, dat wij *kwibus*, en geen *kwiebus*, maar vooral geen *quibus* moeten schrijven; dat BILDERDIJK's afleiding, geslachtsbepaling en verklaring (zie zijne *Verkl. Geslachtslijst*, dl. II, bl. 151) dient te worden ter zijde gelegd; dat even zoo de gedachte van den Heer V. D. N. (*Nav.* II, bl. 362), dat *kwiebus* of *quibus* een wispelturigen mensch zou aanduiden, op wien niet valt te bouwen, omdat men niet weet *quibus partibus faveat*, slechts als eene vernuftige opvatting van de spelling *quibus* mag worden beschouwd; en dat het gevraagde onderscheid tusschen *kwast* en *kwibus* (*Nav.* II, bl. 23 en 362) nog altijd eene nadere bepaling behoeft. Alleen is ons, schoon op geheel anderen grond, de juistheid duidelijker geworden van BILDERDIJKS bewering, dat *kwibus* zich van geene vrouw laat zeggen. 't Zou geheel ongepast zijn eene vrouw met eenen mansnaam te benoemen.

Ik hecht, kortheidshalve, aan mijn antwoord de volgende vragen:

Was de inval van COROEBUS om de golven te tellen, en even zoo de ongunstige uitslag zijner proeve, wel zoo dom, dat hij verdiend heeft tot een spreekwoord te worden bij de ouden, en nog *ein einfältiger Kerl* te heeten in later eeuwen?

Is ook ons gezegde: *hij kan geen tien tellen*, van de zee ontleend? Zoo neen, van waar anders? Ik maak hierbij de opmerking, dat, al verdubbelt ons getal, wij *daarom* nog niet schranderder of vlugger zijn dan de ouden, die, blijkens hunne telwoorden, dubbel zoo veel tijd behoefden als wij, die daarvoor van 1—12 tien woorden van eene enkele lettergreep bezitten, en dus zooveel sneller kunnen voortgaan.

Zijn er onder onze vrouwen die geen tien kunnen tellen? Met welken naam moet men, in het onverhoopte geval, haar benoemen?

S. J.

[Hoe AB KRIEGEL aan zijne berigten komt, weten wij evenmin. EUPHORION van *Chalcis* schijnt daaromtrent nog al iets medegedeeld te hebben, (Z. SERVIUS op VIRG. *Aen.* II. 342) doch zijne werken zijn verloren gegaan. JOAN. SARTORIUS, *Adagiorum Chiliades tres* (wij bezitten eene uitgave Amst. 1670, doch er moeten vroegere bestaan), zegt ook »COROEBUS maris undas numerare conatus, non potuit ultra quinque supputationem prosequi," doch noemt zijne bronnen niet. Misschien kunnen de *Adagia* van ERASMUS ons op den weg helpen. Wij herinneren ons dat het spreekwoord COROEBO *stultior* daar behandeld wordt, maar hebben het werk niet bij de hand. Wij vermoeden dat *Tiribus* omstreeks het begin der XVde eeuw hier te lande in de beteekenis van dwaas in gebruik is gekomen. In *der Minnen loep*, B. I. vs. 825 tot 894, geeft de dichter aan eenen gek den naam van *tiribus*. Het is daar eigennaam; Vs. 879—882 zegt hij:

O salighe wive, denct daer an,
Ende ghi, maghеden sonder man,
Ende wacht u wel voor Thiribus,
Dat ghi niet en wart confuus.

Uit deze regels meenen wij te mogen opmaken, dat *Tiribus* toen nog niet als appellativum in gebruik was, (het staat daar zonder artikel) maar dat het toch reeds gebruikt werd op eene wijze, die niet veel daarvan verschilde.

Op de drie vragen door onzen geachten medearbeider gedaan, antwoorden wij het volgende:

1°. Ons komt de inval van COROEBUS nog al dwaas voor en wij schroomen niet iemand, ook uit die eeuwen, die het in zijn tellen niet verder dan vijf brengen kon, dom te noemen. Intusschen elk heeft in dergelijke zaken zijn wijze van zien.

2°. Het spreekwoord: *Hij kan geen tien tellen*, zal

wel niet aan de zee ontleend zijn. Men zegt ook wel *hij kan geen vijf tellen*, maar andere getallen dan *vijf* en *tien* komen in deze spreekwijze niet voor. Nu is de eenvoudigste en zeer waarschijnlijk ook de oudste manier van tellen, het tellen op de vingers. Dom is hij, die geen tien, die zijne vingers niet tellen kan, nog dommer die zelfs de vingers van zijne eene hand, die geen vijf kan tellen.

3°. De Heer S. J. noemde zelf reeds het woord dat hij zocht, namelijk *malloot*. Hij schijnt in de meening te zijn dat deze titel alleen op mannen van toepassing is. Dr. HALBERTSMA zegt integendeel (DE JAGERS *Nieuw Archief*, dl. I. bl. 240) dat het „van een mal wijf oorspronkelijk geldt, en alleen bij toepassing een enkele maal van een' gekken verdwaasden man, met inbegrip van een zeer zwak karakter, kan gebruikt worden." Wij herinneren ons ook niet dien naam aan eenen man, maar dikwijls aan eene vrouw te hebben hooren geven. Zoo vinden wij het ook op eene vrouw toegepast in een lied *Horae Belgic.* dl. II. bl. 107:

> Sy nam dat mes al by den cnoop,
> Sy stacket in haer hartje,
> Was dat gheen grote malloot?

en door ANNA BIJNS, *Belg. Mus.* 1846. bl. 86.

> Een mallootken paert haer by eenen sot.

De verklaring door den Heer S. J. van *malloot* gegeven (malhoofd) houden wij voor de ware. De Heer HALBERTSMA t. a. p. ziet *malloot* en het oude *quekenoot* of *quekenhoot* niet aan voor zamenstellingen, maar voor afleidingen met den uitgang *ood*, Goth. *ôth*, Angels. *ôdh*. Maar dan zouden wij in onze taal *malood* niet *maloot* moeten schrijven. Doch die *t* moge uit *d* bedorven zijn, er zijn andere bezwaren tegen de door den Heer H. voorgestelde afleiding. Vooreerst drukken alle afgeleide woorden op *ôd* die wij in verschillende talen van Duitschen stam vinden (en hun getal is groot) eene handeling of eenen toestand uit. Geen enkel dat eenen persoon aanduidt. Een tweede bezwaar ligt in het woord *quekenhoot*, waar wij, om er eene afleiding op *ôd* in te zien, niet minder dan *n* en *h* voor ingevoegde letters moeten houden. Dat in woorden op *ôd* eene *n* ingevoegd wordt, daarvan levert het Angelsaksisch voorbeelden op, wat evenwel nog niet bewijst dat dit in onze taal eveneens het geval is. Maar vanwaar die *h*? Verder vinden wij bij oude schrijvers somtijds *queken hoot* (twee woorden) bij voorb.:

> Hi is veel gecker dan een *queken hoot*
> Die den eenen om den andren geeft,

en

> Hi is sotter dan een *queken hoot*
> Die hoopt op eens anders doot.

Zie DE JAGER'S *Verscheidenheden*, bl. 291. Eindelijk is *quekenoot* eene afleiding op *ôd* van het werkw. *queken* = snateren, welken zin hebben dan de aangehaalde verzen? Eenen babbelaar als type van domheid of dwaasheid voor te stellen, is zeker nooit iemand ingevallen. Maar beschouwen wij *quekenhoot* als zamengesteld uit *quik*, d. i., vee, vooral schapen en dergelijk klein vee en *hoot* voor hoofd, gelijk het inderdaad is, dan geven de aangehaalde verzen een gezonden zin. *Zoo dom als een schapekop* is zeer goed gezegd. — *Hoot* voor *hoofd* komt bij onze ouden veel voor. Zie Dr. DE JAGER, t. a. p.

Uit het ons door S. J. medegedeelde zal J. M. zien dat zijne afleiding van den naam *Tiribus*, niet juist is.]

Scheepsbouwkundige termen (V. bl. 342, Vr. 367). De Heer Mr. L. G. VERNÉE heeft zich in enkele benamingen vergist: *hek-* en *wulfbalk* zijn evenzeer van elkander verschillende zamenstellende deelen van een schip, als de *regelingen* en het *potdeksel*. Verder is de benaming niet *kluiverhouten*, maar *kluifhout* of *kluiverboom*, niet *waterklos*, maar *waterloopsklos*; *bedings* voor *beetings* of *beetingen* zal wel een drukfout zijn, even als het later verbeterde *judasvorm* voor *judasooren*.

De gevraagde afleiding dier woorden is hoogstmoeijelijk, *vooreerst*, omdat ze dagelijks in gebruik bij het werkvolk zeer gemakkelijk verbasteren en daardoor het kenmerkende van hunne afkomst verliezen (zoo b. v. verstaat geen werkman meer wat *rondsomhouten* zijn, maar kent ze alleen in den verminkten vorm *rantsoenhouten*), — *ten andere* ook, omdat plaatselijke bijzonderheden, nu geheel vergeten, tot deze of gene benaming hebben aanleiding gegeven, waaraan het ook toe te schrijven is, dat om de Noord vaak geheel andere namen in gebruik zijn, dan om de Zuid.

Wij mengen ons dan ook niet in de twist over de afleiding van het woord *kiel*, dat in alle Europeesche talen nagenoeg hetzelfde luidt, en moeten onze onkunde bekennen ten aanzien van den oorsprong der namen *kluifhout* (van *klieven*?), *zaathout* (van *zitten*?) en *breegang* (nu: *geschutgang*, die echter niet *breeder* is, dan de andere gangen). Voor de anderen het volgende:

De *hekbalk* draagt dien naam, omdat deze balk de grondslag is van het *hek* of het achterschip boven water; de *wulfbalk*, evenwijdig aan den hekbalk, doch hooger en meer achterwaarts liggende, bepaalt het einde van het *wulf*, dat naar den eenigzins gebogenen of gewelfden vorm genoemd wordt. De *judasooren* zijn de twee inhouten, die, ter wederzijde van den voorsteven staande, zoo hoog boven dezen uitsteken, dat de boegspriet daartusschen ligt opgesloten. Even als nu aan den top van den mast zekere zijstukken, ter versterking aangebragt, *ooren* heeten (waarvan de afleiding voor de hand ligt), hebben ook deze zijhouten den naam van *ooren* ontvangen, — waarom juist *judasooren* weet ik niet, maar zeker hangt dit zamen met den thans meest gebruikelijken naam *apostels*, zoo als ze ook in het Fransch, Duitsch en Italiaansch heeten.

Met de *binnenkimmen* zal de vrager waarschijnlijk de *kim* van het schip bedoelen, d. i. de lijn, die het uiteinde der *wrangen* bepaalt. *Kim* heet ze, omdat het gebogene ondervlak van het schip zich daar met de zijwanden vereenigt, indien wij ons deze oneigenlijke uitdrukking mogen veroorloven, welke beter dan eenige andere de verwantschap van den

scheepsterm *kim* met het gewone woord *kim* = *gezigteinder* te kennen geeft. *Weger* of *wege* beteekent in onze oude taal *wand*, waarvan nog *wageschot*, *weegluis* enz. Alle beplanking binnen boord heet *weger*. Op den *balkweger* rusten de dek-*balken*; de *zetweger* wordt op de balken *gezet*; de *strijkweger* komt onder den balkweger en raakt dien *strijkelings* aan. De *waterloopsklos* ligt in den hoek, welke de dekbalken vormen met den zijwand van het schip, — behoort tot de voornaamste verbanden en is gewoonlijk hol uitgehaald, om het *water*, dat zich daar verzamelt, te doen *uitloopen* door de spijgaten, die in dezen klos zijn gemaakt. In de noordelijke kwartieren werd deze klos *lijfhout* genoemd, waarschijnlijk omdat men de plaats, waar dit belangrijk verband wordt aangebragt, als het *lijf* of de buik van het schip kan aanmerken.

Wij vermeenen, dat de *rahouten* den naam ontleend hebben aan de voorheen bestaande gewoonte, om de waarlooze rondhouten en voornamelijk de raas in de rusten tegen deze buitenbeplanking vast te sjorren (vgl. N. WITSEN, *Aeloude Scheepsbouw*, bl. 77).

De voornaamste verbinding van het buitenschip is het *barghout*, zamengesteld uit drie of vier gangen, die meerdere dikte hebben dan de overige beplanking en den naam ontleenen aan het verouderde *barg*, d. i. omkleedsel, schors.

In vroegeren tijd waren de gangspillen zeer weinig bekend en alleen de braadspillen in gebruik. De *stijl*, waarin de *pallen* bevestigd waren, om het spil het voor- en achteruitgaan te beletten, heette *palstijl* (vgl. N. WITSEN, a. w. bl. 504). De koopvaardijschepen hebben ook nu nog braadspillen (*pompspil*) met palstijlen.

Het woord *beeting*, reeds bij de ouden bekend, moet afkomstig zijn van een werkw. *beeten*, dat *tegenhouden* of *bedwingen* moet beteekend hebben, daar de *beeting* het uitloopen van kabeltouw of kabelketting belet.

Eene *regeling* in 't algemeen is een lijst, die tot sieraad is aangebragt; de afleiding is gemakkelijk. Deze term, bij den scheepsbouw in gebruik, is van ouds en nu bij de zamenstelling van het galjoen in toepassing. — Het *potdeksel* is eene zware plaat, die den *pot dekt*, d. i. die, nadat het geheele bovenschip afgetimmerd is, de koppen der houten dekt.

Eindelijk, gelijk een *slaper*-dijk gelegd wordt, om de veiligheid van een polder te vermeerderen, zoo brengt de bouwmeester de *slapers* in de boegen aan, ter versterking van het geheele vaartuig.

C. S.

Het gedicht van den neghen besten (V. bl. 342, Vr. 368). In twee handschriften wordt dit stuk gevonden, het *Comburgsche* en het *Brusselsche* HS. Het heeft volstrekt geene historische waarde. LAMED.

Romeijn de Hooghe (V. bl. 343, Vr. 371). *Esopus in Europa. Gedrukt na de Romeinsche Copy. En worden verkoft t' Amsterdam by* SEBASTIAAN PETSOLD, *op het Rokkin, in de drie Kroonen*, 1701.

Onder dezen titel kwam werkelijk eene fabel uit, met eene geestige gravure; de veertig fabelen maken een quarto deel uit.

Waarschijnlijk is dit het werk waar J. L. A. I. naar vraagt. A. & A.

De stede Grootebroek (V. bl. 343, Vr. 374). In *Noord-Holland* zijn verscheidene dorpen, die onder het Grafelijk bestuur stedelijke regten verkregen en, ter onderscheiding van de bewalde steden, smalsteden of plattelandssteden genoemd worden. Geen dezer smalsteden komt onder die benaming van *stad* voor, altijd onder die van *stede*. De voorregten, die zij verkregen, stonden ook niet volkomen gelijk met die der bemuurde steden. Als zoodanig werden verheven en in die regten bevestigd; de stede *Beverwijk*, in 1282; de stede *Schellinkhout*, waaronder begrepen was *Wijdenes* en *Oosterleek*, in 1402; de stede *Zijbecarspel*, waaronder *Benningbroek*, in 1413; de stede *Hem*, waaronder *Venhuizen*, in 1413; de stede *Westwoud*, waaronder *Ooster-* en *Westerblokker*, in 1413; de stede *Schagen*, in 1415; de stede *Barsingerhorn*, waaronder *Haringhuizen*, in 1415; de stede *Wijdenes*, waaronder *Oosterleek*, en nu afgescheiden van *Schellinkhout*, in 1429.

Wat nu de stede *Grootebroek* betreft, zoo is het niet te ontkennen, dat geen dezer bovengenoemde smalsteden zooveel voorregten bezeten heeft, als zij; — waarover die van *Enkhuizen* haar dikwijls vijandig waren. In 1364 waren haar reeds belangrijke stedelijke regten toegekend, en *Bovencarspel, Lutjebroek* en *Hoogcarspel* onder haar regtsgebied gesteld. In 1402 ontving zij nieuwe stedelijke regten en nam zij in aanwas en bloei toe. In de XVde eeuw zou zij ook van twee poorten zijn voorzien geweest, aan de beide einden der lange straat, waaruit *Grootebroek* bestaat. Ook had zij, als de bemuurde steden, hare afgevaardigden ter dagvaart van 's lands Staten, en werd zij den 16den Maart 1575 door den Stadhouder, den Prins van *Oranje*, namens FILIPS II, op de navolgende wijze bevoorregt: »dat van nu voortaan en ten allen tijde *Grootebroek* voornoemd, als een van de goede steden, in de quartieren van *Noord-Holland* gelegen, gekend, geacht en gehouden zal worden, en dat *Grootebroek* met het Platte land niet zal mogen gerekend, maar als een Ledemaat van andere steden gehouden worden, en ten einde zij daarin en in al hare vrij-

dommen en geregtigheden te beter zoude mogen blijven geconserveerd, dat zij voortaan op alle communicatien en verzamelingen der steden van *Holland*, zoowel binnen als buiten 's Lands, met de andere kleine steden beschreven, gehoord en geadmitteerd zal worden." *Chronyk van Medemblik*, bl. 482. Om bovengenoemde redenen wordt dan ook *Grootebroek* meer onder de bemuurde of besloten steden gesteld.

G. VAN SANDWIJK.

De stede Grootebroek. Waarom het dorp *Grootebroek*, bij *Enkhuizen*, door WAGENAAR meermalen de stede *Grootebroek* wordt genoemd, en of die plaats vroeger wezenlijk eene stad geweest is? deze vragen laat ik in het midden, maar opmerkelijk is het, dat er eene schutterij geweest is. Zulks blijkt uit een in mijn bezit zijnde vrij zeldzamen zilveren penning, ter grootte van 27 (Muntmeter VAN GELDER).

De voorzijde heeft een boom (Oranjeboom?) met drie sterren, horizontaal geplaatst. Het omschrift is: SCHVT. PENNINGH. STEDE. GROOTEBROEC. De keerzijde bevat eenig krijgstuig en het omschrift: *Pro Patriae Libertate. Anno* 1689. Welligt staat deze penning in eenig verband met den overtogt van WILLEM III naar *Engeland*. Mededeelingen over de *Schutterij der stede Grootebroek*, zullen welkom zijn bij J. D.

L.

Rutgerus Ouwens (V. bl. 343, Vr. 377), geboren te *Arnhem*, is ook Rector te *Alkmaar* geweest, na alvorens reeds twee scholen in de provincie *Holland* en drie daar buiten te hebben bediend; uit *Brielle* was hij in 1720 naar *Middelburg* beroepen en van daar naar *Alkmaar*, waar hij den 11den Mei 1725 juist 150 jaren na de herstelling der school door WILLEM I, en ongeveer 300 jaren na de eerste oprigting, zijne intrede deed, met een vertoog *over de oudheid en voortgang der scholen*, hetwelk, te gelijk met de Latijnsche oratie *de Sophistis*, van den oudsten Curator NICOLAAS VRIJBURG, Oud-Burgemeester, tevens tot inhuldiging van OUWENS strekkende, gedrukt is bij den Stadsdrukker VAN BEIJEREN, in 4°. Hij bragt onze school tot meerder bloei, dan zijn voorganger, GERHARDUS KEMPHER, waartoe bijdroeg dat vele jongelingen van *Amsterdam* en elders bij hem inwoonden; zijne en hunne redevoeringen, bij het overgaan tot de Akademie, werden op stads kosten in het licht gegeven. In 1734 vertrok hij van hier naar *'s Gravenhage*, als Lector in de »beschavende" wetenschappen; hij hield daar den 6den September 1768 eene Latijnsche rede: *ten bewijze dat het Ptolomeisch gevoelen omtrent den loop der zon strijdt tegen de H. Schrift en kwalijk bewezen kan worden uit Jos.* X: 12, 13, in 1773 door Prof. N. BARKEY uitgegeven in het 5de deel der *Bibl. Hag.*; tot ouderdom gekomen zijnde, werd hij ontslagen. In 1720 is te *Delft* van hem eene vertaling uit het Latijn verschenen van F. JUNIUS, *Verklaring van gelijkluidende teksten des O. en N. Testaments.* Te *Brielle* bekwam hij, van Ds. G. PERIZONIUS, verscheidene aanteekeningen van diens broeder, Prof. JACOBUS PERIZONIUS, op de *Fabri Thesaurus*, welke hij voor de uitgave gereed maakte (of zij gedrukt zijn is mij niet bekend). Hij mogt zijne zonen in aanzienlijke betrekkingen zien; PIETER werd in 1749 Vroedschap en in 1769 Burgemeester van *Alkmaar*, en heeft als zoodanig zitting gehad in de hoogste Collegiën te *'s Hage*; toen Prinses MARIA LOUISA, van *Hessen-Cassel*, in 1759 van *Leeuwarden* naar *'s Hage* reisde, vertoefde zij den nacht van den 21sten op den 22sten Maart ten zijnen huize en nam, vertrekkende, »een ongemeen teder afscheid van Mevr. OUWENS en haar dochtertje." Deze PIETER had vijf zonen en negen dochters, waarvan een insgelijks RUTGERUS is genoemd, en een ander, CASPER JACOB, de vader was van den Heer GELDOLPH ADRIAAN OUWENS, Controleur der belastingen alhier, bij wien eene geslachtlijst berust en J. C. K. dus, des gewenscht, meerdere inlichtingen zoude kunnen bekomen.

Een tweetal zijner werken zijn aldus betiteld: *Redevoering, betoogende dat de stelling van* PTOLEMEUS, *aangaande het loopen der zonne strijdig is tegen de schrift, of dat men deze stelling verkeerdelijk tracht te bewijzen uit* Josua X: 12, 13. *Onderzoek van waar de toovenaars van* PHARAO *water hebben kunnen bekomen, om hetzelve in bloed te veranderen.* Beide te 's Hage, bij C. PLAAT, 1779, in 8°., het eerste à 8, het tweede à 15 st.

C. W. BRUINVIS.

[Het door den Heer C. W. BRUINVIS vermelde omtrent R. OUWENS, wordt ons gedeeltelijk ook medegedeeld door LEGENDO ET SCRIBENDO, wiens berigten uit onderscheidene jaargangen van de *Boekzaal der geleerde wereld* zijn geput. Er is eenig verschil in de data. LEGENDO ET SCRIBENDO zegt namelijk, dat OUWENS den 24sten Augustus 1723 als Rector te *Middelburg* werd beroepen, en daar den 27sten Januarij 1724 zijne intrede deed, met eene Latijnsche oratie: *De boni praeceptoris moribus et officiis.* Verder, dat zijne intrede te *Alkmaar* den 2den Mei 1725 plaats had.]

Ludovicus Timon Pielat (V. bl. 343, Vr. 378). Hij was de zoon van WILHELMUS LUDOVICUS, was predikant te *Nijmegen*, en kwam in 1729 te *'s Gravenhage*, gehuwd met ALIDA ADRIANA DE VERNATTI en stierf in 1750. Zijne weduwe hertrouwde met JOHAN DE KEMPENAAR, weduwnaar van GEERTRUID PAMA, die stierf in 1748. Als hunne kinderen worden genoemd: WILHELMUS LUDOVICUS PIELAT, proponent, kwam 1742 te *Moerkerken*, 1743 te *Zalt-Bommel*, 1747 te *Delft*, 1748 te *'s Gravenhage*, stierf 1766. BEATRIX ALBERTINA

PIELAT, gehuwd met GERARDUS VAN MINNINGHEN, Burgemeester te *Zalt-Bommel.*

De erfgenamen van Ds. LUDOVICUS TIMON PIELAT verkochten den 26sten April 1763 zeker goed, *de Spijker* genaamd, met de daarbij behoorende landerijen, gelegen te *Brakel*, in den *Bommelerwaard*, voor *f* 7100, dat zij l. in verwin bezaten.

Van dezen naam wordt nog vermeld: JACOB CHRISTIAAN, geboren te *Rotterdam*, gehuwd met AMARANTE VAN DER ELST, uit *Delft*; hun zoon DIRK CHRISTIAAN, geboren op *Ternate*, in *Oost-Indië*, werd den 16den November 1735 genaturaliseerd, en Mr. PIETER werd rentmeester van de exploiten van den Hove, den 19den Junij 1743. Zie J. W. BRANS, *Kerkelijk Register* 1802, *Groot Placaatboek van H. Z.* en *V.*, dl. VI. bl. 72, VIII, bl. 948.

V. D. V. B.

Ludovicus Timon Pielat. Deze was de zoon van Ds. WILHELMUS LUDOVICUS PIELAT, en was achtereenvolgend predikant te *Belkum*, *Assendelft*, *Nijmegen* (1718—1729) en te *'s Gravenhage* (1729) tot aan zijn' dood, den 20sten Mei 1750. Er bestaat van hem eene lijkrede op zijn ambtgenoot, JOH. DOESBURG, gestorven in 1735, in 4°. De *Boekzaal* voor 1850, bl. 602, 719, moet omtrent hem nog eenige berigten bevatten.

Over 's mans zoon, WILHELMUS LUDOVICUS, zie men SCHOTEL, *Kerkelijk Dordrecht*, dl. II. bl. 312.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Vie de Michiel de Ruyter (V. bl. 344, Vr. 379). Dit werk is niet bij de ELSEVIERS gedrukt, doch wordt als in 12°. onder de Elseviersche drukken gerangschikt. De titel is: *La vie et les actions mémorables du Sieur* MICHEL DE RUYTER, *Duc, Chevalier et Lt. Amiral Général des Provinces-Unies. A* Amsterdam, *chez* HENRY *et* THÉODORE BOOM, l'an 1677. *Avec une seconde partie, contenant ce qu'il a fait depuis l'an* 1672 *jusqu'à sa mort.* (Ensemble en un volume pet. in-12, de 12 ff. limin., y compris le titre imprimé, un frontispice et un portrait gravés, 480 et 256 pp. de texte et 7 ff. de table. Zie CHARLES PIETERS, *Annales de l'Imprimerie Elsevirienne*, Gand. 1851, bl. 374.)

..ELSEVIER.

Het slot Moyland bij Calcar (V. bl. 344, Vr. 381). Hoewel ik de voorgestelde vragen niet beantwoorden kan, zoo geef ik hier evenwel wat ik gevonden heb in *Wegwijzer door Kleef en deszelfs omtrek*, bl. 83. Het slot *Moyland*, dat twee uren van *Kleef*, achter *Betburg* ligt, thans particulier eigendom. FREDERIK III, Keurvorst van *Brandenburg*, (als Koning van *Pruissen*, FREDERIK I), kocht het in 1695 van den Landdrost, Vrijheer VAN SPAEN, te gelijk met de heerlijkheid *Moyland* en *Till.* Verschillende Koningen van *Pruissen*, bijzonder ook FREDERIK *de Groote*, hebben er van tijd tot tijd hun verblijf gehad.

J. J. WOLFS.

Spreekwijze. »*Het is alles in de Pee*" (V. bl. 344, Vr. 382). Ik heb dit altijd voor eene verkorting gehouding van het gezegde: »het was er alles in de uiterste (!) perfectie," d. i. keurig in orde, overvloedig, chique, b. v. op een feestmaal. Ook zegt men wel: »het was er", of »hij was knap in de punten, in zijne kleeding, zijn gedoente," waarvan het even goed kan afgeleid zijn.

C. W. BRUINVIS.

Spreekwijze. »*Het is alles in de Pee.*" De spreekwijze: *Alles is in de pee* (beter *p*), is niet alleen in de provincie *Groningen*, maar ook elders gebruikelijk. Het laatste woordje (*pee*) moest met de enkele letter *p* geschreven zijn. De uitgang *ee*, aan die letter gegeven, is nog een overblijfsel van den nu reeds verouderden klanknaam dier letter, terwijl *p* hier eene verkorting is van *punt.* De spreekwijze luidt dus in haar geheel: *Alles is in de punten*, d. i. Alles is puntig, netjes, in orde, naar behooren.

J. A. GROEN, AJZ.

Spreekwijze. »*Als knijpert aan boord komt*" (V. bl. 344, Vr. 383). Deze spreekwijs is duidelijk ontleend aan het bekende werkwoord *knijpen* of *nijpen*, waarvan *nijpend* gevaar enz. Dat van dit *nijpen* een persoon is gemaakt, is eene aardigheid, die meermalen in onze spreekwijzen voorkomt.

R.

Spreekwijze. »*Het vel over den neus halen*" (V. bl. 344, Vr. 384). De vrager schijnt de zeer gewone uitdrukking *villen* voor te veel geld eischen, of liever iemand niet alleen zijn beurs, zijn kleeren, zijn hemd, maar ook zijn vel afhalen, niet te kennen; hij zou anders deze varieteit van *villen*, het vel *over den neus* of *over de ooren* halen, niet zoo onbegrijpelijk vinden.

R.

Lof van Amsterdam door Voltaire (V. bl. 344, Vr. 386).

[Niet minder dan twaalf Navorschers hebben zich beijverd om ..R. E. uit den droom te helpen. Het zijn W. E. ENGELEN, C. J., F. W. A. H., V. E. (?), Mr. G. L. G. Baron VAN FRIDAGH, E. G. LING, PIET, een naamlooze, W. J. E. S., C. W. BRUINVIS, ΑΛΕΞΩ en J. H. PEETSOLD. De vier laatstgenoemden zonden ons een afschrift van het bedoelde stuk. De Heer PEETSOLD voegde er eene Hollandsche vertaling bij. Het is geen gedicht van VOLTAIRE. PIET verzekert zelfs dat ofschoon zijn oude schoolkameraad ..R. E. anders een zeer goed geheugen heeft, hij zich hier vergist, en dat toen hun, achter den lessenaar zittende, het „sur les bords de l'Amstel" gedicteerd werd, zij VOLTAIRE niet als dichter hebben hooren noemen. Alle twaalf medearbeiders wijzen ons de *Pétréide* van THOMAS (geb. 1732, gest. 1785) aan als het gedicht, waaruit de bedoelde verzen genomen zijn. De meesten belijden

opregt, dat zij het dichtstuk zelf niet kennen, maar dit fragment gevonden hebben in de bekende *Leçons de litterature et morale* van NOËL en LA PLACE. Wij laten het met de vertaling van den Heer PEETSOLD volgen.

Sur les bords de l'Amstel s'élève une cité,
Le temple du Commerce et de la Liberté,
Où d'un peuple opulent, l'économie austère,
De l'or du monde entier semble dépositaire;
Pour d'utiles travaux dédaigne les grandeurs,
Et parmi les trésors a conservé des moeurs.
Pierre y porte ses pas; partout sur son passage,
De l'heureuse abondance il aperçoit l'image.
Mais nulle part les blés n'y dorent les sillons,
D'innombrables troupeaux ont couvert ces vallons.
La génisse erre en paix dans de gras pâturages;
La taureau mugissant bondit sur ces rivages;
Le lait, en écumant, y coule à longs ruisseaux;
Les champs sont divisés par de nombreux canaux
Qui, portant la fraîcheur sur leur rive féconde,
Promènent lentement les trésors de leur onde;
L'orme et le peuplier, qui croissent sans efforts,
De leurs rameaux penchés embellissent ces bords;
L'azur tremblant des flots répète leur verdure.
Partout un art modeste a paré la nature.
Le voyageur charmé laisse de toutes parts
Errer autour de lui ses tranquilles regards;
Balancé mollement sur les barques flottantes,
Il fend d'un cours heureux ces campagnes riantes.

HOLLAND.

Aan Amstels vruchtbren boord verheft zich eene stad,
Waar Vrijheid immer met den Handel zetel had,
En waar een moedig volk, door arbeid en door sparen,
Als van geheel deze aard het goud bijeen mogt garen;
Dat immer grootheid smaadde en, hoe door goud vermaard,
Toch immer bij zijn goud zijn zeden heeft bewaard.
Czaar PETER snelt er heen, en waar zijn treden drukken,
Ziet hij van d'overvloed de schoone vruchten plukken.
Maar nergens dekt het graan de diepdoorploegde voor;
Een heer van kudden dwaalt de groene dalen door.
De koe ligt vreedzaam stil of graast langs beek en stroomen;
En de os loeit dartlend langs de rijk begroende zoomen;
De melk stroomt schuimend, als eene breede stroom, daarheen;
Het land is van kanaal en stroomen rijk doorsneên,
Aan welker oevers vaak de zoele Zephirs dartlen,
En in wier kabblend nat de zilvren vischjes spartlen;
De populier en de olm, hier tierend ongestoord,
Verhoogen door hun groen den schoonen waterboord,
En doen hun stam en blad weerspieglen in de baren,
Natuur schijnt zedig zich hier met de kunst te paren.
De vreemdling zendt, verrukt en in het hart tevreên,
Zijn immer turend oog door weide en velden heen;
En in een boot gewiegd op kabbelende baren,
Komt hij verheugd van zin door 't lagchend landschap varen.

Het afschrift ons door W. J. E. S. gezonden, genomen uit het „*Bulletin Litteraire et Typographique*, Amst., 25 Novbr. en 15 Decbr. 1809, waar het voorkomt als tegenhanger van een aanval op den handel door zekeren Monsieur G." verschilt, de eerste zes regels uitgezonderd, geheel en al van de overige afschriften, welke wij ontvingen. Dat het niet een fragment uit het Dichtstuk van THOMAS, maar, grootendeels althans het werk van eenen Hollander is, blijkt uit het laatste gedeelte duidelijk]

Gecommitteerden ten Beleijde (VI. bl. 9, Vr. 1). Zie daarover: *de Tegenwoordige staat van Holland*, dl. IV. bl. 341, de noot (25) waaruit blijkt dat die Gecommitteerden ten Beleijde belast waren met het dagelijks beheer der stad, omtrent zoo als nu de Collegiën van Burgemeester en Wethouders. Die Kamer ten beleijde van de Zaaken der stad *Dordrecht* was in 1591 opgerigt, doch is in 1674 weder afgeschaft, zijnde in dat jaar het getal der Burgemeesteren tot op vier vermeerderd. Zie verder hierover breeder P. H. VAN DE WALL, *Handvesten van Dordrecht*, f°. 1467 et seq. en aldaar passim tot f°. 1887, alwaar de vernietiging van dat Collegie vermeld wordt.

W. D. V.

[Ook W. P. S. verwijst naar VAN DER WALL en bovendien naar BALEN, *Beschr. van Dordr.* bl. 364.]

Cathelin (VI. bl. 9, Vr. 3). CATHELIN (LOUIS JACQUES), geb. te *Parijs* 1739, overled. 1804, leerling van J. PH. LE BAS, was graveur en etser. Die meer van hem wil weten raadplege CH. LE BLANC, *Manuel de l'amateur d'estampes* 4me livr. pag. 613 et 614. W.

Van der Stel (VI. bl. 9, Vr. 6). Zie hier een en ander in antwoord op vraag 289, bl. 320, Jaargang 1854, in verband met hetgeen voorkomt in het *Bijblad* 1855, bl. lxxxiii; *Nav.* V. bl. 122 en VI. bl. 9, Vr. 6, ten opzigte van Mr. SIMON VAN DER STEL.

SIMON VAN DER STEL, Vroedschap der stad *Dordrecht*, was vader van:

ADRIAAN VAN DER STEL, die op *Ceylon* in een gevecht tegen de Cingalezen is gebleven in 1645, die vader was van:

Mr. SIMON VAN DER STEL, Raad Extraord. van *N. Indië* en Gouverneur van de *Kaap de Goede Hoop*, die vader was van:

WILLEM ADRIAAN VAN DER STEL, Heer in *Oud* en *Nieuw Vossemeer*, ook Gouverneur van de *Kaap de Goede Hoop*, was getrouwd met ANNA SIX, dochter van Burgemeester SIX te *Amsterdam;* hij was vader van:

SIMON VAN DER STEL, Heer in *Oud* en *Nieuw Vossemeer* en van *Lisse*, Schepen en Commissaris te *Amsterdam*, getrouwd met CATHARINA KEIJZER van *Amsterdam;* mijn grootvader van moeders zijde.

Het wapen door hen gevoerd was, een veld van goud waarop drie burgten of torens van keel.

Men wil, dat die familie in vroegere jaren genaamd is geweest van GHESTELLES.

E. C. v. B.

[Ook V. D. N. verwijst den vrager naar het vroeger in dit Tijdschrift medegedeelde, terwijl D. F. VAN HEYST ons een uittreksel gaf aangaande SIMON en WILLEM ADRIAAN VAN DER STEL uit het werk van N. G. VAN KAMPEN, *De Nederl. buiten Europa.*]

VRAAGTEEKENS.

223. — *De Predikant Hendrik A°.* 1581. In een volksregister der stad *Leyden*, A°. 1581, komt de naam van eenen Predikant voor, die slechts bij zijnen vóórnaam genoemd wordt, te weten: HEYNDRICK..... *eerst Predikant geweest te Nijmegen en in den Paltz.*

Men vraagt, of men den naam van dien Predikant weet op te sporen? .. R. E.

224. — *Michiel Andriesz., Predikant.* In 1581 woonde te *Leyden* MICHIEL ANDRIESZ., Predikant van *Leeuwarden* en gehuwd met TRYNTGEN MEYNDERSdr. van *Sneek.*

Men vraagt of er iets omtrent dien Predikant bekend zij? .. R. E.

225. — *Levensberigt van Mr. W. Bilderdijk.* Weet iemand der H. H. Navorschers mede te deelen, wie de schrijver is van het »*Levensbericht van Mr.* WILLEM BILDERDIJK," dat gevonden wordt voor: »*Het Nicotiaansche Kruid en Uitzicht op mijn Dood.*" van gemelden dichter. Rotterd., A. F. H. SMIT, 1832. gr. 8°.? J. C. A.

226. — *Reis van N. de Graef.* Bij eenige aanteekeningen over CORNELIS VAN DER LIJN word ik verwezen naar bl. 141—143 van de »*Reize van* NICOLAUS DE GRAEF *van Egmont omtrent 't jaer* 1680 *Schout tot Egmond op zee.*" Behelst deze togt iets merkwaardigs en komt het verhaal meermalen voor?

C. W. BRUINVIS.

227. — *Liedjes op van Speyk en het gebeurde in* 1830. Ik herinner mij nog enkele fragmenten van volksliederen die gedurende de Belgische revolutie in ieders mond waren, op VAN SPEYK, CHASSÉ, enz. Gaarne zou ik die volledig kennen. Ik acht het niet onbelangrijk dat zij in de NAVORSCHER bewaard worden, waarom ik ieder wil verzoeken, wat hij weet, mede te deelen. HENRY.

[Het Bestuur zal gaarne deze vraag beantwoord zien, maar maakt zwarigheid de kolommen van het Tijdschrift voor *al* deze liedjes te openen, terwijl eene naauwkeurige aanwijzing, waar ze te vinden zijn, voor den vrager zeker voldoende is.]

228. — *Willem Eggert.* Zoude ook iemand der Heeren Navorschers mij het wapen van WILLEM EGGERT eersten Heer van *Purmerend* kunnen mededeelen; en tevens opgeven, of hij dit eerst gevoerd heeft nadat hij het kasteel te *Purmerend* gesticht had of reeds vroeger.

En tevens zoude men mij zeer verpligten door mede te deelen, welke de beteekenis van dit wapen was? QUAERENDO.

229. — *Ter Haar.* Zoude ook iemand der H. H. Navorschers mij kunnen mededeelen, door wien en omstreeks welken tijd het slot *Ter Haar* gebouwd is. Men meent dat het omstreeks het jaar 1162 door GODSCHALK, broeder van HERMAN VAN WOERDEN gebouwd of bewoond is. QUAERENDO.

230. — *Joannes Falckenberg.* Zijn er ook nog andere geschriften van dezen monnik, die in de XVde eeuw leefde, bekend, behalve die tegen Koning VLADISLAUS van *Polen*, en de Duitsche Ridders, en die welke ter verdediging van de stelling van JOANNES PARVUS, dat het geoorloofd is een' tyran te dooden, dienen; en waar zoude men ze kunnen vinden?

QUAERENDO.

231. — *Balthazar Moucheron, enz.* BALTHAZAR MOUCHERON, JAN JANSZ. CAREL, DIRK VAN OS vereenigden zich in 1594 om een noordelijken weg naar de *Oost-Indiën* te zoeken. Weet ook een der Heeren Navorschers mij meerder bijzonderheden omtrent hen mede te deelen? QUAERENDO.

232. — *Geslacht de Man.* Is dit geslacht, thans in *Nederland* gevestigd, herkomstig uit *Braband* of *Vlaanderen*, en heeft het denzelfden oorsprong als dat van denzelfden naam, heden ten dage in *Belgie* vertegenwoordigd door den tak van DE MAN *d'Attenrode?* M°.

233. — *Oorsprong van den naam Rengerskerke.* Kent men den oorsprong van de benaming *Rengerskerke* voor het voormalig dorp van dien naam, in *Zeeland* gelegen; en heeft een geslacht daarvan den naam ontleend? Zoo ja, zouden eenige berigten aangaande dit geslacht en opgave van het wapen mij aangenaam zijn. M°.

234. — *Heerlijkheid Kralingen.* Hoe en wanneer is de heerlijkheid *Kralingen* gekomen aan de stad *Rotterdam*, en wie zijn door genoemde stad daarmede verlijd? M°.

235. — *Notarissen.* Niet in alle plaatsen, ja zelfs niet in alle Provinciën der voormalige Republiek der *Vereenigde Nederlanden*, waren Notarissen. Wie kan mij opgeven, waar zij bestonden en waar niet? Of wie kan mij aanwijzen, bij welken schrijver ik daaromtrent inlichting kan bekomen? VAN DER SCHELLING, *Over het Notarisambt*, is niet voldoende.

C. & A.

236. — *De familie Te Water.* Ik heb wel eens gehoord dat de familie TE WATER vroeger DE L'EAU zou zijn genaamd. Zijn hiervoor bewijzen aan te brengen? C.

237. — *Lignum Aloes.* In de *Overijsselsche Chronijcke*, opgenomen in de *Analecta* van G. DUMBAR leest men, bl. 447, dat in 1481 te *Campen* is onthoofd JAN VAN PAESLO, een valsche aflaat-verkooper, die *lignum aloes* voor *lignum S. Crucis*, aan den man bragt.

Wat is *lignum aloes?* J. C. K.

238. — *Musschenhemel.* Welke is de oorsprong van de spreekwijze: *Hij gaat naar den musschenhemel?* dat men zegt van iemand die flaauw valt. J. C. K.

---

239. — *Iö Vivat.* Wie heeft dit bekende studentenliedje gemaakt? En hoe komt het dat het aan de Duitsche Hoogescholen minder in gebruik is? E. A. P.

---

240. — *Vermakelijkheden van Monferland.* Volgens CLAES BRUIN in zijne *Kleefsche en Zuid-Hollandsche Arcadia*, 2de druk, bl. 44 in not., moet er in oude poëzy bestaan een werk, getiteld: *De vermakelijkheden van Monferland.* Is iemand der Navorschers ook met dit werk bekend? J. C. K.

---

241. — *Elink.* Zijn er ook levensbijzonderheden bekend van den schoonschrijver ELINK te *Amsterdam*, van wien C. BRUIN in zijn dichtstuk: *De lustplaats Soelen* in de aanteek. bl. 181, het volgende mededeelt: »dat hij zoo stokdoof was, dat men met de vingers in de lucht moest schrijven, om hem iets te doen verstaan?" J. C. K.

---

242. — *Salomon Mulerus.* In het midden der vorige eeuw woonde te *Amsterdam* een Notaris SALOMON MULERIUS, zich ook schrijvende SALOMON MULERUS. Wie kan de geboorteplaats of levensbijzonderheden van die persoon opgeven? C. & A.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Ten opzigte van den Predikant LIBERTUS FRAXINUS komt het ons voor, dat er geen verschil bestaat tusschen de opgaven der Haagsche en Brielsche Passieboekjes. Hij is Predikant geworden in den *Haag* 1585, vandaar vertrokken naar den *Briel* 1606, en in 1613 heeft de Brielsche gemeente hem voor eenigen tijd ter leen afgestaan aan zijne vorige gemeente, zoo als dit destijds meermalen gebeurde.

A. vraagt bij welken Griekschen schrijver het woord *μέλκα* = eene soort van melkspijze, te vinden is. Wij antwoorden hem met het volgende citaat uit SCHNEIDER, *Wörtenb.*, Suppl. o. h. w. ὀξύγαλα: „Ich finde in MORELLI *Codices MS. Latini biblioth. Nanianae*, p. 67 aus des Griechen ANTHIMII (ANTHEMII) Buche *de observatione ciborum ad regem Francorum Theodoricum* im 56 cap. die stelle angeführt: Oxygala vero Graecis, quod Latini vocant melcam, quando acetaverit, auctores dicunt sanis hominibus esse aptum, quia non coagulatur in ventre. Dabey hat ANT. COCCHI alle Stellen angeführt wo der Name *μέλκα* vorkommt, PAXAMUS, *Geopon.* 18. 21, GALENI *Method.* 7. 4, *de bono succo et malo* c. 13. ALEXANDRI TRALL 7. 7, wo es ὄψοντιδιά γάλακτος, bei GALEN aber ἔδεσμα heist. Aus der in *Geop.* beschriebenen Bereitung sollte man schliessen, dass es weiter nichts als geronnene Milch (Schlickermilch) gewesen sey, denn die Molke (Serum) wird nicht wie von der ὀξύγαλα abgenommen. Ist wirklich *melca* einerley mit oxygala, so ist nicht die ganze Bereitung, sonder nur der Anfang der ungekünstelten natürlichen Melka beschrieben worden; denn auch sie bereitete man auf mancherley Art. Das Wort ist übrigens aus Deutschland nach Rom gekommen."

Zoo wij de vraag van J. SCHREUDER naar den *eersten Nederlandschen Geschiedschrijver* wel begrijpen, dan moeten wij hem ten antwoord verwijzen op MAERLANT, MELIS STOKE, VAN HEELU, *den Pseudo-Wilhelmus Procurator*, door KLUIT uitgegeven, in één woord op onze oudste kronijken.

Ten aanzien der *Oefkes* of *Floskaarten* zal L. J. zijne weetgierigheid voldoende bevredigd vinden in onzen derden Jaargang bl. 353 verv. en in het aldaar aangehaalde werk: *de Nederlandsche Doodendans* in 1849 te Utrecht uitgegeven.

Zoolang de geschiedenis van *altoos brandende lampen* of ten minste van lampen, die veertien eeuwen in een gesloten graf zouden gebrand hebben, niet met krachtiger autoriteiten gestaafd wordt dan met de: *Beschrijving van de heerlijkheid en het dorp Alphen aan den Rijn*, 1714 — houden wij de vraag naar de zamenstelling van zulk eene lamp veertien eeuwen of nog langer terug.

Welkom is een even goed adjectief als *goedkoop* en dergelijken, waarmede het in den vorm geheel *analoog* is.

Sedert de vraag naar den levensloop van HEINRICH HEINE bij ons inkwam, zijn vele bijdragen daartoe geleverd in de Duitsche en Fransche Tijdschriften, waarmede zeer zeker de belangstellende vrager nu reeds kennis gemaakt heeft. Het antwoord op het tweede deel der vraag: »van welken invloed zijn zijne letterkundige voortbrengselen op de Duitsche litteratuur geweest?" zou eene verhandeling vereischen, die, zoo ze al niet te diep voor de hoogte van ons tijdschrift ware, ongetwijfeld veel te uitvoerig zou zijn voor de ruimte, waarover wij kunnen beschikken.

Dobbe, dobbe, dob en *fanfare spelen* (WAGENAAR *Vaderl. Hist.* dl. XVI. bl. 237) beteekent niets anders dan *trommelen* en *trompetten*. Het verband toont het aan. SIMON VAN HALEWIJN wilde „liever dood zijn, dan langer te zien, dat men de luiden hier goed en bloed deed geven" en, zonder eenige noodzakelijkheid, alleen om den Koning van *Engeland* te believen, „soldaatje te spelen."

Nog werd het Bestuur door J. C. D. opmerkzaam gemaakt op een onnaauwkeurig antwoord bl. 32 ten aanzien van de verzen: *Solamen miseris socios habuisse malorum* en *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdin* aan OVIDIUS toegekend. Ten onregte zegt J. C. D. De dichter van het eerste dezer verzen is, zoo ver ik weet, nog niet gevonden (ook de NOTES AND QUERIES, zie hun Februarijnommer, zoeken er vergeefs naar), en ook van het tweede vers heet het nog in de Duitsche uitgave van FACCIOLATI *Lexicon* s. v. *Scylla, auctor incertus est*, ofschoon deze reeds eenige jaren vóór de verschijning van genoemde uitgave in een Duitsch Tijdschrift was aangewezen. Zie *Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft*, 1847, H. I. s. 88. Het vers is te lezen in het vijfde boek van een op het einde der XIIde eeuw door GALTHERUS (GUALTERUS) CASTELLIONENSIS of naar zijne geboorteplaats INSULANUS (GAULTIER DE CHATILLON of GAULTIER DE LILLE) vervaardigd epos, genaamd *Alexandreis*, dat in de middeleeuwen zulk een opgang maakte, dat het met de meesterstukken der oudheid om de heerschappij dong. Zie J. A. FABRICII, *Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis*, T. III. p. 112 en 113 van de uitgave *Patavii*, 1754. 4°. In de uitgave PHILIPPI GALTHERI *poëtae Alexandreidos Libri decem, nunc primum in Gallia Gallicisque characteribus editi. Lugduni, excudebat Robertus Granion typis* . . . . . Mil. V^{c}. LVIII (1558). *Ex authoritate Regia.* Kl. 4°. 84 fol. komt meergemeld vers voor folio XLII recto.

AANTEEKENINGEN.

Gedenkpenningen op den Admiraal Vernon. De gelukkige vond van een dezer penningen, in December of Januarij ll., op een heideveld in de nabijheid van *Oosterhout*, waar misschien een militair dien verloor in 1789, toen aldaar een Engelsch leger kampeerde, heeft bij vernieuwing de aandacht der numismatici op dezen penning gevestigd. Bekend is het (en ter gelegenheid van dien vond in de nieuwspapieren herhaald), dat de Engelsche Admiraal EDUARD VERNON in 1741 van zijn gouvernement bevel ontving met de vloot naar *Carthagena* te stevenen en die stad te bemagtigen. Zóó stellig hield men zich te *Londen* van de overwinning verzekerd, dat reeds terstond, vóór dat nog eenig berigt van den afloop was ingekomen, een gedenkpenning op de inneming der stad geslagen werd. Groot was de teleurstelling, toen de Admiraliteit vernam, dat VERNON het beleg onverrigter zake had moeten opbreken, — en men haastte zich de uitgegevene gedenkpenningen weder magtig te worden en te vernietigen. Van daar, dat ze zeldzaam geworden en bij de liefhebbers zeer gezocht zijn.

Terwijl deze bijzonderheden algemeen bekend zijn, is het, naar wij meenen, minder bekend, dat van dezen gedenkpenning belangrijke varianten bestaan. 't Eerst werd daarop onze aandacht gevestigd door eene ingezondene vraag van een' onzer lezers, die onder den naam van FREDERIK HENDRIK wegschuilt; later door eene hoogstverpligtende toezending van niet minder dan *acht* verschillende VERNON-penningen, toebehoorende aan een' verzamelaar hier ter stede. Een en ander stelde ons in staat tot de volgende aanteekening, welke onzen FREDERIK HENDRIK tevens tot antwoord kan dienen.

Vier verschillende gedenkpenningen op de (verwachte, maar mislukte) inneming van *Carthagena*, door Admiraal VERNON zijn ter onzer kennis gekomen.

N°. I. Op den voorgrond: Admiraal VERNON, ten voeten uit, gedekt, links ziende, met den admiraalsstaf in de hand; op den achtergrond: eene stad, voor welke twee schepen liggen. Omschrift: *Adm^l^* VERNON *viewing the town of Carthagena.*

Keerzijde: Eene stad met haven, door twee landtongen gevormd, die aan den zeekant elk een fort, dragen. In den havenkom staat: *Dom* BLASS. Vóór de haven *vijf* schepen. Omschrift: *He destroyd the forts of Carthagena. April* 1741.

Hoewel de beschrijving van den penning, op de Oosterhoutsche heide gevonden, eenigzins van den hierboven beschrevenen verschilt, meenen wij dit aan eene min naauwkeurige opgave te moeten wijten, en houden voorloopig beide voor geheel gelijk en gelijkvormig.

N°. II. Admiraal VERNON, ten voeten uit, ongedekt, regts ziende, met uitgetogen degen en met de linkerhand den degen aannemende van een' man, die op de beide knieën voor hem gebogen ligt en door een opschrift boven het hoofd aangeduid wordt als: *Dom* BLASS. Omschrift: *The Spanish pride pulld down by admiral* VERNON.

Keerzijde: Eene stad met haven, door twee landtongen gevormd, die aan den zeekant elk een fort dragen. In den havenkom staat: *Dom* BLASS. Vóór de haven *twee* schepen. De ordonnantie is *geheel verschillende* met die van N°. I. Omschrift: *True british heroes took Carthagena. April* 1741.

N°. III. Admiraal VERNON, ten voeten uit, gedekt, regts ziende, houdt de hand uitgestrekt over een' man, door een opschrift aangeduid als: *Dom* BLASS, die, met ongedekten hoofde, op de regterknie voor hem nederbuigt, terwijl achter dezen een man staat, mede ongedekt en met een' staf in de hand. Omschrift: *The pride of Spain humbled by A^d^.* VERNON; onder de voorstelling staat nog: *and* S^R^. CHA^L^. OGLE.

Keerzijde: Eene stad met haven, door twee landtongen gevormd, die aan den zeekant elk een fort dragen. In den havenkom staat: *Dom* BLASS. Vóór de haven *twee* schepen. De ordonnantie is weder *geheel verschillende* met die van N°. I en II. Omschrift: *They took Carthagena. April* 1741.

N°. IV in het bezit van FREDERIK HENDRIK en door ons niet gezien, maar, volgens zijne beschrijving, aan de *ééne* zijde: Admiraal VERNON, staande ten voeten uit, voor wien een man in Spaansch gewaad knielt, die met de regterhand een' degen hem aanbiedt en door een opschrift boven 't hoofd wordt aangeduid als: *Dom* BLASS. Omschrift: *The pride of Spain humbled by Ad.* VERNON.

Keerzijde: De vestingwerken van *Carthagena*, met de Engelsche vloot daarvoor. Omschrift: VERNON *conquerd Cartagena.* April I (?) 1741.

Zeer waarschijnlijk komt het ons uit deze beschrijving voor, dat de penning, in het bezit van FREDRIK HENDRIK, aan de *ééne* zijde veel overeenkomt met een' anderen VERNON-penning, door ons gezien, en waarvan wij de beschrijving hier laten volgen, daaraan tevens de beschrijving van nog vier andere penningen op dezelfde gebeurtenis toevoegende. Alle betreffen VERNONS togt naar *Porto Bello.*

N°. I. Admiraal VERNON, ten voeten uit, gedekt, regts ziende, ontvangt den degen, dien een Spanjaard met ongedekten hoofde en op de linkerknie neêrgebogen hem aanbiedt, boven wiens hoofd het opschrift: *Dom* BLASS

staat, en achter wien een linieschip wordt gezien. Omschrift: *The pride of Spain humbled by admiral* VERNON. Het is deze zijde, die ons toeschijnt groote overeenkomst te hebben met de door FREDERIK HENDRIK beschrevene onder N°. IV. Bij ons echter is de

Keerzijde: De haven eener versterkte stad (*Porto Bello*) met *twee* kleine vaartuigen er in, en *zes* groote er voor. Omschrift: *He took Porto Bello with six ships only. Nov.* 22. 1739.

N°. II. Admiraal VERNON, links ziende, met den Admiraalsstaf in de hand, kniestuk. Omschrift: *The British glory reviv'd by admiral* VERNON.

Keerzijde: als boven, ook het omschrift, maar de ordonnantie is geheel verschillende met die van N°. I.

N°. III. Admiraal VERNON, ten voeten uit, ongedekt, regts ziende, met den admiraalstaf in de regter-, met den degen in de linkerhand; vóór zich, een kanon; achter zich, een linieschip. Omschrift als N°. II.

Keerzijde: als boven, maar zonder de schepen *in* de haven. Omschrift als N°. I en II. De ordonnantie verschilt; de stempelslag is scherper.

N°. IV. Admiraal VERNON, ten voeten uit, ongedekt, links ziende, met den admiraalsstaf in de hand, op den voorgrond; achter hem de zee, links een fort, regts een linieschip. Het fort draagt het opschrift: *Fort Hagra.* Omschrift als N°. II en III.

Keerzijde; De haven van *Porto Bello*, met *drie* kleine vaartuigen er in en *zes* groote er voor. Omschrift als boven. De ordonnantie verschilt.

N°. V. Admiraal VERNON, ten voeten uit, ongedekt, links ziende, met den admiraalsstaf in de hand; vóór zich, een kanon; achter zich, een linieschip. Omschrift als N°. II, III en IV.

Keerzijde als N°. IV, maar verschillende in ordonnantie. Omschrift als boven.

BESTUURDERS.

[Nog meldde ons v. B. in het bezit te zijn van een' penning, die alweder verschilt. Aan de eene zijde: Admiraal VERNON ter halver lijve. Omschrift: *Admiral Vernon took Porto Bello.* Keerzijde: als boven. Omschrift: *With six ships only. Nov.* 22. 17(39).]

Vertrek der Piemonteezen uit Zwitserland, A°. 1688. Op het Archief te *Leyden* is nog een ongeteekende brief voorhanden van den jare 1688, uit *Heidelberg* geschreven, en wel van dezen inhoud:

»De Switsers hebben die goede Piemontoisen laten aftrekken den $\frac{1}{11}$ Maart van *Zurich* met portien van 50 à 60 te gelijck; den $\frac{7}{17}$ dito is de twede brigade gemarcheert; de heeren Switsers laeten se deffroyeren en met wagens voeren tot *Schafhausen* haer frontierstad, en daer krygt elck hooft een rydalder; waermede zij op Gods genaden vorder moeten zien te geraeken; de eerste brigade arriveerde eergisteren donderdags tot *Heydelberg*, en heden staet de tweede brigade t'arriveeren; en dat sal soo continueeren tweemael alle weecken, tot *Switserland* alles sal uytgeleevert hebben, alle deese menschen koomen ons hier op den hals, synde sonder geld, geweldig gefatigeert oover die bergen en Daelen, sulck een verre wegh van *Switserland* af tot hiertoe, met Vrouw en kinderen, hebbende 3 weeken gemarcheert, en vinden de beursen der gereformeerde kercken oock heel uytgeschept, door de miserabele Dauphinoisen, dewelcke hier bij duysende zijn gepasseert, en de miserabelste hier blyven; enfin soo geen spoedige hulpe uyt de Collecte van *Holland* komt, sullen er veele van die waere Piemontoise door gebreck vergaen, dit heb ick alles aen mijn Heer den Raed-Pensionaris doen remonstreeren en versocht te weten hoe ick my hierin sou gedragen, terwyl ick noch hier te lande ben, en dat myn Heeren de Staeten beliefden sigh te verklaeren waer haer Hog. Mog. begeeren dat dit arm volck sou gaen, om de barmhertigheyt, die voor haer gegeeven is, te kunnen genieten; sy sullen haer daernaer punctueel reguleren. De Cheurvorst heeft haer hier aen alle syne ampten voorschrijvingen gegeeven die zij gaen visiteeren, om de bequaemste contreyen uyt te sien; maar sy kunnen, noch willen haer nergens in gageeren, sonder alvorens van *Holland* te weten, waernaer sij sigh best mogen reguleeren, nu de saecke dus geleegen zyn, dat de Heeren Switsers geen tyt meer aen dit arm volck hebben willen toestaen, blyckt klaer een politique reeden, of engagement van voornoemde Switsers met uythemse prinsen, haer dessinen ruïneert, en zy oock geen tyt gehad hebben om een bequaem landt tot haer best onderhoudt verkooren te hebben, en waer zy sullen koomen syn de Dauphinoisen al geweest, sulks dat de aller grootste armoede haer ooverkomt, ondertusschen dat zij de naem hebben van onse Neederlandsche Collecte te kunnen genieten, ick hoope immers dat sulke tasselyke reedenen (die geenen oover de voornoemde collecte gestelt zyn) sal doen resolveeren aen d'intentie van Godvruchtige geevers te voldoen: met provisionelyck het noodigste daaruijt mede te deelen en dat ten alder spoedigste; heeden zijn haer beyde gecommitteerden by my geweest van *Heydelberg*, expres gekoomen, om te sien of ik geen bescheyt uijt *Holland* hebbe: maar neen, God geeve t selve morgen met de post koomen magh of de luyden worden mismoedig. Ick protesteere voor Godt mijn gemoedt in deesen behoorlyck gequeeten te hebben, en versoecke aen onse barmhertichste vrinden tot *Leyden*, dat toch in desen dringende

noot deese saecke gelieve te pousseren in den *Hage*.

Zie hierover eene vraag in DE NAVORSCHER van 1854, bl. 357, Vr. CLXXXVII.

..ELSEVIER.

Eere, wien eere toekomt. Publiek gebed voor Koning Lodewijk (vgl. VI. bl. 39). »*Den Haag* den 30 Junij (1806). Z. M. de Koning, zig het thans gebruikelijke Formulier-Gebed voor *den koning* en het *Koninglijk Huis*, nader onder het oog hebbende doen brengen. en hetzelve door Hoogstdenzelven overwoogen zijnde, heeft Z. M. deszelfs inrigting en vorm min voegzaam geoordeeld, en in het bijzonder verklaard te begeeren, »» dat in eene Voorbede aan het *Opperste Weezen* geene wijdsche titels gebezigd worden, en dat vooral die van *Majesteit* niet worde gebruikt, als niet gepast, wanneer de belangen van eenen Mensch der *Godheid* worden aanbevoolen,"" — is door Z. E. den Minister van Finantiën, als provisioneel met het Portefeuille van dat der Binnenlandsche Zaaken belast, bij eene Missive, geschreeven in den *Haag*, den 25 deezer, van deeze Zijner Majesteits meening aan de respectieve Departementaale Bestuuren kennis gegeven, met aanschrijving om te zorgen, dat in de onderscheidene Godsdienstige gezindheeden voortaan worde gebezigd het navolgend eenvoudig Formulier-Gebed:

»» *Heere! behoed onzen Koning* LODEWIJK NAPOLEON, en verhoor ons ten dage, dat wij U aanroepen!""

Met bijvoeging, dat nogthans door de onderscheiden *Christen-Leeraars* aan dit Gebed de volgende, of eene dergelijke uitbreiding kan gegeeven worden:

»» *Almagtig God! wij bidden U voor Uwen knegt, onzen Koning* LODEWIJK NAPOLEON, *door Uwe genadige beschikking geroepen tot het bestuur van dit Koningrijk; Geef, dat Hij meer en meer toeneeme in allerlei deugden, dat Zijne Regeering van dezelve haren schoonsten luister ontleene; dat Hij door dezelve geleid, de gevaarlijke aanlokzelen der ondeugden vermijde, op alle de Vijanden van den Staat zegeviere; en welgevallig in Uwe oogen, eenmaal kome tot U, door Hem, die de Weg, de Waarheid en het Leven is,* JESUS CHRISTUS, *Uwen Zoon, onzen Heere!* HET ZIJ ZOO!""

(*Delftsche Courant* van Dingsdag den 1sten Julij 1806.)

J. J. NIEUWENHUIJZEN.

Eere, wien eere toekomt. Als een vervolg op de aanteekening, onder dat opschrift geplaatst in DE NAVORSCHER, Jaarg. 1856, bl. 39, betrekking hebbende tot het formulier-gebed bij de openbare eeredienst, voorgeschreven tijdens de regering van Koning LODEWIJK NAPOLEON, acht ik het niet ongepast nog enkele bijzonderheden te dien aanzien mede te deelen. Genoemde Koning, moge, zoo als S.S. beweert, geen behagen gevonden hebben in de aanduiding van zijn' persoon als *Majesteit* tegenover de *Hoogste Majesteit;* hij was echter er zeer op gesteld, dat men in de openbare gebeden hem bij name herdacht. Voor mij ligt eene aanschrijving van den Landdrost van het departement *Maasland* van den 18den van Herfstmaand 1809, houdende, dat Zijne Majesteit bij eene Kabinetsorder » Hoogstderzelver bevreemding had te kennen gegeven, dat niet in alle Hervormde kerken wordt opgevolgd de bepaalde orde nopens de wijze van bidden voor het Gouvernement, en dat onderscheidene Leeraars niet dan algemeene gebeden bezigen, zonder den Koning met name daaronder te bevatten, weshalve de Leeraars der Hervormde Gemeenten door tusschenkomst van de Gemeente-besturen behooren te worden gelast om de bepaalde orde nopens de wijze van bidden op te volgen," wordende de Burgemeesters en de Gemeentebesturen »*verantwoordelijk* gesteld voor de rigtige observantie der orders, welke zij ter zake voorsz. en ter obedientie aan 's Konings bevelen aan de opgemelde Leeraars zullen geven."

Deze bevelen werden, naar ik mij herinner, alom vrij naauwgezet opgevolgd, tot dat eene aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3den Julij 1810 de geconstitueerde autoriteiten gebood te zorgen, »dat, in plaats van het tot dusver gebruikelijk Gebed door de Leeraars van *alle* Kerkelijke genootschappen, gebezigd worde het navolgende: *Wij bidden U voor onzen Jonge Koning* NAPOLEON LODEWIJK *en voor de Koningin Moeder, Regentesse van dit Koningrijk.*" Naauwelijks mogt dit bevel voor *één* enkelen Zondag gelden, of er volgde eene nieuwe aanschrijving van dien zelfden Minister (13 Julij 1810) last gevende, »dat de openbare gebeden voor den Jongen Koning en de Koninginne Moeder zullen ophouden tot dat ten dezen nader zal zijn voorzien." Die voorziening liet zich niet lang wachten. *Holland* was met het groote Keizerrijk ingesmolten. »Zijne doorluchtige Hoogheid de Prins Aarts-Tresorier, algemeen Stedehouder van zijne Majesteit den Keizer en Koning" liet door dienzelfden Minister den 18den Julij 1810 aan de Leeraars van alle godsdienstige Gezindheden den last geven » omme voortaan bij alle Godsdienstoefeningen te bidden voor den Keizer der Franschen, met last aan Burgemeesters en Gemeente-Besturen om toe te zien dat de Leeraars zich stiptelijk daar naar gedragen." En aan dezen last werd gevolg geven tot November 1813.

QUIESCENDO.

Eere, wien eere toekomt. Bij het lezen dezer *aanteekening*, herinnerde ik mij een voorval, dat plaats vond in dezelfde week der invoering

van het besproken Formulier-Gebed voor den *Koning van Holland*, en mij niet ongepast voorkomt om naar aanleiding van het medegedeelde nog te vermelden.

In eene der kleinere steden van *Gelderland*, alwaar de Predikanten uit den omtrek toen veelal hunne Collega's wekelijks op den marktdag bezochten, kwamen ook wederom velen te zamen in de week van de eerste invoering van dat gebed in de kerken, bij welke gelegenheid ik een ieder van hen hoorde verhalen, hoe het in zijne gemeente daarmede gegaan was, of welken indruk zulks gemaakt had. Eén echter zweeg; van dezen, inzonderheid bekend door zijne eigenaardige ziens- en handelswijze, wenschte men nogtans ook iets te vernemen, men vroeg hem derhalve: wel, R.! hoe hebt gij het daarmede gemaakt? toen was het antwoord spoedig gereed, dat de verwachting dan ook niet teleurstelde, daar hij zeide: »ach Broeders! het wilde er bij mij niet uit, tot dat ik, aan het slot van het gebed gekomen, sprak: »*Heere! wij bidden U voor den Koning = wij bidden U voor alle ellendigen, zieken en kranken,*" Men weet, dat Koning LODEWIJK NAPOLEON eene verlamming had, vooral in de armen, maar ook in het been; de Predikant die dus alzoo sprak, verzaakte ook *toen* zijn karakter niet, en voor zooverre moge dan hier gelden: *eere, wien eere toekomt.*

V. D. N.

Leidsch Rederijkerslied tegen de Minderbroeders. De Rederijkerskamer te *Leyden*, *Liefde is 't fondement*, werd opgerigt bij octrooi van den 17den Mei 1498, waarvan ik kennis kreeg uit een request dier kamer, van den 20sten Junij 1630, voorkomende in de *Gerechtsdagboeken* dier stad.

Van deze kamer zijn nog twee deelen in 8°. aanwezig, bevattende onderscheidene geschrevene liederen uit de XVIde en het begin der XVIIde eeuw. In een dier deelen vindt men het volgende vers:

Liedeken gemaeckt in den jare 1533, op het verbieden van de Kamer van Rethorica, deur versouck der Minnebroeders.

En wilt het u nyet belgen,
O, blomme Rethorica,
Dat wy rethrosinsche telgen,
U nyet meer volgen na.
Wy moeten u onberen
Al sochten wy secours
Aen onze Leydsche Heeren,
Maer dat beletten de minnebroers.

De Schout was wel genegen
Om te hooren een batement,
Burgermeesters waren daer tegen
Deur informaty al van 't convent.
Wilt ghy dit speelen heyngen
Wy bennens in quaden belooff
Waerom zo deden wy brengen
So groote gelt, ten hooff.

De minnebroertgens zeyden
Al tegen mynheer de Schout.
Laet dit volck weder scheyden
Off ons dingen, die worden vernout.
Sy hebben groot abuysen
Al van ons luyden verspreyt,
Dat wy der weduwen huysen
Deureten met naersticheyt.

..ELSEVIER.

Weinig bekend gedicht van Antonides. Van vele onzer beroemdste dichters uit de XVIIde eeuw bestaan gedichten, die niet in de verzamelingen hunner werken zijn opgenomen. Meestal is de waarde dier gedichten niet groot, en de meeste lezers zouden er niets aan verliezen, indien zij verscholen bleven in de geleerde folianten en quartijnen, waarin zij verdwaald zijn. Voor hem echter, die eenen dichter goed wenscht te kennen en juist te beoordeelen, heeft ook het kleinste en nietigste stukje zijne waarde. Daarom, en vooral ook om anderen, die niet of weinig bekende stukken onzer beroemdste dichters, hetzij in handschrift bezitten, hetzij in werken, waar men die niet zoeken zou, gevonden hebben, ter mededeeling daarvan op te wekken, geef ik het volgende versje van ANTONIDES. Het staat voor eene *Disputatio de calculo rerum et vesicae*, waarmede PETRUS VAN DEN BUSSCHE den 8sten Junij 1673 te *Leyden* tot Med. Doctor bevorderd is.

Hoe ongelijck is 's werrelts loon!
De steen, de pijnbanck van de nieren,
Die andren straft met duizent doôn,
Bekroont u met APOLS laurieren:
Nu wilt mijn zangnimf, wel te vreen
Om dese Glorie, u beschooren,
Naer uw' verdienste in 't Leidsch Atheen,
Zich meê uyt vriendtschap laten hooren,
O Vlissingsche Arts, zoo waerd aan mij!
Gods zegen volge uw Artsenij.

J. ANTONIDES
VAN DER GOES.

In de uitgave der gedichten van ANTONIDES, die mij bekend zijn, komt dit stukje niet voor.

P. L., Wz.

Woordenboek van Moreri. In DE NAVORSCHER I. bl. 218, is over dit *Woordenboek* eene vraag gedaan, en daar ik onlangs een request heb gevonden, dat hierop betrekking heeft, deel ik zulks hier mede. Het voert tot titel:

Consideratiën dienende tot wederlegging van *seeker request* antidotaal, tgeen S^r. ARNOUT LEERS pretendeert aen Haer Ed. Gr. Mog. in te geven, om te annuleeren het *privilegie* dat door haer Ed. Gr. Mog. aen PIETER VAN DER AA en Compagnie goedertierentlijk is verleent.

Hierin zegt C. VAN DER AA:

Daer is voor desen by eenen Mons. THIERRY, Boekverkoper tot *Parys* gedruckt en uytgegeven *Le grand Dictionaire Historique*, par

Monsr. MORERI, saliger, in folio 2 voll. en laest in de maand December 1688 een derde deel of vervolg van dat werk gecontinueerd door een ander auteur in *Vrancryk*, welk werk PIETER VAN DER AA en Compagnie alhier in handen van geleerde luyden op haer aenraden hebben gegeven om dito *Dictionarium* te vermeerderen en te verbeteren, ook het derde deel, tgeene weder met de letter A begint en met Z eyndigt, yder op syn plaets tussen de twee vorige stucken te insereeren, daerenboven (dewyle de auteuren dier werken Paeps en onse republyke onkundig synde, grove en veel abuysen hebben begaan, vele saken de Religie en Reformateurs rakende seer verkeert en niet naer de waerheyd daerin spreken) alles daarin door geleerden hier te lande doen stellen soo als de saken syn gepasseert enz., waerop de supplianten om de extraordinaire onkosten tot soodanigen werk behoorende te haerder securiteyt tegen alle nydige menschen hadden versocht octroy van haer Ed. Gr. Mog. op dito *Dictionarium*, twelk oock goedertierentlyck aen haer supplianten is verleent; waerop sig opdoen door brieven tegen de supplianten Sr. ARNOUT en REGNIER LEERS, d'eerste synde Camerbewaarder van de Ed. Gr. Mog. en d'ander Boekverkooper, beyde gebroeders, dewelke aen de supplianten schryven, dat sy met den bovengenoemden Mr. THIERRIJ in contract syn, dat hy aen haer moet leveren een getal van syn derde deel der *Dictionarum* die reeds op wegh syn van *Parys* herwaerts, waertegen sy wederom aen dito THIERRIJ sullen leveren een getal van een *Dictionaire* de Monsr. DE FURRETIERE, die sy opposanten onder de pers hebben, uyt welk particulier contract sy gebroeders sustineren dat men hier te lande dat werk niet mogte drucken, tgeen ongehoort is, en grotelijk tegen t' intrest der goede ingesetenen van dese landen soude strecken, dat een à twee personen met een vreemdeling en daerenboven een onderdaan van onsen vyand in *Vrancrijk* contracteert, in tyden van oorlogh en deselve boeken naer het verbod der Ed. Gr. Mog. over *Duynkerken* per *Oostende* en soo binnenlands weten te brengen, enz.

.. ELSEVIER.

Huwelijken van beroemde personen te Amsterdam aangeteekend.

1646, 6 Septbr. AELST (MARIA) van *Steenbergen*, Wed. van ANTHONIUS VAN DIEMEN, Generaal van *Indiën*, woond op de Heeregracht, geadsisteerd met AELTJE AERTS VAN ZIJLEN haer moeder, ter eenre en CARELL CONSTANT van *Middelburg* out 33 jaar, geen ouders hebbende, woond op de Heeregracht ter andere zijde.

1693, 5 Febr. ADRICHEM (PIETER VAN) van *'s Hage*, Luijtent. van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiralit. alhier, out 31 jaer, woont op 't Nieijlant, ouders doot, geadsist. met syn swager JOHAN VAN ANSTENRAET ter eenre en ELISABETH WIERS van *Utrecht* out 27 jaren woont in de warmoesstraat, geadsist. met haar moeder ANNA VAN LEEUWEN, ter andre zijde.

1656, 7 Octbr. AEDELAER (JEROEN) van *Werdum*, Capt. ten dienste van de Ed. Mog. Heeren Raden ter Admiraliteyt, alhier, Wedr. van LIJBETH JANS woond op de Princegracht, ter eenre en ELISABETH CONINX tot *Leyden*, ten andere zijde, ingeteekend op d'acte van J. VAN DER WERF Secrets. tot *Leyden*.

1661, 9 Novbr. AMSTEL (JAN VAN) van *Scheyndel*, Capiteyn, woond op de Heeregracht ter eenre en Juff. CORNELIA SCHAEGEN, woont tot *Alckmaar* ter andre zijde, ingetekend op d' acte van SCHAECK Predt. tot *Alkmaar*.

1667, 29 Januarij. AMSTEL (JAN VAN) van *Schijndel* in *Braband* Wedr. van CORNELIA SCHAGEN, Capiteyn te water, geadsist. met CORNELIS TROMP woond op de Heeregragt ter eenre en ANNA BOCXHOOREN van *Eyndhoven* out 24 jaren geadsist. met CHRISTIAEN BOXHOOREN haar oom, woond als voren, ter andere zijde.

1675, 29 Mey. ANDRINGA (JORIS) van *Groningen*, out 40 jaren, Capt. van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt alhier, ouders doot, woont op 't Princehoff, geadsist. met de Heer MICHIEL ADRIAANSE DE RUYTER, Luytenant-Admiraal, etc. ter eenre en MARGRIETA VAN GELDER van *Vlissingen* out 30 jaren, woont op *'t Nieylant*, ouders doot geadsist. met Mevrouw DE RUYTER haer Moeye ter andere zijde.

1590, 25 August. ARMINIUS (JACOBUS) Predikant deeser steede, geadsist. met CLAES FRANSZ, Burgermeester deeser steede ter eenre en LYSBETH LAURENS dogter, oud 20 jaeren woonende op het Water in de gulde Reael, geadsist. met LAURENS JACOBSZ. Scheepen en Raed haere Vader en GEERTJE PIETERSZ. Moeder ter andre zeijde.

1665, 17 Decembr. BAECK (JURIAEN) van *Utrecht*, Luitenant ter zee, oud 23 jaren, geadsist. met sijn vader JURRIAEN BAECK woond in 't oude heerelogement ter eenre en GEERTRUY DE HAAS oud 18 jaar, van *Utrecht*, vertoont acte van haar moeders consent, woond op de reguliers breestraat ter andere zijde.

1677, 17 April. BAECK (JURRIAEN) van *Utrecht*, Capiteyn ter admiraliteit alhier, wedr. van GEERTRUY DE HAAS, wonende op de boommarkt ter eenre, en JOHANNA VAN RIEBECK van *'s Hage*, oud 26 jaren, wonende als voren, geassist. met JOHANNA HOOIMANS, haar moeder, ter andere zijde.

1682, 23 April. BAAEC (JURRIAN) van *Utregt*, Capiteijn ter Ed. mog. Collegie ter

admiraliteijt alhier, wed^r. JOHANNA VAN RIETBEEK, op de prinsegragt, ter eenre en ADRIANA VAN CRUIJNINGEN van *Vlissingen* wed^we. Capt. MATTHEUS MERGANG, op de Heeregragt ter andre zijde.

1655, 11 Maart. BEVERNINGH (HIERONIMUS VAN) van *ter Goude*, ordinaris gedeputeerde ter vergadering van de H. H. heeren Staten generaal, wegens de provintie van *Holland* en *West-Vriesland* woond in *'s Hage* ter eenre en Juff. JOHANNA GILLON van *Amsterdam* oud 19 jaren ouders dood, geadsisteerd met GEERTRUIJT GILLON haer moeij, woond op de Heeregracht, ter andre zijde.

1686, 24 May. BEUNINGEN (de H^r. en M^r. COENRAAD VAN) van *Amst.* oud Burgermeester en Raad alhier, oud 64 jaren, woont op den binne amstel ouders doot geadss. met sijn broeder GEURT VAN BEUNINGEN ter eenre en Jonkvr. JACOBA VICTORIA BERTHOLOTTA VAN DEN HEUVEL, van *Amst.* oud 46 jaren op de Nieuwe Heeregragt ouders doot geass. met MARIA CHRISTINA BARTHOLOTTA VAN DEN HEUVEL, wed^e. de Heer GASPAR ENG....Burgerm. van *Vlissingen* en gecomm. raad in de province van *Zeeland* in zijn leven, ter andre zijde.

1730, 12 Januarij. BARCHMAN WUIJTIERS (de H^r. JAN CAREL) van *Utrecht*, Captn. ter Zee, ten dienste deeser Lande, out 30 jaaren, zijne moeder vrouwe ISABELLA LUCRETIA VOET woont tot *Utrecht*, in wiens plaats met procuratie gecomp^t. is de H^r. M^r. JEAN COYMANS, Heere van *Bruchem* Regerent Presid^t. Scheepen deser stad ter eenre en Juff. JOHANNA MARIA DE WILDT van *Amst.* out 30 jaren geadsist^t. met haare moeder vrouwe CORNELIA VAN STRIJEN, wed. van wijlen de H^r. M^r. DAVID DE WILDT, in zijn leven Secret^s. van 't Edel Mog. Coll. ter admiralit. alhier, ter andre zijde.

1708, 4 Meij. BOSCH (JAN VAN DEN) van *'s Hage* out 35 jaren Capt. van 't Ed. mog. Coll. ter adm^t. alhier woont op de Cloveniersburgwal, geadsist. met zijn moeder vrouwe HESTER DE RUIJT, ter eenre en Juff. ALBERTINA CONSTANTIA PATER van *Amst.* out 24 jaren woont als vooren ouders doot, geadsist. met de h^r. JOHAN VAN MARCELIS, ter andre zijde.

1720, 16 February. BOSCH (de H^r. JAN VAN DEN) van *Amst.*, Capiteijn ter Zee van 't Ed.mog.Collegie ter admiraliteijt alhier wed^r. van vrouwe ALBERTINA CONSTANTIA PATER ter eenre en vrouwe CORNELIA ELIANA SCOTT van *Amst.* wed. van de Heer GERARD BELAART, ter andere zijde.

1640, 12 Decbr. BRUIJN (HERMAN DE) van *Amst.* Capiteijn te water oud 32 jaren, geen ouders hebbende geadsist^t. met sijn broeder WILLEM DE BRUIJN wonende aen de Pakkery ter eenre, en JANNETJE PIETERS van *Amst.* oud 19 jaren geadsist. met JANNETJE PIETERS haer moeder, wonende op de Wortelmarkt, ter andre zijde.

1707, 1 April. BUREN (d' H^r. ARENT VAN) Jongman Extraordinaris Capt. te Zee van het Ed. mog. Collegie ter admiraliteijt alhier woont op de Rosegragt ter eenre, en Juff. SABINA AGNETA DE ACQUETT, jonge dogter woont te *Delft* ing. op de acte van ABRAHAM VAN BLEIJSWIJK en A. V. D. GOES Commissarisse te *Delft* ter andre zijde.

1672, 28 December. BOUT (JAN) van *der Gouw*, Wed^r. van HELENA VERSCHUUR, Capteijn voor het Collegie ter Adm. alhier, wonende in de Coestraat, ter eenre en CATHARINA DE VISSCHER, van *Amsterdam* oud 25 jaren, geadsist^t. met MAGTELT PRAS, haar moeder, wonende op de oude zijts agterburgwal, ter andere zijde.

1626, 5 Februarij. BRAKEL (PIETER AERTSEN) van *Bommel* Commandeur over de Schepen van Oorlog Wed^r. van ARENTJE VAN OFFENBERG, wonende op de oude zijts agterburgwal, ter eenre ENGELTGEN CLAAS DUIJST van *Haarlem* Wed. van WEIJNERT ARENTS zijnde 3 jaren Wed. geweest wonende in de Spinhuijssteeg ter andere zijde.

1627, 27 Maart. BRAKEL (WILLEMKEN VAN) van *Arnhem* oud 22 jaren geassist^t. met PIETER AERTSZ VAN BRAKEL haar vader wonende op de oude zijts agterburgwal, ter eenre en ANTONIS DE LIEDEKERCKE van *Antwerpen*, oud 40 jaren Capiteijn te Water, wonende op de nieuwe zijts voorburgwal ter andere zijde.

NB. Bij het huwelijk van zijn' zoon, CORNELIS VAN BRAKEL, 21 ja., van *Arnhem*, wordt PIETER AERTSZ VAN BRAKEL genoemd Capiteijn op de Rijnstroom, deze CORNELIS V. B. trouwde met ANNA DE WILDE van *Amsterdam* 18 j. A^o. 1625. 13 Augustus.

1646, 26 October. BRAKEL (PIETER VAN) van *Amst.* oud 22 jaren Capiteijn te Water, geassist^t. met ANNA DE WILDE zijn moeder, wonende op Swanenburg ter eenre en GEERTRUIJT VAN SALINGEN van *Amst.* oud 19 jaren wonende op Rapenburg geassist^t. met ANTONY VAN SALINGE Capiteijn haar vader ter andere zijde, een zoon van CORNELIS V. B. en kleinzoon van PIETER AERTSEN V. B.

1636, 15 Augustus. BROUWER (JACOB) van *Alkmaer* Capiteijn te Water Wed^r. van HESTER ARENTS, wonende op de oude zijts agterburgwal ter eenre en LEA JANS van *Amst.* oud 30 jaren geassit^t. met haar moeder WAIJNTJE JANS, wonende in de dijkstraat ter andere zijde.

1693, 5 December. BEEKMAN (CORNELIS) van *Nimwegen* Capt. van het Edel mogend Collegie ter Admiraliteijt alhier oud 33 jaren, op de Fluweele Burgwal, ouders doot geass. met Vrouw CONSTANTIA BLOMMERS ter

eenre en MARGARETA SWEERS van *Amst.*, oud 32 jaren op de Nieuwe Keijsersgragt geass. met haar moeder Mevrouw CONSTANTIA BLOMMERS ter andre zijde.

(*Wordt vervolgd.*)

Brief van Kornelis van Aerssen, Heer van Sommelsdijk, aan de Staten-Generaal, A°. 1688. Op het Leidsch Archief is een afschrift voorhanden van eenen brief van K. VAN AERSSEN van *Sommelsdijk*, Gouverneur van *Suriname*, aan de Staten-Generaal, van dezen inhoud:

»Soo men met eenen opregten handel ende wandel, wel te doen en te obedieren, niet en kan voldoen, noch behagen, sal ick eene nieuwe Instructie verwachten, die mij klaerder haer Ho. Mog. intentie sal bekent maecken, daer yeder woort synen sin en eygenschap blijft behouden enz. daer ja, ja beduyt, en neen, neen, ende niet als in het octroy aen *Suriname* verleent, als door de interpretatie van den 10ⁿ Octob. 1684 ter Contrarie is blijckende.

Ick hebbe volgens haer Ho. Mog. ordre van Sinjor PHILIP VAN HULTEN ontfangen seecker extract uyt het register der Resol. van H. Mog. van dato 7 Feb. 1688 ende daeruyt met leetwezen gesien ende verstaen, het voordeel ende advantage dat mijne benijders treccken ende bekomen, door mijne absentie quaet spreecken en een absluyten [l. absenten] te calangeren, en is geen kunst, maer het was wel te wenschen dat tegens recht en redenen het favorabel oor van H. Ho. Mog. niet en hadde bekomen, om mijn voor de tweedemael ongehoort te condemneren, doch alsoo haer Ho. Mog. gunstegen geliefte is, redenen van dit mijn doen te geven, doe ick hetselvige soo veel te vlytiger, en te liever, alsoo ick alle myn doen, op de gerechticheyt, redelyckheyt ende billickheyt tracht te gronden en funderen, sonder door passie ofte interessen my te laten gouverneren, ende sal sulcx in dese weynige woorden bestaen.

Dat naer gelesen hebbende haer Ho. Mog. Resol. van den 10 Oct. 1684 by réiterative missiven van haer Ho. Mog. op de pressante instantien van haer Ed. Mo. de Heeren Staten van *Zeelandt* gedaen, myn toegesonden, en in deselvige niet bevindende ivers in te hebben gepexeert, ofte in omissie te syn gebleven, dan alleen in het oversenden van de genaemde geestelyckheyt, welcke reets jaeren en maenden dat noch wierden geeyscht overleleden waren; ick geene andere gedachte en konde concipiëren off haer Ed. Mo. de heeren Staten van *Zeeland* wilde dit land tdoor een exces van yver reynigen van hare overige gebeenten. Wy hebben t zedert overvloedige redenen gehad de hemel te dancken van soodanige inspiratie, alsoo wy t sedert die tydt het gewenschte, en noyt soo favorabel vóór desen gehoort, goed weder hebben gehad, als sedert dat hier van daen syn geweert geworden; mijne obedientie ende gehoorsaemheyt wanneer haere gebeenten sullen syn gearriveert, sal ick met alle behoorlyck respect trachten naer te komen in haer met fatsoen ter aerde te doen brengen, volgens haer Ho. Mog. ordre en bevelen; doch bekommert synde dat deselvige het hier t avont off morgen mochten doen spreecken, soude ick voorslaen off het niet geraden soude syn die aen den H. Vader den Paus van *Rome* toe te senden, die daer sonder twyffel goede reliques van soude maecken, waerdoor syne Casse soude konnen werden gebenificeert, om den Turxen oorlogh te helpen voort setten, en daerenboven gejudiceert worde om mijn van Mye tot dato deses uyt dien hoofde gedaen verschot te rembourseren, alsmede met een redelycke recognitie van de genomene moeyten te begunstigen.

Hiernevens gaen de copyen van mijne gedane proclamatien; niets wensche ick soo seer als dat haer Ho. Mo. de naeckte waerheyt van alles bekent was, en wie de roer-pen en roervinck van dit werk is, en door wat interessen gedreven wort. De tyrannye die de West-Indᵉ. Compᵉ. dese Colonie aendoet, en consequentelick de schade, kan niet worden uytgedrukt, en siende dat se met haere onrechtveerdige pretensien haer ooghmerck niet en can bekomen, soeckt sy het met haer Ed. Mo. de Staten van *Zeelandt* tegens my aen te spannen, welcke nu doen als de Advocaten die eene quade saeck pousserende off defenderende alleen trachten eenige incidenten te doen spruyten, waardoor, van de saeck selfs affraeckende haer aen de incidenten soeckende te attacheren om door het temporiseren nieuwe voorvallen te .... en de sententie eluderen. Oversulcx is myn versoeck, volgens ick reeds aen haer Ho. Mo. voor desen hebbe gedaen, dat op kosten van ongelyck wegens de overgeleverde klachten over myn quaet gouvernement hier mach werden gesonden, twee, drie, vier en meer persoonen om haer van mynen handel en wandel te informeeren, met versoeck deselvige in het retourneren te accompagneren, om my van mijn doen en laten personelyck te verantwoorden tot overtuijginge van veele werckers der ongerechticheyt, die malverseren in haer employen en charges haere particuliere interessen prefererende aen haer debvoir en plicht. Ick en beminne geen eygen roem, de tydt komt en is alreets gekomen, die roemen sal, maer wie sal myn dan myn gestolen eer en reputatie restitueren, en dat is de belooninge die men ordinaris bekomt van compagnien en societeyten te dienen uyt genereusheyt, en op syn eygen kosten welcke geen eere noch genereusheyt begrypen dan die sy doen accorderen met interest; haer Ho. Mo. syn de-

positarissen van dese myne eere en reputatie, sy heeft in haere handen al vry eenige harde en sware attaques geleden, het redres sal ick van haer gerechticheyt en rechtveerdicheyt affwachten als vertrouwende op Godt, en op de rechtveerdicheyt van myne saecke.

Hiernevens gaet copye van seeckere requeste door de Coloniers en ingesetenen alhier aen U Ho. Mo. gepresenteert, waervan de originele over lange is versonden, mitsgaders copye van den brieff door den Commandeur van *Berbices* aen myn geschreven, nevens de rescriptie aen deselven gedaen, alsmede copye van mynen brieff aen de Heer van PEEREN op dat subject geschreven.

Ons secours is met over de hondert Indiaensche slavinnen en kinderen, wiens mans en vaders door de onsen syn doot geslagen, geretourneert.

(*get.*) C. VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJCK.

Suriname, den 28 Mey 1688.

Over hem en zijn ongelukkig uiteinde, zie men WAGENAAR, dl. XV. bl. 103.

..ELSEVIER.

Naamsoorsprong van Apeldoorn. Wat ik de vrijheid nam onlangs op te merken, nopens de buurtschap *Engeland* onder *Beekbergen*, is ook toepasselijk op *Apeldoorn*, in zoo verre de naamoorsprong moet gezocht worden in het plaatselijke en het Veluwsche taaleigen.

Wat men beweerd heeft van de benaming *Appeltoorn*, door de oude Romeinen aan deze plaats gegeven, wegens den hoogen kerktoren, moet wel buiten aanmerking blijven, vermits die toren eerst later gebouwd is. Anderen hebben op schijnbaar betere gronden het vermoeden geuit »dat *Apeldoorn* eertijds aan APOLLO was toegewijd, zijnde in een' giftbrief der IXde eeuw geschreven: *Apoldoere*".

De Heer JANSSENS heeft voorts (*Geldersche Volks-Almanak* 185 ?) in den naam der buurtschap *Orden* dien der Noordsche godheid OURD of URTH gemeend weder te vinden. »*Apollo-Ourd!*" men schijnt dan tamelijk goed op weg naar »*Apeldoorn*"; nogthans geloof ik, dat men er langs dien weg niet komen kan.

IJzererts, hier genoemd wordende: »oer, oere en oerde" is een voornaam bestanddeel der Apeldoornsche gronden, inzonderheid in de buurtschap *Orden*; bij ontginningen wordt dit erts nog voortdurend in groote hoeveelheid opgedolven en tot het verbeteren van wegen gebruikt. De eerste bewoners van *Apeldoorn* hebben zich neder gezet in de buurt *Orden*, die nog het middelpunt der bevolking is; vermoedelijk heeft men toen deze plaats genoemd: »*oppe d' oere*" (op de oere). In *oppe* wordt de o als ô uitgesproken en *ôppe d'oere* kon gemakkelijk *Apeldoorn* worden; in de uitspraak van echte Veluwers is die oorsprong nog eenigermate te herkennen.

Bij de uitbreiding der bevolking zijn meer plaatsbenamingen in de landstreek, door *ôppe d'oere* aangeduid, noodig geworden; er ontstonden buurten of boerschappen, de buurt, nu *Orden*, behield den naam *Oere* of *Oerde*, de streek beoosten om den *Order enk* heet thans *Wormingen* of *Wurmen*, waarschijnlijk van »*Veur um enge*" (voor om den eng). Aan de andere zijde, ten westen van *Oere* of *Oerde*, ontstond de buurtschap *Hoogs-Oere* thans *Hoogsoeren*, behoorende tot dat groote gedeelte der Veluwe, dat nog in 't algemeen de heugte of hoogte genoemd wordt.

A. LIESE.

[*Apeldoorn* beteekent eenvoudig *appelboom*. Op de plaats, waar dit dorp nu ligt, stond zeker oudtijds een oude appelboom, in den geheelen omtrek bekend, naar welken men die plaats noemde, een naam, dien het dorp, dat er later ontstond, behouden heeft. Men vergelijke slechts *Apoldro*, zoo als het dorp in de VIIIste eeuw heette (V. D. BERGH, *Handb. der Middelnederl. Geographie*, bl. 192) met het oudnoordsche *apaldr*, angelsaks. *apuldre*, oudhoogd. *apholtra* = appelboom. Van plaatsen naar boomen genoemd zijn meer voorbeelden.]

Lijksteenen en Grafschriften te Bergen op Zoom. Dezer dagen kwamen mij eenige MSS. aanteekeningen van PETRUS BURMANNUS SECUNDUS ter handen, meestal betrekking hebbende op grafschriften, door hem op eene reis naar België en de Generaliteitslanden afgeschreven. Daar juist te *Bergen op Zoom* de monumenten met het beleg van 1747 veel geleden hebben, en er waarschijnlijk nu naauwelijks spoor meer van over is, acht ik de volgende mededeelingen niet onbelangrijk.

I. De helft van het opschrift, was geheel verloren gegaan: van de wederhelft was het volgende leesbaar: Nobilitate virtute — — clariss. D. Paulo Ba — — equitum praefec — — Bergopzomanae a — — fidelissumo opt — — dolore aetatis suae — — anni MDCVI. —

Kennelijk is dit de grafsteen van PAULUS BAX, over wien zie de Navorscher en het Bijblad over 1853. De datum 1606, is een nieuw bewijs voor de juiste opgaaf van KOK in zijn Woordenb.

II. Nobili heroi ADRIANO DE REYMERSWAELE equiti aurato D. de *Lodyc*, *Nieustrien Weidene* et in *Severgem*, qui obiit anno mv^{C}xxxiiii vi maji ac JOANNAE DE GHLIMES JACOBI Baronis A GRIMBERGEN Filiae, quae obiit anno mv^{C}xxxii xvi martii Joanna Filia optimis parentibus hoc monumentum restaurari ac exornari curavit.

III. Op een bord aan den noordermuur der kerk:

D. JODOCO BETS post causas aliquamdiu non minus diserte quam feliciter actas *Dordracensis* municipii quondam syndico demum et huius curiae feudalis praefecto marchioniq

ANTONIO ab intimis consiliis, amplis innocentissime perfunctus honoribus immaturaque morte felicitati suae praerepto et ANNAE NICOLAI f. eius conjugi, parentibus optimis JOANNES CORNELIA AGATHA MARIA liberi dolentes posuerunt. Obiit ille anno a Christi nativitate 1541 6° idus Maias. Haec 1552 tertio idus Decembris, hic annos natus plus minus 48 haec 54.

IV. Op den grafsteen van FLORIS VAN DER MEULEN stonden uitgebeiteld vier wapens; links VAN DER MEULEN en BALLINCX; regts ALCKEMADE en DUIVENVOORDE. Grafschrift, 't zij op de zerk zelve, 't zij op een bord aan den muur (dit blijkt niet), als volgt: Nobilitate, virtute et eruditionis laude viro praecellenti D. FLORENTIO MOLINAEO juris perito, reï pub. hujus *Berg op Zomanae* consul. vigilantiss. ad diem 8 Maii anni MDCX defuncto uxor moesta hoc monumentum posuit in beatae immortalitatis expectationem, postquam vixisset annos LXXI.

V. Een gedenkteeken, met het opschrift ter eenre zijde: Tibi LUDOVICE DE KETULLE dynasta de *Rihove* qui primariis in equestri militia dignitatibus defunctus vitam cum urbis huius regimine amisisti, cuius virtutem admirantur singuli, prudentiam omnes, mortem nemo. Uxor moesta h. m. p. obiit anno MDCXXXI. Ter andere zijde: Nobilissima domina AMERENSIA DE RAVENSWAY fragilitatis humanae exemplar patientiae invictae speculum morbosum vitae suae cursum confecit anno aerae christianae MDCXXXIIII.

VI. Op het koor van de groote kerk een door de Franschen deerlijk geschonden grafteeken, met vier kolommen. Hoofdopschrift: Ordo rerum anima. Nobilitate et virtute conspicuus GULIELMUS DE REYDE dictus DE BROECHEM, egnes auratus, Dominus de *Woestwesel* et *Westdoren*, equitum legioni praefectus ejusdemque unius cataphractorum turmae capitaneus, satrapa huiusce urbis ac ditionis *Bergensis*, in honorem electissimae conjugis Dominae JUDITH D'ACHWIJN in sui ac posterorum memoriam hoc monumentum erexit.

Links stond: *Fortunae invidia;* regts: *Virtuti fortuna comes;* in 't midden: Non frustra sunt in Deo positae spes precesque quae cum rectae sunt inefficaces esse non possunt. Aversamini vitia, colite virtutes.— De kolommen droegen ten opschrift: Humana vana; siste viator et huc respice; Dulce meum terra tegit; Fumus et umbra.

VII. Evenzoo op het koor een grafteeken, waarvan BURMAN zegt: »deerlijk was deze schoone Tombe gedefigureert, de beene van MORGAN afgeslagen, de quartieren weg, van de 3 beelden der vrouw en 2 kinder 't beeld van de zoon weg." Het opschrift luidde: Aeternae memoriae. Generis nobilitate rebus militia domi forisque gestis perillustri D. CAROLO MORGANO equiti aurato uni generosorum camerae privatae reg. *M. Britt.* legionis *Anglicae* pedestris in *Foederato Belgio* primum tribuno, mox difficillimis temporibus reg. *Mag. Britan.* in *Saxonia Infer.* nec non reg. *Daniae* copiis in eadem provincia generali praefecto, denique rebus ibidem feliciter gestis et pace facta in *Foederato Belgio* oppidi *Bergae ad Zomam* quod ante a summo duce SPINOLA obsessum fortiter defenderat gubernatori anno aetatis suae lxvii extincto, filia unica ANNA MORGANA e nobilissima eius unica coniuge ELISABETHA summi viri PHILIPPI MARNIXII D. *s. Aldegondii* filia prognata cum liberis suis THOMA et ELISABETHA a D. LUDOVICO MORGANO eiusdem [—] familiae equite aurato marito ipsi relictis optimo parenti moesta moerensque posuit. Obiit e morbo in viridi adhuc senecta Anno MDCXLII xii die Decembris.

CONSTANTER.

VRAGEN.

243. — *Werken van Caspar Coolhaes.* In een der mij bekende geschriften van CASPAR COOLHAES spreekt hij van de navolgende geschriften, die door hem in het licht zijn gegeven:

1°. *Naspeuringhe der weghen door dewelcke de Roomsche Paus tot eene sodanige uytnemende macht gecomen is, dat hy ten laetsten de monarchie des gheheelen aerdtbodems inghenomen heeft.*

2°. *Wederantwoort geschreven op een faemroovende boucxken, sonder naem des autheurs, ghedruct tot Hoorn, bij* WILLEM ANDRIESZ, A°. 1599. Tegen dit geschrift verscheen in 1600 bij JAN ANDRIESZ, te *Delft*, een *Korte Antwoorde* (TRIGLAND, *Kerckel. Gesch.*, bl. 189), dat mij evenzeer onbekend is. Hierop antwoordde COOLHAES weder in een pamflet, getiteld:

3°. *Grondlicke waerheydt op het myne, dan warachtigh schryven* (sic) *van eenen schuylende onder 't decksel van de gereformeerde kercke sonder ontdeckinghe zynes naems, teghen dit wederantwoort* COOLHASEN. *Ghedruckt* 1601, *by* PETER GEVERTSZ. Verder spreekt hij nog van de navolgende figuurlijke afbeeldingen.

1°. *Van den dwalenden Godsoeckenden mensche, door wat middel hy tot God ghebrocht wort.*

2°. *Van de twee aenbidders.*

3°. *Van de Predicanten die alle hare predicatiën vyt verscheyden autheurs 't samen rapen moeten, eer sy een predicatie connen doen, vergelcken by een oyvaer.*

Van elders zijn mij nog de titels bekend van twee andere geschriften van COOLHAES.

1°. *Over het rechte gebruyck en misbruyck der feestdagen en Bachusfeesten,* Amst. 1606.

2°. *Basuyne of trompet Godts,* Gouda 1619.

Zoo iemand mij, bepaaldelijk omtrent deze werken, eenige aanwijzing kon doen, waar die te vinden zijn, zou hij mij hoogst verpligten.

H. C. R.

---

244. — *Hollandsche vertaling van het boek: Del beneficio di Christo.* In den laatsten tijd is de aandacht der geleerden bij vernieuwing op dit hoogstbelangrijk boek gevestigd. Bekend is het, dat dit geschrift, in 1542 te *Venetië* zonder naam uitgegeven, maar hoogstwaarschijnlijk het werk van AONIO PALEARIO, in vele duizenden exemplaren door *Italië*

verbreid, na verloop van dertig jaren geheel verloren scheen, — dank zij den voorbeeldeloozen ijver der Inquisitie. In 1573, toen in *Engeland* eene vertaling van het geschrift in het licht kwam, behielp de vertaler zich, bij gemis van het oorspronkelijke, met eene Fransche overzetting van 1545. Ook de exemplaren der Fransche en Engelsche overzetting verdwenen geheel, zoodat men in het midden der vorige eeuw niets meer van het boek wist, dan den titel alleen. — Zoo bleef het tot op den laatsten tijd. Maar in 1843 maakte B. M. COWIE te *Cambridge* bekend, dat aldaar een exemplaar van het oorspronkelijke bestond; in 1847 gaf JOHN AYRE een' herdruk eener Engelsche vertaling in het licht; in 1855 eindelijk verscheen door bezorging van C. BABINGTON het oorspronkelijke werk, volgens de uitgave van 1543, met de Fransche overzetting, naar een' druk van 1551, en met eene Engelsche van EDWARD COURTENAY, in 1548 gemaakt, maar tot nog toe onuitgegeven. Sedert is te *Leipzig* eene uitgave van het oorspronkelijke met bijgevoegde Hoogduitsche vertaling bezorgd. Ook hier te lande wordt aan eene overzetting gedacht.

Een en ander leidt mij tot de vraag: of dit geschrift niet reeds in de XVIde eeuw ook in onze taal is uitgegeven? Op zich zelf is dit reeds waarschijnlijk, omdat misschien nergens meer dan hier te lande de kettersche en verboden boeken gereeden ingang vonden. Maar bovendien vind ik op den *Index librorum prohibitorum, Antv. ex offic.* CHR. PLANTINI, 1570, onder de anonyme *Duytsche boeken*, op bl. 87, vermeld: *van dat Gheloove aen onsen Salichmaecker* JESUM CHRISTUM, *wat onbegrijpelijcke verdiensten, heylicheyt, ende salicheyt, die wij daer door crijghen, ende van eens Christens menschen oeffeninghe ende wercken*, — waarschijnlijk hetzelfde werk, als 't geen in 't *Mandament der K. M. vuytghegeuen int jaer* XLVI, *gedr. te Loeuen, bij* S. VAN SASSE, 1546, *in Augusto*, met den titel: *van dat ghelooue*, — en in *Die Catalogen oft inventarisen vanden quaden verboden boucken, te Loeuen, by* S. VAN SASSEN, 1550, iets breedvoeriger met de woorden: *van dat ghelooue in onsen Salichmaker* JESUM CHRISTUM. *Sonder naem des auteurs*, wordt aangeduid. Immers, al luidt de titel in het oorspronkelijke anders, toch zou deze Hollandsche titel uitnemend voor het boek van PALEARIO passen. Overbodig is het bijkans te herinneren, dat op den *Index* van 1570, het Latijnsche: *Beneficium Christi*, en het Italiaansche: *Trattati del beneficio di Christo* (bl. 17 en 51) gevonden worden.

1. Bestaat er eene Hollandsche vertaling uit de XVIde eeuw van PALEARIO's werk?

2. Is mijne gissing juist, dat opgenoemd werk: *Van den ghelooue* enz. zulk eene vertaling is?

3. Kan een mijner Medenavorschers een exemplaar daarvan aanwijzen en het door tusschenkomst van Bestuurders van dit Tijdschrift mij bezorgen?

Om het onderzoek gemakkelijker te maken, herinner ik nog, dat het boek in zes hoofdstukken verdeeld is, het eerste handelt over de *zonde;* het tweede over de *wet;* het derde over de *regtvaardigmaking* enz.

CONSTANTER.

245. — *Opschrift in het Gein.* In het *Gein*, aan de regter zijde, niet verre van *Abcoude*, tusschen dat dorp en de batterijen, ligt eene boeren hofstede, genaamd *Starnheim*, met eene niet onaanzienlijke woning aan den weg. In den muur is een steen gemetseld, waarop afgebeeld zijn een meerman en meermin, te zamen vasthoudende eene groote ster, en daaronder de volgende woorden:

MY. VLUCHT. DIN. STAR. (met een sterretje boven M, Y, V, D, I, N en A)

2 *Petr.* I: 19.

Boven de letters MYVDINA, die iets grooter zijn dan de overige letters, eene ster, dus te zamen zeven sterren.

Wie kan de aanleiding tot de plaatsing van dien steen en de bedoeling van dat opschrift opgeven?

C. & A.

246. — *Keisteen te Lichtenvoorde.* Is er ook iets naders bekend van den buitengewonen grooten keisteen, die ligt op de heide onder de gemeente *Lichtenvoorde* en toebehoort aan den Heer VAN STERNENBURG aldaar? Op den platten grond van *Gelderland* wordt hij somwijlen aangewezen.

H. V., JR.

247. — *Glas door Gouda aan Alkmaar geschonken.* Bij Vroedschapsbesluit van den 11den Julij 1521 deed de stad *Gouda* een aanzienlijk glasgeschenk aan *Alkmaar*. Van vele geschilderde glazen, vroeger in de St. Laurenskerk aanwezig, heb ik de beschrijving, maar weet niet wat het bedoelde geschenk voorstelde. Wie helpt mij daaraan? C. W. BRUINVIS.

248. — *De Vragender Kapel te Lichtenvoorde.* Zou ook een der HH. Navorschers eenige bijzonderheden weten nopens de strekking en den tijd der stichting van deze kapel, die tegenwoordig nog slechts als ruïne bestaat?

Deze kapel is gelegen tusschen de gemeenten *Lichtenvoorde* en *Breedevoorde*, in eene streek lands, bekend onder den naam van *Vragender Streek.*

De legende zegt, dat ze in oude tijden tot toevlugtsoord heeft gediend voor een' monnik en twee nonnen.

Tijdens de hervorming is ze een eigendom geworden van de Hervormde gemeente te *Lichtenvoorde.*

H. V., JR.

249. — *Pieter Jansz. Schagen, regter van Oldenbarneveld.* Hij was de zoon van JAN PIETERSZ. SCHAGEN en huwde den 22sten Junij 1597 met „MARITGEN GELISdr. die dochter van Mr. GELIS." Hij behoorde tot de in 1618 door Prins MAURITS nieuw benoemde Vroedschappen, hoewel hij reeds in vroegere jaren daartoe verkozen was; in November 1627 werd hij Schout en overleed den 28sten April 1635. Tot wapen, bij de verschillende leden van het geslacht SCHAGEN verschillend, voerde hij eene zwarte A op een zilver veld. Achter de meeste uitgaven der *Kronyck van Alckmaar*, door C. VAN DER WOUDE, komt „P. J. SCHAGHENS *Alckmaar-beleg*" voor, een berijmd verhaal, opgedragen aan de „Achtbare, wyse, voorsienige Heeren, myne Heeren de Burghemeesteren, der lyf-tochtiger Stadt *Alckmaar*. Hij werd benoemd tot een der 24 Regters over OLDENBARNEVELD en andere Staatsgevangenen; een gezegeld, op perkament geschreven en door den Griffier AARSENS onderteekend afschrift der akte van aanstelling en indemniteit, waarschijnlijk het aan hem toegezondene, is in mijn bezit. Later liet hij zich aldus uit: „Niemand zal mijne kinderen met waarheid kunnen verwijten, dat ik den advocaat ter dood verwezen heb, want dat heb ik niet gedaan." Daar nu de stemming wegens dit vonnis bekend schijnt, wenschte ik wel te weten, of dit gezegde met de waarheid overeenkomstig was?

C. W. BRUINVIS.

250. — *Knicker, knauser.* Zouden H. H. Navorschers mij ook kunnen zeggen, hoe ik de Duitsche woorden: *knicker* of *knauser* moet vertalen? Ik stuitte bij mijn werk daarop. Wel geloof ik, dat er onder de welvarende Nederlanders minder „knickers" gevonden worden, dan bij andere volken, maar ik kan toch niet denken, dat ze geheel ontbreken. Het grootste (nieuwere) *Woordenboek* (TIELKEMEIJER) geeft op:

vrek, schrok, gierigaard, maar geen van deze bevalt mij.

De beantwoording dezer vraag zoude mij werkelijk genoegen doen.

O. PETRI.

251. — *Weeskamers in Oost-Indië.* In der tijd werden, indien ik mij wel herinner, in de *Staats-Courant* opgegeven, welke boedels nog ter weeskamer van *Batavia* berustende waren. Men zou mij zeer verpligten met de opgave, welken Jaargang men daarover zou moeten opslaan. Het zal, meen ik, ongeveer twintig jaren geleden zijn.

φ^2—φ.

252. — *De helm en het harnas van Jacob van Heemskerck.* De helm en het harnas van den Admiraal JACOB VAN HEEMSKERCK zijn aan een' pilaar bij zijn graf, in de Oude Kerk te *Amsterdam*, opgehangen. Beide zijn waarschijnlijk in het laatst der vorige eeuw weggenomen. Zijn zij verloren geraakt, of waar worden zij thans bewaard?

J. J. NIEUWENHUYSEN.

253. — *Het Geuzennapje van Prins Willem I.* In het *Luthers Kerk- en Boek-Nieuws; — In de laatste maanden van* 1733 *en in de eerste van* 1734, *Sevende Deeltje. t' Amsterdam, by* S. SCHOONWALD," bl. 33, lees ik het volgende: „Ten blijk dat de Prins (WILLEM I) naderhand tot de Gereformeerde Religie is overgegaan, is *de eene Lub van zijn hand* en *het Napje* waar uyt hy zeer dikmaal dronk, *Vive le Geux*; lang leeve de Geuze, welke beyde hy aan de Belijders van die Godsdienst over gaf, die ook in de Kamer der Ew. Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk alhier nog bewaart word." —WAGENAAR meldt, dat op *de Weeskamer* in *de Nieuwe Kerk* alhier, onder andere „een klein houten zogenaamd geuzennapje, op een ivooren voetje" gevonden wordt. Zou dit laatste het bedoelde *napje* van Prins WILLEM zijn, en zijn die beide voorwerpen daar nog voorhanden?

J. J. NIEUWENHUYSEN.

254. — *Wapen van het geslacht Tiedeman.* Kan men mij ook de kleuren mededeelen van het wapen en, zoo mogelijk, eenige bijzonderheden der familie TIEDEMAN of TIDEMAN, waartoe behoorde AREND TIEDEMAN, geb. 1 Julij 1653, en gehuwd met G. L. BOS, waaruit voortkwamen: MARGARETHA TIEDEMAN, gehuwd 24 Januarij 1712 met JAN NAGTGLAS, Burgemeester te *Naarden*, MATHYS, JOHANNA en ELISABETH TIEDEMAN? De familie TIEDEMAN schijnt te *Naarden*, *Amsterdam* en *Enkhuizen* gevestigd geweest te zijn en het wapen was een stierenkop, waarnevens drie sterren, 2 en 1.

φ^2—φ.

255. — *Gasverlichting in Nederland.* Indien er eene zaak is, waarbij men op vooruitgang kan roemen, dan is het voorzeker ten opzigte der straatverlichting. Het is toch nog zoo heel lang niet geleden, dat zelfs vrij groote steden door zoogenoemde gloeijende spijkers werden verlicht of dat de lantaarnen op een bepaald uur op enkele plaatsen tegen middernacht werden uitgedoofd; zoo dat men verpligt was met eene handlantaarn den weg te zoeken. Hoe het nog vroeger gesteld was, deelt de Heer DE WIND in eene bijdrage over „vroegere bestrating en straatverlichting" in het Jaarboekje *Zeeland* voor 1854 mede. Wanneer men over eenige jaren zou willen weten, wanneer de groote verbetering der gasverlichting tot stand kwam, zou zulks waarschijnlijk nog al moeite in hebben. Thans echter, nu de zaak nog versch in het geheugen ligt, zal zulks gemakkelijker gaan, en men zou mij verpligten met de opgave der steden van ons land, die reeds met gas verlicht zijn, en wanneer die verbetering tot stand kwam.

Ten opzigte van *Zeeland* kan ik mededeelen, dat er in *Middelburg* sints Januarij 1854 gas brandt, en dat *Zierikzee* er in den loop van het jaar 1856 mede verlicht zal worden.

φ^2—φ.

256. — *Plaatsing van den Substantivus vóór of achter het subject.* In de Kakographie van Mr. B. H. LULOFS, 2e dr., bl. 37, N°. 22, vindt men: „*gaf God*, moet zijn: *gave God*, voor *o, dat God gave.* Omgekeerd zegt men: *God* GEVE *dat* enz. Zoo ook, MOGT *hij het doen*, maar *hij* MOGE *tot inkeer komen.* KWAME *de tijd* enz., maar *de tijd* KOME." Opmerkelijk is deze verschillende plaatsing van het imperfectum en het praesens; doch wat is de reden?

H. L. D. V.

257. — *Muntmeesters.* Zijn er ook levensbijzonderheden bekend van de Generale Muntmeesters van *Braband*, ERNOUL MUSSCHE, GUILLAUME DE TROYES en GUILLAUME DU JARDIN, alsmede van den Essayeur Generaal LOYS STEEMAEN? Zie P. O. VAN DER CHYS, *de Munten van Braband en Limburg voor de Pacificatie van Gend* (Haarlem 1851), bl. 382.

XX.

258. — *Penning van* 1536. De ondergeteekende is in het bezit van eenen kleinen zilveren penning, middellijn 22 strepen. De voorzijde vertoont een manshoofd, in zeer hoog relief, hetwelk de geheele oppervlakte des pennings vervult, zonder eenigen rand over te laten. Het korte haar schijnt afgesleten te zijn, zonder baard; van den hals is slechts een klein gedeelte op den penning, met een' aansluitenden versierden kraag of band.

De keerzijde is geheel glad; daarin is zeer duidelijk ingesneden:

ÆTAT̄XXXI
M·D·XXXVI.

Het stukje schijnt meer gegoten te zijn dan wel gestempeld. Welligt is de rand afgesneden. De herkomst er van is onbekend. Het heeft den ondergeteekende niet mogen gelukken, den persoon uit te vinden, wien het geldt, evenmin of het op diens dood of op eenig ander bedrijf van hem betrekking heeft. Deze toch moet in het jaar 1536 den ouderdom van 32 jaren bereikt gehad hebben. Kan het ook een der wederdoopers voorstellen, wier vervolging omstreeks dien tijd plaats had?

VAN LIJNDEN VAN HEMMEN.

259. — *Papevelt.* Is er nog iets bekend van het geslacht VAN PAPEVELT, waaruit een JAN VAN PAPEVELT voorkomt als Generaal Muntmeester te *Brussel* in 1508 (zie VAN DER CHIJS, *de Munten van Braband en Limburg*, bl. 370 en 374), en een FRANS VAN PAPEVELT, aangesteld door KAREL V, als meester particulier van de Munt te *Kampen*? Zie VAN DER CHIJS, *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 347.

XX.

260. — *Muntrekeningen in Artesische munt.* Waaraan is het toe te schrijven, dat in eene te *Brussel* gedane rekening van de munt te *Maastricht*, ten jare 1531, deze rekening is afgelegd in „ponden, scellingen ende penningen artois, xii penningen artois voor een stuvere Brabant gerekent"? Zie VAN DER CHIJS, *de Munten van Braband en Limburg*, bl. 394.

XX.

261. — *Le Spectateur Républicain.* Ik bezit N°. 1 van dit blad, uitgegeven den 8sten Maart 1796 bij PADDENBURG, te *Utrecht.* Uit het hoofdartikel blijkt, dat reeds in het vorige jaar een blad, onder dien titel en ook tweemaal 's weeks uitkomende, verschenen was, doch het niet verder dan 24 nommers gebragt had. Het doel der uitgave wordt gezegd te zijn het bekend maken in het buitenland en vooral in *Frankrijk* van hetgeen hier te lande door de regering werd gedaan.

Dit eerste nommer is nog belangrijk wegens het verslag van de eerste zitting der Nationale Vergadering op den 1sten Maart 1796 en de beschrijving van de vergaderzaal, de vorige danszaal van het Stadhouderlijke hof, waar thans de Tweede Kamer vergadert.

Kan iemand nu opgeven, of het blad verder is uitgegeven en, zoo ja, of daarvan nog exemplaren, even als van de genoemde 24 nommers, bestaan?

V. C.

262.—*Portret van* 1605. In den eersten jaargang van DE NAVORSCHER heb ik reeds eene vraag gedaan, die tot nu toe onbeantwoord is gebleven, en welke ik toch zoo gaarne beantwoord had. Ik bezit namelijk het portret van een' ouden krijgsman, met het jaartal 1605, en een wapen in tweeën gedeeld, waarvan het eerste gedeelte weder gedeeld is in vijf vakken (horizontaal), wit en zwart, en het tweede een' zwarten arend voorstelt met gouden bek en pooten, het wapen is gedekt met twee helmen, de eerste voorzien van twee zilveren horens met zwarte punten, en de tweede met drie gouden pluimen. Kan geen der Navorschers mij zeggen, van wien dit afbeeldsel is?

H. VAN ROLLEMA.

263. — *Romeinsche toren en brug te Oudewater.* In zeker werk der vorige eeuw leest men, dat te *Oudewater* een oude vierkante toren is, dien men voor een werk der Romeinen houdt, en dat digt daarbij nog eene brug is, de *Romeinenbrug* genoemd. Is hiervan ook iets naders bekend? P. Q.

264. — *Eerste straatwegen hier te lande.* Wanneer zijn hier te lande de eerste straatwegen aangelegd? In 1790 was er reeds een tusschen *Hoorn* en *Enkhuizen*, maar waarschijnlijk slechts met keijen geplaveid. Hebben wij de eerste klinkerwegen aan Koning LODEWIJK te danken, of bestonden er reeds vóór zijne regering? P. Q.

265. — *Zes Gedenkpenningen.* Daar ik reeds menigmaal iets over gedenkpenningen in DE NAVORSCHER heb aangetroffen, waag ik het thans om inlichtingen te vragen, betreffende eenige in mijn bezit zijnde zilveren medailles.

1. Een fraai bewerkte zilveren penning van ruim vier duimen in doorsnede, dien ik zoo goed mogelijk beschrijven wil.

Aan de eene zijde, in het midden, de afbeelding eens keizers, met zwaard en wereldbol, boven hem staan de woorden: SEDE VACANTE 1728. Onder hem leest men: S. CAROL. MEVN. Het geheel wordt omringd door een aantal wapenschilden, die met de navolgende namen prijken: V. GALEN, V. HAMMERSTEIN, V. MERVELD, V. DROSTE, V. NAGEL, V. WACHTENDONCK, V. ASSEBURG, V. STAEL, V. WESTPHALEN, V. PLETTENBERG en V. WEICKS.

Aan de andere zijde, de afbeelding van den apostel PETRUS, met een' sleutel in de hand, boven hem staan de woorden: CAPIT. CATHE. OSNAB. Onder hem leest men: S. PETRVS. PATR. Het geheel wordt omringd door wapenschilden, met de namen: V. KETTLER, V. LANDSBERG, V. WACHTENDONCK, V. ASSEBURG, V. VEHLEN, V. DINCKLAGER, V. NEHEM, V. DROSTE, V. OER, V. WACHTENDONCK, V. KERSENBROCH.— Het is zonderling, dat enkele namen er twee of drie keeren op voorkomen, zoo als men zien kan uit deze opgave. Ik ben nieuwsgierig te vernemen, of deze medaille iets vreemds of iets zeer gewoons is. Zoo ook de volgende:

2. Iets kleiner dan N°. 1. Aan de eene zijde, drie wapenschilden, met eene kroon gedekt. Bovenaan de woorden: CAP. CATH. PAPERB. Onderaan: G. V. SCHAESBERG en V. WEICHS, 1761. Omringd door wapenschilden met de navolgende namen: V. WENGE, V.SICKINGEN, V.DROSTE, V.ASSEBURG, G.V.PLETTENBERG, V. ASSEBURG, V. WESTPHALEN, V. HAXTHAUSEN, V. METTERNICHT, V. FURSTENBERG. In het midden, bovenaan: SEDE VACANTE. — Aan de keerzijde: In het midden een Vorst en een Bisschop, die elkander de hand geven en hierdoor eene kerk ondersteunen. In het rond, wapenschilden met nagenoeg dezelfde namen.

3. Een kleine penning, iets grooter dan een vijfstuiversstuk. Aan de eene zijde, een altaar met de woorden: de vreede tot *Rijswijk* geslooten, 1697.

Dit is nu wel zeer duidelijk, maar aan de andere zijde ziet men eene behoeftige vrouw, met een kind op haren schoot, naar het schijnt, terwijl eene andere menschelijke figuur, met een' olijftak in de hand, haar eene aalmoes geeft. In het rond staan de woorden: „de barmhertigheyd roemt tegen het oordeel." — Is dit nu geene vreemde spreuk met het oog op den vrede te *Rijswijk;* of zou het beteekenen, dat de Franschen er toen heel genadig afkwamen?

4. Een penning, iets kleiner dan een gulden, aan de eene zijde, eene hand, die een stuk geld vasthoudt, met de woorden: „*Komstu mir also.*" Aan de andere zijde, iemand, die door zijne vingers ziet, met de woorden: „*So komme ich dir so.*" Heeft dit eene politieke beteekenis of niet?

5. Ter grootte van een' gulden. Aan de eene zijde, eene gedaante met vleugels, die den mond met den vinger bedekt. Een hond en een uil staan bij hem. Aan de keerzijde leest men de woorden: *Den Finger auf den Mund.* Zou deze penning misschien aan een of ander gezelschap hebben behoord?

6. Van dezelfde grootte, maar zwaarder, met brons in het midden. Aan de eene zijde, eene tafel met brood er op. Op het brood staan de letters: D^{I}A. In het rond leest men: Gereformeerd Diaconiebrood. Onderaan: 1741. Aan de keerzijde, eene menschelijke figuur met een' vogel op het hoofd. Een schaap staat er nevens. In het rond staan de woorden: Vergenoegd en dankbaar.

Het zal mij zeer aangenaam zijn, van deze penningen spoedig iets meer te weten; terwijl ik vertrouw op de welwillendheid der Heeren Navorschers.

D. F. VAN HEYST.

266. — *Gebruik van de Acajounoten.* In een opstel van den Heer T. D. VRIJDAG ZIJNEN, voorkomende in het *Tijdschrift voor wetenschappelijke Pharmacie van* HAAXMAN, 1855, bl. 295, vond ik vermeld, dat de vruchten, het vruchtomhulsel (zoude hiermede niet bedoeld worden de verdikte *pedunculus*?) de zaadhuid en de zaadkern van de Acajounoten, *semina Anacardii occidentalis L.*, huishoudelijk gebruikt worden tot het bereiden van punch, als verwstof en ter bereiding van chocolade. — In *Suriname*, waar deze noten onder den naam van cachou-pitten algemeen bekend zijn en geroost gegeten worden, weet men, voor zooverre mij bekend is, niets van voormeld gebruik! Inlichtingen dienaangaande zouden mij zeer aangenaam zijn. EEN SURINAMER.

267. — *P. Langedult.* Wie en wat was PETRUS LANGEDULT, op wiens werk: *Christelijke Zedekonst of*

Christelijke verbeeldinge der deugden en ondeugden, Leyden, 1684, in 4⁰. J. OUDAEN in zijne *Poëzy*, dl. II. bl. 73, een lofdicht maakte; als ook op diens *Aanteekeningen over de schriften des N. Testaments*, Amsterdam, 1687 in fol. l. 1, bl. 79? In het *Naamregister van Nederd. boeken*, door J. VAN ABCOUDE en R. ARRENBERG, uitg. van 1773, staat nog van hem vermeld een werk: *Over de Klaagliederen van Jeremia*, Amsterdam, in fol., zonder jaartal.

J. C. K.

268. — *R. Pz. van Twisch.* De schrijver van *Hollands Roem, enz.* dl. VI. 1. bl. 295, maakt melding van eenen REYNIER PIETERSZ. VAN TWISCH te *Hoorn*, „die in of omtrent het jaar 1598 op het denkbeeld kwam, om Oostelijke en Westelijke afstanden in graden en minuten uit te drukken, gelijk men dit met opzigt tot het Zuiden en Noorden gewoon was te doen: hij gaf dus een *iets* van zijn maaksel, dat hij het *gulden kompas* noemde. Het werd met goed gevolg op onderscheidene reizen gebruikt, en zonder misslag bevonden. Evenwel het bleef daarbij, en het *gulden kompas* kwam niet in gebruik.” COLLOT D'ESCURY had deze bijzonderheden ontleend aan D. VELIUS, *Croniick van Hoorn*, 1648, bl.273, die er de reden niet van opgeeft, maar eenvoudig zegt: „Ick acht d'ouderdom en 't kleijn vermogen van den Inventeur niet van de minste beletselen en teghenhouders te wezen.” Meer bijzonderheden omtrent VAN TWISCH en zijne uitvinding, door middel van DE NAVORSCHER te ondekken, zouden mij aangenaam zijn.

J. C. K.

269. — *A. van Beek.* Welke waren de verdiensten van den in 1855 overleden Heer A. VAN BEEK, naar wij ons herinneren, Secretaris van het Muntcollegie te *Utrecht*? Wij meenen, dat die man groote verdiensten had, doch zochten tot dusverre te vergeefs naar de vermelding daarvan, b. v., in den *Algem. Konst- en Letterbode.*

C.

270. — *Eed der Burgerij.* Bij het beleg van *Groningen* in 1672, werd der burgerij in massa een eed van getrouwheid afgenomen, dien zij roemrijk heeft gestand gedaan. Het formulier van dezen eed vond ik als noot bij een verhaal van dat gedenkwaardig beleg, voorkomende in: *Het Vaandel, Tijdschrift tot verspreiding van krijgskennis en aankweeking van krijgsmansgeest onder alle standen.* 5de Jaarg. N⁰. 2, bl. 68. (Een tijdschrift, *by the by*, dat zich door meer dan zijnen titel aanbeveelt.)

Zou een geschiedvorscher mij willen inlichten: Of het in de XVIIde en XVIIIde eeuw gebruikelijk was om, wanneer eene stad in staat van beleg werd gesteld, zoodanigen eed af te nemen?

2⁰. Wanneer en waar zulks voor het laatst heeft plaats gehad?

3⁰. Of zulks, *casu quo*, nu nog zou geschieden, dan wel, of de beëediging der schutterijen dit gebruik vervangen heeft?

JOHANNES.

271. — *Constables.* Het gebruik is bekend, hetwelk in *Engeland* en deszelfs Koloniën bestaat, om, in geval van oproer of anderen nood, een aantal ter goeder faam staande personen te beëedigen en, met of tegen hun wil, in dienst te stellen als buitengewone beambten (constables), die tot versterking van de politie en somtijds *de concert* met de gewapende magt werkzaam zijn. Men weet, dat de tegenwoordige Keizer der Franschen tijdens zijn vroeger verblijf in *Engeland*, eenmaal als buitengewoon constable is geprest geweest.

Gaarne wenschte ik te weten:

Of in *Nederland* voorbeelden van iets dergelijks bestaan? — Mij dunkt, de instelling van de rustbewaarders met hunne hoofdlieden, in 1848, te *'s Hage* en elders, zweemde er naar.

2⁰. Laat onze wetgeving ruimte voor de bevoegde magt om, in geval van noodzakelijkheid, tot eenen maatregel als het benoemen van buitengewone constables, in Engelschen zin, over te gaan, wat ik betwijfel?

JOHANNES.

272. — *Medaille met: Aimez-vous les uns les autres.* Ik ben toevallig in het bezit gekomen van een bronzen penning van 2.4 Ned. duim diameter. De eene zijde vertoont de beeldtenis van CHRISTUS *en profil*, waaronder: A. BOVY f. Op de keerzijde leest men: *Aimez-vous les uns les autres.* Deze penning is gewikkeld in een papier, waarop het volgende in cursijf gedrukt staat: „*Il a paru ces derniers tems une médaille dont nous osons vous adresser quelques exemplaires, comme galanterie ou souvenir de sympathie.*

Veuillez agréer avec indulgence cet envoi, Messieurs, comme témoignage de la préoccupation où depuis bien des mois nous sommes à votre sujet; veuillez ne pas douter que l'attitude de la Hollande, son union, sa piété, ne nous inspirent le plus religieux intérêt et que cette devise ne nous semble plutôt venir de vous que devoir vous être envoyée. Les peuples, les familles, les individus, de tout le monde, prendront leçon de vous et ne vous en adresseront pas. C'est peut être parce que cette médaille a de religieux et d'harmonique avec vos sentiments, que nous nous sommes permis de vous faire cet envoi.

Dans ces tems de perturbation on a besoin d'être ramené à des pensées relevées, et cette médaille, qui se vend ici au profit de nos établissemens de charité, a trouvé faveur là, où la société avoit des craintes prochaines ou lointaines; nous espérons que notre petit cadeau sans prétention, sera le bien venu chez vous.

Vous distribuerez ce souvenir à vos amis, vos commis, vos familles, à ceux avec qui vous vous trouvez liés de coeur et d'accord. Cette devise semble dictée par votre Souverain, tant est serré autour de lui la nation qu'il gouverne. Puisse la Paix, la Paix divine, régner bientôt sur la terre.

Genève, 10 *Janvier* 1832.

Welke is de geschiedenis van dezen penning? Is hij ook naar andere landen gezonden dan naar *Nederland*? en zoo ja, kreeg elke natie dan zulk een vleijend bijschrift? Kan men aannemen, dat de verwachte uitwerking zich bevestigd heeft?

PHILO-INDICUS.

273. — *De Vice-Admiraal Thijsen.* In FRASER'S *Magazine* van Maart 1855 vindt men een verslag aangaande de reis van WHITELOCKE als Engelsch Ambassadeur naar *Zweden* in 1653 en 1654. Sprekende van het vrijgeven van door Engelschen schepen genomen en in *Gothenburg* opbragte Hollandsche schepen, vervolgt de verslaggever: „Vice-Admiral THIJSEN, a Dutchman by birth, tried to make mischief about some other Dutch prizes but WHITELOCKE's temper and discretion spoiled his plot.”

Wat is van dien Vice-Admiraal bekend?

PHILO-INDICUS.

274. — *Adriaan van Manmaker, Vader en Zoon.* ADRIAAN VAN MANMAKER, de vader, eerste Thesaurier der Provincie *Zeeland.* Waar en wanneer is deze geboren? Hij overleed 30 November 1590.

ADRIAAN VAN MANMAKER, de zoon, Eerst-Edele van *Zeeland.*

Waar en wanneer is deze geboren en gestorven? Kan iemand der lezers van DE NAVORSCHER hiernaar ook onderzoek doen? P. DE LA RUE, in zijn *Staatkundig Zeeland* bl. 75, 76, geeft hierover geen licht.

B.

275. — *Antonivs Casonivs.* ANTONIVS CASONIVS f. 1595, alsmede de woorden: *Hoc virtutis opvs*, lees ik op eene in mijn bezit zijnde fraai gestempelde koperen penningplaat, die sporen draagt van aan eene tegenzijde gehecht te zijn geweest of welligt als deksel van eene drinkkan gediend te hebben. — In het verre verschiet ziet men daarop eene groote stad liggen. Eene zeer talrijke schare begeeft zich derwaarts, deels door een boschrijk, deels door een weidenrijk oord, waarin zich koeijen en hunne herders bevinden, van wie één op een' hoorn blaast. Ook bevinden zich op den achtergrond een aantal toeschouwers in mantels gehuld. Eene afdeeling ruiterij heeft den voortogt. Dan volgen voetknechten met spiesen, met vaantjes voorzien; daarna weder eene ruiterafdeeling. Het midden der penningplaat schijnt de hoofdgroep van den optogt te bevatten. Eerst twee ruiters in de Spaansche kleeding van dien tijd, daarna vier voorname personen te paard op eene rij. Daar achter een geestelijke op een met een lang nederhangend dekkleed versierd paard. Deze groep is links omgeven door voetknechten met hellebaarden, door eenen kruisdrager en een' persoon met een' bevelhebbersstaf in zijne hand, en regts door voetgangers met (pelgrims?) staven in hunne handen. Eene afdeeling ruiterij, voorafgegaan door eenen vaandrager, mede te paard, besluit den optogt.

Men vraagt: wat stelt deze penningplaat voor? en wie was de stempelsnijder ANTONIVS CASONIVS?

J. D.
L.

276. — *Eiland S. Lorenzo.* Voor mij ligt eene kaart van een eiland, *S. Lorenzo* geheeten. Het is een dubbel folio blad uit een Atlas, waarvan de overige bladen alleen verschenen te *Venetië*, bij MICH. TRAMEZZINI, kort vóór en kort na den jare 1560. De gedaante des eilands is eivormig, doch met bogten en baaijen, met bergen en boomen, met kleine steedjes en dorpen bezet. Deze laatste dragen de navolgende namen: *P. de S. Bastiano*, *C. de S. Antna*, *Tera de Gada*, *P. de S. Ciago*, *Encaido*, *Arcosmopota*, *S. Andrea*, en één riviertje, *Lago Cerado*. Voorts zeven kleine eilandjes op de kust.

Waar ligt dit? Kan men met eenigen waarschijnlijken grond vermoeden, dat hierdoor het eiland *S. Lorenzo*, op de kust van *Peru*, ten westen der haven *Callao de Lima* bedoeld zal zijn? B.

277. — *Ouders van Catharina van Diepenbroek.* Welke waren de namen en voornamen der ouders van CATHARINA VAN DIEPENBROEK, getrouwd A°. 1723 met JACOB HOOFMAN, en waar woonden deze hare ouders? Het wapen van VAN DIEPENBROEK was een veld van keel, beladen met twee gekruiste degens met gouden gevesten.

P. N. QUARLES VAN UFFORD.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Everhardus Bommelius (II. bl. 151, III. bl. 144 en *Bijbl.* 1853, bl. cxvi), denkelijk naar zijne geboorteplaats BOMMELIUS genaamd, was den 9den Mei 1597 Predikant te *Noordwolde* in de Provincie *Groningen*, en toen tegenwoordig op de Klassikale Vergadering. Van daar naar *Benschop* beroepen, werd hem op de Klassikale Vergadering den 5den September 1597, een eervol testimonium dimissionis gegeven, blijkens de Handelingen der Klasse *Middelstum*. H. H. BRUCHERUS, *Gedenkboek van Stad en Lande* noemt hem op bl. 128 niet, evenmin als zijne beide opvolgers, en is bovendien met de drie eerste Predikanten, door hem opgegeven, zeer in de war. THEODORUS JOHANNES BEVERUS, die volgens hem er is gekomen in 1625 en overleden in 1636, is er wel beroepen, maar niet gekomen.

T. A. R.

Het geslacht van Jacob Simonsz. de Rijk (III. bl. 292, Vr. CLVII; vgl. IV. bl. 242, *Bijbl.* 1855, bl. xlvii; VI. bl. 110). Tot bevestiging van hetgeen door J. v. H. aangaande het geslacht van DE RIJK is aangevoerd, zou kunnen dienen de bijzonderheid, dat nog te *Amsterdam* in de Nieuwe Kerk (ik meen in het koor of in het noorderkerkpand) wordt gevonden een grafsteen met het opschrift in kapitale letters:

MARGARETHA CLAES HOOFT sterft den 11 Februarij 1617.

ELISABETH ABSOLONS 14 Juni 1628.

GEERTRUIJT JACOBS DE RIJCK 27 Januari 1639.

SIJMON DE RIJCK out schepen ende Raat dezer stede, 10 Maij 1652.

volgt het gekwartierde wapen

1 en 4 een keper, met drie vogeltjes, twee en een.

2 en 3 het wapen van HOOFT; helmteeken: twee zwijnen *naissants*, met de ruggen aan elkander verbonden. Uit dit teeken zou ik besluiten, dat de kwartieren 1 en 4 het wapen van VAN DER GRACHT zullen wezen, en alsdan zijn de vogeltjes, die op de zerk reeds eenigzins zijn uitgesleten: *merletten*.

J. v. H. hebbe de goedheid, om mij door de welwillende tusschenkomst van het bestuur van »de Navorscher" op te geven de genealogische en historische bijzonderheden, die aan hem waarschijnlijk bekend zijn, van de personen, wier namen op de voormelde grafzerk zijn uitgehouwen. §. §.

Heerlijkheid Aerssen (IV. bl. 320, Vr. 281; vgl. V. bl. 170, VI. bl. 16). Ik geloof in staat te zijn, de toelichtingen omtrent die heerlijkheid, en, meer bijzonder, die omtrent REINOUD VAN GELRE zeer te kunnen vermeerderen. M°. heeft zeer juist gegist. REINOUD of liever REINER VAN GELRE was een bastaard; zoon van ADOLF VAN GELRE en broeder van Hertog KAREL, was hij dezen zijnen broeder onwankelbaar toegedaan. SLICHTENHORST noemt hem bladz. 321, »een man, die geene dapperheyd noch beleyd gebreck en hadde" en hij doet hem voorzeker niet meer dan regt, ofschoon hij hem op de aangehaalde plaats verwart met een anderen bastaardbroeder. — JAN VAN GELRE toch was de man, die op het

huis te *Hattem* bevel voerde en dat door het verraad zijner soldaten aan den Koning van *Castilië* in 1505 moest overgeven. Deze JAN VAN GELRE wordt door Hertog KAREL insgelijks zijn' bastaardbroeder genoemd. Hij is overleden vóór den 2den April 1516, want toen verzocht de Hertog aan de stad *Zutphen*, om zich de zaak van MARGARETHA VAN EVERSDIJCK, weduwe van JAN VAN GELRE, aan te trekken. Wat REINER VAN GELRE, Heer tot *Aerssen*, betreft, PONTANUS noemt hem in 1501 Landdrost van *Veluwe*, en hij bekleedde die waardigheid nog in 1519. Zie VAN HASSELT *Geldersche Oudheden*, I. bl. 224. In 1506 was hij afgezant van den Hertog bij den Koning van *Frankrijk*, in 1507 onderhandelde hij met de afgezanten van *Bourgondië*. In 1508 ontmoette hij met 50 Geldersche ruiters, 63 Kleefsche ruiters. Daar ontstond een bloedig gevecht, maar na weinige oogenblikken lagen bij de 40 Kleefschen dood of gewond op het slagveld en redden de overigen zich ter naauwernood door de vlugt. (Zutphensch Archief). Men zie verder over hem VAN DEN BERGH *Gedenkstukken* enz. dl. II. bl. 9. Den twijfel, daar geopperd, of hij zoon of broeder des Hertogs geweest zij, kan ik oplossen. KAREL noemt hem, in een' brief, in het Zutphensch Archief aanwezig, uitdrukkelijk zijn' broeder. Hoe hij aan de heerlijkheid *Aerssen* gekomen is, beken ik niet te kunnen ophelderen; maar als men bedenkt, dat hij van den Hertog de verbeurd verklaarde goederen van HENDRIK VAN DER STEGE, gelegen in het Overkwartier, ten geschenke ontving, dat hij voorts gehuwd was met ALEID SCHENCK VAN NYDEGGEN, Vrouwe van *Walbeeck*, *Afferden* enz.: dan is het waarschijnlijker, dat hij, door die gift, hetzij door zijn huwelijk in het bezit van die heerlijkheid is gekomen, of dat eene dochter, en wel de erfdochter der VAN BURENS dynasten van *Aerssen*, de geliefde van Hertog ADOLF is geweest. Dit denkbeeld vond ik bevestigd bij FAHNE, *Geschichte der Kölnischen, Julichschen und Bergischen Geschlechter*, I. S. 384. THEODOOR (waarschijnlijk DIEDERIK) SCHENCK VAN NYDEGGEN, Heer van *Afferden* en *Walbeeck*, was, volgens hem, gehuwd met ALEID VAN DÜREN (m. z. BUREN), erfdochter van *Aerssen*. Hij had één' zoon, WINAND, die bij ALEID VAN DER DOUK vader werd van ALEID, de erfdochter van *Aerssen*, tweemaal gehuwd 1°. met REINER VAN GELRE, 2°. met DIEDERIK VAN DER LIPPE gezegd HOEN. Zij bragt dan *Aerssen* in het geslacht van GELRE. R. W. T.

Samuel v. d. Putte (V. bl. 38, Vr. XXXV; vgl. VI. bl. 113). Ten opzigte van SAMUEL V. D. PUTTE, over wien men eene mededeeling vindt in het *Archief*, door het Zeeuwsch Genootschap uitgegeven, kan ik nog opgeven, dat in het geslachtregister der familie CAU, het door LABORANTER medegedeelde voorkomt. Aangaande zijne afkomst blijkt daaruit, dat hij de zoon was van CAREL V. D. PUTTE en JOHANNA CONSTANTIA BISSCHOP, die den 5den Mei 1685 waren gehuwd, zijnde CAREL V. D. PUTTE destijds Kapitein ter zee, doch later tot Vice-Admiraal van *Zeeland* opgeklommen en overleden te *Vlissingen* 15 April 1625. Genoemde JOHANNA CONSTANTIA BISSCHOP was de dochter van SAMUEL BISSCHOP en JOHANNA CONSTANTIA CAU, gehuwd te *Vlissingen* in Julij 1657, welke JOHANNA CONSTANTIA CAU den 24sten Februarij 1671 hertrouwde met ADRIAAN BANKERT gezegd VAN TRAPPEN, den vermaarden Luitenant-Admiraal van *Zeeland*. φ^2—φ.

Romein de Hooghe (V. bl. 72, Vr. LII; vgl. bl. 226). De aanteekening van zijn huwelijk, te *Amsterdam* voltrokken, luidt aldus: 1 Mei 1673. ROMEYN DE HOGE van *Amsterdam*, oud 27 jaren, Etser, geass. met zijne moeder SUSSANNA GERARTS, wonende op de Reguliersgracht; met MARIA LANSMAN van *Edam*, geass. met ANNA WRITS haar moeder, op de Keizersgracht. Blijkt hieruit, dat ROMEYN DE HOGE in 1646 te *Amsterdam* geboren werd, — 't kan dan ook zijn, dat het vroeger medegedeelde huwelijk van ROMEYN DE HOOGHE van *Londen*, oud 40 jaar, zijdewinkelier met LEVINA VAN HALEWIJN, oud 28 jaar, den 27sten Oct. 1645, dat zijner ouders geweest is, — aangenomen namelijk, dat zijne moeder vóór zijn' vader stierf en zijn vader met SUSANNA GERARTS hertrouwd is. Tot meerdere bevestiging daarvan diene, dat het blijkt, dat de vader van dezen ROMEYN, mede ROMEYN genaamd was. Hij stierf vóór 1672, en zijne weduwe SUSSANNA GERARTS huwde den 30sten Januarij te *Amsterdam* met JOHANNES WELSINK van *Borkem* (?) lakendrapier, weduwnaar van ELISABETH VAN KESSEL.

. . ELSEVIER.

Voorstelling in een Almanak (V. bl. 100, Vr. LXIV; vgl. bl. 299, VI. bl. 78.)

[V. D. N. wijst ons van het werk van Mr. KAREL STEVENS (ETIENNE of STEPHANUS, zoon van den vermaarden HENRICUS STEPHANUS), door L. J. bl. 78 aangehaald, de volgende uitgaven aan: in het Latijn 1544; in het Fransch 1566, 1567, 1570; Hollandsch. Antw. 1565, 1582, 4°.; Amst. 1588, fol., 1627, fol., 1640, zie PROSPER MARCHAND, art. *Estienne* en *Catal.* DE CREVENNA, 1775.]

Eloge de M. Noordkerk (V. bl. 198, Vr. CVIII). Hoezeer niet in staat de vraag van 'Ερευνήτης te beantwoorden, meen ik hem toch geen' ondienst te doen met hem te doen opmerken, vooral met het oog op het antwoord VI. bl. 113 gegeven, dat in de *Algemeene Oefenschoole van Konsten en Wetenschappen. Zesde afdeeling*, 12e dl. Amst. 1782, op bl. 214 voor-

komt: *Lofrede op den Heere Advokaat Noordkerk*, blijkens de noot op dezelfde bladzijde, uit het Fransch vertaald. Mijns inziens wordt hierdoor het vermoeden van CONSTANTER, indien het althans hetzelfde stuk is, tot welks verificatie mij de gelegenheid ontbreekt, genoegzaam wederlegd, dat WAGENAAR de oorspronkelijke schrijver zou wezen, ten zij zich hier het zonderling geval mogt voordoen, dat er eerst eene vertaling *in*, en daarna weder *uit* het Fransch zou hebben plaats gegrepen.

TRAJ. MOS.

Echtscheiding van Prins Willem I en Anna van Saxen (V. bl. 272, Vr. 302; vgl. VI. bl. 54).

[Het door W. D. R. hieromtrent medegedeelde is in de bl. 54 vermelde werken te vinden.]

Zegswijzen (V. bl. 272, Vr. 312; vgl. VI. bl. 115). In de *Letterbode* van 1844, N°. 21, komt eene *Proeve van vergelijking tusschen het Bargoensch en het Patois-Hebreeuwsch* voor, van den Heer S. SUSAN. Aldaar lees ik: Bargoens: *Balleboos*; patois-Hebreeuwsch: *baalhaboos*; beteekenis: *heer des huizes*.

Dit zal wel hetzelfde zijn als het meer gebruikelijke *Bolleboos*. FOMALHAUT.

[C—A houdt *bolleboos* voor eene gewijzigde uitspraak van 't Joodsch-Duitsche *balboos*, verbastering van de Hebreeuwsche woorden *ba'al habbajith* (heer des huizes), naar de uitspraak der zoogenaamde Hoogduitsche Joden (Asjk'nazisch of Syrisch dialect), die *ba'al habbajis* lezen. Dat men zekere soort van poffertjes *bolleboosjes* noemt, wist hij niet. Hij heeft het woord *bolleboos* wel eens hooren toepassen op iemand, die er warmpjes in zit, enz. *Balboos* wordt in 't Joodsch-Duitsch doorgaans alleen in de oorspronkelijke beteekenis gebruikt, terwijl men er ook hier en daar die van geïmmatriculeerd lid der gemeente aan hecht.]

Het kasteel Riemsdijk (V. bl. 278, Vr. CLXVII; vgl. VI. bl. 59, 145). Dat er een adellijk geslacht RIEMSDIJK of RIJMSDICK heeft bestaan, is buiten allen twijfel. Of evenwel de nog bestaande familie van dien naam, van dit geslacht afstamt, is mij niet gebleken, en, zoo zulks voldoende kon worden bewezen, is het mij onverklaarbaar, dat de Heer ADRIANUS VAN RIEMSDIJK, van *Gemert*, zich met eene verheffing in den adelstand heeft vergenoegd. M°.

't Welk doende enz. (V. bl. 295, Vr. 324; vgl. VI. bl. 87, 147).

[Het door M. P—Z is noch verbetering, noch toelichting, maar kritiek van de vraag. Aan stukken van dien aard weten wij in ons Tijdschrift geene plaats aan te wijzen.]

Acht is meer dan duizend (V. bl. 295, Vr. 329; vgl. VI. bl. 88).

[M. P—Z verklaart dit gezegde op deze wijze, dat men het Romeinsche getalmerk M neemt als bestaande uit V met voor- en achtergevoegde I (IVI). Deze cijfers zamentellende, verkrijgt men zeven, dus één minder dan acht.]

Admiraal Assenberg (V. bl. 306, Vr. CC; vgl. VI. bl. 94). Na het inzenden mijner vraag en het daarop bekomen antwoord, is het mij mogen gelukken de plaats, waaruit ik mijne aanteekening genomen had, terug te vinden, zijnde de *Haagsche Mercurius* van den 13den Junij 1699, N°. 94.

Ik neem de vrijheid de plaats uit dat N°., hem betreffende, hier te laten volgen, waaruit blijkt, dat het eerste gedeelte der tweede vraag daarmede beantwoord is, en waardoor derhalve zoude vervallen het vermoeden van CONSTANTER, dat hij een *Duitscher* van afkomst zoude wezen. »Den braven Admiraal ASSCHENBERG is te *Weenen* in arrest, om hem te doen rekening, bewijs en reliqua, soo als men voorgeeft. Hier siet men de dankbaarheijd van sommige ministers voor de getrouwe diensten, die een wakker *Hollander* met soo veel succes heeft gedaan. 't Is niet nieuw aan de *Duytse* Hoven, dat men die van onse Natie een *Querel d'Allemagne* maakt. Dese genereusen officier heeft door zijn deugd, valeur en krijgskunde gerepareerd de disgracien van de fortuyn, die gemeenlyk nydig is tegen de groote mannen, en nu soekt men hem zyne toegeleyde tractementen weer af te krijgen. De vreede is geslooten, weg met de oorlogsluy; maar dit stabilieerd geen credit tegens het toekomende."

Mag ik de H. H. Navorschers wel verzoeken, hunne nasporingen omtrent dezen braven Admiraal te willen voortzetten. Moge het hun gelukken, de dappere bedrijven van dezen verdienstelijken *Hollander* ergens meer omstandig dan bij KOLBE voorkomt, vermeld te vinden. LABORANTER.

Don Carlos, Prins van Spanje (V. bl. 320, Vr. 364; vgl. VI. bl. 123). HISPANUS kan zeker niets beter over *Don* CARLOS lezen dan het uitmuntende werk van WILLIAM H. PRESCOTT, *History of the reign of* PHILIP II, *King of Spain*, 2 vol. London 1855, RICHARD BENTLEY, waarvan vrij uitgebreide uittreksels voorkomen in de *Revue Brittannigue* voor Januarij 1856, en in BLACKWOODS *Edinburgh Magazine*, voor April van dat jaar, en waarin tevens een schat van bronnen voor de geschiedenis wordt aangehaald. φ^2—φ.

[Naar dezelfde *Revue* verwijst JACOBUS, en TRAJ. MOS, voegt er bij de voorrede van Mr. S. J. WISELIUS, vóór het 5de deel zijner *Mengel- en Tooneel-Poëzy*, in welk treurspel *de dood van* KAREL, *Kroonprins van Spanje*, voorkomt. HISPANUS vermeldt nog een zeldzaam werk, in zijn bezit gekomen, getiteld: *Don Carlos, or an historical relation of the unfortunate life and tragical death of that prince of Spain, son to* PHILIP II; *written in French anno* 1672, *aud newly englished by* H. J, London 1676.]

Verwantschap tusschen Balduinus van der Aa en Pieter en Hendrik van der Aa (V. bl. 330, Vr. CCV; vgl. VI. bl. 124). In antwoord op de vraag naar WILLEM PEYNSE VAN DER AA dient, dat het den schrijvers van de *Geschiedkundige Aanteekeningen omtrent* FREDERIK HENDRIK *enz.* (Leyden 1850) niet is mogen gelukken, eenig spoor van hem te ontdekken na zijn verdwijnen van het tooneel des oorlogs, sedert zijne deelneming aan de belegering van *'s Hertogenbosch* in 1629. In genoemd werkje, bl. 36, wordt hij genoemd: »Kolonel Jonker WILLEM PINSEN VAN DER AA Gouverneur van *Rees*, oud gediende en krijger van den echten stempel." Hij was in 1597 kapitein der musketiers onder MAURITS, en gedroeg zich dapper bij den aanval op *Turnhout;* ook bij *Nieuwpoort* (1600) komt hij voor in het gezelschap der beroemdste mannen van zijnen tijd. LEGENDO ET SCRIBENDO.

Verwantschap tusschen Balduinus van der Aa en Pieter en Hendrik van der Aa. BASTIAAN PINSEN VAN DER AA, was, A°. 1748, Burgemeester van *Ameijden* en is aldaar A°. 1751 overleden. Zijn broeder was CORNELIS VAN DER AA, en zijn zoon, JOSUA VAN DER AA. Zijne zusters waren:

ELIZABETH VAN DER AA, gehuwd met CORS BLOM, en ANNA PINSEN VAN DER AA, weduwe van STEVEN GROENEVELD.

Van voornoemden CORNELIS VAN DER AA is in het bezit van den inzender, een gouden gedenkpenning van zijn vijftigjarig bruiloftsfeest met BARBERA HALSBERGEN, in het jaar 1762 gevierd. A. C.

Theodore Baron de Neuhoff (V. bl. 331, Vr. CCXVIII; vgl. VI. bl. 152). Naardien H.K. bepaaldelijk verlangt bijzonderheden, genoemden persoon betreffende, gedurende diens omzwerven hier te lande, zoo wil ik alleen mededeelen hetgeen men dienaangaande vindt opgeteekend in het *Neues Preussisches Adels-Lexicon bearbeitet unter dem Vorstande des Freiherrn* L. VON ZEDLITZ-NEUKIRCH, Leipzig, 1837, Bd. III. S. 460, t.w. dat »THEODOR *Baron* VON NEUHOFF, im jahre 1680 geboren auf dem Herrenhause *Burgelscheid* bei *Altena*, nachdem er in *Cöln* studirt hatte, nach dem *Haag* entfliehen musste, weil er im Duelle jemand getödtet hatte." Hier verkreeg hij, door aanbeveling van den Spaanschen gezant, eene aanstelling als Luitenant bij een Spaansch regiment, dat in *Oran* stond. Hij veroverde daarna, aan het hoofd van eenige regimenten Algerijnen, het eiland *Corsika* en werd aldaar in 1736 als Koning gekroond. Toen, aan het einde van 't zelfde jaar, dit eiland door de Genuezen overmeesterd werd, begaf hij zich naar *Amsterdam*, alwaar hij om schulden van vroegere dagen werd vastgezet. Spoedig echter weder losgelaten en door onderscheidene

handelshuizen met krijgsbehoeften ondersteund, keerde hij in 1738 weder naar *Corsika* terug, doch zijne pogingen waren nu, gelijk ook in 1741 en 1744, vruchteloos; en ofschoon zijne aanhangers hem andermaal tot Koning uitriepen, kon hij zich niet staande houden. Hij scheepte zich in 1749 naar *Engeland* in, alwaar hij weldra wegens zijne schulden voor geleverde goederen in hechtenis werd genomen en tot in 1756 gevangen bleef, in welk jaar hij door de belangstelling van de Ministers WALPOLE en GARRICK in zijn lot, en door geldelijke bijdragen ter betaling zijner schuldeischers, in vrijheid gesteld werd. In de maand December van datzelfde jaar stierf hij.

Uit dit verhaal verneemt men alzoo de *oorzaak* zijner éérste komst en het *doel* van zijn later verblijf hier te lande; terwijl beide hem als een waar Ridder van fortuin leeren kennen, hetwelk dan ook geene groote verwachtingen van zijne aangeknoopte betrekkingen, noch van zijne handelingen hier te lande geven kan. Dat VON NEUHOFF bij zijne ondernemingen onderstand zocht, zelfs bij bijzondere personen in *Holland* en in *Zeeland*, van welke sommigen hem krijgsbehoeften hadden toegevoegd, terwijl men anderen verdacht hield, van hem in persoon aan boord gehad te hebben, blijkens de onderscheidene *Resolutiën*, door de Staten van *Holland* in de jaren 1737 en 1738 dienaangaande genomen, vindt men aangeteekend bij WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* dl. XIX. bl. 523; doch luidens den inhoud van een artikel in de *Biographie Univers.*, Brux. 1846, over »THEOD. ETIENNE *Baron* DE NEUHOFF, né à *Metz* 1690, mort en 1755 à *Londres*," zoude hij bij de *Staten-Generaal* hier te lande in 1738 ondersteuning gevonden hebben. Men zie nog over hem J. FOKKE, *Geschied. der XVIIIde eeuw*, dl. II. bl. 50—52, die o. a. vermeldt, dat hem uit de Nederlandsche koopsteden eenige krijgsbehoeften werden toegezonden, en dat hij in Bloeimaand van 1737 te *Amsterdam* wegens schulden in gijzeling geraakte. V. D. N.

[D. deelde ons mede wat men omtrent dezen vindt bij LACRETELLE, *Histoire de France pendant le XVIII siècle*, tom. IV. p. 168. Aangaande zijn verblijf in de Graafschap *Zutphen*, komt daar echter niets voor. Evenmin in een antwoord van D. F. VAN HEYST, die uit S. BAUR veel ontleende en verwijst naar *Leven van* THEODORUS, *Koning van Korsika.* Amst. bij Z. ROMBERG, 1737.]

ANTWOORDEN.

Montblandin à Gand (V. bl. 96, Vr. 84).

[W. DE R. deelt ons mede wat daaromtrent gevonden wordt bij VAERNEWIJCK, dl. II. bl. 164; waarschijnlijk echter is dit den vrager wel bekend, en zeer zeker is het niet wat hij verlangt.]

Tijdrekenkundige Formule (V. bl. 133, Vr. LXXVIII). Daar mij geen werk bekend is,

waarin de weg wordt aangewezen, door welken men tot de opgegevene tijdrekenkundige formule kan geraken, zal ik dien trachten te vinden.

Het is duidelijk, dat, indien een jaar $7 \times 52 = 364$ dagen had, een dag der week steeds op denzelfden datum zoude vallen. Zoo alle jaren 365 dagen telden, zoude zulks alle 7 jaren geschieden: want dan zoude er aan het einde des jaars steeds 1 dag meer dan de volle week zijn. Nu er ook nog schrikkeljaren zijn, heeft dit om de 28 jaren plaats, zoo men geene acht slaat op de gemeene jaren der volle eeuwen, wier eeuwtallen niet deelbaar zijn door 4. Immers 28 jaren geven $28 + \frac{28}{4} = 35$ dagen meer jaren van 7 maal 52 weken of 364 dagen, en deze 35 dagen zijn juist 5 volle weken.

In dit jaar 1856 valt 1 Maart in op zaturdag. In 1857 zal hij op zondag moeten vallen. In 1801 kwam hij dus insgelijks op zondag: want van 1801 tot 1857 zullen 2 tijdkringen van 28 jaren verloopen zijn.

Na deze korte beschouwing willen wij eerst eene formule zoeken in de onderstelling, dat alle jaren gemeene jaren zijn, om er door te bepalen, op welken dag der week van eenig jaar onzer eeuw de eerste Maart invalt of is ingevallen, waardoor men dan ook zal weten, op welken dag de eerste November komt, die steeds 35 volle weken later invalt.

Wij zullen het jaartal in 2 paren cijfers afdeelen, en het getal van het paar aan de regterhand *m* noemen.

Wij zagen, dat, indien na 1800 alle jaren $7 + 52 = 364$ dagen hadden gehad, de eerste Maart immer gewis op denzelfden dag der week zoude ingevallen zijn.

En indien na 1800 alle jaren gemeene waren geweest, zoude, daar 1 Maart van 1801 zondag is, 1 Maart van 1802 maandag, van 1803 dingsdag, van 1804 woensdag, enz. geweest zijn.

De letter *m* wijst aan, hoeveel jaren er na 1800 verloopen zijn, en dus ook hoeveel overgeschotene dagen er zijn. Zoo dit getal een veelvoud van 7 is, moet 1 Maart van het jaar, waartoe dit veelvoud behoort, op denzelfden dag vallen als 1 Maart van 1800.

Deze is zaturdag, en dus zal $\frac{m}{7}$, als er geen overschot is, steeds voor 1 Maart eenen zaturdag aanwijzen. Het overschot 1 zoude zondag, 2 maandag, 3 dingsdag, enz. en 7 of 0 zaturdag aanduiden. Als men dit overschot *R* noemt, zoude men tot formule hebben:

$$R = \frac{m}{7}.$$

Nu zullen wij in aanmerking nemen, dat er ook schrikkeljaren zijn, en voor dit geval eene formule zoeken.

Het is duidelijk, dat er nu meer dan *m* dagen zullen overschieten voor het jaar, waartoe *m* behoort. Leverde een getal jaren, zoo alle als gemeene beschouwd werden, *m* overschietende dagen, dan zullen er thans $\frac{1}{4}m$ meer zijn: want elk viertal jaren levert 1 dag bij dit getal *m*. En zoo menigmaal $m + \frac{1}{4}m$ nu een veelvoud van 7 is, is er aan overschietende dagen eene week vol. Onze formule zal dus nu moeten wezen:

$$R = \frac{m + \frac{1}{4}m}{7.}$$

Doch bij het gebruik daarvan zal men telkens de breuk van $\frac{1}{4}m$ moeten verwaarloozen; omdat de drie jaren na een schrikkeljaar het getal overschietende dagen niet vermeerderen.

Wij zagen, dat 1 Maart van 1800 zaturdag en van 1801 zondag was. Past men onze formule op 1800 en 1801 toe, dan bevindt men, dat het overschot voor 1800 nul, en voor 1801 één is. Nul duidt dus zaturdag en 1 zondag aan. En 2 zal maandag, 3 dingsdag, enz. aanwijzen.

Maar indien 7 of 0 zondag, 1 maandag, 2 dingsdag, enz. moet aanduiden, zal onze formule eene kleine wijziging moeten ondergaan. Het is duidelijk, dat evenwel niets anders behoeft plaats te hebben dan — 1 in den teller der breuk te brengen: want de overeenkomstige dagen van het opgegevene en ons tafeltje hebben getallen bij zich, die 1 verschillen. Dan zal de formule zijn:

$$R = \frac{m + \frac{1}{4}m - 1}{7.}$$

En zoo blijkt, hoe men tot de formule kan geraken, welke voor 1800 tot 1900 opgegeven is.

Thans zullen wij aantoonen, hoe men tot de algemeene formule voor de andere heeft kunnen komen.

Dewijl er sints het jaar acht 66×28 jaren verloopen zijn, blijkt, dat in dat jaar den 1sten Maart, even als in 1856, op zaturdag is ingevallen. Hij viel dus in 7 op donderdag, in 6 op woensdag, in 5 op dingsdag, in 4 op maandag, in 3 op zaturdag, in 2 op vrijdag, in 1 op donderdag. Hierom zal de formule, die voor 1800 tot 1900 opgegeven is, met haar tafeltje, voor de eerste eeuw onzer jaartelling geldig zijn, indien men in de plaats van min 1 min 4 in den teller brengt. Immers, indien men onze onveranderde formule op het jaar 1 toepast, zal zulks voor dat jaar hetzelfde overschot geven als voor 1801, en zoude voor die formule en haar tafeltje 1 Maart op zondag vallen, doch daar hij op donderdag is ingevallen, moet men nu — 3 in onzen teller brengen, en bij gevolg — 4 in den teller, waarbij het opgegevene tafeltje behoort. De formule voor de eerste eeuw is dus:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m - 4}{7}$$

of wat hetzelfde is:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3}{7}$$

(Daar de gewone jaren der ondeelbare ronde eeuwtallen juist 14 of 2 + 7 zijn, hebben deze geen' invloed.)

Indien men $m + {}^1/_4 m + 3$ vermeerdert met $100 + ({}^1/_4 \times 100) - 1 = 124$, moet de formule ook op de tweede eeuw toepasselijk zijn. Want dan is $m + {}^1/_4 m + 3$ voor eenig genomen getal boven het jaar 100, en $100 + ({}^1/_4 \times 100) - 1 = 124$ voor de 100 dagen der vorige eeuw, die er meer zijn in een jaar van 365 dagen dan van 364 dagen, vermeerdert met 24 dagen, die de schrikkeldagen dier eeuw zijn. (Er zijn er geen $\frac{100}{4} = 25$, maar 23 genomen, omdat 100 een gewoon jaar moest zijn; want alleen die ronde eeuwtallen zijn schrikkeljaren, waarvan de honderdtallen veelvouden van 4 zijn.) Onze formule voor 100 tot 200 is dan:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3 + 124}{7}$$

Het is ligtelijk in te zien, dat zij voor 200 tot 300 zal moeten wezen:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3 + 2 + 124}{7}$$

en voor 300 tot 400:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3 + 3 + 124}{7}$$

Indien wij dus de ronde eeuwtallen s noemen, zullen wij eens af de formule voor de eerste vier eeuwen mogen schrijven:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3 + 124\, s}{7}$$

Dan niets verhindert om haar te schrijven:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 3 + 5\, s}{7.}$$

Want het weggelatene, 119 s, is een veelvoud van 7, welke weglating dus zonder invloed op de rest is.

Zoo men de formule verder wil toepassen, moet zij eerst nog eene kleine verandering ondergaan: want 400, 800, 1200, enz. zijn schrikkeljaren. Deze geven 125 dagen, of 1 dag meer, omdat het eeuwtal een veelvoud van 4 is.

Doch men ziet gemakkelijk in, dat, zoo men ${}^1/_4\, s$ in den teller invult, 124 onveranderd kan blijven, en dus ook 5 s, en aan de behoefte aan verandering voldaan moet zijn, indien men de breuk van ${}^1/_4\, s$ verwaarloost.

De algemeene formule moet dus voor het opgegevene tafeltje wezen:

$$R = \frac{m + {}^1/_4\, m + 5\, s + {}^1/_4\, s + 3}{7}$$

K. VAN WIJNEN,
Openbaar Onderwijzer te *Rhenoy*.

[Wij ontvingen van de Heeren C. S. H. en J. SCHREUDER toelichtingen op de *Aant.* VI. bl. 41. Het bovenstaande antwoord maakt de plaatsing daarvan overbodig.]

Mierop (V. bl. 329, Vr. CCI).

10. JOHAN I, Tiende Graaf van *Cuyck* en *Grave*, enz., ov. 1308. h. N. N. Erfdochter van *Hoogstraten* en andere landen.

11. OTTO I, Graaf van *Cuyck* en *Grave*. Verkoopt zich Smalheer in het jaar 1323 aan JAN III van *Brabant*, en overl. 1338.

12. HENDRIK VI, Heer van *Cuyck* en *Graaf*, ov. 1339. Verdeelt zijne heerlijkheden onder zijne *drie* zonen.

JACOBUS, Heer van ... Leefde nog in 1347.

*

JOHAN VAN MIEROP, Heer van...... geb... . ov. 1354, h. MARIA VAN BERLAER, geb... ov....

1. 13. JOHAN II, Heer van *Cuyck* en *Grave*, geb.... ov. 1340, h. N. N. van...........

N. N. VAN CUYCK, Proost van St. Pieters te *Leuven*. geb............ ov............

3. 16. WEMMER VAN CUYCK, Heer van... Heer van *Cuyck* ten nadeele van den zoon zijns ouderen broeders, JOHAN IV, in het jaar 1371, ov. 1390 in hechtenis te *Nijmegen*.

2. 15. HENDRIK VII, Heer van *Hoogstraten*, Graaf van *Cuyck* 1347. Sneuvelt in den slag bij *Bassweijler*, den 22 August. 1371.

*

14. JOHAN III, Heer van *Cuyck* en *Grave* geb........... ov. 1347 (kinderloos).	17. JOHAN V, Graaf van *Cuyck* en *Grave* geb........... ov. 1394 (kinderloos).	18. JOHANNA, Erfdochter van *Cuyck*. Verkoopt hetzelve aan WILLEM, Hertog van *Gulick* enz. den 14 December 1400.	JOHAN IV, Heer van *Hoogstraten*, door zijn' oom WEMMER het Graafsch. *Cuyck* afhandig gemaakt 1371. Verkoopt *Hoogstraten* aan FRANCK VAN BORSELEN in 1436 en ov. 1454.

NB. Het dorp', gehucht, kasteel of hoeve van *Mierop*, heb ik nergens kunnen opsporen, noch in oude landkaarten, noch in oude geographische werken; naar alle waarschijnlijkheid is het in *België* gelegen geweest.	Zie WOUTER VAN GOUTHOEVEN, *Bijvoegsel*, bladz. 111, 112, 154.	* VINCENT VAN MIEROP CORNELISZ., ook wel de Groote VINCENT genaamd, Heer van *Cabau* en *Spieringshoek*, Rekenmeester en Theusaurier Genl. der *Nederlanden* 1526, geb. 1480, ov. 1550, in de August.-kerk te *Brussel* begraven.	* NB. Misschien was * JOHAN VAN MIEROP, hier boven aangegeven, een zoon of jonger broeder van JACOBUS V. CUYCK, en was VINCENT VAN MIEROP CORNELISZOON van zijne afstammelingen.

1. JACOBUS, Heer van *Cabau* en *Spieringshoek*, geb. 1518, ov. 1593, h. N. N. van...........	CATHARINA, geb.... ov..... h. PETRUS BOLL, JACOBSZ., Rekenmeester in den *Haag*, geb..... o.....	3. HEIJMAN V. MIEROP, Ambachtsheer van *Kethel* en *Spaland*, Rekenm^{r}. in den *Haag*, geb...... ov. 1590, h. JOHANNA FRANCKEN, JANSdr., geb...ov...	MARGARETA, geb.... ov... h. Mr. VINCENT DROOGENDYCK, Rekenm^{r}. in den *Haag*, geb........... ov............	2. CORNELIS, Raad in den *Haag*, Domproost van *Utrecht* 1560, geb........ o. 1572.

MARTHA VINCENTSdr. geb..... o....... h. WITTE VAN HAEMSTEDE, JACOBSZ., Burgemeester te *Zierikzee*. geb..... o.....	Zie WOUTER VAN GOUTHOEVEN, *Bijvoegsel*, bladz. 154.	CORNELIS VAN MIEROP, Heer van *Hoogwoude*, Ontvanger-Gener. der Nederlanden. geb..... o. 1608. h. ELIZABETH VAN ALKEMADE FLORISdr. geb. .. o. 1604.	JACOB VAN MIEROP, Heer van....... Griffier ter Rekenkamer in den *Haag* in 1618. Zie WOUTER VAN GOUTHOEVEN, *Bijvoegsel*, blz. 112.	EVA VINCENTSdr. geb.. .. o....... h. Mr. ADRIAEN STALPAERT VAN DER WIELE, Rekenm^{r}. in den *Haag*, geb........... o............

JOACHIM VAN MIEROP Ontvanger - Generaal in zijns vaders plaats, 1608, geb.... o...... h. N. N. BENNINGHS te *Amsterdam*. geb...... o......	HUGO VAN MIEROP, Heer van *Calslagen* en *Swieten*. geb..... o..... h. ESTHER VAN OOSTHOORN alias: SONNEVELD te *Alkmaar*, geb..... o.....	MARIA VAN MIEROP, geb.... o..... h. 1°. PIETER RHOON, Bailliu van *Putten*, geb.... o. 1601, 2°. N. . VAN BERINGEN, Kapitein te *Breda*. geb..... o.....	WOUTER VAN GOUTHOEVEN, blz. 200.

P. S. Indien mijn geheugen mij getrouw is, dan bestaat er een volledige Geslachtsboom van deze familie in LUISCIUS of DAVID VAN HOOGSTRAETEN. W. D. R.

[De vrouw van JOACHIM VAN MIEROP heette ANNA BANNINGS. Op hunne bruiloft is gespeeld het spel van HOOFT, uitgegeven door Prof. J. VAN VLOTEN, HOOFTS *Brieven*, dl. I. bl. 389.]

Groningsche woorden (V. bl. 332, Vr. CCXXII). De vrager, die belang toont te stellen in het Groninger volksdialect, zal wel bekend zijn met LAURMAN, *Proeve van kleine taalkundige bijdragen tot beter kennis van den tongval in de Provincie Groningen*, 1822; J. SONIUS SWAAGMAN, *Comment. de dialecto Groningana*, 1827; eene *Lijst van Groningsche woorden* en eene *Verhandeling over het Groningsch taaleigen*, door J. A., in *Taalk. Magazijn*, dl. II en IV, en misschien ook met de HSS. van L. VAN BOLHUIS en HALSEMA (?) ter bibliotheek der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, om te zwijgen van verschillende stukjes in dezen tongval, óf in provinciale almanakken geplaatst, óf afzonderlijk uitgegeven. Om de herkomst van verschillende woorden uit te vinden, zal hij best doen de idiotica der Oostfriesche dialecten te raadplegen. Enkele afleidingen mogen hier al vast eene plaats vinden. CONSTANTER.

[Wij laten nu volgen het antwoord van D. H. H. De korte verklaring van sommige woorden, door CONSTANTER gegeven, zullen wij daar tusschen voegen.]

Aisk, walgelijk. KILIAAN heeft *Eys*, *Hulcus*, pus, zweer, etter; *Hesselick*, *Heyselick*,

Heysigh, horribilis, MILII *Lingua Belgica*, bl. 35. *Haeslick*, *heislijk*. In 't Grieksch beteekent *aischros*, turpis, slecht.

Astrant, bits, scherp. Dit komt mij voor eene zamentrekking van het Latijnsche *astringens*, *adstringens*, aandringend, te zijn en zoo overdragtelijk, scherp, bits. Kan het *stringere* in *adstringere* ook eenige verwantschap met ons dringen hebben? Neem de sibilans weg en het is *dringere*. — Het Fransche *assurance*, *hardiesse* schijnt hieraan ook niet vreemd te zijn. In *Friesland* gebruikt men *astrant*, voor vrijpostig, b. v. *hij is zoo astrant ast er an toe*. Hij is zoo vrijpostig als het zijn kan, allerindringendst. (Verbasterd van *assurant*. CONST.)

(*Bes* verkort van *beste vader*, zoo als wij den comparatief *bet* algemeen gebruiken in *betovergrootvader*. CONST.)

(*Betuun* is letterlijk *bekrompen*, Ags. *betynan*, *insluiten*. CONST.)

Eelsch, *Eelsk*, aanhalig (van kinderen). EPKEMA op *Gijsb. Japixs* heeft *caljen*, mallen, speelziek zijn, dartelen. *Foreald*, verzot, verliefd. Zweedsch: *aelas*, liefkozen, *aelska*, beminnen. Deensch: *elske*. Isl. *elska*, liefde.

Emelen, talmen. EPKEMA t. a. p. zegt op het woord *Aemelen*; dat *aemetta*, rust, ledigheid beteekent, en *aemettig*, ledig, werkeloos, en dat deze grondbeteekenis o. a. voor *Aemeljen*, temende praten, past. In het Latijn vindt men *Aemulus*, strijdig, nadeelig, hinderlijk. Kan het ook hiermede verwant zijn? Want die talmt in het doen van het een of ander, is daardoor dikwijls hinderlijk aan de uitvoering van iets.

Gniffelen, glimlagchen. In het Isl. beteekent *Nef*, *Nöf*, neus. — *Neffelen*, *Niffelen*, *Gniffelen* zoude dan met den neus trekken kunnen beteekenen, hierdoor krijgt het gezigt trekken, eenigzins overeenkomende met die van iemand, die lacht.

Inschunen, aandrijven, aansporen tot eene daad. In 't Isl. heeft men: *Skynda* (*al*), haasten. Angelsaksisch: *Scyndan*, haasten; *Scynde*, zich aansporen, en *Scyan*, aansporen; *Scynnes*, aansporing; in het Zweedsch: *Inskiuta*, instigare. Is het ook hiermede verwant?

Keuveren, geld winnen, vooruit gaan in 't finantiële. In *Hindelopen* noemt men eene zekere soort van kist *keeft*, en, volgens LAURMAN, in *Groningen kevie*. In 't Angelsaksisch is *cyf*, *cyfe*; in 't Fransch *cuve*; Hoogduitsch *Kufe*; Zweedsch *kagge*, een vat, ton, kuip, verwant met ons *koffer*. In 't Grieksch is *keuto*, occulto. In *Friesland* zegt men *oppotten*, *het is een potter*, hij is iemand, die geld oplegt, die zuinig is. In gelijken zin zoude men dan *keuveren* kunnen gebruiken voor *inkisten* (het geld).

(Is het Mnl. *coever*, Lat. *copia*, waarvan bij onze ouden *coeveren*, *vercoeveren*, *vercoeveren*. CONST.)

Laks, onverschillig. Hiermede schijnt *laken*, *lecken*, versmaden, verwant. Het Zweedsch heeft *Laetjas*, lui zijn, fainéanter; *Laetting*, ledigganger. In het Latijn *Laxus*, slap, toegevend. (Basterdw., het Lat. laxus. CONST.)

Laten, *Lieken*, gelijken. Over het laatste woord zal wel niet noodig zijn te spreken. In het Isl. heeft men *Lit*, aspectus, en *Hvad litst þer*, wat dunkt u, hoe gelijkt het u toe. Hoogd. *Antlitz*; Zweedsch *Anlete*, ons *gelaat*, aangezigt, ons: *gelaten zijn*, *hij gelaat zich of hij het meent*, hij neemt den schijnt aan als of hij het meent, en ons *letten* in *opletten* schijnt hiermede verwant. Zweedsch *leta*, zoeken, vorschen. In het Isl. is de uitgang *leytr*, gelijk aan onzen uitgang *lijk*, klaarlijk, enz. Zie ook het *Glossarium* van JUNIUS, op het woord *Liutei*. Alzoo: het aanzien hebben.

Lyp, ziekelijk. In 't Friesch is *lef* zwak, moedeloos, en *Lie*, leed. In 't Isl. beteekent *Lif* geneesmiddelen, in 't Zweedsch *Lyte*, *Lytt*, gebrek aan het ligchaam.

(*Meert* voor *bunsing* is verwant aan *marter*, Fr. *marte*. CONST.)

Nums, niemand. In het Gothisch is *sums* een, iemand. Of is het eene zamentrekking van *niemandes* met de klankverwisseling van *ie* in *u*, Isl. *numinn*, uitgezonderd.

(Is eene zamentrekking van *nin mens*, d. i. *nie-mand*. CONST.)

Nuver, lief, aardig, enz. EPKEMA, l. l. zegt op het woord *Nuyverheyte*, dat *nuver* tegenwoordig in *Friesland* gebruikt wordt voor zeldzaam, zonderling, aardig. Het komt mij voor met *nieu* of *nuuw* verwant te zijn. Men zegt wel eens een *nieuwert* voor nieuweling. Daar nu al wat nieuw, *recens*, is, ons gewoonlijk treft, zoo kan dit woord zeer wel voor elk in 't oog loopend iets gebezigd zijn geworden, en zijne tegenwoordige verschillende beteekenissen gekregen hebben. Men zegt ook *nuver mooi*, voor zeer mooi, *nuvere vent*, voor bijzonder mensch. In den *Minnen loep*, II. 3514, vindt men *Nuwen*, jong, frisch, vrolijk maken. LAURMAN heeft *nuiver deyrke*, en vertaalt dit door aardig diertje, voor kind. Ik geloof dat *deyrke* voor *deerenke*, *deerentje* staat en van *deern*, meisje, afstamt.

Onsuun, onzindelijk, morsig. In 't Goth. beteekent *sungeins*, bonus, goed. In 't Zweedsch *snygg* (spreek uit: snuug), zindelijk, en *osnygg*, morsig, vuil. In 't Friesch zegt men voor een vuil mensch, een *onsiuch* mensch.

Pienappel, koepel van den toren. *Pien* zal wel hetzelfde als *pin*, spits, een uitstekend iets, zijn, en alzoo appel, die aan de spits staat. Het is een sieraad aan den toren, even zoo als het hoofd het sieraad van den mensch is.

(Voor *pienappel* verwijst A. DE JAGER, *Taalk. Magazijn*, dl. II. bl. 399, naar het

Taalk. Woordenb., op het woord *Pijn.* CONST.)

(*Piep* is niet anders dan *pijp*, om het water door te laten. CONST.)

Sangens, paars. Eerst dacht ik, dat het met het Latijnsche *sanguineus*, bloed-purperrood verwant was; later dacht ik aan de verfstof. Zoo die stof nu met *sandelhout* geverfd wordt, hetwelk eene dergelijke kleur geeft, dan zoude het hiervan afkomstig kunnen zijn.

Schampeljouw, patroon, model. LAURMAN schrijft *schabeljoen* en *schampeljoen*. Zie KILIAAN op *talie* en *schampelioen*, *Theutonista*, *Schamplioen* en BOITZE. Het Fransche *échantillon.*

(Verbastering van *échantillon.* CONST.)

(Over *sibbe* zie onzen NAVORSCHER, dl. VI. bl. 121. CONST.)

(*Siepels* staat in naauwe betrekking tot het Hoogd. *zwiebel.* CONST.)

Soor, verwelkt, verdord. Angels. *seariun*, opdroogen, arescere. *Seorred*, *seared*, opgedroogd. EPKEMA, l. l. *forsorjen*, verdorren, verdroogen. KIL. *versoren*, *sore* en *soren*. Isl. *sori*, afval. Zweedsch *sur*, vuil.

Swat, opschik. In 't Gothisch beteekent *gawasiths*, vestitus, gekleed. Zie JUNIUS, *Glossarium*, op *Tagla.* Wij hebben gewaad voor kleed. In 't Oudfr. *wed.* Goth. *witan*, verbinden, *Gawath*, heeft verbonden, conjunxit. Het Friesche *zwaaijen* schijnt hiermede verwant; zoo vindt men bij EPKEMA, op het woord: *Wijkmerks dagen zwaaitze dy stricte op en del in 't iene hoes uit en 't oor wer yn.* Op weekmarktdagen *loopt zij opgeschikt* de straten op en neder, het eene huis uit en het andere weder in.

Swil, eelt. Goth. *swiltan*, sterven, Angels. *geswolten*, exanimatus, levenloos. Het zoude dan het gestorvene gedeelte van de huid kunnen beteekenen.

(Verwant met *zwellen.* CONST.)

Tails, *havertails*, haveraren. Goth. *tagla*, capilli, hoofdhaar. Angels. *Tægl.* Engelsch, *tail.* Isl. *tagl*, staart, extremitas rei, Zweedsch *tågor*, vezelen, fibres. Chevelures schijnen hiermede verwant.

(*Weer*, zamengesteld uit *weder*, het Hoogd. *widder*. CONST.)

(Vgl. verder HALBERTSMA, *Woordenboek van Overijsselsche woorden* in den *Overijsselsche Almanak* van 1836, op de woorden *greuylen*, *inschunen*, enz. CONST.) D. H. H.

[*Aisk* zal wel van denzelfden oorsprong zijn met ons *eiselijk* (niet *ijsselijk* zoo als men gewoonlijk schrijft. Het grondwoord is het verlorene Goth. *agan* (= vreezen) waarop het anomalum *ogan* en het adj. *unagands* terugwijzen). — *Astrant* is door CONSTANTER juist verklaard; in *Noord-Holland* wordt *assurant* in dezelfde beteekenis gebezigd. — Het Friesche *ealjen*, waarvan *eelsk*, is niets anders dan het Hollandsche *alven* = boerten, schertsen nog in de XVIIde eeuw in gebruik. — Onder het aantal woorden dat D. H. H. ter verklaring van *keuveren* bijbrengt is niet een enkel, dat er mede verwant is. *Koeveren* en *koevereeren* (in *Noord-Holland* nog in gebruik), Ohd. *koborôn* komen waarschijnlijk van het Lat. *comprarare.* Zie DE VRIES, woordenl. op den *Lekespiegel* o. h. w. *vercoeveren.* — *Laks* is zoo als CONSTANTER zegt, het Lat. *laxus.* — Onder de woorden, bij *swat* aangevoerd, vinden wij er weder geene, die tot denzelfden stam kunnen behooren. Dat men *swad* moet schrijven en ons *swijdig* er mede verwant is, gissen wij. — *Sijpel* (niet *siepel*) zal wel het Latijnsche *caepula*, diminat. van *caepa* zijn, vgl. KILIAAN o. h. w. *cebolle.* — *Swil* = *eelt* komt noch van het Goth. *sviltan* noch van ons *zwellen* maar van een verloren *zwelen*, *zwal*, *gezwolen*, dat in het Angels. (*soelan*) en Oudnoordsch (*svæla*) gevonden wordt en waarvan ook ons zwakke werkwoord *zwelen* = het hooi keeren, afkomstig is.]

Abraham Titsingh (V. bl. 344, Vr. 385). BESTUURDERS ontvingen op deze vraag een zeer uitvoerig stuk van den Heer HONIG, dat echter, volgens diens eigen opmerking, de vraag niet juist en duidelijk beantwoordt. 't Was bovendien te uitvoerig, om in zijn geheel geplaatst te worden. De volgende bijzonderheden, daaraan ontleend, zullen den vrager echter, vertrouwen wij, welkom en onzen lezers niet ongevallig zijn.

ABRAHAM TITSINGH werd den 24sten Januarij 1732 met VAN DER SWET, DE BRUYN, VERMEY, MUNNIKHOF en VAN WEESIK, bij de nieuwe organisatie van het schandelijk verbasterd chirurgijnsgild, dat in den laatsten tijd door alleronbekwaamste overlieden bestuurd was, tot overman aangesteld. Over deze verandering verspreidt veel licht een blaauwboekje, in die dagen uitgekomen, onder den titel: *de Savojaard met de Toverlantaarn, vertoonende door een fijn glas, op een wit laken, al de bedorvene fouten van de Acht afgezette Overlieden van het Chirurgijnsgild, benevens de lauwerkransen voor de Nieuw aangestelde Overlieden van hetzelve gild. Gedrukt met verbetering, op de Ranzel van een Ruiter, en met approbatie van een geboggelde Boekwurm.* Daaruit blijkt overvloedig, dat TITSINGH wegens eerlijkheid en bekwaamheid de algemeene achting genoot.

Jacob van Brouchoven (VI. bl. 9, Vr. 7.) Het portret van den Leidschen Burgemeester J. VAN BROUCHOVEN, vermeld in den *Catalogus* van FRED. MULLER, is *niet* van JACOB, maar van JAN VAN BROUCHOVEN, in zijn leven meester zijner Kon. Majest. rekening, Rentmeester van *Rijnland*, en ten jare 1571 Burgemeester van *Leiden.*

Hij overleed aldaar den 19den Mei 1588, 's avonds ten half vier ure, in den ouderdom van 75 jaren. Den 12den Januarij 1577 had hij zijn testament gemaakt voor den Notaris JAN VAN HOUT (tevens Secretaris dier stad), en benoemde daarin de Weesmeesters van *Leiden* tot executeurs van zijnen uitersten wil. Toen men echter bij zijn overlijden vele documenten vond, die *Rijnland* betroffen, werd JAN

VAN HOUT door die Weesmeesters daarbij gevoegd, die eenen naauwkeurigen inventaris heeft gemaakt der nagelatene goederen, *papieren*, *boeken* en *kaarten* van gemelden JAN VAN BROUCHOVEN.

Op deze wijze is die inventaris (waarvan een dubbelde bestaat) op het Leidsch Archief gekomen, en waaruit ik eenige bijzonderheden kan mededeelen. Hij liet 8 kinderen na, te weten:

a. FOY VAN BROUCHOVEN, toen Dijkgraaf en Bailluw van *Rijnland*, sterft den 19den Maart 1610, oud 68 jaren.

b. HENDRIK VAN BROUCHOVEN, gehuwd met AELTGEN, CORNELIS ADRIAANSZ. BARREVELTSdochter, beiden vóór 1588 overleden, nalatende DIRK (*) en ANNA VAN BROUCHOVEN.

c. HEYLTGEN VAN BROUCHOVEN, gehuwd met CORNELIS MICHIELSZ. VAN ROSSUM, Schout van *Alphen*, nalatende vier kinderen.

d. ADRIANA VAN BROUCHOVEN, gehuwd met HENDRIK ADRIAANSZ. VAN TETROEDE, nalatende 3 kinderen.

e. NEELTGEN VAN BROUCHOVEN, gehuwd met WILLEM DIRKSZ. VISSCHER, nalatende 3 kinderen.

f. AELTGEN VAN BROUCHOVEN, gehuwd met IJSBRANT DIRKSZ. VISSCHER, Vroedschap van *Leyden*.

g. MEYNSGEN VAN BROUCHOVEN, gehuwd met WIJNANT SCHOL, Klerk van Mr. WILLEM HANEMAN (Ontvanger der domeinen).

h. MARITGEN VAN BROUCHOVEN, tijdens het maken van den inventaris gehuwd met WILLEM VAN DUVENVOORDE.

Deze inventaris is gemaakt den 7den Junij 1588, waaruit wij tevens leeren, dat JAN VAN BROUCHOVEN Deken van de St. Sebastiaanschutterij geweest is, waarvan documenten voorhanden waren van den 18den Februarij 1552 tot den 9den April 1565.

Ook had hij van zijnen oom, HENDRIK VAN BROUCHOVEN, die in 1548 te *Haarlem* als geestelijke overleed, geërfd.

Onder de zeldzaamheden komen voor: »Een ring, schijnende zilver te zijn, liggende in een brieffkens daerinne geschreven stont dat dezelve bij HENDRIK zaliger BROUCHOVENSzoon, A°. 1566, in het fondament van het Huys te *Britten* is gevonden."

Onder de boeken komen voor:

1. *Tafel van Interest*, *door* SIMON STEVIN, opgedragen aan de Regering van *Leiden*, die hem daarvoor *ƒ* 25 schonk in October 1582.

2. *Tsamenspraeck Pasquillo ende Marphory* (†).

3. *Een Tractaet, hoe een mensch uyt zijne schaduw weeten mag, wat de Clock heeft.*

4. *Platte grond van Alkmaar*, *met de pen getrokken.*

5. *De leeuw van Belgica, raetselwyze.*

6. *Zeecker Raetsel, gefigureert van een vrouw die drierely kinderen had.*

7. *Een figuur van de Jesuiten ende Capuzynen.*

8. *Kaartmeting*, *gedaen over de landen, gelegen in de geheele Parochie van* Haerlem, *van outs genaamd* de Kercsack, A°. 1544, groot 180 bladz. enz. enz.

Ofschoon mij de naam van zijne vrouw op dit oogenblik niet met zekerheid bekend is, is die nog te vinden in een paar brieven, die zij in 1566 aan haren zoon HENDRIK schreef, welke zich toen te *Dantzig*, wegens handelszaken, ophield.

Ook zijn er verscheidene brieven aan dien HENDRIK VAN BROUCHOVEN, door zijnen vader en broeder geschreven, waarin merkwaardige beschrijvingen voorkomen van den toestand des lands in 1566, den beeldenstorm te *Leyden* en elders, enz.

De genoemde JAN VAN BROUCHOVEN heeft eenen uitgebreiden handel gedreven op *Spanje* en *Duitschland*, en bezat vele landerijen en goederen.

Ten slotte zij nog vermeld, dat Mr. JACOB VAN BROUCHOVEN, ook Burgemeester enz. van *Leiden* en Regter van OLDENBARNEVELD, te *Leyden* geboren is, A°. 1577, en aldaar overleden den 16den Junij 1642, in den ouderdom van 65 jaren en 5 maanden; hij was gehuwd met EMMERENTIA BANNINGS, die den 19den Mei 1668, in den ouderdom van 82 jaren overleed. Zij zijn beiden in de Pieterskerk begraven, en hunne grafschriften kan men bij VAN MIERIS lezen.

Naar alle waarschijnlijkheid was deze JACOB VAN BROUCHOVEN een zoon van FOY VAN BROUCHOVEN (JANSZ.).

.. ELSEVIER.

[Het volgende antwoord maakt het vermoeden van .. ELSEVIER tot zekerheid.]

Jacob van Brouchoven. Op de Wapenkaart van de Heeren Veertigen der stad *Leyden*, vervaardigd door GIJSBERT VAN RIJCKHUYSEN, en beginnende met den 21sten Julij 1449, komt slechts eenmaal voor Mr. JACOB FOYSZ. VAN BROUCHOVEN, overl. den 16den Junij 1642. Hij was een zoon van FOY JANSZ. VAN BROUCHOVEN, overleden den 19den Maart 1610, wiens vader geweest zal zijn JAN DIRKSZ. VAN BROUCHOVEN, die in 1573 aftrad, en wiens broeder was HEYNRIC DIRKSZ. VAN BROUCHOVEN, die in 1577 afgetreden is. Op diezelfde

(*) Deze DIRK huwde in 1588 te *Delft*, had het plaatsnijden geleerd, vroeg toen bij voorraad iets uit den boedel, bestelde bij zekeren zilversmid te *Delft*, eenig zilver, dat hij niet betaalde en waarmede hij naar *Engeland* vlugtte, met achterlating van zijne vrouw.

(†) Zie hierover GACHARD, *Corresp. de Guillaume le Taciturne* dl. II. bl. 421 en de *Kronyk van het Hist. Genootsch. te Utrecht* 1851 en 1852, bl. 384 en 38, door den Heer VAN DAM VAN NOORDELOOS.

kaart wordt nog genoemd JAN VAN BROUCHOVEN, *ob.* 1588 (*). E. A. P.

[Breeder handelt over dezen JACOB VAN BROUCHOVEN het volgende antwoord.]

Jacob van Broeckhoven, eigenlijk genaamd Mr. JACOB VAN BROUCKHOVEN, is geboren te *Leiden* in de maand Januarij 1577, werd aldaar Veertigen Rade den 29sten Maart 1610, in de plaats van zijn' vader FOY VAN BROUCKHOVEN, en den 25sten Julij deszelfden jaars verkozen tot Schepen. Hij was Burgemeester van *Leiden* in de jaren 1620 tot 1641 en overleed den 16den Junij 1642. Wegens de stad *Leiden* had hij zitting in de Collegiën van de Hoogmogende Heeren Staten-Generaal der *Vereenigde Nederlanden* en van de Gecommitteerde Raden van de Staten van *Holland* en *West-Friesland* van 1622 tot 1642, bij afwisseling. In de Pieterskerk is voor hem en zijne huisvrouw een gedenkteeken opgerigt; terwijl nog heden ten dage verschillende liefdadige instellingen bestaan, ten gevolge van zijn' uitersten wil in het leven geroepen, zoo als een hofje voor leden der Gereformeerde religie; een fonds tot ondersteuning van personen, die door het verlaten van de Roomsche Kerk werden verdreven; een fonds voor theologische Studenten der Leidsche Hoogeschool. Zijne huisvrouw was genaamd EMMERENTIA BANNINGS, die den 19den Mei 1668 in den ouderdom van 82 jaren te *Leiden* overleed. Uit de stichtingsbrief van de theologische beurzen blijkt, dat Mr. JACOB VAN BROUCKHOVEN behoorde tot de contra-Remonstrantsche partij, daar hij van de beursalen eischte, dat zij zweren zouden; »de Gereformeerde Religie, soo die nu openbaerlyk gepredikt, ende geleert werd, *in conformité van de Canones van het Nationael Synode tot Dordrecht gehouden*, aen te hangen, ende in tyden ende wylen (daertoe geroepen zijnde) te prediken ende leeren"; terwijl »of het gebeurde ('t welk God Almachtig genadelijk verhoede) dat de *voorn.* Gereformeerde Religie, door overval onser vyanden *ofte door invoeringe van valsche, ende daartegens strydende leeringen*, quame te vervallen," zoo was, »zijne ernstige wille ende begeeren *den Burgemeesteren van Leyden, in der tyd by desen*, voor sooveel 't selve daertoe zal mogen helpen, *op hare conscientie conjureerende* dat de voorsz. penningen aen het Weeshuis ende Stads Gasthuysen van *Leyden* sullen werden geemployeert."Die stichtingsbrief luidt 12 April 1631.

Het portret door GOLTZIUS kan zijn van JAN VAN BROUCKHOVEN, die in 1571 Burgemeester van *Leiden* was. MONTANUS.

Jacob van Broeckhoven. Hetgeen men van hem leest bij BRANDT, *Hist. der Reform.*; in diens *Hist. der Regtspl.*; in WAGENAARS *Vad. Hist.* is door J. A. DE CHALMOT bijeenverzameld in zijn *Biogr. Woordenb. der Nederlanden*, dl. IV. bl. 310 en 311; doch zonder vermelding van zijn geboorte- of sterfjaar.

J. C. K.

(*) Dezelfde als JAN DIRKSZ., een paar regels vroeger vermeld. *Aanm. van het Bestuur.*

Eene bladzijde uit Brandts Historie der Reformatie (VI. bl. 10, Vr. 9).

[Zeven ingekomene stukken, met name van LORENCIUS, VAN LIJNDEN VAN HEMMEN, C. W. BRUINVIS, Dr. RÖMER, LEGENDO ET SCRIBENDO, V. F. J. B. en K. S. maken het ons mogelijk op deze vraag een voldoend antwoord te geven.]

Het antwoord op deze vraag wordt gegeven door Ds. HALBERTSMA in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1828, in eene aanteekening, gevoegd bij de mededeeling van een' brief van NIELLIUS aan UYTENBOGAERT.

LORENCIUS.

In KOKS *Woordenb.*, dl. VIII. bl. 952 en 953 wordt insgelijks daarvan gesproken en gezegd, dat het niet blijkt, of men dit vers uit vrees voor of op bevel van den regter, dan wel uit eigene overtuiging van het aanstootelijke heeft weggenomen.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Dit verboden blad komt in verscheidene exemplaren voor, in dl. III, tegenover bl. 419. Het begint met de woorden »sonder grondt", onmiddellijk volgende op bl. 418 en heeft dan de 8 eerste regels van 419; daarop volgt, op de voorzijde het in DE NAVORSCHER vermelde versje en op den rugkant (420), het verhaalde omtrent het aan BOGERMAN gezonden doosje, even als dit op bl. 419 van het werk te vinden is, zoodat het niet tot het verboden gedeelte behoort, en voorts de inhoud van bl. 420, beginnende 421 in beide gevallen met het woord »Dordrecht". De ruimte, door het weggelaten spotvers veroorzaakt, heeft men minder in het oogvallende willen maken, door op bl. 419, na de woorden »en dat zeer schamper", het hoofdstuk af te breken en op 420, over hetzelfde onderwerp, weder aan te vangen met een *Vervolg van het XXXVIIIste boek*, hoedanige vervolgen ik elders niet opmerk.

C. W. BRUINVIS.

[Hetzelfde meldt de Heer VAN LIJNDEN VAN HEMMEN. Over de meerdere of mindere zeldzaamheid van exemplaren met dit blad zijn onze medearbeiders het niet geheel eens. LEGENDO ET SCRIBENDO heeft nooit een exemplaar ontmoet, of het droeg de sporen dat er een blad was uitgenomen en een ander op de bewuste plaats in geplakt. Slechts eens heeft hij er een met het zoogenaamde extra-blaadje mogen aantreffen. GLASIUS, *Godgel. Nederland*, bl. 162, is volgens V. F. J. B. van hetzelfde gevoelen. Daarentegen wordt de verzekering van C. W. BRUINVIS, dat het in meer exemplaren voorkomt bevestigd: door VAN LIJNDEN VAN HEMMEN, in één van wiens twee exemplaren beide bladen gevonden worden; door Dr. RÖMER, die in het zijne wel het bewuste losse blad heeft, doch zonder dat het oorspronkelijke er is uitgeligt; door K. S. en V. F. J. B., in wier exemplaren even als in dat van een der Bestuurders van DE NA-

VORSCHER het blad niet los, maar gelijk de overige ingenaaid, wordt aangetroffen, en eindelijk door LORENCIUS, die hetzelfde vermeldt omtrent zijn exemplaar en drie andere, door hem nagezien. Zeer zeldzaam zijn dergelijke exemplaren niet. G. P. ROOS herinnert zich, dat het paskwil, op deze bladzijde voorkomende, in eene der *Vaderl. Letteroef.* omtrent het jaar 1820 herdrukt is.]

Le Gazetier de Hollande (VI. bl. 10, Vr. 10). Deze persoon was de Hollandsche dagbladschrijver FRANCHIN, die door LODEWIJK XIV naar *Frankrijk* was uitgenoodigd, waar hij op zijn bevel werd gevangen genomen, en in eene ijzeren kooi, gedurende 17 jaren moest zuchten. Toen LODEWIJK PHILIPS, later Koning der Franschen, eene reis door *Normandië* deed, zag hij deze kooi te *Mont-Saint-Michel;* op zijn bevel werd zij terstond vernietigd. Zie: *Het Leven, de Krijgsbedrijven enz. van* LODEWIJK PHILIPS, *Koning der Franschen,* door H. ZEEMAN, 1851, bl. 10, 11.

JACOBUS.

[Omstreeks 1672, zoo berigt ons — K., verscheen er eene Fransche Spotprent met het onderschrift: *le Gazetier de Hollande.* Op die prent is voorgesteld een gebogcheld persoon in havelooze kleeding, maar welke nog getuigt van beteren tijd. Op den linkerkant van zijne baret steekt een houten lepel en tegen de regterzijde draagt hij eene houten sabel. Eene kopij daarvan wordt gevonden in het *Magasin Pittoresque*, 13e jaar, bl. 104, met een' uitvoerigen tekst, die echter omtrent den afgebeelden persoon niet het minste licht geeft.]

De tooneelspeler M. Corver (VI. bl. 10, Vr. 11). Ter gedeeltelijke beantwoording van de vragen, door J. L. A. I. over dezen CORVER gedaan, diene, dat ik op den *Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, dl. I. b. (Nederl. Tooneelstukken) bl. 12, achter de *Tooneel-Aanteekeningen* enz. vermeld vind *vier zamenspraken* (tusschen oom en neef) *nopens de Aanmerkingen van* M. CORVER *op het Leven van* JAN PUNT enz. *Amst.* J. CONRADI; *Harlingen*, V. VAN DER PLAATS, 1786. — *Iets over Oom en Neef, wegens hunne geëerde zamenspraken* enz., *door* M. CORVER, *gedrukt voor rekening van den Auteur en te bekomen bij* B. WITTELAER in *'s Hage*, 1787. h. e. b. 8°.; verder bl. 46: (M. CORVER) *Compliment, uitgegeven na het vertonen van Hypermnestra* (van A. ADRIAANSZ.) 22 Februarij 1762, en bl. 76: (M. CORVER), TARTUFFE, *of de Huichelaar, blijspel, gevolgd naar het Fransch van* MOLIÈRE. *Alomme te bekomen.* 2. *De jonge Indiane, blijspel, gevolgd naar het Fransch van* D. CHAMFORT, *'s Gravenhage* J. DE GROOT, *z. j.* 3. *Dez. Afscheyd van Leyden, eigenhandig geschreven Vers.* h. rl. b. kl. 8°.

Dr. RÖMER.

Het geslacht van van Swieten (VI. bl. 10, Vr. 12). BOUDEWIJN VAN SWIETEN, in 1410 Rentmeester van *Voorn*, en in 1429 Rentmeester-Generaal van *Holland*, kocht in 1436 de Heerlijkheid *Loenresloot*; hij was de voornaamste fondateur van het nonnenklooster te *Poel* nabij *Leyden*, was zeer rijk en trouwde in 1390 Jonkvrouwe LUDGARD VAN NIJENRODE. Hij had een' bastaard-broeder, genaamd BOUWEN VAN SWIETEN, die Rentmeester was van Heer DIRK VAN SWIETEN CLAESZ.; diens wettige zoon DIRK was Griffier bij den hove van *Holland* en register-meester in 1445, trouwde JENNE VAN DEN BOEKHORST, dochter van WILLEM VAN DEN BOEKHORST en STEVENTJE DE RODE, zij lieten geene kinderen na. De persoon, bedoeld in DE NAVORSCHER, zesde jaarg. Vr. 12, bl. 10, kan deze DIRK niet zijn, alzoo hij geene nazaten gehad heeft, doch onder de Raadsheeren van den Hove van *Holland* is opgegeven bij GOUTHOEVEN, pag. 104, een DIRK VAN SWIETEN, in 't jaar 1469, die getrouwd was met Jonkvrouwe MACHTELD VAN VREDERIJK, welke familie zich iets later VAN VALCKESTEIN noemde. Haar vader was SIMON VAN VREDERIJK, in 1442 schout van *Leiden*, in 1459 Raad van Hertog PHILIPS van *Bourgondië*, Drost van het land van *Arckel* en de stad *Gorinchem*, in 1460 Drost van het land van *Voorn* en den *Briel.* Hare moeder was Vrouwe MARIA VAN DER DOES, DIRKSdochter.

Nog een DIRK VAN SWIETEN was Raadsheer bij het Hof van *Holland*, en overleed als zoodanig in 't jaar 1502. Hij was gehuwd met Jonkvrouwe MACHTELD VAN DER DOES, doch zijn vader was WILLEM VAN SWIETEN, Heer van *Amerongen*, en bovendien, zij lieten slechts twee dochters na.

Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat DIRK VAN SWIETEN, schoonzoon van Heer VREDERIJK, een zoon van CLAAS zijn kon. Wel noemt KOK hem in zijn *Woordenboek* WILLEMS-ZOON, dit is echter zeker eene verwarring met Heer DIRK VAN SWIETEN, den echtgenoot van MACHTELD VAN DER DOES; GOUTHOEVEN noemt hem eenvoudig DIRK VAN SWIETEN, en den anderen, DIRK VAN SWIETEN WILLEMS-ZOON.

J. G. P.

De Reuzenhoek (VI. bl. 11, Vr. 13). Ik denk dat het *Rozenhoek* is, 't geen de Vlamingen even als de Duitschers Rözen (Reuzen) hoek uitspreken.

G. F. ROOS.

Namen van Kant- en Naaiwerken (VI. bl. 12, Vr. 15). De aangehaalde namen zullen wel plaatselijk zijn, zoo als wij de lijst zouden kunnen verrijken met de *Kadsandsche* namen van brei-, kant- en naaiwerk. »Graef mouriskangje" zinspeelt duidelijk op den breeden halskraag met plooijen, dien Prins MAURITS droeg.

G. P. ROOS.

H. Hurwitz, Hebreeuwsche vertellingen enz. (VI. bl. 12, Vr. 17). De vertaler van dit werk is de Heer P. BOELES, thans *Theol. Doct. en Predikant te Noorddijk*, zie: *Het 250jarig bestaan der Hervormde Gemeente te Noorddijk, door* P. BOELES, JUNIOR, *Groningen* 1846, bl. 95. B—s.

Thomas Brown (VI. bl. 31, Vr. 18). Ik vind op den *Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, dl. II. bl. 473: *Alle de werken van* THOMAS BROWN, *in sijn leven Ridder en Doctor in de Med. tot Norwich enz., door een Liefhebber uyt het Engelsch vertaalt. Amst.* J. en G. JANSSONIUS VAN WAESBERGE, 1688, met portret, 4°. De vervaardigers van den Catalogus voegden er eene hoofdzakelijke inhoudsopgave bij, en noemen als het eerste der vijf deelen, waarin het werk verdeeld is: *Pseudo-doxia Epidemica of een onderzoek der gemeene dwalingen des volks.* Dr. RÖMER.

Teekeningen te Gouda, door Lucas van Leyden (VI. bl. 31, Vr. 19). De St. Janskerk bezat reeds vóór den brand van 1552 geschilderde glazen, waarschijnlijk door de Goudasche, toen reeds vermaarde kunstenaren in dat vak geschilderd, als CODDESTEYN, den collatie-broeder CORNELIS, PONSEN en anderen. In het oorspronkelijk verhaal van den kerkramp, bij kerkmeesteren opgeteekend, leest men: »voorts waren alle die costelycke en heerlyke Glasen verbrandt, en aen twee geborsten en geslagen." Van de 9 teekeningen, aan LUCAS VAN LEYDEN toegekend, zijn de twee van den Doop bij uitstek fraai en een keurig en kostbaar overblijfsel van dien tijd. Drie zijn van oudere en stijvere manier. Men kan er uit opmaken, dat die glazen geheel in zijnen smaak waren geschilderd, misschien wel door CODDESTEYN, den collatie-broeder CORNELIS of PONSEN. Het is bekend, dat LUCAS VAN LEYDEN te *Leiden* ook op glas heeft geschilderd; wanneer het schilderwerk aan de teekening heeft beantwoord, dan moeten de glazen der vorige kerk niet minder fraai, dan die van de CRABETHEN, zijn geweest. Deze teekeningen verbeelden het bedienen des doops, het vormsel en de zending des Heiligen Geestes. De geschiedschrijvers zeggen niet ten onregte, dat het niet ongerijmd is, deze teekeningen te houden voor de modellen van eenige glazen, welke door den kerkbrand van 12 Januarij 1552 zijn verloren gegaan. (Ontleend aan C. KRAMM, *De Goudsche glazen, Gouda* 1853, bl. 4, 6 en 24).

C. W. BRUINVIS.

Onder- en Opperkoopman (VI. bl. 31, Vr. 21). Voor zoo verre bekend is, hebben deze benamingen haren oorsprong van de O. I. Compagnie, welke gewoon was hare ambtenaren onder de benamingen van adsistent, onder-koopman en opper-koopman naar *Indië* uit te zenden; zij gaven het radicaal van Oost-Indisch ambtenaar, doch de eigenlijke plaatsing geschiedde eerst bij hunne komst op *Java*.

Deze titulaturen zijn in stand gebleven tot op de komst van den Gouverneur-Generaal DAENDELS in 1808, toen er eene geheele reorganisatie van het bestuur in de Oost-Indische bezittingen plaats had en de meeste titulaturen veranderd werden.

De benaming van onder-koopman stond gelijk met onze tegenwoordige benamingen der eerste, tweede en derde klasse enz. Zoo lang zij niet geplaatst waren, genoten zij wachtgelden of non-activiteits-tractementen. Zij mogten ook geene posten boven hunnen rang bekleeden, maar werden bij vacaturen volgens dien rang geplaatst; wanneer dit echter somtijds geschiedde, werden zij een' rang verhoogd en benoemd tot koopman of onderkoopman provisioneel of titulair.

Het meeste omtrent deze benamingen vindt men in het vierde deel van VALENTIJN, *Oud en Nieuw Oost-Indie*. Ook kan men hierop nazien de *Naamboekjes der hooge Indische Regeering*, die meestal jaarlijks uitkwamen, en het laatst gedrukt of uitgegeven zijn bij J. VAN GULIK, in de Kalverstraat, te *Amsterdam*. Toen later de kolonie door de Engelschen aan *Nederland* was terug gegeven, zijn die *Naamboekjes* vervangen door de *Bataviasche Almanakken*, welke op de Landsdrukkerij te *Batavia* worden gedrukt. Van de *Naamboekjes* zijn er nog enkele in mijn bezit.

A. V. v. H.

Opschrift op een' steen (VI. bl. 31, Vr. 23). »Prozaïsche overleveringen wilden, dat de steen met dit opschrift, van voor een afgebroken knekelhuis naar zijne latere standplaats verhuisd was." STARING, *Gedichten. Ter tweede uitgave bijeengezameld en verbeterd.* Arnhem 1836, st. I. bl. 188.

TRAJ.-MOS.

[Ook G. v. H. houdt het voor een *memento mori.*]

Handleiding tot den graanhandel (VI. bl. 31, Vr. 25). Er bestaat een *Manuel du Boulanger, Negociant en grains, meunier et constructeur de moulins*, par BENOIT et JULIA DE FONTENELLE, 2 vol. avec figures, 5 francs. *Paris* à la Librairie encyclopédique de RORET, rue Hautefeuille 10. φ^2—φ.

Medearbeiders aan het dagblad de Nederlander (VI. bl. 31, Vr. 26). Het schijnt geen geheim te zijn, dat met de initialen *S.* en *R.* worden aangeduid Mr. J. A. SINGENDONCK, Griffier van de Eerste Kamer der Staten-Gene-

raal en Mr. J. G. ROCHUSSEN, Advocaat, beiden te *'s Hage*, als schrijvers der staatsregterlijke vertoogen; — alsmede met *W.*, die menige bijdrage leverde voor de kerk, J. A. WORMSER, Deurwaarder bij de Arrondissements-Regtbank te *Amsterdam*. X.

De Adel (VI. bl. 31, Vr. 29). Aan J. L. A. I. mag ik vragen: is u ontgaan hetgeen door mij reeds te dien aanzien is medegedeeld (zie *Nav. Bijbl.* 1855, bl. lxix)? zoo *ja*, dan vermeen ik, dat uwe vraag dáár reeds beantwoord is; zoo *neen*, dan moet ik veronderstellen, dat de juistheid mijner opgave door u wordt betwijfeld, in welk geval ik alleen ten antwoord kan geven het *motto*, dat aan het hoofd van een der nommers van DE NAVORSCHER is geplaatst: »*Die 't beter weet mag het zeggen.*" V. D. N.

Casparus Casparius (V. bl. 32, Vr. 30). Ofschoon mij van dezen geene levensbijzonderheden bekend zijn, zoo kan ik evenwel den vrager berigten, dat deze naam geen pseudoniem is, maar dat er bij SCHOTEL, *Kerkelijk Dordrecht*, iemand van dezen naam voorkomt, dl. I. bl. 407, die Conrector te *Delft* was, in 1599 leefde en denkelijk de bedoelde persoon zijn zal.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Nos poma natamus (VI. bl. 32, Vr. 32). Misschien help ik J. W. G..m op den weg, wanneer ik hem opmerkzaam maak op de Hollandsche vertaling van dit spreekwoord. Zij luidt: »Wij appelen zwemmen, zei de paardekeutel." Zie HARREBOMÉE, *Spreekwoordenboek*, bl. 18. LAMED.

Goevert Albertz. t' Hoen (VI. bl. 32, Vr. 33). Op het Archief te *Leiden*, is een afschrift voorhanden van een request, dat de weduwen van eenige gesneuvelde Zeeofficieren, den Staten van *Holland* hadden aangeboden, betreffende gelden, die zij nog te vorderen hadden, wegens buskruid en mondbehoeften, sedert 1666 nog ten achteren, ter somma van *f* 31328.

Het bedoelde request was ingediend door:

(*a*). GRIETJE JANS, wed. van den Schout-bij-nacht GOVERT T'HOEN.

(*b*). MARYTJE CORNELIS, wed. van Kapt. PIETER CLAAS WYNBERGEN.

(*c*). GRIETJE SEMEYNS, wed. van Kapt. CORNELIS DE BOER.

(*d*). De erfgenamen van den Vice-Admiraal VOLKH. SCHRAM.

(*e*). De erfgenamen van den Schout-bij-nacht DAVID VLUG en diens zoon.

(*f*). De wed. van Kapt. DIRK POMP.

Uit de Resol. van den 6den Maart en 12 Augustus 1678 blijkt, dat die pretentie geldig was.

Als voogd van het nagelaten kind van DAVID VLUG, was benoemd zijn broeder THOMAS VLUG, Schout-bij-nacht, volgens uitspraak van Mr. DIRK ADMIRAAL en JACOB VIS, Oud-Burgemeester van *Enkhuizen* en AND. VAN VOSSEN, Pensionaris dier stad.

De wed. van DAVID VLUG, genaamd MEYNOUTIEN SCHRAM, was in 1679 reeds hertrouwd met HENDRIK HOGENCAMP (*), Schout te *Schorel*, die door THOMAS VLUG, volgens acte van den 3den Maart voor den Notaris JOHAN MEUN te *Enkhuizen* gepasseerd, werd gedagvaard, wegens laster over de administratie der nagelaten goederen van DAVID VLUG en diens zoon.

Ofschoon ik over GOVERT T'HOEN niet veel uit MSS. heb te melden, heb ik dit stuk niet willen achter houden, als behelzende de namen van eenige voorname Zeeofficieren.

.. ELSEVIER.

Goevert Albertz. t Hoen. Deze komt ook voor in het werk van Mr. DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen*, dl. II. St. 2. bl. 352. LEGENDO ET SCRIBENDO.

Goevert Albertz. t Hoen. Het portret, waarnaar de lithographie, voorkomende in ABBING, *Vervolg op* VELIUS, genomen is, berust, volgens de noot op bl. 51. der *Geschiedenis van Hoorn*, door denzelfden schrijver, bij Mevr. de wed. ALEWIJN, in de genoemde stad. In beide werken, voornamelijk in het laatste, in de Aanteekeningen, zal D. F. eenige bijzonderheden benevens het geslachtregister van de Schout-bij-nacht 'T HOEN vinden, »de wakkere afstammeling van den Westzaander Vrijbuiter." H—G.

Willem van den Hove (VI. bl. 32, Vr. 34), een rijk koopman te *Amsterdam*, kocht in 1617 van de weduwe van KAREL, Graaf van *Arenberg*, het leen *Westerwolde* voor *f* 125000. Bij acte van den 21sten Junij 1619 droeg hij zijn regt op *Westerwolde* weder over aan de stad *Groningen* voor eene som van *f* 140000. Onder zijne leiding werd te *Frederikstad aan de Eider* in 1621 eene Gemeente gesticht door eenige uitgewekene Remonstranten. In 1631 was hij nog in leven, blijkens zijne requesten, in het begin van dat jaar gerigt aan den Raad der stad *Groningen*, »om eene recognitie ende vereeringe voor zijn huisfrouw ten regard van de overdracht van de heerlickheit" enz. — Zie bl. 4 en 10 van mijn stukje over: *Het regt der stad Groningen op het Klooster te Apel.* Groningen, 1851; en *Drenth. Volksalmanak*, 1847, bl. 123. H. O. F.

(*) Denkelijk dezelfde, die in 1690, door de Admiraliteit van *Vriesland*, veroordeeld werd, om met den strop om den hals, gebrandmerkt, gegeeseld en gedurende 10 jaren in een tuchthuis te worden opgesloten, wegens fraude, als Ontvanger-Generaal der Admodiatie.

Willem van den Hove. Van dezen vindt men eenige bijzonderheden in *Bijvoegsels op het Vaderl. Woordenboek* van J. KOK, dl. III. bl. 63; bij VAN WIJN, *Bijvoegs. en Aanm. op* WAGENAARS *Vaderl. Hist.* dl. X. bl. 103; bij J. TIDEMAN, *de Remonstrantsche Broederschap*, bl. 311, en uit alle deze verkort in *'t Beknopt Biogr. Handwoordenboek van Nederland*, uitgegeven door A. E. C. VAN SOMEREN te *Zutphen*, 1853. Afl. 10. bl. 818.

J. C. K.

J. Stampioen (VI. bl. 32, Vr. 35). Welligt kan het navolgende iets bijdragen ter voldoening aan het verlangen van J. C. K. aangaande JOHANNES STAMPIOEN.

De titel van een zijner werken luidt aldus: *Algebra ofte Nieuwe Stelregel waerdoor alles ghevonden wordt inde Wiskonst, wat vindtbaar is. Noÿt voor desen bekendt. Gevonden ende beschreven door* JOHAN STAMPIOEN *d'Jonghe, Mathematicus, Residerende te 's Gravenhage. Matth:* 10. »*Want daer en is niet bedeckt, hetwelck niet en sal ontdeckt worden; ende verborgen, 't welck niet en sal gewêten worden.*" *'s Gravenhage, ghedruckt ten Huijse van den Autheur, in sphaera Mundi*, 1639. 4°.—Tegen dezen titel is, in een ovaal gevat, het portret van JOHAN STAMPIOEN *de jonge, Mathematicus*, CH. QUEBORN *pinx. et sculp. A°. Dni* 1638, *Aetat.* 28. Daaronder: »QUEBORN figuram cujus hac tabula refers? — Meumne pictum video STAMPIOEN, inclytum — Illud novumque Rotterae sidus datum? — Cui, quod APOLLONIUM, ARCHIMEDEM, Persea — Aliosque magnos hactenus torsit viros, — Urania credidit; Mathesisque penitus,—Victâ intricatâ Sphinge, referata est? Ita est." — »ADRIANUS COCQUIUS." In de *Bibliotheca* HULTHEMIANA *etc.* Gand. 1836, in 8., vol. II. bl. 78. N°. 8067, vindt men de aanvallen over zijne nieuwe leerstellingen, als door: JACOBI A WASSENAER, *Aenmerkingen op den nieuwen Stel-regel van* JOH. STAMPIOEN, *d' Jonge*, Leyden, 1639. — *Den onwissen Wis-konstenaer, enz.* J. J. STAMPIOENIUS *ontdekt, door* J. A. WASSENAER, ibid. 1640. — En verder komt aldaar in vol. IV. bl. 500. N°. 28809 nog voor: »*Kaart van het hoog heemraedschap van Schieland, geordonneerd ende begonnen anno* 1650, *gemeten door* JAN STAMPIOEN *en in coper gesneden door* J. VINGBOONS *in den jaren* 1651, 1652 en 1653. in fol. atl. cart.

C. KRAMM.

J. Stampioen. In den *Catalogus van Portretten*, door FRED. MULLER, vind ik, onder N°. 5119: J. STAMPIOEN (*de Jonge*) Mathematicus te *'s Hage*, geboren te *Rotterdam* A°. 1638, aet. 28.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

J. Stradanus (VI. bl. 32, Vr. 36). JACOB STRADANUS werd in 1536 te *Brugge* geboren en begaf zich later om zijne schilderstalenten te ontwikkelen naar *Italië*. Daar vervaardigde hij vele stukken in olieverw en fresco, vooral voor het paleis van den Hertog van *Toscane*. Later vestigde hij zich weder te *Brugge*. Het jaar van zijnen dood is niet met zekerheid bekend, doch wel dat hij in 1604 nog leefde. Een zijner meesterstukken stelde voor: CHRISTUS tusschen de beide moordenaars. Hij schijnt zich den tijd, in *Italië* doorgebragt, wel ten nutte gemaakt te hebben en muntte vooral uit door een heerlijk koloriet.

D. F.

[Hetzelfde deelde MONTOROS ons mede.]

J. Stradanus. JOHANNES STRADANUS of liever HANS VAN DER STRAAT, is een in de kunstgeschiedenis overbekend persoon, die zeker in alle goede *Biographies universelles*, en, bij ons, in alle levensberigten der kunstenaars en beschrijvingen hunner werken, van CAREL VAN MANDER af tot en met IMMERZEEL, voorkomt.

Hij is van een zeer oud-adellijk geslacht, en wel van VAN DER STRAAT, dat in verval is geraakt bij den val van KAREL *den Goeden*, die in 1127 te *Brugge* werd omgebragt. Volgens opgaven van VAN MANDER, was hij te *Brugge* geboren en had in 1604 den ouderdom van 74 jaren bereikt.

Wat nu het werk betreft, door J. C. K. aangehaald, dat bij J. VAN ABCOUDE en R. ARENBERG voorkomt, en van welks tekst bij de tot deze uitgave behoorende prenten STRADANUS de schrijver zou zijn, — dit is niets anders dan eene *speculatie* van *Boekverkoopers*, die eenige oude afgesleten koperen platen zijn magtig geworden, en ze met eene daarbij gevoegde beschrijving op nieuw in de wereld hebben gezonden.

Het is immers voor als nog niet bekend, dat onze STRADANUS eene dergelijke uitgave en nog wel met den tekst heeft gegeven, maar wel dat te zijnen tijde de graveerkunst, vol ijver, de door hem geteekende of geschilderde onderwerpen, als om strijd in het licht gaf, welke door geheel *Europa* verspreid zijn. Deze bestaan uit meer dan 400 stuks prenten (want de *Catalogus*, die er van bestaat, is zeer onvolledig), zijnde afbeeldingen van het O. en N. Testament, voorstellingen uit de Mythologie en Allegoriën, als mede *Jagten* en *Battailles*, Gedierten, Insecten, enz., welke alleen 200 stuks bevatten, die in verschillende boekjes met afzonderlijke titels zijn uitgegeven, zoo dat men zeldzaam het geheel te zamen vindt. Daartoe behooren; *Les pareilles*, en 135 p. et. 27 p. par CORN. GALLE et ADR. COLLAERT, d'apres STRADANUS, petit in fol oblong. Zie *Catalogue de la rare et Nombreuse Collection d'Estampes et Dessins etc., de feu M.* PIERRE WOUTERS, *Chanoine de St. Gomer, a Lierre*

en Brabant etc. Bruxelles, 1797 in 8. bl. 329, N°. 227 en 246. — *Les chasses de* STRADANUS, en 110 p. sans les titres, par JEAN COLLAERT et autres. PHIL. GALLE exc. — *Les vers à soie*, en 6 p. *Dito, dito.* — *Les Nouvelles inventions*, en 20 p. dito, faisant 136 p. d'après STRADANUS, — als ook N°. 244. — *Les actes des Apôtres*, en 35 p. par PHIL. GALLE, *d'après* J. STRADANUS, THEOD. GALLE exc., petit in fol. oblong. Verder vindt men nog vermeld: STRADANI *Venationes Ferarum, Avium, Piscium*, Antv. 1578.

Zijne werken zijn door de voornaamste kunstgraveurs in het laatst der XVIde en het begin der XVIIde eeuw vervaardigd, als door CORN. en PH. GALLE, ADRIAEN en JAN COLLAERT, JERONIMUS WIERIX, CAREL DE MALLERY en anderen.

Ik bezit een aantal van deze prenten, die mij ten duidelijkste het onderscheid der eerste en latere uitgaven doen zien, want daar zijn er bij, die het schema van eene gravure bevatten. Door het groot vertier van de destijds gewilde onderwerpen, waren de platen zoo afgesleten, dat, in later' tijd, toen zij in handen van J. BAALDE te *Amsterdam* waren gekomen, er afdrukken van zullen zijn verschenen, waarvan, even als zulks het geval was met het schip van *Argos*, wel de gedaante, doch geen spoor van het oorspronkelijke te vinden is. C. KRAMM.

J. W. van Sonsbeeck (VI. bl. 32, Vr. 38). In mijne aanteekeningen, vroeger uit het voorberigt van het 3e deel der *Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* overgenomen, vind ik ook: JAN WILLEM VAN SONSBEECK, dichter, geboren te *Vlissingen* den 12den December 1774, overleden te *Middelburg* den 2den Maart 1797. P. FRET.

[Uit de *Beschrijving van Zeeland*, vervolgd door Mr. Z. PASPOORT, deelde ons φ^2—φ hetzelfde mede].

Spreekwoord: »Er zal geen haan naar kraaijen." (VI. bl. 32, Vr. 39). Eene zegswijze, waardoor men zich zelven of anderen over eenig gepleegd bedrijf of misdrijf zoekt gerust te stellen, bedoelende, dat het gebeurde geene gevolgen hebben en de dader onbekend blijven zal, dat geen haan het der wereld zal verkondigen, als eenmaal toen PETRUS zijnen meester verloochend had.

C. W. BRUINVIS.

[W. P. S., C. MEETH en C. G. B., zijn van hetzelfde gevoelen; ook G. P. ROOS, tenzij er eene hanenlegende mogt bestaan, even als de kranenlegende van IBICUS].

Paternoster van pruimesteenen (VI. bl. 32, Vr. 41). Het dichtstuk daarop is van R. ANSLO, en te lezen in zijne *Poëzij*, uitgegeven door J. DE HAES, Rott. 1713, bl. 262; ook in *Klioos kraam, vol verscheiden gedichten*, de 1ste opening, *Leeuwarden* bij H. RINTJUS 1656, bl. 33. Volgens het uitvoerige dichtstuk, zijn er 12 Romeinsche keizers op die pruimesteenen kunstig en fraai gesneden, beginnende met JULIUS en eindigende met DOMITIAAN.

J. C. K.

Jacobus Ermerins (VI. bl. 42, Vr. 44). JACOBUS ERMERINS, de schrijver der *Zeeuwsche Oudheden* enz., zoon van FRANÇOIS ERMERINS, Secretaris en auditeur-militair te *Lillo*, en ANNA MARIA FERLEMAN, werd den 25sten December 1725 geboren te *Lillo*, en niet te *Sluis*, gelijk de schrijver der *Levensschetsen van vermaarde Zeeuwen* opgeeft. Hij was eerst commies van 's lands magazijnen en gedelegeerd regter te *Lillo*, en vervolgens Secretaris der stad *Veere*. Den 24sten Junij 1749 trad hij in het huwelijk met SARA VEREIJCK, overl. 1751 te *Lillo*, en in 1752 met JOHANNA JACOBA CATHARINA WILTSCHUT, dochter van den Luit.-Admiraal HERMANUS WILTSCHUT, overl. April 1748, en ANNA MARIA AUSTE. Hij verloor deze vrouw den 27sten April 1779 en overleed zelf den 29sten Junij 1795 te *Veere*.

φ^2—φ.

Jacobus Ermerins. JACOBUS ERMERINS, zoon van FRANÇOIS ERMERINS en van ANNA MARIA FERLEMAN, is geboren den 8sten December 1725 te *Lillo*. .... ERMERINS.

[In een ander antwoord, insgelijks afkomstig van een lid der familie EMERINS, wordt JAC. E. gezegd geboren te zijn te *Veere*, in den jare 1726 en aldaar overleden 29 Junij 1795. Omtrent den datum zijner geboorte blijkt dus nog al verschil te bestaan].

Pictorum aliquot celebrium effiges (VI. bl. 42, Vr. 46). Het vermoeden van den Hr. W. B. S. BOELES, dat het werk, beschreven in DE NAVORSCHER bl. 101, *Bijbl.* 1853 enz., één en hetzelfde zoude zijn, als dat waarvan ZijnEd. de titel opgeeft, en hetgeen in de nagelatene bibliotheek van H. A. WEMMENS, *Groningen* 1783, was, is niet juist. Het werk, door Zijn Ed. bedoeld, is door H. HONDIUS, J. FRISEUR en anderen gegraveerd en, voor zoo verre dit mogelijk was, gecopieerd naar de originele uitgave van COCK en LAMPSONIUS, waarvan J. H. WIERX graveur was. Het moet bestaan uit 3 gedeelten, inhoud: 72 bl. ingesl. de titel, schutblad en dedicatie van H. HONDIUS, bij wien het te *'s Hage* uitgegeven is in fol., zonder jaartal.

Uit R. WEIGEL'S *Kunstcatal.* n°. 18, pag. 39, n°. 15567 is mij bekend W. HONDII *artis Iconicae Tyronibus utilis et scitu necessaria Publicae Luci Exposita. Opera et studio* WILH. HONDII. *Hag. Bat.* S. R. M. Pol. et Suec. Sculptor. 31 bl., in de manier van ST. DELLA BELLA, *Gedani*, 1648, 8°. W.

[Met dit antwoord komt overeen dat van C. KRAMM, die doet opmerken, dat beide werken vermeld en be-

schreven worden in den *Catalogus* van VAN HULTHEM, N°. 22807 en 22808. Van het door J. D. / L. ingezondene komt het eerste gedeelte met het antwoord van W. overeen. Het laatste gedeelte zal als vraag geplaatst worden.]

Een acht-en-twintig (VI. bl. 42, Vr. 47). De goudguldens of acht-en-twintig stuiverstukken van 1681 zijn niet zeer zeldzaam; zij komen voor oningestempeld, en tevens ook met de kloppen van *Groningen* en *Ommelanden*, van *Overijssel*, *Utrecht*, *Holland* en met den pijlenbundel; — dit vijftal komt althans bij mij voor.

Die stukken zijn geslagen ter gelegenheid van de verzoening tusschen *Groningen* en de *Ommelanden*, welke in 1678 plaats had. De twee *stokken* zijn *speren*.

C. G. B.

[Volgens VERKADE, *Muntboek*, bl. 187 en 69, waar op pl. 181, fig. 1, eene afbeelding van dit stuk gevonden wordt, is het in de meeste, zoo groote als kleine muntverzamelingen voorhanden. V. N. en C. J. verwezen ons naar dat werk. Zes stuks, zegt H. O. F., treft men in het muntkabinet bij het archief der Provincie *Groningen* aan, waaronder eenige die verschillen in de grootte van den hoed en de stralen van het alziend oog. Aan C. J. H. zijn zij, in zijne betrekking als ontvanger, meer dan eens voorgekomen. C. & A., GEEN MUNTKENNER, E. C. v. B., L. D. R., H. VAN ROLLEMA, L. *te A.* en VAN KINSCHOT, te *Assen*, bezitten er elk een, deze met, gene zonder klop; H. J. W. is zelfs gelukkig genoeg er twee te bezitten. Tot de zeldzame munten schijnt deze achtentwintig in geenen deele te behooren.]

Eerepenning van de Witt (VI. bl. 42, Vr. 49). Ook ik bezit de beide door JOHN JEBB beschrevene, zeer fraai bewerkte en goed geconserveerde penningen. De bronzen, met het veelhoofdige monster, meet ruim zeven duim en is geheel gelijk aan den beschrevenen, behalve dat ook op de voorzijde den naam van den maker, AVRY fec., onder de beelden, even boven de rol gevonden wordt. Hij is beschreven bij G. VAN LOON, dl. III. bl. 87. (*)

Over de zeldzaamheid en waarde daarvan kan ik niet oordeelen; de mijne is afkomstig uit de verzameling van wijlen den Heer L. U. Baron RENGERS, verkocht te *Groningen* in de maand October 1854 en komt voor onder n°. 81 van den Catalogus.

De *zilveren* is volmaakt gelijk aan dien van den Heer J. J. en beschreven bij G. VAN LOON, dl. III. bl. 87. 3.

Ook deze was in de verzameling van den Heer RENGERS voorhanden. (Zie Cat. n°. 82) (†). H. J. W.

(*) Zie N°. 114 van den *Catalogus* van W. C. Baron SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG (1847), N°. 159 van dien van Jhr. Mr. H. TRIP (Oct. 1849) en N°. 105 van dien van J. H. JAPPÉ (Maart 1856).

(†) Zie N°. 1337 van den *Catalogus* van A. VAN BIJNKERSHOEK VAN HOOGSTRATEN (1827), N°. 32 van dien van JAN TWISK, CORNELISZ. (Oct. 1837), N°. 115 van dien van W. C. Baron SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG (1847), N°. 2168 van den 2den appendix van *Gedenkpenningen* enz., op den 13den September 1847 verkocht door W. P. VAN STOCKUM, te *'s Gravenhage*, N°. 159 van dien van Jhr. Mr. H. TRIP, en N°. 67 en 68 van den appendix (Oct. 1849) en N°. 106 van dien van J. H. JAPPÉ (Maart 1856).

Eerepenning van de Witt. De door G. L. O. vermelde penning, bijgenaamd: »*met het gedrocht*", is evenmin zeldzaam, als die van JOHN JEBB met het bekende versje: »*Twee Witten eens gezint*," enz. Behalve beide, heeft men ook den meermalen voorkomenden »*met het Schip*", als ook een, waarvan de voorzijde een triumfwagen, door koningen getrokken en daarboven eene afbeelding van de mishandeling der lijken en op de keerzijde een versje, beginnende »*Wie op 't Gheluck te veele steunt*", vertoont. Zeldzamer is de penning »*met den Spiegel*", hebbende op de voorzijde de hoofden der broeders en op de keerzijde, »*de Spiegel*", zijnde een soort van venstertje tusschen 2 beeldjes, zandlooper, doodshoofd, enz., en waarvan de buitenkant de lijken aan de galg, of een opschrift »*Spiegel onses tyts aen de twee heeren Jan en Cornelis de Wit, den 20sten Augusty Anno* 1672" draagt. Hetzelve openende, vindt men eene reeks van kleine prentjes, den togt naar *Chattam*, den moord, enz. voorstellende, waarvan enkele varianten bestaan. Zie over dit alles de Penningwerken van BIZOT, VAN LOON (dl. III. bl. 87—90) en DE VRIES en DE JONGE. C. W. BRUINVIS.

[C. G. B., C. J., C. A. K., J. L. A. I. en B. B. B., van wie wij ook antwoorden ontvingen, verklaren eenstemmig, dat de bedoelde penningen niet zeldzaam zijn, hoewel, volgens C. A. K. een groot aantal der voorkomende exemplaren afgietsels van de originele zijn. Die van *Twee* WITTEN *eensgezint* enz., zegt C. G. B., treft men ook aan met het kantschrift op het dik van den penning. Volgens LEGENDO ET SCRIBENDO wordt de eerstbeschrevene penning ook afgebeeld in: *Het pract. toneelgordijn, opgeschoven voor de Heeren Gebroeders* C. *en* J. DE WITT, dl. II. bl. 24 en 25, terwijl men bl. 26 een vers vindt, dat daarop betrekking heeft. — Wij voegen er bij, dat men in een ander der geschriften over de DE WITTEN, met name het *Historisch verhael enz.*, Amst. bij J. H. B., 1677, op bl. 632 en 633 insgelijks eene vrij slordige afbeelding van dezen penning vindt, en dat aldaar, bl. 631, melding gemaakt wordt van den anderen.]

Onbekende wapens (VI. bl. 43, Vr. 51).

[Onze medearbeiders W. D. R., FRÉDRIC en ***. stellen ons in staat deze vraag gedeeltelijk te beantwoorden.]

N°. 2. Familiewapen van het geslacht VAN WAGENINGEN, later door aanhuwelijking met de geslachten DOYS, VAN BURMANIA, VAN BROECKHUYSEN, enz. eenigzins veranderd.

FRÉDRIC.

[Volgens ***, BAERDWIJK, ook volgens C. W. B., indien het namelijk een getand rad is; is het een wiel met zes staven, dan ELSHOUT.]

N°. 3. AMERONGEN. *** en C.W.B.

N°. 7 werd gevoerd door Mr. WILLEM HENDRIK VAN CATTENBURGH, Raad en Burgemeester te *Gouda* in 1709, alsmede door GIJSBERT VAN ASDONK, Vicaris-Generaal van het Bisdom van *'s Hertogenbosch* in 1742. (Zie *Oudheden en Gestichten van de Meijerij van 's Hertogenbosch*, bl. 291, 292, uitg. 1749).

W. D. R.

N°. 11 van goud, met drie vogels (*canes*) *au naturel* of van zilver, met koppen van keel, gekroond van sabel: QUEECKEL.

***.

Smallegange's Chronijk van Zeeland (VI. bl. 43, Vr. 52). De »Cronijk van *Zeeland*" is zonder de bedoelde naamlijst in het licht verschenen. Ik verwijs voorts φ^2—φ, voor de vrij zonderlinge *Bibliographische Geschiedenis* der uitgave van dat werk, naar eene naauwkeurige verhandeling van Mr. S. DE WIND, in mijn Zeeuwsch Geschied- en Oudheidkundig Jaarboekje *Nehalennia*, 1849, bladz. 37—76.

H. M. C. v. O.

Vreemd springen van een stuk geschut (VI. bl. 43, Vr. 53). Volgens in *Enkhuizen* genomene informatiën blijkt, dat het een stuk metalen geschut is van buitengewone lengte, en, blijkens het wapen, waarvan het voorzien is, van Spaanschen oorsprong, en dat het in *Enkhuizen*, in het voormalige Prinsenhof, later het Zeekantoor genaamd, bewaard en voor ieder te zien is. Boven het stuk, hangt tegen den muur, in eene gebeeldhouwde lijst, een klinkdicht van VONDEL, waarvan het opschrift, aangaande de geschiedenis van het kanon, eenige aanwijzingen geeft; het luidt aldus:

KLINKDICHT.

»Op het roode paert, met sijn metalen kanon uit den overwonnen Duinkerker, onder den zeestrijdt in Hopman VOLKAERT KANONYX Oorlogsschip overgesprongen in den jare 1622, den 3den Wynmaandt." —

Fatalis equus saltu super ardua venit.

Wat heeft de stofferij der ouden ons vervaert
Met Perseus en Pegaes, die, over zee gevloghen,
De weerelt sloegh voor 't hooft met een gedichte loghen,
Een loghen, in 't gestarnt gesteighert hemelwaert!
Het braeve Enckhuizen draeft, vol moedt op 't Roode Paert,
Met zijnen kopren mont, dat gloënde blixems braeckte
En donderklooten, daer Noortzee en lucht afkraeckte,
Een Paert, op 't Princenhof in eeuwigheit bewaert.
Het quam, toen Volkaert dien Duinkercken had gedronghen,
Uit 's meesters zeekasteel, in 't Hollantsch slot gesprongen,
De zeehelt greep het bij den zeetoom zonder last.
Het opent met zijn hoef een Bronaêr voor den Zangher.
Wij drincken op Parnas noch Helikon niet langher.
Dit is ons paerdebron. Hier is geen droom aen vast.

MDCLXI.

Zie verder BRANDT, *Historie van Enkhuizen* A°. 1664 en wel in 't vervolg op pag. 4, alwaar dit klinkdicht te vinden is.

[Insgelijks in VONDELS *Werken*, uitgave van WESTERMAN, dl. IX. bl. 360.]

VRAAGTEEKENS.

278. — *Geslacht van der Merckt.* In 1693 was JOHAN VAN DER MERCKT Commissaris, en in 1724 ALBERT VAN DER MERCKT Schepen te *Amsterdam*. Wie kan eenige bijzonderheden omtrent het geslacht, waartoe die beide regenten behoorden, opgeven?

C. & A.

279. — *St. Joosten en het roemeyne gilde.* In de groote kerk te *Alkmaar* was vroeger een »St. Joosten Outaer." Ik vind dien heilige nergens vermeld; of is het S. JUSTUS? en wat wordt bedoeld door »dat roemeyne gilde"?

C. W. BRUINVIS.

280. — *Oude ridderhofstad Zeyst.* Zijn de lotgevallen van de *Oude Ridderhofstad Zeyst* (niet van het tegenwoordig bestaande Huis te *Zeyst*), ook aan iemand bekend? Wáár heeft dat kasteel gestaan? Wanneer is het gesticht? Wanneer gesloopt? Bestaat er ook eene afbeelding van?

v. R.

281. — *Ambachtsheeren in het kerspel Zeyst.* Vrage de *namen* der *Bezitters* van de oude Ridderhofstad *Zeyst*, alsmede de *namen* van *al* de *Ambachtsheeren* van *Zeyst*, van *Cattenbroek*, van *Stoetwegen* en *van den Breul* (alle 4 ambachten in den kerspele *Zeyst*) tot heden toe.

v. R.

282. — *Mijt.* Welke kan de naamsoorsprong dezer munt zijn, die zoo dikwerf in onze muntordonnantiën der 15e en 16e eeuw voorkomt? Zie de werken van P. O. VAN DER CHIJS in de *Registers*.

XX.

283. — *Hessel van Waelhem.* Is er iets bekend omtrent HESSEL VAN WAELHEM, die, ten jare 1476, te *Antwerpen* in eene boete van 20 schellingen grooten veroordeeld werd, wegens het brengen van muntmateriaal naar ('s Bisschops) munt te *Utrecht*? Zie P. O. VAN DER CHIJS, *de munten van Braband en Limburg*, bl. 329.

XX.

284. — *Patard en double patard.* Is deze naam eener muntsoort, die met onzen ouden *enkelen* en *dubbelen stuiver* gelijk stond, uit het *Oud-Fransch* te verklaren? Zie die onder anderen vermeld op bl. 186, 187, 219, 332 van P. O. VAN DER CHIJS, *de Munten van Braband en Limburg*.

XX.

285. — *Corten.* Welke kan de naamsoorsprong zijn dezer bijna koperen muntsoortuit de 15e en 16e eeuwen, ook genaamd *Courte de Brabant*, zie V. D. CHIJS, *de Munten van Braband en Limburg*, bl. 338 en elders? Zij had in 1479 loop voor twee mijten Brabandsch.

XX.

286. — *Tabak.* Zoude één der Heeren Navorschers mij ook kunnen inlichten, op welk gedeelte of plaats voor het eerst de tabak in ons land aangekweekt werd.

FRIDELOMDEIN.

287. — *Aterling.* Wat is de afleiding en eigenlijke beteekenis van het woord *aterling?*

MONTOROS.

288. — *Den draak steken.* Vanwaar komt de uitdrukking *den draak steken?*

MONTOROS.

289. —*Meester knaap van Holland.* In VAN BALENS *Beschrijving van Dordrecht* vind ik op bl. 1022, dat JOHAN VAN ZIJPESTEIJN het ambt van Meester knaap van *Holland* bekleedde. Wat was dat voor eene betrekking?

LODEWIJK.

290. — *Wapen van Sypesteyn.* Wie der HH. Navorschers kan mij aan het wapen der adellijke familie SYPESTEYN helpen?

LODEWIJK.

291. — *Familiebetrekking tusschen Falyarde en Felders.* Laatst hoorde ik, dat deze Dortsche familiën aan elkander vermaagschapt waren, maar men wist mij niet te zeggen hoe. Kan een der HH. Navorschers het mij zeggen? LODEWIJK.

292. — *Wapen van Snoeck en aanverwante geslachten.* Zoude de HH. Navorschers ook in de gelegenheid zijn, mij de geslachtswapens van SNOECK VAN TOL, SNOECK VAN LOOSE en VAN RHIJN SNOECK op te geven?

LODEWIJK.

293. — *Harm Hesse Woldringh.* Wie der HH. Navorschers kan mij opgeven het wapen van HARM HESSE WOLDRINGH, in leven Predikant te *Eindhoven*, en aldaar overleden 21 Mei 1817? S. J. W.

294. — *Domheeren.* Wat was van ouds de betrekking van de Domheeren te *Utrecht*, en wat is zij sedert den tijd der Hervorming geworden? LODEWIJK.

295. — *Haan op den toren.* Waarom heeft men juist een' haan op den toren geplaatst, en geen ander dier, om tot windwijzer te dienen, en waar is hij in ons land wel het eerste geplaatst geworden? FRIDELOMDEIN.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

De verschillende geschiedschrijvers, die over den dertigjarigen oorlog gehandeld hebben, zullen FRIDELOMDEIN voldoende inlichting kunnen geven omtrent MAX. PICCOLOMINI. — De spreekwijze: *de piek schuren* en *de plaat poetsen* zijn ontleend aan den lafhartigen krijgsman, die, liever dan ten strijde te gaan, zich bezig hield met het schuren van de piek en het poetsen der harnasplaten, — ten zij het eerste betrekking hebbe op een vlugtenden lansknecht, die zijne piek achter zich aan door het zand sleepte. —

Den gek scheren is eene spreekwijs, afkomstig uit den tijd, toen men het oude *scheren*, d. i. voor den gek houden, niet meer verstond en er voor de duidelijkheid *den gek* meende te moeten bijvoegen. —

Op de vraag naar stukken van blijvende waarde, in het Tijdschrift: *de Vriend des Vaderlands* te vinden, moeten wij antwoorden, dat het oordeel over de meerdere of mindere belangrijkheid der verschillende artikelen, daarin voorkomende, ongetwijfeld te subjectief is, om daarop een voldoend antwoord te verwachten. —

Hoogduitsche vertalingen bestaan er van den *Koran* door SCHWEIGER, BOYSEN (1796), WAHL (1823) en, die voor de beste gehouden wordt, door C. ULLMANN (1823); Nederduitsche, ééne in 4⁰. 1646, die van GLAZEMAKER in 1697 en 1707, terwijl wij die van Prof. VETH, voor een paar jaar bij prospectus aangekondigd, met verlangen te gemoet zien. —

De *Klabbeeksche diamant*, naar welke D.F. vraagt, is eene soort van steen, die bij *Clabbeke*, in *Zuid-Braband*, gevonden werd en veel gelijkenis had met den diamant, derhalve een valsche steen. Zie *Uitlegk. Woordenboek* op HOOFT, o. h. w. *Kladbeeken*.

Blokke-Paschen is eene verbastering van *beloken Paschen*. — *Beluiken* is besluiten. Zoo wordt REINAERT, vs. 335, gesproken van

een scone parc,
Dat was *beloken* in eenen mure.

In eene Sproke, gedrukt *Belg. Mus.* 1837, bl. 329, wordt gezegd:

Die bloemen, die daer in (d. i. in hare hand) waren *beloken*,
Die besachse alle drie.

Zie ook *Reinaert*, vs. 1169, *Caerl ende Elegast*, vs. 820, *Belg. Mus.* 1842, bl. 46.

Sedert het jaar 585, toen het tweede concilie van *Macon* besloot, dat de viering van het Paaschfeest tot op den achtsten dag daarna zou voortgezet worden, was de zondag, die op den eersten Paaschdag volgde, de laatste dag, het besluit van het feest, en heette daarom *Pascha clausum*. Vandaar het Fransche *Paques closes* en ons beloken Paschen.

Even zoô werd de zondag na Pinksteren, oudtijds de laatste dag van dat feest, *beloken Pinksteren* geheeten. Zie o. a. SCHWARZENBERG, *Charterboek van Friesland*, dl. I. bl. 263, 296.

Over het werpen met eijeren, appelen, enz., dat op dien dag, door de kinderen buiten *Arnhem* geschiedt, vergelijke ALI de Verhandeling van J. H. HALBERTSMA, over *Paascheijeren, Paaschvuren* en *Paaschbergen*, in den *Overijsselschen Almanak* van het jaar 1840, bl. 154 vv.

AANTEEKENINGEN.

Over de preeken van A°. 1539. Ik bezit het afschrift eens briefs, door het Hof van *Holland* geschreven, zonder vermelding van adres, en van den volgenden inhoud:

»Eersame goede Vrundt, alsoe (v)uyt die verscheydenheyt van preeken eñ dat die predicanten in hare sermoenen ophalen veele sware ende duystere materiën, die t gemeen volck niet begrypen en mogen, ende *oock somtyts opte stoel tegens malcanderen preecken, roupen ende cryten*, waeruyt groote murmuratie onder t volck verrijst, soe ist dat wy willende daerinne voorsien, u ordonneren ende bevelen alle Pastooren, Cappellanen ende andere die commen preecken onder uwe jurisdictie, dat sy in heure sermoenen hun wachten indiscretelick te preecken duystere materien, off daeruyt t' volck geschandaliseert soude mogen werden, off oorsake nemen van murmuratie, tegens heure overste ofte andere, maer te preecken dat Euangelie ende Epistelen van de dage nae die uytleggingen der oude geapprobeerde Doctoren, met straffinge der sonden ende dat sy hen oock wachten tegens malcanderen op te stoel te preecken, maer indien sy van een ander yet hooren, dat heretyc off schandaleus is, dat sy denselven daervan spreecken alleen, off dat den officier off desen Hove te kennen te geven, omme daerinne voorsien te worden alst behooren sal.

Eersame goede Vrundt, onse Heer Godt sy met U.

Gescreven inden *Hage*, den xxvi Septembris 1539."

.. ELSEVIER.

François Valentijn, oud en nieuw Oost-Indiën. Met het oog op de vernieuwde uitgave van dit werk bij den Heer H. C. SUSAN, CHZ., te *'s Hage*, is wel niet onbelangrijk het volgende uittreksel uit het »*Nader bericht van* JOANNES VAN BRAAM *en* GERARD ONDER DE LINDEN, *wegens Oud en Nieuw Oost-Indiën, door den Heere* FRANCOIS VALENTIJN" (Zie *Boekzaal der Geleerde Wereld*, Januarij 1723, bl. 103).

»Dewijl de *twee en twintig honderd* exemplaren, die wij op den eersten druk van dit plan hadden aangelegt, als te grabbel zijn weggeraakt, en in acht of thien dagen tijds, met de uiterste gretigheid, uit onze handen gehaald, zijn wij, bespeurende met wat genoegen dit voortreffelijk werk, bij luiden van allerhanden rang, wierd beaangenaamt, terstont te rade geworden, dezelve nogmaals te drukken, om de genegenheid en ijver der nieuwsgierigen niet te stremmen."

De prijs zou zijn:

125 vellen platen, à 5 stuivers per vel	31- 5-0
1000 vellen letterdruk, à 5 duiten	31- 5-0
't Portret van den schrijver, titelplaat, vignetten, enz. . .	1-10-0
	64- 0-0

En verder: »Voorts opdat dit werk niet alleen in zijne waarde blijven, maar ook van tijd tot tijd in prijs mag toenemen, verzekeren wij den liefhebberen als luiden van eere, dat wij zeer weinig exemplaren op groot papier en een klein getal op gemeen papier, boven die ingeteekent worden, zullen aanleggen: belovende dit werk direct nog indirect noit weder te zullen drukken, op eene boete van drie duizend guldens bij ieder van ons ten behoeve van de Gereformeerde Diaconie, elk in zijne stadt te verbeuren, en ons bij dezen zoo voor ons zelven als elk voor onze Erven en Successeuren verbindende zulks noch te zullen doen, nog te gedogen, zelf in gevalle van versterf, in de Hollandsche spraak oit te zullen mogen geschieden."

Bovenstaande inteekenings-voorwaarden zijn later eenigzins gewijzigd.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Kettingbuurt. In *'s Gravenhage* heeft boven den ingang van een poortje op het Hofspui, Wijk Q, N°. 42. een steen gestaan, waarop uitgebeiteld was *een kattenkop, hebbende in den bek eenige afhangende kettingen*, waarboven:

GOD BEHOEDE U.

en van onderen:

KETTING BUYRTE.

A°. 1623.

Die steen is onlangs bij eene vertimmering weggenomen. Wie weet mij de beduidenis of oorsprong er van op te geven?

Hetgeen daaromtrent voorkomt in de laatstverschenen aflevering van de *Beschrijving van 's Gravenhage*, door KROON, bl. 326, is even onnaauwkeurig als onaannemelijk: de steen toch stond niet in den *gevel* van een *huis*, maar boven een *poortje*; het opschrift luidde niet: *o Heer! bewaar onze ketenen ende buyrten*, maar zoo als hier boven is opgegeven, en van de zinnebeeldige figuren wordt geheel geene melding gemaakt. Nog meer: de steen draagt het jaartal 1623, en het voorstel van den kolonel en officieren der schutterij tot het gebruik van *ketenen* om, in tijd van nood, afsluitingen te maken, dagteekent van 't jaar 1672.

Ik herinner mij, in mijne zeer vroege jeugd van mijnen vader wel gehoord te hebben (het is nu wel zeventig jaren geleden), dat zekere *Advocaat* KETTING dezen steen aldaar in der tijd heeft doen plaatsen, — en ik heb mij thans kunnen verzekeren, dat er inderdaad een Advocaat van dien naam in *'s Gravenhage* ge-

woond heeft; daar ik in eene lijst der in die stad gevestigde Advocaten, berustende in het *Archief* van den Hoogen Raad, gevonden heb: 13 *October* 1615, Mr. JACOB KETTING.

Welligt zijn er nog naneven of afstammelingen van hem in wezen, die inlichting ten dezen zouden kunnen geven. ICHNEUTES.

Eerste boekdrukkerij te Konstantinopel. Welligt is het volgende berigt daarover niet onbelangrijk.

(*Boekzaal* Junij 1727, *a* 717.)

»*Konstantinopolen.* De Turken worden eindelijk van hunne belachelijke vooroordelen, omtrent de wetenschappen genezen, waer van de drukkonst het voornaemste steunzel is. Men heeft hier een Drukkerij voor de *Arabische* en *Turkze* tael opgerigt, onder het bestier van ZAIR-AGA, zoon van MAHOMET EFFENDI, groot *Tresaurier* van 't Rijk, voor dezen *Ambassadeur* van het Keizerrijk aen 't *Fransche* Hof. De letters zijn gegoten en alles is gereed." enz.

(*Boekzaal* December 1730, *b* 715.)

»*Constantinopolen.* De drukkerij, hier opgericht, heeft den gewenschten uitslag dien men zou mogen hopen. Het eerste Boek, hetwelk in dezelve gedrukt is, was een *Arabisch* woordenboek in de *Turksche* Taal overgezet door OBANCOULI, in twee Delen in Folio."enz.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Voorbeeld van een' predikant, die zich zelven hielp beroepen. In de *Boekzaal der Geleerde Wereld* voor April 1722, bl. 501, vindt men:

»*Schoondijke.* In deze maand is een beroep gedaan door 't Collegium Qualificatum, wiens Director was D. JOHANNES MEIJER, predikant op *'t Klein Kerkje* (*Waterland*). De stemmen van 't Coll. Qualific. staken tusschen D. JOHANNES MEIJER en D. GEIJZER, proponent onder ons, hetwelk den Director D. JOH. MEIJER decideerde met zijn stem aan zig zelve te geven, tegen welk geprotesteerd is, en in 't naaste classe, zal ingebragt worden."

En bl. 626:

»*Schoondijke*, Den 7 dezer (Mei) is het beroep van D. JOHANNES VAN DER MEIJER, Pred. op *Waterland;* door de E. Classe met meerderheid van stemmen goet gekeurt. Zie het geval in de vorige maent."

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Een bode, die zich zelven benoemt. Toen in den zomer van 1766 voor de Kamer der Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier een bodeambt kwam open te vallen, dat ongeveer *ƒ* 1200 in het jaar kon opbrengen, benoemde de afgevaardigde PEEREBOOM, van *Monnickendam*, waaraan de begeving stond, zich zelven daartoe, »zoodat hij," zegt de aanteekenaar, »aftrad van 't eerampt van Gecommitteerde Raad; dienende sederd als bode daar hij nog weeks te voren als gebieder had gezeten." C. W. BRUINVIS.

Keervers (vgl. V. bl. 300). Het *Kreeftvers*, in *'s Nav.'s Bijbl.* 1853, bl. xvii, reeds medegedeeld als vermeld bij GRUTERUS, 1047, 9, vindt men ook aangehaald in de waarschijnlijk meer algemeen bekende en alzoo gemakkelijker te raadplegen *Latina Syntaxis* van GERARDUS JOANNES VOSSIUS, pag. 264 (volgende op de *Grammatica Latina*, van denzelfden auteur, uitgave van 1827), alwaar tevens, in de noot, verscheidene teregtwijzingen omtrent dat opschrift gevonden worden. H. M. C. v. O. kan dus aldaar ter onderwerpelijke zaak te regt geholpen worden. ICHNEUTES.

Huwelijken van beroemde personen, te Amsterdam aangeteekend. (*Eerste vervolg.*) (Vgl. bl. 165).

1605, 26 April. CATS (JACOB) van *Brouwershaven* oud 27 jaren wonende tot *Middelburg*, geadsist. met CORNELIS CATS zijn broeder ter eenre, en ELISABETH VAN VALKENBORG van *Antwerpen*, oud 26 jaren, wonende in de Warmoesstraat, geassist. met ELISABETH MICHIELS haar moeder,en MARGRIET DE VOGELAER haar zuster, ter andere zijde. (Vgl. *Bijbl.* 1855, bl. cxvii.)

1636, 31 Julij. CATS (JORIS VAN) van *'sGravenhagen* Capiteijn te *Water*, Wed^r^. van ANNA VAN HOULTEN wonende op de Cleveniersburgwal ter eenre en ANNA VAN WAERT van *Amst.* oud 25 jaren vertonende het consent van haar vader HENDRIK JANS wonende als voren ter andere zijde.

1694, 23 April. CHALOPIN (MIECHIEL) van *Marenne* Capt. onder de Marine oud 35 jaar in de nieuwe Spiegelstraat ouders doot geass. met D^s^. MARC BOYBELLAND Predikant in de Wale gemeente ter eenre en HENRIETTE BARBIER van *L'Isle d' Oleron* oud 23 jaren woont als voren geass. met haar vader JEAN BARBIER ter andre zijde.

1695, 26 Febr. CLEYBURG (JACOB) van *'s Hage* Capt. Luyt. van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier oud 29 jaren woont in de Nes ouders doot geass. met DH^r^. en M^r^. PIETER BLAAUW Sec. hier ter stede ter eenre en CORNELIA SCHIPPERS van *Amst.* Wed^we^. van PIETER DOMMER op de Nieuwe Prinsegragt ter andre zijde.

1625, 15 Febr. COEN (JAN PIETERSZ.) van *Hoorn*, oud 38 jaren, Generaal van *Nederlants India*, wonende in de Warmoesstraat, zijn ouders dood zijnde ter eenre een EVA MENTEN van *Amst.* oud 19 jaren, geassist. met haar moeder SOPHIA BENNINCQ wonende als voren ter andere zijde.

1739, 29 May. DEUTZ (de H^r^. GERARD

van *Amst.* Capitein ter zee ten dienste van 't Ed. Mog. Coll. ter Admiralit. alhier out 39 jaar ouders doot geadsist. met zijn broeder D. H^r. JAN DEUTZ VAN ASSENDELFT Vrijheer van *Assendelft*, *Assemburg*, Heer van *Heemskerk*, *Hoogdorp*, *Noordorp* en *Reewijk*, mitsgaders Scheepen deeser stad, ter eenre en Juff. ESTER AAGJEN VAN DEN BEMPDEN van *Amst.* oud 34 jaar geadsist. met haare moeder Vrouwe ESTER ELISABETH TULP Wed^e. van DH^r. JAN VAN DEN BEMPDEN in zijn leeven Schepen en Raad deser stad ter andre zijde.

1601, 2 Maart. DROOCH (ADRIAAN CORNELISZ) van *Hoorn* Capiteijn van een oorlogschip Wed^r. van REIJNOU PIETERSd^r. van *Antwerpen*, wonende op de nieuwe zijts agterburgwal ter eenre en JANNETGEN CLAASd^r. Wed^e. van WIGGERT FRANS zijnde 18 jaren Wed^e. geweest wonende op de Zeedijk ter andere zijde.

1667, 18 Februarij. FONTIN (PIETER) van *Amst.* Luitenand ter Zee, oud 26 jaren, ouders dood, geadsist. met sijn broeder HENDRIK GOSKES woond op de heeregragt ter eenre, en AELTJE PRINSE van *Amstr.* oud 23 jaren, geadsist. met haar moeder AELTJE REIJERS, woond op d' oudeschans ter andre zijde.

1716, 23 Nov. FRANKSZ (off FRANKEN) (d H^e. JAN) Capiteijn ter Zee van het Edel Mogend Collegie ter Adm. alhier woont op de Keijsersgragt ter eenre zijde, en SOPHIA ELISABETH VAN HOFLAND woont tot *Utrecht* ing. op de acte van A. DRIESSEN Pred. te *Utrecht* ter andre zijde.

1740, 30 Decbr. FRENSEL (DH^r. ALEXANDER) van *Gorcom* Cap^n. ter Zee ten dienste van 't Ed. Mog. Coll. ter Admiralit^t. alhier Wed^r. van JOHANNA PAMA woont op d' oude Schans ter eenre en JOHANNA VAN HENGHEL van *Amst.* Wed^e. van OTTO SCHUTTE, woont op de Gelderse Kaaij ter andre zijde.

1643, 11 Decbr. GALEN (JOHAN VAN) van *Essen*, Capiteijn te Water oud 39 jaeren geen ouders hebbende wonende in de Warmoesstraat, ter eenre en MARIA VAN CRACAUW, wonende tot *Elseneur*, vertoont Acte van haar vaders consent CAREL VAN CRACAUW.

1684, 30 Septbr. GENDEREN (JOHAN VAN) van *Bommel*, Captn. van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier Wed^r. van MARGARITA LENSMAAT woont op 't N. eijlant ter eenre en IDA BACKERS J. D. woont tot *Enkhuijsen*, op d' acte van JAN VAN DEN HOOF, Secret^s. tot *Enkhuijsen* ter andre zijde.

1691, 29 Decbr. GHIESSEN (PHILIP VAN) van *Amst.* oud 34 jaren Capt. van het Edel Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier woont op de Leijdsche gragt geass. met sijn suster MARIA CONSTANTIA VAN GHIESSEN d' moeder inpotent ter eenre en MAGTILDA COORNE van *Amst.* oud 23 jaren op den binne amstel ouders dood geass. met haar oom en voogt DANIEL VAN LIEBERGEN, de rato caverende voor zijn medevoogt ABRAHAM UIJLENBROEK ter andre zijde.

1704, 28 Maart. GRAVE (HENDRIK) Capiteijn ter Admiraliteijt alhier en hier wonende, ter eenre en LUCIA VAN MOLLEM, wonende tot *Utrecht.*

1653, 29 Novbr. GROUWOLT (TEUNIS JANSEN) State Capitein ter Zee, van *Harlingen* en aldaar wonende, Wed^r. van ANNETJE MARTENS, ter eenre en BARBER HERMENS van *Amst.*, out 22 jaren geadsisteerd met HARMEN WILLEMSE, haar vader, woond in de Hasselaarsteeg, ter andre zijde.

1653, 5 Decbr. HASEVELT (LIEVEN CORNELISON) van *Leyden* Luitenant ter Zee oud 22 jaren, geen ouders hebbende, geadsisteerd met GERRIT HASEVELT zijn broeder, woond in de Spiegelstraat, ter eenre en MAERTJE CORNELIS van *Alkmaer*, out 23 jaren, geadsisteerd met CORNELIS PIETERS DE GEUS, haer vader, woond achter de Nieuwe Kerk ter andre zijde.

1663, 30 Novbr. HOGENHOUCK (CORNELIS VAN) van '*s Gravenhage*, Capteijn ter Zee, out 30 jaren, geadsist. met GIJSBERT VAN HOGENHOECK sijn broeder ter eenre en MACHTELT DE VISSCHER van *Amst.* oud 24 jaren geadsist. met haar vader ABRAM DE VISSCHER, woond op d' O. Z. achterburgwal, ter andre zijde.

1740, 8 Julij. HOOGSTRATEN (SAMUEL VAN) Capiteijn ter Zee Wed^r. van MAGDALENA HAGHA woont tot *Leijden* ter eenre en ALIDA MEERHOUDT J. d. van *Amst.* woont tot *Leijderdorp* ingetek^t. op d' acte van TEUNIS VAN ARLE schoolmeester tot *Leijderdorp* ter andre zijde.

1643, 26 Junij. HOPPESACK (PIETER LUIJCASZ) van *Amst.* Capiteijn te water Wed^r. van ANNETJE PEIJPEN, wonende op Marken, ter eenre en MARITJE JANSZ van *Leyden* Wed^e. van Capit. HASENVELT, wonende op Boomsloot ter andre zijde.

1627, 3 Julij. HULST (ABRAHAM VAN D^r.) van *Geertruijdenberg* oud 33 jaren zijn ouders dood zijnde varentgezel, geassist^t. met zijn broeder WILLEM VAN DER HULST, wonende op de prinsegraft, ter eenre, en ANNETJE VAN STAPEN oud 24 jaren van *Amsterdam* geadsist^t. met haar moeder JANNETJE DE MOOR Wed^e. wonende aan de Snoekjes brug ter andere zijde.

1658, 2 Maij. HULST (ABRAHAM VAN DER(*)) van *Amst.* Cap^n. ter dienste van de Ed. Mog. heeren raden ter Admiraliteijd alhier, Wed^r. van ANNA VAN DER KOLK, woond in d' O. Z. Armsteegh ter eenre en ANNA MENSLA van *Amst.*, out 19 jaren WINKELMANS(?) verclaart haar vaders consent, geadsisteerd met GRIET-

(*) Misschien een zoon van den voorgaande.

JE BORMEESTERS haar moeder, woond in de Warmoesstraat ter andre zijde.

1592, 26 Augustus. HUIJGENS (CHRISTIAEN) (Vgl. *Nav.* V. bl. 218) Secretaris van de Raad van Staaten van de Vereenigde Prov. oud omtrent 40 jaaren, ter eenre ende SUSANNA HOEFNAGEL van *Antwerpen*, oud omtrent 26 jaaren, wonende op de N. Z. agterburgwal, geadsist. met M^r^. JACOB SWERIUS haar swager ter andre zijde vertonende haar moeders consent.

1610, 6 Novbr., getrout 11 Jan^ij^. 1611 op *Huijsduijnen.* JANSZ (JACOB) van *Haerlem*, Capiteijn te Water, Wed^r^. van SWAENTJE HENDRIKSdr. wonende op de Geldersekaaij, ter eenre en JANNETJE ARENDSdr. Wed^e^. van THOMAS THOMASZ, zijnde omtrent 1 jaar Wed^e^. geweest, wonende als voren, ter andere zijde.

1659, 8 Novbr. JANSE (WILLEM) van *Asschendelft*, Cap^n^. ter Zee, out 40 jaren ouders dood geadsist. met CORNELIS JANSE SPARCK woond tot *Zaandam* ter eenre en ANNA JANS van *Amst.* oud 40 jaren geadsist^t^. met haar moeder HILLETJE JANS, woond op de buijten Amstel ter andre zijde.

1591, 6 April. KEIJSER (HENDRIK DE) van *Utrecht* beeltsnijder oud 25 jaer woont in het St. Catalina Clooster ter eenre, en BAIJKE VAN WILDERT van *Antwerpen*, out 22 jaer woont op de Hoek van den IJsel aan de burghwall, geatsisteert met PIETER VAN WILDERT haar vader ter andre zijde.

1600, 22 Januarij. KRIJNEN (DIRK) gevaren hebbende ten oorlog voor Luijtenant, Wed^r^. van TRIJN JACOBSdr. wonende in de Nieuwstraat, geassist^t^. met AUGUSTIJN STEVENS zijn swager, ter eenre en ELISABETH CLAAS PLEMPEN Wed^e^. van Capiteijn DIRK JANS van *Duijnkerken*, zijnde 2½ jaar Wed^e^. geweest, wonende op de Turfmarkt ter andere zijde.

1604, 31 Julij. KRIJNEN (DIRK) Capiteijn op een oorlogschip wed^r^. van LIJSBET CLAAS PLEMPSdr. wonende bij de Gasthuijspoort op de singel ter eenre en STEFFANIE JOOSTENSd^r^. Wed^e^. van HANS MEIJNERTSZ. zijnde 2 jaren Wed^e^. geweest, wonende op de Nieuwendijk ter andere zijde.

1604, 16 October. LONCK (HENDRIK CORNELISZ.) van *Rozendaal*, schipper oud 36 jaren wonende op de nieuwezijds agterburgwal, geadsisteerd met ADRIAEN CORNELISZ. LONCK zijn broeder, ter eenre en GRIETJE LENAERTS van *Antwerpen*, oud 30 jaeren wonende als voren, geadsisteerd met LIJSBETH VAN DER BURGH haar moeder ter andere zijde.

(Dit is de Admiraal H. C. LONCK. — KOK houdt hem voor een' geboren *Amsterdammer* (*Woordenb.* bl. 48). Ook volgens het *Biographisch Woordenb.* van KOBUS en RIVECOURT, bl. 196, is hij te *Amsterdam* geboren. In 1630 had hij den leeftijd van 62 jaren bereikt; dit komt juist uit.)

1697, 12 Januarij. LIJNSLAGER (HARMEN) van *Amst.* Capt. van het E. Mog. Collegie ter admiraliteijt alhier, oud 27 jaar op de Geldersche Kaaij geass. met sijn moeder EVA DE WILDT ter eenre en JOHANNA RIJNIERSZ. van *Amst.* oud 26 jaren op de Heeregragt ouders doot geass. met haar broeder JOHANNES RIJNIERSZ ter andre zijde.

1702, 12 Januarij. LIJNSLAGER (HERMAN) van *Amst.* Capt. van 't Ed. Mog. Coll. ter admiralit^t^. alhier out 38 jaren, woond op de Kloveniers burgwal, geadsist^t^. met moeders consent ter eenre en Juff. JUDITH ALLIJN van *Plymuyden* Wed^e^. van DANIEL PEEK woont als voren ter andre zijde.

1708, P^mo^. Junij. LIJNSLAGER (De H^r^. GIJBRANDT) van *Amst.* Capt. van 't Ed. Mog. Coll. ter adm^t^. alhier out 29 jaer woont in de Nes, geadsist^t^. met zijn broeder JAN LIJNSLAGER ter eenre en MARIA HESTER CROOCK van *Amst.* out 25 jaer, woont op de Keijsersgracht, geadsist^t^. met haar moeder ANNA AUXBREBIS, ter andre zijde.

(*Wordt vervolgd.*)

Sterfdag van Jacob Cabeljau. Deze wakkere vaderlander verdwijnt, na de roemrijke verdediging van *Alkmaar*, eensklaps van het krijgstooneel, terwijl van zijne verdere bedrijven niets bekend is. VAN DER AA gist in zijn *Biogr. Woordenboek*, dat hij weder naar *Vlaanderen* is teruggekeerd, dewijl men in 1580 en 1583 een JACOB CABELJAU onder de Schepenen van *Gent* vindt genoemd. Dit is echter niet het geval geweest, want volgens aanteekeningen ten Raadhuize van *Alkmaar*, overleed hij aldaar, nog Gouverneur zijnde, den 22sten Februarij 1574, op het zoogenaamde Hooge Huis of Prinsenhof, en werd hij op den volgenden dag begraven.

C. W. BRUINVIS.

Woorden op het platte land in Noord-Holland nog gebruikelijk (verv. van V. bl. 193).

Bons. Iemand den bons geven, eene vaste verkeering (vrijaadje) afbreken.

Bossen, met de voeten morsen, slobben, straten en vloeren vuil maken. *Bosvarken*, morsduivel.

Brakje, nufje, opgeschikte modepop.

Brand. De brand is er in, het artikel is bijzonder willig, er is veel vraag naar (koopmansterm).

Brat. Een brat gezigt, een stroef, terugstootend gezigt.

Broek. Voor den broek krijgen, verliezen, (koopmansterm).

Brommer, bandelooze koe, die gedurig in het veld loopt te bulken, aanhoudend stoeiziek, bulsch.

Bui, toeval, stuip, vallende ziekte.

Bult, groote hoeveelheid: *een heele bult*, eene groote hoeveelheid of groot aantal.

Busken, op zich zelf staande grasbosschen afmaaijen; *wegbusken*, verjagen, verdrijven, opruimen.

Daaijig, ongaar (van brood).

Del, sleuf, geul, half toegemaakte sloot.

Deun, *Om een deun*, om niet, kosteloos.

Dikmuts, rijkaard.

Dorhoed, aangekleede stroopop, plaatsbekleeder van bruid of bruidegom, dien men in een' boom of op het huis plaatst van het meisje of den knaap, die vroeger met den aangeduiden persoon eene zoogenaamde vaste verkeering heeft gehad. *Dorhoedsbrieven* worden gelijktijdig bij de naaste geburen nedergelegd, waarvan de berijmde inhoud somtijds al zeer zot is.

Dorrebrink, dor, schraal stuk land.

Dossen, *Verdossen*, herhalen, nog eens overdoen, door het lot beslissen, zekere term bij het dobbelspel.

Don, digt, b. v. *er don tegen aan*, *don in malkander*. *Don in het hoofd*, spanning in het *hoofd*.

Dral, rond en vol, gespannen, goed gevuld, b. v. *een dral ventje*, *dralle kuiten*.

Dram, dof, vochtig.

Duig, afgemeten hoeveelheid hooi of stroo, welke men het vee op eens als voeder voorwerpt.

Dweer, dwarlwind.

Endje, klein afgezonderd gedeelte van den koestal, hetwelk tot zomerwoning dient.

Enterling, jarig ooischaap.

Fieter, moedig, kras.

Fiekerij. *Eene goede fiekerij*, eene voordeelige zaak, een vet baantje.

Fleers, schop, klap. *Fleersen*, slaan, schoppen.

Fleken, krabben, kleeuwen, met scherpe nagels aangrijpen.

J. BOUMAN.

[G. v. S. maakt ons nog opmerkzaam op *boet*, bergplaats van gereedschappen, schuur, waarbij hij, — even als bij het woord *botter*, schuit, vroeger meer opzettelijk gebezigd tot berging van visch, — aan verwantschap met het Fr. *boîte* denkt.]

Woorden op het platte land in Noord-Holland nog gebruikelijk. Op *de Veluwe* en in de *Graafschap Zutphen* zijn nog zeer gebruikelijk, niet alleen op het platte land, maar ook in de steden, de woorden: *aangaan*, *bank*, *bast*, dat echter als eene platte uitdrukking beschouwd wordt, *betjoegd*, in gemeenzamen stijl, *beuren*, *opbeuren*, *beursig*, *een blaauwtje loopen*, *boel*.

Men zegt hier niet *achterbaaks*, maar *achterbaks*, niet *bikkelen* voor iets eten, maar *bikken*.

Even als in *Staats-Vlaanderen* zijn hier in gebruik *voer*, *schoudermantel scheper* (geen *schaper*) voor herder, *perceel*, *beddentiek*. — Een *tek* is een schapenluis; *telder* voor bord is op het platte land, bijzonder in het oostelijk deel der Graafschap, in gebruik.

Voor *mennen* wordt hier niet het woord *voeren* gebezigd; maar *varen*, voor in eenen wagen rijden, is zeer algemeen. *Gevaar* is ten platten lande de generieke naam van alle voertuig.

Q. X. Z.

Opschriften op kerkklokken. Reeds meermalen heeft men in dit Tijdschrift medegedeeld de opschriften op kerkklokken uit ons vaderland. In het bezit zijnde van eenige opschriften op de klokken der hoofdkerk van *Antwerpen*, meen ik die hieronder voor belangstellende lezers te mogen mededeelen.

Op de aftogtsklok, onder het stads wapen:

✠Ick ben onrust alsoo ick alle nachten
De burgers drijf van straet de waeckers tot het wachten
D'herbergen sluijt ick toe vermaen door mijn geluijt
Een ieder tot de rust en alle onrust uijt.

Op de groote klok, genaamd CAROLUS, is met Duitsche letters geschreven:

✠Karolus. e. Celso. Castellae. Rege. Philippo.
Ortvs. avꝰ. eivꝰ. Maximilianvs. erat.
Illivs. avspicio. numeros. et. nomina. sensi.
Ter geminis. cvris. hic. mea. fata. terens.

Daaronder is een rand, waarop de vuurslag, de steen en de vonken van de orde van het gulden vlies zijn afgebeeld, en voorts:

✠ Namq. dies. horis. distringo. bis. dvodenis.
O. veꝰ. Devs. pellat. bella. facesꝰ. cano.
K. Cotereau. Thesavꝰ.
Wilhelmvs. Moer. cvm. fratre. Jaspare.
me. conflaverunt. anno Dñi. m.ccccc.vij.

Op de uurklok:

✠ Gabriel, heet, dese, clock, by, namē,
Et, gotēse, twe, ghebroeders, tsamen,
Jan, Boerken,, eñ Willē,, Boerken, mede,
Men, screef, na,, thoofs, van Cameric, sede,

✠ xiiii, c, en, lix, ijaer,
xii, m, soe, wecht, sy, swaer,
Haer, gelvyt, hoert, men,, in elcke sijde,
Sy, clept, van brande, sy, lvyt, ten stryde.

Grafschrift van Ludov. Guicciardini. Als een bewijs onder de vele, dat men somwijlen onder de grafschriften op de zerken in de kerkvloeren nog heden ten dage belangrijke herinneringen vindt, moge het navolgende dienen, dat nog bewaard wordt in de Cathedraal van *Antwerpen*.

LUDOVICO GUICCIARDINO,
Florentiae nobilibus majoribus orto
inter quos patruum habuit FRANCISCUM
magni nominis historicum
cujus famam aemulatus universam Belgicam
eleganti studio descripsit.
Vixit annos LXVI.

Obiit 11 Kal. Aprilis MDLXXXIX.
Bene merenti
S. P. Q. A.
P. C.
et an°. 1719 renovavit.
R. I. P.

Braspenning. Volgens een berigt van LEEGHWATER, met wien overeenstemt een onder mij berustend handschrift, vond de benaming van braspenning, die men aan tien duiten gaf, haar' oorsprong in den *Ilp*, omstreeks 1550. Vóór het graven van de jaagvaart in 1663, van *Purmerende* tot *Buiksloot*, was de vaart van eene menigte dorpen uit *Noord-Holland* naar *Amsterdam* door den *Ilp*, en de *Ilp* de algemeene pleisterplaats, waar men voor weinig geld een goed onthaal had. Lang had men voor een blank (zes duiten) de persoon bij den kastelein, bij wien men daar aanzat, eenen goeden maaltijd kunnen bekomen, doch op eens steeg de prijs der eetwaren dermate, dat de kastelein verpligt was den prijs van den maaltijd van zes tot tien duiten te brengen; daarvoor evenwel gaf hij ook eenen bij uitstek goeden maaltijd. Deze belangrijke verhooging schrikte sommigen af, doch anderen, die zich eens regt te goed wilden doen, verteerden tien duiten; voor deze som kon men in waarheid brassen, en lang bleef de prijs, waarvoor men hier at, dezelfde. De braspenning zou hiervan zijn' naam ontleend hebben.

J. SCHREUDER.

[Wij houden LEEGHWATER voor een zeer geloofwaardig man. Of evenwel de Beemster molenaar, die hem den oorsprong van dit woord mededeelde (zie LEEGHWATER, *Klein Kronijkje*, bl. 27), even geloofwaardig was, hieraan twijfelen wij. — Ook KILIAEN op het woord *braspenning*, denkt aan eene afleiding van het werkwoord *brassen* (epulari) en voert ten bewijze aan, dat het bedrag van eenen braspenning als teergeld voor een' soldaat in 1544 werd vastgesteld. Wij voor ons denken nog altijd liever aan eene afleiding van *bras*, zoo als een zeker geel metaal heet, dat uit een mengsel van koper en lapis calaminaris ontstaat, het Engelsche *brass*.]

Gezang der Hollandsche matrozen bij de Haringvisscherij. »1416. Zijn de Haringbuysen de eerste maal uyt *Texel* gevaren, om haring te vangen, gevangen zijnde, zingen de Matroosen gemeenelijk:

Na geen ziekte wij nu vragen,
Hier is onze Medicijn,
Die ons kwalen kan verjagen,
Hier moet op gedronken zijn."

(*Het Schoerlden Kronyk.*)

J. J. NIEUWENHUYSEN.

Damast Lijnwaad. »1595. Dient niet verswegen, dat binnen *Alkmaar* een perzoon genaamt PASQUIER LAMMERTYN heeft gevonden een konste om in 't Linnen te weven, door trekwerk, alderhande Beelden, Historien, Veltslagen, ja alles wat iemand begeert, 't welk nooit te vooren is gezien of gevonden, voor welke konste hy van de Heeren Staten Generaal, Octroi gekregen heeft voor ettelijke jaren." —

(D. BURGER VAN SCHOOREL, *Chronyk van de stad Medenblik*, 't *Amsterdam*, 1710, in 8°. bl. 104.)

J. J. NIEUWENHUYSEN.

Een brief van G. K. van Hogendorp. Onlangs vond ik onder eenige oude papieren, die men juist gereed was te vernietigen, den volgenden brief van den edelen GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP, die, naar het mij voorkomt, wel een plaatsje in DE NAVORSCHER verdient.

Ik wil er alleen nog bijvoegen, dat het Joodsche gezin, waarvan hier sprake is, en welks bekeering destijds nog al de aandacht trok, zoo goed geholpen werd en zich die ondersteuning zoo waardig maakte, dat de nakomelingen daarvan tegenwoordig eene vrij bekende en geachte familie uitmaken.

Adrichem bij de *Beverwijk*, 18 Nov. 1806.

Weleerwaarde Heer!

Mij is Uweleerwaarde Missive over zeker Joodsch Huisgezin geworden, en ik wenschte in eene betere gelegenheid te verkeeren om inzamelingen voor hetzelve te doen.

Dan ik leef sedert een jaar hier buiten, en heb *Amsterdam* verlaaten tot dat de vrede en andere tijden mij toelaaten er met vrugt werkzaam te zijn. Mijne onderneeming aan de *Kaap de Goede Hoop* is op alle mogelijke wijzen gedwarsboomd geworden, en het schijnt er op aangelegd te zijn, om mij den moed te beneemen.

Ik geloof derhalven aan de stille wenken des Heeren te gehoorzamen, met mij geheel toe te wijden aan de zorgen voor eene Chrislijke opvoeding mijner agt kinderen, die mij overvloedig bezig houden en mijn hart van eene weereld af te trekken, die Hij regeert, wiens wegen niet onze wegen zijn, en voor wien het ons past eerbiedig te zwijgen.

Ik sluit derhalven slegts eene bijdrage van mij zelven hierin, en smeeke wijders des Heeren zegen over de poogingen tot onderstand voor deze arme lieden af. Waarmede de eer heb te verblijven

Wel Eerwaarde Heer
U Wel Eerwaarde
Gehoorzame dienaar
G. K. VAN HOGENDORP.

φ^2—φ.

Grafschrift te Spaarndam (zie *Nav.* IV. bl 353). Ten dezen opzigte deel ik nog mede dat men in de *Nederl. Jaerboeken* voor Februarij 1754, bl. 119, leest:

Haerlem. Den 5ⁿ dezer Sprokkelmaend is te *Sparendam* overleden de Heer N. S. CRUQIUS, die zich in zijn leven beroemd heeft gemaakt door zijn kundigheid in de gesteldtenis des lands en deszelfs rivieren, en inzonderheid ook door de uitgave zijner keurige groote kaert van *Delfland* enz. Zijn E. had in 't gepasseerde jaer een steen laten vervaardigen met dit opschrift, dat toen letterlijk gecopieerd is. (Hier volgt het in DE NAVORSCHER medegedeelde opschrift.)

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat niet de Kerkmeesters, maar CRUQIUS zelf het opschrift heeft laten vervaardigen.

φ^2—φ.

VRAGEN.

296. — *Wapens van geslachten, meest Stichtsche en Overijsselsche, verlangd.* Men zal mij verpligten door de opgave der wapens van de navolgende geslachten:

1. BARDES *van Warmenhuizen*; 2. BAEXEN *van Coninxvrij*; 3. DE WAEL *van Vronesteijn*; 4. VAN BEUNINGEN; 5. VAN BEVERNINGK; 6. VAN ALVERINGEN; 7. VAN BOMBERGEN; 8. ZEGERS *van Wassenhoven*; 9. VAN WAVEREN; 10. MUSCH; 11. VAN GOCH; 12. HOP; 13. BUIJS; 14. NOOMS *van Aarlanderveen*; 15. VAN BESTEN; 16. ANSSEN; 17. TEN BUSSCHE; 18. STECKE; 19. GRAES; 20. HAGEN; 21. RAMMELMAN; 22. TEN WATER; 23. WERMELOE; 24. VAN DER HELL; 26. VAN ZELLER; 26. VAN TELLICHT; 27. STEPRAEDT; 28. GRAUWERT; 29. SOUDENBALCH; 30. UTEN GOIE; 31. PROEIS; 32. LANDSCROON; 33. PAUW; 34. FOEIJT; 35. BOGAERT; 36. KNOOP; 37. VELDHUIZEN. Die, welke voorkomen op de N°. 2, 3, 28 tot 37, behooren tot het Sticht van *Utrecht*; terwijl die, voorkomende onder N°. 15 tot 24, zoo mij berigt is, te vinden zijn op de *Wapenkaart der Edelen van Overijssel*, uitgegeven door ANTONIS VAN MIERLO.

M°.

297. — *Anonyme werken over vaderlandsche geschiedenis.* Zijn de schrijvers bekend van de navolgende werken, als:

1°. *Nassouser Heldens Pronk-Toonneel, t' Amsterdam bij* JAN JANSEN, *in 't jaar* 1663.

2°. *Historisch Verhaal van de wereld-vermaarde noodlottige Clausul in het vierde Artikel van de Rijswijksche Vrede*, enz. *Te Delft bij* REINIER BOITET, 1737.

3°. *Historie van den Jegenwoordig geëindigden Oorlog in Vlaanderen en Brabant, van zijn eerste Begin in den jare* 1743 *tot deszelfs einde door den Vrede van Aken in den jare* 1748, enz. *door* J. D. J. *Amsterdam bij* STEVEN VAN ESVELDT, *Boekverkoper in de Beurssteeg*, 1749.

4°. *Waerachtige Historie van 't Geslachte, Geboorte, Leven, Bedrijf, Gevangenisse, Examinatie, Bekentenisse, Rechters, Proceduren, Brieven, laatste Woerden, en Doodt van wijlen Heer* J. VAN OLDENBARNEVELT, enz. *Neffens sijn Remonstrantie aen hare Ed. Groot Mog. Alsmede de sententien van* JOHAN VAN OLDEN-BARNEVELT, GILLIS VAN LEDENBERGH, HUGO DE GROOT, *en* ROMBOUT HOOGERBEETS, *t' Amsterdam, bij* JOSUA VAN DER STRATEN, Anno 1669.

5°. *Gebouwen, Gezigten en Oudheden der stad Amsterdam. Met Figuuren. Te Haarlem, bij* JOHANNES MARSHOORN, MDCCXXXVI.

6°. *Histoire des Comtes de Flandre, depuis l'établissement de ses Souverains, jusques à la Paix générale de Ryswick, en* 1697. *A la Haye, chez* MEYNDERT UYTWERF, *et* LOUIS *et* HENRI VAN DOLE, *Marchands Libraires.* M. DC. XCVIII.

7°. *Iets voor Dordrecht door* X. MDCCLXXXIII.

M°.

---

298. — *Geslacht van Dyck.* Mij zijn bekend: A. CHARLES VAN DYCK, Kolonel, geh. met MARGRIET NANNINCX, ouders (onder anderen) van 1. CHARLES geb. 1651, jong overleden, wiens peten, volgens mijne familie-aanteekeningen waren: BERNARD COENERS of COENDERS en jonkvr. ANNA CATS, 2. CAREL geb. 1655, wiens peten waren: JOHANN STANGERUS en DIEDERIK VIJGH. — B. HEYNDRIK VAN DYCK, geh. met *a*) DYNA LEENDERTSD. ...... *b*) JOHANNA VAN MOLENHOUCK. Uit het *eerste* huwelijk werd geboren o. a. 1. DYNA geb. 1649, wier peten waren: GIJSBERT VAN DYCK en jonkvr. DEDEL. Uit het tweede huwelijk o. a. 2. ABRAHAM geb. 1652, wiens peten waren: DIRK VAN DER LISSE (burg. te *'s Gravenhage* 1660—1668) en MAAIKE BERGHANS of BERGHENS. — C. MARIA VAN DYCK geh. met Jhr. DIRK (of DIEDERIK) VYGH, ouders (onder anderen) van 1. FREDERIK geb. 1655, wiens peet de Kolonel VIJGH was, 2. THEODORA CHARLOTTA geb. 1659, wier peten waren CHARLES VAN DYCK en HELENA VYGH.

Kan iemand mij ook opgeven:

1°. den geslachtsnaam der *eerste* vrouw van HENDRIK VAN DYCK?

2°. den graad van verwantschap, waarin A. CHARLES, B HEYNDRIK en C. MARIA, allen te *'s Gravenhage* gevestigd, elkander bestonden?

3°. de namen der ouders van Jhr. D. VYGH?

L. C. D. v. D.

299. — *Plannen voor den in* 1671 *voltooiden bouw eener tweede kerk voor de Lutherschen te Amsterdam.* Tusschen 1820 en 1824 zag ik op eene auctie bij den boekhandelaar SCHEURLEER, in de Veenestraat te *'s Gravenhage*, eene verzameling van *plannen* verkoopen voor den bouw eener *tweede* Luthersche kerk te *Amsterdam.* Zoo ik mij wel herinner, waren ze *geteekend*, met uitzondering van een, welks ontwerper die kerk bedoelde te plaatsen op het midden van de Botermarkt, en haar te voorzien van een vrij hoogen toren. Dat moet geweest zijn het bouwplan van Mr. NICOLAAS LIESTING, dat in *plaatdruk* bestaat.

Gaarne zou ik weten waar die verzameling is gebleven. Mogt DE NAVORSCHER den toenmaligen kooper of den tegenwoordigen bezitter weten uit te vinden, zoo zou ik mij daarvan gaarne zien onderrigt, ten einde mij tot den bezitter te kunnen wenden met het verzoek om inzage.

SCHULTZ JACOBI.

300. — *Penning op Joh. Meier.* Is de volgende penning ook bij een' der Heeren Navorschers bekend, daar ik hem nergens beschreven vind.

Voorzijde. Op eene tafel rust een gelauwerd doodshoofd op twee kruiselings geplaatste beenderen, op een der hoeken staat eene uitgebluschte lamp, achter het hoofd ligt een zandlooper en staat eene zeis, op zijde staat een pot met bloemen, boven zweeft eene duif omgeven met een' stralen krans, in de rondte ter helfte der oppervlakte: Was ist das Zeitliche bey dem Ewigem (in gewone schrijfletter).

Keerzijde. Binnen een' bladerkrans in gewone schrijfletters: A. C. 1677. 3 Jun. JOH. MEIJER Brem. vir Bon. erud. Jur. et Phil. deliciae. Obi *Lugd Bat.* aet 26 tanta In Deū Fidu. ut eū nasci putatq ita vixerat. ut S Dvir' sib. et Mund. Jā dud. demort. videret Felic. Quor. Vit. sic mors cor. n. mors vitae exord sempi.

A. H. G. FOKKE.

---

301. — *Overijsselsche penning.* Ik bezit een' zilveren penning ter dikte ongeveer van een' rijksdaalder, en van 48 streep middellijn. Aan de eene zijde ziet men een stekelvarken, aangevallen door drie honden, met een veld, waarop een boom en eenige struiken. Omschrift *Nemo laeditur nisi a seipso* en onder aan *Vivat Transi* en tusschen deze beide woorden het wapen van *Overijssel.* Aan de andere zijde twee elkander omhelzende beelden of personen ieder met een sterretje boven het hoofd, en bovenaan eene stralende wolk waarin drie sterren. De grond is eene stad aan eene rivier (*Deventer?*). Het omschrift is *Vincit Amor Mortem Caetera mortis erunt* en tusschen elk tweetal woorden de wapens der steden *Deventer*, *Kampen*, *Zwol.* Bij welke gelegenheid is deze penning vervaardigd? En is zij ook ergens afgebeeld? Heeft zij ook betrekking op de scheuring der Statenvergadering van *Overijssel* en de verzoening in 1657? C. J.

302. — *Kamperpenning.* Ik bezit een' zilveren penning, waarop aan de eene zijde *Honoris et Moris ergo Anno* CIↃ CI IIIC (1597?), aan de andere zijde twee staande leeuwen een doek vast houdende, waarop het wapen der stad *Kampen*, met het omschrift *Libera Civitas Imperialis Campen*, met eene lelie als muntmeestersteeken. Zij is iets dunner dan een rijksdaalder en heeft eene middellijn van 45 streep. Is het aangeduide jaartal 1597? en waarvoor is de penning geslagen? Is het teeken ook van den muntmeester HENDRIK WIJNTGENS, die deze betrekking te *Kampen* bekleedde in het laatst der XVIde eeuw? (Zie *Overijss. Alm. v. Oudh. en Lett.* 1855, blz. 106 en 114). En wat beteekent het voorgemelde opschrift?

C. J.

303. — *Het geslacht van Borssele.* In de consideratiën van de ridderschap van *Utrecht*, op de bewijzen van adeldom, door den heer P. J. VAN BORSSELE VAN DER HOOGE overgelegd, te vinden in de *Ned. Jaerboeken* voor 1758, wordt vermeld, dat er in de Kerk te *Bergen op Zoom* een rouwbord met grafschrift was geweest, waaruit bleek, dat aldaar begraven lag het laatste mannelijk oir van het geslacht VAN BORSSELE. Kan men mij ook mededeelen, welke V. B., volgens dat grafschrift, als de laatste van zijn geslacht werd aangemerkt?

$\varphi^2 - \varphi$.

304. — *Wapenbord van van der Merwede.* Waar berust thans het navolgende wapenbord en van welken VAN DE MERWEDE is het, dat sedert het laatste der XVIde eeuw in de groote kerk te *Heusden* gehangen heeft? In 't midden: VAN DER MERWEDE: van keel, met eene faas van zilver, beladen met 15 besans van goud. Links: 1°. VAN DE MERWEDE; 2°. UITWIJK: van sabel met twee zalmen van goud; 3°. BRUHELL: van sabel met drie posthoorns van goud; 4°. VAN WIJCK: van goud, met twee raderen van keel, gedeeld van sabel. Regts: 1°. ZANDWIJK: van keel met een klimmenden leeuw van zilver; 2°. DEELS, van zilver met twee baren van sabel; 3°. DUERN, getand van zilver en sabel in zes stukken; 4°. DELWIJNEN, van goud met eene ster van sabel, gedeeld van......

Q. V. U.

305. — *Blazoenen van Rederijkerskamers te Beverwijk.* In A. LOOSJES PZ., *Hollands Arkadia.* Haarl. 1804, is op bl. 523 aangeteekend, dat er nog in October 1804 op het stadhuis te *Beverwijk* aanwezig waren *vijf oude Blazoenen van Rederijkerkamers*, en wel van de kamers *De witte lelij* aldaar, *De witte angieren* en *De wijngaertrancken* te *Haarlem*, *De eglantier onder de doornen* te *Amsterdam* en *De roode roosen* te *Schiedam.* Zeker kent dan ook de Heer A. J. VAN DER AA in zijn thans verschijnend werk *Ons Vaderland en zijne bewoners*, der stede *Beverwijk* te veel eer toe, als hij op bl. 133 het volgende zegt: „Van de *vijf* kamers der rethorijkers of rederijkers, waardoor deze plaats (*Beverwijk*) in de vijftiende en zestiende eeuw *beroemd* was, worden nog de verschillende blazoenen bewaard". — Maar 't geeft mij aanleiding tot de vraag: bij welke gelegenheid die blazoenen daar gekomen zijn?

J. J. NIEUWENHUYSEN.

306. — *Bouwmeester van de Domkerk te Munster.* Men zegt, dat deze de vrijheid bedong, om een' pilaar bij of in die kerk te plaatsen, waarop hij naar goedvinden afbeeldsels maken mogt. Dit werd hem toegestaan, en hij maakte op dien pilaar een' aap, een schaap en een varken; naderhand door den Bisschop gevraagd zijnde naar de beteekenis, gaf hij ten antwoord, dat zulks op de geestelijkheid zag, waarmede hij wilde zeggen: *apenspel* spelen wij, *schaapskleederen* dragen wij en een *zwijnsleven* voeren wij.

Men zegt, dat die pilaar nog aanwezig is, wie kan hierover iets mede deelen? PRINS.

307. — *Shakspeare in 't Spaansch.* In 't belang eener *Algemeene Bibliographie van* SHAKSPEARE'S *werken*, zou 't mij bijzonder aangenaam zijn, van een' deskundige te mogen vernemen, of er in den loop dezer eeuw Spaansche of Portugesche overzettingen van SHAKSPEARE'S Dramatische werken zijn in 't licht gegeven. Opgaaf van de namen der vertalers en het jaar der verschijning zijn daarbij zeer gewenscht. J. M.

308. — *Geslacht van Nettelhorst.* Wie weet mij iets mede te deelen van het geslacht van NETTELHORST, dat tot stamhuis het kasteel van dien naam had, nog bestaande en op ongeveer drie kwartier uur gaans van de stad *Lochem* gelegen, een schild van zilver met een van keel en goud geschaakt kruis voerde en ook voor de havezathe den *Boedelhof* in de ridderschap van de graafschap *Zutphen* beschreven moet geweest zijn?

Van dit geslacht zijn mij alleen bekend: LAMBERT, die in 1227 in den slag bij *Ane* sneuvelde en GIJSBERT, die in 1418 het verbond van Ridderschap en steden van *Gelre* en *Zutphen* mede bezegelde. Het stamhuis bezat het niet lang, want reeds in de XVde eeuw was dit in het bezit van het geslacht van METHELEN.

Het geslacht van NETTELHORST schijnt reeds in de XVIde eeuw uitgestorven te zijn geweest.

Q. X. Z.

309. — *Nederlandsche koloniën in Duitschland.* Mijne vraag naar de bronnen voor eene geschiedenis van de merkwaardigste Nederlandsche landverhuizingen, zie *Nav.* V, Vr. LXXXI, bl. 133, bleef tot mijn leedwezen onbeantwoord. Ik zou er misschien niet op terug gekomen zijn, indien ik in de *Revue Brittannique* voor November 1855, niet toevallig had gezien, dat de Hoogleeraar ARENDT in de Kon. Belg. Akad. de aandacht op dezelfde zaak heeft gevestigd, en daarbij spreekt van J. EELKENS, *De Belgis seculo XII in Germaniam adventis, variisque institutis atque juribus ex eorum adventu ortis* 1770, welk werk in het Fransch schijnt vertaald te zijn, en ook nog aanhaalt DE WERSEBE, *ueber die niederländischen Colonien welche in nordlichen Deutschland in zwölften Jahrhundert gestiftet werden*, 1815.

Is er ook in Noord-Nederland aan deze belangrijke zaak iets gedaan, en waar kan men er wat van vinden?

$\varphi^2 - \varphi$.

310. — *Stratocharacter.* In UIJTENBOGAERTS *Leven, Kerckel. bedien. en verantwoordingh* enz., 2de druk, 1646, bl. 278, vind ik, dat hij te *Brussel* aan een' pater WINTERSHOVEN van *Utrecht*, op diens verzoek, een boek ter leen gaf, getiteld: *Stratocharacter*, dat in *Holland* uitgegeven was. Ik heb niet kunnen uitvorschen, welk werk dat kan geweest zijn, en van hoedanigen inhoud. Door DE NAVORSCHER hoop ik daaromtrent ingelicht te worden. J. C. K.

311. — *De naam Lamoraal.* Deze doop- of voornaam, eigen aan de geslachten van LIGNE, ST. ALDEGONDE-NOIRCARMES, VAN GEND *gezegd* VILLAIN, VAN DEN BERGHE DE LIMMINGEN, EGMONT, VAN DER NOOT, RENGERS en anderen, wordt, zoo het schijnt, door enkele personen (zoo als de Heeren VAN GEUSAU en WICHERS), die mede dezen naam voeren, voor een' geslachtsnaam gehouden, en als dusdanig gebezigd. Zelfs heeft, naar mij verzekerd is, *laatstgenoemde*, ofschoon genoegzaam uit den droom geholpen, dezen doopnaam op alle zijne kinderen, bij wijze van geslachtsnaam doen overgaan.

Kent men den oorsprong van dezen naam, die, volgens DE THOU, (*) afgeleid is van het Turksche AMURATH? M°.

312. — *Geslachten van den Dorpe en Paets.* Was het geslacht VAN DEN DORPE, waartoe behoorde Mr. HIERONYMUS VAN DEN DORPE, 1504 Raad in den Grooten Raad te *Mechelen*, onderscheiden van dat van VAN DORP, gesproten uit den stam der WASSENAEREN?

ANNA VAN DEN DORPE, dochter van HENDRIK HIERONYMUSZ. en van ANNA VAN CULENBURGH, was volgens GOUTHOEVEN, bl. 109, gehuwd aan *Jonch.* NICLAES PAETS, op *Santhorst* bij *Leyden*. — Welk wapen voerde dit geslacht van PAETS, en behoorde het tot den ouden Hollandschen adel? M°.

313. — *Oud grafschrift.* Bij KOK, *Vad. Woordenboek*, dl. IX. bl. 67, vindt men het volgende grafschrift op JACOB VAN DER CAPELLEN VAN DER WONINGEN, dat in de kerk van het klooster *Marien Vrede*, door diens vader JOHAN VAN DER CAPELLEN gesticht, zoude zijn te lezen geweest:

Ut post bella policella DE CAPELLA JACOBO reseretur
deprecati fundatoris filio
Cujus Pater primus later fundi stater exstat grandi
precio.

Welke is de letterlijke vertaling van het grafschrift? R. W. T.

314. — *Een kruidkundig werk.* Ik heb onder mij een kruidkundig werk in de Hoogduitsche taal, met gekleurde houtsneden, in fol., blijkbaar tot de eerste voortbrengselen der drukkunst behoorende. Het is zonder titel, en ook aan het slot is de naam des drukkers, als doorgaans bij dergelijke oude boeken het geval is, niet te vinden. Het begin luidt: „Offt und vil habe ich by mir selbst betracht die wūdersam werck des Schepfers der natur wie er am anbeginde de hymel hait beschaffen und gezieret mit schonen leuchtenden sternen den er zu influssen in alles das under den hymel ist krafft und macht geben hait." Het slot: „Alle diss furgeschrieben meynūg des harns sint die wirdigen meyster AUICENNA AEGIDIUS und YSAAC et cetera bestedigen. Furter volget das funfft und das lest deyl diss buchs." (Dit is het register). Gelijk men uit het bovenstaande ziet ontbreekt de interpunctie, behalve het punt: dit is mede het geval met de paginatie. Aangenaam zoude het mij zijn, omtrent dit werk eenige inlichtingen te ontvangen, alsmede of het tot de zeldzame boeken gerekend mag worden, en welke de prijs is, dien het doorgaans opbrengt. TRAJ.-MOS.

(*) *Thuana*, *Cologne* 1694, p. 432.

315. — *A. Bloemaert en J. B. Wuytiers.* In een atlas van platen en portretten, tot de vaderlandsche geschiedenis betrekking hebbende, komen twee portretten voor van personen, omtrent wier levensbijzonderheden ik geene de minste berigten kan vinden in de mij ter dienste staande werken. Ze zijn de volgende:

1°. Het portret van een' Roomsch geestelijke naar de schilderij van J. VER SPRONCK, gegraveerd door J. SUYDERHOEF, met dit bijschrift van VONDEL:

De Hollantsche AUGUSTYN zagh met eene afgekeertheit
En onbevlekt oog dees snoode weerelt aen,
Die hij met bloemen van godtvruchte godgeleerdheit
Aen 't Sparen heeft bezaeit, daer zijn voetstappen staen,
En wijzen langs wat wegh men Gode moet genaecken.
Dees print verbeelt u slechts de schaduwe des mans.
De kunst kon 't wezen der verheve deught niet raecken.
De ziel van BLOEMAERT blinkt nu noch met schooner glans.

2°. Mede het portret van een' Roomsch geestelijke, ten voeten uit op een rustbed liggende met opgeheven handen. Aan het hoofdeneinde staat een wierookvat, terwijl aan het voeteneinde eene omgekeerde fakkel ligt, waarboven eene tafel staat, waarop een kruisbeeld tusschen twee brandende kaarsen. Aan den bovenkant regts komt eene hand, die eene bazuin houdt uit de wolken. Boven staat: TH. MATHAM *fecit. Beati mortui qui in Domino moriuntur. Apoc.* 14. *Anno* 1660. Het onderschrift luidt: *Rdus. Dominus* JOHANNES BANNING WUYTIERS, *Amstelredamensis*, *natus A°.* CHRISTI *MDXCI, Consecr. Sacerdos A°. MDCXIX, Obiit A°. MDCXLVII.*

TRAJ.-MOS.

316. — *Van den Ende.* In een der vorige jaargangen van DE NAVORSCHER is er een enkele maal sprake geweest van SPINOZA's leermeester VAN DEN ENDE, die evenwel als bijlooper van den vermaarden wijsgeer slechts ter loops aangehaald en behandeld is. Gevoelt een der heeren Navorschers nu ook lust en belangstelling genoeg om dien zonderlingen en hoogst avontuurlijken persoon wat van naderbij te bezien en om in verband met de „*Spinoza*" van BERTHOLD AUERBACH en de „*Latréaumont*" van EUGÈNE SUE, de volgende punten tot meerdere klaarheid te brengen?

1°. Was VAN DEN ENDE gedurende zijne twintigjarige inwoning te *Amsterdam* (1647—1667) een geacht fatsoenlijk burger dezer stad, of slechts een soort van avonturier of kwakzalver? Zijn langdurig en onafgebroken verblijf, zijn omgang, het huwelijk zijner dochter en enkele bijzonderheden meer maken het laatste eenigzins onwaarschijnlijk; maar welk was dan eigenlijk zijn beroep, oefende hij de geneeskunde uit als kostwinning, en gaf hij onderwijs in talen en in philosophie uit liefhebberij, of wel omgekeerd, was hij taalmeester van professie en Docter of Empiricus uit liefde voor het vak? In welke qualiteit had hij overigens den meesten naam en in welke was die reputatie het meest verdiend?

2°. Indien de zoo boeijende en overlezenswaardige roman van EUGÈNE SUE (de hier bovenaangehaalde „*Latréaumont*"), onverminderd de echte bescheiden, welke hij tot staving der hoofdfeiten heeft overgelegd, toch grootendeels grepen uit zijne weelderige verbeeldingskracht bevat, bestaan er dan in *Nederland*, inzonderheid te *Amsterdam*, niet meer zekere bronnen, waaruit de motieven zouden te putten zijn, die VAN

DEN ENDE genoopt hebben *Amsterdam* te verlaten en zich te *Parijs* neder te zetten, om er weinige jaren daarna, gewikkeld in ROHANS kinderachtige zamenzwering, een' schandelijken dood te ondergaan?

3°. En indien VAN DEN ENDE iets anders was dan een gemeene warkop of woelwater en hij door veelzijdige kundigheden en onberispelijk levensgedrag werkelijk aanspraak mogt maken op de hoogschatting zijner land- en tijdgenooten, van waar dan de diepe minachting en verlatenheid, waarin hij, afgescheiden van zijn strafbaar politiek vergrijp te *Parijs*, vervallen was.... zoo verregaand verlaten, veracht en wreedelijk verguisd, dat de scherpregter zelfs den verdoolden 73jarigen grijsaard noch te laag voor zijne handgreep keurde, en hem met een „pendez-moi *celà*" aan zijne onderbeulen toesmeet?

4°. „De schoolmeester storf als een Atheist, maer de andere (ROHAN, DE PRÉAU, enz.) als Rooms-Catholijken" zegt „*de Hollandtze Mercurius*" van November 1674 in zijne berigten uit „*Vranckrijck*"; doch daar volgens de Fransche officiële zienswijze van dien tijd de middelweg tusschen on- en bijgeloof niet aangenomen werd, zoude het onbillijk zijn om op grond van dat berigt alleen den „schoolmeester" op de lijst der Godloochenaars te plaatsen, waartoe zijn gegeven onderwijs aan SPINOZA misschien? eenig meerder regt zoude geven. Hoe het ook zij, bestaan er geschriften van of over VAN DEN ENDE, waarin zijne Godsdienstige en staatkundige gevoelens nader ontwikkeld worden, en die ons met eenige zekerheid daaromtrent tot eene gevestigde meening kunnen leiden?

5°. Welke was VAN DEN ENDE'S voornaam? — SUE noemt hem AFINIUS, denkelijk omdat hij den regten naam niet wist, en het „AFINIUS" noch al paedagogisch klonk. — Mr. P. A. S. VAN LIMBURG BROUWER, die in *de Gids* van het werk van AUERBACH een overzigt gegeven en het aangeprezen heeft, schrijft in eene noot: „FR. VAN DEN ENDE," en eindelijk, bestaat er een „Gazophylace française" van zekeren CASPARIUS VAN DEN ENDE, schoolmeester te *Rotterdam*, die gansch niet onwaarschijnlijk wel de latere Amsterdamsche Medicus en Philosoof „AFINIUS" zoude hebben kunnen zijn. — MARS.

[Wij kunnen MARS op zijne vijfde vraag reeds terstond antwoord geven. De door hem bedoelde VAN DEN ENDE heette FRANCISCUS. Of hij een bloedverwant was van den woordenboekschrijver CASPARUS is mogelijk, maar een zoon van dezen, gelijk onze medearbeider ..ELSEVIER op gezag van RONKEMA, *Naamlijst der genoemde Genees- en Heelmeesters*, beweert (*Nav.* II. bl. 330), zal hij wel niet geweest zijn. Want CASPARUS V. D. E. werd geboren 1614 of 1615 (ald. bl. 330 en 331): CLARA MARIA, dochter van FRANCISCUS V. D. E. was in 1671 zeven en twintig jaren oud (ald. bl. 330): derhalve was CASPARUS dertig jaren ouder dan CLARA MARIA, een verschil van jaren wat al te klein om hier aan grootvader en kleindochter te kunnen denken.]

---

317. — *Verzameling van schildersportretten.* In mijn bezit is eene verzameling in folio gegraveerde schildersportretten. De gegraveerde titel bevat eenige vliegende engeltjes en twee vierregelige Latijnsche versjes. Daarna volgen 68 portretten met Latijnsche versjes als bijschriften:

De portretten zijn als volgt genommerd.

1. HUBERTUS AB EYCK, JOANNIS *frater*. 2. JOANNES AB EYCK. 3. ROGERUS, *Bruxellensis*. 4. THEODORUS, *Harlemius*. 5. ALBERTUS DURERUS, *Norebergensis*. Achter diens hoofd is een schild gegraveerd, waarop men leest: *Cum privilegio Ord. gen. foeder. Inf. germ. provinc. Pars* II Hh = (H. HONDIUS) *excud*. Hieruit, alsmede uit de vergelijking met hetgeen voorkomt in de mededeeling van V. D. N. in het *Bijblad* 1853, bl xiv, blijkt, dat deze verzameling los geraakt zijnde, verkeerd genommerd is. 6. CORNELIUS ENGELBERT, *Leidanus*, Aetat. 60, 1528. 7. BERNARDUS, *Brvxellensis*. 8. LUCAS LEIDANUS. Onder het vierregelig bijschrift staat D. LAMPRONIUS, vroeger vermeld. 9. JOANNES HOLLANDUS, *Antverpianus* (sic). 10. QUINTUS MESIUS, *Antverpianus* (sic). 11. HIERONIMUS BOSCHIUS. 12. PETRUS COECKE. 13. JOACHIMUS, *Dionantensis*. 14. HENRICUS BLESIUS, *Bovinas*. 15. LUCAS GASSCHES, *Helmontanus*. 16. LAMBERTUS LOMBARDUS, *Leodiensis*. 17. JOANNES HOLBENUS, *Basilensis*.— Op den achtergrond van vele portretten vindt men het *genre* van den schilder aangeduid. Zoo vertoont de achtergrond achter HOLBEINS portret den dood, eene non wegvoerende. 18. JOANNES MAJUS. 19. JOANNES MABUSIUS. 20. JUSTUS CLIVENSIS, *Anverpianus* (sic). 21. HENRICUS ALDEGREVEN, *Vestphalus*. 22. CORNELIUS VISSCHERUS, *Goudanus*. 23. HENRICUS CLIVENSIS, *Antverp*. 24. ANTONIUS MONES, *Ultrajectinus*. 25. MATTHIAS COCUS, *Anverpian*. HIERONYMI *frater*. 26. GUILIELMUS CAJUS, *Bredanus*. 27. PETRUS BRVEGEL (sic). In den HS. index, achter deze verzameling gevoegd, heeft een andere hand, maar toch van oude dagteekening, den scheldnaam *peerdendr.l* gevoegd. 28. JOANNES SCORELLUS, *Batavus*. 29. JOACHIMUS BUECKELAER, *Antverp*. 30. FRANCISCUS FLORUS, *Anverp*. 31. CRISPIANUS BROECHIUS. *Antverp*. 32. PETRUS PETRI LONGUS, *Amstelr*. 33. MARTINUS HEMSKERKIUS, *Harl*. 34. HUBERTUS GOLTSIUS, *Venlois*. 35. ANTONIUS BLOCLANDUS, *Batavus*. 36. FRANCISCUS POMBASIUS, *Brugensis*. 37. MICHAEL COEXIUS, *Mechliniens*. — Op den achtergrond lees ik: S. FRISIUS f. (wie was deze?). — 38. THEOD. BERNARDUS, *Amsteldamen*. 39. JOANNES BOLLIUS, *Mechliniensis*. 40. AEGIDIUS MOSTART, *Flander*. 41. GEORGIUS HOEFNAGLIUS, *Antv*. 42. ARNOLDUS MYTENUS, *Bruxell*. 43. JODOCUS WINGIUS, *Bruxell*. 44. MARTINUS VOSSIUS, *Antverpian*. 45. JOANNES VREDEMANNUS, *Frisius Leovardiensis*. Zie over dezen *Nav*. IV. bl. 192; V. bl. 49—50. 46. JOANNES STRADANUS, *Brugens*. — Bij dezen leest men *Pars*. III, HENR. HONDIUS, excudit cum privil. 47. AEGIDIUS CONINXLOO, *Antverpian*. 48. BARTHOLOMAEUS SPRANGERUS, *Antverp*. 49. CORNELIUS KETEL, *Goudanus*. 50. MICHAEL MIREVELT, *Delphensis*. 51. HENRICUS GOLTZIUS, *Mulbracht*. 52. HENRICUS VROOM, *Harlemensis*. 53. PAULUS BRILLIUS, *Antverp*. 54. CORNEL. CORNELII, *Harlemensis*, Aetat 22, 1584. 55. GERARDUS PETRI, *Amstelred*. 56. JACOBUS DE GEYN, *Antverp*. 57. OTTO VENIUS, *Leidanus*, Aetat. 22. 58. ADAMUS FRANCOFURTENSIS, *Elsheynnen*. 59. ABRAHAMUS BLOEMAERT, *Batavus*. 60. FRANCISCUS BADENSIS, *Antverp*. 61*a*. CHRISTIANUS QUEBORNUS, *Antv*. 61*b*. FLORENTIUS DIKIAS, *Harlemens*. 62. JOANNES AQUANUS, *Coloniensis*. 63. ADRIANUS DE VRIES, *Hagiensis*. 64. ISAACUS OLIVERUS, *Anglus*. 65. JODOCUS MOMPERUS, *Antverp*. 66. JACOBUS BINCKIUS, *German*. — Deze draagt een doodshoofd op zijne borst. 67. CAROLUS VER-MANDERUS.

Door de N°. 61*a* en *b* zijn er 68 portretten en uit de HS. index blijkt nog, dat dat van PETRUS HARLINGENSIS ontbreekt. Voegt men hierbij de titelplaat, dan bekomt men het vroeger opgegeven getal van 70 platen. De inzender dezer bijdrage vraagt, of boven beschrevene collectie ook betrekking heeft tot het *Schilderboeck van* VAN MANDER, *Amst*. 1616/17/18?

J. D.
L.

---

318. — „*Meisje, deelend in 'tgenot.*" Eenigen tijd geleden, kwam mij het volgende versje in handen:

Meisje, deelend in 't genot,
Neen, gij weet niet welk een lot

Later leeftijd is beschoren,
Speel en dartel, blij van zin;
Laat u 't kaartenhuis bekoren,
Veelligt stort het morgen in.

Wie deelt mij de verdere coupletten mede, indien er meer van zijn? En wie is de maker?

PRIMO.

---

319. — *Everhard van der Eze, Geestelijke.* Tot de meest bekende Nederlandsche geestelijken van de XIVde eeuw, behoort zeker EVERHARD VAN DER EZE. Hij schijnt een zoon geweest te zijn van Heer JOHAN VAN DER EZE, ridder, ten minste in de rekeningen van *Deventer* vindt men:

1381. Item bi — de schepenen — met Heeren EVERD JOHANSZOON VAN DER EZE do si HELMICH WENEMERS zone gheprovet hadde van zire zuecten dat hi uytzet set was."

In de *Oudheden en gestichten van Deventer* leest men van hem in dl. II. bl. 311, eenige bijzonderheden, waaruit blijkt, dat hij eerst een hevig tegenstander, maar naderhand een boezemvriend van den beroemden GERARDUS MAGNUS geweest is; dat hij de geestelijken en leden van het huis van Heer FLORIS RADEWIJN te *Deventer* naar *Vrendeswegen* bij *Northorn* heeft overgebragt, en in 1394 den regel der reguliere kanoniken heeft voorgeschreven, enz.; dat hij, in 1400 Pastoor te *Almelo* zijnde, eenige kanoniken uit het convent van *Bethlehem* te *Zwolle* naar het convent van O. L. Vrouwe te *Nuis* heeft overgebragt, en er de kerkelijke tucht verbeterde; voorts dat hij den 1sten April 1404 zou gestorven zijn (bl. 114).

In het jaar 1400 werd hij door KATHARINA VAN BEIJEREN, Hertogin van *Gelre*, tot een der beschikkers van haren uitersten wil benoemd.

In eenen brief, uitgegeven op St. Thomasdag 1389, komt een EVERARDUS DE HESE voor als Senior Vicarius van het kapittel te *Deventer* (DUMBAR, *Kerkelijk en wereldlijk Deventer*, bl. 312). Deze EVERARDUS was aan FOLKERUS ISEREN, ob. 24 September 1382, als Proost te *Deventer* opgevolgd. Het boek des levens gedenkt hem op den 23 December, zonder bijvoeging van het jaartal, dat in vele gevallen niet vermeld geworden is: »Obiit Dominus DE HEZE Decanus, qui contulit pro suo tricesimo faciendo per totum annum CX flor."

Zijn opvolger als proost was LUDOLFUS, die den 9 Februarij 1398 stierf.

Nu wenschte ik wel te weten, of EVERARDUS DE EZE en EVERARDUS DE HESE een en dezelfde persoon is. In dat geval zou hij niet tot aan zijn' dood toe proost geweest zijn, want (ofschoon ik er aan twijfel, dat EVERARD VAN DER EZE den 1sten April 1404 gestorven is, omdat die datum ook als sterfdag wordt opgegeven van EVERT, Heer van *Almelo*, die, als de Pastoor de zoon van JOHAN was, zijn oom geweest is) stellig was hij in 1400 nog in leven. — Dat hij, die in 1382 Proost werd, in 1389 Senior Vicarius genoemd wordt, schijnt het vermoeden te bevestigen, dat hij bij zijn leven van die waardigheid afstand heeft gedaan.

Ik moet hier nog bijvoegen, dat EZE en HESE meermalen verwisseld zijn geworden.

Het zal mij aangenaam zijn, omtrent het bovenstaande ingelicht te worden.

Q. X. Z.

---

320. — *Prentwerk van Cornelis Troost.* Gaarne wenschte ik te weten, hoevele platen tot dit prentwerk van onzen Hollandschen HOGARTH doorgaans gerekend worden te behooren, en of bij het verzamelen eenige volgorde kan of dient in acht genomen te worden. Bovendien zou ik wel willen vernemen de titels dier platen, en tevens opgegeven zien, of de voorstellingen — enkele zijn of schijnen aan blij- en kluchtspelen ontleend — eenige gebeurtenis of voorval ten grondslag gehad hebben, zoo als *Suypesteyn; de Ambassadeur van de Laberlotte.* Eindelijk is het denkbeeld, waarover COLLOT D'ESCURY in *Hollands Roem*, enz. dl.III. bl. 201 in de noot spreekt, om de kunstverzamelingen met eene nieuwe uitgave der prenten van TROOST te verrijken. doorgegaan en door ze in zekere orde te rangschikken, ze als tafereelen uit het burgerlijk leven der Hollanders in de XVIIIde eeuw te doen strekken? en zijn de teekeningen, onder den naam NELRI, — in het aangehaalde werk bl. 201 – 204 genoemd, — beschreven, ook door den druk algemeen gemaakt? — Wij vragen met de beantwoording dier vragen welligt veel. maar even als ze voor mij niet zonder belang zijn, zal menig lezer van DE NAVORSCHER en verzamelaar er gewis in deelen en ze der goedwillendheid van H. H. medewerkers aanbevelen.

H.

---

321. — *De Baron van Gersdorp.* Op bl. 279 van de *Beschrijving der stad Rotterdam*, teekent VAN REIJN aan, dat in de tweede helft der XVIIde eeuw, het gebruik van het ophangen van wapenborden in de kerken, zoozeer toenam, »dat men besloot, door het daarvoor vorderen van aanmerkelijke regten, de kerkelijke inkomsten te doen vermeerderen. De oudste geboekte post van dien aard (*) is van 1682, en de betaling tot *ƒ* 4 de voet gerekend; sedert treft men telkens de zoodanige aan, en daaronder van ongemeen groote ruitsgewijze borden, gelijk voor dat des Barons VAN GERSDORP, in 1719 opgehangen, tegen 112 Rhijnl. voeten, à *ƒ* 6 de voet betaald is."

Wie was deze Baron VAN GERSDORP?

M°.

---

322. — *Wapens van het geslacht Unia.* In FERWERDA's *Wapenboek* zijn mij vier verschillende wapens van dit geslacht voorgekomen, als: 1°. UNIA van *azuur*, met drie zespuntige sterren, 2 en 1 van goud, en een wassende maan *en pointe*; 2°. UNIA *van Mockema, tiercé en fasce*, het eerste van *azuur* met den *croissant contourné* van zilver; het tweede van goud met den leeuw *passant* van *sabel;* het derde van *azuur*, met de lelie van goud; 3°. UNIA *tot Wirdum*, van *azuur* met den *croissant contourné* van zilver; 4°. UNIA *tot Bly* (†), van *azuur*, met eene lelie van zilver, uit welke onder en boven korenaren(?) rijzen. In het *Stamboek van den Frieschen Adel*, vind ik evenwel slechts één wapen van UNIA (§), zijnde: *parti* van goud, met den halven adelaar van *sabel*, en van *azuur*, met den *croissant* van zilver, welke halve adelaar echter niet opgegeven wordt door FERWERDA, en ook niet te vinden is op een met het *Uniawapen* voorzien theeservies en bokaal (**), vroeger het eigendom der UNIA's van *Wirdum*, en thans in het bezit van een hunner afstammelingen van moeders zijde, bij wien ook bewaard worden de portretten van DOUWE CAREL VAN UNIA, diens vrouw LUTS VAN AYLVA en drie zonen, JULIUS, SIPPE en FRANS.

Is nu N°. 1 en 3 het oude stamwapen van dit geslacht, en N°. 2 dat van een' anderen tak dan die van *Wirdum*?

Is de halve adelaar vroeger in het wapen van dit geslacht geweest, en later weggelaten?

M°.

(*) te *Rotterdam*.

(†) In plaats van UNIA, zal men hier denkelijk moeten lezen, UNEMA *tot Bly*.

(§) Dl. II, pl. 35, N°. 206.

(**) Op deze bokaal bevinden zich de wapens van UNIA en CAMSTRA.

323. — *Bijlage tot de Vaderl. geschiedenis van Wagenaar.* Wie is de schrijver van het werkje getiteld: *Bijlage tot de Vaderlandsche historie door* J. WAGENAAR. *Kunnende mede dienen tot een Bijvoegsel op de Historie van het Stadhouderschap door den Heer Abt* RAYNAL, (*uit 't Fransch vertaald*), te Parijs, *ter drukkerij van* JEAN HARDY, MDCCLXXX?

In de opdragt, welke dus luidt: *Aan het volk van Nederland ter eeuwige gedagtenis van eenen hoogst verdienstelijken VaderlandschenRidder werd deze uitgave toegewijd, door hunnen heilwenschenden Landgenoot en Medeburger H. A.;* vindt men dus de Initialen H. A. Zijn dit nu de eerste letters van den naam des schrijvers of des vertalers, en welke is die naam?

QUAERENDO.

[Kan het ook P. VAN WOENSEL zijn?]

324. — *Leidsche Courant van Woensdag 27 Februarij* 1782. In de bovengenoemde *Bijlage tot de Vaderl. Historie,* door J. WAGENAAR, vindt men in het IIde deel eene noot, dit bevattende:

„Zie déclaratie van onsen dierb'ren Orange Vorst in de Hollandsche Leidsche Courant van Woensdag 27 Februarij 1782."

Wie der HH. Navorschers zoude mij nu willen verpligten door de opgave dier declaratie?

QUAERENDO.

325. — *Zwarte tournoisen.* Ik heb vermeld gevonden, dat in den jare 1334, op den 14den van Bloeimaand, Graaf WILLEM III van den Graaf van *Kleef* de helft van de stad en heerlijkheid van *Heusden* heeft gekocht voor 27 ponden zwarte tournoisen.

Daar nu onder zwarte tournoisen eene munt, uit koper vervaardigd, verstaan moet worden, en deze dan voorzeker van geringe waarde is, zoo vraag ik, of een der HH. Navorschers ook in staat zoude zijn om de juiste waarde der tournoisen op te geven, en tevens te bepalen,of er niet eene fout bij de opgave heeft plaats gehad, en het misschien niet 27000 zwarte tournoisen zoude moeten zijn?

QUAERENDO.

326. — *De Heer van Enghien.* Bij AREND (dl. II. st. 2. bl. 256) vindt men, dat SOHIER, Heer van *Enghien,* Hertog van *Athene* en Graaf van *Brienne,* op bevel van Hertog ALBRECHT uit het slot *Enghien* opgeligt en naar *Quesnoi* vervoerd werd, alwaar hij onthoofd is. Zoowel AREND als andere geschiedschrijvers verklaren, hiervan de juiste oorzaak niet te hebben kunnen ontdekken. Nu vraag ik, of een der HH. Navorschers misschien ook uit de *Archieven* zoude kunnen bewijzen, wat hiervan de oorzaak is geweest?

QUAERENDO.

327. — *MS. over de legermagt van Hertog Albrecht.* Van de groote legermagt, waarmede Hertog ALBRECHT in 1374 zich in *Utrecht* bevond, is er in MS. eene naauwkeurige lijst, welke eenigen tijd (omstreeks den jare 1783) volgens getuigenis der *Vaderl. Chronijk,* onder den Heer Griffier van *Alphen* berust heeft. Weet men mij nu ook mede te deelen, of deze lijst *ooit* in druk is verschenen, en zoo niet, waar deze thans berust? Berust hij onder een der HH. Navorschers, zoo zoude ik hun verzoeken dien mede te deelen.

QUAERENDO.

328. — *Matthias Heldt of Heldt.* Deze naam komt voor in *Vita Viglii ab Aytta Zuichemii,* in de *Analecta* van C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, T. I, P. I, p. 12, 18, en in de *Notae ad Vitam Viglii,* p. 96 sqq. Hij, welke dezen naam droeg was te *Arlon,* in het Hertogdom *Luxemburg,* geboren en Vice-Kanselier van Keizer KAREL V, tot in 1540, wanneer hij door de bemoeijing van PERENOT, naderhand Kardinaal GRANVELLE, bevel ontving het hof des Keizers te verlaten en tot een ambteloos leven terug te keeren, omdat hij te hevig was in de raadsvergaderingen en den Keizer bijna tegen zijn' wil tot den oorlog had bewogen. Hij was de bijzondere vriend en beschermer van VIGLIUS, die hem zeer hoogschatte, maar toch niet te bewegen was om eene zijner dochteren ten huwelijk te nemen, hoe sterk de vader daarop aandrong. VIGLIUS draait zich in allerlei bogten, om van dat huwelijk af te komen, hoogstwaarschijnlijk omdat HELDT, als ongehuwd, hem slechts eene bastaarddochter kon aanbieden. Hij had namelijk verscheidene bastaarden. Waarschijnlijk was door VIGLIUS' weigering de naauwe vriendschap eenigzins verkoeld; doch in latere jaren, toen HELDT oud was geworden, werd die band hernieuwd, en de grijsaard raadpleegde zijn' vroegeren vriend over het verzorgen zijner onechte kinderen. VIGLIUS gaf in een' uitvoerigen brief, omtrent die zaak, een' welwillenden raad. Deze brief is van den 3den Januarij 1561 (denkelijk naar den Hofstijl, die het nieuwe jaar eerst met Paschen begon, en dus 1562).

De vraag is, of deze MATTHIAS HELDT in bloedverwantschap stond met MATTHIJS HELDT, een der meest bekende helden uit het turfschip van *Breda*? — De Doctor en Vice-Kanselier van KAREL V noemde zich natuurlijk deftiger MATTHIAS. Het zou mij niet verwonderen, dat hij de grootvader van den medeveroveraar van *Breda* is geweest. Wie weet er iets meer van?

V. GR.

329. — *Pritzel, Thesaurus literaturae botanicae.* Zoo ik mij niet vergis, is er na de uitgave van dit werk in 1851 van eene andere hand een supplement ter aanvulling op geleverd. Is dit afzonderlijk uitgegeven? en zoo ja, onder welken titel? of waar is het anders te vinden? — Zijn er behalve deze nog andere aanvullingen afzonderlijk of in Tijdschriften op bekend gemaakt? Door de beantwoording dezer vragen zullen HH. Navorschers zeer verpligten

LAGE.

330. — *Nicolaas Muys van Holy.* Door aankoop in openbare veiling eigenaar geworden zijnde van: *Historie van* HENDRIK *de Groote, door* HARDOWIJN DE PEREFIXE, uitgegeven bij HUIBERTUS VAN IMMERZEEL, te Harlingen, A°. 1680, vond ik op het schutblad het volgende:

„Dit boek gekoft uit de bibliotheek van den Heer Mr. NICOLAAS MUYS VAN HOLY, die dezelve met een bezadigt gemoed bij executie heeft zien opveilen, om eene zaak, waarvan de nakomelingen met meerder vrijheid zullen spreken, dan die tegenwoordig leven.

Amsterdam den 1 Maart 1707.

(*geteekend*) JACOB VAN GAVEREN."

Kan nu een der HH. Navorschers zeggen, op welke zaak gedoeld wordt, en wie Mr. NICOLAAS MUYS VAN HOLY was?

T——n.

[Omtrent het geslacht MUYS VAN HOLY komt eene aanteekening voor in onzen Vden Jaargang, bl. 21, en *Bijbl.* 1855, bl. lxii.]

331. — *Willem Beukelsz in Finland.* In de dagbladen van April l. l. las men, dat de Keizer aller Russen zich op zijne jongste reis in *Finland* naar het stadje *Bonga* begeven had om er den eersten steen te leggen van een gedenkteeken voor JAN BEUKELSZ van *Biervliet.* Men weet, voegde men er bij, dat BEUKELSZ eenigen tijd in *Finland* doorbragt en er zijne uitvinding bekend maakte, en dat zijne nagedachte-

nis in de Oostzeeprovincien zeer in eere wordt gehouden.

JAN BEUKELSZ zal wel WILLEM moeten zijn, doch dit daar gelaten, wil ik gaarne erkennen, dat, hoewel het verblijf van onzen landgenoot in *Finland* hier als eene algemeen bekende zaak wordt beschouwd, ik er niets van wist. weshalve ik mij aanbeveel om door tusschenkomst van DE NAVORSCHER te dien opzigte te worden ingelicht, waardoor misschien de vrij duistere geschiedenis van BEUKELSZ kan worden opgehelderd.

φ²—φ.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Buquoy, *Bucquoy* (I. bl. 257, 375; II. bl. 47, 352; *Bijbl.* 1853, bl. cxxiii). In de huwelijksaanteekeningsboeken der stad *Amsterdam*, vindt men:

1°. 22 Maart 1618. »JACQUES BUCQUOY, van *Middelburg*, oud 30 jaeren, zijn ouders dood zijnde, hoedecramer, wonende in de Beursstraat, ter eenre, en JANNETJE SEIJS, van *Brugge*, oud 28 jaren, geadsist. met Pr. CLAAS SEIJS, haar oom, wonende op de Dam, ter andere zijde."

2°. 20 Maart 1621. »DIRK LEEFKENS, van *Thiel*, schipper, wedr. van LIJSBETH CLOOSTERMANS, wonende te *Schaep*, ter eenre, en ANNEKEN BUCQUOY, van *Middelburg*, oud 21 jaren, haer ouders dood zijnde, geadsisteert met JACQUES BUCQUOY, haer broeder, wonende in de Nieuwe Straat, ter andere zijde."

C. & A.

Henry Isaac (II. bl. 86, vgl. *Bijbl.* 1854, bl. xxiii, en 1855, bl. cv). Bij hetgeen door den Heer C. KRAMM t. l. a. p. is medegedeeld, voege men hetgeen over ISAAC en JOHAN ISAAC te vinden is bij J. MEERMAN, *Vergelijking der Gemeenebesten, door* H. DE GROOT, enz. dl. III of hoofdst. XXIII in de *Aanmerkingen*, bl. 3 en 150—160, alwaar ook de *Lijst* hunner *Geschriften* (die, zoo als in de noot (c) bl. 157 gezegd wordt: »weinig bekend en zeer belangrijk is voor onze inlandsche *Historia Litteraria*") voorkomt. Deze lijst is afgeschreven in de *Levensberigten en Lettervruchten van Nederlandsche Geneeskundigen*, enz. door W. E. LUDEKING, dl. I. bl. 80—86, volgens den *Catalogus* der Leydsche Bibliotheek van 1716, en *Suppl.* 1741; voorts haalt LUDEKING onderscheidene werken aan, waarin beide beroemde scheikundigen, ISAAC en JOHAN ISAAC, worden vermeld.

V. D. N.

Stabat Mater (II. bl. 248; III. bl. 252—255; *Bijbl.* 1854, bl. cxxix volg. en bl. clxviii volg.). In het kl. 8°. werkje: »*Fasciculus Myrrhæ. Dat is, het Bosseltje van Myrrhe: ofte, Een versameling van Meditatien op de Passie ofte het Lyden* JESU CHRISTI. *Door den seer Eerwaerdigen Heer* ABRAHAM VAN DER MAT, *Doctoor in de H. Godgeleertheyd: eertijds Capellaen van de Abdeije van Voorst, buyten Brussel: namaels, Pastoor en Canonik tot Uytrecht; als ook*, *Provicarius Apostolicus. t' Antwerpen, voor* H. W. VAN WELBERGEN, *Boekverkooper*, (zonder jaartal) komt, op bl. 256, onder de *Treur-lieden* (sic) voor: *Stabat Mater Dolorosa.*

Naest het kruijs met traenend' oogen
Stond de moeder vol medogen
Daer haer lieve Soon aanhing, enz.

61 regels in 't geheel. Het boekske is met aardige plaatjes versierd.

G. P. ROOS.

Hoogduitsche vertaling van Shakspeare, *te Rotterdam*, 1832 (II. bl. 283, vgl. III. bl. 297). Eerst onlangs heb ik ontdekt, dat de bedoelde vertaling oorspronkelijk werd uitgegeven te Weenen, 1828—1830, in 43 deeltjes in 16°., welke later door HARTMANN in één groot boekdeel zijn vereenigd, met het plaats- en jaarmerk *Rotterdam*, 1832.

J. M.

Pint, *sympathetische geneeswijze* (II. bl. 291, *Bijbl.* 1855, bl. cxl). Hetgeen door SIMON aldaar wordt medegedeeld, komt volkomen met mijne ervaring en mijn onderzoek overeen. Ik zelf, ongeloovig zijnde, liet mij eens overhalen om de uitwerking van het sympathetische poeder bij eene hardnekkige rheumatische kiespijn te beproeven, en een eenvoudige smid ontnam ze mij eensklaps op eenen afstand. Sedert stelde ik er belang in om het middel nader te leeren kennen, en vele gevallen van de pijnstillende of genezende uitwerking werden mij door allezins bevoegde getuigen medegedeeld en bevestigd. Anderen mogen die feiten verklaren. De kracht van het geloof of van de verbeelding, die somtijds weldadig werkt, schijnt daartoe niet toereikende te zijn. SIMON brengt op een spoor, dat welligt tot eene rationele verklaring leidt. Met het oog op die feiten is de zaak wel een nader onderzoek waardig. Wij kunnen meer dan ééne plaats noemen, waar het middel in gebruik was of nog is, en wel in handen van eenvoudige menschen, die niets anders dan de bereiding en dat gebruik weten. Hoe het het eerst uit het oosten zoude overgebragt zijn, hoe het poeder bereid wordt, welke wonderlijke uitwerkselen het in vele gevallen had enz.: dit vindt men in het niet dikwijls voorkomende werk: *Theatrum Sympatheticum ofte Wonder-Toneel der Natuurs Verborgentheden, behelsende een uitstekende Oratie over het gebruik des Poeders de Sympathie, door* KENELMUS DIGBY, *Ridder, Grave en Kanselier van Groot-Brittangne,* 2de druk. Leeuw. en

Amst. 1697. De eerste druk moet, volgens het voorberigt, in 1681 zijn uitgekomen. De bereiding van het poeder wordt ook opgegeven door DE MONCONYS, *Journal des Voyages*. Lyon 1665, T. I. p. 29, 79. ***.

De bijnaam »Staartman" voor Engelschman (II. bl. 313; *Bijbl.* 1853, bl. xv, cxix). Deze bijnaam ontleent haren oorsprong van den zeehond, aldus in den *Holl. Mercurius* van 1655 omschreven: »*Een dier met korte ooren, om geen reden te hooren. Met een schoon wezen, om zijn verslindent kinneback te bedekken. Met een staert, om als een sphincx te streelen. Somma een Beesjen als den Steertman een mensch suffisant om ongelijck te doen, onder 't veynsen roven en moorden.* J. L. A. I.

Nederlandsche spot- en scheldnamen (III. bl. 6, Vr. IX; vgl. bl. 372; *Bijbl.* 1854, bl. xxxviii, lxii, lxxxviii; 1855, bl. xxii; VI. bl. 109). De Assendelvers worden, behalve *kip-* en *gortlanders*, ook *Spanjaarden* genoemd, dewijl zij tijdens het bewind van ALVA de Spaansche zijde hielden en met hulp uit *Amsterdam* de omliggende dorpen afliepen en verbrandden. Misschien was deze Spaanschgezindheid daaraan toe te schrijven, dat zij niet tot de Hervormden overgingen; immers ook nu nog is de halve bevolking de R. C. leer toegedaan, schoon de belijders daarvan in de andere Zaandorpen verre van talrijk zijn.

C. W. B.

Macaronische Poëzy (III. bl. 68, Vr. XXXIX; vgl. IV. bl. 57, 58; *Bijbl.* 1854, bl. xcvii en 1855, bl. cxiv). Ik acht mij verpligt, eene dwaling aan te wijzen, die onder onze geletterden meer en meer veld wint; namelijk, een verkeerd begrip van de Macaronische dichtkunst. Ze bestaat niet daarin, dat men tweederlei taal in hetzelfde vers gebruikt, gelijk de H. H. EYLERS KOCH, J. P. AREND (IV. bl. 58), S. J., A. J. VAN DER AA (*Bijbl* 1852. bl. xlvii) en W. B. S. B—s. (*Bijbl.* 1855, bl. civ) vermeenen; maar het is de innige dooreenmenging van twee talen, zoo dat de eene naar de regelen der andere verbogen, vervoegd en geconstrueerd wordt, telkens wanneer daardoor eene schoonheid of geestigheid kan worden voortgebragt. Wie niet in de gelegenheid is met de meesterstukken in dit genre van FOLENGO kennis te maken, zal een klaar denkbeeld van de zaak verkrijgen, door de *Floia*, in de *Nugae venales*, een boekje, dat, schoon voor zeldzaam gehouden, vaak op auctiën voorkomt, en bij elken antiquaar te vinden is. Men houde echter in 't oog, dat het weefsel verschilt, als Italiaansche zijde en Munstersche pij.

Ging het gevoelen der vijf genoemde Navorschers door, zoo hadden wij in HEND. BRUNO een voornaam Macaronist (*Mengelmoes*, Leyd. 1666).

Poesia pedantesca moet wel onderscheiden worden van *poesia macaronica*. De eerste is eene burlesque dichtsoort uit de XVIde eeuw, dienende om de geleerden, die veel Latijn in hunne schriften gebruikten, te bespotten. GENTHE noemt haar zeer juist, »de ironische behandeling des pedanten stijls, in denzelfden pedanten vorm." Graaf CAMILLO SCROFA mag men voor den voornaamsten dichter in deze soort houden; en daar hij onder den pseudoniem FIDENZO GLOTTOCRISIO schreef, wordt zijne poëzy ook *Fidenziana* genaamd.

J. M.

Paets (III. bl. 128, Vr. 132; vgl. IV. bl. 109). De Heer W. D. V. schijnt van meening te zijn, dat het geslacht van PAETS in den zoon van ADRIAAN PAETS, die almede lid der vroedschap te *Rotterdam* was, is uitgestorven. — Dezer dagen is mij echter het tegendeel gebleken, naardien ik in de *Grafboeken* der *Waalsche* kerk te *Rotteraam* vermeld vond den *Grafkelder* der familie PAETS, zijnde N°. 125, en tevens, dat daarin begraven werden:

1708, CATHARINA DE VRIES, huisvr. van Mr. ADRIAAN PAETS, oud 52 jaren.

1712, Sept. 22. De Heer ontvanger ADRIAAN PAATS, oud 56 jaren.

1737, ADRIANA PAATS, oud 46 jaren.

1765, Oct. 10. Mr. ADRIAAN PAATS, oud 68 jaren.

1778, Jonkvr. ELISABETH PAETS, oud 83 jaren.

Voorts dat in 1779 de Heer HERMAN PAETS bij acte van consent der Executeuren van voornoemde Jonkvr. ELISABETH PAETS eigenaar van dezen kelder is geworden. In hoeverre deze HERMAN PAETS bestond aan ADRIAAN PAETS, *de oude*, overleden 1686, blijkt niet: doch genoeg, dat zijn *geslacht*, noch in zijn' *zoon*, noch zelfs in zijn' *kleinzoon* was uitgestorven. V. D. N.

Het roode Klif bij Staveren (III. bl. 192, Vr. 211; vgl. IV. bl. 171). Dit is naar alle waarschijnlijkheid niets anders dan een veenbrand geweest. Ware het van vulcanischen aard geweest, het klif zou dan ook asch of lava uitgeworpen hebben. Den draak, welke gezegd werd, daaruit opgestegen te zijn, houd ik voor enkel rook en damp.

QUAERENDO.

A. Arondeaux (III. bl. 196, Vr. CXI; vgl. IV. bl. 175; *Bijbl.* 1855. bl. xxiv en cxxiv). De door den Heer..ELSEVIER genoemde vrouw van ARNOUT GROENEVELT of ARNOLT DE GRUNEVELT, gelijk hij zich schreef (zie zijne originele handteekening) was genaamd JENNE VAN BAUDWIJN, Vrouwe van *Arondeaux*. Zie

FERWERDA, *Genealogie* van WASSENAAR, 15de generatie. Zij was zijne eerste vrouw en stierf te *Nijmegen* in 1601. *Arondeau*, eene Heerlijkheid in *Henegouwen*, bij *Doornik* gelegen, vanwaar de vrouw ook herkomstig was, schijnt na haar overlijden aan GROENEVELT gekomen te zijn, volgens diens grafschrift te *Dordrecht*, waarbij hij Heer van *Neufville*, *Aronde*, enz., genoemd wordt. (Zie TIMARETEN, dl. III. St. 1. bl. 43; *Zeeland*, *Jaarboekje* 1853, bl. 300, alwaar van deze vrouw is gewag gemaakt).

V. D. N.

ANTWOORDEN.

Johan Broekhuizen (V. Vr. 124, bl. 159). De dichter JOHAN BROEKHUIZEN overleed op een' door hem, onder *Amstelveen* gehuurden tuin, dien hij zijne *Hermitage* plagt te noemen.

J. L. A. I.

David Nuyts (V. bl. 222, Vr. CXXXIV). Deze bewindhebber der O. I. Compagnie werd te *Antwerpen* geboren, ten jare 1568, en schijnt dezelfde persoon te zijn, die den 13den Junij 1627 het poortersregt van *Leyden* verkreeg. Voor hem stonden toen als borgen de Hoogleeraar JOH. POLYANDER (*) en JOH. VAN WEVELICHOVEN, Pensionaris der stad.

Hij was gehuwd met MAGDALENA TIMMERMANS (†), welk huwelijk denkelijk te *Leyden* is voltrokken. Na den dood van haren man, overleden te *'s Hage* 24 Sept. 1631, gaf zij op den 11den Junij 1633 procuratie aan den Notaris CORNELIS DIRKSZ. GROTELANDE te *Leyden*, om aldaar haar huis op de Oostzijde van de Hooigracht te verkoopen, en welke procuratie op den 19den Mei 1633 voor de Schepenen van *'s Hage* is gepasseerd.

In de beschrijving van *Delft* (bij REINIER BOITET, 1729) bl. 462, wordt vermeld, dat hij bij zijn testament van 16 Aug. (1631?) aan de armen der 17 (niet 19) stemhebbende steden in *Holland* eenige legaten van kapitale actien, zoo in de O. en W. I. Comp. had vermaakt; makende de O. I. C. een kapitaal van *ƒ* 34000 en dat der W. I. C. een kapitaal van *ƒ* 9000 uit, welke te zamen later (1729?) werden geschat ter waarde van *ƒ* 176,300.

Bij deze opgave verkreeg *Leyden* *ƒ* 4000 in O. I. en *ƒ* 1000 in W. I. actien. De aalmoesseniers der stad *Leyden*, om hunne dankbaarheid voor zulk eene aanzienlijke gift te betoonen, hebben des overledenen beeldtenis in koper laten snijden, om hem aan de onsterflijkheid te wijden, en er vele afdrukken van laten maken. Zij vereerden hem met dit lofdicht:

Dit Beeldt wert hier vertoont, niet om syn deftigh wesen,
Oock niet vermits de man veel boecken heeft geleesen;
Maar, om een hooger deugt; dat is syn milde gunst,
Die bij Godt beter is als oock de beste kunst.
De gunst met daet verselt sy aen den naecten armen,
Oock gantsche Landen door de Leeden kan verwarmen,
Want vond men onder al veel lieden syns gelyck,
Al die nu schamel is, die was in haesten Ryck.

.. ELSEVIER.

[Volgens opgave van den vrager D. F., die sedert het verlangde onderschrift vond, waren de gelden alzoo verdeeld, dat daarvan ontvingen:

Dordrecht,	O. I. C.	3000	W. I. C.	1000.
Haarlem,	„	3000	„	1000.
Delft,	„	3000	„	1000.
Leyden,	„	4000	„	1000.
Gouda,	„	1500.		
Rotterdam,	„	1500.		
Gorinchem,	„	1000.		
Schoonhoven,	„	1000.		
Schiedam,	„	1000.		
Brielle,	„	1500.		
Alkmaar,	„	1500.		
Hoorn,	„	1500	„	500.
Enkhuizen,	„	1500	„	500.
Edam,	„	1500	„	500.
Monnickendam,	„	1000.		
Medenblik,			„	500.
Purmerend,	„	1000.		
Middelburg, *'s Gravenhage*,	oningevuld.]			

P. T. L. Thronus cupidinis, *Editio tertia; prioribus emendatior, et multo auctior. Amsterodami, apud Wilhelmum Jansonium* 1620, *formâ oblongâ* (V. bl. 280, Vr. CLXXVII). De Heer BODEL NIJENHUIS kent de eerste uitgaaf niet, en heeft dit boekje nergens vermeld gevonden. Het is mij aangenaam, daaromtrent het volgende te kunnen berigten.

Het beschreven exemplaar is, wat de plaatjes betreft, niet compleet; want, in plaats van 34 moeten er zich 48 plaatjes in bevinden, gegraveerd door CRISPIJN DE PAS. De *eerste* uitgave, *Excudit* CRISP. PASSAEUS, zonder de letters P. T. L., en zonder naam van plaats of jaartal, heeft enkel Franschen; de *tweede*, *Amsterd.*, WILH. JANSONIUS, Hollandschen en Franschen, en de *derde*, de beschrevene, waarvan een exemplaar voorkomt op den Catalogus der Bibliotheek van W. BILDERDIJK, 8°. N°. 490, Franschen, Latijnschen en Hollandschen tekst. Alle zijn in langw. 12°.

De gedichten: *Aen de Jonckvrouwen van Nederlandt*, en *De jacht van* CUPIDO, zijn niet van J. VAN VONDELEN, maar van DANIëL HEINSIUS.

J. L. A. I.

(*) Den 25sten Julij 1592 is te *Amsterdam* aangeteekend, JOHAN POLYANDER, oud 25 jaren, Fransch predikant te *Dordrecht* (met consent zijns vaders), met JUDITH NUYTS, wed. van HANS VALKENBORCH, zijnde 7 jaren Weduwe geweest.

Nog op den 24sten Maart 1644, DAVID NUYTS van *Amsterdam*, oud 30 jaren, zoon van CORNELIS NUYTS, met ANNA LE FEVER (?) van *'s Hage*.

(†) Zie over MARGRIET TIMMERMANS, *Bijbl.* 1853, bl. cxxiv.

Joden in Spanje (V. bl. 320, Vr. 362). De in het versje vervatte regel: *Nog slimmer dan een Jood in Spanje*, ziet voorzeker op de strenge vervolging, welke vooral onder FERDINAND en ISABELLA, in *Spanje*, en vervolgens ook door hunnen invloed in *Portugal*, den Joden werd aangedaan, die toen hun vaderland moesten ruimen en in andere landen zich vestigen. En daar zeer vele deze Joden zich toen hier in ons vaderland gevestigd hebben, zal de gedachtenis hiervan onder het volk overgebleven zijn. QUAERENDO.

P. Sluiter (V. bl. 343, Vr. 372). In de *Catalogue raisonné de la collection d'Estampes*, de Mr. C. VAN HULTHEM, Gand, 1846, p. 441, worden van zijn werk vermeld 38 stuks verschillende prenten, waaronder het portret van LUYKEN, en onderwerpen uit de geschiedenis van het N. Testament. V. D. N.

Graftombe van Arkel (VI. bl. 9, Vr. 4). Deze vraag van S. V. D. N. is, naar ik vertrouw, reeds voldoende beantwoord in *Nav.* VI. bl. 48. V. D. N.

Kapitein Rock (VI. bl. 31. Vr. 20). Over dezen zeeroover, ook onder de benamingen ROK BRASILIANO en ROK *de Groningue* bekend, vindt men eenige mededeelingen in den *Gron. Volks-Almanak voor* 1844, bl. 25—35, gegeven door Dr. P. A. KOPPIUS, uit de *Historie der Boecaniers of vrijbuijters van America*. Amst. 1700. 4°.

Hij heeft lang in *Braziliё* gewoond als Nederlandsch kolonist, toen een groot gedeelte van dat uitgestrekte land zich in handen onzer voormalige West-Indische Compagnie bevond, tot dat hij het met vele anderen, bij de herovering door de Portugezen weder ontruimen moest, dat is, tusschen de jaren 1621 en 1654.

Zeer gaarne zoude ik in dit tijdschrift eene naauwkeurige opgave van het onderschrift, en, zoo mogelijk, ook van den graveur van het bewuste portret, door den Heer D. F. zien medegedeeld. B—S.

[De Heer D. F., door Bestuurders uitgenoodigd, om aan het verzoek van den Heer B—s te voldoen, berigt ons, dat boven aan in den regterhoek der plaat staat *folio* 43, dat de naam van den graveur hem onbekend is en dat het onderschrift luidt: *Rock, de Brasiliaen genaemt. Gebooren tot Groeningen. Capt. van een troep Engelse Rovers.* De plaat behoort in: A. O. EXQUEMELIN, *de Americ. Zeeroovers enz.* Amst. J. TEN HORN, 1678, 4°.]

Abraham Magyrus (VI. bl. 31, Vr. 27), geboortig van *Medenblik*, werd als Proponent beroepen aan de *Koog op Texel* 1658, en stierf te *Westzaan* aan den Overtoom, ten huize van zijnen zoon in Augustus 1702, oud 68 jaren; doch werd aan *de Koog* begraven. Zie VEERIS en PAAUW, *Vernieuwt Kerk. Alph. Syn. v. Noord-Holland* 1750 [en eene toelichting in een onzer volgende nommers op het aangeteekende VI. bl. 70.] V. D. N.

Spreekwoord; »Hij weet wel waar Abraham de mosterd haalt" (VI. bl. 32, Vr. 40). Gewoonlijk vat men in dit spreekwoord *mosterd* op als eene verbastering van *mutsaard*, brandstapel, en acht het dan eene zinspeling op *Gen.* XXII: 3 en verv. IZAK wist, waar ABRAHAM het hout van daan had, dat hij voor het offer bestemde. Ik meen echter, dat er tot de regte verklaring nog iets meer behoort, in verband met de vraag van IZAK, vs. 7: Zie het vuur en het hout, maar waar is het lam tot het brandoffer? — Daaruit blijkt, dat IZAK *wèl* wist, van waar ABRAHAM den mutserd had, maar dat hij het voornaamste *niet* wist. Is nu de gewone verklaring juist, dat het spreekwoord aan het verhaal in *Gen.* XXII is ontleend, — dan moet het spreekwoord oorspronkelijk gebezigd zijn van iemand, die wel *iets* van eenige zaak af weet, maar met het *voornaamste* onbekend is gebleven, die een klokje heeft hooren luiden, maar niet weet, waar de klepel hangt. Later kan het door 't gebruik in dien zin zijn gewijzigd, waarin men tegenwoordig dit spreekwoord bezigt. CONSTANTER.

Portret van Hendrik Goltzius (VI. bl. 43, Vr. 54). Daar D. F. bij zijne vraag de maat der prent niet opgeeft, is het moeijelijk er een bepaald antwoord op te geven, omdat er onderscheidene portretten van dien beroemden graveur uitgaan. Wanneer het echter, zoo als ik vermoed, de zoogenaamde groote GOLTZIUS is, dan dient tot antwoord, dat deze door hem zelven gegraveerd is, terwijl als pendant daarvan wordt genoemd het portret van zijnen leermeester DIRK VOLKERTSZ. COORNHERT, mede door hem voortreffelijk in koper gesneden. De eerstgenoemde prent is hoog 21 duim 4 streep, breed 15 duim 9 streep, volgens de opgave van J. HELLER, *Lexicon*, Leipzig 1850, in 8°. bl. 274, waarvan de afdrukken met den naam van den graveur, eerste drukken enz., voorkomen; doch de laatstgenoemde is zeldzaam voor den naam van GOLTZIUS, en bij de liefhebbers van papieren kunst zeer gezocht. C. KRAMM.

[Volgens het berigt van W. is dit portret zeer naauwkeurig beschreven bij A. BARTSCH, *le peintre Graveur*, dl. III. p. 52 en 53, N°. 172 en in het Supplement door R. WEIGEL. p. 96.]

De Rat (VI. bl. 44, Vr. 55). CUVIER zegt uitdrukkelijk, in zijn *Règne animal*, dl. I. bl. 201, dat de gewone rat (*Mus rattus*) in de middeleeuwen (*»le moyen âge"*) tot in *Europa* is doorgedrongen. Hoe kan het dan verwondering baren, dat »reeds" SHAKSPEARE en CATS

van zulke diertjes gesproken hebben?! De zoogenaamde waterrat (*Mus decumanus*) is, in de vorige eeuw, uit *Indië* in *Europa* overgebragt. Verg. DE SELYS LONGCHAMPS, *Etudes de micromammalogie*, p. 52 et 58.

***.

De Rat. Men vindt in het werk: »*De Diergaarde te Parijs, beschrijving en levenswijze der zoogdieren van de menagerie*, enz., door BOITARD, Amsterdam 1845", nopens »de gewone rat of rot" (*Mus rattus Linn.*) het volgende:

»BUFFON geloofde dat de rat oorspronkelijk van *Europa* was, en dat hij door onze schepen naar *Amerika* was overgevoerd, en echter dit alleen, dat dit dier geheel en al onbekend was bij de *oude* schrijvers, zou hem omtrent deze dwaling inlichting moeten gegeven hebben. Integendeel, de rat is een inboorling van de nieuwe wereld, en is niet naar ons wereld-deel overgebragt, dan tegen het einde der middeleeuwen, d. i., op den tijd van de eerste reize van *Europa* naar *Amerika*.

Eene zinsnede uit JONSTONS *Naeuwkeurige Beschrijving van de Natuur der viervoetige Dieren*, enz., Amsterdam, 1660", kan tevens bewijzen, dat de ratten reeds lang vóór de XVIIIde eeuw in *Europa* aanwezig waren. Zij is deze: »Dat ze (de ratten) in *Yrlandt* niet zijn, word in 't gemeen gezeid, dat mij d' ondervinding gheleert heeft valsch te zijn; in de bergen omtrent het land van *Gorits* en de bergen van *Karniola, Karnten* en *Stiermark* zijn zij overvloedig." C. MEETH.

Potters Reizen (VI. bl. 44, Vr. 56). Niet minder dan een dertiental Navorschers heeft zich beijverd, om aan het verlangen van J. M. te voldoen. Uit hunne antwoorden zullen wij 1°. eene lijst van werken, waarin over POTTER gehandeld wordt, 2°. een levensberigt van dezen reiziger, 3°. eene lijst van zijne reisverhalen en overige geschriften zamenstellen.

1°. LEGENDO ET SCRIBENDO, T. A. R., J. C. K. en H. M. C. v. O. geven de navolgende bronnen op voor POTTERS leven: *Aanhangsel* op NIEUWENHUIS *Algem. Woordenboek*; GLASIUS, *Godgel. Nederland*, dl. III. bl. 119; *Konst- en Letterbode*, 1824, dl. II. bl. 273; *Beknopt Biogr. Handwoordenboek van Nederl.*, Zutphen, 1855, bl. 568, en de *Boekzalen* uit POTTERS dagen.

2°. Tot het geven van het navolgende levensberigt stellen ons de antwoorden van H. M. C. v. O., D. v. D. W., J. C. K., C. J., H. VAN ROLLEMA, D. B—A. en LEGENDO ET SCRIBENDO in staat. — HEBELIUS POTTER, te *Dokkum* geboren, studeerde te *Franeker* en is elf jaren Predikant geweest te *Peins*. In 1803 werd hij tot Predikant aan de *Kaap de Goede Hoop* aangesteld; doch de oorlog vertraagde zijn vertrek, zoodat hij eerst in 1805, en dat nog zonder zijn gezin, de reis aanvaardde. Omstreeks *St. Helena* werd het schip, waarop hij zich bevond, door een Engelsch schip genomen, vervolgens in een zeegevecht met de Franschen gewikkeld en viel eindelijk, daar het het kanaal wegens tegenwind niet kon binnen loopen, te *Plymouth* in de maand October 1805 binnen. Na een verblijf aldaar van ruim eene maand vertrok POTTER naar *Londen*, waar hij zich wendde tot Ds. WERNINCK, »Predikant der Hollandsche kerk," door wien hij vriendelijk werd ontvangen en geholpen. In het begin van Januarij 1806, ging WERNINCK naar *Holland*, waar hij tot het laatst van Maart bleef, gedurende welken tijd POTTER de dienst in de Hollandsche kerk te *Londen* waarnam.

In het volgende jaar naar het Vaderland teruggekeerd, leefde hij eerst ambteloos te *Dokkum*. Den 2den September 1807 werd hij hulpprediker te *Amsterdam*. In het volgende jaar predikte hij op het beroep te *Norden*, doch zonder gevolg. In 1810 werd hij als predikant te *Hanau* beroepen en van daar in 1817 te *Sourabaija*, waar hij gedurende vijf jaren werkzaam was en tot dat hij aan eene leverziekte overleed. (Aldus J. C. K.; LEGENDO ET SCRIBENDO noemt 18 April 1824 als zijnen sterfdag, wat ons waarschijnlijker voorkomt. Is hij misschien in 1818 naar *Sourabaija* vertrokken?)

3°. Onze bovengemelde medearbeiders benevens C. W. BRUINVIS en H. BRUNNER hebben ons met de navolgende werken van POTTER bekend gemaakt; waartoe ook J. L. A. I., J. VAN DER VEEN AZ. en ὑπερβόρειος hunne bijdragen leverden:

1. *Lotgevallen en ontmoetingen op eene mislukte reize naar de Kaap de Goede Hoop in* 1804 *tot* 1806, *in brieven aan een' vriend, met platen*, 3(?) dl. bij A. LOOSJES, PZ. te Haarlem, 1806, gr. 8°.
2. *Wandelingen en kleine Reizen door sommige gedeelten van het Vaderland, als: in Friesland; naar het eiland Schiermonnikoog: in Groningen, in de Friesche Zevenwouden en het Landschap Drenthe; door Amsterdam, en vandaar naar Muiderberg en het Gooiland, enz.* Bij denzelfden, 1808, 2 deelen.
3. *Reize door de oude en nieuwe oostelijke Departementen van het Koningrijk Holland, en het Hertogdom Oldenburg, gedaan in den jare* 1808, te Haarlem bij FRANÇOIS BOHN 1808, 2 dln. gr. 8°. met eene kaart en platen.
4. *Reizen door een groot gedeelte van Zuid-Holland, gedaan in de jaren* 1807 *en* 1808, te Amsterdam bij C. L. SCHLEIJER, 1809, gr. 8°. met platen.
5. *Reize van Amsterdam naar Hanau, door een groot gedeelte van Duitschland, gedaan in den jare* 1809, te Amsterdam bij C. L. SCHLEIJER, 1810, gr. 8°. met platen.

6. *Wandelingen en kleine reizen in den omtrek van Hanau, Frankfort en andere voorname gedeelten van Duitschland*, Amsterdam A. B. SAAKES, 1811.

7. *Lotgevallen op eene reis van Friesland door Westfalen en het Waldeksche naar Hanau in September* 1813, Amsterdam, A. B. SAAKES, 1816.

8. *Vruchten der eenzaamheid*, 4 stukken, Groningen 1819 en volgg.; waarin o.a. *Reizen door de Wetterau en langs den Lahnstroom.* (H. M. C. v. O. geeft dit op als een afzonderlijk uitgegeven werk, Groningen 1818.)

9. *Verhaal van het voorgevallene in en bij Hanau in de maanden October en November* 1813, Amsterdam, 1814.

10. *Een winter in Londen, door* T. S. SURR, *vertaald door* H. POTTER, 3 dln. met platen en vignetten (1810?)

11. *Zestal Leerredenen uitgesproken in de Nederduitsche Kerk te Londen.* Haarlem, A. LOOSJES PZ., 1806.

Eindelijk nog (12) de leerrede, waarmede hij op den 2den September 1807, den verjaardag van Koning LODEWIJK, zijn ambt als hulpprediker te *Amsterdam* aanvaardde, en (13) eene lijkrede, door hem te *Londen* gehouden, op L. J. SCHIPPERS PAAL, Predikant aldaar en op verzoek van den Londenschen Kerkeraad uitgegeven en gedrukt bij T. BENSLEY, Bolt Court, Fleetstreet. Volgens de opmerking van J. VAN DER VEEN, AZ. zullen er te *Dokkum* nog wel eenige personen in leven zijn, die zich POTTER en zijn' aangenamen omgang herinneren.

Wapens van onderscheidene geslachten (VI. bl. 44, Vr. 57). Het wapen van KOPS is een veld van zilver, drie moorenkoppen van sabel, twee en een, met sluijers of banden van zilver; helmteeken, volgens een handboekje van Mr. REINIER VAN HEEMSKERK, een paar arendsvleugels, waartusschen een tak van sinopel met eikels, de helmdekken zwart.

Het wapen van DE MAN is van ....., met een' halven leeuw, en te informeren bij den Notaris DE MAN, te *Amsterdam*, Mevr. WESTERMANN, geboren DE MAN, mede aldaar, of bij de familie DE MAN, te *Nijmegen*, en den Vice-Admiraal DE MAN.

Het wapen van Mr. J. VALCKENAER is in *'s Gravenhage*, waar hij als voornaam staatsman leefde, ongetwijfeld bekend.

K. K.

Godelief Waarmond (VI. bl. 44, Vr. 58). Ofschoon de genoemde werkjes mij niet bekend zijn, blijkt echter duidelijk uit de opgaven van den vrager, dat ze behooren tot de scherp gevoerde twisten in de Gereformeerde kerk van *Friesland* van 1680 en volgende jaren, waarover zie Dr. E. J. DIEST LORGION, *de Nederl. Herv. Kerk in Nederland*, bl. 166 en verv. De Franeker Hoogleeraar VAN DER WAEIJEN zal dan ook wel de bewuste GODELIEF zijn.

CONSTANTER.

Standaard-el te Vierlingsbeek (VI. bl. 44, Vr. 59). Of de overlevering, dat er te *Vierlingsbeek*, in *Noord-Braband*, aan een' lindeboom, staande aan het begin van het marktveld aldaar, sedert onheugelijke tijden eene ijzeren el had gehangen, waaraan zoowel ingezetenen als vreemde kooplieden hunne maten moesten toetsen, waarheid bevat of niet zal bij gebreke van authentieke bescheiden wel altijd onzeker blijven. 't Is echter ontwijfelbaar, dat soortgelijke gewoonte in andere plaatsen van *Nederland* bestond. Teregt begreep men reeds in de vroegste tijden, dat de invloed van het geloof aan eene hoogere magt, en de geheimzinnige vrees, welke dit geloof inboezemt, de veiligheid van den eigendom konden bevorderen, waarvoor de ruwe maatschappelijke toestand nog geene wettelijke waarborgen opleverde. Daarom werden de *standaards* of *modellen* in de vroegste tijden meestal in de *tempels* en *kerken* bewaard, later in en aan de muren van *openbare* gebouwen gehecht. De Egyptische el was onder de hoede van den God *Serapis* gesteld, en berustte in zijnen tempel, waaruit zij op last van Keizer CONSTANTINUS naar eene Christenkerk werd overgebragt. JULIANUS gaf haar echter aan SERAPIS terug. Bij de Romeinen werden de standaards van maten en gewigten *gewijd*, en Keizer JULIANUS gelastte, dat zij in iedere stad in de *kerk* bewaard moesten blijven. Hetzelfde zag men ook in *Nederland* gebeuren. In de Lieve Vrouwenkerk te *Maastricht* o. a. zijn de standaards van de landmaat met koperen platen in den steenen vloer ingelegd. De standaard van den Rhijnlandschen voet, vond men in het jaar 1752 nog ingemetseld in de muren van het Raadhuis te *Leiden*; hij bestond uit eene ijzeren staaf, met twee opstaande duimen, waartusschen de maat ter toetsing gelegd werd. Ook had men standaards, gemeenlijk *slapers* genoemd, op de stedelijke Secretariën, wagen, gildekamers enz. Bij eene keur d. d. 10 Junij 1524 is o. a. vastgesteld: »om eene *nieuwe* ijzeren maat te doen hangen in der stede schrijfkamer, daar af ook de lengte der voettalen hangt *voor* de wage; een iegelijk zal zijne voetmaat daarna reguleren, en geene andere maten mogen gebruiken."

J. J. B.

[C. G. B. berigtte ons, dat in vroegere tijden eene dergelijke standaardel en roede ter vierschare van het Raadhuis te *Gorinchem* aan den muur hingen.]

Vreemd Dobbelspel (VI. bl. 44, Vr. 60). Wat aangaat het gebruik of het spel, dat met dezen dobbelsteen gespeeld wordt, is mij niets

bekend, maar een zoodanige gave en nieuwe van leisteen gemaakte dobbelsteen is ook in mijn bezit, en, volgens mijne meening, behoort die tot de Neuremberger kramerijen, waarvan men in vroegere jaren bijzondere kramen met allerhande keurig bewerkte voorwerpen van kunstdraaijerij, snijkunst, goocheltuig, magnetische kunststukken, pachten allerhande soorten van spelen, houten en koperen muziek-instrumenten, enz. uitgepakt vond. — Er zijn in *Amsterdam*, op de Jodenbreestraat, nog wel magazijnhouders, die grooten voorraad van die goederen hebben en bij wie welligt zulke dobbelsteenen te krijgen zijn; misschien zullen zij, op de hoogte der questie gebragt, ook de verklaring van dit spel wel weten te bezorgen.

C. A. H.

Philip de Thaun (VI. bl. 61, Vr. 61). In *Histoire de la Litterature Française*, par J. DEMOGEOT, wordt deze schrijver PHILIPPE DE THAN genoemd. Ten gerieve van den vrager wil ik, wat in dit werk aangaande hem gevonden wordt, afschrijven. »Vers la même époque (de XIIde eeuw) l'histoire naturelle commence à usurper les honneurs de la rime. PHILIPPE DE THAN, neveu d'un chapelain de *Caen*, écrivit en vers un traité sur les animaux, sous le titre de *Bestiarius* et un traité de chronologie pratique, qu'il intitule *Liber de Creaturis*. L'auteur y traite des jours de la semaine, des mois solaires et lunaires, des phases de la lune, des éclipses, des signes du zodiaque. Il cite souvent PLINE, OVIDE, MACROBE, SAINT AUGUSTIN. Ce serait un poëme didactique, si ce n'était plutôt encore un almanach rimé. GUILLAUME, un clerc qui fut Normand, et l'un des trouvères du cycle d'ARTHUR, fit concurrence à PHILIPPE DE THAN par son *Bestiaire divin* qu'il écrivit sous PHILIPPE AUGUSTE. Son livre n'a de divin que le titre."

D. F. VAN HEYST.

Mijnheeren! 't is niet als voorheen (VI. bl. 61, Vr. 63).

[Een-en-twintig antwoorden zijn op deze vraag ingekomen, t. w. van B. B. B., A. J. VAN DER AA, C. v. H., J. BOUMAN, J. H. ROOSTER, A. V. v. H., H. D. V., S. S., M. R. .. S., HERINGA, D. v. D. W., H. M. C. v. O., H. VAN ROLLEMA, J. C. K., M. S., TRAJ.-MOS., F. W. A. H., L. *te A.*, PRIMO, Q. v. U. en ὑπερβόρειος. De vijf eerstgenoemden hebben er een afschrift van het gedicht bijgevoegd, H. VAN ROLLEMA, M. R. .. S., L. *te A.*, TRAJ.-MOS. en ὑπερβόρειος zich bereid verklaard er den vrager een te bezorgen, terwijl S. S. en J. C. K. hem hun exemplaar ter inzage aanbieden. C. A. B. melde zich dus slechts bij het Bestuur aan en wij zullen er hem ten spoedigste een toezenden. H. D. V. acht het onraadzaam het gedicht in ons Tijdschrift op te nemen, nu een andere NAPOLEON op den troon zit; het is echter niet hierom, maar omdat wij het uit 23 zesregelige coupletten bestaande stuk daartoe te bekend rekenen, dat wij het niet mededeelen.

De dichter is Mr. CORNELIUS VAN MARLE, toen Commies aan het postkantoor te *Leiden*, later Inspecteur-Generaal van den waarborg der gouden en zilveren werken en te *Utrecht* woonachtig. Hij had het in Maart 1813 of vroeger onder vrienden wel eens gelezen en er afschriften van laten nemen. Er moet der toenmalige Fransche politie iets van ter ooren gekomen zijn, althans deze gaf zich veel moeite om er den maker van te ontdekken, met dat gevolg, dat deze daardoor in groote onaangenaamheid geraakte en er zonder de tusschenkomst van vermogende personen slecht zou zijn afgekomen. (In tegenspraak met dit berigt van A. V. v. H. en J. C. K., zegt D. v. D. W., dat de Fransche regering altijd vergeefs getracht heeft den dichter te ontdekken.) Na de omwenteling van 1813 kwamen er, zonder voorkennis van den dichter verscheidene uitgaven van in het licht. Waarschijnlijk behoort daartoe die, welke voor ons ligt, Gron. W. KAMERLING, z. j. Zeker die in het *Nieuw liedenboekje, op aangename en bekende wijzen, strekkende tot opwekking van vaderlandschen moed en gepaste vreugde in deze belangrijke dagen,* door Mr. W. BILDERDIJK, Vrouwe K. W. BILDERDIJK en Mr. S. J. WISELIUS, Amst. bij H. GARTMAN, 1813, waarin het op bl. 20—25 voorkomt onder het opschrift: *Toonkunstige berijming des omstandigen verslags van* NAPOLEON *den Grooten, nopens zijnen ongelukkigen krijgstogt tegen de Sarmaten, Scyten en Tartaren, en wat dies meer is, gedaan bij zijne aankomst van Moscow.* „Hieruit," zegt J. C. K., „ontstond een strijd, die niet malsch was, tusschen den dichter van 't vers en de opstellers van 't gemelde *Liedenboekje.*" B. B. B. verwijst naar de verhandeling van Mr. G. MEES, *Over* BILDERDIJKS *denk- en handelwijze, in betrekking tot de politieke gebeurtenissen van zijnen leeftijd,* in de *Nieuwe Reeks der werken van de Maatschappij van Letterkunde,* dl. VI. „Die verschillende uitgaven," zegt J. C. K., „wemelden van zin- en redestorende veranderingen, zoodanig zelfs, dat men daarin onder meer anderen van *den beerenklaauw van eene rivier* gesproken vond," iets wat wij bevestigd zien door de vier afschriften en eenen afdruk, die voor ons liggen, in geen van welke de Beresina met beerenklaauw vergeefs gezocht wordt. In 1814 gaf de dichter te *Leiden,* bij J. VAN THOIR, zijne *Rijmelarij* uit, waarin men het gedicht vindt onder den titel: *καταβασις of Rapport van* XERXES *δεῦτερος in den Raad zijner Ministers, nopens zijnen ongelukkigen krijgstogt tegen de Sarmaten, Tartaren, Scijthen, en wat dies meer is.*

Uit het ons van verschillende kanten medegedeelde, hebben wij het bovenstaande zamengesteld. Verlangt C. A. B. meer daaromtrent te weten, dan zal hij het best doen zich tot den dichter zelven te wenden, die, zoo als twee onzer medearbeiders ons berigten, nog in leven is.]

S. Kros (VI. bl, 62, vr. 66). De Heer A. J. VAN DER AA zal de beste berigten omtrent S. KROS kunnen inwinnen bij den Heer J. KROS, waterbouwkundige te *Leyden.*

W.

Erfbaanderheeren van Luxemburg en Chiny VI. bl. 62, Vr. 67). Er bestaat een werk in 4°., 970 bladz. groot, getiteld: *Histoire de la Maison de Luxembourg, par M.* NICOLAS VIGNER, *Médecin et Historiographe des Rois de France, à Paris* 1619, waarin zeer uitvoerige geslachttafels, ook die van den tak *Luxemburg-Liney,* niet *Chiny.* Dit werk zal zeker wel in een der openbare bibliotheken voor-

handen zijn. Zeldzamer is: *Familia Augusta Luxemburgensis ex monumentis fide dignis*, ab ABR. GODEFR. FABRO, Altdorfii 1723, 4°. 84 pag. C. & A.

Erfbaanderheeren van Luxemburg en Chiny. Omtrent het eerste gedeelte der vraag kan ik M°. inlichten. Voor de geschiedenis van het Hertogdom *Luxemburg*, verwijs ik hem naar de in 1605 te *Keulen* in 4°. uitgekomene *Historia Luxemburgensis, seu commentarius, quo ducum Luxemburgensium ortus, progressus, res gestae, continuata serie ab ipso primario initiatore usque ad praesentem illustrissimum Archiducem* ALBERTUM, *accurate describuntur, etc. a patre D.* JOANNE BERTELIO, *Epternacensis Monasterii Abbate concinnata.*

JACOBUS.

[Aangaande de Graven van CHINY vonden wij aangeteekend, dat hun geslacht in 1272 uitstierf en hun gebied bij *Luxemburg* werd ingelijfd.]

De Hertogin van Belluno (VI. bl. 62, Vr. 68). De op den 27sten Februarij 1849 te *Zutphen* overleden Jonker PETRUS JOSEPHUS VOS VAN AVESAET heeft mij meer dan eens verhaald, dat zijne nicht, dochter van den sedert eenige jaren te *Gouda* overledenen Schout-bij-nacht CORNELIS JOHAN Baron VOS AVESAET gehuwd was met den op zijn landgoed *Les Minards* (Departement *Loir et Cher*) overledenen CLAUDE VICTOR PERRIN, Hertog van *Belluno*.

W. DE R.

[Hiermede komt overeen het berigt van J. G. P., te *Bloemendaal*.]

Klein Tromp, Pruissisch Holland (VI. bl. 62, Vr. 69). *Pruisisch Holland* is een fraai gebouwd en welvarend stadje, ten zuid-oosten van de stad *Elbing;* deze plaats is gelegen aan de rivier Weeske, en is gebouwd door de Hollandsche edellieden, die, nadat zij Graaf FLORIS V vermoord hadden, derwaarts gevlugt waren, en kort na 1296 aan hunne wijkplaats dien naam gegeven hebben.

Van de Hollanders zullen mede afkomstig zijn de namen *Klein Tromp, Brunsberg*, enz.

C. G. B.

[Vgl. hiermede wat in Vr. 309 gezegd wordt.]

De gekortwiekte faam (VI. bl. 62, Vr. 70). Dit blad begon met het jaar 1825, en werd uitgegeven bij J. C. VAN KESTEREN, te *Amsterdam*. Na het XXIIste Nommer, in November 1827, heeft het opgehouden te bestaan. F.W. A. H.

[Het berigt van HERINGA komt hiermede niet overeen. Deze zegt, dat dit blad in 1825 en 1826 is uitgegeven en dat er 24 Nommers van verschenen zijn.]

Catalogus van anonyme werken (VI. bl. 62, Vr. 71). Inzonderheid voor de werken van Nederlandsche schrijvers, bestaat daarvan geen Catalogus. Behalve die van PLACCIUS en BARBIER, heeft men nog: JO. CHRIST. MYLII *Bibliotheca anonymorum et pseudonymor*. Hamburg 1740, in fol. J. L. A. I.

[TRAJ.-MOS. meent, dat in een land, zoo klein als het onze, aan zulk een' Catalogus geen behoefte bestaat (ook voor de werken van vroegere eeuwen niet?), omdat meestal het incognito spoedig verbroken wordt b. v. door den Heer C. L. BRINKMAN op zijne jaarlijksche naamlijst.]

Wopen, wopen, wanne, wanne (VI. bl. 62, Vr. 72). De uitroep: *wapen!* waarvan wij de beteekenis niet juister kunnen omschrijven, dan met het Fransche *alarme*, komt bij onze ouden (denk aan den *Wapen-martijn*) ook bij VONDEL, veelmalen voor. Wat het bijgevoegde *wanne* betreft, daarvan weet ik geen verklaring. Misschien is het »een *Deventersch* spreekwoord" geworden bij een der aanslagen op die stad, waarvan zie den *Overijsselsche Almanak voor Oudh. en Letterk.*, 1848 en 1853. CONSTANTER.

Inrigting van Adversaria (VI. bl. 62, Vr. 73). J. LOCKE heeft zijne wijze van adversaria in te rigten, van welke doelmatigheid eene meer dan twintigjarige ondervinding hem had overtuigd, bekend gemaakt in de *Bibliothèque Universelle*, tom. 2, vergel. *Posthumous Works of Mr.* JOHN LOCKE. Eene vertaling er van is: *Eene nieuwe manier om verzamelingen of aanteekeningen te maken. Opgestelt en gemeen gemaakt door* JOHANNES LOCKE, vierden druk, Amst. bij S. J. BAALDE, 1769, 4°. Daar vindt men die wijze uitvoerig beschreven en door voorbeelden opgehelderd.

D. B.—A.

[Dezelfde werken geeft L. D. R. op, van het Hollandsche den 3den druk, *Amst.* KORN. DE WIT, 1762. — J. SCHREUDER verwijst naar VAN LOEN, *Parrhasiana Loeniana of vrijmoedige bedenkingen* enz., welk werk hij den vrager ter leen aanbiedt. — J. A. GROEN AJZ. beschrijft ons de wijze, waarop hij zijne adversaria inrigt. Hij houdt die geheel alphabetisch op losse 4°. bladen papier in eene portefeuille die in den rug los is, en stelt de benaming der aanteekening vooraan op het blad geheel op zich zelve onderschrapt. — VAN BR. volgt met eenige wijziging de manier, door LOCKE aanbevolen. Hij verdeelt zijne aanteekeningen in hoofdstukken naar mate van hun onderwerp b. v. Bijbel, Wijsgeerte, Gezondheid, Natuur, Anekdoten, enz. en neemt van elk daarvan een ingenaaid schrijfboek. Over alles te zamen heeft hij een alphabetisch algemeen register. Nog houdt hij een boek, waarin de titels der geëxcerpeerde werken staan uitgedrukt, elk op een nommer, ten einde het herhaald uitschrijven daarvan uit te winnen. —]

Cochenille (VI. bl. 62, Vr. 74). Voor zoo verre mij bekend is, wordt deze verfstof in de schilderkunst veel gebruikt; van minder belang is zij voor de pharmacie, terwijl men haar (vooral de Poolsche) in *Turkije* en *Armenië* bezigt tot het verwen van wol en zijde of tot het vervaardigen van het zoogenaamde

Marokijn leder. Voorts kleurt men er sommige likeuren mede en dient zij tot bereiding van zegellak.

C. MEETH.

Cochenille. De hoofdzakelijk in den handel voorkomende stoffen, waarbij van dit insekt als kleurend middel wordt gebruik gemaakt, zijn het karmijn, de karmijn- of Florentijnsche lak en het cocusrood, alle fraaije en kostbare verwstoffen, door bewerking met aluin verkregen, en voor eene roode oplossing voor schrijfinkt.

C. W. BRUINVIS.

Argus (VI. bl. 62, Vr. 75). Op de Bibliotheek van de Maatschappij van Nederlandsche Letterk. te *Leyden* komt voor: (Zie den *Catalogus* dl. II. bl. 217.) »*De Argus, Tijdschrift. van* d. 14 Sept. 1825 — 20 Dec. 1826. Brussel, P. M. DE VROOM, 1825, 1826. 3 dn. 8°.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

[Ieder nommer, zegt J. M. besloeg acht bladzijden. Complete exemplaren komen zelden voor.]

Zoetje Gerbrants (VI. bl 63, Vr. 76). Kan dit ook SOETJE GERRITS zijn of moeten zijn? In de *Chronijk* van TWISK wordt vermeld, dat »A°. 1572 den 26 Decembris is tot *Hoorn* gestorven en in den Heere ontslapen SOETGEN GERRITS, een blinde dochter geboren tot *Rotterdam*, zijnde Doopsgezint; heeft haer leven noijt connen lesen, noch een A van de B connen scheijden, nochtans heeft se Godt met een hoogh ende wonderbaarlyck verstant verlicht ende begaeft in syn Heiligh Woort, dat se niet alleen veel stichtelijcke leeringhe heeft connen gheven, maer heeft ook veel leerachtige aenghename schriftelyke Liedekens, die na haer doot versamelt en tot 98 toe in openbaren druck, tot leeringhe, beteringhe ende vermakinghe van den sangher, uytghegaan ende verscheijdene malen (als wel begheerde ware) herdruckt zyn. Wie 't gelust machse coopen, ende Godts ghenade en gave als in eene onnoosele kleyne Blinde dochter aanschouwen, waerof de voorreden in 't Liedtboexken u meerder bescheyt zal doen." — Het *Liedtboexken* niet bezittende, kunnen wij over SOETGEN GERRITS niets verders mededeelen, en moeten dus — wanneer beide SOETJENS één blijken te zijn, zijn de onderschriften van VAN LIER te vertrouwen? — den vrager naar de genoemde voorrede verwijzen. — Het Liedboekjen kwam in 1592 te *Haarlem* in het licht, terwijl daarvan 1607, 1609, 1618 en 1632 herdrukken verschenen alle »in sestiene" — de laatste Uitgaaf bij Z. CORNELISZ.

H—G.

Geslacht de Guiche (VI. bl. 63, Vr. 77). Als een afstammeling der GUISES (?) vindt men den bewoner van den domtoren te *Utrecht* (zoo ik meen); doch in hoeverre hij zijne afkomst met voldoende bewijzen kan staven, is mij onbekend.

FRÉDRIC.

[Wij twijfelen of dit antwoord den vrager zal voldoen.]

Carolus de Longueval (VI. bl. 63, Vr. 78). Dien naam heeft meer dan één krijgsheld gedragen: 1°. CHARLES DE LONGUEVAL, *Seigneur de Prouville*, die den 31sten Julij 1595 sneuvelde bij de inneming van *Dourlens* in *Artois* door de Spanjaarden onder FUENTES. Zie CARPENTIER, *Hist. de Cambray*, p. 740 en BOR, *Ned. Oorl.*, 32ste Boek, fol. 30 vso, die onder de gesneuvelden opnoemt den Heer van POUILLE, waarschijnlijk denzelfden, die door CARPENTIER Heer van PROUVILLE genoemd wordt. 2°. CHARLES DE LONGUEVAL, *Comte de Buquoy, ce vaillant Chef de guerre, Lieutenant Général de l'armée de l'Empereur* FERDINAND II, gelijk CARPENTIER l. l. p. 595 hem noemt. Hij sneuvelde in *Hongarije* in 1621. 3°. CHARLES ALBERT DE LONGUEVAL, *Comte de Bucquoy et de Gratzen, Baron de Vaux et de Rosembergue, Commandeur de l'ordre de Calatrave, Général de la Cavalerie aux Pays-Bas, Grand Bailli de Hainaut etc. mort ceste année* 1663, alles volgens CARPENTIER, p. 595. Hij was de zoon van den voorgaanden en van MAGDELENE DE BIGLIA, Princesse du *Duché* de *Milan.* — Waarschijnlijk is de tweede de man van het Portret.

W. M. Z.

Carolus de Longueval. CAROLUS BONAVENTURUS DE LONGUEVAL, Graaf van *Bucquoi*, was een beroemd Spaansch Generaal onder PHILIPPUS II, en werd in 1561 geboren. Hij ontving de Ridderorde van het Guldenvlies van PHILIPPUS III.

In den dertigjarigen oorlog diende hij den Keizer FERDINAND II, en voerde het bevel over een legerkorps, bestemd om MANSFELD te bestrijden, en versloeg in 1623, bijgestaan door MAXIMILIAAN, Hertog van *Beijeren*, het leger der Protestanten voor *Praag.* Hij sneuvelde bij het beleg van *Neuhausen* in *Hongarije* in 1621.

Er bestaat een portrait (gravure) van hem, waarvan een exemplaar in mijn bezit is.

VAN EMDE.

Justus Tjeenk (VI. bl. 63. Vr. 79). 's Mans overlijden wordt berigt in het programma 1772/73, geplaatst voor de *Verhand. van het Zeeuwsche Genootschap*, dl. X.

H. M. C. v. O.

Mr. J. van Lier (VI. bl. 63, Vr. 80). Onder de papieren van wijlen Mr. J. TONCKENS, den aan geleerdheid en wetenschap te vroeg ontrukten schrijver van het grootste gedeelte van

den *Tegenwoordigen staat van Drenthe*, heb ik in der tijd een' brief gevonden, waaruit ik, als antwoord op de vraag van J. C. K. het navolgende mededeel:

»Alles hing bijkans van zijn' wil af, het is de *Ontvanger-Generaal* J. VAN LIER en mede-Ette der landschap *Drenthe*. Deze JAN VAN LIER is een zwager van Professor HOFSTEDE te *Rotterdam*."

Dezen brief, gedagteekend 20 Maart (zonder jaartal), in zijn geheel hier mede te deelen, acht ik om verschillende redenen niet oorbaar. Mogt J. C. K. er evenwel een afschrift van verlangen, hij schrijve 't mij, en ik zal aan zijn verlangen voldoen.

Is gemelde Mr. J. VAN LIER en Mr. J. H. P. VAN LIER dezelfde persoon (waaraan ik niet twijfel), dan was hij ten jare 1792 Raadsheer bij den Hove van Justitie in het Landschap *Drenthe*. Zie het berigt van de uitgevers vóór den *Tegenw. Staat van Drenthe*.

Hoogeveen. J. V. D. VEEN, AZ.

Joh. Swartenhengst (VI. bl. 63, Vr. 82). Hij werd geboren te *Alkmaar* en in het weeshuis opgevoed; groote zucht tot wijsbegeerte hebbende, studeerde hij vervolgens daarin te *Utrecht* en onderwees vele leerlingen van zijnen vriend, Professor B. DE VOLDER. Zijn stadgenoot C. SCHONAEUS noemde hem in 1662, in de opdragt van een uitgegeven *Disputt*, »een wakker jongeling," maar later gaf hij zich aan het misbruik van wijn over; beschonken zijnde, liep hij in het water, dat gelukkig niet diep was, en riep in den modder wentelende uit: »*Sic itur ad astra!*" dat hij veel in den mond had. De hem verleende, door J. C. K. vermelde vergunning, om bij wijsgeerige disputen te presideren, was van den 8sten Februarij 1672. Meer is mij van hem niet bekend.

C. W. B.

Wapens op tafellinnen van 1681. (VI. bl. 63, Vr. 86). Dit tafellinnen moet, volgens jaartal en wapens, afkomstig zijn van MAURITS LODEWIJK, Graaf van *Nassau van de Lek*, overleden 1683, en van zijne echtgenoote ANNA ELISABETH van *Beijeren* en *Schagen*. — *Nassau* en *Hornes* zijn de ouderlijke kwartieren van MAURITS LODEWIJK, zoon van LODEWIJK (basterd van Prins MAURITS bij het vrouwtje van *Mechelen*) en van ELISABETH, Gravinne van *Hornes*; *Schagen* en *Tiennes* zijn de ouderlijke kwartieren zijner echtgenoote, ANNA ELISABETH, dochter van FLORIS KAREL van *Beijeren*, Graaf van *Warfusé* en Heer van *Goudriaan*, afstammende van WILLEM van *Beijeren*, natuurlijken zoon van Graaf ALBRECHT bij MARIA of GIJSBERTA van *Bronkhorst*. — Deze WILLEM ontving waarschijnlijk in 1427 de heerlijkheid *Schagen* ten geschenke van Hertog FILIPS van *Bourgondië*. Zij bleef in zijn geslacht tot op den dood van WILLEM van *Schagen* in 1658, werd toen verkocht aan GEORGE van *Kats*, maar in 1676 weêr verkocht aan voornoemden FLORIS KAREL van *Beijeren*, waardoor zij in het bezit van 't geslacht der voormalige eigenaren terugkeerde. Hieruit laat zich tevens verklaren, dat dit geslacht het wapen van *Schagen* liever voerde, dan het wapen van *Beijeren* met eene basterd-brisure.

CONSTANTER.

Pieter Post (VI. bl. 63, Vr. 87). Wij weten alleen te berigten, dat, volgens de *Haarlemsche Courant* van den 10den December 1669, N°. 50, op Dingsdag den 17den December 1669, te *'s Hage* zijn verkocht »de nagelaten boeken, papierkonst en platen van zaliger PIETER POST, Architect van zijn Hoogheit, ten huise van den overledene, op de Amsterdamsche Veerkaaij."

Uit dit berigt blijkt, dat P. POST in 1669 overleden is, en worden wij tevens met de nadere aanduiding zijner woonplaats bekend.

W.

[De schilder FRANCISCUS POST, over wien het antwoord van VAN EMDE handelt, is blijkbaar een ander geweest.]

Cornelis te Rome (VI. bl. 64, Vr. 90). Deze CORNELIS was vrij bekend. Het was CORNELIS MEIJER, die tegen het einde der XVIIde eeuw te *Rome* mede werkzaam was aan het verleggen of verbeteren van den loop des Tibers, en van dit laatste een folio stuk met platen heeft uitgegeven. Ergens heeft de Heer COLLOT D'ESCURY, in zijn *Hollands Roem*, naar eene opgave van den ondergeteekende, hem in der tijd verstrekt, over hem gesproken, doch bij gemis van een register op de laatste deelen (een waar gemis), kan ik zulks nu niet vinden. Hij was ook werkzaam aan de kameelen voor *Pampus*. B. N.

[JACOBUS berigt ons hetzelfde en een hiermede overeenkomend antwoord, getrokken uit P. N. WITKAMP, *Handboekje der Aardrijkskunde van het Kon. der Nederl.*, 2e dr. bl. 103, gaf ons C. W. BRUINVIS.]

Een opregte Vries aan V. D. H. (VI. bl. 64, Vr. 92). Wie de schrijver van dien brief enz. geweest is, valt moeijelijk te bepalen of te gissen; maar zeer waarschijnlijk was V. D. H. Mr. JACOB VAN DER HEIM, Burgemeester van *Rotterdam* en Secretaris der Admiraliteit op de *Maas*, die bekend genoeg geweest is als »veel invloed ten Hove gehad te hebben."

Ook in een der vele gelegenheidsrijmen, ter vereering van de Doggerbanksche helden, wordt die Burgemeester-Secretaris aangeduid door dezelfde initialen, bij name in het

zoogenaamde *Rapport van den Admiraal* PARKER *aan de Lords der Admiraliteit*, en wel in het 2de couplet, alwaar het heet:

Voor eerst: geen Scheepen uit de Maas!
In zoo ver, heeft men woord gehouwen!
Die VDH, dat is een baas,
Wanneer iets kunstig dient gebrouwen, enz.

Waardoor met zoo veel woorden des Prinsen aanhangers worden beschuldigd van heulen met den vijand, van welke belastering in vele geschriften van die dagen overvloedige bewijzen te vinden zijn. Zie onder andere de beruchte *Post van den Neder-Rhijn*, enz.

W. D. V.

Een opregte Vries aan V.D.H. Kan V.D.H. ook geweest zijn J. VAN DER HEY, geheimraad zijner Majesteit den Koning van *Pruissen*, mitsgaders Administrateur en Secretaris der Generale Nederlandsche Lijfrenten-Compagnie, die, op den 30sten December 1779, eene *Memorie*, en op den 23sten en 25sten Januarij 1780 uit *Neuwied* eene *Vervolg-Memorie* over die zaak uitgaf, welk geschrift verboden werd door President en Raden over *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland*; zie *Nederl. Jaarb.* 1780, bl. 206.

C. G.B.

Wapens van Belgische steden(VI.bl.74,Vr.93).

Aelst (*Alost*). Porte: d'argent au glaive de gueules en pal, la pointe vers le chef, accosté à dextre d'un écu de l'empire à sénestre des armes de Flandres.

Aerschot: d'argent, aux trois lis de sable, 2, 1. [d'argent. B. J. A. M.]

Antwerpen: de gueules, au château triangulair, à trois tours ou donjons crenelés d'argent [de gueules. B. J. A. M.] la muraille de derrière surmontée de deux mains coupés de carnation. [fascé d'argent et de gueules à huit pièctes. B. J. A. M.]

Brugge: d'argent, à trois fasces de gueules, au Lion rampant d'azur sur le tout.

Brussel: de gueules, à l'ange MICHEL d'argent armé d'un glaive fulminant, terrassant un démon de sable.

Bilsen: coupé, mi-parti, au 1er d'or, au 2 de gueules chargé de deux fasces d'or, au 3e d'argent à l'arbre arraché de sinople.

Dendermonde: d'argent, à la fasce de gueules.

Gent: d'argent, au lion d'azur la queue fourchue, lampassé et armé de gueules.

Hoogstraeten: de gueules, aux dix lozanges d'argent, 3. 3. 3. 1.

Leuven: de gueules, à la fasce d'argent.

Lier: d'argent, aux trois chevrons de gueules.

Maeseyck: parti, au 1er fascé d'or et de gueules de dix pièces, au 2e d'argent, au rameau de chêne de sinople chargé de glands d'or.

Malmmey: d'argent, au basilic de sable sur un tertre de sinople.

Mechelen: d'or, aux trois pals de gueules, un écu d'argent [d'or. B. J. A. M.] à l'aigle impérial de sable, en coeur.

Mons: d'argent, au château à trois donjons ou tours de gueules, aux creneaux, hamaide et fenêtres percées. [de gueules au chateau d'argent, la terrasse de sinople. B. J. A. M.]

Namen: d'argent [d'or. B. J. A. M.], au lion de sable, une bande de gueules sur le tout.

St. Nicolaas: de gueules au navet au naturel.

Nieuwpoort: d'argent, au navire de sable, le mât d'argent surmonté (sommé) d'un lion de gueules, armé d'une hachette d'argent.

Ninove: parti, les armes de l'Empire et de Flandres.

Ostende: d'or, au chevron de sable, accompagné de trois clefs de même: deux au chef, une en pointe. Supports: un homme et une femme marine.

Everdingen (*Culemburg*): bandé d'or et de sable, de quatorze pièces (SLICHTENHORST, B. I. bl. 57.)

Eyll (*Gueldre*): d'azur, au lis épanoui d'or, lié d'argent. Cimier: une couronne de marquis.

Megen: coupé de gueules et d'or. Cimier: une couronne de marquis. (Zie *Schouwburg der Nederlanden*, 5 dn., Antw. bij SPANOGHE, 1786.)

W. D. R.

Wapens van Belgische steden. De onderstaande omschrijving is te vinden in *Histoire Génerale des Pays-Bas, contenant la déscription des XVII Provinces. Brusselle* 1743, *chez la veuve* FOPPENS, 4 vol. (De boven reeds beschrevene hebben wij weggelaten.)

Gent: de sable au lion d'argent couronné et accollé d'or, (t. II. p. 42.)

Oudenaarde: fascé de gueules et d'or de six pièces au lion de sable brochant sur le tout (t. II .p. 91).

Hasselt: au 1 burelé d'or et de gueules de dix pièces (qui sont les armes du comté de Looz) au 2 d'argent à la branche de chêne feuillée de sinople en pal (t. III. p. 297).

Tongeren: de vair à la fasce haussée d'or (t. III. p. 271).

Kortwijk (*Kortrijk?*): d'argent au chevron de gueules à la bordure engrêlée de même (t. II. p. 82).

Iperen: de gueules à une croix vairée au chef d'argent à la croix de Lorraine de gueules (t. II. p. 76).

Meenen: d'argent à trois chevrons de gueules (t. II. p. 94).

Doornik: de gueules à une tour d'argent (t. II. p. 247).

Hoei: de gueules au château de trois tours accolées en pointe d'or, celle des côtes couvertes et celle du milieu sommée d'une tourette de même (t. III. p. 278).

Verviers: coupé, le chef d'argent à trois lions de sinople couronnés d'or, la pointe d'argent à une branche de chêne au naturel, englantée d'or, (t. III. p. 300).

Dinant: d'argent au lion naissant de gueules (t. III. p. 285).

B. J. A. M.

Wapen der stad Delfzijl (VI. bl. 74, Vr. 94). *Delfzijl*, eene vesting en *niet*, zoo als J. t. G. schrijft, eene stad, heeft nooit een eigen wapen gehad. Eene beknopte geschiedenis van het oude blokhuis, later de vesting *Delfzijl*, leest men in het *Aardrijksk. Woordenboek der Nederlanden*, door A. J. van der Aa, op *Delfzijl*. — Het oude wapen van het *zijlvest der drie Delfzijlen*, zoo J. t. G. dit mogt bedoelen, wordt in het zoo even genoemde werk, dl. III. bl. 253, aldus beschreven: »gevierendeeld, hebbende boven aan de regter- en onder aan de linkerzijde op een zilver veld, eene zwarte harpij, gekroond met eene zilveren kroon met twee zwarte vleugels en vrouwenaangezigt, en boven aan de linker en onder aan de regterzijde, op een purperen veld, drie zilveren golvende strepen, aanduidende drie stroomen of zijlen. Het nieuwe, maar in 1672 reeds gebruikte wapen, is een gekroond schild, gedeeld in twee deelen, hebbende het bovenste deel de harpij, doch zonder kroon en met twee starretjes, aan elke zijde van den hals een; in het onderste deel drie sluisgaten met water zonder deuren, omschrift: *Sigillum der drie Delfzijlen*."

H. O. F.

Een middel tegen de hondsdolheid (VI. bl. 74, Vr. 95). Nog ten huidigen dage bestaat, langs de Hollandsche zeekust, de gewoonte om menschen en vee, welke door dolle, of voor dol gehouden, honden gebeten zijn, naar het strand te brengen en in de zee te dompelen. In hoe verre evenwel dit middel voor onfeilbaar te houden is, durf ik niet beslissen.

***

Een middel tegen de hondsdolheid. Geboren en opgevoed op een dorp in *Noord-Holland*, niet ver van de *Zuiderzee*, weet ik, dat vóór veertig en vijftig jaren een zeebad het algemeene middel was, hetwelk men in dat oord aanwendde om menschen, ja! soms ook dieren, door een' dollen hond gebeten, voor hondsdolheid te bewaren. Ofschoon ik uit de dagen mijner jeugd van drie voorbeelden weet van kinderen, door een' dollen hond gebeten, op deze wijze genezen, zoo kan ik nog een treffend voorval, in onze familie-geschiedenis aangeteekend, hier bijbrengen, wel waardig vermeld te worden. De ouders mijner tweede moeder, die op het zeedorp *W.* woonden, hadden een' hond, die door een' dollen hond gebeten was. Uit genegenheid voor het dier, een' uitmuntenden jagthond, wilden zij den hond niet dooden, maar legden hem aan de ketting om te zien, of de beet kwade gevolgen zou hebben. Na verloop van een' dag of acht, negen, werd het beest ongesteld, weigerde te eten, lag vóór het hok, met den kop op de voorpooten uitgestrekt en met uitpuilende oogen. De vrouw, die in de meening was, dat hondsdolheid zich door blaffen en springen op de ketting openbaarde, wilde den hond, die zeer aan haar gehecht was, streelen; doch de hond sprong toe en beet haar in de hand. Zoodra zij dit aan haar' man mededeelde, nam deze zijn jagtgeweer en schoot den hond neder. Drie of vier dagen later begon de vrouw te praten, als of zij in eene ligte, ijlende koorts was. Nu was goede raad duur, want zij was sints weinige weken zwanger, en men moest zich haasten om van het zeemiddel gebruik te maken, eer dit te laat was; maar daarin moest men met beleid te werk gaan, want zal het helpen, dan moet zoo iemand niet weten, wat men met hem voor heeft. Eene voorgewende uitnoodiging, om te *A.*, een half uur van *W.*, bij eene nicht van haar te gast te komen, moest dan dienen om haar te bewegen met hun kleinen botter (visscherschuit), den kleinen inham van de Zuiderzee over te steken, gelijk zij zulks meermalen gedaan hadden. Daar hondsdolheid met watervrees gepaard gaat, en er bij haar reeds een groote afkeer van de zee zich openbaarde, werd zij niet dan door sterke overredingskracht overgehaald mede te gaan. Men plaatste haar in den botter met den rug naar boord, zoo dat zij de zee niet zag, en hield zoo veel mogelijk een druk gesprek met haar levendig. Op eenige roeden van den oever verwijderd, nam haar man en de dorpschirurgijn, die aan hen vermaagschapt en ook kwanswijs uitgenoodigd was, haar onverwachts op, smeten haar in zee, dompelden haar driemaal onder en trokken haar toen weder in de schuit. De vrouw was doodelijk ontsteld. Te huis gebragt, werd zij ernstig ziek, waarvan zij door haar sterk ligchaamsgestel nogtans herstelde en de ijlende toestand was reeds onmiddellijk verdwenen. In het volgende voorjaar, Maart 1776, beviel zij van tweelingen, beiden van het mannelijk geslacht, waarvan de eerstgeborene genoegzaam den kop van een hond had en spoedig na de geboorte stierf; de andere was mijn oom C., die in 1832 overleed.

In vroeger' tijd, toen de jagt niet aan patent onderhevig was, omdat er geen patentregt bestond, waren vele landlieden ook jagers; daardoor was het aantal honden op de dorpen grooter, en hoorde men meer van hondsdolheid dan thans, nu de jagt meer een vermaak der grooten en gegoeden is; niettegenstaande

dit, heb ik in mijne jongere jaren van geen enkel geval uit onzen omtrek gehoord, van een' mensch, die aan hondsdolheid gestorven was. Daarentegen heb ik wel, in den tijd van mijn verblijf te dezer stede (*Purmerende*), een paar voorvallen uit den omtrek vernomen van menschen, die daarvan het treurig slagtoffer werden.

Welk een' invloed zulk een zeebad op een' gebetene heeft, zoodat die daardoor voor hondsdolheid bevrijd blijft, betuig ik niet te weten. De schrik en de invloed van het zeewater moeten, verbeeld ik mij, dit bewerkstelligen. Onze badhuizen aan zee bewijzen genoeg, dat het zeewater in onderscheidene gevallen den mensch tot genezing dienen kan. Waarom dit middel thans minder gevolgd wordt, ligt misschien wel daarin, dat, gelijk in zoo vele andere zaken, het oude door het nieuwe verdrongen wordt; althans die wat op jaren gekomen is en nu en dan uit de apotheek heeft moeten proeven, zal het kunnen bevestigen, dat hem in onderscheidene gewone ziektegevallen nu geheel andere middelen worden toegediend dan vroeger. De invoering van den wijdvermaarden Biltschen drank, sedert lang met zulk een' gunstigen uitslag gebruikt, heeft het zeebad, dat toch in het oog van velen altijd een geweldig middel is, op den achtergrond geplaatst, zoodat het thans meer tot de geschiedenis van vroegere dagen behoort. Ook was het zeebad voor degenen, die in de nabijheid der zee wonen, te gebruiken; voor hen, die meer landwaarts in wonen, was dit vaak te moeijelijk.

G. VAN SANDWIJK.

Een middel tegen de hondsdolheid. De Griffier V..... te *Aardenburg*, bezat een hondje van het bekende straat-hondenras. In 1827—1829, heerschte aldaar onrustbarend de hondsdolheid. Op zekeren warmen Augustusdag in een dier jaren, was mijn oom in een kleinen ommuurden tuin werkzaam; het bedoelde hondje en een hazewind waren bij hem. Plotseling kwam door de open tuindeur een vreemde hond binnen, waarop de hazewind, huilende van angst, een' wanhopigen sprong over den muur deed, die hem gelukte; mijn oom redde zich, met behulp van een ladder op den muur; de kleine Joly echter, naar keffers aard, vloog den vreemden hond aan, doch zijne dwaling bemerkende, naardien de vreemde hond kennelijk dol was, kroop Joly, met den staart tusschen de beenen, in een' hoek. De vreemde hond liep razend rond in den tuin, en bereikte, als 't ware, bij toeval Joly, wien hij eenige beten in nek en ooren gaf en toen voortsnelde. Joly werd aan een touw naar eene kreek gevoerd en plotseling in het water geworpen, naar huis gebragt, vastgelegd, dagelijks twee malen van versch water voorzien en gevoed. Joly werd niet dol. De *reactie* schijnt hier geneesmiddel te zijn geweest.

G. P. ROOS.

Een middel tegen de hondsdolheid. In mijne jeugd en terwijl wij de Herstelde Luthersche Kerk (te *Amsterdam*) passeerden, waar, zoo als algemeen bekend is, het Dolhuis gestaan heeft, verhaalde mijn vader, thans een tachtigjarig grijsaard, mij het volgende, dat in zijne jongelingsjaren hem was medegedeeld:

Een man, aan de watervrees of dolheid lijdende, was opgesloten in een vertrek van het dolhuis, dat op de binnenplaats uitzigt had door een van ijzeren traliën voorzien venster, en stond daarvoor te zien naar het in gereedheid brengen der binnen-brandspuit, die door twee daarmede bezig zijnde zieken-oppassers zou geprobeerd worden.

Zoodra zij aan 't spuiten gingen en genoemde lijder het water zag, vloog hij, zoo als men zegt, als razend tegen de traliën op. De oppasser-pijpgast, een onmensch, maakte korte metten met hem en rigtte den waterstraal op den beklagenswaardige, die in een oogenblik als in het water zwom. De andere oppasser riep den barbaar toe op te houden, daar hij den man zoo voortgaande zou dooden; hij echter antwoordde: »dat komt juist van pas, anders kost het ons nog de moeite om hem te smoren," en ging voort met den man te bespuiten, tot dat deze de handen van de traliën los liet en nederzeeg. Nadat de brandspuit weder was geborgen, wilden zij het lijk van den krankzinnige uit het vertrek halen, maar zagen vreemd op, toen zij, binnen komende, den man, met den rug tegen den muur leunende, onder het venster zagen zitten en hij hun terstond om drinken vroeg, daar hij zoo brandenden dorst gevoelde. Dadelijk riep men den geneesheer en deze verklaarde, dat de man genezen was.

S. v. W.

Executie in de voorgaande eeuw (VI. bl. 74, Vr. 96). In 1767 hebben mijne Heeren van den Geregte NATHANAËL DONKER, geboortig van *Batavia*, oud 33 of 37 jaren (wegens gruwelijken moord) gecondemneerd om gebragt te worden op het schavot, voor het Raadhuis dezer stede (*Amsterdam*) opgerigt, en aldaar gelegd te worden op een kruis, vervolgens van onderen op levendig te worden geradbraakt, dat er de dood na volgt; dat wijders zijn gevonn. doode ligchaam, na aldaar eenigen tijd ten toon gelegen te hebben, zal worden afgenomen, en getransporteerd naar de *Volewijk*, om aldaar in eene kist gelegd en bij de galg begraven te worden; met kosten van gevangenis en misen van Justitie.

W. L. C. U.

Executie in de voorgaande eeuw. Ik ben in het bezit van een gedrukt vonnis, gewezen bij

H. H. President en Schepenen der stad *Breda*, d. d. 11 April 1787, over ADR. VAN CAMPEN, die gedurende meer dan 16 jaren zich in de Baronnie van *Breda* had schuldig gemaakt aan het schrijven en leggen van brand-, moord- en bedriegbrieven, knevelarijen of afpersingen van geld enz. Eerst moest zijne regterhand afgehouwen, daarna moest hij van onderen op levendig geradbraakt, zijn hoofd met eene bijl afgehouwen en met de afgehouwen hand op pinnen gezet worden; vervolgens moest het doode ligchaam naar het buiten Geregt gebragt, en aldaar verbrand, en het hoofd mede aldaar op eene pin, boven op een' staak of paal ten toon gesteld, de afgehouwene hand daar onder genageld, en daarbij een ijzeren pot en des gedetineerden pistool gehangen worden. En is dat vonnis alzoo, op den 17den daaraanvolgende, vóór het stadhuis geëxecuteerd. M. S.

[Aan het antwoord van FRIDELOMDEIN, eene executie betreffende, die niet in ons Vaderland, maar in Frankrijk geschied is, kunnen wij hier geene plaats geven.]

Wapen van azuur met drie wassende manen van zilver (VI. bl. 74, Vr. 98). Hoewel de vraag van M°. er wel niet door beantwoord zal worden, wil ik echter mededeelen, dat, indien ik mij niet bedrieg, het gevraagde wapen gevoerd wordt door de familie VAN MAANEN, bij name die waartoe de bekende Minister Mr. CORNELIS FELIX VAN MAANEN behoorde. φ^2—φ.

Wapen van azuur met drie wassende manen van zilver. JACOB, veertiende heer van *der Woude* en *Warmond*, overleden..... 1394, verliet zijn aangeboren wapen (van goud met drie ruiten van keel) en heeft ter liefde en uit gunst van den Burggraaf van *Leyden* diens wapen aangenomen, te weten: in eene gulden baar drie wassende manen van zilver in een schild van azuur. (Zie W. V. GOUTHOEVEN, *Bijvoegsel*, bl. 212). W. D. R.

Wapen van azuur met drie wassende manen van zilver. Het geslacht van PIJNACKER in *Holland* voerde: Ecartelé; aux premier et quatrième d'or à trois corneilles de sable; aux deuxième et troisième d'argent à trois croissants d' azur.

Behalve de door M°. genoemde geslachten zou men er nog bij kunnen voegen:

WTTERWEERT: d'azur à trois croissants d'or.

VOORBURG: de gueules à trois croissants d'argent.

VOORSCHOTEN: WASSENAER, en abîme de DUVENVOORDE.

VEUR: WASSENAER à la bordure d'or, chargée de trois croissants de sable, deux en chef, un en pointe.

CARNISSE: DUVENVOORDE au filet en bande de gueules brochant sur le tout.

OOSTERHOUT: POLANEN au bâton péri en barre de gueules brochant.

PAETS VAN SANTHORST: De gueules à trois croissants d'argent; en abîme d'or à la croix ancrée de gueules.

VAN DER LECKE (Bastaarden van DUVENVOORDE): DUVENVOORDE à la barre de gueules brochant sur le tout.

PEEL: D'argent à l'aigle éployée de sable en chef, et trois croissants de même, posés 2. 1., en pointe.

Q. X. Z.

[Het wapen, door E. C. v. B. medegedeeld, is stellig niet het door M°. bedoelde.]

Gribius (VI. bl. 74, Vr. 99). Wat het fraai *Handschrift* van dezen, op zwaar papier en verguld op snede in netten perkamenten band in 4°. formaat, betreft, kan ik J. C. K. mededeelen, dat het nog in zeer goeden staat voorhanden is, en er voor staat een vers van D. DENYSSEN, *op de Spiegel der Rampsaligheydt*, enz., door Dr. JOHAN GRYBIUS. Hij zelf teekent zich, aan het slot van zijn gedicht, GRIBIUS. Daarna volgt, almede in *Handschrift*, een »*Geslacht Register van* DE MEDICIS, soo veel als die uit MACHIAVEL, GUICJARDYN, HOOFT en andere historieschrijvers, hebben konnen navorschen." Nu is het bekend, dat het werk van HOOFT, *de Rampzaligheden*, enz., zeer wordt geprezen door BRANDT, *Leven van* HOOFT, en SIEGENBEEK, *Redevoering over* HOOFT; men zie ook Mr. S. DE WIND, *Biblioth. Nederl. Geschiedschr.*, dl. I. bl. 464; doch van GRIBIUS, noch van zijn werk is mij tot heden eenige melding voorgekomen; alleen zie ik in den *Catalogus* der *Biblioth.* van GERARDUS VAN LOON, verkocht te 's Gravenhage 1759, bl. 88, N°. 617, in 4°.: »GRIBIUS, *de ontroerde Leeuw*, behelzende de voornaamste geschiedenissen van 1671—1677, Amst. 1678, 7 deelen in een' band, met plat.," welk werk, mij overigens onbekend, ook niet door Mr. S. DE WIND in zijne *Naamlijst der Nederl. Geschiedschrijv.* wordt genoemd, en ik weet dus ook niet, of het van denzelfden schrijver is. Welligt was de geneesheer een zoon van PETRUS GRIBIUS, die in 1652 of 1653 Predikant werd bij de *Hoogduitsche* gemeente te *Amsterdam* en in 1666 gestorven is, wiens zoon, almede PETRUS GRIBIUS, geb. 1651, Predikant werd, het laatst in 1681 te *Delft*, aldaar in 1734 Emeritus is geworden en in 1739 overleden. MARIA, dochter van laatstgenoemden, huwde Dr. ABRAHAM VAN BLEYSWIJK, Burgemeester enz. te *Delft*. Zie TIMARETEN, *Verzamel. van Gedenkstukken*, dl. I. bl. 53 en VEERIS en PAUW, *Kerkel. Alphabet*, 1750.

Mogt J. C. K. iets meer zijn bekend geworden van den vervaardiger van het *Handschrift*, zoude het mij belangrijk zijn, dit te vernemen. V. D. N.

Grafborden in de groote Kerk te Gouda (VI. bl. 74, Vr. 101). De borden door den vrager alhier bedoeld, zullen wel niet anders geweest zijn dan een overblijfsel van het geheel, dat, volgens den heerschenden geest des tijds, in 1795 is weggenomen.

Volgens het werkje getiteld: »*Mijne Herinneringen van Gouda*" (waarvan men zegt, dat de Heer H. GRIFFIOEN VAN WAERDER de schrijver is) bl. 82 en 83, hingen in de kerk te *Gouda* de wapens van de Zeekapiteinen VLACQ, DE SITTER en MEIJER, van den Luitenant-Admiraal J. TAALMAN, als ook van den Schout-bij-Nacht A. VAN DER DOES, van Jonkheer ADRIAAN VAN SWIETEN en van den Kolonel PAIN ET VIN. Eene afbeelding van de beide laatsten, die onder een' voornaam geleerde en oudheidkundige berustende waren, vindt men t. a. pl., tegenover bl. 28 van de *Nalezingen*. Het wapenbord van den Luitenant-Admiraal TAALMAN met de kwartieren, vlaggen, trofeën, zinnebeelden en bijsieraden, waarvan de beschrijving voorkomt in de *Nederl. Jaarboeken van Julij* 1755, p. 698, 699, was onder den schrijver van bovengenoemde *Herinneringen* berustende. Zie aldaar *Nalezingen*, bl. 26, in de noot.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Moord der gebroeders de Witt (VI. bl. 75, Vr. 103). Moeilijk is het uit te maken, wie die »voorname persoon" was, aan wien volgens OUDAEN gevraagd werd: »*of ze*" (de gebroeders DE WITT) »*zoo wel hingen naar zijn zin?*" Wien OUDAEN bedoelde, weet ik niet, maar ik vermoed, dat hij den Admiraal C. TROMP kan bedoeld hebben. Men kan onze geschiedschrijvers omtrent dit punt raadplegen, maar zal er niet veel wijzer door worden. SYLVIUS, in zijne *Historien onzes tijds, vervolg op* AITZEMA, spreekt van deze bijzonderheid niet, schoon hij in die dagen leefde. Zie Vde Boek, bl. 408, 409. J. LE CLERCQ, in zijne *Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden*, dl. III. bl. 431, meldt het volgende: »de persoon, die de lijken der broeders aan de wip hing, zag een predikant van *den Haag*, naar men zegt, LANDMAN genoemd, dien de Raadpensionaris had doen bannen, om eene oproerige predikatie door hem gedaan. Deze vroeg den predikant, of de lichamen der broeders wel hoog genoeg hingen? waarop die onwaardige leeraar antwoordde, dat de een nog een sport hooger moest hangen." LE CLERCQ schijnt dit uit BASNAGE te hebben. Volgens dezen is dus Ds. LANDMAN de man, wien men de vraag deed, en die zelf, niet een ander, het antwoord gaf. Doch ik twijfel, of OUDAEN hem een voornaam persoon zou genoemd hebben. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* dl. XIV. bl. 175, geeft het verhaal vermeerderd en verbeterd. Bij hem is het Ds. SIMON SIMONIDES, aan wien een der beulen vroeg: »*Domine, hangen ze hoog genoeg?*" Het antwoord was evenwel niet van SIMONIDES, maar van een' der omstanders: »*hangt dien grootsten schelm nog een sport hooger*", daarmede waarschijnlijk JOHAN DE WITT bedoelende. Wat verder, altijd naar een »*men zegt*," het aandeel van den Admiraal TROMP in deze jammergeschiedenis was, kan bij WAGENAAR t. a. p. worden nagezien. De waarheid van het verhaal, ten minste wat de bijzonderheden betreft, hangt veel af van *hooren zeggen*. »Zou men niet zeggen dat onze schrijver (WAGENAAR), door voorbeschikking, bij dat bedrijf eenen secretaris gehad hebbe, om van alles naauwkeurig notulen te houden?" zegt de schrijver van *de zugt van* JOHAN DE WITT *tot zijn vaderland*, bl. 211, *Leyden ter drukkery van* ELIAS LUZAC *Jun.*, 1757. Het gaat zoo als gewoonlijk met dergelijke traditiën. De laatste voegt al de verhalen zamen, maar loopt daardoor ook gevaar van te overdrijven. De eerste waarheid te vernemen is onmogelijk. Al had zich iemand onder dien woedenden hoop of onder de toekijkers begeven, met het doel alles naauwkeurig op te nemen, hoe kon hij op alles te gelijk het oog vesten, alle woorden, alle geschreeuw hooren of weten wie sprak? Dat er een of meer predikanten zijn tegenwoordig geweest, kan waar zijn, maar wie? en dan is het nog twijfelachtig, of de predikant, wie dan ook, zelf, dan of een der omstanders op die dolle vraag heeft geantwoord. Het vermoeden dat OUDAEN met den *voornamen man* den Adm. TROMP bedoelde, rees daarom bij mij op, omdat hij zegt, dat de persoon zelf, aan wien de vraag gedaan werd, niet antwoordde, maar een ander, en de gevraagde den hoed in de oogen trok en beschaamd heenging. Iets dergelijks zou TROMP bij WAGENAAR, bl. 174, naar het verhaal van eenigen, gedaan hebben, op de vraag van iemand: »*wat zegt er mijnheer* TROMP *van?*" Schoon weêr anderen verhaalden, dat hij antwoordde: »*dat moet er nu zoo mede door.*" Wat is hier waarheid? En wat is eene geschiedenis, die u zulke tegen elkander in loopende vertellingen opdischt? Dat men de gruwzaamheid van het feit, de snoodheid der daders scherp doe uitkomen, dat is de roeping van den geschiedschrijver, maar hij rape geene verhalen of geruchten op, die bij den lezer te dikwijls een gevoel van haat opwekken tegen een' regtschapen vaderlandschen held als TROMP, of tegen twee achtenswaardige predikanten, wier tegenwoordigheid bij dien gruwelmoord, wier woorden alleen van *naar men zegts* afhangt. Vergelijk OUDAEN, SYLVIUS, LE CLERCQ, WAGENAAR en anderen, en schep dan eens orde uit zulk eene verwarring. Ik zie er geen kans op.

V. GR.

Moord der gebroeders de Witt. De voorname persoon welke, hier bedoeld wordt, doet den Admiraal CORNELIS TROMP of den Predikant SIMON SIMONIDES, beiden bij den broedermoord tegenwoordig geweest, vermoeden.

Het is mij steeds opmerkelijk voorgekomen, dat TROMP, wien Prins WILLEM III zeer genegen, maar die bij de Staten van *Holland*, sedert het voorval in den vierdaagschen zeeslag met den Admiraal DE RUITER, in ongenade was, en het scheepsvolk, bij TROMP zeer bemind, aan het plegen van dit beestelijk gruwelfeit een ruim aandeel hebben gehad. JAN VAN VAALEN, *Luitenant te water*, schoot den Raadpensionaris, van de voorpoorte tot omtrent half weg tusschen de poort en *'t groene zoodje* voortgestooten, een pistool in den nek, dat hij op de kniën nederzeeg, en zijn broeder ADRIAAN VAN VAALEN, pokmeester te *'s Gravenhage*, een door het hoofd. Welligt is hieraan toe te schrijven de reden waarom het geslacht van VAN VAALEN, later door TROMP begunstigd is geworden, zoo als mij gebleken is uit »de originele aanstelling van MAERTEN VAN VAALEN, als *Capitein ter zee*, onder 't Collegie ter Admiraliteit van *Amsterdam*, dato 22 November 1679," door Prins WILLEM III en CONSTANTIJN HUIJGENS onderteekend, met afhangend zegel, en waaraan eene door TROMP eigenhandig geschrevene en onderteekende bijzondere aanbeveling, met zijn wapen, was geannexeerd. Alvorens de Raadpensionaris doorschoten was, had een *bootsgezel*, van eene luifel afgesprongen, hem met zijn' houwer een' houw in 't hoofd en een' anderen in de hand gegeven. De lijken eindelijk van alle ledematen beroofd en schandelijk mishandeld, werden met de voeten omhoog door *een' matroos* aan de wip gehangen, zijnde zij, naar zijn oordeel, schelmen, niet waard, dat ze op de gewone wijze gehangen zouden worden, terwijl een ander *bootsgezel*, TROMP ziende aankomen, met de hand op het gekorven achterdeel van den Raadpensionaris sloeg en onder afgrijsselijk misbaar, uit al zijne magt schreeuwde: »*dit zijn die schelmen, die geen vloot tegen* KROMWEL *in zee wilden brengen; maar den ouden Admiraal* TROMP *zoo deerlijk vermoorden lieten. Die hond*," wijzende op het lijk van JOHAN, »*meende het den zoon, ons* KEESJE, *ook te klaaren; doch dit miste hem. Evenwel zette hij hem nog af. Maar toen de broêr van deezen schelm tegen een' wettig' Koning zou vegten, werdt er wel voor de vloot gezorgd. En nog durfde die hond niet tegen de Franschen aan.*" Tegelijk eenige der verscheurde kleederen over zijn hoofd zwaaijende, riep hij: »TROMP *boven*, DE WITTEN *onder! die 't zo niet wil, dien slaat de donder*," hetwelk door velen dezer beulen nagebootst werd. Gedurende dit ijselijk schouwspel, zegt WAGENAAR, vraagde iemand, TROMP ziende onder de toekijkers: »*wat zegt er mijnheer* TROMP *van?*" waarop TROMP, naar 't verhaal van eenigen antwoordde: »*dat moet er nu zoo mede door;*" doch anderen melden, dat hij, *de hoed in de oogen trekkende*, stil zweeg. Aangenomen, dat TROMP *de hoed in de oogen trok* en stil zweeg, had toch te voren een knecht van de postwagens, een voormalige huisknecht van den Heer van *'s Gravenmoer*, en een der voornaamste oproermakers, die met den fluweelen mantel van den Raadpensionaris wegliep en TROMP ontmoette, dezen toegeroepen: »*hier heb ik de fulpen lap van den verraader langen* JAN", waarop TROMP antwoordde: »*dat is goed mannen*," en zich voorts stelde regt voor de strafplaats. Verraadt dit niet een zeker innig welbehagen in het gruwelijk treurspel, dat men stond op te voeren?

De geheime drijfveêren, die TROMP tot ondergang van het edel broederpaar in het binnenste van zijn gemoed mogt hebben gekoesterd, bragten hem welligt in deze stemming; maar dat een verkondiger van Gods liefdewoord, die vrij moet zijn van alle staatkundige partijzucht, de marteling koelbloedig en zonder leede oogen heeft kunnen aanschouwen, en toen eerst de schouwplaats verliet, nadat een der opperste beulen hem had toegeroepen: »*Domine, hangen ze hoog genoeg?*" door een' der omstanders beantwoord met: »*hangt dien grootsten schelm nog eene sport hooger!*" acht ik al te ontzettend, om het te kunnen gelooven. Vreesselijk genoeg reeds, dat de Predikant SIMONIDES, het afschuwelijk gezigt moede, in de herberg naast de gevangenpoort een glas wijn ging drinken, en 's anderen daags in den tempel Gods zijne zwartgallige wraakzucht lucht gaf, door van den kansel den broedermoord *eene wrake Gods* te noemen en den handdadigen te verzekeren, dat zij niet gestraft, maar veeleer beloond zouden worden.

De Kanoniken te *'s Hertogenbosch* zongen in de Domkerk, op 't gerucht van den moord van Prins WILLEM I, *Te Deum Laudamus*, bij BOR aldus geboekt: »De Canonicken van 's Hertogen-Bosch zijn vergadert in de Dom-Kercke, waerdat zij songhen *Te Deum laudamus*, ende des avonds daer na volghende, is daer een schrickelick onweder opghestaen van Donder ende Blixem, die op deselve Kercke is ghevallen ende den toren verbrandt heeft, sonder eenich huis van de stadt te beschadighen." Mogt de predikatie, door SIMONIDES, op den 21sten Augustus 1672, in de Nieuwe kerk te *'s Gravenhage* gehouden, even als zijne, drie jaren daarna, in 1675 uitgegevene *Oeffenschool voor de vromen*, het licht hebben gezien, dan was zij een waardig tegenhanger van ALPHONSO DE VILLEGAS, *Flos Sanctorum*, opgedragen aan de Hertoginne Infante, en te *Salamanca* gedrukt; waarin de daad van BALTHASAR GERARDS

hoog geprezen, en hij waardig wordt gekeurd gecanoniseerd te worden. BALTHASAR GERARDS mogt de vijf- en-twintig duizend ducaten, door FILIPS II aan hem toegezegd en beloofd, niet genieten, daar integendeel de omgekochte fielten, op den 20sten Augustus 1672 van de slagtbank op het *groene zoodje* teruggekeerd, het verdiende loon, onder het veilen en verkoopen der geknotte ledematen dezer martelaren van staat, in kroeg en bordeel door hunne met edel bloed bezoedelde vingeren deden druipen. Dixi! J.L.A.I.

Van Echten van Holthe of van Holthe tot Echten. (VI. bl. 75, Vr. 104). Op bl. 174 van *Nav.* V, is door mij gezegd, dat er geene familie VAN ECHTEN VAN HOLTHE bestond. Bij dit gevoelen blijf ik, mogt —t— ook alle bekende officiëele *Jaarboeken* en *Residentie-Almanakken* tot staving van zijne meening aanhalen. Jhr. RUDOLPH AREND VAN ECHTEN VAN HOLTHE is de eenige mij bekende afstammeling van het geslacht VAN HOLTHE, die den naam ECHTEN vóór zijn' geslachtsnaam voert; zijne broeders schrijven zich allen VAN HOLTHE tot *Echten*, naar het huis van dien naam, gelegen onder *Ruinen*, Provincie *Drenthe*. Indien —t— nu door *een enkel lid* van een geslacht eene geheele familie verstaat, dan geef ik hem de zaak gewonnen en beschouw ze als afgedaan. GASTON.

[Het antwoord van J. J. M. Oz. komt met dat van GASTON overeen. F. F. C. STEINMETZ heeft, gelijk hem nu blijken zal, ten onregte aan eene drukfout gedacht.]

Geboorteplaats van P. P. Rubens (VI. bl. 75, Vr. 106). Ofschoon ik het geen *volledig* bewijs acht, schijnt het mij toch door Dr. R. C. BAKHUYZEN VAN DEN BRINK voldoende aangetoond, dat P. P. RUBENS te *Siegen* geboren is. Deze geleerde staaft, in zijn werk over het huwelijk van WILLEM van *Oranje* met ANNA van *Saksen*, zijne stelling voornamelijk door de volgende bijzonderheden. Mr. JAN RUBENS, de vader van den grooten schilder, vlugtte, als verdacht van de leer der Hervormden toegedaan te zijn, in het jaar 1568 met zijn gezin uit *Antwerpen*, zijne woonplaats, naar *Keulen*. Dáár kwam hij als Regtsgeleerde in kennis met ANNA van *Saksen*, doch werd, nadat een met haar aangeknoopte minnehandel ontdekt was, op last van Prins WILLEM van *Oranje* in Maart 1561 opgeligt en te *Dillenburg* gevangen gezet. Op de dringende en aanhoudende beden zijner vrouw herkreeg hij echter in 1573 zijne vrijheid, doch alleen onder beëedigde verpligting om met zijn gezin dadelijk naar *Siegen* te trekken en die plaats niet anders dan tot het doen eener wandeling in de omstreken te verlaten. Eerst op den 15den Mei 1578 werd hij van die verpligting ontslagen en keerde hij met zijn gezin naar *Keulen* terug. Daar nu de geboorte van zijn' zoon PETRUS PAULUS op den 29sten Junij 1577 plaats greep (derhalve gedurende zijn verblijf te *Siegen*) is het hoogst waarschijnlijk, dat laatstgenoemde stad de geboorteplaats des grooten schilders is, daar het niet denkbaar is, dat de moeder, in een' staat van zwangerschap, bij de toen nog zoo gebrekkige reismiddelen, den togt naar *Keulen* en veel minder naar *Curingen* zal gedaan hebben. — En dit gevoelen wordt versterkt door een' brief van den grooten kunstenaar zelven, aan GELDORP geschreven, waarin hij zegt: »Ick ben seer geaffectioneerdt voor de stad *Ceulen*, omdat ik aldaer ben *opgevoedt* tot het thienste jaer myns levens." Ware hij te *Keulen geboren*, dan had hij, om zijne liefde voor die stad te regtvaardigen gewis daarvan melding gemaakt en zich niet bepaald tot de veel minder gewigtige opgave, dat hij er zijne opvoeding had genoten.

Ik mis de gelegenheid om na te zien wat MANTELIUS, DEWEZ en VILLENFAGUE voor de stelling, dat de schilder te *Curingen* geboren is, hebben aangevoerd. W. P. S.

[Beknopter wordt ons door V. GR., JACOBUS en B. J. A. M. hetzelfde uit dezelfde bron medegedeeld. Evenzoo J. C. D. die nog verwijst naar A. MICHIELS, *Rubens et l'école d'Anvers*, Paris, 1854, 8°.]

Steenen kanonnen te Delft (VI. bl. 76, Vr. 108). De kanonnen, door D. F. bedoeld, zijn van brons.

Zij worden thans, het ééne te *Berlijn*, het andere te *Weenen* als trofeën bewaard, na primitief door de Franschen uit *Delft* te zijn vervoerd naar *Parijs*.

Het zijn 48 ponders, in *Lubeck* gegoten en gebeeldhouwd, en door die stad aan ons Gemeenebest ten geschenke aangeboden. Zoo ver nagegaan kan worden, zijn zij nooit gebruikt, en daar zij als meesterstukken van giet- en ciseleerkunst beschouwd werden, voortdurend, tot hun vervoer naar *Frankrijk*, te *Delft* bewaard.

Het eigendom dezer stukken schijnt door onze regering nooit te zijn gereclameerd.

V. N.

Bedevaarten naar Heukelom (VI. bl. 76, Vr. 109). VAN HEUSSEN schrijft in *Hist. Episcop. Ultraject.*, p. 244: »diva virgo ab antiquo, inquit JAC. TORRIUS, illic (te *Heukelom*) fuit patrona. Solennis ex miraculo, quod ad B. M. V. invocationem ibi contigit, pridem eo supplicatio usque ad novissima tempora continuata." Hij putte uit KEMP, *Beschr. der stad Gorinchem ende Lande van Arkel*, in welk werk men bl. 47, het volgende vindt: »'t Groot wonder in 't jaar 1282 te *Heukelom* geschied (die noch een dorp genoemd), als elders genoegh te lesen, word bij mij hier over 't hooft gesien, om de dees-tijds gezinde niet t'ontroe-

ren, niet, als mijn gevoelen in geloofs-saken soekende te bewimpelen, maar door redenen als voren en dat het *Gorinchem* noch *Arkel* eygentlijk niet raakt." Dr. RÖMER.

Kokreete (VI. bl. 76, Vr. 110). *Kokrathi*, in 't Boheemsch *kraaijen*, is ongetwijfeld ook in 't verwante Poolsch in die beteekenis in gebruik. Door *kokreete* kan dus wel een *kraaijer* of verklikker bedoeld worden. J. M.

Den Bijen-corf der H. Roomscher kercke (VI. bl. 76, Vr. 112). In een onlangs door mij aangekocht exemplaar van dit belangrijk werk, uitgave 1657 (ter auctie van de Bibliotheek van Dr. J. P. AREND, bij F. MULLER), vind ik op het schutblad eene MS. aanteekening van de mij wel bekende hand van wijlen dien achtenswaardigen geleerde, welke aanteekening ik hier mededeel.

»*De Bijencorf* van ALDEGONDE, is uitgegeven in 1569, 1572, 1574, 1577, 1599, 1600, 1638, 1657, 1659, 1667, 1733, 1761 en 1769."

»Zie over dit werk: SCHOTEL, *Verhandeling over het Wilhelmuslied*, bl. 74. *Bijdragen voor boeken- en menschenkennis*, dl. II. bl. 344. dl. III. bl. 409, 410. BROES, *Philips van Marnix*, dl. II. st. 1. bl. 26, 148."

»*De Bijencorf* vond zijne bestrijders in: JAN OVENS, JOANNES DAVID, HERVET, DAVID VAN KORTRIJK, MARTINUS DONCKANUS en J. N. WEISLINGEN." D. F.

[HERINGA meldt ons dat hij bezitter is van eene uitgave 1638, *Amst.* bij EVERT CLOPPENBURG en van een exempl. der Hoogd. vertaling *Gereinigter Bienenkorb der Heil. Römischer Kirche*, 1733 bij A. en J. DE WEES. »Men houdt", zegt hij, »JOHAN FISCHART die ook RABELAIS in 't Hoogd. heeft overgebragt voor den vertaler. In de voorrede wordt eenigzins minachtend van eenen J. PICKHART gesproken, die vroeger eene Hoogd. vertaling heeft geleverd, welke echter niet zuiver moet geweest zijn en waarbij hij verzwegen had, door wien het oorspronkelijke was geschreven." — Wij kunnen er bij voegen dat de eerste uitgave niet van 1558, maar van 1569 is. Wij hebben er nooit een exemplaar van gezien, wel van die van 1572 en 1574 die ook zeldzaam voorkomen. Uit die van 1572 blijkt het jaar der eerste uitgave. Alle uitgaven uit de 17e en 18e eeuw die wij kennen, en er zijn daaronder weinige, die wij niet gezien hebben, zijn zeer slordig en vol fouten.]

Den Roomschen Uylenspiegel enz. (VI. bl. 77, Vr. 114). De schrijver van dit werk is JACOBUS LIJDIUS, omtrent wien, en de onderscheine uitgaven van 't gemelde boek, PHILOGRAMMATOS uitvoerige berigten kan vinden in G. D. J. SCHOTEL's *Kerkelijk Dordrecht*, dl. I. bl. 397, 406 enz. en tevens op bl. 409 eenige bestrijders van ALDEGONDE's *Biencorf*. Omtrent de platen van R. DE HOOGHE, vindt men bij SCHOTEL geene berigten. J. C. K.

[Ook B. J. A. M. noemt JAC. LIJDIUS als schrijver van dat werk. D. F. v. H. vond eene uitgave vermeld Amst. 1716, 8°. prijs één gulden tien stuiv.]

Christiaan Meyer (VI. bl. 77, Vr. 115). De Heer R. E. zal in den *Catalogus v. d. Bibl. d. Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, dl. II. bl. 427, althans nog één werk op MEYERS naam vermeld vinden.

Dr. RÖMER.

VRAAGTEEKENS.

332. — *Geslacht van Schaffelaar.* Was JAN VAN SCHAFFELAAR gesproten uit een adellijk geslacht, en is hij bezitter geweest van het Huis *de Schaffelaar*, nu toekomende aan een' tak der ZUYLENS VAN NYEVELT? M°.

333. — *Een Israëlitisch zinnebeeld.* Meermalen zag ik op de grafsteenen van Israëlieten afgebeeld eene vaas of bekken, uit een schenkkan gevuld wordende. Kan men mij ook zeggen, wat dit zinnebeeld beteekent?

φ^2—φ.

334. — *Eene Zeeuwsche munt.* Op eene koperen munt, in mijn bezit, ziet men aan de eene zijde het wapen van *Zeeland*, met het omschrift: *Luctor et Emergo*, 1653; de keerzijde prijkt met een borstbeeld, blootshoofds, met harnas en Spaansche kraag. Het omschrift luidt: *Mon. nova. comit. Zelandiae.* Wiens beeld mag dit zijn?

J. J. NIEUWENHUYSEN.

335. — *Robespierre of Roberspierre.* Onlangs MIGNETS *Histoire de la révolution Française* herlezende, bemerkte ik, dat hij den bekenden ROBESPIERRE overal ROBERSPIERRE noemt. Is dat juist?

Ware MIGNET niet een der keurigste Fransche schrijvers, ik zoude aan die kleinigheid niet hechten. J. M.

336. — *Beul.* Van waar is het woord beul, als benaming van scherpregter, afkomstig?

PRINS.

337. — *Thomas de Rouck.* Is de geslachtnaam van den schrijver van *den Nederlandschen Herauld*, LE ROUX, of wel DE ROUCK?

M°.

338. — *Florentius van Duyck.* Op de lijst van Schepenen der stad *Antwerpen*, bij BUTKENS, *Trophées etc.*, tom. II. p, 477 e. v. vind ik op het jaar 1713 genoemd: FLORENTIUS VAN DUYCK, gest. den 24sten April 1715.

Was hij gesproten uit het geslacht van dien naam, vroeger te *Dordrecht* in aanzien?

M°.

339. — *Staartnommers.* Algemeen is het bekend, dat vele, zoo niet de meeste specu-

lanten in de Staats-Loterij, bij het nemen van briefjes naar zoogenaamde *staartnommers* vragen, zoo als 9, 6, en veeltijds de 0 vermijden, wanneer die in een nommer voorkomt. Waarin vindt dit zijn' oorsprong?

J. J. M., Oz.

340. — *Honden met menschenaangezigt.* De tenant van het wapen van *den Briel* is een hond met menschenaangezigt. VAN OLLEFEN noemt dit monster *Centaurus*, zeker ten onregte, daar alle mythologen daarin overeenstemmen, dat een *Centaurus* een monster is, half paard, half mensch. Maar wat is nu de naam voor zulk een' hond met een menschenaangezigt? QUAERENDO.

341. — *Johannes Kellenberch, enz.* Wie der HH. Navorschers kan mij eenige bijzonderheden opgeven omtrent JOH. KELLENBERCH (A°. 1584, aet. 30), van wien ik een portret, door H. GOLTZIUS, bezit (zie MULLERS *Catal.* N°. 2877 *a.*), en ... DORTSMAN (zie MULLERS *Catal.* N°. 1360 *a.*)? Was deze een bouwkunstenaar, en, zoo ja, waar? en welke werken heeft men van zijne hand? En wie was JAPICK VAN LEYDEN, genaamd *de Leydsche Boer*, volgens het onderschrift van zijn portret (zie MULLERS *Catal.* N°. 3216 *a.*) grenadier? D. F.

342. — *T. Bleuet en D. Roelands.* Gaarne vernam ik eenige levensbijzonderheden, benevens eene opgave hunner werken, zoo zij die in druk mogten hebben uitgegeven, van de beide schoonschrijvers T. BLEUET (1640) en DAVID ROELANDS, Fransch schoolmeester te *Vlissingen* omstreeks 1616. D. F.

343. — *Wapen van sinopel met twee gekruiste vogelpooten van zilver.* Van sinopel met twee gekruiste vogelpooten van zilver, 't schild gedekt met eene gravenkroon, — is een wapen, dat bij eene familie berust, onder wier papieren eene acte uit het begin der vorige eeuw voorkomt, welke een' afdruk van dat wapen in rood lak draagt. Daar ze echter volstrekt geene aanspraak maakt op adellijke afkomst, volstrekt niet bewijzen kan, hoe zij aan dat wapen komt, en er althans volstrekt geen gebruik van zou willen maken, zoo het bepaald aangewezen werd tot een ander geslacht te behooren, wordt uit haar' naam nadere inlichting gevraagd door MARS.

344. — *Gouverneurs van Macasser.* Men zal mij verpligten, door mij de namen op te willen geven van de Gouverneurs van het eiland *Macasser*, met het jaar hunner aanstelling en aftreding of overlijden.

M°.

345. — *Jan Sweerts.* Tot welke familie behoorde JAN SWEERTS, schildknaap, bekend bij brieven van 1421, 28 Mei 1430 en 1441, gehuwd met ALBERTINA VAN DE WATER? (Uit de familie-papieren van TE WATER.)

LABORANTER.

346. — *Alva met een' bril geld tellende.* BIZOT zegt in zijne *Medalische Historie*: »de Hollanders, die tot de schertserij genegen zijn, gingen zoo grof omtrent den Hertog, dat zij hem afbeeldden, tellende geld met een bril, spelende op den naam van de stad *Briel*." Wordt er tegenwoordig nog zulk een prent gevonden? of is die ergens afgebeeld?

T.

347. — *Geslacht de Witt.* Wie der H. H. Navorschers zoude een vervolg kunnen geven op de geslachtslijst van de familie DE WITT, van FERWERDA tot op dezen tijd?

QUAERENDO.

348. — *Het Kasteel Loevestein.* Wie kent een werk, dat de naauwkeurigste historie van het slot *Loevestein* bevat, dat in den jare 1302 gesticht werd? En indien iemand ongedrukte stukken daarover onder zich mogt hebben, zoo verzoek ik hem, door middel van DE NAVORSCHER daar mededeeling van te doen?

QUAERENDO.

349. — *Huis Horstwijk.* Werd het Huis *Horstwijk*, gelegen bij *Grol*, vroeger gerekend onder de *Riddermatige Hofsteden* of *Havezathen*? Aan welke geslachten heeft het behoord, en is het nog in wezen? M°.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Tot narigt van M°. diene, dat de *Mémoires de madame* DE BARNEVELDT, Amst. 1732, zijn opgesteld door D'AUVIGNY en nagezien door den abt DESFONTAINES; dat *la Vie du duc* DE RIPPERDA, par Mr. P. M. B., Amst. 1729, PIERRE MASSUET tot auteur heeft; dat DUMONT-PIGALE opstelde de *Esquisse d'un Grand Tableau ou mémoires pour servir à l'Hist. des P. U. des Pays-Bas, etc.* 1786; en dat aan CASIMIR FRESCHOT worden toegeschreven de *Actes, mémoires et autres pièces authentiques concernant la Paix d' Utrecht*, Utr. 1714. — Ten aanzien van de pamfletten: *De geest van* OLIVIER CROMWELL en 't geen daarop als vervolg diende: *De gansche distructie van den nieuwgebooren Hollantschen* CROMWEL, verwijzen wij naar de monographie van Mr. O. VAN REES over PIETER DE LA COURT (VAN HOVE). — De begeerde inlichtingen over CAREL HENDRIK Graaf VERHUELL zijn alle te vinden in zijne Levensbeschrijving, door zijn' neef, toen Kapt. t. z., opgesteld. — Eindelijk: de bijzonderheid uit de *Nuits Parisiennes* als eene *coutume en Hollande* medegedeeld, berust op de welbekende *sage*, die van het Rasphuis hier ter stede uitgaat en reeds door WAGENAAR vermeld wordt, st. II. bl. 252: „men vertelt

den luiden ook, dat de tugtelingen in eene waterkelder gezet worden, daar zy, nagt en dag, pompen moeten, zo zy niet verdrinken willen. Doch zulk eene waterkelder is 'er niet, en is 'er, naar alle waarschijnlijkheid, nimmer geweest."

Wil TRAJ.-MOS. iets naders weten van zijne portretten, hij raadplege VAN HEUSSEN en VAN RIJN over MARIUS AMBROSIUS CAPELLO, en SCHELTEMA, *Rusland en de Nederlanden*, over IZAK MASSA.

De uitgave der *Verzameling van Gedenkstukken in Nederland*, 1777 enz. is met het 3de deels 1ste stuk gestaakt; de uitgever van ons Tijdschrift verkoopt dit werk, zoo ver het kompleet is, à *f* 6.—

Iedere beschrijving van *Parijs* zal den Heer F. F. C. STEINMETZ de noodige inlichting geven over het paleis der Tuileriën. 't Werd in 1564 door CATHARINA DE MEDICIS gesticht ter plaatse, waar vroeger (om met HOOFT te spreken) „een tichelhof" stond, — 't werd voltooid door HENDRIK IV.

De vraag naar „bijzonderheden aangaande ALPHONSE ESQUIROS, den talentvollen medewerker aan de *Revue des deux mondes*," wiens kennismaking velen onzer land- en stadgenooten nog versch in 't geheugen ligt en niet gemakkelijk vergeten zal worden, houden wij terug, uit vrees, dat ESQUIROS op zijne beurt mogt vragen: „wie is $\varphi^2 - \varphi$.?" Even zoo leggen wij het diepzinnig onderzoek naar de oorzaak, „waarom brandnetels bij aanraking zulke smarten en pijnen verwekken?" ter zijde, de zaak gaarne aanbevelende aan alle distelkundigen en physiologen.

VRANK DE VRIJ was de gewone pseudoniem van J LE FRANCQ VAN BERKHEY; zijn advocaat, naar wien QUAERENDO ons vraagt, was Mr. W. BILDERDIJK. Zie o. a. eene spotprent van dien tijd.

De *eerste* druk der *Hippokreenontzwaveling* draagt noch naam van uitgever, noch aanduiding van plaats; de *tweede*, gedrukt te *Groningen*, verscheen bij LIEDERMOOY alhier, en is, even als „*een blik, geen blaam op Neêrlands poëzy*," voor zoo ver wij weten, nog in den handel.

Zoo het aloud gebruik om vederbossen op de helmen te dragen, waarnaar QUAERENDO vraagt, niet eenvoudig ontstond uit de zucht om den helm te versieren en op te tooijen, zal hij het beste antwoord bij POLYBIUS vinden, die er van zegt: „Om tweeërlei reden, hetzij omdat de man in moed wint, als hij in lengte wint, hetzij omdat hij dan bij den vijand meer vrees verwekt."

QUAERERE DOCET vraagt: „hoe moet men schrijven: jezuiet of jezuit?" ongetwijfeld het eerste, zoo lang wij niet *Israëlit*, *Amalekit*, maar *Israëliet*, *Amalekiet* spellen, en zoo lang de enkele *i* een' scherpkorten klank heeft, van den verlengden klank *ie* onderscheiden. Schoon die verlenging in de afgeleide woorden: *jezuïten*, *jezuïtisch* niet volstrekt noodig is, doet men zeker, om der analogie wille van onze tegenwoordige schrijfwijze, het best, die ook daarbij in acht te nemen. De *trema* boven de *i* wordt vereischt, of een ongeoefend lezer zou er den tweeklank *ui* van maken: *jezui-et*.

De sluwe staatkunde van den beroemden *Florentijner* MACHIAVELLI is zeker aan LABORANTER bekend en zal hem genoegzaam verklaren, ook zonder dat wij er eene vraag van maken in ons Tijdschrift, wat CORN. MATELIEFF bedoelt met de woorden: „de luyden aldaer verstaen haer op de *Florentijnsche* compassen wel, al en hebben sy met MACHIAVEL noyt gevaren."

Is het een knap-uil, dat de Heer F. F. C STEINMETZ de questie van *een uiltje knappen* weêr opwerpt? Hij zie eens ons Tijdschrift na, I. bl. 188, 247; II. bl. 38, 101; *Bijbl.* 1853, bl, lxxxix, clxxxvi; 1854, bl. xxvi. Is het een knol, dat de Heer KNOLLENBERG of GREBNELLONK ons naar *hocus pocus* vraagt? Hij zie eens ons Tijdschrift I. bl. 19, 39, 73 en 139.

D. H. H. verlangt bewijs van hetgeen wij, bl. 122, zeiden, dat *maat* in *maatregel* een geheel ander woord is dan *maat* in *maatschappij*. Wij zijn daartoe bereid. Van het werkw. *meten, mat, gemeten*, komt *mate*, in lateren tijd gewoonlijk uitgesproken *maat*, en dit is het eerste lid der zamenstelling *maatregel*. — *Maatschappij* heeft eenen anderen oorsprong. Het is pleonastisch van eenen dubbelen uitgang voorzien (ook met *voogdijschap* is dit het geval); *maatschap* zou hetzelfde te kennen geven. *Maatschap* of *maatschappij* beteekent dus, naar de kracht welke de uitgang *schap* heeft, wanneer die aan persoonlijke zelfst. naamw. wordt toegevoegd, in de eerste plaats de betrekking van *maat*, waarin iemand zich bevindt, in de tweede plaats *al degenen te zamen, die maats zijn*. Sommige woorden, b. v. *burgemeesterschap, knechtschap, vaderschap* zijn alleen in de eerste, andere, b. v. *nakomelingschap*, in de tweede dezer beteekenissen in gebruik. Vele gebruikt men op beide wijzen. Zoo zegt men: *ik stel prijs op zijn gezelschap* en *ik heb met een gezelschap Franschen gereisd:* men kan spreken van *het gezantschap naar Engeland, dat in* 1651 *aan* CATS, VAN DE PERRE en SCHAAP *werd opgedragen*, en van *het gezantschap, dat bestond uit* CATS, VAN DE PERRE en SCHAAP. Het is duidelijk, dat de eerstgenoemde beteekenis de oudste en oorspronkelijkste is. Maar wat is nu *maat?* Dat woord hoort men nog ieder oogenblik onder het volk, het meest onder zeelieden. En inderdaad is het ook de zeeman vooral, die het in zijne echte kracht en beteekenis gebruikt. Zijn *maat* is hij, *die met hem aan denzelfden bak schaft*, want ons *maat* is het oud-Hoogd. *gamazzi* of *gamazzo* = *conviva*, z. GRAFF, *Sprachsch*. II. p. 904, afgeleid van *maz*, Goth. *mats*, oud-Saks. *mat*, Angels. *mäte*, oud-Noordsch *mata* = *spijs*, overgebleven in het Eng. *meat*, dat de bijzondere beteekenis van *vleesch* heeft aangenomen (op dezelfde wijze als het Fransche *viande*, en het Portug. *vianda*).

Het woord *gamazzi* of *gamazzo*, dat in onze taal *gemata* moet zijn uitgesproken, heeft zijn voorvoegsel *ge* verloren. Er zijn meer woorden, die een zoodanig verlies geleden hebben. Een enkel voorbeeld zal hier ter vergelijking voldoende zijn. Onze *buren* noemen wij degenen, die in onze nabijheid wonen. Eigenlijk zijn het onze *geburen: buur* is voor *gebuur*, even als *buurt, buurman* en *nabuur*, voor *gebuurte, gebuurman* en *nagebuur* (oud Hoogd. *nakkipuro*). Want *buur* (oud-Hoogd. *bûr*, Angels. *bûr*, oud-Noordsch *byr*) beteekent *woning*. KILIAEN kende het woord nog. Onze *geburen* zijn dus in de eerste beteekenis des woords zij, die met ons hetzelfde huis bewonen. In deze beteekenis is het nog niet geheel versleten. Er zijn nog plaatsen, waar de man, die alleen met zijn gezin het gansche huis bewoont, zegt: *wij hebben geene buren*. Later is die benaming verder uitgestrekt, en ook zij, die in den naasten omtrek van het huis woonden, zijn onder de *buren* gerekend. — Even zoo is *gemate* tot *maat* geworden, en zijn onder de *maats*, waaronder men oorspronkelijk zijne *dischgenooten* verstond, allen opgenomen, met wie men zamenleefde en zamen werkte. — Hoe *maatschap* en *maatschappij* de beteekenis verkregen, waarin zij tegenwoordig gebruikt worden, zal nu wel geene nadere verklaring noodig hebben.

Omtrent GALILEI's onderhandelingen met de Staten-Generaal over het door hem uitgevonden middel om de lengte op zee te berekenen uit de eclipsen der wachters van JUPITER, kan LABORANTER berigten vinden in het *Mengelwerk* van J. SCHELTEMA, dl. I. st. 2. bl. 105—108. Ons exemplaar is tot zijne dienst. Een belangrijk verslag aangaande die zaak moet te vinden zijn in de daar aangehaalde *Verhandeling* van VAN SWINDEN *over* CHRIST. HUYGENS, geplaatst in de *Verhandelingen der eerste klasse van het Koninklijk Instituut*, dl. III.

———

Die een penning niet acht werd geen stuiver heer.

AANTEEKENINGEN.

Huwelijken van beroemde personen, te Amsterdam aangeteekend. (*Tweede Vervolg.*) (Vgl. bl. 165 en 194).

1653, 12 Septb. MARRE (EVERT TEUNISZ. DE) van *Amst.* Capiteijn te Water, Wedr. van REBECCA VALKENBORGH wonende op het nieuwe eijland, ter eenre, en JUDITH JANS, van *Amst.* Wede. van HENDRIK CLAESZ SWAERE, wonende als vooren, ter andre zijde.

1653, 12 September. MARRE (ANTHONIJ EVERTSZ DE) van *Amst.* oud 20 Jaeren soldaat te water geadsist. met zijn vader EVERT TEUNISZ DE MARRE, wonende op het nieuwe Eijland, ter eenre en CLAESJE HENDRIKS SWART van *Amst.* oud 16 jaeren, geadsist. met haer moeder JUDITH JANS, wonende als vooren, ter andre zijden.

1663, 9 Febr. MARRE (ANTONI EVERTSE) van *Amst*, Capiteijn ter Zee, Wedr. van CLAESJE SWART, woond op 't Nieuwe eijlant ter eenre, en EVA VAN DER BURGH van *Amst.* oud 25 jaren, geadsist. met haar zuster ANNA VAN DER BURGH, woont in de korte dijkstraat ter andre zijde.

1713, 9 Maart. MARSELIS (d'Hr. en Mr. MIECHIEL VAN) van *Amst.* Capt. van 't Ed. Mog. Coll. ter Admir. alhier oud 27 jaar op de Cloveniersb. geass. met sijn moeder Vrouwe ADRIANA PAAUW ter eenre en CHRISTINA VAN KUIJK van *Amst.* oud 19 jaaren op de Keijsersgragt ouders doot geass. met haar broeder ADRIAAN VAN KUIJK ter andere zijde.

1680, 11 April. MIDDELANT (HUIJBERT VAN) van *Gouda*, ordinaris Capiteijn van het edel mogend Collegie ter admiraliteijt alhier out 18 jaar, woont tot *Gouda* geass. met sijn moeder JANNETJE HASEVELT ter eenre en ELISABETH SLINGERLANT van *Amst.* oud 21 jaren op de oude Schans geass. met ...... SLINGERLAND haar vader ter andre zijde.

1675, 3 Aug. NIJHOFF (WILLEM VAN) van *Wezel* out 23 jaer Commandeur van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier, ouders doot, geadsistt. met HENDRIK TOLL zijn swager ter eenre en MARGARETA THOLINX van *Amst.* out 18 jaer woond op de Keyss-gragt geadsistt met de heer THOLINX Commiss. haar vader ter andre zijde.

1708, 21 Decembr. OFZE (JOHANNES) van *Amst.* Capt. van 't Ed. Mog. Coll. ter admt. alhier out 30 jaer woont op d'O. Z. Agterburgwal ouders doot geadsistt. met de Heer DIRK KAIJ Capt. als voren ter eenre en CATHARINA MARIA DOMMER van *Amst.* out 22 jaren woont op de heeregragt geadsistt. met haar moeder vrouwe CORNELIA SCHIPPERS, ter andre zijde.

1673, 5 Octobr. OMMEREN (DIRK VAN) van *Amst.* Luitenant ter zee oud 26 jaer, ouders doot, woont op de Loijers gragt geadsist. met FRANS VERMEEREN, sijn Oom ter eenre en NELLEKE SCHEIJ van *Amst.* out 25 jaer, woont op 't Nieijlant geadsist. met DIRK SCHEIJ haar vader ter andre zijde.

1598, 7 Febr. PAN (EGBERT CLAAS) Capiteijn van een schip van oorloogen oud 34 jaaren woond in de N. Z. Arm (?) geadsistt. met JAN CLAASE PAN sijn broeder ter eenre ende ANNETGEN PIETERSdr. oud 21 jaaren woonende ter selver plaatse geadst. met PIETER JANSZ haar vader ter anderen zijde.

1649, 10 Junij. PATER (DIRK) van *Rotterdam* Capiteijn te waeter, oud 28 jaren woond achter de Beurs, vertonende acte van sijn ouders consent ter eenre en ANNETJE MEIJNDERS van *Amsterdam* oud 20 jaren woond op uijlenburg geadsisteerd met haar .... MEIJNDERT PIETERSZ ter andre zijde.

1653, 28 Novembr. RAET (HENDRIK DE) van *Rotterdam* Capiteijn ter zee, geen ouders hebbende, woond in de Hartestraat geadsisteerd met HENDRIK DE RAET, zijn Neeff ter eenre en LIJSBETH CORNELIS CROONENBURGH van *Amst.* Wede. van WILLEM DE RAAT, woont in d'Elantstraat, ter andre zijde.

1645, 30 Decemb. ROOBOL (JAN JACOBSZ) van *Leyden*, luijtenant te water woont in de agnetestraat out 31 jaer geen ouders hebbende ter eenre, en SIJTGIE GERRITS van *Amst.* out 23 jaer, woond op de fluweele burgwal geadsisteerd met GERRIT EIJCKE VALCK haar vader ter andere zijde.

1720, 5 December. ROOS, *de jonge* (DHr. DIRK) van *Amst.* Capiteijn van 't Ed. Mog. Coll. ter adm. alhier out 30 jaer woont in de Doelestr. geadsistt. met zijn vader DIRK ROOS, ter eenre en HESTER VAN VEEN, van *Amst.* out 29 jaer, woont op de Keijsersgt. geadsistt. met haer moeder ABIGAEL CASTELIJN, ter andre zijde.

1678, 25 Maart. RUIJCHAVER (AREND) van *Amst.* Capiteijn ten diensten van de Admiraliteijt alhier Wedr. van TRIJNTJE ALDERTS wonende op de noorder markt ter eenre en JOHANNA VAN SON, van *Amst.* Wede. van GOVERT VAN NES, wonende op de haarlemmer dijk ter andere zijde.

1624, 30 Maart. SCHAEF (BARENT HENDRIKSZ.) Capiteijn te waater, van *Deventer* Wedr. van ELSGIE JANS woont op de prince-gracht ter eenre en ADRIAANTJE CLAAS VAN SCHORELL, Wed. van CLAES PIETERSZ. CALFF zijnde 2 jaeren wede. geweest, woont op 't Rotterdammer Veer ter andre zijde.

1667, 29 Januarij. SCHEIJ (GILLIS) van *Haarlem* oud 23 jaren, luijtenant te water, geadsist. met zijn vader DIRK SCHEIJ Capiteijn te water woond op 't nieuw Eijland, ter eenre en ELISABETH CLIJVELT van *Amst.*, oud 18 jaren ouders doot geadsist. met ELIDA CLEIJVELT haar meuy, als procuratie hebbende van de voogden gepasst. den 31 Januar.

1667 voor den Nots. HELLERUS, woond op de Keijsersgragt ter andre zijde.

1684, 16 Septemr. SCHRIJVER (PHILIP) van *Amst.* Capt. van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier oud 30 jaren op de N. heere gracht, geadsistt. met zijn moeder CATARINA ROTGANS ter eenre, en CORNELIA TIELOOS van *Amst.* out 20 jaer, woond als vooren, geadsistt. met haar vader CORN. TIELOOS Capt. van voorn. Collegie ter andre zijde.

1710, 29 Augusty. SELS (dHr. MAURITS) van *Zutphen* Capteijn ter Zee van 't Ed. Mog. Collegie ter admiraliteijt alhier Wedr. van EVERHARDINA MARIA VAN LOBEN woont tot *Deuteghom* ter eenre, en Juff. ALIDA SCHAAP van *Amst.* oud 30 jaar op de Keijsersgragt ouders doot geass. met haar broeder de Hr. en Mr. WILLEM SCHAAP ter andre zijde.

1731, 10 Augustus. SELS (De Hr. JOOST) van *Bredevoort*, Capiteijn ter zee, wegens 't Ed. mog. Coll. ter admiralt. alhier out 28 jaar, ouders doot, geadsist. met DHr. JAN VAN DER WAIJEN JACOBSZ. ter eenre en CATHARINA VLAMING van *Amst.* out 16 jaar woont op de Amstel geadsistt. met haar vader PIETER VLAMING ter andre zijde.

1638, 20 Maart. SLAERS (JAN) uijt *s'Gravenhagen* oud 27 jaren Luijtenant te water zijn ouders dood zijnde, wonende in de geertruijde straat ter eenre en CORNELIA VAN DE HOEIJ van *Amst.* oud 27 jaren geadsistt. met PIETERTGEN GERRITS haar stiefmoeder, haar ouders dood zijnde wonende in de huijszittensteeg ter andere zijde.

1647, 17 Janij. SLUIJS (THEUNIS JANS) oud 30 jaren Luijtenant te water, zijn ouders dood zijnde wonende in de batavia dwarsstraat ter eenre en TRIJNTJE HENDRIKS VAN NECK, Wede. van CORNELIS SIJMENSZ GOIJER wonende als voren ter andere zijde.

1601, 28 April. SMIT (HENDRIK GERRITSZ) Capiteijn van een Oorlogschip wedr. van METGEN JANSdr. wonende in de Leliestraat in de nieuwe stad, ter eenre en BENNETGEN BRUIJNEN van *Muijen* Wede. van CLAAS PIETERS MEUN, zijnde 27 weken wede. geweest, wonende in de IJsel, ter andere zijde.

1638, 24 April. SPECX (JACOB) van *Dort*, gewesen Generael in de Oostindiën wonende op de Kaijsersgraft, overleggende acte van Intekening van hem comparant met MAGDALENA DOUBLET van *s'Gravenhagen* en aldaar wonachtig.

1623, 6 Augs. STOFF (BARTHOLOMEUS MATHIJSZ.) Capiteijn te water wedr. van DIEWER HARMENS, wonende op de princegraft ter eenre en AELTGEN LUBBERTS van *Hoorn*, wede. van GIJSBERT WILLEMS zijnde 12 jaren wede. geweest, wonende op de breestraat ter andre zijde.

1682, 20 Junij. SWAAN (ROELOFF) van *Amst.* Capiteijn van het Mog. Collegie ter admiraliteijt alhier oud 38 jaren agter d'oude kerk, ouders doot geass. met HENDRIK DE VLIEGER ter eenre en ANNA VAN SIJDENBURGH van *'s Gravenhagen* oud 30 jaren in de Nes ouders doot geass. met ANNA PAGET haar nigt ter andre zijde.

1672, 23 Maart. SWART (VOLKERT) van *Amst.* oud 29 jaren Capiteijn ter Zee van 't Edelmog. Collegie ter Admiralt. alhier, wonende in de dijkstraat ter eenre en JOSINA VAN DEN BERG van *Velsen* wonende tot *Haarlem* op de Acte van SALOMON EGTENIUS Predicant tot *Haarlem*.

1672, 29 Decbr. SWEERTS (DAVID) van *Bommel*, oud 37 jaren Capiteijn voor 't Collegie ter Adm. alhier, geassist. met JOHANNA BECKER, Wede. JORIS SWEERTS wonende op de heeregraft, ter eenre en MARIA VAN BAERLE van *Amst.* oud 25 jaren haar ouders dood zijnde geassist. met de hr. EVERARD SCHOT, haar oom, wonende op de kaijsersgraft ter andere zijde.

1655, Po. Januarij. SWEERS (ISAAC) van *Nimweeghen* oud 32 jaeren Capiteijn ter zee ten dienst van de admiraliteijd geen ouders hebbende geadsist. met JEREMIAS VAN VLIET, sijn swager ter eenre en CONSTANTIA BLOMAERT van *Amst.* oud 27 jaren, geen ouders hebbende, geadsist. met BARBARA PELSER haer suster wonende op de koningsgraft ter andere zijde.

1706, 16 Dec. SWEERS (dHr. ISAAK) van *Amst.* ordinaris Capteijn van het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt alhier oud 35 jaar op de Keijsersgragt ouders doot, geass. met sijn zuster MARGARETHA SWEERS ter eenre, en CATHARINA LACLEE van *Amst.* Wede. van GALE GALES op de Heeregragt ter andere zijde.

1664, 25 Januarij. TOLL (HENDRIK VAN) Capiteijn ter Zee woond op de boomsloot ter eenre en CATHARINA VAN NIJHOF, woond op *de burgh* op *Texel* ter andre zijde ingetekend op d'acte van JOHANNES SOLINUS, predt. tot *de burg* voornt.

1667, 4 Januarij. TROMP (CORNELIS) van *Rotterdam*, out 38 jaren, geasist. met sijn moeder CORNELIA VAN BERCHOUDT en sijn broeder HERBERT TROMP, woond tot *'s Gravenhage*, ter eenre en MARGERITA VAN RAEPHORST van *Amst.* Wede. van de Hr. JOHAN VAN HELMOND outschepen en raed, geadsist. met de Hr. CORN. GEELVINC schepen en raadt en sijn E. huijsvrouw, woond op d' oude heeregragt, ter andre zijde (*).

1645, 4 Mey. TURQUOYS (JACOB) van *Amst.* oud 36 jaeren Capiteijn te water geen ouders hebbende geadsist. met sijn swager WOL-

(*) De Heer .. ELSEVIER, die ons omtrent CORNELIS TROMP hetzelfde mededeelde, voegt er bij, dat deze MARGARETA VAN RAEPHORST oud 19 jaren, den 22 Septbr. 1644 was aangeteekend met Mr. JOHAN VAN HELMOND, Med. Doctor te *Amsterdam*, oud 28 jaren. *Aanm. van het Bestuur.*

PHERT DEIJMAN wonende op de princegragt ter eenre en ANNA JANS van *Wildendam*(?) oud 21 jaeren geadsist. met haer suster MARIA JANS, nogh een vader tot *Leyden* hebbende ter andre zijde.

1674, 21 September. VEER (HENDRIK DE) van *Utrecht*, Luijtenant te water out 23 jaer, woont in de Nes, geadsist^{t}. met ALETTA VAN KOUWENHOVEN sijn moeder, ter eenre en ESPERANCE VAN DE BROECK van *Amst.* out 25 jaer geadsist. met JANNETIE DE WIJS haar moeder, woont op de princegragt, ter andre zijde.

1684, 7 Julij. VERMEULEN (BAREND) van *Gouda* Luijtenand van 't Ed. Mog. Collegie ter admiraliteijt alhier Wed^{r}. JOHANNA BRANTS in de Nes, ter eenre en JANNETJE JANSZE WATZ van *Amst.*, oud 40 jaren op de Haarlemmerdijk ouders doot geass. met JAN BOSCH ter andere zijde.

1686, 31 Augustus. VERHAAG (NIEKOLAAS) van *Amst.* Luijtenant van het Edel Mogend Collegie ter admiraliteijt alhier woont op Zingel, de vader excuseert om te komen ter eenre en ELIZABETH RIJSOORT van *Rotterdam* Wed^{we}. de Heer DIRK FARRET in sijn leven Vroedschap en medecine Doctoor, woont tot *Woerden* ter andre zijde.

1739, 20 Februarij. VISSCHER (D H^{r}. GEORGE DE) van *Roosendaal* Capt. ter Zee ten dienste van 't Edel Mog. Coll. ter Admiralit^{t}. alhier out 28 jaar woont op de fluweele burgwal ouders doot geassist^{t}. met zijn broeder DH^{r}. CORNELIS DE VISSCHER ter eenre en EVA ELISABETH LIJNSLAGER van *Amst.* oud 27 jaar woont op de colveniers burgwal geadsist^{t}. met haar moeder MARIA HESTER KROOCK, ter andre zijde.

1651, 15 April. VLACK (GERRIT VAN) Luijtenant te water Wed^{r}. van HENDRIKJE BARENDS, wonende op de Fluweele burgwall, ter eenre, en ANNETJE ALDERS van *Emden*, Wed^{e}. van HARMEN JACOBSZ. wonende in de Jan de Vriessesteegh, ter andre zeijde.

1712, 19 October. WAEIJEN (H^{r}. JAN VAN DER) van *Amst.* Capt. van 't Edel Mogend Collegie ter admiraliteijt alhier woont te *Haarlem* oud 41 jaren ouders doot geass. met sijn broeder JACOB VAN DER WAEIJEN ter eenre en AGNES VAN GOOR van *Amst.* oud 36 jaar op de Keijsersgragt geass. met haar vader CORNELIS VAN GOOR ter andere zijde.

1644, 2 April. WILDE (GIDION DE) Capiteijn te water, ter eenre en MARITIE JANS van *Texel* woond op *Texel* ter andere zijde, ingeteekend op d'acte van NICOLAAS CRUQUIUS Pred. aan *den Burght* in *Texel*.

1653, 6 Mei. WIJNGAERT (WOUTER) van *Amsterdam* Luitenant ter zee out 24 jaren geadsisteerd met COENRAAT WILLEMSE WIJNGAERT, sijn vader, woond op de heeregragt ter eenre en AELTJE ROOMANS van *Amst.* out 19 jaren, geadsisteerd met haar moeder BAERTJE MUNCKHUIJSEN, woond op de N. Z. achterburgwal ter andre zijde.

1702, P^{o}. December. WIJS (ABRAHAM) van *'s Gravenhagen* Commandeur ter Zee oud 35 jaar in de Amstel Kerkstraat ouders doot geass. met de H^{r}. en M^{r}. FRANÇOIS HINLOPEN ter eenre en SARA KELLER van *Amst.* oud 26 jaar op de kolveniers burgwal geass. met haar vader DANIEL KELLER ter andere zijde.

1709, 11 October. WIJS (d'Heer ABRAHAM) van *'s Gravenhage* Commandeur van 't Edel Mogend Collegie ter admiraliteijt alhier Wed^{r}. SARA KELLER woont op de Cleveniers burgwal ter eenre en RACHEL TIGH van *Elseneur* oud 26 jaaren woont tot *Elzeneur* geass. met vaders consent ter andere zijde.

1654, 1 Januarij. ZAAN (WILLEM VAN DER) van *ter Goude* Capitein ter zee out 29 jaren, ouders doot, geadsisteerd met DAVID DE WILT woond tot *Gouda* ter eenre en AEFJE VAN EIJCK van *Hoorn*, out 20 jaren, geadsisteerd met HESTER DE WILT haar moeder, woond op de Groeneburgwal ter andere zijde.

1690, 15 Septbr. ZÜHM (ERNST) van *Utrecht*, oud 34 jaren Capiteijn Luitenant ter Zee wonende in de Coningstraat, vertonende sijn moeders consent wonende tot *Lipstad*, ter eenre en SUSANNA VAN COPPENOL, van *Amst.* oud 24 jaren wonende in de Warmoesstraat, geassist^{t}. met haar vader ADRIAAN VAN COPPENOL ter andere zijde.

Reize van eenige Nederlanders naar het Heilige Land in 1659. » *Uit het Journael gehouden op 't Landschip* de Vryheyt *g'commandeert door den Commandeur en Schout by Nacht* CORNELIS TROMP *in convoy naer 't west- en oostelyckste deel der Middelandse Zee A^{o}.* 1657, 1658, 1659, *door* H. VAN LEUT *schrijver*."

»1658, den 4 May. De windt van de N. N. W., deden 5 schooten voor onse Monsieurs soo alhier (*Cyprus*) aen landt gingen, om haer reys naer *Jerusalem* (van hier) te vervolgen.

20 Julij ten ancker voor *Alexandrette*, kort na de middag is 't schip *de Zirische Coopman*, schipper JAN BARTELSZ. TROMPETTER, by ons ten ancker gecomen, comende laetst van *Tripoli* en *Zeria*, deed 5 schooten voor ons en wij wederom drie, onse sloep wierdt naer hem gesonden, waervoor hy in 't afvaren 3 schooten deed en wy wederom *één*. Met dese *Zirische Coopman*, syn alhier wederom g'arriveert Monsieur N. VAN OPMEER, JUSTUS VAN EWYCK, ASSUERUS SCHIMMELPENNINCK ende PEDRE D'NYS; soo den vierden May verleden tot *Cyprus* van ons gingen, hebbende *d' Jerusalemsche* reys geluckigh volendt, wy deden voor 't geluckigh arrivement vyf schooten.

Den 23 dito 's morgens syn Monsieur NICOLAES VAN OPMEER, ASSUERUS SCHIMMEL-

PENNINCK, PIETER D'NYS ende ISACK BOSSCHART naer *Aleppo* vertrocken.

den 26 dito, tegen den avondt is Monsr. JUSTUS VAN EWYCK, nevens noch drie adelborsten naer *Antiochia* vertrokken.

den 29 dito, syn de Monsr. weder van *Antiochia* alhier g'arriveert.

den 8 Augustus. Niets voorgevallen, als 's avonts syn de Monsr. weder van *Aleppo* gecomen."

Mogelijk berusten onder de familiën der bovengenoemde personen, nog wel journalen betrekkelijk hunne reis naar het *Heilige Land.* LABORANTER.

Weinig bekende wapens van Nederlandsche geslachten (VI. bl. 36, 37). Om meerdere waarde aan de opgave dezer wapens (waarvan, *soit dit en passant*, ten minste vijf en twintig genoegzaam bekend zijn) te verzekeren, had de inzender, mijns bedunkens, wel gedaan, tevens de bronnen te doen kennen, waaruit hij geput heeft. Aangenaam zal het mij zijn, zoo hij zich de moeite wil getroosten, ze in een volgend nummer aan te wijzen. M°.

Weinig bekende wapens van Nederlandsche geslachten. Op het woord *weinig bekende* zou nog al wat af te dingen zijn, immers onder de wapenen, die F. N. als zoodanig opgeeft, bevinden er zich die tot onzen ouden Gelderschen, gedeeltelijk nog levenden adel behooren. Onder deze noem ik BOECOP, DORTH, ECK, HACKFORT, LAWICK, MIDDACHTEN, TORCK, waarvan de laatste afstammelinge, Vrouwe van *Rosendael* bij *Arnhem*, in het vorige jaar met den Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL gehuwd is, TUYL — de hondenkoppen van dat geslacht zijn toch, dunkt mij, genoeg bekend — en ISENDOORN.

Over ECHTEN, dat nog in de vrouwelijke linie bestaat, hebben wij in dezen zelfden NAVORSCHER reeds genoeg gehoord.

BAAR en WISCH, met BRONCKHORST en BERGH de vier *Zutphensche Bannerheeren*, kunnen waarlijk niet onder geslachten, wier wapens weinig bekend zijn, worden gerangschikt. — F. N. zegt WISSE: lees WISCH. — Dit geslacht heeft gevoerd, behalve het door hem genoemde wapen, waarvan de kleur echter verschilt met zijne opgave, als zijnde de leeuwen van keel, en niet van sabel, dat ook uit het helmteeken blijkbaar is, — twee paardenvoeten, de eene van goud, de andere van keel — nog een ander t. w. *d'or à l'écu en abîme d'azur et une orle de huit perdrix de gueule*, welk wapen, behalve door de bannerheeren, ook door WISCH TOT LICHTENBERG gebruikt is geworden.

ARNHEM, BEMMEL, MALSEN (nog in *Beijeren* aanwezig), MEECKEREN, PIECK, ULFT — uit één geslacht met HEECKEREN en hetzelfde wapen voerende — VIJGH, nog zeer onlangs in de *Baronnesse* VAN LIJNDEN TOT OLDENALLER, geboren VIJGH, uitgestorven, zijn waarlijk in *Gelderland* nog niet vergeten. Algemeen bekend is de sage, dat het geslacht van VIJGH eerst HARDEVUIST zou geheeten hebben en van naam veranderd zijn na eenen twist met den Hertog, die gezegd had: »ik zal die harde vuisten" — doelende op het wapenschild — »zoo week maken als eene vijg."

Behalve de wapens der geslachten, uit CHATILLON gesproten en door F. N. opgenoemd, zou men er nog bij kunnen voegen: CANIS, dat brak met *un lion de gueule lampassé d'argent et surmonté d'un lambel de* ......, HAEFTEN of DE COCQ VAN HAEFTEN, dat brak met een *lambel à trois pendants de sable;* een vroeger uitgestorven geslacht van dien naam met *un lion passant de* ......; DE JODE met *une merlette de sable au canton dextre;* OUTHEUSDEN met *une roue à six rais de gueule;* STALPART met een *sautoir alésé d'azur*, dat ook door VAN DER WIELE werd gebruikt; DE COCQ VAN BRUCHEM brak met *un lion léopardé de gueule.* — WAARDENBURGH en HEERE voerden het volle wapen van CHATILLON, gelijk nu ISENDOORN doet, dat echter vroeger met *un lion de gueule, lampassé d'argent* gebroken heeft.

GELLINCHEM of GELLICUM is uit ARKEL gesproten en heeft de gekantelde baren van dat geslacht, even als de anderen, die daaruit afkomstig zijn,

ARCKEL zelf voert die *van keel op zilver*, even als ALLOYSEN; DAELLEM en DONGEN *zilver op keel*; HAEFTEN (wel te onderscheiden van het uit CHATILLON gesprotene geslacht van dien naam), KEKUM of KEDICHEM, KYFHOUCK en LOON *sabel op zilver*; KANS *sinopel op zilver*; LEEDE *keel op goud*; OUDENBURGH *goud op azuur*; SLINGELANDT en SPYCK *zilver op sabel*; ZEVENDER *sabel op goud.*

ASPEREN voert: ARCKEL *brisé au canton dextre d'une merlette de gueule.*

ACQUOI: ARCKEL *brisé en chef d'un levrier de sable*, of wel *de deux merlettes au canton dextre.*

ROCKHOVEN en GRANENBORCH: ARCKEL *à la bordure engrelée d'azur.*

BOTTERSLOOT: ARCKEL *au franc canton de sable chargé d'une cloche* (?) *d'or.*

EUSSUM: ARCKEL *au franc quartier d'azur à l'étoile d'or.*

GEUR: *De sinople à deux fasces rebretessées d'argent, au lambel à trois pendants de même en chef.*

GREVENBROUCK: ARCKEL *à la bordure d'azur.*

HAESTRECHT: ARCKEL *à trois pointes de flèche rangées en fasce de sable en chef.*

Een andere tak voerde: *d'argent à la fasce rebretessée de sable* en de pijlspitsen als voren.

Nog een derde tak voerde: ARCKEL en eene

stormladder (?) *van negen sporten van sabel, en barre geplaatst over alles heen.*

HEUCKELOM: ARCKEL *au lambel à trois pendants d'azur en chef.*

LEIJENBURG: ARCKEL *à trois merlettes rangées en fasce de sable en chef.*

OOSTERWYCK: ARCKEL *au franc canton d'azur chargé d'un oiseau d'argent.*

Terwijl QUADT, waarvan ik niet weet, of het uit ARCKEL gesproten is, de gekantelde baren van zilver op keel voert.

MEECKEREN is uit GENNEP gesproten, dat het *H. Andrieskruis en de vier schaapscharen van keel op goud voerde.*

BATENBORCH voerde dit wapen omgekeerd.

SPANE voerde *zilver op sabel.*

MUERACKER even als MEECKEREN *sabel op zilver.*

Ook PUNTINGEN, SPAENBROECK, SCHARENBERGH en VRISINGEN hadden het kruis met de schaapscharen tot wapen; de kleuren zijn mij echter onbekend.

Van het wapen van LANDSKROON worden de kleuren niet opgegeven; in SIEBMACHER vind ik dit wapen alzoo:

Ecartelé: aux premier et quatrième d'argent à la bande cantonnée de six losanges, le tout de gueule; aux deuxième et troisième de gueule à la couronne d'or.

Cimier: *La couronne sommée d'un chapeau pointu d'argent, surmonté d'un bouton d'or, sommé de plumes de coq de sable.*

Op de wapenkaart van *Holland* heeft LANTSKROON *drie kroonen van sabel op een veld van goud.*

Q. X. Z.

Het melkmeisje en de melkpot (Vgl. bl. 37). J. DE LA FONTAINE heeft de stof van vele zijner fabelen aan andere schrijvers ontleend. Hierover vergelijke men de editie van diens werken door WALCKENCIER, alwaar men op pag. 128 vindt eene *table des auteurs dans lesquels* LA FONTAINE *a puisé le sujet de ses fables.* De fabelen van *la laitiere* en *le savetier* zijn gevolgd naar BONAVENTURE DES PERIERS, geboren in *Bourgondië* tegen het einde der XVde eeuw, gestorven omstreeks 1544 en schrijver eener verzameling, onder den titel van *Nouvelles récréations et joyeux devis.*

J. G. D. S.

Sententie tegen Jan Cornelisz. Paedts 1567. *Geslacht de Bruijn van Buitenwech* (vgl. de *Aanteek.* in dezen Jaarg. bl. 38). De hier bedoelde JAN CORNELISZ. PAETS is zeer waarschijnlijk dezelfde, tegen wien bij exploict van JAN VAN BLAREL, pander, op den 22sten Julij 1568 interdictie werd aangeteekend van het beheer zijner goederen, gelegen te *Camerijck* aan de »Mijsijde". Hij wordt daar genoemd JOHAN PAETS, alias VAN ZANTHORST, en werd den 31sten Augustus 1558 gebannen. Zie MARCUS, *Sententiën*, bl. 119. De »relatie van de interdictie en de handtstellingen enz." kan men vinden in de werken van het *Historisch Genootschap te Utrecht*, en wel in den *Codex diplomaticus Neerlandicus*, 2de serie, dl. II. afd. 2, bl. 153. Aldaar, bl. 157, wordt hij genaamd JAN PAETZ CORNELISZ VAN SANTHORST, tot *Leyden*, met vermelding, dat hij zwager was van JAN GERRITSZ BUITENWECH, tot *Leyden.*

De naam van BUITENWECH geeft mij aanleiding tot het doen eener vraag naar de geslachtlijst van de familie DE BRUIJN, die verdeeld was in de takken: DE BRUIJN VAN BUITEWEGH en DE BRUIJN VAN KILLESTEIJN. — Reeds voor meer dan 40 jaren heeft men pogingen aangewend om in het bezit te geraken van eene genealogie van dat geslacht, zonder dat die pogingen een gunstig resultaat hebben opgeleverd. Naardien echter DE NAVORSCHER reeds vele onbekende zaken, ten gerieve van belangstellende vragers, aan het licht heeft gebragt, wenscht men ook nu te vragen, wie onzer genealogen eene volledige geslachtlijst, — of wel enkele generatiën van het geslacht, hiervoren genoemd, zou kunnen mededeelen.

Weinig meer dan de navolgende aanteekening, is mij van het geslacht DE BRUIJN bekend, en de vermelding daarvan moge dienen om een onderzoek gemakkelijk te maken.

»Tijdens Graaf DIDERIK V, A°. 1080, werd onder de Edelen geteld: DE BRUIJN VAN CASTRICUM. Hij sneuvelde 1118 bij *Schoorl* in een gevecht tegen de West-Friezen. Bij versterf van het mannelijk oir, verviel de leensopvolging in den jare 1251 op de oudste dochter van DIRK BEUKELSZ. BUTEWEGH. Zijn descendent GERRIT BEUKELSZ. DE BRUIJN VAN BUTEWECH, was Burgemeester te *Leyden*, A°. 1456. Zijn dochter BARBARA trouwde A°. 1460 met HENDRIK VAN LEIDEN, waarvan nog (18..?) descendenten aanwezig zijn. — Het *St. Anna Hofje* binnen *Leiden* wierd A°. 1492 gesticht door HILLEGONDA WILLEMSdochter DE BRUIJN VAN BUIJTEWECH, die getrouwd was met DOORNICK. De fundatiebrieven dier stichting werden mede bezegeld door haar broeder JAN WILLEMSZOON DE BRUIJN, uit wien was gesproten WILLEM JAN WILLEMSZOON, een der vertrouwelingen en ook een der Commissarissen van WILLEM I, Prins van *Oranje*, die A°. 1574 zoo veel bijdroeg tot het ontzet van *Leiden*, toen onder zijn opzigt en beleid de secreete togten over de Buitenwegsche polders tusschen *Soetermeer* en *Benthuyzen* gelegen, zijn ondernomen en waaraan is toe te schrijven, dat het beleg dier stad werd opgebroken."

»CORNELIS DE BRUIJN was Secretaris van het Hoogheemraadschap van *Delfland*, A°. 1473."

»Jonkheer ELLERT VLIERKOP DE BRUIJN

van *Utrecht*, was hopman onder de Watergeuzen bij het innemen van *den Briel* in 1572."

»Mr. JOHAN DE BRUIJN was President in de politieke Raad van *Brazilië*, A°. 1630. — Het eerste fort dat door de Nederlanders in *Braziliën* werd opgerigt (October 1630) te *Olinda de Fernambuco*, werd naar hem genaamd, het fort *de Bruijne* (zie DE LAAT, *Beschrijving der West-Indiën*, VIIde boek.)

»GOVERT DE BRUIJN was lid van voorzeiden Raad in *Suriname*, A°. 1678 tot 1688 (HARTSINCK, *Beschr. van Guyana*). Hij stichtte in *Suriname* de plantagie *Killesteyn-Nova*, aldus genoemd naar het patrimoniale goed van den huize *Killesteyn*, nabij *Lexmond* (*), nu reeds lang geslecht, maar nog te vinden op oude kaarten."

»ABRAHAM JACOB DE BRUIJN werd geboren te *Suriname* Anno 1739, en overleed op eene reis derwaarts in 1795. Hij werd te *Leyden* gepromoveerd den 15den September 1760 en was toen later gehuwd aan CLEOPHA ALIDA LOUISE DE SUARZ, bij wie hij 2 zonen verwekte, FREDERIK OTTO DE BRUIJN, die zich schreef DE BRUIJN VAN TROMP, krachtens eene testamentaire bepaling van zijne overgrootmoeder van moederszijde, JACOBA TROMP, kleindochter van den Vice-Admiraal MAARTEN HARPERTZ. TROMP; — en OTTO ALIJN DE BRUIJN. De eerstgenoemde zoon was de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht en overleed omstreeks 1825 of 1826 op eene reis van *Batavia* naar *Nederland*, de laatste stierf jong." —

»Het oude geslacht van KILLESTEIJN, waaruit hij was gesproten, behoorde voormaals onder de Edelen en Welgeborenen in *Holland* en *Utrecht*, en werd geteld onder de voornaamsten in *Rijnland*; onder hen Jonkheer JOHAN DE BRUIJN VAN BUIJTEWEG, Hoogheemraad van *Rijnland* (zie de resolutien Staten van *Holland* 1591, waarbij vijf der voornaamste Edelen, in *Rijnland* geland, tot Heemraden werden benoemd).

»GOVERT DE BRUIJN, hiervoren genoemd, was Heer van *Nieukoop*, waar hij in 1627 het fraaije heerenhuis bouwde, en in *'s Hage* het hofje van Nieuwkoop stichtte; hij was voorts Heer van *Noorden* en *Achttienhoven*. Hij was getrouwd aan M..... VAN FOREEST, en uit dit huwelijk werd geboren CORNELIA DE BRUIJN, die trouwde ALBRECHT VAN WASSENAAR ALKEMADE, waardoor de voorschreven goederen overgingen op hunne descendenten (†), die volgen:

»I. ODILIA VAN WASSENAAR ALKEMADE trouwt Jonkhr. ELBERT VAN IJZENDOORN à BLOIJS, Heer van *Stokkum* en *Kaunenburg*."

(*) Achterleen van *Kuijlenburg*.

(†) Zij zouden met hun beiden hebben doen bouwen het huis *Meerenburg*, onder *Lisse*.

»II. PHILIPPA MARIA VAN WASSENAAR ALKEMADE, trouwt Jonkheer PHILIP JACOB VAN SPANGEN."

Tot dus verre luidt de aanteekening, die door eene mij onbekende hand is geschreven, en voor wier juisten inhoud, dien ik niet aan de historie heb kunnen toetsen, ik mij niet aansprakelijk zou durven stellen.

Het geslachtwapen van DE BRUIJN is gekwartierd: 1 en 4 BUITEWEGH, 2 en 3 KILLESTEIJN. Het kwartier van BUITEWEGH, zoo als hieronder wordt voorgesteld:

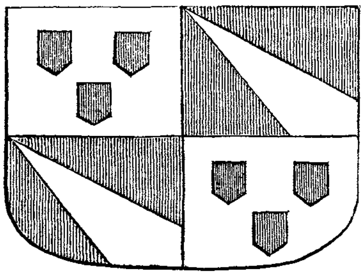

KILLESTEIJN, azuur, beladen met 9 zilveren zwaarden, *en fasce* boven elkander geplaatst, de greep naar de linkerzijde van het wapenschild; — en *chef* van goud, beladen met eene lelie van azuur. Cimier: een wapenschild van keel. K.

Kalendernamen enz. (*Nav.* VI. bl. 70). Volgens opgave van J. L. A. I. t. a. p. zoude de uitgave van het werkje van MAGYRUS in het begin dezer eeuw, (1805, zie *Catalogus* van J. KONING, 1833, N°. 981, in 8°.) de *vijfde* druk zijn. Indien zijne opgave van den *derden* druk van 1698, en die in de *Konst- en Letterbode*, 1848, *Lijst der Dichters*, door HERINGA, betreffende eenen *vierden* druk van 1717, juist zijn, zoo kan die van 1805 niet de *vijfde* wezen, dewijl voor mij ligt eene uitgave bij SAM. LAMSVELD, te Amst. 1732; er is derhalve reeds een *zesde* druk bekend.

HERINGA, t. a. p. zegt van zijn werk: »Zijnde meestal eene gezochte, en soms eene weinig gekuischte persiflage der Roomsche heilige dagen." Het door Dr. SCHOTEL daarover afzonderlijk medegedeelde, volgens J. L. A. I., is mij niet bekend; gaarne zal ik de plaats waar vernemen. V. D. N.

[Vgl. over MAGYRUS dezen Jaarg. bl. 208.]

Gezegde van Alva. Bij de zamenkomst te *Bayonne*, 1562, waar de Koninginne-moeder van *Frankrijk*, CATHARINA DE MEDICIS, met haren zoon KAREL IX, de Koningin van *Spanje*, hare dochter, de Hertog van ALVA en eene menigte andere aanzienlijken uit *Spanje* en *Frankrijk* zamenkwamen, en de uitroeijing der Hervormden besloten werd, zou ALVA gezegd hebben: »dat het hoofd van één' zalm meer waard was dan al de kikvorschen van

het moeras," bedoelende daarmede, dat de hoofden eens verdelgd zijnde, de overige niet veel te beduiden hadden. Zoo als ik dit gezegde hier aanhaal, geeft het MÉZÉRAY, in zijne *Chronick* (Hollandsche vertaling), dl. V. bl. 392. J. A. THUANUS, in zijne *Historiae*, tom. II. l. 44. f. 543, spreekt van 50 kikvorschen; LACRETELLE, *Hist. de France pendant les guerres de religion*, tom. II. p. 20, noemt 10,000 kikvorschen. Deze verschillende opgaven konden oorzaak geven om aan de echtheid te twijfelen, indien niet het eenparig getuigenis der geschiedschrijvers voor die echtheid pleitte. Doch ook behalve dat, kan de gezindheid van ALVA geene andere geweest zijn, zoo als uit zijne eigene woorden blijkt in een' brief aan PHILIPS (GROEN VAN PRINSTERER, *Archives, etc.* tom. I. 2de ed. p. 175); »Wat hen betreft wien men ongunst moet toonen en die geene zwaardere kastijding verdienen, deze (ongunst namelijk) is genoeg, maar hun, die het verdienen, moet men het hoofd afhouwen, en met hen veinzen tot men het doen kan." — Hier gaat ALVA reeds verder, hij wilde hoofden afhouwen van allen, die het verdienen, en wij weten, dat deze niet weinigen waren. V. GR.

Ouderdom van den Hertog van Alva. Bij de verschillende geschiedschrijvers, die ons melden van ALVA's leven en daden is vrij wat verschil omtrent zijnen ouderdom en den dag zijns doods. Wat aangaat den dag zijns doods, door STRADA op den 12den December 1582 geplaatst, door anderen in Januarij 1583; daaromtrent kunnen wij niets met zekerheid bepalen, maar zijn ouderdom is met juistheid bekend uit een schrijven van VIGLIUS VAN ZUICHEM, die met ALVA min of meer gemeenzaam omging, gedurende diens verblijf hier te lande. Hij schrijft aan zijnen vriend HOPPERUS, *Viglii Epistt. ad Hopperum*, in de *Anall. Belgg.*, t. I. p. II. p. 635, dat hij meermalen met ALVA, beider leeftijd berekenende, bevonden had, dat hij (VIGLIUS) ééne week ouder was dan ALVA. Daar wij nu weten, dat VIGLIUS den 19den October 1507 ter wereld kwam (*Viglii Vita*, in dezelfde *Analecta*, tom. I. p. 6), zoo moet ALVA den 26sten van dezelfde maand zijn geboren, en stellen wij dan zijn overlijden op den genoemden 12den December 1582, dan was hij bij zijn overlijden ruim 75 jaren oud. Al stierf hij in Januarij van het volgende jaar, dit kan weinig verschil geven. V. GR.

Huwelijken van beroemde mannen te Alkmaar gesloten. Ten stadhuize berust een geschreven boekje van den eersten predikant alhier, PIETER CORNELISZ, behelzende de van 1590 tot 1609 gesloten huwelijken, aldus aanvangende: »Honorabile conjugium inter quosvis, et cubile impollutum: scortatores autem et adulteros damnabit Deus. P. CORNELIADES." Het schonk mij vele inlichtingen omtrent vroegere, niet meer bekende neringen, vooral van wevers, droogscheerders, lakenbereiders, drapeniers, trijpwerkers, twijnders, kousenmakers, enz.: voorts knoopen-, messen- en speldenmakers, olieslagers en hennepkloppers, terwijl ook reeds zeepzieders, kalk- en pottenbakkers bestonden; in 1592 wordt ook ZACHARIAS ALBERTSOON, »papiermaker", genoemd. In de eerste jaren komen vele lieden voor met den bijnaam *de Waal*, of uit *Antwerpen*, *Brugge*, *Brussel*, *Gend*, *Kortrijk*, *Limburg*, *Rijssel*, *Embden* en *Hamburg*, blijkbaar uitgewekenen om het geloof; later vele Schotsche soldaten, met LEYCESTER hier te lande gekomen, van welke de Alkmaarsche schoonen niet afkeerig schijnen te zijn geweest. Eenige huwelijken betreffen aanzienlijke, ook elders bekende mannen, waarvan de vermelding mij niet onbelangrijk voorkomt.

»8 Dec. 1591. Meester PANCRAS CASTERCOM, doctor in de Rechten en aduocaet, en joffrouw JANNETTE VAN WELY, de nagelaten dochter van Mr. BARENDT WELY, in den *Hage*. (Een nieuw bewijs voor de meening dat deze regtsgeleerde tot *Alkmaar* behoort en niet van *Castercum* afkomstig is, zoo als hij zich dan ook in brieven aan MERULA en SCRIVERIUS »*P. Castricomius van Alcmaer*" teekent.)

16 Mei 1593. Meester LUDOLPHUS POTTERUS, Rector der scholen deser stadt en AELTGEN VAN CATS weduwe wonende tot *Aemsfoort*. (Zie over POTTER *Nav.* II. bl. 144, 227 en 323.)

4 Jan. 1598. Doctor ADAM VAN FOREEST en ALYDT JACOBSdr., wonende in *Texel*.

17 Mei 1598. ADOLPHUS VENATOR dienaer des woordts in dese Gemeynte ende stadt eñ ANNA CORNELISdr., die dochter van CORNELIS CLAESZ. SPONDT, laeckencooper, wonende op 't fnidsen in de vergulde ster.

(ADOLF DE JAGER is, wegens de kerkelijke geschillen in het begin der XVIIde eeuw, even bekend als zijn tegenstander CORNELIS VAN HIL, waarvan het volgende):

30 April 1606. CORNELIUS VAN HILLE, Dienaer JESU CHRISTI in dese Gemeynte met BAEIKEN DE CONYNCKS, j. d. woont ten huyse van BARTHOLOMEUS VAÑ CORPUT iñ St. Jacobsstraet.

25 Julij 1599. Meester DIRRICK SCHREVEL, jonckman woont tot *Harlem* eñ MARITGEN VAN TEILINGEN, woont bij FREDRICK GERBRANTSZ.

5 Mei 1602. Meester JACOB COORN Secretarius deser stede en BARBARA MOSTART, de nagelaten dochter van GUILIAME MOSTERT, wonende in de langestraet.

(De regtsgeleerde COREN overleed den 24sten October 1631; zijner vrouws zuster JOSINA

MOSTERT, huwde den 5den Augustus 1601 met Doctor JACOB VAN TEYLINGEN, kleinzoon van den Burgemeester FLORIS VAN TEYLINGEN. Van een anderen kleinzoon, mede JACOB genaamd, die den titel van Mr. voerde en dus waarschijnlijk de Latijnsche dichter (door VELIUS vermeld) en herhaaldelijk alhier Burgemeester was, † 31 Aug. 1653, leest men:

18 Dec. 1605. Mr. JACOB VAN TEYLINGEN, wedunaer woont in Langestraet en ELIZABETH FREDRICKS, j. d. woont tot *Amsterdam.*

C. W. BRUINVIS.

Woorden te Krommenie in gebruik. Achter de *Beschrijving van Zaandam*, door B. VAN GEUNS, vindt men een aantal Zaanlandsche woorden en spreekwijzen, waarvan echter vele tot het geheele platte land van *Noord-Holland* behooren. Te *Zaandam* heeft de taal reeds veel van het eigenaardige verloren en doet dit nog dagelijks; wel spreekt men er nog van nooselijk (begrootelijk of schadelijk), nochter, een amerijtje, de leg hebben (ziek zijn) en zwikken, maar in het meer van den weg gelegen *Krommenie* hoort men nog het oude Zaansch; daarvan eenige voorbeelden: *stort*, stootkant van een' vrouwerok, *slop*, linnen werkboezel, *boefje* of *schietertje*, flanellen hempje; *zelleweg*, zelfkant; *sabel*, bouffante; *baggertjes*, belletjes; *sloof*, lantaarn; *plooijer*, schuijer; *kittertje*, klein scheurtje; *gatenbak*, doorgiettest; *saffie*, karnemelk met meel dun gekookt; *bors*, kluifjes spek; in de *nartel zitten*, in angst zijn; *eppie zien*, lui zijn; *lidderen*, trillen of beven; *om een oksie gaan*, sterven; *niet gaauw* (lustig) *zijn*; *'t mangelt of 't snobbelt me*, 't begroot mij; *strooken*, aan paren wandelen: *paanen*, het dorp op en neêr gaan; *beurzen*, 's avonds aan de deur praten; *een osie om doen*, eene kleine wandeling doen; *groene* of *kante pret*, groot genoegen; *wapperen*, stoeijen; *meukel*, vriendelijk; *moddig*, morsig; *dem*, schor; *vlook*, ondiep; *epper*, smal, klein; *een epper dinkie*, een net, ook wel bedeesd meisje; *op een efter* (anderen) keer; *sluik* (op niets) *uitloopen; kaai*, lof; *klik*, hiel van eene flesch; *nou da's ruig*, dat zal waar zijn; *warsig*, morsig en als *waan*, dat meer van een kind gezegd wordt, van een verwaarloosd voorkomen; *pienderen*, is hardloopen; zijn oogen staan *drul*, d. i. waterig, verkouden.

ALIDA.

[*Sabel, moddig* en *vlook* zijn ook in *Waterland* in gebruik.]

Kinderrijmen (I. bl. 222, *Bijbl.* 1855, bl. iv, xxvi). Met het volgende rijmpje wordt het feest van St. PIETER, door de schooljeugd te *Gees* in *Drenthe*, in gedachtenis gehouden.

Op dezen dag worden alle in het verloopene jaar gehuwden verwelkomd door het zingen van:

„*Daar komen wij knechtjes en meisjes aan,*
„*Al om Sint* PIETER *de bal uitslaan,*
„*Haddet gij in anze gilde gebleven.*
„*Dan behoeft gij Sint* PIETER *de bal niet te geven,*
„*Maar nu zijt gij uit onze gilde gegaan,*
„*Nu moet gij Sint* PIETER *de bal uitslaan.*"

De jonggehuwden werpen daarna eenige centen in het midden der menigte, waardoor er eene drukte ontstaat, aardig om te zien; ieder uit den hoop stelt zich in de weer, om eenige van de uitgestrooide centen magtig te worden. Te midden van het gegribbel, begroet men de gribbelaars met water, dat over hen wordt uitgegoten; zijn de centen opgezocht, dan is het uit en men gaat verder, tot dat men aan alle jonggehuwden een bezoek heeft gebragt.

J. M.

Inktbereiding in de XVde eeuw. Bij het zien van oude geschriften is men dikwijls verbaasd over de zwarte kleur, die de inkt behouden heeft. In de *Illustr. London News*, van den 18den Februarij ll. leest men onder de *Memorabilia* het volgende voorschrift, dat de inzender vond op een schutblad van een manuscript uit de XVde eeuw.

Uncia gallarum miscentur et uncia gummi.
Bis 2° vitrioli, superaddas octo falerni.

φ^2—φ.

Merkwaardige bijzonderheid opgemerkt in het XXste deel van de Vaderlandsche Historie, ten vervolge van Wagenaars Vaderlandsche Historie. In den eersten en tweeden jaargang van DE NAVORSCHER is onder de bijzonderheden in WAGENAARS *Vaderlandsche Historie* opgemerkt, dat in het XXste deel de paginering van bl. 320 dadelijk op bl. 325 overspringt, zoodat bl. 321—324 niet gevonden worden. Veel is daarover geschreven, of dat eene drukfout zoude zijn, of aan eene bepaalde oorzaak moest worden toegeschreven (men denke aan de *pars secundus* in het corpus Juris), of wel dat die paginaas er om de eene of andere reden uitgevallen, en in hoogst zeldzame exemplaren nog voorhanden zouden zijn; maar nog merkwaardiger is, dunkt mij, de bijzonderheid, dat in het *Vervolg* op WAGENAARS *Vaderlandsche Historie*, en ook juist in het XXste deel, de paginering van bl. 239 dadelijk op 260 overspringt, zoodat bl. 240—259 niet gevonden worden, en hier kan onmogelijk aan het uitvallen dier paginaas gedacht worden, daar op hetzelfde blad aan den eenen kant staat 239, en aan den anderen kant 260; dit moet dus, mijns inziens, eene opzettelijke dwaling zijn, en wel blijkbaar in navolging van het XXste deel van WAGENAARS *Vaderlandsche Historie*, daar er moeijelijk in beide gelijke gevallen aan eene toevallige drukfout of het uitvallen van paginaas te denken valt, en het eene daardoor als

het ware den sleutel geeft tot oplossing van het andere. C. A. BOONACKER.

De zegelring van Jonkh. W. Blois, gezegd Treslong. Van twee verschillende zijden ontvingen wij eene vraag of aanteekening over dezen belangrijken ring. T. merkte op, dat Dr. H. J. BROERS in zijne *Losse Volksblaadjes over Vaderl. geschiedenis*, N°. 8. bl. 7, vermeldt, hoe TRESLONG aan KOPPELSTOK zijn zegelring gaf, met het randschrift: *Treslong vit pour les Dames*, terwijl D. P. PERS in zijn *Verwarde Adelaar*, 1647, alleen zegt: »en KOPPELSTOK toonde TRESLONG's hand- en zegelring;" verder dat de opgave van het wapen bij Dr. BROERS verschilt van het wapen, bij AREND, *Gesch. des Vaderlands*, afgeteekend: *de ..., à deux fasces bretessées et contrebressées de ...., au franc quartier de* BLOIS, *qui est de gueules à trois pals de vair au chef d'or.* Helmteeken: eene zwaan. — V. D. N. herinnert ons uit CORN. CLEYN, *Dankoffer enz. bij het vieren van het tweede Eeuwgetij der inneming van den Brielle*, 1772, *Bijlage*, bl. 75, dat die zegelring, beschreven aldaar bl. 35, toen nog berustte bij den Heer JACOB *Baron* VAN BERCHEM, te *Lausanne.* Is de ring misschien nog in het bezit der familie van genoemden Baron? Nadere opgaven zullen zoo wel aan T. als aan V. D. N. hoogst welkom zijn.

VRAGEN.

350. — *Egbertus Aemilius.* Ik zoek overal vergeefs naar eenig berigt omtrent dezen Leidschen Predikant, die tusschen 1610 en 1620 moet gestorven zijn. Voor mij ligt een *Clach-dicht* over zijn' dood, door een' ongenoemde, zonder plaats of jaar of naam van uitgever, 10 bladzijden groot. AEMILIUS schijnt even als zijn lofredenaar tot de Contra-Remonstranten behoord te hebben. BRANDT, UIJTENBOGAART, BAUDAERT, FOPPENS, PAQUOT en anderen spreken niet van hem. P. A. T.

351. — *Kaart van de Haarlemmermeer A°.* 1531 *en* 1591. Op de bekende kaart door MELCHIOR BOLSTRA, op last van Hoogheemraden van *Rijnland*, van de *Haarlemmermeer* vervaardigd, waarop de oevers van het meer in verschillende jaren staan aangewezen, vindt men deze vermelding: *De oevers geteekend met de jaartallen* 1531 *en* 1591 *zijn getrokken uit de kaarten der voorsz. meer in druk uitgegeven bij de Edele groot achtbare Heeren der stad Leyden.*"

Deze kaarten zijn noch in het Archief der stad *Leyden*, noch in dat van het Hoog-Heemraadschap van *Leyden*, voorhanden, terwijl andere in het werk gestelde nasporingen ook vruchteloos zijn afgeloopen.

Indien iemand, in het bezit dier kaarten zijnde, de inzage daarvan wilde verleenen, of ook wanneer een der Navorschers daaromtrent eenige nuttige aanwijzing mogt kunnen doen, zoude de inzender dezes daarvoor gaarne een geschenk ter waarde van *f* 25 over hebben. .. PR.

352. — *Antoine Corran dit Bellerive.* Deze verdient in de Nederlandsche Kerkgeschiedenis eene eervolle plaats door zijne *Epistre et amiable Remonstrance d'un Ministre de l'Evangile de nostre Redempteur J. C. envoyée aux Pasteurs de l'Eglise Flamengue d'Anvers, lesquelz se nomment de la Confession d'Augsbourg, les exhortant à concorde et amitié avec les autres Ministres de l'Evangile.* (Zie MULLER, *Bibl. van Pamphl.* N°. 71.) Dit merkwaardig geschrift, geheel in den geest van de hedendaagsche bestrijders van den Formulierdwang, werd door CORRAN, ook CORRANUS of CORANUS genoemd, tijdens zijn verblijf te *Antwerpen* gerigt tegen de onlangs door MATTHIAS FLACIUS ILLYRICUS en zijne overige Antwerpsche collegaas opgestelde Confessie. BOR en, na hem, UITTENBOGAERT, BRANDT en UYTTENHOOVEN, *Geschiedenis der Hervormde Kerk te Antwerpen*, geven eenige uittreksels uit dezen brief en een verhaal van zijne prediking op den 1 December 1566 te *Antwerpen*, hetgeen ook door CHALMOT, YPEIJ en DERMOUT en GLASIUS wordt vermeld.

De steller dezer vraag wilde gaarne eenige levensbijzonderheden van CORRAN weten, die uit zijn' brief blijkt zeer met de Theologie van zijnen tijd bekend te zijn, en in den Godgeleerden strijd dier dagen meer dan eens eene rol gespeeld heeft. Uit UITTENBOGAART, diens bestrijder TRIGLAND en vooral uit een' brief van BEZA aan CORRANUS (N°. 59 der *Epistolae Theologicae* van BEZA) is mij het volgende van hem bekend geworden, hetgeen ik hier kortelijk zal mededeelen, in de hoop, dat een der vele lezers van DE NAVORSCHER zulks welwillend zal willen aanvullen.

CORRAN, een Spanjaard van geboorte, was een leerling van den beroemden PETRUS MARTYR (waar? te *Napels, Lucca* of *Straatsburg*?) en, naar het schijnt, ook van BEZA; predikte voor de Hertogin van *Ferrara* tijdens haar verblijf te *Montargis* in *Languedoc;* bestuurde de kerken in *Saintonge* (volgens TRIGL.), terwijl er op de Synode van *St. Germain* (1559) over hem gehandeld werd, zoo hij daar niet zelf tegenwoordig was, evenzoo te *Nairac*; werd in 1566 te *Antwerpen* beroepen, hetgeen hij waarschijnlijk met de komst van ALVA verliet, om zich naar *Londen* te begeven en eindelijk Professor in de Theologie te *Oxford* te worden. Hij moet verscheidene schriften in druk hebben uitgegeven behalve den reeds genoemden brief, als een' vriendschappelijken brief aan een' ongenoemde (misschien COGNATUS; zijn neef? maar wie dan?), waarvan in den brief van BEZA sprake is, even als van vele andere geschriften, daarin echter niet met name genoemd. Van dezen letterkundigen arbeid noemen UITTENBOGAERT en TRIGL.: *Samensprekingen over den brief aan de Romeinen*, Frankf. 1587; TRIGLAND: eene vertaling uit het Italiaansch in het Latijn van FAUSTUS SOCINUS' boek *over het Gezag der H. Schrift*; JÖCHER, *Gelehrt. Lexicon*: een' commentaar op den Prediker, eindelijk UITTENBOGAERT een werk, dat hij noemt »*over Corinth.* 9, 10 *en* 11 *Cap. des Briefs Pauli aan de Romeynen*," hetgeen ik gaarne verklaar niet te begrijpen. Uit BEZA en TRIGL. blijkt voldoende, dat CORRAN geenszins een zuiver Calvinist was; hij was daartoe vooreerst te vrijzinnig, begunstigde de gevoelens van SOCINUS, OSIANDER, SCHWENKFELD, CROTOALDUS, ACONTIUS, VELSIUS en verwierp bepaald het *cor ecclesiae*, de leer der Praedestinatie, waaromtrent hij in zijne uitlegging van *Rom.* VII, hetzelfde gevoelen, als later UITTENBOGAERT, voorstond. Hij verachtte de studie van het Hebreeuwsch en Grieksch, vertaalde dan ook *Joh.* I. 1: *Et Dieu était cette parole-là* en opperde, volgens BEZA, allerlei ijdele kwestiën, waarvan een drietal in zijn' brief vermeld wordt.

Men vraagt nu: 1. nadere mededeelingen over CORRANUS, die voorzeker in mij niet ten dienste staande werken over de Fransche Hervorming en over de Oxfordsche Academie wel te vinden zullen zijn (BRANDT haalt bepaald nog aan de *Histoire des Martyrs*, vermoedelijk van CRESPIN, welk werk ik echter te vergeefs heb gezocht). 2. Eene zoo mogelijke volledige

opgave zijner geschriften met hunne titels, welke laatste, met uitzondering van zijn *Ecclesiastes Salomonis, sive de summo hominis bono concio vere regia, interpretatione Latina, paraphrasi perspicua, analysi erudita exposita.* Oxford, 1579, mij geheel onbekend zijn, met opgave waar deze werken te vinden zijn.

PHILOGRAMMATOS.

353. — *Joannes Carolus Diericxsens.* Gaarne ontving vrager eenige inlichtingen omtrent dezen schrijver, naar het schijnt, een' Roomsch Pastoor, en diens werk: *Antverpia Christo nascens et crescens, seu acta ecclesiam Antverpiensium etc. concernentia, Antv. apud* JOANN. FRANC. VAN SOEST, 8⁰. Uit het vlijtige gebruik, dat ADRIAAN UYTTENHOOVEN in zijne *Geschiedenis der Hervormde Kerke te Antwerpen* van dit boek maakt, blijkt toch voldoende, hoe belangrijk dit geschrift voor de Hervormingsgeschiedenis dier stad is, zoodat vrager zeer naar eene aanwijzing verlangt, waar dit werk te vinden is. Hij vraagt hetzelfde betrekkelijk het daar aangehaalde *Recueil des choses advenues en Anvers touchant le fait de la Religion en l'an* MDLXVI, door een' ongenoemden Protestantschen schrijver opgesteld.

PHILOGRAMMATOS.

354. — *Lazarus van Schwendi.* Weet iemand mij iets meer te berigten over den uitmuntenden LAZARUS VAN SCHWENDI, een' Pool, intiemen vriend van KAREL V en Prins WILLEM I, behalve hetgeen GROEN vermeldt in zijne *Archives,* etc.? Ik zou mij daardoor zeer verpligt achten. F. MULLER.

355. — *Adam Hartwech van Rotterdam.* — Is er over dezen contra-Remonstranschen ijveraar elders iets te vinden, dan in de pamfletten van het jaar 1612? — Bij BRANDT en anderen, die over de kerkelijke geschillen van dien tijd geschreven hebben, zoek ik te vergeefs iets over hem.

P. A. T.

356. — *Spokerijen.* Voor weinige jaren maakte het te *Amsterdam* groot gerucht, dat er een geruimen tijd achtereen uit een huis op den Zeedijk een klagend geluid gehoord werd. — Omtrent op denzelfden tijd werd er te *Utrecht* in de Smeesteeg, in de nabijheid van den nu gesloopten Sterretoren, met steenen geworpen, zonder dat men de oorzaak kon ontdekken. Beide gevallen gaven voedsel aan bijgeloof en trokken hoopen nieuwsgierigen. De politie gaf zich ook veel moeite. De vraag is, of het onderzoek een zeker resultaat heeft opgeleverd en aan welke natuurlijke oorzaken de verschijnselen zijn toe te schrijven?

X. X. X.

357. — *Naam van den vertaler der aanteekeningen van Heemskercks Batavische Arcadia.* De Raadsheer W. J. C. VAN HASSELT heeft het misverstand omtrent de verschillende uitgaven der *Batavische Arcadia,* in het *Bijbl.* 1854, bl. lxxiv en volg., uiteen gezet. Ik moet echter aanmerken, dat de *derde* zeldzame druk, *Amst.,* JAN JACOBSZ SCHIPPER, 1657 in 12⁰., door V. D. N. (*Nav.* III. bl. 146) en den Raadsheer W. J. C. VAN HASSELT opgegeven als *zonder* naam des schrijvers uitgegeven, wel degelijk *met* zijn' naam prijkt, en de *eerste* druk is, *waarin de aanteekeningen vertaald voorkomen,* die met de latere uitgaven, b. v., de 4de verschillen. Is de naam van den *vertaler* dier aanteekeningen en van de latere uitgaven, die verschillende lezingen geven, bekend?

J. L. A. I.

358. — *Geslachten te Harderwijk gevestigd.* Het groote getal aanzienlijke familien, voormaals in *Harderwijk* gevestigd, heeft meermalen de aandacht getrokken. De geschiedschrijver PONTANUS noemt er onderscheidene op, die te zijnen tijde daar nog bestonden. Zoo als in de vermelde toespraak staat opgeteekend, voerden vele van die geslachten den naam eener plaats. Anderen hebben klaarblijkelijk hunnen geslachtsnaam gevormd van den vaderlijken vóórnaam, zoo als WOLFSEN, BRANDSEN, MAURISSEN, HARMSEN, gelijk zulks tot op onze tijden bij de landlieden de gewoonte is gebleven, en even als wij in de Romans van WALTER SCOTT de voorname Bergschotten zoon van JAN enz. genoemd vinden.

Welke was de betrekking van al die geslachten tot *Harderwijk,* en wat trok hen daarheen? Was het de toenmalige rijkdom van de plaats, of wel het verblijf, hetwelk de Geldersche Vorsten nu en dan aldaar of op hun hof te *Ermelo* of te *Schoonderbeek* hielden? Er zijn mij geene bescheiden bekend, waaruit zoude kunnen worden opgemaakt, dat zij, gelijk de Venetiaansche Edelen, hun bestaan vonden of zich rijkdom verwierven door in de bloeijende Hanzestad hunner inwoning eenigen tak van nijverheid uit te oefenen, hetgeen ook buitendien geenszins strooken zoude met den geest van den Gelderschen adel, waartoe de meeste dier geslachten behoorden. Doch waarvan bestonden zij dan? Waren zij grondeigenaren, die in de stad hun inkomen verteerden? Vonden zij, als krijgslieden, een wisselvallig onderhoud in roof en oorlogsbuit, of als Ministeriales een vreedzaam bestaan in de bedieningen, hun door den Vorst toevertrouwd? Wierpen de regeringsambten in de bloeijende koop- en fabriekstad genoeg voordeelen af om een aanmerkelijk getal voorname geslachten in stand te houden? Welke was de oorsprong van hun aanzien en van hunnen adel? Deze vraag is vooral belangrijk bij die geslachten, die gelijk VAN HIERDEN, HARDERWIJK, HORST, TELGT, SPOELDE, ESVELT, DELEN, ARNHEM, DIERMEN, enz. den naam dragen van eene plaats, alwaar men niet kan nagaan, dat ooit eenig slot of spijker bestaan heeft. Zijn zij hunne opkomst alleen verschuldigd aan de bedieningen, die de Vorsten hun opdroegen, en waren zij oorspronkelijk slechts vrijgeborenen; later ministeriales, die bij het invoeren van geslachtnamen naar hunne geboorteplaats werden genoemd? doch alsdan zoude zich zeker het geval wel meermalen hebben voorgedaan, dat verschillende, met elkander verwante geslachten den naam voerden van dezelfde stad, dorp of buurtschap. Hadden daarentegen die familien eenig gezag in de plaatsen, waarvan zij den naam droegen? doch alsdan zijn dat gezag en die band al zeer vroeg verbroken, daar zij spoorloos verdwenen schijnen. Het is bekend, dat de verdeeling in buurtschappen tot hooge oudheid opklimt; mogelijk dagteekent die verdeeling van de eerste bevolking dezer streek, en was elke buurtschap de uitgestrektheid gronds, welke door eenen afzonderlijken stam of vereeniging van huisgezinnen werd ingenomen. Waren ook mogelijk de oude geslachten, welke naar die buurtschappen genoemd zijn, voormaals de hoofden van de stammen, die zich daar hebben gevestigd?

Meer vragen kunnen over dit onderwerp worden gedaan. De beantwoording van alle moge onmogelijk, van eenige ook niet zeer belangrijk zijn; er blijven echter altoos eenige punten over, waarvan de toelichting de geschiedenis dezer streek nog zeer zoude kunnen ophelderen.

P. C. N.

359. — *Georgius Hiddema van Peize.* Gaarne wenschte ik van dezen volksman iets meer te weten, dan ik vinden kan in het opstel van Mr. L. OLDENHUIS GRATAMA, opgenomen in den *Drentschen Volks-Almanak* voor 1843, en getiteld: *Drenthe in* 1748 *en* 1749; in de daar aangehaalde werken en in VAN KAMPEN, *Vaderl. Karakterkunde,* dl. II. bl. 591, en

wel voornamelijk met betrekking tot zijn huiselijk leven, zijn uiterlijk voorkomen en bovenal wat betreft zijne reis naar *den Haag*, om den Stadhouder van het in *Drenthe* gebeurde kennis te geven, speciaal ook van zijne ontvangst door de Prinsgezinden te *Amsterdam*. J. VAN DER VEEN, AZ.

360. — *Oene van Wijtsma, Grietman van Dantumadeel.* 't Zou mij bijzonder aangenaam zijn, in eene volgende aflevering eenige bijzonderheden aangaande dezen Spaanschgezinden edelman te mogen vernemen, speciaal ook met betrekking tot zijne langdurige ballingschap. Ik heb niets anders van hem gelezen dan hetgeen voorkomt in het *Verhaal van de verrigtingen der Jezuiten in Friesland, door Pater* WILLEBRORDUS VAN DER HEIJDEN, bl. 276, aant. 121.
J. VAN DER VEEN, AZ.

361. — *Regels uit Hamconius.* HAMCONIUS schrijft, pag. 69 van zijne *Frisia*, de volgende verzen:

Tolleret ut veterum cultus omnino Deorum
Frisica gens, sylvis passim, devota, vijsque,
Crebras imposuit, sacras, cultoris, eremi,
Antoni aediculas: ipsum veneransque fovensque,
Tam precibus de luce pijs, quam lumine nocte.
Quin crebra instituit plebis Consortia, crebra
Hospitia erexit; non tantum nomine Divo
Sacra, sed et populi, Christique algentis Asyla.
Louaniique eius pubes pia frisica in Aede,
Nobile constituit patrijs Altare Patronis.

Hij teekent bij *crebras aediculas* aan, *vulgo S. Tonis Huysken.* Nu vraag ik, waartoe dienden die *S. Tonis Huysken*; waren zij ook in andere streken bekend, en voor welke *cultus veterum Deorum* traden zij in de plaats? Over 't algemeen verdienen die regels wel nader te worden toegelicht.
ὑπερβόρειος.

362. — *Triglands Kerkelijke Geschiedenissen.* Welke bladen zijn, op order der Wethouders van *Leyden*, uit TRIGLANDS *Kerkelijke Geschiedenissen* geligt? En bij welk placcaat is het werk, op order van Wethouders van *Amsterdam*, in 1650, op zeer hooge geldboete, verboden, waardoor twee boekverkoopers in hapering geraakten, en de knecht van den eenen eenigen tijd werd vastgehouden?
J. L. A. I.

363. — *Woonhuis van M. Hsz. Tromp.* Daar het toch zeker niet van belang ontbloot is, de plaats te kennen waar beroemde mannen hun leven gesleten hebben, vraag ik, of men dit ook met zekerheid van genoemden held weet. De aanleiding tot deze vraag was het opmerken van een portret van TROMP, boven de deur van het huis op de Prinsengracht, het vijfde noordwaarts van de Looijersgracht. Ofschoon deze afbeelding wel niet door treffende gelijkenis of bijzondere kunstwaarde uitmunt, viel de ongewone grootte mij in het oog, en deed bij mij het vermoeden oprijzen, of zij ook eenig licht kan verspreiden over bovenstaande vraag, welke ik den HH. Navorschers aanbeveel. D. F.

364. — *Brunswijksche Rijksdaalder.* In welk jaar is in het land van *Brunswijk* een rijksdaalder geslagen, op welks eene zijde staat uitgebeeld *de waarheid*, hebbende boven om haar hoofd dit opschrift: *Veritas vincit omnia?* Onder hare voeten vertreedt zij twee beelden, boven het eene staat *Calumnia*, en boven het andere *Mendacium.* Aan de andere zijde staat met groote letters geslagen: *Recte faciendo neminem timeas.* J. L. A. I.

365. — *De Eleutinische Zusterschap.* In het einde der voorgaande eeuw of in het begin der tegenwoordige bestond er te *Amsterdam* eene geheimzinnige vrouwelijke maatschappij, genaamd: *Eleusinische Zusterschap.* Van het ontstaan en het doel dier vereeniging is aan schrijver niets bekend, en daarom zou 't hem aangenaam zijn te dier zake in dit Tijdschrift eenige mededeeling te ontvangen; liefst niet in eene enkele vermelding van boektitels, naardien aan schrijver maar weinige boeken, en geene boekerijen ten dienste staan, om boekaanwijzingen zich ten nutte te kunnen maken. x^2.

366. — *Libertus Fraxinus.* Wie der HH. Navorschers kan ontcijferen het verschil van opgave in het Haagsche en Brielsche *Lijdenstekstenboekje*, aangaande LIBERTUS FRAXINUS, in leven predikant bij de Hervormden? — In het *Haagsche boekje* staat: »LIBERTUS FRAXINUS, gekomen van *Antwerpen* den 29 Oct. 1585. Vertrokken naar *den Briel* den 31 Oct. 1606." In het *Brielsche* staat: »LIBERTUS FRAXINUS, beroepen van........ 1606, bij leening vertrokken naar *'s Hage* 1613."

Verder staat er nog in het *Haagsche boekje*, dat, in plaats van FRAXINUS, HENRICUS ROSAEUS gekomen is den 1sten Mei 1607, dus heeft zijne plaats niet lang onvervuld gestaan; dat hij echter wederom vertrokken is naar *'s Hage* in 1613, hiervan staat in het *Haagsche Passieboekje* niets opgegeven.
T.

[Uit het op nieuw inzenden dezer vraag blijkt, dat ons antwoord op bl. 160 gegeven, aan T. niet voldoende is voorgekomen. Wij plaatsen zijne vraag, maar blijven niettemin bij ons gevoelen, t. a. p. uitgedrukt, dat er hier geen verschil bestaat. Immers, dat het voor eenigen tijd bij leening overgaan van de eene gemeente tot de andere, in het eene *Passieboekje* opgeteekend staat, in het andere niet, kunnen wij geen verschil heeten.]

367. — *Een afgekeurd grafschrift.* In het *Leven en Bedrijf van den Zeeheld* CORNELIS TROMP, *Luitenant-Admiraal-Generaal van Holland en Westfriesland, ondermengd met de voornaamste daden van andere zeehelden, vooral met die van* MART. H. TROMP, 1692 *te Amsterdam gedrukt voor den Auteur* (zie Vr. 136, 1856), *bij* TIMOTHEUS TEN HOORN, staat opgegeven:

„Met een ander grafschrift vereerde de Heer Professor THYSIUS, M. H. TROMP. — Qui patre, viro fortissimo ac Heemskerkana quoque ad *Cades* expeditione inclyto, quique et ipse patriae vitam impendit, enz. Dit grafschrift, het eerst opgesteld, meende men dat de plaats bekleed zou hebben; doch om wat reden zulks achterwege zij gelaten, is ons onbekend."

Weet ook iemand waarom? T.

368. — *Werken van F. Ridderus.* Kan iemand der HH. Navorschers mij ook opgeven de schriften van FRANCISCUS RIDDERUS, van wien VAN DER AA in zijn *Aardrijksk. Woordenboek* zegt: „Om zijne geschriften is bekend de predikant FRANCISCUS RIDDERUS, die in 1648 te *Brielle* kwam, en in 1656 naar *Rotterdam* vertrok?"

In ALKEMADE wordt hij aldus opgegeven in de lijst der Predikanten: „FRANCISCUS RIDDERUS, JACOB. *fil.* 1648, van *Schermerhorn.*"

Eene volledige opnoeming zijner geschriften zoude mij zeer aangenaam zijn. T.

369. — *Penningen op het heffen van den tienden penning.* Bestaan heden ten dage de drie penningen, bij BIZOT opgegeven: de eerste met *Heroës decem Albano Decimam;* de tweede met *En tout fidelles au Roi* en *Jusques à Porter la Besace;* de derde met *Prins*

van Oranje dat Edel bloed, Heeft ons voor de tiende penning behoed, — die geslagen zijn op het heffen van den tienden penning en het veroveren van *den Briel,* en waar zijn die te vinden? Bestaan er nog meer, of zijn er meer geweest dan deze drie, hier zoo kort mogelijk opgegeven? M.

370. — *Brielle, de grondsteen der Nederlandsche Vrijheid.* Zijn er geene andere penningen of medailles geslagen ter gelegenheid van de afwerping van het Fransche dwangjuk en van het leggen van den grondsteen der Nederlandsche Vrijheid, dan die éene, die bij KONIJNENBURG in zijn *Nationaal Gedenkboek,* bl. 203, staat afgeteekend, zijnde eene zilveren medaille, aan de eene zijde met de woorden: *voor Moed en Vaderlandsliefde,* aan de andere met: *Brielle,* 1 Dec. 1813?

Is de plegtige uitreiking, ter plaatse der zegepraal, van 15 zulke medailles, aan het den Nederlanders dierbare Oranjelint hangende, aan 15 helden, die zich in *Brielle's* ontzet het meest hadden gekenmerkt, ook ergens beschreven? T.

371. — *Jan Pietersz. Douw.* In de *Chronijk van Schagen,* door DIRK BURGER VAN SCHOOREL, achter zijne *Chronijk van Medemblik,* bl. 48, staat op 't jaar 1627: „den 17 Maij, heeft JAN PIETERSZ. DOUW, gesworen landmeeter van *Leiden,* door ordre van AALBREGT, heer van *Schagen,* gemaakt een kaarte van *Schager-Cogge,* van 60 gemeeten lands, begrijpende de vrije heerlijkheden van *Schagen, Barsingerhorn, Haringhuizen, Colhorn* en *Burghorn,* met partijen van landen daarin afgebeeld, aan de zelve heerlijkheden behoorende, hangende nog huiden tegenwoordig, op het slot in de Westerkamer." Zijn van J. PSZ. DOUW nog andere bijzonderheden bekend?

J. C. K.

372. — *Zonderling gebruik omtrent lijken van vermoorden.* In het stukje van R. H. GRAADT JONCKERS, *Huissen, eene stad des vredes,* enz. bl. 9, ook opgenomen in de *Europa* van 1856, trok het volgende inzonderheid mijne aandacht. „In bijzondere regtsgedingen had aldaar eene eenigzins vreemde handelwijze, onder de zittingen over een gevonden lijk plaats, van iemand, die men vermoedde vermoord te zijn. Het werd de hand afgenomen, die in eene pot met gesmolten was toegeloopen en luchtdigt bewaard bij iedere teregtzitting tot den afloop ter tafel gebragt werd." Zijn er in de lijfstraffelijke regtsoefeningen van vroegere eeuwen in ons vaderland meer dergelijke voorbeelden te vinden? J. C. K.

373. — *P. F. Vegilin van Claerbergen.* J. SCHELTEMA, in zijn *Staatk. Nederland,* dl. II. bl. 390, roemt dezen grietman van *Haskerland* als een Latijnsch dichter van de eerste klasse, en zou hem als zoodanig later gedenken. Daar dit, zoo ver ik weet, niet geschied is, en P. HOFMAN PEERLKAMP, hem ook niet vermeldt in zijn geacht werk: *De poëtis Latinis Nederlandiarum,* zoo is mijne vraag, of iemand der lezers van DE NAVORSCHER ook bewijzen kan aanvoeren voor SCHELTEMA's stelling? J. C. K.

374. — *Floris Balthasar.* De Heer Mr. J. T. BODEL NIJENHUIS heeft in 1845 een werkje uitgegeven, onder den titel: *Over de Nederlandsche landmeters en kaartgraveurs* FLORIS BALTHASAR *en zijne drie zonen, onbekend aan de Levensbeschrijvers.*

Aldaar wordt in de noot, bl. 2 en 3, gezegd, dat hij als goudsmid te *Delft* in Februarij 1589 in huwelijk trad met DIRCKTGEN ZIJMONS VAN OVERVEST.

Doch te *Amsterdam* is ook het volgende huwelijk voltrokken:

„31 Aug. 1590. FLORIS BALTHASAR van *Delft,* goudsmit oud omtrent 27 jaren, wonende tot *Delft;* en ANNEKEN THOMAS CLAESdr. van *Gorchem* (*Gorinchem*) oud omtrent 21 jaren, wonende in de Warmoesstraat in den vergulden sleutel, geass. met WILLEM VAN DEN BOSSCHE en DIEWER VAN GARDERHEYDE haar suster."

Men vraagt: wie nu van beiden als kaartgraveur kan worden beschouwd, daar FLORIS, die in 1590 huwde, niet als weduwenaar voorkomt?

..R. E.

375. — *Karel Verlove en zijne Heilige Lofzangen.* Wie is KAREL VERLOVE? Onder de Nederlandsche dichters der XVIIde eeuw staat hij niet bij JERONIMO DE VRIES, noch bij VAN KAMPEN of COLLOT D'ESCURY aangeteekend; WITSEN GEIJSBEEK noemt alleen zijn' naam, met bijvoeging, dat door hem een treurspel, STEPHANUS, *de eerste Bloedgetuige,* 1686, is in 't licht gegeven. Dit is ook het eenige, wat in het *Woordenboek der Zamenleving* van KAREL VERLOVE voorkomt. Uit het *Adres van zijne uitbreiding over de heilige lofzangen: „te Amsterdam, bij* JAN TEN HOORN, *Boekverkoper, over 't Oude Héren Logement, en zijn mede te bekomen, bij den Autheur,* 1686," schijnt te blijken, dat hij te *Amsterdam* woonde, ofschoon WAGENAAR, in de *Beschrijving der stad Amsterdam,* hem niet onder de Amsterdamsche dichters opgenomen, en A. J. VAN DER AA, in het *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden,* hem geene plaats aangewezen heeft in de lange rij der dichtlievende Amsterdammers.

Zijne *Uijtbreijding over de Heijlige Lofzangen, Bestaande in twee Honderd Gezangen of Psalm-wijzen gestelt,* versierd met eene titelprent van ROMEIJN DE HOOGHE, groot 394 bladz., in kl. 8º., heb ik, bij het doorbladeren van onderscheidene Catalogussen niet vermeld gevonden, waaruit ik opmaak, dat deze geestelijke liederen, voorzien van zangnoten in het eerste vers van ieder lied, schaars voorkomen.

Zou het vermoeden, dat VERLOVE's *Heijlige Lofzangen,* even als de *Stichtelijke Rijmen* van D. R. CAMPHUIZEN, 1719, en de *Evangelische Liederen, uit het Hoogduits vertaalt,* door J. DEKNATEL, 1742, bij de openbare godsdienstige zamenkomst van de eene of andere Doopsgezinde gemeente te *Amsterdam,* in gebruik zijn geweest, door Heeren Navorschers kunnen bevestigd worden? Of is deze opvatting geheel ongegrond?

Nogmaals: Wie is KAREL VERLOVE? Wat is er wetenswaardigs van zijne *Uijtbreijding over zijne Heijlige Lofzangen* bekend?

EVERTS.

376. — *Nicolaas Dedel.* De Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, in zijne *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool,* wist in 1832, over NICOLAAS DEDEL niet meer te zeggen, dan dat hij in 1624 uit *'s Hage* naar *Leyden* beroepen werd als Hoogleeraar in de Regten en in 1646 overleed. Wie weet iets van dien man mede te deelen?

NB. Den 17den Mei 1616 is aan de Leydsche Hoogeschool ingeschreven NICOLAAS DEDEL, van *Delft,* oud 18 jaren, zoodat hij wel de bedoelde persoon kan zijn.

Hij huwde te *Leiden* op den 3den Julij 1630 MARIA VAN BLEIJSWIJCK, wed. van CORNELIS VAN DER MEER, wonende te *Delft.*

Hij had nog twee broeders, JOHAN DEDEL, Raadsheer in het Prov. Hof van *Holland,* en WILLEM DEDEL, Griffier van gemeld Hof, die hij als voogden over zijne na te laten kinderen benoemde.

..R. E.

377. — *Portret van eene mij onbekende vrouw.* Ik bezit een portret van eene vrouw (bewerkt in den trant van de titelprent vóór de uitgave van CATS werken, door M. MOSIJN, naar A. VAN VENNE, in kl. folio), zijnde het borstbeeld van eene vrouw uit hoogen stand, in jeugdigen leeftijd, blootshoofds, met lang, achter afhangend krullend haar, versierd met struisveêren, om den hals een snoer paarlen, gekleed in een laag uitgesneden keurig gewaad, in een ovaal, omgeven door *zes* gevleugelde engelen, ieder met eene geopende rol, beschreven met een vierregelig Fransch vers in de hand. Onder het portret, op den voorgrond, in eene zittende en liggende houding, BELLONA, VENUS en JUNO, die, even als de engelen, met eene beschrevene rol voorzien zijn. Zonder naam van graveur. Met adres van J. BAUDEMONT, folio.

Kan een der Heeren Navorschers mij opgeven, van welke vrouw dit eene afbeelding is?

EVERS.

[Kan het ook de plaat zijn van GALATHEA, *Herdersklagt*, in het 2de deel van CATS' werken?]

378. — *Een naamloos mansportret.* In mijne portretverzameling van Nederlandsche dichters en rijmers komt onder de onbekende personen voor, een mansportret, ten voeten uit, staande, van voren, met eene losse krulparuik en een' half opgetoomden driekanten hoed, in eene eenvoudige burgerkleeding uit de eerste helft der XVIIIde eeuw, een rok met voorpanden tot op de knieën hangende, langs den voorkant, van boven tot onderaan, met een aantal knoopsgaten, van welke drie in het midden der rij gesloten zijn, groote opslagen op de mouwen, en zakken met kleppen op de voorpanden; voorts eene korte broek en hooge schoenen met gespen. In de nederhangende regterhand eene lange tabakspijp, bij den kop vastgehouden. De linkerhand in de zijde gezet. Van onderen op den achtergrond, aan wederzijden van het staande mansportret, een klein beeldje, voorstellende dezelfde persoon, zonder hoed, in een vreemd postuur. Behalve een uitvoerig op- en onderschrift in 't Hebreeuwsch, zonder klankteekens, leest men aan de regter en linker zijde van 's mans hoofd, drie regels van dit versje:

„Ik ben om geld het hoofd der gekken,
Bequaam om grootere op te wekken.
Een snaaks poeet. Ik predik vreugd.

Mijn gang mismaakt is, als mijn deugd,
'K maak malle tronies en posturen,
De Natie acht mij om die kuren."

Naar .. BUIJSEN, door P. V. B. Met adres: *t'Amsterdam, bij* WILHELMUS KONING, *woont en staat dagelijks op de hoek van de Watersteeg op 't Water.*

Aangenaam zal het mij zijn door Heeren Navorschers dezen ongenoemden Israëliet te leeren kennen, en eenige bijzonderheden uit zijne levensgeschiedenis te mogen vernemen.

EVERTS.

379. — *Paulatinus.* Wie is de scherpzinnige spokenbestrijder, die „om de oude dwaasheid der *Daemonologie* en *Animalogie* geheel uit ieders denkbeelden en harten te drijven," heeft uitgegeven, onder den naam van PAULATINUS, te *Amsterdam*, bij G. BOM, zonder jaartal (1780?), een uitgebreid dichtstuk met ophelderende aanteekeningen, 66 bladz. in gr. 8°., getiteld: *De bespookte Waereld ontspookt. De Duivel geroskamt, en het Evangelie van den Spinnerok weerlegt, zijnde een satyrische droom van de droomerijen der Duivelen, Geesten, Spooken en Menschen, waarin de Droes ontmaskert, het geheimenisgordijn van inbeelding en geestverschijning, opgeschoven, en 't Bijgeloof dier grollen en bedriegerijen aangetoond wordt, tegens alle voorstanders van spooken, en de spookonderstellingen van den WelEerw. Heer* PETRUS NIEUWLAND, *zeer geacht Leeraar der Hervormden in 's Hage, weersproken door het beredeneerde vertoog van* PROBUS, *bewijzende dat er geen spooken zijn noch zijn kunnen?*

EVERTS.

380. — *Wessel van Neerkassel.* In het 2de deel van DE NAVORSCHER, bl. 59, werd door den Heer HONIG eene vraag geplaatst, om meer bijzonderheden aangaande het leven van bovengenoemden Heer WESSEL VAN NEERKASSEL, waaraan, voor zoover mij bekend is, niet is voldaan. Hoogst aangenaam zoude het mij evenwel zijn, indien die H. H. Navorschers, welke daarvoor in de gelegenheid zijn, zich de moeite wilden getroosten, eenige nasporingen omtrent dien Heer, zijn leven en maatschappelijke betrekkingen, als ook de plaats waar het buitengoed gelegen was, waar ZEd. woonde in de nabijheid van den dichter BOGAERT, te willen doen.

Daar de Heer VAN NEERKASSEL zeer naauw aan mijne familie verwant is, zoo is het ligtelijk te begrijpen, dat ik de beantwoording van bovenstaande vraag met verlangen te gemoet zie.

HENR. C. C. T.

381. — *Wapenbord met acht kwartieren te Enkhuizen.* Onder verschillende wapenborden, die, afkomstig van geslachten in de XVIIde eeuw hier gevestigd, ten jare 1850 werden opgehangen in de Westerkerk te *Enkhuizen* ter plaatse, waar ze nu nog te zien zijn, behoort er een, dat een hoofdwapen draagt, omgeven met acht kwartierwapens.

Het hoofdwapen is gevierendeeld; 1 en 4, met drie bokkenkoppen 2. 1; 2 en 3, met zes *burelles*, 't schild gedekt met een gravenkroon; daarboven een helm, *de front*, gedekt met eene graven (of markiezen) kroon, en van onderen versierd met het wapenschild der stad *Haarlem*. Helmdek: een bokkekop.

De vier kwartierwapens ter linkerzijde: I. hetzelfde als het hoofdwapen; II. met een gevierendeeld keper verzeld van drie regtervuisten, 2. 1; III. gevierendeeld, 1 en 4 met een keper, waarboven twee naast elkander geplaatste hoefijzers, van onderen bezaaid met leliebloemen, 2 en 3 met twee staande ruggelings gekeerde visschen; IV. met een gevierendeeld keper, *au chef fretté.* — De vier kwartierwapens ter regterzijde zijn: I. met een faas, beladen met drie sterren, naast elkander, en verzeld met drie olifantskoppen 2. .; II. met een faas, verzeld met drie vogels 2, 1; III. gevierendeeld, 1 en 4 met een burg, 2 en 3 met drie *crampons* 1, 2; IV. met een springend hert.

Wie kan ten aanzien van dit wapenbord en de kwartierwapens inlichting geven?

VAN DER MEER.

382. — *Grafschrift op Blaeuwhulck.* In het laatste gedeelte der XVIde of in het begin der XVIIde eeuw, is JACOB SIEUWERTSZ. BLAEUWHULCK, in de Zuiderkerk te *Enkhuizen* begraven. Hij was één der genen, die met BROUWER, BUYSKES en de SEMEYNEN veel hebben toegebragt tot de verlossing dier stad van de Spaansche dwingelandij, en is, in lateren tijd, meermalen aldaar Burgemeester geweest.

In de nabijheid van zijn graf is tot vereering van en herinnering aan hem een Epitaphium of grafschrift geplaatst, op hetwelk de letters van zijn' bijnaam met goud zijn geschreven. Het is van den volgenden inhoud:

Epitaphium op BLAEWHVLCK.

Begrauen leyt alhier	Hy staet in twee Juleeren,
Lyden most hy eertyts	Veel drucx om't Woord des Heeren,
Als ooc ballingschap snoo,	Langhe Jaeren seer fel,
En Godt keerde die cans,	Claer is 't ghebleken wel,
Want quam t' *Enkhuysen* weer.	Kloek hielp hi weder planten

Gods rein en ware leer in spiit des Paeusch Trawanten.
Na heeft hii diewils g'weest Burg'meester weert geacht.
Stvrf in April, liet na vier beenders Kruissen acht.

Dit grafschrift is door vele letter- en oudheidkundigen gelezen, doch het heeft tot heden nog niemand hunner mogen gelukken, mij eene voldoende verklaring te geven aangaande de beteekenis van het woord *Juleeren*, voorkomende aan het slot van den eersten regel, en evenmin van de woorden: *liet na vier beenders*, *Kruissen acht*, met welke woorden dit grafschrift besloten wordt. Het zal mij daarom zeer aangenaam zijn, wanneer door een der Heeren Navorschers, mij de ware beteekenis der voorschreven, thans minder bekende woorden kan worden medegedeeld.

VAN DER MEER.

383. — *Schilderij in het Slagthuis der W. I. C.* Wie kan de maker zijn eener schilderij, berustende in het gebouw der voorm. West-Indische Comp., bekend onder den naam van het slagthuis, aan het Schravenhekje te *Amsterdam*, waarop zes personen voorkomen, ter halver lijve geschilderd en waarvan er twee zitten en vier staan. Wie stellen ze voor? Op den arm der stoel van een der zittenden staat: In Martio 1599, en om den rand deze woorden:

Door gunst of haet of eygenbaet
Geen oordeel geeft,
Betreft u eedt en 't gunt ghy weet
Oprectelick leeft.

Het schilderij, ofschoon vuil, waardoor men ook het bijwerk niet goed kan onderscheiden, is vrij wel bewaard en de koppen fiks gepenseeld.

LABORANTER.

384. — *P. van Staveren.* Op den *Catalogus der Bibliotheek* van wijlen Ds. N. BERKHOUT, onlangs te *Leyden* verkocht, komen van P. VAN STAVEREN voor de volgende werken: *Keur van uytgel. Bybelstoff des O. en N. Testam.*, Leyd. 1703; — *de huishoudinge Gods uit Gen. I—XXXIII*, Amst. 1694, 3 deelen; — *de weg der regtvaardigen den boetvaard. sondaar geopent*, Leyd. 1699. Zie bl. 24 en 25, N°. 486, 529 en 530.

Zou mij een der medewerkers in dit Tijdschrift ook kunnen opgeven, of deze P. VAN STAVEREN dezelfde is, als die van 1702 — 1750 Predikant was bij de Hervormde Gemeente te *Koevorden*, en zoo ja, wat er meer nog van hem bekend is?

E. C. D. v. W.

385. — *Kornelis van Koeverden* Is er meer van dezen dichter bekend, dan zijne *Herdersklagt, over den dood van den Heer* JACOB ZEEUS, te vinden achter diens *Overgebleven Gedichten* (Rott. 1726), bl. XXXIII? E. C. D. v. W.

386. — *Etsen van Jabes Heenck.* In een' *Catalogus* van geringe of geene waarde, getiteld: *Verzameling van een zeer uitmuntend Kabinet van ruim* 6700 *stuks Pourtraiten, — en eenige gebonden en losse Prentwerken*, enz., *al hetwelk verkocht zal worden op Zaturdag den* 14 *Junij* 1817 *door* L. HERDINGH EN ZOON, *Boekverkoopers te Leyden*, wordt op bl. 6 melding gemaakt van een *pourtrait van Proffessor* BOERHAVE, *geteekend door* C. TROOST, *en geëtst door* J. HEENK, *te Leyden*, *waarvan er buiten deze* (sic) *maar twee stuks bestaan*, (bekend zijn). Deze HEENK zal wel dezelfde zijn als JABES HEENK, geb. te *'s Gravenhage* 1752, gestorv. te *Leyden* in November 1782, die in de bekende werken van VAN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN, dl. II. bl. 399. *Aanhangsel*, 187 en VAN IMMERZEEL, dl. II, bl. 25, doch alleen als schilder en teekenaar van gevogelte, vermeld wordt. Weet iemand, of er buiten het portret van BOERHAAVE nog meer etsen van genoemden kunstenaar gevonden worden?

J. C. D.

387. — *Meugebet.* In het werk van Dr. N. BEETS, getiteld: *Verpoozingen op Letterkundig gebied*, Haarlem bij BOHN, leest men op bl. 25:

„„Als gij loopt met de voetgangers: zoo maken zij u moede, hoe zult gij u dan mengen met de paarden?"" Het volk is te groot en te goed, om de meugebet eener teleurgestelde eerzucht en de wrijfpaal der middelmatigheid te wezen."

Daar ik het woord *meugebet* noch in MEIJERS *Woordenschat*, noch in een ander lexicon gevonden heb: vraag ik: zou het ook een Provincialismus zijn, in *Noord-Holland* t'huis behoorende?

v. M.

388. — *De Geest van Staf.* De te vroeg voor de letterkunde gestorven OLTMANS legt in een zijner verhalen, *Friesche Gastvrijheid* getiteld, ('t komt o. a. voor in den bundel, die in 1854 bij J. M. E. MEIJER te Amsterdam 't licht zag,) eenen jongen Fries GALAMA, die zich vertoornde, dat een gezelschap vreemdelingen, ten huize zijner grootmoeder gastvrij ontvangen, de jagtwapens, die 't met zich voerde, niet wilde afleggen, dezen uitroep van verstoordheid in den mond: „Bij St. ODOLF! is de geest van STAF in dien dienstknecht gevaren, dat hij aan de zijde van een' edeling met wapentuig wil zitten aan den haard?" (Zie ald. bl. 136). Ik zou gaarne willen weten, wien men onder de benaming van STAF bedoeld moet rekenen? Is hij synoniem met STAVO, aan wien de mythe de stichting van *Stavoren* toeschrijft? Wat is er van dien STAF bekend, dat tot verduidelijking der plaats uit OLTMANS kan strekken? Bij welke schrijvers kan ik inlichting en opheldering vinden?

Bij VAN DEN BERGH, *Proeve van een Kritisch Wbk. d. Nederl. Mythologie*, in v. STAVO vind ik niets.

E. C. D. v. W.

389. — *Elsje en Boschman, Boerekout.* Onder dit opschrift komt in de *Schatkamer der Nederl. Dichters*, dl. I. bl. 214 e. v. (Leyden, 1771), een bruiloftsdicht voor, dat eene kunstkeurige hand verraadt, maar waarvan zich de auteur schuil houdt, achter de zinspreuk: *Semper idem.* Zou een der Heeren Navorschers ook door middel van dit Tijdschrift kunnen opgeven, wie de maker is van dat fraaije gedicht?

E. C. D. v. W.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Joos de Moor (I. bl. 377., *Bijbl.* 1853, bl. xix, xxxv, xlviii, l, xciv; 1855. bl. xxiii). Hoezeer deze vraag oud is, verwijs ik de Navorschers naar de geslachten DE MOOR, naar de *Kronijk van het Historisch Genootschap*, *gevestigd te Utrecht*, negende jaargang (1853), waar bl. 419 drie stamboomen der geslachten DE MOOR: als een uit *Gent*, een uit *Leuven* en een uit *Vlissingen* worden gevonden.

C. & A.

Nederlandsche Spot- en Scheldnamen (III. bl. 6, Vr. IX.; vgl. bl. 372; *Bijbl.* 1854, bl. xxxix, lxii, lxxxviii; 1855, bl. xxii; VI. bl. 109, 206). Wij bezitten het door B., bl. 109, genoemde stukje *de beaste freed yn Ljouter merke*, afzonderlijk uitgegeven, 8 bladz. kl. 8°. Het loopt van bl. 1—5, en bl. 6—8 worden

ingenomen door *In ny liet op Grouster merke.* Wij kennen geene andere uitgave en meenden ook, dat er geene andere bestond. Bestaan die echter, en is hetgeen B. bezit werkelijk een fragment van eenen Almanak, dan zal hij ons genoegen doen met ons mede te deelen, wat dit verder inhoudt of er ons inzage van te verleenen.

BESTUURDERS VAN »DE NAVORSCHER."

Het geslacht van de Laer (III. bl. 62, Vr. 48; vgl. IV. bl. 41; *Bijbl.* 1855, bl. xxxviii en cxiii). Tot aanvulling van hetgeen de Heer V. D. N., *Nav. Bijbl.* 1855, bl. cxiii, ter beantwoording van het gevraagde op bl. xxxviii daar te voren opgeeft, kan ik mededeelen, dat uit mijn exemplaar der Genealogie van VAN LAER, met de pen bijgeschreven door een der afstammelingen dier Familie, blijkt, dat uit het huwelijk van HENDRIK VAN LAER en JOHANNA HENRIETTE VAN KEPPEL (gehuwd 1705), negen kinderen zijn gesproten, als:

1. HENRICH REINIER ASSUEER WILLEM, geb. 1705 doofstom, ongehuwd gestorven 1724, te *Brummen* begraven.
2. HENDRINA JOHANNA LUCRETIA JUDITH, geb. 1707, kort daarna overleden.
3. HENDRIC FREDRIC SANDER MELCHIOR, geb. 1708, als student te *Utrecht* overl. 1728, en te *Brummen* begraven.
4. ANNA JOHANNA, geb. 1709, kort daarna overleden.
5. JOHANNA ELISABETH HENRIETTA AGATHA WALRAVE, geb. 12 Januarij 1711, gehuwd den 10den Januarij 1730 met ASSUEER VAN HEECKEREN VAN RODERLO.
6. HENRIC SANDER DIEDERICH, geb. 1714, jong gestorven.
7. HENDRIK ALEXANDER, geb. 1715, gestorven 1732.
8. HENDRIETTA JOHANNA ASSUERA JACOBA, geb. 1718, en gehuwd 1750 met LEOPOLD THEODOR MAURITZ LODEWIK VAN LOË, Heer van *Laer* en *Overdijk* en overl. in 1754 (nalatende eene dochter, jong gestorven, en een' zoon, HENDRIK JAN VAN LOË, Districts-Commissaris van *Doesburg*, omstreeks den jare 1830 te *Doesburg* ongehuwd overleden).
9. HENRIETTA ANNA CATHARINA THEODORA WILLEMINA GEERTRUIDT, geb. 1719 (sterfjaar onbekend, het blijkt niet, dat deze ooit gehuwd is geweest).

Het geslacht VAN LAER is in de mannelijke lijn uitgestorven.

H. K.

God save the King (III. bl. 191, Vr. 193; vgl. IV. bl. 153; *Bijbl.* 1855, bl. vii). Op bl. vii van het *Bijblad* van 1855, deelt ons V. D. N. mede, wat omtrent den vervaardiger van dit volkslied in den *Times* van 5 Februarij 1827 berigt wordt. Ik vind hieromtrent in een keurig boekske, getiteld *The Book of English Songs*, Lond. 1851, bl. 203, eene andere opgaaf die ik hier onvertaald mededeel, omdat de geheele zaak toch niets belangrijks hebben kan voor hen, die de Engelsche taal niet verstaan. Zij is deze:

»The national song of God save the King (may it long continue to be song as now, God save the Queen) — is generally believed to have been composed by Dr. JOHN BULL, for King JAMES the First, A. D. 1667. The authorship both of the words and music has been long a matter of dispute, and has excited almost as much controversy as the authorship of the letters of JUNIUS. Mr. CHAPPELL, in the notes to his collection of Old English Airs, states that" about the year 1796, GEORGE SAVILLE CAREY asserted his father's claim to the authorship of this song, and made a journey to *Windsor* in the hope of obtaining some pecuniary recompense from the King. His claim was acquiesced in by Archdeacon COXE, in his anecdotes of J. C. SMITH, HANDEL'S amanuensis; and by Mr. S. JONES, in his »Biographia Dramatica." It was by no means G. S. CAREY'S wish, though he claimed the authorship for his father, to prove also, that it was first written for King JAMES, as that would have defeated his hopes of reward; and probably his concealment of that fact tended more than any thing else to throw a suspicion upon his statement. It was immediately proved, upon concurrent testimonies, to have been sung »God save great JAMES, our King", and from that time we may date the endless discussions and assertions on the subject. Although it is impossible to prove at this distance of time that HARRY CAREY was actually the author and composer of the National Anthem, yet there being not a shadow of proof of any other claim, his having the direct and positive attestations of J. C. SMITH and D^r. HARRINGTON, coupled with the strong internal evidence in both words and music, leave little doubt on the subject. Add to this, that the accounts of D^r. BURNEY and D^r. COOKE, of its having been sung »God save great JAMES," are clearly reconciliable with its being his production; that all attempts to prove a copy before CAREY'S time have failed: moreover, it is admitted that he sang it in public (announcing it as his own production) five years before the first publication; and his not claiming it when it attained its great popularity in 1745, being explained by his having put an end to his existence three years before, at the advanced age of eighty, and leaving his son an infant."

Ik heb het geheel afgeschreven, zoo als ik het gevonden heb. In het eerste gedeelte dezer opgaaf, schijnt eene dubbele dwaling te be-

staan. Ik gis, dat het zijn moet »JAMES the second, A. D. 1687." J. W. G.

Utrechtsche St. Anthonie's en St. Huberts Varkens (III. bl. 226, Vr. CXVII; vgl. IV, bl. 199; *Bijbl.* 1855, bl. xvi). Nog onvermelde bijzonderheden over dit onderwerp, leest men in n°. 10 van de *Ooijevaartjes* van C. VAN BIJNKERSHOEK. J. L. A. I.

Het geslacht van Jacob Simonsz. de Rijk (III. bl. 292, Vr. CLVII; vgl. IV. bl. 242; *Bijblad* 1855, bl. xlvii; VI. bl. 110). BILDERDIJK heeft mij mondeling berigt, dat HOOFT, bij het te boek stellen zijner *Nederl. Historie*, veel gebruik heeft gemaakt van de *papieren* van zijn' bloedverwant J. SZ. DE RIJK.
J. L. A. I.

Isaac le Long (IV. bl. 62, Vr. 34; vgl. bl. 339; V. bl. 135). Uit het werk van ADRIANUS 'S GRAVEZANDE, *Twee honderdjarige gedachtenis van het eerste synode der Nederl. Kerken, gehouden te Wesel* (*Middelburg* 1769. 8.), *Bijvoegselen en verbeteringen* (achter de Eerverzen), blijkt het, dat LE LONG gehuwd is geweest, en dat eene dochter van hem was gehuwd met JOH. CHRISTOPH. BUSING, Hoogleeraar te *Bremen*.

Ik weet niet, of de *Catalogus* der Boeken, waarvan ter aangehaalde plaatse sprake geweest is, aan de inzenders bekend is, zoo neen, dan zij hier opgemerkt, dat de belangrijkheid dier verzameling ten volle blijkt uit verscheidene plaatsen in genoemd werk van 'S GRAVEZANDE, en wel bepaaldelijk bl. 56 en 211. LE LONG heeft meer dan vijftig jaar verzameld en zijne *uitgezochte Bibliotheek* bevatte de *allerraarste* boeken.
LEGENDO ET SCRIBENDO.

De Parivals »*Delices de la Hollande*" (IV., bl. 167, Vr. LXXXV.; vgl. V. bl. 102). Waarschijnlijk zal in de archieven der Leijdsche Akademie wel het een of ander omtrent DE PARIVAL staan aangeteekend, dat ons op zijn spoor kan brengen; want het blijkt uit zijne *Delices*, dat hij te *Leijden* is gekomen lang na het overlijden van Professor ARMINIUS, dat hij Professor GOMARUS gekend heeft en aldaar, zoo niet gestudeerd, ten minste een langdurig verblijf heeft gehad. Aldus vangt hij zijne beschrijving van *Leyden* aan: »Laet ons tot de beschrijvinge van elcke bysondere staat komen, en eerstlyck van *Leyden*, die de vierde is, onder de groote steden deses Landts, in ordre: en tot de welcke ick een bysondere liefde, en uyttermaten groote eer toedraghe, *als mijner Voedster-Moeder; en waer ick de schoonste tijdt van mijn leven heb toeghebracht*". Later noemt hij *Leyden* zijn *tweede Vaderlandt*.
J. L. A. I.

Factieteekens (IV. bl. 222, Vr. 181; V. bl. 56; *Bijbl.* 1855, bl. lxvii, cxliv). Hij (PHILIPS VAN CROIJ, *Hertog van Aarschot*) bedacht om in 1566 als een tegenbeeld van het bekende Geuzennapje, beeldekens van de Lieve Vrouw van Stalle, door de vrienden van den Koning aan de hoeden te doen dragen. Hij was zelf met zijne dienaars hierin de eerste, en verwierf door dit blijk van getrouwheid aan de Roomsche eeredienst, van den Paus en den Koning vele goedkeuring. De Paus wijdde ze en hechtte aflaten aan het dragen van deze beeldjes. SCHELTEMA, *Staatk. Nederl.*, dl. I. bl. 267 en 268. J. L. A. I.

Dienst (IV. bl. 320, Vr. 277; V. bl. 121; *Bijbl.* 1855, bl. lxxxii; VI. bl. 12). *Dienst* wordt in *Zeeuwsch Vlaanderen* altijd mannelijk uitgesproken: »i ston toe sinen dienste" (hij stond tot *zijnen* dienst) en in meer dergelijke uitdrukkingen. G. P. ROOS.

Jacobus Zevecotius (IV., bl. 326, Vr. CLXX; vgl. V. bl. 126 en 137). In 't onlangs verschenen 2e stuk van 't 7e dl. der *nieuwe reeks van werken van de Maatsch. der Nederl. Letterk.*, bl. 74, wordt door Jkhr. F. A. VAN RAPPARD, aangaande ZEVECOTIUS gezegd: »veel belangrijks over hem heeft H. BOUMAN, *Geschiedenis der Veluwsche Hoogeschool.*" Misschien vindt J. L. A. I. daar, wat hij wenscht te weten.
A. M. L.

Legpenning van Vianen (V. bl. 4, Vr. XIII; vgl. VI. bl. 25). HENDRIK VAN BREDERODE'S zinspreuk was: *Peut être* (misschien), en hij voerde tot devies een zwijnshoofd met vuurvlammen, waaronder twee brandende laurierstokken, met de spreuk: *Etsi mortuus urit* (hoewel dood brandt hij). Dit devies is ook te vinden op de legpenningen van 1565 en 1566 voor *Vianen* (*), op wier voorzijde de hand van MUCIUS SCAEVOLA, en het opschrift: *Agi aut pati fortiora* (doen of nog meer lijden). Zie VAN LOON, dl. I. bl. 74. Aldus SCHELTEMA, in zijn *Staatk. Nederland*, dl. I. bl. 166, en dl. II. bl. 570. J. L. A. I.

Graven de Witt (V. bl. 31, Vr. 17; vgl. bl. 176, *Bijbl.* 1855, bl. xci). In de *Bossche Courant* van den 9den September 1808, en in de *Haagsche Courant* van Maandag den 17den van Hooimaand 1809, zal φ^2—φ. vinden, dat de Graven DE WITT van Hollandschen oorsprong zijn. Indien hij van deze Couranten

(*) Wij vonden onlangs, in eenen brief van VAN BEUNINGEN aan OUDAAN, dat deze legpenningen door de voorstanders der vrijheid in en om 1566 zouden gedragen zijn, en hij meent, dat hier van af te leiden is, dat men toen in vele plaatsen als eene leus voor de vrijheidsgezinden het uithangbord *het Zwijnshoofd* voor vele herbergen hing; als nog zijn er vele overig.

een afschrift wil hebben, zal ik ze hem door middel van dit Tijdschrift doen geworden, daar zijn adres mij onbekend is.

Δ.

Schoonschrijvers (V. bl. 39, Vr. XXXVIII; vgl. bl. 179, *Bijbl.* 1855, bl. xcii, clii). Ter aanvulling van het reeds over dit onderwerp in dit Tijdschrift geschrevene, kan ik nog het volgende kalligraphisch werk voegen.

Het is dat van CORNELIUS BOYSSENS, wiens portret, hem op 49jarigen leeftijd voorstellende, het werk versiert. Dan volgt eene opdragt aan de Curatoren van de Hoogeschool te *Leyden*, en aan den Magistraat dier stad. De titel ontbreekt in het exemplaar, dat ik voor mij heb.

De eigenlijke kalligraphische voorbeelden bestaan uit 59 stuks, in langwerpig formaat, en zijn niet gepagineerd. Op de meeste daarvan schrijft hij zich »CORNELIS BOYSSENS," op één enkel, en dat wel onder het vierde voorbeeld, »C. THEOD. BOYSSENS." — Zij dragen de jaartallen 1603, 1612, 1615, 1616 en 1618.

D. F.

Schoonschrijvers. Tot dezen behoort ook een, die, zoo ik vermeen, tot heden niet is genoemd in DE NAVORSCHER, het is FELIX à SAMBIX, *Antverpiensis, Juventutis Moderator vigilantissimus, Docuit Annos L. Antverpiae* XVI. *Delphis Batav.* XXXIV. *Aetatis Suae* LXVI. A°. MVIᶜXIX, gelijk men leest om zijn zeer fraai portret, gegraveerd door W. J. DELFF, naar M. J. MIEREVELT; boven aan staat: *Nil Penna sed usus.* Onderaan: *Deo soli gloria*, en een achtregelig Latijnsch vers, met de spreuk: *In adversis Foelix*, J. V. SAMBIX, *scripsit*, en JAC. CRUSIUS, *compos.* Uit dit onderschrift blijkt ook zijn talent van schoonschrijven. Het portret stelt hem voor, gezeten aan eene tafel en met eene (stalen) pen in de hand, gereed om op een daarop liggend blad papier te schrijven. Dit portret is ook vermeld bij F. MULLER, *Catalogus van Portretten*, N°. 4685. Overigens is mij van hem niets voorgekomen, en doe ik alleen nog opmerken, dat hij, volgens het omschrift van zijn portret, in 1553 te *Antwerpen* zoude geboren zijn.

V. D. N.

Standplaatsen van Ds. E. M. Engelberts (V. bl. 63, Vr. 31; vgl. bl. 225 en *Bijbl.* 1855, bl. c). Naardien de Heer J. VAN DER BAAN zegt, belang te hebben om te weten waar deze geboren is, deel ik hem mede, dat het waarschijnlijk te *Noordlaren* in *Groningerland* zal geweest zijn, waar zijn vader, in 1730 van *Norg* beroepen, tot 1734 bleef, toen hij naar *Meeden* vertrok. (Zie BRUCHERUS, *Gedenkboek van Stad en Lande*, bl. 35.) Daar nu de zoon den 25sten Augustus 1807 overleed, in den ouderdom van 75 jaren, was hij in 1732 geboren, toen *Noordlaren* de standplaats van zijnen vader was.

V. D. N.

Geslacht Graes (V. bl. 128, Vr. 109; vgl. bl. 283). Misschien kan de vermelding van het volgende huwelijk, te *Amsterdam* voltrokken, den vrager verder op het spoor brengen.

»29 Mei 1593. HANS GRAS, van *Limborg*, oud 28 jaren, wonende tot *Middelburg*, ouders dood, geass. met HANS RAEIJ zijn neve; met CATHARINA OPMEER, oud 16 jaren, woont op den Dam, geass. met HENDRIK OPMEER en NEELTJE DIRKSdr., hare ouders."

.. ELSEVIER.

Hebreeuwsche Dichters in Nederland (V. bl, 158, Vr. 116; vgl. bl. 230; VI. bl. 18, 44 en 79). In een volksregister van *Leyden* van A°. 1581, komt het volgende huisgezin voor:

»Mr. JAN DRUSIUS van *Oudenaerde*, Med. Doctor, heeft hier gewoont 3 jaar, en MAYKE JANSdr. van *Gent* zyn wijf, PIETER en ANTONIUS DRUSIUS zyne broeders." (Deze broeders heb ik nergens vermeld gevonden.)

Het huwelijk van Mr. JOH. DRUSIUS is te *Leyden* voltrokken, waaruit in Sept. 1581 nog geene kinderen waren gesproten.

Eenige zijner werken zijn op de Bibliotheek der Leydsche Hoogeschool.

.. ELSEVIER.

[Wij herhalen hier, wat op den omslag van N°. 5 reeds vermeld werd, dat LORENCIUS in zijne bijdrage over DRUSIUS (VI. bl. 44) van DRUSIUS *den Vader* spreekt, overnemende wat GAILLARD, *de l'influence exercée par la Belgique*, 1855, p. 95 en 104, aangaande dezen berigt, en bij het vermelden der geboorteplaats den *vader* met den *zoon* verward heeft.]

Voorvaderen en nakomelingen van den Admiraal Piet Hein (V. bl. 166, Vr. XCVII; vgl. bl. 234; VI. bl. 20, 44, 79 en 112). De Heer F. F. C. STEINMETZ wenscht te weten wat betrekkelijk den veroveraar der zilvervloot wetenswaardig kan worden geacht. Alles, trouwens wat tot het leven of de lotgevallen van een' beroemd' man behoort, al mogen het zelfs kleinigheden schijnen, boezemt ontegenzeggelijk belang in.

DION. SPRANCKHUIJSEN, Herv. Predikant te *Delft* en tijdgenoot van PIET HEIN, heeft geschreven: *Tranen over den groten Admiraal van Holland enz.* Het zou te onderzoeken zijn, of dat geschrift, nu vrij zeldzaam, omtrent de voorvaderen en nakomelingen van den Admiraal bijzonderheden bevat of eenig licht verspreidt.

J. L. A. I.

Eloge de Mr. Noordkerk (V. bl. 198, Vr. CVIII; vgl. VI. bl. 113 en 175). Daar mij voor eenige dagen WAGENAARS *Schets van het leven, den aart en het gedrag van den Heere Mr.* HER-

MANNUS NOORDKERK, *Advocaat te Amsterdam*, in handen gevallen is, ben ik in de gelegenheid hieromtrent voldoende inlichtingen te geven. Dit opstel is oorspronkelijk en geheel verschillend van de *Lofrede op den Heer Advokaat* NOORDKERK, waarvan eene vertaling voorkomt in de *Algemeene Oefenschoole van Konsten en Wetenschappen*, afd. 6. dl. 12. bl. 214. De auteur van dit oorspronkelijk in het Fransch geschreven stuk schijnt te zijn de Heer B. J. VERNÈDE. Ik vind ten minste in de *Vaderlandsche Historie, ten onmiddelijken vervolge van* WAGENAAR, dl. 24. bl. 246, in de noot: »Aan den Heere B. J. VERNÈDE wordt een *Eloge de Monsieur l' Avocat* NOORDKERK toegeschreven." Welligt moet dit zijn J. S. VERNÈDE, destijds Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Amsterdam*.

TRAJ.-MOS.

Jan van Diemen Pietersz. (V. bl. 213, Vr. 188, vgl. VI. bl. 25). Dat er onderscheidene geslachten hebben bestaan, welke den naam DIEMEN voerden, is mij later ook gebleken en wel uit de genealogie van VAN SWIETEN, waarin genoemd wordt Vrouwe N. VAN DIEMEN, *voerende eene fasce met drij boeijen.* Daar het mij echter voornamelijk te doen was, om te weten te komen, of Heer JAN VAN DIEMEN PIETERSZ. te *Dordrecht*, bij GOUTHOEVEN (*) opgeteld onder de Hollandsche Edelen, tot het geslacht van dien naam behoorde, dat de *twee en sautoir geplaatste hellebarden met gouden staven, op azuur*, tot wapen voerde, blijf ik dit gedeelte der vraag den Navorschers aanbevelen.

M°.

Veelwijverij (V. bl. 214, Vr. 198, vgl. bl. 268). Satiriek handelt de beroemde CORNELIS VAN BIJNKERSHOEK over de *Polygamia* of *Veelwijverij*, in N°. 6 van zijn geschrift: *De nieuwe oprechte Haegse Mercuur*, bekend onder den naam van *de Ooijevaartjes*.

J. L. A. I.

Houtzaagsel voor voedsel (V. bl. 214, Vr. 199, vgl. bl. 268 en VI. bl. 80). In *Zweden* wordt, door de landlieden, pijnboomzaagsel met het havermeel vermengd en tot brood gebakken.

G. P. ROOS.

Dukdalven (V. bl. 238, Vr. 249, vgl. V. bl. 311; VI. bl. 47, 142). In NICOLAES WITSEN, *Aeloude en Hedendaegsche Scheepsbouw en Scheepsbestier*, 1671, dl. II. bl. 489, leest men: »*Duckdalf.* Een hooft van zware palen in 't water geslagen daer men schepen aen belegt en vast maeckt. 't Geen sijn naem behout van den Hertogh van ALVA wel eer Gouverneur wegens *Spanjen* in deze landen, *die insgelycks hart en onverzettelyck was als dit paelwerck.*

LABORANTER.

[Het jagt van *Ducq d'Alve*, dat in het begin der XVIIde eeuw meermalen voorkomt in de *Staten Notulen van Zeeland*, is niet, zoo als W. M. Z. onderstelt, een jagt door zekeren schipper DUCQ D'ALVE gevoerd, maar ontleende evenzeer zijn' naam aan den bekenden Hertog van ALVA, misschien den voormaligen eigenaar. DE NALEZER houdt insgelijks alle *Dukdalven* voor peetekinderen van den Hertog van ALVA.]

Arkel (V. bl. 247, Vr. CXLVII, vgl. bl. 318 en VI. bl. 48). Onder dit opschrift is t. e. en l. a. pl. de trompet gestoken ter eere van de oude groote kerk te *Gorinchem*, nu zij er niet meer is, en alzoo bevestigd het geijkte spreekwoord: »men moet dood zijn, om geprezen te worden." Ik heb er niet tegen, al wilde men ze vergelijken bij de St. Pieterskerk te *Rome;* »*de gustibus non est disputandum*," of »ieder zijn meug, zei de boer, en hij at vijgen, en wel van een wonder makelij."

't Is waar, maar langer dan eene eeuw geleden, zwaaide VAN ZOMEREN eenigen lof toe aan dit oude gebouw, even als alle plaatsbeschrijvers, wanneer Burgemeesters Regenten dier gebouwen waren; bovendien was zijne waardering uit tijden, toen die kerk nog prijkte met vele, waaronder prachtige en schoone wapenborden en overdekte eeregestoelten, alle welke in 1795, zoo als men weet, moesten weg geruimd worden. Ten gevolge van het tiendaagsche zware bombardement in 1814, waren al de lichtramen aan flarden geschoten, het kruisgewelf, even als de zijmuren ontzet, en door het laatste de daken min of meer gevaarlijk geworden. Dit werd onderzocht en waar bevonden, doch een geheel herstellen van alles begroot op *f* 40,000 en alzoo niet raadzaam geoordeeld, maar de voorkeur aan eenen geheelen herbouw gegeven.

C. G. B. verlangt met V. D. N. niet te twisten over zijn vermeend schoone gebouw, ten deele toegeplankt, en later toegemetseld, en omstuwd met zeer vele weekhuurhuisjes. Genoeg, het nieuwe Gebouw en nieuwe orgel bevallen zeer goed aan de Gemeente en aan ten minste 20,000 bezigtigers.

C. G. B.

W. T. del Campo, genaamd Camp (V. bl. 247, Vr. CLII; vgl. VI. bl. 26 en 142). In het jaar 1822 kwam bij SCHALEKAMP en VAN DE GRAMPEL te *Amsterdam* een werkje uit, getiteld: *Verhaal van het beleg der vesting Sluis in Vlaanderen door de Franschen in den jare* 1794, *door een officier van het toenmalige Garnizoen*, opgedragen aan Z. K. H. Prins FRE-

---

(*) Bl. 556, *Lijst van Edelen in Holland*, bekend tusschen de jaren 1477 tot 1500.

DERIK der *Nederlanden* enz., Grootmeester der Artillerie, met eene plaat, voorstellende het beleg. Indien SIMON dit werkje kan krijgen, zal hij hierin zijne vraag beantwoord vinden. Δ.

Verschillende spelling (V. bl. 270, Vr. 287; vgl. VI. bl. 50 en 144).

[C. G. B. zegt, dat WEILAND overal *knieën, drieën, maaijen*, enz., schrijft, en houdt het er voor, dat hij daar abuis had. Daar C. G. B. zijn oordeel niet motiveert, vinden wij geene reden om zijn antwoord in zijn geheel te plaatsen, maar laten het bij deze korte vermelding daarvan.]

Ouders van Isaak Valckenaer, predikant te 's Hertogenbosch (V. bl. 271, Vr. 296; vgl. VI. bl. 52, 144). Ter verdediging van de woorden *regiment nakomelingen*, bl. 52, door R. D. gewraakt bl. 144, beroep ik mij op eene genealogie, in twee bladen of vellen in plano, waarop ik boven en behalve de reeds genoemde vind bij:

H. A. P. VALCKENAER, geh. 1°. met W^{NA}. VAN RIJSWIJCK, *kinderen.*

G. L. VALCKENAER, geh. met J. J. VAN DEINSE, *kinderen.*

F. J. H. VALCKENAER, geh. met A. R. VAN DAELEN, 5 *kinderen.*

Mr. J. LUZAC, geh. met VAN PERSIJN, *kinderen.*

Mr. E. LUZAC, geh. met J. S. VALCKENAER, 5 *kinderen. enz. enz.*

Uit al deze uitdrukkingen meende ik te mogen opmaken, dat er te veel kinderen waren, om ze te kunnen opnoemen.

C. G. B.

Ouders van Isaak Valckenaer, predikant te 's Hertogenbosch. De Heer R. D. schijnt nog al te hechten aan familieberigten, alsof de moeder van gemelden ISAAC, niet BLOMMAERT, maar POTTER zoude heeten. Ik heb nog vele bewijzen, die deze zaak duidelijk maken. In het *Burgermeester Dagboek* van *Leyden*, Lett. C. fol. 81, leest men:

»Opt versouck aen Burgemeesters der stadt *Leyden* gedaen van wegen YSACUS VALCKENAER out omtrent xiiij jaren, geboren binnen deser stede en soon van JAN VALCKENAER saeywercker, geprocreërt bij ANNITGEN BLOMMAERTS zijn wettige huysvr. van dat in dezelve bevonden werden zeer goede extraordinarysse gaven in zijne begonste studijs, ende alsoo desselfs ouders dezelven middelen niet wel en hadden om hem op ter studie langer te onderhouden, sonder daertoe te hebben eenige assistentie en behulp, hebben Burgemeest^{rn}. voors. gehoort de goede getuigenisse van voorn. ISAACO VALCKENAER dezelve tot bevorderinge van zijne studien toegevoecht uytte beurse deser stede een somme van tsestich gl. te xl grooten tstuck, voor een jaer te betaelen bij t vierendeel jaers telcken een gerechte vierde part.

Actum in hare Vergadering den iij Marty a°. XVI^{C} achtien. Onder stond mij jegenwoordig en was get. J. SWANENBURCH."

Al de volgende requesten betreffen denzelfden persoon; daarenboven is er slechts één ISAAC VALCKENAER in dien tijd als student aan de Leydsche Hoogeschool ingeschreven. Zijne ouders hebben altijd in de Coddesteeg gewoond, waar zij een huis hadden gekocht, hetwelk later weder is verkocht, en bij welks verkoop al de erfgenamen verschijnen. Het is mij niet gebleken, dat er gelijktijdig twee JAN VALCKENAERS te *Leyden* hebben gewoond, anders zouden hunne namen voorkomen in de *Volksregisters* van A°. 1581, 1595 en 1622.

Tegelijkertijd deel ik hier mede een verzoek van ISAAC VALCKENAER aan de Regering van *Leyden* en voorkomende in de *Gerechtsdagboeken* dier stad, luidende aldus:

»Geeft met alle reverentie en eerbiedinge te kennen ISAACUS VALCKENAER, student der H. theologie, hoe dat hy nu *ses jaeren* de academie continuelyk heeft gefrequenteert, en sulcker voortganc gedaen dat hy altyt loffelycke getuigenissen heeft verkregen, soo van wegen syn comportement als van syne studien, dewelcke hy oock soo verde heeft gebragt, dat hy nu by de 2 jaeren sich in de publijcke propositien heeft meugen oefenen en des versocht synde dickwils geoeffent, en het also aen hem niet en mangelt, dat hy niet alrede tot den dienst in CHRISTI Kercke is voortgetrocken, so uyt' dit bijgevouchde testimonio D. LUDOVICI DE DIEU blijckt.

Doch also sijne condicie sodanich is, dat hy berooft ende ontbloot synde van synen vader niet anders hebbende behouden dan een moeder en die met blintheyt en armoede van den Heere besocht, de middelen niet en heeft om in syne studien, nu so verde gebracht en, als het Godt gelieven sal eenichsints ten eynde gebracht, langer hem selven te onderhouden, ten sy dan dat het Haere E. E. believen hem hierin te hulpe te comen, soo ist dat hy ootmoedichlyck aen haere achtbaarheden versoeckt ende om CHRISTI wille bidt, dat het haer E. E. believe verders hare munificentie ende liberaelheyt aen hem te betoonen, en alsnoch het subsidium, twelc hij een tyt lanck heeft genooten, waerover hy hem oock aen haere E. E. verplicht kent, te continueren; overmits hij hem geensins, sonder haere E.E. behulpe te hebben in sijn voornemen kan ontdragen, dewijle so haere E. E. genoechsaem bekent is, de studie niet sonder excessive kosten en konnen onderhouden werden, waeraen dan haere E. E. sullen doen een werck van liefde, welcker Godt de Heere uyt genaden sal gedachtich wesen, hierop sal hy hem gedragen in Uwer E. E. faveur, versekerende

dat de weldadicheijt aen hem niet qualyck bestedet en sal werden: alsoo hy niet meer in syn voornemen heeft, dan dat de vruchten van haere E. E. liberaelheyt meer en meer mochten werden gespuert, en hij ooc niet naerlaten en sal voor Uwer E. E. voorspoedige Regeeringe God Almachtich te bidden.

(Wesende besegelt mit een cleijn segel, op te cant overdect mit een papiere ruyt, onder twelck geteekend stond: S. VAN BAERSDORP.)"

Het gevolg was dat hij *f* 60 bekwam in dato 5 Feb. 1626.

..ELSEVIER.

Loterij (V. bl. 272, Vr. 307; vgl. VI. bl. 54). In de *Catalogue des livres de la bibliothèque de* D. H. BEUCKER ANDREAE, komt, onder N°. 262, in 18°.. voor: *Critique historique, politique, morale, économique, et comique, sur les lotteries, anciennes et modernes, spirituelles et temporelles, des Etats et des Eglises, par Monsieur* LETI, *avec des considérations sur l'ouvrage et sur l'auteur. à* Amsterdam, *chez les amis de l'auteur*, 1697.— *Réflexions sur la derniere préface de M.* LETI *etc.* Amst. 1697. *l'Horoscope de M.* G. LETI *etc.* Amst. 1697, 2 vol.

J. L. A. I.

Huis of Kasteel Spangen (V. bl. 278, Vr. CLXV; vgl. VI. bl. 57, 83, 145). Over een huis *Spangen* in *Schieland*, vindt men iets in LUD. SMIDS, *Schatkamer der Nederl. Oudheden*, 2de druk, bl. 317, met eene afbeelding van de ruïne, zoo als die zich vertoonde den 3den en 4den Junij 1576, dat is, drie jaren nadat het kasteel voor de tweede maal verwoest werd. De eerste maal geschiedde dat in 1359, door die van *Delft*. — SMIDS haalt hierbij aan HAD. JUNIUS, *Batav.*, p. 492, die echter weinig meer er van zegt; voorts de *Handvest Kron.*, dl. I. bl. 135, VAN LEEUWEN, *Batav.*, bl. 1298, en GOUDHOEVE, bl. 87.

Uit de opgegevene jaartallen meenen wij te moeten afleiden, dat de door C. L. bedoelde ruïne niet dezelfde zijn kan, als die door SMIDS voor die van *Spangen* wordt opgegeven.

A. M. L.

Een der helden van Chattam (V. bl. 279, Vr. CLXXI; vgl. bl. 60, 146). Zonder mij in het onderzoek te begeven, of S. C. N. VAN BRAKEL tot het adellijke geslacht van dien naam behoorde, waartoe ik hem echter niet zou rekenen, wil ik alleen den Heer A. J. VAN DER AA doen opmerken, dat HENNETTE PHILIPPINA VAN BRAKELL VAN DEDINGSWEERD, gehuwd met CHRISTIAAN REINOLD VAN WEIJHE, Heer van *Echteld*, eene dochter had, JOHANNA WILDA genaamd, die Vrouwe van *Echteld* was, en huwde met WILLEM VAN WASSENAER, Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Friesland*. Hare nakomelingen bloeijen in WASSENAER-CATWIJCK, BALVEREN en HEECKEREN TOT NETTELHORST.

Q. X. Z.

Geslachts- als doopnamen (V. bl. 294, Vr. 317; vgl. VI. bl. 86, 146). Naar aanleiding der aanteekening van het Bestuur deel ik hier mede, dat onder de in *Aardenburg* bekende familienamen, in weerwil van het decreet, als doopnamen worden aangetroffen: ZOMER, AARTSEN, HERNIJ, DUBOIS, SMITH, BEERENS, FONTEIJN, FOKKE, BASTING, enz., zelfs VAN MELLE, DE MARÉE. Onder de vrouwennamen vind ik eene ODILLA MERCEDA BEGGA WIVINA en JAMAÏCA.

G. P. ROOS.

[V. O. deelt ons mede, hoe de namen „fatsoenshalve" somtijds verwrongen worden, en bij eene zijner bekenden GRIETJE tot IETJE, later onder hare peetkinderen tot IDA verbasterde. Zoo wordt LIJSJE ALEIDA en ADELAÏDE; TRIJN KATO, CELIE CECILE, enz.]

Acht is meer dan duizend (V. bl. 295, Vr. 329; vgl. VI. bl. 88, 176).

[Ook R. P. denkt hier aan Romeinsche getalletters. VIII bestaat uit vier letters en is dus meer dan M, dat uit slechts éénen bestaat.]

Schrijver van het onmiddellijk Vervolg en van het vervolg op Wagenaars Vaderl. Geschiedenis (V. bl. 296, Vr. 334, vgl. VI. bl. 89). De Heer A. J. VAN DER AA zegt op bl. 142 van den IIden Jaargang van DE NAVORSCHER, dat hij nooit ontdekt heeft, wie de schrijver geweest is van de 17 deelen, *Vervolg*, zich onmiddellijk aansluitende aan WAGENAARS *Vaderlandsche Historie*, uitgegeven te *Amsterdam*, bij IZAAC DE JONGH en WIJNAND WIJNANDS, van welk *Vervolg* het eerste deel in 1781 het licht zag. Toevallig viel mijn oog op de *Voorreden des Schrijvers*, geplaatst vóór het XVIde deel, aan het slot van welke *Voorreden* op bl. XII staat de naamteekening J. MUNNIKS, zoodat die ongetwijfeld voor den schrijver zal moeten gehouden worden. Wie evenwel J. MUNNIKS geweest is, beken ik volgaarne niet te weten.

C. A. BOONACKER.

Vierschaar (V. bl. 296, Vr. 340; vgl. VI. bl. 89). De beteekenis van dit woord komt mij zeer eenvoudig voor: de schaar, de vergadering, die over misdrijf oordeelt, van het Angel-Saksische *firea*, *zonde*, *misdrijf*, en *scare*, *een hoop volks*. Zie BOSWORTHS *Woordenboek*, in voce. Het woord is uit het vroegste tijdperk der Germaansche regtsbedeeling tot ons gekomen. Deze berustte eigenlijk bij het volk, de vrije mannen van het volk. MEIJER heeft dit in zijn belangrijk werk: *Esprit, origine et progrès des Institutions judiciaires*, tom. I. p. 339 suiv., helder in het licht gesteld. *Toutes accusations de crime étaient de la competence de cette assemblée.* Wij halen slechts één voorbeeld tot bewijs aan:

Comes quidam, congregata non minima multitudine Francorum, ad dirimendas resederat actiones. Tunc presentatus est quidam reus, quem omnis turba acclamabat dignum esse morte. ***.

De belijdenis van den backer aan 't Hof van Pharao (V. bl. 306, Vr. CXCVI; vgl. VI. bl. 93). Kan het versje ook terug worden gebragt tot het jaar 1787, en van toepassing zijn op vader HOOFT? Te meer waarschijnlijkheid zou deze gissing bekomen, indien door COO DE PAPEGAAIJ, de toenmalige zeer bekende Amsterdamsche Schout werd bedoeld.

J. L. A. I.

Ponto (V. bl. 319, Vr. 350; vgl. VI. bl. 120).

[Het door W. A. H. ingezondene geeft omtrent dit woord volstrekt geene opheldering].

Mierop (V. bl. 329, Vr. CCI; vgl. VI. bl. 179). De naam van MIEROP als die eener *plaats* of *Heerlijkheid* is mij niet voorgekomen, en ik twijfel zeer, of die ooit bestaan hebbe, schoon bij VAN LEEUWEN, *Bat. Illustr.*, bl. 1016, de genoemde JOHAN VAN CUIJK, Ridder, als *Heer* van *Myerop* voorkomt (vgl. de verbetering aan het slot der geslachtlijst bl. 1018). — Over CORNELIS VAN MYEROP, Domproost te *Utrecht*, leze men (DRAKENBORCH) *Aanhangsel op de Kerkel. Oudheden v. Nederland*, bl. 40 en 126, en de schrijvers, daar ter plaatse vermeld, inzonderheid DE RIEMER, *Beschrijving van 's Gravenhage*, dl. I. bl. 237, 238, en dl. II. bl. 741. Het oude geslacht van CUIJK VAN MYEROP is sedert geruimen tijd uitgestorven, gelijk bij HOOGSTRATEN aangeteekend staat, zie *Woordenboek*, art. v. MIJEROP. — Het geslacht van MYEROP afkomstig uit den Huize der Baanderheeren van KUIK of CUIJK (die van goud voerden met 2 *roode faasen*, bezet met 8 *Meerlen* van keel), voerde de *faasen van azuur* en de *Meerlen van sabel*, zooals het dan ook waarschijnlijk op het glas in de kerk te *Gouda* zal moeten zijn. De *geslachtlijst* van MYEROP ziet men ook bij HOOGSTRATEN, *Woordenboek* t. a. p. [en bij KOK, dl. 23. bl. 119, volgens berigt van C. & A.] V. D. N.

Verwantschap tusschen Balduinus en Pieter Hendrik v. d. Aa (V. bl. 330, Vr. CCV; vgl. VI. 126 en 177). Het geslacht van RANDENRODE is reeds zeer vroeg bekend geweest. Dat RANDENRODE de naam eener plaats is, blijkt niet; veeleer vermoed ik, dat de daar bijgevoegde naam van VAN DER AA, die eener plaats, denkelijk in *Braband* zal geweest zijn. De naam van RANDENRODE komt bij ons voor, behalve in het geslacht VAN NASSAU, in de familiën MERODE, WASSENAAR, LIJNDEN, zie FERWERDA, *Adelijk Wapenboek*, waar eene geslachtlijst der familie PIJNSSEN VAN DER AA voorkomt, welk geslacht in de *mannelijke* linie eindigde met GERARD MAXIMILIAAN, overleden 1733. Voorts zal het overbodig zijn te verwijzen naar het *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* van CHALMOT, alwaar zie een breedvoerig art. over C. C. H. VAN DER AA en zijn portret, en eene menigte anderen van *dien naam.* V. D. N.

Willem de Zwijger (V. bl. 331, Vr. CCXVII; vgl. VI. bl. 151). Deze benaming is niet van lateren oorsprong. Reeds GRANVELLE noemde den Prins van Oranje aldus, in 1567. Toen deze Kardinaal, te *Rome* zijnde, vernam, wat er te *Brussel* geschied was (de gevangenneming van EGMOND en HOORNE), vroeg hij, of ook *de Zwijger* mede gevangen was. Maar verstaande van *neen*, zeide hij: *dat* ALBA *dan niet veel gevangen had, nu deze ééne visch zijn net ontsnapt was.* STRADA verhaalt dit, 6de Boek, bl. 429 *der Nederl. Vert.* * * *.

[S. S., wiens antwoord hiermede overeenkomt, verwijst nog naar HOOFT, *Nederl. Hist.*, 1642, bl. 151.]

Willem de Zwijger. Dat WILLEM I was *de temperament et d'humeur à parler peu*, zegt NICOLAUS BURGUNDUS, *Belli Belgici*, lib. 1., met deze woorden: Nihil temere loqui, egregie dissimulare, tutissima quaeque metuere, of: *Niets was hij gewoon los uit te spreken, hij wist wel te veinzen, en zelfs voor de veiligste dingen te duchten.* J. L. A. I.

Nassau Zuijlesteijn (V. bl. 334, Vr. CCXXX; vgl. VI. bl. 152). Tot antwoord aan den Heer V. F. J. BOONACKER diene, dat hetgene ik omtrent NASSAU ZUIJLESTEIJN medegedeeld heb, geput is uit een handschrift, waarschijnlijk zamengesteld door eenen SCHRASSERT of eenen WESTERVELDT, ten minste door iemand, die aan deze beide Harderwijksche familiën na verwant was. Het bevat aanteekeningen omtrent verschillende geslachten, die doorgaans weinig om het lijf hebben. Hoewel de schrijver zich dus nog al met genealogie bemoeide, scheen hij vrij wel doortrokken te zijn van de philosophische stellingen der XVIIIde eeuw, en was zeer vijandig gestemd tegen het huis van *Oranje.*

Het handschrift, dat ik ter leen bekomen had, heb ik sedert aan den eigenaar teruggegeven en zie voorshands geen kans het weder te krijgen. Zooveel weet ik er echter wel van, dat het anders omtrent NASSAU ZUIJLESTEIJN niets bijzonders bevat, ten minste niets dat den vrager niet van elders bekend zal zijn.

Q. X. Z.

Tiribus (V. bl. 342, Vr. 366; vgl. VI. bl. 152). In den onder mij berustenden *zevenden* druk van de gedichten van J. VAN PAFFENRODE, uitgegeven bij PAULUS VINK te *Gorinchem* in 1676, staat op bl. 68 van het kluchtspel: *de bedroge girigheid.*

Wat is narren een drollig tuig! wie heef zijn leven sulken *tiribus* gesien?

En eenige regels verder

Ik moet al evenwel myn plaisier wat nemen met mynen gekken heer,
En doen den ouwen *wibus* soo noch wat loopen en trentelen gins en weer.

Het schijnt dus, dat beide woorden wel degelijk eene afzonderlijke beteekenis hebben, en dat *tiribus* meer doelt op kregelheid, ligtgeraaktheid, rusiemaken enz., terwijl *kwibus* meer past op iemand, die zotte streken begaat en weder onderscheiden schijnt te zijn van *kwidam*, waarmede men meer aan een' spotachtigen kwast denkt. DE NALEZER.

[In den 12den druk (1711) staat op de eerste dezer beide plaatsen *tiribus*, op de laatste *quibus*. Wij noodigen de bezitters van vroegere drukken vriendelijk uit, om ons mede te deelen, hoe in hunne exemplaren gelezen wordt.]

Romeyn de Hooghe (V. bl. 343, Vr. 371; vgl. VI. bl. 155). Over zijn' twist met de Regenten van *Amsterdam*, en in 't geheel over zijn' levenswandel, wordt ons een en ander berigt door J. C. WEIJERMAN in zijne *Levensbeschrijvingen der Nederl. Konstschilders* enz., dl. III. bl. 114 en verv. Reeds op bl. 113 aldaar, noemt hij hem »den goddeloozen en godverzakende R. DE H., den goddeloosten aller menschen," voorts: »een monster, eerloos in zijn gedrag, dat vrij aanstootelijk moet zijn geweest, dewijl de overheid van *Amsterdam* hem die stad ontzei, omdat hij de jeugd vergiftigde door zijne verfoeielijke Aretijnsche prenten, als blijkt uit zijn Gomora's boekje, getiteld *de dwalende hoer*, en meer andere platen van dat soort." Ten slotte zegt hij, dat de tijd van zijn overlijden hem onbekend is, doch vast te gelooven »dat hij zich thans in een oord bevind, alwaar hij min benoodigd om brandhout, als om *Nova Zembla's* ijsschotsen." Eenige zijner *gravures* worden vermeld door BASAN, *Dict. des graveurs* en in den *Catalogue raisonné de la collection de* VAN HULTHEM 1846, bl. 288. V. D. N.

De stede Grootebroek (V. bl. 343, Vr. 374; VI. bl. 155). Op eene wapenkaart van *Holland* en *West-Friesland*, uitgegeven te *Amsterdam* bij GERARD VALK, zonder opgave van jaartal, maar toen JOAN HUIJDECOPER VAN MAARSEVEEN, CORNELIS VAN OUTSHOORN, GILLIS VALCKENIER en JAN MUNTER Burgemeesters waren, vindt men, behalve de wapens der stemhebbende steden, links van boven naar beneden in de volgende orde, die van *Woerden*, *Geerberg* (sic), *Naerden*, *Muyden*, *Clundert*, *Vroonen*, *Geervliet*, *Heukelom*, *Leerdam*, *Ysselstein*, *'s Gravenhage*, *Beverwijk* en *Bommenede*. Regts: *Oudewater*, *Heusden*, *Weesp*, *Wilmstad*, *Sevenbergen*, *Vlaerdingen*, *Worcum*, *Asperen*, *Vianen*, *Niepoort*, *Goeree*, *Schravesande*, *Grootebroek*, *Schaegen* en *Heenvliet*.

Of deze alle nu den rang van *stede* hadden, weet ik niet; echter schijnen zij rang boven de andere plaatsen, welker wapens niet gemeld worden, gehad te hebben.

Het wapen nu van *Grootebroek* is van zilver, met eenen boom van sinopel op een terras van dezelfde kleur, en met vier takken, waarvan de beide binnenste *en sautoir* geplaatst zijn. De boom wordt vergezeld door drie zevenpuntige sterren van goud, staande 2 en 1, de onderste boven den stam, in het vak, dat door de takken *en sautoir* gevormd wordt. Welke boom het is, weet ik niet: zeker geen oranjeboom. Q. X. Z.

[G. P. ROOS meldde ons, dat ook *Houke* (het *Houkebroeck* van den *Reynaert*) den naam van *stede* draagt op een wapenbord, dat aan den kerkmuur aldaar hangt. De door Q. X. Z. vermelde wapenkaart moet van 1676 zijn. Zie WAGENAAR, *Amsterdam*. Dl. XII. bl. 122. Omtrent die stedelijke regten verwijst V. D. N. naar *Groot Placaatb.*, dl. I. bl. 39—47, omtrent *Grootebroek*, ald, dl. VIII. bl. 90 en bl. 1058.]

ANTWOORDEN.

Het boek Anonymi, genaamt Deutero-Jubilon (VI. bl. 12, Vr. 16). »Gedrukt in *Holland*, misschien wel te *Leyden* zelf, werd terstond verboden bij den gerechte der stad *Utrecht*." *Catal. der Maatsch. v. Letterk.*, dl. II. bl. 194. LAMED.

Zinnebeeldige Plaat van 1584 (VI. bl. 32, Vr. 31). In den *Catalogus der Verzameling van Portretten en Historieprenten* van wijlen den Heer COLLOT D'ESCURY, 's Hage, 1846, bl. 125 N°. 1389, ziet men MAURITS, *zinnebeeldige voorstelling*, boven staat, *Liberum Belgicum*, zijnde eene groote plaat, vermeld op het jaar 1584; bij anderen wordt die gesteld op het jaar 1623 of 1624. Ik bezit eene plaat, bij HERMANUS ALARDUS te Amst., in 1602 uitgegeven. Onder het wapen van den Prins van O. staat: *Emblema Hodierni rerum status in Belgica foederata*, met 12 regels *Latijnsch* vers tot onderschrift, doch zonder naam; J. SAENREDAM *inve. et sculps*; zie ook *Naamlijst der Atlas* van BUSSERUS, *Amst.*, 1782, St. II, bl. 146, alwaar eene menigte van *Zinnebeeldige prenten der Geschiedenis* worden vermeld. V. D. N.

Everhardt van Reidt adellijk (VI. bl. 43, Vr. 50). Wanneer deze EVERARD tot den adelstand verheven is, kan ik niet zeggen, doch dat er een adellijk geslacht DE RHEYDT bestaan heeft, schijnt mij te blijken uit een *Handschrift* van B. DE RHEIJDT, 1607, bevattende de spreuk: *Souffrir faict Obtenir;* onder aan hetzelfde blad staat, in zeer oud, denkelijk gelijktijdig, schrift, opgeteekend *Baron* van RHEYD, *syn stamhuyss is gheweest* BYLANDT.

Door KOK, *Vaderl. Woordenb.*, dl. VIII, art. *Bylandt*, wordt eene tafel van dit aanzienlijk geslacht toegezegd. Het is mij niet gebleken, of hij daaraan heeft voldaan, zoo ja, dan kon die welligt eenige inlichting geven. In de *Genealogie* van VAN LYNDEN, gener. 12, ziet men, dat DIRK VAN LYNDEN huwde eene dochter van ARNOUD VAN BLITTERSWIJK en van MARGARETHA VAN REYD.

V. D. N.

Terestein van Halewijn (VI. bl. 74, Vr. 97). Aan het door M°. nader te kennen gegeven verlangen, willende voldoen, zal ik, zoo goed mij doenlijk is, het *Wapen* van CORN. TERESTEYN VAN HALEWIJN, ALEWIJNSZ., gelijk het op de *Wapenkaart van Dordrecht* en ook bij andere afbeeldingen, daarvan bij mij voorhanden, zich vertoont, beschrijven. Het wapen aldaar bestaat in *twee palen* (pals) *van zilver* op een veld van sabel, gevierendeeld door een St. Andrieskruis of Sautoir, geschakeerd van keel en goud, gaande over het geheel, doch in den linker bovenhoek als vrij kwartier voerende, gelijk vroeger reeds door mij is vermeld, het oorspronkelijk wapen van HALEWIJN, bestaande uit drie klimmende leeuwen van sabel op een veld van zilver.

Van CORNELIS, noch van FRANÇOIS, noch van hunne kinderen is mij iets bekend, dan hetgeen ik in *De Nav.* V., bl. 310, heb medegedeeld, welke opgave echter alhier moet verbeterd worden, dewijl volgens BALEN t. a. p. CORNELIS TERESTEYN VAN HALEWIJN 7 broeders en zusters gehad heeft, terwijl hij zelf slechts 2 kinderen had, AGNIETA en FRANÇOIS; zie ook de genealogie van BEAUMONT in het *Nederl. Wapenboek* van J. KOK, vervolg op FERWERDA.

V. D. N.

Familiewapens gevraagd (VI. bl. 75, Vr. 105). Het Bestuur ontving, in antwoord op deze vraag, negen bijdragen, waarin onderscheidene der verlangde wapens zijn aangewezen; andere blijven nog ontbreken. Wij geven ze hier in dezelfde orde, als de vraag volgde.

Het wapen VAN DER DOES VAN LIMBURG STIRUM ontbreekt nog. Dat van DE BOSCH KEMPER evenzoo. — Jhr. PIETER DAMAS VAN CITTERS voert, volgens φ^2—φ., onveranderd het wapen, gelijk dit door SMALLEGANGE op zijne wapenkaart onder VAN CITTERS is afgebeeld. — Aangaande het wapen van VERHEYE VAN CITTERS, schreef ons Jhr. J. DE WITTE VAN CITTERS het volgende:

Dit wapen is alleen door mijnen grootvader, Mr. (niet Jhr. Mr.) JACOB VERHEYE VAN CITTERS gevoerd. De aangenomen naam VERHEYE was afkomstig van zijnen grootvader. Zijn vader, CASPER VAN CITTERS, Raadpensionaris van *Zeeland*, was gehuwd met eene dochter van JACOB VERHEYE, mede Raadpensionaris van *Zeeland*. Mijn vader (behalve een jong gestorven kind, de eenige zoon), Jhr. Mr. L. DE WITTE VAN CITTERS, heeft den naam van VERHEYE tegen dien van de WITTE verwisseld. Het gevraagde wapen is: de gueules au boeuf d'argent, coupé de même à la fasce ondée d'azur; écartelé emmanché de sable et d'argent de quatre pièces; — qui est VERHEYE.

Sur le tout, d'azur à la fasce bretessée et contrebretessée d'argent, accompagné de sept étoiles à six rais d'or, posées 4 et 3, au chef d'argent; — qui est VAN CITTERS.

De wapens van CROMMELIN VAN HEECKEREN en VAN OOSTHUYSE VAN RIJCKEVORSEL VAN RIJSENBURG ontbreken nog. Onze medenavorscher C. W. BRUINVIS schrijft ons:

Het wapen van Jhr. Mr. JOHANNES HENRICUS VAN FOREEST VAN DER PALM, tot nog toe den eersten en eenigen van dien naam, is als dat der andere VAN FOREESTEN; hij verkreeg dien toenaam naar zijnen grootvader van moeders zijde, den Hoogleeraar VAN DER PALM, wiens dochter JACOBA ELISABETH in het huwelijk trad met Jhr. Mr. DIRK VAN FOREEST. Men kent het schoone gedicht van zijnen zwager Dr. NICOLAAS BEETS, hem wegens zijnen eervollen dubbelnaam toegewijd.

Ten aanzien van RENGERS HORA SICCAMA VAN FARMSUM merkt GASTON op, dat dit geslacht het praedicaat van *Jonkheer* niet heeft en afstamt van JOHAN HORA SICCAMA, getrouwd met eene dochter van DUCO GERROLD RENGERS VAN FARMSUM. Dezelfde berigtgever meldde ons, dat de familiën SUASSO DA COSTA en SUASSO DE PINTO in WELEVELDS *Handboek* niet voorkomen en ook, naar hij meent, niet tot den *Nederlandschen* adel behooren. — QUINTUS VAN BIJMA is, volgens hem, geen familienaam; wel is *Bijma* of *'t huis te Faam* thans het eigendom van den Heer QUINTUS, nadat het vroeger aan de geslachten ALBERDA en D'AULNIS DE BOUROUILL heeft toebehoord. — Voor 't overige bleef de vraag naar de wapens dezer familiën, gelijk naar die van LEWE QUINTUS, WICHERS QUINTUS, LINTELO DE GEER, CAAN VAN NECK, VAN HETEREN GEVERS, VAN DER HELM BODDAERT, TREUSSART Ridder VAN RAPPARD, VAN DER DUSSEN VAN BEEFTINGH, VOS DE WAEL en ROEST VAN LIMBURG zonder antwoord. — SCHUURBEQUE BOEYE voert, volgens φ^2—φ, het wapen der BOEYES, zoo als dit bij SMALLEGANGE te vinden is. — JUST DE LA PAISIÈRES voert van keel met een' rookenden pot, ter wederzijde daarvan een eikel en *en pointe* een eikel, alles van zilver, *au chef* van goud met drie zespuntige sterren van keel, naast elkander, 't schild gedekt met eene gravenkroon. JOSEPH-JUST DE NOUZIÈRES werd 16 Junij 1725

in den adelstand van *Frankrijk* verheven; zijn oudste zoon, wiens geslacht uitgestorven is, noemde zich DE NOUZIÈRES, zijn tweede, stamvader van de nu nog in leven zijnde familie, schijnt den naam DE LA PAISIÈRES te hebben aangenomen.

Blijven nog gevraagd de wapens der familiën: COUWENDAAL, GEERLING, OMELING, KLOENS, STELLINGWERF, HILARIUS, KWAST, ZEEMAN, ROOSMALE NEPVEU.

MEGEN (indien hier althans de grafelijke familie bedoeld wordt) voert: van goud, *au chef* van keel. GASTON verwijst daarbij naar BUTKENS, *Troph.* II. p. 182; G. v. H. naar een schild, aan den ingang van het huis *Bornhof* te *Zutphen* nog aanwezig. — VAN HATTEM, zegt W. D. R., allerwaarschijnlijkst afkomstig van JAN, basterd van REINOUD III van *Gelder*, (zie SLICHTENHORST bl. 148 en 191) voert even als deze het wapen van *Hattem* of dat van *Nassau-Gelre* met eene bastaardsbrisure. — VAN BRONKHORST voert van keel met een' staanden leeuw van zilver, gekroond van goud, met gespleten staart (zie, zegt GASTON, *les Souverains du Monde*, II. p. 504), 't schild gedekt met eene kroon van goud, waarop twee pluimen van zilver. — VAN BRAKELL voert, volgens FRÉDRIC, Q. v. U., φ^2—φ en C. W. BRUINVIS, terwijl GASTON naar WELEVELD verwijst, van keel met twee staande zalmen van zilver ruggelings gekeerd, verzeld van negen overkruiste kruisen van goud, met gepunten voet, tot helmdek een vlugt van het schild. FRÉDRIC vermeldt er echter bij, dat hem een schild van DIRK en ARNOUD VAN BRAKELL, 1262, is voorgekomen, waarop alleen de zalmen staan, zonder kruisen. — BUSCHMAN voert van zilver met een' boom van sinopel; volgens een lid dier familie echter, naar een toegezonden cachetafdruk, van.... met drie faasen van...., *au chef* van.... met drie *quintefeuilles* van.... — VERSTOLK: zie WELEVELD, zegt GASTON. — VAN HOUTEN voert, volgens BRUINVIS, van goud met eene faas van sabel. — EVERDINGEN voert, volgens Q. v. U., van zilver, gesneden van goud, met drie banden van sabel, 't schild gedekt met twee horens van goud, gefaasd van sabel. φ^2—φ. geeft daarvoor in de plaats: gevierendeeld, 1 en 3 drie stierenkoppen, 2 en 4 drie faasen, *en chef* drie sterren. — VAN DER HEIM: zie WELEVELD, zegt GASTON, en vraagt of: DE LANGE VAN WIJN niet DE LANGE VAN WIJNGAARDEN wezen moet? φ^2—φ. geeft voor VAN DER HEIM: van goud, met drie klimmende vossen 2, 1. — Voor VAN DER DUYN heeft GASTON dezelfde vraagbaak, als boven genoemd, terwijl φ^2—φ. meldt, dat het met dat van BREDERODE geheel overeenkomt, behalve dat de lambel den leeuw ter halver lijve dekt. — Voor FOECK zond ons Q. v. U. eene afteekening, die wij niet konden ontcijferen. Nog meldde ons φ^2—φ., dat het wapen der Middelburgsche familie FOCK hetzelfde is, als dat van COPAL bij SMALLEGANGE.

Eindelijk zond Dr. RÖMER ons het volgende betrekkelijk de familiën VAN EVERDINGEN, FOCK en BUSCHMAN.

»HUBERTA ANNA BUSCHMAN met attestatie aangekomen van *Rhenoi* den 9 April 1740". (*Naamregister der Ledematen so bevonden als aangekomen en thans nog levende zijn* 1735 *te Deijl.*)

1749, den 9 Novemb. hebben V. GERRIT VAN EVERDINGEN en M. HUBERTA ANNA BUSCHMAN laten dopen haar K. genaamt ADRIANA. Peet ADRIANA VAN EVERDINGEN. Doophefster was MARI VAN EVERDINGEN." (*Doopb. der gemeente van Deijl*).

»1779, den 31 Oct, zijn alhier na drie voorgaande proclamatien op drie agtereenvolgende Zondagen in den huwelyken staat bevestigt de Wel-Eerw. Heer FRANCISCUS FOCK, Predikant te *Trigt* J. M. geboren te *Loevestyn*, met Juffr. ADRIANA V. EVERDINGEN J. D. geboren en wonende alhier" (*Boek der Huwelyks-zaken der Kerkgemeente van Deijl*).

Mogt men er belang in stellen, dan ben ik bereid den familiedraad na te sporen, voor zooveel dit in de doop- en andere boeken dezer en der omliggende gemeenten geschieden kan. Ook zou ik, daar de afstammelingen der familie VAN EVERDINGEN mede alhier woonachtig zijn, mij in staat bevinden haar wapen op te geven, te meer daar ik mij herinner, dat wapen in lak afgedrukt gevonden te hebben op eenen leenbrief te gelijk met het wapen van eenen mijner voorzaten, eenen telg uit de familie VAN WACHENDORFF.

P. S. Nadat ik het bovenstaande reeds geschreven had, zag ik, dat ik vergat nog het volgende mede te deelen.

»1707, 19 Julij zyn naa drie wettige proclamatiën in onse kerke in den huwelyken staat bevestigt NICOLAAS VAN EVERDINGEN J. M, van *Beusichem* met ARIAANTJE PETERS VAN HAM J. D." (*Boek der Huwelijkszaken v. Deyl*).

»1717, denzelfde dito (28 Nov.) hebben V. NICOLAAS VAN EVERDINGEN en M. ARYAANJE VAN HAM laten dopen haar K. genaamt GERRIT. Doophefster was MARI VAN EVERDINGEN genaamt VAN KEULEN." (*Doopb. v. Deyl*).

Portret door J. Gole (VI. bl. 75, Vr. 107). Het door D. F. beschreven portret is bij mij bekend als van LUDOLF SMIDS te zijn. Hij was geboren in 1649 te *Groningen*, stierf te *Amsterdam* in 1720, was Med. Doct., dichter en een geleerd en werkzaam oudheidkundige. Mijn exemplaar, extra fraai, in zwarte kunst, heeft onderaan, links J. GOLE, *F.* en regts MAKOT (niet MAZOT), *Cum Privil.*

Men zie over SMIDS: KOK, *Vaderl. Woordenboek*, en WITSEN GEIJSBEEK, *Biogr. Anth. Woordenboek*. In de *Lijst* of *Naemrol der Tao-*

neelspellen, door Mr. J. VAN DER MARK, worden zijne onderscheidene *Treur-*, *Blij- en Kluchtspelen* vermeld, veelal verschenen tusschen 1686 en 1718. V. D. N.

Maandelijksche blaadjes (VI. bl. 78, Vr. 117). Het werkje, waarnaar S. J. onder bovenstaande benaming vraagt, bestaat uit negen deeltjes, en is veel onder den naam van *de negen deeltjes* bekend. Het heeft zijnen oorsprong te danken aan de oprigting van eene broederschap *der Christelijcke Leeringhe*, door F. REGINALDUS, Bisschop van *Antwerpen*, op den 17den Februarij 1703. Het heeft tot titel: *Instellinge en regels van het alder-christelijkste Artz-broederschap der Christelijcke Leeringhe, op-gerecht in de Cathedrale en de vier andere Parochiale Kerken der stadt Antwerpen. t' Antwerpen bij* JOANNES VAN SOEST, *Boeckdrucker*, *ende Boeckverkooper*, *woonende op de groote Merckt in de Pauw*, 1703.

Na den titel volgt de oprigtingsbrief der broederschap. Daarop eene opsomming der te verkrijgen aflaten, en twee gebeden; vervolgens vangt het werkje zelf aan, beginnende: Augustus A°. 1703; loopt geregeld in 9 deelen door en eindigt met het blad van December 1739, gevolgd door een algemeen register.

Het is bij wijze van traktaatjes uitgegeven, om onder en door de leden der broederschap tot verspreiding der Christelijke leer te worden uitgedeeld.

Daar deze blaadjes over eene reeks van meer dan 36 jaren loopen, is het niet waarschijnlijk dat zij alle door dezelfde hand bewerkt zijn. M. J. C.

Monnaie obsidionale (VI. bl. 94, Vr. 119). Gedurende het beleg van *Antwerpen*, in het begin van 1814, zijn op last van den toenmaligen bevelhebber der stad, den Generaal en Senateur CARNOT, geslagen koperen noodmunten, ter waarde van 10 centimes, waarmede hij, bij gebrek aan specie, de noodige betalingen deed. Hij gebruikte daartoe het koper, dat in vrij groote kwantiteit op de toen nog bestaande, doch later, ten gevolge van den vrede van *Parijs*, gesloopte Chantier of scheepstimmerwerf tot den aanbouw der schepen voorhanden was. De woorden *Monnaie obsidionale* beteekenen: Noodmunt, gedurende het beleg geslagen.

In mijn bezit zijn twee dier noodmunten, de eene zoo als hier boven is omschreven, op de andere echter staan, in plaats der N (NAPOLEON), twee door elkander getrokken L; of deze op het laatst van het beleg, toen LODEWIJK XVIII reeds op den troon van *Frankrijk* zat, geslagen zijn, geloof ik wel, doch durf het niet met zekerheid zeggen.

A. V. v. H.

[Het vermoeden van A. V. v. H. wordt tot zekerheid door hetgeen W. P. S. berigt, dat sedert de capitulatie van *Parijs*, den 1sten April 1814, CARNOT als de stad van nu af voor LODEWIJK XVIII verdedigende, in plaats van N, de dubbele L op zijne noodmunten liet stempelen. Een ongenoemde, JACOBUS, G. T. C. en C. W. BRUINVIS herkenden ook het stuk als Antwerpsche noodmunt van 1814. De laatste verwijst naar GUIOTH, *Appel aux Numismates*, in de *Revue Num. Belge*. 1828, N°. 201—204. C. G. B. vermeldt *negen* soorten: een tien centimesstuk met N en kleine R; een dito met N en kleine W; een dito met N alleen; een dito met dubbele L en kleine R; een dito met dubbele L alleen; een dito met dubbele L, in elkander geslingerd; een vijfcentimesstuk met N en kleine V *boven*, een dito met kleine V *onder* den krans, een dito zonder V.]

La Croix (VI. bl. 94, Vr. 120). »Wie was LA CROIX, die de beeldtenis van JOAN ARNOLD ZOUTMAN in crayon vervaardigd heeft, welke in de Kweekschool voor de Zeevaart te *Amsterdam* hangt?" — Misschien dezelfde, die loffelijk vermeld wordt in de *Hekeldichten*, *Fabelen en Vertelsels*, door E. J. B. SCHONCK, *J. U. D.* en Rector der Latijnsche school te *Groningen* (later te *Nijmegen*), 2de deel, 2de druk, bl. 156:

Onder mijn portret
door den stommen
LA CROIX.

Dus maalde korts LA CROIX mijn beeld'nis naar het leven,
Die, schoon hem zelf de spraak ontbreekt,
Het zoo veel trekken van gelijk'nis wist te geeven,
Dat ieder, die het ziet, bekennen moet: *het spreekt*.

Bovengenoemd werk toch kwam in het licht te *Nijmegen*, bij A. VAN GOOR, ten jare 1779. Deze LA CROIX was dus een tijdgenoot van ZOUTMAN, onder wien in 1781 de slag bij *Doggersbank* voorviel. Twee bijzonderheden doen ons dus de vermelde dichtregelen van hem kennen: 1°. dat hij het spraakvermogen miste, en 2°. dat hij een bekwaam portretschilder was.

Huwelijken en kinderen van Willem Bentinck (VI. bl. 95, Vr. 124). WILLEM BENTINCK (LEONARDSZ.), kapitein, heeft eerst gehad tot vrouw KLARA STECKE, bij wie hij kreeg:

1. WILLEM, ongehuwd overleden.

2. ANNA, in 1619 verlijd met de halve Eschertienden. Haar eerste man was JURJEN VAN DER FELTZ, kapitein; haar tweede REINOLT HUINGA, kapitein. Zij overleed zonder kinderen.

Uit zijn tweede huwelijk met THEODORA VAN BUERSE, te *Honstwijk*, bij *Grol*:

3. MARGARETHA, gehuwd met ALBERT VAN DER HEL, Burgemeester te *Kampen*.

(Zie HOOGSTRATEN en BROUERIUS VAN NIDEK, *Groot Algemeen Woordenboek*, 1725, dl. II. bl. 192.)

In bovenvermelde opgave is eene verkeerde rangschikking, want ANNA BENTINCK was

eene dochter van THEODORA VAN BUERSE, 't geen blijkt uit het Leenprotocol van 't Graafschap *Zutphen*, t. w. anno 1637 is met het goed *Horstwijk* beleend REINOLT HUINGA, krachtens echtgenoot van ANNA BENTINCK, die dat had aangeërfd van hare moeder THEODORA VAN BUERSE (volgens HOOGSTRATEN, haar stiefmoeder).

Voorts: ANNA heeft wel degelijk kinderen bij haar' eersten echtgenoot gehad, want volgens Leenprotocollen blijkt al weder, dat krachtens extract van hunne moeder ANNA BENTINCK, later met *Horstwijk* zijn beleend: den 9den Julij 1664, WILLEM DIEDERIK VAN DER FELTZ, en den 18den Nov. 1675, zijn broeder, HERMAN VAN DER FELTZ.

Hieruit blijkt ons voldoende, dat ANNA BENTINCK eene dochter van WILLEM BENTINCK en THEODORA VAN BUERSE was, en dat zij wel degelijk kinderen bij haar' eersten man gehad heeft.

(Den 23sten Mei 1619 is met het goed *Horstwijk* beleend WOLF VAN DER FELTZ en MARIA VAN BUERSE.)

D. D. V. D. F.

Overzigt van belastingen en heffingen (VI. bl. 95, Vr. 125). Voor een jaar of vijf, zes is te *Rotterdam*, bij den Boekhandelaar H. NIJGH, uitgegeven: *Eene geschiedenis der Nederlandsche belastingen, van de vroegste tijden tot op den huidigen dag*, evenwel onder eenen eenigzins anderen titel dan deze. De schrijver is Mr. P. ENGELS, die mij anders niet bekend is.

Waarschijnlijk zal C. P. B. daarin het door hem begeerde kunnen vinden. Het werk is der lezing overwaardig en zeer wetenschappelijk-geschiedkundig behandeld.

F. F. C. STEINMETZ.

[Nog werd ons door MONTANUS als bijdrage toegezonden eene Nota van al de geldheffingen, sedert 1788 uitgevaardigd, gedurende het bestaan der Bataafsche republiek. *Op de bezittingen.* Volgens decreet van 30 Sept. 1788 eene heffing van 4 pCt., in vier termijnen, tegen schuldbrieven, rentende 2½ pCt.; volgens decreet van 3 April 1793, eene van 2 pCt., in twee termijnen, *don gratuit;* volgens decreet van 17 Julij 1795, eene van 6 pCt., in twee termijnen, tegen schuldbrieven, rentende 2½ pCt.; volgens decreet van 30 Junij 1796, eene van 6 pCt., in vier termijnen, op gelijke voorwaarde: volgens decreet van 12 Oct. 1797, eene van 4 pCt., in drie termijnen, tegen schuldbrieven, rentende 2½ en 3 pCt., maar waarvan slechts 2 pCt. gestort is; volgens decreet van 30 Nov. 1798, eene van 4 pCt., in vier termijnen, tegen schuldbrieven, rentende 3½ pCt.; volgens decreet van 29 Oct. 1799, op gelijke voorwaarden, eene van 1 pCt.; volgens decreet van 19 April 1800, eene van 3 pCt., in drie termijnen, tegen 3 pCts. schuldbrieven; volgens decreet van 19 Junij 1801, eene van 2 pCt., in twee termijnen; volgens decreet van Febr. 1802, eene van ½ pCt.; volgens decreet van 8 Aug. 1803, eene van 2 pCt.; volgens decreet van 17 Febr. 1803, eene van ½ pCt., — deze vier laatsten, *don gratuit.* Derhalve van 30 Sept. 1788 tot 17 Febr. 1803, niet minder dan 33 pCt., waaronder 7 pCt. *don gratuit.* — In dat zelfde tijdsverloop werd *op de inkomsten* geheven 46 pCt., alles *don gratuit*, behalve de heffing van 5 Oct. 1797, waarvoor men 3 pCts. schuldbrieven ontving. Deze heffingen waren verdeeld als volgt: decreet van 5 Oct. 1797, 8 pCt.; decreet van 30 Sept. 1798, 10 pCt.; decreet van 5 Dec. 1800, 3 pCt.; decreet van 30 Oct. 1800, 7 pCt.; decreet van 5 Sept. 1802, 4 pCt.; decreet van 26 Febr. 1802, 2 pCt.; decreet van 8 Julij 1802, 5 pCt.; decreet van 8 Aug. 1803, 5 pCt. en van 15 Oct. 1803, 2 pCt. — Nog hadden de Amsterdammers het voorregt, volgens besluit van 10 Julij 1795, en nog eens van 19 Maart 1802, telkens 2 pCt. van hunne bezittingen, en de laatste maal ook 2 pCt. van hunne inkomsten te mogen betalen, waarvoor zij echter 3½ pCts. schuldbrieven ontvingen.]

Johan Wilhelm van der Mark (VI. bl. 95, Vr. 126) is geboren te *Leiden*, den 3den December 1691, en overleed te *Gouda* den 28sten Februarij 1767.

T. A. R.

Le Sanglier des Ardennes (VI. bl. 95, Vr. 128). In *Hoogstraten* leest men op het art. LUMEY hoofdzakelijk het volgende: *Lumey* of *Lumain* een slot en heerlijkheid in het sticht van Luik, welke MARIA, dochter van LODEWIJK, Graaf van *Loos*, Heer van *Neufchatel*, in 't *Ardenner woud* aan den Graaf EBERHARD uit het huis der graven VAN DER MARK toebragt. WILLEM, 3e zoon van JAN, Heer van *Aremberg*, *Sedan* en *Lumey*, werd »het wild zwijn der Ardennen" genoemd, dewijl hij zeer bloedgierig en toornig was; zoo vermoordde hij in 1482 den Bisschop van *Luik* en wierp het lijk in de Maas; doch hij moest het in 1485 te *Utrecht* met het hoofd betalen, toen hij onlusten tegen den Aartshertog MAXIMILIAAN van *Oostenrijk* zocht te verwekken. Zijn achterkleinzoon was de bekende LUMEY, graaf *van der Marck*, door P. J. H. bedoeld.

φ^2—φ.

[G. P. ROOS heeft in zijn antwoord onzen WILLEM, Graaf *van der Marck*, met zijn' achterkleinzoon WILLEM van *Lumey*, onder den naam van LUMEY in onzen vrijheidsoorlog bekend en gestorven den 1sten Mei 1578, verward. — Ook JACOBUS is het niet veel beter gegaan. Of dacht hij ook niet aan LUMEY, toen hij beweerde, dat niet WILLEM van *Lumey*, Graaf *van der Marck*, den bijnaam: *le Sanglier des Ardennes* droeg, maar zijn grootvader? Wanneer hij nu verder dien grootvader ROBERT noemt op gezag, zoo hij schrijft, van W. N. DU RIEU, *Intrede en huldiging van* KAREL V, Leiden 1855, bl. 113, — dan is hij zeker in strijd met alle ons bekende historische getuigenissen, volgens welke de genealogie der VAN DER MARCKS deze is: JAN, zoon van EVERHARD III, vader o. a. van ROBERT, stamheer der VAN DER MARCKEN, en WILLEM, stamheer der LUMEY's, den „Sanglier des Ardennes," die vader was van JAN I, grootvader van JAN II en overgrootvader van WILLEM, den bekenden LUMEY. ROBERT was dus de broeder van „het wilde zwijn," en overoudoom van den aanvoerder der Watergeuzen.]

Geslachten van de Perre en le Sage (VI. bl. 95, Vr. 130). De Generaal-Meester van de Munt (eene zeer aanzienlijke betrekking) JAN

VAN DE PERRE komt voor in mijne *Munten van Braband en Limburg* (*Haarlem* 1851, 4°.), bl. 392, 394, 396. C.

[Vergissen wij ons niet, dan is deze JAN VAN DE PERRE dezelfde, als die in HOOFTS *Brieven* (uitg. B. HUYDECOPER), br. 710, genoemd wordt en te *Utrecht* op het Predikheeren-kerkhof woonde. Hij was een bloedverwant van JACOB VAN DE PERRE, gehuwd met SUSANNA BARTOLOTTI, dochter van JAN BAPTISTA BARTOLOTTI en LEONORA HELLEMANS.]

Metje begraven (VI., bl. 95. Vr. 133). Kan dit ook zijn 't MESJE begraven? van kerkmis of kermesse? C. G. B.

[Zeer zeker heeft onze geachte inzender misgeslagen, waarom wij bij vernieuwing de vraag aan alle Haarlemmers voorstellen: *Metje begraven*, van waar toch deze spreekwijze?]

Wapenschild van den Briel (VI. bl. 95, Vr. 135). WEILAND op *Kluppel* zegt, dat een *kluppelvers* een regel van een vers is, die op het einde eveneens luidt, als de vorige regel. Bij »het opdreunen van het kluppelversje", liet men het in *den Briel* niet berusten. »Het stads wapen, een roode paal op een wit veld, door eenen hond met menschen aangezigt vastgehouden, werd op eene valsch vernuftige wijze een bril op den neus gesteld, — als ware ALVA de hond, die, met den bril op, het stadswapen vast hield." *De Aardbol.* III., bl. 198.

J. J. WOLFS.

Geschiedenis der Lepra in Nederland (VI. bl. 106, Vr. 141). De tijd, wanneer de Leprozenhuizen in ons Vaderland gesticht zijn, zal in de verschillende stedebeschrijvingen wel te vinden zijn, en nagenoeg vallen tusschen het einde der 14e en het begin der 15e eeuw, gelijk WAGENAAR dit aangaande *Amsterdam* getuigt. Om mij bij *Holland* te bepalen, dagteekent dat te *Gouda* van vóór 1400; dat te *'s Gravenhage* van vóór 1450. 't Lijdt intusschen wel geen' twijfel, of de *lepra* heerschte reeds lang vóór dien tijd hier te lande en trok de algemeene liefdadigheid zich het lot der melaatschen aan. — In een welgeschreven artikel van ARN. SCHAEPKENS, getiteld: *Léproseries de Tournay et du Tournaisis*, geplaatst in den: *Messager des sciences historiques de Belgique*, année 1855, 1e Livr. p. 5 verv., wordt voldingend bewezen, dat de melaatschheid niet, gelijk men doorgaans meent, met de Kruistogten herwaarts is overgekomen, maar dat zij reeds in de 6e eeuw met eene zekere woede hier heerschte. Een actestuk van de 7e eeuw bewijst, dat er toen reeds eene leprozen-inrigting te *Maastricht* bestond, althans eene inrigting voor ongelukkigen, die aan eene huidziekte leden, welke men dan, teregt of ten onregte, voor melaatschheid hield. Van daar dan ook, dat in de heiligen-legenden, welke op dien tijd betrekking hebben, meer dan eens van wonderdadige genezing der lepra sprake is, b. v. in het leven van ELEUTHERIUS, Bisschop van *Doornik*, gestorven 523. Een inwijdingsbrief van de kapel der leprozenstichting *Deleval* bij *Doornik*, draagt het jaartal 1153; blijkbaar echter had de stichting zelve veel langer bestaan. Waarschijnlijk zouden wij ten aanzien van ons Vaderland tot hetzelfde resultaat komen, indien niet de oude bewijsstukken dier inrigtingen allen verloren waren gegaan, of althans tot heden toe nog in het duister scholen. CONSTANTER.

Oude afbeeldingen van Hyacinthen (VI. bl. 106, Vr. 142). Te *Arnhem* is in 1614, in langwerpig f°. gedrukt: C. PASSAEI *Hortus floridus in quo rarior. florum icones delineatae exhibentur.* Welligt is dit het bedoelde werkje, waarvan zich onder N°. 788, een exemplaar van den 1en, uiterst zeldzamen druk bevond in de belangrijke boekverzameling over *Natuurlijke Historie*, nagelaten door G. SCHEEPMAKER, WZ. den 25sten Januarij 1855, te *Amsterdam* door den Boekhandelaar FREDERIK MULLER, verkocht. J. L. A. I.

Opera's in de Hollandsche taal (VI. bl. 106, Vr. 143). De *Saffo* is niet de eenige Opera die door Mr. J. VAN LENNEP vervaardigd is. Wij bezitten van hem ook: »*Haarlems verlossing*", zangspel in vier bedrijven, behelzende de overwinning der Vlamingen op de Hollanders. Dan: »*Harald de onversaagde*" zangspel in drie bedrijven, naar WALTER SCOTTS gedicht: *Harald the dauntless; Soliman II of de drie sultanes*, zangspel in drie bedrijven, oorspronkelijk van FAVART, vertaald door NOMSZ. en door VAN LENNEP met koren en liedjes doorweefd; de *Bergwerkers*, zangspel in drie bedrijven, naar het Hoogduitsch van KÖRNER. D. F. VAN HEYST.

[Wij voegen er bij *Seïd en Palmyre*, muzijk van A. TEN CATE, J. AZ. en *Numa Pompilius*, muzijk van FODOR.]

Vertellingen van Moeder de Gans (VI. bl. 106, Vr. 144).

[Vijf antwoorden ontvingen wij op deze vraag van J. M., W. M. Z., K. Z. J., TRAJ.-MOS. en eenen ongenoemde. Naar gewoonte laten wij weg wat slechts noodelooze herhaling wezen zou, en geven het eerst het woord aan hen, die op het eerste en tweede gedeelte der vraag een antwoord hebben.]

Ten einde het zonderlinge — om geen juister woord te bezigen — denkbeeld van —K. zoo spoedig doenlijk te keer te gaan, moge dienen, dat de bedoelde sprookjes voor 't eerst het licht zagen in 't Fransch (*Parijs* 1697). Als schrijver doet zich voor CHARLES PERRAULT D'ARMANCOUR. Reeds vroeger echter werd de vader van dezen PERRAULT voor den waren auteur gehouden. [J. M., TRAJ.-MOS. en K. Z. J.]

CH. PERRAULT werd geboren te *Parijs* 1628, en overleed 1703. [W. M. Z. en TRAJ.-MOS.] Zijn werk, dat in 1697 verscheen onder den titel: *Contes des Feés* [volgens W. M. Z. was het getiteld: *Contes de la Mère l'Oye* en kwam uit in 1669 te *Parijs*], bevat de volgende sprookjes of vertellingen: *la Barbe bleue, le petit Chaperon rouge, les Fées, la Belle au bois dormant, le maître Chat ou le Chat botté, Cendrillon ou la petite Pantoufle de verre, Riquet à la houpe, le petit Poucet, l'adroite Princesse ou les aventures de Finette* en *Peau d'Ane.* Iedere vertelling is gevolgd van eene *moralité.* Men zie verder over PERRAULT, BOUILLET, *Dictionnaire Universel d'Histoire et de Géographie.* [K. Z. J.]

[Een ander onzer medearbeiders kent echter aan die vertellingen eenen hoogeren ouderdom toe.]

Indien de vrager de *Illustration* las, zou hij uit N°. 679, dl. XXVII weten, dat ze, voor zoo ver blijkt, tot oorspronkelijken schrijver hebben, D. FRANCISCO QUEREDO DE VILLEGAS (1626); dat ze van *Spanje* naar *Napels* zijn overgewaaid, alwaar ze door den ridder GIOVANNO BATTISTA BASILE in Napelsche volkstaal bewerkt werden, en van daar in handen van PERRAULT geraakten, die haar het wereldburgerschap verwierf en op wiens naam het nageslacht de *Vertellingen* gesteld heeft.

[Voor het derde gedeelte der vraag verwijst J. M. naar J. DUNLOP, *History of Fiction,* Chap. XIII, en TRAJ.-MOS. naar *Contes et autres oeuvres de* PERRAULT, *avec notice de M.* WALCKENAER *et Bibliophile* JACOB, 1 vol., Paris. Iets meer daaromtrent geeft W. M. Z.]

Wel waarschijnlijk liggen oude verhalen of legenden daaraan ten grondslag. Zoo is van zijnen *Blaauwbaard* het origineel GILLES DE RETZ ET DE LAVAL, Maarschalk van *Frankrijk* in *Bretagne,* die te *Nantes* levend verbrand is. Andere verhalen laten zich aanknoopen aan de Koningin BERTHA (vrouw van PEPIJN en moeder van CHARLEMAGNE). Zij was bekend onder den naam van BERTHE *au grand pied,* 't geen sommigen opvatten als *Ganzevoet* (*Pied d'Oye*). Verg. *La Reine Berthe au grand pied, légende du VIII Siecle par* J. COLLIN DE PLANCY, *illustrée par* C. ROCHUSSEN. *La Haye.* 1842. [W. M. Z.]

[Of deze antwoorden —K., die zijn verlangen naar den auteur van dit werk te kennen heeft gegeven, voldoen zullen, weten wij niet. Ons voldoen zij nog niet geheel en al. Vooreerst is de derde vraag van —K. nog slechts ten deele beantwoord, en gaat het —K. zoo als ons, dan stelt hij er belang in om aangaande *Asschepoester, den gelaarsden kat* en andere oude bekenden even goed ingelicht te worden, als hij het nu omtrent *Blaauwbaard* is. Wij bevelen ons ten dezen opzigte aan W. M. Z. en andere Navorschers aan. — Maar ten anderen, die vertellingen mogen in den vorm, waarin wij ze nu kennen, van QUEVEDO of PERRAULT afkomstig zijn, *Moeder de Gans* is ouder dan PERRAULT en ouder dan QUEVEDO, en de sprookjes, naar haar genoemd, vertelde men elkander reeds eer die beide Heeren geboren waren. Ten bewijze beroepen wij ons op de volgende verzen van REGNIER (geb. 21 Dec. 1573, gest. 22 Oct. 1613) in zijne 15de satyre:

Doncq' moy, qui ne m'amuse à ce qu'on dit icy,
Je n'ay de leurs discours ny plaisir, ny soucy;
Et ne m'esmeus non plus, quand leur discours fourvoye,
Que d'un conte d'Urgande, et *de ma mere l'Oye.*

Hieruit blijkt, 1°. dat de *Contes de ma mere l'Oye* op eene lijn gesteld worden, en dus waarschijnlijk van dezelfde soort waren als de *Contes d'Urgande,* dat zijn *Contes des fées,* zoo als PERRAULT zijn werk noemde; 2°. dat die *Contes de la mere d'Oye* reeds in den tijd van REGNIER volksvertellingen waren, en dus vermoedelijk reeds veel vroeger vertellingen onder dien naam bestaan hadden. Wij bevelen een nader onderzoek naar deze zaak allen Navorschers aan en voegen er de vraag bij: *Wie is moeder de Gans?*]

Penning met drie Oranjeboomen (VI. bl. 106, Vr. 145). In KÖHLERS *Munz-Belustigung* Th. I. Nach. 296, vindt men aangegeven eene gouden munt »der Churfürstin SOPHIA zu *Sachsen* sehr beliebter Ducaten mit den worten: »Wohl dem der Freude an seinen Kinderen erlebet", en daar dergelijke Hollandsche zilveren penningen, mede voorkomen als beloonings-, school- of prijs-penningjes, zal de Duitsche met de drie Oranjeboomen daaronder wel te rekenen zijn, te eerder omdat er geen jaartal op uitgedrukt staat. Op de Hollandsche werd het jaartal ingesneden of ingeslagen, niet er op gestempeld, daar de belooningen jaarlijks terug kwamen: zoo vindt men onder andere van 1742 en 1743, die met een' oranjeboom en andere zinnebeelden, met het omschrift:

De blijdschap zij uw kinderen lot,
Dat geeft de Heere Sebaoth.
Ps. 128. v. 5.

en wel in tweederlei grootte.

1742, 1743 en 1747, die met de wettafel en andere zinnebeelden, met het omschrift:

De Wijsheid wijst de Jeugdt,
Altijd het pad der Deugdt.
Ps. 111. v. 10.

en wel in drieërlei grootte. C. G. B.

Nederlandsche geloofsbelijdenis (VI. bl. 106, Vr. 146). Waarschijnlijk bedoelt de Heer D. BUDDINGH de geloofsbelijdenis omstreeks 1550 door JOHANNES à LASCO voor de Nederlandsche Herv. Kerk in *Londen* opgesteld en in 1551 (volgens LE LONG) door J. UTENHOVE in het Nederd. overgezet, onder den titel: *een cort begryp der leeringhen van die waerachtighe ende eender ghemeynten Gods ende Christi, ende van 't ghelove ende belydinghe* enz. Een herdruk dezer belijdenis in 1565, met den oorspronkelijken druk, op weinig na, overeenkomende, werd in 1844 door den Hoogleeraar VINKE in de Utrechtsche Bibliotheek ontdekt en wereldkundig gemaakt in de *Kerkel. raadvr. en raadg. van* HERINGA, dl. IV. st. 2. bl. 223 volgg.

CONSTANTER.

Taalkundige vraag (VI. bl. 107, Vr. 151). Overeenstemmende met hetgeen BILDERDIJK zegt, *Nederl. Spraakleer*, bl. 114, dat van het voornaamwoord der 2e *pers. enkelvoud* »sedert de achttiende eeuw, by ons geen gebruik overig is, en men ten aanzien van dezen persoon het *meervoudige* alleen bezigt," — merkt Dr. W. G. BRILL in zijne *Holl. Spraakleer* bl. 472 aan: »het enkelvoud van den 2den persoon ontbreekt thans. De reden, dat deze getalvorm in onbruik is geraakt, is daarin te zoeken, dat men de aanwending van den meervoudsvorm van den 2den persoon, ook bij het aanspreken van een' enkel persoon, door de beleefdheid gevorderd achtte, even als in het Fransch, het Engelsch enz. Men sprak dus, alsof men zich te gelijk tot de aanhangers van den persoon wendde, tot wien men het woord richtte. Weldra verzuimde men nimmer dezen beleefdheidsvorm te bezigen, en zoo werd het enkelvoud van den 2den persoon nooit meer aangewend. Evenwel is het voornaamw. van den 2den persoon enkelv. eerst sedert de eerste helft van de zeventiende eeuw geheel verbannen geworden, en wel op gezag van de Statenvertaling des Bijbels. In de met de uitgave dezer vertaling gelijktijdige werken van HUYGHENS vindt men nog het enkelv., nevens het meerv. van den 2den pers., bij het aanspreken van éénen persoon, waar het pas gaf, aangewend, even als in vroegere werken, bij voorbeeld in de *Beatrijs*, waar BEATRIJS het Opperwezen in het gebed met *ghi* aanspreekt, en het goddelijke gezicht tot haar met *du* het woord richt." — Deze zeer juiste verklaring geeft, dunkt mij, volledig antwoord op de vraag van J. BRAKEL en zal zijne bedenkingen uit den weg ruimen. Het *ghi* tot God gerigt, waarvan Dr. BRILL spreekt, is echter uitzondering; *du* was in alle gebeden de regel, even als nog bij de Engelschen *thou*, bij de Franschen *tu*. Zeker drukt dit de innige *vertrouwelijkheid* uit, waarmede wij tot God moeten bidden, als kinderen tot den Vader. Immers, waar een naauwe band van gemeenzaamheid, vriendschap en liefde bestaat, gebruiken de Franschen nog hun *tu* en *toi*. CONSTANTER.

Het boek »de godsdienst zonder bijgeloof" (VI. bl. 107, Vr. 154). In 1752 gaf JAN VAN DER VEEN een werkje in 't licht, getiteld: *De godsdienst zonder bijgeloof*, *betoogende het geloof der Deïsten* en andermaal te *Deventer* in 1755. De hoofdinhoud van dit godonteerend geschrift, wordt door A. YPEIJ opgegeven in zijne *Geschiedenis van de Christel. Kerk* in de 18de eeuw, II. 13 enz. Ofschoon de eerste druk verscheen bij eenen JONAS TAUSON, kan de in DE NAVORSCHER gemelde BAROEN wegens 't nadrukken wel veroordeeld zijn. Maar of nu het werk: *l'Evangile de la raison* enz. eene vertaling is van VAN DER VEENS werkje, of dat deze het uit 't Fransch vertaald heeft, kan ik niet beslissen. J. C. K.

Allegorie van Jacob Cats (VI. bl. 107, Vr. 155). Men vraagt, hoe CATS kennis hebbe kunnen dragen van het Dichtstuk *Barlaam und Josaphat*, waaruit hij toch de allegorische vertelling (*Doodkist* N°. XLV) van »een seker beest in ouden tyt beschreven," ontleend heeft. Het antwoord is zeer eenvoudig, dat deze Roman (die aan J. DAMASCENUS toegeschreven wordt) reeds bij VINCENTIUS BELLOVACENSIS te lezen staat, en bovendien al vóór den tijd van CATS vele uitgaven beleefd had. Zoo ontmoet men bijv. in den Catalogus van NOUHUYS (*Amst.*, F. MULLER, 1856) op bl. 14, N°. 219 (JOHANNIS DAMASCENI) *Historie von dem Leben des Barlaäm und Josaphat. Dilingen* 1603. 8°. Andere uitgaven zal J. M. vermeld vinden in het *Taalkundig Magazijn* van den Heer A. DE JAGER, dl. IV. (1842) bl. 1—94, alwaar de Heer M. DE VRIES *Fragmenten* mededeelt *eener Nederduitsche vertaling van gemelden Roman*, onder welke fragmenten ook juist dat is van het »beest" (bl. 20 en volg.), door CATS beschreven en met de bekende (afgrijselijke) plaat versierd. De geheele zeer lezenswaardige verhandeling van den Heer DE VRIES, zal den Heer J. M. alle verder onderzoek kunnen besparen. W. M. Z.

[Wij voegen er bij, 1°. dat dit verhaal in de middeleeuwen zeer bekend was. Wij meenen ons te herinneren, dat het bij WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH voorkomt, doch zijn nu niet in de gelegenheid om het na te zien. Zeker weten wij, dat het gevonden wordt in de *Gesta Romanorum*. Wij deelen het mede zoo als het voorkomt in de Hollandsche vertaling van dat werk (Gouda bij GHERAERT LEEU, 1481, fol.) cap. 169. „BARLAÄM vertelt hoe dat die sondighe mensch is gelijct bi den man die den eenhoern ontsiet ende valt inden put. Ende dye wijl dat hi viel so greep hi een telch die uut den gront quam, dair hi hem an hielt. Ende neder siende soe sach hie onder die stam vanden boem een vervaerlijcke put ende een lelicken draec ghewonden om den boem die sinen val met openen monde verwachtede. Daer toe sach hi twee musen oft rotten die een swart ende dander wit. Dese knaechden sonder ophouden den wortel van den boem, alsoe dat hi voelde datten boem waggelde. Oec sach hi dat onder den voet uut quamen vier viperen, venijnde beesten, die mit hoer venijnde aemtocht den put vol dodeliken stanc bliesen. Hi sloech sijn ogen opwaert ende saeh uten tellighen vanden boem honichraten neder drupen ende daer mede vergat hi dat grote perikel daer hi in ghestelt was ende gaf hem selven naerstelic om den honich te licken. Daer was een goet vrient die hem een ladder reycte om uut te climmen, mer hi hadde so veel metten honich te doen, dat hi niet en haeste om uut te comen. Ende die wijl dat hi aldus over den honich doende was, so viel die boom ende hi daer mede in den draecs mont die hem verslinde daer ter stont ende alsoe starf hi onversienlic een bitteren doot, die hi wel mocht ontgaen hebben als men hem die ladder boot." — In hetzelfde werk, cap. 168, wordt nog eene vertelling medegedeeld, die ik in den *Barlaäm* wedergevonden heb, t. w. op bl. 97 der Hollandsche proza-vertaling. Want zulk eene bestaat er; de titel is: *Het leven en bedrijf van* BARLAÄM *den heremijt en* JOSAPHAT, *Koning van In-*

diën, beschreven door den H. Oudvader JOANNES DAMASCENUS *en nu in Nederduits vertaalt door* F. V. H. Rotterdam, FRANSOIS VAN HOOGSTRATEN, 1672. Deze F. V. H. is niemand anders dan de uitgever zelf. Het verhaal, in de vraag bedoeld, wordt daar gevonden op bl. 132 en verv. Er is eene plaat bij, waarop de man in den boom, de eenhoorn, de draak, de adders, de muizen, kortom alles, wat tot de vertelling behoort, aanschouwelijk is voorgesteld.]

Een politiek raadsel (VI. bl. 108, Vr. 158). Zou dit niet op den vlootvoogd VAN KINSBERGEN zien? Zijne daden in Russische dienst tegen de Turken, de riddertitel, de strijd tegen de Britten (in den zeeslag van *Doggersbank*) en zijn huis-arrest bij de omkeering van zaken in 1795, doen het mij vermoeden. Voor bezitters van zijn »*leven*" door Mr. M. C. VAN HALL, is het gemakkelijk zijne daden meer in bijzonderheden na te gaan en aan het raadsel te toetsen. C. W. B.

VRAAGTEEKENS.

390. — *Parapluies.* Wie is de uitvinder der parapluies, en wanneer zijn die hier te lande het eerst gebruikt?

D. F. VAN HEYST.

391. — *Govert Flink.* In den »*Volkskalender van* GUBITZ, 1855," komt een verhaal voor, getiteld: »GOVERT FLINCK," dat eene episode behelst uit het leven van Prins MAURITS en in hetwelk deze vrij tiranniek te werk gaat, zoo dat hij zelfs de magt heeft iemand zonder vorm van proces op te hangen. Nu vraag ik: 1°. Berust dit verhaal op waarheid? 2°. Zoo ja, waar kan men iets van GOVERT FLINK vinden? 3°. En kan Prins MAURITS werkelijk op *doodstraf* hebben verboden, dat de burgers na negenen licht in huis hadden?

D. F. VAN HEYST.

392. — *Frank Floriszoon van Arkel.* Is de schrijver bekend der: *Gedenkschriften van en door* FRANK FLORISZOON VAN ARKEL, 2de uitg. Amst., 1832, die meermalen op den naam van Prof. KINKER gaan, maar zeer zeker ten onregte, daar ze althans niet voorkomen op de lijst zijner werken in Mr. J. KINKER, *Bijdragen* enz., door Mr. M. C. VAN HALL, Amst. 1850? TRAJ-MOS.

393. — *Geslacht van Bielefeld enz.* Gaarne zoude ik van onderstaande geslachten de wapens vernemen, of daarvan nog afstammelingen in *Nederland* aanwezig zijn: VAN BIELEFELD, VAN SAUMAISE, VAN EECKEREN, VAN HALMAEL. L.

394. — *Johannes Vollenhove.* Bestaat er ook eene gedrukte levensbeschrijving van JOHANNES VOLLENHOVE? Zoo ja, waar kan ik die vinden? Zoo neen, wie kan en wil mij aangaande JOHANNES VOLLENHOVE *en diens werken* iets *meer* mededeelen, dan er van hem te vinden is in VAN KAMPENS *beknopte Geschiedenis der letteren en wetenschappen in de Nederlanden,* dl. I. bl. 352, 353 en 386?

Met het beantwoorden hiervan zou men mij zeer verpligten. J. V. D. VEEN, AZ.

395. — *Justus Barthold Baron de Koninck, Heer van Peize.* Nopens dezen in 1748 op het huis te *Peize* wonenden edelman, die in 1771 stierf, vermeldt de overlevering, onder anderen: *dat hij een Zweedsche balling was, alsmede dat hij eens eene vergadering, te Assen gehouden, met het zwaard in de hand uiteenjoeg.*

Wordt gevraagd: Kan men eenige waarde aan die overlevering hechten?

J. V. D. VEEN, AZ.

396. — *De Catechismus van Roseus.* Wie geeft mij den juisten titel op van den *Catechismus,* ook wel genaamd *Roseus Catechismus,* waarin de woorden van het 10de Gebod *Gij zult niet begeeren uwes naasten huis,* zijn uitgelaten. J. L. A. I.

397. — *A. M. Cerisier.* Met levensbijzonderheden omtrent A. M. CERISIER, en met de verschillende uitgaven en beoordeelingen van zijn *Tableau de l'histoire genérale des Provinces unies,* zoude ik gaarne bekend worden.

J. L. A. I.

398. — *Twee Wachtendorpen.* Hoe bestond de bekende CASPARUS WACHTENDORP, (zie *Nav.* IV. bl. 99 en *Bijbl.* 1855, bl. CXL, waar ten onregte beweerd wordt, dat hij zijn *Begin der Heylige historiën* anoniem in het licht gaf, daar de uitg. van 1646 met zijn' naam prijkt) tot CASPARUS WAGTENDORP, pred. te *Oudewater,* die aldaar den 3den Julij 1675 uit *de Nieuwpoort* werd beroepen en in 1680 naar *Breda* vertrokken is (KINSCHOT, *Beschr. van Oudewater,* bl. 46)? C. P. L.

399. — *Liedjes van Schirwit.* In den *Drentsche Volks-Almanak* van 1850, bl. 200, deelde ik een kinderliedje meê, dat ik door de schooljeugd van *Oosterhesselen* dikwijls hoorde zingen en waarvan de aanhef aldus luidt:

Schirwit, waar is uw vrouw?

Zou een der Navorschers mij ook kunnen opgeven: 1°. of hetzelfde liedje, hetzij met of zonder varianten, ook elders nog in zwang is? 2°. Wie is SCHIRWIT? A. MAC LEWIS.

400. — *Geslacht van den Clooster.* Oudtijds bestond er in *Drenthe* en *Overijssel* een adellijk geslacht VAN DEN CLOOSTER. Zijn daar nog afstammelingen van aanwezig? Waar vind ik eene accurate genealogie van dat geslacht? Vanwaar is 't oorspronkelijk? Wat wapen voerde 't? A. M. L.

401. — *Geslacht van Coevorden.* Moeten de familiën, die thans nog dien naam voeren, met of zonder adellijk praedicaat, gehouden worden voor afstammelingen van den befaamden RUDOLF, slotvoogd van *Koevorden*, die Bisschop OTTO II van *Utrecht*, in 1227 zoo jammerlijk in de moerassen van *Ane* deed omkomen? Waar is een stamboom van dat geslacht te vinden of bouwstof daarvoor?
A. M. L.

402. — *Verhandeling over Vollenhoven.* In den *Overijss. Alm. voor O. en L.*, 1843, bl. 79, wordt eene *geschiedkundige Verhandeling over* VOLLENHOVEN geciteerd, waarvan schrijver is Jhr. DE VOS VAN STEENWIJK. Zou een der Navorschers mij de dienst willen bewijzen, door 't opgeven van jaartal en plaats *wanneer* en *waar* die verhandeling 't licht zag?
A. M. L.

403. — *Wapen van Maximiliaan van Egmond.* Welk wapen voerde MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graaf van *Buren*, Stadhouder enz., overleden in 1548, en met wiens dochter ANNA Prins WILLEM I gehuwd was? J. T. G.

404. — *Geslacht van Eijchelberch genaamd Hooftman.* Ik bezit een in was afgedrukt wapen van dit geslacht, zijnde: gevierendeeld 1 en 4 van...... met drie eikels (?), 2 en 1 van......; 2 en 3 van...... met een' stierenkop en hals van......

Was dit geslacht herkomstig uit *Vlaanderen*, en kan men mij de kleuren van het wapen opgeven? M°.

405. — *Geslacht van Vleuten.* Is van dit geslacht ergens eene geneologie voorhanden, en behoort het oorspronkelijk te huis in het *Sticht van Utrecht*? M°.

406. — *Vlugt.* Is het geven van eene *Vlugt* tot wapen, voldoende, om later zelfs zonder verheffing, in den adelstand te worden opgenomen? Dit schijnt het gevoelen te zijn van de uitgevers van het *Stamboek van den Frieschen Adel*, dl. II. bl. 273, kolom 1, noot (1).
M°.

407. — *Christiaan Antonie Ver Heull.* In welk jaar is hij geboren, en welke betrekkingen zijn door hem bekleed?

In welk jaar en op welken dag is hij aan *de Kaap de Goede Hoop* gehuwd met de weduwe RADEMAKER, geboren BOSCH?

Is hij tweemaal gehuwd geweest, en heeft hij kinderen nagelaten?

Is aan hem, even als aan zijn' broeder CAREL HENDRIK een adellijke titel toegekend?
M°.

408. — *Lodewijk Valckenaer.* Behoorde de Generaal-Majoor in Nederlandsche dienst, LODEWIJK VALCKENAER, gestorven te *St. Michielsgestel*, den 26sten November 1828, tot hetzelfde geslacht, waaruit gesproten is Jonkheer CAREL VALCKENAER, Heer van *Valckenaer* en *Duyckenburg*. lid der Ridderschap van *Utrecht*, Maarschalk van het *Nederkwartier*, enz., gestorven den 17den Augustus 1684, en te *Utrecht* in de witte Vrouwenkerk, met 32 kwartieren, begraven (*)? M°.

409. — *Adellijke titels van Jhr. J. C. W. Fabricius van Leijenburg.* Kan Jhr. JOHAN CAREL WILLEM FABRICIUS aanspraak maken op de hem in het *Stamboek van den Frieschen Adel* gegeven titels van Baron van *Leijenburg*, Vrijheer van *Loenen* en *Wolveren*? M°.

410. — *Flater.* Is dit een geijkt Hollandsch woord? G. E. J. RIJK.

411. — *Grafschrift te Lavenham.* Voor een aantal jaren las ik in een der Duitsche *Unterhaltungs-Blatter*:

Wer verdeutscht Dies?

Nämlich folgende lateinische Grabschrift auf dem Kirchhofe zu Lavenham in England:

Quod fuit esse, quod est, quod non fuit esse, quod esse,
Esse quod est, non esse, quod est, non est, erit esse.
1694.

Er is geene vertaling daarop gevolgd. Weet een onzer raad? J. M.

412. — *Kalfbroeders, kalfzusters.* Wanneer een weduwenaar met eene weduwe huwt, en beiden kinderen ten huwelijk meëbrengen, geraken deze kinderen in de betrekking van *kalfbroeders* en *kalfzusters* tot elkander. Zóó heet het in *Groningen* en *Drenthe*. Ds. J. SONIUS SWAAGMAN in zijne met goud bekroonde *Commentatio de dialecto Groningana* (Gron. bij OOMKENS, 1827), bl. 62, in v. *Kalfbruiers*, is van gevoelen, dat *Kalf* verbasterd is uit *Kolt* (= *Koud*), zoodat de benaming te kennen geeft *eene verwantschap, die niet in den bloede bestaat, die, zoo als men het in Holland noemt, koud*, d. i. *afgestorven is.* (De uitdrukking *Koltbloed* is in dien zin ook in *Drenthe* nog in gebruik).

Ik kan mij met het gevoelen van Ds. SWAAGMAN niet vereenigen, doch weet het ook niet te wederleggen door eene betere afleiding. Kan een der H. H. Navorschers mij hierin ook behulpzaam zijn?
A. M. L.

413. — *Geschiedenis van Steenwijk.* Bestaat er ook nog iets meer over *Steenwijks*

(*) Zie *Nav.* VI. bl. 145.

Geschiedenis, dan wat de Heer S. F. KLIJNSMA daarover in 1853 in 't licht gaf, onder den titel: *Geschiedkund. herinneringen aangaande de voormalige vesting Steenwijk, Kuinre en Blokzijl* (Meppel, bij GELDERMAN), en behalve 't door hem in zijn voorberigt aangehaalde werkje van WILH. CANIUS? Op den *Catalogus der Bibl. van de Leydsche Maatschappij*, komt niets over *Steenwijk* voor. E. C. D. v. W.

---

414. — *'t Geslacht de Mepsche.* In de oude geschiedenissen van *Groningen* en *Drenthe* wordt van dit (adellijk?) geslacht menigmaal gewag gemaakt. — Van waar is 't oorspronkelijk? Uit *Groningen* of uit *Drenthe*, alwaar weleer in 't kerspel *Borger* eene havezate, *Mepsche* genaamd, moet gestaan hebben? Welk wapen voerde het? Is het thans uitgestorven? — Wie kan mij teregt wijzen? A. M. L.

---

415. — *Nederduitsche vertaling van M. Lilienthal.* Bestaat er eene vertaling van MICH. LILIENTHALII *de Machiavellismo litterario dissertatio historico-moralis*, uitgegeven te Koningsbergen en Leipzig, 1713?
E. C. D. v. W.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

De vaandels en zegeteekenen, op den vijand van den Staat veroverd, waarmede in vorige eeuwen de groote zaal van het Hof te *'s Gravenhage* versierd was, zijn, volgens DE RIEMER en den *Tegenw. Staat van Holland*, aldaar opgehangen, toen de zaal weinig meer gebruikt werd. Reeds VAN DER DOES (1668) maakte er melding van:

Hier siet men meenigte van 's vyandts vendels hangen,
Die door ons leger werd geslagen, of gevangen,
Tot een gedachtenis van d'oude vromigheyt,
Die d'eerste steenen van de vryheyt heeft geleyt.

Aan eene eigenlijk gezegde inwijding der alzoo versierde zaal (waarnaar J.L.A.I. vraagt) is dus wel niet te denken. Ze zijn weggenomen op last van Koning LODEWIJK in 1806 en naar het stadhuis (paleis) te *Amsterdam* verplaatst. Eene beschrijving dier zegeteekens kennen wij niet, maar nader berigt daarover is o. a. te vinden in het opstel van D. BUDDINGH', *het Binnenhof*, geplaatst in den *Zuid-Hollandschen Volks-Almanak*, 1838, bl. 84 verv.

De uitgever der *Nederd. en Lat. Keurdichten* (P. VAN DER GOES) zegt in zijne voorrede, dat ze vroeger het licht zagen bij JOHANNES DE RAAT, maar door zijne zorg zoo veel vermeerderd zijn, dat ze „het vroegere in geenen deele gelijken." Aan JOACHIM OUDAAN worden de meeste niet *toegeschreven*, gelijk J.L. A. I. meent, terwijl hij vraagt, op welken grond dit geschiedt; maar de meeste gedichten van den eersten bundel zijn uitdrukkelijk met zijn' naam onderteekend, gelijk onder andere gedichten den naam staat: S. VAN TIL, D. VAN HOOGSTRATEN, G. BIDLOO, J. VAN BOEKENSTEIN, F. VAN BOCHOVEN, PETRUS BURMANNUS. Soms vindt men alleen initialen, die echter gemakkelijk zijn aan te vullen, b. v.: L. B(AKE), F. V. H(OOGSTRATEN), P. D. G(ROOT), J. B(ROUCKHOVIUS), A. P(ELS) — allen, gelijk de titel zegt: *Liefhebberen der oude Hollandsche vrijheid.*

De Nederlandsche vlag, die niet drie, maar verschillende smallere banen, echter in dezelfde orde van rood, wit en blaauw, telt, is de *dubbele Statenvlag*, welke φ^2—φ. op de meeste oude vlaggenkaarten kan vinden.

Aan J. t. G. het volgende: De oorsprong van den naam „*Groot Mokum*, in de gemeene volkstaal aan *Amsterdam* gegeven," schuilt in het patois-Hebr., waarin het zuiver Hebr. *makoom*, (in den zoogenaamden *Asjknazischen*, d.i. Syrischen tongval, *mokoum*) d.i. plaats, als *mokem* wordt uitgesproken. — „JORIS VAN NARRENHUIZEN, Burgemeester en Raad te *Schilda*," het *Abdera* der Duitschers, is niets anders dan de type van een onkundig en dwaas magistraatspersoon, zonder dat hier aan eene *persoonlijke* satyre te denken valt. — Aangaande „HERMAN SCHOENMAECKER, genaemt den vader opt *Sant*," berigt BRANDT, *Hist. der. Reform.*, dl. I. bl. 119, „in de selve maendt (April 1535) gaf sich iemandt, HARMAN DE SCHOENMAEKER, op een nacht in een dorp bij *Groeningen, 't Sandt* genaemt, voor den Messias, ja voor Godt den Vader, uit roepende met een grouwelijke stemme: slaet doodt, slaet doodt alle paepen en monniken, slaet doodt alle overheit der gantsche werelt, en vooral die hier regeeren. Betert u, betert u, siet uw verlossing is voorhanden. — Op dit gerucht liep het volk, meenende dat het jongste oordeel voorhanden was, van alle kanten derwaerts, en liet sich dien selven nacht ten getaele van omtrent driehondert personen herdoopen, sich diets maekende, dat al die sich niet lieten herdoopen, verdoemt souden sijn. Doch HERMAN, die valsche vader, wordt na 't plegen van meer andere dulligheden, gevangen, en naer *Groeningen* gevoert; daer hij na 't uitstaen van veel pijns, om zijn voornemen nader te ontdekken, zijne daegen in den kerker, in die dulheit, eindigde."

Bij accoord van sta vast en niet op beraad beteekent, dat de overeenkomst *vast staat* en men er zich niet meer op beraden kan, zoodat alle verandering is uitgesloten.

De *Esther*, dichtstuk in vier zangen, door PETRONELLA MOENS, waarvan de bekrooning ook vermeld wordt in *Petronella Moens*, door W. H. WARNSINCK, BZ. en J. DECKER ZIMMERMAN, Amst. 1843, bl. 97, komt nu en dan op verkoopingen voor. De uitgever van ons *Tijdschrift* had er voor korten tijd nog een exemplaar van. Wil $A^2 + 2\,AB - B^2$, dat wij op den omslag het boek voor hem te leen of te koop vragen, wij zijn daartoe bereid.

Wreeckt met lyden, een gevelopschrift, Singel bij de Driekoningstraat alhier, geeft ook zonder eenige bijvoeging een' goeden zin en beteekent: „wreekt u door lijdzaamheid of geduld."

J. B. MENCKENII *de Charlataneria eruditorum*, Amst. (?) 1727, is vertaald onder den titel: *De quakzalverij der geleerden, door* J. B. MENCKEN, *enz. met aanmerkingen verrijkt door het genootschap van de vrije Metzelaars*, Amst. 1738.

De zegswijze: *Job aan 't elfde*, luidt in haar geheel: „altijd hetzelfde, Job aan het elfde." Het bijgevoegde: *aan het elfde*, is alleen om den wille van het rijm, terwijl JOB van ouds type is van alle ellende.

Schreuder, dat A. M. L. in een Groningsch stuk van 1420 aantrof in de beteekenis van *kleêrmaker*, beteekent *snijder*. Het komt van *schrooden* (Angel-Saksisch *screadan*, Oud-Hoogd. *scrôtan*), *snijden, afsnijden*, dat nog bij KILIAAN te vinden is. De veel voorkomende familienamen SCHRÖTER, SCHRÖDER en SCHREUDER wijzen terug op voorvaderen, die van het snijdershandwerk leefden. (Vgl A. F. POTT, *Personen- und Familiennamen*, Leipz., 1853, S. 548 en 634.) In *Friesland* wordt *scroar* zoowel op vrouwen als op mannen, zoowel op de naaister als op den kleêrmaker toegepast.

't Is ieder niet gegeven, motje weten,
Bokkendebrij met vorken te eten.

AANTEEKENINGEN.

Lijst van Rederijkerkamers (vgl. het medegedeelde in dezen Jaarg. bl. 65 vv.). Aan het verzoek van CONSTANTER, om aanvulling en verbetering zijner lijst, is bereidwillig door J. J. NIEUWENHUIJZEN, φ^2—φ. en C. G. B. voldaan. Uit hunne mededeelingen blijkt dat op de lijst nog moeten bijgevoegd worden:

ARNEMUIDEN.	1. De oranjeboom. 2. De zonnebloem.	*Niet sonder vrucht.* *Plomp van verstande.*	
DE LIER (ZUID-HOLL.).			L. VAN OLLEFEN, 2de dl.
MIDDELHARNIS.			B. BOERS, *Eiland Goedereede en Overflakkee*, bl. 282.
OOLTGENSPLAAT.	De polderbloemen.		*Ald.* bl. 341.
OUDE TONGE.			Bestond nog in 1607. zie L. VAN OLLEFEN, 6de dl.
SOMMELSDIJK.	S. Anna.	*Hoe langer, hoe liever.*	Opgerigt 1515. B. BOERS, t. a. p. bl. 239.

Verder blijkt uit den *Tegenw. Staat van Zeeland*, dl. II. bl. 226, dat de Kamer te *Domburg* de *matelief* tot blazoen, en *bi mate lief* tot zinspreuk voerde; uit *Parnassus Kunstkabinet* of *Verzameling van weergadeloose dichtstoffen*, Amst. 1735, bl. 96—103, dat de *Afrikaan* te *Stompwijk*, het zinstaal had: *Wijkt van 't kwaad.*

De blazoenen der *Arnemuider* Kamers, de eerste met het jaartal 1578, der tweede met het jaartal 1580, worden nog aldaar op het raadhuis bewaard, — even als te *Domburg* het blazoen der *Domburger* Kamer. Een ongenoemde herinnert ons dat in de *Algem. Konst- en Letterbode* van den 9den Julij 1831, afbeeldingen voorkomen der blazoenen van *Hondsholredijk* en *Overschie*, die echter andersom staan dan de origineele, nog voorhanden, — en berigt ons dat een gildepenning van de Middelburger Rederijkers van het jaar 1642 het opschrift draagt: *De sprvite Jesse in minnen groeynde.*

C. G. B. vindt in zijne aanteekeningen eene Leydsche Rederijkerkamer met de spreuk: *Die genoegt is 't al*, en vraagt daarom, of er misschien eene vierde Kamer te *Leyden* bestaan heeft?

Aan de Heer ..ELSEVIER danken wij nog de volgende aanteekening over Leydsche Rederijkers:

Het moge waar zijn, dat de Rederijkerskamer te *Leyden*, *Liefde is 't fondament*, bij octrooi (*) van den 17den Mei 1498 opgerigt werd, zie *Nav.* VI. bl. 164, dit belet niet aan een vroeger bestaan te denken; want in de Thesauriers-Rekening dier stad van den jare 1493 leest men: »Alzo die gesellen van de Retoriq binnen *Leyden* op ten xxiiij^{n} dach in Maerte a^{o}. xciij (1493) een pryse vuytgehangen hebben, soe zijn dair vele gesellen omme nae voirss. prys te spelen gecomen, te weten vuyt *Vlaenderen*, *Brabant* ende vuyt den gemeene steden van *Hollant*, dewelks gesellen van der stede wegen by beveel van de burgemeestren gesconken worden x stede kannen Ryns. wyns, die stoop tot x groot, en by desen tresorier betaelt zijn, facit vi £, xiii *β*, iii dr.."

»Item. WILLEM JANSZ, goudsmit van de voirs. pryse te maken, die vuytgehangen worde, iiij Rins. guld. iiij plack. facit v £, xij *β*."

»Item. JORYS VAN BLYDENZINNE, van dat hy die juwelen (zilver) die in t spel behoeft te zijn, gebragt heeft in *Brabant*. ij £, xiij *β*, iiij dr."

Lijst van bekende huwelijkspenningen. Gevolg gevende aan de uitnoodiging van C. G. B. (zie boven bl. 73), hebben ons bijdragen ter aanvulling en vermeerdering van deze lijst toegezonden N. T., B. J. A. M., H. J. WICHERS, AZN., L. D. R., H. VAN ROLLEMA, A. H. G. FOKKER, E. C. v. B., C. & A., HERINGA, FRÉDRIC, W. D. V. en een ongenoemde. Uit hunne bijdragen is de volgende supplementlijst vervaardigd.

				Aanwezig bij
1596.	groen.	HESSEL VAN HERMANA WYBRENZ. en ANNA SCHELTESd. VAN LIAUCKEMA	8 Jan.	Jh. O. R. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
1661.	50 j.	M. R(UYCKHAVERS) en A. V(AN) L(OON)		N. T.
1642.	50 j.	FRANS CORNELIS VAN OVERLOCHORST en ANNITGEN JANSd. (*ruitvormig.*)		
1647.	50 j.	HANS VAN LOON en ANNA RUYCKHAVERS	27 Mei.	N. T. en A. H. G. F.
1659.	groen.	DANIEL LESTEVENON en ELISABETH GILLON (5½ Ned. d. doorsneê.)	1 Julij.	E. C. V. B.
1667.	25 j.	PAULUS VAN UCHELEN en FRANCINA OORT	3 Mei.	N. T.

(*) Het is mij bij naauwkeuriger onderzoek gebleken dat aan hen in 1498 octrooi verleend is tot bewonen van een vertrek buiten de *Zijlpoort*, en in 1576 boven de *Rijnsburgerpoort*.

				Aanwezig bij
1674.	50 j.	NICOLAAS VAN LOON en EMERENTIA VAN VEEN	26 Mei.	N. T.
1680.	25 j.	FRANCOIS WYNANTS en ALIDA ESSINGS	24 Maart.	N. T.
1682.	25 j.	GILLIS GROMMEE en AGATHA VAN LODENSTEYN	25 Dec.	N. T.
1690.	50 j.	WILLEM RAECX en MARIA BOSCH	6 Mei.	N. T.
1693.	25 j.	ADRIAEN VAN HOECK JANSZ. en CORNELIA BIERENS	4 Nov.	N. T.
1696.	50 j.	C. STALPERT VAN DER WIELE en E. BORT		
1699.	25 j.	E. NOBLET en G. BINKHORST		
1703.	25 j.	DAVID SANDRA en .... RAMSKRAMMER	10 Dec.	B. J. A. M.
1705.	25 j.	ADRIAEN VAN WAGENINGEN en ELISABETH VAN HOOGSTRATEN		
1705.	25 j.	HENDRIK VAN EIBERGEN en SUSANNA MARISAL		
1706.	50 j.	ARENT CAMPEN (77 j.) en BELITIE LOURENS (72 j.)	Paschen.	Mr. W. J. C. V. HASSELT.
1707.	25 j.	JAN VAN TARELINK en MARGARETHA WITTE		
1714.	50 j.	JAN VAN WIERINGEN en AMARANTE MEERMANS	5 Maart.	N. T.
1719.	25 j.	THEODORUS RIJSWIJCK en ELISABETH HOLLAER	29 Sept.	N. T.
1724.	25 j.	HENDRIK SWAM en HENDRIKA VAN SCHAAGEN	19 Mei.	N. T. (*)
1728.	50 j.	CORNELIS VAN AERSSEN en MARIA PAUW, Heer en Vrouw van *Hogerheyden.*	13 Nov.	N. T.
1733.	50 j.	PIETER DEYNOOT en CATHARINA DE LANGE.		
1734.	50 j.	JOANNES BRUINVIS en AGNETA ZILCKEN.		
1735.	25 j.	SAMUEL GILLES en FLORENTINA JOHANNA PITTENIUS		
1738.	50 j.	P. VAN OPHOVEN en JOHANNA VAN DER HOOG		
1738.	25 j.	MARTINUS VAN SCHELTINGA en WISKJE VAN SCHELTINGA	10 Sept.	Jhr. H. B. VAN SMINIA.
1739.	25 j.	PIERRE BALGUERIE en THEODORA RIJSWIJCK	12 Dec.	N. T.
1739.	50 j.	JACOB TEYLER en MAGDALENA DE HAEN		
1739.	25 j.	ANTHONY GOETVALL en HILLEGONDA VAN DER WAAL		
1742.	25 j.	ARNOUT DEDERIKS en SAARA SUSANNA COUCK (*gedreven*)	26 Sept.	N. T.
1742.	25 j.	DIRK VAN DAM en CORNELIA DE CROMME		
1744.	50 j.	ADRIAAN VAN DER LELY en MARIA VAN SCHAAGEN		
1746.	25 j.	JOHANNES NUTGES en MARIA VAN HOOGSTRATEN		
1747.	groen	Mr. DAVID ...... en CHRISTINA ELISABETH LESTEVENON (8 duim dsn.)	13 Junij.	E. C. V. B.
1749.	50 j.	ABRAHAM ERBERVELD en KORNELIA PLOOS VAN AMSTEL		
1749.	50 j.	ISAAC WARNSINCK en ELISABETH ADAMS		
1749.	25 j.	ARNOUD LEERS en ..... UYLENBERG		W. D. V.
1750.	25 j.	FREDERIK STEGMAN en MARIA LEYDACK		
1750.	25 j.	CHRISTOFFEL LUBLINK en MARGARETHA ASCHOFF		
1750.	25 j.	ASSUERUS IJSSENDORP en JOHANNA GRAAN		
1753.	25 j.	FRANS VAN DE VELDE en ANNA REIJERS		SMIDT VAN GELDER.
1753.	25 j.	(†) BARTHOLOMEUS WYBO en PIETERNELLA LA CROIX	20 April	A. H. G. FOKKER.
1756.	25 j.	P. DE GELLEKE en M. PLANTA	9 Oct.	N. T.

(*) Hieruit blijkt dat de vroeger opgegevene, bl. 72, hunne *groene* bruiloft betreft.
(†) Door W. D. V. op het jaar 1709 vermeld.

				Aanwezig bij
1757.	25 j.	FREDRIK CRAMER en ELISABETH VAN HOUTEN		
1758.	25 j.	JAN BRANTS en SARA VAN DER HEYDEN		
1759.	25 j.	ABRAHAM MYLIUS en ELISABETH SEIGNETTE (*gedreven*)	20 April.	N. T.
1759.	... j.	HENDRIK MOMMA en HILLEGONDA DUYFF		
1764.	25 j.	JAN FREDRIK SLUYTER en CHARL. AMELIA SLEBOSCH	13 Dec.	N. T.
1765.	25 j.	HENDRIK BROUWER en CLARA GIJSE	22 Maart.	A. H. G. FOKKER.
1768.	25 j.	P. A. VAN DER PARRA en A. J. BAKE		
1768.	25 j.	JOAN OSY, Heer van *Palenstein* en *Zegwaard*, en CORNELIA VAN WEVELINCHOVEN (*)		
1769.	25 j.	JOANNES DE WIT en MARGARETA GEERTRUY SLEGT	2 Junij.	N. T.
1770.	50 j.	JACOBUS VAN DER LELY en MARIA MAGD. VAN ASSENDELFT		
1771.	25 j.	ANTONI JACOB BIERENS en SUZANNA HAZINA WILLINK	2 Aug.	N.T.
1773.	25 j.	TJAERD VAN DER WALLE en YBELTJE GIJSBERTS	17 Nov.	N. T.
1779.	?.	S. JONGEWAARD JUN. en M. J. VAN CAMPEN	13 Aug.	SMIDT VAN GELDER.
1779.	25 j.	J. H. VINGERHOEDT en J. A. TERWEN		W. D. V.
1783.	25 j.	CARL JOH. HEINR. FRIED. SCHRÖTER en HELENA CORN. KRIEKENBEEK	12 Nov.	N. T.
1786.	25 j.	Mr. NICOLAAS KIEN en MARGARETHA BUCK		
1792.	25 j.	CORNELIS BREET en GRIETJE KL . NEN	6 Sept.	N. T.
1793.	25 j.	ARENT JACOBSZ. BREET en BARBERTJE PIETERS CORVER	6 Nov.	N.T. en SMIDT VAN GELDER.
1794.	50 j.	WICHER WICHERS en WIBBINA CLARA SMITH	12 April.	H. J. WICHERS, AZN.
1802.	50 j.	ANTHONY BUYS en ANNA VAN DER DORST	4 Junij.	
1814.	25 j.	C. A. LUNDBERG JACOBSON en JOH. JAC. HAMER		
1824.	12½ j.	F. J. VAN HEECKEREN en C. A. VOORDUIN		
1830.	25 j.	JACOB DE HOOP en GESINA CLASINA ARBMAN	22 Sept.	CONSTANTER.
1834.	50 j.	W. A. DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND en C. P. MOGGE POUS		N. T.
1839.	25 j.	KOENRAAD HERINGA en PETRONELLA MARIA GILLE	22 Sept.	
1842.	60 j.	FRANCOIS VAN VOLLENHOVEN en MARGARETHA CORNELIA SNELLEN		
1850.	50 j.	MATTHIJS SIEGENBEEK en GEERTRUIDA TIEBOEL		

Ten aanzien der vorige lijst merkt C. G. B. nog op, dat P. VAN SCHOONHOVEN zeker ten onregte daarop *tweemaal* voorkomt, eens in 1758, en eens in 1768, tenzij de eerste een 40jarig huwelijk gold, en dat de naam FROMER, op 1797 vermeld, TROMER moet luiden. Hij noemt nog een penning op den echt van S. HEEREVEEN en A. BOLT van onzekeren tijd. W. D. V. stelt 1739, in plaats van 1740, voor T. ROGGE; op 1766 T. BEELS voor F. BEETS; op 1794 VAN DER BIET voor VAN DER RIET, en stelt 1804 voor de *gouden* bruiloft van J. H. VINGERHOEDT, daar hij een penning op de *zilveren* van 1779 bezit. Vele dezer penningen, merkt N. T. aan, zijn algemeene penningen, slechts door de daarop gegraveerde namen der echtelingen van elkander verschillende. De penning op de gouden bruiloft van WICHER WICHERS (1794), gegraveerd door J. M. LAGEMAN, vertoont op de voorzijde de Godsdienst en de Standvastigheid, op het altaar der dankbaarheid offerende, welk offer met een hemellicht bestraald wordt; op den pedestal der kolom staat een L, waarboven twee zaamvereende handen; omschrift: *Pietas et constantia honor et decus matrimonii.* Keerzijde: de wapens der feestvierenden; omschrift: hunne namen, gelegenheid, datum, jaartal. B. J. A. M. verwijst naar C. ALKEMADE en P. VAN DER SCHELLING, *Displegtigheden*, dl. I. bl. 209, waar met eene afbeelding van een gouden bruiloftspenning het berigt voorkomt, dat een vijftigjarige echt tot acht malen toe in het geslacht VAN LOON werd ge-

(*) Hierdoor is de vroegere opgave bl. 73 aangevuld.

vierd. Nog bezit hij een ivoren penningdoosje, waarin het volgende rijmpje alzoo gedrukt staat:

Op 't Altaar,
van de Min, staan twee
verknogte harten
Wijl Hijmen (Bruilofs God)
en Cupido als tarten
't vermogen van de Dood, ter
voorgrond neergestrekt:
Inmiddels dat de tijd haar Hoofd met
Kransen dekt.
Zij houden 't zaam den Band, daar
Zijze meede bonden
Reets Vijf en Twintig Jaar
de Bruylofts Toorts,
omwonden
met Olijfloof
vertoond de Vrugten
van deeze Egt;
De Wapens, beider Stam,
Aldus wordt opgeregt.
Geheugenis, voor alle Heer
David Sandra's Looten,
Die uit dit Huwlijk door Ramskrammer, zijn gesprooten,
En dat met vreugd te zaam, op 't
Huwlijks Zilver Feest,
Twee Zoons, twee Dogters,
en een Kinds-Kind'
zijn geweest
10 ╳ 6 1703 (of 8).

Eindelijk als een tegenhanger op al deze trouwpenningen, worde nog vermeld een penning:

1754. Op de echtscheiding van MEINARD UYTWERF en JOHANNA MARGARETHA BOOGE, getrouwd 18 Junij 1743, en tot keerzijde:

Toen 't Vuur van Twist ontstak
Dat Junoos Hoff ontruste,
Toen Hymen 't Echt Juk brak
En zijnen Fakkel bluste,
Schonk dit de Moederlijke zucht
Aan 't drietal Huuwlijks vrucht.
gescheyden
d. 6 Decr.
1754.

Begrafenispenningen. Door de berigten en bijdragen van C. G. B., E. A. P., W. D. V. en A. H. G. FOKKER zijn wij in staat gesteld het vroeger door C. G. B. medegedeelde (zie VI. bl. 71) met het volgende te vermeerderen.

»Er bevinden zich in mijn bezit," schrijft W. D. V., »twee onderscheidene begrafenispenningen. veel overeenkomst hebbende met de door C. G. B. onder 1 en 2 aangegeven, de eerste verschilt van die bij C. G. B. dat op mijn exemplaar het *memento mori* in *gedenckt te sterven* verandert is, luidende het opschrift ter gedachtenis van HILGONT CORNELIS. In den Heere gerust Anno Een Duisent Ses Hondert 73 den 25 September, out sijnde 57 jaar. De keerzijde is even als die bij C. G. B. en ook met eene vrouwen muts. Het andere stuk is meer overeenkomstig het onder N°. 2 bij C. G. B. aangegevene, doch op mijn exemplaar is het gekronkeld lint zonder opschrift, en onder het doodshoofd een liggend schild door seraphijnen omgeven, waarin gesneden, »JOSIAS KRIJGER, obit 9 September 1673. De keerzijde een ovaal schild door engelen vastgehouden en waarboven de dood met fakkel en zeis.

E. A. P. berigt ons: »om aan den wensch van C. G. B. te voldoen, deel ik mede, dat ik een cirkelvormigen geel koperen en zeer dunnen begrafenispenning bezit, waar op de voorzijde in het midden eene vrouw gegraveerd is, staande bij den boom des levens en plukkende zijne vrucht, terwijl de stralen van hemellicht op haar nederschieten, en een engel op wolken haar de kroon op het hoofd zet. Onderaan staat in een schild *Luk.* 23 vs. 43. 2 *Timoth.* 4 vs. 8. Op den eenvoudigen buitenrand leest men:

Ick Laet myn Goed myn Bloet Verlaet dit Aerdsche Stof
En Pluck een Waerder Vrucht in 's Hemels NIEUWENHOF.

Aan de keerzijde vindt men in het ovaal, waar boven een strik, en op zijde linten afhangen, het wapen, zijnde van..... met een gevierendeeld keper van..... verzeld met drie quinte-feuilles van..... twee *en chef*, een *en pointe*; en daar onder op een schild: ontslapen tot *Leyden* den 18 November 1669. Terwijl om den rand, die naar beneden omgekruld is, gegraveerd is CORNELIA VAN NIEUWENHOVEN."

Een penning, in bezit van den Heer A. H. G. FOKKER te *Middelburg* komt aan de voorzijde overeen met den schutterspenning van S. SEBASTIAAN te *Middelburg*, door VAN ORDEN in zijne *Bijdragen* beschreven, met het opschrift *aensien doet gedenckē* 1628, — en vertoont aan de keerzijde eene lijkbaar, bedekt met een kleed, waarop het wapen der confrerie en daarboven: *Heden · mȳ · morgen · dȳ.* A°.1628.

De volgende begrafenispenningen gaf C. G. B. op:

1678.	JOÄN BAX, Gouv. van *N. Indië*	*ov. grav.*
1681.	SUSANNA DE FLINES	*grav.*
1696.	JOHANNES WILKENS, pred. te *Haarlem*	*gedr.*
1698.	CORNELIS NICOLAÏ, (zie DE JONGE, *Notice du cabinet* p. 60).	
1705.	SYGIE KLOOSTERMAN	*grav.*
1708.	JOANNES VOLLENHOVE, pred. te *'s Gravenhage*	*ov. grav.*
1710.	JACOB VAN WAGENINGEN, oud 22 j.	*grav.*
1750.	JACOBUS DE GROOT, pred. te *Utrecht*	*gest.*

1757.	JOÄN BREUKELMAN, pred. te *'s Gravenhage*	*gest.*
1772.	G. L. B. VAN SWIETEN, overl. te *Schönbrunn*	*gest.*
1772.	JOH. BOSKOOP, pred. te *Amsterdam*	*gest.*
1783.	JOH. ROYER, pred. te *'s Gravenhage*	*gest.*
1785.	ROBERT CASTENDIJK, pred. te *'s Gravenhage*	*gest.*
1787.	ELIS. ADR. VAN SON, geb. DE BROUWER te *'s Gravenhage*	*gest.*
1788.	THIM. IGN. EWALD, R. K. P. te *Amsterdam*	*gest.*
1788.	P. C. Baron VAN LEYDEN, heer van *Vlaardingen*	*gest.*
1789.	J. H. BACHIENE, pred. te *Utrecht*	*gest.*
1804.	E. BEKKER, wed. WOLFF en AGATHA DEKEN	*gest.*
1814.	JOH. CATH. Gravin VAN ROSS: geb. DE SCHUBERT	*gest.*
1825.	Mr. R. J. SCHIMMELPENNINCK, oud-Raadpensionaris	*gedr. grav.*
1842.	PETRUS SMIDT VAN GELDER	*gest.*

Voor meerdere wordt verwezen naar de werken van VAN ORDEN, DE VRIES en DE JONGE.

Tegelijkertijd vestigt C. G. B. de aandacht op prijs- of belooningpenningen, waarvan hij de twee volgende beschrijft:

Een met de Nederlandsche maagd, blijkens het Hollandsche wapenschild en tot keerzijde de 4 jaargetijden, afgebeeld in 4 naakte kindertjes, met de omschriften van

Deo Auspice Felix. — en
Quatuor Anni tempora,

gemerkt met A. des munters merk of naam, met het ingesneden jaartal van 1765. Ook komen die voor zonder jaartal, ook met 1716. *Een ander* met het wapen van *Rotterdam* en dat van »Mr. ISAAC VAN TEYLINGEN en GEERTRUYDA JOHANNA BROUWER" — en heeft aan de keerzijde tot opschrift op het geheele vlak des pennings, » VAN TEYLINGEN en BROUWER wijen deez prijs aan ROTTE's arme jeugd, ter loon van haar verdienste en deugd, ten spoor in rijper levenstijen."

Omtrent deze beide wenscht men onderrigt te worden, wanneer die voor het eerst zijn uitgereikt en tot welke stad of plaats de eerst beschrevene behoort.

———

Geslachtregister van Nicolaas Muys van Holy. Achter zijne *Verdediging tegens de uitgestrooide en verder gedreigde lasteringen van den Heer* ISAAC KOPS, *koopman tot Camberwel buiten Londen vervat in verscheide Brieven aan den zelve* (Amst., *ter drukkerye van* JOANNES CRELLIUS *in de Rêstraat*, 1705), geeft Mr. NICOLAES MUYS VAN HOLY, naar wien in dit deel van DE NAVORSCHER, bl. 204, Vr. 330, gevraagd wordt, als Bijlage B. het volgende register van zijn geslacht, door hem op bl. 24 en 25 van voormeld geschrift genoemd: *een kort Vertoog van myne afkomst.*

»De MUYSEN VAN HOLY zyn afkomstig van ALLARD AAGTE MUYS, by de vierhonderd jaaren geleeden jonger zoone uit den huize der Heeren van *Heemsteede;* en de zoonen van den zelven ALLARD hebben van de Hof-stede *Holy* by *Schiedam*, die hunnen vader ten erfdeele gegeeven was, aangenomen den naam van MUYS VAN HOLY. ALLARD liet na een zoon DIRK MUYS VAN HOLY. DIRK heeft nagelaaten HUGO MUYS VAN HOLY, GERRIT HUGENS HOLY en JACOB HUGENS HOLY. HUGO, oudste zoon van DIRK MUYS VAN HOLY, heeft nagelaaten MUYS HUGENS HOLY, dewelke naliet twee dochters, GEERTRUYD MUYS HUGENS dochter, en CATHARINA MUYS, Superieure of Abdisse in het Sticht van *Koninksveld* by *Delft.* GERRIT, tweede zoon van den voorn. HUGO MUYS VAN HOLY, is gestorven zonder kinderen; en zyn jonger broeder JACOB HUGENS HOLY heeft nagelaaten een zoon WARBOUD MUYS VAN HOLY. Die was de vader van JACOB MUYS VAN HOLY. Deeze heeft nagelaaten Mr. JACOB HOLY, en ANTONY MUYS VAN HOLY. Mr. JACOB was de laatste van de MUYSEN VAN HOLY, die ik vinde dat met de Hof-stede *Holy* verlyt is geweest. Dit geschiedde in den jaare 1482. Hy sturf zonder kinderen. ANTONY, deszelfs broeder, en zoon van JACOB MUYS VAN HOLY, was Burgermeester tot *Schiedam*, en heeft by zyne huisvrouw SOPHIA VAN DER MEULEN nagelaaten JACOB, en WILLEM MUYS VAN HOLY. Die uit een van deeze twee gebroeders, 't zy WILLEM, of JACOB, by mannelyk oir niet is afgesprooten, zoude den naam van MUYS VAN HOLY niet mogen voeren. Dezelve JACOB, zoon van ANTONY MUYS VAN HOLY en van SOPHIA VAN DER MEULEN, was Burgermeester tot *Schiedam*, en liet by zyne huisvrouwe CATHARINA VAN PUTTEN na ANTONY, PIETER, SOPHIA, ALYD, CORNELIA, en MARIA MUYS VAN HOLY. ALYD trouwde met PIETER DE BEVERE, Burgermeester van *Dordrecht.* PIETER MUYS VAN HOLY, haare broeder, hadde te wyve ERMGARDT VAN ALBLAS, en is de eerste geweest van de MUYSEN VAN HOLY, die tot *Dordrecht* in de Regering is gekomen. Hy stierf Anno 1569. Maar WILLEM MUYS VAN HOLY, tweede zoon van ANTONY MUYS VAN HOLY en van SOPHIA VAN DER MEULEN, heeft by zyne huisvrouwe BARTA VINK nagelaaten ANTONY MUYS VAN HOLY, Burgermeester van *Schiedam*, en GYSBERT MUYS VAN HOLY. GYSBERT trouwde met AGATHA SASBOUT. ANTONY, zoon van WILLEM MUYS VAN HOLY en van BARTA VINK, hadde

te echt MARIA ALLARD, daar hy by naliet ALYD, ANNA, WILLEM, ALLARD, CATHARINA, en BAARTE MUYS VAN HOLY. De voorn. ALLARD MUYS VAN HOLY hadde te wyve WYNTJE VAN HOOGEVEEN, MELISdochter. Zij maakte hem vader van drie kinderen, MARIA, WILLEM, en LIDEWY MUYS VAN HOLY. Welke LIDEWY MUYS VAN HOLY getrouwt is geweest met DIDERIK VAN MELISSANT, Heere van *Melissant.* ALYD, mede een dochter van ANTHONY MUYS VAN HOLY en van MARIA ALLARD, is de huisvrouw geweest van ARENT VAN SMALEVELT, in zyn leven Burgermeester van *Schiedam;* dewelke te samen naargelaaten hebben eene dochter ANNA VAN SMALEVELT, getrouwt met PIETER VAN DER BURG, PIETERZOON, Burgermeester van *Schiedam;* uit welk huwelijk onder andere kinderen nagebleven is een dochter MARIA VAN DER BURG, in der tyd huisvrouw van DIRK PANSER, CLAASZOON. Zy was de moeder van CORNELIA PANSER, die getrouwt is geweest met ANDREAS RAMP, en by dezelve gewonnen heeft vier zoonen en drie dochters, te weeten, Jonker PIETER, FREDERIK, DIRK, EGBERT, en Jonkvrouwen WILLEMINA, ANNA, en HESTER RAMP. Welke ANNA RAMP, althans weduwe van DIRK HEERMANS, Heere van *Zuidwyk*, by den zelve heeft geprocreëert de kinderen die nog tegenwoordig in 't leeven zyn. WILLEM MUYS VAN HOLY, volle broeder van voorsz. ALLARD en ALYD, en zulks mede een zoon van ANTONY MUYS VAN HOLY en van MARIA ALLARD, was Raad en Procureur Generaal van den Hove van *Holland*, en heeft by zyne huisvrouwe MARIA VAN RENOY, dochter van GERARD VAN RENOY, Heere van *Spyk*, eerste Rekenmeester van *Holland*, geteelt drie zoonen en een dochter, te weeten, GERARD, ALLARD, NICOLAAS, en LIDEWY MUYS VAN HOLY. Wat ouderdom NICOLAAS heeft bereikt is my niet gebleeken, noch ook of hy kinderen naargelaaten heeft. Maar LIDEWY MUYS VAN HOLY trouwde met JACOB PAATS, CORNELISZOON, tot *Leyden.* Zij baarde hem een zoon WILLEM PAATS, in der tyd Burgermeester derzelve stad. Wiens dochter MARIA PAATS uit zyn eerste huwelyk verwekt, de huisvrouwe is geweest van den Griffier RUYSCH: de kinderen van het tweede bedde waren CORNELIS, JACOB, en ALIDA PAATS. ALIDA trouwde met den Burgermeester VAN LEEUWEN van *Leiden.* CORNELIS was Hoofdballiu der stad *Leiden;* en JACOB, die noch tegenwoordig leeft, is aldaar Secretaris. GERARD MUYS VAN HOLY, mede een zoon van WILLEM MUYS VAN HOLY en van MARIA VAN RENOY, was Pensionaris van *Schiedam*, en is getrouwt geweest met LIDEWY PANSER. Deeze hebben naargelaaten NICOLAAS, CORNELIA, ANTONY, en JACOB MUYS VAN HOLY. JACOB is tot *Amsterdam*, alwaar hy den meesten tyd zyns levens hadde gewoond, in den ouderdom van omtrent 78 jaaren gestorven, en op den 11 Maart 1677 begraaven. Hem overleefde eene dochter, LIDIA MUYS VAN HOLY, dewelke, getrouwt aan CHRISTIAAN WITTEWRONGEL, Predicant in *den Briel*, aldaar gestorven is zonder kinderen. ANTONY MUYS VAN HOLY, mede een zoon van GERARD MUYS VAN HOLY en van LIDEWY PANSER, heeft naargelaaten een zoon GERRIT MUYS VAN HOLY, en een dochter LIDIA MUYS VAN HOLY. Deselve GERRIT MUYS VAN HOLY is vader geweest van drie dochters, van welke noch twee in 't leven zyn. Zyne zuster LIDIA MUYS VAN HOLY, mede tegenwoordig noch in levenden lyve, en weduwe van JOHAN VAN DER BURGT, heeft by den zelve gewonnen twee zoonen, beide noch in 't leven, den eenen M^{r}. JOHAN VAN DER BURGT, adv^{t}. in *den Haag*, en den anderen ANTONY VAN DER BURGT, Predicant tot *Emmenes.* CORNELIA MUYS VAN HOLY, mede een dochter van GERARD MUYS VAN HOLY en van LIDEWY PANSER, is getrouwt geweest met REINIER SCHERP, en over de 82 jaaren oud tot *Schiedam* gestorven; alwaarze op den 21sten Augusti 1679 begraaven is, nalaatende twee dochters LIDIA en MACHTELT SCHERP, waar van de laatste ongehuwt gestorven, en de eerstgenoemde, insgelyks ongehuwt, noch in levenden lyve is. NICOLAAS, mede een zoon van GERARD MUYS VAN HOLY en van LIDEWY PANSER, heeft te echt gehad MARIA NIEUWLAND, dochter van BRUIN NIEUWLAND, ARENDSZOON, Burgermeester van *Schiedam.* Deeze hebben nagelaaten GERRIT en WILLEM MUYS VAN HOLY, nevens verscheide andere kinderen, alle tot *Schiedam* geboren, doch op de twee eerstgemelde na, ongetrouwt gestorven. GERRIT, zoon van NICOLAAS MUYS VAN HOLY en van MARIA NIEUWLAND, heeft den meesten tyt van zyn leven gewoont binnen *Amsterdam*, alwaar hy getrouwt geweest, doch zonder kinderen overleeden, en op den 26sten April 1674 begraaven is. De voorn. WILLEM MUYS VAN HOLY, mede een zoon van NICOLAAS MUYS VAN HOLY en van MARIA NIEUWLAND, hebbende van zyne eerste jeugt tot den ouderdom van over de 75 jaaren insgelyks binnen *Amsterdam* gewoont, is aldaar in den Heere gerust, en op den 8sten September 1698 in de oude kerk begraaven. Hy liet by zyne huisvrouwe AAGJE KETELAAR na een zoon, en een dochter, te weeten, NICOLAAS MUYS VAN HOLY, en METTINA MUYS VAN HOLY."

Wie kan deze genealogie voortzetten en mij o. a. zeggen: 1°. met wie NICOLAAS MUYS VAN HOLY, geboren in 1653 of 1654, is gehuwd geweest; 2°. wien METTINA MUYS VAN HOLY tot echtgenoot had, en wie hunne kinderen waren. M. R. Mz.

Ongedrukte stukken betreffende Mr. N. Muys van Holy. De hoogst belangrijke verza-

meling van pamfletten, zeldzame stukken, enz. van de *Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam*, bevat o. a. eene reeks van geschriften van, voor, over en tegen Mr. NICOLAAS MUYS VAN HOLY, uit de jaren 1687—1710, waaronder eenige in HS. Enkele schijnen mij toe van de hand van den genoemden, in de gevangenis overleden regtsgeleerde zelven te zijn. Terwijl ik mij voorstel om later uitvoerig op de vraag N°. 330 (zie bl. 204 van dit deel van DE NAVORSCHER) te antwoorden (*), mogen hier onderwijl voorloopig als *Aanteekening* volgen eenige stukken, die, voor zoo veel ik weet, nog niet in druk verschenen zijn.

I. »*Copie.*"

»*Aanden Edelen Agtbaren Geregte der Stad Amsteldam.*"

»Geeven met de uyterste droevheid te kennen de Huysvrouw, mitsgaaders de Moeder, Kindren, Swaager, Suster, en verdere bloedverwanten en nabestaande van Mr. NICOLAAS MUIJS VAN HOLY, alle burgers en inwoonders deeser stede, dat deselve Mr. NIC. MUIJS advocaat en meedeburger alhier, over of ter occasie van zeekere regtsaake, weegens een somme gelds, die de Luytherse kerk en armen, als Ervgenaamen van JAN GEERKENS toebehoorde, eerst mondeling by oopenbaare pleydoje, en daarna by gedrukte, en opentlyk verkofte Laster-schrivten, op een haatelyke wyse ten toon gesteld zijnde de voorn. Advt. MUYS VAN HOLY op 28 Septr. des Jaars 1706, by Request aan deese Ed. Agtb. Geregte over deselve desordres heeft geklaagt, hebbende tot grondiger kennisse van zaaken aan het zelve Request geannexeerd, Copie van 5 brieven, waar van de 3 Eerste aan Diaconen, Kerk- en Weesmeesters van de Lutherse gemeente alhier, gedateerd 16 Juny, 10 en 28 July; de Vierde aan hunne Secretaris Mr. JOAN VAN DEN BROEK in dato 21 December, alle des Jaars 1705: met de noodige en autentique bijlaagen daar agter; en de Vijfde van 26 Juny 1706: aan Mr. JACOB DE LA BASSECOUR Pensionaris deeser stad, dat egter het inleveren van het voorn. Request geen ander succes heeft gehad, dan alleen, dat de voorn. Advt. MUYS ter Schouten Rolle gedagvaard, en aldaar na mondelinge eys van de Heer Borgermr. GERBRAND PAUCRAS MICHIELS doemaals Hoofd-Officier deeser stad, in vage, of generaale termen gedaan op den 14 Decr. desselven Jaars 1706: door Heeren Scheepenen is gecondemneerd in een geld-boete van *f* 2000 ter zaake zoo het selve vonnis zegt, dat hy Gedaagde overtreeden had, de placcaaten en willekeuren, op het stuk van Pasquillen en faam roovende geschrivten, geëmaneerd, gelijk het gedagte vonnis daar op teegen den Gecondemmeerde ter executie gelegt, en ook naderhand, op den 22 July des volgende Jaars 1707, by het meerder getal van Scheepenen, in cas van reauditie is geconfirmeerd, alles niet teegenstaande de Redenen, door den voorn. Advt. MUYS VAN HOLY, tot zyne defentie bygebragt, principaalyk hier in bestaande; dat hy niet en hadde gepecceert, want dat hy teegens publicque lasteringen en atroce injurien zyn eer hadde voorgestaan, en dat het voorsz. Request, zoo wel als desselvs bylaagen, niet anders inhielden, dan waaragtelyk gepasseerde zaaken, aan welkers kennisse niet alleen de Kerk en Armen, maar ook de Justitie, en het gemeene best, ja zelvs alle ingezetene, tot elks narigt en precautie, geleegen was; Hebbende de voorn. Advt. MUYS VAN HOLY by oopenbaare pleydooje, ten aanhooren van een groot getal mensen, gepresenteerd, dat by aldien zyne stellingen en bewijsen, ten opsigte van het gefraudeerde kerk- en armengeld, niet zoo klaar als den dag, en de persoonen by hem, als delinquanten aangeweesen, onschuldig wierden bevonden, Hy alsdan zig de straffe des doods gewillig onderwierp; zoo als dit alles breeder is te zien, by de schrivtelyke verantwoording, door denzelve Advt. MUYS VAN HOLY op den 14den July 1707, aan deesen Ed. Agtb. Geregte, ter ordinari pleytrolle mondeling voorgedraagen, en de gedrukte Copie ten deesen annex: Dat egter de voorn. MUYS VAN HOLY, in de voorverhaalde geldboete van *f* 2000 zynde gecondemneerd, de gezeide 2 vonnissen, met het gemelte Request en bylaagen, of stukken, door hem, als lidmaat van de Gemeente, zyn ter hand gesteld aan de Gereformeerde neederduytse Kerkenraad deser stad, met schrivtelyk versoek, om deselve stukken en bylaagen, mitsgaders de vonnissen daar op geveld, naauwkeuriglyk te willen doorsien, en ook verders over doen zig te laaten informeeren, op dat, zoo wanneer hy bevonden wierd ooyt in zyn leeven iemand verhoont of gelasterd te hebben, volgens Kerk-ordre teegens hem mogt werden geprocedeerd, Edog van welgemelte Kerkenraad, hoewel het voorsz. gecondemneerd Request en bylaage, een formeele beschuldiging inhielden, over capitaale feyten, ten lasten van voornaame persoonen, mitsgaaders van haare bediendens of complicen, nogtans het bekende kerklyk gebruyk ter zyde stellende, na rype deliberatie, en expresse bezendingen daar over uijt het midden van haare vergaadering, aan het huijs van den voorn. Advocaat MUYS gedaan, denzelven hebben blyven erkennen voor Litmaat van haare gemeente, en zulks voor een man, tot wiens

(*) Zou ik inmiddels van den vrager, T—n, door tusschenkomst van het *Bestuur* mogen vernemen, of de schrijver der door hem medegedeelde inscriptie zich inderdaad JACOB, dan wel JOAN of JAN VAN GAVEREN noemt.

lasten hen nog niets was bekend. Dat daarop wijders is gebeurd, dat de Heeren Scheepenen van het laast verleedene Jaar 1708, Jaar en dag na het voorverhaalde Tweede vonnis den voorn. Mr. N. MUYS VAN HOLY, nog al verder by een aparate, of gesepareerde instantie, op een eys van arbitraire correctie, door den gemelte Heer Hooft-Officier, almeede over het voorsz. Request en bylaagen, in generaale termen gedaan, op den 8sten Septr. des voorsz. Jaars 1708, voor de Derde maal, of op 't nieuw hebben gecondemneerd, om ook God en de Justitie om vergiffenis te bidden, weegens de aanstootelyke, impertinente, injurieuse, lasterlyke, kwaadaardige, en seditieuse expressien, vervat in het request, mitsgaaders de bylaagen den 28sten Septr. 1706, door hem aan de Hrn. Scheepenen gepresenteert; Dat de voorn. Mr. NIC. MUYS daarop heeft gesustineerd, het gedagte naader vonnis nog al minder, dan de geëxecuteerde Geld-boete te kunnen voldoen, gemerkt God en de Justitie om vergiffenisse te bidden, over een afgeperste defentie, teegens lasteringen, een vertoog van waarheeden, aan welke de Justitie en het gemeene best, beneffens de Kerk en Armen geleegen was, zyns oordeels, van een eerlyk man niet konde gevergt werden. Gelyk dan ook hen Supplianten word berigt, dat er zeederd het jaar 1707, wanneer de voorsz. zaak van het Lutherse Kerk- en Armengeld, zelv by dingtaalen en publique klagten ter vierschaar, met de eygenste stellingen, en ten lasten van deselve persoonen heeft begonnen te.... (*) en al dien tyd, tot heeden toe, niemant voor den dag gekomen is, die metter daad heeft getoond; die geschriften, niet teegenstaande deselve gedrukt, publicq verkogt en dienvolgens weereldkundig waaren te konnen weederleggen. Dat de meergenoemde Advt. MUYS, het opvolgen van de voorsz. arbitraire correctie, dan als strydig teegens zyn gemoed declineerende, vervolgens, 3 daagen na de laastgemelde Derde Condemnatie, is gebeurd, dat deselven Advt. MUYS hier ter steede, op den middag over den Dam zyns weegs gaande, zonder iemant te misdoen, door 3 Onder-Schouten, en 9 Dienaars van de Justitie oopentlyk van den Dam geligt, en terstond in hegtenis is gebragt op het stadhuijs, zynde aldaar nagt en dag door 2 dienaars van de Justitie bewaakt, en buyten acces gehouden, tot der tyd toe, dat sy Supplianten met Extreeme verbaastheid en smerten hebben verstaan, dat op de gemelte apprehentie was gevolgt, een confinement van 25 Jaaren op een secrete plaats buijten acces; dat sy Supplianten dan al verder zyn berigt, dat de meergen. Mr. N. MUYS VAN HOLY na een detentie van over de 6 weeken, tussen de 24 en 25 October des verleedene jaars 1708 omtrent 2 uuren na middernagt, door 3 Onder-Schouten geadsisteerd met dienaars, uyt het Stadhuys was gebragt in het secreet Tugthuijs alhier, daar hy als nog naauw en striktelyk blyvt opgeslooten, zonder met iemant, t zy mondeling of door brieven te mogen spreeken; Dat daarmeede de Cours van Justitie, dewelke, onder welneemen, voor een ieder moet oopenstaan, ten opsigt van den geconfineerden dan gestremt, en hem benoomen werd de magt om zijne zaak, weegens de voorsz. Geld-boete van *f* 2000, en daarop gevolgde vonnis van arbitraire correctie, en om God en de Justitie om vergiffenis te moeten bidden, ofte wat verder daar aan dependent soude moogen syn, elders te konnen betrekken en vervolgen; Dat zy Suppl. veele devooren en sollicitatien hebben gedaan, omme den Geconfineerden alleen te moogen spreken, de Heeren Scheepenen op hetselve versoek niet hebben gelieven te disponeeren, voor en aleer de kosten geduerende de booven verhaalde detentie, op het stadhuys gevallen, zouden zyn voldaan; Dat daar op zy eerste Suppliante, in hoop en verwagting, om na voldoening van deselve kosten het versogte acces tot haren man te sullen verkrijgen, zy om die reden, mitsgaders uyt vrees dat by wijgering van geeijste (*sic*) voldoening, de voorn. haare man hard ofte straff mogte werden gehandeld, de gemelde onkosten, ter somma van *f* 577:9 st. heeft betaald; dat zulx gedaan zijnde, zy Eerste Suppl. slegts 2 of 3 reijsen de voorn. haaren man heeft moogen spreeken, en dat niet anders dan ten overstaan van een Substitut Schout; Dat sy gesaamentlijke Suppl. hadden verhoopt, dat de gemelte rigeuren en ongenaden, door den tyd zoude zyn verzagt, ofte geeijndigt, maar dat inteegendeel daarop is gevolgt, dat selvs sy Eerste Suppl. en haare kinderen niet alleen in 5 maanden tyds de voorn. haaren man en vaader niet hebbe moogen zien; maar ook zelvs, dat het haar Eerste Suppl. nu al voor eenige maanden is verbooden, meer dan eenmaal 's weeks, na haar mans gezondheid te laaten vraagen, of hem iets tot verversing te moogen toezenden, zulx dat den voorn. Mr. N. MUYS VAN HOLY reets den ouderdom van 55 jaaren zynde gepasseerd, en bovendien zeer onderheevig aan het graveel, in plaatse van zyn eygen brood te moogen eeten, zig behelpen moet met de voeragie van de snoodste Gaauwdieven en tugtelingen, bestaande, zoo zy Suppl. werden geinformeerd, in paardeboonen, erweten, weeklyx agtmaal karnemelk met roggebroodbrokken en diergelyke, en dan eens 's weeks nam. des sondags, gesouten ossen off koejenvlees, met zeer dun en schraal bier, tot de gemelte spijs; Dat het wel waar is, dat het haar eerste Suppliante, 2 à 3 maan-

(*) Hier is een gedeelte van den rand des papiers afgescheurd.

den geleeden, van ter zyden in de mond is gegeeven, om met de Regenten van het Tugthuijs over spys en drank te moogen accordeeren; Edoch dat het ondertussen meede waar is, dat andere, die d' eene als Land-verrader, en d' andere over het schryven van een Godslasterend boek, in het gemelt Secreet-Tugthuys hebben geseeten, niet alleen het besoek van hunne vrouwen, maar ook zelvs de vryheid hebben gehad, om haar eygen spys en drank van huys te doen koomen, gelyk dan ook zij eerste Suppl. zoodaanig accoord niet kon ingaan, buyten goedvinden van den voorn. haaren man, dewelke zelve niet accordeerende, zoo kon zy Suppl. daaruijt niet anders besluijten, dan een van beijden, of dat deselve haaren Man, zittende buyten acces, en alzoo onmagtig om te koomen klaagen, uyt voorafgegaane handelingen, zig van een toekoomend onthaal wynig beloovt, of dat hy zoodanig een accoort apprehendeert als een zaak, die pretenselyk mogt werden geduijt voor homologatie, of goedkeuring van een sententie, die hy tot heeden toe niet heeft moogen zien, en by welke hy zig zelve ten uytersten vind beswaard. Dat over zulx sy Suppl., tot haar onuytdruklyk leetweesen, moeten aansien, dat de voorn. haare man, zoon, vaader, broeder, en nabestaande, die niet alleen de Kerk en de Armen, met de uijterste getrouheid voorgestaan, maar ook boovendien aan veele andere groote en klyne, ja zelv aan Stad en Staat in verscheyde zeer gewigtige zaaken, considerabele dienste heeft gedaan, teegenwoordig in de voorgem. zyne geboortestad, zonder hulpe of handryking, ja zonder teegens zyn vrouw, moeder, kinderen, zuster, swaager of andere vrinden zyn hart te moogen uytklaagen op soo een miserabele wyse, als een Godvergeetenste booswigt, en vagebond, En dat selvs terwyl de Gereformeerde Kerkenraad, hem als Litmaat van haare Gemeente erkend, in de gevangenis, van verdriet en ongemak werd geconsumeert, zonder de voorverhaalde zyne regtsaak voor hooger Ressort te kunnen betrekken, en instrueeren; Dat sy gesaamentlyke Suppl. veel respect hebben voor de Justitie, maar aan de andere kant, dat zy het regt van de voorn. haaren Man, zoon, vaader, broeder en nabestaande, neevens de Eere en het welvaaren zoo van hem als van de eerste Suppliante en haare kinderen, nogte van haare familie wel konnen abandonneeren, Dat zy oversulx by continuatie, van de gemelte zoo harde en rigoureuse handelingen, tot soulaas van den voorn. Mr. N. MUYS VAN HOLY zoodaanige middelen zouden moeten gebruijken, als volgens de wetten deeser landen zyn geoorloft, en dewyl zulx niet volkoomentlyk kon geschieden, zonder oopen te leggen de grond en geleegentheid der zaake, waar op alle onheylen zyn gevolgt, en ook op te haalen de reedenen, waarom haar Eerste Suppl. Man sustineerd, tot voorstand van den braven, den pligt van een eerlyk man betragt, mitsgaaders God gehoorsaamt, en volgens bevel van syn H. Woord te hebben geijverd, zoo keeren zy Suppl. zig nader en nogmaals tot U. Agtb. met ootmoedig versoek, dat hen alle te zaamen tot den voorn. Mr. N. MUYS VAN HOLY acces mag werden verleend, om denzelve vry en ongehinderd, buyten byzyn van andere te moogen spreeken; ook wyders dat aan haar Eerste Suppl. thaarer reedelyke kosten mag werden gegeeven copie autenticq van de sententie en de confessie, waar uyt blyken kon, over welke geconfesseerde en swaare delicten haar meergen. Man, in maniere als vooren, en sulx erger als een Landverrader en Godslasteraar werd gehandeld. En voorts dat zy eerste Suppl. mag werden toegelaaten, om denselven haare man zoo lang of kort als het noodig zal zyn van eyge spys en drank te moogen versorgen."

»'t Welk doende etc."

»*Amsteldam*, 21 Juny 1709."

(De handteekeningen ontbreken).

II. *Grafschrift ter eeren van den zeer voortreffelijken Man* Mr. NICOLAAS MUIJS VAN HOLIJ.

Hier rust het Lyk van MUIJS, die weergaloozen Held
Die 't recht van kerk en weez hiel staande, in spijt van Schurken,
En daar voor jaeren lang door onbesneden Turken.
Veel harder als een Slaef in 't Tuchthuis wiert geknelt,
En mits de Czaar door 's mans verstant en deugd bekoort,
Met ernst, en zachtheid, voor zyn vryheit, komt te spreken,
Is hij, van dat gediert', om dat hij nooit zou' wreken
Hun snood' bedryf, zo schelmsch, als SOCRATES, vermoort.

III. »*Schoon* MUYS VAN HOLY *leide in 't rasphuis t leven af,*
Zoo zou 't geen schelmstuk zyn al stond dit op zyn graf.
Hier legt hy, die het recht der armen heeft verdedigt,
Zódanig, dat hy heeft zich zelfs daer door beledigt.
God weet of hy te recht of onrecht is gestraft;
Dit 's zeker, dat 's mans Lot aan yder mensch verschaft
Een baeke, om, als hy 't recht vertreden ziet in staeten,
't Zich niet te kreunen: maer aen God de wraek te laeten.
Indien hy niet zo sterk had op zyn Eysch gestaen,
Hy had zo bitt'ren post niet hoeven te ondergaen.
Nu rust hy, en verwacht 't geen hy niet mogt erlangen;
Zyn eigen hartenwensch: *Het uiterst' Recht te ontfangen.*"

Uit de beide hier medegedeelde zoogenaamde grafschriften blijkt, dat N. MUYS VAN HOLY in de gevangenis is gestorven; maar wanneer? In Mei 1710 was hij nog in leven. En waarop zinspelen de 5de en 8ste regel van het eerste grafschrift? M. R. Mz.

VRAGEN.

416. — *Zinnebeeldige penningen.* Men vraagt bij welke gelegenheid de volgende penningen geslagen zijn en wat hunne beteekenis is:

1. Een op zijn spits staand gelauwerd zwaard en daarachter in het verschiet eene stad, met het bijschrift: *Mansuesco.* Keerzijde: een boomtronk met jonge uitspruitende loten, met het bijschrift: *reviresco.*
2. Een altaar waarop een hart, daarnaast spade en zeis, met het bijschrift: *ora et labora.* Keerzijde: Eene mand met vruchten die door eene hand uit de wolken wordt neêrgelaten en verder bijwerk, met het bijschrift: *Deus aderit sine mora.* De stempelsnijder is J. H. en van een dergelijken grooteren J. E. of B.

C. G. B.

417. — *Portretten der Gouverneurs van Maastricht.* De Hoogleeraar BACHIENE vermeldt in zijne: *Vaderlandsche geographie of nieuwe tegenwoordige staat en hedendaagsche historie der Nederlanden* 5de deel, bl. 871 dat te *Maastricht* in het oude gebouw, waarin tot dien tijd gehuisvest waren de gouverneurs der vesting in Staatsche dienst, gevonden werd eene reeks van geschilderde portretten, die gouverneurs in levensgrootte voorstellende; alleen ontbrak daaraan dat van den gouverneur FARJAUX, die de stad en vesting in 1673 tegen de Franschen verdedigde. Volgens den zooevengenoemden schrijver, zouden die portretten bij de vernieuwing van dat gebouw in een der vertrekken worden overgebragt.

De lijst der »Staatsche gouverneurs" van *Maastricht* naar denzelfden auteur volgen hieronder naar tijdsorde:

1577. NICOLAAS SALMIER Vrijheer van *Melroë.*
1579. FRANÇOIS DE LA NOUE, die echter zijn gouvernement niet heeft kunnen aanvaarden.
1579. MELCHIOR Baron VAN SCHWARTSENBERG VAN HEERLE.
Na de Verovering in 1579 tot 1632 was de stad Spaansch.
1632. FREDERIK MAURITS DE LA TOUR, Hertog van *Bouillon*, van moeders zijde kleinzoon van WILLEM I prins van *Oranje.*
1641. GEORGE EVERARD, prins van SOLMS.
1648. FREDERIK MAGNUS, Rijngraaf van SALM.
1671. FARJAUX, Baron de *Maulde.*
Van 1673 tot aan den vrede van *Nijmegen*, Fransche gouverneurs.
1679. GEORGE FREDERIK, Graaf VAN WALDEK.
1694. JOHAN ADOLF, Hertog VAN HOLSTEIN PLOËN.
1713. DANIEL WOLFGANG, Baron DOPH.
1718. Graaf VAN TILLY.
1724. Prins WILLEM VAN HESSEL-CASSEL.
1748. Fransche gouverneur.
1748. HOBBE Baron VAN AYLVA.
1772. KAREL CHRISTIAAN, prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Thans zijn deze portretten echter in het bedoelde gouvernementsgebouw niet meer te vinden, en nasporingen hebben tot nu toe tot de ontdekking hunner tegenwoordige bewaarplaats niet geleid.

Zou een der Maastrichtsche »Navorschers" aangaande de verplaatsing of het lot dier belangrijke schilderstukken eenige inlichting kunnen geven?

418. — *Maurits Willemsz.* Met MAURITS WILLEMSZ. kan wel niemand anders bedoeld worden dan MAURITS WILLEMSZOON. Maar wie is deze? Prins MAURITS, de zoon des grooten Zwijgers? Om dit aan te nemen, zouden er gronden moeten aangewezen worden, die mij ontbreken. En echter komt het mij zeer waarschijnlijk voor, dat het spreekwoord: *Gelijk op Maurits Willemsz* op niemand anders dan op den bedoelden Prins MAURITS ziet. Zijn daarvoor gronden aan te wijzen? Het spreekwoord komt voor in het belangrijke Handschrift van wijlen den Heer J. SCHOUTEN te *Dordrecht*: *Verschijden Spreekwysen en deszelfs oorspronck*, in mijn *Spreekwoordenboek* op de *lijst der werken over Nederlandsche spreekwoorden* onder n°. 36 opgenomen. Het genoemde spreekwoord is van de 491 däár verklaard wordende spreekwoorden n°. 2. Weet men mij ook aan te wijzen, wie thans in 't bezit van dat Handschrift is?

P. J. HARREBOMÉE.

419. — *Modde van Gompen of Matje van Kampen.* Op het woord *gomp* wijst BILDERDIJK, in zijne *Verkl. Geslachtlijst*, van MODDE VAN GOMPEN op MATJEN VAN KAMPEN. Maar daar ik die dame onder geenen der beide namen ken, zou ik gaarne vernemen, wie zij is, en wat zij verrigtte, dat aanleiding gaf tot het spreekwoord: *Het is eene Modde van Gompen*, voorkomende in TUINMANS *Nederduitsche Spreekwoorden*, I bl. 82 en 217 en II. bl. 56. In zijne *Fakkel der Nederd. taale* zegt TUINMAN, op bl. 237: »MODDE VAN GOMPEN is de eigen zuster van *smoddemuil* en *morssebel*, die alle de netste niet en zyn. Haar moeder is *modder.* Zoude haar Vaderland *Gompen* wel ergens in 't onbekende Zuidland liggen? Men kan er de verkens na vragen." BILDERDIJK zegt t. a. p. »De belachlijke scheldnaam van MODDE VAN GOMPEN is de Vlaamsche uitspraak van MATJEN VAN KAMPEN uit het oude vertelsel, een soort van Vrouwlijke *Margites*, waarmeê de beschaafder Vlamingen de Overijsselsche en ook de Hollandsche botheid en plompheid (zoo 't heeten moest) afschilderden."

P. J. HARREBOMÉE.

420. — *Hennebert en de gebroeders* (?) *van Ham.* „Een der voornaamsten van hen die de Watergeuzen stijfden, was Juffr. MARIA VAN HAM, weduwe van H. WIERIX VAN HAM, die daarna hertrouwd was met GUILLAUME DE RAED te *Antwerpen.* Deze zond een der treffelijkste schepen tot hulp aan den Graaf VAN DER MARK, onder bestiering van haren neef JAQUES HENNEBERT, die daarover namaals met een vaendel werd vereerd. Doch zijne uitreeders vertrokken in ballingschap uit vrees van gemeld te worden, daar door het schielijk gerucht van 't innemen van *den Briel*, ieder die zich hiermede had bemoeid, in groote angst was. Want deze hadden hunne eigen set-schippers die tolvrij waren, daaronder ook HENNEBERT was. Deze nadat ALBA de Engelsche schepen had doen beslaan, maakte met veel anderen een Admiraalschap, die den Spaanschen geen kleine afbreuk deden, en ook den eersten naam van Watergeuzen kregen. En daar de Prins hunne dapperheid verstond, gaf hij hun op zijn naam bestellingen; en omdat de hoop dagelijks aanwies, verzoende ALVA zich met de koningin, die toen streng gebood dat des Prinsen schepen in allerijl uit hare havens moesten vertrekken, zonder dat men voorraad of onderstand mocht koopen, waardoor zij van den nood eene deugd makende, zich in naauwer maatschappij verbonden, en nu werd Graaf VAN DER MARK in plaats van HENNEBERT, om meerder aanzienswille, van den Prins, tot opperhoofd verkozen." —

Dit las ik in D. P. PERS, *De Verwarde Adelaar en ontstelde leeuw waarin de springader der Beroerten van* 1300—1584, *te Amsterdam bij* DIRK PIETERSZ. PERS, *Boekverkooper op 't Water*, 1647. Ik vond hiervan niets bij VAN GRONINGEN opgegeven.

Zou ook H. WIERIX VAN HAM bovengenoemd, een broeder kunnen zijn van den Gelderschen Overste MEINARD VAN HAM? die in Lentemaand 1533 eenig volk verzamelde tusschen *Amersfoort* en *Utrecht*, voor Jonkheer BALTHAZAR VAN EZENS, een Oost-

Friesch Edelman. Met deze menigte (3000) trok de Edelman naar Oost-Friesland, tegen ENNO Graaf van Oost-Friesland, met wien deze Edelman door CHRISTIAAN II Koning van Denemarken in 1531 was verzoend, doch nu weder in twist was. Na eenige voordeelen op ENNO behaald te hebben werd in de Lente van 1534 een verdrag gemaakt. In Bloeimaand 1536 legerde MEINARD VAN HAM zich te *Appingadam*, en dreigde in Holland te zullen vallen, maar den 12 van Herfstmaand werd *Appingadam* bij verdrag aan den Stadhouder van Friesland overgegeven, en MEINARD werd Krijgsgevangen, en werd vervoerd naar *Vilvoorde* in Brabant, alwaar hij een geruimen tijd in hechtenis bleef, eer hij zijne vrijheid weder kreeg.

T.

421. — *Stadhuiswoorden.* Waarin moet de oorzaak gezocht worden van het veelvuldig bezigen van Fransche uitdrukkingen in Hollandsche generaliteitsstaatstukken uit vroegere eeuwen, vooral uit het tijdperk vallende tusschen de jaren 1590 en 1700? Houdt men het Hollandsch, dat toen evenmin arm aan woorden was als nu, niet geschikt, om er de kern van plakkaten, privilegiën, octrooijen, ordonnanciën en resolutiën in uitterdrukken? Wie antwoordt mij hierop?

F. F. C. STEINMETZ.

422. — *Tooverformulieren. In N⁰. 3. der losse Volksblaadjes over Vaderlandsche Geschiedenis door Dr.* H. J. BROERS. *Het beleg van Groningen in* 1672 staat: De Bisschop van *Munster*, CHRISTOFFEL BERNARD VAN GALEN, de zoon van een moordenaar, in den kerker geboren, en door moord en verraad zich meester gemaakt hebbende van den bisschoppelijken zetel, liet tooverformulieren in de bommen stoppen. Onder anderen vond men op een koperen plaatje een zulker bezweringen, daar niemand den zin van begrijpen kon:

Pater et Prici
pium sapiencia
filius un spirit
us et sancti et sira
nus mto? bedcmc
einus de dcdoe
opehoprtgkhnap
Amen.

Kan iemand der HH. Navorschers mij de beteekenis van dit formulier opgeven, en kent iemand nog meer van zulke formulieren?

T.

423. — *De Grondlegging der Ned. vrijheid herdacht.* Kan iemand mij ook melden hoe het 100 en 200 jarig herinneringsfeest van de *Grondlegging der Ned. Vrijheid door de Watergeuzen op* 1 *April* 1572 te *Brielle* gevierd is? — zeker zal er alleen maar feest geweest zijn op het 100 en 200 jarige, maar op geen 50, 150 of 250 jarig feest; van het 250 jarig feest (dit was in 1822) zouden velen misschien zich nog iets kunnen herinneren.

Welke beschrijvingen en verzen zijn er bij die gelegenheden uitgekomen en waar zijn die feesten beschreven?

Dit zijn een paar vragen, in welker beantwoording ik veel belang stel, en deze zoude ik gaarne naauwkeurig en in bijzonderheden beantwoord zien, daar ik hiervan weinig weet, en mij alleen een paar stukjes van 1772 bekend zijn.

T.

[Behoort het werk door V. D. N. op bl. 233 genoemd tot die, welke aan T. bekend zijn?]

424. — *Geslacht Bodegem.* In de familie-aanteekeningen van het geslacht VAN BODEGEM, leest men „JACOB GOVERTSZ. werd door SIGISMUNDUS R. Koning genobiliteerd, volgens brieven van nobilitatie in dato 15 Nov. 1516. Hij wordt in dezelven genoemd JACOB GOVERTS van *Antwerpen*, en vereerd met den tijtel van VAN BODEGEM en adelijk wapen." Wie kan mij zeggen, waar ik dien brief van Nobilitatie kan vinden?

ÉÉN DER DUIZENDE AFSTAMMELINGEN VAN GEZEGDEN JACOB GOVERTS.

425. — *Twee uilen op schaatsen.* In een der jaargangen van het *Magasin Pittoresque* komt eene houtsnede voor, 2 uilen, zijnde een heer en eene dame, op schaatsen voorstellende. Volgens het bijschrift was dit naar eene oude Hollandsche prent genomen; *de Honigbij* gaf eene copie dezer houtgravure, maar moest zijne onkunde omtrent het oorspronkelijke bekennen. Ik herinner mij dit echter eens gezien te hebben in een oud Hollandsch werkje, met hoornen bandje, in kl. 8⁰. De titel is mij ontgaan, maar gaarne wist ik dien weder.

C. W. B.

426. — *Gezondheidsregelen.* In de Med. Dissertatie van Dr. J. LOEFF te *Utrecht* den 30sten Junij 1856 gepromoveerd, vindt men onder N⁰. XIII de volgende Thesis:

Recta vivendi regula inesse nobis videtur versibus sequentibus:

Si tarde cupis esse senex, utaris oportet
Vel modico medice vel medico modice.
Sumta cibus tamquam laedit medicina salutem,
At sumtus prodest ut medicina cibus.

Bij welken schrijver is dit te vinden?

427. — *Stalen pennen.* De beroemde Engelsche humorist LEIGH HUNT, heeft in een zijner *Essays* op geestige wijze de stelling verdedigd, dat de letterkunde van elke eeuw in verband staat tot de hulpmiddelen, waarvan men zich bij het schrijven bedient. Dezelfde gedachte vindt men reeds geopperd, maar niet uitgewerkt in Dr. MARTIN LUTHERS *Tischreden.* Ik acht mij niet bevoegd, om het opgegeven verband wijsgeerig te onderzoeken, maar sedert jaren houd ik mij met een onderzoek bezig naar vroegere en latere schrijfmaterialen en denk, zoo God mij het leven spaart, de vruchten daarvan in het licht te geven. Men zal hoop ik in dit werkje een en ander feit vinden, dat nieuw is. Zoo zal daaruit b. v. blijken, dat de stalen pennen wel verre van, — zooals sommigen beweren — een Engelsche of Duitsche uitvinding te wezen, veeleer van Barbarijschen oorsprong zijn, en reeds omstreeks 1780 door onze Consuls te *Tunis* en *Tripoli* op hunne kantoren werden aangevoerd. In de verzameling van stalen pennen, waarop zich mijne onderzoekingen gronden, ontbreekt echter tot nog toe eene soort, die ik in een Londonsch dagblad van 1837 met bijzonderen lof vermeld vond. Het is Mr. QUEBERS *metallic encaustotigon* pen. De fabriek die vroeger te *West Reding* gevestigd was, heeft volgens ingewonnen inlichtingen, sedert jaren opgehouden te bestaan (*).

(*) Als een aardigheid omtrent die pennensoort kan ik nog berigten, dat uit het *report* van den Commissaris, die met het onderzoek belast was van den raadselachtigen schoorsteenveger, welke Koningin VICTORIA met zijne liefde vervolgde, blijkt, dat een stel van die *Quebers* pennen onder de pakkaadje van dien persoon werd gevonden. Zou hij inderdaad met die pennen zijne liefdebetuigingen aan het hooggeplaatste voorwerp van zijn hartstogt hebben geschreven?

Is iemand der Heeren Navorschers ook in het bezit van een exemplaar van die stalen pennensoort? Heeft ook iemand mijner lezers eene gelijke liefhebberij als de mijne? Het zou immers mogelijk zijn. Had hij genegenheid en gelegenheid, mij eene opgave mede te deelen van zijne verzameling, hij zou ten hoogste verpligten en op wederdienst kunnen rekenen van

INDAGATOR.

428. — *Geslacht van Kemnade.* Wie deelt mij eenige bijzonderheden mede, omtrent dit adellijk Zutphensche geslacht, welks stamhuis — thans het eigendom der gravin Douairière VERHUELL — bij *Doetinchem* gelegen is, en dat tot wapen een halve vlugt van zilver op een schild van keel voerde. Helmteeken?

Van dit geslacht zijn genoemd WILLEM, die in 1306 al zijn goed in Gulikkerland tot onderpand stelt eener schuld van JAN Hertog van *Brabant* aan GERARD Graaf van *Gulik*; JAN, zegelbewaarder van EDUARD van *Gelre* en een bitter vijand der HEKERENS, van 1345—1368; zijn zoon DIRK 1362; OTTO, die in 1361 zijn huis *Freilichausen* in de Hetter open huis voor graaf JAN VAN CLEEF maakt.

In de geslachtlijst van ULFT lees ik: „EVERT VAN ULFT heeft *Kemnade* en *Wijnbergen* bij *Doetinchem* aan DERK VAN BAER afgenomen, en doet van daar uit groote schade aan het land van *Cleef*, zoodat de Hertog zulks inneemt en hem gevangen neemt. Vergelijkt in 1482 zich met JAN en STEVEN VAN DE KEMNADE, dat hij de *Kemnade* behouden zal."

De *Kemnade* is dan ook in zijn rustig bezit gebleven en zijne dochter AGNES, erve van *Gramsbergen* en *Kemnade* heeft dit aan haren man REINER VAN AESWYN overgebragt.

Nu vraag ik: Had EVERT VAN ULFT eenig regt op het bezit der *Kemnade*? Kon hij wegens zijne moeder JOHANNA VAN BAECK of zijne vrouw AGNES VAN DER EZE VAN GRAMSBERGEN er eenige aanspraak op maken? Stond hij in betrekking van bloedverwantschap tot de KEMNADE'S, of heeft hij denkende aan: la raison du plus fort est toujours la meilleure, zich er meester van gemaakt? En wie was DERK VAN BAER, aan wien hij gezegd wordt *Kemnade* en *Wijnbergen* afhandig gemaakt te hebben?

Q. X. Z.

429. — *Een heer van Plettenburg.* Is het waarheid, wat ik in oude familiepapieren vond aangeteekend, dat de Roomschkeizer MAXIMILIAAN den vader van zekeren LAMBERT BROUWER, wegens betoonde dapperheid tegen de Sarracenen tot heer van *Plettenburg* verhief? en dan van welk *Plettenburg*, het Stichtsche, het Geldersche of het Overijsselsche? LAMBERT BROUWER was de vader van HENDRIK, die te *Nijkerk* op de *Veluwe* gevestigd en met RIJKJE ...... gehuwd was; hij was de grootvader van LAMBERT BROUWER, overl. 1652, geh. met EVERTJE WILLEMS VLIECKEN, overl. 1636.

CONSTANTER.

430. — *De familie Buijs.* Van moederszijde van dat geslacht afstammende, ben ik in het bezit van eenige aanteekeningen, daarop betrekkelijk. Zij gaan evenwel niet verder terug dan PETRUS BUYS, Pred. eerst te *Beers*, later te *Grave* (1745). Hij was de zoon van GODEFRIDUS BUYS, Pred. te *Beers* († 1726) en Mej. ARDENNE en gehuwd met JACOBA JOHANNA JAMIN, dochter van MICHIEL JAMIN en CATHARINA CONSTANTIA DE WILDE, welke laatste op hare beurt de dochter was van PIETER DE WILDE, Baljuw en Dijkgraaf van *Woudrichem* en het *Land v. Altona* en eersten Commies ter Secretarie van Z. M. den Koning van *Groot-Brittanie* en SARA VAN HALS, dochter van SAMUEL VAN HALS, Burgemeester van '*s Hage*. Kunnen mijne Medenavorschers mijne geslachtslijst ook helpen aanvullen?

Dr. RÖMER.

431. — *Testament van M. Grunnius Corocotta Porcellus.* Dit stuk vind ik achter de *Adagia* van ERASMUS editie van 1643 *typis Wechelianis sumptibus Joannis Pressii*. Het is een testament van het varken, waarin hij zijnen vader eene partij eikels, zijne moeder eene hoeveelheid gerst, den dooven zijne ooren, den advocaten zijnen tong enz. vermaakt. Eindelijk zegt hij: „Volo mihi fieri monumentum ex aureis literis scriptum: M. GRUNNIUS COROCOTTA PORCELLUS *vixit annos DCCCCXCIX. Quod si semis vixisset mille annos implesset.* Wat beteekent dit?

R. P.

432. — *Penning met de letters H. K.* In mijn bezit is een penning, waarover ik van H. H. Navorschers gaarne eenige inlichting vernam en welks beschrijving ik hier laat volgen:

De penning is van koper, groot 2,8 Ned. duim; de eene zijde vertoont twee staande vrouwen, waarvan de eene, in de regterhand een uitgetogen zwaard houdende, met de linkerhand iets werpt in eenen zak, dien de andere vrouw met beide handen vasthoudt. Boven deze vrouwen lees ik ...IVDIT... onderaan de letters H· K· Zeer waarschijnlijk is dit JUDITH met het hoofd van HOLOFERNES.

De keerzijde vertoont eene naakte vrouw met hangende haren, staande op eenen geruiten vloer, leunende met de regterhand op eene tafel, terwijl zij zich met de linkerhand eenen dolk in den borst steekt. Ter linkerzijde der vrouw ziet men een gedeelte van een ledekant met hooge ronde stijlen. Omschrift: LVCRETIA LVX ROMANA· H· K· 1601. Eenige inlichting omtrent de geschiedenis van dezen penning, als ook de beteekenis der 2 letters H. en K., die mij meermalen op gelijksoortige penningen voorkwamen, zoude mij zeer welkom zijn.

FREDERIK HENDRIK.

433. — *Zeegevecht tusschen de Spaansche en Hollandsche Oost-Indische Vloten in* 1612. Wie is in de gelegenheid, eene beschrijving te geven eener plaat, voorstellende, een *Zeegevecht tusschen de Spaansche en Hollandsche Oost-Indische Vloten in* 1612, voorkomende in den *Catalogus* van BUISERUS, dl. II. bl. 225. (Verkocht 1782) en zulks in verband met mijne gedane vraag omtrent ADRIAAN BLOCQ MARTENSZ. (*Nav.* V. bl. 280).

LABORANTER.

434. — *Geslacht van Lidth de Jeude.* In het *Annuaire de la Noblesse de Belgique publié par* ISIDORE Baron DE STEIN D'ALTENSTEIN, (*dixième année* 1856) komen op de *Liste des Nobles* voor:

LIDTH DE JEUDE (Jean-Pierre-François van). Anvers. en LIDTH DE JEUDE (Jean-François-Antoine-Joseph van). Anvers.

met bijvoeging, dat al hunne afstammelingen hetzelfde praedicaat voeren.

Zijn genoemde personen, die klaarblijkelijk tot hetzelfde geslacht behooren, dat ook in *Nederland* gevestigd is, tot den Belgischen adelstand verheven, en is de eigenlijke naam van dit geslacht VAN LIDTH, of wel DE JEUDE?

M^o^.

435. — *Overgang der Prinses v. Nassau Sarbruck tot de R. K. Kerk.* In de *Mercure de France* van 1779 (ADDITIONS DE HOLLANDE), komt nevens andere berigten, ook het volgende voor:

„Voici un grand jour de fête pour nos dévots; Mad^e^. la Princesse Douairiere de *Nassau Sarbruck*,

vient ici faire abjuration. M. l'archévêque de *Paris* est un des auteurs de cette conversion si honorable pour notre Clergé. Madame la Douairiere a déjà fixé sa demeure en cette ville, et l'on espère que cette aventure ramenera d'autres brebis égarées dans le bercail du Catholicisme."

Wordt in eenig ander werk, breedvoeriger melding gemaakt, van den overgang dezer Vorstin?

M°.

436. — *Ninian Holdfast.* In FRASERS *Magazine* voor April 1855, vindt men: *A passage from the life of* NINIAN HOLDFAST, *Minister in Balmaclellan, A.D.* 1624, waarbij verhaald wordt, hoe hij zich belastte met het overbrengen van brieven van het bestuur der belegerde stad *Breda* aan Prins MAURITS te *Antwerpen*. Dit verhaal schijnt getrokken uit een manuscript en niet in druk uitgegeven te zijn.

Is NINIAN HOLDFAST in zijne bovengemelde handeling ergens in onze geschiedenis genoemd? Het komt mij voor, dat dit wel verdiend zou zijn, want hij schijnt zich jegens *Nederland* werkelijk verdienstelijk te hebben gemaakt.

PHILO-INDICUS.

437. — *Deenen te Breda.* Bij J. H. E. VAN GOOR, »*Beschryving der Stadt en Lande van Breda.*" 's Gravenhage, 1744, fol., vindt men op plaat pag. 48. A. „*Breda* zoo als die stadt in het jaar 1350" het volgende: „Hier hebben de Deenen gewoont." Vroeger was daar, later herdoopt, ook een Deenstraat. — J. H. VAN BOLHUIS, »*de Noormannen in Nederland,*" Utrecht 1834, maakt van dit een en ander geene melding. Maar in JACOB VAN OUDENHOVENS," *Out-Holland nu Zuyt-Hollandt*" Dordrecht, 1654, bl. 2, lees ik: „omtrent *Breda* is noch een sterck ende vast Fort met den naam van der *Deenen werck* bekent. Aldaer wordt oock noch een stercke plaats getoont, genaemt *der Deenen Huys.*" Mr. G. VAN LOON noemt het graafschap *Rye* als onder hun gebied behoorende. »*Beschrijv. der aloude regeeringwijze van Holland,*" Leiden, 1745, dl. II. bl. 226. Welke gronden bestaan voor deze overleveringen en heeft men te *Breda* nog plaatsen, die men als daartoe betrekking hebbende aanduiden kan?

L. D. R.

438. — *Cornelis de Bruin.* CORNELIS DE BRUIN aanvaller van DE WIT, op den 21sten Junij 1672, was niet dezelfde als de reiziger en schilder CORNELIS DE BRUYN geb. te *'s Hage* 1652, overl. te .... den ...., die in het 76 Hoofdstuk zijner *Reizen naar Klein Asia* etc., uitvoerig mededeelt, hoelang hij voor die persoon gehouden is en hoeveel moeite het hem kostte zich van dezen blaam te zuiveren. — Van eerstgenoemden weet men weinig; kan een der Heeren Navorschers zijne afkomst, verblijf (na het bedreven feit), middel van bestaan en uiteinde mededeelen, om de verdenking, die bij sommigen nog tegen onzen beroemden reiziger bestaat, volkomen weg te nemen?

SIMON.

439. — *Goud zoeken of wasschen.* Men weet dat omstreeks 1770 uit den *Rhijn* goud is gehaald. — Ook te *Oosterhout* in de *Baronnie van Breda*, moet een Heer uit de zandduinen eenig goud hebben verzameld, doch niet voldoende om de kosten en moeite van zuiveren op te wegen. — Het uit den *Rhijn* gehaalde goudzand gaf zooveel, dat bij een gebrekkige wijze van wasschen en zuiveren de arbeider een dagloon van 50 tot 250 centen kon verdienen. Zie MARTINET, *Verhandelingen en Waarnemingen over de Natuurlijke Historie*, Amsterdam, 1795, pag. 332.

Wordt dit goud zoeken bij lagen waterstand van den *Rhijn* nog voortgezet? en zou het regelmatig in het groot bij de hand genomen aan vele arbeiders geen werk en brood kunnen verschaffen?

S. s.

440. — *Van der Kemp en van Brussel.* In een Fransch liedje uit de vorige eeuw, getiteld *Chanson nouvelle sur l'air, Changez-moi cette tête*, leest men:

Paillasse Evangélique,
Prédicant fanatique,
D' une odieuse clique
L' Apôtre ou le soldat: (1)
Laisse là, vil bravache,
Ta diable de rondache,
Et ta sale moustache,
Et reprens ton rabat.
Qu'on me change sa tête,
Son inconstante tête,
Qu'on me change sa tête,
Tête d'un apostat. (2)

Que vois-je? un autre drôle
En rabat, qui cajole
Sa maitresse d'Ecole? (3)
Qu' advient-il du Paillard?
La scélérate clique,
Sous son vil nom fabrique
Un oeuvre diabolique
Auquel il n'a point part.
Changez-moi cette tête,
Cette impudique tête.
Changez-moi cette tête,
Tête de vrai pendard.

Un parti fanatique
Orgueilleux, despotique,
Cause à la République
Un déluge de maux.
O nation Batave,
Voulez-vous être brave
Et cesser d'être esclave
Ecoutez mon propos.
Changez toutes ces têtes
Ces diaboliques têtes;
Faites couper dix têtes
Pour avoir du repos.

Men vraagt of het versje waarheid behelst, en ook of men iets daarvan weet mede te deelen.

..R. E.

441. — *Gebied der Geschiedenis.* Door de liefhebbers van een nieuw snufje en hunne navolgers, wordt sedert eenige jaren veel gebruik gemaakt van de uitdrukking: „*dit behoort reeds tot het gebied der Geschiedenis,*" wanneer zij van eene zaak spreken, die haar beslag verkregen heeft, afgedaan is, (*un fait accompli*) in plaats van eenvoudiger en duidelijker te zeggen: dit *is gedaan, afgedaan, voorbij, geleden, geëindigd*, enz. — Is deze uitdrukking goed te keuren? Men gelooft het niet en acht het even verwerpelijk als het voor vele nog schoon klinkende *van af, zeer onlangs*, etc. Het gebied der Geschiedenis is onbeperkt en strekt zich over alle tijden uit, zoo wel de tegenwoordige, als verledene en toekomende; alzoo kan het gezegde: *tot het gebied der Geschiedenis*

(1) VAN DER KEMP prêche à tour des sermons seditieux et assiste à l'exercice de la milice bourgeoise, un sabre au côté.

(2) De Reformé il s'est fait mennonite; il était d'abord entré dans la carrière des armes.

(3) VAN BRUSSEL, expredicant déposséde de sa chaire, pour avoir été surpris *in flagranti* avec la maitresse d'école du village dont il était pasteur. Il n'est que le prête-nom de la gazette de Diemermeer.

behooren, wel te kennen geven, dat eene zaak belangrijk genoeg is, om door hare pen geboekt en opgehelderd te worden, maar nimmer dat zij afgedaan is.

S. s.

---

442. — *Zeet.* Dit woord volgens de woordenboeken zitplaats beteekenende, wordt in den *Biesbosch* en omtrek door de schippers en landbouwers gebruikt voor een zit- of ligplaats van schepen aan den kant eener rivier, waar de grond onder water goed vlak en genoegzaam waterpas is gehouden, opdat geladen schepen bij laag water, zonder gevaar daarop als op een helling kunnen zitten. De uitspraak der *e* in dat woord is scherp kort of zoo als de Franschen de *e ouvert long* uitspreken in het woord *succès*.

Wordt dit woord ook elders, b. v., in *Zeeland*, *Groningen* en *Friesland* in dien zin gebezigd?

S. s.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Kadaster (I. bl. 56, 86, 103, 201; II. bl. 157; *Bijbl.* 1855, bl. ci). Nadat de opgaaf van het woord *kadaster*, voorkomende in de *Nav. Bijbl.* 1855, bl. ci, was ingezonden, deelde een Theol. Doctor mij mede dat dit woord, vermoedelijk van ouden en griekschen oorsprong was, ontleend aan het woord *Katatasso* (*kata* voorzetsel *volgens*, *naar* en *tasso*, *ik schik*) d. i. rangschikken, ordenen. Zie o. a. ALEXANDRE, *Dict. Grec-français*, *Paris*, HACHETTE 1850. — Een der oudste kadasters, waarvan de geschiedenis spreekt, is het boeksken van Keizer AUGUSTUS, door TACITUS, in zijn 1ste Jaarboek, hoofdstuk elf vermeld.

△L

[Onze △L is door zijnen Theol. Doctor van het spoor gebragt. De afleiding, vroeger *Bijbl.* 1855, bl. ci, gegeven, is, naar ons oordeel, de ware. *Capitastrum* werd tot *cattastrum*, toen bij snelle uitspraak de *i* verloren ging, en vervolgens de *t* de voorafgaande *p* assimileerde, zoo als dat in *kattijf*, van het Lat. *captivus*, Ital. *cattivo*, en vele andere woorden plaats had. De latere verandering van *t* in *d* laat zich begrijpen: in woorden uit vreemde talen overgenomen, vindt men daar meer voorbeelden van. Maar hoe *kadaster* van κατατασσω af te leiden is, begrijpen wij niet.]

Zutphen, de Drogenapstoren (II. bl. 28; III. bl. 22, 23 (*). Tot aanvulling van het aldaar medegedeelde dient, dat er over THONIS DROGENAP het een en ander voorkomt in de *Gedachtenisrede wegens de verovering der stad Zutphen, door de Spanjaarden, in Nov.* 1572, door Ds. D. VAN WULLEM. (Zutphen 1823, bl. 38 en 39.) Aldaar blijkt het uit stedelijke en kerkelijke rekeningen, dat genoemde THONIS DROGENAP, waarschijnlijk van *Groenlo* afkomstig, te *Zutphen* in processiën als anderzins, op muzijk-instrumenten speelde; dat hem van stadswege tot zijn kleeding en liverij geldelijke ondersteuning verstrekt werd, dat hij in 1555 niet onder, maar boven in den toren woonde, en eindelijk dat hij in 1577 des weeks eenen goudgulden ontving, om dat hij *met pijperen de wacht op en afvoerde.*

LEGENDO ET SCRIBENDO.

(*) Vgl. ook VI. bl. 7. BESTUUR.

Pint, sympathetische geneeswijze (II. bl. 357; *Bijbl.* 1855, bl. cxi; VI. bl. 205). Ter l. a. p. wordt gewezen op een werk van den Ridder KENELMUS DIGBY.

Dewijl dit werk niet gemakkelijk te krijgen is, vermeen ik den liefhebberen geenen ondienst te doen met een boek op te geven, waarin zij eene menigte curiositeiten, het onderwerp betreffende, zullen vinden. Ik bedoel *de betooverde wereld* van BALTHAZAR BEKKER, boek IV. hoofdst. 8. bl. 142 verv.

SIMON, blijkens zijn art. in het *Bijbl.* bl. cxi, schijnt de bereiding van het sympathetische poeder te kennen, maar hij vreest door het mededeelen daarvan, aanleiding te geven tot misbruik. Ik heb eerbied voor het gevoelen van SIMON, zonder daarin nogthans te deelen, want ik geloof dat het beste middel om het vertrouwen op geheimzinnige of toovermiddelen weg te nemen, daarin bestaat, dat men de zamenstelling daarvan doe kennen.

Het middel, waarmede DIGBY de zwaarste wonden genas, zonder den lijder te zien, is hetzelfde als waarmede sommigen in *Staats-Vlaanderen* de tandpijn genezen, en B. BEKKER geeft op, wat DIGBY omtrent de bereiding zegt.

Men neme een zwachtel of linnen lapje, bezoedeld met bloed uit de wonde. Voorts laat men in zuiver water een weinig poeder van vitriool oplossen en werpe in die oplossing den bezoedelden zwachtel of doek. Zoolang deze nat blijft gevoelt de lijder geen pijn, en BEKKER geeft ter aangehaalde plaatse op, hoe zekeren Heer HOUWEL, wien alle zenuwen, aderen en spieren in 't binnenste zijner hand waren doorsneden, binnen vijf of zes dagen zonder eenige de minste pijn volkomen genas.

De personen, die in *Staats-Vlaanderen* de tandpijn genezen, gaan eveneens te werk. Steller dezes heeft de remedie meer dan tien malen met het beste succes zien toepassen. Tweemaal evenwel mislukte de proef geheel en al.

Een ander recept is meer gecompliceerd.

»Neemt van 't mosch, gegroeid in een doodshoofd, en van menschenvett elx 2 onssen; mommie en menschenbloed elx ene halve onsse; lijnolije, terpentijn en armenische aarde, elx eene onsse, stampt het zamen in een

mortier, bewaart het in een eng en langwerpig aarden vat: doopt het geweer in dese zalve en laat het zo. — De gequetste wassche s'morgens de wonde met sijn eigen water, sonder iets meer daar op te doen; en verbindde so deselve, dewelke sonder eenige pijne dus toeheelen zal. Door middel deser salve worden alle wonden genesen, met wat geweer, slaghworp, of aan wien ook gegeven, so slechts 't geweer kan bekomen worden, al ware 't ook dat de gequetste vele mijlen van ons moghte afgescheiden zijn, enz."

Dat recept is van Keizer MAXIMILIAAN, en werd door een zijner hovelingen wereldkundig gemaakt. MAXIMILIAAN hield het middel in zeer groote achting. Of het daarom minder bespottelijk is, behoeft geen onderzoek.

De recepten, om zich onkwetsbaar te maken, zijn allerzotst. Daartoe behooren evenwel godsdienstige plegtigheden, die het voor velen stootend zoude zijn hier te lezen. Het middel gaat zoo zeker, »dat de zachtste boter de hoedanigheid verkrijgt, dat zij door geen mes, noch zwaard, noch bijle kan doorsneden worden."

Een der recepten schrijft voor:

»Des Vrijdaghs voor der sonnen opgang van 't bekkeneel eens opgehangenen of die door 't rad gedood is, het mos afgeschrapt met sekere gebedekens daarbij, en soo in 't kleed versteken en onder sijnen slinkeren arm gedragen, dat sal den mensch onquetsbaar maken."

Of het openbaarmaken van zulke zotheden meer geschikt is, om afkeer van zoogenaamde sympathetische geneeswijze in te boezemen, dan wel om het vertrouwen daarop te versterken, kan niet kwestieus zijn. Het lezen van het boek van BEKKER, over de toovermiddelen, durft steller dezes ten sterkste aanbevelen.

De Generaal Cohorn (III. bl. 131, Vr. LXX; vgl. IV. bl. 113; *Bijbl.* 1855, bl. cxx). In het antwoord op deze vraag wordt het geslacht BIBRA vermeld. Zie over dit geslacht, 't welk onderscheidene Bisschoppen en Domheeren van *Wirzburg* heeft uitgeleverd, JOHANN OCTAVIAN SALVER, in zijne *Proben des hohen Teutschen Reichs-Adels*, waar op bl. 412 het volgende in de noot staat aangeteekend:

»Diese unmittelbare Turnier-Stift-und Ritterburtige Reichsfreye Familie hat nicht ihren Ursprung und Namen von dem ohnweit Wirzburgischen Städtlein *Röttingen* an der Tauber liegenden Ort *Biberern*, welches *Bibern* oder *Biber* durch misbrauch will ausgesprochen werden, wie GAUHE in seinem *Adels-Lexicon*, Seite 141, 1 Th. vorgiebt, sondern es liegt dieses alte Stammschlosz ohnweit *Meinungen*. Bey dem Furstentum Wirzburg begleiten sie das Unter-Marschall-Amt, und werden daher vor dem Furstlichen Throne mit besonderm Ceremoniel damit beliehen. Sie erschienen auf den Turnieren und Rittergefechten. Auf den Erz- und andern hohen Domstiftern leuchteten sie besonders hervor, wie sie dann zu *Wirzburg* zwey Bischöfe als LORENZEN und KONRADEN, dann zu *Fuld* seine itzt glorreichest regierende hochfurstliche Gnaden unter dem Namen HEINRICH vorzeigen können."

't Wapen van dit geslacht was een klimmende bever van sabel, in een veld van goud. Op den gekroonden helm een vlugt, ieder vleugel gelijkvormig aan het schild. Op die *à dextre* is de bever *contourné*, doch in 't schild wordt hij zoo wel naar de regter- als linkerzijde gekeerd, afgebeeld. Uitgenomen 't helmteeken ('t welk eenen klimmenden bever tusschen eene vlugt van goud voorstelt), voerde die van BEVERFORDE (BEVERVOORDE) in *Westphalen*, 't zelfde wapen (*), hoewel BALEN (†) verzekert, dat zij als afstammelingen van ROELOF VAN BEVEREN, »den zwarten klimmenden *Bever* met een Gouden Kroone op een Zilveren Schild," hadden aangenomen. Zie nog over 't geslacht BIBRA, *Goth. geneal. Taschenb. der freyherrl. Häuser*, waaruit blijkt, dat het tot heden in groot aanzien gebleven is. M°.

De staatkunde van het kerkezakje (III. bl. 164, Vr. XCV; vgl. IV. bl. 146; *Bijbl.* 1855, bl. xxiv). In het armzakje te *Groningen* is in de maand Januarij 1774 het volgende versje gevonden, waarop *f* 1000 werd uitgeloofd aan hem die den maker wist te ontdekken.

Op het verkragten der vrijheijd.

Streed eertijds WILLEM voor de vrijheid van 't geweeten,
Dus vestigd' hij den Staat door deugd en dapperheid,
Nu zoekt 't verbasterd kroost de vrijheid te vertreeden,
Door heerszucht aangespoord, door papen aangebeeden,
Daar brave burgerij haar slavernij beschreyd,
In 't jaar van veertig acht zoo kwalijk aangeleyd.

B. A. X. Daar 't vermogen ontbreekt
Is de wil te prijzen.
geeft 2 stuyvers.

..R. E.

Valiekant (III. bl. 191, Vr. 194; vgl. IV. bl. 154; *Bijbl.* 1855, bl. vii).

[De afleiding door den Heer CUYPERS VAN VELTHOVEN gegeven, is de ware niet. Het woord was lang voor 1628 in gebruik. Men vindt het reeds bij KILIAEN.]

(*) Vgl. VON STEINEN, *Westph. Gesch.*, th. III. s. 910 en Tab. XXX. N°. 2.

(†) *Beschr. van Dordrecht*, fol. 950, 951.

Verval der Nederlandsche Zeemagt (III. bl. 384, Vr. 387, vgl. V. bl. 308). Den 25sten September 1794 verscheen een gedrukte brief van PIETER JAN MARCUS, oud Burgemeester van *Leyden*, gerigt aan de Burgerij dier stad, waarin hij o. a. zegt: »De West-Indische Compagnie ontbonden! die van de Oost zoodanig op den rand des bederfs gebragt, dat zij om zoo te spreken, alleen naar den genadeslag wagt, om den laatsten geest voor eeuwig uit te blazen! De koophandel, waardoor dit Gemeenebest weleer zoo heerlijk bloeide, zoo niet ten eene male bedorven, ten minste dermate verlamd, dat er jaren noodig zijn, om dien in eenigen luister te herstellen! 's Lands crediet dermate verzwakt, dat de fondsen naauw de helft der waardij kunnen halen, en de meest belovendste geldligtingen bespot en zonder toeloop! *De Zeemagt, weleer de geessel der dispoten, tot niet gebragt, en als een stomme personaadje, op het tooneel, waarop zij te voren de eerste rol speelde!*

De landmagt verslagen, gevangen, ontwapend, misnoegd en in hare plaatse een rijkbezoldigden, doch onbedreven Landzaat gesteld. De dweepziekte, de moeder der ongodisterij, ten top gestegen en openlijk aangemoedigd! Het finantie-weezen in den deerniswaardigsten toestand, zonder eenige hoop van herstel, daar de bezwarendste belastingen naauwelijks toereikenden zijn geweest om de dagelijksche uitgaven gaande te houden! De Generaliteitslanden door den Bondgenoot afgeloopen en uitgeplunderd!

Alles vernielende tweespalt van binnen, onweerstaanbare heirlegers van een grootsch en magtig volk van buiten, ja dat reeds den Vaderlandschen grond heeft betreden en gereed schijnt ook deze Provincie in te dringen, of afgekeerd door kunstige overstroomingen, die den landman een gewis bederf brouwen!

Groote God! welk een tafereel, en nogthans niet dan naar de waarheid geschetst, enz."

Nadat de Heeren PIETER VAN LELYVELD en Mr. P. F. VAN KUFFELER, Regeringsleden van *Leyden*, ook een diergelijk stuk onder het publiek hadden verspreid, vond de Vroedschap raadzaam het een en ander zoo spoedig mogelijk te refuteeren. Er verscheen dus spoedig een stuk getiteld: *Deductie van de Vroedschap der stad Leyden*, groot 14 blz. in fol.

Op bl. 13 van gemelde *Deductie* leest men: »Zoo ver het er van af is, dat onze Zeemagt in den tegenwoordigen oorlog die rol wel speele, die zij in vorige oorlogen vertoonde, even zoover is het er van af, dat zij tot niet gebragt zij.

»Een naauwkeurig, eerst onlangs in de nieuwspapieren medegedeelde lijst onzer werkelijke in dienst zijnde schepen: de convooijen onder welken de koopvaardijschepen naar sommige gewesten gezeild zijn, de hulp die eenige onzer oorlogschepen op de Zeeuwsche stroomen en op de binnenwateren tegen den vijand hebben toegebragt, wraaken deze stelling."

In de noot volgt nu eene opgave der in dienst zijnde schepen te water.

Een schip van 70 stukken: *de Staten-Generaal.*

Vijf schepen van 60 st.: *Utrecht, Gelderland, Overijssel, Admiraal de Ruijter* en *Zeeland.*

Drie schepen van 50 st.: *Delft, Brakel* en *Piet Heyn.*

Zes fregatten van 40 st.: *De Princes Wilhelmina, Castor, Pollux, Medea, Hector* en *Tholen.*

Acht fregatten van 36 st.: *De Ceres, de Alliantie, de Argo, de Erfprins van Brunswijk, de Amazone, de Wilhelmina, de Eensgezindheid* en *Zephyr.*

Tien schepen van 20 st.: *de Scipio, de Dolphyn, de Valk, het Zeepaard, de Thetis, Minerva, Walcheren, Enchuysen* en *Bellona.*

Behalve de wachtschepen, als bij de *Maas, Wassenaar* van 60 st.; bij *Amsterdam, de Princes Louisa* en bij *Vriesland, de Pallas.*

NB. Alles na A°. 1788. ..ELSEVIER.

Caspar Vanvitelli (IV. bl. 294, Vr. CXLVI; vgl. V. bl. 114; *Bijbl.* 1855, bl. lxxvi en cxlvii). Het laatste berigt op bovenstaande vraag door §. §. medegedeeld, luidt aan het slot: »Is nu LOUIS VANVITELLI, de zoon van CASPAR VANVITELLI, of wel de zoon van VAN KALF? Wat is waarheid?"

Daarop moet ik berigten, dat het in mijn antwoord V. bl. 114 aangewezen boek, *La vie de l'Architecte* LOUIS VANVITELLI, etc., de eenige ware bron is, en alle andere aangehaalde auteurs, die dit werk niet hebben gekend of nog niet kennen geen gezag hebben, wat betreft den oorsprong van den naam VANVITELLI.

Een werk als het bovengenoemde, dat door den kleinzoon van den beroemden bouwmeester zelven is geschreven, zal wel eene goede bron zijn, voor alles wat VITELLI betreft. Daaruit heb ik dan ook geput, bij het schrijven der artikels CASPAR en LODEWIJK VAN WITTEL voor IMMERZEEL's werk, ten einde bij te dragen, om aan deze mannen de eervolle plaats te verzekeren, die zij in de geschiedenis waardig zijn.

Ten slotte moet ik doen opmerken, dat de verwarring die men bij de compilateurs aantreft aangaande den naam van VAN VITELLI of VAN KALF, aan den bekenden Duitschen reiziger VOLKMAN is te wijten.

Deze in *Italië* zijnde, hoorde van den roem des Bouwmeesters en zijner werken. Hij vernam tevens, dat zijn vader een Hollander was

en kwam zoo tot de meening, dat dan zeker de naam VITELLI oorspronkelijk KALF zou zijn.

Verdere aanwijzing over dien persoon geeft hij echter niet. Had VOLKMAN nu geweten, dat de door hem genoemde VAN KALF, zich GASPER VAN WITTEL schreef (zoo als in het bovengemelde werk duidelijk staat vermeld) en wel in onderscheiding van zijn zoon VANVITELLI, zoo als deze naam klaarblijkelijk in *Italië* verbasterd is, dan zou hij zijne vertaling wel hebben teruggehouden.

Wat meer is, GASPAR VAN WITTEL is met dezen naam en niet met dien van KALF in de Hollandsche schilderbent te *Rome* gekomen, en aldaar aangenomen onder den bentnaam van *Piktoors*.(Zie HOUBRAKEN, dl. II. bl. 360, waar hij miniatuurschilder van *Amersfoort* wordt genoemd).

Daar nu deze CASPAR ontegensprekelijk de vader van LODEWIJK was, en VOLKMAN den doopnaam van zijn KALF zelfs niet kende, zoo is het tastbaar, dat men dat kalf, als in de kunstgeschiedenis onbekend, gerust kan slagten.

Tot voorkoming van verdere voortplanting van dit misverstand heb ik in mijne *Geschiedenis der beeldende kunsten* enz., op het artikel KALF de noodige teregtwijzingen reeds gegeven. C. KRAMM.

Goejanverwellensluis (V. bl. 4, Vr. V; vgl. bl. 172 en *Bijbl.* 1855. bl. lxxxix). Het is eenigzins moeijelijk om op deze vraag, zoo onbepaald als zij is ter nedergesteld, een voldoend antwoord te geven, want bij of aan die Goejanverwellensluis is nog al veel voorgevallen.

Den 28sten Junij 1787 had aldaar eene gebeurtenis plaats, die den grootsten invloed heeft gehad op de zeven vereenigde Provinciën in het algemeen en op de Provincie *Holland* in het bijzonder: het aanhouden namelijk van hare Koninklijke Hoogheid de Princes van Oranje, op hare reis van *Nijmegen* naar haar lustslot bij *den Haag*.

Welligt ziet de vraag van A. op deze gebeurtenis, maar daarmede is alle moeijelijkheid nog niet weggenomen, want A. begeert opgaaf van de *beste bronnen*. En wie zal beslissen welke daarvoor te houden zijn, bij de massa van hetgeen over dat voorval is gedrukt?

Er bestaat eene verklaring van de personen, die bij de aanhouding der Princes zijn tegenwoordig geweest en die met H. K. H. aangehouden zijn, zoowel als een rapport van de personen, die de aanhouding hebben gedaan.

Het eerste stuk afgegeven te *Nijmegen* den 13den Julij 1787, door de freule van WASSENAAR STARRENBERG, den Graaf GEORGE VAN RANDWIJCK, den Baron BENTINCK en den Luitenant Kolonel K. W. DE STAMFORD is te vinden in het werk, getiteld: »*Verward Nederland of Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden van den jare* MDCCLXXX *tot* MDCCLXXXVII, gedrukt te Amsterdam bij P. VAN LEEUWEN en J. H. FROP, 1792, dl. II. st. 3. pag. 305. En het tweede stuk, geteekend op Goejanverwellensluis den 15den Julij 1787, door P. DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, CORNELIS VAN LEEUWEN, JACQUES BROTIER, MARTINUS VERZIJL JANSZ., komt voor in de *Nederlandsche Jaarboeken*, Jaargang van 1787, pag. 1709 en volgende.

Dat de schrijver van *Verward Nederland* geheel onpartijdig was, geloof ik evenmin, als ik dit geloof van den opsteller der *Nederlandsche Jaarboeken*. Beide evenwel geven authentieke stukken. De feiten, die zij vermelden sluiten volkomen met hetgeen elders is geschreven. Mitsdien, zoo het A. te doen is om die feiten te kennen, zal hij nergens beter teregt komen, dan in de genoemde werken.

De *Nederlandsche Jaarboeken* voor 1787 durf ik boven alles aanbevelen. Het tweede gedeelte van het devies van dit Tijdschrift *ament meminisse periti* moge daarop niet van toepassing zijn, maar het *indocti discant* is het in allen deele.

Rouwvoer (V. bl. 32, Vr. 25; vgl. bl. 177 en *Bijbl.* 1855. bl. xci). Rouwvoer is eigenlijk geen *hooi*, maar veeleer *afval van groente, strooisel of stroo*; *sloot-*, *kant-* en *kade-hooi* of *grof*, *ruw gras*. S. s.

Schoonschrijvers (V. bl. 39, Vr. XXXVIII; vgl. bl. 179, *Bijbl.* 1855. bl. xcii, clii; VI. bl. 241). FELIX VAN SAMBIX. In mijne verzameling *Alba Amicorum* (2ᵉ. *Nieuwe reeks van werken van de Maatsch. der Ned. Letterk.* dl. VII. st. II. bl. 92) is eene fraaije inscriptie van dezen schoonschrijver voorhanden.

FELIX qui non debet.
Cum fueris FOELIX, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
En adversité heureux.
FELIX VAN SAMBIX scripsit, Aetatis
suæ LXIII.
Anno 1617.

F. A. VAN RAPPARD.

Pacheco te Vlissingen omgebragt (V. bl. 64, Vr. 48; vgl. bl. 183 en *Bijbl.* 1855. bl. clii). De dood van dezen ongelukkige, die elders PACIECO heet, kan niet veel vroeger dan op den 28sten of 29sten April gesteld worden. Volgens BOR ging TRESLONG den 20sten op reis en volgens GUICCIARDIJN kwamen den 27sten zeven schepen (zeker die van TRESLONG) tot versterking te *Vlissingen, waarna* PACIECO is gehangen. — Merkwaardig is hetgeen HOOFT (*Hist.* 1642. bl. 225) omtrent de executie

verhaalt, dat een gevangen doodslager liever wilde sterven, dan als beul optreden, doch zich eindelijk liet bepraten »*mits dat hem vry stonde doodt te slaan die 't hem quaamte verwijten.*"

S. s.

Aanwijzing van de aloude Ottogracht (V. bl. 64, Vr. 49; vgl. bl. 203 en *Bijbl.* 1855. bl. xcvi). Indien het den steller van deze vraag alleen te doen is, om de vraag op zich zelve beantwoord te zien, dan kan men hem antwoorden, dat de Vrijdagmarkt te *Gend*, uit het middenpunt van die stad genomen, is gelegen aan hare noordzijde; dat nog verder noordwaarts op de Ottogracht zich bevindt en dat dus de aanwijzing van M. VAN VAERNEWIJCK, wanneer hij zegt dat de Ottogracht achter de Vrijdagmarkt gelegen is, geen de minste duisternis oplevert.

Is het den steller evenwel te doen, om de geschiedenis van de Ottogracht te kennen, dan moet men hem beleefdelijk antwoorden, dat het onderwerp van zoo grooten omvang is, dat het in een Tijdschrift zoo als DE NAVORSCHER niet gevoeglijk behandeld worden kan en hem verwijzen naar hetgeen over het onderwerp geschreven is door KLUIT, *Hist. Crit. Comit. Holl. et Zeel.*, tom. I. § 2, pag. 139 en volgende, DE BAST, *Rec. d' Antiq.* pag. 35—49, DIERICKX, *Mém. sur la Ville de Gand* en vooral naar GHELDOLF, *Histoire de la Flandre par* WARNKÖNIG, dl. II. pag. 17 en volgende.

De verschillende meeningen over de Ottogracht schijnen het gevolg te zijn dat de naschrijver der *Chronijk van de Abdij van St. Baaf te Gend* door THIELRODE, de zinsnede, waar van de Ottogracht gesproken wordt, vervalscht zoude hebben.

Deze wordt opgegeven in het *Nav. Bijbl.* 1855. bl. xcvi en levert inderdaad een duisteren zin op.

In het oorspronkelijke *Handschrift* staat het volgende: »OTTO Imperator de Scaldi *fossatum* ante pontem S[ti]. JACOBI usque in mare extensum a nomine suo Ottingam vocavit, quo regni Francorum et Imperii orientalium fines determinavit", dat is:

Keizer OTTO noemde naar zijnen naam de gracht, voorbij Sint Jacobsbrug tot in zee loopende, Ottingam, en stelde die tot grenslijn tusschen het gebied der Franken en het Keizerrijk.

Dat deze lezing de ware is, blijkt uit de uitgave der *Chronyk* van THIELRODE, bezorgd door den Heer VAN LOKEREN te *Gend*, en aldaar gedrukt bij VASSAS in 1835.

De legende, dat de *Wester Schelde* haar ontstaan zou verschuldigd zijn aan de Ottogracht, is zeer oud, zoo als dit blijkt uit verschillende overoude kaarten van het noordelijk gedeelte van *Vlaanderen*, zoo als dit was ten tijde van Graaf GUY VAN DAMPIERRE. Op eene dier kaarten, het jaartal 1274 dragende, waarvan eene authentieke copie berust in het Archief van *Oost-Vlaanderen*, staat een water gefigureerd van *West-Cappelle* op *Walcheren* tot bij *Gend*, met het bijschrift:

»In tjaer 980 waeren de Duynen deurgraeven, tusschen *Vlaenderen* en *Zeelandt*, by den Keizer OTTO, date men hiernaer noemde de Wielynghen."

Op andere Copiën van die kaart laat men volgen: »en had den naeme Ottogracht tot *Gent* in de *Schelde*."

Behalve deze, worden in het beroepen Archief nog 14 andere gevonden, van 1274 en 1288.

Op de meeste daarvan staat de volgende aanteekening:

»De Wielinghe braeken deur in tjaer 1377 den 2 dag van November, ende verdroncken dese naevolghende Prochien: de *Piet*, de stede van *Biervliet*, enz., enz."

De legende heeft dus bij den eersten opslag zeer veel voor zich, maar bij het minste nadenken valt de mindere juistheid daarvan al dadelijk in het oog.

De Wielingen toch liggen in den mond der *Wester-Schelde; Biervliet* daarentegen ligt aan het tegenovergestelde einde, en dewijl nu de overstrooming van 1377 het gevolg was van het breken der sluizen bij *Biervliet*, zoo als dan ook al de verdronkene plaatsen in dat gedeelte van het gewest gelegen waren, kan die overstrooming het gevolg niet geweest zijn van het doorbreken der Wielingen, zoo als dit dan ook door KLUIT zonneklaar bewezen wordt.

Wat KLUIT zegt omtrent de uitvloeijing van de Ottogracht in de wateren tusschen *Biervliet* en *Sluis*, wordt door GHELDOLF zeer duidelijk wederlegd, terwijl het onlangs aan het licht gebragte *Reglement van Navigatie op het Zwin* een zeer groot licht over dat gedeelte van het vraagstuk verspreidt. Daardoor toch wordt bewezen, dat het Zwin in de XIIde eeuw, niet zoo als thans Zuid en Noord stroomde, maar West en Oost. Weshalve die zeeboezem niet als grens van *Zeeland* kon beschouwd worden en de Sincfala waarvan in de *Stedeverheffing* van *Sint Anna* gesproken wordt, elders gezocht moet worden.

Leenregt (V. bl. 216, Vr. 238; vgl. bl. 290). Eene allezins belangrijke verhandeling over dit onderwerp, levert DE CHATEAUBRIAND, in zijne *Etudes ou Discours Historiques*, Tom. III. pag. 382, e. v.

M°.

Terestein van Halewijn (V. bl. 238, Vr. 239; vgl. bl. 310). Bij het lezen van het antwoord op deze vraag, meende ik mij te herinneren in het stuk van Doctor H. A. CALLENFELS, over

de stad *Oostburg*, opgenomen in het *Woordenboek* van VAN DER AA, gelezen te hebben, dat ter stedelijke griffie van die plaats bewaard worden het groot en klein zegel der baronnie van *Halewijn*, en tevens ook, dat de naam van TERESTEIN mij herhaaldelijk was voorgekomen in het archief.

Hieruit afleidende, dat in gemeld archief misschien narigten omtrent de vraag zouden te vinden zijn, heb ik onderzoekingen in het werk gesteld, welke de volgende uitkomsten hebben opgeleverd.

De beide zegels zijn inderdaad voorhanden.

Dat van het eerste luidt: *Seel avx Cavses de la baronnie de Halewijn*. Dat van het tweede luidt: *Contreseel de la baronnie de Halewijn*.

Het groot zegel heeft den dubbelden omvang van het contrazegel.

Beide voorwerpen hebben waarschijnlijk weinig of niet gediend, en schijnen bij den eersten oogopslag geheel nieuw.

Behalve de zegels heb ik door vriendelijke medewerking van den Heer Secretaris THERI, verschillende stukken, zekeren Heer TERESTEIN betreffende, bekomen, terwijl ik nog andere stukken omtrent dien persoon, in het archief van den *Stampershoekpolder*, thans voor verreweg het grootste gedeelte het eigendom mijner familie, en waarin mijne kinderen de landhoeve *Stampershoek* bewonen, heb gevonden.

Het eerste stuk uit het stedelijk archief is een open brief op perkament, waarbij

»JAN WILMESS GENIT (?), Schout tot *Almkerck*, *Emichhove* eñ *Weerthuse*, in den lande van *Altene*, GEERET AERT HERBERIS (?), ADRIAEN CORNELIS VAN HERWIJNEN en JAN KINDT JANSS, als gesworen heemraden aldaer, attesteren en certificeren bij hunne seghelen als dat voor hun ghekomen en ghecompareert is PIETER PIETERSEN DE GUIJLCKER, hunne medeinghesete nabuer ende hemraet, dewelcke voor redelike redens om zijn woonplaets te veranderen versoeckende van hun schout eñ heemraden eene attestatie ofte certificatie van weghen zijn handel en wandel," enz.

Volgt nu een uitgebreid eervol certificaat, 't welk aldus wordt besloten:

»Overmits zijn goede conversatie ende handel die hij alhier bij ons en bij zijne nabueren ghepleghen heeft, hebben wij Schout eñ Heemraden hem verleent desen teghenwoordighen brief, hem bedanckende van zijn goede eñ ghetrouwe alliance ende ghemeinschap die hij met ons ghehouden heeft tot desen teghenwoordigen dagh toe."

»Des t'oorckonde aldus ghedaen tot *Almkeerck* desen 28 April 1609."

Van de zegels is niets meer te zien dan de plaats waar zij waren vastgehecht, doch de brief is geteekend door den Secretaris J. W. DE LA NEUF.

Het tweede stuk is allezins curieus en luidt als volgt:

»Ik ondersch. als officier van den Gheesteliken Houe sbisdoms van *Brugge*, daghvaerde PIETER PIETERSEN en sijn wijf, opdat zij compareren souden Saterdagh eerstkomende, wezende den 18 dagh van Maerte 1617 ten thien hueren voor de noen voor mijn revv. heeren den officiael jeghens den Promoteur ter cause dat gij beide niet te biechte en gaet. Dese dagvaerdt is ghedaen op den 15 Maerte 1617.

(*geteekend*) JAQUES CANIOE.

Op zijde staat:

Stampershoucke boven *Damme*.

Ik noem het curieus, behalve om den inhoud, omdat het geschreven is op een stukje papier van naauwelijks 1 palm breed en 1 halve palm hoog, terwijl het geknipt is uit een blad papier, hetwelk reeds op de keerzijde gedeeltelijk was beschreven.

Dat het wel degelijk *eene originele dagvaarding* is, blijkt uit het derde stuk. Dit is een vonnis van het Geestelijk Hof te *Brugge*, van den 26 Augustus 1618, waarbij PIETER PIENERSEN, parochiaan van *Damme* in *Stampershouk*, »omdat hij niet hadde voldaen het eerste vonnisse in dato 22 September 1617, als ook het laetste vonnis van 14 October deszelven jaers, dat hij oock niet hadde voldaen de gheboden van de Heilige Moeder de Kercke, aangaende de jaerlijksche Confessie ende communie eñ andersins, dat hij hadde beleden openbare ketterie met groote ergernisse van de Christgelovige; Wort verklaert te sijn vervallen in de straffe die teghen hem sijn ghestatueert eñ gheordonneert om sijne hartneckkigheden en ergernissen die daeruit sijn ontstaen, dat hij tusschen den tijd van een maent sich sal begheven tot de schoot van de Heilighe moeder de Kercke, of dat hij uit het bisdom vertrekke. Niet meer sullende nog vermoghende daerin te komen, tot dat hij sij ghebragt tot ghesonde sinnen op de peine van twee hondert Guldens voor elcke reijse dat hij in dese quartieren bevonden sal sijn," enz.

Het vierde stuk is een brief van den 18den November 1619, waarbij HERMAN COOLHANS c. s. te *Oostburg*, aan PIETER PIETERSEN *van Gulick*, geseijd *Stampershoek*, doet gifte van de bouwvallen van een huis op de markt aldaar.

(Tot regt verstand dient dat in 1583 geheel *Oostburg* verbrandde en de landen daaromstreeks werden geinundeerd. Eerst in 1604 begonnen de inwoners terug te keeren en het best bewaard gebleven gedeelte der stad te herbouwen, zoo als dan ook van 1611 tot 1630 in de registers van acten en contracten niet veel anders voorkomt, dan transporten van bouwvallen en contracten van aanneming tot herbouw van huizen.)

Al de landen rondom *Oostburg* lagen ge-

meen met de zee, en deze werden door de Regering ter beweiding verhuurd.

Uit eene serie van stukken, in een paket verzameld, sub N°. 5, blijkt dat PIETER PIETERSEN *van Gulick*, gezeid *Stampershoek*, in de eerste dagen van Mei 1620, de burgerij van *Oostburg* opriep, om eene klagt tegen den Magistraat, wegens oneerlijke handelingen omtrent de verpachting der geïnundeerde landen bij Hun Hoog Mogende in te dienen. De Bailluw, kennis hiervan gekregen hebbende, stelde dadelijk eene actie, wegens beleediging van den Magistraat tegen PIETER PIETERSEN in, en deze werd bij sententie van den aangeklaagden Magistraat, veroordeeld in eene boete van zestig ponden parasis. De veroordeelde voorzag zich in hooger beroep voor den Raad van *Vlaanderen*, doch succumbeerde aldaar, op grond dat het vonnis van den Magistraat van *Oostburg* was gewezen in het hoogste ressort. Revisie gevraagd hebbende werd deze door de Staten-Generaal geweigerd, op de gronden, door den Raad van *Vlaanderen* aangenomen, en zulks blijkens resolutie van den 20sten Julij 1623.

Dat, niettegenstaande deze veroordeeling, PIETER PIETERSEN even als te *Almkerk*, te *Oostburg* en elders in de algemeene achting deelde, blijkt uit de volgende stukken.

Sub N°. 6 vinden wij eene originele attestatie van den Kerkeraad van *Oostburg*, waarbij deze verklaart: »dat PIETER PIETERSEN, van *Stampershoek*, litmaet der ghemeente Jhu Chr. van die van 't Pausdom om de gereformeerde Christelijke religie in zijne goederen schade gheleden hebbende en uit haer lant verjaegt en verdreven zijnde, binnen *Oostburg* in den jare 1618 met zijn huisgezin zijne residentie heeft ghenomen. Dat hij zich aldaer eirlijck en godtzaliglijck heeft ghedraghen, naerstig zijnde in het hooren van des Heeren Heijlig Woort, zonder iemant ooit eenige ergernisse te hebben gegeven. Dat hoewel hij alhier te *Oostburg* zeer groote schade heeft gheleden door het inunderen en deursteecken van zijn lant, het fortificeren van deze stad, zoodat hij daerdoor het meestal quijt is ghewörden, zittende daghelijcs zonder huijsvrouwe met zeven kinderen belast, hij noghtans dit alles lijdtzamelijck heeft gheleden en ghedraghen gelijc een vroom Christen betaemt te doen," enz.

Twee attesten, het eene van Jonkheer GUILLAUME VAN DER RIJT, Drossaart van *Bergen op Zoom*, en PIETER ZEGER, Ingenieur en Fortificatiemeester aldaar, de dato 19 April 1623, en een ander van DAVID VAN ORLIENS, Majoor binnen *Sluis*, van den 5den April te voren, waarbij PIETER PIETERSEN wordt genoemd Werkbaas, die zich in het maken der fortificatiën van *Bergen op Zoom*, *Sluis* en *Oostburg* eerlijk en vromelijk heeft gedragen zoo als een goed werkbaas schuldig is te doen, bevestigen de verklaring van den Kerkeraad van *Oostburg*.

Uit andere stukken valt af te leiden, dat het proces van den Magistraat van *Oostburg*, en vooral de hatelijkheden van den Bailluw ten goede voor PIETERSEN zijn uitgevallen; althans kort daarop werd hij benoemd tot Lid van denzelfden Magistraat, terwijl bij placcaat van den 4den October 1633 de Staten-Generaal hem octrooi verleenden tot het indijken van zekere schorren bij *Oostburg*. Dit werk werd door hem tot stand gebragt in 1634, gevende hij aan den nieuwen Polder den naam van *Stampershoek*, waarschijnlijk ter gedachtenis van den Polder van gelijken naam bij *Damme*, in welken Polder hij woonde en waarvan hij den naam aangenomen had.

Opmerkelijk is het dat niettegenstaande de sententie van het Geestelijk Hof, de prelaten der magtige abdijen van *Sint Pieter* en van *Sint Baaf* te *Gend*, bij brieven van den 11den Augustus 1639, aan onzen man verschillende partijen lands bij *Oostburg* in admodiatie gaven.

In het octrooi van den 7den October 1633 wordt hij genoemd PIETER PIETERSEN, *van Gulick*, gezeid *Stampershoek*, maar later komt hij altijd voor onder den naam van PIETER PIETERSEN TERSTEIJN VAN GULICK, genaamd *Stampershoek*.

Zijne kinderen noemden zich alleen PIETERSEN TERSTEIJN. Zoo verzocht ANDRIES PIETERSEN TERSTEIJN in het jaar 1647 vrijdom van belastingen voor den *Stampershoek-polder*, bedijkt door zijnen vader PIETER PIETERSEN VAN GULICK, volgens octrooi van den 4den October 1633.

Dat PIETER PIETERSEN de *Guylcker*, PIETER PIETERSEN, PIETER PIETERSEN, gezeid *Stampershoeck*, PIETER PIETERSEN, van *Gulick*, PIETER PIETERSEN TERSTEIJN, van *Gulick*, genaamd *Stampershoek*, een en dezelfde persoon is, wordt onwedersprekelijk zoowel uit de aangehaalde, als uit verschillende andere in het archief van *Oostburg* berustende stukken bewezen.

De brief van Schout en Heemraden van *Almkerck*, is mijns erachtens van veel invloed op de vraag: of TERSTEIJN, over wien gehandeld wordt, tot het geslacht behoort, in DE NAVORSCHER bedoeld. Uit het antwoord toch, voorkomende op bl. 310, valt af te leiden, dat TERSTEIJN VAN HALEWIJN in naauwe betrekking stond tot de genoemde plaats, terwijl de brief bewijst dat PIETER PIETERSEN TERSTEIJN, over wien hier gesproken wordt, tot de aanzienlijken in het land van *Altona* behoorde.

Of hij van *Almkerck* dadelijk naar *Damme* is getrokken, blijkt niet. De omstandigheid van het herdijken van *Stampershoek* bij *Dam*-

me, van het indijken van schorren bij *Oostburg*, en die van het in admodiatie nemen van overstroomde landen van geestelijke gestichten, zoowel als die, dat hij het maken van vestingwerken te *Sluis*, te *Bergen op Zoom* en te *Oostburg* aangenomen had, geeft aanleiding om te gelooven dat hij naar *Vlaanderen* is getrokken, met het doel om deel te nemen aan de herdijkingen van den in 1583 in het noordelijk gedeelte dier Provincie doorgestoken polder. Aldaar verbannen, zal hij *Oostburg*, hetwelk facto onder het gebied der Staten-Generaal stond, tot zijne woonplaats hebben gekozen, dewijl in de omstreken van die plaats nog zeer groote uitgestrektheden lands gemeen met de zee, doch volkomen voor herdijking vatbaar, aanwezig waren.

Hoe de zegelstempels van de baronnie van *Halewijn* ter griffie zijn geraakt, is onzeker. De volgende omstandigheid veroorlooft eene gissing.

ANDRIES PIETERSEN TERSTEIJN, hierboven genoemd, stierf in 1668, en liet eenen zoo zeer desolaten boedel na, dat die gesteld werd onder custodie der regering. Met de boedelpapieren van den zoon kwamen die van den vader almede ter griffie; en dewijl nu de bewuste zegelstempels bij de papieren van de familie TERSTEIJN lagen, is er eenige grond, om te gelooven, dat zij in het bezit van PIETER PIETERSEN zijn geweest.

Mogt het bovenstaande van eenig belang zijn voor den steller van de vraag, dan is men bereid verdere onderzoekingen te doen.

Dukdalven (V. bl. 238, Vr. 249; vgl. bl. 311; VI. bl. 47, 142 en 242). Dezer dagen de *Annales rerum Flandricarum* van JACOBUS MEIJERUS opslaande werd mijne aandacht getrokken door de volgende passage:

»MCLXXX. Aggeres eodem anno factos lego ab Hollandis, earum rerum longe peritissimis, ab *Dammis* ad *Slusam* usque, *Lammins-vliet* tunc dictam, atque extrusum mare, quod eũ tunc tractum inundaverat. Hollandi fossores (sicunt referunt Dammenses) qui aggere facto et mari extruso Dammum condiderunt *Didolphi* cognomen acceperunt. *Didolphi* enim sonat id quod, qui foderunt, ut *Marcus Die Dolf* is qui fodit. *Diedolphorum* cognomen longo perseveravit tempore.”

WIJDTS *Chronijke van Vlaenderen*, dl. I. pag. 225, brengt MEIJERUS aldus over:

»In hetzelve jaer heeft FLORENTIUS graef van *Holland* uijt kraghte van verbond, eenige Hollanders gezonden, om de dijken dewelke tusschen *Damme* bij *Brugge* en de stad *Sluijs* (aldan *Lammensvliet* genaamd) door de opwellende zee doorbroken waeren op te maeken. Want het is zeker, dat dese natie als naeste gelegen en kundige bouwers aan de zee de hervaerenste was in deze wetenschap en arbeijt. De arbeijders dewelke de Dijken opgemaekt hadden, ende de stad van de zee afgepaelt, wierden *Didolphi* genoemt (want Didolphus hetselve te seggen is, hetgeene delver ofte graever) waervan denzelven naem nog langen tijdt in *Vlaenderen* en *Holland* is gebruijkt.”

De vraag is bij mij gerezen of de benaming *Dukdalf* niet van de benaming *Didolph* kan afgeleid worden?

Bij het antwoord voorkomende op bl. 311 wordt gezegd dat »de Dukdalven paalwerk zijn, dat ter vastlegging van schepen op verschillende punten der havens en rivieren is ingeheid.” Dat de eigenlijke Dukdalven, dat is zeer zware palen, die door vier of meer andere worden geschoord, voornamelijk dienen om schepen van het grootste charter in of uit havens of dokken te werken, en om te beletten dat de schepen afdrijven tegen de hoofden of bermen, is de waarheid. Zij dienen dus almede om te beletten, dat zulke groote schepen de hoofden of bermen beschadigen, en dat ook de groote schepen door de zeeweringen beschadigd worden. Is het dan wel te ver gezocht, dat men de benaming van een voorwerp, dienende tot bescherming van zeewerken en waterweringen zoekt af te leiden van den naam, die aan de eerst bekende aanleggers van dijken, havens en sluizen in *Vlaanderen* werd gegeven?

Dat de Dukdalven voorwerpen zijn, die met geene achting behandeld en in het geheel niet ontzien worden, zoo als in MAURITS LIJNSLAGER wordt gezegd, klinkt eenigzins vreemd, maar nog vreemder klinkt het, dat men om die reden den naam afleidt van den Hertog van *Alba*. Dat deze een gruwelijke tyran was staat vast, maar ook, dat hij de man niet was die zich achteloos liet behandelen, en zich niet liet ontzien.

[Wij blijven nog altijd bij de oude afleiding van *dukdalf* door WINSCHOOTEN gegeven en ook door N. WITSEN aangenomen. Dat het woord van *didolphus* afstamt, gelooven wij niet. *Didolphi* waren toch de Hollandsche dijkwerkers, om welke reden zou men de meerpalen juist naar hen genoemd hebben? — Dat de afleiding van *Didolphi* door MEIJERUS gegeven bespottelijk is, ziet ieder. Maar wie weet eene betere te geven?]

Togt der Spanjaarden naar Duiveland in 1575 (V. bl. 240, Vr. 270; vgl. bl. 315; VI. bl. 48). SIMON is door het antwoord van φ^2—φ niets gevorderd en zou er, was hij niet bekend in die streken geheel en al door van het spoor raken, als hij voor waarheid aannam dat *Philipsland* thans met *Schouwen* verbonden is. Het was toen en is nog een *eiland*, dat zeer vroeg bewoond en bedijkt is geweest en in 1532 reeds ten derde maal overstroomde of inbrak en toen tot 1645 onbedijkt is gebleven. Hij moet φ^2—φ wederkeerig raden eene goede

nieuwe kaart van *Zeeland* te raadplegen om zijne dwaling in te zien (*). Door hem zijn vele hydrographische en andere kaarten van dezen oord vruchteloos over dien beroemden togt in verband met de localiteit geraadpleegd; hij heeft zich met een schouw van *St. Anneland* naar *St. Philipsland* en vandaar naar *Zijpe* laten roeijen, om ware het mogelijk iets op te sporen, doch niets anders kunnen ontdekken, dan dat zoodanige togt thans onmogelijk is. Hij gelooft overigens niet, dat *Duiveland* aan den kant van *Zijpe* of het oosten sedert veel veranderd is.

SIMON.

Suatiesluizen (V. bl. 247, Vr. CXLVIII; vgl. VI. bl. 25). Heeft C. G. B. het wel zeker dat dit zijn »*uitwaterende*, en dat *inundatie-* zijn *inlatende of stroomende waaijersluizen?*" Men meent dit in twijfel te mogen trekken, op grond dat men dikwijls kleine uitwaterende poldersluizen zoo heeft hooren noemen en dat dit ondoelmatig woord door eenige voorstanders van wat nieuws in gebruik is geraakt, zonder er eenige bepaalde beteekenis in te kennen, noch te zoeken. SIMON.

W. F. del Campo genaamd Camp (V. bl. 247, Vr. CLII; vgl. VI. bl. 26, 142 en 242). De vergissing door de Utrechtsche Courant nopens dezen Officier voldoende opgehelderd zijnde, is het niet noodig daarover in verdere bijzonderheden te treden, behalve wat de driehoeksmeting betreft, door den Heer CAMP in *Oostfriesland* gedaan. Eene uitvoerige beoordeeling van dezen arbeid is door den Professor in de starrekunde JABBO OLTMANS in 1815 onder den titel: *Die trigonomische topographische vermessung des Fürstenthums Ostfriesland durch den Artillerie Capitain* CAMP *etc.* te *Leer* bij J. C. MÄCKEN uitgegeven. Volgens dat werk, levert deze driehoeksmeting ongehoorde verschillen met andere waarnemingen, ook die van den Generaal KRAIJENHOFF op, b, v. de hoeken in den driehoek gevormd door *Aurich*, *Hage* en *Emden* zijn:

Volgens CAMP.

De hoek te *Aurich* 82°— 3′— 4″ 5.
» » » *Emden* 45°—48′—33″
» » » *Hage* 52°— 8′—22″ 5.

Volgens KRAIJENHOFF.

De hoek te *Aurich* 80°—47′—50″ 5.
» » » *Emden* 46°—42′—34″ 2.
» » » *Hage* 52°—29′—35″ 2.

Vele verschillen van dergelijken aard en omvang worden door pf. OLTMANS opgegeven.

(*) SIMON zal, wanneer hij het antwoord van φ^2—φ. naauwkeuriger leest, spoedig inzien, dat deze volstrekt niet beweert, dat *St. Philipsland*, maar wel dat *Duiveland* met *Schouwen* tot één eiland vereenigd is, en dientengevolge zeker zijn onverdiend verwijt terugnemen. AANT. VAN HET BESTUUR.

Zij die deswegens breeder inlichting verlangen, kunnen gemeld werkje raadplegen, alsmede *de Kunst- en Letterbode van* 1816, 1817 of 1818, waarin ook eene beoordeeling van dien arbeid voorkomt. Men laat het aan den BESTENDIGEN LEZER, LEGENDO ET SCRIBENDO, VAN DER AA, JACOBUS en SIMON ter beslissing over, wie van deze twee waarnemers in de boonen geweest is. ½ X. F.

Een gelegenheidsversje (V. bl. 271, Vr. 289; vgl. VI. bl. 114). Dit versje bijna veertig jaren geleden, bij het eerste verschijnen van de zilveren munt met het borstbeeld van WILLEM I gemaakt, is van AREND VAN WEEL JZ., destijds schoolmeester te *Raamsdonk*.

S. s.

P. T. L. Thronus Cupidinis etc. (V. bl. 280, Vr. CLXXVII. vgl. VI. bl. 207). De gedichten *aan de Jonckvrouwe van Nederlandt* en *de jacht van Cupido*, zijn niet van D. HEINSIUS maar van VONDEL. Men vindt beide in de uitgave van Mr. J. VAN LENNEP, 1e dl. bl. 768 en verv. Zij staan daar niet op hunne plaats, omdat de uitgever, toen hij de eerste aflevering in het licht zond, het laatste nog niet kende en het eerste niet voor een gedicht van zoo vroegen tijd hield. Ik heb ze later den Heere VAN LENNEP medegedeeld met nog een gedicht van VONDEL, even als de beide andere voorkomende in den *Nieuwen verbeterden Lusthof*, 3e druk. *Amst.* bij DIRCK PIETERSZ. *in de witte persse*, 1607. Beide zijn daar onderteekend J. V. VONDELLEN *Liefde verwinnet al.* Het derde, beginnende *d'wijl Saturnus vluchtig*, is alleen met genoemde spreuk geteekend. Het gedicht *Aen de Jonckvrouwen van Nederl.* dat ook in alle min bekende latere uitgaven met dezen titel gevonden wordt, draagt in den *Lusthof* het opschrift *Dedicatie, aen de Jonckvrouwen van Vrieslandt en Overijssel.*

P. L. WZ.

Geslacht- als doopnamen (V. bl. 294, Vr. 317; vgl. VI. bl. 86, 146, 244). »Wir haben," zegt VON STEINEN (*), »in *Westphalen* viel Exempel, dasz wenn jemand von der Ritterschaft eine Erbtochter geheyrathet hatte, so pflegte einem von den Söhnen der Mutter Stamname, als ein Taufname, beygeleget zu werden, als: *Lappo* FRIDERICH V. DER MARCK, *Thulen* KETTLER, *Vollenspit* V. WESTHOFF, *Westhoff* V. BRABECK, *Westhoff* V. CLOET, *Schönebeck* V. BRABECK, *Holtey* V. SCHAPHUSEN, *Frydach* V. LAER, *Aldenbockum* V. FRYDAG. Diese führen ihre Taufnamen von ihren Müttern, LAPP, THULEN, VOLLENSPIT, WESTHOFF, SCHÖNEBECK, HOLTEY u. f. welche alle Erbtöchter gewesen sind."

(*) *Westph. Gesch.*, Th. III. s. 895, in de noot.

Mierop (V. bl. 329, Vr. CCI; vgl. bl. 179 en 245). Tot aanvulling van de vroeger gegevene stamlijst, deel ik uit BUTKENS deze opgave mede:

HERMAN, Comte de *Cuyck*.
1058—1068.

HENRY, Comte de *Cuyck*.
1096—1101.

GODEFROY de *Cuyck*, Comte *d'Arensberge*, fut Propagateur des Comtes *d'Arensberge* subsequents, jusques à GODEFROY dernier Comte, qui avec sa femme ANNE de *Cleves*, vendit la Comté *d'Arensberge* en l'an MCCC.LXVIII le XXVIII d'Aoust à l'Eglise de *Cologne*. *Troph*. Tom. II. p. 54.	HERMAN 2. Comte de *Cuyck* & de *Utrecht* (?) 1145, 1146, 1154, 1157, 1167. — HENRY 2. Comte de *Cuyck*, Sire de *Herpen*. — ALBERT, Sire de *Cuyck* & de *Herpen*, mourut 1233.	ANDRÉ de *Cuyck*, Evesque d'*Utrecht*, mourut 1138. Créé Evesque 1128.

2.	1.	3.
RENIER de *Cuyck* 1284. Sire de *Herpen* (1).	HENRY, Sire de *Cuyck*, signa la Lettre D'OTTON, Comte de *Gueldres*. 1233, 1234, 1249, 1251.	THIERRY de *Cuyck* esp. CHRISTINE Dame de *Rynlande* (2), Vicomtesse de *Leyden*, fille heritierre de JAQUES.

ALARD, Sire de *Herpen*, se trouva en la bataille de *Woeringe* 1288. Hij liet eene erfdochter na, gehuwd aan JAN *van Valkenburg*, Heer van *Sittaert*.	WILLAUME de *Cuyck*, Sire de *Boxstel*,.... esp. 1290. 8 de Nov. MARIE, fille du Sire de *Diest*. (3)	JEAN, Sire de *Cuyck* esp. la fille aisnée de WENNEMAER DE GEMNICH & de JENNE, Dame de *Hoogstraeten*. Il mourut envers l'an 1308. (4).	HENRY, Chastelain de *Leyden*. Zie verder GOUTHOEVEN, *Bijv*. f⁰. 135.

HENRY de *Cuyck*, reçut l'ordre de Chevallerie à la bataille de *Woeringen* 1281 (1288) tué au mois de Juillet 1303 à *Maestricht*.	OTTON Chlr. Sire de *Cuyck*, *Zeelhem* &c. Vendit la Souverainité de la ville de Grave à JEAN 3. Duc de *Brabant* en l'an 1323. Il mourut... 1350, sans enfans (5).	JEAN de *Cuyck*, Sire de *Hoogstraeten* & puis de *Cuyck* esp. CATHARINE BERTHOUT, fille de HENRY BERTHOUT dict *Bebbeken*. Il mourut 1354.	WENNEMAER de *Cuyck*, dict de *Hoogstraeten*, 1336.	JEAN de *Cuyck*, Sire de *Mirop* 1350, esp. MARIE DE BERLAER. Il mourut 1354.

JEAN, Sire de *Cuyck* & *Grave*, qu'il vendit à JEAN WYTVLIET Bastard de *Brabant*, mais sans effect comme avons dict (6). Il vendit *Hoogstraeten* à GERARD DE VORSELAER. Par lettres de Bruxelles, après la mort du dict GERARD la terre de *Hoogstraeten* fut adjugée pour debtes à NICOLAS SWAEF Chlr. 1380 qui la vendit en la mesme année à Damoiseau JEAN, Sire de *Cuyck* & *Hoogstraeten*, pour 13 mille escus d'or.	HENRY de *Cuyck*, Sire de *Vorselaer*, *Brecht*, *Saventhem*, *Sterrebeke* &c. esp. GERTRUDE, fille de PIERRE COTTREL, Dame de *Gestel* & *Asten*. Il fut tué en la Bataille de *Baswilre* 1372.	WENNEMAER de *Cuyck*, Sire de *Meteren* *Malsen* &c. & apres son nepveu Sire de *Cuyck* & *Grave* esp. ALEYDE fille au Sr. de *Haefjten*.	GERARD de *Cuyck* fils de JEAN, Sire de *Cuyck* esp. ALEYDE DE COCK, elle esp. en seconde lict JEAN, Sire *d'Immersele* de *Dielbeke*.	WILLAUME de *Cuyck* Chlr. fils de JEAN 1353.	OTTON de *Cuyck* dict *Mirop* Chastelain de *Waleve*, fils de JEAN de *Cuyck*. Chlr. 1354.	JEAN de *Cuyck* dict *Mirop* de *Vorselaer*, 1371, 1382.
A.	B.	C.	D.			

(1) Was ook Heer van *Ravesteyn*, en gehuwd met de dochter van WILLEM, Heer van *Boxtel*. BUTKENS, t. a. p. f⁰. 163. (2) ...... sy besat *Rynlant* niet, also dat met de Domeynē van *Hollant* vereenight wierde. GOUTHOEVEN, f⁰. 135. (3) BUTKENS, t. a. p. f⁰. 163, 215. Deze tak stierf met de kleinzonen van genoemden WILLEM uit. (4) Hij had eene zuster, MARGARETHA van *Cuyck*, gehuwd met JAN, Heer van *Heusden*. (5) Is tweemaal gehuwd geweest, 1. met JOHANNA, Vrouwe van *Heverlé*, en 2. in 1333, met JOHANNA van *Vlaanderen-Tenremonde*, Wed. van GERARD van *Diest*. (6) *Troph. de Brab*. Tom I. "...il acquist par achapt de JEAN Sire de *Cuyck*, ladicte terre de *Cuyck*, avec la ville de *Grave* à cause de quoy des l'an MCCC.LV. il est qualifié Sire de *Cuyck* & de *Blaesvelde* aux Registres de *Bruxelles*, mais comme il demeura en faute de satisfaire, aux conditions traictées sur la dicte vente, ou bien que JEAN de *Cuyck* se repentist d'avoir faict le transport, depuis grands debats s'esmeurent à ceste cause, & passa la chose si avant que JEAN de *Cuyck* une nuict entra secretement, avec gens d'armes en la ville de *Grave*, & combien que JEAN DE WIJTVLIET, avec les siens s'estoit mis en armes pour la defence, si est ce que ledit JEAN de *Cuyck*, avec l'intelligence qu'il avoit en ladicte ville s'en rendit le maistre, & en ce rencontre perdit nostre JEAN WIJTVLIET la vie ayant esté tué par le dit de *Cuyck*, qui depuis parmi certaine composition qn'il fit avec la Duchesse JENNE, obtint derechef la terre de *Cuyck*, avec la ville de *Grave*."

A.

JEAN, Sire de *Cuyck*, *Grave* & de *Hoogstraete* dict le *Jeune*. Compagnon d'Armes au Duc de *Gueldres* fut tué au chasteau *Engelryck* en *Westphalie*, en l'an 1388. Il avoit esp. en l'an 1380. MEHAUT DE BOETSELAER.

B.

1426. 1437. JEAN de *Cuyck*, succeda à son Cousin dans les Seigneuries de *Hoogstraeten*, *Brecht*, *Vorselaer*, *Sundert* &c. il vendit *Hoogstraeten* à FRANC Sire de *Borsele*, *Zulen* &c. esp. JENNE *de la Lecke* Dame de *Heeswyck*, *Dinter* &c. Il mourit sans hoirs le 15 Juin.... Elle mourut 1454.

OTTO fils bastard au Sire de *Hoogstraeten* 1434, 1439.

GISBERT de *Cuyck*.

C.

JEAN, Sire de *Cuyck* & de *Grave* esp. la fille batarde de WILLAUME de *Juliers*, Duc de *Gueldres* à qui il transporta la terre de *Cuyck* & la ville de *Grave* en eschange d'autres seigneuries.

D.

GERARD de *Cuyck* esp. 1. ODE DE BAUTERSHEM dicte de *Berghes*, Veufve de FLORENT DE BORSELE, Sire de *St. Martinsdyk*, 2. esp. MARGARETE DE MUYSENE fille de GILLIS.

HENRY de *Cuyck* 1447.

Du 1. lict.

HENRY de *Cuyck*, Drost à *Berges* 1454. mentionné, 1446, 1447, 1455, 1457, 1470, esp. CATHARINE DE HESSENE Veufve de NICOLAS COLENSOENE.

JEAN de *Cuyck*, 1456.

THIERY de *Cuyck*, Eschevin en *Anvers* 1492. esp. JENNE CLAESSEN fille de WILLEMSONS esp. 2. ELISABETH VAN ETTEN Veufve de JEAN PELS.

2. lict.

HADWIGE de *Cuyck* esp. HENRY VAN DE WERVE, Chevalier.

WILLAUME. JEAN.

Du 2. lict.

GERARD de *Cuyck* à *Malines*, 1448, 56.

CATHARINE de *Cuyck*, esp. ANTHOINE VAN DER AA, Chlr. Veufve 1495.

JENNE.

ANNE de *Cuyck* esp. HENRY VAN DER MEEREN, Sire de *Sterrebeke*.

Verwantschap tusschen Balduinus van der Aa en Pieter en Hendrik van der Aa (V. bl. 330, Vr. CCV; vgl. VI, bl. 124, 177 en 245). Om te voldoen aan den wensch van den Heer P. J. B. C. ROBIDÉ VAN DER AA, naar meerdere inlichtingen omtrent *Randerode* (zie boven bl. 126), deel ik het volgende mede:

Randenrode estoit ci-devant un tres magnifique Chateau, situé à deux lieues de *Wassemberge* et donnant nom à ses Seigneurs, qui ont esté en tres grande Estime et reputés contre les premiers Barons de ce quartier. Desquels fut LOUIS Sire de *Randenrode*, qui par ses lettres données vendredi devant le Noel de l'an MCC.LXXXIX recognoit, qu'il at recus son Chasteau et ville de *Randenrode* de JEAN Duc de *Brabant*, tout ainsi comme GERARD jadis Sire de *Randenrode* son Ave, avoit prins à hommage de HENRY, Duc de *Limbourg* et Comte de *Mons*. Ceste terre et Seignerie parvint depuis par droicte succession à MARIE de *Randenrode*, femme de WILLAUME de *Hornes*, Sire de *Duffele* et *Gele*, les quels par ensemble la vendirent en l'an MCCC.XCII à WILLAUME Duc de *Juliers* et de *Gueldres*, qui avec les successeurs en ont faict les reliefs aux Ducs de *Brabant*, en qualité toutes fois de Duc de *Limbourg*. BUTKENS, *Trophées de Brabant*, tom. II. p. 329.

M°.

[Van denzelfden geachten medewerker ontvingen wij later nog het volgende.]

Het *Spécimen* van het door den uitgever H. NIJGH in 1854 aangekondigde werk, getiteld: *Le Grand Armorial*, enz., 't welk, zoo ik wel heb, niet in 't licht is gekomen, bevat de

wapens van zes onderscheidene geslachten, die den naam VAN DER AA voerden, te weten:

VAN DER AA, *Neêrlande, Belgique.* De gueules au sautoir d'argent.

VAN DER AA, *Hollande.* D'azur à trois huchets d'argent, enguichés et virolés d'or, 2 et 1.

VAN DER AA, *Hollande.* De gueules à trois losanges d'argent, 2 et 1.

VAN DER AA, *Leyde* (1632). De gueules à la fasce ondée cousue d'azur, supportant une tour crénelée d'argent, ouverte de sable, et accompagnée en pointe d'un gland versé au naturel.

VAN DER AA en PINSSEN (PYNSSEN) VAN DER AA, *Pays d'Utrecht.* Fascé d'or et de sable de six pièces.

VAN DER AA DE RANDERODE, *Brabant, Hollande.* Echiqueté d'or et de gueules; au canton d'argent, chargé d'une merlette de sable. *Cimier* une merlette de sable. Lambrequins de gueules et d'or.

'tEerstgenoemde geslacht VAN DER AA behoorde onder de edelste van *Braband;* de stamlijst vindt men bij BUTKENS, *Troph. de Brabant*, tom. II.

De drie volgende, die alle in *Holland* schijnen gevestigd geweest te zijn, zijn mij onbekend.

Dat van PIJNSSEN, 't welk uit dat van VAN DER AA schijnt voortgekomen te zijn, is te vinden in het *Wapenboek* van FERWERDA, door KOK. Tot dit zelfde geslacht VAN DER AA, waaruit dat van PIJNSSEN, gezegd VAN DER AA, gesproten was, zal ook behoord hebben AGNES VAN DER AA, erfdochter van GERARD, Heere *van der Aa*, gehuwd met GERARD VAN RENESSE, wien zij de Heerlijkheid *van der Aa* aanbragt, weshalven zijne nakomelingen dezen toenaam achter dien van RENESSE gevoegd hebben.

Dat van VAN DER AA DE RANDERODE, hetgeen ik voor 't zelfde houde, als dat van RANDERODE of RANDENRODE, gezegd VAN DER AA, schijnt zijnen oorsprong te halen uit het land van *Gulik* of *Limburg*; hoe 't aan den naam *van der Aa* gekomen is, zal wel door anderen kunnen worden opgehelderd. Dat het ook alleen onder laatstgenoemden naam voorkomt, blijkt uit de kwartieren van JACQUES DE BOUBAIS SEIGNEUR DAUVIN (*);'t was behalve aan dit geslacht, ook verwant aan die van *Hoorne, Leefdael, Merode, de Horion*, enz. Zie ook de kwartieren van GERARD VAN RANDENRODE, gezegd VAN DER AA, op diens grafzerk in de groote kerk te *'s Gravenhage* uitgehouwen. M°.

Théodore Baron de Neuhoff (V. bl. 331, Vr. CCXVIII; vgl. VI. bl. 152, 177). De geheele levensloop van den Baron VON NEUHOFF, is te vinden in de *Histoire des Révolutions de Corse, etc. par l'Abbé* DE GERMANES, doch te veel omvattend, om in DE NAVORSCHER te worden opgenomen. Volgens dezen schrijver, was hij een zoon van ANTON (*) Baron VON NEUHOFF; in zijne jeugd Page bij de Hertogin van *Orleans*, en later geheim agent van den Baron VON GÖRTZ, eersten Minister van KAREL XII, die hem in verschillende zendingen aan den Kardinaal ALBERONI en den Zweedschen gezant te *Londen* gebruikte, en wien hij ook naar *den Haag* vergezelde. Na den dood van GÖRTZ verliet hij *Zweden*, en gelukte het hem bij een Spaansch regiment aangesteld te worden. Door den invloed van RIPPERDA, huwde hij Lady FORSFIELD, dochter van Lord KILMANOCK, bloedverwante van den Hertog van ORMOND, doch verliet haar kort daarna, en begaf zich naar *Parijs*, waar hij in kennis geraakte met LAW, en in diens val deelde. In April des jaars 1736 tot Koning van *Corsika* uitgeroepen, verliet hij, tegen het einde van November des zelfden jaars, zijn koningrijk, na een verblijf van acht maanden. Te *Livorno* geland, bezocht hij achtereenvolgens *Rome, Turin, Parijs* en *Amsterdam*, in welke laatste stad hij om schulden gegijzeld werd. Over zijn verblijf hier te lande, teekent DE GERMANES weinig aan, en zegt alleen: »on l'avoit arrêté pour dettes à *Amsterdam*, mais il en était sorti par un de ces événemens singuliers, qui arrivent quelque fois dans la vie, & qui, en tirant tout-à-coup un homme d'un état de misère & d'abandon, l'élevent jusqu'à l'opulence & à la grandeur. . . . .

. . . .

THÉODORE étoit devenu presque une puissance, la main généreuse qui avoit rompu ses fers en payant pour lui, n'avoit pas borné ses bienfaits à ce service. C'étoit un Juif, mem-

---

(*) Zie *Quartiers Généal.* par LAURENT LE BLOND.

(*) GAUHEN, (*Adels-Lexicon*) noemt hem LEOPOLD en broeder van FRANS BERNARD JANUS VAN NEUHOFF, Heer van *Pungelscheid*, Drost van *Altena* en *Iserlohn*. Over THEODOOR, laat hij zich volgenderwijze uit: „Er hat in seiner Jugend anfangs zu *Munster* im Jesuiter-*Collegio*, hernach zu *Cölln* am *Rhein* studiret, allwo er einem jungen Grafen erstochen, auf seiner Flucht nach *Leiden, Utrecht* und endlich in *Haag* sich begeben, woselbst er sich bey dem Spanischen Gesandten gemeldet, der ihn bey seinem Könige eine Lieutenants-Stelle unter einem Regiment, so in *Africa* wider die Mohren agiret, zu wege gebracht, auf welcher durch sein Wohlverhalten, bald die Capitains-Charge erfolget. Nachdem er in einem Ausfalle aus der Festung *Oran* gefangen worden, schickten ihn die Mohren zu dem Bey nach *Algier*, allwo er 18 Jahr als Dollmetscher sich wohl zu schicken gewust, und von seinem Herrn in den listigsten Affairen glücklich gebraucht worden. Endlich als vorgedachte Corsicaner, bey de Deys zu *Tunis* und *Algier* um Hülffe angesprochen, ward er mit 2 Regimentern und vielen Kriegs-Vorrath dahin geschickt, da denn die Malcontenten dieser Insel ihm gleichsam mit ausgespannten Armen empfiengen, und zu ihrem König machten."

bre d'une société de marchands, que THÉODORE avoit leurré du commerce de son Isle, & avec qui il avoit traité pour remettre à sa compagnie *S. Florent* ou *Porto vecchio* à leur choix. Le Juif, engagé dans ses démarches officieuses par l'appas de l'interêt, & peut-être par des raisons supérieures produisit le Roi de Corse à ses correspondans LUCAS BOOM, TRONCHAIN & NEUFVILLE. Ces riches négocians firent un fonds en marchandises & munitions de cinq millions, & armèrent trois vaisseaux marchands avec une frégate; mais ils s'y résolurent avec tant de facilité, et procédèrent avec tant d'assurance, quoique de telles gens soient ordinairement circonspects & pleins de précautions contre les surprises, qu'on s'imagina qu'ils n'étoient dans cette affaire que les Procureurs des Etats Généraux, & de quelque autre Puissance, surtout lorsqu'on sçut que THÉODORE s'étoit obligé à leur donner pour sûreté de leurs avances, jusqu'à l'entier payement de la somme, la ville *d'Ajaccio*, dont il comptoit s'emparer." Deze onderneming viel evenwel ongelukkig uit. Den 13den September 1737 in de haven van *Sorraco* binnengeloopen, werd tot het beleg van *Ajaccio* te land en ter zee, besloten. De vloot werd echter door tegenwind opgehouden, en tot in de haven van *Napels* gedreven. Hier vervoegde NEUHOFF zich bij den Consul der Algemeene Staten, doch werd in hechtenis genomen en te *Gaëta* vastgezet; vervolgens weder losgelaten en over de grenzen gebragt, tot hij eindelijk te *Londen* aankwam, waar hij, na in 1742 andermaal, alhoewel vruchteloos beproefd te hebben, in zijn koningrijk hersteld te worden, in 1746 stierf. »Cette année" zegt DE GERMANES, »fut des plus funestes aux ambitieux qui aspiroient à la domination de cette Isle. THÉODORE mourut à *Londres* peu de temps après avoir été délivré de la prison où il avoit été mis pour dettes. M. HORACE WALPOLE, illustre par son nom & par son mérite, ouvrit en sa faveur une souscription, dont le produit suffit pour appaiser les créanciers de ce Roi prétendu; il leur céda pour hypothéque ses Etats qu'il n'avoit possédé que huit mois. Un Officier de ma connaissance, qui arrive d'Angleterre, m'a dit qu'il avoit vu l'original de cette cession & le grand sceau du Royaume de *Corse*, chez M. HORACE WALPOLE, qui les garde dans son cabinet comme des pièces singulières. On enterra THÉODORE dans le cimetiere de l'église Sainte ANNE DE WESTMINSTER, où fut élevé un monument simple avec l'épitaphe suivante: »Près de ce lieu est inhumé THÉODORE Roi de *Corse*, mort sur cette Paroisse le 11 Décembre 1746, aussitôt qu'il fut sorti de la prison du Banc du Roi, par un acte du Parlement pour les débiteurs insolvables, & après avoir cédé son Royaume à ses créanciers pour la sûreté de leurs créances."

Bovenstaand levensberigt van den Baron VON NEUHOFF, verschilt min of meer van dat, voorkomende in *Nav.* VI. bl. 177. Ook schijnt men het niet eens te zijn over den naam van den vader des Barons; de een noemt hem ANTON, de ander LEOPOLD. De meeste schrijvers stellen het jaar van zijn dood in 1756, DE GERMANES echter, in 1746, hetwelk dus een verschil van tien jaren oplevert: doch dit zal misschien opgehelderd kunnen worden, uit de *Mémoires sur l'histoire de la Corse*, door BARRÉ (*) toegeschreven aan den zoon van THEODOOR, den Kolonel FRÉDÉRIC. Bij geen der aangehaalde schrijvers, komt echter iets voor over zijn verblijf in het Graafschap *Zutphen*. Indien zulks plaats gevonden had vóór zijne verheffing tot Koning van *Corsika*, bestaat er misschien gegronde reden om te vermoeden, dat hij, tijdens het verblijf van GÖRTZ in *Holland* en *Gelderland* (†), zich mede in laatst genoemd gewest heeft opgehouden.

M°.

Groningsche woorden (V. bl. 332, Vr. CCXXII; vgl. VI. bl. 180). *Pienappel*, eigenlijk pijnappel. De naam is ontleend van de vrucht der *denne-* of *pijnboomen, pijn-* of *mastappel* geheeten, waarmede men eertijds in groot model de torenspitsen kroonde.

SIMON.

[*Astrant*, *schampeljoen* en *keuveren*, niet alleen voor geld winnen, maar in het algemeen voor voor-uitgaan, worden, zoo berigt ons v. O. ook in *Schouwen* gebruikt; *astrant*, volgens S s., ook in *de Langstraat* en omstreken. „*Astrant, betuun, laks, zwil* en *zoor*," zegt Q. X. Z. „zijn in dezelfde beteekenis ook hier [waar?] in gebruik."

Rutgerus Ouwens (V. bl. 343, Vr. 377; vgl. VI. bl. 156). Zie over hem nog de Latijnsche *Redevoering* van den Heer F. T. REITZ, gehouden te *Middelburg* 18 Sept. 1753 betreffende de scholen aldaar; en de *Boekzaal* inzonderheid die van December 1768. bl. 718 en verv. Bij SAXE, *Onom. Lit.* t. VI. p. 498 worden van hem vermeld eenige *Oratien*, als *de Nemesi Phidiaca Alcm.*, 1733, 4°. *de Antiquo Poeta Museo*, ibid. 1734, 4°. *de Difficultatibus quibusdam Disciplinae scholasticae, earumque remediis Hagae Comit.* 1735, 4°. Na zijn dood verschenen *Noctes Haganae sive Obser-*

(*) *Biographie Classique.*

(†) Zie over GÖRTZ's verblijf hier te lande in 1716 en 1717. WAGENAAR XVIIIe Dl. bl. 153—159. Een der voornaamste beleiders van den toeleg, om ten behoeve des Pretendents eene landing in *Engeland* te bewerkstelligen, werd hij op verzoek van Koning GEORGE te *Arnhem*, werwaarts hij zich begeven had, aangehouden en vastgezet. Hij bleef echter slechts korten tijd in hechtenis, en keerde over land naar *Zweden* terug. Voor zijn vertrek uit *Gelderland*, had hij nog een heimelijk gesprek met den Czaar, die zich toen op '*t Loo* bevond.

vationes, in quibus multi veteres Scriptores illustrantur, *Franequerae*, 1780, 4°. Vgl. nog: *Naamregister* van VAN ABCOUDE en R. ARRENBERG, waar zijne *Redevoeringen over de stelling van Ptolomeus* en *de Toovenaars van* PHARAO, 's Hage, 1779, beide in 8°. voorkomen.

V. D. N.

[Na dezelfde werken van R. O. vermeld te hebben, voegt J. C. D. er bij: „Volgens eene door R. O. geschreven geslachtlijst der FEITHEN was hij in 1716 in het huwelijk getreden met MARIA FEITH, dochter van PETER FEITH, Burgemeester van *Elburg*, en oud-tante van den dichter RHYNVIS FEITH."]

Het slot Moyland bij Calcar (V. bl. 344, Vr. 381; vgl. VI. bl. 157) Ist ein adlich freyes Gut, welches von denen *von Berchem* an den Burgermeister in *Dortmund* VON BEURHAUS gekommen ist. VON STEINEN, *Westph. Gesch.* Th. IV. s. 269.

»....... *Moiland* is een Adelijk Huis en Ridderwoning geweest, hetwelk de toenmaels Keurvorstelyke Brandenburgsche Landdrost, Vrijheer van *Spaen* (*), met de Heerlijkheid *Moiland* en *Till*, en al haar toebehooren, aen *zijne Keurvorstelyke Doorluchtigheid*, FREDRIK *den Derden*, daarna *eerste Koning van Pruissen*, in 'tjaer 1695, verkocht en erfelijk opgedraegen heeft. *Zijne Koninklyke Majesteit* FREDRIK WILHELM hoogst zaeliger Nagedagtenis, pleegde op dit Huis altoos, en veel liever, als te *Kleef* op het Slot, bij deszelfs hooge tegenwoordigheid, te resideeren; gelijk de laatst overleden *Pruissische Monarch* FREDRIK *de Tweede* ook deet. Op dit Huis zijn twee verdiepingen met vele vertrekken voorzien, en op zommige van dezelve vind men schoone schilderijen; inzonderheid is de zael in de boven verdieping beziens-waerdig wegens zijn *Platfond*, waeraen alle Natiën uit de 4 deelen der waerelt in hun habit en in leevensgrootte afgebeeld zijn. Van voren in den ingang is de verdorve waerelt afgeschildert, met dit bijschrift:

De hoogmoed heeft den mensch bezeeten,
Gerechtigheid word gantsch vergeeten,
De waarheid wil niet zijn gezegt,
Met Wees en Weduw gaat het slecht.

Kleefsche Waterlust, enz., Amst., 1752.

M°.

Abraham Titsingh (V. bl. 344, Vr. 385, vgl. VI. bl. 182). Ik meen dat deze beroemde heelmeester een zoon heeft gehad en verscheidene dochters: eene ANNA MARIA ELISABETH TITSINGH gehuwd aan Ds. DIEDERICUS HERMANUS VAN ROSSUM, Predikant te *Delft*; eene andere de echtgenoote van den Heer JAN KLUPPEL te *Amsterdam* eene derde, echtgenoote van de Heer DE WITT aldaar en eene vierde (nifallor) vanden Notaris HEITWEYLER aldaar, misschien waren er nog meerdere!

C. & A.

[Nadat men eerst bewezen heeft, dat er eene familie TITSINGHA in *Friesland* heeft bestaan, meent V. D. N., dat er nader aanwijzingen over 's mans geslacht kunnen gedaan worden, misschien te vinden in zijn werken, opgenoemd bij ABCOUDE of bij DE JONGE, *Zeewezen.* Voorts verwijst hij naar *Nav.* III. bl. 158, Vr. 148. IV. bl. 121; *Bijbl.* 1855, bl. iv.]

Van der Stel (VI. bl. 9, Vr 6; vgl. bl. 158). Het antwoord t. l. a. pl. door E. C. v. B. kan worden aangevuld door hetgeen van dit geslacht voorkomt bij FERWERDA, *Adelijk Wapenboek*, in de genealogie van SIX, waar ik in de 20ste generatie vind:

SIMON VAN DER STEL buitengewoon Raad van *Nederlands Indië*, gehuwd met JOHANNA JACOBA SIX, WILLEMSdr. en CATHALINA HINLOPEN waarbij 6 kinderen, als:

1°. WILLEM ADRIAAN VAN DER STEL, Heer in *Oud* en *Nieuw Vossemeer*, Schepen der stad *Amsterdam*, oud buitengewoon Raad van *Nederl. Indië* en Gouverneur van *de Kaap de Goede Hoop*, was gehuwd met MARIA DE HASE, ob. 1 Julij 1723, hadden 5 kinderen.

2°. ADRIAAN VAN DER STEL, buitengewoon Raad van *Nederl. Indië* en Gouverneur van *Amboina* en omliggende eilanden, gehuwd met HILLEGONDA CRANENDONK waarbij 3 kinderen.

3°. CATHALINA VAN DER STEL huwde PIETER VAN RHIJN ob. 1717, zonder kinderen.

4°. FRANS VAN DER STEL huwde JOHANNA WESSELS, hij stierf 1717, hebbende 2 kinderen, ongehuwd gestorven.

5°. HENDRIK VAN DER STEL, Landdrost der *Batavische Ommelanden* op *Java*, stierf 1722.

6°. CORNELIS VAN DER STEL, op zee verongelukt.

Kinderen van WILLEM ADRIAAN VAN DER STEL waren:

1°. CORNELIA VAN DER STEL gehuwd met MARCUS VAN WEERT waarbij 2 zonen.

2°. JACOBA CATHARINA VAN DER STEL.

3°. SIMON VAN DER STEL, Commissaris te *Amsterdam*.

4°. MARIA VAN DER STEL en

5°. WILLEM ADRIAAN VAN DER STEL.

Kinderen van ADRIAAN VAN DER STEL waren:

1°. Mr. SIMON VAN DER STEL huwde: *a*) ANNA JACOBA VAN CINGELSHOEK, *b*) MARIA ANTONIA ROUDEROY; bij de eerste vrouw ééne

(*) FRIEDERICH WILHELM geb. 1667, Heer van *Till*, *Moyland*, *Bullion*, *Rosande*, *Cruiszwick*, *Kemmena*, *Hulhorst* en *Oberhagen*, gestorven op het slot *Bullion*, den 19den Febr. 1735, zoon van ALEXANDER Heer van *Ringelberg*, *Nederhagen*, *Hulhorst*, enz. Gouverneur van *Wesel* en van HENRINA VAN ARNHEM, dochter van ZEGER, Heer van *Nederhagen* en *Hulhorst* en van JUDITH V. OER van *Cackerbeck*. ALEXANDER werd in 1660 door Keizer LEOPOLD tot Vrijheer verheven, en had *Till*, *Moyland* en *Bullion* aangekocht. Vgl. V. STEINEN, t. a. p. bl. 789.

dochter, bij de 2de twee zoons, te zamen 3 kinderen.

2°. JUSTUS VAN DER STEL, jong gestorven.

3°. JOHAN VAN DER STEL, deze huwde Junij 1735, CLARA HILLEGONDA GRAAFLAND, ELBERTSdr. en GEERTRUID DE HAZE; hij was Vrijheer van de Baronnie van *Heukelom* en *Leyenburg*, stierf 2 Februarij 1736.

Kinderen van Mr. SIMON VAN DER STEL waren:

1°. BARBARA HILLEGONDA VAN DER STEL.

2°. ADRIAAN VAN DER STEL.

3°. JOHAN VAN DER STEL.

V. D. N.

[Tot dit geslacht behoorde ook, volgens J. M., MARIA VAN DER STEL, echtgenoote van HENRI KOCK, vrederegter te *Kampen*, overl. 1836, die den naam zijner vrouw bij den zijnen voegende gewoon was te teekenen: H. VAN GHESTELLES KOCK.]

Eene bladzijde uit Brandts Historie der Reformatie (VI. bl. 10, Vr. 9; vgl, bl. 184). Zie over dit paskwil de reeds aangehaalde *Vaderl. Letteroefening* voor April 1828, N°. 4. *Mengelwerk*, bl. 184; en over het *Doosken*, het *Sacrament der Dordsche Synode* genoemd, J. REGENBOOG, *Hist. der Remonstranten*, Amst. 1774, 2 dn. in 8°., en de schrijvers bij hem aangehaald. J. L. A. I.

[Ook de Heer J. VAN DER VEEN, AZ. verklaart zich tot nadere opgave van den inhoud der bewuste bladzijde bereid.]

Het geslacht van van Swieten (VI. bl. 10, Vr. 12; vgl. bl. 185). Alhoewel ik het door F. C. J. verlangde niet kan aanwijzen, mag welligt het vermelde in zeker fraai *Handschrift*, de geschiedenis, inzonderheid de Leden van het voormalig Geregtshof van *Holland*, enz. betreffende, eenig licht verspreiden over het personeel, voorkomende in de bedoelde kwestie, en tevens aantoonen, wie daarin al of niet betrokken zijn geweest; waarom ik dan ook dit hier wil mededeelen.

BOUDEWIJN VAN ZWIETEN, 1423 of 1424, Thresorier van het Hof, was Rentmeester van het Land van *Voorn*, 1410, Rentmeester-Generaal van *Holland* en *Zeeland*, 1429. Zie VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*, p. 1113 en 1261, Heer van *Calslagen*, *Zwieten* en *Loendersloot*, zoon van DIRCK VAN ZWIETEN, Hoogheemraad van *Rhijnland*, 1390, en van CATHARINA VAN RIETWIJK, JANSdr., gehuwd met LUTGARD VAN NIJENRODE, waarbij verscheidene kinderen, had ook nog een bastaard, WILLEM VAN ZWIETEN, Procureur-Generaal 1450, en Griffier 1463. — BOUDEWIJN was zeer rijk en werd bij koop Heer van *Zwieten*; zie VAN LEEUWEN, bl. 1272, het welk hij later afstond aan den Heer FRANK VAN BORSELEN, die wederom terstond daarmede verleid heeft BOUDEWIJN VAN ZWIETEN, die ook *Loendersloot* kocht 1436, en de voornaamste fundateur was van het Nonnenklooster *ten Poel* (VAN LEEUWEN, p. 1113), bij *Leyden*, ook *Maria Poel* genaamd, VAN LEEUWEN, p. 1261. Hij stierf den 17den Mei 1454, is begraven in het genoemde klooster.

DIRCK VAN ZWIETEN, Ridder ten H. Grave, oudste zoon van BOUDEWIJN, stierf 21 Junij 1451, en Vrouwe JOANNA VAN LEIJENBURCH, huisvrouw van DIRCK VAN ZWIETEN, is begraven tot *Haerlem*, Groote kerk. Anno 1456, 29 Dec. stierf GIJSBERT VAN ZWIETEN, BOUDEWIJNSZ. begraven te *Poel*. Anno 1461, op St. Antoniesdag, stierf Jonkvrouw CATHARINA VAN DIEMEN, huisvrouw van GIJSBERT VAN ZWIETEN, begraven in de St. Pieterskerk te *Leyden*; het wapen zijn drie boeijen en een balk (*faas*) van sabel, op een goud veld. Nog begraven tot *St. Marienpoel* Jonkvrouw LUTGART VAN NIJENRODE, huisvrouw van BOUDEWIJN VAN ZWIETEN, die stierf op St. Matthijsavond 1464.

DIRCK BOUDEWIJNSZ. VAN ZWIETEN, Ambachtsheer van *Soetermeer* en *Zwijndrecht*, Secretaris van het Hof 1433, Griffier van idem 1438, Raad Ordinaris van idem 1439, zie VAN LEEUWEN, p. 883, geslacht BOECKHORST. Het aldaar vermelde, »die anno 1529, oud 93 stierf," moet betrekking hebben op het overlijden van de vrouw, JENNE VAN BOUCKHORST, of is anders eene fout in het jaartal, — opmerkelijk is het, dat bij VAN LEEUWEN, p. 1113, geslacht VAN SWIETEN, gezegd wordt, dat in hetzelfde jaar, en in denzelfden ouderdom stierf, de vrouw van DIRCK WILLEMSZ. VAN ZWIETEN, te weten MAGTELD VAN DER DOES, zijnde deze DIRCK WILLEMSZ. VAN SWIETEN almede Raad en Procureur-Generaal geweest, en gestorven 1502; terwijl DIRCK BOUDEWIJNSZ. VAN ZWIETEN aldaar, noch als Griffier, noch als gehuwd met voornoemde vrouw, vermeld wordt. Voorts vergelijke men VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*, t. a. p. geslachten VAN ZWIETEN en VAN BOECKHORST. V. D. N.

Medearbeiders aan het dagblad de Nederlander (VI. bl. 31, Vr. 26; vgl. bl. 186). Wij voldoen gaarne aan het verzoek van den Heer Mr. J. G. ROCHUSSEN, om onze lezers mede te deelen, dat het antwoord van X., althans voor een deel, onjuist is. »Ik heb," schrijft ons de Heer R., »nimmer onder de medearbeiders van dat dagblad behoord; — nimmer had ik daarop zelfs eenige betrekking, welke dan ook, — nimmer is eenig staatsregterlijk betoog van mijne hand in dat dagblad geplaatst geweest."

BESTUURDERS VAN »DE NAVORSCHER."

Casparus Casparius (VI. bl. 32, Vr. 30; vgl. bl. 187). Dat deze naam geen pseudoniem is, blijkt uit HOEUFFT *Parn. Lat. Belg.*, p. 99, die van hem zegt: »*Procul dubio vernacule* CASPERSEN," en hem onder de Latijnsche

dichters eene plaats geeft. SCHOTEL, *Kerkel. Dordrecht*, dl. I. bl. 407, noot (*a*), teekende aan uit de *Acta der Classis van Zuid-Holland*, dat in 1599 voor de *Tragediën*, door CASPARUS CASPARIUS, Conrector te *Delft*, aan de gemeene kerk gedediceert en voor de copijen der Classis toegezonden, ter vereering de som van 24 £ werd geschonken. Dat hij, en geen ander, den *Princeps Auriacus* heeft uitgegeven, blijkt uit de opdragt van dat werk, door P. A. T. vermeld. Naar aanleiding van hetgeen bij HOEUFFT t. a. p. voorkomt, is hij ook door VAN DER AA in zijn *Woordenboek* opgenomen. V. D. N.

Willem van den Hove (VI. bl. 32, Vr. 34; vgl. bl. 187). Zie nog over dezen niet alleen aanzienlijken en vermogenden, maar ook verdienstelijken en voor de zaak der Remonstranten onvermoeid werkzamen, in ijver volhardenden man, BRANDT, *Hist. der Reformatie*, dl. IV. bl. 409 en 655, IJPEIJ en DERMOUT, *Gesch. der Nederl. Kerk*, dl. II. bl. 274, JOH. TIDEMAN, *Frederikstad aan den Eider en hare Hollandsche Gemeente.* Volgens het onderschrift van zijn portret, was hij Heer van *Wedde*, *Westerwolde*, *Bellinckwolde*, *Blijham*, enz. V. D. N.

J. Stampioen (VI. bl. 32, Vr. 35; vgl. bl. 188). Deze schreef zich J. J. STAMPIOEN DE JONGHE, blijkens zijne handteekening onder het woord *Aan den Leser*, voor het door C. KRAMM t. l. a. p. vermelde werk 1639. Hij werd geboren te *Rotterdam*, in het jaar 1610, volgens bijschrift van zijn portret, doch dewijl de boeken van dat jaar niet meer voorhanden zijn, zal het moeijelijk wezen den naam der ouders te leeren kennen. Van elders blijkt echter dat zijn vader was JAN JANSZ. STAMPIOEN, die als burger van *Rotterdam* voorkomt in een rekwest door hem aan de Generale Staten ingediend in den jare 1617 en 1618, betreffende zijne inventie eener nieuwe wijze van de poolshoogte te kunnen nemen; ook heeft hij zijn boek, getiteld: *Nyeuwe taeffelen der Polus-hoochte*, enz. aan genoemde Staten opgedragen; nog heeft hij octrooi verkregen tot het uitgeven van een *Bouxken* en *Plaat*, *Coelestum planum* genaamd, en ontving tot eene vereering *vijf en zeventig gulden*; zie over een en ander: *Archief der Kerkel. en Wereldl. Geschiedenis te Utrecht*, 1848, dl. VII. bl. 11, 22, 28, 79, 87, 90.

De naam van STAMPIOEN komt veelmalen voor in de boeken die nog voorhanden zijn, ook in de *Grafboeken*; onder anderen NICOLAAS STAMPIOEN, geboren 1639, die welligt een zoon van JAN STAMPIOEN DE JONGHE geweest is; deze huwde GEERTRUID VAN ALPHEN, en stierf in 1721, oud 82 jaren, in de Heerestraat; zijn geboorte komt echter niet voor in de *Doopboeken* van dat jaar te *Rotterdam*, zoodat hij waarschijnlijk in '*s Hage* zal geboren zijn, alwaar JAN STAMPIOEN DE JONGHE dat jaar reeds woonde, blijkens de vermelding daarvan op het titelblad van zijn werk *Algebra*, enz.; achter een exemplaar daarvan in mijn bezit, volgt in denzelfden band, J. STAMPIOENII, *Derden daghvaerd Brief, gesonden aen* JACOB A. WAESSENAER (*ofte aen zijn Meester* R. DE CARTES), A°. 1639. *Verclaringe over het gevoelen bij de Professoren Matheseos der Universiteit te Leyden, nopens den Regel van* J. STAMPIOEN, 's Hage, 1640; nog: J. J. STAMPIOEN, *Wiskonstigh en Redenmaetigh Bewijs op den regel van sijn Boeck*, 's Hage 1640.

V. D. N.

ANTWOORDEN.

Nederlandsche Landverhuizers (V. bl. 133, Vr. LXXXI). Sedert 1847 heeft het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te vergeefs eene prijsvraag uitgeschreven over de geschiedenis van Nederlanders, die naar elders zijn uitgeweken. In het programma leest men: »dat nog onlangs (waar?) zich een uitstekend geschiedvorscher (Dr. NASSAU te *Assen*) beklaagde, dat dit gedeelte onzer geschiedenis hier te lande geheel wordt verwaarloosd. De vreemdeling daarentegen, heeft de onschatbare diensten erkend, die Nederlandsche landverhuizingen aan zijnen landzaat hebben bewezen. Landbouw is in sommige streken van *Duitschland*, fabryk-nijverheid in het zuidelijk *Frankrijk* bevorderd. Men zie het werk van J. EELKING, *De Belgis saeculo XII in Germaniam advenis, variisque institutis atque juribus ex eorum adventu ortis.* Goett., 1770 en vooral A. VON WERSEBE, *ueber die Niederländische Colonien, welche im Nördlichen Teutschlande im zwölften Jahrhunderte gestiftet worden.* Hanov. 1815, 2 deelen. 8°. (*) en voor *Frankrijk*, MILLIN, *Voyage dans les Départements du Midi de la France.* Tom. IV.

De prijsvraag zelve luidt aldus:

»Eene beknopte, maar volledige Geschiedenis der verhuizingen van Nederlanders naar en der vestiging van Nederlandsche Koloniën in andere landen van *Europa*; met duidelijke aanwijzing van den invloed, dien de bedoelde verhuizingen hebben gehad op den handel, de nijverheid, de letteren, de ze-

---

(*) Hierbij behoort men ook te raadplegen: RÜDER *Bemerkungen zu* VON WERSEBES *Niederländische Colonien des Nordl. Deutschland.* in de *Kieler Blätter* I. Heft 2. p. 28 en de *Nachträgliche Bemerkungen zu* WERSEBES *Werk* in de *Jahrbücher der Literatur. Anzeigblatt.* 1824. I. p. 37. VON WERSEBES werk beslaat 1082 bladzijden!

den, mitsgaders de maatschappelijke en regtsinstellingen van andere volken."

Behalve de reeds opgenoemde bronnen kan men over deze landverhuizingen nog onder anderen de volgende werken met vrucht raadplegen: HELMOLD, *Chronicon Slavorum* en de oorkonden by LEIBNITZ, *Scriptores rerum Brunsvicarum* T. II. HEEREN, *Folgen der Kreuzzüge*, Göttingen, 1808. p. 277. J. G. HOCHE, *Historische Untersuchung über die niederländische Colonien in Niederdeutschland besonders der Holländer und Fläminger, und deren Rechte*, Halle, 1791, allen aangehaald in de *Frye Fries*, dl. II. p. 198 waar ook naar WESTPHALEN, *Monumenta Cimbrica*, Vol. II. p. 12 sq. wordt verwezen. Verder Prof. H. C. VAN HALL, *Verh. over den invloed van Nederland op den landbouw van het overig Europa* (*Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid.* dl. VI. bl. 4, 1843. bl. 619 en volg.)

WESTENDORP, *Jaarboeken*, dl. I. bl. 170, 179. In N°. 54 zegt hij »dat onder de kolonisten door den Aarts-Bisschop ADELBERT van *Bremen* aangelokt ook Friezen waren, ziet men uit ANTON, *Geschichte der teutschen Landwirtschaft*, Th. II. s. 24 (*). Bij DUMBAR, *Analecta*, T. I. p. 331, gewaagt W. NAGGE op 1139 van Friesche kolonisten in het Holsteinsche."

VAN KAMPEN, *Verslag van de tweede klasse van het Instituut*, 1830, bl. 34—37.

VON LUTZOW, *Versuch einer pragm. Geschichte von Mecklenburg*, Berlin, 1827. 8°. T. I. p. 302.

Dr. ACKER STRATINGH, *Aloude staat des Vaderlands*, st. I. p. 62.

ARENDS, *Noordzeekust*, dl. II. bl. 191.

LOSSEN, *von dem Flämischen Recht und Gutern in der goldenen Are ohneweit Nordhausen*, Nordhausen, 1733.

DE LUC, *Physicalische und Moralische Briefe über die Geschichte der Erde und der Menschen*, u. s. w. Leipzig, 1782. B. II. p. 291.

Dr. J. M. LAPPENBERG, *Hamburgisches Urkundenbuch*, Hamburg, 1842. N°. CXXIX is een verdrag van FREDERIK, Aarts-Bisschop van *Hamburg* met de Hollandsche volkplanters in 1106.

Zie ook *Oorkondenboek*. N°. CLXXXIX, CCXXXVIII, CCXLIX, CCLX, CCLXIII en CCCXXXII.

VON WERSEBE, Th. I. p. 27 sqq., p. 34 sqq., p. 66—72, p. 103 en J. F. GILDEMEISTER, *Beiträgen zur Kenntniss des Vaterlandischen Rechts*, Bremen, 1806, Bd. I. S. 192. Volgens de *Kronijk van het Hist. Gezelschap*, 1848, p. 88.

RÖSCHER, in zijne *Onderzoekingen betreffende het Koloniewezen* vert. bij SLOET, *Tijdschrift*, dl. II. p. 204 (†), zegt, dat de Nederlandsche koloniën in de XIIde en XIIIde eeuw bepaaldelijk een gevolg waren der overstroomingen, door de *Zuiderzee* ontstaan in 1176 en 1225. Vergelijk tot rectificatie dier data, enz., (OTTEMA, *Redev. over het ontstaan der Zuiderzee* in de) *Vrye Vries*, dl. IV. p. 183—214.

A. J. J. MICHIELSEN (*Nord-Friesland im Mittelalter* 1828) *Der Mainzer-Hof zu Erfurt, ein Ausgabe des Mittelalters*, Jena, 1853, 4°. 46 p. p. Volgens de *Messager des Sciences Historiques etc. en Belgique*, 1853. p. 495, heeft MICHIELSEN in dit werkje getracht aan te toonen, dat de omstreken van *Erfurt*, zoo beroemd door de vele en uitstekende groenten, die deze ook door eene kunstige besproeijing voortbrengen, oorspronkelijk door Vlaamsche en Hollandsche Kolonisten in het begin der XIIde eeuw ontgonnen zijn. De plaatselijke overlevering deswegens staaft hij door verschillende oorkonden, gevoegd bij eene verhandeling, die hij op een congres van Thuringer Oudheidkenners in 1853 voordroeg. Omtrent Nederlandsche Kolonisten in het Z. W. van *Frankrijk* aan de *Garonne*, deelde Jhr. Mr. GEVERS VAN ENDEGEEST (thans Mininister van Buitenlandsche Zaken), in eene redevoering te *Leyden* in de Maatschappij van Letterkunde in 1835 gehouden, belangrijke bijzonderheden mede. Volgens eene toen ter bezigtiging gestelde afbeelding, gebruikt men daar thans nog onze Oud-Hollandsche boerenwagens. — Over de Nederlandsche Kolonisten op het eiland *Amak* bij *Kopenhagen* zie men SCHELTEMA, *Mengelwerk* dl. IV. bl. 203, 204 en anderen.

In het laatst der voorgaande eeuw hadden zij nog behoefte aan de beide volgende werken: *Nedder-Düdersche Kerchen und Husz-Psalmboeck, tho deenst der Holländer Gemeene op Amack*, Copenhagen, 1783 en F. C. SCHMITTO, *Ordnung des Heils durch den Catechismum Lutheri tom Gebruch der Dütschen Gemene te Holländerdorp* op *Amack*, Copenhagen, 1788. 8°. Wij meenen ergens gelezen te hebben, dat de inwoners van *Amack* thans alleen de Deensche taal spreken, maar hunne kleeding moet nog veel overeenkomst hebben met die welke vroeger zoo algemeen (nu reeds zeldzaam) in *Hinlopen* en omstreken gedragen werd. SCHELTEMA l. l. zegt dan ook dat deze Kolonisten uit de dorpen *Warns* en *Scharl* (niet verre van *Hinlopen* gelegen) in het jaar 1523 door ISABELLA van *Oostenrijk*, zuster van Keizer KAREL V, echtgenoote van den later hier te lande meer bekend geworden Koning CHRISTIAAN II van *Denemarken*, ontboden werden.

J. D.
L.

(*) GÖRLITZ 1800. Zie ook aldaar II. p. 13—22.

(†) Vergelijk ook RÖSCHER bij SLOET VI. p. 79.

Cornelis Symonsz. den Bijbel Schipper (V. bl. 200, Vr. CXIX). Deze vraag nog niet beantwoord zijnde, zal het niet ondienstig zijn voorloopig iets over den man te zeggen, in betrekking tot de in 1567 afgebrokene gereformeerde kerk te *Leyden*.

Men zal zich herinneren, dat ten gevolge van het bekende *Compromis* tusschen de Hertogin van PARMA en de Verbondene Edelen, aan de belijders der gereformeerde religie, (toen genoemd »nieuwe religie") vrijeuitoefening van godsdienst vergund werd.

In dezen toestand besloten de Hervormden te *Leyden*, eene eigene kerk te bouwen, nadat zij daartoe de toestemming van Prins WILLEM I en de regering dier stad hadden verkregen.

De grond, daartoe afgestaan, was die van het voormalige Leprozenhuis, buiten de Wittepoort op den Uiterdijk, gelegen tusschen den hoogen Rijndijk en den Rijn.

Met de bouwing dier kerk of liever houten loots, werd in het begin van Januarij 1567 een aanvang gemaakt, zoodat daarin reeds den 2den Februarij kon worden gepreekt (*) zij was 180 voeten lang, 80 voeten breed en had *f* 2100 gekost (†).

Het is mij niet gebleken, hoe die gelden voor de bouwing der kerk bijeen zijn gebragt, maar wel, dat vier leden van den kerkeraad zich met de behandeling der zaak hadden belast, te weten: CORNELIS SYMONSZ. eertijds schipper (ook genoemd den *bybel-* of *bijbelschipper*), HUYCH DIRKSZ. VAN BANCKEN, witmaker, JACOB PIETERSZ. verwer, alias DE VRIES en SYMON VRANCKENSZ. van *Schilperoort* pannenbakker, die met PIETER ADRIAANSZ. VAN DER WERF op den 16den September 1567 werden ingedaagd, als *Hoofden, Autheurs* en *Consistorialen* van de *Nieuwe Religie* ende *Commotie*."

Deze kerk heeft niet lang mogen bestaan, omdat de ongelukkige staatkunde van PHILIPS den IIden zoo iets niet duldde; van hooger hand werd dus last gegeven, de kerk af te breken, waarmede 8 dagen na Paaschen 1567 een aanvang gemaakt werd.

Om de zaak bij het afbreken te behartigen, werd door den reeds genoemden HUYCH DIRKSZ. VAN BANCKEN, uit naam der drie overigen (die absent of voortvlugtig waren) op den 7den Mei 1567 eene acte gepasseerd voor den Notaris PIETER ADRIAANSZ. STORM, waarbij hij aan den stads-timmerman Mr. ANTONIS CORNELISZ. den last opdroeg. de materialen der af te breken kerk te verkoopen, en daarvan rekening en verantwoording te doen.

(*) Aflezingsboek te *Leiden*: Onder de predikanten, die 17 April 1568 en 20 Nov. 1567 werden ingedaagd, behoorden: WOUTER SYMONS, Heer CORNELIS, eertijds pastoor te *Woerden*, GEORGIUS YPONIS, COPPYN ROELOFS en ADRIAEN LAMBRECHTS.

(†) Zie ORLERS, *Beschr. van Leiden* bl. 555.

Inmiddels waren na 1567 onder ALBA's schrikbewind vele Hervormden ten lande uitgeweken, en hoorde men verder niets over die afrekening, tot dat na de gelukkige omkeering van zaken, de zoon van wijlen SYMON VRANKENSZ. VAN SCHILPEROORT, WILLEM genaamd, met eene vordering voor den dag kwam, wegens geleverde pannen, waarvan het gevolg was, dat de Leidsche Regering op den 21sten Julij 1575 aan den stads-timmerman Mr. ANTONIS CORNELISZ. gelastte, zijne afrekening in te leveren.

Uit deze nog voorhanden zijnde rekening blijkt, dat de ontvangsten der verkochte materialen bedroegen 843 £ 6 deniers (*), en de uitgaven wegens de slooping 859 £ 16 β 3 d., sluitende met eene schuld van 15 £, 15 £ 9 d.

Intusschen waren nog andere schuldeischers in deze zaak opgekomen, die het CORNELIS SYMONSZ. den schipper zeer lastig maakten, waardoor deze genoodzaakt was, zich bij rekweste aan de regeringe van *Leyden* te wenden, met vermelding van al het gebeurde te kennen gevende, dat hij voor die schulden niet aansprakelijk konde zijn, dat de regering van andere steden o. a. *Delft* de schulden betaald hadden, voortspruitende wegens de slooping der Gereformeerde kerken in die tijden, verzoekende dat *Leyden* dit ook zoude willen doen.

Hierop werd den 5den April 1578 besloten het te kort te betalen, waartoe o. a. gecommitteerd werd de Burgemeester PIETER ADRIAANSZ. VAN DER WERF.

Het blijkt dat de stad hieraan niet geheel heeft voldaan, omdat de schuldeischers zich aan het Hof van *Holland* hadden gewend, wordende CORNELIS SYMONSZ. de schipper op den 2den Oct. 1581 veroordeeld, om die schuld van bijna *f* 100 in twee jaren af te betalen. Doch de schipper zich beroepende op de genomene vroedschap-resolutie van 5 April 1578, werd die som op den 2den April 1583 door de stad aan de eischers betaald.

De afrekening, kwitantiën en het vonnis van het Hof wegens die kerk zijn nog allen aanwezig, terwijl hare slooping de kiem in zich bevatte van een nieuw en krachtiger leven, even als de slooping van het menschelijke leven den overgang tot een verheerlijkt leven voorbereidt.

. . ELSEVIER.

Testament van Voltaire (V. bl. 240, Vr. 272). Sedert het inzenden dezer vraag is mij de volgende aanteekening in handen gevallen:

»VOLTAIRE avait ordonné que son bureau et un placard ne seraient ouverts que cinquante ans après sa mort. — Ces meubles

(*) Het kostershuis van CROON JANS (Koster) werd voor 34 £ verkocht.

avaient *été* déposé dans un petit monument élevé dans le parc à la mémoire de VOLTAIRE. — Des voleurs y pénétrèrent au mois de Novembre 1819 et les papiers disparurent."

Zijn wegens dien diefstal sedert 1819 geen nadere bijzonderheden bekend geworden?

SIMON.

Zegswijze: »Voor spek en boonen mede spelen" (V. bl. 271, Vr. 292). Moet dit niet wezen: *hij vaart meê voor spek en boonen*, namelijk voor den kost? Zoo iemand vaart mede zonder kwaliteit of rang, en heeft dus niets in te brengen. S. s.

De verlichte Bramin (V. bl. 278, Vr. CLXX). Dit voortreffelijke, maar ook al ter zijde gedrongen werk, is door PHILIPP DORMER STANHOPE, Graaf van *Chesterfield* geschreven. 'tWerd in onze taal overgezet eerst uitgegeven bij ISAAK en JOH. ENSCHEDÉ, 1751. SIMON.

Tractaatje van Fredrik Sloep (V. bl. 344, Vr. 388). Ofschoon het mij onbekend is, of het bedoelde *Tractaatje* gedrukt zij, is het mij mogen gelukken te ontdekken dat het genoemd is *Liefde Vonk*, want in eenen brief van den 1sten Julij 1726, schrijft FRED. SLOEP aan den Dijkgraaf en Hoofd-Heemraden het volgende:

Dewijl ik op den 8 Dec. 1725 en den 15 Maert 1726 UE. heb versocht mijn gering geschreven werckje genaemt de *Liefde Vonk*, terug t' ontfangen, soo UE. achtbare oordeelde dat geen nut te kunnen doen, dit op den 1 Nov. 1725 UE. toegezonden, wetende dat UE. wel gemelde Collegie compleet vergadert den 1n Dingsdag in Julie op dit UE. huys halverweg; neem ik de vryheyt, met dese sprakeloosen UE. heere Dijkgraaf en Hoogheemraden van *Rijnlant* voor de vierde mael aen te spreecken, versoeckende nochmael soo dat geschrevenen geen nut kan doen, dat ick dat *sito* terugh mag ontfangen, om bij mijn andere schriften tot gelegender tijt bewaert te werden, maer soe er de minste gedachte van eenig nut in sijn, versoeck ick een Uwer geringste antwoorden tot mijner gerustheyt.

En soo ick nut kan doen aen dit verkankert quaet,
Dat vreeslijk woet, om 't hert van 's hollands tuyn te breken,
Ja duysende heeft met gewelt van t goet versteken,
Ick offer hant en hart tot dienst met raat en daat,
Schoon dat ick op die stroom veel klippen souw ontmoeten,
En hoole(n) sijnd: een quaet dat sachte nachtrust stoort,
Iets dat de bitse nijt en laster voert het woort.
Ick schroom gevaar noch doot, maer soud met vreugde wroeten
In 't hert van 's Hollants tuijn om dit verkankert quaet
Eens tot een lustprieel te sien met raat en daat.

Hoorn, 1 Julij 1726.
FRED. SLOEP.

Versoeckende t adres als voren, aan JOSEP in *de sleutel*, aen de scheepstimmerwerve bij de Kraen tot *Hoorn*, om te behandigen aen FR. SLOEP. ..ELSEVIER.

Schoemakers (VI. bl. 63, Vr. 81). Aan J. C. K. kan ik antwoorden, dat zijne vraag berust op eene misvatting in den aangehaalden *Tijdspiegel*.

Ik heb dat voortreffelijke beeld met deszelfs rijk voetstuk gezien, en daar op gelezen, dat het geheel door KENT is ontworpen en door SHEEMAKERS is uitgevoerd, beiden Engelsche kunstenaars.

Als zoodanig wordt het ook op bl. 92, aan het slot der beschrijving van het standbeeld van WILLIAM SHAKESPEARE, vermeld: »It was designed by KENT, excuted by SHEEMAKERS, and the expence defrayed by the grateful contributions of the public." Zie: *An Historical Description of Westminster Abbey, its Monuments and Curiosities etc.* London, Newman, 1826, in 8°. C. KRAMM.

Bonte honden (VI. bl. 63, Vr. 84). Dat bonte honden vroeger zeldzamer waren dan tegenwoordig, en dat aan zwartbonte het vermogen werd toegeschreven om tooverheksen te krijgen, is alles jagers-traditie en derhalve geput uit de sprekende bibliotheek, die reeds aan het einde van het antwoord, *Bijblad* 1855, bl. lxviii, werd opgegeven. SIMON.

Grafschrift van de gebroeders Dirk en Wouter Crabeth (VI. bl. 75, Vr. 102). Op deze vraag kan ik antwoorden, dat er op den grafsteen of wel op den mondsteen van den grafkelder alleen heeft gestaan D. & W. P. C.

Dit zelfde vinden wij ook op de prent, voorstellende de St. Janskerk te *Gouda*, van binnen gezien, en waarop tevens de gebroeders CRABETH zijn afgebeeld, elk in een ovaal gevat en hangende boven hun geopend graf, terwijl de genoemde letters op een daar nevens liggenden steen zijn uitgebeiteld.

Deze prent komt voor in de 8°. uitgave van KAREL VAN MANDER, door J. DE JONGH bezorgd, en te *Amsterdam* in 1764 uitgegeven, dl. II. bl. 53, plaat HH.

De bekende teekenaar en graveur, JAN L'ADMIRAL, heeft voor dat werk deze prent vervaardigd; hij leefde, toen de merksteen nog zigtbaar was, zoo als hij dan ook de gemelde letters D.(IRK) *en* W.(OUTER) P.(IETERSZ) C(RABETH) er bij heeft afgebeeld.

Nu zoude men wel van meening kunnen zijn, dat dit nog geen afdoend bewijs was, maar ik vraag dan ook naar de bewijzen om dien twijfel te staven. Ik heb grond, om dit aangewezen grafteeken als zoodanig aan te nemen, daar het anders tot de niets beduidende aanwijzingen zoude behooren. Ik erken, dat het steeds aan eene zekere soort van

kunstenaren eigen is geweest, liever te fantaseren dan de juiste historische waarheid uit te drukken, maar met den teekenaar van deze prent schijnt dit niet het geval.

Immers, van deze prent bezit ik een paar curieuse, allereerste proefdrukken, met een hond, die op het graf ligt te rusten. Deze hond is zeker afgekeurd, welligt omdat hij wat groot is, of omdat men hem daar ter plaatse ongepast vond, waaruit, dunkt mij, genoegzaam blijkt, dat hier wel deugdelijk met zorg is gewaakt om geen onwaarheden voor te stellen. Wij mogen dus veronderstellen, dat het grafteeken op die prent is goedgekeurd, en daarom op den veranderden bovengenoemden druk is gebleven.

In den eersten proefdruk ligt de hond op de groote zerk; van den omtrek van den hond is een hoop aarde en een graf gemaakt, waarbij twee spaden enz.

Men heeft te regt begrepen dat het overbodig was, om in de kerk te *Gouda* eene lofspraak van de gebroeders CRABETH op een gedenksteen te plaatsen. Ook hier geldt het opschrift: *Circumspice, zie rond.*

C. KRAMM.

Geslacht Mathias (VI. bl. 95, Vr. 131). Het wapen van Mr. JOHAN CONSTANTIJN MATHIAS, Burgemeester van *Middelburg* in de jaren 1731, 1733, 1736, 1739 en 1742, ziet men op de *Wapenkaart* der HH. Burgemeesteren van *Middelburg*, door A. VAN DAM, zijnde eene lelie van zilver op een veld van keel, de punt of het onderste derde gedeelte golvend van sinopel. Het wapen van SANDRA ziet men op de kaart bij SMALLEGANGE, volgens wien dit geslacht, even als dat van LE SAGE, uit *Walsland* herkomstig is; het geslacht van SANDRA is met anderen hier te lande vermaagschapt. Zie o. a. FERWERDA, *Adellijk Wapenboek*, *Register*.

V. D. N.

Dirk van Dam (VI. bl. 95, Vr. 132). DIRK VAN DAM of THEODORUS DAMMIUS, door VAN ALKEMADE, *Beschrijving van den Briel*, bl. 102, vermeld, en door SAMUEL NAERANUS bezongen, zal geweest zijn een zoon van NICOLAAS of CLAAS VAN DAM, sedert 1585 Predikant in den *Briel*, en van ELISABETH, JAN HUBRECHTS dochter; hij werd geboren in 1591, en gedoopt den 3den November. In oude, onder mij berustende papieren, komt hij ook voor als Med. Doct. Zijne zuster MAGDALENA VAN DAM, huwde in 1602 THEOPHILUS RIJCKWAERT, die insgelijks Predikant in den *Briel* was. Zij hadden verscheidene kinderen, waaronder ANNA RIJCKWAERT, die trouwde JAN VAN NEER of NAERANUS. DIRK VAN DAM was dus in 1611, toen SAMUEL NAERANUS zijne letteroefeningen bezong, 20 jaren oud. Het blijkt niet, dat hij is gehuwd geweest, noch wanneer hij is overleden. — Van zijn geslacht, dat reeds in de XIIIde eeuw vermeld wordt, was NICOLAAS, zoon van JOOST VAN DAM en AGATHA WTTENHAGE, geboren in 1484, gestorven in 1546, Subst.-Procureur en Advocaat-Fiscaal van het Hof; wiens zoon, JOOST VAN DAM, Secretaris van het Hof van *Holland*, en CATHARINA VAN DEN BOUCHORST, de ouders van NICOLAAS, en alzoo DIRKS grootouders waren.

V. D. N.

Beeren en apenspel (VI. bl. 96, Vr. 137). In mijne jeugd (omstreeks 1840) heb ik dit spel meermalen gebruikt. Het bestond uit cartonnen beeren, honden en apen, met looden voetstukken. Deze werden op de doos, waarvan een der zijden uit perkament bestond, geplaatst; bij het slaan op dezen trommel met een stokje, dansten de dieren, die wegens de zware voetstukken niet konden omvallen.

J. W. W.

[C. G. B. dacht, bij zijn antwoord op deze vraag, zeker ten onregte aan het haasje-over spel.]

Oproer in Walcheren in 1778 (VI. bl. 107, Vr. 153). Met eenige verwondering las ik de vraag van φ^2—φ, betreffende de onlusten op het eiland *Walcheren* in 1778, waarvan hij zegt, *nergens iets opgeteekend gevonden te hebben.*

Uit de vele artikelen van φ^2—φ., die in DE NAVORSCHER voorkomen, blijkt toch, dat hij iemand is van zeer uitgebreide wetenschap. Het klinkt dus vreemd, zoodanigen persoon te hooren vragen naar bijzonderheden omtrent het Walchersche oproer, hetwelk men vooral tegenwoordig gedurig hoort ter sprake brengen, en nog vreemder hem te hooren zeggen, dat hij deswegens nergens iets vond aangeteekend.

Ik heb voor mij drie werken, waarin het onderwerp zeer in het breede wordt behandeld, en waarvan één althans onder het bereik van iedereen valt.

Het eerste is: Het eerste deel op het *Vervolg der Vaderlandsche Historie* van WAGENAAR, bl. 317 en volgende.

Het tweede is: Het tweede deel van den Jaargang 1779 der *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, bl. 317 en volgende.

Het derde is: Het *Levensberigt van* JONA WILLEM TE WATER, *overleden te Leyden, den* 19*den October* 1822, *door hem zelven vervaardigd, en op zijn uitdrukkelijken last, bij uitersten wil, door deszelfs erfgenamen uitgegeven*, bl. 29 tot 36.

Ik noem deze drie werken, omdat men ze, bij elkander vergelijkende, tot in de kleinste bijzonderheden toe, alles leert kennen, wat de Walchersche onlusten in 1778 betreft, en zich overtuigen kan dat, indien al van den eenen kant de onverdraagzaamheid in *Walcheren* tot het uiterste werd gedreven, tegen

over die onverdraagzamen nogtans verlichte mannen overstonden, zoo als het te wenschen is, dat er tegenwoordig meer werden aangetroffen.

Ten gevolge van den oorlog tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, vestigden eenige aanzienlijke kooplieden uit *Duinkerken* zich met der woon te *Vlissingen*. Zij verzochten en verkregen het burgerregt te mogen koopen. Allen waren R. Katholieken en derhalve verpligt te *Middelburg* ter kerke te gaan, destijds de eenige stad op gansch *Walcheren*, waar een kerkgebouw hunner gezindheid stond.

Deze kooplieden, te zamen met andere Roomsche burgers van *Vlissingen*, verzochten van de regering vergunning tot het bouwen eener kerk.

In Julij 1778 stond de Regering van *Vlissingen* het verzoek toe, en in Augustus van hetzelfde jaar kwamen de R. Katholieken voor het eerst tot de oefening van hunne eeredienst te zamen in eene opgeslagen loots, tot tijd en wijle dat er eene kerk zoude gebouwd zijn.

»Welras," zoo drukt de steller der *Nederlandsche Jaarboeken* zich uit, »welras waren eenige verkeerde ijveraars hierover in alarm. Zij ontworpen een Rekwest aan de regering, uit den inhoud van hetwelk men dadelijk het wild en onbezonnen oogmerk, de blinde ijver en de onkunde kan ontdekken."

Het request wordt in de *Jaarboeken* woordelijk medegedeeld en bevat uitdrukkingen, welke van dien aard zijn, dat het te wenschen ware, dat men de herinnering er van kon uitwisschen. De verpligting toch der Regenten om afgoderij en beeldendienst te vermijden, en op alle mogelijke wijzen tegen te gaan, is schering en inslag van het geheele stuk.

De Kerkeraad voegde zich bij de minkundige burgers en besloot zich tegen de verleende vrijheid van godsdienst aan te kanten, gaande daarbij zoo ver, dat de hulp van de Classis van *Walcheren*, tot wering van de Roomsche godsdienst werd ingeroepen.

De Regering van *Vlissingen* bleef standvastig, maar toen namen de misnoegden den toevlugt tot adressen aan den Prins van *Oranje*, terwijl men tevens het volk ten platte lande opruide.

De *Nederlandsche Jaarboeken* zoowel als het *Vervolg op* WAGENAAR, noemen als hoofdleiders van de onrustigen den Predikant van *Zoutelande*, den Franschen Predikant te *Vlissingen* (TE WATER noemt den Engelschen) en den Pastoor van *Middelburg* (welke laatste, vreezende dat hij in zijne magt zou verkort worden, indien elders Roomsche kerken werden opgerigt, zich in geenen deele stil en onverschillig hield).

Alles wat verbittering kon opwekken, werd in het werk gesteld, en zoo wist men niet alleen de boeren op te ruijen, om zich over het afschaffen der Psalmen van DATHENUS te beklagen, en het weder invoeren daarvan te vorderen, maar te *West-Capelle* nam men zekere geschillen met den Opper-Commies van *Walcheren* tot voorwendsel van een wezenlijk oproer. Dit oproer gaf aanleiding tot den maatregel, waaromtrent φ^2—φ. inlichtingen verlangt.

Zoo de gedragingen van sommige Predikanten van *Vlissingen*, van den Kerkeraad en van eenige burgers dier stad een' pijnlijken indruk wekken, dan staat allervoordeeligst daar tegenover het standvastige gedrag van de Regering, maar vooral dat van den beroemden Professor TE WATER, die in 1778 Predikant te *Vlissingen* was, en de zaak van de Roomsch-Katholieke gemeente was toegedaan.

»Ik ben altijd van oordeel geweest," dus drukt TE WATER zich ter hier boven aangehaalde plaatse uit, »dat men aan alle burgers en ingezetenen, die het regt van inwoning gekregen hebben, niet slechts vrijheid van geweten, maar ook van gemeenschappelijke godsdienstoefening behoort te vergunnen. — Ook kan ik niet berekenen, dat de Hervormde godsdienst er eenig nut van trekken zou, indien de Roomschgezinde Vlissingers genoodzaakt bleven naar *Middelburg* ter kerke te gaan. *Verzuim van godsdienstoefening van welken aard zij wezen moge, baant doorgaans den Weg tot losbandige zedeloosheid, en deze is oorzaak van de grootste rampen voor landen en steden.*"

De verdrietelijkheden, welke TE WATER zich door zijne Christelijke verdraagzaamheid op den hals haalde, waren zeer groot.

»Het was," dus besluit hij het verhaal der gebeurtenissen, »mijne hoofdmisdaad dat ik mij niet had willen voegen bij alle die woelzieke geesten. Hierop verwekte men een verschrikkelijken haat tegen mijn persoon, en dus ook tegen mijnen Euangeliedienst, zoodat ik van toen af mijne weinige toehoorders altijd zonder moeite konde tellen. — Men verspreidde door geheel het eiland een gerucht, dat ik eerlang den Hervormden godsdienst zoude verlaten en tot de Roomsche kerk overgaan. Aan smaad- en lasterschriften had ik geen gebrek, maar ik belachte dezelve, latende zelfs verluiden, dat ik eene goede belooning aan dezulken beloofde, die dezelve mij kwamen overhandigen. *De bedreigingen dat men mijn huis zou aanranden en uitplunderen, maakten mij niet vervaard en waren evenmin in staat mijne grondbeginselen te veranderen, als de rust van mijn hart te stooren.*"

Dat deze laatste woorden geene ijdele klanken zijn, is bewezen. Tot het einde toe bleef TE WATER standvastig. Hij doorzag volkomen dat de godsdienstquestie tot voorwendsel werd genomen om bijoogmerken te berei-

ken, en er valt dan ook uit hetgene hij in zijn levensberigt zegt, af te leiden, dat het hoofdzakelijk aan hem is toe te schrijven, dat de zaak der Roomsch-Katholieke gemeente te *Vlissingen* triumfeerde. (Iets wat bovendien aan zijne vertrouwde vrienden en bloedverwanten volkomen bekend was.)

Dat het gedrag van TE WATER alom in *Nederland* werd goedgekeurd, mag daaruit onder andere blijken, dat hem in 1779 een beroep naar *Leeuwarden* werd aangeboden, 't welk onmiddellijk werd opgevolgd door een werkelijk beroep als Predikant te *Goes*, gelijktijdig met een beroep als Hoogleeraar te *Middelburg*, welk laatste beroep aangenomen zijnde, kort werd opgevolgd door dat als Hoogleeraar te *Leyden*.

Opmerkelijk is de predikatie waarmede TE WATER, op den 27sten October 1779, afscheid nam van de Vlissingsche gemeente. Hij sprak naar aanleiding van het 16de vers, 3de hoofdstuk van den 2den brief aan de Thessalonicensen, en betoogde daarbij voornamelijk, hoe de leeraars van de godsdienst naar het voorbeeld van PAULUS moeten gezet zijn op de bevordering van vrede in de burgerlijke maatschappij en de gemeenten tot dien vrede met allen aandrang opwekken met woord en voorbeeld, enz.

Ofschoon deze uitweiding over het gedrag van TE WATER geen antwoord is op de vraag van φ^2—φ., gelooft men, dat zij niet overbodig is, omdat, zoo de vraag aanleiding geven kan, dat de *Nederlandsche Jaarboeken* en het *Vervolg op* WAGENAAR worden opgeslagen, en dat door hetgeen aldaar te lezen staat, nieuw voedsel aan godsdienstige onverdraagzaamheid wordt gegeven, het vermelden van het gedrag en de handeling van TE WATER een juist tegenovergestelde uitwerking hebben moet.

Mr. Pieter van Veen (VI. bl. 108, Vr. 157). Wordt bevestigend beantwoord, ook naar aanleiding van een fraai portret, hetwelk voor ons ligt, en den pensionaris, liefhebber en talentvol beoefenaar der schilderkunst tevens, in 1636, op 66 jarigen leeftijd voorstelt.

VAN VEEN werd dus in 1570 geboren en wel te *Leyden*, blijkens het omschrift:

PETRUS VAENIUS, *Batavo Lugdunensis oppidi Hagiensis Syndicus Aetatis suae LXVI.* Zinnebeelden op wiskunde, geleerdheid en schilderkunst betrekkelijk, omgeven het deftig en mannelijk gelaat waaronder deze regelen van den beroemden C. BARLAEUS.

Talem decrepita Batavum vixisse senectâ
Vidimus, et trepidis consuluisse reis.
Hae rugae sapuere Deo, patriaeque suisque.
Hac facie VEENI maxime Xeuxis eras.
Non simplex est forma viro. ThemidemqueFidemque,
Et non corrupti Nestoris ora vides.
Pingitur a nato genitor, res mira, parentis
Qui genuit, facta est dextera lima sui.

Zoude men uit het laatste gedeelte van het vers niet moeten opmaken, dat het portret door een der zonen van den Pensionaris gegraveerd is geworden?

P. P.

Verzameling van Brieven (VI. bl. 108, Vr. 159). Ik kan den vrager T. berigten, dat die verzameling niet is uitgegeven, ten minste zoover mij bekend is, en moet tegelijk betuigen, dat het berigt, alsof zij bij eene aanzienlijke familie in *Friesland* berustte, niet alleen niet is bevestigd geworden, maar dat zij door een' geheel anderen aanzienlijken Hollander, reeds eenige jaren overleden, op de genoemde auctie is aangekocht. De verzameling behoort als nog aan zijne familie. Door verschillende navorschingen weet ik zelfs, waar zij tegenwoordig zich bevindt, ten minste ik mag vermoeden, dat het de bedoelde brieven zijn. De inzage daarvan is mij vriendelijk toegestaan, maar het gebruik niet.

V. GR.

Kiezel of keizel (VI. bl. 108, Vr. 160). Onze ouden kenden geen ander woord dan *keizel* of *kezel*, en hielden zich bij die uitspraak aan de natuurlijke woordafleiding van *kei*. Zoo vind ik reeds bij KILIAEN *keyselsteen*, waarbij hij echter verwijst naar het meer gebruikelijke *kesel*, *keselsteen*, *keselingh*; 't laatste heeft ook de *Teuthonista*. Onze vaderen van de zeventiende en achttiende eeuw kenden alleen *keizel*. Maar sedert de geologen hier te lande hun licht gingen opsteken bij de geologen van Duitschland, sedert wij van daar met een massa vertalingen, rijp en groen overstroomd worden, verdrong het echt Duitsche *kiesel* ons echt Nederlandsch *keizel*, en is men hier van *kiezelaarde*, *kiezelzuur* en *verkiezeling* gaan spreken. Misschien droeg er iets toe bij, dat de volkstaal voor *keizel* en *keisteen* dikwijls *kittelsteen* bezigde, 't geen den overgang tot *kiezel* gemakkelijker maakte. Zelfs BILDERDIJK, die trouwens met al zijn smalen op mofferij en dergelijken, zich veelmalen aan ergerlijke *germanismen* schuldig maakte, heeft in zijn *Geslachtlijst* beide vormen *keizel* en *kiezel* opgenomen. Ik zou derhalve op de door G. K., Hz. gestelde vragen het volgende meenen te moeten antwoorden.

»Is *kiezel* de algemeen verstaanbare en gebruikelijke vorm?" ja, in zoo verre als men onder ons ook de germanismen: ***begeesteren***, ***bemerking***, ***daadzaak***, ***inschrift***, ***nederlating***, ***omgeving***, ***tweedens***, ***vroegstuk*** en honderd andere meer, algemeen verstaat en dagelijks hoort gebruiken.

»Is deze vorm ook te verkiezen wegens de meerdere welluidendheid?" Laat ons dan

maar ook voortaan van *riezen* en *gepiezen* voor *reizen* en *gepeizen* gaan spreken, indien dit beter luidt. Mijn oor is zoo fijn niet, om den *ei*- voor den *ie*-klank te willen verwerpen.

»Is deze vorm zuiver Nederlandsch?" antwoord: zuiver Hoogduitsch. Wanneer de vrager nu verder spreekt van »verwante klankwijziging," geloof ik, dat hij *wijziging* noemt wat geheel *verandering* is en *verwant* heet, wat zeer ver uiteenloopt, — al beroept hij zich ook op langdurig tijdsverloop en analogie in de ontwikkeling van ons taaleigen. Of kent hij er een voorbeeld van, dat een *Hollandsch* woord van ouds met *ei* (let wel, niet met *y*, maar met *ei*) gespeld, later dien klank met *ie* heeft verwisseld? Dat de Gothische *ei* soms bij ons in *ie* overgaat, doet hier niets ter zake. Ten slotte houd ik dus den vorm *keizel* voor »niet verouderd, niet gewrongen, door en door gezond" en daarentegen *kiezel* voor een' Duitschen indringer, waaraan we volstrekt geen behoefte hebben. CONSTANTER.

Kiezel of keizel. Mij dunkt, dat G. K., Hz. het eerste gedeelte van zijne vraag, of namelijk *kiezel* de algemeen verstaanbare en gebruikelijke vorm is, zelf reeds voldoende heeft beantwoord. Wanneer het »in de algemeene spreektaal met *ie* wordt uitgesproken, en in schier alle hem bekende wetenschappelijke werken", hoedanige hij er verscheidene opnoemt, »met *ie* gespeld wordt", is er, dunkt mij, bewijs genoeg, dat *kiezel* de algemeen gebruikelijke vorm is. Ik heb het ook altijd zoo hooren uitspreken, behalve in *Friesland*, waar men *keizel* zegt. In de tweede plaats vraagt G.K., Hz.: »is deze vorm (*kiezel* namelijk) ook te verkiezen wegens de meerdere welluidendheid?" Ik zie niet in, dat *kiezel* zooveel beter klinkt dan *keizel*. Bovendien wij hebben geen regt, een' anderen dan den gebruikelijken vorm van het woord in te voeren, al konden wij dit doen, omdat die ons welluidender voorkomt. Het volk maakt de taal; het volk oordeelt, of een vorm welluidend genoeg is of, als niet welluidend, moet verworpen worden, en het oordeelt daarin gewoonlijk beter dan de grammatici, die zich soms al wonderlijke dingen in het hoofd halen. Daar nu het volk den vorm *kiezel* gebruikt en blijft gebruiken, is er geen reden om daarvoor *keizel* in de plaats te stellen. Eindelijk »is deze vorm (*kiezel*) zuiver Nederlandsch?" Zeer zeker. In het Angelsaxisch is het *ceosl*, en waar het Angelsaxisch *eo* heeft, daar heeft onze taal in den regel *ie*. Men vergelijke het Angelsaxisch *deop*, *geotan*, *spreot*, *beost*, *beor*, *deor*, met ons *diep*, *gieten*, *spriet*, *biest*, *bier*, *dier*. Men lette vervolgens op het oud-Hoogduitsche *kisil*, middel-Hoogd. *kisel*, nieuw-Hoogd. *kiesel*, en herinnere zich daarbij, dat deze laatste taal dikwijls *ei* heeft, waar wij *ie* gebruiken, maar dat het omgekeerde, voor zooverre mij bekend is, nooit plaats heeft.

Het Friesche *keizel* doet hier niets af. In die taal vinden wij nog wel een enkele maal *ei*, waar het Angelsaxisch *eo* en het Hoogd. *ie* heeft. Zoo in het woord *reid*, Angelsaxisch *hreod*, oud-Hoogd. *hriod*, Nieuw-Hoogd. *ried*, dat *riet* beteekent, hoewel ons woord *riet* er waarschijnlijk niet mede verwant is. Dat zoo iets in het Friesch plaats vindt, bewijst evenwel niet, dat in onze taal de vorm *keizel* goed te keuren is, evenmin als het Groningsche dialect iets bewijzen zou, waarin men zeker ook wel van *keizel* spreken zal, even als men van *beir*, *leif*, *scheiten* spreekt in plaats van *bier*, *lief*, *schieten*. P. LEENDERTZ, WZ.

Invloed van de Maan op de weërsgesteldheid (VI. bl. 108, Vr. 161). Hieromtrent vindt men curieuse aanmerkingen in 't werk, getiteld: *'t Ontdekte voordeel van alle wereldsche dingen* enz. Amst. 1667, door sommigen aan J. CATS toegeschreven, onder andere op bl. 29 en 30: *Van de Nieuwe Maen.* »De gemeene man plagh nauw op de nieuwe Maen te letten, of oock op de quartieren, welcke manier niet geheel te verwerpen is, omdat men daer selden in mist: want de N. Maen vertoont sich altijdt een dagh 2 of 3 voor sijn aenkomst, hoe hij hem aanstellen wil: en gelijck een vierendeel van de Maen begint, soo heeft men van de rest te verhopen. En wanneer een vierendeel schoon ingaet, isset gemeenlick soo doorgaens, maer begint het nat, soo ist gemeenlick al door nat. Daerom siet men in d'oude Almanacken, datse maer met een woort op het begin of vierendeel Maens gheprognosticeert hebben, en hebben het somwijlen beter geraden als de gene, die tegenwoordigh alle daegh een bijsonder weder voorseggen, doch, de konst hier mede niet te nae gesproocken, de schippers en zeevarende hebben hier het beste verstandt van." J. C. K.

Zal vermeerderd worden op verzoek.

[EEN ONGENOEMDE deelt ons mede wat SALGUES, *des Erreurs et des préjugés*, p. 76, zegt aangaande de waarnemingen en stellingen van TOALDO. Daar echter onze lezers hetzelfde uitvoeriger en beter voorgesteld kunnen vinden in den *Almanak der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* van dit jaar, bl. 76 en verv., verwijzen wij hen liever naar dat algemeen bekende werk.]

Johannes Nelenus (VI. bl. 108, Vr. 162) was geboren te *Wormer*, den 12den Maart 1654; zoon van JAKOB PIETERS NELENUS, Burgemeester aldaar, en van EVA JANS; hij bezocht de Hooge Scholen te *Franeker*, *Utrecht* en *Leiden* en werd in 1678 Proponent (1673 zal wel bij nader inzage 1678 zijn). Hij werd te *Westzaan* in zijne dienst bevestigd, den 23sten Julij 1679, en overleed aldaar, den 4den April 1725.

JACOBUS NELENUS te *Leiden* als student ingeschreven in 1695 en te *Wormer* geboren, zal wel geen zoon van dezen JOHANNES NELE-

NUS geweest zijn; maar JACOBUS NELENUS als Proponent beroepen te *Groet* en *Kamp*, daar bevestigd in Mei 1716, emeritus geworden in 1754, en aldaar overleden den 22sten Januarij 1760, na eene bedlegering van eenige jaren in den ouderdom van 68 jaren, 9 maanden en 20 dagen, was een zoon van JOHANNES NELENUS. T. A. R.

Verbergen en bewegen (VI. bl. 109, Vr. 165). Beide zijn ongelijkvloeijende werkwoorden; het eene Goth. *barigan, barg, baurgan, gabaurgans*, het andere *vigan, vag, vegan, gavigans*. Vele oorspronkelijk ongelijkvloeijende werkwoorden echter is men later begonnen gelijkvloeijend te gebruiken. Men kan daar bij onze schrijvers van de 15de eeuw reeds vele voorbeelden van vinden. Naderhand werd dit nog erger. Tegenwoordig zijn verscheidene werkwoorden, die oorspronkelijk ongelijkvloeijend waren, geheel of ten deele gelijkvloeijend. Tot de eerste soort behooren *belgen, kleven, klieven* enz. Tot de tweede *bakken, bannen, brouwen, heeten, lagchen, laden* enz., terwijl *braden, stocten* en eenige andere er misschien spoedig toe zullen behooren. *Bewegen* en *verbergen* evenwel zijn, in weerwil van de moeite, welke de statenvertalers en anderen gedaan hebben om *beweegde* en *verbergde* in gebruik te brengen, tot heden toe ongelijkvloeijend gebleven. *Verbergde* en *verborgen* in hetzelfde vers (Matth. XIII: 44) vindt men niet alleen, zoo als de Heer FRET meent, in de Bijbels van het Engelsche Bijbelgenootschap, maar in alle uitgaven van den Statenbijbel, en de reden is eenvoudig deze, dat, voor zoo verre mij bekend is, niemand er ooit aan gedacht heeft, van *verbergen* een deelwoord *verbergd* te maken. P. L. Wz.

Schijndood (VI. bl. 126, Vr. 166). Ter beantwoording der vraag van MAC: »Wat is toch de zuivere vertaling van schijndood in het Fransch," moge het volgende dienen. De woorden die MAC. vermeldt, te weten: »*léthargie*" en »*syncope*" geven *niet* te kennen, wat wij verstaan onder het Hollandsche woord *schijndood*. Teregt merkt MAC dan ook aan, dat hij vermeent, dat *schijndood* meer zegt. Indien wij beginnen, door met een enkel woord aan te geven, welke beteekenissen wij (medici) aan deze drie woorden hechten, dan zou dit van zelf in het oog springen.

Onder »*léthargie*" (*lethargus*, λήθαργος), verstaan wij dien toestand van slaapzucht, waarbij de zieke in een' diepen en lang aanhoudenden slaap verkeert, waaruit hij slechts met moeite kan gewekt worden; hij reageert echter op uitwendig aangebragte prikkels. Het woord »*syncope*" wordt gebezigd, wanneer wij dien toestand beschrijven, bekend onder den algemeenen naam van flaauwte.

Geheel iets anders nu beteekent *schijndood*. Onder dezen naam wordt in de geneeskunde verstaan de hoogste graad van onmagt; het *leven* is hierbij niet geheel uitgebluscht, maar openbaart zich niet meer naar buiten door zintuigelijk waarneembare verschijnselen. De kunstnamen voor dien toestand zijn: *vita latens*, *mors apparens, pseudo-thanatos*, maar vooral *asphyxia*, d. i. *verlies van den pols*, afgeleid van ἀσφυξία van α privans en σφύξις *pols*. De Fransche vertaling van het woord *schijndood* is dan ook: *asphyxie* of wel *mort apparente*, en wordt die toestand bij de Fransche schrijvers over geneeskunde ook onder deze termen beschreven.

Eenige voorbeelden tot besluit: C. C. H. MARC, *Nouvelles recherches sur les secours à donner aux noyés et asphyxiés; boite de secours pour les asphyxiés* van CHAVRIÈRE; DEPAUL, *Sur l'insufflation dans les voies aériennes chez les enfants qui naissent dans un état de mort apparente*. C. H. SCHNEITHER.
Offic. v. Gezondheid.

[Ook G. T. C. vertaalt *schijndood* door *mort apparente*. — H. J. C. verwijst eenvoudig naar den *Dictionnaire National*, Paris, SIMON, 1847.]

Schoenlapper (VI. bl. 126, Vr. 167). Is het geregt, bekend onder den naam van schoenlapper, niet van Frieschen oorsprong? Ik meen van ja, en in dat geval zou ik deze benaming willen afgeleid hebben, van de gemeene bonte of veelkleurige kapel (.....? *Linn.*) daar te lande onder dien naam algemeen bekend, te meer omdat genoemd smakelijk geregt, door zijne krenten en rozijnen en verdere zoete attributen nog al een veelkleurig aanzien heeft. J. J. M. Oz.

[Kan dit geregt ook daaraan den naam ontleend hebben, dat het uit allerlei ingrediënten zamenge*lapt* is, of zou het eene verbastering zijn van een vreemd woord?]

De verjongingsbron (VI. bl. 126, Vr. 168). Het is mij nog niet gelukt, de oorspronkelijke wellen dezer bron op te sporen; sommige aanduidingen schijnen naar de oud-Noordsche en Germaansche Mythologie te wijzen, andere naar het Oosten.

Het oudste berigt, door mij tot nu toe gevonden, staat in den brief van PAAP-JAN aan den Keizer van *Rome* en den Koning van *Frankrijk*, zoo als die in een zeer oud katerntje van 12 bladzijden, zonder plaats of jaartal, ter keizerlijke Bibliotheek te *Parijs* berust. Dezen brief vindt men afgedrukt bij F. DENIS, in zijn *Monde enchanté* (bl. 185—95), en de bedoelde plaats luidt aldus: »Item, sachez que de couste celle partie a une fontaine que qui en peut boire de l'eaue troys foys à jun, il n'aura maladie de trente ans, et quant il en aura beu il lui sera avis qu'il ait mangé toutes les meilleures viandes et espices du monde; elle est toute pleyne de la grace du Saint-Esprit. Et qui se peut baingner en la fontayne,

s'il est en l'age de cent ans ou de mille, il retourne en le age de trente et deux ans. Et sachez que nous fusmes né et sanctifié au ventre de nostre mère, et sy avons passé cinq cens soixante deux ans, et nous sommes baigné dedens la fontayne six fois."

De traditie van het bestaan dezer bron heeft zich door de middeleeuwen heen levendig gehouden; doch ondanks alle moeite heb ik geen voorbeeld van haar gebruik kunnen vinden. Omtrent hare ligging stemmen twee getuigenissen treffend overeen. MÉON plaatst haar in het *Cocaigne*-land (*Fabliaux et contes*, t. IV. p. 180).

La Fontaine de Jovent qui fit rajovenir la gent.

Mr. HANS SACHS, bijkans met dezelfde woorden, meldt in zijn *Schlaweraffen Landt*:

Auch ist in dem Land ein junckbrunn,
Darinn verjungen sich die alten.

DENIS gewaagt op de volgende wijs van de laatste poging tot het hervinden der geheimnisvolle bron.

»Quand on fut las de chercher l'El Dorado, ou plutôt pendant qu'on le cherchait encore, un brave capitaine espagnol s'en alla demandant aux terres de la Floride l'éternelle jeunesse du genre humain. PONCE DE LÉON contemplant les belles citernes d'eau limpide qui s'épanchaient dans la savane parmi les fleurs et les magnolias, PONCE DE LÉON voulut trouver parmi ces fraiches eaux cette belle fontaine de Jouvence qui lui eût donné l'immortalité. Ainsi les deux grands mythes qui animaient lès savants cloîtrés du moyen âge, l'or livré aux hommes jusqu'à satiété, et la *panacée* les rendant presque immortels, étaient devenus les mobiles des intrépides *conquistadores*."

J. M.

Daghuren in verschillenden tijd (VI. bl. 127, Vr. 171). Ik geloof, dat het mij mogelijk is, althans gedeeltelijk, aan het verzoek van AGRICOLA te voldoen. Blijkens naauwkeurige aanteekeningen in het Stads-Archief te *Zutphen*, was het loon van een' arbeider op het land in het jaar 1445 4½ leeuwen of schellingen. Men rekent gewoonlijk 4 ss. 5⅗ d. = 2 stuivers, en dus bedroeg het dagloon iets meer dan 2 stuivers. Een arbeider met eene kar verdiende 6 leeuwen, dus nog geen 3 stuivers. Een timmerman verdiende 8 leeuwen; zoo als wij hierboven gezien hebben zouden 9 leeuwen ongeveer 4 stuivers uitmaken; en dus bleef zijn dagloon onder die som. Het ℔ vleesch kostte echter slechts 1⅛ leeuw, een molder weite 2 ℔ of 40 leeuwen, 3 spint erwten 12 leeuwen. De arbeider konde zich derhalve de noodzakelijkste levensbehoeften ruimschoots verschaffen, en, hoe gering de som ons ook toeschijne, was het dagloon hoog.

In 1561 tot en met 1573 vind ik, dat voor dagloon gegeven werd vóór St. Peter 4 en na St. Peter 5 stuivers. In 1592 was het dagloon geklommen tot 6, in 1595 tot 7 stuivers, en in 1601 gaf men in Junij 10 stuivers daags. Het ℔ vleesch kostte echter in 1554 1 stuiver, in 1578 1½ stuiver, en in 1594 2¼ stuiver, een molder weite in 1562 65 stuivers. Een molder rogge gold in 1582 drie gulden, in 1595 ruim vijf gulden, in 1601 tusschen de vier en vijf gulden. De dagloonen op de *Veluwe* zullen wel weinig met die in de Graafschap verschild hebben.

Een naauwkeurig onderzoek van het bedrag der dagloonen, niet alleen in een klein gedeelte van ons Vaderland, maar in alle de Provinciën, die thans het Koningrijk der *Nederlanden* uitmaken, zoude een allerbelangrijkst werk zijn, wanneer men namelijk tevens de prijzen der eerste levensbehoeften naauwkeurig konde opgeven. Zonder deze laatste opgave was de eerste weinig waard. Maar het werk zoude een' ontzettenden arbeid vereischen, veel kritiek en toegang tot alle bronnen — en dan zoude het de perken ver overschrijden, welke DE NAVORSCHER voor een antwoord heeft open gezet. R. W. T.

[Wij zijn het geheel eens met hetgeen onze medearbeider R. W. T. in het laatste gedeelte van zijn belangrijk antwoord zegt. Wij achten het van belang, het bedrag der dagloonen en de prijzen der voornaamste levensmiddelen in verschillende tijden te kennen, mits wij die beide te zamen kennen. De kennis van een van beide is niets waard. Daarom hebben wij ook een aantal opgaven van hooge of lage prijzen van levensmiddelen, die wij nu en dan voor onze Aanteekeningen ontvingen, ter zijde gelegd. Om die zelfde reden plaatsen wij het stuk van *⁎* niet, waaruit blijkt, dat arbeiders, die in 1642 te *Noordwijk* eene gracht uitbaggerden en opmaakten, 24 stuivers daags verdienden, maar laten gaarne het door φ^2—φ. ingezondene volgen.]

Daghuren in verschillenden tijd. SMALLEGANGE deelt in zijne *Kronijk van Zeeland*, bl. 497, mede, dat de meesterknecht bij den bouw van den toren te *Zierikzee* in 1454 verdiende drie grooten daags en de opperman een' braspenning. In 1495 kon een arbeider, die buiten de poorten van *Zierikzee* met de spade ging werken, als daggeld verdienen elf grooten, waarvoor hij koopen kon: een achtendeel tarwe voor 4 grooten, eene kan wijn voor 1 groot, eene stoop bier voor 1 groot 6 mijten, een pond boter voor 1 groot, een pond kaas voor 18 mijten, eene versche zoô visch voor 1½ groot; zoodat hij nog 1½ groot overhield. Later klommen die loonen tot 12, 13 en 14 grooten daags.

In 1574 won een veldarbeider op het allerhoogste 3 schill. 4 gr. Vlaams per dag en daar toenmaals bovengenoemde artikelen kostten: een achtendeel tarwe 4 sch., eene kan wijn 1 sch., eene stoop bier 2 grooten, een pond boter 1 sch. 4 gr. en een pond kaas 8 grooten, zou hij, indien hij zich dezelfde zaken als in 1495 had willen aanschaffen, 4 sch. 2 grooten zijn te kort gekomen. φ^2—φ.

VRAAGTEEKENS.

443. — *Op de flesch zijn.* Staat deze uitdrukking in verband met eenig dagelijksch gebruik, dat daartoe aanleiding heeft kunnen geven?

444. — *Katsloch.* In P. MEESTERS *Oom Piet, voorstellende het karakter van eenen Hollander, die uit de geringste klasse optreedt,* (Amst., VAN KESTEREN, 1832) komt, op bl. 140 het spreekwoord voor: *Je bent ook net een vent als de pastoor van Katsloch, die kwam om de menschen te beregten, toen ze al acht dagen dood waren.* Ik gis, dat *Katsloch* in *Staats-Vlaanderen* of *België* ligt; maar tot heden zocht ik het te vergeefs. *Loch* is *gat, opening.* Kan men mij ook opgeven, waar *Katsloch* ligt?

P. J. HARREBOMÉE.

445. — *Meletides.* Wie is MELETIDES, van wien het spreekwoord zegt: *Hij is zoo zat als* MELETIDES? voorkomende onder N°. 446, in het belangrijke Handschrift van wijlen den Heer J. SCHOUTEN, op bl. 266 aangehaald.

P. J. HARREBOMÉE.

446. — *Onderteekening van Coolhaes.* CASPAR COOLHAES teekent zijn naam in de *Verantwoordinghe van* SEBASTIAEN FRANCK, aldus: C. C. W. H. S. Kan iemand mij ook de verklaring geven der drie laatste letters?

H. C. R.

447. — *De jeugd van Cornelis Tromp.* Weet iemand der HH. Navorschers mij ook het juiste *jaar, datum* en *plaats* op te geven van de geboorte van CORNELIS TROMP? In 1650 komt hij bij de schrijvers het eerst op het tooneel der wereld. Weet iemand iets van zijne jeugd, al is het nog zoo weinig, het weinige toch zal mij ook zeer aangenaam zijn.

T.

448. — *Witte Cornelisz. de Witt.* Welke zijn de levensbeschrijvingen over WITTE CORNELISZOON DE WITT, die den 29sten Maart 1599 aan den *Hoogendijk*, buiten *Brielle*, geboren werd?

T.

449. — *Marten Harp. Tromp.* Welke zijn de voornaamste levensbeschrijvingen over M. H. TROMP, vooral die uit zijnen tijd of iets later, en welke is de beste uit onzen tijd?

T.

[Bij het plaatsen dezer drie vragen, verwachten wij aanwijzing van bijzondere, min bekende bronnen, niet een beroep op de *Levens en daden der doorluchte zeehelden* 1653 of op het *Leven van* C. *met de voornaamste daden van* M. H. TROMP, 1692, die natuurlijk aan al onze lezers bekend zijn.]

450. — *C. van Nieuwstad.* Kan iemand mij ook eenige geschriften opnoemen van den eersten Hoogleeraar in de Regten (gelijktijdig met CORNELIS DE GROOT, oom van den beroemden HUIG), dien SIEGENBEEK in zijne *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool* (dl. I. bl. 29) CORNELIS VAN DER NYENSTAD of NEOSTADIUS, (dl. I. bl. 74) CORNELIS VAN NIEUWSTADT, (dl. II. bl. 7) CORNELIS VAN DER NIEUSTAD, (dl. II. bl. 55) CORNELIS MATHIASZ VAN DER NIEUSTAD of VAN NYENSTADT noemt? Welke zou nu toch zijn eigenlijke naam zijn?

T.

451. — *Gevoelen over Paus Adriaan VI.* Was deze een Paus, die de gebreken der kerk wilde herstellen, en in dit opzigt beter was dan vele zijner voor- en nagangers, en was hij minder heerschzuchtig dan dezen, of niet? Onze vaderlandsche schrijvers stellen hem, misschien te partijdig, bijna als een Hervormer, een PIUS IX in het begin zijner regering, voor; buitenlandsche werken lezende, zou men eerder tot eene tegenovergestelde meening geraken. Aan welke zijde is hier de waarheid?

B.

452. — *Geslacht Tenckinck.* Wie kan mij eenige bijzonderheden mededeelen omtrent een adellijk geslacht TENCKINCK, dat zijn stamhuis bij *Bocholt* had, en tot wapen twee naar elkander gekeerde sikkels van azuur, met handvatten van keel op een zilveren veld en diezelfde sikkels tot helmteeken had?

Q. X. Z.

453. — *Lieve vroukens.* Ik lees in het *Registre ende rolle des Heeren vierschaar van der Goes*, 1546, MS.: »CHRISTIAAN PIERSZ contra mijn heere den bailliu h. (eisch) volgeñ placcaet der C°. M^t. die boeten der toestaē, ter cause dat hij zeker gelt genaempt lieve vroukes vuyt gegeven heeft." Wat was dat voor geld (s. v. v.), en welk plakkaat wordt er bedoeld?

Dr. RÖMER.

454. — *Gansoyer wapen.* Welk geslacht voerde van zilver met een' band van sabel, geäccosteerd met drie zespuntige sterren van keel, 2 boven, 1 onder? de familie ENGELBERGH misschien, die het slot *Oyen* of *Gansoyen* in bezit had;? of wel, voerde de leenheer van *Gansoyen* dit wapen?

F. F. C. STEINMETZ.

455. — *De Houtsche Garten te Steinfurt.* Zoo ik mij wel herinner, heb ik ergens gelezen, dat het plan tot den aanleg van dezen lusttuin, ontworpen werd door den Med. Doctor en Apotheker HOUTH, te *Steinfurt.*

Kan een der Navorschers mij iets naders

aangaande dezen tuin en genoemden Doctor HOUTH berigten? M°.

456. — *Wapen op een koffijkan.* Op een zilveren koffijkan in mijn bezit, staat een wapen van azuur, met eene faas van zilver, beladen met een' draak; een zon *en chef*, een *croissant contourné en pointe.* Men wil, dat het stuk uit eene Fransche emigranten-familie afkomstig is. Van welk geslacht is het wapen? PHILO-INDICUS.

457. — *Nakomelingen van den Hertog van Ripperda.* Hoe veel kinderen heeft hij nagelaten, en wat is er van hen geworden, na de vlugt huns vaders uit *Spanje?* M°.

458. — *Anthony van Diemen.* De Gouverneur-Generaal van *Neêrlands Indië*, ANTHONY VAN DIEMEN, wordt gezegd van *Kuilenburg* afkomstig te zijn. Hij komt niet voor in de genealogie der familie VAN DIEMEN, o. a. te vinden bij BALEN, *Beschrijving van Dordrecht*, en in het XIde deel van het *Woordenboek* van J. KOK. Men vraagt naar zijne familiebetrekkingen. C. & A.

459. — *Navorscher.* Waarom schrijft men van *de* Navorscher, en niet van *den?* Is dit woord vrouwelijk? S. s.

460. — *Abraham Moubach.* Wie en wat was ABRAHAM MOUBACH, de vertaler van de *Naauwkeurige beschrijving der uitwendige Godtsdienstplichten, Kerkzeden,* enz. van B. PICARD? S. s.

461. — *De Wijt bij Grave.* Behalve eene gemeene weide te *Deventer*, draagt ook een polder bij *Grave* den naam van *Mars*; dit woord schijnt wel aangespoelden, opgeslikten, waterachtigen lagen grond of weiland te beteekenen. Maar wat kan de naam van *de Wijt* of *de Wijth*, mede een polder bij *Grave*, beduiden? S. s.

[Marsch = palus; pratum hieme plerumque aquis tectum: pratum palustre: locus palustris et uliginosus. KIL.]

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Vóór de concordantie van TROMMIUS (van onze Statenvertaling), bestonden er geene andere concordantiën, dan die van P. J. TWISCK, *Concordantie der H. S. ofte vergaedering van gelyckluydende sprevken der H. S.*, Hoorn, 1615 en 1648, en de *Registers*, vóór de folio-uitgave der Statenvertaling, door de overzetters daarbij gevoegd. Dit tot narigt van H. C. R.

Het bekende werk van MOUBACH naar PICARD, *Naauwk. beschr. der uitw. godsdienstplichten* enz. kostte bij de uitgaaf *f* 100; de drie laatste deelen alleen, op groot papier *f* 69.

De vergelijking van *Nav.* V. bl. 239, Vr. 267, met het antwoord VI. bl. 85, zal *een Hagenaar* spoedig doen zien, dat *'s Gravenhage* ter laatstaangeh. pl. eene drukfout voor *'s Gravenmoer* is.

't Woord *fitter*, met de gaz-fabrieken tot ons overgekomen, is van het Eng. *to fit;* vergissen wij ons niet, dan verstaat er men vooral die werklieden door, wier zorg het is de lekken in de gaspijpen op te sporen en te digten.

De Bijbel van *Deux Aes*, naar welken FREDRIK HENDRIK vraagt, is eene Nederlandsche Bijbelvertaling voor de Gereformeerden, het eerst uitgegeven te *Emden* (bij GILLIS VAN DER ERVEN), 1562, fol. Zij is gemaakt naar de vertaling van LUTHER. LE LONG zegt er van, *Boekzaal der Nederd. Bijbels*, bl. 723, dat de naam: Bijbel van Deux Aas "haar gegeven is naar seekere kantteekeninge; bij Nehemia III: 5 aldus luydende; *De Armen moeten het Kruyce draagen, de Rijken en geven niets. Deux Aes en heeft niet, Six Cinque en geeft niet. Quatre Dry, die helpen vry.* — Dese kantteekeningen zijn haaren oorsprong aan D°. MART. LUTHER en J. BUGENHAGEN verschuldigt, welker exemplaren hier gevolgt is." Nehemia III, bevat eene optelling van degenen, die aan de muren van *Jeruzalem* hebben gebouwd; vs. 5 wordt gezegd: „Bij hen bouweden die van *Thekoa*; doch hare geweldigen en brachten haren hals niet ten dienste harer heeren." Daarop ziet de bovengemelde kantteekening. De verschillende standen der maatschappij worden daarin vergeleken met hen, die in het dobbelspel hooger of lager oogen werpen. *Deux Aes* zijn die *twee* en *een*, de laagste oogen werpen de armen: zij hebben niet. *Six Cinque* zijn die den hoogsten worp doen, *zes* en *vijf*, de rijken: zij geven niet. Maar de burgerstand, die in het midden staat tusschen beide, die *Quater Dry vier* en *drie* werpt, op dezen komt het aan, waar ten algemeenen belange gewerkt of betaald moet worden. Er komen in dezen Bijbel meer zonderlinge kantteekeningen voor, meest aan spreekwoorden ontleend. Men vindt ze bijeen in het aangehaalde werk van LE LONG, bl. 724—731, waar ook bl. 731 en verv. de latere drukken van dezen Bijbel vermeld worden.

Voor de vraag *waarom elf het gekkengetal is*, zouden wij den vrager kunnen verwijzen naar bl. 371 van den 1sten jaargang. Maar het daar gegevene antwoord voldoet ons niet. Wij moeten hier, dunkt ons, aan eene woordspeling denken met het zelfst. naamw. *elf.* De elfen behooren tot de Duitsche mythologie. Oorspronkelijk waren het goede wezens, maar in lateren tijd kwamen zij in kwaad gerucht. Vooral hield men het er voor, dat zij de menschen zochten te bedriegen. Zie b. v. HOFFMANN, *Horae Belg.*, VI. p. 218, 219. Vandaar het werkw. *alven* (= boerten, schertsen) nog in de 17de eeuw in gebruik en het Friesche *ealje*. Vgl. vooral *Archief voor Nederl. Taalkunde*, dl. IV. bl. 423.

S. s. vraagt, waarom men *hooi* met en *stroo* zonder *i* schrijft, die er toch bij schijnt te behooren, en schier overal bijgevoegd wordt. — S. s. zal wel te *Amsterdam*, waar men ook *vlooi* en *koei* zegt, en op sommige andere plaatsen van *hooi* en *strooi* hooren spreken, maar in de meeste deelen van ons vaderland wordt in die woorden niet dezelfde klank gehoord, evenmin als bij onze taalverwanten. De Duitschers zeggen *heu* en *stroh*, de Engelschen *hay* en *straw*, de Friezen *hea* en *strie*. Zoo was het reeds voor vele eeuwen. Het oud-Hoogd. heeft *houwi* en *strô*, het Angelsaksisch *hig* en *streav* of *streov*, het oud-Noordsch *hey* en *strâ*. Al hebben nu de Gothen, die hooi *havi* noemden, stroo ook *stravi* genoemd, wat mogelijk, maar toch verre van zeker is, dan berust niettemin de verschillende spelling van *hooi* en *stroo* op een gebruik, dat vele eeuwen oud is en daardoor kracht van wet heeft gekregen.

Geven en wedergeven hout de vrientschap samen.

AANTEEKENINGEN.

Nieuwstijdingen uit een Amsterdamsch Weekblad van 1667. De onderstaande berigten zijn getrokken uit een blaadje in zeer klein folio, hoog 29, breed 18 duim Nederl., getiteld: *Courante uyt Italien en Duytslant*, 1667, N°. 27. *'tAmsterdam gedruckt by* OTTO BARENTSZ SMIENT, *Boeck-drucker en Boeck-verkoper op de Reguliers Breestraet in de nieuwe Druckery*, den 2 Julij 1667.

De berigten zijn bij afwisseling met Romeinsche en Gothische letters gedrukt.

(ROMEINSCHE LETTERS.)

ENGELAND, ETC.

»*Londen*, den 24 Juny. Op gisteren quam hier een vreemt gerugt als dat de Hollantsche Vloot op Onse Rivier de Teems gekomen was, 't geen een groote verslagentheyt causeerde. Maer heden hooren wij de Sekerheyt, alsdat de Hollantse Vloot tot *Chattam* en noch wel 3 mylen neder waerts lagh, hebben aldaer 7 à 8 van Onse grootste en kapitaelste Schepen genomen, verbrant als doen sincken, nevens verscheyde van onse Branders, als mede dat se eenige Starcten ingenomen hebben. Dit heeft soo een ontsteltenis onder d'Inwoonders veroorsaect, datter een by een rottinge ontrent het Huys van den Cancelier quam, ghevende veel schamperige en lasterige woorden, scheldende hem oorsaeck van desen Oorlogh te wesen, en hy alleen beletsel was geweest dat des Koninx Vloot niet klaer was, dreygende syn Huys te plonderen, en dan neerhalen; So men uytstroyt sou den Cancelier syn huys verlaten hebben, en hem elders in Sekerheyt begeven; Sijn Majest. staet als verset, weet naulix wat te doen, schynt radeloos, laet al de Militie die byder hant syn na de Seeplaetsen marceeren. Voor *SGravesant* was men seer bevreest, so dat den Coninck ordre gaf dat men aldaer Schepen sou laten sincken, onder ander lagen daer 2 geladen Hollantse schepen die de gevangenen overgebracht hadden, en met permissie met stuck goederen, als andere koopmanschappen gevult waren, om na *Hollant* te keeren, de eene was genaemt JAN JANSZ, d'ander THOMAS WILLEMSZ, dese wilde men per fors mede laten sincke, maer d'inladers hebben door Requesten en goede Voorspraken so veel te weegh gebragt, dat die schepen ontslagen syn, mits datse 2 andere grooter in de plaets deden sincke. — Diergelycke Stoutmoedigheyt en hoon, is dit Rijk noyt overgekomen, daer waren geen gedachten by de Grooten dat de Vyanden oyt souden sulx hebben durven onderstaen, men seyt hier dat dit groot werck alleen door de Hollanders is gedaen, sonder dat de Seeuwen of Vriesen daer by syn geweest, te meer schande van Ons en romené der Nederlanden.

Boven dit verlies bekomt men tijdinghe dat door storm 40 van onse kool Schepen vergaē sijn daar niet een Mens van gebergt is.

Oock segt men hier dat een Esquadre Fransse Schepen hoger op in 't kanael omtrent *Faelmuyen* geweest syn, aldaer ghelant waren, en 2 Dorpjens in brant gesteken hadden, dit waer synde mocht wel nieuwe Cromwellisten op gesticte Stoelen doen sitten, enz.

(GOTHISCHE LETTERS.)

Londen, den 24 Juny. Alle uren komen Posten van *SGravesant*, dat de Hollanders aen de mont van de Revier en op t Eylant *Chapie* doen wat Sy willen, hebbende verbrant en genomen het puyck van onse Oorlogs Schepen. Waer over het Hof en de Gemeente als in eene rasende onsinnigheyt schynt te vallen; ja men informeert den Koning dat hy verraden is, dat eenige quaetwilligen sulcks met den Vyand hebben besteken; waer om het volck is geloopen naer het Huys van den Lord Cancelier, in meyninge 't selve neder te werpen, maer sulcks is dien dagh noch gestuyt, maer heden weder in groot gevaer.

(ROMEINSCHE LETTERS.)

Londen, den 24 Juny. De Hollantse Vloot synde eenige dagen op dese Reviere geweest, heeft veel schade gedaen, so in t verdistrueren van 3 kleene forten, als in de vernielinge van 15 a 17 onser Schepen waer onder 5 a 6 van onse grootste, makende de myne al wildense alles so te Water als te Lande onder hun gebiet brengen, Synde meer dan een dagh aan het vaste Lant geweest, dit heeft hier soo groote onsteltenisse in de Stadt veroorsaeckt, dat men meynde de Vyand quam directelyk op de stadt aen, waerom geordineert wierd, alles in de Wapenen te brengen, en na de stranden te schicken. Syn Maj. van *Withal* in de Stad gekomen synde was so ontstelt, dat hy niemant, dan Syn Secreete Raet begeerde te spreken, seggende noyt so een affront hem of Syn Voor Saten overgekomen te syn, en *Engelant* niet in 500 jaren.

(GOTHISCHE LETTERS.)

Een ander. T is heden, gisteren en eergisteren hier alles in rep en roer gheweest over de groote Stoutigheyt der Nederlanders in 't landen en innemen van onse Sterckten, het verbranden der grootste Schepen van Syn Maj. als andere acten, waerdoor het alles in Wapenen komt van 16 tot 60 jaren, dat mannelick is, Doe de eerste tydinghe quam dat de Nederlanders in onse Havenen waren, vertrock den Hertogh van *Jorck* en den Generaal MONCK om des Koninx schepen te visenteren die nu vernielt syn: den 2 dagh kregen de Guarde van dē Coninck so te voet als te Paert ordre om te marceeren. Nu is den Koninck en voornoemden JORCK, nevens al

de Grooten van dit Ryck met een sterck Leger aen 't optrecken, wordende alle uren van groote partyen gevolgt; hoe se wegh raken sullen leert den tijd."

Onder aan de tweede en laatste bladzijde staan twee advertentiën. Bij de eerste wordt aangekondigd: »By JOSEPH ATHIAS, wonende op de St. Anttonis Breestraet, is met groote veelvoudigen arbeyt en onkosten Gedruckt, en wert uytgegeven de lange verwachte Hebreuschen Bybel in groot Octavo in fyn groot Mediaen Pampier, met Hebreeusche Notulen en Latynsche Sommiren op de kant, delende den inhoudt van den Text, op het hoogste geriefelyck voor alle Natie, om alles lichtelyck te konnen ondersoecken; noyt voor desen so Gedruckt, en soo correct, in voegen dat eer nergens in de geheele Text eenige letter fout in den gantschen Bybel sal gevonden worden (dat wonder waerdig is) en is oock van de Rabbinen der Joodsche Synagoge geheel door gelesen en geëxamineert en van haer E. als oock van de Heeren Professoren van de Academien van *Leyden*, *Uytrecht*, *Groeningen*, *Franeker* geapprobeert, alles onder de revisie en beleyt van den Heer JOHANNES LEUSDEN, Professor tot *Uytrecht*. Is gedediceert aen de Staten Generael en van haer Hoogm. gheaccepteert om de waerdigheyt van dit werck; is vereert met een groote Goude Kettingh met een Medalie."

Bij de tweede wordt bekend gemaakt, dat men den 8sten Julij 1667, aan den Overtoom, aan den meestbiedende zal verkoopen:

»80 schoone Oldenburgsche en Holsteynsche rypaarden nu eerst aangekomen."

J. M.

Blaauwe Steenen. Voor eenigen tijd vestigde men in DE NAVORSCHER de aandacht op de *Blaauwe steenen*, welke in sommige steden van ons Vaderland nog bestaan, of waarvan de herinnering is bewaard gebleven. D. BH'. geeft daaromtrent eene kleine aanteekening in dl. V. bl. 38, Vr. XXXIII, en verzoekt tevens nadere mededeelingen. Welligt kan het navolgende hem eenigermate bevredigen.

Dat de uitvoering der (meestal bloedige) vonnissen in den ouden tijd op daarvoor door steenen aangewezene verhevenheden plaats hadden, schijnt geene onbekende zaak te wezen, ofschoon het veel bezwaar zal vinden daarvan den oorsprong op te sporen. Meer zekerheid geeft ons de geschiedenis omtrent de betrekking van die steenen tot de verschillende regtsmagten en regtsplegingen der geestelijke en der wereldlijke overheden, vooral in den aanvang der middeleeuwen. Elk had voor zijne eigene misdadigers niet alleen zijne bijzondere regtspraken, maar ook zijne bijzondere geregts- of strafplaats, om daarop de geslagen vonnissen uit te voeren. En mitsdien waren zij beide ook door afzonderlijke steenen aangeduid.

De naam van *'s Gravensteen* of *stein*, welke men aan eenige Gevangenhuizen ziet gegeven, slaat dus eenvoudig op den *geregtsteen* der Graaflijkheid, in de nabijheid van zulk een gevangenhuis te vinden, en ontleent geenszins (zoo als sommigen beweren) dien naam van een steenen huis, tot meer zekere bewaring der gevangenen gebouwd.

Even als alles door een of ander uiterlijk was onderscheiden, had dit ook bij die steenen plaats, door hunne *kleur*. Die der Geestelijkheid was *rood*, overeenkomstig de eenmaal door haar aangenomene kleur. Die van den Landvorst (den Graaf) en van de Baillluwen of Ambachtsheeren (allen voorname Edelen), die in zijn' naam eenige regtspraak uitoefenden, was *wit*. Toen nu in later' tijd de Gemeenten en Poorterschappen geboren werden, en eenige van dezen eene eigene vrije regtsmagt over hare inwoners verwierven, kregen ook zij zulk een' afzonderlijken Geregtsteen voor de uitvoering der vonnissen, door hare Regters of Schepenen gewezen. De kleur van die steenen was *blaauw*. Er bestonden alzoo *drie* zoodanige steenen, een *roode*, een *witte*, en een *blaauwe*, soms in dezelfde stad.

De opmerkelijke overeenstemming van de drie kleuren dezer steenen met die van de Nederlandsche vlag, geeft aanleiding tot het vermoeden, dat zij bij de eene zoowel als bij de andere dezelfde beteekenis hadden; t. w. eene zinnebeeldige voorstelling van de *Geestelijkheid*, den *Adel* en de *Poorterij* of *Burgerstand*, de drie afdeelingen van de toen bestaande vrije bevolking, want de onvrije of de lijfeigenen waren niet in tel.

Van eenige van die steenen is nog de ligplaats bekend. In *Haarlem* lag de *witte* steen of die van de Graaflijkheid aan het *Spaarne*, op den hoek of de uitvaart van de Bakernessergracht, waarvan de groote ophaalbrug over dat water haar' naam heeft ontleend. De *blaauwe* steen of die van de stad moet eerst gelegen hebben vóór het oude Raadhuis aan het Zand, thans de Hoofdwacht aan de Groote markt; later vóór de oude vierschaar van het tegenwoordige Raadhuis, waarvan de herinnering is bewaard gebleven, door een' kleinen *blaauwen* steen, dien ik meen voor eenigen tijd nog gezien te hebben onder de aldaar in der tijd gebouwde vaste geregtsplaats (ten vorigen jare weder ontruimd); ten zij welligt het toeval meer dan een bepaald doel, aan dien kleinen *Blaauwen* steen aldaar eene plaats gaf. Waar de *roode* steen heeft gelegen, heb ik niet kunnen uitvinden. Indien in *Haarlem* een geestelijke regtbank heeft bestaan, dan zal die steen te zoeken zijn bij het St. Jansklooster aan het Bagijnhof langs den ouden kruisweg.

In *Hoorn* vond men vroeger, ik meen zelfs thans nog, mede drie zoodanig gekleurde steenen, waarvan de beteekenis bij de meeste inwoners onbekend zal wezen; maar waarvan het marktplein in die stad voorzeker den naam van *Roosteen* zal hebben ontleend.

In *Leyden*, alwaar gewis nog veel uit die oude tijden herkomstig verscholen ligt, is hieromtrent nog het meest bewaard gebleven. Dáár zijn wel de *oorspronkelijke steenen* niet meer voorhanden, maar mij heugt nog zeer goed, in die stad een' tamelijk grooten *witten steen* op de Hoogstraat of Vischbrug te hebben zien liggen; alsmede een' vrij grooten *blaauwen steen* van achthoekigen vorm op de Breedestraat, welke alle teekenen van hoogen ouderdom aangaven. Het zal nu ongeveer 20 jaren geleden zijn, dat de brokkelige toestand van die steenen de ontruiming er van voor de veiligheid der passage noodzakelijk maakte; zij zijn beide toen vervangen door groote ronde *perken*, waarvan in het eene het woord *blaauwe steen* met anders gekleurde keijen gestraat werd; en dus is, voor het minst genomen, de herinnering aan den oorspronkelijken steen bewaard. De ligplaats van den *rooden* steen is door een soortgelijk *perk* aangewezen op de Haarlemmerstraat of het van ouds genaamd de Marendorp, eene afdeeling van die oude stad, welke meer bijzonder onder Geestelijk beheer stond, en schier met geene andere dan Geestelijke gestichten, en met de woningen der daaraan behoorende bedienden bebouwd was.

De verdienstelijke ORLERS leert ons, welke de bestemming van die steenen is geweest, met bijvoeging onder andere van de wijze, hoedanig sommige regtsplegingen op den achthoekigen *blaauwen* steen plaats hadden. Die achthoeken of kanten waren ook niet willekeurig, maar sloegen op de *acht* schepenen, waarmede het Gerecht aldaar werd bediend. Zoo vinden wij omstandig beschreven, hoedanig het ontpoorteren van daartoe veroordeelde inwoners op dien *blaauwen steen* plaats had. In tijden van oproer (zoo als bij den beeldenstorm, en gedurende eenigen tijd van het beleg in 1574) was de galg tot afschrik bestendig op dien steen geplaatst, doch sedert het jaar 1464 heeft de uitvoering der criminele vonnissen aldaar niet meer plaats gehad, althans niet in gewone tijden. Ten gevolge van een verdrag met Hertog PHILIPS van *Bourgondië*, en een daaromtrent van hem verkregen privilegie, gebruikte de Magistraat van *Leyden* daarvoor den Graaflijken geregtsteen. Voor civiele handelingen, zoo als het ontpoorteren, het indagen van voortvlugtigen en dergelijke bleef men den *Blaauwen steen* nog gebruiken. Er zijn althans voorbeelden daarvan omtrent het jaar 1614 aan te wijzen.

Te *Nijmegen*, *Tiel*, *Bommel*, *Gouda*, *'s Gravenhage* en *Middelburg* moeten mede zoodanige geregtsteenen te vinden zijn geweest, welligt is een ander Navorscher meer en beter met de geschiedenis van die steden bekend, ten einde dit verder na te sporen.

Ik zoude hiermede gevoeglijk mijne mededeeling kunnen sluiten, maar ik voel mij onwillekeurig gedrongen om hier nog een paar opmerkingen bij te voegen, die welligt eenige belangstelling kunnen wekken of nieuwe navorschingen uitlokken.

1°. Dat de *roode* kleur door de Geestelijkheid vroeger voor haar symbool is aangenomen is buiten twijfel, en laat zich in eene menigte handelingen (van de letter in den Almanak af tot den Kardinaals-hoed toe) duidelijk opmerken. Nu mag ik vragen: zouden al de heraldieke teekenen, die wij in de wapens van overouden oorsprong waarnemen, en die alle uitsluitend van eene *roode* kleur zijn (zoo als de klimmende leeuw in het wapen van het graafschap *Holland*, de sleutel in het wapen van *Leyden*, en zoo veel andere) ook niet daardoor het kenmerk van Geestelijken oorsprong dragen, en dus voor eene zeer oude herkomst pleiten?

2°. Uitgaande van de overtuiging, dat de *blaauwe* kleur aan de stedelijke besturen verbonden was, en verder opmerkende, dat ik dienzelfden *rooden* Leeuw van weleer, in later' tijd eene *blaauwe* tong en *blaauwe* nagels zie gegeven, vraag ik, of dit ook betrekking kan hebben op den tijd, toen de steden door hare Afgevaardigden begonnen deel te erlangen aan het Landsbeheer, en nevens den Graaf of zijn Stadhouder ter raadzaal verschenen?

3°. De tabbaarden, welke in hun dienstwerk door den *schout*, de *schepenen* en verdere stedelijke regenten gedragen werden, zullen vermoedelijk ook die kleur gehad hebben. Of was het meer toevallig, dat men in oude stadsrekeningen leest van den aankoop van eenige ellen *blaauw* tabbaard-laken?

4°. Eindelijk was de heraldieke beteekenis van die *blaauwe* kleur ook niet de reden, waarom de Magistraat van *Leyden*, toen zij in of na 1574 aan CORNELIS SPEELMAN toestond den naam te voeren van DUIVENBODE, en tevens het stadswapen met bijvoeging van *vier duiven*, aan die diertjes eene *blaauwe* kleur heeft gegeven?

Tijdens de Regering van Koning LODEWIJK over dit gewest, 1807—1809, mogten de stedelijke afkondigingen niet anders dan op *blaauw* papier worden gedrukt, terwijl die welke van het Gouvernement uitgingen alleen op *wit* papier werden gedrukt. S. P. L.

Een spreeuw gevangen door een' snoek. Men vraagt naar meer dergelijke *curiosa*. Te *Opwetten*, een gehucht in *Noord-Braband*, tus-

schen *Eindhoven* en *Helmond*, staat eene kapel waar men verhaalt, dat *een schaap eenen wolf gevangen heeft*. Een schaap stond bij deze kapel aan een' stok gebonden, toen een wolf het wilde aangrijpen. Het schaap rukte in zijnen angst den stok uit den grond en vlugtte, stok en touw na zich slepende, in de openstaande kapel. Toen de wolf het volgde en het schaap de deur weder uitvlugtte, deed de stok de deur toeslaan en de wolf zat gevangen, die daarop gedood werd. * * *.

[H. D.V. berigt nog, dat op het landgoed *Duin en Daal* bij *Bloemendaal*, eene jonge zwaan door een' snoek werd verslonden, 't geen echter zoo dikwijls gebeurt, dat wij zijne aanteekening daarom terughouden. — H. M. te A. verhaalt ons, dat in 1852 een tienjarig meisje om eenen appel te grijpen, die in eene tuingracht dreef, de hand in het water stak, waarop een snoek op die hand toeschoot en er zoo in beet, dat de indruk van de tanden duidelijk zigtbaar was en het kind vrij wat pijn leed.]

Sterfplaats van W. van Bloys gezegd Treslong. In de *Geschiedenis der Watergeuzen*, door VAN GRONINGEN, wordt de plaats niet genoemd, waar »WILHELM VAN BLOYS ghesegt TRESLONG," (zóó onderschreef hij) is overleden. Dat hij toen niet meer op het huis te *Swieten* woonde, blijkt uit eene reeks eigenhandige brieven, loopende van den 6den Julij 1593 tot den 6den Julij 1594, gerigt aan JAN VAN MUIJEN, Secretaris der houtvesterij. Vermits deze brieven alle uit *Noordwijk* zijn gedagteekend, en zijn overlijden op den 17den Julij 1594 voorviel, is het meer dan waarschijnlijk, dat het aldaar heeft plaats gehad. ***.

Dr. J. C. Ludeman. Wil men weten, of deze *Astrologist* bij zijne tijdgenoten, gunstig of ongunstig bekend stond, dan leze men vooral *Het leven van* F. L. KERSTEMAN, *Prof. Honorar. en Doctor der beide rechten, door hem zelven beschreven*, 2 dln., *Amst.* 1692, 8°. bij ELWE, over welk verwonderlijk boek reeds is gehandeld in DE NAVORSCHER IV. bl. 309, 310, en in hetwelk K., die, gelijk blijkt, veel omgang met LUDEMAN gehad en van hem de kunst geleerd heeft, die eindelijk de uitgever geworden is van de werken van L., onder den naam van Mr. FRANCISCUS, niet alleen vele bijzonderheden dienaangaande mededeelt, maar ook het oordeel *van die dagen* leert kennen over den *Toverdoctor*, (zie dl. II. bl. 168—180), dat, zoo als gemeenlijk, zeer onderscheiden uitviel, doch tevens genoegzaam aantoont hoe velen, uit *alle* standen, met L. en zijne kunst op hadden, naardien men hem bij menigte kwam raadplegen, en ook later Mr. FRANCISCUS (KERSTEMAN) zelf veel aanzoek ondervond om die kunst uit te oefenen. Het door φ^2—φ medegedeelde berigt uit eene *Courant*, komt niet 'overeen met hetgeen men leest in de *Geschied- en Letterkundige Bijdragen*, door A. D. SCHINKEL, 1850, alwaar door dezen Heer een brief van LUDEMAN wordt medegedeeld en tevens aangeteekend, dat L. zoude geboren zijn in 1685 te *Harburg* nabij *Hamburg*, en gestorven 1767 te *Amsterdam*. Ook Prof. VISSCHER te *Utrecht* heeft aldaar over hem eene lezing gehouden in het *Natuurkundig Genootschap* in den Winter van 1847, doch het is mij niet bekend, of die gedrukt is.

Bij deze gelegenheid nog een woord over het genoemde werk van KERSTEMAN. Ofschoon ik in het gevoelen van J. C. K., zie *Nav.* t. a. p. volkomen deel, en men verontwaardigd wordt over de onbeschaamdheid, vooral van iemand, die tot den beschaafden stand behoorde, wiens oom vroedschap was te *Rotterdam*, — eene onderscheiding in die dagen zeker nog al van eenige beteekenis, — moet ik echter bekennen, dat het boek mij niet geheel onbelangrijk voorkomt, vooreerst om hetgeen daarin over LUDEMAN, zijne kunst en zijne schriften wordt vermeld; maar ook omdat hij daarin verslag doet van zijne eigene schriften, en zich bekend maakt als den schrijver van het *Regtsgeleerd Woordenboek*, *de Boeren-Studeerkamer*, *het nieuw Oeffenschool der Notarissen*, *de Historie van den Ridder* DE VIAL, *de Levensgevallen van* JACOB CAMPO WEIJERMAN en vele andere meer. V. D. N.

Dr. J. C. Ludeman. Of aan Dr. LUDEMAN nog de eer toekomt, die hem voorheen werd gegeven, wil ik niet beslissen; maar waar ze hem toekomt, wil ik ze hem niet onthouden. Daarom deel ik gaarne uit eene nog altijd onuitgegevene *Geschiedenis der vestiging van de Saltzburg-Durnbergsche Emigranten in ons Vaderland*, en uit het 5e stuk der *Bijdragen tot de geschiedenis der Evang. Luth. Kerk in de Nederlanden* (1844) kortelijk het volgende mede.

Van de 796 Durnberger's, die in den barren winter van 1732 op 1733 *Saltzburg* verlieten, en den 9den Maart 1733 nabij *Breskens* werden ontscheept, verliet de helft in September het land weder uit armoede en gebrek aan werk; kwamen er, bij eene sterfte van 4—8 daags, nog in datzelfde jaar 144 aan koortsen en van gebrek om; en waren in Maart 1734 niet meer dan 224, zoo klein als groot, in *Kadzand* over. Zij verdienden met den landbouw niet meer dan eene schrale bete, en leefden, vermits de Staat, die hen had doen overkomen, zijne verpligtingen niet nakwam, grootendeels alleen op de liefde der Luthersche Gemeente te *Amsterdam*. Deze legde schatten aan hen te koste. Zij bragt onder andere in October 1733, op éénen dag, meer dan *f* 22,000 aan de huizen harer leden bijeen. Maar 't ontbrak hun daar ook sedert niet aan weldoeners. Onder dezen mogen wij Dr. JOHAN CHRISTOPH LUDEMAN tellen. Bij het maken van zijnen uitersten wil had hij

wel reeds aan de ongelukkige Durnbergers in *Kadzand* gedacht. Maar meer bekend geworden met den treurigen staat, waarin zij bleven verkeeren, begreep hij, hen niet op de voor hen bestemde hulp te moeten laten wachten, tot het voor velen te laat zou kunnen wezen. Hij veranderde daarom zijn testament, schonk in 1749 met de warme hand eene som van *f* 10,000, en had alzoo nog acht jaren het genoegen, tot leniging van hunne ellende te hebben bijgedragen.

Mogten allen, die helpen kunnen en willen, met Dr. LUDEMAN begrijpen, dat weldadigheid, bij hun leven gepleegd, van meer waarde is, dan de doode hand haar kan bijzetten.

S. J.

Zingen met de ster aan boord. Is in den eersten Jaargang van dit Tijdschrift meer dan eens het oude gebruik om tusschen Kerstijd en Driekoningen met eene ster langs de huizen te gaan (zie I. bl. 91, 119, 169, 203, 229, 263, 293, 313, vgl. II. bl. 7) ter sprake gebragt, minder bekend is het zeker, dat deze gewoonte nog in het jaar 1803 op onze oorlogsschepen in zwang was. Ik diende toen als cadet ter zee, aan boord van 's Lands schip van oorlog *Hersteller*, onder de vlag van den Schout-bij-Nacht GERVAIS van *Amsterdam*, toen de groote roeijers, als ik mij wel herinner, mij verzochten, het schip te willen afbeelden op een tamelijk groot papier, dat dienen moest voor de ster, die zij vervaardigden voor het aanstaande Kersfeest.

Op dien avond verschenen zij, vreemd uitgedost, met eene groote ster, van binnen door eene kaars verlicht. Een hunner was geheel en al in het wit gekleed, met pijpenkoppen aan de ooren, waarbij een pik zwart geverwd aangezigt zonderling afstak. Hij had eenen langen staf in de hand.

Eerst werden zij in de kajuit bij den Schout-bij-Nacht toegelaten, zingende het Kerslied, op bl. 169 des eersten Jaargangs te lezen, mogelijk eenigzins anders, met dit onderscheid, dat meermalen onder het draaijen met de ster, het referijn herhaald werd:

Zoo wiegen, zoo wiegen, zoo wiegen wij.

en bij de woorden:

Hoe komt er de jongste van drieën zoo zwart?

deze, stootende met zijn' staf op het dek, antwoordde:

Al is hij zwart, hij is wel bekend,
Ik ben er de Koning van Orient.

Deze plegtigheid werd nu herhaald bij den Kapitein van de vlag ZOETEMAN, en het etat-major in de Longroom en ten laatste voor de Equipage.

Q. M. R. VER-HUELL.

Napoleon op zee.

[Na al het medegedeelde over NAPOLEONS zeetogt in ons Tijdschrift (I. bl. 96, 171, 229; II. bl. 7) ruimen wij echter gaarne eene plaats aan de volgende, hoogstbelangrijke bijdrage in.]

Dat de geschiedenis feiten, op waarheid gevestigd, doch alleen door overlevering of anderzins minder juist geboekt, der vergetelheid ontrukt, daarvan zijn voorbeelden niet zeldzaam; maar wanneer daarentegen gebeurtenissen, uit de lucht gegrepen, onder den schijn van waarheid verspreid worden, is het dan niet van aanbelang, zulke voortbrengsels eener grillige verbeelding te wederleggen met onwedersprekelijke bewijzen? Ik ben het te dien opzigte volkomen eens met Π.Φ., II. bl. 7: Historie moet onder de vlag der overwinnende waarheid varen. Als schrijver van *het leven en karakter van* C.H. *Graaf* VER-HUELL, mijn' oom, is het niet meer dan pligt, de eer dezer vlag te handhaven, door te bewijzen, dat de episode uit diens levensloop, op bl. 171, Isten Jaarg., verhaald, eene volslagen onwaarheid is; even als het verzinsel omtrent dienzelfden persoon, voorkomende in de *Herinneringen van den Baron* STRIK VAN LINSCHOTEN, *naar het Hoogduitsch bewerkt door een' staatsman* (*).

Toevallig viel mij DE NAVORSCHER in handen, en las ik, tot mijne groote verbazing, dat NAPOLEON gedurende het tijdvak, toen mijn oom het bevel voerde over het Texelsche eskader, aan boord van diens vlaggeschip het zeegat uitstevende, de noordzee in, tot in het gezigt der Engelsche vloot.

Hij, die slechts eene oppervlakkige kennis heeft van de gesteldheid dezer zeehaven, weet, dat wind en getij gunstig moeten zijn om met een schip, en dan nog wel een linieschip van 80 stukken, uit te zeilen, en dat bij verandering van wind en het verloopen van het getij, het onmogelijk kan worden om wederom binnen gaats te geraken.

Ik geef nu een ieder, die met een grein gezond verstand en oordeel begaafd is, in bedenking, of mijn oom, gesteld dat juist op het oogenblik der veronderstelde woordenwisseling tusschen NAPOLEON en hem in de kajuit, de gelegenheid gunstig ware geweest om zee te kiezen, roekeloos, vermetel en onberaden, het schip in gevaar zou gesteld hebben om in 's vijands handen te vallen? Immers waren er toen nog geene stoomschepen, om het schip, des noods, naar binnen te slepen.

In weerwil van dat alles, behoort het verhaalde niet geheel onder de onmogelijkheden, maar wel dat NAPOLEON uit *Texel* met het vlaggeschip van mijn oom naar zee heeft kunnen gaan, aangezien hij nooit een' voet op een der schepen van dat eskader gezet heeft.

Niet zeer lang, in den jare 1812, was het

(*) *Algemeene Konst- en Letterbode*, N°. 13, van het jaar 1855.

bevel over dat eskader mijnen oom opgedragen geweest,of ik werd als *Capitaine de Fregate*, *Major de haut bord*, tevens als eerste officier op het linieschip *Doggersbank* geplaatst; na dat tijdstip is NAPOLEON niet op het eskader geweest. Het moest derhalve vroeger hebben plaats gehad. Maar zou het niet zeer vreemd zijn, dat een mijner overledene broeders, die reeds te *Hamburg*, tijdens mijn oom de havens en reeden van het Noorden kommandeerde, diens partikulier geheimschrijver was, en hem in dezelfde betrekking vergezelde, bij het aanvaarden van dit kommando, jegens mij, zijnen vertrouwden vriend en broeder, het stilzwijgen zou bewaard hebben omtrent eene gebeurtenis, vooral in die dagen, zoo hoogst belangrijk, als de tegenwoordigheid des Keizers op het eskader? En zou het bovendien niet te versch in het geheugen van allen, die op het eskader dienden, zijn gebleven, dan dat dit mij niet ter ooren zou zijn gekomen?

Even zonderling is het, dat mijn oom daarvan niet gewaagt in zijne eigenhandig geschrevene levensschets, die mij, ingevolge zijne begeerte, tot grondslag heeft gediend, bij het opstellen van zijnen levensloop. Men raadplege de inleiding van dat werk.

Q. M. R. VER-HUELL.

Nog iets over Mr. Jan Jacob Mauritius. In DE NAVORSCHER, dl. IV. bl. 362, wordt opgegeven, dat Mr. JAN JACOB MAURITIUS, volgens SANDWIJK, *Beschrijving van Purmerende*, in *Oost-Indië* zou overleden zijn, terwijl volgens het *Woordenboek der Zamenleving* zulks te *Amsterdam* zou hebben plaats gehad. In de *Nederl. Jaarboeken* voor April 1768 vind ik het volgende, waaruit schijnt te blijken, dat beide bovenstaande opgaven onjuist zijn.

»*Purmerende.* Den 11den van deze maend, werdt alhier in stilte in een Grafkelder bijgezet het lijk van den Heere Mr. JAN JACOB MAURITIUS, Pensionaris honorair van deze stad, oud Gouverneur-Generaal van *Suriname* en Minister van dezen Staat bij den Neder-Saxischen Kreits, den 21sten van Lentemaend dezes jaers te *Hamburg*, in het zes en zeventigste jaer zijns ouderdoms overleden; een heer wiens verlies van wege zijne goede hoedanigheden, buitengemeene begaefdheden en bijzondere kundigheden betreurd worde."

φ^2—φ.

Copie van eenen brief, gezonden door Simon Jan Verwey, schoolmeester te Oudewater, solliciterende naar het vacante Voorzangers- en Kostersambt te Zalt-Bommel. »Zonder roem, maar naar waarheid dient deze tot informatie, dat onze familie bestaat in man, vrouw en zoon. Wij zijn ruim 40 jaren. De zoon de kracht onzer lendenen, in de fleur zijner jaren, de staf onzer bejaarde dagen 20 jaren; een meester glazemaker en verwer, meeste tijd mijn ondermeester, een jongeling onzer gelijkenis en wel geformeerd van leden. Soo UEd. Achtb. begeert een wel gedresseerd schoolm^{r}. en voorzanger, Godt geve UEd. Achtb. wijsheid en voorzigtigheid, in de electie van soodanig een man of persoon; verzekerd UEd. Achtb. aangaande mijne wetenschappen, bestaande in deze navolgende dingen: namelijk Italiaansch- en scheepsboekhouden, wijnroeijen, konst der stuurlieden, landmeten, sonder roem, doch het is Gods gave! Extra-ordinair singen als het Godt belieft; indien UEd. Achtb. begeerig zijt zulks te zien of te hooren tot verwondering en verbaastheid, dat zoo een teeder lighaam in lesen en singen, soodanich een geluid kan maken. Ik ben op mijn vierde verandering van domicilium; alle figuren op 't konstigste door ovaal ronduit met de passer te haalen, alle sonnewijzers te smeeren, Italiaansche en Romeinsche letters, ja tot vijftig diverse handen te schrijven en te vergulden en diergelijke wetenschap en capaciteiten meer; ook in de vlugheid der pennen niemand, terwijl de roem buitengeslooten. Ben verzekerd dat UEd. Achtb. nog beter zullen vinden, als ik 't hier met de pennen geexprimeerd, wanneer gij mij gelieft te zien, hebben UEd. mij maar op UEd. Achtb. kosten te commandeeren of door iemand te laten haalen; de distantie tusschen beyden is omtrent 9 of 10 uren; mijn huisvrouw is de allerbekwaamste in haar huishouden, en in het assisteeren in mijn school, van de hoofdschedel af tot de voetzoolen toe, ben ik een schoolm^{r}. Wijn nog sterken drank word nooit van mij gebruikt. Sijt nog voor t laatst versekerd, UEd. Achtb. sullen het nog beter vinden aangaande mijn comportement zal vertoont worden door ecclesiastike en politieke ondertekeninge. Sal mij hierop mij verlaten. Per naaste occasie verwagt ik antwoord van te komen of niet, zoo UEd. Achtb. mij niet op soodanich conditie geliefd te hooren of te sien, geliefd dan maar de goedheid te hebben van mijne papieren terug te senden, dan hope dat God UEd. Achtb. wil geven eendragtigheid en liefde in de ellectie van een goed eerlijk en bekwaam man; de Heere zegene UEd. Achtb. en de heer Burgemeester der gemeente, na het electeeren van een ander persoon van het vaceerende ampt van eenen schoolm^{r}. en voorsanger. So blijve na hartelijke salutatie van onderdanige dienst aan UEd. Achtb. met de broeders der gemeente tot *Zalt-Bommel*.

Achtb. Heeren

Votre très-humble Serviteur

SIMON JAN VERWEY."

PRINS.

[Een stuk van 1750 of vroeger, volgens eene copij van 1736. Eene dergelijke heeft H. J. W. *te D*.]

Oude publicatie tegen het vloeken. De volgende publicatie, die, naar het schrift te oordeelen, tot het einde der XVIIde of het begin der XVIIIde eeuw behoort, werd onlangs onder eene menigte andere papieren van zeer oude dagteekening gevonden.

» Alzoo men bevind dat des Heeren toorn tegen ons lieve Vaderland is ontstoken, ende zijne regtvaardige hand opgeheven, om thuis te zoeken ende te straffen de uitstekende en roepende sonden, onder ons in zwang zijnde, en dat onder de selve niet de minste maar een van de meeste is, het ligtvaardig vloeken ende [lasteren] van Godes heiligen naam, mitsgaders het lasterlijke ende ligtvaardige vloeken, ende sweren, welke sonden God den Heere dreygt en uitdrukkelijk segt, niet ongestraft te willen laten, zoo is dat H. H. Burgemeesteren en Schepenen en de Geregte der stad *Haarlem*, soekende deselve sonden (zoo veel in haar is) te weeren ende daarop volgende plaagen voor te komen, geordonneert, verboden ende gestatueerd hebben, ordonneeren, verbieden en statueeren bij deze, alle ende een yder die Gods heiligen naam met ligtveerdig ende moetwillig sweeren, vloeken ende lasteren, misbruikken ende schenden zal, op wat maniere sulks mogte geschieden, als te weten: Bij God zoo waarachtig — als God leeft — bij Gods Woord — Gods Sacramenten — Jesus bij mijn ziel, ik moet nooit God sien als ook seggende, de duivel haalt mij — ofte duivel haalt u — of vaart u in 't harte en diergelijke schrikkelijke lasteringen en vervloekingen — op poene van telken reize te verbeuren, de somma van negen caroli guldens, tot veertig grooten vlaems t stuk ende sullende de ouders voor de kinderen moeten staan ente betaalen, of ze andersints bij de Geregte daarover arbitraarlijk gestraft en gecorrigeerd worden, alsmede anderen die niet magtig en syn, de voorschreven boete op te brengen; sullen nog diegenen die meermalen werden agterhaald tegen deze ordonnantie te hebben gepecceerd met verdubbeling van de boeten ofte anders mede arbitraarlijk worden gecorrigeerd, tot discreetie van de E. Heeren van de Geregte voorn., — alle welke boeten sullen gaan en worden bekeert aan Drien, den Heer Officier, den aanbrenger en den armen elk een derde part ende sullen ook daarenboven gestraft worden met cassatie ofte suspensie van hun dienst, de schippers, veerschippers, voerlieden, bierdragers, meesters, ondermeesters, koorndragers, turfdragers, sleepers, kruijers, turftonsters, arbeiders aan stadswerken, waakers, dienaars van de Justitie ende alle andere in stads dienst weesende authoriseerende mede tot de bekeuring, neffens de Heer Officier, den Onderschout, den Capiteyn van de Nagtwagt, de Commissarissen van de wagens en de schuijten, de dienaars van de Justitie, de Deeken ende Vinders van de respective gelden, mede de gildebroeders ende gildesusters, om haar mede gildebroeders ende gildesusters, die haar in deze mede komen te verloopen, te bekeuren, mitsgaders die in stadsdienst zijn.

Een yder sy gewaarschuwt ende verhoede voor schade." PRINS.

Keur over Bruiloften. Het onderstaande is eene keur door de Regering van *Amsterdam* den 29 Januarij 1655 uitgevaardigd, tot beperking van de overdadige weelde, waarmede in den burgerstand de bruiloften werden gevierd.

»Dat niemand op het huwlijk sluijten, meer personen mag ter maeltijd nodigen, als die daerover effective gestaen hebben met haere vrouwen. Item op de geboden dagen geen gasterijen ofte maeltijden te houdèn, dan alleen van den Bruidegom, Bruid ende Speelnoods nevens de huisgenoten van wederszijden. Ende dat op de Bruiloft niet meer personen mogen werden genodigd, dan vijftich op eenen dag behalven den Bruidegom, Bruid en de Speelnoods, nevens die van haer huisgezinnen, alles op een peijne van voor ijder persoon tien guldens te verbeuren, ende niet meer als twee dagen bruiloft te houden op peijne van hondert Guldens. Dat niet meer als eens met spijs sal werden aengeregt, ende op het tweede geregt geen gentillessen (*) gegoten ofte fijne suiker op te mogen setten op hondert Guldens. Dat de gasten ten langsten smorgens voor de poortklok moeten gescheiden zijn op vijf en twintig guldens voor ijder persoon te verbeuren. S. P. L.

Nog iets over beschermende regten. Over de *beschermende regten* bij in- en uitvoer, in vroegeren tijd hier te lande, zou eene breede verhandeling te schrijven zijn. Ieder kent *Stroobos* tusschen *Friesland* en *Groningen*, »daar de reisigers gelieven op verdacht te zijn, dat ze daar Commisen zullen vinden, welke kisten, koffers, valiesen enz. gaarne doen opensluiten om te zien of daar iets in is, dat verteld moet worden." SEPP, *Reise en Zak-atlas* bij zijne 74 kaartjes (tot *ééne* groote kaart vereenigbaar) *der Vereenigde Nederlanden*, 1773, bl. 109. Maar van de beschermende kracht der *Gilden*, is het navolgende *één* uit de duizend staaltjes. Te *'s Gravenhage* mogten geene nieuwe schoenen, laarzen, muilen, elders gemaakt, verkocht worden dan alleen op de kermis, waar het Buitenhof met kramen van dat lederwerk vol stond. Aan de *Geestbrug*, een half uur gaans van die stad, woonden 3 of 4 schoenmakers, die een goed bestaan hadden voornamelijk van 't gene de voetgangers

(*) Versierde voorwerpen.

uit *'s Hage* er kochten en de stad indroegen aan hunne voeten,terwijl zij het oude in hunne zakken medevoerden. L. J.

Vrouwenschaak gestraft. Extract uit een verbaal van het schaken eener jonge dochter en de gevolgen er van (*).

»Welke HENDRIK te wijve hadde de dochter van GERARD VAN SONNEVELT uijt dewelcke hij verscheijde kinderen naliet daeronder AALBRECHT zijn Leenvolger, ende GERRIJT VAN RAEPHORST die Anno 1508 Juffrouw CATHERINE de dochter van PIETER DE GREBBER sijnde een jonghe Maegt van 13 Jaren out op ten wech van *Wassenaer* in jegenwoordichheit van denselve PIETER DE GREBBER ende ALIJD VAN TETHRODE sijn huijsvrouw, soo sij naar de kerck souden rijden geweldelicken ontrooft ende wechgevoert had, hetwelk hem, met deselve dochter in ballincscap getrouwt sijnde eintelicken inden jaere 1515 is gepardonneert ende versoent, mits dat hij met sijne complicen voor de Hove van *Hollant* op seeckere dach moste verscheijnen in *Lijnne Cleederen* bloots hoofts met een bernende keerse van een pont wasse inttehant Got ende de justicie om vergifnisse moste bidden ende hem daerna op Sondach moste vinden binnen der stede van *Leyden* ten tien ure voor den noen in Sinte Pieters kercke in *Lijnne Cleederen* bloots hoofts met een bernende keerse in zijn hant ende biddende denselve PIETER DE GREBBER ende sijn huijsvrouw indien het hem geliefte daerbij te wesen ofte anders in haere naem den Commanduijr van derselver kercke inne praesentie van alle die daerbij souden wesen om vergifnisse, ende dat gedaen sijnde te brengen die keerse voer den Hoochwaerdighe Sacramente aldaer. Dat hij voorts moste betalen aen handen van de Kerckmeesteren van *Wassenaer* een somme van *hondert Philips Guldens*, die binnen een half jaer daerna geemploijeert souden werden tot een glas met het wapen des Graefs van *Hollant* binnen de kercke tot *Wassenaer* alwaer het feit geschiet is, daerinne gescreven soude staen de naervolghende woorden:

Dit glas is alhier doen maecken uijt condemnatie van den Hove van Hollant bij GERRIJT VAN RAEPHORST *in beteringhe van de Vrouwe schaeck bij hem gedaen.*

Ende wat dit Glas minder coste dan de voorsz. somme moste bij de Kerckmeijsteren aldaer geemploijeert werden tot rente om het glas ten eeuwighen daghe daermede te onderhouden." S. P. L.

De eerste luchtreizigers in Nederland. Het verhaal omtrent den eersten luchtreiziger in *Holland* (VI. bl. 102) is zeer naauwkeurig. Ik kan er bijvoegen, dat BLANCHARD reeds vóór het opstijgen dien schoorsteen »cette maudite cheminée-là" met geen goed oog aanzag. Vrij zijnde ging de bol tusschen wolken door. Hoezeer de eerste *luchtreiziger*, was hij niet de eerste, die de luchtballons in *Holland* aanschouwelijk deed kennen. Eenigen tijd, naar mijn geheugen omtrent een jaar te voren, deed zekere DILLON (of DILLER) er ter zelfde plaats een opgaan, als een koepel beschilderd; ik herinner mij niet, dat er een schuitje aan was; dit was ook niet noodig, want hij deed de reis niet mede. Voor wien zich verwonderen mag, dat er in dat voorgedeelte van den tuin ruimte was voor dien toestel, verhaal ik, dat het toen slechts een grasveld was, waar de Schutterij exerceerde rondom de steenen groep. Hoe *militairement* dit toeging, hoort men uit het commando: »Heeren het geweer bij de voet; als 't u blieft. Heeren! presenteert het geweer." L. J.

Keur over kraamvrouwenfeesten. Keur door Schout en Schepenen van *Leyden*, op den 24sten December 1445 gemaakt, tot beperking der groote verteringen bij kraammaaltijden, waaruit bij de bestaande partijschap dikwijls twist ontstond.

»Soe en sel men voertaen geen vrouwen die in hoer kijnderbedde sitten opdrincken, noch versameninghe van weerscip maecken tot ghenen tijde van den dagh anders als die Vader, die Mother, die Suster ofte Brother en de twee naeste buijrwijven ende wie breuckich hierinne bevonden werde zij souden elcx verbeuren ij ponden ende ij^{m} stieñs te verwercken ander stede veste dairt van de poirtmeesteren gewijst sal werden sonder ijemant des te verdraghen. Behoudelick dat de vrouwe die van kinde bevalt, binnen twee uijren na datter kinde geboren is een redelicken ende een heusselicken kinderman (*) stil geven mach zonder verbueren gemaeckt van eijeren, butter ende kese na ouder gewoonte wie anders dede dat sal wesen opte die peijne ende correctie voersz." S. P. L.

Origine des Vilains. Les esclaves, chez les François, comme chez les Germains, étoient moins des esclaves que des fermiers. Ils avoient leur ménage séparé. Après la conquête des Gaules; nos François les envoyerent cultiver les terres qui leur échurent en partage par le sort; & on les appelloit *Gentes potestatis addictæ glebæ*, Gens de service attachés à la glebe; & c'est de ces serfs que la France fut depuis peuplée. Leur multiplication fit presqu'autant de villages des fermes

(*) In die dagen werd de vrouwenschaak zonder opgevolgd huwelijk met den dood gestraft.

(*) Kraambezoek.

qu'ils cultivoient, & les terres retinrent le nom de *Villæ*, que les Romains leur avoient donnés, d'où sont venus les noms de *villages* & de *Vilains*, *Villæ* & *Villani*, pour dire des gens de la campagne & de basse extraction.

SAINT-JULIEN, dans ses Mélanges, raconte qu'un Fermier de *Savoie*, devenu riche, voulant acquérir la noblesse, acheta une Seigneurie, & alla trouver son Prince pour se faire ennoblir. Les officiers, avec le consentement du Duc, lui salèrent si bien sa noblesse, qu'il n'avoit garde d'être content. Revenu à son village, comme il se plaignoit beaucoup à un de ses amis des frais & de l'argent qu'il avoit dépensé pour devenir noble; l'autre qui n'étoit pas sot, lui dit: vous deviez être bien vilain, puisqu'il vous coûte tant pour vous *dévilainer*.

Un Seigneur de la maison du Châtelet, voulut être enterré tout de bout sur un pilier de l'Eglise des Cordeliers de *Neufchatel*, en *Lorraine*, en disant que jamais Vilain ne passeroit par dessus son corps. Zie *Les Nuits Parisiennes* à l'imitation *des Nuits Attiques* D'AULU-GELLE, etc. M°.

[Even als *vilain*, zoo beteekende ons Nederlandsch woord *dorper* oorspronkelijk ook niets anders dan *dorpeling*. Maar de onbeschaafdheid der dorpelingen in de middeleeuwen, de toestand van afhankelijkheid, waarin zij verkeerden, en de verachting, waarmede de edelen hen beschouwden, maakten dat *dorper* een' ongunstigen zin kreeg, dat het zelfs als scheldwoord gebezigd werd en dat *dorperheid* allerlei ruwheid en barbaarschheid niet alleen, maar ook allerlei ondeugd en misdaad beteekende. Voorbeelden vindt men bij bijna al onze oude schrijvers. HUYDECOPER heeft er een aantal verzameld in zijne *Aanteekeningen* op MELIS STOKE, dl. I. bl. 532—535. Opmerkelijk is het, dat niet alleen lieden van edele geboorte op zulk eenen toon van verachting van de *dorpers* spreken, maar dat MAERLANT, die wel geen dorper, maar toch een poorter, geen edelman was, hun daarin niets toegeeft. Men zie b. v. *Verk. Martyn*, c. 5. *Wapene Martyn*, c. 45. Nog bij VONDEL, in zijnen *Palamedes*, vindt men het woord *dorperheid* in den zin van *snoodheid*. Later herinneren wij ons niet het te hebben aangetroffen.]

VRAGEN.

462. — *Shakspeare in Holland.* Reeds vroeger (Jaarg. II. bl. 93) is er in DE NAVORSCHER gevraagd naar de *Vertalingen* of *Navolgingen* van geheele of gedeeltelijke stukken van SHAKSPEARE; men kent b. v. VOS, *Aran en Titus* (naar *Titus Andronicus*), STRUYS, *Romeo en Juliette*, een stuk van *Pyramus en Thisbe* (waarschijnlijk uit den *Midsummer's night's dream*), ook eene tragedie *Antonius en Cleopatra*, alle van de eerste helft der XVIIde eeuw. — Men vraagt (en het antwoord zou niet slechts den vrager, maar allen, die in Engelsche en Hollandsche letterkunde belang stellen, bijzonder welkom zijn): welke stukken zijn er meer, die van SHAKSPEARE nagevolgd of aan hem ontleend zijn?

Voorts: Wat is er meer bekend dan reeds vroeger (*Nav.* III. bl. 17; *Bijbl.* 1853, bl. xl, liv) gezegd is over de Engelsche komedianten hier te lande?

F. M.

463. — *Gothen in de Krim.* BUSBECQ verhaalt in zijne *Epist.* IV (BUSBECQUII *Omnia quae exstant*, L. B. officin. ELZEVIR. 1633, p. 321 et sqq.) geschreven in 1562, dat hij te *Constantinopel* twee mannen gesproken heeft, behoorende tot een volk van Gothischen stam, dat toen een gedeelte van de *Krim* bewoonde. Dat volk moet toen vrij talrijk geweest zijn, want zij konden den Tartaarschen Khan, aan wien zij onderworpen waren, 800 gewapenden leveren. BUSBECQ heeft eenige woorden opgeteekend, die hij de beide genoemde mannen heeft hooren gebruiken, en waaruit, ofschoon sommige er meer Hoogduitsch dan Gothisch uitzien, altoos blijkt, dat het een volk van Duitschen oorsprong was. Men vraagt: 1°. Wat is er bekend van de latere geschiedenis van dit volk? 2°. Bestaan er nog overblijfselen van? 3°. Weet men meer van hunne taal, dan het weinige door BUSBECQ medegedeeld?

464. — *Grafzerk van Johan van Loo.* Bij een bezoek in de kerk te *Egmond aan den Hoef*, werd door mij een grafzerk opgemerkt met het volgende opschrift:

Den Eelgestrengen Held
JOHAN VAN LOO met namen,
Dien Dennemark, Boheem,
Venetien befamen,
Dien *Essen*, *Willemstat*,
Glats, *Wolfenbuttel* eert,
Die hij als Gouverneur
Cornel gegouverneert;
Die in zijn leven was
Een schrik zijner Vyanden,
Den Perl en Diamant
In d' croon der Nederlanden,
Een vat vol dapperheyd,
Vol Wysheyd, vol beleijd,
Wiens genereus gemoed
Vol van rechtveerdigheyd,
Wiens geest te nauwe was
Duydsland, Slesi, Denmarken,
Italien — Neerland
Rust onder deze Zarken,
Wiens dertienjarig Wond,
Zijn leven hem berooft.
Waarover Prins en Land
En iedereen bedroeft. —
Obijt A°. 1634. 12
December Aetatis Suae. 44. —

Het wapen, boven dit opschrift gebeiteld, was, zoo door uitslijting als afhakking, niet meer te onderscheiden.

Wie was deze JOHAN VAN LOO, en welke was de betrekking van dezen krijgsman tot de *Egmonden*, om er zijne begraafplaats te vinden?

H—g.

465. — *De Leeuwenberg.* In *Gooiland* bezoekt ieder wandelaar den Leeuwenberg. Hier op vond ik in een' steen het volgende:

MDCLXVI.

Ick ben door last van die
Op Venusberg verheven,
1650. Die eerst aan Venus-neng
De boomen heeft gegeven,
1657. En graeflyck Raet-gezach
Verliet tot dienst van t [illegible].
Zoo slaeft men niet voor zich,
Maer voor zijn burgery.

Ik wenschte nu gaarne te weten, wie hier bedoeld wordt, en wat VENUS met dezen berg en *neng* (= *eng*, *ink*, *Nav.* V. bl. 314) te maken had.

J. J. WOLFS.

466. — *Drie penningen.* Gaarne zou ik den oorsprong kennen van drie penningen, in mijn bezit, en waaromtrent ik reeds sinds lang inlichting zocht.

De eerste is van koper, aan de eene zijde een staande leeuw, houdende in den eenen klaauw een' bundel pijlen, en in den anderen een zwaard, met het omschrift: *Vicit Leo de Tribu Juda,* en aan de andere zijde een bundel pijlen, met de omschriften: *Calc. ordinu Belgii* en *Victoriae praemiv. Libertas* 1578.

De tweede is insgelijks van koper, waarop aan de eene zijde een kop met bijzonder grooten neus, waarboven eene kroon met het omschrift: *Siet uwen Coninck en doet de Hoet af neus.* Aan de andere zijde twee koppen, insgelijks met groote neuzen, waartusschen een zuil of iets dergelijks. Deze zijde heeft ook een omschrift, doch dit is tot mijne spijt onleesbaar.

De derde eindelijk is van koper en vertoont aan de eene zijde eenen man met toga en baret, zittende aan eene tafel, waarop zich, benevens eenige ronde voorwerpen, ook een boek bevindt; aan de eene zijde staan in een vierkant de letters van het alphabet.

X. *te S.*

467. — *Geslacht van der Linden.* In de genealogie van VAN DAM (*), komt voor GIJSBERT VAN DER LINDEN, Heer tot *Donkelaar*, gehuwd aan ALETTA WILLEMINA VAN DAM, die stierf A°. 1621. Zij was eene dochter van WILLEM ADOLF VAN DAM, Raad aan het hof van *Braband,* en van N. VAN WOLDAM.

Behoorde deze G. VAN DER LINDEN tot het geslacht VAN DER LINDEN, waartoe behoorde JOHANNES ANTONIDES VAN DER LINDEN, A°. 1664 als Professor in de Medicijnen, te *Leyden* overleden (†)? Hoe komt deze familie aan hetzelfde wapen als de VAN LIJNDENS voeren (§), zelfs met den zittenden windhond tot cimier?

Is er iemand, die hieromtrent inlichting kan geven?

D'ERMIJN.

468. — *Muzijkinstrument.* Wanneer is men begonnen duoos, trioos en quartetten voor verschillende instrumenten te schrijven, en welke zijn de oudste, die thans nog bekend zijn? Ik zag er geene vroegere dan van het einde der XVIIde eeuw. Bestaat er ook ergens eene muzikale bibliotheek, waar men de compositiën der oudste meesters kan leeren kennen? Het zou ook wenschelijk zijn, dat ergens, hetzij in een *Conservatoire de musique* of elders, één exemplaar bewaard werd van alle vroeger in gebruik geweest zijnde instrumenten, met eene handleiding om die te bespelen. Later zal men zich dit verzuim beklagen, en met geringe kosten zou thans nog veel te verzamelen zijn.

MOUSIKOPHILOS.

469. — *Psalmwijzen.* Is het waar, dat de Psalmwijzen, thans nog in de Hervormde kerk in gebruik, eigenlijk wijzen van oude straatliederen zijn? Sedert wanneer is men begonnen daarin de maat en het onderscheid tusschen heele, halve, kwart en achtste noten te verwaarloozen, en daardoor de melodie dier liederen weg te nemen?

MOUSIKOPHILOS.

470. — *Leerdam tegen zijnen ondergang gewaarschuwd.* Onder dezen titel bezit ik, in duodecimo uitgegeven, eene leerrede of boetpredikatie, ten tekst hebbende *Matth.* XXIII: 37, 61 bladz. groot. Bij welke gelegenheid deze predikatie uitgesproken werd, kunnen wij afleiden uit een gezegde op bl. 44, nadat de tekst is verklaard en gezegd, dat CHRISTUS door zijn woord nog op aarde verkeert: „Ik mag met alle vrijmoedigheid zeggen; veranderd den naam: *Jeruzalem! Jeruzalem!* in *Leerdam! Leerdam!* en gij moogt gelooven dat CHRISTUS door zijn woord u toeroept: *Leerdam! Leerdam!* hoe menigmaal heb ik u willen bijeenvergaderen, gelijk eene Hen hare kiekens bijeenvergaderd onder de vleugelen. Gij zult u misschien daarmede vleijen, dat ik er afliet: gij die de profeten dood, en steenigt degenen die tot u gezonden zijn. — Maar ik mag het er wel bijvoegen. — Ja, God zij er voor gedankt, gij hebt, voor zoo veel ik weet, geene van uwe Leeraars in den eigenlijken zin gedood; doch ik kan en mag altijd niet zwijgen, zedert eenigen tijd hebben veele Slegten onder Ul. hunne leeraars gedood door hun te wenschen, dat zij mogten, om hunne begrippen, aan de galg gehangen worden, welk vonnis men over alle Patriotten uitsprak. 't Is dan alleen, dat zulker vermogens niet toereikend zijn geweest om hunne begeerte te doen komen, anders zoude zij hunne Leeraars hebben vermoord. Heb ik op dien, bij alle redelijke Inwooners nooit te vergeten, oproerige Vrijdag, des nachts in mijn eigen persoon niet moeten ondervinden, dat men mij, voor mijne deur staande, met steenen verdreef? Gode, maar niet zulke booswichten is het te danken, dat na mijnen ongelukkige moord geene andere van mijne nakomelingen of vrienden het zeggen en schrijven: te *Leerdam* is een Wettig van God gezonden gezant gesteenigd. Men hoorden in die nacht van veele ontmenschten en booswichten over de persoone der Leeraren, wier huizen zij aanvielen, wier goederen zij vernielden of medenamen, zulke gesprekken, welke genoeg aan den dag leidden, wat hunne wensch en begeerten zou hebben kunnen voldoen." — Wie was de Leeraar door wien deze rede werd uitgesproken? en kan men den juisten tijd opgeven van de oproerigheid, waarop hier gedoeld wordt? Zijn daar ook meerdere bijzonderheden van bekend, dan in de Leerrede voorkomen, en welke door mij medegedeeld zijn? Het exemplaar van de Leerrede, dat ik bezit, is zonder titel of vermelding van uitgever, en die rede zelve getuigt van den ijver des Leeraars niet alleen, maar ook van zijne vergevensgezindheid, liefde en zucht om den vrede en eendragt onder de zijnen te bevorderen.

H—g.

471. — *Jan de Jager.* In J. PLUIMERS *Gedichten* Amst. 1692, vind ik er eene „aan JAN DE JAGER uitsteekend muzikant: die een Vogel kunstig had leeren fluiten:

Men zegt dat Orfeus door 't geluid van zijne Snaaren,
De woeste beesten in de bosschen deed vergaaren.
Gij, Hollandsch Orfeus, Gij, DE JAGER, deed noch meer,
Gij maakt een Orfeus van uw vogel, en ik leer
Dat Uw vernuft aan elkeen wonder moet verstrekken,
Wijl Orfeus beesten trok, uw beest kan menschen trekken."

Is er ook iets meer van dezen „uitstekende muzikant" bekend?

H—g.

472. — *De voorste vinger der regterhand van wijlen Johan de Witt.* De vraag over den moord der DE WITTEN en het antwoord daarop in de vorige Nommers van DE NAVORSCHER, bragt mij de verzameling van Gedichten in handen, onder den titel van „*Het Swart Toneel-Gordijn, opgeschoven voor de Heeren*

(*) Zie FERWERDA, genealogie van VAN DAM, 5de generatie.

(†) Zijne dochter CLARA huwde, den 27sten Mei 1670, met BONAVENTURA ELSEVIER, zoo als mij uit manuscript-aanteekeningen is gebleken.

(§) Zijnde van keel, beladen met een kruis van goud. Tot cimier een zittenden hazewindhond van sabel, accollé van goud.

Gebroederen CORNELIS *en* JOHAN DE WITT, Anno CIƆIƆCLXXVI" uitgekomen. Daar onder vond ik er een, onder den titel: „*Op de Voorste Vinger der Rechterhand van wijlen de Heer Raadpensionaris* JOHAN DE WITT, gebalsemd in eene glazen flesch bewaart." Is er iets meer van deze reliquie bekend? Is ze verloren geraakt, of wordt ze nog hier of daar bewaard? H—g.

473. — *Wapen van van Alsem.* In het *Vaderl. Woordenboek* van J. KOK, dl. XVIII. bl. 318, vindt men op het geslacht TRIP vermeld, dat AGNETA TRIP de huisvrouw werd van ARNOLD VAN ALSEM en dat hunne dochter is gehuwd aan JACOB FREDERIK DU FAY, Schepen en Raad der stad *Amsterdam* en Bewindhebber der O. I. Comp.

Dezelfde opgave komt mede voor bij FERWERDA, geslacht TRIP, 4e en 5e Gen.

Zoo een der Heeren Navorschers kan opgeven het wapen van VAN ALSEM, zal hij daarmede verpligten

RETHAAN MACARÉ.

474. — *Hoesten onder het prediken.* Is het waar, zoo als ik ergens gelezen heb, dat voorheen sommige predikers, om iets bevalligs en deftigs aan hunne redenen te geven, die, van een hier en daar afbrekend hoesten, deden vergezeld gaan; ja, dat zekere OLIVIER MAILLARD, die in eene predikatie, door hem in 1500 te *Brugge* gedaan, alle de plaatsen in zijne rede, waar hij zich voorgenomen had te hoesten, aangeteekend had, gelijk zulks door een „*hem, hem, hem*" in die later gedrukte rede moet aangeduid zijn?

H—g.

475. — *De Schoolmeester.* Naar welke schilderij kan de plaat genomen zijn, voorstellende eene school met de eigenaardige stoffering van leerende knapen, terwijl op den voorgrond eenige meisjes met spelen bezig zijn. Regts is de meester met breed geranden hoed en tabbert gezeten voor een' lessenaar, als een monarch met eene gard als scepter in de regterhand en een boek op de knieën, bezig een paar knapen te ondervragen. Op den lessenaar ligt een opengeslagen boek, op welks blad te lezen staat: *Mr.* DE JODE *je vous envoye l'escole laquelle jaij graüe* 1649.

De plaat heeft tot onderschrift:

Siet hier een Hovenier van kinderlycke Sielen
Die af kerft met de roede de rispen die daar crielen,
Hy recht het jonge rijs met woorden ende daat
Want als het is volgroeyt dan is het veel te laat,

En daar tegenover:

Voicy le Jardinier de pueriles ans
Qui pense a coup de fouet les ames des enfants
Il dresse les Tendrons d'vn vigilant courage,
Ce qui seroit trop tard estants creus d'avantage.

Op de plaat staat als adres de naam van den bekenden kunstkooper F. DE WIT, die tegen het einde der XVIIde eeuw in de Kalverstraat woonde en vele platen liet opgraveren. Maar wie is de graveur? en is de plaat zeldzaam?

H—g.

476. — *Hendrik Keijzer Mr. Smit.* In de *Nederlandsche Courant* van Vrijdag 8 Junij 1787, uitgegeven bij JAN VERLEM te *Amsterdam*, vind ik vermeld: *Amsterdam* den 7 Junij. »Heden is alhier in de Oostersche kerk op Wittenburg ter aarde besteld de Huisvrouw van den braven Vaderlander HENDRIK KEIJZER Mr. Smit; de trein bestond in de volgende order als: 1. Een detachement gewapende burgers. 2. Vijf Aansprekers, 3. Het Lijk, 't welk gedragen wierdt door 28 dragers, welke elkander verwisselden, zijnde alle werkende leden van 't genootschap *Tot Nut der Schutterij*, in hunne uniform. 4. de familie met Mantels enz. 5. de Officieren van de Burgerij. 6. Directeuren en Leden van het bovengenoemd genootschap, mede in hunne uniform. 7. Directeuren en Leden van de Burger-Societeit. 8. Een detachement gewapende burgers, welke den treijn slooten. De toevloed van Aanschouwers bij deze lijkstatie was buitengemeen." Wie was deze brave Vaderlander, en welke waren zijne verdiensten en die zijner huisvrouw, om deze zulk eene statelijke begravenis waardig te doen zijn?

H.

477. — *Penning met het randschrift Walrad van Hasselt, cabinet Courier.* Er is in het bezit van den Edel Achtbaren Heer R. F. WIERDSMA, Kantonregter van *Tilburg* en Lid der Staten van *Noord-Braband*, te *Oisterwijk* woonachtig, een penning van zwaar zilver en net bewerkt, ter grootte en dikte van een' nieuwen Nederlandschen gulden, waarop aan de eene zijde zeer keurig gegraveerd, een drietal edellieden, die aan eene onder een' boom geplaatste en met een kleed bedekte tafel gezeten zijn en zich in drinkgelag bevinden; de middelste houdt den wijsvinger gevestigd op wat ons toeschijnt een blad papier te zijn; het omschrift om deze groep is: *wat is het prijselijk daar men niet, als knoijerij en vrintschap siet.* Op de keerzijde is het volgende versje gegraveerd:

Hier siet men
vrintscap dagelycks
groeien.
Gepaart met soete
knoyery,
Twist, haat, wy het aller
scherpst verfoeyen.
En kenne ons van
lasterren vry.
1738.

Aan den bovenkant is een gaatje, waaruit blijkt, dat de penning bestemd is om aan den hals te worden gedragen. Op den kant is het randschrift: *Walrad van Hasselt, cabinet Courier.*

Deze penning is meermalen aan sommigen onzer numismatici vertoond, zonder dat iemand eenig afdoend bewijs der herkomst vermogt te geven. Ook de eigenaar is zich niet bewust, hoe ze in zijn bezit is gekomen. Alleen blijkt uit zijne genealogie, dat de VAN HASSELTS te dier tijde aan zijn geslacht waren vermaagschapt.

Zou iemand der H.H. Navorschers mij wel willen verpligten, met mij door middel van dit blad of op andere wijze mededeeling te doen, wat hun van dezen penning bekend is, bij welke gelegenheid en met welk doel ze geslagen is en of er ook meer exemplaren bestaan? C. VAN E. VAN DER BILT LA MOTTE.

478. — *Synonymen.* Een beoefenaar van onze schoone en rijke moedertaal, zou gaarne wenschen te weten, welke werken van vroegere dagen tot op den tegenwoordigen tijd in het licht gekomen zijn over de Nederduitsche Synonymen; alsmede in welke geschriften en waar ter plaatse (b.v. *het Taalmagazijn* van den Heer L. A. TE WINKEL en het *Archief* van den Heer Dr. A. DE JAGER) men meer of minder over dit onderwerp vinden kan. — En bestaan er van zoodanige werken recensies, dan wenschte ik gaarne te weten, waar ik deze moet zoeken.

Mij zijn bekend:

„*Nederduitsche Synonymen of woorden, die elkanderen somwijlen vervangen kunnen, doch somwijlen niet, taalkundig, en ten deele ook etymologisch behandeld, door* G. BRUINING, *medeschrijver van het Nederduitsch Taalkundig woordenboek.* Te *Rotterdam* bij J. IMMERZEEL JR. 1820. Twee deelen."

„*Woordenboek der Nederduitsche Synonimen door* P. WEILAND en G. N. LANDRÉ. Eerste deel, van A. tot G. *'s Gravenhage* bij de Wed. J. ALLART & Comp. 1821." Het tweede deel van D. tot N. verscheen in 1825, en het derde van O. tot Z. ook in 1825.

Deze beide werken zijn algemeen bekend, en verschenen in groot octavo formaat.

Volgens *Nav.* III. bl. 294, tweede kolom, schreef wijlen M. LOWENSTAM (een Israëliet) een boek *over de synonyme woorden*, waarin ook zeer schoone gedichten gevonden worden. Men vraagt: hoe is de volledige titel van dit boek? R. M. te H.

[Niet M., maar diens broeder CHAJJIEM LOWENSTAM, heeft in 't Hebreeuwsch een werk geschreven, getiteld: *Dérech Ohajjiem* (Dessau, 1812), waarin hij o. a. ook over de *Hebreeuwsche Synoniemen* handelt. Zie FÜRST, *Bibliotheca Judaica*, II. S. 270.]

---

479. — *Landjuweel te Mechelen en te Vlissingen.* De bezitters van de werkjes, getiteld: *Schatkiste der Philosophen ende Poëten, gebracht ende gesonden op de Peoen Camere binnen Mechelen* etc. *Mechelen* bij HENDRICK JAYE, Anno 1621, en *Vlissings Redens-Lusthof* etc. *Vlissingen* bij JACOB JANSZ. PICK, A°. 1642, waaruit een en ander ontleend is in de bijdrage over *de Redenrijkers te Goes* (*Zeeland, Jaarboekje* voor 1855) — gelieven mij eene volledige opgaaf te doen van de kamers, welke deel genomen hebben aan het feest te *Mechelen*, den 3den Mei 1620, en aan dat te *Vlissingen*, den 1sten Julij 1641. B.

---

480. — *Aanvulling der geslachtlijst te Water.* Tot aanvulling van het geslachtregister van TE WATER, ontving ik gaarne nog eenige aanwijzing omtrent:

1. SARA VAN MIDDELHOVEN, wáár deze na het overlijden van haren echtgenoot, den predikant WILLEM TE WATER, te *Axel* den 26sten Maart 1764, — verbleven en wanneer zij als weduwe overleden is.

2. Omtrent tijd en plaats van WILLEM TE WATER, WZ., die, als Inspector van 's Lands gebenificeerde studenten aan de Hoogeschool te *Leijden*, volgens sommigen aldaar den 14den December 1831, en volgens anderen aldaar den 19den dito zoude overleden zijn, — ofschoon hij in de overlijdensregisters te dier plaatse niet voorkomt. B.

---

481. — *Amsterdamsche en Zeeuwsche penningen.* Gaarne vernam ik iets omtrent de volgende penningen:

1°. Lood, iets grooter dan een tegenwoordig dubbeltje, aan de eene zijde eèn anker, met twee uit de wolken reikende ineengeslagene handen, onderaan (links) het jaartal 1586. De keerzijde vertoont het wapen van *Amsterdam*, met een' paarlrand.

2°. Koper, vierkant, grootte als voren, een leeuw, houdende in den linkerpoot een zwaard, in de regter het wapen van *Zeeland*, daaromheen een paarlrand, onderaan de letter H ingedrukt, keerzijde ruw. D. F.

---

482. — *Kanon met de spreuk: Caroles edcari sceptrum stabilivit aquarum.* Dusdanige spreuk las men op het zwaarste metalen kanon, onder Koning KAREL gegoten, 't geen in den jare 1667 met de *Royal Charles* bemagtigd, op het Admiraliteits-Hof te *Rotterdam*, openlijk te koop gelegen heeft. Kunnen de Nederlanders, met regtmatige nationale fierheid, zich nog op het bezit van dit gedenkteeken der onsterfelijke zeedaden hunner voorvaderen beroemen? J. L. A. I.

---

483. — *Opschriften van graven.* In BERKHEY'S *Nat. Hist. van Holland*, dl. III. st. 6. bl. 1842, leest men, dat eerstdaags uit de keurige handen van den Heer FRESE, kunstschilder in *'s Hage* en beminnaar van oudheden, een weluitgevoerd werkje, betreffende verscheidene aanmerkelijke *Graven en derzelver opschriften in Holland*, te verwachten was. Is dit werkje, en onder welken titel, verschenen? FRESE was welligt de schilder, waarvan sprake is in den brief van den Heer P. R. FEITH, te *Zwolle*, aan de Redactie van den *Overijsselschen Almanak voor Oudheid en Letteren*, 1843, bij de toezending van: Mr. VISSER, *Beschrijving der grafsteden, lijken en andere overblijfsels, welke ontdekt zijn bij de verbetering der Fransche kerk te 's Gravenhage.* J. L. A. I.

---

484. — *Historie der Nederl. oorlogen van Everhard van Reijd.* WAGENAAR zegt, dat in het jaar 1604, de partij tegen den vredehandel werd versterkt door de omtrent dezen tijd (1604) in 't licht gegeven *Historie der Nederl. oorlogen* van E. VAN REIJD. H. VAN WIJN, in zijne *Nalezingen*, teekent er bij aan, dat VAN REIJD reeds in 1602 overleden was, maar heeft, blijkens die opmerking, dit berigt met bijzondere aandacht gelezen. Toch stemmen de bibliografen (o. a. DE WIND in zijne *Bibliotheek*) daarin overeen, dat de oudste uitgave van het werk van VAN REIJD die van 1626 is, te *Arnhem*, in 4°. Hoe is dit overeen te brengen? J. L. A. I.

---

485. — *Luthersche kerk te Parijs.* In de tweede helft der vorige eeuw was te *Parijs* eene Luthersche gemeente. Zij schijnt hare godsdienstoefeningen in het Hoogduitsch te hebben gehouden, maar stond onder bepaalde bescherming van het Koninklijk Zweedsche Gezantschap. Haar zegel voerde dan ook het randschrift: *Sigillum. Eccles. Svecicae. Parisiens.* Op het middenvlak las men eenvoudig de aanvangswoorden van *Ps.* XXIII: 1:

יהוה רעי
לא אחסר

van boven door zonnestralen beschenen, en van onderen versierd met drie koningskroonen (2 en 1). In 1768 en 1769 had zij tot predikant FRIED. CARL BAER, met den titel *S. S. Theol. Professor*. Van die gemeente zou ik gaarne iets meer weten. S. J.

---

486. — *P. van Sorgen.* Wie was P. VAN SORGEN, van wien zoowel in de *Geestelijke Gezangen*, vergaderd door A. VAN LOO, als in het *Bundeltjen uitgekipte geestelijke gezangen* (7de druk, Gron. 1738), eenige liederen voorkomen, en die onder anderen eene vertaling geleverd heeft van het in 1523 door LUTHER vervaardigde lied: *Nu frewt euch lieben Christen gmein?* De bedoelde vertaling voert de dagteekening van 19 Febr. 1675.

Was hij misschien een zoon van NICOLAUS VAN SORGEN, die onder de vrienden van HUGO DE GROOT wordt geteld? of van KLEMENT VAN ZORGEN, den Hoogleeraar in de wiskunst, op wiens *Etmaal van leeven en sterven*, en *'t Klokkespel*, de Amsterdamsche dichter JAN VOS puntdichten heeft vervaardigd? S. J.

---

487. — *Quirijn de Blaauw.* Er wordt gevraagd, of er van dezen krijgsman, die den slag bij *Nieuwpoort* bijwoonde en later bevelhebber te *Koevorden* was, alwaar zijn stof in de Hervormde kerk begraven ligt, ook meer levensbijzonderheden bekend zijn, en waar die te vinden.

In eene predikatie, uit het laatst der vorige eeuw, van Ds. THEOD. BRUNSVELD DE BLAAUW, te *Groningen*, die aan QUIRIJN geparenteerd was, moet iets gevonden worden. Is dat juist? En wie wil 't mij meêdeelen? A. M. L.

---

488. — *Lavater, een geveinsde.* Met een groot

aantal anderen, zoo wel in ons Vaderland als elders, heb ik den beroemden Züricher Predikant LAVATER voor een zeer edel mensch, voor een echt Christen gehouden. Wat ik ooit van den man heb gelezen, is mij altijd voorgekomen, 't uitvloeisel te zijn van een rein hart, van een opregt en innig vroom gemoed. Nu lees ik echter in *die Geschichte der deutschen Literatur* etc. *von Dr.* GEORG WEBER, (Leipz. 1852, 4e Aufl.) bl. 51 en 52, o. a. 't volgende over hem:

„*Durch seine erbaulichen Schriften, durch seine Predigten, u. s. w., erlangte* LAVATER *hohen Ruhm und wurde in gewissen Kreisen als Prophet und Heiliger verehrt; aber die Mittel, wodurch er zu diesem Ruhme gelangte, waren oft irdisch und kleinlich; eitle Selbstgefälligkeit, weltlicher Ehrgeiz und geistlicher Hochmuth lagen im Grunde seiner Seele unter der Hülle äuszerer Demuth verborgen, und aus seinem geheimen Tagebuche eines Beobachters seiner selbst erkennet man die bewuszte Absichtlichkeit, mit der er nach dem Heiligenschein des Propheten strebte. Darum ward er auch haüfig der Gegenstand satirischer und humoristischer Angriffe.*" Ik vraag nu aan een der H. H. Navorschers, die bepaald zijne studie van LAVATER mogt hebben gemaakt, of dit harde, ongunstige oordeel over hem gemotiveerd kan worden, en, zoo 't bleek, dat Dr. WEBER zich *lasterlijk* had uitgelaten tegen den tot hiertoe door velen hoogvereerden man, of er niet een geschrift, in 't Hoogduitsch van zelf, zou kunnen worden geprovoceerd, dat hem van dien schandelijken blaam weêr zuiverde en in zijne eer herstelde? E. C. D. v. W.

489. — *Jufvrouw Post.* Van welken dichter zijn deze regels, die Jufvr. POST in haar bekend werk *het Land* (3e druk. bl. 291) aanhaalt?

Wanneer de dagster, door haar stralen
Uw effen vlakte schittren doet,
Of de avondzon, bij 't nederdalen,
U met haar lieve lonken groet,
Dan treft me, o Zee! uw groote luister,
Hoe groeit uw schoone majesteit,
Als 't plegtig, scheemrend avondduister
Een valen sluijer op u spreidt;

Als nachtelijke flonkervuren
Zich spiegelen in uw rusteloos nat,
En ons verwonderd oog doet turen
Op vloeikristal met goud bespat!
Maar wat kan bij uw schoonheid halen
Wanneer de stille maan haar beeld,
Doet op de kleine golfjes dwalen,
En met het schuim dier golfjes speelt.

L—n.

490. — *Lettres sur l'état présent de l'Europe.* Van 1693—1701, is te *Amsterdam* een weekblaadje verschenen, getiteld: *Lettres sur l'état présent de l'Europe*, geschreven door een' Refugié, tijdens de herroeping van het Edict van *Nantes*. Onder het aantal van geschiedkundige platen, daarbij gevoegd, merkt men op de *Zeeslag van la Hogue*, het *Scheep gaan van* JACOBUS II *te Duinkerken* en de *Slag van Nerva*. Voorts de *Portretten van de toen regerende Vorsten van Europa*. Men vraagt den naam van den schrijver. J. L. A. I.

491. — *Ban tegen Prins Willem I.* Wat mag de reden zijn geweest, dat de ban tegen Prins WILLEM I, door PARMA, op den 15den Junij 1580, *algemeen* afgekondigd, *ongeveer zes weken daarna*, bij brief, dato 25 Augustus 1580, aan Schout en Schepenen van *Bergambacht*, de Heerlijkheid van WILLEM VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT, 's Prinsen vriend, *bijzonder* werd bevolen? J. L. A. I.

492. — *Hartman Gauma.* Deze Friesche edelman komt voor in J. VAN LENNEPS *de voorn. Geschieden. van N. Nederland* enz. 4de dr., dl. II. bl. 42, als een jongeling van uitmuntende opvoeding en begaafdheden, als een bevallig Latijnsch dichter, die in 1571 zich aan 't hoofd plaatste van roovers, welke *Friesland* veel overlast aandeden. Kerken en Kloosters werden door zijne benden geplunderd, de schatten van monniken en aanzienlijken geroofd, en nimmer was het mogelijk hem te vatten of zelfs te ontdekken. Onderscheidene stoute daden, waarvan er eene in 't gemelde werk wordt opgegeven, spreidden zulk een' schrik onder het volk, dat men die aan bovennatuurlijke krachten begon toe te schrijven en den stoutmoedigen roover een geesel Gods noemde, dien men vergeefs poogde te ontwijken.

Aangenaam zou het mij zijn, de bron te leeren kennen, waaruit dit verhaal geput is, en meer bijzonderheden te weten van zijne dichterlijke verdiensten, welke aan P. HOFMAN PEERLKAMP onbekend schijnen geweest te zijn, wijl hij ze niet vermeldt in zijn: *Liber de poëtis Latinis Nederlandiarum.*

J. C. K.

493. — *Genootschap: Deugd en Kunde.* Bestaat nog te *Amsterdam* het Genootschap: *Deugd en Kunde*, waar personen uit den fatsoenlijken kring, maar door tijdsomstandigheden in meerderen of minderen behoeftigen toestand geraakt, hunne handwerken kunnen inzenden, ten verkoop voor den door hen zelven bepaalden prijs; terwijl hunne namen onbekend blijven, en zij bij den verkoop eene kleinigheid laten vallen voor de kosten der inrigting? A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, gewaagt er van in hare belangrijke *Reis door het Koningrijk der Nederlanden en het Groothertogdom Luxemburg, voor jonge lieden*, dl. I. bl. 48. J. C. K.

494. — *Verbeek.* Zijn er ook eenige levensbijzonderheden bekend van dezen klokkenist te *Amsterdam*, door VONDEL zoo uitbundig geprezen? o. a.

Als die met voet en vingren
Klanken weet door een te slingren.
Hij verdooft met klokgeluit
d'Allereêlste kerkkooraelen,
Speelt met klokken, als cijmbaelen.
's Hemels kooren kijken uit, *enz.*

Poezy, dl. I. bl. 432, de Franeker uitgave van 1682, in 4°.

J. C. K.

495. — *Drukfout in Newtons werken.* In Sir WALTER SCOTTS *Memoirs of Swift* komt voor dat eene misstelling, welke door de onnaauwkeurigheid van den zetter in eene door den druk bekend gemaakte berekening van den grooten NEWTON, betrekking hebbende op den afstand tusschen de zon en de aarde, was geslopen, door middel der *Amsterdamsche Courant* werd gerectificeerd. Nu vraag ik:

1°. Was die Courant toen gedeeltelijk aan de wetenschappen gewijd en zoo algemeen verspreid onder de geleerde wereld, dat daardoor het doel bereikt kon worden?

2°. Zou het niet voor velen met mij interessant zijn, indien door middel van DE NAVORSCHER dit artikel aan de vergetelheid werd ontrukt?

H. W.

496. — *Gevaarlijke terugkeer van Prins Willem I uit Frankrijk naar Duitschland in* 1569. Slechts van vijf personen verzeld, in vermomd gewaad, en in zeer groot gevaar van zijn leven, indien hij bekend ware geworden, daar hij zich door het vijandelijk leger

heen een' weg moest banen, keerde Prins WILLEM I in 1569 op de begeerte der Hugenootsche krijgsbevelhebbers, om gewigtige zaken, uit *Frankrijk* naar *Duitschland* terug. Wie waren de *vijf* personen, die den Prins vergezelden, en waarin bestonden de *gewigtige zaken*, hem door de Hugenoten opgedragen, die tot zulk eenen gevaarlijken terugkeer aanleiding gaven? J. L. A. I.

497. — *Leven van Willem III.* Wiens initialen (L. S.) zijn het, die op den titel van het *Leven en bedrijf van Willem III,* 1694, 2 dn. in 4°. zijn uitgedrukt? Zijn het die van den ongemeen partijdigen veelschrijver LAMBERTUS VAN DEN BOS, die ook werken heeft uitgegeven onder den valschen naam van L. SYLVIUS; of is LUDOLPH SMIDS de auteur?
J. L. A. I.

498. — *Jan van Immerseele, Ridder.* Op den 20sten van Zomermaand 1393 verklaarde Hertog ALBRECHT, dat JAN VAN IMMERSEELE, Ridder, Markgraaf van *Antwerpen*, lijf en goed verbeurd had, daar hij met gewapend volk in *Zeeland* gekomen, aldaar een' man had geligt, en te *Antwerpen* doen ontlijven en op een rad zetten. Doch daarna heeft hij in 1395, op den 24sten van Sprokkelmaand, op voorspraak van den Hertog van *Bourgondië*, vergiffenis gekregen, en is in het bezit zijner goederen hersteld. Nu vraag ik: Wie was de man, dien hij deed opligten? Is er nog meer omtrent hem of zijn geslacht bekend? Zoude iemand mij ook een geslachtlijst van hem kunnen mededeelen? QUAERENDO.

499. — *Geslachtsnamen verpligtend gemaakt.* In een Engelsch boek vond ik onlangs opgegeven, dat het volgende in de Iersche Statuten van 1465 voorkwam.

»That every Irishman that dwells betwixt, or amongst Englishmen, in the counties of Dublin, Myeth Uriel or Louth, and Kildare should take upon him an English surname of one town, as Sutton, Chester, Trim, Skrijne, Cork, Kinsale; or colour, as White, Black, Brown; art or science, as Smith, Carpenter; or office, as Cook, Butler, and that he and his issue should use such name, under the penalty of forfeiting of their goods yearly...."

Heeft ook iets dergelijks in ons Vaderland plaats gehad? QUAERENDO.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Verduitschingen van Italiaansche prozawerken (I. bl. 289; vgl. II. bl. 117, 167, 198, 322, 353; *Bijbl.* 1853, bl. xx, lxx, civ; 1854, bl. xxxiii, xlix, lxix). Behalve de reeds opgenoemde vermeld ik nog: *Het leeven van Mevrouw* OLIMPIA MALDACHINI, *beschreven door den Abt* GUALDI. *Uyt het Italiaansch vertaald door* W. S. (Amst. 1710). En voorts uit den jongsten tijd: LUD. DE SANCTIS, *Brieven uit Rome*, en *de Oorbiecht*, (Amst. bij VAN DER WIEL, 1854 en 1855), beide, volgens *de Fakkel*, 1856, in een der nummers van 't eerste semester, uit het Italiaansch vertaald door Ds. H. C. A. DENIER VAN DER GON, Predikant te *Soeterwoude.* A. M. L.

De familie Snethlage (I. bl. 379; vgl. II. bl. 294; *Bijbl.* 1853, bl. xii, xxxii). Behalve de opgegevene predikanten uit dit geslacht, wordt bij BRUCHERUS, *Gedenkboek van Stad en Lande*, bl. 152, ook nog genoemd: FREDERICUS SNETHLAGE, in 1785 Predikant te *Leens*, derwaarts beroepen van *Peize*, in *Drenthe;* deze FREDERIKUS was zoon van WILHELMUS, kleinzoon van JOHANNES, achterkleinzoon van WILHELMUS, broeder van JOHANNES SNETHLAGE.

In 't midden der vorige eeuw stond te *Odoorn* een WILHELMUS SNETHLAGE, die in 1759 of 1760 naar *Zwijndrecht* vertrok.

In 1782 werd te *Odoorn* beroepen JOHANNES SNETHLAGE, die in 1783 reeds naar *Koeverden* vertrok, en in 1794 van daar naar *Maastricht* werd beroepen.

Een WILHELMUS SNETHLAGE komt in 1683 voor als Predikant te *Westerbork*, wien in 1718 als adjunct werd toegevoegd JOHANNES SNETHLAGE, zeker zijn zoon. — Een andere JOHANNES SNETHLAGE kwam in 1639 of 1640 als Predikant te *Roden* (*Drenthe*), van *Brandligt* (*Bentheim*), en vertrok in 1648 naar *Peize.* Nog een derde van dien naam is als Leeraar in de laatstgenoemde gemeente werkzaam geweest, met name SAMUEL SNETHLAGE, van 1685 tot 1690, zijn sterfjaar.

Zou een der thans nog levende Heeren SNETHLAGE (een staat er als Predikant te *Dinxperlo*, een ander te *Echteld*, een derde te *Boxum*, in *Vriesland*), daartoe uitgenoodigd, niet genegen zijn eene volledige genealogie van dezen in predikanten overrijken stam mede te deelen? Meer dan een Navorscher ware daarmede eene aangename dienst bewezen. A. M. L.

Overblijfselen van heidendom. Alroentjes (II. bl. 182; vgl. III. bl. 171). Ook in *Drenthe* zijn de alroentjes bekend. Men houdt ze voor werkgeesten, die 's nachts bezig zijn om 't fortuin hunner vrienden te helpen bevorderen. In eene smidswerkplaats te *Gees* zag men 's nachts een licht; 't zou wel een *alroentien* wezen, die den baas der smederij bijzonder liefhad en hem daarom een handje kwam helpen. Beeldjes er van heb ik nooit gezien. Wel heb ik de spreekwijze gehoord: hij houdt er zeker een *alroentjen* op na, als men niet begrijpen kan, hoe 't iemand zoo bijzonder voorspoedig in de wereld ging.

A. M. L.

Beeldwit (II. bl. 247; vgl. III. bl. 245; *Bijbl.* 1854, bl. lxxxii). Behalve te *Dordrecht* was 't woord ook te *Utrecht* bekend. Prof. G. VOETIUS citeert het woord in zijne *Disput. Theol.* t. I. p. 993 (Ultraj. 1648): »Anile et vulgare est commentum, de hominibus quibusdam belgice dictis *beelt-wit* (etymo mihi

hactenus ignoto), quos facultate aut dono videndi spectra nocturna, speciatim manium et funerum praeditos creditum est." En aldaar t. II. p. 1018: »de illis, quos nostrates appellant *beeldwit* et *blinde belien*, a quibus nocturna visa videri atque ex iis arcana revelari putant."

Zóó lees ik in Mr. L. PH. C. VAN DER BERGH, *Proeve van een Kritisch Werk der Nederl. Mythologie*, bl. 12. Genoemde geleerde zegt daar voorts nog: »De afleiding van dit woord is duister. GRIMM verklaart het aequum sciens; aequus, bonus; ik zoude het liever door goede witte (vrouw) duiden. Zie hier mijne afleiding: ons *billijk* is van *bil* gevormd, de wortel van het Grieksch βέλτιων, gelijk staande met het Latijnsche *bene*, beteekenende: goed. *Witten* worden bij ons in *Overijssel*, *Groningen* en elders de witte wijven genoemd, dus *Belewitte* = goede, witte vrouw." HALBERTSMA leverde in den *Overijsselschen Almanak* voor 1837, bl. 238, eene andere verklaring. Hij verklaart *bil* door fulgor (glans); de maan, die in het Noorden de maan vergezelt, heet *bil*. De Angelsaksers hebben hiervan een adject. *bilehwit*, wit van glanzend licht. *Belewitten* zou aldus beteekenen de van hemelglans witte vrouwen, liever de glanzend witte vrouw. Zij behoorden tot de hemelsche, of liever tot de lichtwezens van weldadige natuur. Het is twijfelachtig, zegt VAN DEN BERGH, of het Heidendom haar onder de alven rangschikte, of alleen onder de waarzeggende of priesterlijke vrouwen.

Lezenswaardig is de geheele *Verhandeling* van J. HALBERTSMA, *de witte wiven*, in genoemden *Almanak*, bl. 217 en verv.

TEN KATE, in zijne *Tweede Proeve van Gereg. afleiding* (zie zijne *Aenleiding tot de kennisse enz.*, dl. II. bl. 592) laat het verouderde *Bele-witte* (heks, lamia) afstammen uit een der wortels *Bell*, *Bal* of *Bol*, waarvan de grondbeteekenis »schijnt te zien," zegt hij. »op alle luitrugtig geraes, getier, gerammel." *Belewitte* zou aldus heeten: »om haer rammelend geraes, bullebaks geraes."

Op bl. 510 teekent hij aan de woorden: *witevrouwe*, *witte-vrouwe*, *wit-vrouwe*, *wittike wijf* en *aelwitte* aan: »als die zich uitgeven voor waerzegsters en weteressen van 't verborgene of aenstaende, als mede van 't verlorene of gestolene, terwijl de bygeloovigen en onnoozelen haer aenzien als wijs en byna alles wetende."

E. C. D. v. W.

Geslacht Hardenbergh (II. bl. 347; vgl. III. bl. 359). Uit het Overijsselsche stadje *Hardenbergh* is althans één beroemd man, die zijn' naam van zijne bakermat ontleende, afkomstig, met name ALBERTUS RIZAEUS, meer bekend onder den naam van HARDENBERGH. Hij werd aldaar geboren in 1530, en bragt onderscheidene jaren door in het klooster *Aduard*. Hij onderscheidde zich zeer als theoloog en geestelijke en werd in 1547 als prediker in de Domkerk te *Bremen* beroepen. Hij was een vriend van REGNERUS PRAEDINIUS, WESSEL GANSFORT en MELANTHON. Van hem is afkomstig een *Vita* WESSELI *Groningani*. Wie meer van hem verlangt te weten, raadplege, behalve H. H. BRUCHERUS *Geschiedenis van de opkomst der Kerkhervorming in Groningen*, bl. 12 enz., en diens *Gedenkboek van Stad en Lande*, passim, vooral 't bekende werk van Dr. C. ULLMANN, JOH. WESSEL, *een voorganger van* LUTHER, vertaald door Ds. W. N. MEESTERS, bl. 513 en v.

A. M. L.

Nederlandsche spot- en scheldnamen (III. bl. 6, Vr. IX, vgl. bl. 372; *Bijbl.* 1854, bl. xxxix, lxii, lxxxviii; 1855, bl. xxii; VI. bl. 109, 206, 238). In antwoord op het door de Redactie van DE NAVORSCHER, in N°. 8 van dezen Jaargang, tot mij gerigt verzoek, kan ik melden, dat het vroeger door mij medegedeelde stukje: *De beaste freed yn Ljouter merke*, wel degelijk voorkomt in een' Frieschen Almanak, waarvan het Fragment voor mij ligt, hetwelk tot de afdeeling *Friesk rijm in onrijm*, behoort, dat, zoo ik mij niet bedrieg, nog jaarlijks in dergelijke Almanakken wordt gevonden. Het bestaat uit 14 ongepagineerde bladzijden, in 12°., en bevat drie stukjes, te weten:

I. *De beaste freed yn Ljouter merke*, ook te vinden, zoo als mij onlangs gebleken is, in de *Frieske, Hilgelaonner in Noardfrieske rymkes, sammle trog* DE HAAN HETTEMA, Doccem 1841, bl. 64—68.

II. *Trijn Jans*. Dit vindt men in meer Friesche Almanakken, en ook bij HETTEMA, bl. 70—72.

III. *Foeke-schutter in hospes-Trijn*. Uit den inhoud van dit laatste, gedeeltelijk in proza, gedeeltelijk in poëzy bestaande, blijkt het duidelijk, dat de Almanak, waartoe mijn fragment behoort, omstreeks 1830 moet zijn uitgegeven.

B—S.

[Wij voegen hier nog de volgende spotnamen van Friesche steden en dorpen bij, bl. 109 en vroeger niet vermeld:

Sneek: Klokkedieven van de klok van *Terkaple*, in vroegeren tijd door de Sneekers weggenomen.

De Joure: Kleinroggen. Dit is de naam van een gebak van rogge en tarwe, dat voornamelijk gedurende de kermis op *de Joure* gebakken werd.

Langweer: Dijkwortels (gewone geele wortels).

Heerenveen: Poehanen.

Balk: Schierroeken (grijze kraaijen).

De naam *Katteknepppelers* aan de *Irnsumers* gegeven (bl. 109), komt van de *Irnsumer* kermis, die altijd met het kneppelen van eene kat besloten werd.

Bij de Noordhollandsche voege men de *beeren* van *Warder*.]

Nederlandsche spot- en scheldnamen. Hiertoe behoort ook het rijmpje:

Coevorden is 'n fraye stad,
Dalen is 'n moddergat,
Wachtum is 'n eendenpoel,
Hesselen is 'n koningsstoel.

Coevorden is welbekend; *Dalen* is nu een fraai kerkdorp, op een uur afstand van *Coevorden; Wachtum* een groot gehucht, kerkelijk en burgerlijk onder *Dalen* behoorende; *Hesselen* heet zoo in de dagelijksche taal, maar voluit *Oosterhesselen*, anderhalf uur benoorden *Dalen*. L.

['t Herinnert ons het *Monnickendammer* rijm:

Amsterdam ligt aan het IJ,
Monnickendam, daar wonen wij,
Edam is een nest,
Hoorn doet zijn best,
Enkhuizen staat op tonnen,
Medemblik heeft het gewonnen.]

———

Familie-verbindtenissen voor de regeringsposten in Holland (VI. bl. 31, Vr. 20; vgl. bl. 331; *Bijbl.* 1855, bl. liv). Te *Middelburg* is in 1747 gedrukt: *Brief aan den schrijver van den Patriot over het verkoopen van ambten.* Het blijkt dus, dat in het Tijdschrift de *Patriot*, over het *verkoopen* van ambten, *nog stuitender* wordt gehandeld. J. L. A. I.

———

Leven en bedrijf van sijn Hoogheyt Willem Hendrik de Derde (IV. bl. 32, Vr. 29; vgl. V. bl. 5). Dit werkje, uit de pen gevloeid van den ongemeen partijdigen veelschrijver LAMBERT VAN DER BOS, is *niet* vervolgd.

J. L. A. I.

———

Plaatsmerk »*Leipzig*" *bij eenige dichtstukjes van Bilderdijk* (IV. bl. 64, Vr. 58; vgl. V. bl. 73). Het antwoord V. bl. 73 geeft mij aanleiding om mede te deelen: 1°. In Mr. J. PAN, *aanteekeningen over de uitgaven van* BILDERDIJK'S *werken*, in den *Alg. K. en Letterbode*, 1849, wordt gezegd omtrent *Bath hernomen.* »Dit volgt achter *Wapenkreet*, met *doorloopende* bladzijden, 1809, de afzonderlijke druk is mij nimmer voorgekomen." Ik bezit een exemplaar van *Bath hernomen*, 1809, gemerkt bl. (1—3,) 4, 5, 6, 7; de 8ste is blank. 2°. Op den titel van *Lycidas* ter verjaring van H. K. H. FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA, op den 4den October 1787. *Leipzig* 1788, is die dagteekening onjuist. Het is bekend, dat die Prinses verjaarde op 7 Augustus, welke dag jaarlijks werd gevierd. In zeker *Puntdicht*, met andere uit het tijdvak na 1795, onder mij in H. S., leest men:

„Tien dagen na Princesjes dag
Streek LUCAS op 't schip *Doodt* de vlag.

Wat zegt gij nu, Bataven!
Herleeft DE RUIJTER thans in daden uwer braven?"

L. J.

———

De Parcival en zijne Delices de la Hollande (IV. bl. 167, Vr. LXXXV; vgl. V. bl. 102; VI. bl. 240). De hier bedoelde persoon is hoogstwaarschijnlijk JEAN NICOLAS DE PARIVAL, die onderwijzer in de Fransche taal te *Leyden* was in 1651, blijkens zijne inscriptie in het *Album Amicorum* van JOHANNES RHALA, hetwelk misschien eerstdaags in het licht zal verschijnen.

H. VAN ROLLEMA.

———

Jan Luiken (IV. bl. 196, Vr. XCIV; vgl. V. bl. 52, 75; *Bijbl.* 1855, bl. lxvii en cxliv). In het 1e dl. der 3e reeks van het tijdschrift *Mnemosyne* komt eene voorlezing voor: JAN LUIKEN, *als mensch en dichter beschouwd*, door Mr. P. MABÉ, JR.

J. L. A. I.

———

De naam Kerkwyk (IV. bl. 288, Vr. 250; vgl. V. bl. 107). »Omtrent, te midden van den *Bommelerwaard* liggen *Bruchem*, (*Brukem*) en *Kerkwyk*, twe dorpen, welker Gereformeerde Gemeenten saam gekombineerd zijn, doch andersins, twee afzonderlijke Heerlykheden.

Naast by *Kerkwyk*, ziet men *Delwijnen*, eene buurtschap en heerlykheid, van welke, een tak van het Gelders Adelijk Geslacht COCQ, toegenoemd word COCQ VAN DELWIJNEN." BUSCHING, *Aardrijks-Beschr.* dl. IV. St. I. bl. 326.

Omstreeks 't midden der XVIde eeuw, behoorde deze heerlijkheid aan DIEUDONNÉ DE RIVIERE (*), Heer van *Brochem* (*Bruchem*), *Nieuwerwalt* (*Niewaal?*) *Gellecom*, enz. Hij liet na bij MAXIMILIANA VAN BERLOO:

RICHARD Heer van *Bruchem, Nieuwerwalt*, geh. 1580 met ANNA VAN MERODE-WAROUX.	JOOST, Heer van *Kerkwijk*.	JAN Heer van *Gellecom*, geh. 1. met CORNELIA VAN BOETSELAER. 2. met JOSINA VAN DORTH, wed. van ALEX. TENGNAGEL.
ERNST VAN RIVIERE Heer van *Bruchem*, geh. 1619 met MARGARETHA SUYS.		*Uit het eerste huwelijk* RUTGER PAULUS Heer van *Kerkwijk*. WALRAVEN, MAXIMILIAAN en JAN.

Ook werd deze Heerlijkheid bezeten door de geslachten DE COCQ, VAN BERCHEM en HAMAL. JAN VAN BERCHEM, Heer van *Oostmael*, huwde THEODORA COCX (*de Cock*) gezegd *Bruickem* (*Bruchem*), Vrouwe van *Maesacker*, dochter van HENDRIK, Heer van *Bruchem* en *Kerkwyk* bij ELISABETH VAN NEDERVEEN, en liet na: WILLEM VAN BERCHEM, Heer van *Oostmael, Maesacker*, Ridder, geh. met ELIZABETH VAN WAARDENBURG, waarbij: ISABELLA VAN BERCHEM, Vrouwe van *Maesacker*, *Oostmael*, enz., gehuwd met WOUTER VAN HAMAL, Heer van *Monceau*, *Vogelsang* enz., die bij haar ver-

———

(*) Uit den Huize van *Aerschot*.

wekte: KOSTIJN van *Kerckwijk* en *Niewaal*; ANNA, Vrouwe van *Oostmael*, *Elderen*, enz., gehuwd met FREDERIK VAN RENESSE van *Wulven* en meer andere kinderen. Vgl. BUTKENS, *Troph.*, tom. II. pag. 37, 173, 241, 242.
M°.

Geraamten van visschen in Zeeland (IV. bl. 352, Vr. 315; vgl. V. bl. 140). Uit het geleverde antwoord op deze vraag blijkt, dat de steller daarvan nooit te *Zaamslag* geweest is, want dan zoude voorzeker het geraamte van eenen Noordkaper, den 15den Augustus 1757 nabij dit dorp, in het *Hellegat*, gevangen, dat aan de noordzijde van het kerkgebouw der Hervormde Gemeente aldaar openlijk ten toon gesteld is, zijner aandacht niet ontsnapt zijn. — Hetgeen hij overigens bijbrengt van de schilderij te *Brouwershaven*, als voorstellende een' in 1606 op de Springerplaat gevangen Walvisch, en van de levensgroote afteekening van eenen te *Tholen* vóór jaren aangebragten grooten Bruinvisch, aan eenen muur op de vischmarkt aldaar, is waar; maar onbekend is het mij, dat er ook te *St. Anneland* en *Domburg* afbeeldingen zouden bewaard worden van aldaar aangebragte groote visschen, zelfs met toepasselijke bijschriften op het Gemeentehuis. Indien zulks werkelijk het geval is, dan gelieve men mij hieromtrent, door het mededeelen van nadere bijzonderheden, volkomen te vergewissen. J. VAN DER BAAN.

Het geslacht van Amerongen (V. bl. 32, Vr. 23; vgl. bl. 225 en *Bijbl.* 1855, bl. c.) 't Blijkt uit de kwartieren van N. DE RINEVELT (*), dat er een geslacht VAN AMERONGEN bestaan heeft, 't welk voerde: *d'or à trois Forces de sable*, 2. 1. Tot ditzelfde geslacht zal ook behoord hebben MARIA VAN AMERONGHEN *met de scharen tot Utrecht*, gehuwd met JACOB CROESING (†). Nog vermoed ik, dat MARIA (§), ANNA (**) en JACOB (††) VAN AMERONGEN daaruit waren gesproten.

Het geslacht van Amerongen. Behalve het Utrechtsche geslacht AMERONGEN, hetgeen zich weêr verdeelde in TAETS en BORRE VAN AMERONGEN, was er een geslacht VAN AMERONGEN in *Zuid-Holland* in aanzien, hetgeen voerde van zilver met een getand rad van keel (zie Vr. 51 onder N°. 3 en het antwoord daarop). Tot dat geslacht behoorde jufvr. VAN AMERONGEN, gehuwd aan N. DEURTOGEN, wier dochter huwde met N. WASFELET, of WISFELT, of WIJTFLIET. C. & A.

Standplaatsen van Ds. E. M. Engelberts (V. bl. 63, Vr. 31; vgl. bl. 225; VI. bl. 241 en *Bijbl.* 1855, bl. c.) De ondergeteekende heeft er niet slechts belang bij om te weten *waar*, maar ook *wanneer* Ds. E. M. ENGELBERTS geboren is.

Overeenkomstig de vriendelijke aanwijzing van V. D. N., hebben zijne nasporingen intusschen ook *Noordlaren* als 's mans waarschijnlijke geboorteplaats aangewezen, doch een onderzoek, daaromtrent bij den ambtenaar van den burgelijken stand aldaar ingesteld, is onbeantwoord gebleven. Bij de H. H. NAVORSCHERS houd ik mij alzoo beleefdelijk aanbevolen, tot het mededeelen van 's mans geboortedatum en ook van zijne geboorteplaats, zoo wij ons met *Noordlaren* daarin vergissen.
J. VAN DER BAAN.

Hooglied (V. bl. 73, Vr. LVII; vgl. bl. 187 en 206). Als eene kleine bijdrage tot het door HENRY verlangde, verwijze ik naar BRUN, *Poëtiske Forsög. Kiöbenh.* 1793. 8°. Uit *Denemarken* geweken (gebannen?) om zijne staatkundige gevoelens, vestigde deze verdienstelijke dichter zich in *Frankrijk* en is als schrijver onder den naam MALTE BRUN zeer bekend.
L J.

Voorvaderen en nakomelingen van den Admiraal Piet Hein (V. bl. 166, Vr. XCVII; vgl. bl. 234; VI. bl. 20, 44, 79, 112, 241). Voorzeker heeft J. L. A. I. gelijk, wanneer hij het geschrift van DION. SPRANCKHUYSEN vrij zeldzaam noemt, en het staat te bezien, of het nog wel ergens zal te vinden zijn. Of het eenige onbekende bijzonderheden bevat of eenig licht verspreidt omtrent de voorvaderen en nakomelingen van den Admiraal PIET HEIN betwijfelen wij.

Eenigen tijd geleden, kwam ons in handen een werk van Ds. JOHANNES WILHELMUS BUSSINGH, bevattende een *Jubelreden op het tweede eeuwgetijde van de Herv. Godsdienst te Delfshaven* (de titel is te groot om geheel af te schrijven); met Aanteekeningen en Bijlagen.

Op bl. 11 van die Bijlagen lezen wij het volgende: »De Eerw. DIONYSIUS SPRANKHUISEN van 1625 tot 1656 veel geacht leeraar binnen *Delft*, die *over 's Mans* (PIET HEINS) *Triumphen vrolijk zong en over deszelvs dood traanen stortte* getuigt van hem: dat hij zich nooit ter zee begaf, zonder eerst en vooral zijn ziel te bezorgen, die wassende door de hand des ge-

---

(*) LE BLOND, *Quartiers Généal.*

(†) GOUTHOEVEN, fol. 164.

(§) Eerste vrouw van JAN VAN COUDENHOVEN, Heer van *Gendtbrugghe* en voor een derde van *Uytberghe* en *Overmeeren*, † den 28sten October 1553. *Suite du Suppl. au Nobil. des Pays-Bas.*

(**) Gehuwd met LEONARD DE COUTEREAU, Heer van *Eertbruggen*, *Schellebelle*, *West-Meerbeeck* en *Velpen*. *Suite du Suppl. au Nobil. des Pays-Bas.*

(††) Raad in den Grooten Raad te *Mechelen*, gehuwd met CORNELIA DE HUYTER JANSDR., Ridder, Schout van *Delft*, en van PETRONELLA VAN DIEPENHORST. Zij hertrouwde met GASPARD VAN HALMALE, Burgemeester van *Antwerpen* in 1524, 1526 en 1528. *Idem.*

loofs en des gebeds in 't bloed des Lams, en voorts deselve bevelende in de handen van den getrouwen Schepper der ziele, den Eeuwigen, Almagtigen en Barmhartigen God."

Daar nu BUSSINGH verder uit dit geschrift niets meer mededeelt, en eenige regels verder klaagt, dat men waarlijk te weinig van PIET HEIN vindt aangeteekend, dan vermeenen wij te mogen stellen, dat Ds. SPRANKHUIZEN in zijn ons overigens onbekend geschrift niets nieuws betreffende onzen Admiraal heeft medegedeeld.

Op bl. 12 van genoemd werk van Ds. BUSSINGH, vinden wij nog, dat het doopboek te *Delfshaven* van dien tijd (het geboortejaar van PIET HEIN) wordt vermist; dat men omtrent het huis, waar hij geboren is, verschilt en eindelijk dat de bijzondere ontmoetingen met die van zijn huisgezin, meestal steunen op vertellingen, die weinig grond hebben.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Trommelroep: *Wie den Koninck van Spanje en den Prince van Oranje dienen wil* (V. bl. 198, Vr. CX; vgl. VI. bl. 113). De *Trommelroep : dat al wie den Koning van Spanje en den Prins van Oranje lief hadden, gewapend op het Zuider- en Noorder-Spui zouden hebben te vergaderen*, wordt aangehaald in WAGENAAR, 6e dl. bl. 359; en de inhoud van het gedicht is eene herinnering van de afschudding van het Spaansche juk door de Enkhuizers, op den 21sten Mei 1572. J. L. A. I.

Pseudo-Lofredenen (V. bl. 200, Vr. CXXV; vgl. bl. 266, 342; VI. bl. 21, 45). Mij zijn nog bekend:

1. *Lof der domheid*, door H. VAN BERKUM, toen student te *Groningen*, thans pred. te *N. Beerta*, uitgegeven te *Groningen* bij M. SMIT in 1834.

2. *Lofrede op zekeren* VENTOSUS FREMEBUNDUS AQUATILIS COELIMONTICOLA.

3. De KEESIADE.

Dit laatste bestaat, meen ik, alleen in handschrift. Die te *Groningen* hebben gestudeerd, kennen den auteur wel, doch — *nomina sunt odiosa*.

4. Een dichtstuk door zekeren LEO PLANCENTIUS, onder den naam van PUBLIUS PORCIUS uitgegeven, dat ten titel draagt: *de pugna porcorum* en waarin elk woord met eene P begint. De eerste druk verscheen in 1530 te *Keulen*, in 8°., daarop volgden de uitgaven van *Antwerpen*, 1533; *Parijs*, 1539; *Leuven*, 1546 en *Bazel*, 1547. Zie over dezen PORCIUS: JO. BURCH. MENCKENII *de Charlataneria Eruditorum*, p. 182 in de noot, alsmede de *Geschichte der Macaronischen Poesie von* Dr. F. W. GENTHE. (*Leipz*. 1836.)

5. *La Chanteloupée ou la guerre des puces contre Mme. la D(uchesse) de* CH(OISEUL), *par* BARTHÉLEMY (schrijver van de *Voyage d'Anacharse*). 't Moet te vinden zijn in den door hem uit het Grieksch vertaalden roman: *les amours de Carité et de Polydore*. (Paris 1825).

6. Een loflied op de vloo van ALOYS BLUMAUER. Van hem zijn ook afkomstig een *Loblied auf den Hauptpatron der Mannlichen und Weiblichen Schönheit*, d. i. op den kleêrmaker, en de verzen *an den Wind*, *an den Magen*, *Lob des Esels* en *Lob der Gans*.

In *De Nav*. V. bl. 200, Vr. CXXV, gaf J. C. K. den wensch te kennen, om o. a. ook de namen der schrijvers te vernemen, die den lof van *de kaalheid* en van *de luizen* hebben bezongen.

Van den *Lof der kaalheid* was HUGBALD, abt van *St. Amand*, die in 930 overleed, de auteur. Zijne apologie op de kaalkoppen (*de laude calvorum*) dichtte hij om zich bij KAREL *den kale* bemind te maken. 't Is een gedicht van 136 verzen, waarin elk woord met de letter C begint. Twee der andere uitgaven van dit *carmen mirabile* zijn in 1516 en 1519 te *Bazel*, in 4°., verschenen.

De schrijver van den *Lof der Luizen*, moet geweest zijn JOHN WELCOTT, die, onder den naam van PETER PINDAR, als bijtend satiricus bekend stond en gevreesd was. Dat komisch heldendicht, *the Lousiad* getiteld, bestaat uit 4 zangen en zag in 1795 te *Londen* 't licht. In J. D. FALKS *Taschenbuch des Scherzes und der Satyre* 1801, vindt men er eene uitlegging van. WELCOTT kreeg, zegt men, hieruit aanleiding tot het vervaardigen van dit vers, dat Koning GEORGE III, eens aan tafel zittende en eene luis op zijn bord bemerkende, buiten zich zelven van woede geraakte en dadelijk bevel gaf, om aan alle keukenbeambten, den kleinsten koksjongen niet uitgezonderd, de hairen af te scheren.

E. C. D. v. W.

David Nuyts (V. bl. 222, Vr. CXXXIV; vgl. VI. bl. 207). Bij nader onderzoek is mij gebleken, dat in de O. I. Compagnie, *Middelburg f* 3000 en *'s Gravenhage f* 1000, in de W. I. Compag. *f* 1000 ontvingen, zoodat wel degelijk 19, en niet 17 steden in de weldadigheid van NUYTS deelden.

Tevens blijkt uit het onderschrift der nu hoogst zeldzame eerste drukken van het portret, dat zijn testament den 16den Augustus 1631 gemaakt was, en verder dat toen J. SUYDERHOEF het in 1645 sneed, het kapitaal op 176,300 gulden geschat werd, hetgeen met den toenmaligen stand der aandeelen overeenkomt, terwijl die in 1729, 628—679 ten honderd bedroeg en de waarde alzoo in dat jaar aanmerkelijk meer was. D. F.

Benz- of Bentsberg (V. bl. 240, Vr. 271; vgl. bl. 315). Het gegeven antwoord is niet juist. *Bentzberg* is de naam van een' koepel

met boschje, even buiten *Vianen* en staat in geen verband tot het buitengoed *Vijverlust*, op den dubbelen afstand van *Vianen* gelegen.

Bentzberg is niet aangelegd ter nagedachtenis van de tweede huisvrouw van den Heer VAN DEN BERG, genaamd CAROLINA BENTZ; maar tijdens haar leven, in den jare 1824.

Bentzberg is thans eigendom van Mr. P. R. VAN DEN BERG, griffier bij het kantongeregt te *Vianen*, eenigen zoon van voornoemde tweede huisvrouw van wijlen den Heer F. VAN DEN BERG, PZ., in leven Notaris te *Vianen*.

Wapentuyr (V. bl. 270, Vr. 285; vgl. VI. bl. 49, 144). BOOT is een oud adellijk geslacht, waarvan in den jare 1123 gewag gemaakt wordt. Op dien tijd wordt gemeld van GIJSBERT BOOTSZOON, Heer van *Laer*, dat hij in dat jaar binnen *Utrecht* is overleden. Zie diens geslachtlijst bij SIMON VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata;* JACOBUS KOK, dl. VII. bl. 736—741.

W. DE R.

Watermerk in het papier (V. bl. 272, Vr. 310; vgl. VI. bl. 56 en 57). Te *Haarlem*, op het Stadhuis of in de Stads-Bibliotheek, berusten:

1. *Facsimilé's der papiermerken van de registers der Groote Kerk te Haarlem, van* 1400—1600, *alsmede de Thesauriers-rekeningen derzelfde stad, van* 1417—1475, *vervaardigd door* J. KONING.

2. *Facsimilé's van de papiermerken in den Spiegel onzer behoudenis en andere zeldzame werken, te Haarlem bewaard wordende, vervaardigd door* J. KONING.

3. *Gegraveerde facsimilé's van papiermerken, letterdruk en prenten van de eerste voortbrengselen der drukpers.* Belangrijk werk, groot 67 bladen in folio. Zelfs de kunst om watermerken in het papier te vervalschen, heeft men in *Engeland* uitgevonden.

J. L. A. I.

Thronus cupidinis (V. bl. 280, Vr. CLXXVII; vgl. VI. bl. 207 en 278). Ofschoon geen regtstreeksch antwoord aan Mr. BODEL NYENHUIS inhoudende, kan tot de geschiedenis van 't genoemd erotisch boeksken mede dienen de volgende aanteekening, die ik als genomen uit het *Archief voor Kerkel. en Wer. Geschied. door* J. J. DODT, VII. bl. 3 e. v., vond in den *Utrechtschen Volks-Almanak*, 1849, bl. 73: „CRISPIAN VAN DE PAS. Opte requeste van CRISPIAN VAN DE PAS, woonende tot *Utrecht*, versouckende octroy, omme te mogen vuytgeven seecker bouxken, geintituleert: *Thronus cupidinis sive emblemata amatoria*, inhoudende verscheyden figuren, by hem gesneden, is den suppliant zyn versouck affgeslagen. (Dec. 7)." 't Jaar, waarin dit voorviel, is 1617.

E. C. D. v. W.

Zegswijzen: Een dronkemans gebed doen (V. bl. 320, Vr. 359; vgl. VI. bl. 122). Deze spreekwijze is hier wat al te stoffelijk uitgelegd, als of zijn bidden alleen bestaat in: *zijn geld te tellen.* Maak er liever wat geestelijks van, zoo als in elk gebed er iets van is en zeg: zijn gebed is los, ras vergeten, uit angst en knaging. Het is bidden zonder medewerken, niet in geest, niet in waarheid. Zoo zegt men ook: dronkemans barmhartigheid, dronkemans bekeering, en aldus meer, wel te verstaan: zij duren niet langer, dan de dronkenschap duurt.

V. BR.

[Wij kunnen ons met deze verklaring van V. BR. niet vereenigen, zoolang wij niet verzekerd zijn, dat *een dronkemans gebed doen* in eene andere beteekenis gebruikt wordt, dan die van *zijn geld natellen*.]

Mierop (V. bl. 329, Vr. CCI, vgl. VI. bl. 179, 245, 279). Ten bewijze, dat de Heeren VAN MIEROP regt hadden het wapen van *Kuik* te voeren en tot aanvulling der vroeger medegedeelde genealogie diene het volgende:

OTTO VAN CUIJCK,
gezegd VAN MIEROP,
geb. . . . . o. . . . .
h. N. N. van . . .

OTTO VAN CUIJCK,
gezegd VAN MIEROP,
geb. . . . . ov. 1420.
h. N. N.

ARNOUD VAN CUIJCK, gezegd VAN MIEROP, Schildknaap. Leefde 1460, h. N. N.	Mr. CORNELIS VAN CUIJCK, gezegd VAN MIEROP, geb. . . . . ov. 1484, h. N. N. VAN BOSHUIJZEN.
CORNELIS VAN KUIJCK, Stamvader der Heeren van *Hoogwoude*, *Eertswoude*, *Nieuwveen*, *Calslagen*, enz. geb. . . . . ov. . . . . h. JOHANNA VAN MUYZEN, JANSdr. ridder, Heer van *Muyzen*. (: hebben nakroost).	Mr. VINCENT VAN CUIJCK-MIEROP, bijgenaamd de *Groote Vincent*, Heer van *Kethel* en *Spaland* enz., Rekenmeester en Thesaurier-Gen. der *Nederlanden* in 1526, geb. 1479, ov. 1550, h. MARIA RUYSCH, Vrouw van *Cabau* en *Spieringhoek* enz. (: hebben 10 kinders verwekt).

Zie SIMON VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata* en J. KOK, dl. XXIII. bl. 119. Het geslacht is nog niet uitgestorven. Wij vinden: Mr. JOAN GERBRAND VAN MIEROP, Burgemr. te *Rotterdam*, 1787 en 29 April 1791. Zie *Regenten Boekje* van het jaar 1792, bl. 55—57.

W. D. R.

J. Stradanus (VI. bl. 32, Vr. 36; vgl. bl. 188). Volgens HOOGSTRATEN, *Woordenb.*, die verwijst naar DE PILES, *Abr. de la Vie des peintres*, is hij in 1604 overleden: volgens IMMERZEEL, *Leven der schilders*, in 1605 te *Florence*. De titel van het werk *Venationes* etc. is: *Venationes Ferarum, Avium, Piscium,*

Pugnae Bestiariorum etc. depictae a JOANNE STRADANO, *editae a* JOANNE GALLAEO, *carmine illustratae a* C. KILIANO, *Dufflaeo*, Antverpiae apud JOANNEM GALLAEUM, zonder jaar der uitgave, met 104 platen in groot lang 4°. Ik bezit een exemplaar, waarvan de platen (ook van die uitgave) zeer afgesleten zijn. Het schijnt echter, dat de goede exemplaren in der tijd wel betaald werden; men zie BRUNET, *Manuel du Libraire*, tom. III. p. 272, 273, die even als EBERT, *Allgem. Bibliogr. Lexicon*, nog een ander werk van STRADANUS vermeldt, getiteld: *Equile Joannis Austriaci Car.* V. *fil.* etc. *a* PHIL. GALLEO editi. 41 fig. zonder jaar.

V. D. N.

Everhardt van Reidt adellijk (VI. bl. 43, Vr. 50; vgl. bl. 246). De bedoelde EVERHARDT VAN REIDT, is de bekende geschiedschrijver van dien naam. In 1550 te *Deventer* geboren, bekleedde hij achtereenvolgens de betrekkingen van Burgemeester van *Arnhem*, Gecomm. ter Verg. van H. H. M. en Raad van Graaf WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen* (*). Hij stierf den 25sten Febr. 1602, en zal zijne afkomst wel niet gerekend hebben uit het oud-adellijk geslacht BIJLANDT, Heeren van REYDT (†), noch uit dat van RIEDT (§), welks kwartieren meer dan eens te *Würzburg* in 't Domkapittel zijn opgezworen. Het door EVERARDT VAN REIDT gevoerde wapen: van zilver, met drie hanekoppen *arrachées* van... (**), heeft geene de minste overeenkomst met dat van REYDT, noch met dat van RIEDT (††); ook behoorde hij geenszins tot een adellijk geslacht, en zullen zijne ouders gerekend zijn geworden onder den gegoeden burgerstand van de stad hunner inwoning. De opmerking van V. D. N., kan hier als nader toegelicht, doch de vraag als onbeantwoord gebleven, beschouwd worden.

M°.

(*) Vgl. V. HARN, *Iets over* EVERARDUS REIDANUS, enz.

(†) .... Messire HENRI II, Baron *de Bylandt*, qui écartela les armes de *Bijlandt* avec celles de *Reijdt* (*d'or et de gueules de onze pièces*), Burggrave de *Novermegen* (*Nijmegen*), Seigneur en *Voerst*, marié avec dame CATHERINE *de Nesselbraeden* (*Nesselrode*?), dame de Reydt. V. D. HEYDEN, *Notices hist. et généal. sur les maisons van der Heyden, de Bylandt*, enz.

(§) Dieses uralt-adeliche Ritter- und Stiftmäsige Geschlecht gehört zur unmittelbaren freyen Reichs-Ritterschaft hochlöbl. Kantons am Mittelrheine im Rheingauer Bezirke. SALVER, *Proben d. hoh. Teutschen Reichs Adels*, S. 512.

(**) 't Wordt afgebeeld gevonden in 't aangeh. werkje van V. HARN.

(††) Van zilver, *fretté* van keel, met eene fasce van 't zelfde. Zie HATTSTEIN, *Hoh. d. Teutschen Reichs Adels*, Th. I, S. 452.

ANTWOORDEN.

Overgeslagen Aanteekening in het werk: „Examen Religionis", ed. Reggio (IV. bl. 6, Vr. IX). In de Hebreeuwsche *Collectanea dissertationum ex memoriis* IS. REGGIO *em. Prof. et Rab. societatis Germ. Orien. Lips. adscripti*, Goritiae, 1854, Fasc. I. vond ik het antwoord op mijne vragen. De door mij bedoelde aanteekening, welke in 1833 door de Oostenrijksche Censuur was doorgehaald, is daar, bl. 32—49, opgenomen. CHALOEDA.

Van der Cloese, van der Paauw en Pasteur (IV. bl. 159, Vr. 139). Omtrent twee jaren geleden, vroeg ik inlichtingen omtrent VAN DER CLOESE, dien ik (bij COLLOT D'ESCURY, *Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen*, dl. VII. bl. 51) als een bekwaam vervaardiger van instrumenten vond opgegeven. Tot nu toe wachtte ik vergeefs naar antwoord op die vraag. Doch nu vind ik, dat hij de beweegbare hemelsfeer, welke in het jaar 1710 door de weduwe van BASTIAAN SCHEPERS, Raad der stad *Rotterdam*, aan de Hoogeschool te *Leyden* geschonken was, in het volgende jaar, niet alleen in elkander gesteld, maar ook aanmerkelijk verbeterd heeft. Zie VAN MIERIS en VAN ALPHEN, *Beschrijving van Leyden*, dl. II. bl. 553; SIEGENBEEK, *Geschiedenis der Leydsche Hoogeschool*, dl. II. bl. 38. Misschien dat deze nadere inlichting anderen op het spoor brengt om meer van hem te vinden, in welk geval ik ten vriendelijkste verzoek, dat zij hunne bevinding ten spoedigste aan DE NAVORSCHER opgeven.

A. J. VAN DER AA.

Het geslacht van Wijck of van Wijk (V. bl. 32, Vr. 24). Onder de uit den Huize van *Heusden* voortgekomen geslachten, wordt in *Jurisprudentia Heroica*, enz. ook dat van WIJCK genoemd, en aldaar, op bl. 196, 't volgende aangeteekend gevonden: D. BALDVINVS VAN WYCK scutum prætulit furvum capite aureo duplici rotâ coccineâ impresso, *de sable au chef d'or chargé de deux roues de gueulles*, uti ex subjecto schemate videre est: (volgt de afbeelding der wapens). Ook komt t. z. p. 't wapen van OUTHEUSDEN voor, zijnde als CHATILLON, gebroken *en chef* met het rad van *Heusden*. M°.

De Ridder St. Savornin (V. bl. 32, Vr. 27). Ik weet de vraag van X—Θ—Z. niet te beantwoorden, maar breng hem in gedachten, dat er te *Groningen* eene familie woont, die, bij een' anderen naam, ook den aangehaalden voert, de familie DE SAVORNIN LOHMAN. Zou daar ook opheldering te vinden zijn?

B.

Het weggeven van den helm (V. bl. 39, Vr. XXXVII). Alhoewel men uit de aangehaalde oorkonde zoude moeten besluiten, dat JOHAN VON HETTERSCHEIDT aan JOHAN VON KÜCKELSHEIM zoude vergund hebben, om zijnen *Helm mit deme zwarten Euers koppe ende mit den wytten Esels oeren*, op zijn (KÜCKELSHEIMS) wapenschild te mogen voeren, komt mij zulks echter onwaarschijnlijk voor. KÜCKELSHEIM mag een ander helmteeken gevoerd hebben, de helm zelf zal wel gelijk geweest zijn aan dien van HETTERSCHEIDT, daar 't beide adellijke geslachten waren.

Kan de gedane vergunning ook op 't wapen van KÜCKELSHEIM doelen? Dit geslacht toch voerde in een veld van azuur eenen helm, *taré de front*, met een' vederbos van 7 pluimen, de middelste van keel, die regts en links, van zilver, keel en zilver; 't helmteeken is eene zuil op een voetstuk (*perron?*), alles van goud; op de spits der zuil, is de vederbos van het schild; 't werd aldus *bey den Rittercollegien aufgeschworen.* Zie VON STEINEN, *Westph. Gesch.*, die ook dl. III. bl. 850, op 't jaar 1386 een JOHAN VON KUIKELSEM, Drost zu *Warden* noemt. M°.

Hist. van H. de Groot (V. bl. 128, Vr. 101). Het werkje: *De overgebleven rijmstukken van en op* JAN, HUGO, WILLEM *en* PIETER DE GROOT, is uitgegeven door Mr. FRANCOIS JACOB VAN OVERSCHIE, over wien in DE NAVORSCHER (III. bl. 228, Vr. CXXVI; IV. bl. 202; *Bijbl.* 1855, bl. xxiv) is gehandeld. De moeder van HUGO en van WILLEM DE GROOT, was uit zijn geslacht gesproten en hij, bij erfopvolging, bezitter der *echte Historie*, waarnaar BLEYSWIJK zijne teekening vervaardigde en de plaat in genoemd werkje gevolgd is. De *echte Historie* is thans in het bezit van Mevr. de Wed. GRASWINKEL DES VILLATES, te *Rotterdam.*

J. L. A. I.

Nakomelingen van Nicolaas Calf (V. bl. 198, Vr. CXI). Zie SCHELTEMA's *Rusland en de Nederlanden*, dl. II. *Voorberigt*, en dl. IV. bl. 303 en volg. J. L. A. I.

St. Napoléon (VI. bl. 108, Vr. 156). In al de, onder het eerste Keizerrijk in *Frankrijk* uitgegeven *Tijdwijzers*, vindt men ST. NAPOLÉON op 15 Augustus; ja zelfs de uitgevers der *Gothasche Calenders* hebben (misschien wel om den Corsikaan te streelen) tot het jaar 1814 dat voorbeeld gevolgd.

W. D. R.

Heeremaand enz. (VI. bl. 109, Vr. 164). Naar alle waarschijnlijkheid afgeleid van *Heir-maand*, eene maand van 6 weken of 42 dagen, zoo als het krijgsvolk voorheen, ja zelfs tot 1795 in *Nederland*, niet bij de maand van $^1/_{12}$ des jaars of 30 dagen, maar alle zes weken het tractement of soldij ontvingen, en daarom ook wel de lange maand genoemd.

W. D. R.

Joris Wijbo (*Georgius Sylvanus*) (VI. bl. 127, Vr. 172). Omtrent dezen man, wiens groote verdiensten jegens de worstelende en opkomende Gereformeerde kerk in *Nederland* naar waarde moeten geschat worden, en wiens naam ook nog op andere wijzen geschreven voorkomt, o. a. als Mr. JORIS *de Vlamink* en GEORGIUS OCHAMUS SYLVANUS, verwijzen wij LORENCIUS naar ADR. 'S GRAVEZANDE *Twee honderd jarige gedachtenis van het eerste Synode der Nederl. Kerken enz. gehouden te Wesel* enz., bl. 222, en vooral naar de aldaar aangehaalde schrijvers, als W. TE WATER *Tweede Eeuwgetijde van de geloofsbelijdenisse der Geref. Kerken van Nederland enz.* bl. 21—23, 62, en H. VAN HAAMSTEDE, *Leerrede ter gedachtenis van het tweede Eeuwgetijde der Ned. Herv. Gemeente te Londen*, Amst. 1750, 4°.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Almonde (VI. bl. 127, Vr. 173). »Het is seeker" zegt VAN LEEUWEN, »dat die van ALMONDE gesprooten zijn uyt den Huyse der oude Baander-heeren van *Stryen*, van het Ambacht van *Almmonde*, dat voor den jare 1421 te leggen placht in de verdronken Weert van *Zuyd-Holland*" enz. *Batavia Illustrata*, bl. 843.

Zij voerden eerst drie sautoirs van goud in een veld van sabel, *quartierden* later met TEYLINGEN, en namen, nadat de meeste, zoo niet alle uit het Huis STRIJEN voortgekomen geslachten, *verstorven* waren, 't volle wapen van STRIJEN, *te weten drie Saultoirs van keel op goud*, aan. Vgl. a. w. op bl. 845, waaruit echter niet blijkt, dat de Luit. Adm. PHILIPS VAN ALMONDE tot hetzelfde geslacht behoorde.

M°.

Jonas (VI. bl. 127, Vr. 174). JONAS HERMSEN beteekent niet anders dan JONAS (een voornaam) zoon van HERM. HERMAN. SEN duidt hier den genitivus aan.— Zoo is PIETER WILLEMSEN niet anders dan PIETER WILLEMSZ.; HANS GERRITSEN, HANS GERRITSZ.; CORNELIS JORISSEN, CORNELIS JORISZ. — De zoon van JONAS HERMSEN heeft zich waarschijnlijk genoemd N. JONASSEN of N. JONASZ. En toen er vaste familienamen werden aangenomen werd JONAS een familienaam. Even als familienamen bij ons zijn: ENGELBERT, ENGELBERTS, WILLEMS, BOELEN, KARELS, HENDRIKS, en honderde anderen. — JONAS HERMSEN was waarschijnlijk de stamvader der tegenwoordig in den *Briel* levende familie JONAS. C. & A.

De Gravin Golowkin (VI. bl. 127, Vr. 175). Van den jare 1730 tot 1795 bevonden zich in Nederl. dienst:

1. W. A. DE SAUMAISE (*), Kolonel der garde Dragonders op *Holland*, den 24sten Maart 1778. Zie pag. 10 en 54, Officiersboekje van het jaar 1790.

2. G. H. DE SAUMAISE (*), Kolonel der Inf. kommandant der garde Zwitsers, den 22sten Mei 1785. Zie pag. 19 en 172 van genoemd boekje.

3. C. B. DE SAUMAISE (*), Generaal-Major der Kavallerie; kommand. der 3e Lijfkomp. garde Dragonders, den 15den October 1787, pag. 6 en 40 van hetzelfde boekje.

4. G. P. Graaf DE GOLOWKIN (*), Generaal Majoor der Inf., kommandant der garde Zwitsers, den 15den October 1787. Zie pag. 8 en 171 van hetzelfde boekje, zodat de Grav. Douairière DE GOLOWKIN geb. de SAUMAISE, eene dochter of zuster van den Generaal-Majoor DE SAUMAISE kan zijn.

W. DE R.

Huwelijk van Prins Willem I en Charlotte van Bourbon (VI. bl. 128, Vr. 186). In het *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* (Dl. III. bl. 318 op het art. CHARLOTTE VAN BOURGONDIE) geef ik al wat mij omtrent dit huwelijk bekend is volgenderwijze op: »Na de echtscheiding (van ANNA VAN SAKSEN) zond de Prins in 1575, zijnen vriend PHILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, naar het hof van *den Palts*, om het huwelijk tusschen hem en CHARLOTTE te bewerken, welke schoone vrouw hij waarschijnlijk in 1572 gedurende zijn bezoek te *Heidelberg* had leeren kennen. MARNIX in zijn aanzoek geslaagd zijnde, begeleidde haar over *Emden*, met twee oorlogschepen herwaarts; zij landden te *Brielle*, alwaar zij statelijk door den Prins ontvangen en den 12den Junij 1575 getrouwd werd, ofschoon 's Prinsen broeder JAN VAN NASSAU, hem dringend aanraadde niet zoo spoedig te huwen. Deze vreesde namelijk en niet zonder reden den toorn van *Saksen* en *Hessen*. WILLEM VAN HESSEN hield zelfs dit huwelijk voor eene onzinnige daad. Als eene bijzonderheid wordt gemeld, dat de huwelijksfeesten streng Calvinistisch, zonder dansen plaats hadden. De Staten vereerden de Prinses met een huwelijksgeschenk van 6000 gulden."

Wil men omtrent de Prinses meer weten, men leze het geheele artikel en sla de aldaar aangehaalde zeventien boekwerken op.

A. J. VAN DER AA.

[Genoegzaam hetzelfde werd ons medegedeeld door TRAJ.-MOS. uit (BEAUFORT), *Leven van* WILLEM I enz. 2e dr. *Leyden* en *Middelburg*, 1732. Bovendien verwijst hij den vrager tot LOOSJES, CHARLOTTE VAN BOURBON, *Haarlem* 1750, ook in LOOSJES' *Dramatische werken, Amst.* 1846.]

(*) Naar alle waarschijnlijkheid Zwitsersche geslachten.

Huwelijk van Prins Willem I en Charlotte van Bourbon. Zoude T. niet eenig antwoord op zijne vraag kunnen bekomen, bij Mevr. BOSBOOM-TOUSSAINT? Zij toch spreekt in haar voortreffelijk werk: *Gideon Florensz.*, dl. I. bl. 97 van de »Princen sale" ten huize van Mevr. BERCK te *Dordrecht*, waarin voorheen het bruiloftsmaal van Prins WILLEM met CHARLOTTE VAN BOURBON had plaats gehad. Dit gezegde zal denkelijk wel eenigen historischen grond hebben. H. VAN ROLLEMA.

Beschrijving van Delft bij Boitet (VI. bl. 128, Vr. 191). Reeds vroeger is eene dergelijke vraag door den Heer A. J. VAN DER AA (*Nav.* II. bl. 110), zonder eenig antwoord uit te lokken, gedaan. Volgens de opdragt, schijnen aan de *Beschrijving van Delft* een of meer oudheidkenners gearbeid te hebben; en ik ben niet vrij van te vermoeden, dat H. KZ. POOT en RUTGERUS OUWENS, Rector der Lat. school in *'s Hagė*, die gezamentlijk het *groot natuur en zedekundig wereldtooneel* met hunne aanmerkingen en ophelderingen verrijkten, ook in de zamenstelling der *Beschrijving van Delft* de hand hebben gehad. J. L. A. I.

De Lord Kanselier gevangen (VI. bl. 135, Vr. 192). Het plaatje, door T. bedoeld, stelt voor de arrestatie van den befaamden Engelschen Kanselier GEORGE Lord JEFFREIJS op den 12den December 1688 te *Wapping*, door MACAULAY in zijn *History of England*. Tauchn. ed., vol. III. pag. 555, verhaald. Een man, die om zijne bloeddorstige inborst zoo gehaat was, dat de bovengenoemde schrijver in het 6e dl. opmerkt »the hatred, of which JEFFREIJS was the object, was without a parallel in our history." De kreten van de opgewonden menigte staan in verband met de gruweldaden, door dien vriend van Koning JACOBUS bedreven, in het westen bij de bloedige assises; met zijn gedrag ten opzigte van HENRY CORNISH en tegenover de leden van het Magdalena-Collegie en bij de vervolging der bisschoppen: welke zaken door den reeds aangehaalden schrijver in zijn IIe dl. p. 205, 206, 228 en 229 en dl. III. p. 217 omstandig beschreven zijn.

De afbeelding behoort dus waarschijnlijk te huis in eene geschiedenis der Engelsche omwenteling. φ^2—φ.

[Ook Z. Y. verwijst den vrager naar de aangehaalde plaats van MACAULAY. — L. J. naar een boekje in 12°. uit het midden der 17e eeuw: *het boertig leven van* H. PETERS, dat echter alles behalve boertig, namelijk met ophangen eindigt.]

Het geslacht Sweers (VI. bl. 125, Vr. 194). 't Is mij uit *Le Grand Théâtre Sacré de Bra-*

bant enz., tome II. part. II. pag. 113, gebleken, dat de bedoelde grafzerk zich in de kerk te *Helmont* bevindt. Onder 't opschrift: *Epitaphe dans l'Eglise Paroissiale de Helmont*, staat t. a. p. het volgende, 't geen min of meer verschilt met de door CONSTANTER gedane opgave.

»Hier leet by syne Vader begrave PHILIP SWEERTS, DIERICK SWEERTZ: sterft anno 1589, den 17 Aprilis.

En Jouffrou MARIA syn huysvr. die sterft Año 1545 den 11 Octob. Bidt voor de Sielen.

Ende JAN die weer DIRCK SWEERTZ: die sterft Año XVc. XXXV. den XII Aprilis.

Ende HELWICH syn huysvr. sterft Aō. XVc. ende XXVI. den XIIII. Apr.

Ende Mr. PHILIPPs. SWERIUS, Licent: in de Rechten PHILIP SWEERTS soen, die sterft in 't Jaer XVc. LXXI. den XVI. Febr.

Ej. Aiā. requiescat in Pace."

In het *Suppl. aux Troph. de Brabant*, tom. II. p. 278, komt onder de slotvoogden van *Vilvoorden* voor: »messire CHARLES PHILIPPE LE COMTE, chevalier, Seigneur de *Ploich*, Colonel d'un Regiment d'Infanterie Hauts-Allemands." Hij stierf den 15den Augustus 1668, en werd begraven: »au milieu du grand Choeur de la grande Eglise de la susdite ville de *Vilvorde*, dans le magnifique Tombeau de l'illustre maison de Bourgogne, & étoit fils de messire AIMERY LE COMTE, Chevalier, Seigneur de *Ploich* & de Dame ANNE MADOETS, il épousa Dame BARBE DE SWERIUS, fille de messire PHILIPPE, Seigneur *d'Oixford*, & de Dame BARBE DE BOURGOGNE, fille D'HENRY DE BOURGOGNE, Chevalier, Seigneur de *Herlaer*, &c. issu des Ducs de *Bourgogne* & de Dame BARBE DE BOCXHORN, fille de LEONARD, Chevalier, Seigneur de *Grandmont* & *Ophem*, descendant D'UDLARIC, Comte de *Bocxhorn*, prez du Lac de Constance en Suabe, & de WENDELGADE, Comtesse *d'Eberstein*, Niece de l'Empereur HENRY dit *l'Oiseleur*, témoin aussi J. B. GRAMMAYE, folio 10. tit. Lovan. Ladite Dame BARBE DE SWERIUS a pour Ayeul, aussi un PHILIPPE DE SWERIUS, Chevalier, Seigneur dudit *Oixford*, Conseiller & Ministre d'Etat de l'Empereur CHARLES V, & PHILIPPE II son fils, Roy d'Espagne, lequel étoit fils d'un autre PHILIPPE DE SWERIUS, Ecuier, & de Dame JEANNE DE GUELDORP, & pour Ayeule Dame MARIE GIELIS, & pour Cousin issu germain messire N.... DE SWERIUS, Chevalier de l'ordre de S. Michel en France, Vice-Admiral des Etats-Generaux *d'Hollande*, *Zeelande* & *de Frise*, enterré en la grande Eglise de la ville de *Delft* l'an 1658, où on voit encore le blason de ses armes, y pendant le Colier dudit Ordre, & huit quartiers."

Misschien kan het bovenstaande tot opheldering dienen. De aldaar genoemde N.... DE SWERIUS, Vice-Admiraal enz., zal wel dezelfde zijn als ISAK SWERIUS of SWEERTS, die in 1673, in den zeeslag voor *Kijkduin*, sneuvelde, en voor wien in 't jaar 1674, een gedenkteeken in de *Oude Kerk* te *Amsterdam* werd opgerigt (*). Op dit gedenkteeken bevindt zich 's mans borstbeeld, omhangen met de orde van *St. Michiel* (?), benevens zijn wapen, zijnde gevierendeeld: 1 en 4 SWEERTS (†) 2 van.... met drie eggen (?) 2 en 1, van.... (§) 3 van.... met drie pals (**) van.... voor *surtout*: van zilver (?) met een keper van keel (?).

'tGeslacht VAN DER MEEREN voerde: *d'azur au chef d'argent chargé de trois Pals de queules*. LE BLOND, *Quartiers Généal.*; dat van HEULE: *d'or, au chef de gueules à trois pals d'argent*. DE ROUCK, *Herauld*, bl. 305.

M^o^.

Papieren van Christiaan II (VI. bl. 135, Vr. 195). In de Verhandeling: *Verblijf van* CHRISTIAAN II *Koning van Denemarken, Zweden en Noorwegen, in de Nederlanden ten jare* 1521, *door Mr.* G. A. YSSEL DE SCHEPPER in het 2 d. 2 St. *der Berigten van het Historisch Genootschap te Utrecht*, vinden wij op bl. 11 de noot: »Toen CHRISTIAAN II, namelijk in 1523 *Koppenhagen* verliet om in *Nederland* hulp te zoeken, nam hij uit voorzorg alle Staatspapieren mede. Niet weder op den troon gekomen, zoo vervielen deze papieren met zijne nalatenschap aan zijne eenig overgeblevene dochter DOROTHEA, echtgenoot van Hertog FREDERIK van *Beijeren*; vandaar dat het geheel Archief van CHRISTIAAN II in *Munchen* terug kwam, en aldaar voor een twintigtal jaren in een vergeten hoek, tusschen andere oude papieren terug gevonden werd. De Deensche en Zweedsche regeringen, hiervan onderrigt, verzochten de overgave van dit archief, hetgeen door den Koning van *Beijeren* gunstig werd toegestaan, onder bepaling dat het tusschen de drie Noordsche rijken zoude verdeeld en in hunne rijksarchiven bewaard worden. Beide regeringen zonden daarop commissarissen om de schifting en verdeeling van dit gewigtig archief te bewerkstelligen, en tevens over en weder afschriften te doen vervaardigen van die stukken, welke bij de deeling aan de wederpartij werden toegekend. Het schijnt, dat *Denemar-*

(*) Zie *Nederlands Helden-Tooneel*, gevoegd achter BIZOTS *Medalische Historie van Holland*. en *Gebouwen, Gezigten enz. der stad Amsterdam*, bl. 212—214.

(†) *Emmanché de gueules et d'argent de dix pieces*. Dit geslacht was gesproten uit dat van LANDAS, 't welk voerde: *emmanché d'argent et de gueules de dix pieces*.

(§) Het geslacht SWEERTS DE LANDAS voert nu de drie eggen van sabel, op een veld van goud, en *Sweerts* als *franc canton*. Zie WELEVELD, *Handb.*

(**) Niet duidelijk zigtbaar, of 't *palé de* 7 of meer *pièces*, of *de*,.... *à* ..... *pals de* ..... is.

ken daarbij niet aan den besten buit gekomen is, althans ALLEN, een Deensch geleerde, van dit archief gewagende, zegt: Continens ingentem copiam documentorum gravissimorum. Quorum *documentorum originalium* quum *minor pars* Hafniam pervenerit, huic rei medetur quodammodo grandis collectio apographorum, quae in tabulario regio Hafniensi extat; quamquam confitendum est, haec apographa multimodis manca et vitiosa esse." In 1833 is men in *Zweden* met de uitgave daarvan begonnen onder den titel van CHRISTIERNS *Arkiv*, Stokholm, bij FRITZE en DAGGE in 8°., bevattende de eerste afdeeling: *Handlingar rörande Severin Norbij*, *och de Uden hans ledning staende krigsföretagen mot Sverige*, vervolgd onder den titel van: CHRISTIERNS II *Arkiv*, *utgifna af* EKDAHL, Stokholm, 1835—1842, 4 deelen. Terwijl de Heer VON REEDTZ (Secretaris bij het departement van Buitenlandsche zaken te *Koppenhagen*, Lid der Wetenschappelijke Commissie, door de Deensche Regering belast met de overname van dit gedeelte van het archief van CHRISTIAAN II, aan *Denemarken* door den Koning van *Beijeren* afgestaan) te *Koppenhagen* eene verzameling van belangrijke stukken uit dit Archief heeft in het licht gegeven."

De belangrijke papieren, waarover TER HAAR spreekt, zijn dus niet verloren geraakt, en voor een deel, zoo niet geheel in het licht gegeven, maar ons lezend publiek zal er wel niet veel bij gebaat zijn.

H—g.

Jan Corneliszoon Meppel (VI. bl. 135, Vr. 196).

[Het uitvoerigste en volledigste antwoord, dat wij op deze vraag ontvingen, dat van Q. X. Z., laten wij volgen, en voegen er tusschen wat behalve het daarin vermelde in die van C. A. B., J. C. K., C. W. B. en MARS gevonden wordt.]

De Luitenant-Admiraal MEPPEL behoorde tot die rei van uitmuntende bevelhebbers, welke, onder vlootvoogden als TROMP en DE RUIJTER, krachtig medewerkten tot de handhaving van onzen krijgsroem ter zee en die, ofschoon hun nooit het geluk ten deel viel, een zelfstandig opperbevel te voeren, toonden, dat zij daarvoor ten volle berekend zouden zijn.

MEPPEL [geboren te *Hoorn*, C. W. B. en C. A. B.] werd in 1658 [volgens C. W. B. in 1659] in plaats van den gesneuvelden PIETER FLORISZOON tot Vice-Admiraal bij de Admiraliteit van het Noorder-kwartier benoemd en vertrok in Mei 1659 met het eskader van den Vice-Admiraal DE RUIJTER, dat bestemd was de vloot van den Luitenant-Admiraal VAN WASSENAAR in de *Oostzee* te versterken, derwaarts. — De zomer verliep echter, zonder dat er iets werd uitgevoerd, en in November keerde MEPPEL weder met WASSENAAR terug, terwijl DE RUIJTER in *Denemarken* achter bleef.

Het Gemeenebest was intusschen in eenen oorlog met de Barbarijsche roofstaten gewikkeld geworden; om hen te bedwingen werden de Vice-Admiraal DE RUIJTER en onder zijne bevelen MEPPEL naar de *Middellandsche zee* gezonden, die daar vele roofschepen vernielden en den handel beschermden. Na den vrede keerde de vloot in het voorjaar van 1663 naar het Vaderland terug, doch werd er weder in Mei 1664 naar toe gezonden, toen de zeeschuimers den vrede verbroken hadden. — Van de op haar dienende bevelhebbers AERT VAN NES, MEPPEL, WILLEM VAN DER ZAEN, YSAAC SWEERS, JACOB CORNELISZE ZWART en JAN VAN NES legt de Fransche Gezant D' ESTRADES het getuigenis af, dat zij elk waardig waren eene vloot te bevelen.

Men kent de geschiedenis van die scheepsmagt, die nu onder DE RUIJTER vertrok; den last, dien hij bij het uitbarsten der vijandelijkheden met de Engelschen ontving om naar de kust van *Guinea* te stevenen; zijne krijgsbedrijven aldaar; zijn' mislukten aanslag op *Barbados* en hoe hij eindelijk, kort na den ongelukkigen zeeslag bij *Lowestoff*, tot vreugde van het Vaderland, den 6den Augustus 1665, met buit beladen, te *Delfzijl* binnenliep. Dadelijk daarop werd de intusschen tot Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Friesland* benoemde DE RUIJTER met het opperbevel over de groote vloot belast en MEPPEL, den 29 Januarij bevorens tot Luitenant-Admiraal bij het Noorderkwartier benoemd, onder zijne bevelen gesteld.

Toen de vloot in het voorjaar van 1666 in zee liep, behoorde MEPPEL tot het 3e eskader, dat, onder de bevelen van den Luitenant-Admiraal CORNELIS TROMP geplaatst, in den beroemden vierdaagschen zeeslag de achterhoede uitmaakte. Op den vierden dag brak hij met den Luitenant-Admiraal TJERK HIDDES DE VRIES, de Vice-Admiralen BANCKERS, SCHRAM en COENDERS en den Schout-bij-Nacht BRUINSVELT de Engelsche linie op de helft der slagorde door, en bragt daardoor niet weinig bij tot de glansrijke overwinning, die 's lands vloot behaalde. — In den daarop gevolgden ongelukkigen zeeslag van Augustus van dat jaar, behoorde MEPPEL weder tot het eskader van TROMP, dat met goed gevolg de Engelschen bevochten had. Toen de vloot in September weder uitliep, was ook MEPPEL daarbij tegenwoordig.

Bij den togt naar *Chatham* behoorde MEPPEL tot dat gedeelte der vloot, dat onder bevel van den Luitenant-Admiraal AERT VAN NES den mond van den *Teems* en de rivier van *Londen* bewaken moest. Den 2den Augustus 1667 werd MEPPEL met vijf oorlogschepen en twaalf branders afgezonden om

den Vice-Admiraa SPRAGG aan te tasten, die hem evenwel niet afwachtte, maar tot onder *Gravesend* week. Verscheidene branders der Engelschen werden bij die gelegenheid vernield. Den 5den Augustus had de vloot nog een scherp gevecht met de Engelschen onder JORDAN, doch bleef daarin overwinnaar.

De Bredasche vrede werd spoedig daarop gesloten en MEPPELS naam niet meer genoemd.

[Hij stierf in Julij 1669 (C. A. B. en C. W. B.) te *Hoorn*, alwaar hij een huis had laten bouwen, en nog zijn portret en degen bij de familie BERCKHOUT bewaard wordt. C. W. B.]

Zie zijn fac-similé in het uitmuntende werk van DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen.* Q. X. Z.

[Voorts verwijst J. C. K. den vrager naar BRANDT, *Leven van* DE RUITER, uitgave van ENGELBERTS, dl. I. bl. 377, 404; dl. II. bl. 366; dl. III. bl. 119; WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*, dl. XIII. bl. 140, en DE JONGE, *Gesch. van het Nederl. Zeewezen.* C. W. B. bovendien naar AITZEMA en ABBING, *Beschr. van Hoorn*, en MARS naar de werken, die hij in zijn antwoord op Vr. 199 noemt.]

Johan Baron van Arnhem, Heer van Roosendaal (VI. bl. 135, Vr. 198). JOHAN Baron VAN ARNHEM, Heer van *Roosendaal* en *Harsloo*, laatste telg van het oud adellijke en beroemde Veluwsche geslacht van dien naam, den $^1/_{12}$ Mei 1636 te *'s Gravenhage* geboren, was de zoon van GERRIT en van THEODORA VAN WASSENAAR van *Duvenvoorde*. In 1658 werd hij beschreven in de Ridderschap van *Veluwe*, in 1674 Ordinaris Gedeputeerde, in 1675 Richter van *Arnhem* en *Veluwenzoom*, in 1684 Extraordinaris Raadsheer in den Hove van het Vorstendom *Gelre* en Graafschap *Zutphen*. »Zoo verre ging de genegenheit van voorgemelden Koning (WILLEM III) en deszelfs Koninginne MARIA, die zich meermalen op *Roosendael* verlustigt hebben gehad, en voor eenigen tijdt verbleven zijn, dat zij onzen heere en deszelfs vrouwe" — zijne volle nicht JANNA MARGARETA van *Arnhem*, geb. 12 December 1636, dochter van ROBBERT en van ERMGARDT ELISABETH VAN DORTH, Vrouwe van *Roosendael*, welke hij den 10den December 1667 huwde, en daardoor Heer van *Roosendael* werd — »op aanhoudende begeerte eindelijk gewonnen, en met dien Koning zelfs in October des jaren 1692 naar *Engelandt* hebben doen overgaan, van waar zij na een verblijf van zes weken, overladen van gunstbewijzen en geschenken, op *Roosendael* terug keerden. Geen minder gunst en liefde heeft hem de regeering en de vredelievende burgerij van *Arnhem* altoos toegedragen, als van nabij kennisse dragende van zijne weergaloze deugden, godvruchtigen, vreedzamen, liefdadigen, gerechtigheid minnenden en vrijheit verdedigenden aardt. Hierom weigerde hij een geruimen tijds een ontledigt burgermeesterschap te *Arnhem* in het jaar 1695 te bekleeden, omdat hij reets richter der gemelde stadt was, en nam het eindelijk niet dan tegen zijnen zin en schoorvoetende aan, op het eenparige besluit en aanhouden der Arnhemsche regeerders, en de opgevolgde goedkeuring van den Koning. Zes jaren daar na, te weten den 15 Augustus 1701, verhief hem die grote vorst uit eene bijzondere hoogachting tot landdrost van *Veluwe*, dies hij den 19 derzelve maand zijn richterampt van de stadt *Arnhem* nederlei. Met grote deernis vernam hij het overlijden van zijnen weldoender in den jare 1702, maar met de uiterste smarte zag hij de droevige gevolgen van die doodt in *Gelderlandt* en inzonderheid te *Arnhem* aan, alwaar men onder den schonen glimp van rechts en oude vrijheits herstelling in het jaar 1703 eene nieuwe keur van XII stads regeerders door de gemeensluiden verkoor, latende of verkiezende daar onder zes van de oude magistraatspersonen, en daar onder den heere VAN ROOSENDAEL, die nevens de vijf andere oude heeren standvastig hetzelve ampt buiten zijne andere mederegenten geweigert heeft te bekleeden, als mede in het jaar van 1707, wanneer er al weder eenige heeren afgezet wierden, waar bij zijn hoogedelheit vervolgens verbleven is, hoe veel aanzoeks aan hem ook naderhandt al verder gedaan werdt, tot aan zijn doodt toe, die hem zachtelijk en godvruchtig dit aardsche voor een onverganklijk leven deedt verlaten op het adelijke huis *Roosendael* op den 12 December des jaars 1716, den LXXXI verjaardag van zijne nageblevene vrouwe."

»Hoe zeer JOHAN, Baron van *Arnhem*, ook beslommert was met de gewichtigste staatsampten van zijn vaderland, had hij echter eene zeer fraaie kennisse in de landmeet- en bouwkunde opgedaan, maar was nog beter ervaren in de gronden van den waren Godsdienst, en oeffende zich zomwijlen daar nevens niet ongelukkig in de Nederduitsche dichtkunde, uitwijzens zijne uitgegeve schriften, welke, in rijm opgestelt, ten opschrift voeren:

1. »JESUS CHRISTUS *in het ligchaam zijns vleeschs, en verhandeling over* JESUS CHRISTUS *in het bloedt zijns kruisses*, 1694, in 4°."

2. »*Gedachten en gedichten, geestelijke en zedelijke, begrijpende 's menschen leven, afgebeelt door een schip, nevens de geestelijke overdenkingen van* JOS. HAL, *Bisschop van Excester*, Leyd. 1707. in 4°."

Verder prosa of onrijm:

3. »*Order en regel van 's menschen leven, gericht naar het voorbeeld der gezonde woorden en naar de leere der waarheit, die naar de Godzaligheit is tot eene lamp voor onzen voet, en een licht voor ons padt.* Harderw. 1715, in 8°."

»Hij is, de laatste oir van zijn hoogadelijk en ridderlijk geslacht zijnde, en zonder kin-

deren na te laten, in de kerke van *Velp*, het naast aan *Roosendael* gelegen dorp, met weinig uiterlijken zwier begraven. Volgens zijne eige bestelling en begeerte, aldaar ook die dappere Godvruchtige krijgsoverste FREDERIK WILLEM Baron VAN HEIDEN," — die in 1690 aan de gevolgen van zijne in den slag van *Fleurus* bekomen wonden overleden was, — „en deszelfs gemalinne, de eenige zuster van dezen heer VAN ROOSENDAELS gemalinne, leggen."

Zijne weduwe overleed in Januarij 1721.

JOHAN VAN ARNHEM heeft het grotwerk en de fonteinen, die wij thans nog op *Roosendaal* kennen, laten maken. Zijne kwartieren zijn:

ARNHEM.	WASSENAER.
ITTERSUM.	VOORST.
SPEULDE.	SCHERPENSEEL.
MULERT.	SASBOUT.

Q. X. Z.

[Uit de antwoorden, die wij ontvingen van C. & A., J. C. K., C. A. B., VAN LIJNDEN VAN HEMMEN, LEGENDO ET SCRIBENDO, φ^2—φ., C. W. BRUINVIS, J. M. en v. D. v. B., voegen wij er het volgende bij. Hij ontving zijne opleiding aan het Gymnasium te *Deventer*, en later aan de Academie te *Leyden*. Na den dood van WILLEM III in 1702, verloor hij al zijnen invloed op de Geldersche Staten-Vergaderingen. De steden van de *Veluwe*, in twist met de Ridderschap, deden hem met KERSIJN VAN DER HEL TOT DE WILDBAAN, op eenen zondag in Slagtmaand 1704 uit de kerk te *Velp* ligten en gevankelijk naar *Arnhem* brengen, waar zij na eenigen tijd op aanhouden van het Hof, waarvan zij Raden waren, geslaakt werden. Hij werd in de kerk te *Velp* begraven, doch hoezeer hij kinderloos stierf, zijn wapen niet, omdat er nog een Generaal VAN ARNHEIM in dienst des Konings van *Pruissen*, leefde, van wien waarschijnlijk nog afstammelingen bestaan.

Diegenen onzer medewerkers, die met de gedichten van onzen Baron bekend zijn, oordeelen er niet zoo gunstig over als de ons onbekende schrijver, wiens woorden Q. X. Z. mededeelt. LEGENDO ET SCRIBENDO noemt hem rijk aan aardsche bezittingen, maar arm aan poëtische gaven. J. M. zegt, dat zijne verzen hyperorthodox zijn en nagenoeg onleesbaar door flaauwheid en hoogst gebrekkig maaksel. Eene betere opgave daarvan, dan gevonden wordt in het antwoord van Q. X. Z., laten wij, door de HH. BRUINVIS en VAN LIJNDEN VAN HEMMEN daartoe in staat gesteld, volgen:

JEZUS CHRISTUS *in het Lighaam syns vleesches*, 16 bladz. in 4⁰., waarbij is gevoegd eene breedere verhandeling over JEZUS CHRISTUS *in het bloed synes Kruices*, beide opgedragen aan WILLEM III en MARIA, 1694. Bij den verjaardag zijner vrouw, 12 Dec. 1701, verscheen: *'s Menschen leven, afgebeeldt door een schip, aan de wal reisvaardig liggende, verwagtende, naa den oever van de eeuwigheid over te steken; (vergeleken met des menschen ziele) om het selve tot eene behoudene reyse te bereiden, door den dood, uit het tydelyk naa het eeuwig leven, regt door zee cours zettende, na het advys en devys: Qui va droit ne manque pas. Volgens order en raad van* SALOMON*: die in opregtigheid wandelt, wandelt seeker.* Spr. X: 9. Deze drie stukjes zijn, met bijvoeging van de „*Geestelyke en Zedelyke overdenkingen van* JOSEPH HAL, *Bisschop tot Excester, in rym gebragt;*" te Leyden in 1707 in 4⁰. herdrukt, onder den titel van: *Gedachten en Gedichten, Geestelijke en Zedelijke van* JAN VAN ARNHEM, *Heer van Rozendaal, over* JEZUS CHRISTUS *in het ligchaam zijnes vleesches en in het bloed zijnes kruises, alsmede over 's menschen leven, afgebeeld door een schip aan den wal reisvaardig leggende naar den oever van de eeuwigheid, mitsgaders Meditatien, goddelijke en zedelijke, door* JOZEF HALL *in rijm gebracht met nog eenige andere stukken.* Op den eersten verkorten titel staat het aangeduide wapen met de zinspreuk. Het werk is gedrukt te *Leyden* bij PIETER VAN DER AA, Boekverkooper, 1707.

Onze medearbeider A. J. VAN DER AA verwijst den vrager naar de levensschets van J. VAN ARNHEM, in zijn *Biogr. Woordenboek*, en verklaart zich bereid, hem, indien hij dit werk niet mogt weten te bekomen, op franco aanvrage een afschrift van dat artikel te bezorgen.]

A. Stellingwerf, enz. (VI. bl. 136, Vr. 199). D. F. vraagt naar levensbijzonderheden van AUKE STELLINGWERF, EGBERT MEEUSZOON KORTENAER en AERT VAN NES.

Verlangt D. F. iets anders of iets meer te weten, dan hetgeen die mannen ten dienste van ons vaderland verrigt hebben, dan zal zijn wensch, zoo ik vrees, of in het geheel niet, of slechts zeer onvolledig kunnen bevredigd worden, daar de berigten omtrent hunne respective krijgsbedrijven nog veel te wenschen en te raden overlaten. Steller van dit antwoord heeft jaren lang in oude boeken gesnuffeld om er iets in te vinden, dat over het bijzondere leven en het karakter van deze en andere onzer beroemde zeelieden uit de twintigjarige DE WITsche periode eenig meerder licht verspreiden, of eene onpartijdige vergelijkende kritiek vergemakkelijken kon. Dan te vergeefs! niets dat de wederaanhaling waard mag gekeurd worden.

Of er bestond in de XVIIde eeuw in ons land geen cameraderie, geen reclame, geen puf, of de mannen, wier nagedachtenis wij meenen op onschatbaren prijs te moeten houden, hebben bij hunne tijdgenooten niet dien opgang gemaakt, welken wij hun zoo ruimschoots waardig keuren. Immers, opgevijzeld als zij in onzen tijd onder gelijke roemrijke feiten en omstandigheden zouden geworden zijn, hebben noch hunne medeburgers, noch hunne betaalsheeren gedaan; en zonderen wij de draagpenningen uit, sommige ter dikte van een' dukaat, sommige ter dikte van een' dukaton, die het borstharnas der hoofdofficieren eenigermate opluisterden, dan kan men niet zeggen, dat zij veel anders dan hunne nog al karige soldij in ruil hunner verminkte ledematen ontvangen hebben.

D. F. zal niettemin met het doorbladeren van den *Hollandsche Mercurius* van 1650—1790; BRANDT, *het leven en bedrijf van* M. A. DE RUYTER; WAGENAAR, *Vaderl. Historie*, en vooral van DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen*, genoeg van en over de krijgsbedrijven der STELLINGWERVEN, MEPPELEN, KORTENAEREN en VAN NESSEN geboek-

staafd vinden, om zich overtuigd te houden, dat ze allen ruimschoots de eer verdienden, in beeldtenis tot ons over te gaan. — Die vlootvoogden mogen evenwel in billijkheid niet op gelijke lijn worden geplaatst; want, zonder iets te willen afdingen op den moed en het beleid van STELLINGWERF en KORTENAER, die zich beiden in den Noordschen oorlog van 1658—1659 als kapiteins onder DE RUIJTER en WASSENAAR zoo zeer onderscheidden en beiden als Luitenant-Admiralen in den noodlottigen zeeslag van *Lestoffe* (14 Junij 1665) sneuvelden, komt het ons evenwel voor, dat aan AERT VAN NES de schoonste lauweren toekomen, en heeft het ons steeds evenzeer verdroten als bevreemd, dat de liefhebbers des vaderlands, vooral de Rotterdammers, nooit op het denkbeeld zijn gekomen, om aan dezen in der daad tweeden DE RUYTER, een standbeeld of slechts een' eenvoudigen gedenksteen te wijden!

Het »tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier," mag op AERT VAN NES eenigermate van toepassing schijnen, zeker is het aan de omstandigheden, niet aan den persoon te wijten. Lezen wij BRANDT en DE JONGE, de eenige goede bronnen in ons bezit, dan vinden wij nergens DE RUYTER overwinnen, of voor te sterke overmagt bukken en vechtende terug trekken, zonder AERT VAN NES in zijne onmiddellijke nabijheid; zien wij in DE RUYTERS zoo dikwijls bij BRANDT voorkomende slagorders, de verdeeling zijner hoofdeskaders, AERT VAN NES is altijd in dat van den opperbevelhebber, altijd onder den roep van zijn' weêrgaloozen chef, alsof het triomferen, of het roemrijk deinzen den eenen buiten den anderen niet wel mogelijk ware geweest. Het leven van DE RUIJTER is het leven van AERT VAN NES, wiens loopbaan tot op den betreurenswaardigen Siciliaanschen togt volmaakt dezelfde was. Waar zij zamen handelen, is cordialiteit en overleg aan moed gepaard; — waar zij niet zijn, heerscht stelselloosheid, enkele malen overmoed, en dikwijls verwarring en wandévoir. Eenmaal, de laatste maal helaas! ging DE RUYTER zonder AERT VAN NES in zee, vergezeld van JAN DE HAAN, zijn antipathie, en in datzelfde jaar (1676) kon DUQUESNE aan zijn' LODEWIJK *den Grooten* schrijven, dat Neêrlands roemrijke vlootvoogd overwonnen en gesneuveld was.

AERT VAN NES vinden wij reeds in 1653, als een der moedigste kapiteinen bij den zeeslag van *Portland*, tegen BLAKE; wij hervinden hem in 1658—1659 in *de Sond*; — wij vinden hem bij de herovering van *Guinea* in 1665, — in den vierdaagschen zeeslag, den 11den, 12den, 13den en 14den Junij 1666, — bij de nobele retirade in Augustus van dat jaar, — bij de expeditie van *Chattam* in Junij 1667, — in de bataille van *Soulsbaay*, den 7den Junij 1672, — in het gevecht van den 7den Junij 1673, — bij den zeeslag van *Kijkduin*, den 21sten Augustus 1673, en in alle die talrijke en bloedige rencontres op de eerste en gevaarlijkste plaats tegen over de zwaarste vijandelijke admiraalschepen. Is het niet vreemd, dat VAN NES, te midden van al die gevaren, ongedeerd gebleven en op zijn bed gestorven is? Deze omstandigheid mag welligt de hoofdoorzaak zijn, waarom noch 's lands Overheid, noch zijne stadgenooten, noch zijn bloedverwanten hem in marmer of metaal dat regt hebben laten wedervaren, waarop hij door zijne langdurige en gelukkige diensten, even veel aanspraak had als de dapperste zijner medevlootvoogden, door geen van welken hij in moed en zeemanschap overtroffen is, waarvan overigens niemand beter en meer overtuigd was (en is er eene andere getuigenis noodig?) dan zijn vriend en opperbevelhebber, de onsterfelijke DE RUYTER, wiens schim voorzeker berispend op het nageslacht zal blijven nederzien, zoo lang het overschot van den Nederlandschen AJAX niet is teruggevonden, zoolang niet een gedenksteen zijn' naam en weêrgaloos bedrijf in gulden letteren vermeldt.

MARS.

Werken van Cornelis van der Woude (VI. bl. 136, Vr. 203). In het 2e deel van den *Catalogus der letterkundige nalatenschap van* JACOBUS KONING, bl. 175 en 176, die aan de *Kronijk van Alkmaar*, *om deszelfs volledigheid hooge waarde toekent*, wordt de *eerste druk* aldus beschreven: *Kronycke van Alckmaer met syn dorpen tot* 1645. *Alckmaer* 1645, in 8°.

J. L. A. I.

't Meesterschap in de zeven vrije kunsten (VI. bl. 136, Vr. 204). Meester in de vrije kunsten was eene Academische titel. Vóór de invoering van de Fransche organisatie waren aan de Academie hier te lande vier faculteiten: 1. de Theologische, 2. de Juridische, 3. de Medische, waarbij behoorde de hoogleeraar in de chemie, natuurlijke historie en botanie; 4. de Philosophische, waartoe behoorde de bespiegelende philosophie, de physica en de letteren; alsmede astronomie en mathesis. De titel, die het doctoraat in die faculteit gaf, was: Artium liberalium magister, Philosophiae Doctor. Nog eenige personen zijn in leven, die na volbragt examen dezen titel droegen, waaronder de Hoogleeraar J. G. S. VAN BREDA. Een eigenlijk Doctoraat in de letteren bestond destijds niet.

Misschien is sommigen der lezers onbekend het tweeregelige gedicht, waarin de zeven vrije kunsten vermeld worden en hetgeen hier volgt.

Gram loquitur, *Dia* verba docet, *Rhe* verba ministrat. *Mus* canit, *Ar* numerat, *Geo* ponderat, *Ast* regit astra.

D. W.

[Hiermede komt overeen wat C. & A. ons medegedeelde.]

Boekwerk door Johannes Scotus of Erigena (VI. bl. 136, Vr. 205). Dit werk 't welk de Heer GUIZOT vergeefs te *Parijs* en te *London* zocht, staat bekend in den *Catalogus Bibl. Universitatis Lugd. Bat.* (1716 fol.) op bl. 68*b* als volgt:

SCOTI ERIGENAE (JOANNIS) *libri quinque de divisione naturae ; et* MAXIMI *Scholia in Gregorium Theologum, Graeco-Latina.* Oxonii 1681, in fol. (*Theol.* 510.)

Het zal dus zeker nog wel in de Bibliotheek der Leydsche Academie voorhanden zijn.

W. M. Z.

[JOHN vond een ander exemplaar vermeld op den Catal. der Academie-bibliotheek te *Utrecht*, Misc. Theol. fol. N°. 271.]

D. en W. Tomberg, *Jan de Diamant* (VI. bl. 137, Vr. 206). De teregtwijzing op deze vraag is zeer eenvoudig, dewijl in de aangehaalde werken, als bij WALVIS, *Beschrijving der stad Gouda*, alles goed staat vermeld, wat men weet aangaande DANIEL TOMBERG als glasschilder, en diens zoon WILLEM, die mede deze kunst, doch met minder bekwaamheden heeft beoefend, en meer door een geschrift over de geschiedenis der Goudsche glasschilderkunst bekend is. Dit alles leest men immers ook bij HOUBRAKEN! Doch IMMERZEEL heeft alles, wat hij uit de genoemde werken heeft aangevoerd, in zijn artikel TOMBERG, bij vergissing, onder den naam WILLEM gesteld, terwijl alles op DANIEL moet slaan. Hij heeft dus WILLEM vergeten. Ik heb deze fout reeds vermeld in mijn werk over de *Geschiedenis der Beeldende Kunsten*, hetwelk weldra zal verschijnen en waarin ik een legio dergelijke feilen, anachronismen enz., die in al de mij bekende werken over dit onderwerp voorkomen, zal aanwijzen en verbeteren. Van WILLEM weet men alleen, dat hij de geschilderde glazen in de Luthersche kerk vervaardigd en eenigen tijd het opzigt over de Goudsche kerkglazen gehad heeft, waarin hij in 1668 door CHRISTOFFEL PIERSON werd vervangen; en hij is het ook, die ons met den uitvinder van het glassnijden door middel van een' diamant, in plaats van een gruis-ijzer — dat soms nog moet worden gebruikt — heeft bekend gemaakt, zijnde zekere Gouwenaar JAN, die den naam van zijne vinding heeft behouden en dus JAN DE DIAMANT werd genoemd. Meer is er van hem niet bekend.

Zie bl. 18—21 mijner beschrijving: *De Goudsche glazen, enz.* Gouda 1853, in 8°.

C. KRAMM.

Kronijk van Schoorl (VI. bl. 137, Vr. 207). Nooit zag ik dit stukje afzonderlijk, maar vaak in Almanakken; even als er steeds nieuwe aanteekeningen op naam van Don ANTONIO verschenen, bleef DIRK BURGER van *Schoorl* de schrijver der korte kronijk, hoewel er ten laatste van *Schoorl* niets anders in gevonden werd, dan de vermeende stichting van eene school aldaar door RADBOUD. Zoo begint de kronijk in de *Stichters Almanak* onveranderlijk met de heeren V. D. DUYN VAN MAASDAM en V. HOGENDORP, in Nov. 1813, maar behandelt telkens de gebeurtenissen dier jaren korter, om langer bij de latere stil te staan. Historische waarde heeft het m. i. niet.

C. W. BRUINVIS.

[D. T. VAN HEYST zal nu zien, dat zijne gissing niet juist was.]

De Zeeuwsche duit: luctor et ementor (VI. bl. 137, Vr. 208). In 1754 werden tusschen de Staten van *Holland* en *Zeeland* finantiële schikkingen gemaakt, welke in *Zeeland* geenszins algemeen werden goedgekeurd. Een der afkeurders besloot van zijn ongenoegen te doen blijken, en verzon op een der stempels te doen graveren: *Luctor et ementor* (ik verlies mijn verstand of ik word gek), en wist gelegenheid te vinden dezen veranderden stempel in de handen der muntgezellen te spelen.

Te midden van mijne veeljarige doorsnuffelingen van muffe winkeliers-duiten-bakken, en van nog 360 oude ponden tijdens de inwisseling, is mijne verzameling van dat goedje aangegroeid tot een 30tal; ik was dus gelukkiger, maar mijne woonplaats had welligt veel handels-omgang met *Middelburg*.

C. G. B.

[Bijna woordelijk komt met dit antwoord overeen het citaat uit SCHELTEMA, *Mengelw.*, 5e dl. 2e St. bl. 55, ons door B. J. A. M. toegezonden. — N. N. zegt, dat deze duit niet zeldzaam is, hij bezit er wel vijftig stuks van, zoowel met grootere als met kleinere letter.]

Kanonnen vergeven (VI. bl. 137, Vr. 210). PIET HEIN gaf, volgens de vraag, geen kans ziende om zijn schip weder vlot te krijgen, last om zijne stukken te vergeven en het schip in den brand te steken.

De in de vraag medegedeelde aanteekening van den equipagiemeester TITSINGH, schijnt wel eenige aanleiding te geven om op onbruikbaar maken te denken. Toch meen ik, dat het woord *vergeven* hier niets anders beteekent dan *over boord werpen*. KILIAAN heeft het woord *vergeeven*, niet alleen met de beteekenissen van *ignoscere* (pardonner), *veneno necare* (empoisonner), maar ook van *dando perdere*. Dus *weggeven*, *wegwerpen*. En is, in goeden ernst, het over boord werpen niet de kortste weg?

W. M. Z.

[Zou dat inderdaad de beteekenis zijn? Wij kennen wel *vergeven* = *weggeven*, *wegschenken aan iemand*, b. v. in *een ambt of plaats vergeven*, waarvoor men anders gewoonlijk *begeven* gebruikt, maar *vergeven* = *wegwerpen* is ons nooit voorgekomen.]

Andries Vinius (VI. bl. 137, Vr. 211). In SCHELTEMA, *Rusland en de Nederlanden*, vinden wij vermeld, dat in 1653 ANDRIES WINIUS door den Czaar naar *Holland* werd gezonden als overbrenger van een' brief, inhoudende het verzoek om te mogen inkoopen eene groote partij wapenen en voorraad van kruid en lood, hetwelk hem door H. H. M. werd toegestaan, met uitzondering van het kruid, om reden van den oorlog, waarin men destijds gewikkeld was. WINIUS deed dien inkoop te *Amsterdam*, en nam daar tevens verscheidene personen aan voor den dienst van zijnen meester, waarover eenige moeite ontstond.

Deze WINIUS wordt aldaar genoemd »de zoon van een oud Duitscher, *waarschijnlijk een Hollander*, die zich vroeger in *Moscou* had nedergezet en tot de Grieksche godsdienst was overgegaan."

Het heeft alzoo veel grond dat WINIUS, de oude, de persoon is, over wien *The Nautical Magazine* spreekt, als VINIUS, en de naam is alsdan niet zoo barbaarsch verknoeid, als men in *Engeland* met de Hollandsche namen wel gewoon is. Van hem wordt in het belangrijk werk van SCHELTEMA verder niets vermeld, maar van ANDRIES WINIUS, den zoon, wordt nog gemeld, dat hij een man was van grooten bedrijve, hij was persoonlijk bekend met WITSEN, en hield briefwisseling met hem. In 1706 kwam hij nogmaals te *Amsterdam*, met den bijzonderen last »om zich onder de leiding van den Burgemeester, in de geloofsleere en plegtigheden van de godsdienst der Hervormden te oefenen en na te gaan, waarin dezelve van die der Grieksche kerk verschilde of overeen kwam. Ongelukkig stond WITSEN destijds meer in betrekking tot de godgeleerden in ons vaderland, die toen *Voetianen* werden genoemd, en schroomvallig bij het oude bleven, dan met de *Coccejanen*, die eenigzins met den tijd durfden vooruitgaan.

Alles werd zoo steil gezet, dat de berigten, welke de Russische godgeleerde aan zijnen meester overbragt, niet strekken konden om hem hoop te geven, dat zijne oogmerken zouden worden bereikt. Zie dl. III. bl. 135—137, waarin nog eenige meerdere bijzonderheden aangaande deze Theologische zending enz. worden medegedeeld.

H—g.

Sir Thomas Armstrong (VI. bl. 137, Vr. 212). Voorloopig kan ik mededeelen, dat in de *Gerechtsdagboeken* der stad *Leyden*, op dato 15 Junij 1684 vermeld wordt, dat in het *Schild van Frankrijk* een Engelsch Heer gevangen genomen is, beschuldigd van te hebben geconspireerd tegen het leven van den Koning van *Engeland*, doch dat die Heer met de grootste omzigtigheid naar *'s Hage* moest worden overgebragt.

Deze zaak te *Leyden* plaats gehad hebbende, zal natuurlijk in het *Archief* nader moeten worden opgezocht.

.. ELSEVIER.

Het sluiten van den vrede te Munster in 1648 *in schilderij gebragt door Gerard Terburg* (VI. bl. 137, Vr. 214). Om tot verdere nasporing te komen omtrent de personen in deze schilderij, kan misschien dienen, dat in de zaal van het stadhuis te *Munster*, waarin de vredesonderhandelingen gehouden zijn, in het jaar 1799 de portretten der onderhandelaars aanwezig waren; zooveel ik mij herinner in het gewoon groot formaat der schilderijen van dien tijd, en ten getale van 36. Welligt zijn deze portretten, of andere van dezelfde personen, in koper gebragt.

L. J.

Het sluiten van den vrede te Munster in 1648 *in schilderij gebragt door Gerard Terburg.* De meening van den vrager, alsof er eene *aanwijzing* zoude bestaan betrekkelijk de op gemelde schilderij afgebeelde personen, en welke zoude behooren bij de fraaije prent, door SUIJDERHOEF daarnaar gesneden, moet ik zeer betwijfelen, daar er bij mij uit dien tijd geene dergelijke aanwijzingen bekend zijn, dan alleen zulke, die tot sleutel van de eene of andere geheimzinnige of zinspelende voorstelling moesten dienen, en die alsdan, zoo als dat heette, onder den duim werden verkocht. Weinigen tijd daarna is dit gebruik meer algemeen geworden.

Daar echter in de vraag de wensch is uitgedrukt, om de namen der personen te kennen, zoo verwijs ik naar het fraaije prachtwerk, waarin al de portretten voorkomen door ANSELMUS VAN HULLE, op last van Prins FREDERIK HENDRIK te *Munster* naar het leven geteekend of geschilderd en door de beroemdste graveurs van dien tijd gesneden, hetwelk eerst in zijn geheel in 1697 te *Rotterdam* is verschenen, onder den titel: *Pronkbeelden der Vorsten en Vredehandelaars enz.*, atlas-formaat. Van dit werk, dat 131 stuks afbeeldingen bevat, alle met sierlijk zinspelend bijwerk omgeven, bezit ik een exemplaar zonder de nommers; en ook van een ander werk dat te *Amsterdam* bij ROMBOUT VAN DEN HOEJE is uitgegeven, onder den titel (?): *Pacificatores orbis Christiani etc.* in fol., zeer zeldzaam, bevattende 42 stuks afbeeldingen, van de hoofdpersonen der vredehandelaars.

Daar het zeker is, dat TERBURG zich van de eerstgemelde portretten bij het schilderen van zijn tafereel heeft bediend, zoo zal het ook wel zeker zijn, dat op de prent van SUIJDER-

HOEF de gelijkenissen zullen zijn teruggegeven; zoodat men door eene naauwkeurige vergelijking met de genoemde portretten van VAN HULLEN, wel het grootste gedeelte der handelende personen daarin terug zal vinden en zoodoende zich zelven de verlangde *aanwijzing* zal kunnen geven.

C. KRAMM.

Schinder Hannes en platte Tijs (VI. bl. 138, Vr. 216). De eerstgenoemde was de aanvoerder eener rooverbende, die omstreeks het einde der XVIIIde eeuw. aan den Rijn hare rooverijen pleegde, en eigenlijk heette JOHANNES BUCKLER. Hij was geboren in 1779 en stierf met onderscheidene zijner rotgezellen den 21sten November 1803 door de guillotine. Nadere bijzonderheden zijn te vinden in het *Conversations-Lexicon*, Leipzig, F. A. BROCKHAUS.

W. A. H.

Jacob Duym, enz. (VI. bl. 138, Vr. 218).

[Wij ontvingen op deze vraag antwoorden, van J. C. D., PERCONTATOR, C. A. B., EVERTS, LEGENDO ET SCRIBENDO, J. J. WOLFS, J. L. A. I. en A. J. VAN DER AA, die ons in staat stellen den vrager het volgende mede te deelen.]

JACOB DUYM, in 1547 te *Leuven* geboren, was Kapitein in dienst van WILLEM I, Prins van *Oranje*, en werd, na eene dappere verdediging van het fort *Lillo*, in 1584 door de Spanjaarden gevangen genomen en op bevel van MONDRAGON 22 maanden op het kasteel van *Namen* vastgehouden. Na zijn ontslag verliet hij den dienst en zette zich te *Leyden* neder, waar hij zich verder met letterkundigen arbeid bezig hield. Zie WITSEN GEIJSBEEK, *Woordenb. der Nederd. dichters*, dl. II. bl. 227; WILLEMS, *Verhand.*, dl. II. bl. 48; KANTELAAR en SIEGENBEEK, *Euterpe*, dl. I. bl. 107; DE WIND, *Bibl. der Nederl. Geschiedschrijvers*, dl. I. bl. 580; H. VERWOERT, *Handwoordenb. der Vaderl. Geschied.*, dl. I. bl. 170. Zijn portret door J. DE GHEIJN heeft om het ovaal, waarin het zich bevindt »JACOBUS DUIJM, *Lovaniensis*, *aetatis suae* LIII *anno* CIↃIↃC." — C. A. B., J. J. WOLFFS, PERCONTATOR, EVERTS, LEGENDO ET SCRIBENDO, J. L. A. I. en A. J. VAN DER AA.

GERARD AMELISZ. VAN HOOGEVEEN, Pensionaris van *Leyden*, vindt men vermeld in Mr. J. SCHELTEMA, *Staatk. Nederland*, dl. I. bl. 481; SIEGENBEEK, *Gesch. der Leydsche Hoogeschool*, dl. I. bl. 9, 28; COLLOT D'ESCURY, *Hollands Roem*; dl. II. *Aant.* en *Bijlagen*, bl. 126—130. SCHELTEMA zegt het volgende:

»GERARD VAN HOOGEVEEN (geb. 1524, gest. 1580), Burgemeester van *Leyden*, was de zoon van AMELIS en MARIA BISSCHOP, — in zijnen jeugdigen leeftijd een vermaard Advocaat, en weigerde (waarschijnlijk na het overlijden van ADRIAAN VAN DER GOES), om Advokaat van *Holland* te worden; sedert werd hij Secretaris en in 1564 Pensionaris van *Leyden*, in welke bediening hij zich zeer loffelijk kweet."

»Voor de belegering was hij aan den Prins van *Oranje* gezonden en hierdoor gedurende dezelve afwezig. Hij bragt echter tot het ontzet zoo veel toe, als in zijn vermogen was, en leed vreesselijk als vader; elf kinderen verloor hij in dien tijd; tien zonen en eene dochter stierven te *Leyden* aan de pest."

»Na het ontzet en zijne terugkomst, was hij een der ijverigsten tot de oprigting der Academie, het opstellen der Wetten, het aanstellen der Hoogleeraren, enz."

»Hij was later gemagtigd tot het werk, het welk de afzwering van PHILIPS, en het opdragen van het hoog gezag aan WILLEM I vooraf ging, doch beleefde den uitslag niet van dit een en ander. Hij stierf op den 7den December 1580."

»Men vindt zijnen naam met regt onder de eerste Curatoren van de Leydsche Hoogeschool. Zijne weduwe EVA VAN QUAKENBOSCH, bij wie hij zes kinderen naliet, erlangde tot erkentenis van de getrouwe en goede diensten, door hem in zijn leven aan Stad en Academie bewezen, de vrijheid der belastingen voor haar leven. Zie SOERMANS, *Academisch Register*, bl. 8; FERWERDA, *Wapenboek*, dl. III. *Geneal.* HOOGEVEEN, *Gen.* 5."

Het is niet algemeen bekend, dat van dezen waardigen Staatsman eene afzonderlijke levensbeschrijving is uitgegeven door D. VAN KEULEN, onder den titel van: *Leven van* GERARD AMELISZ. VAN HOOGEVEEN, *Curator der Leyds. Acad.* Leyd., 1687, in 4°.; zoo zeldzaam als 's mans afzonderlijk portret door T. MATHAM. — J. J. WOLFS, J. L. A. I., J. C. D., C. A. B., LEGENDO ET SCRIBENDO, A. J. VAN DER AA.

DIRK UYTTENBROUCK was, volgens den Heer FREDERIK MULLER, in zijn' *Catalogus van Portretten*, bl. 263, Burgemeester van *Delft*, en vroeger in krijgsdienst. — LEG. ET SCRIB.

Over JOOS DE MOOR kan geraadpleegd worden DE LA RUE, *Staatkundig en heldhaftig Zeeland*, bl. 194, en Mr. J. C. DE JONGE, *Gesch. van het Nederl. Zeewezen*, dl. I. bl. 177, 198, 299, 333, 378. — A. J. VAN DER AA, LEGENDO ET SCRIBENDO.

[Zie ook over laatstgenoemden *Nav.* I. bl. 377; *Bijbl.* 1853, bl. xix, xxxv, xlviii, 1, xciv; 1855, bl. xxiii en VI. bl. 338.]

VRAAGTEEKENS.

500. — *Tonnebreker.* »In de *Tonnebreker*" naam van zeker huis te *Amsterdam*. Wat geeft men hiermede te kennen?

---

501. — *Zegel van een' onbekende in* 1773. Op een veld van..... een gevleugeld paard in vollen loop..... en chef..... drie leliën.

Dit behoorde iemand toe, die in Januarij 1773 in *Middelburg* was.

Weet ook iemand, wie hiermeê gezegeld kan hebben?

D'ERMYN.

502. — *Familie Tromp.* Men beweert, dat er nog leden van de familie TROMP, waartoe onze zeehelden, CORNELIS, HARPERT en MAARTEN behoorden, aanwezig zouden zijn, hoezeer de bekende geslachtlijst het tegendeel leert. Wie geeft hieromtrent inlichting?

C. & A.

503. — *Weesje.* Men geeft aan eene soort van overdekte zitplaatsen in een' tuin, eene soort van prieëltjes, in sommige streken van ons land, den naam van *Weesje*. Vanwaar die benaming? Zou het zijn, omdat die zitplaatsen eenzaam en op zich zelven staan, even als de *Wees* die zijne ouders heeft verloren?

C. & A.

504. — *Mattheus Lannoy en Heynrick Penneties.* Zijn er ook bijzonderheden bekend omtrent deze beide predikanten, die op het einde der XVIde eeuw, na van de Gereformeerde kerk te zijn afgevallen, tegen de Gereformeerden zouden geschreven hebben? Ik vind hunne namen genoemd door COOLHAES in zijne *Verantwoordinghe van* SEBASTIAEN FRANCK.

H. J. R.

505. — *Geslachtlijsten, verzameld en opgemaakt door G. van Rijckhuisen.* 't Ware te wenschen, dat dit werk, zoo 't eenige waarde bezit, nader werd bekend gemaakt. Is 't op de Bibliotheek te *Leyden* aanwezig? Uit hoeveel deelen is 't zamengesteld, en van welke geslachten wordt daarin melding gemaakt?

M°.

506. — *Phileleutherus Timareten of A. Timareten.* Deze wordt als schrijver opgegeven der *Collectio Monumentorum*, in het Nederlandsch vertaald onder den titel van: *Verzameling van Gedenkstukken.* Zijn er levensbijzonderheden van hem bekend?

J. L. A. I.

[φιλελευθερος τιμαρετης is zeker een pseudoniem].

507. — *Verbondschrift der Edelen tegen Granvelle in* 1563. Wordt de *inhoud* van het *Verbondschrift tegen* GRANVELLE, in 1563, door de *Edelen*, met ORANJE, EGMOND en HOORNE aan het hoofd, geteekend en plegtig bezworen, ook ergens gemeld, en is het *oorspronkelijke* nog in wezen?

J. L. A. I.

508. — *Leven van Joh. Uijtenbogaert.* Is in *alle* exempl. van UIJTENBOGAERTS *leven*, 1646, in 4°. bl. 161 *gelijkluidend?*

J. L. A. I.

509. — *Brandts Rechtspleging van Oldenbarnevelt, enz.* De *tweede* druk van BRANDTS *Rechtspleging van* OLDENBARNEVELT, 1710, is met *Aanteekeningen* vermeerderd die men in den eersten druk, 1708, mist. De naam van den aanteekenaar?

J. L. A. I.

510. — *Mad. de Zoutelande.* Wie was deze vrouw, die in 1709, nameloos uitgaf: *Mémoires de* JEAN DE WITT — *traduits de l'original* (*Hollandais de* VAN DER HOEVEN)?

J. L. A. I.

511. — *De honderd-dukatons-sloot.* De Heer A. J. VAN DER AA noemt dien waterloop, in de prov. *Overijssel*, gemeente *Hardenbergh*, in zijn *Beknopt Aardrijksk. Woordenb.*, bl. 906. Wie weet mij den oorsprong dier benaming op te geven?

A. ML.

512. — *Prof. van Beeck Calkoen.* Wie is de schrijver van 't boekje: *Ter gedachtenisse van wijlen* JAN FREDERIK VAN BEECK CALKOEN, *Hoogleeraar te Utrecht*, dat in 1813 aldaar bij J. G. VAN TERVEEN het licht zag?

E. C. D. v. W.

513. — *Geslacht Dordrecht.* Op de lijst van schepenen van *'s Hertogenbosch*, komen, van 't jaar 1289 af aan, onderscheidene van dezen naam voor; ook vind ik een JEAN DE DORDRECHT vermeld onder de Edelen van *Braband*, ten tijde van Hertogin JOHANNA. Valt hier aan een geslacht van dien naam te denken, of waren genoemde personen herkomstig uit de stad *Dordrecht?* Van 't weglaten van den geslachtsnaam zijn immers meer voorbeelden. Is 't een geslacht, wat is er naders van bekend en welk wapen heeft 't gevoerd?

M°.

514. — *Schrijver der voorrede van Vondels Poëzy.* Wie is de schrijver der *voorrede* van het *tweede* deel van VONDELS *Poëzy*, in 1647, *buiten zijne kennis en toestemming* uitgegeven?

J. L. A.I.

515. — *Begrafenis van Vondel. Veertien* dichters droegen VONDEL plegtig ten grave. Hunne namen?

J. L. A. I.

516. — *Grafschrift op Martinus Dorpius.* Welke zijn de beide grafschriften op dezen beroemden man gemaakt? Indien ik mij niet bedrieg is er een door ERASMUS, een ander door LUDOVICUS VIVES vervaardigd.

QUAERENDO.

517. — *Grafschrift op Graaf Dirk IV.* Wie der Heeren Navorschers zoude mij het vervolg van het grafschrift op DIRK IV kunnen mededeelen, waarin deze regels voorkomen:

Per capra sidus dum Janus volveret Idus
Caesar erat fomes quod cadit iste Comes.

't geen tevens bewijst, dat hij niet in Mei, maar in Januarij gestorven is?

QUAERENDO.

---

518. — *Staet te Haerlem, enz.* Welke is de beteekenis van de oude zegswijze:

Staet te *Haerlem* op het Sandt
Ghij werpt een Koe wel in *Vrieslandt?*

QUAERENDO.

---

519. — *Vondels Palamedes en Hekeldichten.* Gaarne vernam ik den *naam* van den *verzamelaar*, van den *aanteekenaar* en van den *drukker* der *Palamedes en Hekeldichten* van VONDEL, *quasi* uitgegeven te *Amersfoort* bij P. BRAKMAN? J. L. A. I.

---

520. — *Zee met een' vogel.* Weet iemand der Navorschers mij ook mede te deelen van welke familie het wapen is, voorstellende eene zee, waarover een vogel vliegt; boven het wapen staat een helm, waarop een vogel rust?

QUAERENDO.

---

521. — *Vullenmarkt te Diever.* Kunnen de *Drentsche* medewerkers tot dit Tijdschrift navorschen, of in vorige tijden, het kerspel *Diever* bijzonder beroemd is geweest wegens het houden van Vullenmarkt; en mij den juisten dag opgeven, waarop die plaats had?

J. L. A. I.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

De reizen van JAN ERASMUS REINING, opgenomen in de *Nederlandsche Reizen*, 1777, dl. XIV, waarnaar H—g vraagt, zijn afzonderlijk uitgegeven, onder den titel: J. E. REINING, *zeer aanmerkelyke reyzen, meest in de W. Indiën en ook in vele andere deelen des werelds — samengesteld door* D. VAN DER STERRE, *Med. Dr. op Curaçao*, Amst. bij JAN TEN HOORN, 1691, 4⁰. met platen van JAN LUIKEN. Het boek is uiterst zeldzaam; VAN DER STERRE berigt op de laatste bladzijde, dat „onze avonturier" nog zeer welvarend was en uitrustte van zijne reizen, die hij in 1689 besloten had.

De verklaring van het spreekwoord: *te Sint Jutmis, als de kalveren op het ijs dansen*, is op eene dergelijke vraag (III. bl. 127, Vr. 127) als wij nu weder ontvingen, gegeven IV. bl. 106 en 107.

D. J. Het doet ons genoegen de vragen, in uwen belangrijken brief van 2 Aug ll., terstond te kunnen beantwoorden. Zoo niet alles ons bedriegt, wat na uwe naauwkeurige beschrijving naauwelijks mogelijk is, stelt uwe schilderij het ruitergevecht tusschen BREAUTÉ en LEKKERBEETJE voor, en bestaat daarvan eene keurige (zeldzame) gravure van A. DEUTEKUM, 1631, gedrukt op vier aaneengeplakte folio-vellen, met opschrift van boven. Alleen in de afteekening der wapens is eenig verschil. Geheel komt daarmede eene andere kleine gravure overeen, behalve dat een wapen boven in het midden der plaat daarbij gevoegd is. Beide doen ons in het onderschrift den naam van den schilder kennen; het is de bekende SEBASTIAEN VRANCX of FRANCKS, geb. 1573. Nog bestaat er van dit gevecht eene zeer bekende gravure, middelbare grootte, waarvan de ordonnantie in bijzonderheden nog al met de vorige verschilt, hoewel er ook in de hoofdgroepering zoo veel overeenkomst is, dat de graveur MULDER zich wat veel aanmatigde, toen hij er onder plaatste: MULDER *invenit et fecit.*

BILDERDIJK gaf onder den naam van TEISTERBAND uit: *Observationes et emendationes de jure Romano*, Brunsv. 1806, in één deel, welk werk hoogstzelden voorkomt, maar herdrukt en met een tweede deel vermeerderd, te *Leyden* 1819 in het licht verscheen. Door een der vertrouwdste leerlingen van BILDERDIJK is ons meer dan eens verhaald, dat hij in scherts de identiteit der namen BILDERDIJK en TEISTERBAND beweerde, door BILDEREN en TEISTEREN, DIJK en BAND synoniem te noemen; dat hij er in ernst anders over dacht, is o. a. te zien in zijne *Gesch. des Vaderlands*, dl. I. bl. 341 verv.

Niet BELITJE JANS van *Jisp*, maar BESY JANSS van *Wormer* is de dame, door H—g bedoeld; haar portret (in MULLERS *Catal.* N⁰. 2747) behoort in de galerij der *Courtisanes*, door C. DE PAS afgemaald — licht genoeg over haar leven en karakter.

De vraag naar het *Leven van* JOHAN VAN OLDENBARNEVELD is reeds in Vr. 297 opgenomen. Die naar de overeenkomst tusschen DE RUYTERS levensbeschrijving door G. BRANDT, en die door S. STIJL kan alleen door vergelijking van beiden met elkander beslist worden; een exemplaar van elk is bij den uitgever dezes daartoe beschikbaar.

ABRAHAM VOOR ADRIAAN VAN DER VENNE is eene drukfout, gelijk wel meer helaas! den *Catalogus van 's Rijks Museum* te *Amsterdam* ontsieren. Even zoo is het met de jaartallen, daar achter geplaatst: 1589 werd 1559, en 1660 voor 1662 is eene vergissing, reeds in de uitgave van dien Catalogus ten jare 1828 te vinden.

J. L. A. I. vraagt ons naar de namen van hen, die het *Eeuwig Edict* van 1667 hadden bezworen; schoon de boeken, die ze inhielden, verbrand zijn, kunnen die namen gemakkelijk nagegaan worden, daar de eed afgelegd werd door de leden der Staatsvergadering, door den Raadpensionaris en Secretarissen, en daarna ook door de Vroedschappen der steden (WAGENAAR, *Vaderl. Gesch.*, dl. XIII. bl. 294). Een afschrift der oorspronkelijke lijsten kwam ons echter nooit voor.

De penning van 1665, waarnaar H. *te S.* vraagt, is een gewone Leydsche schutterspenning.

S. J. vult ons berigt, bl. 256, aan, met de mededeeling, dat hij eene Latijnsche uitgave van J. B. MENCKENS *Charlataneria* bezit van 1715, en eene Nederduitsche van 1739; eene andere van dat jaar kostte, volgens aanteekening, een' daalder, waarschijnlijk eene uitgave zonder aanmerkingen. — Zoo verbetert ook DE NALEZER onze minder juiste opgave over de *Hippokreen ontzwaveling*, door de opmerking, dat niet de *tweede*, maar de *eerste* druk bij LIEDERMOOY alhier verscheen. Zijne gissingen naar den dichter, gelijk naar het auteurschap van *de Braga*, (waarvan hij Ds. J. J. L. TEN KATE verdenkt), laten wij liefst in het midden, maar vermelden alleen dat G. T. M., die in 1839 een soort van nieskruid bij J. H C. D. OHLEN (?), te *Groningen* (?), uitgaf, naar wij meenen, MOHRMAN geweest is.

AANTEEKENINGEN.

Budget. De door MONTANUS opgegevene herkomst van *Budget* (VI. bl. 5), vindt bij mij ondersteuning. Toen ik een' aanvang maakte met het sorteren der Aardenburgsche Archieven, vond ik uit het Fransche tijdperk (1794—1813) eene vierkante kartonnen doos, met de belastingstukken, »matrices de rôles" enz. Deze doos was aan vier zijden met groen lint toegestrikt en verzegeld geweest. De Oud-Secretaris verzekerde mij, dat de Prefect daarin steeds die stukken overzond.

De uitdrukking »*aan den spijker hangen*," komt mij voor afkomstig te zijn van het gebruik, om de stukken aan liassen bijeen te rijgen en op te hangen. De moderne uitdrukking daarvoor is immers *ter griffie deponeren.*

G. P. ROOS.

Grafschrift op Streso (*Nav.* III. bl. 322; *Bijbl.* 1855, bl. xx, cxxix). Ter voldoening aan het verlangen van J. C. K. naar berigten over C. STRESO, nemen wij ter aanvulling van het reeds medegedeelde, t. l. a. p., hier over, het onderschrift van zijn door T. MATHAM fraai gegraveerd portret, in gr. fol.: »*Anhaltinus* qualis de facie fuit, postquam per Dei gratiam triginta annis, voce, calamoque; Germanicé, Anglicé, Latiné, Belgicé, praesertim in illustri Ecclesia Hagiensi, verbum salutis docuit, et ministerium suum, sua ac multorum conscientia probavit. Obiit anno aetatis sexagesimo primo." CASPARUS STRESO was alzoo te *Anhalt* in 1603 geboren, en overleed in 1664 te '*s Hage*, gelijk hij bij WITTE, *Diarium*, op den 27sten Mei van dat jaar wordt vermeld; zie ook BRANDT, *Dagwijzer.* Zijne onderscheidene schriften zijn bij MOURIK, *Naamrol*, en bij ARRENBERG, *Naamregister*, genoemd. Nog ziet men in de *Responsa prudentem*, L. B. 1641, een' brief van hem aan HUIGENS *over het kerkelijk orgelgebruik;* COLLOT D'ESCURY deelt *in Hollands Roem*, Dl. IV. (2) bl. 743, 744, proeven zijner kanselwelsprekendheid mede.

Nog kan ter verbetering van eene vroegere opgave dienen, dat ZACHARIAS JACOBUS S. CLEMENTIS fil., in 1724 te *Wormer* kwam; dat CLEMENS STRESO, ZACH. JAC. fil., CLEMENT. nep., JAC. frat. in 1744 Pred. te *Amerongen* werd. PHILIPPUS JACOBUS STRESO deed afstand van zijne dienst te *Krimpen* in 1772 en stierf 1799. JOANNES ALBERTUS zal JACOBUS ALBERTUS STRESO moeten zijn. Deze vertrok in 1800 van *Noordwijk aan Zee* naar *Loenen*, in 1811 naar *Kampen.* V. D. N.

Eene schaking in de XVIIIde eeuw (vgl. VI. bl. 134). *Den oorlogszwerver of het leven van den Grave* VAN TOTTLEBEN, *eertijds kollonel in dienst van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden en laatst Lt. Generaal van de legers van Hare Rus: Keyz. Maj.*, is uitgegeven te *Zalt-Bommel*, bij J. W. KANNEMAN, 1761. Wat de schaakgeschiedenis, die zoo veel gerucht maakte, betreft, wij kunnen er bijvoegen, dat Mejufvr. M. P. V. den 15den October 1750, in tegenwoordigheid van haren voogd en getuigen, verklaarde, dat zij den Graaf verzocht had, om den dag te voren tegen den avond met eene koets voor de Opera te *Amsterdam* te komen en dan naar het Huis *Hoeckenburg*, in *Neder-Betuwe*, kerspel *Rijswijk*, te rijden, hetwelk hij op haar instantelijk verzoek en bede gedaan had, alwaar zij dan des morgens waren aangekomen. Het paar begaf zich naar *Kleef* en *Berlijn*, en door tusschenkomst van den Koning van *Pruissen* had de zaak geene verdere gevolgen. Eenigen tijd daar na had eene wettige echtscheiding plaats.

Indien slechts een gedeelte waar is van hetgeen in het genoemde werk omtrent hem gemeld wordt, dan was hij een avonturier, wien alle middelen goed waren. De geschiedenis van zijne huwelijken, van de oprigting van zijn regiment en andere geruchtmakende handelingen moeten dit bewijzen. Later speelde hij dezelfde rol in *Duitschland*, en men verliest hem aan het slot als Generaal in Russische dienst uit het oog. ***.

[J. L. A. I. verwijst ons behalve naar het bovengemelde nog naar *Mémoire pour Mr. le Colonel de Tottleben, aveç les pièces justificatives. La Haye*, 1756. fol.]

Resolutie wegens de amputatie van een been. »Stond binnen JAN JANSZ, schoenlapper Ed. Achtb. te kennen gevende, dat sijn huisvrouw oudt 29 jaren een seer langen tijt in Catharijnen gasthuis sieck gelegen hebbende den doctor ende cherurgijn aldaar inclineerden om haar een been aff te setten, ende dat hij sulcx gaerne verhoedt sage, meynende, dat sy sonder dat extreem middel soude connen genesen worden: Ende is goet gevonden, dat de samentelijke stads medecijns de vrouwe sullen gaan visiteren, ende vroetschap hier over dienen van advys: — gehoort de lecture van 't advys van de medecijns deser stad, ingevolge van de vroedschapsresolutie van xix deser gegeven, oordeelende dat het gebreck van de huisvrouw van JAN JANSZ schoenlapper omtrent 7/4 jaars int Catrijnengasthuis geweest sijnde niet soude kunnen wech genomen worden als door exterpatie, hoewel 't selve *palliativa cura* noch langen tijd soude cunnen onderhouden worden, doch sonder hope van perfecte genesinge, heeft de vroetschap best geacht dat men haar *palliativa cura* eenigen tijd onderhouden sall, ende verwachten wat Godt believen zal te verleenen.

Uit de Utrechtsche Vroedschapsnotulen, 9 Aug. 1658. PRINS.

Geschenk van de Regering der stad Utrecht aan den predikant Jacob van Oosterdijck, wegens zijn bedanken voor het beroep, door den kerkeraad van Amsterdam op hem uitgebragt.

»Zijn gelezen door Edele mogende Secrete resolutie van den 5e dezer maand door ordre van de Heeren Borgemeesteren, het silver koelvat gedestineert tot present voor den Heere predikant OOSTERDIJCK, heeft de vroedschap welgemelde Heeren Burgemeesteren tot het besorgen en doen maken bij resolutie van den 8e Februarij 1742, versogt ende geauthoriseerd, hetzelve goet gekeurt, ende haar Edele voor genomene moeyte in deze bedankt: wijders goet gevonden, dat voorschreeve stuk zilver door den Secretaris VAN BAARLE uit naam van haar Edel achtbare, aan zijn Eerw. zal worden ter hand gesteld, ende inscriptie daarvan als volgd in de vroedschaps resolutien geinsereerd.

»*Gedencteecken opgerecht door de Edele groot achtbare Heeren Burgemeesteren en Vroedschappen der stad Utrecht, voor den Eerwaarde Godsaligen ende welgeleerden Heer* JACOB VAN OOSTERDIJCK, *wanneer zijn Eerwaarden uit liefde tot Utrechts gemeente, de nominatie door de kerkeraad tot Amsteldam op hem uitgebragt, daar voor hadde bedankt op den 5e Januarij* 1742."

Vroedschaps Resol. in het Stads-Archief te *Utrecht*. PRINS.

Nog iets over de »*Spiegels der Spaansche tiranny*" (vgl. IV. bl. 167; V. bl. 30, 161; *Bijbl.* 1855, bl. lxiii; VI. bl. 104). Nog een toevoegsel tot de mededeeling van den Heer P. A. T. Van de *Waarachtige beschryvinghe* N°. 5 [*Nav.* V. bl. 165], bestaat ook nog eene derde uitgave, gedruckt in 1630, mede in oblong. J. L. A. I.

Nog iets over de »*Spaansche tiranny*". Onder de Spiegels rangschikke men nog: *West-Indische Spieghel, Waerinne men sien kan Alle de Eylanden, Provintien, Lantschappen, het Machtige Ryck van Mexico, en 't Gout en Silver-rycke Landt van Peru, Tsampt De Coursen, Havenen, Klippen, Koopmanschappen, etc. soo wel in de Noort als in de Zuyt-zee. Alsmede hoe die van de Spanjaerden eerst geinvadeerd sijn. Door* ATHANASIUM INGA, *Peruaen, van Cusco. t'Amstelredam,* bij BROER JANSZ ende JACOB PIETERSZ. WACHTER, Boeckvercooper op den Dam, in *de Wachter*. Anno 1624, 4°.

De *Tirannie*, een schoolboekje, waarvan L. J. melding maakt, zal wel de *Fransche Tirannie*, met houtsneêplaatjes, kl. 8°. geweest zijn. G. P. ROOS.

[Is deze *West-Indische Spiegel* ook het eerste deel van de uitgave, waarvan het tweede deel, een jaar later, bij denzelfden BROER JANSZ. uitgegeven, door P. A. T., op bl. 104, onder N°. 10, vermeld wordt?

Nog eenen anderen *Spiegel* vermeldt de Heer P. A. TIELE in de bijlage achter de *Bibliotheek van Pamfletten* enz., 1e afd. 2e st., met name *Spiegel der Jeucht ofte Corte Cronijcke der Nederlantsche geschiedenissen* enz. Het is eene omwerking van den *Morghenwerker* van BAUDAERT. Volgens de voorrede eener latere uitgave is het werk geschreven „strax in den beginne van ons twaelfjarig bestant." De tweede uitgave, de oudste, welke de Heer T. kent, is van 1614. Eenige latere worden daar, bl. 6, vermeld. Wij bezitten er eene nog jongere dan de jongste daar genoemd, *'s Gravenhage,* CORN. VAN ZANTEN, 1740, kl. 8°.]

Scherpregter en chirurgijn. »Gehoort t rapport ende advijs van de Heeren DE GRUYTER ende vordere gecommitteerden over t different tusschen den scherpregter dezer stadt, en die van t Chirurgijns gild alhier — is bij de Vroetschap verstaen dat den voorschr. scherpregter sich alleen sal mogen onderwinden het cureren van *dislocatien*, sonder dat hij ofte sijn vrouw ofte sone sich sullen mogen bemoeijen eenige andere curatien de medecijnen of chirurgie betreffende op poene als in de respective ordonnantien vande Medecijns, apothekers ende chirurgijns."

(*Vroedschaps-Notulen* van *Utrecht* van 1658.)

PRINS.

Macaronische Poezij (vgl. III. bl. 68, IV. bl. 57, 58. *Bijbl.* 1854, bl. xcvii; 1855, bl. civ, cv). Om de groote zeldzaamheid van het macaronische in onzen tijd, vinde het volgende geestige stukje ten slotte hier plaats. De vertaling, die ik er van gewaagd heb, diene tot toelichting.

LOB DES SEELEBENS

VON

HORATIUS NAPIER.

Beatus ille, qui procul Kronstadtio,
Ut Franca gens et Anglica,
Fregattis Balticum mare exercet suis,
Soluta nulla canonne,
Neque excitatur Russicis canonibus,
Neque horret Sweaburgium,
Fortumque vitat et superba Russium
Potentiorum limina.
Ergo aut beata foederis propagine
Omnes maritat populos.
Aut in reducto portu per Fernrohria
Prospectat Russicos greges,
Inutilemque falce Finniam amputans
Beatam Suediae inserit,
Picemque pressam puris condit ignibus,
Aut tondet infirmas urbes,
Aut trudit hic Fregattibus multis naves
Cum salo in obstantes plagas.
Nunc cum malignum sole Sirius caput
Choleramque fretis extulit
Libet jacere modo sub undis frigidis,
Modo in jucundis tabulis.
Labuntur aestatis dies, menses cito,
Gemit fervore Napierus,
Radiisque soles exardescunt fervidis,
Somnos quod invitat leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
Glaciem nivesque comparat,

Cum Suedicis edit procax virginibus
Knackmandulos et Vielliebchas,
Luditque amanter iteratis osculis
Ludos amoenos pignorum.

Welzalig hij, die ver van Kroonstads harde vest,
Gelijk de Fransch- en de Engelschman,
Het rustig Baltisch zout met zijn fregatten ploegt,
Terwijl hij 't grof geschut niet lost:
Gedreun van 't krijgskanon der Russen wekt hem niet,
't Forsch Sweaburg grimt hem niet aan;
Hij mijdt de forten van den trotschen Moskoviet,
Verwijderd van diens barre kust.
In plaats daarvan omsluit hij al 't gelukkig kroost
Der volken met een hechten band,
Of ziet uit veil'ge haven door een teleskoop
Het vee der Russen in de wei;
Terwijl hij met zijn amputeermes 't Finsch gebied
Afscheidt, en vasthecht aan het Zweedsch (*).
't Getonde pek geeft hij ter prooi aan 't loutrend vuur
Of schiet de zwakke dorpjes plat,
En jaagt met zijn fregatten menig koopmanskiel
Als buit in 't wijdgespannen net.
Wanneer de felle hondster haar kwaadaardig hoofd,
Cholera-zwanger uit de golven beurt,
Is 't lekker zich te domplen in het koele meer,
Te zitten aan den blijden disch.
Zoo rollen zomerdag en wisselende maan
Den vurigen Napier voorbij;
Bij 't heftig stralen van de middagzon besluipt
Een zoete sluimering zijn oog.
Maar eenmaal, als het winterweêr des Dondergods
Met ijs en sneeuwjagt komt op zee,
Dan moedig in den kring van Zwedens maagdenbloem,
Kraakt hij amandelen en drinkt punsch (†),
Verdrijft den lieven langen avond met gekoos,
Of pandspel, al naar 't hem behaagt.

J. M.

Aanstelling eener Vroedvrouw te Leyden in 1463. Het is om den ongelukkigen toestand te doen kennen, waarin de verloskunde zich in de vorige eeuwen hier ter stede moet hebben bevonden, dat ik uit de Thesauriers-rekening dezer stad van den jare 1463 de twee volgende posten mededeel:

»Om der gebreken ende lasten wille, die onder den Vrouwen die vruchtbaer ende mit kinde begort (*) zijn, dickwyl gevallen en gheschien, dat toe quam by gebreke ende versumenisse van de Vroetmoeren off Vroetwijven, soe wort overdragen by den gherechte ende Vroescap, dat men om een goet, eersaem, notabel Vroetwyff schicken ende uytsien soude, daermede dat bevolen ende gelast worde Meester PHILIPS CODDE ende Meester JACOB EVERT, Doctoren in medecinen, die terselver tyt mede tot der steede medecynmeestren angenomen worden, diewelke opdeden één genoemt MAGRIET WECHELS, WILLEM HEYNRICXZ's wyff, die wonende was te *Antwerpen*, die van der stede wege ontboden wort om mit hoir tespreken ende of men mit hoir over(een)comen conde, soe dat mit die voirs. MAGRIETE ende WILLEM hoir man, by Rade der voirs. Meestren overgecomen ende angenomen wort, den tydt van X jaer, nae inhout hoir brieve (aanstelling); des bedingeden zy, dat men hemluyden voir hoir coste int comen ende int wederkeeren geven soude ende tot hulp van hoire costen als zij mit hoir goedren te Bamisse quamen XII ℔.

Idem: Want by den gerechte ende Vroescap overdragen was, dat men by den ij meestren van de medecine uytsien soude, om een goet ende notabele Vroetwyff, soe wort meester PHILIPS gelast dat hy tot *Antwerpen* ende tot andere plaetsen daer na vernemen soude om een te gecrijgen, diewelke nergens gheen bequamen en bevont, dan een Vroetwijff tot *Antwerpen* gehieten MAGRIETE WECHELS, dien hy mit hoir man tot *Leyden* brochte, ende waeren tot zynen huyse ende tot Meester JACOBS huys een wijl tyts, eer dat si aengenomen worden.

Dus soe is Meester PHILIPS betaelt voir syn coste van den reyse ende voir de costen by hem twien voirs. gedaen ten huyse van Meester PHILIPS ende Meester JACOBS IX Ryns. guld., t stuc XX plack., facit XII ℔.

.. ELSEVIER.

Bijdrage tot de geschiedenis der kwakzalverij (vgl. VI. bl. 129). Onder dezen titel deelt de Heer W. T. ons mede eene *Bekentmakinge van alle breuken in* 24 *uuren te genezen van* JOHAN HERMAN FRANKEN *ghelogeert, buiten Amsterdam op den weg van den Overtoom voorbij de Pestbrug* (A°. 1732) en eene tweede wijdloopige en opgesmukte aankondiging van genoemden FRANKEN, *te spreken in het huis Gildestein even buiten Utrecht.*

Na de mededeeling van deze kwakzalvers-snoeverij, vraagt de inzender, of men in den tijd van gemelden FRANKEN meer voorbeelden vindt van geneesheeren, die op dusdanige wijze der lijdende menschheid hunne hulpe aanboden.

Ter beantwoording van deze vraag dient, dat er eene soortgelijke bekendmaking van JOHAN VAN DUEREN voorkomt in de »*Utrechtse Maendaegse Courant van den* 20*sten Augustij* 1708 (kl. 4.) *Tot Utrecht gedrukt bij* BROER APPELAER, *Courantier van de Ed. Mog. Heeren Staten 's Landts van Utrecht*, *op de Oude gracht op de hoeck van de Watersteeg in de Courant*," van den volgenden inhoud:

»Met kennisse van den Ed. Hove van *Holland* werd bekent gemaakt, dat de Heer JOHAN VAN DUEREN, vermaart Medicus, gesprooten uijt het Adelijcke Huijs *Ruijtesteijn* ende *Rodenburgh*, alzoo zijn Ed. van der jeugt af in de konst geoeffend is, en veel ellendige menschen gecureert, heeft buijten de stad *Rotterdam* opgerecht heerlijcke Baden der Medicijnen, op de *Duijtsche* maniere, dierge-

(*) Men versta dit in staatkundigen, niet in aardrijkskundigen zin.

(†) De vertaler heeft hier veel vrijheid moeten nemen; wie 't verkiest kan ook *thee* lezen.

(*) Van *beyorden*, Fransch *enceinte*.

lijcke in deese Landen nooijt van geen Medicijns zijn uijtgevonden, als bij zijn Ed. alleen zijn van Bloemen, Kruijden en Gedisteleerde wateren, ten dienste van alle miserabele en ellendige menschen, 't zij oock wat voor Accidenten ofte Gebreecken het oock souden mogen wesen, alle Pijn en Lammigheijt in de Leeden, opkrimpinge der Zenuwen, waterzucht, en bracke waterachtige voghtigheden weg te nemen: Oock verdrijft het de Hairworm, Douworm, Melaetsheijt, Lazerij, jicht, breeckende steen en Graveel, allerleij koortsen, en alle ongesontheden die het menschelijcke ligchaem overkomen, als oock de Gescheurtheijt, Roode ofte Grauwe Loop, en veelderleij soorten van Blindtheijt, pijn in de Lenden en in het Hoofd en doet de Memorie versterken; voor alle teringachtige en vallende sieckte, voor een quade Maeg daer vele sieckten uijt ontstaen. De Baden nemen oock weg alle vuijrige Puijsten des ligchaems, al waer de Patient door de watersucht, jicht ofte groote vuijrigheijt zijns ligchaems, soo stijf als een Bast van een Boom, dat onmogelijck is aen de Pen te hangen, geene uijtgesondert die van de handt des Heeren geraeckt zijn, uijtgenomen de Spaense Pocken, waer wij van niet willen gesproken of gemoeijt zijn, hoewel hier te Lande vele Menschen van deselve genesen werden, maer weinig die se hebben, maer heeft een uijtsteeckend Middel, om de beginselen daer van weg te nemen en uijt de gront te suijveren. Wie bij zijn Ed. komen medicineren, sullen binnen korten tijdt merckelijcke Beterschap gevoelen, en tot volkomen gesontheijt geraecken. Boven dien heeft hij verscheijde vertrecken gemonteert, om hooge en lage Stantspersonen te logeren, die uijt andere Landen ofte steden bij hem gelieven te komen medicineren. Sijn Ed. practiseert en is woonachtig pas buijten de koopstad *Rotterdam*, op een plaijsant Huijs en Tuijn, genaemd *Singelshoeck*, geleegen op de Stadts Cingel even buijten de Goudsche Poort over het Weeshuis, daer het gekroonde gesicht boven de deur staet."

EVERTS.

Verschillende lezingen in de Hollandsche Mercurius. Den *Hollandsche Mercurius* van het jaar 1654 doorbladerende, vond ik daarin het volgende, hetwelk ik der mededeeling niet onwaardig acht, terwijl ik tevens de vraag opper, of in alle exemplaren dusdanige overplakkingen gevonden worden.

Op bladz. 47 vond ik over de noot een papier geplakt, en na dit losgemaakt te hebben, kwam het mij voor, dat dit geschied was omdat de uitdrukkingen, in het oorspronkelijke gebezigd, misschien wat sterk waren. Het luidt aldus:

»† Het Rijck daer de Geestelijckheyt 't gewelt en ongerechtigheydt d'onderdanen gebiedt, kan niet bestaen, noch ook diegeen, die om den Koninck in aller onbillickheyt te gehoorsamen, door misdaet Godt ongehoorsaem sijn."

»* Den Cardinal JULIUS MAZARINI, alhoewel Rooms gekleedt, nochtans den aldergrootsten baerblijcklijcksten vijandt der Roomse Regeeringe: Een Italiaen, maer nochtans zijn vaderlant ernstelijck uit lust tot conquesten beoorlogende, beneersticht niet ijveriger als om *Napels* met eene Vloot te bespringe; Hiertoe rust en schraept mē alle macht bij een sonder aensien de vrunden berovende, om gelijck die, oock de vijanden met gewelt, plotslijck te bederven."

Op het overgeplakte papier leest men:

»† Dit wiert also tot een pretext genomen: Maer nochtans heeft de Coningh en sijne Eminentie niet naergelaten de Staten Generaal satisfactie te geven, met deze Twee Straetsvaerders en nog een Derde mede te *Toulon* opgebragt met hare ladingen vrij en los te geven: Die ook in deze Maent (April) van *Toulon* na huijs sijn vertrocken."

»* Dit was tot d'Equipagie der Fransche Vloot, onder 't gesagh van den Hertog van Guyse, tot het desseyn op *Napels* etc. Gelijck naerderhandt sich openbaerde."

Deze noten hebben betrekking op het prijsmaken in de Middellandsche zee door Fransche kapers van de schepen, *de Vergulde Zon* en van een ongenoemd, tegen welke prijsmaking onze gezant BOREEL protesteerde, als gaande die schepen van *Livorno* over *Genua* naar *Amsterdam* (alle vrije plaatsen).

Op bl. 50 kwam mij hetzelfde voor, en ik deel dan ook eerst het oorspronkelijke en daarna het overgeplakte mede:

»* Onderdanen segghen wij, omdat se het pressen nog subject zijn, een conditie de Barbaren en Turcken meer eighen als de Christenen, en niet gelijckende 't volck van een vrije Republycke."

»§ De geunieerde Provinciën te bemachtighen, om dan mette selve geheel *Europa* te dwingen, 't welck om de macht ter see van deze twee strijtbaere Natiën niet swaer om doen soude geweest zijn, ingevolghe 't eerste, 't welck God niet en gehengde had willen volgen."

Deze tweede noot, handelende over CROMWELS »Desseynen", wordt op het overgeplakte niet gevonden; men leest daar alleen:

»* Onderdaenen segghen wij omdat se het pressen noch subject sijn, sijnde 't zelfde een Oude Costume in *Engelant*. Geluckig sijn de Landen die Godt de Heere segendt, met Voorsichtige en wijse Regenten."

Eindelijk op bl. 54 na de opgave van eenen brief van AMALIA VAN SOLMS aan de Staten-Generaal wegens de acte van Seclusie, het volgende:

»Den CHEURVORST VAN BRANDENBORGH, die voor den jonghen PRINCE wel zoo stijf sprak, scheen de successie van 't Kindt's Voorvaders te praetenderen: Dezen schreef korts daeraen insghelycks een Missive aen de Staten-Generael, luidende als volgt,"

Op het overgeplakte leest men:

»Den Heer CHURVORST VAN BRANDENBORGH heeft insgelijcks desen wijtluftighen brief aen Hare H. Mog. de Staten-Generaal geschreven." D. F.

Een pantoffeldief. »Opten IX dach in Februario anno XCIII (1493) worde PIETER GERYTSZ' VAN EGMONDT gevangen omme dat hij *pantoffels* gestolen hadde, ende worde op die kake geset, en *beyde zijn oren* ofgesneden, opten XVI dach in Maert, soe dat hij gevangen lach XXXVI dagen, 's daechs iii gr. facit iii £ xii ß.
(Thes. Rek. van *Leyden*). ..R. E.

Honden te Leyden. Thesaur. Rek. A°. 1466. »Om die menichte van den honden die binnen de stede zijn, quit te worden, soe quam een hondeslager tot *Leyden*, dairmede dat overgecomen worde, dat hy se slaen soude, ende soude hebben van t stuck ½ grote; die welcke leverde *vijftig vel* van die hy geslegen hadde, dairoff hy betailt worde ende doe wechghing 16 ß. 8 (deniers).

A°. 1493. Gegeven den hondecreeft (*) van C en LIX honden die hy dootgeslegen heeft, van elken hont 1 oirt van een stuyver, beloopt ij £ xiii ß.

A°. 1493. Noch gegeven den voirss. hondecreeft van LXXIX honden, die hy dootgeslegen heeft, van t stick 1 oirt voirss. facit. xxvi ß iiij d."

In 1493 zijn er dus 238 honden afgemaakt. ..R. E.

(*) Hondenslager (?).

Brief van Viglius. In onze tijden, waarin zoo veel over belastingen gesproken wordt, kan welligt de volgende vertaling van een Latijnschen brief van onzen VIGLIUS aan de lezers van dit Tijdschrift niet onaangenaam zijn, ter beoordeeling van de inzigten onzer voorvaderen. Zie *Letterbode* voor het jaar 1844, Vrijdag 26 Julij, N°. 31.

Aan den Heer CORNELIS SUIS, Raad in den Hove van *Holland*.

Ik heb met ijver Hooggeleerde (Clarissime) SUIS, de zaak van de beide collegiën omtrent den vrijdom van den nieuwen impost, bij de koningin voorgestaan, doch waarlijk, ik heb daarbij weinig gewonnen, vermits zij tegen ons dezelfde drangredenen inbrengt, waardoor zij ons reeds lang heeft gebragt in die zelfde onderdanigheid, waaraan zij zich ook niet onttrekt. Ik ben verpligt hier voor elk aam wijn wegens den nieuwen impost, dien de Staten van *Braband* ingevoerd hebben, acht en veertig stuivers te betalen; bovendien betaal ik voor elke haardstede een gulden; ik betaal den twintigsten penning van de huurwaarde (pensio) van mijn huis; onverminderd andere belastingen, met welke de beambten van den Hove (Curiales) niet minder bezwaard zijn dan de overige ingezetenen en burgers — weshalve ik u verzoek, dat gij mij bij uwe ambtgenooten verontschuldigt, voor zoo veel mijne ambtsbetrekking betreft, aan welke, op dit punt, de koningin geen gehoor verleent: ik wierp Hare Majesteit tegen, dat de gemelde rijkdom gerekend wordt onder onze tractementen, dat zoo men deze vermindert, wij met regt regres hebben tegen den keizer tot wederaanvulling van hetgene er op deze wijze wordt afgenomen; ik drong er op aan, met het gezag van het Evangelie (Matth. XVII: vs. 25) betalen degenen, die in de paleizen der koningen zijn eenige tollen — doch zij zegt, dat dit ziet op de gewone belastingen, en vraagt, of ook wij niet tegen den vijand beschermd worden? en dat gelijk bij een inval derzelven niemand stil mag blijven zitten, maar ieder, hoe nader hij bij den vorst is, te eerder te wapen moet loopen, zoo ook wij in de bijdrage van die gelden, welke voor de krijgsmagt, die in onze plaats vecht, betaald worden, de overigen moeten voorgaan, en ofschoon hier veel op te antwoorden viel, zoo zie ik mij echter, uithoofde zij door deze tegenspraak meer tot toorn, dan tot billijk inzien bewogen wordt, mij genoodzaakt van de verdere verdediging te dezer zake af te zien: daar het derhalve niets kan afdoen, en wij in hetzelfde schip zijn, zoo kan ik u niets anders raden, dan dat gij ons gemeenschappelijk leed geduldig draagt. Vaarwel waarde SUIS, breng den Heere VAN ASSENDELFT en de overige Heeren ambtgenooten, ik bid u, vele groeten van mij over.

Brussel, den laatsten November 1554.
HOYINCK, *Anal.* 1368 E. p. (LX.)
PR.

VRAGEN.

522. — *Joost en Hendrik de Labbij.* Wien is iets bekend omtrent de familie en het wapen dezer personen? De eerste was in het jaar 1756 Gaarder van het Societeits-Regt op het Bestiaal te *'s Gravenhage*; de ander is omstreeks het jaar 1740 gehuwd met AGATHA VAN WIJK, uit *Schiedam*.

Aangenaam zal het mij zijn, door middel van dit Tijdschrift, daaromtrent iets te mogen vernemen
M. A. V. D. K.

---

523. — *Behangselpapier.* HERMAN SCHINKEL, burger en drukker te *Delft*, behoorende tot de Hervormden, werd in 1568 gevangen genomen, beschul-

digd van smaad- en schotschriften tegen de R. K. kerk te hebben gedrukt en uitgegeven. Hij werd ter dood veroordeeld en onderging zijn vonnis in de volgende maand Julij. Toen men hem in zijn verhoor (waarvan hij zelf in een' afscheidsbrief aan zijne vrouw verslag geeft) naar zekere rijmen vroeg, welke hij, volgens zijne beschuldigers, zou gedrukt hebben, zeide hij, dat ze in zijne afwezigheid door zijn' knecht gedrukt waren. „Want", vervolgt hij, „ick quam t'huys, eer dat sy gelevert waren, ende doe en woude ick niet gedoogen, dat mense leveren soude, maer ick schicktese in een hoeck, om roosen en stricken op d'andere zijde te drucken, daer men solders mede bekleet" enz. Wordt hier behangselpapier bedoeld en komt in eenig *vroeger* geschrift eene stellige aanwijzing van zulk papier voor?

(NOTES AND QUERIES, 5 July 1856, bl. 7.) JAMES KNOWLES.

524. — *Geslacht de Borchgrave.* De Jonkheeren DIE BORCHGREVE, Heeren van *Oerle, Mereveld-Capelle,* reeds in 1327 bekend en van de eerste helft der XVde tot de eerste helft der XVIIde eeuw in den Schepenstoel te *'s Hertogenbosch*, werden later als Baronnen DE BORCHGREVE, *des Comtes d'Altena,* dat is, afstammende uit den huize van ALTENA, Heeren van het land van *Altena,* kanton *Heusden,* Provincie *Noord-Braband,* in *België* tot den Gravenstand verheven.

Kan iemand narigt geven omtrent den familienaamsoorsprong van DE BORCHGRAVE of DIE BORCHGREVE? De overlevering zegt, dat DE BORCHGRAVES of DIE BORCHGREVES afstammen van de voormalige Heeren van *Altena;* en dat hun stamvader door den regerenden Heer van *Altena* op eene zijner burgten is gesteld, en daardoor den naam van DIE BORCHGREVE als *eigennaam* heeft aangenomen.

Het geslacht voerde van zilver met twee staande visschen van sabel, ruggelings tegen elkander gekeerd. Z.

525. — *Kerkelijke zegels.* 't Is bekend, dat de Nederlandsche Hervormde kerk haar eigen zegel heeft. Wie op de *Kerkelijke Courant* geabonneerd is, krijgt er 't leelijke afdruksel wekelijks van onder de oogen. Maar vele gemeenten, tot die kerk behoorende, hebben ieder ook haar afzonderlijk cachet, gewoonlijk voorkomende ook op de kerkelijke lidmaatsattestatien, door hare Kerkeraden afgegeven. Zoo heeft b. v. *Steenwijk:* een' gevleugelden engel, met de regterhand op een anker ('t stads wapen) rustende, en 't omschrift: *Spes anchora animae; Deurne,* in *Noord-Braband:* een rozenstruik tusschen doornen, met het omschrift: *Sicut lilium inter spinas; Zwolle* en *Koevorden:* 't zelfde, met de bijvoeging: *Cant.* 2 (d. i. *Hooglied* II: 2) in 't omschrift; *Monnickendam:* een man met een zwaard gewapend (?), en 't omschrift: *Gladio. oris. sui. conteret. eos. Dominus; Amsterdam:* een' klimmenden leeuw tegen een anker, en 't omschrift: *Justus - ut - leo - confidit - Prov.* 28; *Haarlem:* een' arend met een zwaard, waar zich eene slang om kronkelt, aan weerszijden vier sterren, twee boven elkander, en met het omschrift: *Prudentia. et. fortitudine. ad. astra; Geertruidenberg:* een' leeuw met een zwaard in den voorsten poot, staande op een' heuvel, en met het randschrift: *Ecce. vicit. leo. de. tribu. Juda; Alkmaar:* een kasteel en 't omschrift: *De Heere is myn burg; Hoorn:* een' zittenden eenhoorn met een schild vóór zich, waarop een posthoorn en 't omschrift: *Christus is de hoorn onzer zaligheid; Utrecht:* eene arke NOACHS met de duif, die den olijftak in den bek heeft, er boven en, aan weerszijden van 't stadswapen, in den rand de woorden: *Sigillum ecclesiae Ultrajectinae.*

Ik wenschte te weten: of er eene volledige verzameling, benevens historische beschrijving van die kerkelijke zegels bestaat en waar die te vinden is? (BACHIENE heeft er, voor zoo veel ik weet, niets over.) En zoo neen, of men, door middel van dit Tijdschrift, den ondergeteekende met opgaven van en mededeelingen over zulke zegels zou willen gerieven, ten einde langzamerhand zoodanig eene verzameling in 't leven te roepen? E. B.

526. — *Nalatenschap van Jan Pietersz. Koen.* Bij het lezen van het werkje van den Heer C. A. ABBING, *Beknopte geschiedenis van de stad Hoorn en der Groote Kerk,* viel mijne aandacht op de op bl. 8 der Aanteekeningen te vinden:

„Nota of Inventaris van de Nalatenschap van wijlen J. PSZ. KOEN, welke nog geheel of gedeeltelijk, sedert 5 Maart 1823 bij de permanente Commissie van het Amortisatie-Syndicaat berust."

Nu rees de vraag bij mij op, waar die nalatenschap, waarbij twee groote lessenaars met papieren enz., berustende is?

D. F.

527. — *Kruistogt tegen de hel.* Onder dezen titel komen in de *Arnhemsche Courant* van 1826 of 1827, onderscheidene satyrieke opstellen voor, die alle tegen de partij van BILDERDIJK met hare grieven en bezwaren tegen den boozen eeuwgeest (zoo als 't haar beliefde te zeggen) gerigt zijn. — Er wordt nu gevraagd:

1°. Van wiens welversneden pen zijn die opstellen, vol bijtenden humor, afkomstig?

2°. Zijn ze ook elders in een' bundel verzameld en afzonderlijk uitgegeven?

3°. Zoo niet, zou 't voor de geschiedenis van BILDERDIJK en zijne partij niet van noode zijn, dat ze nog uit voormelde Courant werden opgevischt en met andere artikelen, in denzelfden geest geschreven, tot één geheel verzameld?

F. Z.

528. — *Het boek der Haarlemsche Chronijken enz.* Onder bovenstaanden titel bezit ik een pamfletje van 8 bladzijden in 8°., verhalende: *de Manhaftige daden van de Vrij-Compagnie te Haarlem, met alles wat daarbij is voorgevallen, toen zij op den 26sten Augustus* 1783 *hunne groote krijgsverrigtingen onder den blooten Hemel hebben geëindigd en afgevuurd.*"

Het verhaal is in 3 Capittels, het eerste van 6, het tweede van 9, en het derde van 7 verzen, afgedeeld en in anti-patriotschen geest geschreven. Volgens den titel „Alom te bekomen", zonder aanwijzing van uitgever.

Zijn er hierop ook *Vervolgen* verschenen, of is het hierbij gebleven?

D. F.

529. — *Schaatsenrijders penning van* 1752. Onder N°. 2875 (*Catalogus* H. WESTHOF, October 1848) komt voor een zilveren penningje van 4 wigtjes, groot 25 streep. Voorzijde: *een schaatsenrijder bij een dorp.* Keerzijde: 17—52, waartusschen eene vorstelijke kroon. Daaronder: *Weh ij reijier uijt Brabant wat kom ij zegge in Hollant daar binie ofgedankt.* Is dit boerenfriesch? zinspeelt het op de afdanking van het krijgsvolk in 1752 (*Jaarb.* bl. 5 en 311) of waarop anders? en wat beteekent die kroon?

D. W. Z. en J. D. L.

530. — *Penning op Maria Louisa van* 1759 *of* 1765? N°. 2943 *Catalogus* WESTHOF, Amsterdam 1844, wijst een' zilveren gedenkpenning van de stad *Leeuwarden* op het overlijden van Prinses MARIA

LOUISA, weduwe van JAN WILLEM FRISO, in het jaar 1765, ter zwaarte van 29 wigtjes geslagen, aan. Deze penning is later onder N°. 376, in het *Vervolg* op VAN LOON, afgebeeld. Daarop volgt, onder N°. 2944, een dergelijke gedenkpenning op dat overlijden, van de stad *Sneek*, wegende 36 wigtjes. Men vraagt: is dit de penning, veel vroeger in het *Vervolg* op VAN LOON, onder N°. 381, op het jaar 1759 geplaatst en bl. 389—390 beschreven? Of kent iemand een' daarvan verschillenden penning, kennelijk door de stad *Sneek*, bij het overlijden van MARYKE *moai*, moei, (de eerenaam van MARIA LOUISA, om hare weldadigheid en beminnelijkheid) geslagen? Die onder N°. 351, wordt, hoewel alleen bij gissing, bl. 390 l. l. aan haar, bij de aanvaarding van de voogdij over WILLEM V en Prinses CAROLINA, na den dood van hare schoondochter, Prinses ANNA, in 1759 toegekend. Er zijn dus of *twee* gedenkpenningen van de stad *Sneek*, ter eere van MARIA LOUISA, of er is eene verkeerde toewijzing, hetzij in het *Vervolg* op VAN LOON of in den *Catalogus* WESTHOF.

J. D.
L.

531. — *Engelsche Whigs in* 1714 *in Holland.* In de *Zuid-Hollandsche Arkadia* van CLAAS BRUIN, bl. 180 (2de druk, 1730) leest men:

„Maar ziet, wij zijn reeds op het schoone Maaslandssluis.
Welaan, nu afgetreên bij Meester VALK in huis,
Daar menig Engels Heer heeft zijn verblijf verkooren,
Een *Whigsgezinde*, die, indien hij was gebooren
In 't Rijk van Albion, daar blijk van geeven zou,
't Geen hij eens heeft getoont door proef van waare trouw (?).

Men vraagt meerdere bijzonderheden zoowel uit het leven van Meester VALK, als betrekkelijk de uit *Engeland* naar *Holland* verhuisde (?) *Whigs*. BRUIN bezocht *Maaslandssluis* in 1714, zie het Voorberigt.

J. D.
L.

532. — *Wapen van het geslacht Meijer.* In WELEVELDS *Handboek van den Nederlandschen Adel*, lees ik op het Artikel MEIJER: van sabel, met een ronde gesp, de hoeken overkruis uitspringend, de tong en pal van goud, enz. Aangezien ik deze beschrijving niet wel begrijp, en niet in de gelegenheid ben het *Algemeen Wapenboek* van dien schrijver in te zien, zou een der HH. Navorschers mij zeer verpligten, met mij eene afteekening of naauwkeurige beschrijving te geven van de gesp in het blazoen van MEIJER.

X.

533. — *Leeuwarder penning van* 1748. N°. 2817 van den *Catalogus* van het Kabinet van wijlen H. WESTHOF, JR., in October 1848 te *Amsterdam* verkocht, wijst een' zilveren penning *op de afschaffing der imposten te Leeuwarden* aan, wegende 36 wigtjes. De penning is geplaatst op het jaar 1748, en niet opgenomen in het *Vervolg* op VAN LOON. Mededeelingen daarover zullen zeer welkom zijn aan

J. D.
L.

534. — *Penning aan Groninger Studenten uitgereikt*, 1672. Volgens Mr. G. VAN LOONS *beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen*, dl III. bl. 101, is aan ieder' Student, die aan de verdediging van *Groningen* in 1672 deel nam, een op bl. 102 afgebeelde zilveren gedenkpenning geschonken, en werd het bevel over die Compagnie gevoerd door WICHER WICHERS als Hopman, RUTGERT TEN BERGE als Luitenant en SCATO GOCKINGA als Vaandrager.

Onder een' der afstammelingen van voorn. WICHER WICHERS, berust een gouden penning, ter waarde van ca. *f* 110, waarvan het afbeeldsel sub. N°. V. in bovengemeld penningwerk voorkomt, die, volgens begeerte, van vader op zoon overgaat; waarbij een geschrift, houdende:

„Dat die penning door de Curatoren der Academie te *Groningen*, namens de Staten van Stad en Lande, ter gedachtenis der opbraak van de belegering der stad (Aug. 1672), is geslagen en aan de Capitain, Luitenant en Vaandrig van eene Compagnie Studenten in *goud* en aan de overige Studenten in *zilver* is vereert en wel voor hunne dappere defensie van een ravelijn der Stad, gedurende de belegering.

„De Capitain was WICHER WICHERS, de Luitenant TAMMO TEN BERGE en de Vaandrager SCATO GOCKINGA enz."

Daar hier nu blijkt, dat er eenig verschil, zoo in namen als anders bestaat en het twijfelachtig is, of er wel werkelijk *drie* en niet slechts *één* exemplaar van dezen penning in *goud* is geslagen, zou het inzender dezes aangenaam zijn eenige ophelderingen, door middel van DE NAVORSCHER, te bekomen.

H. J. W.

535. — *Welke is de oudste stad van Holland?* In de *Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederl.*, 5e dl. bl. 326, vond ik het volgende: „Men vindt van den *Briel*, in geen oorspronkelijke stukken vóór den jare 1280 gewag gemaakt (.) . . . (.). Hiervoor (IV dl. bl. 326. Aant (15)) zeiden wij, dat wij hoopten te toonen, dat *Briel* ouder dan *Dordrecht* was. Behalve het gevoelen van ALTING (*Germ. infer.* P. II. p. 173) meenden wij toen daarvoor redelijke bewijzen te hebben, welke wij sedert gevonden hebben, geen proef te kunnen houden."

In het IVe dl. bl. 326 staat: „*Dordrecht* had de eerste stem in de staatsvergadering, 't zij om dat men haar voor de oudste der Hollandsche steden (15) hield, gelijk sommigen willen (HUIGENS stedestemmen in *Dordrecht*). . . . (15). OUDENHOVEN eischt bewijs, dat er oudere steden dan *Dordrecht* in *Holland* gevonden worden. *Beschr. van Dordrecht*, IV Hoofdst. § X. bl. 140. Doch als men met hem de stichting van *Dordrecht*, tusschen 1005 en 1039 stelt, dan zijn ten minste *Leiden*, *Briel* en *Alkmaar* ouder: Men zie midlerwijl *Alting Notit. Germ. infer*. Voce *Thuredrecht*. Nu zijn mijne vragen, welke ik gaarne zoude beantwoord zien: Is er over de oudheid van die 2 steden nog meer geschreven? Is het daarbij uitgemaakt, dat *Dordrecht* de oudste was? Welk is het gevoelen van ALTING (want ik ken zijn werk niet)? Wie is de schrijver van dit 5e deel?

T.

536. — *Lossing van het pandschap van* 1585-1616. Zou iemand mij ook naauwkeurig kunnen opgeven, hoeveel ons de hulp van *Engeland* van 1585—1616 gekost heeft? — *Onpartijdig chronijxcken der voornaamste Nederl. Geschiedenissen, zoo kerkelijk als politiek sedert den jare* 1600. *5e dr. voltrokken tot op* 1700 (de schrijver er van is, geloof ik, GERARDT BRANDT DE JONGE), zegt den 14den (sommigen zeggen den 11den) Junij 1606, zijn de verpande steden *Vlissingen* en *Brielle* gelost, en de Engelsche garnizoenen er uitgetrokken: mits de Heeren Staten opbragten (behalve 3 tonnen schats die sedert het bestand jaarlijks betaald waren) de som van 15 ton schats, en nog 15 ton schats op drie naastvolgende halve jaren.

T.

537. — *Jan Volkertsz.* Wie was JAN VOLKERTSZ, de vervaardiger van een *Nieu geestelyck Lietboeck*, *Ghenaemt den Bloempot*, uitgegeven te *Amsterdam* bij JACOB AERTSZ. COLOM. 1626, in 16°. Naar enkele uitdrukkingen te oordeelen, die in dit boekje voorkomen, schijnt hij *Doopsgezind* en misschien wel *Vermaner* geweest te zijn, eerst op *Texel*, later te *Amster-*

dam woonachtig. Onderscheidene zijner liederen vervaardigde hij voor jonge dochters, wier namen hij dan meestal aan 't hoofd plaatste, of als aanvangswoorden of beginletters in de enkele koppelverzen invlocht. Onder het zestal bruiloftszangen, dat hij leverde, komt er een voor op het huwelijk van JACOB DIRCKSZ SOUTMAN en IMMETJEN JANSdochter, gehuwd 29 Maart 1626, en waarschijnlijk wel de ouders van DIRCK ZOUTMAN en J. ZOUTMAN JR., die in 1663 leden waren van de Amsterdamsche Rederijkerskamer *de Wijngaardranken*, die ten huize van JAN ZOET vergaderde. De zinspreuk van JAN VOLKERTZ was: *Soo 't Godt wil, mij ga.* S. J.

538. — *Maten en gewigten.* Meer en meer verliest zich bij het sedert lang levende en is bijkans onbekend bij het opkomende geslacht, het vroegere oneindige verschil in de steden en dorpen van *Nederland* van afstandsmaten en verdere *maten en gewigten.* De Navorschers in de onderscheidene deelen onzes Vaderlands worden uitgenoodigd, die vroegere maten en gewigten (KAREL DE GROOTE voerde eenmaal, na de Romeinen, die hunne maten enz. medebragten, het Frankische stelsel ten onzent in, dat later verlaten en door plaatselijke stelsels vervangen werd) op te geven, met aanwijzing van hunne verhouding tot het *kilogram* en de *litre* (Ned. kan). C.

539. — *Oost-Indische grafsteenen te 's Gravenhage.* Door Bewindhebberen der O. I. Comp. is, blijkens de resolutie van de XVII, op den 7den Maart 1690 voor Logement in *'s Hage*, aangekocht van Mevrouw VAN BEUNINGEN en de geauthoriseerden tot de redding van den boedel van den Heer Burgemeester VAN BEUNINGEN, een huis en erve, staande en gelegen tegen over de *Koekamp*, of eigenlijk tegen over de *Koekamp* uitkomende, voor de som van *f* 26,000.

In den tuin van dat logement zijn in het jaar 1713 twee *pyramidaals-gewijze* grafsteenen van *Atjih* geplaatst, die tot geschenk moesten dienen van den Radja van *Soeroeassa*, maar door de expeditie naar *Bato*, door de Hollanders zijn achterhaald en door den Gouverneur-Generaal van *Neêrlandsch Indië*, met het schip *Wijnendaal* naar *Nederland* overgezonden.

Volgens gedaan onderzoek bevinden die twee grafsteenen zich niet meer in genoemden tuin. Zoude men echter niet kunnen te weten komen, waar ze gebleven zijn?

Ik neem de vrijheid de aandacht hierop te vestigen.

LABORANTER.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

Rommelpot (I. bl. 156; vgl. bl. 216; II. bl. 10). In de heilige week vóór Paschen loopen de jongens in de Provincie *Groningen* — ook in andere Provinciën zal wel hetzelfde plaats hebben — met den rommelpot, waarbij zij dan onderscheidene liedjes zingen. In die liedjes zijn zeer vreemdsoortige dingen door elkander gemengd: maar toch zinspelen sommige uitdrukkingen op 's Heeren verrijzenis. Een paar dier liedjes heb ik uit den mond der zingende kinderen opgeschreven; en zij zullen voor hem, die over den rommelpot nog eens zijne onderzoekingen mogt willen in het werk stellen, misschien niet zonder beteekenis zijn. De liedjes luiden als volgt:

Ons Paaske, ons Paaske, en dei komt an,
Wî hupp'len en springen en frayen (*) derop an
Van frayen, van frayen, is frayen genog
En zingen de Engelkes 's meurgens zoo vroeg,
En 's avonds zoo laat,
As de klokke drei uren slaat.
Schippien van de wîke (†)
Laat joen zailtje strîke
Al in den top,
Al onder den top;
Geeft mî een beetje in de rommelpot,
Een ai of twei,
Een doet of drei,
Al is het dan maar twei.

Het vroeger zingen der engeltjes zal zien op de opstanding, en het late zingen, als de klok drie uren slaat, op de stervensure van CHRISTUS, naar 't mij voorkomt. Het scheepje van de wijk, dat zijn zeil moet laten strijken, wordt hier aangesproken, om te kennen te geven, dat tegen den Paaschdag aardsche bezigheden een einde moeten nemen en rusten. Hetzelfde komt voor in het andere liedje:

Ons Heertje, ons Heertje
Ston achter de deur,
Hou treur î zoo zeer?
De hemel, de hemel wordt opengedaan,
Met een strooband, een strooband;
Zoo gaan we meê naar 't ameland;
't Ameland wordt medegedaan.
Schippertjes, over de wîken (†),
Laat joen zailtjes strîken;
Laat joen zailtjes maar in de top!
Geeft mî een beetje in de rommelpot,
Een ai of twei
Of ein zoo witte wegge;
t'Avond zullen we vrolik zîn
Lustig in de koule wîn,
Koule wîn van nessen;
Dei leggen bî vîven en zessen.
Laat mî toch neit langer staan.
Wî mouten nog een deurtje wîder gaan.

Niet alles is voor mij goed zamenhangend en duidelijk in dit liedje. Het begin ziet klaarblijkelijk op de verrijzenis van CHRISTUS. De hemel gaat met een strooband open, d. i. misschien *ligt* en *gemakkelijk*. Maar wat doet nu Ameland hierbij? Men moet, mijns bedunkens, hier niet denken aan het eiland van dien naam, maar *ameland* of *hameland* nemen in den zin van *weideland*, *groenland* (*amme*, *ham*, *am* beteekent *weide*), en de meening zal zijn, dat we met Paschen de lente te gemoet gaan: *'t ameland wordt medegedaan*, dit moet misschien zijn *'t ameland wordt opengedaan*, = de landen worden groen. *Koule wîn van nessen*, sommige kinderen zongen *van essen*, en dan de onmiddelijk daarop volgende regel, *dei leggen* enz. weet ik niet te verklaren. Mogt een der HH. Navorschers zulks kunnen, en een ander nog meer dergelijke liedjes, die

(*) Frayen is het Hoogd. *freuen.*
(†) Gegraven zijkanaal.

door kinderen tegen Paschen bij den rommelpot gezongen worden, ons ten beste willen geven, met dank zal zulks worden ontvangen door J. R. EILERS KOCH.

Mistelbloem, hagellijm, mare- of spooktakken (II. bl. 26; vgl. III. bl. 197; *Bijbl.* 1855, bl. xi). In VAN DEN BERGHS *Proeve van een Kritisch Woordenboek der Nederl. Mythologie*, bl. 160, lees ik: »De luchtige alvennatuur der maren (nachtmerries) blijkt nog in eenige trekken, waar zij niet enkel als slaapdrukkend geteekend werden. Men meent b. v., dat waar de maar op de korenhalmen of op de hop uitrust, het groen in de hop zwart wordt. Evenzoo ontstaan de *maerentakken*, die niet anders zijn dan de mistel, die vroeger bij de Galliërs geheiligde plant, waaruit de alchymisten in later tijd het *aucupium solis* trokken. Zie DE LOBEL, *Cruydtboeck*, p. 775, en WOLF (*Niederl. Sagen*) I. p. 689. In *Gelderland, Holland* en elders heet deze ziekte van het koren *hanensporen*, dat zeker tot eene of andere sage betrekking heeft, die ons thans onbekend is."

Op 't woord *mare-takken* teekent TEN KATE, in zijne tweede proeve van geregelde afleiding, achter zijne *Aenleiding*, dl. II. bl. 673, aan: »Niets was 'er heiliger bij de Oud-Gallische Druïden dan de maretakken, en de eikeboom waer op ze groeiden. Men wil, dat het zaed van dezen mosch niet voort-telen zal, 't en ware het eerst in den buik of 't gedarmte van een lijster of een ringduif eene verdouwing ontfangen hebbe; en dewijl de lijsters zeer gratig zijn op deze beziën, van welke de lijm daer ze mede gevangen worden, wordt toebereid, zo zeit PLAUTUS niet onaerdig hier op, *turdus exitium sibi cacat*."

De mistel komt ook in de Noordsche mythologie voor, als werktuig, waarvan zich de booze LOKE bediende om BALDR te dooden. Zie o. a. *Alkuna, von Dr.* G. TH. LEGIS (Leipz. 1831), S. 132, *Nordische Mythologie, von* C. E. HACHMEISTER (Hannov. 1832), S. 296, ff., die over »die sonderbaren Gebräuche beim Abschneiden am 6 des Lenzmonats und die aberglaübische Anwendung der Mistel" verwijst naar WACHTER, *Glossar.*, p. 1083. »Man glaubte," zegt hij verder, »sie befördere die Fruchtbarkeit und heile die meisten Krankheiten, besonders die Epilepsie." Zie voorts nog over BALDR, *Geschichte und System der altdeutschen religion von* WILHELM MÜLLER (Gött. 1844), S. 250 u. ff.

E. C. D. v. W.

Nederduitsche gedichten, in onderscheidene talen overgezet (II. bl. 123; vgl. III. bl. 117; *Bijbl.* 1853, bl. cxxviii; 1854, bl. iv, lxxiii; 1855, bl. cvi). Ik maak nog opmerkzaam op twee bundeltjes met in het Fransch vertaalde Nederduitsche gedichten van F. L. A. DE JAGHER. 't Eerste draagt ten titel: *Imitations de quelques fleurs de poësie Hollandaise*, en zag in 1846 te *Utrecht* bij J. DE KRUYFF het licht. Men vindt er eene welgeslaagde vertaling van VAN ALPHENS *Starrenhemel*, en voorts dichtstukken van ANTONIDES, BEETS, DEN BEER POORTEGAEL, BELLAMY, BILDERDIJK en diens gade, TEN BRINK, CAMPHUYSEN, CASTELEYN, R. FEITH, GOEREE, VAN 'S GRAVENWEERT, BENNINK JANSSONIUS, TEN KATE, KLIJN, LESTURGEON, VAN LOGCHEM, OCKERSE, VAN PELLECOM, POOT, RIETBERG, SPANDAW, TOLLENS, VONDEL, VOS, WISELIUS, WITSEN GEYSBEEK en eenige ongenoemden. Het tweede bundeltje heet: *Etudes Nationales*, en verscheen in 1850 bij C. H. SUSAN, te *'s Hage*. Daarin zijn opgenomen vertalingen van VONDEL, P. C. HOOFT, CATS, HUYGENS, ANTONIDES, POOT, W. VAN HAREN, R. FEITH, een omgewerkte *Imitation* van VAN ALPHENS straksgenoemde *Cantate*, en voorts nog stukken van LOOTS, HELMERS, BILDERDIJK, BELLAMY, WISELIUS, VAN DER HOOP JR., VAN 'S GRAVENWEERT, DA COSTA, TOLLENS, WITHUIJS, VAN LENNEP, BEETS, HASEBROEK, TEN KATE, TER HAAR, BENNINK JANSSONIUS, S. J. VAN DEN BERGH, LESTURGEON, DE GENESTET.

E. B.

Twentsche Landeweren (II. bl. 182, vgl. III. bl. 197). Nog eenige andere werken, waarin ook over *landweren* gehandeld wordt, vind ik geciteerd door GERHARD DUMBAR, in 't Ve dl. van zijn *Kerkelyk en Wereltlyk Deventer*, bl. 10, in de noot *h*. Ter plaatse aldaar beschrijft hij de *lantweeren*, die oudtijds tot dekking dier stad gediend hebben, en zegt hij, dat zulk een *lantweer* ook wel *lantweering* heette, waarop hij in voormelde noot de aanteekening laat volgen: »Dit woort heeft verscheide beteekeningen, als gezien kan worden by PAULUS MATTHIAS WEHNERUS *Pract. Observ. lit. L. in verbo Landwehr;* DAVID MEVIUS *Commentar in Jus Lubec. quaest.* 5. *n.* 31 & 32; JOH. JUSTUS WINKELMANNUS *not. Hist. Polit. Vet. Saxo-Westphal. lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 29, en JAC. SIRMUNDUS in *not. ad Caroli Calvi & successorum capitula*."

Over den tijd, waarin deze landweer rondom *Deventer* zou aangelegd zijn, laat DUMBAR zich niet beslissend uit. Hij zegt evenwel, dat hij in 't »doorsnuffelen der oude schriften al vroeg" er van »gewaegt" had gevonden. En verder had hij aangeteekend gevonden, dat zij aangelegd zoude zijn »tot meerder beveiliging van den koophandel, en tot dekking van Stats omleggende en onderhoorige landen, samt derzelver bewooners tegens de geduurige strooperien en roverien, van zommige quaetaerdige en toomelooze menschen dier tyden, inzonderheit uit Munsterlant," — waarop hij in eene noot aan den voet der bladzijde aan-

teekent: »Hier by gedenke ik wederom aen WERNERUS ROLEVINCK, die van den Westphaelschen Adel zijner tyden dus schrijft: *De situ & moribus Westphal. lib.* 3. *Cap.* 10. *Ipsis pro summa justitia est litteras diffidatorias vicinis quandoque mittere, et deinceps rata esse omnia ac honore digna quae patrant cet.* En naderhant 'er noch tot meerder bevestinge van dien byvoegt: *Haec est haereditas servorum hujus seculi, qui patria voce canunt dicentes.* Rute roven dat en is gheyn schande, dat doynt die besten van de Lande. *Deus bone, si isti sunt meliores, quid de pejoribus sentiemus? Denique rustici respondent.* Hangen, raden, koppen, steken en is gheyn sunde, were dat nit, wy en behelden niet in den munde."

E. C. D. v. W.

Schilderij van Heemskerks zeestrijd voor Gibraltar (III. bl. 99, Vr. LII; IV. bl. 83; *Bijbl.* IV. bl. civ). Het is mij mogen gelukken, het onderstaande in de officiële correspondentie van WOLLEBRANT GELEYNSZ DE JONGHE met Gouverneur-Generaal en Raden van *Indië* betrekkelijk dit schilderstuk te vinden.

Zoo schreef hij uit *Gamron* in dato 24 Marty A°. 1641. »Wegen de goude ende silvere passamenten, pluymagie, hoeden, ambregrijs, paradijsvogelen als hantschoenen & sullen daermede trachten ten Hove ofte in *Spahan*, den besten dienst volgens UEd. ordre te bevoorderen, alsmede met de schilderye van de waterslach voor *Gibraltar;* doch naer ons van een schilder (die in dienste van den Coningh eenige jaeren geweest heeft, synde een *Fransman*) hebben laeten onderrechten, sal deselve by syne Mayesteit weynich geextimeert syn. S^r^. ADRIAEN VAN OOSTENDE afcomende sullen syn gevoelen daer van hooren ende bijaldien oordeelt niet seer aengenaem wesen soude, weder naer *Batavia* senden, volgens UEd. ordre."

Het stuk werd bij de volgende missive teruggezonden..

»Soo syn wy UEd. weder teruggesendende, de groote schilderye van de zeestrijt van *Gibraltar*, door den Admirael HEEMSKERCK gedaen; alsoo den opperkoopman S^r^. ADRIAEN VAN OOSTENDE en verscheyden Mooren, niet min een schilder voor desen in dienst van den Coningh geweest, ons onderrechte, by den Coningh niet aengenaem, nochte op verde naer de waerdye (niet) geextimeert soude wesen, maer wel schoone persoonagies, vrouwspersoonen, bancquetten, feesten, als aenleydinge tot luxurie, als UE. uyt d°. ADRIAEN larger als wy in desen syn, gelieven sult te vernemen, waerom" enz. *Gamron* den 9den May A°. 1641.

Uit de resolutiën van de vergadering der XVII, is mij de naam van den maker van deze schilderij mede bekend geworden. Bij resolutie van den 14den September 1639 »wert de Camer van *Amsterdam* geauthoriseert, omme te coopen van den schilder N. VERWER, een stuck schilderye, representerende *de slagh van den Admirael* HEEMSKERCK *voor Gibraltar,*" terwijl bij die van den 24sten derzelfde maand »na resumptie van voorgaende resolutie deser vergadering wordt geresolveert; om den schilder N. VERWER, voor sijn schilderye, representerende *de slagh van den Admirael* HEEMSKERCK, sal bieden *twaelff hondert guldens* en meer niet, waervoor hy VERWER dan oock gehouden sal syn, vermits syn stuck seer ingeschooten is, 't selve wat uyt te trecken en behoorlyck te fatsoeneren."

Dit onderwerp is alzoo èn door den schilder VROOM èn door N. VERWER behandeld.

LABORANTER.

Familieverbindtenissen voor de regeringsposten in Holland (IV. bl. 31, Vr. 20, vgl. bl. 331; *Bijbl.* 1855, bl. liv, VI. bl. 312). De stukken in het tijdschrift *de Patriot*, door J. L. A. I. bedoeld, vindt men aldaar bl. 137—144 en 177—184. Zij hebben echter geene betrekking op het onderwerp, waarover deze vraag handelt, maar op het request van eenige burgers van *Rotterdam*, in 1747 aan de vroedschap van die stad aangeboden, waarbij verzocht werd, dat de stadsambten in het vervolg openlijk aan den meestbiedende zouden verkocht worden. Men zie over dat request WAGENAAR, dl. XX. bl. 129 en verv. P. L. Wz.

Franciscus Heerman en diens Gulden Annotatiën (III. bl. 159, Vr. 149; vgl. IV. bl. 121 en *Bijbl.* 1855, bl. xxxix). Bij het aldaar reeds opgegevene, kan men nog het volgende over het geslacht HEERMAN voegen. FLORIS VAN HEERMAN bevond zich in 1481 onder de 220 gevangenen, welke de Utrechtenaren maakten in eene overwinning bij *Vreeswijk* op de Hollanders, onder aanvoering van den Stadhouder JOOST VAN LALAING. Zie *Utrechtsche Volks-Almanak*, 1841, bl. 150.

C. VAN HEERMAN komt ten jare 1645, onder andere 26 Febr. 1645, in de *Staatsresolutie van Vriesland* voor als onderteekende met GHEMMENICH voor de Steden. Zie ook *Staatsresolutie* als voren 21 Febr. 1645. Waarschijnlijk komt dezelfde C. VAN HEERMAN in 1647 voor als Burgemeester van *Dockum*, volgens eene Ms. *Korte Kronijk van Dockum.*

De zevende druk der *Gulden Annotatiën* zag het licht te *Leeuwarden*, bij JAN JANSEN DE FRIES, Boekverkooper, A°. 1645; de zestiende te *Leeuwarden* bij PIETER ALLERTS VAN TONGEREN, Boekverkooper in de Poststraat, 1670. J. D. en W. E—L. L.

G. Ogier (V. bl. 271, Vr. 290; vgl. VI. bl. 51). G. OGIER was een Antwerpenaar, lid van de rederijkerskamers *de Olijftak* en *de Violier*, geen slecht dichter. Hij moet zijn eerste kluchtspel, *de Gulsigheydt* (voorkomende in *de seven Hooftsondē speelsghewys vermakelyck ende leersaem voor-gestelt*, uitgegeven te *Amsterdam* bij MICHIEL DE GROOT, 1682) in 1617 begonnen zijn te schrijven; doch had het ongeluk geene vrienden te hebben, die hem òf konden prijzen, òf hem zijn gebreken onder 't oog brengen, totdat hij lid werd van de zoo even genoemde rederijkerskamer *de Olijftak*. Daar leerde hij kennen JOAN JANSENS,

. . . . eenen Man
Seer ervaeren, die door oude
In de const niet en verkoude,
Maer was noch het Hooft daer van,

en voorts zekeren

VAN DEN BOSCH, een tweede Vrient,

die hem mede behulpzaam was in zijne kunstlievende pogingen. Van de klucht *de Gulsigheydt* (speelgehewys verthoont op de kamer vanden *Olijf-tak* den 18den October Anno 1639, binnen *Antwerpen*) zegt hij zelf:

„Onse Stadt scheen noyt versaedt
In het sien, en in het hooren:
Hondert mael, en cond' niet stooren,
Want het bleef in eenen staet.
Oft het sulckx verdient, oft niet,
Laet ick Lesers Oordeel geven:
Meer als viertigh Iaeren Leven
Is my d'Eer daervan geschiet."

Daarop laat hij volgen:

„Toch ick sie een ander Licht,
En myn Son begint te daelen:
Weirelts Eer syn Ydel straelen
Mistmen t' Eeuwelijck ghesicht."

Zijne zinspreuk was: *Liefde doet sorgen.*

Hij vervaardigde ook nog de volgende klucht- of blijspelen:

1. *Belachelyck Misverstant ofte Boere Geek, speelgewys uyt-gebeelt. Verthoont den* 18. *October* 1680. *op de camer vanden Olyf-tack binnen Antwerpen. Tot Amsterdam, by* MICHIEL DE GROOT. (z. j.)
2. *Don Ferdinand oft Spaenschen Sterrekyker, blsp. verthoont op de Saele der Vereende consten, geseyt S. Lucas Gulde, ende uyt-gewerckt door de Liefhebbers van den Olyf-tack binnen Antwerpen*, *d.* 21 *Oct.* 1714. *Antw.*, J. P. ROBYNS. (z. j.)
3. *Haat en Nyd*, *klsp. Amsterdam*, *Erven van* J. LESCAILJE *en* D. RANK, 1726.

't Portret met bijschrift, dat K. aanleiding tot de vraag gaf, staat voor *de seven Hooft-Sonden.* E. C. D. v. W.

Verwantschap tusschen Balduinus van der Aa en Pieter en Hendrik van der Aa (V. bl. 330, Vr. CCV; vgl. VI. bl. 124, 177, 245 en 280). Als toegift op 't ingezondene over 't geslacht van RANDERODE, diene 't volgende aan DE ROUCK ontleende berigt:

»In 't Sticht van *Utrecht*, (voeren) die oude Borch-Graven van MONTFORT (voorts ghekomen van die van RANDENRODE, in 't landt van *Gulick*) *eschiqueté d'argent*, & *de gueules*; haer Cadets, *eschiqueté d'argent* & *de sable*, in plaets van *eschiqueté d'or* & *de gueules*, voor die van RANDENRODE."

Dat het geslacht VAN DER AA, hetwelk 't wapen met een *maarl* brak, mede door een' jonger' zoon uit hetzelfde huis gesproten was, zal wel geen nader bewijs behoeven. M°.

Theodore Baron de Neuhoff (V. bl. 331, Vr. CCXVIII; vgl. VI. bl. 152, 177, 281). Dat V. NEUHOFF in 1756 stierf, vind ik nader bevestigd door JAMES BOSWELL, *Esq.*, schrijver van *An Account of Corsica* enz. *Glasgow* 1768, die, bl. 108, het door DE GERMANES medegedeelde grafschrift volgenderwijze opgeeft:

Near this place, is interred
THEODORE, King of Corsica;
Who died in this parish. Dec. 11,
1756.
Immediately after leaving
The King's bench prisons,
By the benefit of the act of insolvency:
In consequence of which,
He registered his kingdom of Corsica
For the use of his creditors.

Dadelijk hierop laat hij volgen:

The grave, great teacher, to a level brings,
Heroes, and beggars, galley-slaves, and kings;
But THEODORE, this moral learnd, e'er dead;
Fate pour'd its lesson on his living head,
Bestow'd a kingdom, and deny'd him bread.

't Zal aan eene drukfout zijn te wijten, dat in de *Histoire des Révolutions de Corse* 1746 voor 1756 gevonden wordt. M°.

[C. W. B. verwijst nog naar *l'Univers, Hist. de la Corse*, par C. DE FRIESS-COLONNA, Paris 1847, p. 103—124.]

Het slot Moyland bij Calcar (V. bl. 344, Vr. 381; vgl. VI. bl. 157, 283). Over de vroegere en latere bezitters van dit slot, raadplege men nog V. SPAEN, *Hist. der Heeren van Amstel* enz. bl. 83 e. v., waaruit blijkt, dat het door die van HAGEDOORN aan die van AMSTEL gekomen is, en van dezen aan die van GRAESDORP, ZULLENHART, WILLICH, WICKEDE, BRONCKHORST enz. M°.

Van der Stel (VI. bl. 3, Vr. 6; vgl. bl. 158 en 283). In *Het ontroerd Holland, of kort verhaal van de voornaamste onlusten, oproeren en oneenigheden, die in de Vereenigde Nederlanden, in vorige tijden, en allerbijzonderst in deze laatste jaren* (1748) *zijn voorgevallen, enz. Te Harderwijk bij* WILLEM BRINKINK, kan men bl. 192—217 van het 1e deel, een tamelijk uitgebreid en (zoo aldaar gezegd wordt) onpartijdig verhaal vinden van al het voorge-

vallene met de Gouverneurs van de Kaap, SIMON VAN DER STEL en diens zoon WILLEM ADRIAAN, niet alleen, maar ook van dat van anderen, mede daar in betrokken, als: FRANÇOIS VAN DER STEL, SAMUEL ELZEVIER, JOHANNES STARRENBURG en den Predikant KALDEN, ter eener en van dat der vrijburgers, van welke eenige genoemd worden, ter andere zijde. Men vindt er ook, op bl. 197—200, den korten inhoud van de 38 artikelen van het klaagschrift der vrijburgers aan H. H. Bewindhebberen der O. I. Compagnie, en op bl. 213 een puntdichtje van OVERBEKE. Op bl. 214—217 staan eenige »vaerzen van de Heer DE MARRE," op bovenstaand verhaal toepasselijk, echter voor het grootste gedeelte ten voordeele van den Gouverneur.

In *Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige staat van Afrika, te Amst. bij* ISAAK TIRION, 1763, vindt men, bl. 701—713, ook nog het een en ander aangaande VAN DER STEL, vader en zoon. S. v. W.

Van der Stel. De eerste VAN DER STEL, door mij in dienst der O. I. Compagnie aangetroffen, was ADRIAEN, geboren te *Dordrecht*, die in 1623 met het jagt *de Haze*, voor Onder-Adsistent en kuiper à *f* 10 per maand in *Indië* kwam. Hij werd bevorderd tot Adsistent, den 28sten Maart 1624 à *f* 18 per maand. Van hem zijn vele levensbijzonderheden bekend. LABORANTER.

J. Stampioen (VI. bl. 32, Vr. 35; vgl. bl. 188, 285). Bij hetgeen reeds omtrent den wiskundige JOHAN STAMPIOEN DE JONGHE is medegedeeld, kan nog gevoegd worden, dat hij de eerste leermeester is geweest van onzen beroemden landgenoot CHRISTIAAN HUYGENS (zie COLLOT D'ESCURY, *Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen*, dl. VI. st. 1, bl. 100). Ditzelfde zegt ook M. LEMANS, in eene levensbeschrijving van CHRISTIAAN HUYGENS, in eene redevoering, in 1820 uitgesproken in het Letterkundig Genootschap: *Tot Nut en Beschaving.*

Zijn vader JAN JANSZ. STAMPIOEN, mede een bekwaam wiskundige, werd in het jaar 1624 aangesteld tot IJkmeester binnen de stad *Rotterdam*, maar kweet zich zoo bijster slecht van deze zijne betrekking, dat hij op hoog bevel werd gevangen genomen, en blijkens eene voor mij liggende sententie, den 28sten Julij 1660, »met rype delibiratie van Rade deur gesien ende overwogen hebbende alle 't geene ter materie dienende is, doende recht in den naam ende van wegen de Hooge Overigheyt ende Graeffelyckheyt van *Hollandt*, *Zeelandt* ende *Vrieslandt*, den voornoemden JAN JANSZ. STAMPIOEN verklaert heeft, ende verklaert hem midts desen vervallen te zyn van syne bedieninge als Yckmeester, ende condemneert hem voor amende te betalen in handen van den Rentmeester van de Exploicten de somme van duysent ponden, te veertich grooten 't pont, mitsgaders in de kosten ende misen van Justitie, tot taxatie en moderatie vanden voorsz. Hove." A. D. S.

Onbekende wapens (VI. bl. 43, Vr. 51; vgl. bl. 190). De geslachten, uit HEUSDEN gesproten, voerden alle een rad in hun wapen. Dit was bij HEUSDEN, keel op goud; BUSERING, goud op sinopel; CRAAIESTEIN, zilver op sabel; ELSHOUT, sabel op goud; HEEDICHUIZEN, goud op azuur; HEESBEEN, goud op keel; ROOSENDAEL, sabel op zilver: SLUYSE, zilver op keel; SPIERINCK, goud op sabel; DRONGELEN, zilver op azuur: HEESWYCK, parti de sable et d'or à deux roues à six rais de gueules, posées en pal et brochantes sur le tout.

Het wapen van WIJCK, dat ook uit HEUSDEN gesproten is, ontbreekt mij. Kan M°. het opgeven? Q. X. Z.

Onbekende wapens. De reden, waarom ik navraag deed naar deze geslachtwapens, was, dat ik wenschte te weten, of ze alle juist waren geblasonneerd en gevoerd werden door de geslachten, wier namen ik hier laat volgen:

Onder N°. 1 stond: DE GRAAF; N°. 2 VAN HEEL; N°. 3 SANDICK; N°. 4 VAN DER STRIK; N°. 5 DISPONTEIN; N°. 6 KUIJPER; N°. 7 CATTENBURGH; N°. 8 TEN WATER; N°. 9 NIEUWLAND; N°. 10 FEIJTSMA; N°. 11 VAN DRIEL; N°. 12 DES RAMEAUX; N°. 13 MECKMA; N°. 14 STRIETHORST.

Door het op deze vraag ingezonden antwoord van W. D. R. (*) vervalt N°. 7. Een geslacht BAERDWIJK (†) is mij onbekend; of wordt hier misschien de heerlijkheid van dien naam bedoeld? ELSHOUT (†), jonger zoon uit den huize van HEUSDEN, voerde, volgens VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*, het stamwapen gewijzigd, volgens het *Nobiliaire des Pays-Bas*, van sinopel, met een' leeuw van zilver, en volgens het *Suppl. aux Troph. de Brabant*, van sinopel, met een' leeuw van zilver, gekroond van goud, getongd en geklaauwd van keel, hebbende op de borst het rad van *Heusden.* Zie ook DE ROUCK, *Herauld*, bl. 333: »*In de familie van* HEUSDEN, *voeren die van* ELSHOUDT, *d'or, à la roue de sable.*"

AMERONGEN (†) voert op een veld van zilver, een molenrad van keel. Zie FERWERDA, *Wapenboek.*

N°. 10 en 13 zijn mij nader bekend geworden, door vergelijking met de wapens, voorkomende in het *Stamboek van den Frieschen Adel.*

QUEECKEL (*) voert drie gekroonde vogeltjes met afgeknotte pooten; het zijn echter geene *cannettes.* — Door mij is verzuimd op te

---

(*) Vgl. *Nav.* VI. bl. 191.
(†) Vgl. *Nav.* VI. bl. 190.

geven, dat in het wapen N°. 11 de visschen en vogels naar de linkerzijde van het schild gekeerd zijn.

't Is mogelijk, dat de vermaagschapping met de geslachten DOIJS, BURMANIA, BROECKHUIJSEN, enz. eenige verandering van het wapen der familie VAN WAGENINGEN (†) heeft ten gevolge gehad; 't is mij echter onbekend; trouwens, ik moet ronduit verklaren, dat mij van laatstgenoemde familie nergens iets is voorgekomen. De naam wordt echter aangetroffen in *Friesland*, ook te *Dordrecht* komt hij, zoo ik wel heb, voor onder den deftigen burgerstand. M°.

[M. A. V. D. K. bevestigt ons dat N°. 1 het geslachtwapen van DE GRAEF is, en merkt op, ten aanzien van N°. 11, dat het gevoerd werd door AGNETA, dochter van JOHAN VAN DRIEL CLAASZ., Schepen der stad *Rotterdam*. 't Is zamengesteld uit de wapens van KORPERSHOEK en QUECKELS, zie BALEN, *Dordrecht*, f°. 1156.]

De Rat (VI. bl. 44, Vr. 55; vgl. bl. 208). Uit hetgeen in de aangehaalde vraag en de daarop gegevene antwoorden omtrent de ratten wordt gezegd, valt af te leiden, dat zij, die het met LA FONTAINE, 1ste boek, 9de fabel, eens zijn, dat namelijk ESOPUS in de fabel, bezongen door HORATIUS, 2de boek, satire 6, vs. 80 en volgende, grond- en huisratten op het oog hadden, ten eenenmale dwalen.

»De waterrat is in de vorige eeuw uit *Indië* naar *Europa* overgebragt." Dit zegt ***. C. MEETH zegt: »de Rat is niet naar ons werelddeel overgebragt, dan tegen het einde der middeleeuwen, dat is op den tijd van de eerste reize van *Europa* naar *Amerika*."

Steller dezes neemt dit aan, maar daarom hoopt hij, dat de genoemde Heeren wel de beleefdheid zullen willen hebben de volgende bedenking op te lossen.

Te *Biervliet* werd door DAVID VAN BOURGONDIË, Bisschop van *Utrecht*, op den 9den Mei 1461, de stichting toegelaten van het vrouwenklooster van *Emmaus*. Den 17den November 1481 verlieten de zusters het gesticht en vestigden zich in een bedehuis, genaamd *Terstove*, in de parochie van *Moerkerke*, bij *Brugge*, van waar zij drie jaren later het klooster van *Sarepten* binnen de stad gingen betrekken.

Wij vinden de redenen van het verlaten van *Biervliet* aldus opgegeven bij MIROEUS, dl. IV. p. 439.

»Post modum propter continuas inundationes vicini maris, variaque inde exorta pericula, *nec-non propter infestationes glirium marinorum Biervlitanum Caenobium deserere coactae migrarunt* in locum dictum ter Stove," enz.

Tot heden heeft men door *infestationes glirium marinorum* altijd verstaan *verwoestingen door de waterratten*, en zoo verstond het ook Keizer MAXIMILIAAN, toen hij de vergunning aan de Biervlietsche nonnen om het klooster van Sarepten te betrekken, bevestigde.

Heeft men *Glis marinus* goed vertaald met waterrat; of moet men daarvoor een ander beest nemen?

[Wij hopen, dat de Heeren die den intogt der ratten in *Europa* in zoo laten tijd stellen, hunne beleefdheid ook tot ons zullen uitstrekken en ons zeggen welk dier door het Angelsaksische *rät* en het oud-Hoogduitsche *rato* wordt bedoeld. Zeker geen muis, want dit dier wordt in de beide genoemde talen *mûs* geheeten.]

(†) Vgl. *Nav*. VI. bl. 190.

ANTWOORDEN.

Arbele (VI. bl. 117, Vr. 179). HOOFT was in September 1624 weduwenaar geworden. Geen jaar later echter of wij vinden weder minnedichten van zijne hand. Een daarvan is dat wat wij in de uitgave van BILDERDIJK dl. 2. bl. 44, vinden: *Roozemondt als mij zich melde* enz. De eerste regel evenwel luidde oorspronkelijk: *Als Arbele mij zich melde*. Het stukje is van 24 September 1625. Nog ten minste negen zangen en sonnetten, leverde die maand September op, waarschijnlijk alle tot hetzelfde meisje gerigt. Dit was SUSANNA VAN BAERLE. Zij behoorde tot eene deftige Amsterdamsche familie en woonde daar op de Keizersgracht (*Nav*. VI. bl. 37). HOOFT, die veel van letterverzettingen en dergelijke aardigheden hield, noemde haar ARBELE, wat niets anders is dan eene omzetting van BAERLE. Reeds vroeger echter had HUYGHENS op SUSANNA V. B. het oog geslagen, zoo als blijkt uit zijn gedicht van 1623 *Susanne un jour*, *Amst*. 1644, 12°. p. 298. Hij verkreeg zijnen wensch, en hun huwelijk werd te *Amsterdam* gesloten 27 Februarij 1627. Een bruiloftsvers en nog een gedicht van SUSANNA op haar huwelijk zijn onder HOOFTS uitgegevene gedichten te vinden. SUSANNA V. B. overleed in 1639.

BESTUURDEREN VAN DE NAVORSCHER.

Arbele is SUZANNA VAN BAERLE, de echtgenoote van CONSTANTIJN HUYGENS, door HOOFT met letterverzetting zoo genoemd. Oorspronkelijk luidde het opschrift dezer verzen:

Op het gedicht van Clorinde.

naam, waarmede de dichteres moeijelijker te herkennen ware geweest. Het eerste en tweede couplet luiden daar, geheel verschillend van de latere uitgave:

O, dochter van JUPPIJN (*), door geregelt queelen,
Den juichenden Parnas zijn scheemrende prieelen
Doet drillen op uw maet met hun bewoghe blaên;
Mijn bede is geenssins, dat van u werd aengeheven,
Om mijn toereënde stem gepasten toon te geven;
Ik roep ditmael uw keel niet, maer uw ooren aen.

(*) CALLIOPE.

CLORINDE zingt. Zij zoud' uw helderheit verduijstren;
Werp wegh de boeken. Vlij de zinnen neêr tot luijstren
Van haer leer rijmers swier en der geluijden tucht,
En heur haer naer als ik, al is, enz.

Ook vervolgens zijn ettelijke regels gewijzigd, en de beide laatste coupletten weder geheel:

Maer heeft mij PHOEBUS in? Ik raes; de zeven ringen
Van 't blaeuw gewelf hun draej doen op CLORINDES zingen,
Nae tuighenisse van mijn veerververvoert gezicht,
Haer stemme noodt ter rey de groote personaedjen
Die daer, enz.
En maekt al 't hemelsch heir zijn gulde voeten licht.

Ghy dichtren hailigh, die deedt door uw wonderwerken
Mijn geest aenwassen, uit zijn yver, deese vlerken,
Ach, wissel nemmermeer zijn veedren weêr aen loot;
Opdat mij niet en tref de swaerste last van allen,
En hoe jck hooghersteegh, mij laegher stae te vallen,
Noch viel ick liever, waer 't maer in CLORINDES schoot.

Joh. Ulaeus (VI. bl. 138, Vr. 219). Van denzelfden dichter is mij nog, hoewel alleen bij naam, bekend: *Salomons Spreuken en Prediker, in dichtmaat*, Amst. 1736. Of zijn naam een verdichte naam is weet ik niet, hoewel er niets is, wat het mij onderstellen doet: ULAEUS kan eene Grieksche benaming voor KRUL zijn.

CONSTANTER.

J. W. Uberfeld (VI. bl. 138, Vr. 220). Uit de *Bijdragen tot de Gesch. der Evang.-Luth. Kerk in de Nederlanden*, Vde St. bl. 56, teeken ik het volgende aan, dat J. C. K. tot antwoord kan dienen. Er wordt daar gesproken over J. G. GICHTEL (niet GICHEL) en verwezen naar diens *Lebenslauf*, bl. 96, 382, verder naar YPEIJ, *Kerk. Gesch. der XVIIIde eeuw*, bl. 322 en *Merg der Akad. en andere Verhand.* dl. VIII. bl. 182—323, 440, 566 enz. »GICHTEL" heet het verder »geb. te *Regensburg* 1638 en gest. te *Amsterdam* 1710, is advocaat te *Spiers* geweest, en heeft, nadat hij in 1664 zich bekend gemaakt had als iemand, die openbaringen ontving, zich eenigen tijd bij den predikant BRECKLING te *Zwolle* opgehouden. Wegens de verdediging van dezen tegen het Amsterdamsche consistorie moest hij een schandelijke schavotstraf ondergaan en werd uit *Overijssel* verbannen. Daarna woonde hij te *Amsterdam*, verviel tot volslagen dweeperij, en had vele aanhangers, onder deze ook JOHAN WILHELM UBERFELD uit *Westfalen*, in 1684 te *Leyden* gekomen en in 1732 overleden, den uitgever van GICHTEL's en BÖHMER's werken. Beiden droegen in *Duitschland* den naam van Engelbroeders en spraken veel van MELCHIZEDEK's priesterdom, als nog bestaande in de kracht van een magisch geloof, waardoor ieder Christen de zonde van andere menschen, ja van de geheele wereld voor zijne rekening kon nemen en verzoenen. Deze en andere ongerijmdheden als over het engelen leven op aarde vonden bij velen ingang!"

CONSTANTER.

Michiel Andriesz. Predikant (VI. bl. 159, Vr. 224). Tot nu toe heb ik geene levensbijzonderheden van dezen predikant kunnen vinden, doch, naar ik vermoed, had hij in *Leyden* zijne vaste woonplaats niet. Waarschijnlijk is hij dezelfde geweest, die in 1581 over *Leyden* naar *Middelburg* reisde, om COOLHAAS te bewegen op de algemeene Synode aldaar te verschijnen.

H. C. R.

Levensberigt van Mr. W. Bilderdijk (VI. bl. 159, Vr. 225). De schrijver hiervan is, naar men mij in der tijd te *Rotterdam* heeft verzekerd, de Heer H. MARONIER aldaar, als letterkundige en dichter niet ongunstig bekend. Zijne bekendheid met den uitgever biedt hiertoe een' voldoenden grond aan.

TRAJ.-MOS.

[Hetzelfde deelen J. H. P. en J. C. K. mede.]

Reis van N. de Graef (VI. bl. 159, Vr. 226). De bedoelde reize getiteld: *Reijsen na de vier gedeeltens des werelds. Hierbij is gevoegt: d' Oost-Indise spiegel, zijnde beschrijving van geheel O. Indiën*, enz. *Hoorn* 1701, *in* 4°. *met pl. en kaart*, is à *f* 4,75 verkrijgbaar bij den Boekhandelaar FREDERIK MULLER, te *Amsterdam*.

J. L. A. I.

[LABORANTER verwijst den vrager tot *Nav.* V. bl. 266].

Liedjes op van Speijk en het gebeurde in 1830 (VI. bl. 159, Vr. 227). Ten tijde dat VAN SPEIJK zijn leven voor het Vaderland opofferde, zijn een aantal liedjes en gedichten, zoo gedrukt als geschreven, in het licht gekomen.

Steller dezes was bezitter van eenige daarvan, maar heeft die aan den Heer TJAARD VAN DER WALLE SYBOUTS te *Amsterdam*, overleden den 24sten Jan. 1847, op diens verzoek afgestaan, uithoofde deze zeer vele bezat en voornemens was die verzameling, zoo verre mogelijk, te completeren.

Ofschoon het niet bekend is, dat zulks ten uitvoer is gebragt, wordt (zulks aangenomen) gevraagd: waar die verzameling is gebleven? daar het mij niet heeft mogen gelukken zulks na het overlijden van den mij verwanten bezitter te ontwaren.

Het zou, mijns inziens, niet onbelangrijk zijn zulks na te vorschen.

H. J. W.

Liedjes op van Speijk en het gebeurde in 1830. In mijn bezit is een boekdeel in gr. 8°. waarin, nevens andere stukken, ook een aantal gelegenheidsstukjes uit de jaren 1830—1833 zijn te zamen gebonden. Er bevinden zich daaronder zeer zeldzame, die men thans te vergeefs zoude zoeken. De titels volgen:

Herinnering en bemoediging, door P. H. GALLÉ, *Kampen* 1831, 24 blz.

J. MOULIN, *Op de uitgetrokken schutterij*. 1830, 4 blz.

H. WEYTINGH, *Elegiae duae. Amstel*, 1831, 16 blz.

Bijdragen tot het eerste Jaarfeest van den Heldendood van J. C. J. VAN SPEIJK. Te *Kampen*, K. VAN HULST, 33 blz. Inhoud:

Heldenlied op VAN SPEIJK, naar het Hoogd. door R. VAN WIJK JZ.

Ter verjaring des Heldendoods van J. C. J. VAN SPEIJK, door Mr. J. WESTENBERG.

Phantasia bij de feestviering der daad van VAN SPEIJK, door P. P. ROORDA VAN EIJSINGA, (7 blz. driesylbige verzen).

J. C. J. VAN SPEIJK, door P. H. GALLÉ.

De Heldendood van J. C. J. VAN SPEIJK, door P. P. ROORDA VAN EIJSINGA. 1831, 4 blz,

Het Kasteel van Antwerpen, door P. P. ROORDA VAN EIJSINGA, *Kampen* 1833, 48 bl.

J. M.

Liedjes op van Speijk enz. De Heer HENRY kan daarvan eenige vinden in: *Verzameling van eenige losse stukjes, betrekkelijk den tegenwoordigen toestand van ons Vaderland in poëzij en proza.* Te *Amst.* bij H. MOOLENIJZER 1831, in gr. 8°. met pl.

J. C. K.

Liedjes op van Speijk en het gebeurde in 1830. Eene buitengewone rijke en nagenoeg volledige verzameling van alle destijds uitgekomene boeken en vlugschriften in 1650 grootere en kleinere banden werd bijeengebragt door Mr. C. P. L. ROBIDÉ VAN DER AA. Hij gaf in 1840 daarvan eene opgave in de *Vriend des Vaderl.* XII Dl. 9 en 10, XIII Dl. 1—3, 5, 8 en 10, XIV Dl. 10, maar vermeerderde later zijne verzameling met onderscheiden nommers. Ze is in haar geheel verkocht, 10—21 Febr. 1851, bij den Boekverkooper NIJHOFF te *Arnhem*. Waar ze gebleven is, weet ik niet.

CONSTANTER.

[MARS zond ons een afschrift van het lied van CH. DURAND, *l'Escaut rapide* etc., dat hij wel waardig acht nog eens overgedrukt te worden, ofschoon hij ondeugend genoeg is om te gelooven, dat het den schrijver, toen ter tijd redacteur van het *Journal de la Haye*, meer uit den maag dan uit het hart gevloeid is. Wij meenen evenwel dat, mogen wij al omtrent het eene of andere bijzonder merkwaardige stuk van den regel, dien wij bl. 159 stelden, afwijken, wij het omtrent dit gedicht, dat nog zeer bekend is, niet moeten doen.]

Willem Eggert (VI. bl. 159, Vr. 228). In mijne sfragistische verzameling bevindt zich een origineel zegel van WILLEM EGGERT, in groen was, waarop zijn wapen in een' schuinschen stand voorkomt, zijnde een veld met drie *crampons*, twee en een (even als dat van DEN BOETZELAER), zonder aanduiding van kleuren, gedekt met een helm à $\frac{3}{4}$ met helmdek, en tot cimier eene vlugt, aan beide zijden beladen met drie *crampons*. Het omschrift is S. WILHELMI EGG.... DNI DE PURMEREND. Het is dus waarschijnlijk door hem gevoerd na de bouwing van het kasteel; terwijl de beteekenis van het wapen moeijelijk te gissen valt, als alleen dat de *crampons* of ijzeren haken met punten, die men bezigde bij het beklimmen van sterkten, om in den muur te drijven en de ladders daaraan vast te haken, welligt zinspelen op de sterkte van het kasteel.

RETHAAN MACARÉ.

[Volgens W. DE R. en L. D. R. is in het wapen van WILLEM EGGAERT het veld van sabel, de crampons van zilver of ijzer, 2 en 1. — JACOBUS en W. P. S. zich beroepende op G. VAN SANDWIJK, *Beschr. van Purmerende*, bl. 16, zien de laatste voor vleeschhouwershaken aan, en willen daarin het bewijs vinden, dat WILLEM EGGERT van slagtersfamilie was. Een ander wapen wordt in het volgende antwoord opgegeven.]

Willem Eggert. Zijn wapen bevindt zich uitgehouwen in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, nabij zijne grafstede, in de naar hem genoemde kapel, nevens een opschrift, te zijner gedachtenis als medestichter en weldoener dier kerk geplaatst. Zie WAGENAARS *Amsterdam*, dl. II. bl. 108, 109, en de *Reformatie van Amsterdam*, door LE LONG, bl. 295—297, beide van eene afbeelding vergezeld, volgens welke het schild is verdeeld in 4 kwartieren. 1. Drie vogels van sabel, 2 en 1, op zilver; 2. Waterland, zwaan van zilver op azuur; 3. Purmerende, 3 weerhaken van zilver op sabel en 4. zilveren fasce op sinopel; de schildhouders schijnen mij beeren te zijn, en zoodanig dier strekt ook tot helmteeken.

C. W. BRUINVIS.

[Ook D. T. verwijst naar WAGENAAR, en E. B. naar COMMELIN.]

Ter Haar (VI. bl. 159, Vr. 229). Er bestaat, zoo verre mij bekend is, geene andere overlevering of getuigenis omtrent de stichting van dit kasteel, dan die, welke de vrager zelf reeds heeft opgegeven, dat het namelijk in 1162 door GODSCHALK VAN WOERDEN zou gesticht zijn. In het *Kort overzigt over de oude versterkingen en kasteelen in ons land*, door F. N. M. EYCK VAN ZUYLICHEM, kan QUAERENDO een' platten grond en eene opstand-teekening van dit kasteel vinden.

CONSTANTER.

Joannes Falckenberg (VI. bl. 159, Vr. 230). Ik weet niet, of 's mans werken afzonderlijk zijn uitgegeven, en kan alleen berigten, dat drie *Tractaten* van zijne hand over de negen stellingen van JOHANNES PARVUS achter het 3de deel van GERSONS *Werken*, Antw. 1706, zijn opgenomen. Hij moet nog geschreven hebben eene scherpe beschuldiging tegen JAGELLO, Hertog van *Litthauwen* en Koning van *Polen*, en eenige niet minder scherpe geschriften tegen LEONARD DATI, Generaal der Dominicanen.

CONSTANTER.

Balthazar Moucheron enz. (VI. bl. 159, Vr. 231). BALTHAZAR DE MOUCHERON, die zich in 1594 met eenige anderen vereenigde om een' weg naar *Oost-Indië* langs het noorden te zoeken, was uit een adellijk Fransch geslacht in *Normandië* gesproten. Zijn grootvader, JEAN DE MOUCHERON, was Heer van *Boulay*, *Moucheron*, *Corbu* en *Liniere*, gehuwd met MARGUERITE DE CONONOS. Deze had twee zoons, van welke PIERRE DE MOUCHERON, geboren in 1508, zich te *Middelburg* in 1534 nederzette, doch later naar *Antwerpen* vertrok; hij was gehuwd met ISABEAU DE GERBIER, en had met haar 17 kinderen, onder deze was BALTHAZAR de zesde, of volgens anderen, de achtste zoon, hij trad te *Antwerpen* in den echt met eene adellijke Jonkvrouw, JACQUELINE DRURINCHENT DE LA CROIX, en na haar afsterven, op den 2den Julij 1591, met ELISABETH SPEIJAERT VAN CROMVLIET TOT WESTMAAR, dochter van MARTEN BARWOUTS SPEIJAERT en van MARIA VAN CROMVLIET.

Op koophandel en zeevaart schijnt hij zich vroegtijdig te hebben toegelegd. DE GROOT, in zijne *Nederlandsche Historiën*, vermeldt, dat hij zich in 1598 van het *Prinseneiland* op de kust van *Afrika* meester maakte, waarvan hij de Spanjaarden en Portugezen, met behulp der inlandsche bevolking, die hij door zijne schranderheid en gulheid in zijn belang had weten te winnen, verdreef; niet lang daarna moest hij echter deze bezitting, wegens de gestadige muiterij der inwoners verlaten.

Het blijkt daaruit, dat hij zelf zeereizen heeft medegemaakt en bestuurd, anders schijnt hij zich meer op de reederij van schepen te hebben toegelegd. In de beschrijving van de eerste reis in 1594, onder WILLEM BARENTSZ, waarbij men trachtte een' weg te vinden om den noord naar het oosten, wordt hij alleen als ontwerper van dit grootsche onderzoek, dat in de laatste jaren met zoo veel volharding is doorgezet, genoemd; aan de tweede reis schijnt hij mede als reeder deel te hebben genomen, doch die proeven na de bekende overwintering op *Nova Zembla*, van WILLEM BARENTSZ en JACOB VAN HEEMSKERK, mislukt zijnde, was hij mede een der eersten in *Zeeland*, die in 1598 langs het zuiden de oost zochten te bereiken, waartoe door hem onder andere twee schepen, *de Leeuw* en *de Leeuwin*, werden uitgerust, onder bevel van CORNELIS HOUTMAN, die te *Achem*, op *Sumatra*, verraderlijk op last van den Koning werd vermoord. Bij den togt onder JORIS VAN SPILBERGEN, met drie schepen, *de Ram*, *het Schaap* en *het Lam*, in 1601 ondernomen, was DE MOUCHERON een der groote belanghebbenden; het journaal dezer reis, deel makende van het bekende werk: *Begin ende voortgang van de vereenigde Nederlandsche geoctroyeerde O. I. Compagnie*, geeft daarvan menig bewijs; ook komt op eene van de daarbij gevoegde platen het wapen van BALTHAZAR DE MOUCHERON voor, zijnde *écartelé*, het eerste en vierde van zilver, omgeven door eene *orle dentelée* van sabel, beladen met eene in 't midden doorgesneden lelie van azuur, met eene liggende halve maan van keel, tusschen de twee stukken van de lelie, het tweede en derde mede van zilver, beladen met een *chevron*, vergezeld met drie tulpen, waarvan de kleuren niet zijn te onderkennen.

Dat wapen schijnt geëcarteleerd te zijn met een moeders wapen of met dat van de heerlijkheid van *Corbu*, welke hem ten deel schijnt te zijn gevallen; het eenvoudige wapen van DE MOUCHERON, de lelie (doch zonder de halve maan), is in de *Wapenkaart* van SMALLEGANGE opgenomen. Het geslacht schijnt in *Frankrijk* nog te bestaan, althans vindt men het vermeld in het *Armorial Universel* van JOUFFROY D'ECHAVANNES, waar hetzelfde wapen wordt opgegeven, doch zonder *orle* en zonder halve maan.

Bij de oprigting van de O. I. Compagnie in 1602, werd hij benoemd bij de jongste van de twaalf eerste bewindhebbers ter kamer *Zeeland*.

Hij was eigenaar van en bewoonde te *Middelburg* het huis in de lange Noordstraat, thans wijk L, N°. 131, dat in volgende jaren is aangekocht en ook tot woning gediend heeft van den Ridder JACOB CATS. Op de bovenvoorkamer van dat huis stond het wapen van DE MOUCHERON, nog weinig jaren geleden, in de balken uitgehouwen.

In zijn eerste huwelijk heeft hij vijf, en in zijn tweede huwelijk zeven kinderen verwekt.

In *Nederland* schijnt de naam van DE MOUCHERON uitgestorven, doch zijne menigvuldige afstammelingen zijn nog aldaar onder de eerste geslachten, en in *Engeland* onder den hoogsten adel verspreid.

Van JAN JANSEN CAREL en DIRRICK VAN OS, medestanders voor de eerste ondernemingen van BALTHAZAR DE MOUCHERON, is mij met geene zekerheid iets bekend.

RETHAAN MACARÉ.

[C. KRAMM en D. F. deelden ons mede, wat zij gevonden hebben omtrent de voor BALTHAZAR MONCHERON en zijne compagnons ondernomene reis van WILLEM BARENTSZ, de eerste in *Kort verhaal* dier reize, *getogen uit het Journael van* GERRIT DE KEER; de andere bij SCHELTEMA, PETER DE GROOTE *te Zaandam*. — LABORANTER verwacht, dat de vrager niet vergeefs zal raadplegen VALENTIJN, *O. en N. Oost-Indië* en de artt. van DODT VAN FLENSBURG *in de verhand. en berigt. omtrent het zeewezen* 1844—1848. Omtrent de beide anderen, in de vraag genoemd, heeft geen onzer medewerkers iets medegedeeld. Voor DIRCK VAN OS kunnen wij den vrager verwijzen naar J. BOUMAN, *Geschied. der bedijking van den Beemster*, waarvan onlangs de eerste aflevering is uitgekomen, en waar hij behalve belangrijke bijzonderheden omtrent DIRCK VAN OS OO een fraai portret van hem vinden zal.]

Oorsprong van den naam Rengerskerke (VI. bl. 159, Vr. 233). Dit ambacht, bij *Zierikzee* gelegen, werd, zoo als M°. weten zal, door de zee verzwolgen, terwijl er geen spoor meer van, zelfs in de herinnering van het volk, overig is.

In het handschrift der Utrechtsche kerk (zie *Tegenw. Staat van Zeeland*, dl. II. bl. 378), wordt het *Reinierskerk* genoemd, en zoo deze naam juist is, zal hij wel afgeleid zijn van zekeren REINIER, den stichter der kerk, even als *'s Heer Arendskerke*, *Wissekerke*, *Meliskerke*, enz.

Het wapen, bij SMALLEGANGE te vinden, is gedeeld: van boven twee baren van zilver, op een veld van sabel en van onderen een *rennend* paard van sabel op zilver. Of dit paard nu in verband staat met de vermaarde paardenmarkt, die, volgens BOXHORN, vroeger in dit dorp gehouden werd, of wel met den naam *Rengers*, *Rennerskerke*, durf ik niet beslissen.

Een geslacht van dien naam heb ik nooit aangetroffen, ook niet onder de mindere standen in *Schouwen* of *Duiveland*, en het wordt ook niet vermeld bij SMALLEGANGE of onder de vele Zeeuwsche familien, waarvan de wapens in de kerken van *Zeeland* hebben gehangen, en die Jonkheer RETHAAN MACARÉ in de *Kronijk van het Hist. Genootschap* mededeelde. φ^2—φ.

Oorsprong van den naam Rengerskerke. *Rengerskerke* heeft den naam ongetwijfeld naar den bedijker of eigenaar van deze *erke*, *acre*, *ager* of *erf* (bezitting), REINIER. Over deze beteekenis van *kerke* in eigennamen van plaatsen, waar zij niet *ecclesia* is, zie men AB UTRECHT DRESSELHUIS, *Verh. over oud Zeeland* (Middelb. 1836), bl. 60—62.

Een geslacht RENGERSKERKE heeft, zoover ik weet, niet bestaan; en wat het wapen der thans hoogst onbeduidende heerlijkheid aangaat, het is een gecoupeerd schild, van boven van sabel, met twee golvende fascen van zilver; de benedenhelft, een loopend paard (misschien zinspelende op den naam REINIER of RENIER, *renner*), van sabel op een veld van zilver. v. O.

[In het eerste deel der zamenstelling *Rengerskerke* is blijkbaar een eigennaam Maar *Renger* is zoowel een eigennaam als *Reinier*. In onze Friesche gewesten hebben wij dien in de 15e eeuw wel aangetroffen. Of hij nog in gebruik is weten wij niet. De daarvan afgeleide familienaam *Rengers* wordt nog door een aanzienlijk geslacht in *Groningen* en *Friesland* gedragen. De oorspronkelijke vorm is Gothisch *Ragangêr*, Oud-Hoogd. *Regingêr*. In welk handschrift der Utrechtsche kerk *Rengerskerke* als *Reinierskerke* voorkomt is ons onbekend. De oude *Catalogus bonorum eccles. Traject.* kan het niet zijn. Is het hs. oud en goed (maar in dat geval heeft de schrijver van de *Teg. Staat* verkeerd gelezen en moet er *Reinerskerke* gestaan hebben), dan is het mogelijk, dat de tegenwoordige naam uit *Reinerskerke* verbasterd is; het komt ons echter wat vreemd voor. Hoe groote en schijnbaar zonderlinge veranderingen vele eigennamen ook hebben ondergaan, van eene dergelijke als van REINIER in RENGER, weten wij geen voorbeeld. — De verklaring van het tweede deel van den naam, door v. O. medegedeeld, is zonder eenigen twijfel verkeerd. Wel bestaat er in onze taal verplaatsing der *r*, maar het is een verplaatsen van de *r*, die voor een' vocaal staat, daarachter, b. v. *bersten*, oudhoogd. *prestan*, *barnen*, goth. *brinnan* of van die, welke achter een' vocaal staat, daarvoor, zoo als in de oude comparat. *swaerre*, *effenre* voor *zwarer*, *effener*; maar geene *r*, die achter een' consonant staat, wordt daarvoor geworpen of omgekeerd. Ons *akker*, niet afgeleid van het Latijnsche *ager*, maar wel daarmede van denzelfden stam, kan dus nooit tot *erk* worden, veel minder tot *kerk*. Het schijnt, dat de schrijver van *de Provincie Zeeland* zelf deze verklaring kwalijk houdbaar acht. Althans hij voegt er bij, op de keerzijde van bl. 151. „Wien zoodanige letterverplaatsing niet behaagt, leide het woord af van *kerigen*, *kerken*, besluiten of bedijken, waarvan ons *kerken*, lat. *carcer*. Vgl. HAMAKER, *Akad. Voorl.* bl. 93, en BILDERDIJK, *Geslachtl.* op de woorden *Karel*, *karkant*, *keer*, *kerk*." Deze verklaring echter is niet veel beter dan de andere. Zulk een werkwoord kennen wij niet, en wij hebben alle reden om te vermoeden dat het niet bestaat, en gelijk een aantal andere werkwoorden nooit ergens bestaan heeft, dan in de verbeelding van BILDERDIJK. Bovendien is *kerker*, goth. *karkara*, angels. *carcern* niets anders dan het Latijnsche *carcer*, door de Duitsche volken van de Romeinen overgenomen. De *k* in het Goth. en Angels. woord bewijst dit. — *Rengerskerke* beteekent niets anders dan de *kerk* van RENGAR (of mogelijk REINIER) dus genoemd, hetzij naar den stichter, hetzij naar den heilige aan wien zij was toegewijd, indien er een van dien naam bestaat.]

Heerlijkheid Kralingen (VI. bl. 159, Vr. 234). Deze Heerlijkheid behoorde oudtijds aan 't geslacht van dien naam, en kwam omstreeks 1450, door huwelijk van CHRISTINA VAN CRALINGEN met DIRK VAN ASSENDELF, in laatstgenoemd geslacht, waarin zij bleef tot omstreeks 1625; de toenmalige vrouwe van *Cralingen*, N. VAN ASSENDELF, huwde met SIMON FACHET. Of zij tijdens dit huwelijk reeds verkocht is, of nog in deze familie van Ambachtsheer veranderd is, is mij onbekend, doch zeker is het, dat zij in 1669 door koop aan de stad *Rotterdam* gekomen is, die waarschijnlijk zelve de heerlijke regten voortdurend heeft uitgeoefend. Zie VAN LEEUWEN, *Bat. Illustr.* in vocc. *Assendelf* en *Cralingen* en V. D. AA, *Aardr. Woord.* i. v. *Kralingen*.

W. P. S.

Heerlijkheid Kralingen. De Heerlijkheid *Kralingen* is met het daartoe behoorende slot *Honingen* aan de stad *Rotterdam* gekomen, bij aankoop op den 12den October 1668.

Vervolgens zijn daarmede verleid: 24 Februarij 1669, THOMAS PUNT, Burgemeester; 20 Februarij 1674, LEONARD VAN NAERSTEN, Burgemeester; 19 Februarij 1683, Mr. JACOB MUYS DE BRAUW, Heer van *de Ketel*, Burgemeester; 25 Mei 1703, Mr. FRANCO DU BOIS, Oud-Burgemeester; 26 Julij 1708, Mr. SAMUEL BEIJER, Oud-Burgemeester; 18 April 1730, Mr. JACOB IJSBRANS, Burgemeester; 1 October 1749, Mr. HUGO CORNELIS DE GROOT, Oud-

Burgemeester; 5 April 1770, Mr. JACOB HERMAN VINGERHOED, Burgemeester; 19 Februarij 1784, Mr. CORNELIS GROENINX VAN ZOELEN, Heer van *Ridderkerk*, Burgemeester; 1 Maart 1792, Mr. ISAAC VAN TEIJLINGEN, Raad in de Vroedschap. St. v. 's Gr.

Heerlijkheid Kralingen. De voogden van Heer JOHAN WILLEM DU FAGET VAN ASSENDELFT, toen Heer van *Kralingen*, *Besoijen* en *Heinenoord*, verkochten de Kralingsche bezittingen in 1668 aan de stad *Rotterdam* voor *f* 70,000, en droegen die over in 1669, met bijvoeging van de aanzienlijke grafkapel op het koor der ST. LAURENS-kerk voor *f* 1600, waaruit de lijken der Heeren, in looden kisten gevonden, zijn geruimd, toen die grafkapel in 1686 voor *f* 3000 in het bezit kwam van den Luitenant-Admiraal WILLEM SCHEEPERS.

Van beleening door de stad kan geen sprake zijn, daar deze heerlijkheid als allodiaal goed werd bezeten, en het daaronder behoorende steeds in huur of erfpacht is uitgedaan.

v. D. v. B.

[Ook N. N. berigt ons den verkoop dezer heerlijkheid aan *Rotterdam* voor *f* 70,000, doch stelt dien in het jaar 1669. — In eene oude aanteekening, ons door A. J. VAN DER AA medegedeeld, wordt *f* 88,000 als koopsom genoemd, doch die aanteekening schijnt ons toe vrij slordig te zijn en derhalve niet veel geloof te verdienen.]

Notarissen (VI. bl. 159, Vr. 235). Met 1 April 1809 werd in het toenmalige Koningrijk *Holland* ingevoerd het *Wetboek Napoléon*, ingerigt voor dit Rijk. Daardoor werd noodzakelijk de aanstelling van Notarissen in die gewesten en plaatsen, alwaar zij tot dusverre niet bestonden.

Koning LODEWIJK NAPOLÉON gaf hieraan gevolg, bijzonder voor *Gelderland*, en ik meen ook *Vriesland*. De *Staats-Couranten* van dien tijd wezen al die benoemingen aan; het stroomde toen benoemingen. Maar op deze creatiën moesten nog volgen èn eene admissie van het Provinciaal Hof èn eene plaatselijke toelating tot residentie van of voor den benoemde, het laatste meest op eene recognitie in de gemeente-kas. C. G. B.

De familie te Water (VI. bl. 259, Vr. 236). Zou de familie TE WATER vroeger DE L'AU zijn genaamd? —

Prof. JONA WILLEM TE WATER zegt in zijn levensberigt omtrent zijne familie:

»Mijn vader was WILLEM TE WATER, enz. Mijne moeder was SARA VAN MIDDELHOVEN, enz."

»Mijne ouders behoefden zich geenszins te schamen over de geslachten, uit dewelke zij gesproten waren. Eeuwen lang was in *Gelderland* bekend het geslacht van mijnen vader, en sedert den jare 1292 in de regering der stad *Elburg* tot in de laatste helft der voorgaande eeuw. In vroegere tijden werd de naam geschreven THOE of THO WATER. Naderhand TOE WATER, gelijk zij die uit dit geslacht waren en te *Zutphen*, *Arnhem*, *Harderwijk* en elders woonden, zijn blijven schrijven. Een tak, zich in *Holland* nedergezet hebbende, verkoos zich te noemen TE WATER of DE WATER, of ook VAN DE WATER. Door huwelijksverbindtenissen stond dit geslacht in betrekking tot sommige aanzienlijke familiën, b. v. VAN HAEFTEN en MILAN VISCONTI, te *Utrecht*, SCHOOCK, in *Gelderland* en *Holland*, enz. Mijn bet-overgrootvader DITHMAR TOE WATER was Burgemeester te *Elburg*; mijn overoudgrootvader was MAARTEN SCHOOCK, gehuwd met AEFJE VAN HAEFTEN, dochter van Mr. JOHAN VAN HAEFTEN, enz. Behalve politieke Ambtenaren, behoorden tot mijn vaderlijk geslacht zeer vele Predikanten, doch meest bekend onder den aangenomen Griekschen toenaam HYDORAEUS. Het strekte mij tot genoegen dat de hoogleeraar BONDAM, historieschrijver van *Gelderland*, uit echte stukken mij berigt gaf, dat sommige mijner stamgenooten te *Elburg* omtrent den jare 1572 hunne pogingen hielpen aanwenden, ter verkrijging van de edele vrijheid in het burgerlijke en in den Godsdienst. Integendeel zou het mij spijten, indien een van hun de hand geleend had aan 't breken der beelden te *Elburg*, waarover hij beschuldigd en door ALBA gedagvaard is den 18den April 1569 na Paschen. Lofwaardig is ijver voor ware vrijheid en zuiveren Godsdienst, maar onstuimige driften en ongeregelde baldadigheden zijn in niemand te prijzen."

Wat Prof. TE WATER en BONDAM hebben gezegd, zal genoegzaam zijn om den steller van de behandelde vraag te overtuigen, dat er geen bewijs bestaat, dat de familie TE WATER vroeger DE L'EAU werd genaamd, maar dat het tegendeel als bewezen mag aangenomen worden.

[Wat minder uitvoerig werd ons hetzelfde door v. O. medegedeeld.]

De familie te Water. Ik geloof niet, dat er grond is voor het vermoeden, dat deze familie vroeger DE L'EAU zoude genoemd zijn geweest, althans in hunne familiepapieren is er geen spoor van te vinden. Wel werd de naam vroeger zeer verschillend geschreven, zoo als THO, TO, TOE, TEN, TE, DE, VAN DE en VAN DEN WATER; slechts twee malen vind ik een' Latijnschen uitgang, CORNELIUS AQUANUS (*Nav.* IV. bl. 68, Vr. XXXIII) en BALTHAZAR HYDORAEUS of VAN DE WATER, Predikant te *Heteren* en *Randwijk*, 1602. De familie te *Zwolle* schreef tusschen 1384 en 1552 TEN en VAN DEN, die te *Elburg* in 1571, volgens eene originele lijst, TEN en TOE; JOHAN TEN of THO WATER werd als een der beeldstormers door ALVA gedagvaard, den 18den April 1569, *après pasques*. Zie VAN HASSELT, *Verzameling van Stukken*, dl. I. bl. 331—334, vergel. dl. II. bl. 53, waar hij genoemd wordt JOHAN TO WATER.

De kinderen van den predikant te *Tolbert* en *Midwolde*, HENDRIK DITHMAR THO WATER, waren de eersten die TE, zoo als die van zijn' broeder BAREND, koopman te *Amsterdam*, DE voor hunnen naam schreven; de tak die in *Gelderland* bleef, schreef altijd TOE WATER.

LABORANTER.

Lignum aloes (VI. bl. 159, Vr. 237). Op de vraag van J. C. K.: »wat is *Lignum aloes?*" moge het volgende ter beantwoording strekken. Het schijnt eene houtsoort te zijn, die in vorige eeuwen in de geneeskunde tot velerlei doel werd aangewend. In ons vaderland bekend onder den naam van *paradijshout*, schreef men aan dit hout verschillende geneeskrachtige eigenschappen toe. Zoo schreef BEVERWYCK er van in zijn *Schat der ongesontheyt*. Hij zegt namelijk in het 1ste boek, bl. 56: »*Agallochum* ofte *Lignum aloes*, dat wij *paradijshout* noemen, wast in *Malacca* ende *Sumatra*, is heet ende droogh in den tweeden graed, bitterachtigh, t'samen-treckende, ende welruyckende. Versterckt al het ingewant: maer drooght bysonderlijck, verfrist de hersenen, ende vermeerdert het *verstant*, so in de mond geknout, als van 't gebrande den roock door de neus-gaten op-getrocken." Maar dit hout heeft volgens hem nog meer eigenschappen; zoo zegt hij *loc. cit.* bl. 75: »*Paradijs-hout* wert tot pijn voor 't hert, tot flauwte, onmacht ende alle koude gebreken van 't hert bequamelijck in-gegeven." Verder zegt hij op bl. 79, »dat dit hout lieffelick is van reuck, wat bitterachtigh van smaeck, ende 't samen-treckende, geeft krachten aan een verkoude maegh, helpt het teren, neemt wech de verrottinghe, verdrijft de overtollighe vochtigheden, ende verjaeght de winden." Eindelijk zegt hij in het 2de boek van genoemd werk, over de dronkenschap sprekende, het volgende: »MATTHIALUS schrijft, dat *Amber* in wijn geleyt droncken maeckt, het welck oock *Paradijs-hout* in wijn geweyckt, sonder schade doen kan."

Men ziet dus, dat aan dit hout verschillende werkingen werden toegeschreven, en daarom dacht welligt JAN VAN PAESLO, — indien ten minste in zijn' tijd alle de verschillende, zoo even medegedeelde eigenschappen van dit hout bekend waren, — dat het ook een middel kon zijn om van zonden vrij te worden. Dat de overheid er niet zoo over gedacht heeft, bewijst het uiteinde van PAESLO.

C. H. SCHNEITHER.

»*Lignum Aloes*, *Xiloaloe*, *Agallochum*, *Agalugen*. In 't Fransch *Bois d'Aloes*. In 't Nederduitsch *Aloëshout*, *Paradyshout*. Is een Indiaensche boom, naer een' Olyfboom gelykende, doch een weinig grooter; hij draegt eene roode vrucht, gelyk al onze kersen; de bast van dezen boom is dik; zijn hout is bruin, blinkende gespikkelt, met graeuwe aderen en kleene vlekken doorzaeit, harstachtig, welriekende en bitter van smaek; hij wast in *Cochinchina*, in 't Koninkryk *Lao*, en in *China*. Verscheide schryvers hebben gezegt, dat de plaetsen, alwaer men dezen boom vind, zoodanig met Tygeren en andere wilde dieren vervult waren, dat men hem zonder groot gevaer niet konde gaen afhakken; maer mogelyk heeft de zeldzaemheit van zyn hout gelegenheit tot deze gedachten gegeven, want 't oprechte Aloëshout is zeer zeldzaem.

Het moet ligt, harstachtig, bruin, gespikkelt, van buiten blinkende, van binnen geelachtig zyn, gemaklyk branden, een lieflyken en aengenamen reuk van zich geven, en een bitteren smaek hebben, als men het eenigen tyd in den mond gehouden heeft. Sommigen noemen dit hout, hout van *Calambouc* of hout van *Tambac*. De Heer POMET onderscheid het, en hy meent, dat 't oprechte hout van *Tambac* nog zeldzamer en kostelyker is dan 't Aloëshout, en dat het uit 't hart van den boom genomen is.

Het Aloëshout heeft veel olie en vlug zout in zich.

Het versterkt de hersenen, 't hart en de maeg; het verlevendigt de geesten, wederstaet 't vergif, verwekt 't zweet en de maendstonden; in zijne plaets gebruikt men 't geel Sandelhout.

Dit hout wordt Aloëshout genaemt wegens zyne bitterheit, die nochtans in sterkte met die van de Aloë niet is te vergelijken." Aldus N. LIMERY, *Woordenb. der enkele Drogeryen*, bl. 397, bij wien eene afbeelding der plant op Pl. XII. Fig. 15.

C. W. B.

Vermakelijkheden van Monferland (VI. bl. 160, Vr. 240). Over *Monferland* zal de vrager zich nog wel de breedvoerige aanteekeningen in dit Tijdschrift, IIIen Jaarg. bl. 335 en verv. herinneren, — ook, hoe daar verwezen wordt naar *Herinnering aan Monferland* door Dr. L. J. F. JANSSEN in den *Geld. Volks-Almanak* van 1842. In deze laatstgenoemde verhandeling lees ik bl. 175: »Reeds voor meer dan eene eeuw zong de dichter CLAAS BRUIN er van en meldde, dat er een, toen reeds oude poëzij bestond, waarin de vermakelijkheden van *Monferland* wijdloopig beschreven waren; welke poëzij ik echter tot nog toe niet heb kunnen opsporen." 't Is mij even zoo gegaan, maar ik vermoed, dat het bedoeld gedicht niet afzonderlijk werd uitgegeven, en in een' of anderen bundel poëzij onzer min bekende poëten van de 17e eeuw begraven ligt.

CONSTANTER.

Opschrift in het Gein (VI. bl. 170, Vr. 245). In verband met den aangehaalden tekst, waarin over de morgenster gesproken wordt, kan het opschrift wel niet anders beteekenen dan:

uw ster verlicht mij, zijnde *vlucht* bij verkorting geschreven voor *v'lucht*, *verlucht*, d. i. *verlicht*. Waarschijnlijk is het wapen met de beide tenanten het familiewapen van den stichter, waaromtrent mij niets naders bekend is.

R.

[Eene dergelijke oplossing geeft C. G. B., die echter weifelt tusschen deze verklaring en eene afleiding van *vluchten* voor *ontvlugten*.]

De vragender kapel te Lichtenvoorde (VI. bl. 170, Vr. 248). Ik kan alleen herhalen wat de Heer A. J. VAN DER AA in zijn *Aardrijksk. Woordenboek* vermeldt, dat deze kapel waarschijnlijk in de 13e eeuw gesticht is en aan den heiligen JOHANNES gewijd werd.

CONSTANTER.

Pieter Jansz. Schagen, regter van Oldenbarneveld (VI. bl. 170, Vr. 249). Wat de Heer BRUINVIS vermeldt, dat namelijk SCHAGEN later gezegd zou hebben: »niemand zal mijne kinderen met waarheid kunnen verwijten, dat ik den Advocaat ter dood verwezen heb, want dat heb ik niet gedaan", wordt ons het eerst berigt door G. BRANDT in zijne *Historie van de regtspleging* enz. 1723. 4°. bl. 248, — maar de bijgevoegde noot over de bedriegelijkheid, waaraan SCHAGEN zich in den handel schuldig maakt, zoowel als het geheele verband, bewijst genoeg, dat noch BRANDT, noch zijn uitgever iets aan dit gezegde van SCHAGEN hechtte. PLOOS en de zoon van AREND MEINDERTSZOON beweerden hetzelfde. Dat intusschen verscheidene regters onder de 24 eerst langzamerhand tot het voteren van het doodvonnis konden overgehaald worden, zegt BRANDT uitdrukkelijk. Voor zoo veel ik weet, is de stemming wegens het vonnis van OLDENBARNEVELD niet bekend. BRANDT, WAGENAAR, BILDERDIJK enz. zwijgen er van.

CONSTANTER.

Knicker, knauser (VI. bl. 170, Vr. 250). Mijns inziens zoude ons »knijzen", den zin dezer woorden het beste wedergeven.

* * *

[J. J. B. stelt de vertaling *kniesoor* voor. = QUAERENDO zegt, dat *knicker* ook *melaatsch*, *knauser*, *twistziek mensch* kan beteekenen.]

De helm en het harnas van Jacob van Heemskerck (VI. bl. 171, Vr. 252). J. J. NIEUWENHUYSEN kloppe eens aan bij Jonkheer Mr. D. RUTGERS VAN ROZENBURG JR., Lid der gedeputeerde Staten van *Noord-Holland*, Curator, bij opvolging, in den vacanten boedel van wijlen Mr. REINIER VAN HEEMSKERCK (Heerengracht bij den Binnen-Amstel te *Amsterdam*). Ik verbeeld mij, dat hij het verlangde of ten minste aanwijzingen daaromtrent zal vinden. — Ik zag dien helm en dat harnas, eenige jaren geleden, bij den vroegeren Curator.

C. & A.

Muntmeesters (VI. bl. 171, Vr. 257). In de *Revue de la Num. Belge*, 1851. 2e Ser. Tom. 1. bl. 310, komt voor eene levensbeschrijving van eenen ERNOUL, doch niet ERNOULD MUSSCHE. De namen werden in dien tijd dikwijls bij verkorting opgegeven.

Romeinsche toren en brug te Oudewater (VI. bl. 172, Vr. 263). P. Q. gewag makende van »zeker werk der vorige eeuw", waarin van het aangeduide onderwerp gesproken wordt, heeft vermoedelijk bedoeld de bekende *Beschr. der stad Oudewater*, door G. R. VAN KINSCHOT. Daarin leest men bl. 50, dat men »op goede gronden" gezegden toren beschouwt als gebouwd door de Romeinen, en wel om tot een' wachttoren te verstrekken. Ik heb het altijd betreurd, dat de opgave dier »goede gronden" achterwege gebleven is. Bij mij toch heeft zich nooit de overtuiging willen vestigen, dat men waarlijk een Romeinsch gebouw voor zich heeft, als men daar staat voor die vierkante steenmassa. Dit vloeide uit verschillende oorzaken voort: 1°. uit gemis aan iedere aanduiding, dat *Oudewater* zóó oud zou zijn, bij meer dan één bewijs voor zijne latere geboorte; 2°. uit gemis aan sporen van het bestaan van eenen Romeinschen post op die plek aan den *IJssel*; 3°. uit het gebouw zelf, dat mij altijd voorkwam meer de middeleeuwen dan het Romeinsche tijdvak te vertegenwoordigen, en 4°. uit de mogelijkheid om den forschen bouw te verklaren uit het systeem van defensie, dat eerst in de 14e eeuw voor *Oudewater* is ten uitvoer gelegd (V. KINSCHOT l. a. p. bl. 269). Ik zou te veel van DE NAVORSCHER vergen, indien ik dit alles ontvouwen wilde. Alleen een enkel woord over het laatste. Begint men van de Linschoter-poort (*Platte grond* van 1632, bij V. KINSCHOT tegenover bl. 1. get. 5), dan ontmoette men voorheen in den muur, rekenende naar den bewusten toren toe, achtereenvolgens de volgende versterkingspunten:

»Toeringen aft' ADRIAẼ GOESSENSZ."
»Torentgẽ aft' 'tgastuys."
»Nyeuwe toern."
»Torentgẽ after MEEUS."
»Dat aultaer."
»Die weerdenpoort."
»Doode luyden toorn."
»IJselpoort."

Natuurlyk dat men daar, waar het punt van vereeniging was tusschen rivier en haven forscher gebouw optrok. En de naam — men ziet uit het bovenstaande, dat het volstrekt niet ongewoon was verdedigingswerken te noemen naar dezen of genen, die er bij woonde.

DR. RÖMER.

[LEGENDO ET SCRIBENDO, E. A. P. en W. P. S. deelden ons de aangehaalde plaats van KINSCHOT of den inhoud daarvan mede.]

Eerste straatwegen hier te lande (VI. bl. 172, Vr. 264).

[In de ontvangene antwoorden van L. D. R., J. C. C. A., L. J. en QUAERENDO worden de volgende straatwegen genoemd, alle vóór den tijd van Koning LODEWIJK aangelegd.

Tusschen *Utrecht* en *de Bilt*, vermaakt 1433, mogt niet door wagens, die wielen met ijzer beslagen hadden, bereden worden, en zal dus wel van gebakken steen geweest zijn. Zie BURMAN, *Utr. Jaarb.*, dl. I. bl. 446.

Steenweg buiten de Rhijnsburger poort te *Leyden*. Zie ORLERS, *Beschr. v. Leyden*, bl. 358. VAN VLOTEN, *Leydens belegering en ontzet*, bl. 129.

Tusschen *Amsterdam* en *Haarlem*, 1631. Zie WIELINK, *Amsterd. Buitensingel*, bl. 24.

Tusschen *'s Gravenhage* en *Scheveningen*, ontworpen CONST. HUYGHENS in 1653, gemaakt omstreeks 1664. Zie HUYGHENS, *Zeestraat*.

Tusschen *'s Gravenhage* en *Delft*. Bestond reeds vóór of in 1773.

Men zie voorts *Handel. van het Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Braband*, over den jare 1852, bl. 23—94; Mr. S. DE WIND, *Vroegere bestrating en straatverlichting hier te lande*, in het *Jaarboekje voor Zeeland*, 1824. — Wij wenschten, wel te weten of al de genoemde wegen werkelijk met gebakken steen bestraat waren. Wij meenen, dat dit in het begin dezer eeuw nog niet het geval was met den Haarlemmerweg en de Biltstraat. De weg van *den Haag* naar *Scheveningen* daarentegen is waarschijnlijk van den beginne af een klinkerweg geweest, althans het was het plan van HUYGHENS, om dien met klinkers te vloeren. Zie *Korenbloemen*, Amst. 1672, dl. I. bl. 430.

[Tusschen *Hoorn* naar *Enkhuizen*. Zie CENTEN, *Vervolg op de Chronijk van Enkhuizen*, op het jaar 1668, en C. A. ABBING, *Vervolg op* VELIUS, op hetzelfde jaar. Deze weg werd bestraat met graauwe gebakken mopsteenen, op den kant gesteld, en had de lengte van 4640 roeden en de breedte van éène Drechterlandsche roede, en tot het bestraten van dezen weg werden meer dan acht millioenen steenen gebruikt.]

Zes gedenkpenningen (VI. bl. 172, Vr. 265).

[Onze medearbeiders W. DE R., C. G. B., W. P. S., C. W. B., A. C. H. K. en een Ongenoemde stellen ons in staat den vrager het volgende te antwoorden.]

N°. 1 en 2. Bij de Munstersche vrede van 1648 werd bepaald, aangaande de opvolging in het Bisdom van *Osnabrugge*, dat beurt om beurt een Evangelisch en een R. C. Bisschop dien zetel zouden bezitten; en wel een Evangelisch uit het Hertogelijk Huis van *Brunswijk-Luneburg-Hanover*, en wanneer het de beurt der R. Catholijken was om een' Bisschop van hunne godsdienst op den stoel te hebben, dan zoude zulks door het Kapittel der hoofdkerk geschieden.

1662. ERNEST AUGUSTUS I, van *Brunswijk-Luneburg-Hanover*, Evangelisch

1698. CAREL JOSEPH, Hertog van *Lotharingen*, van de R. C. godsdienst.

1715. ERNEST AUGUST II, van *Groot-Brittannië*, Hertog van *York*, overl. den 14den Augustus 1728. De zetel bleef vacant tot den 4den November 1728, als wanneer het Kapittel van *Osnabrugge* benoemde:

1728. CLEMENT AUGUST, van *Beijeren*, van de R. C. godsdienst, die reeds sedert den 27sten Maart 1719 ook Bisschop van *Paderborn* was. Hij overl. 1761, waardoor eene dubbele vacature ontstond, waarom men in dat jaar vermelding vindt van *Osnabrugge* en *Paderborn*. De zetel van *Osnabrugge* bleef vacant tot den 27sten Februarij 1764.

1764. FREDERIK, van *Groot-Brittannië*, Hertog van *York*, van de Evangelische Religie.

Dat de op den penning voorkomende Vorst en Bisschop elkander de hand geven, is nu gemakkelijk op te lossen, omdat de door *Luneburg* en *Groot-Brittannië* benoemde Bisschoppen wereldlijke personen waren, en dus het wereldlijke met het geestelijke in zich vereenigden. — Beide penningen zijn afgebeeld en beschreven in ZEPERNICK, *die Capittel- und Sedesvacanz Munzen*, XIV Taf. N°. 153 en 161.

N°. 3, afgebeeld bij VAN LOON, dl. IV. bl. 190, is een gedenkpennigje, wel ter herinnering aan het sluiten van de Rijswijksche vrede in 1697 geslagen, doch tevens in eene destijds te *Muiden*, *ten behoeve der armen* gehoudene loterij als herinneringsgift gebruikt voor hen, die geene prijzen getrokken hadden. Vandaar de voorstelling van barmhartigheid met het toepasselijk omschrift.

N°. 4. Een Pruissische spotpenning op de ambtenaren der belastingen, volgens W. P. S. In DE NAVORSCHER, dl. I. bl. 303, wordt hij voor een' spotpenning op frauduleuse bankroetiers verklaard. Er zijn er, verzekert A. P. H. K., die het vogeltje tusschen en achter het beeldje vertoonen.

N°. 6 is een Amsterdamsche Diakonie-penning, geslagen in lood, met een koperen staafje in 't midden, en dienende om aan bedeelden af te geven als bon voor een brood, uit de Diakoniebakkerij te ontvangen. Men heeft deze penningen ook in zilver, met een gouden staafje gestempeld, tot een geschenk voor aftredende armverzorgers enz. Een dergelijke is afgebeeld in het *Vervolg op* VAN LOON, st. 5, pl. 32, N°. 353.

R. Pz. Twisck (VI. bl. 173, Vr. 268). Behalve en boven hetgeen door VELIUS over dezen wordt medegedeeld, vind ik in de *Chronijk* van P. J. TWISCK nog aangeteekend, dat »dit constrijcke werck" het *gulden Compas*, bij Commissarissen van wege de Staten, in de stad *Leyden* geprobeerd en goed bevonden is. Dat REYNIER PIETERSZ met dit »instrument" al voort van stad tot stad is gereisd, zoo in *Holland*, *Sticht*, *Overijssel*, *Vriesland*, en

voort over *Enkhuizen* naar *Hoorn*, vertoonende zegel en brief van iedere stad, alwaar zijn werk van wijze stuurlieden, als te *Enkhuyzen*, door J. HUYGE VAN LINSCHOTEN, en op andere plaatsen van wijze en ervaren lieden onderzocht en goed bevonden werd, — »die oock klaerlijck op dit instrument saghen, hoe wijdt *Hoorn*, *Enkhuyzen*, en voort de andere Steden oost en west van malkander laghen. Somma sls Sij met dit Instrument een mijl of twee min of meer vertrocken, So conden Sij door 't schijnsel van de Sonne, hoe wijdt dat Se oost of west verreijst waren, altijdt duijtlijck mercken, ende perfect sien: maer Sonder 't schijnsel van de Son en was dit instrument niet, ofte door groot beweghen van de zee condit ook behindert worden."

De oorzaken, waarom dit nuttig werk voor de zeevaart niet verder in gebruik gebragt is, zijn, vervolgt onzen Kronijkschrijver, »mij oock redelijck bekent, dewijle dese Constenaar niet alleen van mijnen bloede, maer ook mijn coude oom was, ende wil mijns achtens deze zijn: 1. Dat hij wel een Sonderlingh perfect constrijck man was 't in 't praktiseren ende voorstellen van eenigh dingh, maar en hadde gheen gaeve om hetselve uijt te voeren. 2. Omdat hij sijn middelen gheheel te Soeck bragte, ende als hem eens Vijfduijsent guldens en dan noch duijsent guldens Jaarlijks tot Sijn levenseijnde van de Staten aenghe-boden worde, ende Sulcks weijgherde, als veel te weijnigh wesende, So mochte hij 't Selfde werck niet uijtvoeren, ende is voort door armoede (ende om dat hem de doot oock belet heeft te blijven) tot dese tijdt toe meest steken ghebleven: want als hij in 't voorjaar 1618 tot *Hoorn* in de Peperstraat uit de Predicatie ofte Vermaning quam, ende des namiddags in S. *Pieters Hof* (alwaer ALBERT REYNDERSZ sijn Soon hem in de cost besteld hadde) in de Sael (met eenige andere verbeydende na den maeltijdt) gingh wandelen, Soo is hij al sprekende met zijn tafelbroeders, nedergezeghen ende gaf Sijn gheest, Sonder yets meer te Segghen, wach of wee.

De const gaet om broodt."

CENTEN, in zijne *Aanteekeningen* op VELIUS, geeft 1613 als het sterfjaar van REYNIER PIETERSZ op, en vreemd is het, dat deze geleerde, die, blijkens vroegere aanhalingen, de Chronijk van C. J. TWISCK kende, het door ons medegedeelde niet tot aanvulling van VELIUS gebruikte; daaruit toch wordt duidelijk, wat het lot van dezen konstenaar is geworden, en waarom zijne uitvinding niet in praktijk kwam, even als wij er uit opmerken, dat hij tot de Doopsgezinden behoorde. ABBING, in zijn *Vervolg* op VELIUS, deelt niets anders mede, dan hetgeen VELIUS en CENTEN hem aan de hand gaven. Deze geleerde schijnt de *Chronijk* van P. J. TWISCK niet dan bij name te kennen, en is over den man zelven wat weifelachtig. Immers na hem, bl. 121, *Inl.*, vermeld te hebben, als eenigen naam gemaakt hebbende door zijne schriften, bijzonder door zijne *Chronijk*, welke echter eene groote ligtgeloovigheid en min verlichte denkwijze verraden, noemt hij hem bij de vermelding van zijn overlijden »*de Vermaarde Historie Schrijver en inboorling*," en voegt er bij: »hij *schijnt* Leeraar bij eene der Doopsgezinde gemeenten alhier geweest te zijn." — Dit laatste nu is werkelijk het geval geweest bij de zoogenaamde Friessche gemeente. Hij nam den naam TWISCK aan, omdat op het uithangbord of den steen in den voormuur van het huis, waarin hij tot het einde zijns levens, een laken- en stoffenwinkel deed, het dorp *Twisck* geschilderd of uitgehouwen was. Over zijne werken zie: SCHYN, *Geschiedenis der Mennonieten*, dl. II. bl. 516—634, die, om iets te noemen, zijne »*Concordantie der H. Schrift*, een werk noemt, dat vóór die van TROMMIUS op zeer dieren prijs en van de meeste hoog geschat werd." — TWISCK had verdiend op breedere wijs in het belangrijke werk vermeld te worden, even als het ons leed deed, bij de naamlijsten der predikanten die der Doopsgezinde Leeraars te moeten missen.

H—g.

[Tot verdediging van den Heer Dr. C. A. ABBING diene, dat tot op 1843, toen Ds. DE HOOP SCHEFFER leeraar werd in de Vereenigde Doopsgezinde gemeente te *Hoorn*, de namen zijner voorgangers niet verder bekend waren dan tot op 1747, omdat de oudste ledematenboeken en notulen verloren zijn gegaan. Uit familie-aanteekeningen, uit kasboeken, uit verschillende resolutiën der stedelijke regering enz. is het genoemden leeraar later gelukt eene vrij volledige lijst van leeraren bij de Friesch-Doopsgezinde en Waterlandsche Doopsgezinde gemeente zamen te stellen. Daaruit blijkt o. a. dat PIETER JANSZ. TWISK, *leeraar* werd bij de Friesche Doopsgezinde gemeente in 1592, *oudste* waarschijnlijk in 1617, en gestorven is den 1sten October 1636. Hij was geboren 1565, in het huis *de Klomp*, op het Oost, te *Hoorn*.]

A. van Beek (VI. bl. 173, Vr. 269). Ik meen mij te herinneren, dat in 1839 te *Breda* onder zijne leiding Penteoscopen werden vervaardigd, en dat ook vroeger VAN BEEK zich met galvanische toestellen heeft bezig gehouden. Men vindt daaromtrent zeker iets in den *Algem. Konst- en Letterbode* van dien tijd.

A. P. H. K.

Constables (VI. bl. 172, Vr. 271). De instelling der rustbewaarders in 1848, was gegrond op den vrijen wil van daartoe zich aanbiedende personen. Onze wet geeft echter, in sommige gevallen, aan de bevoegde magt vrijheid om zoodanige diensten gedwongen te eischen. Zie de artt. 192 en 193 der Gemeente-wet.

W. P. S.

Medaille met: *Aimez-vous les uns les autres* (VI. bl. 173, Vr. 272). PHILO-INDICUS vraagt naar de *geschiedenis* van dit kleine fraai gegraveerde bronzen penningje. Wij weten er niet anders van dan hetgeen in het berigt uit *Genève* reeds staat uitgedrukt: »Cette médaille se vend ici au profit de nos établissemens de charité."—Als zoodanig heeft dan ook in 1832 het Bankiershuis HENCH & C°. te *Genève*, er zich eenige aangeschaft en die, ieder gewikkeld in een stukje papier, waarop het in DE NAVORSCHER t. a. p. medegedeelde voorkomt: »*Il a paru — sur la terre*" ten geschenke doen toekomen aan hunne correspondenten, de Heeren STADNITSKI en VAN HEUKELOM te *Amsterdam*. Deze bankiers hebben de medailles weder aan *hunne* vrienden zoo binnen als buiten de stad uitgedeeld, vooral aan verzamelaars van gedenkpenningen, en zoo kwam het kleine penningje, vooral om de sympathie, die men in de bange jaren 1830—1833 te *Genève* voor *Nederland* toonde te gevoelen, in zeer vele Nederlandsche Penningverzamelingen, hoewel het *op zich zelven* geene historiële waarde bezit. C.

[K. S. heeft er eene bezeten met hetzelfde opschrift in het Engelsch, en is nog bezitter van eene, aan de eene zijde gelijk aan die van PHILO-INDICUS. Aan de andere zijde in den rand *Liebet euch unter ein ander*, daaronder een gothisch kerkgebouw met drie torens. Hieruit blijkt, dat dergelijke medailles ook ter verzending naar andere landen geslagen zijn.— A. P. H.K. verwijst naar het Tijdschrift van Prof. VAN DER CHIJS, bl. 92.]

De Vice-Admiraal Thijsen (VI. bl. 173, Vr. 273). Door den roem, dien het Nederlandsch zeewezen in de XVIIe eeuw behaalde, uitgelokt, trachtten de Noordsche Mogendheden Nederlandsche zeeofficieren in hunne dienst te krijgen. Eenige jaren den post van Equipagemeester te *Vlissingen* bekleed hebbende, werd MAERTEN THIJSSEN in 1643 Vice-Admiraal bij de W. I. Compagnie, gaf in eenen zeeslag tegen de Spanjaarden op de kust van *Brazilië* onmiskenbare blijken van beleid en moed, verliet in het volgende jaar, als bevelhebber eener door *Zweden* gehuurde vloot van 20 à 30 schepen, de havens van *Holland*, behaalde in October eene luisterrijke zege op de Denen, werd door Koningin CHRISTINA in den Zweedschen adelstand verheven, onder den naam van ANCKERHELM, en bleef, tot aan zijnen dood toe, Admiraal van *Zweden*. De JONGE, uit wiens werk deze bijzonderheden ontleend zijn, verwijst over hem naar LA RUE, *Heldhaftig Zeeland*.

Q. X. Z.

De Vice-Admiraal Thijsen. Onder mijne aanteekeningen vind ik het volgende extract uit de *Notulen der Staten van Zeeland*, p. 239.

» *Redenen en consideratien raeckende de waerdigheyt van het Lieutenant Admiraelschap van den lande ende Graeffelyckheyt van* Zeelant, *mitsgaders van derselver Vice-Admirael en Commandeur ofte Schout by Naghte.*

»De Oost- en West-Indische Compagnien, opgeregt onder de authoriteit van den Staat, hebben deselve ordre en draet in hare Scheeps-expeditien altoos gevolght, gelyck Anno 1631 in die notable Zeeslagh op de kust van *Braziliën*, by het verongelucken van den Admiraal PATER, den tweeden officier van de vloot MAERTEN THYSSEN, namaels genaemt ANCHERHEM (*sic*) wesende uit *Zeelant*, in syn plaats is gesuccedeêrt, gelyck by meenighvuldige andere occatiën is geschiet. 1 Juny 1666."

Ik ben in het bezit van eenen eigenhandigen brief van MAERTEN THYSSEN aen de E. Mog. Heer gecommitteerde Raden ter Admiraliteit van *Zeelandt*, geschreven uit *Vlissingen* in Augustus 1642.

In de registers van huwelijksaanteekeningen te *Amsterdam*, vond ik »6 Nov. 1611. GILLIS THYSSEN van *Vlissingen*, weduwnr. van ELISABETH PIJL, Coopman woont te *Vlissingen*, ter eenre, en CORNELIA SCHORREN, van *Vlissingen*, oud 18 jaren, op het *N. Eyland*, geadsisteert met de Hr. Baron ENGEL DE RUYTER, Vice-Admiraal, ter andere zijde."

In den IIIen jaargang van dit Tijdschrift, bl. 95, Vr. 85, deed LABORANTER eene aanvrage omtrent den Vice-Admiraal M. THYSSEN. Ik gaf daarop een onvoldoend antwoord, geplaatst in den 4den jaargang, bl. 76, waarbij ik eene nota voegde omtrent eenen Vice-Admiraal JACOB (sic) THYSSEN, omtrent wien ik nog altijd inlichtingen van den eenen of anderen Navorscher ben wachtende. Tot aanvulling van gezegde nota dient, dat eene dochter van den daar genoemden Mr. HARMEN VAN CLENCK of KLENCK VAN ODESSE (ONDESSE?) met name JOHANNA WILLEMINA VAN CLENCK of KLENCK gehuwd was aan FREDERIK WYNTGENS te *Hoorn*.

In de boeken der voormalige Weeskamer te *Amsterdam*, zou hieromtrent welligt nadere ophelderingen te bekomen zijn.

C. & A.

[Onze medearbeiders LEGENDO ET SCRIBENDO, D. F., L. D. R., JACOBUS, J. C. K., H. M. C. v. O., φ^2—φ en Dr. RÖMER verwijzen, behalve naar DE LA RUE nog naar de levensschets van THYSSEN, door P. A. LEUPE, in het jaarboekje *Zeeland* 1854 en de bijvoegselen daarop in den jaargang 1855, waarbij een portret van den Admiraal LODEWIJK DE GEER, *Leiden* 1834 en 1841; V. D. B. *Leeven en daaden der doorl. zeehelden*, *Amst.* 1683, bl. 373; SNEEDORFF, *Samlede Skriften*. dl. IV. s. 115 vlg.; FRYXELL, *Berättelser ur Svenska historiën*, dl. VII. s. 269 vlgg. Meermalen komt zijn naam voor op de lijst van de *Namen der Hooft-Officieren* enz. bij SMALLEGANGE, *Kron. v. Zeeland*, f. 771.]

Adriaan van Manmaker, vader en zoon (VI. bl. 173, Vr. 274). Ik herinner mij, in den jare 1845 onder mij te hebben gehad een groot

aantal brieven van de familie van MANMAKER aan C. HUYGENS, mij ter inzage verstrekt door Jhr. J. W. VAN SYPSNSTEYN te *'s Gravenhage*, aan wien ik ze terug zond en die, met zijne gewone bereidvaardigheid, daaromtrent zeker volijverig inlichting zal geven.

C. & A.

Geslacht van der Merckt (VI. bl. 191, Vr. 278). Dit geslacht, 't welk zich ook VAN DER MERCT schreef, voert goud met een chevron en drie moriaanshoofden (tortillés van zilver), alles van sabel, en heeft ook in de provincie *Zeeland* zeer voorname ambten bekleed. Onder andere is het regtstreeks vermaagschapt met de aanzienlijke geslachten WITSEN, SIX (*Noord-Holland*), VETH, BOUDAEN, MATTHIAS (*Zeeland*). In SMALLEGANGE'S *Chronijk van Zeeland* vindt men ook eene korte opgaaf van dit patricisch geslacht.

H.

Geslacht van der Merckt. Bij mij is, door erfenis, aanwezig (en uit de Middelburgsche familie der CLEMENTS, met wien ik door de REYTSMA'S verwant ben, afkomstig), een klein portret op koper, van eenen NICOLAAS VAN DER MERCKT. Boven op de vergulde lijst is zijn wapen: drie links ziende moorenkoppen van sabel op een veld van goud; met een geer van sabel, boven welke twee, onder welke een kop is. Het gelaat stelt voor eenen magistraatspersoon van middelbaren leeftijd, met neêrgeslagen halskraag, van wien ik niets meer weet.

B. N.

St. Joosten en het roemeyne gilde (VI. bl. 191, Vr. 279). Rondziende naar eenig antwoord op de voorgesteld vraag, viel het mij in, de beschrijving der gilden te raadplegen, die bij WAGENAAR voorkomt in zijn *Amsterdam*, dl. II. (f°.) bl. 431 en verv. Spoedig vond ik daar t. w. op bl. 447 een St. Joosten-altaar vermeld, 't geen in de Nieuwe kerk te *Amsterdam* stond en door het *Korendragers-gild* (ook wel *St. Joosten-gild* genoemd) onderhouden werd. Daar nu de gilden doorgaans denzelfden schutsheilige hadden, althans zoo ze in dezelfde provincie gevestigd waren, acht ik het niet onwaarschijnlijk dat ST. JOOST ook de patroon der *Alkmaarder* korendragers geweest is. ST. JOOST houd ik voor denzelfden als ST. JUSTUS, al maakt WAGENAAR, a. w. bl. 111, er ook ST. JUDICUS (?) van.

Wat het *roemeyne gilde* geweest is, weet ik niet, maar ik gis, dat het gild dezen naam draagt naar het altaar, dat het had opgerigt, even als b. v. het *St. Lucas-*, het *St. Victors-*, het *St. Nicolaas-gilde*, enz. Opmerkelijk is het althans, dat in de Nieuwe kerk te *Amsterdam* (zie WAGENAAR, a. w. bl. 110) een *Romeinen-* of *Romenien-Altaar* gevonden werd.

CONSTANTER.

Oude ridderhofstad Zeyst (VI. bl. 191, Vr. 280). Met belangstelling zie ik eenig antwoord op de voorgestelde vraag te gemoet, schoon ik het naauwelijks durf verwachten. Voor eenige jaren hield ik mij met onderzoekingen naar de geschiedenis dezer heerlijkheid bezig, maar vond nergens omstandiger of naauwkeuriger berigten, dan die in den *Tegenw. Staat van Utrecht*, dl. II. bl. 337 en verv. te vinden, en door alle latere topografen getrouwelijk afgeschreven zijn. Dat de vrager v. R. met deze bekend is, mag ik vertrouwen. Hij zal daar echter niets vinden van den tijd der stichting van het oude kasteel, en met mij alleen kunnen gissen, dat het stond ter plaatse, waar later, omstreeks 1677, WILLEM VAN NASSAU het nieuwe huis stichtte, nadat het oude gesloopt was.

CONSTANTER.

Ambachtsheeren in het kerspel Zeyst (VI. bl. 191, Vr. 281). Even als bij mijne aanmerking omtrent de vorige vraag, kan ik ook hier alleen verwijzen naar den *Tegenw. Staat*, t. a. p. Daaruit blijkt, dat in 1164 een zekere GODFRIED VAN SEIST, in 1243 een zekere WILLEM VAN SEIST voorkomt; dat in 1360 eene erfdochter uit dat geslacht met N. N. BORRE VAN AMERONGEN huwde en hun zoon, ten jare 1399 nog in leven, zich VAN SEIST noemde; voorts dat de heerlijkheid in 1536 toebehoorde aan JOHANNA VAN ZUILEN, weduwe van GERRIT VAN CUYLENBURG, dochter van DIRK VAN ZUILEN, die getrouwd was met MARIA VAN RENESSE VAN ZEIST, wier voorgeslacht de heerlijkheid sedert 1445 in bezit had.

Als ambachtsheeren van *Zeyst* komen in het aangehaalde werk voor (1677) WILLEM Graaf VAN NASSAU; (1709) diens zoon LODEWIJK ADRIAAN; (....) diens zoon WILLEM ADRIAAN; (1746) CORNELIS SCHALLINGER en (1767) ambachtsvrouw MARIA AGNES, Gravin van *Zinzendorf* en *Pottendorf*. Als ambachtsheeren van *Kaltenbroek* en van *der Breul* worden er de DE WAALEN van *Maesbergen* genoemd, terwijl in 1772 het ambacht *Kattenbroek* aan JAN PESTERS, het ambacht *de Breul* aan DANIËL TEN HOVE, en het ambacht *Stoetwegen* FERDINAND WTTEWAAL behoorde.

CONSTANTER.

Mijt (VI. bl. 191, Vr. 282). Onze voornaamste taalkenners meenen, in navolging van JUNIUS, dat de naamsoorsprong van dit muntstukje in het Latijn moet gezocht worden, en te zamen getrokken is uit *minuta*, klein, verkleind. WEILAND zegt, dat het in 't middeleeuwsch *mita*, *minuta*, was. Zie CLARISSE, *Heim. der Heim.*, bl. 127, waar uitdrukkingen *niet een mijt*, een *twint*, enz. voor *niets*, zoo goed als *niets*, behandeld worden. Een *mijt* was, volgens HALMA, zoo veel als

een penning, terwijl BARTJENS opgeeft, dat de verhouding van een' penning tot een mijt is als 1 : 1½. Zie ook Dr. A. DE JAGER, *Archief voor N. T*, dl. III. bl. 372.

J. J. WOLFS.

Mijt. Onder de oude Nederlandsche munten was de *mijt* de kleinste. Zij had de waarde van ⅛ duit, en had misschien wel den naam naar hare kleinheid, die haar deed vergelijken bij eene kaasmijt, vóór de ontdekking der mikroskopen het kleinste diertje, dat men kende. Zie voorts: WESTENDORP, *Geschiedk. tafel van de oude munten*, in: *Jaarboek van en voor de Provincie Groningen*, st. II. en SCHELTEMA, *Over de namen onzer laagste geldspeciën*, in: *Geschied- en Letterk. Mengelwerk*, V. 2. 52.

v. O.

Mijt. Misschien wel afgeleid van het Latijnsche *meta*, hoop of spits opgaande stapels, omdat het geld bij de wisselaars gewoonlijk, nadat het geteld is, in hoop of stapel wordt gezet; — of van het verkorte van *minuta* (klein of verkleind) of van *mijt*, een der kleinste insekten. — *Mijt* of penningske, Fr. *Denier;* Lat. *Obolus*, kleinste Romeinsche munt, van welke twee een oortje of quadrant deed. *Matth*. X: 29; *Marc*. XII: 42; *Luk*. XII: 59. Ook als zoodanig aangehaald in het *Historisch Tafereel en opgehelderde Tijdrekening* enz., door JOHAN VERSCHUIR, in leven Predikant te *Zeerijp* in 1730, gedrukt te *Groningen* bij JURJEN SPANDAUW, in 1732.

In het Limburgsche vragen de boeren nog tot heden toe: »heeft hij of zij veel mijten (mieten)?" om te weten of iemand voor rijk te boek staat, — en voor opgestapelde hoopen van graan of hooi: koren- en hooimijten (mieten).

W. DE R.

Patard en double Patard (VI. bl. 191, Vr. 284). Zoo ik meen was deze muntsoort niet met onze stuivertjes of dubbeltjes gelijk. Want volgens de *Manuel Lexique de l'Abbé* FR. PREVOST D'EXILIS, Paris 1770, tom. II. pag. 251 et 520, is:

»*Patard* subst. masc. mot tiré de l'allemand qui signifie Sol et qui est en usage en Flandres pour signifier la même chose; mais par le Sol de Flandres, qui s'appelle *Patard*, on entend ordinairement *cinq* liards de France, ainsi *vingt Patards* font *vingt cinq* de nos Sols (de France). — Sol ou sou, nom d'une petite monnaye de Compte qui vaut 4 liards ou 12 Deniers. Vingt sols ou sous faisaient anciennement la livre d'argent."

W. DE R.

Tabak (VI. bl. 192, Vr. 286). Volgens Dr. SCHOTEL in *Letterkundige Bijdragen tot de geschiedenis van den Tabak*, enz. bl. 35, meldt PETRUS HONDIUS, dat in zijn' tijd in *Zeeland*, bij *ter Veere*, een koopman jaarlijks omtrent *de vijf gemeten*, met groote kosten met tabak bezaaide, en dat drie jaren daarna ook de Amersfoorders zich er op begonnen toe te leggen. Volgens VAN BEMMEL, *Beschrijving der stad Amersfoort*, bl. 781, is de tabaksteelt aldaar in 1615 begonnen.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

[JACOBUS verwijst naar *Nav. Bijbl.* 1854, bl. i, ii.

Aterling (VI. bl. 192, Vr. 287). Dr. A. DE JAGER geeft in *Archief voor Nederl. Taalkunde*, dl. IV. bl. 487, een antwoord op de voorgestelde vragen.

Nadat hij op *achterling* voor *aterling*, volgens WEILAND, en op de gissing van BILDERDIJK, dat *aterling* van *adderling* verbasterd is (*Archief*, dl. I. bl. 151), gewezen heeft, wordt het denkbeeld van Dr. W. G. BRILL, *Gids*, 1849, bl. 515, bijgebragt, of het woord ook zou kunnen komen van *adulter*, met den uitgang *ling*, die dan dezelfde kracht heeft als in *tweeling*, *voedsterling*. De mogelijkheid van de synkope der geheele syllabe *deel* wordt hier nader door voorbeelden, als gansch niet buitensporig, aangetoond.

Aterling beteekende voorheen een *basterd* of *onecht kind*. WEILAND wil er *duisterling* door verstaan hebben. »Het denkbeeld van *basterd* blijft in 't woord heerschen, maar in overdragtigen zin. Een *aterling* is thans iemand, die zijne afkomst of roeping door een onwaardig gedrag verzaakt."

BILDERDIJK gebruikt *aterlingen* ook voor *basterd-Christenen* en *basterd-vaderlanders*. Zie verder het *Archief* t. a. p.

J. J. WOLFS.

Aterling. Bij KILIAEN, *Nothus*, *illegitimus*, *incestus*. BILDERDIJK gist in zijne *Geslachtlijst*, enz. s. v., en hij heeft wel ongelukkiger gegist dan hier, geloof ik, dat *aterling*, door verbastering van uitspraak, *adderling*, jong, uitspruitsel van eene adder, slangenkind of slangengebroedsel is. Wie denkt hierbij niet aan het »slangen- en adderengebroedsel," met welke benaming in onze bijbelvertaling JEZUS CHRISTUS de huichelaars van zijnen tijd onder zijn volk bestempelt? *Die ätter*, *ättern*, geeft SCHMELLER, in zijn uitmuntend *Bayerisches Wörterbuch*, op in de beteekenis van *natter*, of adder, en ook in die van alle slangen in het gemeen: figuurlijk ook met het voorvoegsel *schus*, is het bij hem een onbezonnen persoon; en met *gift* een oploopend mensch, vooral van het vrouwel. geslacht. *Der äder*, ook *adera*, in andere stukken *die eider*, is de hagedis, welk woord wij ook nog wel figuurlijk van eene kwade vrouw bezigen. De uitgang *ling* zoude dan, naar BILDERDIJK, een participiale moeten zijn; *ing* is dit nog in het Engelsch, gelijk bij ons nu *end*. *Aterling* of, volgens ons tegenwoordig spraakgebruik, *aterlend*, zoude dan komen van een verouderd werkw. *ateren*, een

slang gelijk zijn. Doch genoeg, zoo niet te veel gissingen.

R. P.

[Onder de drie hier gegevene afleidingen is er geene, waarmede wij ons kunnen vereenigen. 1°. Wat die van WEILAND betreft, wij begrijpen vooreerst niet, hoe *aterling* aan de beteekenis van *bastaard* komen zou, en ten tweede zou het reeds vreemd zijn, indien onder al de afleidingen van *achter* en de zamenstellingen met dat woord alleen *achterling* tot *atterling* geworden was; nog veel vreemder zou het wezen, indien men daar *aterling* met opene *a* van gemaakt had. 2°. BILDERDIJKS afleiding is de ongelukkigste van de drie. Van eenen participialen uitgang *ing*, waar hij gedurig van droomt, vindt men in onze taal geen spoor. In alle oude Duitsche talen (maar daar wist BILDERDIJK blijkbaar zeer weinig van, hoeveel vertooning hij er ook mede zoekt te maken) gaat het tegenw. deelw. op *nd* uit. Bovendien de verandering van *d* in *t* is iets zeer zeldzaams in onze taal, die tusschen *mediae* en *tenues* scherp onderscheidt, de verandering der dubbele *d* in *t* iets geheel ongehoords. En dan nog, hoe kwam *adderling* aan de beteekenis van *bastaard*? 3°. Tegen de afleiding, door Dr. BRILL voorgesteld, is een eerste bezwaar de aanhechting van den uitgang *ling* aan het vreemde woord *adulter*, een tweede de syncope der syllabe *dul*, die ons, in weerwil van de verdediging daarvan in *de Gids* l. l. gegeven, buitensporig blijft schijnen. De voorbeelden eener assimilatie der *l* door *k* daar gegeven, doen, naar ons oordeel, weinig af, omdat de *l* veel gemakkelijker door lip- en keelletters geassimileerd wordt, dan door tandletters, zoo als hier het geval zou zijn, en omdat er, eer het daartoe kwam, nog eerst eene uitwerping der *d* en zamentrekking moest plaats hebben. Van eene verandering als van *adulterling* in *aterling* zal wel, behalve in eigennamen, geen enkel voorbeeld te vinden zijn. Niet gemakkelijk zouden wij die aannemen in een appellativum, dat zeer gewoon was en het volk dagelijks op de tong lag; nog moeijelijker in een woord, dat wij sedert de XVIde eeuw enkele malen, vroeger nooit aantreffen, dat zeker tot de niet zeer gebruikelijke heeft behoord. — De oorsprong van het woord blijft ons nog altijd duister. — Onze medearbeider J. J. B. eindelijk ziet er het Latijnsche adj. *ater* in met onzen uitgang *ling*, eene afleiding, waartegen wij hetzelfde bezwaar hebben als tegen die van Dr. BRILL.]

Den draak steken (VI. bl. 192, Vr. 288). »Dit zoude samengetrokken zijn uit: hy steekt er den gek mede, als met ST. JORIS draek, d. i. als met een sprookje." Verklaring van PR. VAN DUYSE, in *Spreekwoorden aan geestelijke zaken ontleend*, *Belg. Museum*, dl. V. bl. 215, die daarbij verwijst naar DE JAGER, *Taalk. Magazijn*, dl. III. bl. 79, waar echter niets over dit spreekwoord voorkomt.

CONSTANTER.

Meester Knaap van Holland (VI. bl. 192, Vr. 289). Ook in mijne *Geslachtlijst* vind ik Meester-knapen, b. v. JAN SIX, Heer van *Hillegom* en *Vromade* (geb. 1668), DIEDERIK TULP, Schepen van *Amsterdam*, enz. VAN LEEUWEN zegt er van in zijn *Batavia Illustrata*, bl. 1515: »behalven den Lieutenant-Houtvester is het Collegie van Meester-knapen ('t welk een van de ouwtste in *Hollant* is) en sijn eijgentlijck in 't stuck van de Houtvesterije Richters, dewelke op de klachte en aensprake van den Lieutenant-Houtvester of sijn gemachtigde recht doen en vonnis spreken. Tot desen staat sijn van allen ouden tijden meest verheven geweest (behalven dat men leest van Baanderheeren en Ridders) persoonen van Adel, mitsgaders de gequalificeerste des Lants en die de aansiennelijckste Ampten in den Staat hebben bedient, soo als uijt menigvuldige Acten, de Houtvesterije aangaande, gesien kan werden. Voor desen plachten deselve niet meer als drie in getale te wesen, dog is derselver getal sedert van tijt aangewassen en bestaan jegenwoordigh uijt acht Heeren.

Dr. RÖMER.

[Ook φ^2—φ., ***, M°. en C. W B. hebben ons de door LODEWIJK verlangde inlichting gegeven, de laatste insgelijks volgens VAN LEEUWEN.]

Wapen van Sijpestein (VI. bl. 192, Vr. 290). Wij raden LODEWIJK, die een liefhebber der heraldie schijnt te zijn, zich aan te schaffen het *Handboek van den Nederlandschen Adel*, door L. A. VAN WELEVELD, 1848. Daar leest men, bl. 172, de beschrijving van het geslachtswapen van de familie SIJPESTEIN: — »Ecartelé, het eerste en vierde van goud, met eene bande van keel, beladen met drie merlettes van zilver; het tweede en derde contre-écartelé, 1 en 4 van goud met fasce van keel, 2 en 3 fascé van goud en azuur van zes stukken, die van goud beladen met negen sautoirs van keel, geplaatst: vier, drie en twee. Voor surtout coupé het bovenste van goud, beladen met een arend van sabel, en het onderste van keel met negen vlammen van goud, geplaatst: vier, drie en twee. Tot cimiers, op den helm à dextre, eene merle van het schild, tusschen eene vlugt regts van keel, en links van goud; op dien in het midden eene vlam van het surtout tusschen eene vlugt van sabel, en op dien à senestre een vos naissant van keel."

C. & A.

[Eensluidend hiermede zijn de antwoorden van X. en J. C. D. Volgens φ^2—φ. is dit SIJPESTEIN gekwarteleerd met NIJENRODE. Het wapen van WILLEM NICOLAAS VAN ZIJPESTEYN, geb. 1261, was, zegt hij, d'or à la bande de gueules, chargé de trois merlettes d'argent. — C. G. B. en M. A. v. D. K. geven het wapen van SIJPENSTEIN even zoo op. Dr. RÖMER zal er uit zien, dat zijne voorvaderen, die dezen naam droegen en hetzelfde wapen voerden, waarschijnlijk tot dit adellijk geslacht zullen behoord hebben.]

Wapen van Snoeck en aanverwante geslachten (VI. bl. 192, Vr. 292). Het wapen dat de Heer VAN RHIJN SNOECK voert, is mij onbekend, doch zoo veel is zeker, dat hij aan de familie SNOECK VAN TOL of SNOECK VAN LOOSEN *niet* verwant is. Wat de beide laatsten betreft, Mr. M. SNOECK, Raad en Burgemeester der stad *Leyden*, heeft twee zoons gehad, van welken de een zich, naar eene buitenplaats bij

Leyden, VAN TOL noemde, en de ander den geslachtsnaam VAN LOOSEN, dien zijner vrouw, uit *Enkhuizen* geboortig, aannam. Het wapen van het geslacht SNOECK is: de sinople à deux cantons en chef, le dextre d'argent à la rose de gueules boutonnée d'or, le sénestre (un peu plus grand) d'hermine. SNOECK VAN TOL kwarteleerde met het wapen van TOL, te vinden bij BALEN, *Dordrecht*, f°. 1251.

M. A. v. D. K.

[Geheel in tegenspraak met bovenstaande opgave, beweert W. A. H. dat VAN RHIJN (of, zoo als hij schrijft, VAN REIJN) SNOECK *wel degelijk* tot denzelfden stam als de andere SNOECKEN behoort. „De moeder," zegt hij, »van VAN REIJN SNOECK was genaamd VAN REIJN, en zijn oudoom en grootvader (Burgemeester en Schepen der stad *Gorinchem*) heetten enkel SNOECK." Voor 't overige komt zijn antwoord met dat van M. A. v. D. K. overeen.]

Harm Hesse Woldringh (VI. bl. 192, Vr. 293). Het gevraagde wapen is mij onbekend, maar waarschijnlijk zal S. J. W. bij den Notaris WOLDRINGH te *Veghel*, in *Noord-Braband*, voldoende inlichtingen kunnen bekomen.

W. A. H.

Domheeren (VI. bl. 192, Vr. 294).

[Dr. RÖMER herinnert ons, dat dit onderwerp reeds behandeld is in den IIIden jaargang, bl. 370, art. *Kanonikskapittelen*. Dit maakt plaatsing van het antwoord, door C. W. B. ingezonden, overtollig, waarin even als t. a. p. alleen het eerste gedeelte der vraag van LODEWIJK wordt beantwoord. Op het tweede gedeelte daarvan zien wij nog antwoord te gemoet.]

Haan op den toren (VI. bl. 192, Vr. 295). FRIDELOMDEIN neme uit hetgeen in DE NAVORSCHER, dl. III. bl. 147 vlg. over dit onderwerp gezegd is, wat hem het best dunkt tot antwoord op zijne eerste vraag. Wat zijne tweede vraag betreft, zij komt mij voor even moeijelijk te beantwoorden te zijn, als die naar de eerste kerk in ons land gebouwd. Dat de haan reeds vroeg de torenspitsen versierde, schijnt te blijken uit de bijzonderheid, welke t. a. p. door den Heer BRUINVIS in herinnering gebragt is.

Dr. RÖMER.

[φ^2—φ., v. O. en V. D. N. verwijzen insgelijks voor het eerste deel der vraag naar het vroeger in DE NAVORSCHER geplaatste.]

Wapens van geslachten, meest Stichtsche en Overijsselsche verlangd (VI. bl. 199, Vr. 296).

[Het volgende antwoord stellen wij zamen uit het ingezondene door H. M., Q. X. Z., Dr. RÖMER en C. W. BRUINVIS. De laatste noemt als zijne bronnen de *Wapenkaart der oude, edele en aensienlijke geslachten des Stichts van Utrecht*, 9 bladen, bij W. LANGERAK, en de *Wapenkaarten* van M. SMALLEGANGE.]

1. BARDES van *Warmenhuizen*. Tot Maart 1762 was de grafkelder van WILLEM VAN BARDENS, Ridder, Heer van *Warmenhuizen*, † 8 Mei 1619, zijne echtgenoote CORNELIA VAN LOO, † 16 Sept. 1607, en van Jonkheer ALBRECHT VAN BARDENS, Ritmeester in dienst van den Koning van *Boheme*, gedekt met eene verdubbelde blaauwe zerk, waarop het wapen, zijnde een vrijstaand Grieksch kruis, en in de hoeken daarvan 4 leliën; om dit en het wapen van VAN LOO stond *Coelum non solum*.

2. BAEKEN, d'argent au lion de gueules, couronné d'or, la queue fourchue passée en sautoir.

3. DE WAEL, de gueules à trois roses d'argent.

4. VAN BEUNINGEN, coupé d'azur à 3 flammes d'or, et d'argent au coq de gueules.

6. VAN ALVERINGEN, d'hermine à trois étrilles de sable.

8. ZEGERS van *Wassenhoven*, dwars doorsneden, van boven zilveren traliën op sabel, en van onder een keper van keel op goud.

9. VAN WAVEREN, d'or à 2 fasces de gueules, chargées de 5 lozanges d'argent, 3, 2.

12. HOP. Dit wapen wordt gevonden onder het portret, door HOUBRAKEN, van Mr. CORNELIS HOP, Burgemeester van *Amsterdam*: gevierendeeld: 1 en 4 van goud met een vogel, op den kop gekuifd, staande op een' bal van azuur; 2 en 3 van zilver met twee uitgespreide, nevens elkander staande vlerken van sabel; het surtout gedeeld, zijnde een zilveren balk op keel, en eene halve maan en daarnevens staande vijfpuntige ster, beide van goud op azuur.

13. BUIJS, d'argent à 3 fleurs de lys de gueules.

15. VAN BESTEN, de gueules à la bande d'argent, chargée de trois annelets du champ. Cimier: bourrelet gueule et argent; deux demi-vols de gueule, à destre chargée d'une barre, à sénestre d'une bande d'argent à trois annelets de gueule.

17. TEN BUSSCHE, d'azur à la bande d'argent. Cimier: bourrelet azur et argent. Sept lis de jardin d'argent, tigés de sinople.

20. HAGHE, d'or à l'ours acculé de sable, enchaîné de.... soutenu de sinople.

24. VAN DER HELL, de gueules à la croix ancrée d'argent.

26. VAN ZELLER, d'argent à trois perroquets? de sable. Cimier: bourrelet argent et sable; perroquet? de l'écu.

(Naar de teekening af zeg ik papegaai; om de zwarte kleur zou ik denken, dat het eene kraai moest zijn. Q. X. Z.)

27. STEPRADT, de gueule semé de billettes d'argent au lion de même, couronné d'or. Cimier: couronne; lion naissant d'argent, couronné d'or, lampassé de gueule.

28. GRAUWERT, de gueules à 3 roses d'argent feuillées et boutonnées d'or, au chef de même.

29. SOUDENBALCH, fascé d'or et de gueules de 8 pièces, les fasces de gueules chargées de 10 roses d'argent 4, 3, 2, 1. Cimier: chapeau de gueules, retroussé d'or, surmonté de 4 macles

nantes de même, deux à dextre, deux à sinistre.

30. UTEN GOIE, fascé de vair et de gueules de 6 pièces.

31. PROEIS, de sable à une fasce crenelée d'argent.

32. LANDSCROON, d'or à 3 couronnes de sable. [H. M.; doch Q. X. Z. à trois couronnes de gueules.]

33. PAUW, d'or à un paon d'azur, sur une terrasse de sinople.

[Volgens H. M. — C. W. B. geeft het aldus: een ornement, Fransch blad, waaruit drie bloemstengels uitspringen, elk van boven met een zaaddoos als van papavers, alles van goud op een veld van azuur. Volgens Q. X. Z. d'azur à la croix en potence versée, monté du chef et des flancs, cantonnée de trois étoiles, le tout d'or.]

34. FOEIJT, d'argent à la fasce de gueules, chargée de 3 crampons d'argent.

[H. M.; doch Q. X. Z. chargée de trois dents de loup d'or.]

35. BOGAERT, d'argent à 5 arbres de sinople sur une terrasse de même.

36. KNOOP, d'azur à la bande d'or, chargée de 3 cors de chasse de gueules liés et virolés d'argent.

37. VELDHUIZEN, d'or au château de gueules sur une terrasse de sinople.

Plannen voor den in 1671 *voltooiden bouw eener tweede kerk voor de Lutherschen te Amsterdam* (VI. bl. 199, Vr. 299). In onze verzameling komen alle deze plannen voor, niet geteekend, maar gegraveerd, daarbij zijn verschillende platte gronden, ook met aanwijzing der lichtstandaards, en opstanden, zoowel bouwkunstig vlak, als in perspectief voorgesteld; 2 ontwerpen voor den toren, de wijze van ondersteuning der galerijen, enz. Eene groote prent stelt de gansche Botermarkt, met al hare bedrijvigheid en de daarop geplaatste kerk voor. Op eenen platten grond der oude (St. Nicolaas) kerk is de grootte der geprojecteerde aangewezen. Tot het stel, dat wij als een boek in groot folio bekwamen, behoort ook eene fraaije afbeelding van het inwendige der oude kerk, in 2 bladen, opstand en doorsnede van de kerk op het Singel enz. (laatstgenoemde voor S. J. beschikbaar).

C. W. BRUINVIS.

Overijsselsche penning (VI. bl. 200, Vr. 301). De *Overijsselsche penning*, met de afbeelding van drie honden, die een stekelvarken aanvallen enz., is afgebeeld in den *Overijsselsche Almanak voor* 1843, en aldaar door J. M. V. R(IJN) bl. 93—99 beschreven. Deze gist, dat die gedenkpenning zinspeelde op de oneenigheid, welke tusschen Ridderschap en Steden, de Staten van *Overijssel* gedurende de jaren 1654—1656 plaats vond. Zie ook t. a. p. bl. 286. J. D.

L.

[Volgens eenen anderen onzer medewerkers is deze penning insgelijks afgebeeld en beschreven in DE VRIES en DE JONGE, *Gedenkp. verklaard*, dl. I. pl. 6. N°. 6, en volgens C. G. B. bij VAN LOON, dl. II. bl. 496.]

Kamperpenning (VI. bl. 200, Vr. 302). De te *Kampen* in 1597 geslagen penning met *Honoris et Moris ergo* is afgebeeld bij VAN LOON, 1e dl. bl. 496. Deze past dien penning toe op de overwinning van *Turnhout* en het overmeesteren van negen steden. Maar volgens VAN ORDEN, (*) heeft deze penning betrekking tot het openen van de muntbus. De lelie duidt hoogstwaarschijnlijk den muntmeester HENDRIK WIJNTGENS aan. *Honoris et Moris ergo*, vertaalt VAN LOON: *Eers- en gebruykshalve*. Hiermede zijn de vragen van C. J. beantwoord door J. D.

L.

[Een ander medearbeider deelde ons hetzelfde mede].

Wapenbord van van der Merwede (VI. bl. 200, Vr. 304). Dit wapenbord is waarschijnlijk na 1795 vernietigd. 't Zal opgerigt zijn door ADRIAAN VAN DER MERWEDE, die van 1599 tot 1618 vermeld wordt als Schepen en Burgemeester te *Heusden*, voor zijnen vader (die zoo min als zijne moeder in de gewone gedrukte geslachtslijsten vermeld wordt). Deze vader was een zoon van JAN VAN DER MERWEDE, die stierf 1580, oud 92 jaren, en van zijne tweede echtgenoote ELISABETH VAN ZANDWIJK, die, wanneer de vermelde kwartieren juist zijn, tot moeder had DUERN of DEURNE. Voornoemde JAN was een zoon van DANIëL, die stierf 1512, en van AGNES VAN BRUHEZEN, zijnde deze DANIëL geweest de jongste van drie natuurlijke zonen, verwekt bij eene dochter van UYTWYCK en VAN WYCK, door DIRK VAN DER MERWEDE, Ridder, Heer van *Eethen*, *Meeuwen* en *Baardwijk*, Bailluw van *Zuid-Holland*, 1414—1421, Castelein van *Geertruidenberg*, die in 1459 hoogbejaard overleed, en begraven is in de kerk te *Meeuwen*, onder eene verhevene zerk, of tombe, waarboven zijn wapen en vier kwartieren gehangen zijn. Hij was de laatste echte mansoir uit dit geslacht; bij CATH. VAN RAURT, eene erfdochter nalatende, genaamd ODILIA, die trouwde ROBRECHT VAN DRONGELEN.

Heer ADRIAAN voornoemde had een' neef, HENDRIK VAN DER MERWEDE, Drost van *Vianen*.

NB. BRUHESE, sabel, met 3 posthoorns van zilver beslagen van keel.

VAN WYCK, sabel, met een schildhoofd van goud, beladen met twee raderen van keel.

SANDWIJK, met klimmenden leeuw, gekroond en getongd van azuur.

(*) V. D. CHYS, *Tijdschrift*, dl. II. bl. 226.

DEELS en DELWYNEN, heb ik niets van gevonden.

DEURNE of DUERNE, geband (bandé) van zilver en sabel, in zes stukken.

In het geslacht van BRUHESE was voormaals de Heerlijkheid *'sGravenmoer* en *Raamsdonk*, ook een huis omtrent *Breda*.

In het geslacht van DEURNE was voormaals de heerlijkheid *Lipsel* in de Peel.

Zie M. BALEN, *Besch. van Dordrecht*. OUDENHOVEN, *Beschr. van Heusden*.

v. D. v. B.

[Volgens Q. X. Z., voerde DELWIJNEN of DE COCQ VAN DELWIJNEN, de gueules à trois pals de vair au chef d'or, brisé d'une étoile de sable au canton dextre.]

Blazoenen van Rederijkerskamers te Beverwijk (VI. bl. 200, Vr. 305). De Rederijkerskamers hadden oudtijds de gewoonte, zoogenaamde »Intreden" uit te schrijven, waarop de overige kamers genoodigd werden. Op de daartoe betrekkelijke »Kaerte" werden ook prijzen bepaald voor het »kunstigste blasoen." Deze blazoenen werden, bij den intogt, door twee meisjes of door twee knapen, vóór de leden der kamer gedragen en, met een kort gedicht, »presentatie" genaamd, aan de kamer, die de intrede uitschreef, aangeboden. Op deze wijze zijn ongetwijfeld de blazoenen der kamers van *Haarlem*, *Amsterdam* en *Schiedam* te *Beverwijk* gekomen. Van eene dergelijke intrede kan men eene volledige beschrijving en afbeeldingen vinden in het *Const-Thoonende Juweel, by de loflijke Stadt Haerlem, ten versoecke van* Trou moet blijken, *int licht gebracht. Tot Zwol, by* ZACHARIAS HEIJNS, 1607.

***

Nederlandsche koloniën in Duitschland (VI. bl. 200, Vr. 309). Als antwoord op deze vraag mag, voor een deel, strekken wat over *Nederlandsche landverhuizers* door J. D. te *L.* werd ingezonden, en op bl. 285 door ons geplaatst werd.

A. Bloemaert en J. B. Wuytiers (VI. bl. 201, Vr. 315). Onder de kanunniken, die tijdens het bisschoppelijke bestuur van GODEFRIDUS VAN MIERLO het klooster van *Heilo* verlieten, om voortaan bij de Haarlemsche kathedraal als domheeren werkzaam te zijn, wordt genoemd ALSTENUS BLOEMERT (V. HEUSSEN, *Hist. Episcopat. Harlem.* pag. 26). Zijn naam vindt men t. a. p. pag. 29 onder die van hen, die de »Concordia" tusschen de kanunniken van *Heilo* en van *Geervliet* onderteekenden en zie ik niet mis, dan wordt er opgegeven, dat hij ten jare 1609 overleed.

Hij is vermoedelijk niet de bedoelde. De man, onder wiens portret onze VONDEL het opgegeven bijschrift plaatste, heette ongetwijfeld AUGUSTINUS ALSTINUS BLOEMERT. VAN HEUSSEN heeft dien naam meer dan eens op de lijst der »sacellani curati," t. a. p. pag. 28 medegedeeld, leest men als volgt:

»1624, 21 Aug. AUGUSTINUS ALSTENUS BLOEMERT, qui resignavit, factus Pastor et obiit... 1645." Op de lijst der Pastoren van de St. Bavoskerk t. a. p. pag. 14 staat dit:

»1653. AUGUSTINUS ALSTENUS BLOEMERT, ad praesentationem Ser. Principis ALBERTI PII."

Zijn die opgaven juist, dan zijn er te *Haarlem* twee geestelijken geweest, die den bedoelden naam gedragen hebben.

Behalve het bijschrift onder zijn portret behelzen *Alle de werken van* J. V. D. VONDEL, *uitg. door* B. DE BOSCH, 1°. *Grafschrift van den Heere* A. A. BLOEMERT.

Candidus insuetem miratur limen Olympi:

BLOEMAERT, die een rij van jaeren
  Geuren van godtvruchtigheit,
Door den bloemhof van het Sparen,
  Godt ten prijs, alom verspreit,
  Heeft zijn verven afgeleit,
Liet dees zerk de dorre blaêren.
Zijne ziel is opgevaeren,
  Daerze hoort der engelen wys
  Waer? in 't hemelsch paradys.

(Dl. III, bl. 77).

2°. *Aan den E. Hooghgeleerden Heer* A. A. BLOEMAERT, *toen ik hem het onderwijs van de H. Dryeenigheit op zijn krankbedde toezondt.*

Ad coelum hinc ire putandum est
Sublimes animas.
Ontfang, o Hollantsche AUGUSTIJN,
In dank Godts blooten spiegelschijn,
Verscheenen in het kristalijn
  Van ons gedachten.
Genoegh u nu met dit gedicht.
Gij zult hem zien in 't eeuwigh licht,
Van aangezicht tot aangezicht,
  Na 's weerelts nachten;
Daer straalt een schooner dageraet,
Godts heerlijkheit, die 't al verraet.

(D. III, bl. 286). Dr. RÖMER.

A. Bloemaert en J. B. Wuytiers. Het portret van eerstgenoemden stelt voor: AUGUSTINUS ALSTENIUS BLOEMAERT, vroeger Pastoor op het Begijnenhof te *Haarlem*, en later rustend leeraar aldaar. Hij woonde in de lange Begijnenstraat, op den hoek van de wijde Appelaarsteeg. Hij overleed in 1689, oud 73 jaren, en stelde bij testament in dato 30 Sept. 1689 zijne nalatenschap onder administratie van zijn executeur en rentmeester, om daarvan op gezette tijden brood aan de armen der R. C. Gemeente te *Haarlem* uit te deelen. Zie verder KONING, *Tafereel der stad Haarlem*, dl. I. bl. 258.

LEGENDO ET SCRIBENDO.

Johannes Banning Wuytiers, was de zoon van GOVAERT WUYTIERS, in 1579 Raad en 1581 Schepen der stad *Amsterdam*, en van DEBORA BANNINCK of BANNING. — Zijne ouders en groot-ouders behoorden tot de Hervormde

gemeente, welke hij verliet en tot de Roomsche overging. Dit voorbeeld schijnt door zijnen ouder' broeder DIRK gevolgd te zijn. Immers deze en diens afstammelingen waren aan leden van Roomsche familiën, als daar zijn DE WALE, CROMHOUT, VAN DER WIELE VAN DER WERVE, VAN OVERSCHIE, enz. door het huwelijk verbonden (*). Eene zuster van JOHANNES BANNING WUYTIERS, MARGARETHA was echtgenoot van JAN GEELVINCK, Heer van *Castricum*, Burgemeester van *Amsterdam*; eene andere, LIVINE, van JACOB POPPEN, mede Burgemeester van die stad: deze zijn dus waarschijnlijk bij de ouderlijke godsdienst gebleven, maar eene derde en vierde zuster, AGATHA en ANNA WUYTIERS schijnen het voorbeeld van haren broeder te zijn gevolgd, daar beide de echtgenooten werden van personen tot de Roomsche kerk behoorende.

VONDEL vervaardigde een lijkdicht op het afsterven van JOAN BANNING WUYTIERS en in de *Batavia Sacra*, Part. II. p. 405, leest men omtrent hem het volgende:

Sub hoc tempus claruêre duo lumina igne avitae fidei, quam propitio coelo hauserant, irradiata. Inter hos eminuit,

JOANNES BANNING WUYTIERS.

Amstelredami, ex consulari ac divite familia, natus anno Christi 1591.

Primus ex eadem familia ad fidem Cath. conversus, consecratus sacerdos 1619.

Obiit in patria urbe, anno 1647.

Sub ejus effigie hi exhibentur versus.

„Dives opum, vultu pulcher, spectatus amicis;
Factus cum CHRISTO est pauper, et exiguus:
Exemplar vitae multis, verusque Sacerdos
Quodque alii verbo, moribus ipse fuit.
Vivat in aeternum felix, coeloque locatus
Fulgeat, in terris qui bene delituit."

De oom van dezen J. BANNING WUYTIERS, CORNELIS BARCHMAN WUYTIERS genaamd, was de overgrootvader van CORNELIS JAN BARCHMAN WUYTIERS, Aartsbisschop van *Utrecht* (van de Bisschoppelijke klerezij). Het nageslacht van een' broeder van dezen, met name SIMON JAN BARCHMAN WUYTIERS, is nog in wezen. Eenige leden van dat geslacht werden, bij diploma van 7 Junij 1829, in den Nederlandschen adelstand verheven. Zij behooren tot de Hervormde gemeente. Men zie over deze familie DE NAVORSCHER, 3den jaargang, bl. 345.

De genoemde DIRK WUYTIERS, broeder van den Priester JAN BANNING, woonde in 1650, tijdens het voorval met WILLEM II, op de bekende Hofstede *Welna* aan den Amstel.

C. & A.

(*) VONDEL zegt daarom in zijn *Lyckbede:*

„Al 't maegschap, dat verstrooit gedurigh verder
Van waerheit dwaelde, en nergens weide vondt,
Broght hy te koy gelyck een oprecht herder."

[LEGENDO ET SCRIBENDO berigt ons, dat op den *Catalogus van Portretten* van F. MULLER, nog een ander portret van hem voorkomt, hem voorstellende op jeugdigen leeftijd. S. S. bezit er een, waaronder het door C. & A. medegedeelde Latijnsche bijschrift.]

»*Meisje deelend in 't genot*" (VI. bl. 202, Vr. 318). Ik meen te weten, dat het vers, waarvan het door PRIMO aangehaalde de eindstanza is, door hem kan gevonden worden in een der Jaargangen van *Aurora*, en dat het naar het Hoogduitsch vertaald is door den dichter B. T. LUBLINK WEDDIK, of door BENNINK JANSONIUS.

F. F. C. STEINMETZ.

De Baron van Gersdorp (VI. bl. 203, Vr. 321). De naam VAN GERSDORFF is mij voorgekomen in het *Officiersboekje* van 1742, bl. 54, als de naam van een' kapitein, 29 Junij 1730, bij het regiment van CROMMELIN; en in dat van 1787 en 1790, bl. 67 en 76, vind ik C. W. VAN GERSDORFF, Luitenant-Kolonel bij het regiment LEWE VAN ADUARD, 6 Junij 1767.

W. D. R.

Wapens van het geslacht Unia (VI. bl. 203, Vr. 322). De vraag: »Is de halve adelaar vroeger in het wapen van het geslacht (UNIA) geweest?" met ja beantwoordende, kan ik nog daarbij voegen, dat ik een oud boekje bezit, met geteekende en gekleurde wapens, waarvoor geschreven staat: »350 *waepens van de aensienlijkste deeser landen*," en dat het eenige zich daarin bevindende UNIA-wapen, datgene is, hetwelk men ook in het *Stamboek van den Frieschen Adel* aantreft.

Dat ditzelfde wapen in een ander overoud *Manuscript* voorkomt, als dat van YMCK UNIA, onder de kwartieren van HOMME CAMSTRA.

Dat voorts in mijn bezit zijn de wapenborden met de zestien kwartieren van HESSEL VAN EMINGHA, † 8 Julij 1605. Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, dl. II. bl. 375, en verder van zijne echtgenoote, vrouwe WISCK FRANSESdochter VAN HERMANA, † 19 October 1592.

Dat de acht kwartieren van zijne moeder Vrouwe WISCK POPPESdochter VAN HEEMSTRA, † 1602, oud 88 jaren, daarop staande zijn OBBEMA, HEEMSTRA, JEPPEMA, UNIA, AMAMA, WALTA, UNIA.

Dat dit UNIA-wapen is van azuur met den croissant van zilver.

Dat Anno 1849 op *Eysinga-State*, te *Oenkerk*, thans toebehoorende, door scheiding en deeling, aan Mr. S. P. Baron VAN HEEMSTRA, wonende op den huize *Rusthoek*, onder *Baarn*, gevonden is, bij gelegenheid van het slechten eener gracht, eene zilveren lepel, thans in het bezit van Zijn Hoog Welgeb., waarop een gevierendeeld wapen, 1 en 4, van UNIA, gelijk aan het boven medegedeelde, van azuur, met den croissant contourné van zilver, 2 en 3,

van LYUNGIA of LUINGIA, zijnde gesneden, boven zilver met een' bruinen (?) leeuw, onder azuur met eene lelie van goud.

Hoogstwaarschijnlijk is dit wapen een afbeeldsel van de gecombineerde wapens van TJEBBE UNIA, † 1484, die trouwde BUETH PYBES LUINGIA, overleden in hetzelfde jaar 1484. Zij stonden tot elkander in den vierden graad van bloedverwantschap, blijkens dispensatie van 1476; van hun overlijden blijkt uit het *Doopboek* van *Wirdum*. H. VAN BURMANIA zegt, dat zij kinderloos overleden zijn, doch het *Stamboek* van de Heeren VAN HALMAEL en HETTEMA geeft hun vier kinderen. Zie aldaar UNIA *van Wirdum*, aant. 8.

Het tweede gedeelte der vraag: »Is de halve adelaar later weggelaten?" alsmede eene vroegere, weet ik niet te beantwoorden.

THEODOBALD.

De heer van Enghien (VI. bl. 294, Vr. 326). JOHAN, heer van *Adingen* of *Enghien*, werd op last van Hertog ALBRECHT, Graaf van *Henegouwen*, in *Holland*, in den jare 1366 te *Quesnoy* onthoofd, »want hem (Hertog ALBRECHT) was ter oren gekomen, dat den Heer van *Adingen* in zijn stede en slot hadde zekere instrumenten van ladderen en andere gereedschappen, om steden en sloten in *Henegouwen* daar mede te winnen enz." en anderen zeggen, omdat hij met WILLEM V, ALBRECHTS broeder verstandhouding hield en had enz. Zie W. VAN GOUDHOEVEN, bl. 399, en J. KOK, dl. I. bl. 296. W. DE R.

Willem Beukelsz in Finland (VI. bl. 204, Vr. 331). De vrager zal, sedert het inzenden dezer vraag, de mededeelingen wel gelezen hebben, voorkomende in den *Algem. Konst- en Letterbode*, N°. 29 van dit jaar (23 Julij), waaruit blijkt, dat het berigt, dat Keizer ALEXANDER te *Borgo*, in *Finland*, den eersten steen zou gelegd hebben van een gedenkteeken voor WILLEM BEUKELSZ, geheel onwaar is, en dat het verhaal, alsof WILLEM BEUKELSZ. in *Finland* zijn verblijf zou gehad hebben, waarschijnlijk op geen' anderen grond berust, dan op de overeenkomst van zijn' naam met het Zweedsche *bökling*, ons *bokking*.

BESTUURDERS VAN DE NAVORSCHER.

VRAAGTEEKENS.

540. — *Willem van Swanenburg.* Wie weet levensbijzonderheden van WILLEM VAN SWANENBURG en het jaar zijns overlijdens? WITSEN GEIJSBEEK zegt (*Woordenboek*, dl. V. bl. 377), dat hij niets daarvan kende. Wat weet hiervan de Heer A. DE JAGER, die hem verdedigde? B. N.

---

541. — *Duivelshuis bij Dalfsen.* In de Lensermark bij *Dalfsen* lag, omstreeks het midden van de XVde eeuw, een erf en goed, het *Duivelshuis*. Het werd toen bezeten door de familie VAN HAREN. Wat is er van dat goed wetenswaardigs bekend, en bestaat het nog onder dienzelfden naam? P. N.

---

542. — *Dragen van een hond.* In oude tijden was 't eene onteerende straf om, eenige schreden ver, eenen hond op den arm te moeten dragen. Zie o. a. GRIMMS *Rechtsalterthümer*. Zelfs edellieden konden zich daaraan niet onttrekken. Vanwaar de oorsprong van dat vreemde gebruik? Want ook reeds in den tijd, waarvan GRIMM spreekt, en nog zoo veel vroeger, stonden de honden ter even goeden naam en faam als thans. P. N.

---

543. — *Eedzweren.* Het is bekend, dat het afleggen van den eed in vroeger' tijd plaats had met de hand op het Bijbelboek, of nog vroeger, met aanraking van het overblijfsel van den een of anderen heilige. Later geschiedde zulks door opheffing van de geheele hand of van twee vingers der regterhand. Van welken tijd dagteekent die laatste manier? P. N.

---

544. — *Ittersum.* In een Charter van het jaar 1363 wordt melding gemaakt van het *heylige goet tot Yttersum, gelegen in de mark tot Yttersum.* Dit zal wel in *Overijssel* geweest zijn, maar waarom heet dit goed *heilig?* En wie zou mij den juisten historischen oorsprong van den naam van het bekende oude en beroemde geslacht van *Ittersum* kunnen opgeven? Want het vertelsel van *id ter sum* in verband met de drie ezelskoppen in het wapen, rust, naar mijn bescheiden oordeel, nog altijd op lossen grond. P. N.

---

545. — *P. W. Neuman.* Wie was P. W. NEUMAN, die een Hebreeuwsch lofdicht heeft vervaardigd op A. VAN LIMBURG, dat voorkomt achter diens dissertatie: *de instauratione ecclesiae*, en waar hij zich noemt: »geweesene Rabbi te *Leeuwarden*"? M. R. Mz.

---

546. — *Poortegaels was.* In de *Gulde legenden van de Stadthouders in Hollant en West-Vrieslant*, in den *Catalogus der Bibliotheek van de Leydsche Maatschappij*, dl. II. bl. 69, opgegeven onder de Staatkundige geschriften van en tegen P. DE COURT, wordt van » poortegaels was" gesproken, — Zie ald. bl. 218. Wat moet daaronder verstaan worden?

---

547. — *Joan Nanning.* Wie was JOAN NANNING, die vertaald heeft de *Lofzangen op de H. H. Martelaren* van AUREL. PRUD. CLEMENS, welke vertaling in 4o. te *Amsterdam*, in 1740 in 't licht kwam? Behoorde hij tot de Roomsche kerk? A. M. L.

548. — *Jurriaan Moulin.* Wat is door dezen veelbegaafden man, die zijn talent op grooter' woeker had kunnen uitzetten, dan hij uit overdrevene zedigheid deed, met zijn vollen naam, en ook anoniem en pseudoniem in 't licht gegeven? Bekend is 't, dat hij eene goede vertaling van SHAKSPEARE's *Macbeth* gaf; *men egt*, dat van zijne hand afkomstig is de *Domperridders Rekelzang*, die in 1827 of 28 te lezen stond, in 't mengelwerk der *Arnhemsche Courant*. Is dat waarheid?

F. Z.

[Tot hetgeen MOULIN geschreven heeft, behooren o. a. alle stukken in DE NAVORSCHER, geteekend J. M.]

---

549. — *Hollandsche boeken vertaald.* Waar kan men een zoo veel mogelijk volledige opgaaf vinden van Nederduitsche werken, die in eenige vreemde taal zijn overgebragt? Wie helpt mij bouwstoffen aandragen, om zulk een lijst, zoo ze er niet is, te vervaardigen?

B.

---

550. — *Bolstra, Hattinga, Hania.* Onder de voorname Waterbouwkundigen der vorige eeuw komen ook de namen voor van BOLSTRA, HATTINGA en HANIA. In welke werken is iets over deze personen te vinden?

---

551. — *Gevraagde Geslachtswapens.* Welke zijn de wapens van: VAN MIL, VAN HAM, LEERS, DE VASSIJ, BOLLAAN, VAN VEEN, VAN DER KLUIJT, FOCANUS, SCHRASSERT, BOOGAERT (in *Dordrecht*), PLEVIER, VAN HOOGSTRATEN, DE VIRIEU, PALLAIRET?

552. — *De Heer van Espenblad.* Is het ook bekend, wien Mr. J. VAN LENNEP in zijnen roman »*Elisabeth Musch*" met *den Heer* VAN ESPENBLAD kan bedoeld hebben?

X.

---

553. — *Gesworen of verzworen Maendag.* Veel is er in DE NAVORSCHER reeds over den *Koppermaandag* gezegd. Alle andere benamingen, die deze dag draagt, zijn genoegzaam opgehelderd, maar ofschoon *gesworen of verzworen maendag* genoemd zijn, zoo herinner ik mij niet, dat daarvan nog eenige verklaring gegeven is. Wie zou mij hiermede kunnen verpligten?

H. C. R.

---

554. — *Beeldstormerij in den Briel.* Kan iemand mij iets van de beeldstormerij in den *Briel* mededeelen? WAGENAAR, *Vaderl. Histor.* 6e dl. p. 188 zegt, dat *Delft en Brielle* in 1566 bevrijd bleven; doch STRADA en BRANDT getuigen het tegendeel.

T.

---

555. — *Huis van Witte de Wit.* Waar stond te *Brielle* het woonhuis van WITTE DE WIT, en in welk huis is hij geboren? T.

---

556. — *Petrus Goens.* In welke familiebetrekking stond PETRUS GOENS, Kapitein, wonende te *Bergum* in *Friesland* van 1711—1721, althans in die jaren zijne kinderen aldaar hebbende laten doopen (onder anderen eenen zoon, RYKLOW genaamd), met RYKLOF VAN GOENS, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, 1678—1681?

H. VAN ROLLEMA.

557.—*De Brielsche Rederijkerskamer.* CONSTANTER geeft, bl. 65, eene lijst van Rederijkerskamers, in welke lijst ik ook vind opgegeven: *Brielle — de vreugdebloem*, zonder meer. Zou ook CONSTANTER of iemand anders mij daarvan iets meer kunnen zeggen?

T.

---

558. — *F. Hemony.* In *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*, 5e *deel*, *bevattende Holland* (1744) staat opgegeven: »Het uurwerk en klokkenspel van 2 octaaf van de stad *Brielle*, werd gegoten door den beroemden F. HEMONY." Zou ook iemand mij iets omtrent dien man kunnen mededeelen? want mij is niets van hem bekend. T.

---

559. — *H. Knijff Az.* Wie is H. KNIJFF, AZ., die in het Tijdschrift, *de Vriend des Vaderlands* 1841, dl. XV. bl. 540 —542 het vers getiteld, *de Brave*, heeft geplaatst?

H. VAN ROLLEMA.

---

560. — *Kasteel van Oosterwijk.* Eerlang zal het kasteel van *Oosterwijk* nabij *Leerdam* in een pastorie der Hervormde Gemeente veranderd worden; bezit dat kasteel eenige geschiedkundige waarde, en wat is daarvan bekend?

---

561. — *Gongus.* Bij VERKADE (*Catalogus*, N°. 4311), was voorhanden een metalen penning: Vz. een borstbeeld, Kz. *Dit 'sGongus des schilders regterhant*, enz. Welke woorden maken het slot van die inscriptie uit? Wie was GONGUS?

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

De duit in het bezit van H. J. W. *te D.* met het opschrift: DU : CLIVIAE, keerzijde: het jaartal 1680 onder eene hertogskroon, is een duit in het *Ducatus Cliviae*, Hertogdom *Kleef*, geslagen. De vrager twijfelt echter of er niet NO of DO : CLIVIAE op te lezen staat; zoo het niet DU: is (wat wij waarschijnlijk achten), kan het ook MO : d. i. *moneta, munt*, zijn.

AANTEEKENINGEN.

Woorden op het platte land in Noord-Holland nog gebruikelijk (verv. van bl. 197).

Foef. Zotternij, listig voorwendsel, bedrog.

Gedoente. Drukte, omslag. Eene andere beteekenis heeft het in: *Hij zit in een goed gedoente*, d. i. hij is in goeden doen.

Gelt. Niet dragtig. Wordt vooral van koeijen, maar toch ook van andere huisdieren gezegd.

Gerak. Oppassing, verzorging, b. v. *een goed of slecht gerak hebben.*

Gnarten. Heen en weêr drentelen.

Gnokken. Troggelen, met de oogen bedelen. Wordt vooral van honden gezegd.

Gnuit (collect.). Kleine vliegende insecten.

Griek, graszoden, het zwoord of de huid van het grasland. *Begrieken*, met graszoden bekleeden.

Gruizig. Gulzig, vraatzuchtig; onkiesch.

Gurf. Sleuf, geul, groef, greppel.

Hakkepiel. Slecht, stomp gereedschap; een kreupel of mager paard. *Hakkepielen*, hakken of snijden met stomp gereedschap.

Hakkeren. Hakkelen, stamelen, stotteren.

Hamerslag. Eene soort van kleine wolkjes, op kleine keisteentjes gelijkende.

Handschoon. Ongedienstig, traag in hulpbetooning.

Hooigat. Vermoeid, afgemat.

Hul. Linnen kap, gewoon hoofddeksel der vrouwen.

Hulft. Holsblok, klomp, houten schoen.

Hurk. Onhandig, onredzaam mensch, mensch of dier van weinig waarde.

Heisteren. Klimmen, rondloopen of op andere wijze veel drukte maken zonder bepaald doel.

Ier. Gier, vloeibare mest. *Ierput*, *-sloot*, *-kar.* Gierput, -sloot, -kar. *Ieren*, *beïeren*, met gier bemesten.

Iesterig. Vies, walgelijk, glibberig.

Jaar (zamengetr. uit *jadder*). Uijer.

Kakelbont. Zoo bont als een kakelhoen, gespikkeld.

Katjeskermis. Volksvermaak, geene kermis, maar toch iets wat er op gelijkt.

Keilen. Een plat steentje langs de oppervlakte van het water ketsen.

Kiepert. Slok, borrel.

Klamp. Hooischelf.

Klet. Jakje van sargie, laken of zoogenaamd boezelgoed, voor 25 of 30 jaren algemeen in gebruik, thans nog alleen op de visschersdorpen en bij mingegoede dorpbewoners.

Kliemen. Klagen, jammeren.

Klienen. Kleinzen, fijn maken (kaasmakerswoord).

Klook. Morsige huishoudster, smerig wijf.

Kneerten. Vervelend temen.

Knijf. Knipmes; dik stuk afgesneden roggebrood.

Knurf. Bonk, verhevenheid.

Konkelen. Koffijdrinken, halfelven.

Kooijen. Zij moet kooijen wordt van eene zwangere vrouw gezegd. *Kooijer*, paard, dat onmagtig is om op te staan.

Krag. Een stuk gebroken keukengereedschap.

Krok. Hooizaad, fijne sneeuw.

Loeterig. Stug, onhandig, onwillig. *Beloeteren*, bedriegen.

Lijst. Lam van het vrouwelijk geslacht.

Maltentig. Overdreven zindelijk.

Mansch. Sterk, groot.

Meuken. Broeijen, gaar worden.

Meugebet. Plaatsbekleeder, behulp, iemand, dien men neemt bij gebrek van beter, maar anders niet nemen zou; b. v. een' vrijer of vrijster, dien men bij kermis of andere dergelijke gelegenheid neemt, omdat men er een noodig heeft en geen anderen kan krijgen; of iemand, dien men anders niet noodigen zou, maar nu noodigt in de plaats van anderen, die bedankt hebben. J. BOUMAN.

[Aan het einde van deze lijst zullen wij een bijvoegsel daarop geven, en daarin de aanvullingen en teregtwijzingen, die wij reeds ontvangen hebben of later ontvangen zullen, opnemen.]

De eed door de Med. Doctores te Franeker (1640) *te bezweren*, was de volgende, waarbij tit. VII opmerkelijk is.

Juris jurandi solemnis formula, quam praestare tenentur Doctores Medicinae in Academia Frisiorum Franekerana ante promotionem.

Jurisjurandi religione me Deo immortali Medicinae repertori adstringo, me hanc stipulationem sancte, quantum viribis assequi potero, observaturum.

I. Illustres Frisiae ordines Academiae hujus fundatores et conservatores;

II. Praeceptores qui me hanc artem docuerunt;

III. Professores illustris hujus Academiae, qui gradum hunc conferunt, omni observantiâ ubicumque, et quandocumque, culturum,

IV. Gradum, qui mihi confertur, nullibi repetiturum.

V. Convenientissimam, quantum potero, victus rationem aegris praescripturum.

VI. Venenata, aut letifera medicamenta, neque prece, neque pretio, neque affectibus corruptum nulli, uti neque abortifera praegnantibus praescripturum, neque propinaturum, neque alicúi nefarii hujus consilii autorem futurum, sed sancte et castè tum vitam, tum artem meam exerciturum.

VII. Calculo laborantes non secturum.

VIII. Semper artem in commodum, et salutem omnium, qui me consuluerint, aegrorum conversurum.

IX. Denique ea in civili conversatione facturum, quae verum Medicum, virum bonum, ac hominem Christianum decent. Istius animi si sis elatis duobus prioribus manus dextrae digitis ex animi sententia voce clara me praeeuntem sequere.

Ita me Deus adjuvet!

Anno 1640. L. D. R.

Latijnsche verzen. Vóór eenige dagen *Dissert. et serm. acad.* etc. doorbladerende, viel mijne aandacht op de daarin nog al meermalen voorkomende Latijnsche en andere verzen. Niet wetende, of de namen der vervaardigers op de lijst der Hollandsche beoefenaars der Latijnsche poëzy, vermeld NAV. II. bl. 247; III. bl. 252, voorkomen, en indachtig aan latere aanvragen naar Latijnsche gedichten, teekende ik de volgende, allen uit de voorgaande eeuw, aan.

DAVID VAN ROIJEN. *Dissert.* CORN. VAN BLEISWIJK. 7 Sept. 1719.

HENRICUS SNAKENBURG. *Dissert.* CORN. VAN BLEISWIJK. 7 Sept. 1719.

HENRICUS SNAKENBURG. *Serm. Acad.* HERM. BOERHAAVE. 8 Febr. 1731.

A. VAN ROIJEN. *Viro Clar.* HIER. DAV. GAUBIO, Ordinariam Medic. et Chemiae Professionem in Batava, quae Leidae est, Academia (xviii Oct. 1735) auspicanti.

J. W. STOCKHAUSEN. *Dissert.* JOH. VAN RHEENEN. 6 Sept. 1725.

J. BASTER. *Dissert.* REGN. VAN OVERSCHUER, 20 Dec. 1729.

P. VINK. *Dissert.* JOANNES KNEPPELHOUT. 23 Jan. 1733.

ABR. TERSIER. *Dissert.* PETRUS IMCHOOR. 30 Oct. 1738.

LEON. PATIJN. *Dissert.* PETRUS IMCHOOR. 30 Oct. 1738.

Epicedia in memoriam viri summi HERMANNI BOERHAAVII Principis Medici vita functi xxiii Sept. 1738. Hierin komt voor een Grieksch vers van G. J. VAN SWINDEN; Latijnsche van DANIEL D. F. VAN ALPHEN, HENR. SNAKENBURG, ABR. TERSIER, T. HOOG, enz.

J. DE KRUYF. *Dissert.* CORN. VAN ENGELEN. 3 Maart 1745.

CORN. VAN OUDENDORP en anderen. *Dissert.* DAVID VAN ROIJEN. 25 Aug. 1752.

J. L. U. BOREEL HOFMAN. *Dissert.* ENGELB. VAN DER SLUIJS. 11 Jan. 1753.

J. EGELING. *Dissert.* J. CHR. GRAM. 28 Jul. 1754.

J. H. VAN GROIN. *Viro Nobil. Clar.* DAVIDI VAN ROIJEN Botanices Professionem in *Acad. Lugd. Bat.* auspicanti feliciter, xiv Jun. 1754.

HERM. GER. OOSTERDIJK. *Dissert.* J. OUTMAN VAN AALST. 20 Oct. 1758.

PETR. DRIJFHOUT. *Dissert.* J. OUTMAN VAN AALST. 20 Oct. 1758.

JOANN. CHRIST. SCHUTZ. *Dissert.* J. LE FRANCQ VAN BERKHEY. 12 Dec. 1760.

JOANN. CHRIST. SCHUTZ. *Sermo Inaug.* J. LE FRANCQ VAN BERKHEY. 1 Nov. 1773.

HERM. OOSTERDIJK. *Dissert.*, N. G. OOSTERDIJK. 15 Jun. 1763.

PETR. VAN BRAAM. *Dissert.* ALB. LENTFRINCK. 26 Maji 1763.

A. VOORDUIJN. *Dissert.* ALB. LENTFRINCK. 26 Maji 1763.

FRANCISCUS BURMANNUS. *Dissert.* H. AM. BACHIENE. 26 Febr. 1767.

P. J. BACHIENE. *Dissert.* H. AM. BACHIENE. 26 Febr. 1767.

J. GUIL. THIERENS. *Dissert.* ABRAH. VAN DEN HAM. 9 Jun. 1769.

P. J. LELIJVELD. *Dissert.* ABRAH. VAN DEN HAM. 9 Jun. 1769.

WILH. VAN REES. *Dissert.* JACOB. KAAS. 17 Jun. 1769.

JACOBUS DE RHOER. *Celeb. Viro* GUALTH. VAN DOEVEREN, Collegae honor. quum (3 Sept. 1770) de sanitatis Groninganorum praesidiis, ex urbis historia naturali derivandis, perorasset.

JACOBUS DE RHOER. *Viro Celeb.* GUALTH. VAN DOEVEREN, pro felici variolarum insitione inter Groninganos, ab ipso descripta, et nuper (vi Maji 1771) ex Cathedra Leidensi laudata.

CAR. ANT. WETSTENIUS. *Viro Clar.* GUALTH. VAN DOEVEREN, etc.

PETRUS BURMANNUS SECUNDUS. *Salutifera variolarum insitio Amstelodami* 1777 *celeberrimo* GUALTH. A DOEVEREN *dicata.*

THEOD. HOOGEVEEN. *Dissert.* THEOPH. HOOGEVEEN. 23 Jun. 1773.

P. BODDAERT. *Observ.* FLOR. JAC. VOLTELEN. 8 Jun. 1775.

M. S. DUPUI. *Dissert.* FLOR. JAC. VOLTELEN. 28 Jan. 1777.

J. T. VAN DE WIJNPERSE. *Dissert.* ABR. VAN MOERBEEK. 13 Apr. 1782.

J. T. VAN DE WIJNPERSE. *Dissert.* GUIL. CONR. AUG. FOCKE. 27 Aug. 1785.

J. T. VAN DE WIJNPERSE. *Dissert.* BENJAM. LULIUS. 27 Maji 1783.

J. H. VAN DE WIJNPERSE. *Dissert.* BENJAM. LULIUS. 27 Maji 1783.

P. H. WOLTERBEEK. *Dissert.* GERARDI GREEVE. 23 Febr. 1784.

R. P. VAN DE KASTEELE. *Dissert.* CORN. VAN GALEN. 3 Sept. 1788.

C. SCHOLL VAN EGMOND. *Dissert.* MICH. JAC. MACQUELIN. 16 Nov. 1795.

HIERONYMUS DE BOSCH in acerbum funus NICOLAI BONDT, defuncti die xvii Augusti 1796. Zie *Nieuwe Algem. Konst- en Letterbode voor meer en min geoeffenden*, 4°. Vrijdag 2 Sept.

Een Hebreeuwsch vers van J. BAREUTH, achter de *Disp.* van WILH. WILHELMIUS, 2

Jun. 1739, en onderscheidene Nederduitsche, als van W. C. ACKERSDIJCK JR., KORN. ELZEVIER, P. WEILAND, M. C. VAN HALL, J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, PIETER VREEDE, ADR. VAN SWIETEN, LUCR. WILH. VAN MERKEN, N. WITSEN (1662), F. VAN DER BREGGEN, enz. kwamen mij voor.

L. D. R.

Dood van Philips van Leyden. De meeste schrijvers, o. a. ORLERS, *Beschrijving van Leyden*, bl. 334, melden, dat de beroemde PHILIPS VAN LEYDEN omtrent het jaar 1380 zoude zijn overleden, zonder het juiste tijdstip te kennen.

Onder eene zeldzame en buitengewone groote collectie charters en giftbrieven der voormalige kloosters en geestelijke gestichten binnen en buiten *Leyden*, met keurige bezegelingen, uit de XIIIde, XIVde, XVde en XVIde eeuw, alle op het stedelijk archief van *Leyden* voorhanden, vindt men ook die van het kapittel *ten Hooglande* of *St. Pancras-kerk.*

Uit een oud *Memorieboek*, getiteld: *Antiqum Registrum*, van het kapittel *ten Hooglande*, bl. 83, blijkt, dat Mr. PHILIPS VAN LEYDEN den 9den Junij 1382 overleden, en in die kerk begraven is.

Uit dat register en andere, leert men vele personen kennen, die van a°. 1366 tot a°. 1538 zijn overleden, terwijl de geheele collectie eene rijke bron is voor de geschiedenis van voorname geslachten.

. . ELSEVIER.

Een brandstapel in de XVde eeuw. In de Thesauriersrekening van *Leyden*, a°. 1499—1500, vindt men de volgende post:

» ADRIAEN POUWELSZ. en CORNELIS POUWELSZ. gebroederen worden gevangen den viij^n dach in Novembris, a°. XCIX (1499) omme dat zy gesondicht hadden tiegens die nature en worden gerecht mitte vuere den xxviij^n dach in Novembri daeraenvolgende, soe dat zy gevangen lagen XX dagen, tot *iij gr. elx* dages beloipt iiij £.

Item: By SPLINTER JANSZOEN gecoft ij Last turfs, elck last om xij st.
» ix^C bosch tacken, thondert om v½ gr.
» v bosch tacken, thondert om v gr. en ij groten onder die galge te brengen.
» ij peck tobbens om ij st.
» v pondt Lijnts (?) om v st.
» ij voeder riets om iiij½ st., omme die voors. ij gebroeders die gesondicht hadden mitte sonde tiegens die nature mede te verbernen, beloipt te samen iiij £, xviij st., ij dr.

Betaelt PHS. PIETERSZOEN, tymmerman voir zijn arbeytsloen dat hy gewrocht heeft omme die gereescip te maken totter justicie viij st.

Item: Denselven betaelt ij berkoenen xij st.
» van v sparren tstick 1½ gr. en een kercksparre om iij gr. beloipt tsamen xxxiij st, viij dr.

Betaelt aen enz. elcx. ij st. voer hoer arbeyt dat zy die van de Gerechte mit schouwen en schuyten voerden ter justicie, beloipt xxi ß, iiij dr.

. . ELSEVIER.

Nederlandsche Nieuwsbladen. In DE NAVORSCHER, dl. I. bl. 14, 94, 291, 355; II. bl. 29, 61, 94—97, 126, 156, v.; IV. bl. 383: V. bl. 149; *Bijbl.* 1854, bl. cxv, zijn eenige bijzonderheden aangaande vroegere Nieuwsbladen in ons land medegedeeld. Vóór eenigen tijd kwam in mijn bezit eene courant, onder den titel: *Courante uyt Italien, Duytslant ende Nederlant. Tot Delff, Gedruct bij de Weduwe van* JAN ANDRIESZ CLOETING, *Boeck-Verkoper aen 't Marct-velt in 't Gulden* A. B. C. *den* 18*den December* 1634. Deze courant, N°. 51, is gedrukt op een half vel schrijfformaat en behelst berigten uit *Ulm, Neurenbergh, Duringen, Kitsingen, Leipzig, Keulen* en *Luik*, van den 26sten November tot 9den December, oorlogsberigten uit dien tijd inhoudende. De laatste kolom is aan *Nederland* ingeruimd. Welligt is het eenigen lezers aangenaam, dat wij die hier laten volgen:

» Wt *Bergen op den Zoom, de* 11 dito (December).

De HooghMoghende HH. Staten hebben door alle hunne Provintien, Landtschappen ende Jurisdictien, plakkaten, met expres bevel, uijtgesonden, dat alle Capiteynen ende Ridtmeesteren, tegens den eersten Februarij moeten hare compagnien compleet hebben, op pene van Cassatie.

Van *Antwerpen* schrijft men, dat den Cardinaal Infant dese Landen den Vrede ofte Trefves sal laten aanbieden. Hij heeft de laste van de Pasporten te onderteeckenen, aen den Marquiz AIJTONA overgegeven; maer met dese insertie van het Woordt Rebellen, ende anders gene (*).

De Generael STAKENBROECK is den 6de deser gheweest tot *Turnhout*, met 27 cornetten Ruyteren, van meeninghe eenige parthije te attrapperen, ende convoijen te slaen; maer de Spaensche zijn overal in hunne schilpen gebleven.

Vermeerderingh.

Den Eertz Bisschop van *Mecchelen*, heeft hem ontlast van 't gene de Eertz Hertoginne ISABELLA CLARA EUGENIA in de ure hares doots belast hadde, aen den Cardinael Infant, als hij in dese Lande soude gekomen wesen, van harent wege te seggen: 't welck was, dat gemelte Cardinael hem niet te seer soude betrouwen op den Spaenschen Raed, also sy d'oorsaecke waren van dese langduerige Oorloge in *Nederlant*, ende het verlies van soo-

(*) Hetgeen hier volgt is genoegzaam hetzelfde wat later als vermeerdering gegeven wordt.

veel Millioenen Gouts, als in dese Landen geconsumeert Waren, maer dat hij doch naer de Nederlandsche Heeren luijsteren soude, alsdie de saeke geerne goet saghen. Dit geseijt hebbende, badt hy gemelte Cardinael, dat hy hem dit niet ten quaatsten wilde afnemen, alsoo hy hem van dese beloftenisse moeste ontlasten.

Onze Zee-kruyssers hebben eergisteren binnen *Vlissingen* ingebraght een groot Schip van *Bourdeaux* met 600 Vaten Wijnen ende 100 Last Carstangien, hetwelcke van de Duijnkerkers verovert was, die veertigh man daer op geset hadde. Noch een Duijnkercker van de Cruijssers vermeestert, die se in *Zeelandt* meenden op te brengen, ende meer dan een dagh gehadt hadden, wierden van twee Duijnkerckers hun ontjaeght ende ontset.

Wij verstaen, dat den Cardinael Infant, met ten eersten 8000 manne sal lichten; oock dat hy om eenige koetspaerden te moghen inkoopen, aen dese Lande versocht heeft.

Finis." H.—g.

Portret van Johan Graaf van Nassau. Bij het *tweede deel*, zesde stuk, van Dr. ARENDS *Algemeene Geschiedenis des Vaderlands*, heb ik ontvangen een portret, om als afbeeldsel van JOHAN, *Graaf van* NASSAU, den Man van de *Unie*, tegen over bl. 400 van dat werk geplaatst te worden.

Die afbeelding is echter niet het portret van den genoemden JOHAN *van Nassau*, maar dat van diens zoon van denzelfden rang en naam.

Het was mij reeds vroeger bekend, dat door een misverstand de genoemde afbeelding bij het algemeen sinds lang het regt had verkregen om het portret te zijn van den persoon, die de bewerker was der *Unie van Utrecht*.

Reeds eenige jaren geleden, bij gelegenheid van het destijds opgekomen plan om voor *Graaf* JAN, den bewerker van de *Unie*, een standbeeld op te rigten, toen in het Instituut beraadslaagd werd over de plaats, waar het behoorde te prijken, en *Utrecht* als de eigentlijke historisch regthebbende plaats daartoe werd aangewezen, vond ik in den *Konst en Letterbode* eene waarschuwing door den Heer Mr. J. T. BODEL NIJENHUIS te *Leyden*, om voorzigtig te zijn en toch het echte portret daarvoor te gebruiken.

De ware afbeelding van JOHAN *den ouden*, Graaf van *Nassau*, enz., jongeren broeder van *Prins* WILLEM I, vindt men op bl. 297 van het werk *Tooneel der Beroemde Hertogen, Princen, Graven* enz. *door* N. DE CLERCK, *te Delft bij* NICOLAES DE CLERCK 1617, in fol., waar men het huis NASSAU beschreven vindt, en JOHAN *van Nassau*, geboren 1535, overleden 1606, gezegd wordt zijnen broeder WILLEM, in het tot stand brengen van de nadere unie, gesloten den 19den Januarij 1579 in de stad *Utrecht*, hooge diensten te hebben bewezen.

Maar nu! deze is een bij uitstek zwaar en welgedaan man, op middelbaren leeftijd afgebeeld, met kort haar en weinig baard om lip en kin, met een' grooten geplooiden kraag, niet geharnast, met een' mantel en een' gouden keten omhangen, in een ovaal gevat met Latijnsch omschrift, bevattende zijn' bovengemelden naam enz., onderaan een Hollandsch vers, toepasselijk op de *Unie van Utrecht*. Slaat men nu twee bladen om, dan ziet men het portret van zijn' zoon, met dezelfde namen, en die nog leefde, toen dit boek verscheen.

Het is deze JOHAN, wiens gelaat nu reeds bijna eene eeuw lang voor dat van zijnen vader is doorgegaan. Maar deze JOHAN is voor onze geschiedenis geheel onbelangrijk; slechts een' korten tijd is hij met eenige zijner broeders bij ons in krijgsdienst geweest.

Vergis ik mij niet, dan heeft dat verkeerde portret het eerst eene plaats bekomen in het werk over de *Unie*, geschreven door den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL.

Het is gegraveerd in 8°. door REINIER VINKELES, maar de teekening is van J. P. C. HAAG naar het origineel van MIEREVELT, J. HUISMAN *excud.*, en daar onder: JOHAN *Graaf van Nassau Catzenelnbogen, Stadhouder van Gelderland en Zutfen, Hoofd en Directeur der Unie van Utrecht*. Naar dit portret is de afbeelding, die wij bij Dr. ARENDS genoemd werk hebben ontvangen, gegraveerd.

Als men nu de geschiedenis nagaat, dan kan MIEREVELT wel den zoon, toen deze bij ons in dienst was, vóór 1617 hebben geschilderd (in DE CLERCK komt hetzelfde portret voor), doch niet den vader, die vóór 1580 ons land heeft verlaten en niet is teruggekeerd. De beroemde kunstenaar had toen slechts den leeftijd van der tien jaren bereikt, en voor zoo ver bekend is, heeft hij nooit aan vreemde hoven gewerkt.

Ik bezit nog een prentje in kl. 8°., waarop de afbeeldingen van drie vrijheidsmannen: WILLEM I, JAN *van Nassau* en CORNELIS PIETERSZ. HOOFT, als op penningen zijn voorgesteld, en aldaar is JOHAN *van Nassau* wel deugdelijk de ware, naar het door mij aangewezen portret in DE CLERCK genomen, en om des te beter aan te duiden, dat deze JOHAN bedoeld wordt, is, naast hem in den grond, de *Unie*, in den bekenden bundel pijlen afgebeeld. Door het bovenstaande in DE NAVORSCHER te plaatsen, meen ik alle verdere dwaling, aangaande het gemelde afbeeldsel te zullen tegengaan. C. KRAMM.

Kardinaal de Richelieu. Terwijl men in *Frankrijk* op nieuw een standbeeld wil oprigten ter eere van den roemruchtigen, alom bekenden *Kardinaal de* RICHELIEU, ves-

tigen wij de aandacht, op een pamflet kort na zijnen dood verschenen, hetwelk zeker wel de ware uitdrukking van den vrijen volksgeest, en daarom voor de geschiedenis niet onbelangrijk is.

Het stukje vond ik in een boekje, waarin niemand zou vermoeden iets dergelijks aan te treffen. De titel daarvan luidt als volgt: *De gaven van de milde St.* MARTEN, *Bestaende in kluchten, kodderijen en ander vermakelijkheden, te Amsterdam, bij* ABRAHAM DE WEES, A°. 1658, in 12°.

Daar het mij toeschijnt, tot de weinig bekende te behooren, meen ik, dat vele lezers van DE NAVORSCHER het even als ik met belangstelling zullen lezen. Voor hen, die het oorspronkelijke niet verstaan, schrijf ik de vertaling er bij af, die daarnevens op bl. 125 tot bl. 131, voorkomt.

» PASQUIL. Ten tijde dat de *Cardinael* DE RICHELIEU in *Vrankryck* 't Heerschap speelde, was' er op een nacht, te *Parys* aen 't koper Paert, dat op de *Pont Neuf* aldaer staet, zeker Tafereelken gehangen, daer in was afgebeelt een Leer, die van d'Aerde tot in den Hemel reyckte, nevens deselve stont den voorschreven Cardinael, met d'eene hant de Leer vasthoudende, hier op klommen naer den Hemel, de Keyser, de Koninck van *Spanjen*, en de Koninck van *Vrankryck*; Boven uyt den Hemel was een stem geschreven, aldus luydende: *De rycke en sullen het Koningryck der Hemelen niet besitten.* Waer op de Cardinael dese woorden scheen te zeggen: *Ik dien dan voor haer Zaligheyt zorge te dragen, en op datse in den Hemel mogen komen, zal ikze eerst kael maken.* De vinders van dit Tafereelken en zijn van zijne beste vrienden niet geweest, gelijk ook niet waren, die dit volgende Grafschrift, naer zijn dood instelden."

EPITAPHIUM.	„*Graf-Schrift des* CARDINAALS DE RICHELIEU, *gestorven den 6den December* 1642.
ADSTA VIATOR: QUO PROPERAS?	STA STIL VOORBIJGANGER: WAAR HAAST GIJ U HEEN?
Quod nusquam videbis & audies, hic legitur.	*'t Geen gij nergens sien of horen sult, werd hier gelesen.*
JOHANNES ARMANDUS PLESSIACUS, CARDINALIS DE RICHELIEU,	JOHANNES ARMANDUS DU PLESSIS, CARDINAAL VAN RICHELIEU,
Clarus origine, Magnus Ingenio, Fortuna Eminentissimus:	*vermaard van afkomst, groot van verstand, alderuijtmuntendst in 't geluk,*
Quodque mirere,	*en 't geen te verwonderen is,*
Sacerdos in Castris; Theologus in Aula;	*Priester in 't leger: Godgeleerde in 't Hof;*
Episcopus sine plebe; Cardinalis sine titulo: Rex sine nomine, Unus tamen omnia.	*Bisschop sonder gemeente; Cardinaal sonder tytel; Koning sonder naam. Een, en nochtans alles te samen.*
Naturam habuit in numerato; fortunam in consilio;	Hebbende de Natuur tot zijn wil, 't Geluk in zijn raadslagen;
Aerarium in peculio; securitatem in bello; victoriam sub signis;	s'Rijks Schatten in zijn beurs; veyligheid in den oorloog; zege onder zijne vaendels,
Socios in procinctu; cives in servitute;	Zijn bondgenooten vaerdig; den Burger in slavernij;
Amicos in obseqvio; inimicos in carcere:	Vrienden t'zijnen dienst; zijn vijanden gevangen:
Hoc tamen uno miser, quod omnes miseros fecit:	Daer in nochthans alleen ellendig, om dat hij een yder ellendig gemaakt heeft:
Tam seculi tormentum sui, quam ornamentum:	Alzo wel een pijnbanck, als een siersel van zijn Eeuw:
Galliam subegit; *Italiam* terruit;	Hij heeft *Vrankrijck* onder hem gebracht, *Italien* verschrikt,
Germaniam quassavit; affixit *Hispaniam;* coronavit *Lusitaniam:*	*Duitschland* doen daveren, *Spanjen* vernedert; *Portugal* gekroont:
Cepit *Lotharingiam;* accepit *Cataloniam;*	*Lottharingen* gevangen; *Catalonien* aangenomen;
Fovit *Sueciam;* truncavit *Flandriam;* turbavit *Angliam;*	*Zweden* gevoed; *Vlaanderen* geknot; *Engeland* ontroert;
Lusit *Europam.*	Met *Europa* gespeelt.
Poëta Purpuratus.	Een Poët in 't Purper,
Cui scena Mundus, gloria siparium, Regia Gaza Choragium fuit:	Wiens tooneel de wereld, wiens momaansicht d'eer, wiens toestel de Koninglijcke schat was:
Tragicus maxime, quà fabulam male solvit.	Voornemelijk een treurspeelder, daar zijn klucht qualijk eyndigde.
Post regnum testamento suis distributum, paupertatem populo imperatam, (tam,	Nadat hij bij testament 't rijk aen de zijnen had verdeelt, de volkeren d'armoede opgeleid.
Dissipatos Principes, Nobilitatem subpliciis exhaus-	De Princen verjaagt, den Adel door straf uitgeput,
Senatum authoritate spoliatum, exteras gentes bello & incendiis vastatas;	Den Raad van 't ontzach berooft, d'uytheemsche door krijg en brand verwoest.
Pacem terra marique profligatam;	De vreede te water en te land verdreven;
Cum fatiscente corpore animum grandioribus consiliis aegre vegetaret,	Als zijn ligchaam, door groote raatslagen, vermoeyt zijnde, zijn moed swaarlyck kon versterken,
Et nullius non interesset ipsum aut vivere aut mori;	En niemand meer an zijn leven of sterven gelegen was;
Jamque bona sui parte mortuus, aliorum tantum morte viveret;	Nu ook voor een goed deel zijns zelfs al dood zijnde, en alleen door de dood van anderen leefde;

Derepente spirare desiit & timeri.	Heeft schielijk opgehouden asem te halen, en gevreest te worden.
O fluxa mortalitas!	O slibberige sterflijkheid!
Quam tenue momentum est inter omnia, & nihil.	Hoe kleynen oogenblick is er tusschen alles, en niet met allen.
Mortui corpus rheda extulit;	Een rosbaar heeft zijn doodt ligchaam gevoerd;
Secuti Equites peditesque, magno numero,	Een groot getal ruijters en voetknechten zijn hem gevolgt,
Faces praetulerunt Ephebi, crucem nemo: quia currus publicam ferebat.	De jongelingen droegen fakkels voor hem, maar niemand een kruys: omdat de wagen 't algemeene geladen had.
Denique hunc Tumulum implet non totum	Eyndelijk, dit graf en word niet van 't geheel vervult
Quem tota *Europa* non implevit.	Dergene die met gantsch *Europa* niet vervult kon worden.
Inter Theologos situs, ingens disputandi argumentum.	Onder de Godgeleerde gelegt zijnde, laat seer veel stof om te disputeren.
Fidem regi servavit, spem vivis reliquit; charitatem ab haeredibus abstulit.	Hij heeft zijn trouw den Konink bewaart; de hoop den levende nagelaten, de liefde van zijn erfgenamen weg-genomen.
Quod migravit, sacramentum est.	Waar hij naar toe is, is verborgen.
Hoc te, Lector volui.	Dit heb ik u Lezer, willen zeggen.
Hic te metire, & abi."	Meet hier u zelven bij af, en ga voort."

C. KRAMM.

Episode uit den oorlog tusschen Frankrijk en de Geallieërden in 1689. Op een folio blad, in plano, gedrukt *in 's Graven-Hage, by* JAKOBUS SCHELTUS, *Ordinaris Drucker van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, Anno* 1689, vindt men het volgende *Kort verhael van 't gepasseerde op den* 12*den July* 1689, *tusschen een party, elf Man sterck, van de Troepen vanden Staet, En een van drie en sestigh Man van de Vyanden, uyt het Guarnisoen van Duynkercken.*

»Den Grave VAN HORNES, Generael van de Artillerie, sondt den thienden deser den Sergeant GILLIS van syne Compagnie, met thien Man, vijf van des selfs Regiment, drie van den Grave JAN VAN HORNES, en twee van het Regiment van den Collonel SCHIMMELPENNINGH, met ordre om eenige Gevangens te bekomen omtrent de Linien.

Dese Party drie quartier uyrs van *Molenbeek* zynde, wierdt haer bericht, dat een Vyandtlijcke Party, die sy seyden maer negenthien Man sterck te wesen, voor haer was gepasseert, waer op sy alle resolveerden die op te soecken, ende die te attacqueren.

Komende tot *Molenbeek*, sagen sy in een Bouw-Hof veel Licht, en oordeelden daer uyt dat de voornoemde Party daer was, en daer op avancerende, riepen sy, *qui vive*, de schildwachten, *France*, antwoordende, wierden door d'onse onder de voet geschoten: Op dit gerucht viel den vyandt met twintigh van de haren uyt, ende dede een decharge op de onse, waer door de Sergeant GILLIS twee sware Wonden kreegh, en noch een Soldaet van de Compagnie van den Baron VAN HEYDEN, wierdt den Arm aen stucken geschooten; doch wierden niet tegenstaende aenstondts door d'onse in 't Huys te rugh gedreven, waer op d'onse sigh in twee partyen verdeelden, attacquerende vijf de Voor-Deur, ende vier de Achter-Deur, daer by geweldigh schreeuwende, sommige; *avanceert Dragonders*, andere; *avanceert Cavallerie*, een derde, *avanceert Granadiers;* ende in die selve tydt wierp eene van d'onse een Granaet onder haer (die de eenighste was die de Party by sigh hadde) die soodanigh effect dede, dat se vier ter neder sloegh, en quetste. Een andere met de Bajonnette in de handt, wierp sigh midden onder haer, en quetste en doode sommige; de rest schooten soo veel sy konden: Dit bracht haer in soodanige disordre en schrick, dat sy haer Wapenen ter neder smeten, ende om Quartier riepen, het geene aen haer wierdt gegeven; Ende is alsoo onse Party den twaelfden wederom binnen gekomen, mede brengende twee en dertigh Gevangens; te weten, twee Lieutenants, ses Sergeanten, vier Gidsen, en twintigh ghemeene Soldaten; midtsgaders haere Wapenen: Daer en boven isser van den Vyandt seven doodt geschooten; onder de welcke, volgens veele apparentie, men gelooft den commanderende Capiteyn met noch twee andere Officiers van dat getal te zijn, daer beneffens sijnder wel soo veel gequetst; dese Vyandtlijcke parthy was drie en tsestigh Man sterck, gecommandeert door een Capiteyn genaemt SARLABOYE, acht Lieutenanten en vijfthien Sergeanten, alle uytgesoghte Soldaten van het Guarnisoen van *Duynkercken*, die ordre hadden de Rivier over te swemmen, om eenige Gevangens tusschen ons Camp ende *Gendt* sien te bekomen.

Eyndelijck is die conduite, ende voorsichtigheydt, die dese Soldaten ghebruyckt hebben, om hare Gevangens in seeckerheydt over te brengen, niet minder te admireren als hare couragie en overleg in de selve te attacqueren; de welke voor een kleyn gedeelte gesien kan werden in hare plaisante en bouffonne Entrée, die zy deden in ons Camp.

Voor aen marcheerden drie van onse Solda-

ten, daer op volghden dertigh Fransche Gevangens, twee aen twee, de Armen met Touwen aen een gebonden, met de eene handt haer Broeck vast houdende, waer van zy de knoopen gesneden hadden.

Op de zyde marcheerden op en af drie Soldaten, die op straffe van de doodt de Gevangens verboden malkander een woordt aen te spreecken.

Ende drie andere Soldaten slooten den Trop, hier op volghde een Wagen met Vyantlijcke Wapenen, daer op lagh den gequetsten Sergeant, en den gequetsten Soldaet elck met een Rapier in de handt.

Aen haer Voeten saeten die twee Gevangene Lieutenants, haer Hayr uyttreckende en Crawatten scheurende.

De reden van haer ongeduldt als doen was, om dat, komende voor by de Ruyters Wacht van ons Camp, zy vraeghden waer dat de Ruyterye, Dragonders, Duytschen en Grenadiers, die haer geslagen hadden, met de reste van hare Cameraats bleven, zy tot antwoordt kregen de selve in die elf Man die haer leyden te bestaen, die al de Acteurs van dese Comoedie waren."

Nu volgt er eene *Memorie van de Namen der geene die de Fransche Party, op den* 12*den July* 1689 *geslagen hebben*, te weten:

»Onder 't Regiment van den Grave VAN HORNES, Generael van de Artillerye.	GILLIS LE GRAND, Sergeant onder de Compagnie van den Grave VAN HORNES, *enz.* gequetst van twee sware wonden.
	CLEMENT DE GROEU (*sic*), Soldaet onder deselve Compagnie.
	N. LA ROCHE, Corporael onder deselve Compagnie.
	REYNIER ROEST, Soldaet onder deselve Compagnie.
	GILLIS SOULIER, Soldaet onder de Compagnie van den Baron VAN HEYDEN, die den rechter arm aenstucken geschoten is.
	ANDRIES VAN DER STRATEN, Soldaet onder de Compagnie van Capiteyn HOEFSELEGER.

Onder 't Regiment van den Grave JAN VAN HORNES.	N. BOULAERT, Soldaet onder de Compagnie vanden Luytenant Colonel PALM.
	JAN BAPTISTE, Soldaet onder de Compagnie van den Capiteyn CLOS.
	JAN BATTELIER, Soldaet onder de Compagnie van Capiteyn PREMONT.

Onder 't Regiment van den Colonel SCHIMMELPENNICK.	Joncker SCHUT, Cadet onder de Compagnie van Capiteyn PERPONCHER, die den Granaet geworpen heeft.
	En PIETER PROVOOST, Soldaet onder de Compagnie van den Lt. Colonel DE VASSY."

Wordt van dit feit ook elders melding gemaakt? —A.

VRAGEN.

562. — *Merkwaardig grafschrift.* In de Abdij van *Westminster* te *Londen* leest men het volgende raadselachtige grafschrift:

Here lyeth interrd the body of dame MARY JAMES late wife of Sir JOHN JAMES Knight, descended from the aintient (*sic*) familye of the Dukes of *Hostrick* in the province of *Holland*, and daughter of Sir ROBERT KILLIGREN Knight some time vice Chamberlain of MARY Queen of *England* etc.

She died 6 November 1677.

Kan door *Hostrick* misschien *Oostenrijk* bedoeld zijn, maar hoe is dan nog die afkomst te verklaren; weet dit soms eenig Navorscher?

SIMPSON.

---

563. — *Hoogduitsche vertaling van Vollenhove's Kruistriomf.* In N°. 15 van *der Christen-Bote, herausgegeben von* J. C. F. BURK, van den Jaargang 1855, komt eene korte biographie voor van JOHAN CHRISTIAN CUNO, denzelfden, die een tooneelstuk uitgaf *Isaak of de afschaduwing des Heilands*, uit het Italiaansch van METASTASIO, Amst. 1765 (zie *Catal. van de Bibl. der Maats. v. N. L. te Leiden*, dl. I. bl. 78). Deze moet ook eene vertaling geleverd hebben van 't beroemde gedicht van VOLLENHOVE, hier boven genoemd. Er wordt gevraagd, of die vertaling verdienstelijk mag heeten en nog waarde bezit, en waar zij te vinden is?

Als bron van straks genoemde biographie geeft BURK op: *das neue gelehrte Europa*, 16 *Theile. Wolfenbüttel* 1761. Misschien dat daar meer bijzonders gezegd wordt over vermelde vertaling. Zoo min als de woordenboeken van WITSEN GEYSBEEK en VAN DER AA, kan ik oogenblikkelijk dat Hoogduitsche werk naslaan. E. B.

---

564. — *Zwanenzang.* Wat is er van het zingen der zwanen? Moet men dat voor waarheid of voor eene fabel houden? Zoo het waarheid is, kunnen dan daarvoor afdoende getuigen bijgebragt worden? Zoo het eene fabel is, hoe is men dan bij die fabel gekomen? Wie is onder de ouden de eerste geweest, die van 't zingen der zwanen heeft gewag gemaakt? In het *Bijbels zakelijk Woordenboek* van JACOB GERARD STARINGH lees ik (sub voce *zwaan* en *zwanenzang*) daaromtrent het volgende: „Onder de laatere Schryvers zyn' er, die zeggen het gehoord te hebben als BRASSAROIUS en PANDAZIUS, naar het getuigenis van JONSTON. FRANC. HESSELIUS getuigt het van zich-zelve. In een uittreksel van een *Jubelpreêk* van den Middelburgschen Hoogleeraar en Leeraar JAC. WILLEMSEN, hebbe ik het volgende gevonden, door hem aangeteekend uit het *Musaeum* van OLAUS WORMIUS, L. III, C. 19, p. 299, (een geleerd man, zynde 1624 der Medicynen professor geworden te *Koppenhage*). Die verhaalt dat een braaf Jongeling van zyne Familie, Student in de Theologie, met naame JOHAÑ. ROSTORPHIUS,

hem heiliglyk, en met eede hadde verzekerd, dat hy aan den Oever der Zee, in de Nidrosiaansche Landstreek in *Noorwegen*, in den vroegen morgen, een ongewoon, en by uitstek aangenaam geluid, doormengd met lieflyke toonen, hadde gehoord. Dat hy, niet weetende wat, of van waar het was, op eene hoogte was geklommen, en eene onnoemlyke menigte Zwaanen hadde gezien in den nabuurigen Zeeboezem, die zoo lieflyk zongen, dat hy nooit iets diergelyks hadde gehoord: Dit zelfde, zegt WORMIUS, ook vernomen te hebben van eenige Islanders, als ook in *Noorwegen* van eenigen zyner Discipelen, dat 'er bynae aan alle plaatsen, daar zich de Zwaanen onthouden, niets zoo gemeen is, dan zo een akkoord-gezang der zwaanen te hooren. Men zoude' er dan byna niet aan mogen twyffelen. Indien zy zingen, doen zy het mogelyk nooit, dan wanneer zy in de zee, en in eene zeer groote menigte by den anderen zyn, en dat konde wel de reeden zyn, dat men het hier en elders niet hoort." DOLFJE.

---

565. — *Twee koperen penningen.* Ik heb in mijne verzameling van penningen een paar stukjes, ter grootte van een' tegenwoordigen gulden, van welke ik mij gaarne door een' deskundige de uitlegging zou zien geven.

Het eene stukje stelt aan de eene zijde voor een' man in zittende houding, ter halver lijve zigtbaar, gekleed in een' mantel en blootshoofds, met een beeldje voor zich aan wiens voetstuk hij de hand houdt geslagen, terwijl tusschen hem en het beeldje eenige schildergereedschappen of een passer en penseelen liggen. Onder den man staat: *Effigi. Valent. Maler.* en het omschrift is: *Domine, tuo jussu.* De keerzijde laat zien een wapen en daarom staat: *o Herr, rete (rette) mich von meinen feiden (feinden).*

Het andere stukje heeft aan de eene zijde een' boom, daaronder een liggend en daar naast een staand beeldje, en het omschrift is: *piramus et thisbe.* Onder het liggend beeldje leert men den naam: HANS KRAV (de laatste naam kan niet voluit worden gelezen, aangezien de rand door besnoeijing heeft geleden) De keerzijde van den penning vertoont een' Romeinsch' oorlogsheld in staande houding, met een zwaard, spies en helm aan zijne voeten en in zijne regterhand een brandend werktuig, naar 't schijnt. Aan den voet van dat beeldje staan de letters H. K. Het omschrift luidt: *aut caesar aut nihil.*

Beide penningen zijn van koper. Een jaartal is op geen van beide te ontdekken.

Komen zij veel voor? DOLFJE.

---

566. — *Rattenkoning.* Wie weet iets meer dan sprookjes van den zoogenaamden rattenkoning? Men verstaat er onder een monstrum, bestaande uit vele aan- en in elkander gewassen ratten. G. H. ZINKEN zegt in zijn *Oeconomisch Lexicon,* sub voce *Rattenkönig:* „die Sache ist falsch. Man findet zuweilen verschiedne Ratzen dicht beysammen, die sich met ihren Schwänzen ineinander verwickelt haben, daher er aussieht, als wäre es ein Thier, es sind aber nichts als einzelne Ratzen. Man sehe HALLENS *Naturgeschichte der vierfüssigen Thiere,* S. 429." Is het waar, zoo als ZINKEN zegt, dat ratten zich met hunne staarten zoo in elkander kunnen wikkelen? Ook JEAN PAUL, die van zoo veel en velerlei spreekt in zijne geschriften, maakt er melding van: „In einer Republik," zegt hij (zie JEAN PAUL'S *Literarischen Nachlass,* Band II, p. 175), »beschützt nur der Streit des Interesses der Vornehmen die Freiheit; aus der Vereinigung ihrer Absichten kommt der Despotismus hervor. In der Ratzenrepublik verbinden sich oft Ratzen mit ihren Schwänzen und der vielfache Kopf und einfache Schwanz ist ein Rattenkönig." DOLFJE.

---

567. — *Gemyrrhede wijn.* Welk eene kracht heeft wijn met myrrhe aangezet? Heeft die eene bedwelmende kracht, zoo als gewoonlijk bij *Mark.* XV: 23 wordt opgevat? Men meent toch, dat JEZUS daarom den gemyrrheden wijnbeker werd gegeven om Hem in eene soort van bedwelming of dronkenschap te brengen, ten einde Hij de kruissmarten minder zou gevoelen. Zoo althans de meeste uitleggers. Ik legde dat ook eens zoo uit in eene lijdensprediking, waarop mij door mijn' zwager, een' zeer kundigen Med. Doct., de aanmerking werd gemaakt, dat ik der gemeente eene onwaarheid had verteld, aangezien myrrhe geene verdoovende kracht bezat. Hij bewees mij zulks èn door 't geen hij eerst daaromtrent zelf uit zijn *Doctrinae copia* bijbragt èn vervolgens door al zijne boeken, die over de kracht van medicinale planten, enz. handelden. Mogt dan de myrrhe op zich zelve geene verdoovende of dronkenmakende kracht bezitten, heeft dan misschien de vereeniging van myrrhe met wijn die kracht? Ook dat meende mijn zwager geheel te moeten ontkennen. Wat denken nu daarover andere deskundige Navorschers? Ik zou zoo gaarne mijne uitleggers en vele knappe predikers over de lijdensgeschiedenes — onder deze ook VAN SENDEN — in die opvatting zien verdedigd, mits op goeden grond. FRIEDLIEB, in zijne *Archaeologie der lijdensgeschiedenis van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, bl. 157, haalt eene plaats aan uit GALENUS, *de Fac. Med. Simpl.,* T. XI, (meer door uitleggers bijgebragt), waarin gezegd wordt, dat *maankop-sap, myrrhe, staraks en crocus, in eene groote hoeveelheid gebruikt, gedeeltelijk uitzinnig maken, gedeeltelijk den dood aanbrengen; μετά συμμετρίας δέ τινος* — dus gaat hij voort — *ἐπὶμιγνύμενα τοῖς ἄλλοις ἀρήγει,* d. i. *worden dezelve echter, volgens eene zekere maat, met andere dingen vermengd, dan helpen, of, dan verzachten zij.* Hier wordt van geen eigenlijke verdooving gesproken. Mogt een Navorscher mij willen onder 't oog brengen, dat men bij MARKUS (vergel. met MATTHAEUS) juist het woord myrrhe niet voor de gom van dien naam behoeft op te vatten, daar zulks in het algemeen voor eene bittere stof of gom kan genomen worden, die zal mij juist geen bijzondere dienst bewijzen. — Wat ik weten wilde is dit: heeft de bij MARKUS genoemde *οἶνος ἐσμυρνισμένος* eene *dronkenmakende* kracht of niet? DOLFJE.

---

568. — *Friesche voornamen.* In dl. IV van DE NAVORSCHER komt op bl 4 voor eene vraag over de beteekenis van sommige voornamen van Germaanschen oorsprong. Die vraag werd beantwoord op bl. 305 volgg. van hetzelfde dl.; alwaar de lezer eene tamelijk volledige lijst van zoodanige namen verklaard en toegelicht vindt. Wij nemen de vrijheid, eene soortgelijke vraag te doen naar de beteekenis van sommige Friesche namen, welke nu nog òf in Friesland òf in Groningerland in gebruik zijn. Wij wenschten van de volgende afleiding en beteekenis te kennen, hoewel we er juist niet voor kunnen instaan, dat al de namen, die op ons lijstje voorkomen, van echt Friesch bloed zijn.

AAILJE (ALE), ALJE, ADDE, AFIEN (AFIENA), AILKE, AILERT (EILDERT), AUKTJE, AYOLT, BALSTER (misschien verwant met het Germaansche BALDER, BALDERIK?), BECKE, BENNO (BENE), BOUKJE, BRONNO (BRON), DEDDO (DEDDE), DOETJE, DOETSE, DUURT, EDO, EERKE, EILT, ELTJE, ENNO, ETJE, EVERT (misschien het Hoogd. EBERT), FEBE, FEIPKO, GARRELT, GEBKE, GEPKE, GERMT, GEESSIEN (GEES), GEUGIE (GEUCHIEN), (misschien i. q. HEUGIEN van HUGO?), GOSSE (GORSEL), HEIKE, HINNO, HITJE, HIDDO, IETSE, ITSKO, IEZEL (JEIZEL), KARS, KOERT (misschien het Hoogd. CORD, verkorte vorm voor KOENRAAD), LUB-

BERT, LUITJE (LUUTJE), LUPPIEN (LUPKE), MELGERT (MELCHERT), (misschien i. q. MELCHIOR?), MELLO (MELLE), MENNO (MENNE), OBBE, OKKE, OOMKE, OEPKE, PEIKE, POPPE, REMKE, RINSE, SABBE, SEBE, SIEBENTJE, SIEKA, SEIKE, SJOERD, SYWERT, TALLE (TALLEGIEN), TEYO, TETJE, TJAKKE, TJALLING, TJARK (TJAARD), TJEBBE, TJEERD, TIES (TEIS), (misschien verkort van MATTHIES, MATTHEUS), TJITSKE, TONNIS, TEUNIS, UGE, (misschien i. q. HUGO), UDO, WEMELTJE, WENDEL (WENDELINA), WIARDUS, WOPKE, WUBBE (WUBBELT), IJKTJE, ZWERIES.

Vele van die woorden zullen wel in WASSENBERGHS *taalkundige bijdragen, II.* verklaard worden: dat werk is mij echter niet ter hand. DOLFJE.

569. — *Melchior Lorichs.* Op het archief te *Leyden* wordt eene rolkaart of liever afteekening, met de pen bewerkt, bewaard, lang 38 en breed 2½ voet, voorstellende *de Dardanellen* en *Konstantinopel* met de gebouwen, vestingwerken, schepen enz., zonder dat men weet, hoe die kaart aldaar gekomen en door wien zij gemaakt is.

Men vindt er een schoon mansportret ten voeten uit op geteekend, de pen in eenen inktkoker houdende, die hem door eenen Muzelman wordt aangeboden. Daarbij is geschreven: *Das ort zu Ballata oder Pera, da ich* MELCHIOR LORICHS *die statt am meisten, oder den meisten theil die stat conterfeit habbe*, a⁰. 1559.

Men wenscht iets van dien MELCHIOR LORICHS, denkelijk een' Duitscher, te vernemen.

R. E.

570. — *Koetsen van bordpapier.* In den *Nederl. Mercurius* voor 1779 leest men: „Thans is men te *Parijs* in 't hotel der Invaliden bezig met koetsen en andere rijtuigen van *bordpapier* te maaken, die zoo ligt en tevens zoo sterk zijn dat ze, naar men denkt, welhaast in algemeen gebruik zullen raken." Die gedachte is echter niet vervuld; doch is er van die uitvinding meer bekend en is ze werkelijk toegepast geworden? φ^2—φ.

571. — *Katechismus van Bongaart.* Is dit boekje werkelijk zoo curieus als men uit het volgende versje, uit den tijd der invoering van de nieuwe psalmberijming afkomstig, zou opmaken?

„Roemrugtige DATHEEN,
Van veelen thans bestreen,
Raakt gij ter kerke uit,
Door synodaal besluit!
Geen nood, gij zijt herbooren,
In 't Kategismus werk
Van een Pastoor van *Hoorn*,
Al doet men U dan sneeven,
In BONGAART zult g'herleeven."

φ^2—φ.

572. — *Van Otting.* Kan men mij ook inlichten aangaande de familie en het wapen van JOHANNES WENCESLAUS VAN OTTING, geboren in 1710; predikant te *IJzendijke* in 1731, te *Werkendam* in 1735, te *Vlaardingen* in 1739 en te *Breda*, waar hij overleed, in 1755? Hij was de schrijver eener verklaring van Psalm LXIII, in negen leerredenen, *Breda* 1784, en was de zwager van SAMUEL HOEUFFT, destijds Predikant te *Breda.* φ^2—φ.

573. — *Van Oort.* Zekere familie VAN OORT, naar het verhaal luidt uit *Braband* of *Vlaanderen* afkomstig, en om des geloofs wille uitgeweken, vestigde zich later in *Utrecht*, waar Mr FRANS VAN OORT voor zijne drie zonen drie buitenplaatsen aan den Vaartschen Rijn, *Rotsoord, Rotswijk* en *Rotsenburg* genoemd, benevens drie huizen in de stad, bouwen liet. Van het familiewapen heb ik verschillende afdrukken, als 1⁰. drie molenijzers van sabel, 2 en 1, op een gouden veld; 2⁰. in 1673, gedeeld boven de molenijzers, beneden drie fasen van sabel op goud; 3⁰. in 1761, gekwarteleerd, 1 en 4 de molenijzers als boven, 2 en 3 vijf fasen van keel op goud. Eene geslachtlijst dezer familie is in mijn bezit, doch ik wenschte die gaarne, als er naauw aan verwant zijnde, vollediger te maken. Misschien kan ik door DE NAVORSCHER hierin wel slagen, want hoewel al de mij bekende takken, voor zoover ik weet, zijn uitgestorven, kan ik niet uitmaken of de nog bestaande familiën, die denzelfden naam dragen, aan het bedoelde geslacht zijn geparenteerd.

φ^2—φ.

574. — *J. H. Verheijk.* In het *Algemeen noodwendig Woordenboek der zamenleving*, uitgegeven te *Amsterdam* bij gebroeders DIEDERICHS, 132ste aflev., bl. 4186, leze ik het volgende art.: „JAN HENDRIK VERHEYK, een Nederl. taalkenner, die eerst te *Leyden* en vervolgens te *Amsterdam* gewoond heeft, en in 1784 in laatstgemelde stad overleden is. Hij heeft verscheidene klassische schrijvers, EUTROPIUS, ANTONIN. LIBERALIS e. a., ook een nederduitsch en latijnsch Woordenboek in 4⁰. uitgegeven, welk laatste werk in 1771 te *Amsterdam* het licht gezien heeft."

Wie kan dit onvolledig artikel aanvullen, of de bron aanwijzen, waaruit het geput is?

J. C. K.

[HENDRIK (niet JAN HENDRIK) VERHEYK gaf EUTROPIUS uit, *Lugd. Bat.* 1762, 8⁰., waarvan een tweede druk verscheen, ib. 1793, en ANTONINUS LIBERALIS, L. B. 1774, 8⁰. Bedriegt ons geheugen ons niet, dan is hij rector van het Gymnasium te *Amsterdam* geweest.]

575. — *Antonius Hermannus en Igram Gogava.* J. SCHELTEMA, in zijn belangrijk werk: *De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke vloot van* PHILIPS II *in* 1588, beweert, dat de roem van twee geleerden, bloedverwanten van W. VERHEIJDEN, aanleiding gaf, dat ook deze, met zijn' broeder, tot de beoefening der wetenschappen werden opgeleid. In eene noot geeft hij hunne namen op: ANTONIUS HERMANNUS en IGRAM GOGAVA, broeders van VERHEIJDENS moeder; de eerste wis- en natuurkundige, de ander regtsgeleerde.

FOPPENS, in zijne *Bibl. Belgica*, tom. I. p. 79, maakt van den eersten gewag, maar niet van den tweeden; zoo ook J. C. DE JONGE, *Nederland en Venetië*, bl. 334, die hem een' geneesheer, hoogleeraar te *Padua* en voorstander der toonkunst noemt. Gaarne zouden wij dus omtrent IGRAM eenige bijzonderheden vernemen. Welligt komen er voor in het zeldzame werkje, getiteld: *Vita* G. VERHEIDEN *Belgae etc.*, Hag. Com. 1598, door zijn' broeder JACOBUS VERHEIDEN uitgegeven, dat ik niet in mijn bezit heb. Jammer, dat SCHELTEMA zijne belofte in bovengenoemd werk, bl. 296, in de noot, niet heeft vervuld, om omtrent den laatstgemelden iets mede te deelen in zijn *Geschied- en Letterk. Mengelwerk*, dan ware er welligt ook iets omtrent IGRAM GOGAVA aan 't licht gekomen. J. C. K.

576. — *Robinson Crusoë.* Ik herinner mij, als knaap eens te hebben gelezen een oud boekje, in kl. 8⁰., getiteld: *De Hollandsche kluizenaar of het leven van* ANDRIES BLANK, zoo veel ik weet, zonder naam van den schrijver. Het is een „*Robinson Crusoë*;" veel meer weet ik er, na zoo veel jaren, niet van te zeggen. Maar hoezeer ik het later meermalen heb gezocht, heeft het mij nooit mogen gebeuren, het op te sporen. Vragen, die niet onbelangrijk zijn, zijn deze: is het eene ware, of slechts eene verdichte geschiedenis? In het laatste geval: is het zoo oud, dat

het misschien tot vóór de eerste uitgave van *The life and the surprising adventures of Robinson Crusoë* (Londen 1719), opklimt, naar welk bekend boek van DEFOE de latere tallooze „*Robinsons*" zijn gevormd? Heeft de Nederlandsche letterkunde hier welligt de prioriteit? Zoo ja, kan dan, 't zij ANDRIES BLANK en zijne lotgevallen waar of verdicht zijn, de Nederlandsche geschiedenis, en niet het verblijf van ALEXANDER SELKIRK op *Juan Fernandez*, aan DEFOE het denkbeeld van zijnen „*Robinson*" hebben aan de hand gedaan?

Kan iemand mijner Mede-Navorschers mij het bewuste boekje bezorgen of er mij eenig berigt omtrent geven?

Wordt het ook vermeld in HAKEN, *Bibliothek der Robinsone* (Berlijn 1805, 5 dln.), of in HETTNER, *Robinson und die Robinsonaden* (Berlijn 1854)?

H. M. C. VAN OOSTERZEE.

577. — *Henricus Umbgrovius.* Op den 1sten Mei 1658 verkreeg HENRICUS UMBGROVIUS als *Praeceptor tertiae Classis* der Latijnsche school te *Zutphen* van de Staten des kwartiers van *Zutphen*, uit hoofde van hoogen ouderdom, impotentie en blindheid, zijn emeritaat, met behoud zijner gagie. Hij had zijne betrekking sedert 1609 bekleed, en was den 17den April 1611 door Ds. SEBASTIAAN DAMMAN in den echten staat bevestigd met AALTJEN VOORVECHTERS, dochter van LUBBERT VOORVECHTERS, geboren burger van *Zutphen*. HENRICUS UMBGROVIUS was in 1635 als groot burger te *Zutphen* ingeschreven. Kan iemand ook opgeven uit welk land of van welke stad hij afkomstig was, wie zijne ouders waren, en wanneer hij geboren en gestorven is, alsmede welk wapen de familie VOORVECHTERS voerde?

Q. v. U.

578. — *Spotpenning op den Paus.* Ik bezit een koperen penning, ter grootte van eenen gulden ongeveer, zonder jaartal, de rand afgesleten, aan de eene zijde ziet men een mansportret met een' doctors hoed op, als men het omkeert, is het een zotskap; om het randschrift staat: *Stulti aliquando sapientes.* Aan de andere zijde een mansportret, met de driedubbelde kroon bedekt, en keert men het om, dan ziet men een duivelsch gelaat, op het randschrift leest men: *Ecclesia perversa tenet faciem diaboli.* Bij welke gelegenheid is deze penning geslagen?

Q. v. U.

579. — *Symboliek in de bouwkunst.* In de groote kerk te *Alkmaar* vindt men tegen den muur twee kapiteelen, tot ondersteuning der gewelven, het eene rustende op een' visch, het bekende zinnebeeld van CHRISTUS, en het andere op een' vogel, waarvan de geschubde hals op het ligchaam is uitgestrekt. Wat kan deze beteekenen? Om het koor vertoonen eenige kapiteelen saterkoppen, door ringen in den mond aaneen verbonden; men merkt die, schoon door het menigvuldig overwitten moeijelijk, ook op in het portaal der groote kerk te *Edam*, in het schilderachtig gothieke gebouwtje aan de kerkstraat, en op velerlei plaatsen elders. Moesten deze grijnzende duivelsgezigten de stichting der geloovigen bevorderen, zulks is niet denkbaar; maar waarom vindt men ze zoo dikwijls in gewijde gebouwen?

C. W. B.

580. — *Lofdicht op M. H. Tromp.* Is de naam van den *tijdgenoot* van M. H. TROMP ook bekend, die het volgende lofdicht op onzen Admiraal heeft gemaakt.

TROMP die trompte door zijn Trompen
en door 't swangere metaal
dat men breyn en bloed sach pompen
uit des vijands admiraal.
Onsen God zy hoog geprezen
die dees Tromp victorie gaf,
Tromp's naam sal in heugnis wezen,
schoon hij lei een eeuw in 't Graf.

T.

581. — *Geslacht van Treslong.* In de *Nieuwe Cronijk van Zeeland*, 1e dl. *door* M. SMALLEGANGE, *Middelburg* 1696, staat van bl. 285—290, het geslacht van TRESLONG. Daar nu toch na dien tijd verscheidene TRESLONGS zich nog beroemd gemaakt hebben, zoo als de Zeekapitein OTTO VAN TRESLONG in 1666 en de Vice-Admiraal BLOIS VAN TRESLONG in 1797, en diens geslacht nog niet is uitgestorven: zoo is mijne vraag: of er een vervolg of eene nadere aanvulling op die lijst bestaat? zoo neen, of dan iemand die lijst ook zou kunnen vervolgen, met aangeving tevens der wapens?

T.

582. — *Geslacht der Heeren van Leyden.* Kan iemand mij ook opgeven het geslacht van de Heeren van *Leyden*, van wie ik een grafschrift in de groote Kerk te *Brielle* gevonden heb, en hier laat volgen, zoo als ik het, niet zonder eenige moeite, heb kunnen afschrijven.

»Memoriae Nobilissimi viri FRANCISCI ADRIANI VAN LEYDEN, Senatoris ac Consulis in urbe *Briela*, et ejusdem urbis nomine ad collegium rei marinae ordinum foederati Belgii praefectum, quod *Rotterdami* convenit, delegati nec non rei publicae Batavae in universo tractu Voorniensi Orientali, Australi, et Occidentali senatoris et quaestoris ac ibidem in collegio molibus praefto judicis et assessoris integritate non minus quam genere clari qui omnibus gratam sui recordationem relinquens, obiit prid: Id: Aug. MDCCXXVI."

Zijn wapen is afgeslepen, maar daarboven is een helm, gedekt met een kroon, en aan weêrszijden van het wapen een arend, — aan de zijden van het grafschrift schijnen 8 kwartieren gehangen te hebben, aan elke zijde 4, waarvan alles is afgeslepen.

Op eenen anderen steen, binnen de grafplaats vond ik geschreven: »Hier rusten Joncker PIETER VAN LEYDEN, geseyt LEEUWEN. . . . . sterft den 2den Oct. 16.4 (het cijfer der tientallen kon ik niet lezen) en vrouwe MARIA DE MOUCHERON zijne huisvrouw sterft 7 Januarij 1641." In ALKEMADE, *Beschrijving van den Briel*, vond ik nog genoemd Mr. CORNELIS HENDRIK VAN LEEUWEN, als schepen en lid van de Vroedschap der stad *Brielle* in 1728. — Bovengenoemde PIETER VAN LEEUWEN wordt ook daar opgegeven in 1623 *Bailjuw der stad.*

Eene nadere en duidelijke opgave met de vertaling zal welkom zijn aan T.

583. — *Wapens van Zutphensche en Veluwsche geslachten verlangd.* Wie geeft mij op de wapens van de navolgende geslachten, gedeeltelijk uit de namen der getuigen bij de oudste oirkonden ontleend?

AMPSEN, ANGEREN, BAKERWEERT, BARCHEM, BELTRUM, BINGERDEN, BOERLO, VAN DEN DAMME, DEDINGWEERD, DIERMEN, DUISTERVOORDE, ESCHOTEN, ETTEN, GRAAS, HEEST, HEERDE, HELBERGEN, HOLTHUYSEN, HUMMELO, ISEREN, LEESTEN, VAN DER MARSCHE, MEERMUDEN, MERVELT, MOKERDEN, OOLDE, RIENDEREN, SCHAFFELAER, SEVENAER, SLINDEWATER, STOKKUM, SWIEP, VAASSEN, VIERAKKER, TEN VOIRDE, WALIEN, VAN DEN WALLE, WAPME, WESENHORST, WIKEN, GEESTEREN. Q. X. Z.

584. — *Kwartieren van P. van Almonde.* Te *Brielle* vond ik het grafschrift van PIETER VAN ALMONDE, gestorven 8 Julij 1657 en DYNGNA QUACXS

ARIENS, gestorven 14 Julij.... met 6 kwartierborden, waarvan de wapens afgesleten zijn, doch de namen van 4 zijn overig, als.

ALMONDE. VAN DER NATH.

CROONEN. STERCK.

Wie zou mij nu die 2 namen kunnen opgeven? —

Genoemde PIETER VAN ALMONDE is bailjuw van de stad *Brielle* en van *Voorne* geweest. Nog vond ik in ALKEMADE vermeld: JOHAN VAN ALMONDE, Burgemeester der stad *Brielle* in 1666; ADRIAAN VAN ALMONDE, Burgemeester in 1701. Mr. PIETER VAN ALMONDE, Burgem. in 1709 en Mr. WILLEM VAN ALMONDE, Bailjuw en Opperdijkgraaf in 1728. T.

585. — *De Prince-Sale te Brielle.* Ik zou mij zeer verheugen, indien iemand der HH. Navorschers aan Mevr. BOSBOOM-TOUSSAINT verzocht, dat zij eene nadere verklaring van hare opgave in *Gideon Florisz*, aangaande de »*Prince Sale*," waarin volgens Haar Ed. het bruiloftsmaal moet gehouden zijn, aan DE NAVORSCHER zende, — want ik heb gevonden, dat dit maal in *den Briel* is gehouden. Zie hier wat desaangaande gelezen wordt op bl. 82 van de *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van het eiland Voorne en Putten*, door den Heer W. PLOKKER. „In Julij 1575 trad Prins WILLEM I binnen deze stad in zijn derde huwelijk met CHARLOTTE VAN BOURBON, en de bruiloft werd aldaar gehouden, waarbij nog aan te merken valt, dat men in de Archiven van dien tijd eene lijst vindt van het geslagte vee en gevogelte, voor de bruiloft aangekocht, hetwelk toen en vroeger zeer schaarsch was; zoodat bij eene afkondiging op 's Konings naam den 22sten Februarij 1575, aan een iegelijk verboden werd, tusschen dien tijd en Paschen eenig vee, hetzij ossen, koeijen, enz. te slagten, enz., dit werd echter alleen niet gedaan om de ongemeene duurte en schaarschheid, maar ook om hierdoor de visscherij te bevorderen."

T.

586. — *Duistere volzin van Ch. Nodier.* In de *Souvenirs, Episodes et Portraits pour servir à l'histoire de la Revolution par* CH. NODIER, II vol. Brux. 1831, vindt men vol. I. p. 206, de navolgende raadselachtige, mij althans volstrekt onverstaanbare zinsnede. Sprekende over de moorden en vergiftigingen te *Parijs* in 1794, zegt hij:

»Depuis que d'exécrables Mégères ne portaient plus la guillotine en boucles d'oreilles, *d'adorables furies*, comme aurait dit CORNEILLE, portaient le poignard en épingle, à l'imitation des Catalanes, qui le glissent jusque dans leurs cheveux." Dit gaat goed, maar nu volgt onmiddellijk: »Un beau jeune homme étendait un doigt sanglant sur la bonbonnière d'une dame, et c'était (horresco referens) la seule partie de sa main délicate, qui eut été soigneusement soustraite à la pâte d'amande et au savon d'Angleterre." Wat zin is daaraan te hechten?

W. M. Z.

587. — *Zilveren lepel.* Onlangs zag ik een ouden zilveren eetlepel, op welks bolle zijde zeer fraai en uitvoerig gegraveerd was: *a.* Een bergachtig eiland met bosschen, hutten en Indianen met bogen in de hand. Daarbij eene groote tent, waarin Hollanders en inboorlingen. *b.* Eene baai met vier oorlogschepen, het grootste voert eene vlag van drie horizontale banen, de middelste breeder dan de andere. *c.* Regts, eene rivier, die met booten opgevaren wordt, met het opschrift: *die Riuier. d.* Aan de bovenzijde drie wapens, misschien zilvermerken. Het eene heeft veel van het wapen van *Amsterdam*, het tweede is een pot of flesch, misschien het wapen van *Vlissingen*, het derde heeft slechts eene V in een vierkant besloten. Op den lepel staat nog op diezelfde bolle zijde het volgende gegraveerd:

»Dese Hoeck leegt tuschen Capo de Corrientes eñ C. de S. Sebastiaen, 22 graden 50 minuten bijzuyden de Linie, alwaar wij met 4 schepens den 24e July 1610 gheankert hebben ende met die Inwoonders ghehandelt."

Weet iemand op te helderen tot welken zeetogt, en vooral tot welken zeevaarder deze lepel betrekking heeft? W. M. Z.

588. — *Vertraagde uitgave van Everhard van Reijd.* Waarom heeft VAN REIJD zijne *Historie* aan Graaf WILLEM LODEWIJK, Stadhouder van *Friesland*, ter hand gesteld (zugestalt)? Is hieromtrent iets in VAN REIJDS testament, door VAN HASSELT, *Geldersch Maandwerk*, dl. II. bl. 257, medegedeeld (zie DE WIND, bl. 287), te vinden? Waarom is, blijkens *Extract* uit Graaf LODEWIJKS testament, vóór de uitgave van VAN REIJD van 1644, aan VAN REIJDS verzoek, om zijne *Historie* te laten uitgeven, eerst in 1617 voldaan? D. B......K.

[Dit *Extract* vindt men ook in de uitgave van 1626, welke (zie boven bl. 308, Vr. 484) waarschijnlijk de eerste is.]

589. — *Bilderdijk en het Costersfeest.* Ik herinner mij eenigen tijd na het vierde eeuwgetij van L. COSTER, gevierd binnen *Haarlem* den 10den en 11den Julij 1823, gelezen te hebben een vers van BILDERDIJK, zijnde een satyrisch antwoord op de aan hem gedane uitnoodiging ter bijwoning van genoemd feest, beginnende, zoo ik meen, aldus:

Wat zou ik op dat fraaie feest?
Neen, 'k ben voor COSTERS schim bevreesd,
Die nu, na zoo veel honderd jaren,
Op eens door zulk rumoer gewekt
Mocht komen in het rond te waren,
En vragen: of men met hem gekt?

Mijn exemplaar was geschreven, en is later in het ongereede geraakt. Ik weet niet, of dit vers ook in druk voorkomt; zoo ja, dan zou het mij aangenaam zijn, indien een der Heeren Navorschers de plaats wilden aanwijzen, waar het te vinden is.

J. BOUMAN.

590. — *Timmermansgilde-huis te Leyden.* Op de Oude Vest, tusschen de Jan Vossensteeg en de Mare, te *Leyden*, stond het Gildehuis van de Timmerlieden (in den zomer van dit jaar werd het afgebroken), met aardig beeldwerk in den gevel, de attributen van het Gilde voorstellende, benevens een vijftal beeldjes, in 't midden St. JOSEPH, *anno* 1615, de patroon van dit gilde, de andere droegen de namen van NESTORIANUS, CASTORIANUS, CLAUDIUS, SYMPHORIANUS. Wie waren dezen en wat hadden zij met het Timmermansgilde te maken?

Het is te hopen, dat na de afbraak van dit gebouw er eenige zorg voor dit beeldhouwwerk is gedragen, en dat het niet aan vernieling ten prooi zal worden gegeven. K.

591. — *C. Heerega.* Kan men ook eenige inlichting geven omtrent de familie of den persoon van CORNELIS HEEREGA (niet HEERINGA), oud Vice-Commandeur in dienst der O. I. Compagnie, die waarschijnlijk omstreeks het jaar 1736 te *Batavia* moet zijn overleden, en van de familie van zijne vrouw CATHARINA DE HORN? Zij waren reeds vóór 1710 getrouwd. Het wapen van HEEREGA is van sinopel met eene fasce van ......, *en chef* drie pluimen, *en pointe* eene roos van zilver, tot tenanten twee eenhoorns. Dat van CATHARINA DE HORN is mij niet bekend.

K.

TOELICHTINGEN EN TEREGTWIJZINGEN OP VROEGERE ANTWOORDEN.

De familie Snethlage (I. bl. 379, vgl. II. bl. 294; *Bijbl.* 1853, bl. xii, xxxii; VI. bl. 310). A. M. L. kan aangaande die familie *iets* vinden in de *Boekzaal* van Augustus 1768, bl. 226 en 227, en *veel* in de *Boekzaal* van October 1796, bl. 531—534. Mogt hem de gelegenheid tot inzage daarvan ontbreken, dan ben ik bereid die deelen hem te zenden; terwijl ik, uit mijne aanteekeningen, onderscheidene leden daar niet of ten deele vermeld eerlang in dit blad zal opgeven.

T. A. R.

Draveman (II. bl. 156, vgl. III. bl. 261). In DE NAVORSCHER, dl. II. bl. 156, wordt gevraagd naar inlichtingen omtrent DRAVEMAN en zijne familie, die vóór nagenoeg honderd jaren Burgemeester te *Haarlem* zou geweest zijn. In dl. III. bl. 261, wordt die vraag alleen beantwoord door de opmerking, dat die naam op de Regeringslijsten van *Haarlem* niet voorkomt. Ik kan echter den vrager mededeelen, dat op den 8sten van Grasmaand 1752, door den Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders van *Haarlem*, benoemd is in den krijgsraad tot kapitein van het witte vaandel: HERMAN DRAVEMAN. Zie *Nederl. Jaarboeken* voor April 1752.

φ^2—φ.

Bacchus in de spreekwoordentaal (II. bl. 282; III. bl. 285, 286; *Bijbl.* 1853, bl. clxxxiv; 1854, bl. cxviii; 1855, bl. xxvii). Moet de rijkdom dezer spreekwoorden niet doen vermoeden, dat het Nederlandsche volk eene zeer dorstige natie is? Nogmaals de volgende: *Het kompas is van zijne pen; hij is een oude putter; hij is door den wind; hij heeft een half in het lijf; hij doet een' muizenmaaltijd; een glaasje op de valreep nemen; tap ze, maar borg ze niet; voor een gest en een dronken man moet men met een voeder hooi uitwijken; het is voor de varkens* (*ganzen*) *niet gebrouwen; de zeug is met den lap gaan loopen* (*de dronkaard heeft de kroeg moeten verlaten*); *zijn netjes droogen* (*zijn' roes uitslapen*); *wat een hemeltje is dat! gedurig met den bek in 't nat; het is uit een paters vaatje getapt; dronken gestolen en nuchter gehangen; het is een Vollendammer* (volle) *en een Uitgeester* (ledige flesch); *ik wil* SLATIUS *niet slagten en mijn bier verloopen.*

C. W. B.

[Een paar spreekwijzen zijn door C. W. B. niet juist opgegeven, te weten: *wat een hemeltje is dat,* enz. waarvoor men leze: *wat eendenhemeltje* enz., en *de zeug is met den lap gaan loopen,* waar men voor *lap* leze *tap.*]

Pint, sympathetische geneeswijze (II. bl. 291, 357; *Bijbl.* 1855, bl. cxi; VI. bl. 205, 270). Volgens een oud voorschrift bereidt men het sympathetisch poeder als volgt:

Neem blaauwe vitriool, zoo veel als men wil, en als de zon in den Leeuw is, in de maand Augustus, moet men dit, op een vlak bord of schotel, onophoudelijk aan de stralen der zon blootstellen gedurende veertien dagen. Na verloop van dien tijd heeft men een wit poeder verkregen, daar de vitriool verkalkt is. Dit poeder moet tot gebruik bewaard worden in een goed gekurkt fleschje.

Bij de bereiding is het eene hoofdvereischte, dat er gedurende dien tijd geen regen of onweêr aan de lucht is.

Wanneer nu iemand eene bloedspuwing heeft, of op de eene of andere wijze te veel bloed verliest, zoo neemt men een met dit bloed doortrokken lapje, strooit daar, zoo veel als men tusschen vinger en duim kan vatten, van genoemd poeder op en verbrandt het op gloeijend vuur.

Zoodra het verbrand is, moet de bloedvloeijing ophouden. — Geluk er meê!

S. v. W.

Geschiedenis der geneeskunde in Nederland (III. bl. 101, Vr. LXIII; IV. bl. 327; *Bijbl.* 1854, bl. cvii; 1855, bl. cxviii).

Ziekten te *Hoorn*, volgens ABBING, *Vervolg op* VELIUS.

1635. Pest te *Hoorn*, in het najaar, doch in vergelijking bij andere steden minder hevig, aldaar, bl. 16.

1652. Heete koortsen en roode loop, bl. 50, volgens F. COSTERUS, *Vloek en zegen*, bl. 16.

1669. In April. Heete en brandende koortsen, 63 lijken in October, bl. 106.

1674. Vreemde ziekte in het Burgerweeshuis, bl. 150.

1758. Kinderziekte, 300 overleden, bl. 348.

1826. Zie Dr. J. A. JORRITSMA, *Beknopt verslag der ziekte te Hoorn en te Sneek in* 1826. Amst. 1827. G. J. MULLER en J. M. N. ROELANTS, *Bijdrage*, Rotterdam 1826.

J. D. L.

Braconnier (IV. bl. 38, Vr. XXV; vgl. V. bl. 224). Bij de opgenoemde BRACONNIERS kan ik nog voegen: ABRAHAM KORNELIS BRAKONIER, Heer van *Alfen*, die in Julij 1755 door hunne Hoog Mog. aangesteld werd tot Resident wegens de Staten der *Vereenigde Nederlanden*, bij den Prins Bisschop van *Luik*. (*Nederl. Jaarb.* voor 1755, bl. 693.)

φ^2—φ.

Factieteekens (IV. bl. 222, Vr. 181; vgl. V. bl. 56; *Bijbl.* 1855, bl. lxvii, cxliv; VI. bl. 240). In een der stedelijke *Correxieboeken* van *Leyden*, waarvan het oudste van 1370 is, vindt men A°. 1451 het volgende vermeld:

»Punten daeromme JAN DIE MAN, gecorrigeert is A°. 1451 Maria Magdalena dag.

Item: Van t gheschille dat JAN voirs. noch gehadt heeft tegen gesellen van *Delft*, die binnen *Leyden* gecomen waren, eñ mits dat sommigen van dien *grawe vilt hoeden* droegen, soe seyde hy dattet *Cabbeljauws* waren, eñ ontnam eenige van dien syn *vilthoet* in arremoede (*), eñ stack den hoet an stucken.

..ELSEVIER.

Geraamten van visschen in Zeeland (IV. bl. 352, Vr. 315, vgl. V. bl. 140 en VI. bl. 313). Voor het oogenblik kan ik de juiste opschriften onder de afbeeldingen der groote visschen te *Domburg* en *St. Annaland* nog niet opgeven. Te *Domburg* wordt, meen ik, slechts vermeld, door wie het zeemonster gevangen en door wie [of wien?] het schilderij aan de toenmalige stad ten geschenke is gegeven. Te *St. Annaland* is, indien ik mij wel herinner, niet veel meer te lezen. Over de wonderbare vischvangst aldaar, is zelfs in de XVIIde eeuw een boekje uitgekomen, dat nu en dan nog wel eens voorkomt. Staan er dichtregelen onder, dan zijn ze zeker in den smaak van de volgende, die men onder de afbeelding eener groote raap op het gemeentehuis te *Domburg* lezen kan.

Siet Gods wonderwerck in deese rape gewrocht.
Sij woegh XI pond een half en een achtste effen,
Heeft ooit het minste loof na leeven konnen treffen,
In *Walcheren* gegroeit, bij *Domburg* voortgebracht.
Wat schepsel, wat verstand, wat menschenkracht,
Wilt den alwijsen God in dit gewas verheffen.

16 November 1616 φ²—φ.

Geslacht van Wijck (V. bl. 32, Vr. 24, vgl. VI. bl. 316). Omtrent het adellijk geslacht VAN WIJCK, kan ik dit nog voegen bij het antwoord door M°. gegeven, dat *Jonker* JAN VAN WIJCK gehuwd was met AGNES SPIERINK VAN VEEN; wier dochter MARGARETHA trouwde met Jonker RUTGER VAN BRUHESE en dat hunne dochter AGNES trouwde met DANIEL VAN DE MERWEDE (*ni fallor* a°. 1486). Het wapen, dat onder de 8 kwartieren van DANIEL VAN DE MERWEDE overleden a°. 1615 op eene grafzerk uit de kerk te *Vianen* nog aanwezig is, is als volgt: van goud met twee raderen van keel, het schild half van sabel.

Q. v. U.

Pacheco te Vlissingen omgebragt (V. bl. 64, Vr. 48, vgl. bl. 183, *Bijbl.* 1855, bl. clii en VI. bl. 273). Na alles wat over den tijd van dat ombrengen reeds geschreven is, begin ik te vreezen, dat de juiste tijdsbepaling wel achterwege zal blijven. BOXHORN weet het meeste van die ongelukkige gebeurtenis te verhalen, maar verbindt die ook met de aankomst van TRESLONG te *Vlissingen*, zonder dat hij den dag van die aankomst opgeeft. BOR zegt — en BOR is de naauwkeurigste in het opgeven der datums, — dat TRESLONG 20 April met *drie schepen* met volk naar *Vlissingen* is getogen. Het kon zijn, dat hij met goeden wind nog dien dag aldaar is aangekomen, maar ook even goed 21, misschien 22 April. S. s. (t. l. a. pl.) meent, dat de zeven schepen, den 27sten te *Vlissingen* binnengekomen, die van TRESLONG waren: wij moeten denken aan de zeven schepen met krijgsvolk door TSERAERTS aangevoerd (zie mijne *Watergeuzen*, bl. 347 en de Aant. 227, bl. 484). Deze laatste kwam met een' lastbrief van LODEWIJK VAN NASSAU, zegt BOR, als Gouverneur van *Walcheren*; hij wordt echter bij het ombrengen van PACHECO in het geheel niet genoemd. Zou die daad dan volstrekt zonder zijne kennisneming geschied zijn? — Ik had hoop te *Vlissingen* nog iets daaromtrent te vinden, doch ben er in teleurgesteld. Waarschijnlijk is eene menigte der Archieven dier stad, bij het bombardement van 1809, met het stadhuis verbrand. Alle verder onderzoek naar den dag van PACHECO's dood zal wel te vergeefs zijn. v. Gr.

Geboortedag van Napoleon I (V. bl. 94, Vr. 66: vgl. bl. 188, *Bijbl.* 1855, bl. xciv). Om de literatuur over deze kwestie uit te putten. volge hier eene aanhaling uit een der werken, waarin zij het eerst geopperd wordt, met name uit de *Reize.... naar Parijs, in* 1813, 1814 en 1815 door den zeer tegen NAPOLEON ingenomen Berlijnschen Hoogleeraar KIESEWETTER. In het 3e deel der Nederduitsche vertaling (*Leeuwarden* 1818), vindt men op bl. 27 en 28: »J. B. SALGUES in zijn *Mémoires pour servir à l'histoire de France, Paris* 1814, *Juin, Tome* 1, pag. 64 etc. deelt twee akte-stukken mede, namelijk eene akte van voogdijschap, in de archiven der *Chambre des comptes* nedergelegd, en de huwelijksakte van NAPOLEON met vrouwe BEAUHARNAIS. . . .

In de tweede akte wordt van NAPOLEONS doopceel gewag gemaakt, welke door LECLERC, *officier public de l'état civil du second arrondissement municipal de Paris*, aan een welonderrigt getuige zou zijn voorgelezen, en in welke staan zou, dat NAPOLEON den 5den Februarij 1768 uit het huwelijk van CHARLES DE BUONAPARTE en LAETITIA RAMOLINI is geboren. NAPOLEON heeft dus zijn geboortedag wezenlijk veranderd. Dat hij dien op den 15den Augustus heeft verplaatst, daartoe bewogen hem twee gronden. Den 5den Februarij 1768 was de souvereiniteit van *Corsica* nog niet door de republiek *Genua* aan *Frankrijk* afgestaan, hetwelk echter nog in dat jaar gebeurde. Hij moest dus, om een geboren Franschman te zijn, zijnen geboortedag later zetten; hij verkoos echter den 15den Augustus, dewijl LODEWIJK XIII zijn rijk aan de bescherming der Heilige Maagd had overgegeven welke

(*) In arren moede, d. i. in drift.

daad jaarlijks op den 15den Augustus gevierd werd. Dus doende verscheen hij als beschermheer van *Frankrijk*. C. W. B.

Gedichten van Jacob Westerbaen (V. bl. 303, Vr. CLXXXII, vgl. VI. bl. 90 en 147).

[v. GR. maakt nog melding van eene uitgave, 's Gravenhage bij JOH. TONGERLOO, 1e dl. 1672; 2e en 3e dl. zonder jaartal, waarschijnlijk dezelfde als bl. 90 vermeld wordt, althans de inhoud en volgorde der stukken is geheel dezelfde, hij voegt er het volgende bij :]

Achter het derde deel bevinden zich nog, onder afzonderlijke paginering: *Kranckentroost voor Israël in Holland*, etc., met eene *Toegift voor Holland* en *Noch wat voor Fyn de Geus*, benevens *Oogh-zalf voor het verblinde Israël* etc., gevolgd door *Noch een Catechisatie of Eenighe Vragen en Antwoorden* etc., gedichten, die alle behooren bij de Politieke en Kerkelijke twisten in het begin der 17de eeuw. Dit deel wordt besloten met twee *Grafdichten* op WESTERBAEN, overleden den 31sten Maart 1670, van JAC. VAN DER DOES en E. GROENEWEGEN VAN DER MADE. Of deze editie de laatste is, weet ik niet, evenmin of het werk in boekerijen of op aucties nog al voorkomt. Zeer raar geloof ik niet dat het is. Wat de levensbeschrijving van WESTERBAEN aangaat, de Heer BRAKEL zal bij JER. DE VRIES, WITSEN GEYSBEEK en N. G. VAN KAMPEN genoegzaam teregt komen. v. GR.

De stede Grootebroek. (V. bl. 343, Vr. 374; vgl. VI. bl. 155 en 246). »Zelfs die van *Grootebroek* zijn dikwijls, voor en na de verandering der regering op het einde der zestiende Eeuw, ter algemeene Dagvaart van 's Lands Staten verschenen, en de plaats wordt in een Privilegie van den 26sten Maart 1575 eene *gepriviligeerd stede* genoemd. ABBING, *Gesch. v. Hoorn, Vervolg op* VELIUS *Chronijk*, dl. I. bl. 89, terwijl op bl. 92 aldaar het volgende gelezen wordt. Eene menigte dorpen in *West-Friesland* hadden nagenoeg dezelfde voorregten in het kiezen van eigene Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, van waar ook eenige den naam van *Stad*, en tot op het einde der vorige eeuw, eigene regtspraak hadden. Deze *steden* waren *Grootebroek*, *Westwoude*, *Hem*, *Wijdenes*, *Schellinkhout*, *Abbekerke*, *Sijbekarspel*, *Schagen*, *Barsingerhorn*, *Nieuwdorp* en *Winkel*." *Tegenw. Staat*, VIII. bl. 433.

Het geslacht van van Swieten (VI. bl. 10, Vr. 12; vgl. bl. 185, 284). Indien de Heer F. C. J. genegen mogt zijn, een onderzoek te doen naar het geslacht van VAN ZWIETEN, kan ik hem niet genoeg aanraden, gebruik te maken van het *Archief* der stad *Leyden*, alwaar vele bronnen voorhanden zijn ter bereiking van dat doel; daardoor kunnen de gedrukte genealogiën van dat geslacht verbeterd en aangevuld worden.

Op dat *Archief* worden o. a. nog in goeden staat bewaard de documenten der voormalige kloosters of geestelijke gestichten, in en buiten *Leyden*, waarin verschillende VAN ZWIETENS bij menigte voorkomen, met hunne bezegelingen en die der aanverwante familiën.

Om de belangrijkheid dier stukken te doen kennen, deel ik hier de jaartallen mede der voorhanden zijnde kloosterdocumenten.

Rodenburg (later *Romenburg*) A°.	1275—1459.
» . . . . . . »	1461—1569.
Kapittel ten *Hooglande* . «	1293—1602.
Marienpoel. . . . . . »	1310—1570.
Ingelendaal (*Leyerdorp*) . »	1327—1571.
Zevengetijde in St. Pieterskerk »	1363—1582.
Bagijnhof (*gefaliede*) achter St. Pieter . . . . . . »	1361—1557.
Bernadieten tot *Warmond* . »	1374—1505.
St. Barbara . . . . . »	1390—1577.
St. Agnieta . . . . . »	1412—1576.
St. Michiel . . . . . »	1405—1570.
Roma . . . . »	1416—1559.
Elfduizend Maagden . . »	1400—1570.
Nazareth of Graauwe Zusters »	1468—1571.
Zevengetijde ten Vrouwe . »	1440—1565.

Ook nog de giften of bezittingen van het Leprozenhuis A°. 1393, en het St. Elisabethgasthuis enz.

Men kan ook gebruik maken van het *Necrologium* van de Hooglandsche en St. Pieterskerk; in het eerste zijn de datums en jaartallen aangewezen, in het laatste niet.

In het St. Katharina en Elisabeths gasthuis werden zielmissen voor de overledenen gelezen ; de registers zijn voorhanden.

Er bestaan nog andere bronnen, waaruit met goed gevolg kan worden geput, o. a. de Poortersboeken, A°. 1364; de Registers der oude lijfrenten, waarin de ouders en de ouderdom van den persoon vermeld staan.

Ook worden aldaar bewaard de oorspronkelijke brieven, door de Graven gegeven aan de VAN ZWIETENS, als Heeren van *Soeterwoude* en bezitters der Rijntienden van den 18den Februarij 1398 (CLAES en DIRK VAN ZWIETEN) tot aan ADRIAAN VAN ZWIETEN (minderjarigen zoon van CORNELIS GIJSBRECHT VAN ZWIETEN en ANNA VAN BORSELEN ADRIAANSdr. 1543).

Een afschrift van het testament en de huwelijksvoorwaarden van gemelden CORNELIS VAN ZWIETEN en ANNA VAN BORSELEN, benevens een inventaris van haren insolventen boedel is mede hier te vinden.

Ik zou te ver gaan, door hier alles aan te wijzen wat dit geslacht betreft, doch neem de vrijheid uit de kloosterpapieren een paar aanteekeningen mede te deelen.

Marienpoel. A°. 1319: DIRK VAN ZWIETEN en BEATRIX zijne vrouw; A°. 1348: COEN VAN

OOSTERWIJK en CLAES VAN ZWIETEN, zijn zwager; A°. 1371: PIETER HUGENSZ. en zijne kinderen, geteeld aan YDA CLAES VAN SWIETEN; DIRK VAN ZWIETEN, over de goederen hem aanbestorven door Jonkvr. UYTENWAERDE, zijne nicht; A°. 1371: COEN VAN OOSTERWIJK, gehuwd met MEIJNEN, Heeren HARMANSdr. VAN ZWIETEN; A°. 1406: YSABEL VAN BRUGDAM, wed. van DIRK VAN ZWIETEN.

In 1438 vindt men DIRK VAN ZWIETEN vermeld als Schepen te *Leyden*. Ook vroeger en later waren er Schepenen der stad uit dit geslacht.

Omtrent JAN SPRONX, wiens geslacht te *Leyden* te huis behoort, vindt men processtukken onder de papieren van het Hoogheemraadschap van *Rijnland*, en gevoerd voor het hof te *Mechelen*, mede op het *Archief* aanwezig. . . ELSEVIER.

Potters reizen (VI. bl. 44, Vr. 56; vgl. bl. 209). Indien J. M. niet sedert overleden ware, zou ik hem hebben berigt, dat een zoon van den waardigen H. POTTER, is H. D. POTTER, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Resident te *Samarang*, die, als ik wel heb, een' schat van kinderen heeft. C. & A.

Wapens van onderscheidene geslachten (VI. bl. 44, Vr. 57; vgl. bl. 210). VAN DEN BONGARD: d'argent à la fasce de sable chargée d'une étoile d'or. — Cimier: bourrelet sable et argent; tête et col de brac de l'écu langué de gueule.

BONGERT: de gueules au chevron d'argent. Cimier: bourrelet gueules et argent; tête et demi-corps sans bras d'homme de carnation, tortillé de gueules, habillé de l'écu.

Q. X. Z.

Philip de Thaun (VI. bl. 61, Vr. 61; vgl. bl. 211). Volgens de *Biographie Universelle de tous les hommes*, Brux. 1847, was hij genaamd PHILLIPPE DE THAN, geboren op het laatst der XIde eeuw, in het dorp van dien naam, gelegen in *Normandië*, op drie uren afstands van *Caen*. Hij vervaardigde twee boekwerken, het eerste *Le Livre des Creatures*, uitgegeven in 1107, opgedragen aan HUGO DE THAN, zijn' oom en kapellaan van HUGHES LE BRIGOT, Senechal van HENDRIK I. Dit werk bevat eene *Chronologie*, waardoor eenige levensbeschrijvers daarvan, zeer ten onregte, twee afzonderlijke schriften gemaakt hebben. Zijn tweede werk is getiteld: *le Bestiaire*, zijnde eene vertaling van het *Liber* THEOBALDI *de natura animalium, vela vium, seu bestiarium*. Dit gedicht verscheen in 1123, terwijl de schrijver omstreeks het jaar 1126 is overleden.

V. D. N.

Mijnheeren! 't is niet als voorheen (VI. bl. 61 Vr. 63; vgl. bl. 211). VAN MARLE zeide, toen BILDERDIJK het zich liet aanleunen, dat hij de dichter was, dat hij wel eens gehoord had, dat de kraai zich met de vederen van den paauw opschikte, maar niet, dat de paauw zulks deed met de vederen van de kraai.

Q. X. Z.

Erfbaanderheeren van Luxemburg en Chiny (VI. bl. 62, Vr. 67; vgl. bl. 211). Alhoewel het mij niet te doen was om inzage te krijgen in de genealogie van het doorluchtig huis van LUXEMBURG, ben ik C. & A. evenwel dankbaar voor de opgave der beide werken, die zoowel de geschiedenis van dat huis, als van het hertogdom zelf, zullen bevatten. Met verlangen zie ik de inlichting van JACOBUS omtrent het eerste gedeelte der vraag te gemoet; voor die omtrent het tweede gedeelte zij hem eveneens dank gezegd.

M°.

Erfbaanderheeren van Luxemburg en Chiny. Men zie over LUXEMBURG de *Lijst der Beschrijving van Gewesten, Steden*, enz. in den *Vriend des Vaderlands*, door Mr. J. T. B. N. te *L.*, dl. IV. 1830, V. 1831, VIII. 1834, alwaar, behalve het vermelde werk van BERTELIUS, en nog eene uitgave van 1638, in 4°., ook genoemd wordt *Respublica Lutzenburgica cum Rep. Hannoniae* etc., edita Amst. 1634, 12°., in 1635 aldaar herdrukt, zijnde almede van BERTELIUS. Voorts: J. BERTHOLET, *Histoire du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny*, Luxemb. 1741, 8 vol. 4°.; E. MUNCH, *Das Grossherzogthum Luxemburg*, enz. Braunschw. 1831, 8°. en J. U(LVELING), *Tableau analytique et chronologique des principaux faits de l'histoire du Grandduché et de la ville de Luxembourg*, 2me édit. Luxemb. 1832, 8°. Nog zie men HOOGSTRATEN, *Woordenboek*, de artikels *Luxemburg* en *Chiney*, alwaar nog onderscheidene schrijvers worden genoemd, die over *Luxemburg* en de Graven van dien naam berigten geven.

V. D. N.

De Hertogin van Belluno (VI. bl. 62, Vr. 68; vgl. bl. 212). De Hertogin van *Belluno* was de eenige zuster van den Heer Baron CORNELIS JOHAN VOSCH (en niet VOS) VAN AVESAET, particulier te *Gouda* (en niet Schout-bij-nacht), die gehuwd was met CATHARINA JACOBA BISDOM. Bovengenoemde Hertogin was genaamd WILHELMINE of MIENTJE, naar ik meen, in het begin dezer eeuw gehuwd te *'s Hage* met CLAUDE VICTOR PERRIN, Hertog van *Belluno*, in de familie bij verkorting VICTOR geheeten.

Er bestaan in *Frankrijk* nog vele afstammelingen. De familie VOSCH VAN AVESAET is afkomstig uit *'s Hertogenbosch*.

Catalogus van anonyme werken (VI. bl. 62, Vr. 71; vgl. bl. 212). Behalve de reeds vermelde *Catalogi* van dien aard, heeft men ook andere, van welke een gedeelte *de Lijst van anonyme boeken* bevat, b. v. *Dictionnaire Bibliograph. Hist. et Crit.*, Paris 1790, 4 tom. 8°. in welks derden deels tweede gedeelte *les livres, dont les auteurs ne sont pas connus* opgenomen zijn. Zoo ziet men in het werk van C. C. SANDIUS, *Bibliotheca Antitrinitariorum*, Freistad 1684, pag. 172—180, de *Auctores Anonymi*. Voor de Fransche werken zie men vooral J. LE LONG, *Biblioth. de France*, t. V. alwaar eene *Table des anonymes* voorkomt.

V. D. N.

Cochenille (VI. bl. 62, Vr. 74; vgl. bl. 212). Ik meen geen overtollig werk te verrigten, wanneer ik, bij de gegevene antwoorden nog dit voeg, dat de Cochenille bepaald in het geval gebruikt wordt tot het verwen van scharlaken en carmozijn op stoffen van dierlijken oorsprong en dus bij name op wol: de eerstgenoemde kleur door middel van tin-zout, de laatstgenoemde door middel van aluin: gelijk zulks bekend is aan elken stukverwer en in elk handboek over dat vak te vinden is. Hoe de Heer C. MEETH van Poolsche Cochenille kan spreken is mij niet wel verklaarbaar: ik geloof niet, dat Polen ooit een Cochenille-beestje heeft voortgebragt. Maar dat woord *beestje* herinnert mij het verschil, dat zoo langen tijd bestaan heeft omtrent den oorsprong der Cochenille: eenigen beweerden, dat het de vrucht eener plant was, anderen daarentegen, hielden met regt vol, dat het een insect was. Eindelijk gaf dit geschil aanleiding tot eene weddingschap tusschen zekeren MELCHIOR DE RUUSCHER en eenen ongenoemden vriend: de eerste stond de dierlijke afkomst voor; en om zijnen vriend te overtuigen, wist hij zich uit *Mexico* een 18tal authentieke bewijsstukken te bezorgen van Cochenille-kweekers en geloofwaardige personen, waaronder notariële en beëedigde acten, die alle het bewijs voor zijne stelling leverden. Die stukken, in het Spaansch gesteld, doch van eene Hollandsche en Fransche vertaling vergezeld, gaf DE RUUSCHER in 1729 uit onder den titel van *Natuerlijke Historie van de Conchenille, beweezen met Autentique Documenten*, met eene opdragt aan Mr. JAN SIX, Heere van *Hillegom* en *Vromade*, Regerend Burgemeester en Raad der stad *Amsterdam* enz. Dit aardige boekje bevat allerbelangrijkste bijzonderheden omtrent den geheelen Cochenille-teelt. Ik ben bereid het aan belangstellenden ter inzage te geven.

Wie kan mij zeggen wie en wat MELCHIOR DE RUUSCHER was?

J. v. H.

Zoetje Gerbrands (VI. bl. 63, Vr. 76; vgl. bl. 213). De persoon, door VAN LIER voorgesteld, kan niet zijn de Hoornsche blinde dochter SOETJE GERRITS, die »leerachtige Liedekens" dichtte, want zij ziet helder uit de kijkers. Veeleer meen ik haar voor een bekend model der schilders uit de vorige eeuw te mogen houden.

C. W. B.

Zoetje Gerbrands. In 1754 verscheen te *Amsterdam* een werk in 2 deelen in 8°., getiteld: *De Hollandsche Pamela, behelzende gevallen van* ZOETJE GERBRANDS, *geboren in Holland, opgeklommen tot de Staat van Gravinne van Holland*, waarbij haar *portret*, door J. C. PHILIPS gegraveerd, hetzelfde, dat later bij de gebroeders VAN LIER te *'s Hage*, in *steendruk* is uitgegeven. Daar ik het bedoelde werk niet bezit, is mij hare geschiedenis, welke waarschijnlijk in *Engeland* voorviel en aldaar met een of ander *Earl of Holland* in verband staat, onbekend gebleven.

V. D. N.

Geslacht de Guiche (VI. bl. 63, Vr. 77; vgl. bl. 213). Het schijnt, dat men er in den laatsten tijd op uit is, om de vergeten afstammelingen der aanzienlijkste geslachten van *Frankrijk* in *Nederland* op te sporen. Door de bereidvaardige hulp van den Heer VAN HARN, is de Graaf van *Châtillon* misschien alreeds in zijnen ouden luister hersteld; nu zijn DE GUICHE en GUISE aan de beurt.

Een geslacht DE GUICHE, heeft er, voor zoo verre mij bekend is, nooit bestaan, wel DE LA GUICHE, dat in 1815 zitting kreeg in de kamer der Pairs. De titel van Graaf van *Guiche* werd, gedurende het leven zijns vaders, gevoerd door den oudsten zoon van den Hertog van *Gramont* (*). Tot dit geslacht behoorde ARMAND, Graaf van *Guiche*, schrijver der *Mémoires, concernant les Provinces-Unies des Pais-Bas*.

In antwoord op bovenstaande vraag, komt FRÉDRIC met een GUISE, *bewoner van den domtoren te Utrecht* (†), voor den dag. Vele Navorschers, zullen gewis met mij er groot belang in stellen, iets naders aangaande dezen zoo hoog verheven afstammeling der oude Hertogen van *Lotharingen* te vernemen, en den naneef van den *Balafré* eene betere plaats gunnen, dan de beperkte ruimte van een' toren. Hij blijve FRÉDRIC aanbevolen.

M°.

Carolus de Longueval (VI. bl. 63, Vr. 78; vgl. bl. 213). Het portret, door VORSTERMAN gegraveerd, wordt, in de *Catalogue raisonnée de la Collection de* CH. V. HULTHEM, 1846, p. 502, N°. 3129, beschreven, als »*le portrait* DE CHARLES DE LONGUEVAL, *comte de Bucquoy*, dans une bordure ovale accompagnée de differentes figures allégoriques relatives aux emplois, aux

(*) Het Graafschap *Gramont*, werd in 1643 tot een Hertogdom verheven, ten behoeve van ANTONIUS II van *Gramont*, Graaf van *Gramont* en *Guiche*.

(†) Vgl. *Nav.* VI. bl. 213.

actions et aux vertus de ce fameux guerrier. Titre CAROLUS DE LONGUEVAL *eques velleris aurei* etc. LUCAS VORSTERMAN, sculp. et excud. *Basan* 61, belle épreuve avant le premier tirage, avant *l'oeil de la Providence* qui se trouve dans les exemplaires posterieurs. Een ander portret van hem is gegraveerd door EG. SADELER 1621, groot in folio, uitgegeven bij DANCKER DANCKERTZE. Hij was dezelfde als CHARLES DE LONGUEVAL, *comte de Bucquoy*, *Baron de Vaulx*, zoon van MAXIMILIAAN en van N. DE LILLE, geboren in 1561 te *Artois*, en gesneuveld in *Hongarije* in 1621, in Keizerlijke dienst zijnde. Vroeger in 1602 was hij Generaal in Spaanschen dienst en werd Ridder van het Guldenvlies. Zie MAURICE *le Blason des armoiries de l'ordre de la Toison d'or* N°. 323; en *Biographie universelle* Brux. 1843, voce *Bucquoy*.

V. D. N.

Justus Tjeenk (VI. bl. 63, Vr. 79; vgl. bl. 213). Een fac-simile van 's mans naamteekening vindt men in het werk: *de Provincie Zeeland*, van DE KANTER en DRESSELHUIS, tegenover bl. 127, als mede-onderteekenaar van het *Reglement op het Leesgezelschap*, den 31sten Julij 1765 te *Vlissingen* opgerigt, waaruit vervolgens aldaar in 1768 het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* ontstaan is, waarvan hij secretaris was.

J. VAN DER BAAN.

Mr. J. van Lier (VI. bl. 63, Vr. 80; vgl. bl. 213). Deze Mr. JOANNES VAN LIER, gelijk op het titelblad zijner *Oudheidkundige Brieven*, uitgegeven met *Aanteekeningen* door A. VOSMAER, zijn naam voorkomt, was, volgens opgave zijner titels aldaar, Oud Gedeputeerde State, thans Ontfanger-Generaal en Medelid van den loffelijken Etstoel des Landschaps *Drenthe*; VAN LIER schreef zijne *Brieven* in 1758 en 1759, de uitgave geschiedde in *'s Gravenhage* 1760. Voor een exemplaar daarvan bij mij staat, met de hand van wijlen den Heer WACKENDORFF, te *Utrecht*, aangeteekend: »Op den schrijver dezer Brieven, zich aan malversatien in zijn ambt als ontvanger hebbende schuldig gemaakt, is door 't Landschap *Drenthe*, den 5den Maart 1785, eene premie van 100 ducaten gesteld, om hem in handen der Justitie te leveren." De inhoud van den brief van den 20sten Maart (1785?) onder de papieren van wijlen den Heer TONCKENS staat waarschijnlijk daarmede in verband; het is niet denkelijk dat dezelfde persoon later Raadsheer in het Hof van *Drenthe* zal geworden zijn.

V. D. N.

Cornelis te Rome (VI. bl. 64, Vr. 90; vgl. bl. 214).

[Op deze vraag ontvingen Bestuurders nog een antwoord van den Heer A. J. VAN DER AA, met het vroeger (bl 214) geplaatste overeenkomende. Het is ontleend aan COLLOT D'ESCURY, *Hollands Roem*, dl. VI. st I. bl. 419; st. II. bl. 676, 677, en het daar aangehaalde: BEEKMAN, *Gesch. der Erfindungen*, th. I. s. 551 u. 552.]

Wapens van Belgische steden (VI. bl. 74, Vr. 93; vgl. bl. 215). *Aerschot:* van zilver, met eene lelie van sabel. De oude Graven van *Aerschot* voerden: *d'argent à trois fleurs de lis de sable.*

Hoogstraten: van keel, met een pal van zilver.

De gueules à dix lozanges accolées d'argent 3. 3. 3. 1., is 't wapen van het geslacht LALAING, Graven van *Hoogstraeten*. Zie BUTKENS, *Troph. du Brab.* M°.

Wapen van azuur met drie wassende manen van zilver (VI. bl. 74, Vr. 98; vgl. bl. 218). Het op deze vraag ingekomen antwoord van $\varphi^2-\varphi$. is, zoo al niet onbeduidend, voor 't minst een *hors d'oeuvre*. De Minister VAN MAANEN toch zal wel geene aanspraak op zulk eene aanzienlijke afkomst gemaakt hebben; wat was natuurlijker, dan dat hij, een wapen aannemende, daarin *manen* (zinspelende op zijn naam) plaatste. Ten zijnen opzigte kan, mijns inziens, slechts aan een *sprekend wapen* gedacht worden.

Het door JACOB VAN DER WOUDE aangenomen wapen komt het gevraagde het meest nabij, hoewel ik in de *baar* nog een hinderpaal zie.

Q. X. Z. verzwijgt de bron of bronnen, waaruit hij zijne opgaven geput heeft.

M°.

[EEN ONGENOEMDE wijst, even als W. D. R. reeds vroeger deed, het gevraagde wapen als dat van JACOB VAN DER WOUDE aan, en voegt er bij, dat WASSENAAR ROSENBURGH voerde, d'or à trois croissans de gueules.]

Familiewapens gevraagd (VI. bl. 75, Vr. 105). VAN OOSTHUIJSEN VAN RIJCKEVORSEL VAN RIJSENBURG, sinopel, waarop drie zittende kikvorschen, 2 en 1, met een canton dextre van azuur, waarop een vogel.

VAN DEN HELM BODDAERT, zie SMALLEGANGE, zijnde VAN DEN HELM met BODDAERT gekwarteleerd.

CAAN VAN NECK, écartelé, 1 goud met boom van sinopel, 2 en 3 goud met een mand of canus van keel, 4 een hondje passant op een terras (zijnde alleen CAAN).

M, A. V. D. K.

Familiewapens gevraagd. Ik dacht niet dat men, nadat VAN SPAEN zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland* geschreven had, nog met een wapen van NASSAU-GELRE zou aankomen en geloof slaan aan het oude verdicht-

sel, dat de Graven VAN GELRE tot Nassauschen stam zouden behooren. Hem, die nog dat gevoelen aankleeft, wordt die inleiding ter lezing aanbevolen. — Overigens voerde HATTEM, door bastaardij uit EDUARD VAN GELRE gesproten, niet het Geldersche, maar een schapenschaar tot wapen: *d'or à la force posée en bande de gueule.* — Het geslacht van STEENBERGEN, ook bastaarden van GELRE, voerde, volgens VAN SPAEN, den Gelderschen dubbelstaartigen leeuw; de Veluwsche tak tak brak dien met een hartschild, waarop eene golvende faas; de Nijmeegsche met den balk van bastaardij. Kleuren en helmteeken?

Wat nu het helmteeken van BRONCKHORST betreft, dit is bl. 248 verkeerd opgegeven; het is twee beerenklaauwen van sabel, ieder van een zilveren besan voorzien. — Het wapen van dit beroemde geslacht is nog te vinden in dat van LIMBURG-STIRUM, dat gevierendeeld voert: 1. LIMBURG; 2. BRONCKHORST; 3. WISCH; 4. BORCULO; sur le tout STIRUM. De beerenklaauwen zijn ook nog op een der helmen terug te vinden.

BRAKEL heeft werkelijk in vroegeren tijd, zoo als te regt wordt aangemerkt, alleen de zalmen, zonder bijvoeging van de kruisjes, gevoerd; BRAKEL in *Zuid-Holland*, had in plaats van deze, negen klaverbladen van sinopel.

De geslachten, die bij ons te lande of in de nabuurschap twee zalmen in hun wapen voeren, stammen af van de Heeren VAN ALTENA, die ze van keel op goud voerden.

ABERCHUSEN, BEERENDRECHT en MEERENVLIET, zilver op sabel.

BEUCKELAER en WIELEN, zilver op azuur.

BORCGRAVE, sabel op zilver.

BRAKEL, zilver op keel, negen herkruiste kruisjes van goud.

CAPELLE (wel te onderscheiden van de Zutphensche en Zeeuwsche geslachten van dien naam, die een geankerd kruis van zilver met eene gouden kapel op den regterarm op een veld van azuur, en een kapel van keel op een zilveren veld voerden) sabel op zilver, negen kruisjes van sabel.

COUWENBERGH, doorsneden, van boven zilver, van onder sabel, de zalmen van het eene in het andere.

EMICHOVEN, goud op azuur.

GIESSEN, goud op sinopel.

GIESSENBURG, goud op sinopel, vergezeld door vier aan den voet gepunte kruisjes, 1, 2, 1.

GORTER en UTERSPYCK, doorsneden, van boven keel, van onder sabel, de zalmen goud.

RIJSWIJCK en SANDE, zilver op keel; een tak van RIJSWIJCK heeft er even BRAKEL kruisjes bijgevoegd.

SALM-SALM, SALM-KIJBURG en SALM-HORSTMAN, zilver op keel, vergezeld van vier zilveren kruisjes, 1, 2, 1.

BENEDEN-SALM, SALM-REIFFERSCHEIDT en SALM-DIJCK, keel op zilver.

SALMEN, zilver op keel, vergezeld van zes zilveren kruisjes, drie (2, 1) in het schildshoofd, drie (2, 1) in den schildsvoet.

STORM, zilver op azuur, de zalmen te zamen verbonden door eene kroon van goud.

WTWIJCK, sabel op goud.

Ik weet niet of CABILLIAU, dat twee kabeljaauwen — die ook vroeger zalmen geweest kunnen zijn — op een veld van keel voert, ook uit ALTENA gesproten is, en evenmin wie de familie GLUMMER was. — Op de *Wapenkaart* van *Gelderland* vindt men de wapens van JOHAN GLUMMER, den 3den Julij 1628 Raad, en van JOHAN GLUMMER, den 23sten November 1654 Extraordinair Raad in den Hove van *Gelre* en *Zutphen*, in alles gelijk aan dat van BRAKELL.

Verschillende Fransche geslachten hebben in hunne wapens met de hier boven aangegevene eene groote overeenkomst.

BAR, in *Champagne:* van azuur, bezaaid met herkruiste aan den voet gepunte kruisjes en twee zalmen (*bars*) van goud.

CLERMONT, in *Beauvoisis:* van keel, bezaaid met klaverbladen en twee zalmen van goud.

MONTBELIARD: van keel, bezaaid met herkruiste aan den voet gepunte kruisjes en twee zalmen van goud. Helmteeken: eene kroon, waarop eene halve jonkvrouw in natuurlijke kleur, gekroond van goud, gekleed van keel, en in plaats van armen twee gouden zalmen voerende.

BAR, sur *Seine:* van azuur met drie halvemaansgewijs gekroonde boven elkander geplaatste zalmen van goud en eenen schildrand, gestukt van goud en sabel.

Staan deze geslachten in eenige verwantschap tot de eerstgenoemden?

Overigens heb ik nog aan te merken, dat WELEVELD het helmteeken van BRAKELL een arend naissant met uitgespreide vleugelen van zilver noemt. In mijne aanteekeningen vind ik daarvoor het hoofd van eenen gouden grijp, getongd van keel.

Het heeft mij eenigzins verwonderd, dat men naar een wapen van een zoo bekend geslacht als VAN DER DUIJN gevraagd heeft. Ik heb als uit HOLLAND, hetzij van echten bedde, hetzij door bastaardij gesproten, de navolgende geslachten opgeteekend.

BREDERODE: HOLLAND gebroken door een barensteel met drie hangers van azuur. Helmteeken: eene kroon, waaruit oprijzen twee voorarmen in natuurlijke kleur, gekleed van sabel en twee dergelijke drinkhoorns vasthoudende.

BREDERODE VAN WESENBERG: gevierendeeld, 1 en 4, BREDERODE, 2 en 3, van zilver met vier faasen van azuur. CHASTILLON, als hartschild.

SIEBMACHER geeft op als wapen van BREDERODE: gevierendeeld, 1 en 4 van goud met den leeuw van keel, 2 en 3 van zilver met den leeuw van keel. Helmteeken als boven.

ADRICHEM: BREDERODE gebroken met een zilveren hartschild, waarop een rad met zes spaken van sabel.

BANJAART: zilver met drie omgekeerde schaapscharen van keel.

DOORTOGHE: HOLLAND gebroken door een lambel met drie hangers van azuur, genageld van zilver, over het midden van den leeuw.

VAN DER DUIJN: HOLLAND gebroken door een lambel met drie hangers van azuur, over het midden van den leeuw. Helmteeken: eene kuip van goud, waaruit de halve leeuw van het schild.

DE GROOTE: van zilver met een leeuw van azuur, gekroond van goud, getongd en geklaauwd van keel.

HAEMSTEDE: HOLLAND gebroken door een rad met zes spaken van zilver op de borst van den leeuw.

HOLLAND (bastaarden): HOLLAND met den bastaardijbalk (*filet en barre*) van goud over alles heen, en eenen rand gestukt van keel en zilver.

LANGERACK: als VAN DER DUIJN. Helmteeken: een halve man zonder armen, in natuurlijke kleur, gekleed van keel, gekraagd van zilver, gemutst van goud.

VAN DER LECKE: van zilver met eenen leeuw van sabel, gekroond van goud, getongd en geklaauwd van keel. Helmteeken: de halve leeuw van het schild, tusschen een vlugt van zilver.

ROSENBORGH: HOLLAND met een lambel van vijf hangers van azuur in het schildshoofd.

TEYLINGEN: HOLLAND gebroken door een lambel met drie hangers van zilver over het midden van den leeuw. Het in 1836 in den Nederlandschen adelstand verhevene geslacht van dien naam, dat beweert van de oude TEYLINGENS af te stammen, voert tot helmteeken eene mand, waarop de leeuw van het schild.

TOL: TEYLINGEN bezaaid met turven van keel als breking.

Wie geeft de ontbrekende helmteekens op en vult de lijst aan? Q. X. Z.

Familiewapens gevraagd. De meesten van ouder afkomst, worden in alle wapenboeken gevonden; de nieuwere dient men van de personen zelven te vernemen, want op afdrukken van cachetten in lak kan men niet genoegzaam staat maken.

Aangaande BRAKELL, vertrouw ik, dat het aloud en adellijk geslacht bedoeld wordt, en dan ben ik zoo vrij aan te merken, dat de Hollandsche en Geldersche takken zijn uitgestorven; en dat de Stichtsche tak thans nog alleen in *Gelderland* bloeit, welker leden allen, zoo ver mij bekend is voeren van keel, met twee staande zalmen van zilver, verzeld van negen ponjaarden van goud; deze laatste heeft men wel eens aan eene pausselijke concessie in den tijd der kruistogten toegeschreven, en is dat waar, dan zoude deze tak vroeger enkel de zalmen gevoerd hebben, wat dan bevestigd wordt door de zegels van DIRK en ARNOUT, die FREDERIK bezit: van den eersten spreekt ook VAN SPAAN, *Inleiding Hist. van Gelderland*, dl. III, bl. 262, zonder pooken of kruisen in 1262. Hun schild is gewoonlijk gedekt met een kroon, of ook met een gekroonden helm, boven welken eene vlugt van sabel.

Voor welken van BRAKEL, WELEVELD het wapen *bl.* 11 opgeeft, is mij onbekend; aldaar zijn het geen pooken, maar herkruiste kruisen van zilver, acht in getal. Kan dat voor den Baron VAN BRAKELL VAN WADENOYEN en DOORNWERTH zijn? boven de kroon, die dit schild dekt, ziet men een griffioen met uitgespreide vleugels opkomen.

Het hierboven beschrevene ziet men ook op de *Wapenkaart van Gelderland*, en elders.

De Hollandsche tak wordt gezegd in 1351 gevoerd te hebben, bezaaid met croix potencés van zilver.

De eerste, dien ik van dit geslacht vond, is CESARIUS DE BRAKEL, die zegelde een verdrag tusschen THEOD. DE ALTENA en JOH. DE HEUSDEN 1212, doch zijn zegel is verbroken.

Men weet, dat zij even als GHYSSEN, RIJSWIJCK, UYTWIJCK, EMMICKHOVEN, BORCHGRAVE, VISCH, VAN DER WIELE en andere, uit jonger zonen van ALTENA gesproten zijn, die weder uit de Graven van MONTBELIARD afstamden, en bermen van keel op goud voerde. De Heerlijkheid BRAKEL behuwende, namen zij dien naam aan, met het wapen gebroken van keel, met twee zilveren bermen of baardmannen, waar later zijn bijgevoegd, parsemé de croix recroisetées à pieds fichés d'or, zoo als thans nog het wapen is der heerlijkheid BRAKEL. v. D. v. B.

Familiewapens gevraagd. 't Wapen en de stamlijst van BRONCKHORST vindt men bij GOUTHOEVEN en V. LEEUWEN. De een noemt den *Leeuw* ook *getongd en geklaauwd*, de ander *geharnasseerd van goud*. 't Meest gebruikelijke helmteeken van dit geslacht: *twee Beerenpooten renversés adossés van sabel, houdende in iederen klaauw eene besan van zilver*, versiert nog 't wapenschild van LIMBURG STIRUM, dat met BRONCKHORST quarteleert. De *open brief*, waarbij OTTO, Heer van *Bronckhorst* en *Borculo* verklaart, dat JACOB JACOBSZ. gesproten was uit den ouden stam van BRONCKHORST, was *besegelt met een uythanghenden segel in groenen wasse*, op welk zegel, de vereenigde wapens van BRONCKHORST en BORCULO onder een helm, met 't voorz. helmteeken voorzien, voorkomen. *Bat. Ill.* fol. 893, V. D. HOUVE, *Handv. Chron.* fol. 184.

Het zegel door DIRK VAN BRAKEL in 1262 gebruikt, wordt mede aangehaald door V. D. BERGH op bl. 51 der *Nederl. Wapk.*, die daarbij verwijst naar VAN SPAEN, *Inl. t. d. Hist. van Gelderl.* dl. III, bl. 262. Volgens aan TE WATER medegedeelde en in zijn *Verb. der Edelen*, St. II, bl. 276, opgenomen berigten, heeft het geslacht VAN BRAKEL gesproten uit *die van* MONTPLIARD (*die voor wapen hadden twee gouden zalmen op een schild van azuur*), als jonger zoon 't wapen gebroken *door verandering van koleuren*, *voerende twee zilveren zalmen op een veld van keel* (*). 't Graaflijk Huis van MONTBÉLIARD, MONTBEILLARD (*Mumpelgard*), stierf in 1395 uit met HENDRIK, Graaf van *Montbéliard*, Heer van *Montfaucon*. Zijne dochter HENRICA, bragt dit Graafschap door huwelijk in 't Huis van WURTEMBERG, waardoor de tak van WURTEMBERG-MONTBÉLIARD of MUMPELGARD ontstond, die in 1723 uitstierf en met *twee gouden zalmen op een veld van keel*, wegens MONTBÉLIARD, quarteleerde. Vgl. BUSCHING, *Nieuwe Geogr.* dl. III. St. IV; VOSGIEN, *Dict. Géogr.*; HUBNER, *Staats-u.-Zeitungs Lex.*; *les Souv. du monde*, Tom I; ZSCHACKWITZ, *Heraldica*; SPENER, *Theatr. Nobil. Europ.*; *Alm. de Gotha* (1831).

Dat MONTPLIARD en MONTBÉLIARD een en 't zelfde geslacht geweest is, geeft zoowel de naam als 't wapen te kennen. Dat het gesproten was uit de oude Heeren van ALTENA, die in een *gouden schild*, *twee zalmen van keel* voerden (†), vind ik wel niet met name genoemd, doch 't lijdt mijns inziens — afgaande op 't gezegde van DE ROUCK, dat die van BRAKEL uit dit Huis zijn voortgekomen — geene bedenking. Bij welke gelegenheid, of om welke reden, later aan 't geslachtwapen van VAN BRAKEL de *herkruiste kruisjes* zijn toegevoegd, is mij onbekend, doch van dergelijke vermeerdering van stukken zijn immers meerdere voorbeelden: men denke om een te noemen slechts aan 't geslacht VAN DE MERWEDE. In 't wapenschild der Vorsten en Graven van *Salm*, treft men mede de zalmen aan, welke de eersten van *zilver*, *in een met herkruiste kruisjes bezaaid veld* voeren, wegens *Opper*, de andere van *keel* op *zilver*, wegens *Neder-Salm*. Vgl. HUBNER, ZSCHACKWITZ, *les S. du M.* t. a. p., en *Nobil. des P. B.*, p. 805, *Alm. de Gotha* 1834, 1836, *Hist. her. Handb. zum geneal. Taschenb. d. gräfl. Häuser*.

Het wapen van het geslacht VAN EVERDINGEN, *is geweest als Bosichem, dog in Couleur veranderd, voerende drie schuins van de rechter na de linkerzijde nederdalende Balken van Sabel*, (*zwart*) *op een goud schild*. Zie VOET, *Beschr. van Culemborg*, bl. 707. EVERDINGEN: *porte bandé d'or & sable de six pièces*. Zie *'t Hoogadelijk Zeeland* in de *Voorr.* bl. 127 en de *Wapenk.* achter dit werk geplaatst op n°. 57, daar 't wapen echter geheel anders wordt opgegeven, t. w. *bandé d'or et de sable de quatorze pièces*. M°.

Familiewapens gevraagd. Het wapen der familie FOECK is d'argent à un pal de sable, acosté de quatre lozanges de sable, mises en sautoir. Q. v. U.

Familiewapens gevraagd. Tot aanvulling van het door GASTON aangevoerde ten opzigte van RENGERS HORA SICCAMA van *Farmsum*, dat dit geslacht zoude afstammen van JOHAN HORA SICCAMA, getrouwd met eene dochter van DUCO GERROLD RENGERS van *Farmsum* is dienende 1°. dat het gebruik in de Provincie *Groningen* medebragt om verschillende leden van hetzelfde geslacht, ter onderscheiding naar hunne landgoederen en bezittingen te noemen, vooral wanneer daaraan heerlijke regten verbonden waren. Zoo zeide men LEWE van *Middelstum*, van *Aduard*, van *Nyenstein*, van *Ekenstein*, ALBERDA van *Dijksterhuis*, van *Menkema*, van *Rensuma*, van *Bloemersma*, vroeger van *Byma*, SICCAMA van *Slochteren*, van de *Harkstede*, van *Farmsum*, VAN SWINDEREN van *Allersma*, van *Noordelijk*, WIJCHEL van *Schildwolde*, van *Lellens* enz. Dit gebruik had mede in naburige provincien plaats, RENGERS van *IJsbrechtum*, van *Rijs*, VAN HEIDEN van *Laarwoud*, VAN HEIDEN van *Reinenstein*, zonder dat deze eigenlijk onderscheidene familien uitmaakten. 2°. Dat wijlen de Heer D. G. RENGERS van *Farmsum* twee dochters heeft gehad, de eene gehuwd aan Jonkheer JOHAN HORA SICCAMA van de *Harkstede*, oudsten zoon van wijlen Mr. WIARDUS HORA SICCAMA, waarvan nog in leven Mr. JOHAN HORA RENGERS SICCAMA, zich thans schrijvende JOHAN RENGERS HORA SICCAMA van *Farmsum*. 3°. Dat GASTON teregt stelt dat dit geslacht het praedicaat van jonkheer niet heeft. Want van de familie SICCAMA zijn bij Kon. Besl. v. 25 Julij 1825 alleen tot den adelstand verheven, 1°. Mr. WILLEM HORA SICCAMA, in leven Burgemeester van *Groningen*, wiens vier zonen JOHAN HORA SICCAMA van de *Harkstede*, WIARDUS HORA SICCAMA van *Slochteren*, JOHAN HERMAN MARTENS HORA SICCAMA en FRANCOIS HORA SICCAMA nog in leven zijn en het opgemelde praedicaat voeren, en wijders 2°., JOHAN HORA SICCAMA van *Slochteren*, gehuwd geweest aan vrouwe L. H. DE SANDRA VELDMAN van *Slochteren* en kinderloos overleden.

GASTON merkt wijders te regt aan, dat QUINTUS van *Byma* geen familienaam is. Van *Byma* is als boven een ter onderscheiding aan-

---

(*) FERWERDA, op wiens naauwkeurigheid men zich trouwens niet kan verlaten, heeft voor BRAKEL: *van goud, beladen met twee zalmen in hunne natuurlijke kleur*, *vergezeld van negen klaverbladen van sinopel.* Hoe hij aan dit wapen gekomen is, verklaar ik niet te begrijpen.

(†) DEROUCK, *Her.* f°. 333. BUTKENS, *Troph.* Tom. I. *Vassals de Brab. sous le regne du Duc* HENRI I.

genomen naam, naar het landgoed *Byma* genaamd, evenals bij de SICCAMA'S, die van *de Harkstede*, van *Slochteren*. Dit blijkt overigens uit het navolgende. De Oud-Burgemeester, wijlen Mr. JUSTUS DATHO QUINTUS heeft drie zonen nagelaten, 1°. Jonkhr. O. J. QUINTUS, gehuwd geweest in eersten echt met een freule LEWE van *Middelstum*, uit welk huwelijk een zoon Jonkhr. J. D. LEWE QUINTUS, Kantonregter te *Winschoten*. 2°. wijlen Jonkhr. WILLEM JAN QUINTUS gehuwd geweest met vrouwe A. S. S. WICHERS, uit welk huwelijk onder anderen Jonkhr. Mr. JOHAN WICHERS QUINTUS en Jonkhr. R. A. QUINTUS van *Byma*, en eindelijk 3°. Mr. J. H. QUINTUS: zoo dat alle deze Heeren van den genoemden Heer J. D. QUINTUS afstammen en één familie uitmaken.

W. S. D. S.

Familiewapens gevraagd. Men bedriegt zich grovelijk, zoo ik meen, met de veronderstelling, dat de familiën, die den naam voeren van SUASSO DE PINTO en SUASSO DA COSTA, *niet* tot den Nederlandschen adel zouden behooren: beide toch zijn geregtigd tot het voeren van het Jonkheerlijk praedicaat, even als de familie LOPES SUASSO. De drie familiën voeren evenwel één en hetzelfde wapen, dat van LOPES SUASSO, opgenomen, vergis ik mij niet, door WELEVELD. De naam-toevoeging van DE PINTO en DA COSTA (door aanhuwing (*) ontstaan) is zonder gevolg gebleven, voor het wapen dier twee familiën, daar dit nimmer wettig vereenigd is geworden met het wapen der SUASSO'S, die deze namen aan hun naam verbonden. Het familie-wapen der DE PINTO'S nu is te vinden o. a. in de Beschrijving van *Haarlem*, (*Eerste stichting der stad Haarlen*, enz. uitgave van MARSHOORN in 1754), opgedragen aan ARON DE JOSEPH DE PINTO, en wel boven de opdragt (Vgl. *Nav.*, dl. II, bl. 332). Toevallig ben ik in 't bezit van eenige afdrukken van dit wapen, zijnde van azuur, met vijf wassende manen van zilver, geplaatst *en sautoir*. Het is ook terug te vinden op de Mathezer munt van den Grootmeester EMANUEL PINTO, in 1773 op 92 jarigen ouderdom gestorven, na gedurende 32 jaren souvereine vorst (†) te zijn geweest; of op afbeeldingen dier munt, voorkomende in twee dezer dagen (bij ERNST SCHÄFER te *Leipzig*), verschenen (zeer kostbare) duitsche werken, te weten: *Münzsammlung* (Tafel: CXIX), en *Neueste Münzkunde* (Tafel: XLVIII). De afbeeldingen in deze beide verzamelingen voorkomende stellen de bedoelde munt van *Maltha* voor als prijkende aan de eene zijde met het geharnaste borstbeeld van den Vorst (EM. PINTO), en aan de keerzijde met de insigniën der orde en zijn familie-wapen, zijnde hetzelfde, dat hier te lande, sinds meer dan twee en ½ eeuwen door de familie van dien naam (*) wordt gevoerd.

Omtrent het wapen der DA COSTA'S (ik meen dat zij, althans de aan de SUASSO'S verwante DA COSTA'S, in het bezit daarvan zijn) kan ik, voor alsnu ten minste, geene bepaalde inlichtingen geven.

's Bosch, Sept. 56. A—i.

(*) Bij de Portugeesch-Joodsche geslachten was en is nog (heb ik 't wel) veelal gebruikelijk, den tweeden zoon bij den naam zijns vaders ook dien der moeder te doen dragen. Zulks heeft ook hier (bij genoemde familie) plaats gehad.

(†) Vergelijk het wel bekende oude werk: *Les Souverains du Monde*.

(*) Vroeger (tijdens het verblijf in *Spanje* en *Portugal*) PINTO en later (na de vestiging in *Nederland*) DE PINTO.

Cokreete (VI. bl. 76, Vr. 110; vgl. bl. 222).

[L. J. zal, na kennis genomen te hebben van de verklaring van dit woord, op bl. 122 gegeven, het zonder twijfel met ons eens zijn, dat die beter is dan de door hem zelven voorgeslagene.]

Den Byen-corf der H. Roomscher Kercken (VI. bl. 76, Vr. 112; vgl. bl. 222). Onder de uitgaven door D. F., volgens de aanteekening van Dr. J. P. AREND vermeld, is niet die van 1611, Amst. bij JAN EVERTSZ. CLOPPENBORGH, Boeck-verkooper op t' Water, in den vergulden Bijbel.

Volgens het voorberigt is deze uitgave bezorgd naar een exemplaar »over langhe jaren uytgegeven, denwelcken hy (MARNIX) met zyn eyghen handt deurgaens oversien ende alsoo verryckt ende verbetert heeft, dattet ghenoeghsaem een nieu werck schynt te wesen; alomme byna overeenkomende met den nieuwen Franschen Byen-corf, ghenaemt *Tableau*, etc. in 't jaer 1599 ter baen gebracht."

HALECIUS.

[J. J. WOLFS noemt nog de uitgave *Utrecht*, bij VAN DORP en HERINGA, 1844, 2 dn. in tegenwoordige taal en stijl overgebragt, waar volgens V. D. N. in de aanteekeningen achter het 2de deel, bl. 438, eene opgave voorkomt der verschillende uitgaven van de schrijvers over en tegen den *Byencorf*.]

Den Roomschen Uylenspiegel (VI. bl. 77, Vr. 114; vgl. bl. 222). Dat de schrijver van dit boek geweest is JACOBUS LIJDIUS, Leeraar te *Dordrecht*, zegt ook J. SCHELTEMA, *Mengelwerk*, dl. III. st. III. bl. 133, sprekende over het dichterlijk talent, en de losse versjes van den schrijver in dit vermaarde werk. De opgave door SCHOTEL, *Kerkel. Dordrecht*, dl. I. bl. 408, dat er eene uitgave van 1617 zou zijn, is denkelijk eene drukfout voor 1671; deze verwijst overigens naar eene *Verhandeling* in den *Almanak voor Blijgeestigen* 1835, over de *Narren* en *Thijl Uilenspiegel*, en vermeent dat de schrijver van die *Verhandeling* dwaalde in zijne opgave eener uitgave, te *Dordrecht* en te *Amsterdam* gelijktijdig verschenen in 1671, welke echter nu, door de

vermelding van het *Dordtsche* exemplaa in bezit van PHILO-GRAMMATOS, blijkt allezins juist te zijn geweest. De uitgave van 1617 geschiedde te *Amsterdam*, bij PHILIP VERBEEK; de platen daarin zijn zeker *niet* van R. DE HOOGHE. Nog verwijst SCHOTEL t. a. p. naar FLÖGEL, *Komis. Litteratur*, B. III. § 587. V. D. N.

Christiaan Meijer (VI. bl. 77, Vr. 115; vgl. bl. 222). Bij FÜRST, *Bibliotheca Judaica*, T. II. p. 370, vind ik de volgende opgave:

CHR. MEYER, *Sefer Meïrath Enajim oder Licht zu erleuchten die Juden.* MOSES *und* CHRISTUS *eine Parallele, in deutscher Sprache ausgearbeitet*, Hamburg 1715, 8°. in Holländischer Sprache vorher edirt, Amst. 1713, 8°.

CHR. MEYER, *Der abscheuliche Mord* CHRISTI *als Ursache der Jüd. Verbannung, Dabei die* 13 *Glaubensartikel der Juden*, Deutsch, Hamb. 1719, 4; Holländisch, Amst. 1720, 8.

CHR. MEYER, *Vera Immanuelis generatio*, etc. Lateinsch, Amst. 1723, 4. —A.

La Croix (VI. bl. 94, Vr. 120; vgl. bl. 249). Mogelijk is de beeldtenis van JOAN ARNOLD ZOUTMAN in crayon vervaardigd door zekeren Heer LA CROIX, die in het laatst der vorige en het begin dezer eeuw te *Utrecht* woonde, en zich, ofschoon niet onafgebroken, met het maken van beeldtenissen in crayon bezig hield. Hij was gehuwd met Jufvrouw BORDEAU, die aldaar aan het hoofd stond van eene groote Jongejufvrouwen kostschool. LA CROIX was behuwdoom, naar ik meen, van wijlen onzen beroemden beestenschilder P. G. VAN OS, mogelijk ook van dezen zijnen nog in leven zijnde broeder, den beroemden bloemschilder, G. J. M. VAN OS, en stierf in hoogen ouderdom. —d.

Overzigt van belastingen en heffingen (VI. bl. 95, Vr. 125; vgl. bl. 250). Het te regt door den Heer STEINMETZ geprezen werk is getiteld: *De geschiedenis der Belastingen in Nederland, van de vroegste tijden tot op heden, met eenen beknopten inhoud der tegenwoordig in werking zijnde belastingen*, door Mr. P. H. ENGELS, Advokaat. Rotterdam, bij H. A. KRAMERS, 1848, in 8°., 351 bladz. Ongetwijfeld is dit het volledigste werk, dat tot heden over dit onderwerp bestaat, terwijl de schrijver nog altijd voortgaat verdere nasporingen te doen, zoodat waarschijnlijk later een *Vervolg* van zijne hand mag worden verwacht, te meer naardien hij daartoe van onderscheiden zijden is aangezocht geworden.

V. D. N.

Le Sanglier des Ardennes (VI. bl. 95, Vr. 128; vgl. bl. 250). WILLEM Graaf VAN DER MARCK, Heer van *Lumey* en *Serain* in *Luikerland*, Erfvoogd van *Franchimont*, was de oudste zoon van JAN VAN DER MARCK, Heer van *Lumey*, gest. 1553, bij MARGARETHA VAN WASSENAER. De Heerlijkheid *Lumey*, *Lumaing*, *Lummene* of *Lummen*, was in dit geslacht gekomen door het huwelijk van MARIA, Vrouwe van *Lumaing*, *Neufchastel*, *Warc*, enz. met EVERHARD VAN DER MARCK, Heer van *Arenberg*, gest. 1387; die van *Serain*, *Serrain*, *Seraing*, door huwelijk van ENGELBERT VAN DER MARCK, Heer van *Louvrevaux* (*Louvreaux*), met MARIA VAN HANNEFFE, Vrouwe van *Walhain* en *Seraing*. MARIA, Vrouwe van *Lumaing*, bovengenoemd, was eene dochter van LODEWIJK VAN LOZ, LOOZ of LOON, gezegd van *Agimont*, Heer van *Warc* bij *Masieres* en van *Neufchastel* in het Graafschap van *Ardennen*, bij IOLENTA van *Wassenberg*, Vrouwe van *Lumaing*, Erfvoogdesse van *Hasbain*. Dat WILLEM VAN DER MARCK *'t wilde zwijn der Ardennes* werd bijgenaamd, zal daar aan toe te schrijven zijn, dat een zijner heerlijkheden in de onmiddelijke nabijheid van het *Ardennerwoud* gelegen was. Ook was deze bijnaam gansch niet vreemd in zijn geslacht, wijl ook zijn overgrootvader WILLEM, Heer van *Lumaing*, *Warpen*, *Aigremont*, *Peer*, Erfvoogd van *Hasbain* en *Franchimont*, den 19den Junij 1485 te *Maastricht* (*) onthalsd, dien gedragen had. Vgl. BUTKENS, *Troph.*, Tom. II. p. 166, 194—196, TE WATER, *Verbond der Edelen*. M°.

[Met dit en het vroeger reeds geplaatste antwoord komt dat van C. KRAMM overeen.]

Oude afbeeldingen van Hyacinthen (VI. bl. 106, Vr. 142; vgl. bl. 251). Naar mijne meening zullen de hier onder volgende boekwerken wel den titel bevatten, die in de vraag wordt verlangd, te meer daar CRISPIJN VAN DE PAS een van die kunstenaars is, die het eerst in ons land dergelijke werken hebben vervaardigd en door den handel verspreid, even als zijn vader, die, te *Utrecht* wonende, ook werken in *Arnhem* en andere steden heeft uitgegeven.

N°. 1. CRISPINUS PASSAEUS, JUNIOR, *Hortus floridus, in quo rariorum et minus vulgariorum florum icones ad vivam veramque formam accuratissime delineatae, et secundum quatuor anni tempora divisae exhibentur*. Arnh. 1614, in fol. obl. fig. — Zoo dit werk compleet is, dan bevat de Lente, 52 pl., de Zomer, 20 pl., de Winter, 12 pl.; de tweede afdeeling bevat 120 fig. of 61 pl. met tekst.

N°. 2. Hetzelfde werk, ibid. 1617, in kl. fol. obl.

(*) WAGENAAR zegt te *Utrecht*, dl. IV. bl. 224, doch 't gezegde van BUTKENS wordt nader bevestigd door den schrijver van de *Essais hist. et crit. sur la ville de Maestricht* die op bl 310 aanteekent: »il fut jugé par les Echevins, et décapité sur le Vrythof."

N°. 3. *Den bloemhof, ghedeelt naer de vier deelen des jaers*, Utrecht, 1614 kl. fol. obl. fig. Dit werk is als N°. 1, met platen van CRISPIJN VAN DE PAS, *de Jonge*, bevat 104, met de vier titels der jaargetijden. — Hiervan zal stellig ookwel eene uitgave te *Arnhem* bestaan.

N°. 4. *Bloemhof, inhoudende rare oft ongemeene Blommen, die in estimatie ghehouden werden*, door C. VAN DE PAS, Utrecht 1614, in 4°. met 70 platen. — Dit exemplaar was op de verkooping bij BOM, te *Amsterdam*, den 9den Mei 1842, en N°. 273 van den *Catalogus*. En nog één op eene verkooping te *Arnhem*, bij NIJHOFF, den 22sten Maart 1842.

N°. 1, 2 en 3 zijn thans op de *Koninklijke Bibliotheek* te *Brussel*, vroeger in de *Bibliotheek* van VAN HULTHEM, zijnde N°. 6229, 6230 en 6226 van den *Catalogus* enz. Gend 1836, 6 deelen in 8°.

Een voorganger van de genoemde werken noemt de *Catalogus* van VAN HULTHEM, onder N°. 6238. Ik schrijf, met den titel, de aanteekeningen af, welke die geleerde Bibliomaan daarbij heeft gevoegd. *Florilegium ab Hadriano Collaert caelatum, et a Philip. Gallaeo editum. Illustriss. eccellentissimoque Duo* D. JOANNI *Medici omnis generis elegantiarum admiratori et patrono*, PHILIP GALLAEUS *DD.* (*Antverpiae, circa an.* 1590). pet. in fol. Avec 24 planches très-bien gravées en cuivre; d'une grande rareté.

Mr. BANCKS, qui avait les autres planches sur les quadrupèdes, les oiseaux, les poissons, gravées par COLLAERT, n'avait pas le *Florilejium.*

Cet ouvrage nous fait connaitre les principales fleurs, qu'on cultivait à cette époque dans les jardins des *Pays-Bas.*

C. KRAMM.

[N°. 4 is, volgens V. D. N., vertaling van N°. 1. Een exemplaar bevond zich in de Bibliotheek van SCHOUTEN, *Catal.* bl. 30, N°. 81.]

Vertellingen van moeder de Gans (VI. bl. 106, Vr. 144; vgl. bl. 251). Wie is moeder DE GANS? TREVOUX voce *conte* zegt:

1°. Conte se dit proverbialement en ces phrases. Ce sont des Contes de vielles, dont on amuse les enfans; des Contes à dormir debout, de peau d'ane, de la cigogne, *de ma mère l'oie.*

2°. Voce *oie.* Proverbialement un conte fait à plaisir, une fable qu'on dit aux enfans, s'appelle un conte de ma mère l'oie, par ce qu'il y a de ces contes où l'on fait agir et parler *une mère oie, une vieille oie.*

3°. Voce *vieux.* On appelle aussi des contes de vielles les contes de peau d'ane, de ma mère l'oie et autres fables ridicules, dont les vieilles amusent les petits enfans.

[Wij zouden gaarne weten, waar dergelijke „Contes où l'on fait agir et parler une mère oie," uit de XVIde eeuw of vroeger, te vinden zijn. Wie kan ze ons aan wijzen?]

Taalkundige vraag (VI. bl. 107, Vr. 151; vgl. bl. 253). Het gebruik van den tweeden persoon van het meervoud voor dien van het enkelvoud, treft men in bijna alle talen van *Europa* aan, zoo wel in de Romaansche en Slavonische, met uitzondering van het Poolsch, en in het Nieuw-Grieksch, als in de talen van Duitschen stam. In de meeste dezer talen is de oude en oorspronkelijke wijze om den tweeden persoon enkelvoudig uit te drukken, daarnevens in gebruik gebleven. Het aanspreken van iemand met den tweeden persoon van het enkelv. noemen de Friezen *doukje*, met dien van het meerv. *joukje;* in het Fransch heet het eerste *tutoyer*, in het Latijn der middeleeuwen het laatste *vobissare.*

Van dit gebruik van den tweeden persoon van het enkelv., in plaats van dien van het meerv. treft men, voor zooverre mij bekend is, de eerste sporen aan bij de Romeinen onder de latere Keizers. Vroeger berustte de hoogste magt bij den Senaat; de magt, welke dat ligchaam bezeten had, was op de Keizers overgegaan, en nu werd dan ook de Keizer op dezelfde wijze aangesproken, waarop men vroeger den Senaat aansprak, terwijl van hunnen kant de Keizers bij het geven van wetten in het meervoud spraken, even als de Senaat in het meervoud sprak en spreken moest.

Deze althans komt mij de eenvoudigste en natuurlijkste verklaring voor van dit op zich zelve vreemde gebruik.

Beide, het spreken in den eersten persoon meervoud door, en in den tweeden persoon meervoud tot de Keizers schijnt omstreeks denzelfden tijd opgekomen te zijn. Om van het eerste een paar voorbeelden te geven, CONSTANTINUS MAGNUS zegt in eene wet van het jaar 331: »Hiereos et Archisynagogas et Patres Synagogarum, et ceteros qui Synagogis deserviunt ab omni corporali munere liberos esse *praecepimus.*" CONSTANS in 322: »Quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit, tamen *volumus*" etc. — CONSTANTIUS in 357: »Si quis, lege venerabili constituta, ex Christiano Judaeus effectus sacrilegis coetibus aggregatur — facultates ejvs dominio fisci *jussimus* vindicari." — Dit meervoud vinden wij in de wetten en besluiten der Keizers van dezen en lateren tijd doorgaans. In andere gevallen echter bedienen zij zich gewoonlijk van het enkelvoud; van het meervoud slechts enkele malen, waar zij op eenen toon van gezag spreken. Zoo vinden wij het b. v. bij AMMIANUS MARCELLINUS. Hij laat CONSTANTIUS, JULIANUS en VALENTINIANUS gewoonlijk in het enkelvoud spreken; somtijds echter in het meervoud, ja, enkele malen gebruiken

zij beide in dezelfde rede. Men zie XXVII, 5, XXXIII, 5, XXXVII, 6.

De Senaat werd in die dagen gewoonlijk met *Clementia vestra* aangesproken. Bij LAMPRIDIUS, in *Alex. Sev.*, zegt SEVERUS tot de Senatoren: »Antoninorum nomen, vel jam numen potius, quale fuerit, meminit *vestra clementia*," en bij JULIUS CAPITOLINUS, *in Op. Macrino*, geven MACRINUS en DIADUMENUS hun denzelfden titel. Dezen titel nu bragt men op de Keizers over. Somtijds was men zich te goed bewust dat men tot eenen persoon sprak, om *clementia* of *pietas vestra* te zeggen, somtijds daarentegen behield men dat *vestra*, hetzij uit gewoonte, hetzij uit vleijerij. Van beide, *clementia tua* en *vestra* vinden wij voorbeelden in denzelfden tijd en bij dezelfde schrijvers. Ik laat er eenige volgen. LAMPRIDIUS, *in Heliogab.* tot CONSTANTINUS: »Deinde illud quod *clementia tua* solet dicere." DEZ. *in Alex. Sev.*: »Sed quia verum est, suggerendum *clementiae ac pietati tuae* lecta reserabo." DEZ. ald.: »Notum est illud *pietati tuae*." JULIUS CAPITOLINUS, *in Maximin.* tot denzelfden Keizer: »Ne fastidiosum esset *clementiae tuae*, Constantine maxime." DEZ. ald.: »Servavi deinceps ordinem, quem *pietas tua* etiam a TATIO CYRILLO servari voluit." Bij AMMIANUS l. XXII. c. 9, zeggen de soldaten tot JULIANUS: »Thalassus, inimicus *pietatis tuae*, nostra violenter eripuit." EUTROPIUS, in praef. zegt tot VALENS: »Res Romanas, ex voluntate *mansuetudinis tuae* — per ordinem temporum brevi narratione collegi strictum," en SEXTUS RUFUS tot VALENTINIANUS: »Brevem fieri *clementia tua* praecepit."

Naast deze plaatsen vindt men andere, waar bij deze titels het bezittel. voornaamw. in het meervoud gebezigd wordt, b. v. JUL. CAPITOL: *in L. Vero.* Quum adhuc post Marcum, praeter *vestram clementiam*, Diocletiane Auguste, Imperatorem talem nec adulatio videatur potuisse confingere." SPARTIANUS, *in Aelio Vero:* »Neque eo modo quo Trajanus est adoptatus, sed eo prope genere quo nostris temporibus a *vestra clementia* Maximianus atque Constantius Caesares dicti sunt." EUTROPIUS, I. 12: »neque quidquam similius potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc *tranquillitas vestra* habet." — Dat men echter niet alleen in zulke titels het meervoud gebruikte, maar de Keizers ook regtstreeks met *vos* aansprak, blijkt uit de volgende woorden van JUL. CAPITOL. *in M. Anton. Philos.*: »Deus usque etiam [M. Antoninus] nunc habetur; ut *vobis* ipsi, sacratissime Imperator Diocletiane, et semper visum est, et videtur: qui eum inter numina vestra, non ut caeteros, sed specialiter *veneramini;* ac saepe *dicitis*, *vos* vita et clementia *tales* esse cupere, qualis fuit Marcus." Deze wijze van spreken was toen evenwel zeker niet algemeen; althans bij AMMIANUS worden de Keizers altijd met *tu* toegesproken.

Het aanspreken van iemand met het voornaamwoord van den tweeden persoon van het meervoud was dus oorspronkelijk een bewijs van eerbied en onderdanigheid. Alleen den Keizer sprak men op die wijze aan. Maar het is aan zulke eerbiedige wijzen van spreken eigen, dat de kring van hen jegens wie men ze gebruikt zich gedurig uitbreidt, zoo zelfs, dat het dikwijls in het einde loutere beleefdheidsvormen worden. Men weet, om op enkele voorbeelden te wijzen, hoevelen er met den titel van Mijnheer toegesproken worden, die men honderd jaren geleden Baas of Sinjeur zou genoemd hebben, en aan hoe weinige destijds de nu vrij algemeene titel van Mevrouw werd gegeven. Op dezelfde wijze heeft het gebruik van den tweeden persoon meervoud zich langzamerhand uitgebreid, zoodat uit onze taal het voornaamwoord van den tweeden persoon enkelvoud eindelijk geheel en al verdwenen is.

Ik zeg *langzamerhand*, want in de oudste stukken, welke wij in onze taal bezitten, zijn *du* en *gij* beide nog in gebruik. *Gij* was men in navolging der Romeinen gaan gebruiken, zeker reeds verscheidene eeuwen vóór dat de oudste Nederlandsche schrijvers welke wij kennen, leefden. In de 13de eeuw wordt *gij* reeds veel aangetroffen, bij den eenen schrijver echter meer dan bij den anderen. Sommige hadden eene meer, andere eene minder beschaafde opvoeding ontvangen; deze verkeerde aan de hoven en onder de Edelen, gene onder de burgerij; het spreekt dus van zelf, dat wij het beleefde *gij* bij de eerste meermalen ontmoeten, dan bij de laatsten. Wij moeten dus, willen wij de geschiedenis van *du* en *gij* leeren kennen, niet zoo als GRIMM (*Gramm.* dl. IV. bl. 303—309) gedaan heeft, de verschillende schrijvers uit denzelfden tijd bij elkander nemen en nu aan den eenen, dan aan den anderen een voorbeeld ontleenen, maar eenige van de voornaamste schrijvers ieder afzonderlijk beschouwen. Op deze wijze alleen verkrijgt men eene heldere voorstelling van de zaak.

Ik begin met het eerste deel van den *Reinaert*. De handelende en sprekende personen zijn hier dieren; maar de leeuw is koning en de andere dieren zijn zijne hovelingen. De dichter stelt ons dus een zeer aanzienlijk gezelschap voor en wij kunnen reeds van te voren verwachten, dat men elkander hier met *gi*, niet zoo als poorters en dorpers met *du*, zal aanspreken. Zoo is het ook inderdaad. Slechts zesmaal in het geheele stuk heb ik het enkelvoud *du* aangetroffen. Tweemaal hooren wij het van BRUNE den beer. BRUNE is een lompert, al behoort hij tot de voornaamsten van het hof. Hij laat zich, nu van hem is het niet te verwonderen, terwijl hij met TIBERT bezig

is REINAERT op te hangen, in zijnen ijver (vs. 1563, vg.) jegens zijnen makker het onwellevende *du* ontvallen. Nog minder verwonderen wij er ons over, dat waar REINAERT hem vertelt, dat hij eenen heerlijken kost gevonden en er zoo veel van gegeten heeft, dat hij gaan noch staan kon, de vraat uitroept »REINAERT wat aetstu?" (vs. 562), REINAERT gebruikt *du* vs. 2567, waar hij den verborgen schat aan den koning overdraagt. In dergelijke formulen was *du* noodzakelijk. Waar wij hem hooren verklaren, dat de koning nog aan zijnen trouwen vos denken en zeggen zal »God geve di goet, waer du bist," vs. 2625, daar is het, ieder ziet het, nederigheid en bescheidenheid, die hem *du* gebruiken doet; vs. 917 en verv. is *du* ook geheel op zijne plaats. REINAERT staat daar te schelden op LAMFROIT, den dommen, lompen timmerman, die, hadde hij slechts wat overlegs gebruikt, den beer doodgeslagen zou hebben, maar hem nu heeft laten ontkomen. Eindelijk vs. 2661 spreekt REINAERT den haas, CUWAERT, met *du* aan. Ik geloof niet, dat dit hier verachting uitdrukt jegens den lafaart, die staat te trillen, als hij geroepen wordt om voor den koning te verschijnen; maar wat REINAERT vraagt, vraagt hij in tegenwoordigheid en uit naam, ten minste ten belange van den koning, en hij heeft dus eenige reden om eenen toon van meerderheid aan te nemen.

In den *Walewein* zijn het ridders en edele vrouwen die spreken, derhalve altijd *gi*. Zelfs hooren wij (vs. 4064) eene jonkvrouw den ridder, die haren broeder doodgeslagen en haar zelve op barbaarsche wijze mishandeld heeft, met *gi* aanspreken. Een andere ridder, die WALEWEIN wil doodslaan (vs. 8583), de Hertog, die hem voor *dorper* scheldt (vs. 8940) en de zwarte ridder, die hem »ondadech man, vul quaet vilein" noemt (vs. 9883), zij zeggen alle *gi*. Maar waar de cipier, een gemeene knecht, den gevangenen WALEWEIN slaat, zegt deze (vs. 9190 en verv.) »twi *bestu* mi dus onhout?" enz. De cipier, ofschoon voortgaande met slaan en er scheldwoorden bijvoegende, antwoordt met *gi*. Ook tot zijn paard (vs. 5132) en tot den vos, zelfs wanneer hij nog niet weet dat het een mensch is, door tooverij in een dier veranderd, zegt WALEWEIN *gi* (vs. 5202). Dat hij hem later, nadat hij dit vernomen heeft, niet minder vriendelijk bejegent, begrijpt men. Doch wanneer de vos hem met de pooten op het hoofd begint te slaan, zoodat WALEWEIN meent, dat hij den duivel in heeft, vergeet hij dat het iets meer is dan een razend beest en spreekt tot hem in het enkelvoud (vs. 9718). Behalve deze plaatsen en vs. 582 en verv., waar WALEWEIN spreekt tot het doode serpent, komt *du* in dezen roman niet voor.

Men ziet dus, dat reeds in de 13de eeuw hier te lande *du* onder de hoogere standen weinig meer gebruikt werd. Zelfs wanneer zij hunne minderen aanspraken, deden zij het met *gi*. Alleen wanneer zij met verachting of op verwijtenden toon tegen hunne minderen spraken, was het *du*.

Wat deze beide romans ons leeren, hetzelfde leert ons de *Kronijk* van MELIS STOKE. Ook hij was een beschaafd man, die onder de aanzienlijksten van den lande verkeerde. Bij hem spreken de Graven en Edelen tot hunne gelijken of hunne meerderen met *gi*. Zij worden ook door het volk met *gi* toegesproken. Op die wijze spreken b. v. Hollandsche krijgslieden tot FLORIS V, (IV. 462), poorters tot WOLFERT VAN BORSELE (IV. 1563, VI. 491), een bode tot Graaf JAN II (VII. 411), Kennemers tot WITTE VAN HAEMSTEDE (VIII. 1098). Van een spreken van den meerdere tot den mindere vinden wij hier bijna geene voorbeelden. Men zou er toe kunnen rekenen IV. 1280, waar FLORIS V tot eenen priester en IV. 1424, waar hij tot zijnen leenman GIJSBRECHT VAN AEMSTEL spreekt. Op beide plaatsen evenwel behoort de aangesprokene, al is hij de mindere van den spreker, toch tot de hoogere standen der maatschappij; hier kan dus niet anders dan *gi* gebruikt worden. Wanneer daarentegen DAVID spreekt tot den Amalekiet, die SAUL vermoord heeft, spreekt hij tot dien booswicht met verachting en gebruikt dus *du* (V. 420). Behalve deze zijn mij nog vier plaatsen voorgekomen, waar *du* gebezigd wordt, vooreerst namelijk VIII. 320, waar de eene Vlaamsche soldaat tot den anderen spreekt. Mannen uit het volk spraken elkander met *du* aan. Ten tweede IV. 441, 442, waar een Fries tot Graaf FLORIS spreekt. Men zou hier aan slordigheid van den schrijver kunnen denken, vooreerst omdat dezelfde man later vs. 446 en verv. *gi* gebruikt, ten anderen omdat hij tot zijnen meerdere spreekt en wat meer is, op smeekenden toon. Ik geloof toch, dat wij het aan eene andere oorzaak moeten toeschrijven: het is een Fries, dien wij hooren, en een Fries was in het oog van MELIS STOKE een lompert, een mensch zonder beschaving, die geene complimenten verstond, die zich zelfs tegen den Keizer *du* zou laten ontvallen. En dat hij, waar de gelegenheid er zich toe aanbiedt de onbeschaafdheid der Friezen laat uitkomen, kunnen wij verwachten van den dienaar der Graven van *Holland*, die het volk haatte, dat hardnekkig weigerde zich aan die Graven te onderwerpen. Eindelijk gebruikt onze dichter nog *du* VII. 1194, waar hij tot den mensch, en IX. 710, waar hij tot God spreekt.

Veel meer dan in de reeds genoemde werken komt *du* voor in den *Esopet*. Hier spreken en handelen, even als in den *Reinaert*, dieren; maar daar is het epos, hier fabel, daar denken en spreken en handelen de koning der dieren en zijne hovelingen, even als een koning

en zijne edelen in de menschenwereld: hier stelt de dichter dieren voor, om als leerzame voorbeelden voor menschen van allerlei stand te dienen, inzonderheid voor den burgerstand die meer met didactische poëzij ophad, dan de adel. Zijne dieren spreken dus de taal, die de burgerij in zijnen tijd sprak. *Du* moet hier dus meer voorkomen dan in de romans. Het komt voor, overal waar op gebiedenden, verwijtenden, schimpenden of verachtenden toon gesproken wordt. Zoo de hond tot het lam, fab. 30, de geit tot den wolf, fab. 33, het serpent tot den man, fab. 34, het schaap tot het hert, fab. 35, de ooijevaar tot den vos, fab. 37, de vlieg en de muilezel tot elkander, fab. 39, de os tot het hert, fab. 53. Zoo worden ook de mannen, die in het land komen, waar de aap koning is, fab. 52, door dezen met *du* aangesproken: de domme man, die zich boven dat beest verheven acht, antwoordt met *du*; de verstandige man, die ook niet vergeten kan, dat de aap maar een beest is, maar toch begrijpt dat het noodig is, hem door vriendelijkheid te winnen, gebruikt *du* en *gi*. Fab. 37 smeekt de wolf den man hem te helpen en zegt dus *gi*, maar later, wanneer hij ziet, dat de man hem bedrogen heeft, spreekt hij hem verwijtend toe met *du*. Voor het overige spreekt de meerdere den mindere, de sterkere den zwakkere met *du* aan, daarentegen de mindere of zwakkere den meerdere of sterkere met *gi*. De wolf zegt, fab. 2, tot het lam *du*, het lam tot den wolf *gi*. De muis tot den leeuw die hem gevangen heeft, fab. 18, *gi*. De vrouw tot haar kind, fab. 19, *du*. De wezel tot den man die hem gegrepen heeft, fab. 41, *gi;* de man tot den wezel *du*. De jonge kikvorschen tot den ouden, fab. 42, *gi*. De vos tot den wolf, dien hij met den titel van oom aanspreekt (vgl. den *Reinaert*), fab. 48, *gi*, de wolf tot den vos *du*. Spreken dieren tot levenlooze dingen, als de haan tot den parel, fab. 1, de vos tot de bezie, fab. 55, dan is het *du*. Vrienden gebruiken het gemeenzame *du;* twee muizen, fab. 12, de wouw en de arend, fab. 14, de wolf en de hond, fab. 64. Eens, fab. 58, worden *du* en *gi* met elkander verward.

Ik geloof nu vrij duidelijk aangewezen te hebben, wanneer in de laatste helft der 13de en de eerste helft der 14de eeuw *gi*, wanneer *du* gebruikt werd. Met opzet heb ik het uit de bovengenoemde schrijvers aangewezen. Want men moet hier voorzigtig zijn in zijne keus. Men moet hier b. v. niet letten op het *Leven van Jezus* door MEYER uitgegeven, want dit bestaat geheel uit vertaalde bijbelplaatsen en om zijn origineel zoo naauwkeurig mogelijk weder te geven, vertaalde de schrijver *tu* altijd door *du* en *vos* altijd door *gi*. Men moet ook niet te rade gaan met slordige schrijvers, die in dien tijd evenmin ontbreken als in den onzen. Daartoe behoort wel in de eerste plaats de schrijver van den *St. Brandaen*, het grootste prul, dat wij uit de middeleeuwen overgehouden hebben, die volstrekt niet schijnt geweten te hebben, waar hij *du* of *gi* gebruiken moest; in beide teksten die wij bezitten zijn zij op de zonderlingste wijze door elkander gehaspeld; maar daartoe behoort ook, onder meer anderen, JACOB VAN MAERLANT. Al ware hij een nette, naauwkeurige schrijver, hij zou ons hier toch niet tot leidsman kunnen zijn, want dikwijls komen in zijn *Spieghel Hist.* koningen en andere aanzienlijke personen sprekende voor en MAERLANT had blijkbaar niet genoeg in de hoogere kringen der maatschappij verkeerd, om te weten, hoe men daar sprak. Gewoonlijk zegt bij hem de mindere tot den meerdere *gi*, de meerdere tot den mindere *du*. Gelijken spreken elkander met *du* aan, al zijn het ook vorstelijke personen, b. v. DARIUS ALEXANDER, en dat wel op smeekenden toon, nadat hij door ALEXANDER overwonnen is, I. bl. 297 en 299, eene ethiopische Koningin tot ALEXANDER, I, bl. 319, PTOLEMAEUS en de hoogepriester ELEAZAR tot elkander, I. bl. 371, 370, eveneens HERODES en AUGUSTUS, II. bl. 40. Maar bovendien zijn er een aantal plaatsen, waar hij zich aan zijnen regel niet houdt, b. v. JOSEPH en POTIFARS dochter zeggen tot elkander *gi*, I, bl. 75; terwijl PYTHAGORAS, I, bl. 216, door zijne leerlingen met *gi* wordt toegesproken, zegt AESCHINES tot SOCRATES *du*, I, bl. 256. Eene vrouw, I, bl. 233 en PLATO, I, bl. 239, zeggen tot DIONYSIUS, *du*. Insgelijks een zanger tot ALEXANDER, I, bl. 286, en PILATUS tot TIBERIUS, II, bl. 320. Daarentegen eene vrouw tot eenen priester, II, bl. 309, en een priester tot zijnen diaken, II, bl. 240, *gi*.

In het voorbijgaan een enkel woord over de wijze, waarop men God aansprak. Algemeen schijnt het er voor gehouden te worden, dat men in dat geval *du* gebruikte, op dezelfde wijze en om dezelfde reden als de Franschen *tu*. Dit is echter zoo niet. Sommige schrijvers gebruikten *du*, b. v. STOKE, IX, 710, MAERLANT, *Sp. Hist.* II, bl. 183. *Doctrin.* I, bl. 602, andere *gi*, b. v. *Walew.* vs. 1195, 5059. *Borchgr. v. Vergi*, vs. 864. *Limborch*, I, bl. 168. De Velthemsche Kronijkschrijver gebruikt beide, *du* en *gi;* in cap. 21 en 22 van het 1ste B. vindt men het eene zoowel als het andere verscheidene malen. P. LEENDERTZ WZ.

(*Wordt vervolgd*).

Johannes Nelenius (VI. bl. 108, Vr. 162; vgl. bl. 292). Bij het medegedeelde over dezen heb ik niets te voegen, doch K. vroeg gelijktijdig, wie W. VITRINGA, de teekenaar van het portret was. Hierop diene in antwoord, dat WIGERUS VITRINGA, geboren den 8sten October 1657, te *Leeuwarden*, en overleden den 18den Januarij 1725, te *Wirdum*, volgens

bijschrift van zijn portret, regtsgeleerde en vermaard zeeschilder, de vervaardiger daarvan kan geweest zijn; deze is vermeld door VAN DEN EIJNDE, VAN DER WILLIGEN en ook door IMMERZEEL, *Leven der schilders*; zie ook MULLER, *Catal. van Portretten*, N°. 5722. JELGERSMA heeft hem in 1721 en dus op 64 jarigen leeftijd *naar 't Leeven* geteekend, terwijl VAN NOORDE dit portret eerst in 1757 op het koper heeft gebragt. Deze VITRINGA was een broeder van den godgeleerde van dien naam.

V. D. N.

De verjongingsbron (VI. bl. 126, Vr. 168; vgl. bl. 293). ERIKA vraagt den oorsprong van het sprookje omtrent de *Verjongingsbron* (*La Fontaine de Jouvence*).

Ik vind in mijne *Adversaria* daaromtrent uit TREVOUX aangeteekend:

Jouvence is een verouderd Fransch woord, zoo veel beteekenende als *jeugd* of *jongheid*. Het komt nergens voor dan bij de benaming van *Fontaine de jouvence*.

Zoo zegt men b. v. van welvarende oude lieden, dat zij de baden der bron van *Jouvence* hebben gebruikt.

In den roman van HUON VAN BORDEAUX wordt gezegd, dat de fontein van *Jouvence* ontsprong uit den Nijl en het Paradijs, en dat zij de gave bezat dat, wanneer een zieke van haar water dronk of zich daarin wiesch, hij dadelijk werd genezen, en dat wanneer de zieke stokoud was, de mannen terugkeerden tot de krachten van den 30 jarigen leeftijd, en de vrouwen tot de frischheid van jonge maagden.

Die roman spreekt ook van een boom van *Jouvence*, die vruchten voortbragt, die dezelfde eigenschappen bezaten.

De schrijver besluit de opsomming van de wonderdadige gaven van de fontein en van de appelen, met de volgende regels:

»Grand dommage est, que ceci soit sornettes,
Filles connois qui ne sont pas jeunettes,
A qui cette eau de jouvence viendroit
Bien à propos."

D'HERBELOT in zijne *Bibliothèque Orientale* vermeent, dat het sprookje der fontein van *Jouvence* is overgenomen uit Oostersche verhalen, waarin met veel ophef gesproken wordt van eene fontein van ELIAS of der onsterfelijkheid.

De *Bibliothèque Orientale* is in de meeste aanzienlijke boekerijen voorhanden. Het zal dus voor ERIKA niet zeer moeijelijk zijn, zijne vraag volledig opgelost te zien.

[TIESSAN, *Oeuvres choisies*, t. 8. p. 236, schrijft het laatste gedeelte van den *Huon*, waarin melding gemaakt wordt van de *fontaine et arbre de Jouvence*, aan eenen anderen dichter toe, dan dien van het eerste gedeelte van denzelfden roman, en, naar ons oordeel, met reden. Hij brengt het tot de XVde eeuw. Wij kennen den berijmden roman niet, en kunnen dus niet beoordeelen, of hij daarin gelijk heeft. Maar uit vroegeren tijd kan het stuk niet zijn.]

De Gravin Golowkin (VI. bl. 127, Vr. 135; vgl. bl. 318). De afbeelding van de *Comtesse Douairière* DE GOLOWKIN, *née de Saumaise*, is in haren *Salon du Matin*. Onderaan staat; fait sur cuivre selon le procédé lithographique par les frères Henschel.

T.

De Gravin Golowkin. De Graaf THEODORE DE GOLOFKIN, geboren in *Holland* omstreeks 1770, was misschien haar zoon. Den levensloop van dien Graaf, nog zeer jong in Russische dienst getreden, onder CATHARINA II, die hem wegens zijne uitstekende houding, gepaard met eenen levendigen en vrijen geest, had opgemerkt, tot haren kamer-edelman benoemde, in hare meest gemeenzame gezelschappen toeliet, en als haren minister zond naar *Napels*, leest men in de *Galerie Historique des Contemporains*, Mons 1827.

V. D. N.

Huwelijk van Prins Willem I en Charlotte van Bourbon (VI. bl. 128, Vr. 186; vgl. bl. 318).

[S. v. W. verwijst, even als TRAJ.-MOS., den vrager naar BEAUFORT, en de door dezen, dl. II. bl. 563—567, aangehaalde schrijvers.]

Schinder Hannes en platte Tijs (VI. bl. 138, Vr. 216; vgl. bl. 326). Van SCHINDERHANNES bestaat eene uitvoerige levensbeschrijving in het Nederduitsch, met het portret van hem en zijne vrouw tegenover den titel. Boekverkoopers of houders van lees-bibliotheken zullen het adres wel weten op te geven.

Blazoenen van Rederijkerskamers te Beverwijk (VI. bl. 200, Vr. 305; vgl. bl. 357). Ik veroorloof mij de volgende gissing mede te deelen.

Werden niet de blazoenen der Rederijkerskamers, die op een »*Landt-juweel*" verschenen, gegeven aan de Kamer, welke hun had opgeroepen? Of versta ik verkeerd, de navolgende regelen:

»Dus om u weerdicheijt, O reyne Maghet claer,
Te schincken ons Blazoen, wij jonstich t'uwaerts keeren,
Hier med' *Rhetorica* is jonste t'uwaerts vloeijende,
Ontfangt danckelick dit, van ons *In liefde groeijende*."

voorkomende in de »Presentatie" van de »Vlaemsche Camer," tot *Leyden* (de Orangie Lelie), bij gelegenheid van eene opkomst van 12 Kamers binnen *Haarlem* in October 1607, en beschreven in een boekdeel, in 4°. onder den titel: *Const-thoonende Juweel*, enz. (Tot Zwol, bij ZACHARIAS HEINSIUS, 1607.) Ook heb ik voor eenige jaren, eene Societeit in *Haarlem* bezoekende, die uit eene rederijkerskamer is voort blijven bestaan, daar de wanden aan alle zijden met blazoenen behangen gezien, wat mij in die meening versterkt. Heb ik nu hierin regt, kunnen dan die vier blazoenen,

die, buiten dat van de Kamer van *Beverwijk* zelve, aldaar voorkomen, niet van vier Kamers zijn, die aldaar waren opgekomen? — Er zal echter in dat geval niet gemakkelijk kans zijn te weten, bij welke gelegenheid.

W. J. F.

ANTWOORDEN.

Mr. Sicco van der Woude (II. bl. 345). SICCO VAN DER WOUDE was geboren te *Harlingen*. Hij werd den 29sten November 1775 doctor in de regten te *Franeker*, na het verdedigen eener *Dissertatie de Voluntate in Criminibus*. Franequerae apud GUL. COULON. C. L. VAN BEYMA, JOH. AD. NODEIL en L. M. Q. P. [?] bezongen die promotie in Latijnsche verzen. R. COOPMANS, Jur. Utr. Stud. noemt hem in een Nederduitsch vers zijn *waarde vriend* en *begaafde jongeling*. Daar SICCO den 17den Maart 1757 is geboren, zoo was hij nog geen 19 jaren, toen hij promoveerde. Zijn veel belovende loopbaan was kort, daar hij den 24sten October 1779 stierf.

J. D.
L.

Consolato del mare (V. bl. 214; Vr. 200). Het *Consulaat van de zee* (consolato del mare) is een oorspronkelijk in de Catalonische taal beschreven werk, allerwaarschijnlijkst te *Barcelona*, op bevel der oude Koningen van *Arragon* opgesteld, en bevat allerlei verordeningen den koophandel en de scheepvaart betreffende; genoemde stad werd het *consulaat der zee* genaamd wegens zijn uitgebreiden handel; van haar heeft dat werk zijn naam ontleend. Niet *alleen* door *Venetie*, maar door bijna alle zeehandel-drijvende christelijke natiën, was het tot een rigtsnoer aangenomen, doch heeft in *Italië* lang kracht van wet behouden.

D'ERMIJN.

Gasverlichting in Nederland. (VI. bl. 171; Vr. 255). Nadat sommige groote steden als *Amsterdam*, *Rotterdam*, *'s Hage*, *Utrecht*, *Dordrecht*, *Leyden*, *Leeuwarden* en *Haarlem* sints eenige jaren door gas verlicht waren, werd den 1sten Julij 1851 te *Alkmaar* daartoe een contract voor 20 jaren gesloten met de heeren C. C. FERRARI, J. ZIMMER JR. en H. C. HOLTZ te *Amsterdam*, de 230 lichten tegen *f* 7000 's jaars; den 3den December 1851 had de raad besloten, dat de olieverlichting zoude ophouden en den 25sten Junij 1853 was de nieuwe geheel gereed. Te *Delft* werd in Maart 1854 goedgevonden even als in *Leyden* en later te *Groningen*, eene fabriek voor stadsrekening op te rigten; de aanbesteding der gebouwen en toestellen geschiedde eerst in April des volgenden jaars. Te *Groningen* viel echter de zaak zoo uit den gis en overtroffen de kosten de verwachting zoozeer, dat in September 1854 eene geldleening van *f* 100,000 moest uitgeschreven worden, die reeds den eersten dag meer dan volgeteekend werd. In November werd dezelfde verlichting te *'s Hertogenbosch* ingevoerd. In Februarij was de zaak ook te *Bergen op Zoom* en te *Tiel* in beginsel aangenomen; in de laatste stad sloot men een 20 jarig contract met de heeren ENTHOVEN en CARON en den 9den Augustus werd het nieuwe licht het eerst ontstoken. 30 November 1855 werd ook te *Schiedam* eenparig besloten tot oprigting eener fabriek voor rekening der gemeente. Den 8sten Februarij 1856 werd de verlichting aan den *Helder* aangenomen door D. A. SCHRETLEN en CIE, fabriekanten te *Leyden*, voor *f* 6000 de 150 lantaarns in het jaar. Den 5den Junij werd de bouw der fabriek te *Zierikzee* begonnen en den 10den Julij de eerste steen gelegd aan die te *Schoonhoven*. In de afgeloopen zomer is dezelve ook te *Monnikendam* en te *Hoorn* ontworpen. Nog is in September door B. en W. te *Zwolle* eene inschrijving van *f* 4000 geopend, tot vergrooting van het kapitaal voor de verdere exploitatie der gasfabriek. De heeren VAN DER MADE C. S. te *Dordrecht*, oprigters der fabrieken aldaar, te *Groningen*, *Tiel* en *Zierikzee*, deden in Maart ook aanvraag, om eene derde te *Amsterdam*, over den Amstel, te mogen plaatsen. Kleinere inrigtingen bevinden zich ook in het krankzinnigen gestichl *Meer-en-Berg*, in het R. C. Seminarie te *Culenborg* en in de Koninklijke stoomweeffabriek van G. en H. SALOMONSON te *Nijverdal*.

C. W. B.

Penning op Johan Meijer (VI. bl. 199, Vr. 300). Is dit niet een begrafenispenning op dien jongeling uit *Bremen*, als student te *Leiden* overleden?

C. G. B.

De naam Lamoraal (VI. bl. 201, Vr. 311). Bij GUYCCIARDYN in zijne *Beschrijvinghe van alle de Nederlanden* vindt men dezen naam geschreven: L'AMORAL van *Egmond*.

In een oud H. S., waar deze naam onderscheiden malen voorkomt, lees ik nu eens: L. AMORAEL de *Egmond*; dan weder L. ADMORAEL de *Egmond*, en ook L. AMOURAEL de *Egmond*. Het schijnt dus wel, dat men vroeger DE AMORAAL en niet LAMORAAL heeft geschreuen. Kan dit misschien ook tot eenige opheldering dienen voor de naamsafleiding?

J. BOUMAN.

Prentwerk van Cornelis Troost (VI. bl. 203, Vr. 320). Dit prentwerk, waarvan ik een exemplaar bezit, begint in mijn exemplaar met eene lijst der platen in het Hollandsch en

Fransch tegenover elkander gedrukt; de Hollandsche lijst luidt: *Tafereelen uit het Burgerlijke leven van de Hollanders in de Achttiende eeuw door* CORNELIS TROOST.

N°. 1. CORNELIS TROOST. De schilder door hem zelven geschilderd, van HOUBRAKEN, kondigt, zelfs door 't bijwerk, aan, van wien en wat men te verwachten heeft.

N°. 2. *De Bruiloft van Cloris en Roosje* van TANJÉ, doet het nieuw Hollandsch geslacht te gemoet zien, hetgeen de achttiende eeuw zal onderscheiden.

N°. 3. *De Hollandsche Kraamkamer* van TANJÉ, vertoont den Hollander van dien tijd, geboren in een rijk burgerlijk kraamvertrek.

N°. 4. *De Liereman* van HOUBRAKEN, laat de eerste huppelende schrede der kindschheid aan den leiband zien.

N°. 5. *Het St. Nicolaasfeest* van HOUBRAKEN stelt dit geheel nationaal kinderfeest, zoo als het toen alleen nog speelgoed, marsepijn of roeden wist uit te deelen, alleruitmuntendst voor.

N°. 6. *Het Amsterdamsche Kermisfeest* van HOUBRAKEN, brengt meer dan vijf-en-twintig jongens op de been met houten geweer en wapens, van kleintjes af, nog in de rokken of pas in de broek en nog geholpen door de meid, tot de olijke guiten toe, die eene andere dienstmaagd schalks begluren.

N°. 7. *De badende Juffers bespied* van FOKKE, stelt dartele knapen voor, die de dienstmeid omkochten, om de juffers te beloeren.

N°. 8. *Het verliefde Bregtje* van TANJÉ, vertoont het huwbare meisje, niet zoo schalks of ondeugend als de jongens, maar toch gaarne het oog op den welgemaakten jongeling slaande.

N°. 9. *De Schilder door liefde* van TANJÉ, is de eerlijke min, door het staren op natuurlijk schoon geboren, en door de schoonste kunst vrijmoedig, doch bescheiden.

N°. 10. *Jan Klaaszen of de gewaande dienstmaagd* van RADIGUES, vertoont de min, wel eerlijk, maar listig, stout en onbeschaamd.

N°. 11. *De wanhebbelijke liefde*, van TANJÉ, waarschuwt voor de min, die naar geen jaren ziet.

N°. 12. *De listige vrijster of de verschalkte voogd* van TANJÉ, doet het gewigt der vorige waarschuwing geheel levendig gevoelen.

N°. 13. *De vrijagie van Reinier Adriaansz. bij Saartje Jansz.* van PUNT en TANJÉ, leert niet veel beters van te groote ongelijkheid in zeden, dan in jaren, wachten.

N°. 14. *De Huwelijks-voorstelling aan de ouders van Saartje Jansz.*, van PUNT en TANJÉ toont, dat de ouders wel eens meer op rang van kas en kist, dan van hart en zin, van jaren en van zeden, bij het uithuwen hunner kinders letten.

N°. 15. *Dido's dood boertig in Hollandsche kleeding afgebeeld* van FOKKE, breekt den ernst des vorigen tafereels op het allerkoddigst af, door het alleraardigst zondagspak der wanhopige liefde van de Carthaagsche Koningin.

N°. 16. *De Boeren Regtbank te Puiterveen*, van TANJÉ maakt het nog erger, daar drooge FOBERT gedrongen wordt, om vader van eens anders kinderen te worden.

N°. 17. *De Puiterveensche Helleveeg* van TANJÉ, stelt het bedorven huishouden voor van zulk een schandelijken echt.

N°. 18. *Hopman Ulrich of de bedrogene gierigheid*, van HOUBRAKEN, vertoont, hoe de dubbele wacht geen snoepers buitensluit, als de steekpenning gangbaar is.

N°. 19. *De schijndeugd of de geveinsde droefheid* van TANJÉ toont, hoe de list kan werken, als de huwelijkstrouw wordt verdacht.

N°. 20. *De ontdekte schijndeugd* van HOUBRAKEN, doet het wangedrag der dienstboden als het gevolg van de ongeregeldheid der vrouwen opmerken.

N°. 21. *De ontdekte schijndeugd* van HOUBRAKEN, de pendant der vorige, brengt al de ellende aan den dag van het eerloos overspel.

N°. 22. *Tartuffe of de schijnheilige bedrieger* van HOUBRAKEN, bewijst, dat der vrouwen deugd de eenige waarborg is, wanneer de man een blind vertrouwen heeft.

N°. 23. *De stiefmoer* van HOUBRAKEN, maakt den stap tot een tweeden echt oneindig bedenkelijker voor den weduwenaar met kinders, dan de eerste ooit voor den jongeling zijn kan.

N°. 24. *De Lustplaats Suypestein* van PELLETIER, wijst eene voorname oorzaak van zeer veel ongeregelds in de huwelijken der achttiende eeuw.

N°. 25. *De ingebeelde ziekte* van MUIJS, maakt de vrouw met een ander ongemakkelijk man verschoonlijk.

N°. 26. *De wiskunstenaars of het gevluchte Juffertje* van TANJÉ, doet meisjes en vrouwen evenzeer om twistende geleerden lagchen.

N°. 27. *Arlequin Toovenaar en Barbier* van TANJÉ, toont, hoe het beiden smaakt, als men met snoevers den gek ziet scheren.

N°. 28. *Gezigt van den Herberg het Bokje in den Haarlemmerhout*, van PELLETIER, wijst eene der plaatsen aan, waar de oorzaak van veel kwaads voor velen was te zoeken.

N°. 29 en 30. *De Ambassadeur der Laberlotten* van PELLETIER, en *de Misleiden* van DELFOS toonen, wat eene schaamtelooze waardin al durfde bestaan, om slechts volk te lokken.

N°. 31 en 32. *Eerste en Tweede Korps de Garde van Hollandsche Officiers* van HOUBRAKEN, stellen eindelijk personen voor, van onderscheidene jaren en rangen in den krijgsdienst, die door deze twee tafereelen ons eenen

aanzienlijken stand van Hollanders in de achttiende eeuw vertoonen, waarvan de negentiende op geheel anderen voet ingerigt, wel naauwelijks eenig denkbeeld heeft, maar welke beide tafereelen tevens meest geschikt zijn, om ons het verschil der achttiende en negentiende eeuw te doen inzien, nu de krijgsdienst niet meer tot eenen afzonderlijken levensstand behoort.

A. J. VAN DER AA.

[Teregt vermoedt de vrager dat sommige van deze prenten aan blij- of kluchtspelen zijn ontleend. Wij geven hem hier eene lijst van die spelen, welke misschien nog vermeerderd kan worden. T. VAN MALSEM, *de Bruiloft van Kloris en Roosje*, N°. 2. P. VAN HAPS, *Verliefde Brechje*, N°. 8. *Nil Volentibus Arduum*, *de Schilder door liefde*, N°. 9. T. ASSELIJN, *Jan Klaasz. of de gewaande dienstmaagd*, N°. 10, 13 en 14. *Nil Volentibus Arduum*, *Wanhebbelijke liefde*, N°. 11. *Dez. De listige Vrijster of verschalkte Voogd.* N°. 12. A. ALEWIJN, *Beslikte Zwaantje*, N°. 16. *De Puiterveensche helleveeg* (een vervolg op het vorige), N°. 17. J. VAN PAFFENRODE, *Hopman Ulrich*, N°. 18. T. ASSELYN, *de Stiefmoer*, N°. 23. P. LANGENDIJK, *de Wiskunstenaar*, N°. 26. W. VAN DER HOEVEN, *Arlequin toovenaar en barbier.* — N°. 22 is uit den *Tartuffe* van MOLIÈRE. Wij kennen echter geene andere vertaling van dit stuk, dan die van NOMSZ. — N°. 25 is waarschijnlijk uit MOLIÈRES *Malade imaginaire*, waarvan eene vertaling bestaat door P. DE LA CROIX. Tot N°. 15 heeft misschien de *Julfus* van PELS de stof geleverd. De *Herberg het Bokje*, N°. 25, is dezelfde, waar het voorval met den ambassadeur van *Laberlotte* plaats had, op N°. 29 en 30 afgebeeld, en waarover het volgende antwoord handelt.]

Prentwerk van Cornelis Troost. De Ambassadeur van de *Laberlotte*, is de afbeelding van eene onzedelijke grap, door den schilder CAMPO WEIJERMAN en consorten in den Haarlemmerhout bedreven, en waarvoor hij uit *Haarlem* werd gebannen.

Men had de posteriora van een makker als een gezigt beschilderd en liet dit achterdeel, het hemd als tulband opgeworpen en ineengewrongen, vergezeld met trompetgeschal, uit het bovenvenster eener herberg zien, en voor den Ambassadeur van *Laberlotte* doorgaan. — De ontdekking van de schildersgrap beleedigde de verzamelde menigte, en gaf aanleiding tot wraakneming, zoodat verbanning volgde, vermoedelijk als straf, zoo het heette, wegens verstoring der rust van de ingezetenen.

DE NALEZER.

[D. F. v. H. zal uit het bovenstaande bespeuren, dat hetgeen LOOSJES in zijnen *Blommesteyn* verhaalt, wat de hoofdzaak betreft, werkelijk heeft plaats gehad. — EEN ONGENOEMDE geeft zijne verwondering te kennen, dat den vrager, die zooveel belang schijnt te stellen in hetgeen er in ons vaderland in de kunst voorvalt, de uitgave van *Nelri* door den Heer BRUINING, Leyden 1850, niet bekend is.]

Leidsche courant van Woensdag den 27sten Februarij 1782 (VI. bl. 204, Vr. 324). Declaratie van zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prins-Stadhouder overgeleverd aan de Vergadering Hunner Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van *Holland* en *West-Friesland*, den 29sten Februarij [door de Ridderschap dezer Provincie in zake van den Veld-Maarschalk Hertog van *Brunswijk* en *Wolffenbuttel.*]

» Zijne Hoogheid de Heer Prins van Oranje oordeeld zig verpligt Zijne Hoogheid den Heer Veld-Maarschalk, Hertog van *Brunswijk* te moeten regtvaerdigen van den Blaam, met welke men Hem bezwaard heeft, van door Zijnen invloed en middel geweest te zijn *oorzaak van den gebrekkigen en droevigen Staat*, *waar in het Vaderland bij het begin van dezen Oorlog zig bevond; van alle pretense zorgeloosheid, welke ten dien opzigte zoude plaats gehad hebben; van alle zogenoemde valsche maatregelen, die men zedert langen tijd zoude genomen hebben, mitsgaders van de noodlottige gevolgen, welke daar uit zouden zijn voortgevloeid;* en maakt Zijne Hoogheid derhalven geene zwaarigheid te verklaaren, verzekerd te zijn, dat nimmer met hoogstdeszelfs willen of weeten door den voornoemden Heere Hertog aan Zijne Hoogheid eenigen raad of advys, met de ware belangen des Vaderlands strijdende, gegeeven is; zijnde bovenal zeer ten onrechte aan den invloed der raadgevingen van voorn. Heer Hertog op den geest van Zijne Hoogheid toegeschreven, *dat de Zeemagt der Republiek in geenen beteren staat zij*, *of dat er gedurende het voorleden Jaar werkeloosheid ten aanzien der Oorlogs-Operatiën ter Zee plaats gehad hebbe*, hebbende Zijne Hoogheid den voorn. Heer Hertog, nimmer over dit laatste poinct geraadpleegd."

» Verklarende wijders Zijne Hoogheid daar en boven, dat Hoogst dezelve nooit de gewoonte heeft om iemands raadgevingen, wie hij ook ware, te volgen in zaaken van gewigt, inzonderheid in zulke, die de waare belangens der Republiek raaken, zonder te onderzoeken of dezelve daarmede over een komen, en dat in dusdaanige zaaken, hoogstdezelve vermeend verpligt te zijn, om het licht op te volgen, hetwelk door het Opperwezen aan hoogstdezelve is verleend, in plaats van met een blind vertrouwen door een anders oogen te zien, ofschoon Zijne Hoogheid altoos zeer geneigd is na goede raadgeevingen te hooren."

Het blijkt uit eene door de redactie bijgevoegde aanteekening, dat deze Declaratie bij mangel van origineele naar eene fransche vertaling gevolgd is.

W. N. D. R.

Zwarte tournoisen (VI. bl. 204, Vr. 325). QUAERENDO vraagt: 1°. wat zwarte tournoisen zijn en wat de waarde daarvan is; 2°. of er geen fout plaats heeft in de opgave, volgens welke de Graaf van *Holland* in 1334 van den Graaf van *Kleef* de stad en heerlijkheid van HEUSDEN voor 27 pond zwarte tournooisen zou gekocht hebben, zoodat men, in plaats van 27, zou moeten lezen 27,000. — De tweede

vraag zal het eerst beantwoord, het *factum* tot helderheid gebragt moeten worden. Blijkens het Charter van 1334, *des vridachs na assenci-oensdach*, (d. i., niet 14, maar 6 Mei); uitgegeven bij VAN MIERIS, dl. II, bl. 563, verklaarde WILLEM, Graaf van *Henegouwen* en *Holland*, schuldig te zijn aan den Graaf van *Kleef*, »seven end twyntich pontzwarte tornoysen *enen gueden groeten Conyncks tornoysen ouer* (d. i. *voor*) *sestyen pennyngen*," dat is: waarvan 16 stuks gelijk staan met éêne Koningstournois, en wel, voor *de helft van zijnen rechte van manschap van de stadt ende van den lande van Hoesden;* dus geenszins voor de helft van de stad en heerlijkheid, maar alleen voor het halve *regt*, 't welke hij als *leenheer* daarop had. Dit regt op leendienst zal wel met 27 pond redelijk betaald zijn, en ik zie geen de minste reden, om hier VAN MIERIS eene fout aan te wrijven, veel min om in een stuk, tot welks uitgaaf hem een gelijktijdig en op openbaar gezag vervaardigd handschrift ten dienste stond, de hoogstonwaarschijnlijke lezing van 27,000 *pond* voor te staan. Wat *tournooisen* zijn, leert onder anderen de Hoogleeraar VAN DER CHYS, in zijn bekroonde *Prijsverhandeling over de munten*, dl. II, bl. 30: het waren namelijk munten, geslagen naar het voorbeeld van die, welke het eerst te *Tours* in *Frankrijk* waren vervaardigd. Zij waren in de middeleeuwen vrij algemeen verspreid. Er waren twee soorten: *groote* of *Koningstournooisen* en *kleine* of *zwarte*. In mijne *Gedenkw. uit de Geschiedenis van Gelderland*, dl. I, bl. XXXII, meen ik aangetoond te hebben, dat men van beide soorten had: ponden (*libri*), schellingen (*solidi*) en grooten (*denarii*); dat, van beide soorten het pond 20 schellingen, de schelling 20 grooten hield; dat één pond groote tournooisen gelijk stond met 16 pond zwarte en alzoo ook één schelling groote met 16 schellingen zwarte enz.; dat de rekening met ponden, schellingen en grooten, stand heeft gehouden tot op onzen tijd, toen onder de benamingen van guldens, stuivers en penningen, dezelfde waarde verstaan werd. Dit gevoelen, bijzonder ten aanzien van het laatste punt, is, voor zoo ver ik weet, niet weerlegd en wordt ook bevestigd door eene taxatie van het gewigt, voorkomende bij BORT *over de leenen*, bl. 317, 318. Ik meen alzoo het er voor te mogen houden, dat 1 pond *zwarte tournooisen*, of, zoo als men zich ook uitdrukt, *zwarte penningen*, dezelfde waarde had als onze Car. Gulden. J. A. N.

Zwarte tournoisen. Op bl. 503 der *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda*, door T. E. VAN GOOR, vindt men eene lijst van *Oude Munten met derzelver evaluatie, naar de tegenwoordige waarde*, en daarop wordt de waarde van een *pond zwarte Tournoysen* opgegeven te zijn 5 guld. 4 st. A. J. VAN DER AA.

VRAAGTEEKENS.

592. — *Claude.* Wanneer en waar verscheen de eerste druk van *l'Examen de soi-même, pour se bien préparer à la communion, par Mr.* CLAUDE, *Pasteur de l'église reformée de Paris?* Is er nog eene latere editie van, dan die van 1767? E. B.

---

593. — *Changuion.* Kan men mij ook opgeven, aan welke familie van vaders- en moederszijde beiden, in opgaande en nederdalende linie 't geslacht CHANGUION geparenteerd was, waarvan er o. a. in 't midden der vorige eeuw een 't boekhandelaarsbedrijf te *Amsterdam* uitoefende? E. B.

---

594. — *Kalfakter.* Van een hond, die allemans vriend is en iedereen naloopt, zegt men: 't is een kalfakter. Wat is de afleiding van dit woord? L.

---

595. — *Het kasteel van Nieuw-Castilik.* Zoude een der HH. Navorschers mij ook kunnen mededeelen van waar dit kasteel zijnen naam ontleent? Hetzelve moet gelegen zijn in het zuiden van *Frankrijk*.

FRIDELOMDEIN.

---

596. — *Tweede huwelijk van Archibald Chronton.* Zijn er eenige bijzonderheden voorgevallen bij het sluiten van zijn tweede huwelijk, en wie was zijne tweede vrouw?

FRIDELOMDEIN.

---

597. — *Een rare Griek. Dat is mij ook al een rare Griek:* van waar komt dit spreekwoord? Dat het niet van gisteren is, zie ik uit SHAKSPEARE, in wiens *Twelfth night* (Act. IV. Sc. 1) de woorden te lezen staan: *I pry thee, foolish Greek, depart from me.* De commentator zegt: *foolish Greek is a term for bawd or pander.* DOLFJE.

---

598. — *Ouders en voorouders van Johannes Wilkens.* Wie waren de ouders en voorouders van JOHANNES WILKENS, omstreeks 1696 predikant te *Haarlem?* FRIDELOMDEIN.

---

599. — *Leven van Joan Bax, Gouverneur van Neêrl. Indië.* Weet men mij eenige bijzonderheden mede te deelen omtrent het leven van bovengenoemden Gouverneur?

FRIDELOMDEIN.

---

600. — *Hollands heil.* Wie is H. J. Z. C., de schrijver van de *Nasporing van Hollands heil en rampen*, in 1745 voor rekening van den Auteur, te *Rotterdam*, bij J. LOSEL, uitgegeven? De voorrede besluit met de woorden: »Mijn verstandt afgesloofd en mijne jaren over de zes en tachtig zijnde, vind ik, door

eene pijnelijke kwael aangevochten en zwak van gezigt, mij onbekwaam en lusteloos om hier langer voorrede te stellen." Dat mag voor een schrijver wel op het veld van eer te sterven heeten.

601. — *Tronie.* Van dit woord, welks beteekenis een leelijk gelaat is, meestal als scheldwoord gebruikt, wenschte ik gaarne den oorsprong te weten. VOLKER.

602. — *Weduwnaar.* Waarom heet een rookend turfkooltje in de stoof, een »weduwnaar?" v. O.

603. — *Wapen op een bank.* Ik heb eene groote bank, versierd met kunstig lofwerk, misschien reeds eene eeuw in mijne familie, waarop een wapen, waarvan ik de kleuren niet kan opgeven, daar zij groen geverfd is, maar dat 3 vogels met korte pooten, 2 en 1, onder elk een pijl, vertoont. Weet iemand ook op te geven, welk wapen dit kan zijn? Q. v. U.

604. — *Vaart op Archangel.* Weet ook iemand het staatsstuk op te geven, waarin voorkomt dat GILLES VAN EICHELENBERG, genaamd HOOFMAN, de eerste Nederlander is geweest, die »de zeevaart op *Archangel* heeft opgedaan en den handel op *Moscou* gestabiliteerd." Q. v. U.

605. — *Vers op M. H. Tromp.* Wie kan mij het vers van J. BURCHOORN mededeelen, dat staat onder de portretplaat van den zeeheld M. H. TROMP, door C. QUEBOORN, *Sculp.* S. D. VLIEGER *pinxit.* Zulk eene plaat is den 26sten April te '*s Hage*, bij den Boekverkooper MEURS, op eene auctie voor *f* 2,— verkocht. T.

606. — *Bezoek van Prins Willem I te Brielle.* Zijn er ook eenige bijzonderheden voorgevallen bij het bezoek aan de stad *Brielle* in 1583, door Prins WILLEM van *Oranje* afgelegd, bij zich hebbende zijne toenmalige bruid LOUISE DE COLIGNY? T.

607. — *Maria Paauw.* Wie was MARIA PAAUW, die 1678 te *Leyden*, bij JOHANNES VAN DER BRUGGE, een gedicht heeft uitgegeven op den vrede te *Nijmegen*, getiteld: *Zeegejuyging over het HeylschenkendVreede-Verbond*, waarvan het begin aldus luidt:

De moort-volpropte borst der Bloedige Belloone,
Die so lang d'Eendrachts-band dorst haer Tryomph-kroon hoone,
En op haer vloek-karos, volbracht Vorst Mavors zucht,
Nu voor de Luyster van de groote Vree-Nimph vlucht.

..R. E.

608. — *Posityfken.* Weet ook iemand welke soort van muzijk-instrument dit was, en op welke wijze het gehanteerd werd? Het woord komt voor in BOR's *Historie der Nederlandsche Oorlogen*, bl. 595 (86).

v. M.

609. — *Vier dichtbundels. Hugo de Groot*, in zeven zangen, Amst. 1790, 8°. *Keur van dichtbloemen*, Amst. 1798, 8°. *Dichtlievende bloemlezing*, Leyd. 1815, 8°. *Homerus, of oorsprong der Ilias en Odyssea*, dichtstuk, Amst. 1827, 8°. Van wier hand zijn deze vier dichtbundels? Kan iemand der lezers van DE NAVORSCHER dit opgeven? Spoedige inlichting ware zeer gewenscht.

B. N.

VRAGEN DOOR HET BESTUUR BEANTWOORD.

Het spreekwoord, waarnaar E. B. vraagt, luidt: *twee gelooven op één kussen, daar slaapt* (of *leit*) *de duivel tusschen.* E. B. heeft het blijkbaar verward met de spreuk: *ledigheid is des duivels oorkussen.*

F. F. C. STEINMETZ vraagt, waarom aan herbergen de naam van *heilige huisjes* gegeven wordt. De zaak is, dunkt ons, zeer eenvoudig. Even als in Roomsche landen de vrome wandelaar bij iedere kerk of kapel, die aan zijnen weg ligt, ophoudt om er zijn gebed te doen, zoo gaat de liefhebber van den Schiedammer geen herberg of kroeg voorbij, zonder er in te stappen. Van daar den naam *heilige huisjes*, of ook wel *kapelletjes*, voor herbergen of kroegen. Dat ons volk gaarne vergelijkingen maakt tusschen den vromen man en den dronkaard, blijkt uit vele spreekwoorden en spreekwijzen. Men denke b. v. aan *een dronkenmans gebed doen.*

Voor eene levensgeschiedenis van J. C. J. VAN SPEYK, verwijzen wij FRIDELOMDEIN naar het bekende en gemakkelijk verkrijgbare werk van KONING. — Zijne vraag naar de *uitvinding* van het potlood achten wij genoegzaam beantwoord door de opmerking, dat de man, die het potlood eerst *ontdekte* (niet *uitvond*), reeds terstond zal gezien hebben dat het zwart afgaf en tot teekenen of schrijven geschikt was; wie 't eerst heeft uitgedacht, om het potlood in houten kokers te vatten, zoo als het nu in den handel voorkomt, zal wel altijd een geheim voor het nageslacht blijven, en wij meenen, dat het nageslacht er niet veel bij verliest.

De verzamelaar der *Nugae Venales*, wiens naam L. D. R. gaarne kende, is CHRISTOPH CORNER; de auteur van het luimige dichtstukje *de Nederlandsche Maagd een snuifje aan* NAPOLEON BUONAPARTE *aanbiedende*, is de Heer C. VAN MARLE; zie diens *Rijmelarij*, 2de druk, bij HERDINGH, 1814. Dit tot narigt van MONTOROS.

Eindelijk: W. M. Z. zou niet te vergeefs zijn REGNARD doorzocht hebben, om de noot van BILDERDIJK, *Gesch. des Vaderl.*, dl. VIII. bl. 93, te begrijpen, zoo die noot, in plaats van achter het woord *kwam*, geplaatst was achter *Hondslaardijk*, een paar regels verder. Deze eigennaam, zeker onuitsprekelijk voor Fransche tongen, is bij REGNARD in *Onadin* verbasterd, — eene aardigheid, welke BILDERDIJK dikwijls te pas bragt en bij KIRKIDES voor TJERK HIDDES t'huis hoort.

BLADWIJZER.

A.

Aa (B. en P. en H. v. d.), 124, 177, 245, 280, 339.
Aarden kruiken met aangezigten en wapens, 1.
Abraham (Pater) à Sta. Clara, 120.
Acajounoten (Gebruik v. de), 172.
Acht-en-twintig (Een), 42, 190.
Adel (De), 31, 187. — Adel en Patriciaat, 46, 142.
Adriaan VI (Gevoelen over), 295.
Adrichem (Geslacht van), 149.
Adversaria (Inrigting van) 62, 212.
Aemilius (Egbertus), 233.
Aerssen (Heerlijkheid), 16, 174. (Brief van K. van), 167.
Afscheid (Krachtig), 137.
Akademische graad aan officier., 42.
Albrecht (MS. over de legermagt van Hertog), 204.
Alfabet (Rangschikking v.h.), 138.
Algebraïsche formule, 3.
Almanak — der kruidkunde, 18. — (Bredasche), 35. — (Voorstelling in een), 78, 175.
Almonde, 127, 307. — (Philip van), 127. — (Kwartieren van), 370.
Aloës (Lignum), 159.
Alva — met een bril, 223. — (Gezegde van), 230. — (Ouderdom van), 231.
Ambert (Joachim), 127.
Ameling (Gerrit), 38.
Amerongen (Het geslacht van), 313.
Amper, 80.
Amputatie (Resolutie wegens eene) 329.
Ampzing (Samuel), 51.
Amsterd. Weekblad (Nieuwstijd. uit een) v. 1667, 297.
Andorpie (Amalia) Gravin van Nassau, 6.
Andriesz. (Michiel), Predikant, 342.
Anonyme werken (Catalogus van), 62, 212, 376. — over vaderl. geschied., 199.
Antonides (Weinig bekend gedicht van), 164.
Antwerpen (Jacob van), 97.
Apeldoorn (Naamsoorspr. van), 168.
Aibele, 127, 341.
Archangel (Vaart op), 392.
Argus, 62, 213.
Arkel, 48, 242. — (Graftombe van), 9, 208. — (F. Florisz. van), 254.
Arminius (Handschr. van), 86.
Armluchter (Zilveren kroon of), 92.
Armstrong (Sir Thomas), 137, 325.
Arnhem (Johan Baron van) 135, 321.
Arondeaux (A.), 206.
Ars Poëtica (Holland. vertal. d.), 57, 83.
Artesische munt (Muntreken. in), 171.
Assenberg (Admiraal), 94, 176.
Aterling, 192, 353.

B.

Bacchus in de spreekwoordentaal, 372.
Baerle (Mr. Const. van), 139.
Baersdorp (Jan van), 17.
Balsemen (Kosten in Nederl. eens Vorsten lijk te) in 1759, 33.
Balthasar (Floris), 236.
Barthold (Justus), Baron de Koninck, 254.
Bartten (Dirk), Fr. v. Pradelis en, 123.
Bax (Leven van Joan) Gouv. van Nederl. Ind., 391.
Beek (A. van), 173, 350.
Beeldsnijder (Prentverz. van), 107.
Beeldstormerij in den Briel, 360.
Beeldwit, 310.
Beeren- en Apenspel, 96, 289.
Behangselpapier, 333.
Belastingen en heffingen, 95, 250, 382.
Beleyde (Gecommitt. ten), 9, 158.
Belluno (Hertogin v.), 62, 212, 375.
Belijdenis v.d. backer aan 't Hof van Pharao, 93, 245.
Bentinck (Huwelijken en Kind. v. W.), 95, 249.
Benz- of Bentsberg, 314.
Berchem (Wedervaren v. W. v) in 1627, 101.
Berghem (Nicolaas), 9.
Beschermende regten (Over), 303.
Beth (Gillis Jansz.), 138.
Betje (Een versje van), 46.
Beukelsz. (Wil.) in Finland, 204, 359.
Beul, 222.
Bewegen, (Verbergen), 109.
Bielefeld (Geslacht van) enz., 254.
Bilderdijk en het Costersfeest, 371 — Onderg. der eerste wereld, 135. — Levensberigt, 159, 342. — (Plaatsmerk »*Leipzig*" op eenige verzen v.), 312.
Bisdom (Geweigerd) om letterkund. twist, 105.
Blaadjes (Maandelijksche), 249.
Blaauw (Quirijn de), 308.
Blaauwboekske, 4, 134.
Blaauwe steenen, 298.
Blaeuwhulck (Grafschrift op), 237.
Bleekers beschermd in 1757, 103.
Bleuet (T.) en D. Roelands, 223.
Bloemaert (A.) en J. B. Wuytiers, 201, 357.
Blois v. Tresl. (Zegelring v. Jonkh. W.), 233.
Blok (Adriaen) Maertsz., 115.
Bloys (Sterfplaats van W. van), 300.
Bode door zichzelven benoemd, 194.
Bodegem (Geslacht), 267.
Boekdrukkerij (Eerste) te Batavia, 91. — te Konstantinopel, 194.
Boerekout (Elsje en Boschm.), 238.
Boitet (Beschrijv. v. Delft bij), 128. 318.
Bokaal (Een) van A. of M. Tessels. Visscher, 39, 139.
Bolstra, 360.
Bommelius (Everhardus), 174.
Bonapartes en Beauharnais (Geslachtlijst der), 54.
Bonaventura (Ignatie) Chevalier de Nassau, 95.
Bongaart (Katechismus van), 369.
Borchgrave (Geslacht de), 334.
Borcht (Nicol. v. d.), 48.
Borssele (Geslacht van), 200.
Botschieten, kitsketzen of kiskassen, 114.
Bouwkunst (Symboliek in de), 370.
Braconnier, 372.
Bramarbas, 48.
Bramin (De verlichte), 288.
Brandstapel in de XVde eeuw, 363.
Brandts — Hist. d. Reform., 10, 184, 284. — Regtspleg. v. Oldenbarnevelt, 327.
Braspenning, 198.
Brasserij, 70.
Brielle, — grondsteen der Nederl. vrijheid, 236. — (Vign. d. Beschrijv. v.), 128. — (Wapen v.), 95, 96, 251.
Brieven (Verzameling van), 291.
Broeckhoven (Jacob van), 9.
Broekhuizen (Johan), 207.
Brouchoven (Jacob v.), 182, 183, 184.
Brouwer (J.), 9.
Brown (Thomas), 31, 186.
Bruiloften (Keur over), 303.
Bruin (Cornelis de), 269.
Bruijn (Geslacht de) van Buitenwech, 229.
Buat (Geslacht en wapen v.), 137.
Bucquoy (Buquoy), 205.
Budget, 5, 329.
Bunjan (Laatst mannelijk oir in de regte lijn van J.), 102.
Burgerij (Eed der), 173.
Buijs (De familie), 268.
Bijencorf der H. R. Kercken, 76, 222, 381. — (Tegenschriften tegen den), 77.
Bijnamen, 34.

C.

Cabeljau (Sterfdag v. Jacob), 196.
Calf (Nakomelingen v. Nic.), 317.
Calkoen (Prof. v. Beeck), 327.
Campo (W. F. del) gen. Camp, 26, 27, 142, 242, 278.
Carlos (Don) Prins van Spanje, enz. 123, 176.
Casonius (Antonius), 174.
Casparius (Casparus), 32, 187, 284.
Cathelin, 9, 158.
Cats (Allegorie van J.), 107, 253.— (Gezegde van), 88.
Cerisier (A. M.), 254.
Chambge (Seraphin du), 49.
Changuion, 391.
Charles V (Entrée de) à Bologne, 78.
Chattam (Held. v.). 60, 61, 146, 244.
Chiopra, 80.
Chique, 80.
Cholera (Etymologie van), 48, 81.
Christiaan II (Papieren v.), 135, 319.
Chronton (2e huwelijk v. Arch.), 391.
Chronijk (Schrijver der Vaderl.), 96.
Chronijken (Boek der Haarl.) enz., 334.
Claude, 391.
Cloese (Van der), 316.
Clooster (Geslacht van den), 254.
Clusius (Aanteeken. van), 78.
Cochenille, 62, 212, 213, 376.
Coevorden (Geslacht van), 255.
Cohorn (De Generaal), 271.
Cokreete, 76, 222, 381.
Conradus (A.), 9.
Consolato del mare, 388.
Constables, 173, 350.
Coolhaes (Onderteekening van), 295. — (Werken van C.), 169.
Cornelis te Rome, 64, 214, 377.
Corran (Antoine) dit Bellerive, 233.
Corten, 192.
Corver (De tooneelspeler M.), 10, 185.
Coster (Laurens Janszoon), 41.
Courant (Leidsche), 79, 204, 390.— (Rotterd.), 31.— (Schiedamsche), 128.
Craan, Crane of Kranen, 24.
Crabeth (Grafschrift van de gebr. D. en W.), 75, 288.
Creta (Systasis van), 25.
Croix (La), 94, 249, 382.
Cronenberg (Anna Richardina), 93.
Crusoë (Robinson), 369.

D.

Daghuren in verschill. tijd, 127, 294.
Dam (Dirk van), 95, 289.
Dampkring (Uitzetting v. d.) en de wenteling der aarde, 136.
Davids (Een eigen geschrift), 84.
Dedel (Nicolaas), 236.
Deenen te Breda, 269.
Dei Gratia, 18.
Del beneficio di Christo (Holl. vert. van), 169.
Den (De grove), 106.
Deugd en Kunde (Genootschap), 309.
Deutero- Jubilon (Het boek Anonymi, genaamd), 12, 246.
Diamant (Jan de), 137, 324.
Diemen (Jan van) Pieterz., 25, 242. — (Anthonie van), 296.
Dienst, 12, 240.
Diepenbroek (Ouders van Cath. v.), 174.
Diericxsens (Joannes Carolus), 234.
Diever (Vullenmarkt te), 328.
Dobbelspel (Vreemd), 44, 210.
Doedes (Enno), 23, 81.
Domheeren, 192, 355.
Domkerk (Bouwmeester d.) te Munster, 200.
Dooden boom (Prent v. d.), 107.
Doopnamen (Geslachts- als), 86, 146, 244, 278.
Dordrecht (Geslacht), 327.
Dorpe (Geslachten van den), en Paets, 201.
Douw (Jan Pietersz.), 236.
Draak steken (Den), 192, 354.
Dragen van een hond, 359.
Draveman, 372.
Drinkkannen (Over de), 1.
Drogenapstoren (De) te Zutphen, 270.
Drukletters, Drukproeven, 21, 79, 140.
Drusius (Brieven van), 107.
Duit (Zeeuwsche) *Luctor et ementor*, 137, 324.
Duiveland (Watertogt der Spanj. naar), 48, 277.
Duivelshuis bij Dalfsen, 359.
Dukdalven, 47, 142, 242, 277.
Duvius (J.), 29.
Duyck (Florentius van), 222.
Duym (Jacob) enz., 138, 326.
Dyck (Geslacht van), 199.

E.

Eed (De), door Med. Doct. te Franeker, 361.
Eedzweren, 359.
Eere, wien eere toekomt, 39, 163.
Eerwaarde, 30.
Eggert (Willem), 159, 343.
Eik (C. van), 119.
Eleusinische (De) Zusterschap, 235.
Elink, 160.
Ende (van den), 201.
Engelberts (Standplaatsen van Ds. E. M.), 241, 313.
Enghien (De Heer van), 204, 359.
Episode uit d. oorlog v. Frankrijk en Geall. in 1689, 366.
Ermerins (Jacobus), 42, 189.
Espenblad (De Heer van), 360.
Evans (J. W.), 25.
Examen Religionis ed. Reggio, 316.
Executie in de 18e. eeuw. 74, 217.
Eychelberg genaamd Hooftman, (Geslacht van), 255.
Eze (Everhard van der), Geestelijke, 203.

F.

Faam (De gekortwiekte), 62, 212.
Fabricius van Leyenburg (Titels van Jhr. J. C. W.) 255.
Factieteekens, 240, 372.
Falckenberg (Joannes), 159, 343.
Falyarde en Felders (Familiebetr. v.), 192.
Flater, 255.
Flesch (Op de) zijn, 295.
Flink (Govert), 254.
Forseel, 121.
Fraxinus (Libertus), 235.
Friesche voornamen, 368.
Frisius (Andreas), 109.
Friso (Junius Brutus Secundus), 64.

G.

Gabrielle (Plaats in: *Memoires de la Belle*), 123.
Gans (Vertellingen v. Moeder de), 106, 251, 383.
Garten (De Houtsche) te Steinfurt, 295.
Gasverlichting in Nederl., 171, 388.
Gauma (Hartman), 309.
Gazetier (Le) de Hollande, 10, 185.
Geboortedag (Berekening van iemands), 41.
Gebruik (Oud jaarlijksch) op scholen, 84.
Gedicht — van den neghen besten, 155.—(Fragment uit een oud), 88.
Gedichten (Vertal. v. Nederd.), 337.
Gein (Opschrift in het), 170, 347.
Geldelooze pad, 85.
Geleerdheid (Vroege), 69.
Gelegenheidsversje (Een), 114, 278.
Geloofsbelijdenis (Nederlandsche), 106, 252.
Geneeskunde (Geschied. der) in Nederland, 372.
Geraamten van visschen in Zeeland, 373.
Gerbrants (Zoetje), 63, 213, 376.
Germaansche zangen (Verzamel. van oude), 84.
Gersdorp (De Baron van), 203, 358.
Geschiedenis (Gebied der), 269.
Geslachtsnamen, verpligtend, 310.
Gezondheidsregelen, 267.
Girard en Cadière, 78.
Gistele (Afreis van Heer Joost van), 50.
Gladdekker, 54, 145.
Glas door Gouda aan Alkmaar geschonken, 170.
Gobius (Schrijvers genaamd), 107.
God save the king, 239.
Godsdienst zonder bijgeloof (Het boekje), 107, 253.
Goedthals (Werk van) over Nederl. spreekwoorden, 19.
Goejanverwellensluis, 273.
Goens (Petrus), 360
Gogava (Ant. Herm. en Igram) 369.
Golowkin (De Gravin), 127, 318, 387.
Gompen (Modde van), 266.
Gongus, 360.
Gothen in de Krim, 305.
Goud zoeken of wasschen, 269.
Goutero (Jacobus), 21.
Graanhandel (Handleid. tot den), 131, 186.
Graef (Reis van N. de), 159, 342.
Graes (Geslacht), 241.
Graevenitz (Graven van), 18.
Grafschrift (Oud), 201.— Op Aelia Laelia Crispis, 139. — (Afgekeurd), 235. — Op M. Dorpius, 327. — Op Graaf Dirk IV, 328. — (Merkwaardig), 376. — Zie: Lijksteenen.

Grafsteenen, 40, 336.
Granvelle (Verbondschrift der Edelen tegen) in 1563, 327.
Grave (De Wijt bij), 296.
Graven (Opschriften van), 308.
Gribius (J.), 74, 218.
Griek (Een rare), 391.
Groningsche woorden, 180, 282.
Groot (Hist. van H. de), 317.
Grootebroek (De stede), 155, 156, 246, 374.
Guano (Kleurstof van), 90.
Guicciardini (Grafschrift van L), 197.
Guiche (Geslacht de), 63, 213, 376.
Guillotine, 41.
Gulliver (De verrezen), 38.

H.

Haan op den toren, 192, 355.
Haar (Ter), 159, 243.
Haarlemmermeer (Kaart van de), A°. 1531 en 1591, 233.
Halewijn (Terestein van), 74, 247, 274.
Ham (Hennebert en de gebroeders(?) van), 266.
Hamconius (Regels uit), 235.
Hamlet (Antwerpsche vert. van), 61.
Hania, 360.
Hardenbergh (Geslacht), 311.
Harderwijk (Geslachten te) gevestigd, 234.
Hartwech (Adam) van Rotterdam, 234.
Hattinga, 360.
Hebreeuwsche Dichters in Nederland, 18, 44, 79, 241.
Heemskerck (Helm en harnas van J. van), 171, 348.
Heemskercks (Naam v. d. vertaler der aanteek. v.) Batav. Arc., 234.
Heemskerks (Schilderij van) zeestrijd voor Gibraltar, 338.
Heenck (Etsen van Jabes), 238.
Heerega (C.), 371.
Heeremaand, 109, 317.
Heerman (F.) en zijne *Gulden Annotatiën*, 338.
Heidendom (Overblijfs. van), 310.
Heilige Land (Reizen van Nederlanders naar 't) in 1659, 227.
Hein (Voorvaderen van Piet), 20, 44, 79, 112, 241, 313.
Heinsius (Gravuren met portret van), 93, 148.
Heldt (Matthias Helt of), 204.
Helm (Het weggeven v. d.), 317.
Hemony (F.), 360.
Hendrik (De Predikant), A°. 1581, 159.
Heroides (Ovidii), 31.
Heukelom (Bedevaarten naar), 76, 221.
Hittepetit, 120.
't Hoen (Goevert Albertz.), 32, 187.
Hoesten onder het prediken, 307.
Hogendorp (Een brief van G. K. van), 193.
Holdfast (Ninian), 269.
Hollands heil, 391. — Rijkdom, 85.
Hollandsche boeken vertaald, 360.
Holthe (Van Echten van), of van Holthe tot Echten, 75, 221.
Honden-(Bonte), 63, 288. — Met menschen aangezigt, 223.
Honderd-dukatons-sloot, 327.
Hondsdolheid (Middel tegen), 74, 216, 217.
Hooghe (Romeijn de), 155, 175, 246.
Hooglied, 313.
Horstwijk (Huis), 223.
Houtzaagsel voor voedsel, 80, 242.
Hove (Willem v. d.), 32, 187, 188, 285.
Howard, Houwaert (Joh. Bapt.), 27, 28, 82, 143.
Hugenpoth (Alex. Walr. Died. v.), 87.
Hurwitz (H.), Hebr. vertell. enz, 12, 186.
Huwelijken van beroemde Amsterdammers, 165, 194, 225, 231.
Huijgens (Huwelijk v. Const.), 37.
Hyacinthen (Oude afbeeld. v.), 106, 251, 382.

I.

Immerseele (Jan van) Ridder, 310.
Ink, eng, 48, 142.
Inktbereiding in de XVde eeuw, 232.
Iö Vivat, 160.
Isaac (Henry), 205.
Ittersum, 359.

J.

Jager (Jan de), 306.
Jan van Oostenrijk (Moeder van Don), 150, 151.
Janzen Gz. (A.), 94. — Petrus, 50, 144.
Joden — bij de ouden vermeld, 114. — In Spanje, 208.
Jolle (Pierre le), 139.
Jonas, 127, 317.
Joodsche taal in Nederland, 18.
Joosten (St.) en het roemeyne gilde, 191, 352.

K.

Kadaster, 270.
Kalendernamen, enz. 70, 230.
Kalfakter, 391.
Kalfbroeders, Kalfzusters, 255.
Kampen (Modde van Gompen of Matje van), 266.
Kandio (Johan), 126.
Kanon met spreuk: *Carolus stabilivit* enz., 308.
Kanonnen vergeven, 137, 324. — steenen K. te Delft, 76, 221.
Kant en naaiwerken (Namen van), 12, 185.
Karel v. Gelder (Kwartieren v.), 123. — (Begraafplaats v. h. hart v), 157.
Karos (De) van staat, 93.
Kast (Hendrik van), 128.
Katsloch, 295.
Keervers, 194.
Kellenberch (Johannes) enz., 223.
Kemnade (Geslacht van), 268.
Kemp (van der) en van Brussel, 269.
Kerkezakje (Staatkunde v. h), 271.
Kerkklokken (Opschriften op), 197.
Kerkwijk (de naam), 312.
Kettingbuurt, 193.
Keuvelen en kouten, 22.
Keizer (Hendrik), Mr. smit, 307.
Keijert, 44.
Kiezel of Keizel, 108, 291, 292.
Kinderrijmen, 232.
Kinderspelen, 96.
Klif (Het roode), bij Staveren, 206.
Klok (Steven van der), 111, 115.
Knicker, knauser, 170, 348.
Knipperdolling, Rotman, enz. 115, 116, 117, 118, 119, 148.
Knijff Az. (H.), 360.
Koekoek, 115.
Koen (Nalatenschap van J. Pietersz.), 334.
Koe-rei (Zwitsersche), 24, 142.
Koetsen van bordpapier, 369.
Koeverden (Kornelis van), 238.
Kokreete, 76, 222, 381.
Koloniën (Nederl.), in Duitschl., 200, 357.
Kraamvrouwen feest (Keur over), 304.
Kralingen (Heerlijkheid) 159, 345, 346.
Kring om de Maan, 22.
Krommenie gebruikt (Woorden te), 232.
Kros (S.), 62, 211.
Kruiden, insecten enz. (Namen van), 113. — Kruidkundig werk, 201. — Alman. d. kruidkunde, 18.
Kruistogt tegen de hel, 334.
Krul (Willem), 21, 139, 140.
Kwakzalverij (Geschiedenis der), 129, 331.

L.

Labbij (Joost en Hendrik de), 333.
Laer (Geslacht van de), 239.
Lamoraal (De naam), 201, 388.
Landjuweel te Mechelen en te Vlissingen, 308
Landverhuizers (Nederl.), 285.
Langedult (P.), 172.
Lannoy (Mattheus) en H. Penneties, 327.
Larix (De), 127.
Lavater, een geveinsde, 308.
Lavenham (Grafschrift te), 255.
Lazarus brief (Een), 40.
Leening (Tafels van), in de 16de eeuw, 17.
Leenregt, 23, 274.
Leerdam, tegen ondergang gewaarschuwd, 306.
Leeuwenberg (De), 305.
Leoninus (Gijsbert), 89.
Lepel (Zilveren), 371.
Lepra in Nederland, 106, 251.
Lettres sur l'état de l'Europe, 309.
Leycester (Zegel van), 3, 133, 134.
Leyden (Dood van Philips van), 363. — (Heeren van), 370. — (Honden te), 333.
Lezen in de duisternis, 22.
Lichte laaije vlam, 80.
Lichtenvoorde (Keisteen te), 170. — (De Vragender kapel te), 170, 348.
Lidth (Geslacht van) de Jeude, 268.
Liebstad (G. Marggrave de), 126.
Lier (Mr. J. van), 63, 213, 377.
Lieve vroukens, 295.
Lignum aloës, 347.

Lilienthal (Nederd. vert. v.),256.
Linden (Geslacht van der), 306.
Lodewijk (Publiek gebed voor koning), 163.
Loevestein (Het kasteel), 223.
Long (Isaac le), 240.
Longueval (Carolus de),63,213,376.
Loo (Grafzerk van Johan van),305.
Lord Kanselier gevangen, 135, 318.
Lorenzo (Eiland S.), 174.
Lorichs (Melchior), 369.
Loterij, 54, 244.
Lubbers (Theodorus), 50.
Lucas van Leyden (Teekeningen te Gouda, door), 31, 186.
Luchtreizigers (Eerste), in Nederland, 102, 304.
Ludeman (J. C.), 102, 300.
Luiken (Jan), 312.
Luthersche kerk te Parijs, 308.
Luthersche (Plannen eener) kerk te Amsterdam, 199, 356.
Luxemburg en Chiny (Erf-Baanderh. van), 62, 211, 212, 375.
Lijksteenen en Grafschriften te Bergen op Zoom, 168.
Lijnwaad (Damast), 198.

M.

Maans Invloed op de weêrsgesteldheid, 108, 292.
Maandelijksche blaadjes, 78.
Macaronische Poëzy, 206, 330.
Macasser (Gouverneurs van), 223.
Maendag (Gesworen of verzworen), 360.
Magyrus (Abraham), 31, 208.
Mahon (Lord en geslacht), 30.
Man (Geslacht de), 159.
Manmaker (Adr. van), vader en zoon, 173, 351.
Mark (Johan Wilhelm van der), 95, 250.
Maten en gewigten, 336.
Matrozen (Gezang der Holl.) bij de Haringvisscherij, 198.
Matthias (Geslacht), 95, 289.
—— (Lijfrente aan Aartsh.), 151.
Mauritius (Nog iets over Mr. J. Jacob), 302.
Medaille met: Aimez vous les uns les autres, 173, 351.
Meesterknaap van Holland, 192, 354.
Meesterschap in de 7 vrije kunsten, 136, 323.
Meisje deelend in 't genot, 202, 358.
Meletides, 295.
Melkmeisje (Het) en de melkpot, 37, 229.
Meppel (Jan Cornelis), 135, 320.
Mepsche ('t Geslacht de), 256.
Merckt (Geslacht v. der), 191, 352.
Mercurius (Verschill. lezingen in de Holl.), 332.
Metje begraven, 95, 251.
Meugebet, 238.
Meijer (Christian), 77, 222, 382.
Michiel Andriesz., Predikant, 159.
Middelburg (Beelden van het Stadhuis te), 76.
Mierop, 179, 245, 279, 315.
Mistelbloem, hagellijm, mare- of spooktakken, 337.
Moffenschans (De), 148
Mondragon (Christophorus), 100.
Monferland (Vermakelijkheden v.), 160, 347.
Monnaie obsidionale, 94, 249.
Montblandin à Gand, 177.
Moor (Joos de), 238.
Moreri (Woordenboek van), 164.
Moubach (Abraham), 296.
Moucheron (Balthazar), enz., 159, 344.
Moulin (Jurriaan), 360.
Moyland (Slot) bij Calcar, 157, 283, 339.
Mulerus (Salomon), 160.
Munten — met wapens op de rijksstaven, 2. — (De wereldkloot op oude), 63. — (Nijmeegsche) vóór 1576, 128. — Van Graaf Egbert I, 152.
Muntmeesters, 171, 348.
Musschenhemel, 160.
Muys van Holy (Nic.), 204, 261, 262.
Muyskens (Bern.), Luth. Pred. te Leyden, 70.
Muzijkinstrument, 306.
Mijnheeren! 't is niet als voorheen, 61, 211, 375.
Mijt, 191, 352, 353.

N.

Nanning (Joan), 359.
Napoleon — (Sint), 108, 317. — (Geboortedag v.), 373. — Op zee, 301.
Nassau — (Lodewijk van), 62. — Sarbruck, 268. — Zuylestein, 152, 245. — (Portret van Johan Graaf van), 364.
Navorscher, 296.
Nederlander (Medearbeiders aan: *De*), 31, 186, 284.
Nederlandsche letterkunde, 80. — Stoomschip het eerst den oceaan overgestoken, 86. — Vrijheid herdacht, 267.
Neerkassel (Wessel van), 237.
Nelenus (Johannes), 108, 292, 386.
Nettelhorst (Geslacht van), 200.
Neuhoff (Theodore Baron de), 152, 177, 281, 339.
Neuman (P. W.), 359.
Newtons (Drukfout in) werken, 309.
Nieuw-Castilik (Het kasteel van), 391.
Nieuwsbladen (Nederl.), 363.
Nieuwstad (C. van), 295.
Nodier (Duistere volzin van Ch.), 371.
Noordkerk (Eloge de M.), 113, 175, 241.
Nos poma natamus, 32, 187.
Notarissen, 159, 346.
Nuyts (David), 207, 314.
Nijmegen (Schrijver van: *Iets over Oud) vóór de verpanding aan Gelderland*, 121.

O.

Ogier (G.), 51, 339.
Onbekende (Een), 74.
Onder- en opperkoopman, 31, 186.
Oorlogschepen (Namen d. Nederl.), door de Engelschen genomen, 18, 112.
Oort (Van), 369.
Oosterdijck (Geschenk aan J. v.), 330.
Oosterwijk (Kasteel van), 360.
Open water gedurende de strengste vorst, 25.
Operaas in de Hollandsche taal, 106, 251.
Opschrift op een' steen, 31, 186.
Orleans (Jonkvr. Kath. van), 17.
Otting (Van), 369.
Ottogracht (Aanwijzing van de aloude), 274.
Oudewater (Romeinsche toren en brug te), 172, 348.
Oudste stad van Holland, 335.
Où peut-on être mieux, 162.
Ouwens (Rutgerus), 156, 282.
Overzicht, 148.
Oijen (Portret van O. Baron v. Gent v.) Heer van Dieden, 41.

P.

Paaschlied (Een), 28.
Paauw en Pasteur (v. d.), 316.
Paauw (Maria), 292.
Pacheco te Vlissingen omgebragt, 273, 373.
Paedts (Sententie tegen Jan Corn.) in 1567, 38, 229.
Paets, 201, 206.
Paludanus (P. of B.), Ridder van Jerusalem, 27, 82, 142.
Pandschap (Lossing van het) van 1585—1616, 335.
Pantoffeldief (Een), 333.
Papevelt, 171.
Parapluies, 254.
Parivals (De) „Délices de la Hollande", 240, 312.
Patard en double Patard, 191, 353.
Paternoster — van pruimsteenen, 189. — Op een register van kerkgoederen, 87.
Patriciaat (Adel en), 142.
Paulatinus, 237.
Peize (Georgius Hiddema van), 234.
Pennen (Stalen), 267.
Penningen, 93 — Van 1536, 171. — (Amsterdams. en Zeeuwsche), 308. — Over Dirk v. Bronkhorst, 120. — Aan Groninger Studenten, 335. — Met randschrift: Walrad van Hasselt, 307. — Met de letters H. K., 268. — Op Maria Louise, 334. — Op J. Meijer, 199, 388. — Met drie oranjeboomen, 106, 252. — (Twee koperen), 368. — (Drie), 306. — (Overijsselsche), 200, 356. — Van schaatsenrijders, 334. — (Zinnebeeldige), 266. — Gedenkp. op den Admiraal Vernon, 161. — Gedenkp., 172, 349. — Huwelijksp., 72, 257. — Kamperp., 200, 356. — Leeuwarderp., 335. — Legp. van Vianen, 25, 240. — Spotp. op den Paus, 370. — Op het heffen van den tienden penning, 235.
Peperhof, 77.
Perre en le Sage (Geslachten van de), 95, 250.
Pictorum aliquot celebr. effigies, 42, 189.
Pielat (Ludov. Timon), 156, 157.

Piemontezen (Vertrek der) uit Zwitserland, 162.
Pint, (Sympathet. geneeswijze), 205, 270, 372.
Plaat (Zinnebeeldige) van 1584,246.
Plataanboom (De), 127.
Plettenburg (Een Heer van), 268.
Pol (De), 91.
Ponto, 120, 245.
Poortegaels was, 359.
Porcellus (Testament van M. Grunnius Corocotta), 268.
Portret — zonder den naam, 29. — door J. Gale, 75, 248. — (Onbekend), 89. — van J. Gelasius, 128. — van H. Goltzius, 43, 208. — van 1605, 172. — van eene onbekende vrouw, 237. — (een naamloos), 237. — der gouverneurs van Maastricht, 266.
Posityfken, 392.
Post (Pieter), 63, 214. — (Jufvrouw), 309.
Potters reizen, 44, 209, 375.
Pradelis (Franç. van) en Dirk Bartten, 123.
Predikant die zich zelven helpt beroepen, 194.
Preeken (Over de) v. A⁰. 1539, 193.
Prince-Sale (De) te Brielle, 371.
Pritzel, Thes. literat. botanic.,204.
Prozawerken (Verduitsching. van Ital.), 310.
Pruimesteenen (Paternoster v.),32.
Psalmwijzen, 306.
Pseudo-Lofredenen, 21, 22,45, 314.
Putte (Samuel van de), 113, 175.

R.

Raadsel (Een politiek), 108, 254.
Rat (De), 44, 208, 209, 341.
Rattenkoning, 368.
Rederijkers (MSS. over), 128. — buiten Nederland, 85. — lied, 164. — kamers,53. — (Lijst van), 65, 257. — (De Brielsche),360. — (Blazoen van) te Beverwijk, 200, 357, 387.
Regeringsposten (Familieverbindtenissen voor de) in Holl., 312, 338.
Reidt of Reijd (E. van) adellijk, 43,246,316. — (Historie der Ned. oorlogen van), 308. — Vertraagde uitgave van v.), 371.
Rengerskerke (Oorsprong van den naam), 159, 345.
Reuzenhoek (De), 11, 185.
Richelieu (Kardinaal de), 364.
Ridderus (Werken van F.), 235.
Riemsdijk (Het kast.), 59, 145,176.
Ripperda (Nakomelingen van den Hertog van), 296.
Robespierre of Roberspierre, 222.
Rock (Kaptein), 31, 208.
Roelands (T. Bleuet en D.), 223.
Roemers (Aanverwanten van Anna en M. Tesselschade), 31.
Rommelpot, 336.
Roseus (De Catechismus van), 254.
Rothe (Johannes), 5.
Rouck, (Thomas de), 222.
Rouwvoer, 273.
Rubens (Geboorteplaats van P. P.), 75, 221.
Ruikhaver (De Heilige), 95.
Ruyter (Vie de Michiel de), 157. — (Een sabel van de), 127.
Ryckhuisen (Geslachtlijsten, verzameld en opgemaakt door G. van), 327.
Rijk (Het geslacht van Jacob Simonsz. de), 110, 174, 240.
Rijksdaalder (Brunswijksche), 235.
Rijnlands boezem (Verbeter. v.), 63.

S.

S (Weglating der letter) tusschen R. en T., 114.
Saint Simon (Marquis de), 21.
Sanglier (De) des Ardennes, 95, 250, 382.
Savornin (De Ridder St.), 316.
Schaatsrijders of Schaatsrijdsters (Beroemde), 141. — (Penning van), 334.
Schaffelaar (Geslacht van), 222.
Schagen (Pieter Jansz), regter van Oldenbarnevelt, 170, 348.
Schaking (Eene) in de XVIIIde eeuw, 134, 329.
Scharp (J.), 53.
Scheepsbouwkundige termen, 154.
Schenk (P.), 47, 81.
Scherpregter en Chirurgijn, 330.
Schildersportretten (verzam. van), 202.
Schinderhannes en platte Tijs, 138, 326, 387.
Schirwit (Liedjes van), 254.
Schoemakers, 63, 288.
Schoenlapper, 126, 293.
Scholl (Dirk), 21.
Schoolmeester (De), 307.
Schoonschrijvers, 241, 273.
Schoorl (Kronijk van), 137, 324.
Schwendi (Lazarus van), 234.
Schijndood, 126, 293.
Scotus (Boek van Johannes) Erigena, 136, 324.
Shaftesbury (Lord) te Amst., 138.
Shakspeare- in 't Spaansch, 200. — (Hoogduitsche vertaling v.), 205. — in Holland, 305.
Sibbe (Van volle), 121, 122.
Siversma (J.), 9.
Slagthuis (Schilderij in het) der W. I. C., 238.
Sloep (Tractaatje van Fredrik), 288.
Sluiter (P.), 208.
Smallegange's Chronijk van Zeel., 43, 191.
Snel (Jan), 53.
Snethlage (De familie), 310, 372.
Sonsbeeck (J. W. van), 32, 189.
Sorgen (P. van), 308.
Spaansche tiranny" („Spiegel der), 104, 330.
Spaarndam (Grafschrift te), 198.
Spaen (Verzam. genealog. van), 95.
Spandaws Vogelnestje (Vert. v.), 149.
Spangen (Huis of Kasteel te), 57, 63, 145, 244.
Spectateur (Le) Républicain, 172.
Spelling (Verschill.), 50, 144, 243.
Speijk (Liedjes op van) en 1830, 159, 342, 343.
Spielberg, 25.
Spilberg (J.), 32.
Spinsbek (Oorsprong van de benaming), 98.
Spokerijen, 234.
Spot en scheldnamen (Nederlandsche), 109, 110, 206, 238, 311, 312.
Spotten met beffen, 56.
Spraakleeren (Nederduitsche), 25.
Spreekwoorden: Acht is meer dan duizend, 88, 176, 244. — Als de sneeuw valt op de slik, vriest het weldra dun of dik, 16. — Als Knijpert aan boord komt, 157. — Bij kris en bij kras zweren, 20, 45. — Daar ligt een muzijkant begraven, 87. — Dat mogt je de kous, 84. — Den gebraden haan uithangen, 84. — Een dronkemansgebed doen, 122, 315. — Er zal geen haan naar kraaijen, 30, 189. — Het is alles in de Pee, 157. — Het kan den blaauwen niet trekken, 123. — Het vel over den neus halen, 157. — Hij weet wel waar Abraham de mosterd haalt, 32, 208. — Hij zit op zwart zaad, 31, 144. — In 't ooijen nemen, 23, 141. — Ik wil om de keur van den balk niet vallen, 23. — Om 't poen is 't al te doen, 121. — Remeeus (Het is er) en Coppenhole, 19. — Voor spek en boonen medespelen, 288. — Zwijgen als een mof, 122. — (Een Joodsch-Duitsch), 128.
Spreekwijze, 114, 120, 176.
Spreeuw (Een) gevangen door een snoek, 34, 299.
Springen (Vreemd) van een stuk geschut, 43, 191.
Staartman („De bijnaam) voor Engelschman", 206.
Staartnommers, 222.
Stabat-Mater, 205.
Stadhuiswoorden, 267.
Staet te Haerlem, enz., 328.
Staf (De geest van), 238.
Stampioen (J.), 32, 188, 285, 340.
Standaard-el te Vierlingsbeek, 44, 210.
Staveren (P. van), 238.
Steenwijk (Geschiedenis van), 255.
Stel (van der), 9, 158, 283, 339, 340.
Stellingwerff, 115, 136, 322.
Stern (Legaat van Gillis Blasius), 30, 143.
Straatwegen (Eerste) hier te lande, 172, 349.
Stradanus, (J.), 32, 188, 315.
Stratocharacter, 201.
Streso (Grafschrift op), 329.
Sualem (Renenquin), 88.
Suatie-sluizen, 25, 278.
Suaven (Petrus), 149.
Substantivus vóór of achter het subject, 171.
Swanenburg (Willem van), 359.
Swartenhengst (Joh.), 63, 214.
Sweers (Het geslacht), 135, 318.
Sweerts (Jan), 223.
Swieten (Het geslacht van), 10, 185, 284, 374.
Sylvanus (Georg.) Joris Wijbo, 127.

Symonsz (Cornelis) den Bijbelschipper, 287.
Synonymen, 307.

T.

Taalkund. vraag, 85, 107, 253, 383.
Tabak, 192, 353.
Tanden (Geletterde), 148.
Tarok, 131, 132.
Tenckinck (Geslacht), 295.
Teniers de Jonge sterfjaar, 40.
Terburg (Vrede te Munster in 1648, in Schilderij gebragt door Gerard), 137, 325.
Tesselschade (Bokaal van Anna of Maria), 39, 139.
Tetje Roen, 111.
Thaun (Philip de), 61, 211, 375.
Thronus Cupidinis (P. T. L.), 207, 278, 315.
Thijsen (De Vice-Admiraal), 173.
Timareten (Phileleutherus) of A. Timareten, 327.
Timmermansgilde-huis te Leyden, 371.
Tinbereiding voor schulpzilver bij 't teekenen van geslachtswapens, 49.
Tiribus, 152, 245.
Titsingh (Abraham), 182, 283.
Tjeenk (Justus), 63, 213, 377.
Tocht (Grafschrift op den lijksteen van J. v. d.), 95.
Tolvrijheid, 9.
Tomberg (D. en W.), 137, 324.
Tombola, 87.
Tonnebreker, 326.
Tooverformulieren, 267.
Tournoisen (Zwarte), 204, 390, 391.
Treslong (Geslacht van), 370.
Triglands Kerkelijke Geschiedenissen, 235.
Trommelroep: *Wie den Kooninck* enz., 113, 314.
Trommius, Concordantie des Bijbels, 151.
Tromp.—(Familie), 327.—(Klein), 62, 212. — (De jeugd van C.), 295. — (M. H.), 235, 295. — (Lofdicht op M. H.), 370, 392. — (Schrijver van het leven van), 96. — (Zakuurwerk van), 25.
Tronie, 392.
Troost (Prentwerk van C.), 203, 388, 390.
Trijn van Hamburg, 94.
Turfschip van Breda (Krijgsvolk in het), 100.
Tijdrekenkundige Formule, 177.
Tijsen (De Vice-Admiraal), 351.
Twentsche landeweren, 337.
Twisck (R. Pz. van), 173, 349.

U.

Ubbena (Het geslacht), 48.
Uberfeld (J. W.), 138, 342.
Uilen (Twee) op schaatsen, 267.
Ulacus (Joh.), 138, 342.
Ulps (Hendrik Andries), 95.
Umbgrovius (Henricus), 370.
Ursem (Munt te), 62.
Utenhove (Willem), 114.
Utrecht (Balye van), 17.
Uylenspiegel (Roomschen) enz., 77, 222, 381.
Uytenbogaert (Leven van J.), 327.

V.

Vaderlandsche Historie (Bijzonderheid van de), 232.
Valckenaer (Lodewijk), 255. — (Ouders van Isaak), 52, 144, 243.
Valentijns (François) Oud en N. Oost-Indiën, 193.
Valiekant, 271.
Vanvitelli (Caspar), 272.
Varkens (Utrechtsche, St. Anthonie's en St. Huberts), 392.
Vatikaan (Opschrift in het), 392.
Veelwijverij, 242.
Veen (Mr. P. van), 108, 291.
Veens (De van), 59.
Vegilin (P. F.) van Claerbergen, 236.
Ver Heull (Christ. Ant.), 255.
Verbeek, 309.
Verbergen, bewegen, 109, 293.
Verboom, Spaansch Ingenieur, 49.
Verheyk (J. H.), 369.
Verjongingsbron (De), 126, 293, 387.
Verlove (Karel) en zijne heilige lofzangen, 236.
Vers (Een duur), 11. — Latijnsche verzen, 362.
Versterkingsmiddel in 1756, 35.
Vertering bij eene helmschouw in 1598, 36.
Verwey (Brief van Jan), 302.
Vierschaar spannen, 89, 90, 244.
Viglius (Brief van), 333.
Vilains (Origine des), 304.
Vinius (Andries), 137, 325.
Visschen (Geraamten van) in Zeeland, 313.
Vleuten (Geslacht van), 25, 255.
Vlieger (Thomas), 128.
Vlieghen (Eva) herdacht, 132, 133.
Vlissingen (Beschrijving van), 60.
Vloeken (Oude publicatie tegen), 303.
Vlugt, 255.
Volkertsz (Jan), 335.
Volkslied (Maker v. 't Fransche), 4.
Vollenhove (Joh.), 254. —(Hoogd. vertaling van), 367. —(Verhand. over), 255.
Voltaire, 96.— (Testament v.), 287. — Lof v. Amsterdam door, 157.
Vondel (Begrafenis van), 327. — (Palamedes en hekeldichten van), 328. — Rijmen hem toegeschreven, 152. — (Schrijver der voorrede van de poëzij van), 327.
Voorst, 87.
Vreemde uitwerk. van geluiden, 20.
Vries (Een opregte) aan V. D. H., 64, 214, 215.
Vroedvrouw (Aanstelling eener) te Leyden in 1463, 331.
Vrouwenschaak gestraft, 304.
Vrijhouven (De Heer van), 22, 80.
Vrijmetselarij, 99.

W.

Waardgelders (Scheldnamen aan de) gegeven, 121.
Waarmond (Godelief), 44, 210.
Wachtendorpen (Twee), 254.
Waelhem (Hessel van), 191.
Wagenaar (Bijlage tot de Vaderl. Geschiedenis van), 204.—(Schrijver van het vervolg op), 89, 244.
Wal (Andries van der), 63.
Walcheren (Oproer in) in 1778, 107, 289.
Wanne, wanne, 62, 212.
Wapens. —van azuur met drie wassende manen van zilver, 74, 318, 377. — Op een bank, 392. — Op een koffijkan, 296. — Op tafellinnen, 63, 214.—Van Alsem, 307. — Van Beaulieu, 150. — Van Delfzijl, 74, 216. — Van Max. v. Egmond, 255. — Gansoyer, 295. — Van Hartingveldt, 57, 83. — Van Meijer, 335. — Van A. M. Schurman, 128. — Van sinopel met twee gekruiste vogelpooten van zilver, 223. — Van Snoeck, 192, 354. — Van Sypestein, 192, 394. — Van Wilsum, 54. — Van Belgische steden, 74, 215, 377. — (Onbekende), 43, 136, 190, 340. — (Stichtsche en Overijsselsche), 199, 355. — Van het geslacht Unia, 203, 358. —(Weinig bekende), 36, 228. — (Zutphensche en Veluwsche), 370. —Wapenbord, 16. — Te Enkhuizen, 237. — Van v. d. Merwede, 200, 356. — Wapenschild v. d. Briel, 95, 96, 251. — Familiewapens, 75, 247, 377, 379, 380, 381.— Geslachtswapens, 44, 210, 360, 375.—Van Op Hoff, 136.
Wapentuyr, 49, 144, 315.
Wasscher (Jan de), 111.
Water (Familie te), 159, 346.—(Aanvulling der geslachtlijst te), 308.
Waterberoering in de Noordzee, 29.
Watermerk in het papier, 56, 57, 315.
Wederdoopers te Amsterdam, 98.
Weduwnaar, 392.
Weekbladen (Staatkundige), 63.
Weemen (Bernardus van), 50.
Weesje, 327.
Weeskamers in Oost-Indië, 171.
't Welk doende enz., 87, 147, 176.
Wereld (De verkeerde), 127.
Wereldkaarten (De pool- en middagcirkels op), 92.
Westerbaen (Gedichten van J.), 90, 147, 374.
Whigs (Engelsche) in 1714 in Holland, 335.
Wilkens (Ouders en voorouders van Johannes), 391.
Willebrordskerk (Chronogram voor de) te 's Gravenhage, 38.
Willem I (Ban tegen), 309. — Bezoek te Brielle, 392. — Echtscheiding van A. van Saxen, 54, 176. — Gevaarlijke terugkeer uit Frankrijk, 309. — (Het geuzennapje van), 171. —(Huwelijk van) en C. van Bourbon, 128, 318, 387. — (Portret van), 47, 48. — (Verzamel. van brieven v.), 108.
Willem III (Leven van), 310.
Willem Hendrik III (Leven en bedrijf van), 312.
Willemsz. (Maurits), 266.
Wilsum (Hendrik van), 82. — (Wapen) van, 54.

Witt (C. de), 295. — (Geslacht de), 223.—(Eerepenning van de), 42, 190. — (Graven de), 240.—(Huis van Witte de), 360. — (Moord der gebroeders de), 75, 219, 220. — (Voorste vinger der regterhand van wijlen Johan de), 306,
Wopen, wopen, 62, 221.
Wochey, 135.
Woldringh (Harm Hesse), 192, 355.
Woorden op het platte land in Noord-Holland nog gebruikelijk, 196, 197, 361.
Woude (Werken van Cornelis van der), 136, 323. — (Mr. Sicco van der), 388.
Wybo (Joris), Georgius Sylvanus, 127, 317.
Wijk (Het geslacht van Wijck of van), 316, 373. — (Hendrik van), 42.
Wijn (Gemyrrhede), 368.
Wijtsma (Oene van), Grietman van Dantumadeel, 235.
Wuytiers (A. Bloemaert en J. B.), 201, 357.

Z.

Zaffius (Jacob), 91, 148.
Zanten (Laurens van), 27, 142.
Zee met een vogel, 328.
Zeegevecht tusschen de Spaansche en Hollandsche O. I. vloten in 1612, 268.
Zeemagt (Verval der Nederl.), 272.
Zeet, 270.
Zeeuwsche munt, 222. — Duit. Zie: Duit.
Zegel—van een' onbekende in 1773, 327. — (Kerkelijke), 334.
Zevecotius (Jacobus), 240.
Zeyst (Oude ridderhofstad), 191, 352. — (Ambachtsheeren te), 191, 352.
Zingen met de ster aan boord, 301.
Zinnebeeld (Een Israëlietisch), 222.
Zinnebeeldige plaat van 1584, 32.
Zonderling gebruik omtrent lijken van vermoorden, 236.
Zoutelande (Mad. de), 327.
Zutphania turrita, 6.
Zuurkool, 6, 134.
Zwanenzang, 367.
Zwijger (Willem de), 151, 245.

Zie: Grafschrift, Munten, Penning, Portret, Rederijkers, Spreekwoorden, Tromp, Wapens enz. voor zaken onder de eigene letter niet te vinden.

MEDEWERKERS.

A.

A., Dukdalven, 47, 142. — Scheldnamen, 121. — Van volle Sibbe, 122.
—A., Episode uit den oorlog, 366. — C. Meijer, 382.
A. (A. &), R. de Hooghe, 155.
A. (I. G. I.), Zegel van Leycester, 134.
A—i., Familiewapens, 381.
A (J. C.), Bilderdijk, 135, 159.
Aa (A. J. v. d.), J. Brouwer, — Cathelin, — Gecom. ten Beleyde, 9. — W. F. del Campo, 26. — L. v Zanten, 27. — Almanak, 35. — Portret van Willem I, 47. — G. Ogier. — S. Ampzing, 51. — van Veens, 59. — Held van Chattam, 61. — S. Kros, 62. — Acht is meer enz., 88. — T. v. Hamburg: — La Croix, — A. Janzen, 94. — Rotman, 116, 118. — C. v. Eik, 119. — Pater Abraham, 120. — v. d. Cloese, 316. — Huwelijk van P. Willem I, 318. — Troost, 388. Zwarte tournoisen, 391.
Agricola, Grove den, 106. — De Larix: — Daghuren: — Plataanboom, 127.
Alida, Woorden te Krommenie, 232.
Arend (Dr. J. P.), A. A. Gravin van Nassau, 6.

B.

B., Reuzenhoek, 11. — Spot- en scheldnamen, 109. — Knipperdolling, 148. — S. Lorenzo, 174. — Paus Adriaan, 295. — Geslachtlijst te Water: — Landjuweel, 308. — St. Savornin, 316. — Hollandsche boeken vertaald, 360.
B. (C. A.), Mijnheeren 't is niet als voorh., 61. — Metje begraven, 95.
B. (C. G.), Koe-rei, 24. — Suatie. — Open water, 25. — Spelling, 50. — J. Valkenaer, 52. — Begrafenispenning, 71. — Huwelijkspenn., 72. — Acht en twintig, 190. — Tromp, 212. — Opregte Vries, 215. — Arkel, 242. — J. Valckenaer, 243. — Metje, 251. — Penning, 252. — Zeeuwsche duit, 324. Notarissen, 346. — J. Meijer, 388.
B. (C P.), Overzigt van belastingen, 95.
B. (C. W.), Spot- en scheldnamen, 206. — Swartenhengst, 214. — Politiek raadsel, 254. — Twee uilen, 267. — Aloë, 349. — Symboliek, 370. — Bacchus, 372. — Napoleon, 373. — Z. Gerbrands, 376. — Gasverlichting in Nederl. 388.
B. (D.), Hollands rijkdom, 85. — W. Krul, 140.
B. (D.) — A. Spotten met beffen, 56. Held van Chattam, 60. — Bedevaarten naar Heukelom, 76. — Trommius, 151. — Adversaria, 212. — E. van Reijd, 371.
B. (E.), Kerkelijke zegels, 334. — Nederd. gedichten overgezet, 337. Vollenhove's kruistriomf, 367. — Changuion: — Claude, 391.
B. (E. C. v.), C. v. Baerle, 139. — van der Stel, 158.
B. (J. J.), Standaard-el, 210.
B—s., Arminius, 86. — Hebreeuwsche vertellingen, 186. — Kapit. Rock, 208. — Spot- en scheldnamen, 311.
B. (v.), Geletterde tanden, 148.
Baan (J. v. d.), J. Ermerins, 42. — Beelden te Middelburg, 76. — Geraamten van visschen. — E. M. Engelberts, 313. — J. Tjeenk, 377.
B. (N.), Cornelis te Rome, 214. — v. d. Merkt, 352. — W. v. Swanenburg, 359.
Boeles (W. B. S.), Pictorum aliquot enz., 42.
Bontwerker (Een), Zwijgen als een mof, 122.
Boonacker (V. F. J.), Nassau-Zuylestein, 152. — Wagenaars Vad. Hist., 232, 244.
Bouman (J.), Schinderhannes, 138. Woorden op het platte land, 196, 361. — Bilderdijk, 371. — Lamoraal, 388.
Br. (v.), Dronkemansgebed, 315.
Brakel (J.), Anonyme werk., 62. — Nederl. Stoomschip, 86. — Taalk. vraag, 107. — W. Krul, 139.
Brouwer (H.), Koe-rei, 142.
Bruinvis (C. W.), Bonapartes, 54. — Z. Gerbrants, 63. — Rotman, 115. — Dronkemansgebed, 122. Werken v. C. v. d. Woude, 136. — R. Ouwens, 156. — Het is alles in de pee, 157. — Reis v. N. de Graef, 159. — Glas: — P. J.

Schagen, 170. — Brandts Hist., 184 — Lucas v. Leyden, 186. — Er zal geen enz., 189. — Eerepenning v. d. Witt, 190. — St. Joosten, 191. — Een bode, 194. — J. Cabeljau, 196. — Cochenille, 213. — Huwelijken, 231. — Kronijk v. Schoorl, 324. — W. Eggert 343. — Bouw eener Luth. Kerk, 356.
Brunner (H.), W. Krul, 140.
Buddingh (D.), Nederl. geloofsbelijdenis, 106.

C.

C, Schiedamsche Courant, 128. — Wochey, 135. — G. J. Beth, 138. — Willem de Zwijger, 151. — Munt v. Egbert, 152. — Te Water, 159. — A. v. Beek, 173. — v. d. Perre en le Sage, 250. — Maten en gewigten, 336. — Medaille, 351.
C./T. Onder- en Opperkoopman, 31.
C. & A., Adel en Patriciaat, 46. — Gedichten v. J. Westerbaen, 90. — Ponto, 120. — P. le Jolle, 139. — Notarissen, 159. — S. Mulerus, 160. — Opschrift in het Gein, 170. Geslacht v. d. Merckt, 191. — Buquoy, 205. — Erfbaanderheeren, 211. — J. d. Moor, 238. — A. Titsingh, 283. — A. v. Diemen, 296. — Amerongen, 313. — Jonas, 317. — Weesje: — Tromp, 327. — Helm enz. v. J. v. Heemskerck, 348. — Vice-Admiraal Thijsen: — A. v. Manmaker, 351. — Wapen van Sypestein, 354. — J. B. Wuijtiers, 357. — Potters reizen, 375.
C. (A.), B. en P. en H. v. d. Aa, 177.
C. (M. J.), Maandelijk blaadjes, 249.
C. (v.), Spectateur Republicain, 172.
Chaloeda, Examen Religionis, 316.
Constanter, Rederijkerkamers, 65. Dat mogt enz: — Oud-jaarlijksch gebruik: — Gebraden haan: — Germaansche zangen: — David, 84. — Rederijkers: — Geldelooze pad: — Taalk. vragen, 85. — Tombola, 87. — J. Cats: — Oud gedicht, 88. — Assenberg, 94. — Spinsbek, 98. — J. Bunjan, 102. — Mr. Noordkerk, 113. — Joden: — Botschieten: — Weglating der letter S.: — W. Utenhove: — Zegswijzen, 114. — Koekoek: — S. v. d. Klok, 115. — Spreekwijze, 120. Forseel, 121. — Overzicht, 148. — Sweers, 153. — Lijksteenen, 168. Del beneficio di Christo, 169. — Groningsche woorden, 180. — Hij weet wel enz., 208. — G. Waarmond, 210. — Wopen, 212. — Wapens op Tafellinnen, 214. — Lepra, 251. — Geloofsbelijdenis, 252. — Taalk. vraag, 253. — Plettenburg, 268. — Kiezel, 291. — Ulaeus: — J. W. Uberfeld, 342. van Speijk: — Ter Haar: — J. Falckenberg, 343. — Monferland, 347. — Lichtenvoorde: — P. J. Schagen, 348. — St. Joosten: — Zeijst, 352. — Draak steeken, 354.
Culterius (P. C.), Cholera, 48.

D.

Δ., Graven de Witt, 240. — W. T. del Campo, 242.
—d., La Croix, 382.
D. (A. A.), Bij kris en bij kras, 20.
D. (B. T.), Graanhandel, 31.
D. (B. t.), Houtzaagsel voor voedsel, 80.
D. (E. C.) v. W., Boerekout: — Koeverden: — Geest van Staf: — P. v. Staveren, 238. — Geschiedenis, 255. — M. Lilienthal, 256. — Lavater, 308. — Beeldwit, 310. — Pseudo-Lofredenen, 314. — Thronus Cupidinis, 315. — v. Beek Calkoen, 327. — Mistelbloem: — Twentsche Landeweren, 337. — G. Ogier, 339.
D. (J.)/L. Gazetier de Hollande, 10. — Jonkvrouwe K. v. Orleans: — Houders v. tafels enz., 17. — Dei Gratia, 18. — J. B. Howard, 28. — Bijnamen: — Spreeuw, 34. — Waarmond, 44. — Belluno: — Tromp, 62. — Trijn van Hamburg, 94. — A. Frisius, 109. — A. M. Schurman, 128. — Grootebroek, 156. — A. Casonius, 174. — Schildersportretten, 202. — Landverhuizers, 285. — Schaatsenrijders: — Maria Louisa, 334. — Whigs: — Leeuwardsche penning, 335. — F. Heerman, 338. — Overijsselsche penning: — Kamper penning, 356. — Geneeskunde, 372. — S. v. d. Woude, 388.
D. (J. C.), Bij kris en bij kras, 20. — Pseudo-Lofredenen, 22. — Laelia Crispis, 139. — Etsen van J. Heenck, 238.
D. (L. C. D. v.), van Dijck, 199.
D. (R.), Ouders v. I. Valckenaer, 144.
D. (v.) v. B., L. T. Pielat, 156. — Kralingen, 346. — Wapenbord van v. d. Merwede, 356. — Familiewapens, 379. —
D. (V.) N., Fransche volkslied, 4. — Wapenbord, 16. — Balije van Utrecht, 17. — Piet Hein, 20. — Saint-Simon: — D. Scholl: — J. Goutero, 21. — Heer van Vrijhouven, 22. — In 't ootjen: — Leenregt, 23. — v. Vleuten: — J. W. Evans: — Spielberg, 25. — Portret, 29. — P. Schenk, 47. — Willem I: — v. d. Borcht: — Arkel, 48. — Wapentuyr, 49. — J. v. Gistele, 50. — J. Snel, 53. — J. B. Howard, 82. — H. v. Wilsum: — Hartigveldt, 83. — Piet Hein, 112. — Gelegenheidsvers, 114. — Stellingwerff: — A. Blok, 115. — Blaauwboekske, 134. — B. Paludanus: — L. v. Zanten, 142. — Huis Spangen, 145. — Held van Chattam: — P. Suaven, 149. — D. de Beaulieu, 150. — Eere, wien enz., 163. — Neuhoff, 177. — Adel, 187. — H. Isaac, 205. — Paets: — A. Arondeau, 206. — Arkel: — P. Sluiter: — A. Magyrus, 208. — Grobius, 218. — Kalendernamen, 230. — Schoonschrijvers: — E. M. Engelberts, 241. — Mierop: — v. d. Aa, 245. — R. de Hooghe: — Zinnebeeldige plaat: — E. van Reidt, 246. — T. van Halewijn, 247. — J. Gole, 248. — R. Ouwens, 282. — v. d. Stel, 283. — v. Swieten: — C. Casparius, 284. — W. v. d. Hove: — J. Stampioen, 285. — Mathias: — D. v. Dam, 289. — J. C. Ludeman, 300. — J. Stradanus, 315. — Streso, 329. — P. de Thaun: — Luxemburg, 375. — Anonyme werken: — Z. Gerbrands: — C. de Longueval, 376. — J. van Lier, 377. — Uylenspiegel, 381. — Belastingen, 382. — J Nelenius, 386. — Golowkin, 387.
Dolfje, Zwanenzang, 367. — Voornamen: — Penningen: — Rattenkoning: — Gemyrrhede wijn, 368. — Een rare Griek, 391.
D. R. (W. N.), Charles V., 78. — Leydsche Courant, 79, 390.
Ds., F. v. Pradelis, 123.

E.

E. (..R.), Tolvrijheid, 9. — L. van Leyden, 31. — Zinneb. plaat, 32. — C. Huijgens, 37. — Verboom, 49. — C. Meijer, 77. — Peperhof, 78. — Ruikhaver, 95. — Wederdoopers, 98. — G. Marggrave de Liebstad, 126. — Predikant Hendrik: — M. Andriesz., 159. — F. Balthasar: — N. Dedel, 236. — v. d. Kemp, 269. — Kerkezakje, 271. — Pantoffeldief: — Leyden, 333. — M. Lorichs, 369. — M. Paauw, 392.
Eilers Koch (J. R.), Rommelpot, 336.
..Elsevier, J. Rothe, 5. — J. C. Paedts, 38. — Lazarusbrief, 40. — S. Ampsing, 51. — I. Valckenaer, 52. — Watermerk, 57. — Muyskens, 70. — P. Schenk, 81. — J. van Antwerpen, 97. — C. Mondragon, 100. — M. de Ruyter, 157. — Piemontezen, 162. — Rederijkers: — Moreri, 164. — K. v. Aerssen, 167. — R. de Hooghe, 175. — J. v. Brouchoven, 182. — G. A. 't Hoen, 187. — Preeken, 193. — D. Nuyts, 207. — Graes: — Hebreeuwsche dichters, 241. — I. Valckenaer, 243. — Zeemagt, 272. — C. Symonsz, 287. — F. Sloep, 288. — T. Armstrong, 325. — Vroedvrouw, 331. — P. van Leyden: — Brandstapel, 363. — Factie-teekens, 372. — Swieten, 374.
Emde (van), C. de Longueval, 213.
Erika, Verjongingsbron, 126.
d'Ermyn, v. d. Linden, 306. — Ze-

gel van een onbekende, 327. — Consolato del mare, 388.
Everts, K. Verlove, 236. — Paulatinus: — Onbekende portretten, 237. — Kwakzalverij, 331.

F.

F. (D.), J. v. Broeckhoven, 9. — E. Doedes, 23. — Kapt. Rock, 31. — G. A. 't Hoen: — W. v. d. Hove, 32. — Vreemd springen enz.: — H. Goltzius, 43. — C. Longueval, 63. — J. Gole, 75. — Delft, 76. — Armluchter, 92. — W. van Berchem, 101. — Beeldsnijder: — Dooden boom, 107. — E. Vlieghen, 132. — J. C. Meppel: — J. Baron v. Arnhem, 135. — A. Stellingwerff, 136. — J. Duym, 138. — Heinsius, 148. — T. Neuhoff, 152. — J. Stradanus, 188. — Bijencorf, 222. — J. Kellenberch: — T. Bleuet, 223. — M. Hsz. Tromp, 235. — Schoonschrijvers, 241. — Penningen, 308. — D. Nuyts, 314. — Mercurius, 332. — J. P. Koen: — Chronijken, 334.
F. (d. D. v. d.), Huwelijken enz. van W. Bentinck, 249.
φ^2—φ., Graan, 24. — Tromp, 25. — Versterkingsmiddel, 35. — Smallegange, 43 — Duiveland, 48. — Guiche, 63. — Hondsdolheid: — Executie, 74. — B. Paludanus, 82. — J. D. Ludeman: — Luchtreizigers, 102. — Bleekers, 103. — Walcheren: — „Godsdienst" enz., 107. — De Ruyter, 127. — Schaking, 134. — T. Armstrong: — Afscheid, 137. — Weeskamers: — Tiedeman: — Gasverlichting, 171. — S. v. d. Putte, 175. — Don Carlos, 176. — Graanhandel, 186. — J. Ermerins, 189. — G. K. van Hogendorp: — Spaarndam, 198. — v. Borssele: — Koloniën, 200. — W. Beukelsz., 204. — Azuur, 218. — Zinnebeeld, 222. — Inktbereiding, 232. — Sanglier des Ardennes, 250. — Daghuren, 294. — J. J. Mauritius, 302. — Lord Chancellor, 318. — Rengerskerke, 345. — Koetsen: — Bongaart: — van Otting: — v. Oort, 369. — Draveman: — Braconnier, 372. — Geraamten van visschen, 373.
F. (H. O.), van volle Sibbe, 121. — W. v. d. Hove, 187. — Wapen der stad Delfzijl, 216.
F. (W. J.), Gobius, 107. — Rederijkerskamers, 387.
F. (½ X.), W. F. del Campo, 278.
Fokke (A. H. G.), Penning op J. Meier, 199.
Fomalhaut, Zegwijzen, 176.
Fredric, Onbekende wapens, 190. — Geslacht d. Guiche, 213.
Fret (P.), Verbergen, 109. — J. W. v. Sonsbeeck, 189.
Fridelomdein, Tabak: — Haan op den toren, 192. — Leven van J. Bax: — Ouders van J. Wilkens: — A. Chronton: — Nieuw-Castilik, 391.

G.

G., Grafsteenen, 40.
G. (J. t.), Wapens van Belgische steden: — Van Delfzijl, 74. — van M. v. Egmond, 255.
G. (J. W.), Systasis van Creta, 25. Nos poma natamus, 32. — God save the King, 239.
Gaston, v. Echten v. Holthe, 221.
Goverts (1 der 1000 afst. v.), Bodegem, 267.
Gr. (v.), M. Heldt, 204. — Moord der gebr. de Witt, 219. — Alva, 230. — Verzameling van brieven, 291. — Pacheco, 373. — Gedichten v. J. Westerbaen, 374.
Groen (J. A.) Ajz., Het is alles enz. 157.

H.

H., Wapens, 63. — Prentwerk, 203. — H. K. Mr. Smit., 307. — v. d. Merckt, 352.
H. (A. V. v.), Où peut-on enz., 152. — Onder- en opperkoopman, 186. — Monnaie obsidionale, 249.
H. (C. A.), Vreemd Dobbelspel, 210.
H. (D.), Amper. — Lichte laaije vlam, 80.
H. (D. H.), Van volle Sibbe, 122. — Groningsche woorden, 180.
H. (Ds. G.), Schaatsrijders, 141.
H. (F. W. A.), Penning, 106. — Gekortwiekte Faam, 212.
H—g, G. A. 't Hoen, 187. — Grafzerk v. J. v. Loo, 305. — J. de Jager: — Leerdam gewaarschuwd: — Vinger van J. de Witt, 306. — Hoesten: — Schoolmeester, 307. — Papieren van Christiaan II, 319. — A. Vinius, 325. — R. Pz. Twisck, 349. — Nieuwsbladen, 363.
H. (J. v.), J. S. de Rijk, 110, — Cochenille, 376.
H. (P. I.), Wapenschild: — H. A. Ulps: — D. v. Dam: — Sanglier des Ardennes, 95. — Vaderl. Chronijk: — Leven v. Tromp: — Wapen van den Briel, 96.
H. (W. A.), Schinderhannes, 326. — H. H. Woldringh, 355.
Halecius, Bijencorf, 381.
Hamelberg (W. A.), Eerwaarde, 30. — Hij zit op enz., 51. — Riemsdijk, 59. — 't Welk doende, 87.
Harrebomée (P. J.), Het is er Remeeus, enz., 19. — Modde v. Gompen: — M. Willemsz., 266. — Katsloch: — Meletides, 295.
Hemmen (v. Lijnden v.), Penning v. 1536, 171.
Hendrik (Frederik), Penning met H. K., 268.
Henry, Liedjes op v. Speijk, 159.
Heijst (D. F. v), Gedenkpenningen, 172. — P. de Thaun, 211. — Opera's in de Hollandsche taal, 251. — G. Flink: — Parapluies, 254.
Hmbg, (W. A.), Als de sneeuw enz., 16.
Honig, Admiraal Assenberg, 94.

I.

I. (J. L. A.), Swieten, 10. — Saint Simon, 21. — Vianen: — Spraakleeren, 25. — J. B. Howard, 27. — Courant: — A. Magyrus: — A. Roemers: — Adel, 31. — G. Ameling. 38. — A. M. Visser, 39. — Portret, 47. — G. Ogier, 51. — L. v. Nassau, 62. — Kalendernamen, 70. — Wagenaar, 89. — Rotman, 117, 119. — Staartman, 206. — J. Broeckhuizen: — P. T. L. Thronus, 207. — Anonyme werken, 212. — De Witt, 220. — Heemskercks Bat. Arcad., 234. — Triglands Kerkel. Geschied.: — Rijksdaalder, 235. — St. Anthonie's varkens: — J. C. Long: — P. Hein, 241. — Veelwijverij, 242. — Loterij, 244. — Backer v. Pharao: — W. de Zwijger, 245. — Hyacinthen, 251. — Roseus: — A. M. Cerisier, 254. — Brandts Hist., 284. — Kanon: — Opschrift: — C. v. Reyd, 308. — Lettres sur l'état: — Willem I: Terugkeer van, 309. — Leven v. Willem III, 310. — Familie-verbindtenissen: — Willem Hendrik III: — J. Luiken, 312. — Trommelroep, 314. — Watermerk, 315. — H. de Groot: — N. Calf, 317. — Boitet, 318. — C. v. d. Woude, 323. — P. Timareten: — Granvelle: — J. Uytenbogaert: — Brandts regtspleging: — Zonteland: — B. Calkoen: — Vondels Poëzy: — Vondel, 327. — Diever: — Palamedes, 328. — Spiegels, 330. — N. d. Graef, 342.
I. (J. L. H.), Tafels van Leen., 17.
Ichneutes, Zuurkool, 6. — Paaschlied, 28. — G. B. Stein, 30. — Opschrift, 31. — Balsemen, 33. — Melkmeisje, 37. — Gulliver: — Willebrordskerk, 38. — J. Scharp: — Hartigveldt, 57. — Kettingbuurt, 193. — Keervers, 194.
Indagator, Stalen pennen, 267.
Israëls (A. H.), Lepra in Nederland, 106.

J.

J., Nelenus, 108.
J. (C.), Kamperpenning: — Overijsselsche penning, 200.
J. (L.), Voorstelling, 78. — Drukletters, 79. — Chique: — Nederl. letterkunde: — Vrijhouven, 80. — Huis Spangen, 83. — Karos van Staat: — A. R. Cronenberg, 93. — J. Kandio, 126. — Beschermende regten, 303. — Eerste Luchtreizigers, 304. — »Leipzig", 312. — Hooglied, 313. — Vrede te Munster, 325.
J. (S.), Drukletters, 21. — Heroides, 31. — Maandelijks. blaadjes, 78. — Kinderspelen, 96. — Tiribus, 152. — J. C. Ludeman,

300. — v. Sorgen: — Kerk te Parijs, 308. — J. Volkertsz, 335.
J. (F. C.), Swieten, 10.
Jacobus, W. F. del Campo, 27 — Nassau-Zuylestein, 152. — Gazetier, 185. — Erfbaanderheeren, 212.
Jacobi (Schultz), Zutphania, 6. — Luthersche kerk, 199.
Jebb, (John), Eerepenning van de Witt, 42.
Janssen, (L. J. F.), Oude drinkkannen, 1.
Johannes, Akademische graad, 42. — Cochenille: — Argus: — Gekortwiekte Faam, 62. — J. Ambert, 127. — Constables: — Eed der Burgerij, 173.

K.

K., Munten, 2. — Portret, 41. — Gravure, 93.—J. C. Paedts, 229. — Timmermansgilde, 371.
—K., Moeder de Gans, 106.
K. (A. P. H.), A. v. Beek, 350.
K. (C.), Heerega, 371.
K. (C.) te *L.*, B. Paludanus, 82.
K. (G.) Hz., Kiezel, 108.
K. (J. C.), v. d. Stel, 9. — Duur vers, 11. — J. Stampioen: — J. Stradanus: — J. Spilberg: — J. W. van Sonsbeeck, 32. — J. Tjeenk: — J. v. Lier: — Schoemakers: — J. Swartenhengst, 63. — J. Gribius: — Onbekende, 74. — A. W. D. v. Hugenpoth, 87.— P. v. Veen, 108. — Arbele, 127.— D. en W. Tomberg, 137.— J. Ulaeus: — J. W. Uberfeld, 138. — Vondel, 152. — Aloë, 159. — Musschenhemel: — Monferland: — Elink, 160. — P. Langedult, 172. — R. P. van Twisck, 173. — J. v. Broeckhoven, 184. — W. v. d. Hove, 188.— Paternoster, 189. — Stratocharacter, 201. — Uylenspiegel, 222. —J. P. Douw: — Lijken: — P. F. Vegelin, 236. — Godsdienst, 253. — Maan, 292. — Vilains, 304. — Gauma: — Deugd en kunde: — Verbeek, 309. — G. v. Ryckhuisen, 327. — Van Speijk, 343. — J. H. Verheijk:— Hermannus, 369.
K. (H.), v. d. Laer, 239.
K. (K.), Wapens, 210.
K. (M. A. v. d.), J. en H. de Labbij, 333. — Wapen v. Snoeck, 355.— Familiewapens, 377
Knowles (James), Behangselpapier, 333.
Kramm (C.), Leycester, 3. — Blaauwboekske, 4. — Tetje Roen, 111. — Rotman, 117. — In 't ootjen, 141. — J. B. Howard, 143. — J. Zaffius, 148. — J. v. Oostenrijk, 150. — J. Stampioen: — J. Stradanus, 188. — H. Goltzius, 208. — C. Vanvitelli, 272. — Schoemakers: — D. W. Crabeth, 288. — D. W. Tomberg, 324. — G. Terburg, 325. — Johan v. Nassau: — Richelieu: — Hyacinthen, 382.
K. v. S., P. Hein, 79. — E. Doedes, 81.

L.

L., v. Bielefeld, 254. — Spot- en scheldnamen, 312. — Kalfakter, 391.
△L, Kadaster, 270.
L. (A. M.), J. Zevecotius, 240. — Huis Spangen, 244. — V. d. Clooster, 254. — Vollenhove: — v. Coevorden: — Kalfbroeders, 255.— Mepsche, 256. — Q. de Blaauw, 308.— Snethlage: — Heidendom: — Italiaansche prozawerken, 310. —Hardenbergh, 311.— Honderddukatonssloot, 327. — J. Nanning, 359.
L. (C.), Boek Anonymi: — Kantwerken, 12. — Vrijmetselarij, 98. — Guano, 99.
L. (C. P.), Twee Wachtendorpen, 254.
L—n, Jufvr. Post, 309.
L. Wz. (P.), Gedicht van Antonides, 164. — P. T. L. Thronus enz., 278. — Verbergen, 293. — Familie-verbindtenissen, 338.
L. (S. P.), Blaauwe steenen, 298.— Bruiloften, 303. — Vrouwenschaak: — Kraamvrouwen feesten, 304.
L. te N., Monnaie obsidionale, 94.
L. te V., Geboortedag, 41. — Gladdekker, 54. — Vlissingen, 60.
—L. (W. E.), Paternoster, 87. — Acht is meer enz., 88.
Laboranter, Rijnland, 63. — Cornelis te Rome, 64. — S. v. d. Putte, 113. — A. Vinius: — Kanonnen vergeven, 137. — Adm. Assenberg, 176. — J. Sweerts, 223. — Heilige Land, 227. — Schilderij, 238. — Dukdalven, 242. — Zeegevecht, 268.— Grafsteenen, 336.— Schilderij, 338.— V. d. Stel, 340. — Te water, 346.
Lage, Loterij, 54. — Clusius, 78.— Voltaire, 96. — Hyacinthen, 106. — Pritzel, 204.
Lamed, Taalk. Vragen, 85. — Spot- en scheldnamen, 110. — Neghen besten, 155. — Nos poma, 187. — Boek Anonymi, 246.
Leendertz Wz. (P.), Dienst, 12. — Kiezel, 292. — Taalk. vraag, 383.
Legendo et Scribendo, Heb. dichsers, 18, 79. — W. F. del Campo, 27. — P. Janssen, 50. — G Ogier, 51. — Held v. Chattam, 146. — L. T. Pielat, 157. — 't Hoen: — C. Casparius, 187. — J. Stampioen, 188. — F. Valentijn, 193. — Konstantinopel: — Predikant, 194. — Argus, 213. — Grafborden, 219. — I. le Long, 240. — Drogenapstoren, 270. — P. Hein, 313. — J. Wybo, 317. — Tabak, 353. — A. Bloemaert, 357.
Lezer (Een bestendige), W. F. del Campo, 26.
Liese (A.), Apeldoorn, 168.
Ling (E. G.), Lezen in de duisternis, 22. — Pseudo-lofredenen, 45. — Adversaria, 62. — Schoenlapper, 126.
— Il., Drukletters, 140.
Lodewijk, Sypestein: — Domheeren: — Snoek: — Meester: — Knaap: — Falyarde, 192.
Lorencius, Heb. dichters, 44. — Drusius, 107. — J Wybo, 127. — Brandts Hist., 184.

M.

M., Nederl. Stoomschip, 86. — Tiende penning, 235.
M. (B. J. A.), Wopen, 62. — Wapens, 215.
M. (C. L.), Wapen v. op Hoff, 136.
M... (D.) Ik wil om enz., 23. — Hij weet wel enz.: — Er zal geen enz., 32.
M. (F.), Shakspeare in Holland, 305.
M. (J.), Pseudo-lofredenen, 21. — T. Brown, 31. — Paternoster, 32 — Rat: — Potters reizen, 44. — Bramarbas, 46. — P. Thaun: — Hamlet, 61. — Weekbladen: — Honden: — Munten, 63. — J. Cats, 107. — St. Napoleon, 108. — Oorlogsschepen, 112. — Pater Abraham, 120. — Van volle sibbe, 121. — Het panden enz., 123. — Verkeerde wereld, 127. — Shakspeare in 't Spaansch, 200. — Shakspeare, 205. — Macaronische poëzy, 206. — Kokreete: — Robespierre, 222. — Kinderrijmen, 232. — Lavenham, 255. — Verjongingsbron, 293. — Weekblad, 297. — Macaronische poëzy, 330. — van Speijk, 342.
M. (J. J.) Oz., Acht en twintig, 42. — De Pol, 91. — Hittepetit, 120. — Om 't poen enz., 121. — Staartnommer, 222. — Schoenlapper, 293.
M°., Aerssen, 16. — Craan, 24. — Mahon, 30. — E. Reidt: — Wapens, 43. — Ubbena, 48. — Seraphin, 49. — Luxemburg, 62. — T. Halewijn: — Azuur, 74. — V. v. Spaen: — W. Bentinck, 95. — V. Buat, 137. — Wapentuyr, 144. — J. v. Oostenrijk, 151. — Rengerskerke: — Kralingen, 159. — Riemsdijk, 176. — Stichtsche wapens: — Anonyme werken, 199. — Lamoraal: — Dorpe, 201. — v. Gersdorp: — Unia, 203. — Schaffelaar: — Rouck: — F. v. Duyck, 222. — Macasser: — Horstwijk, 223. — Wapens, 228. — J. v. Diemen, 242. — Eychelberch: — Vleuten: — Vlugt: — C. A. Ver Heul: — L. Valckenaer: — Jhr. J. C. W. Fabricius, 255. — L. de Jeude: — Prinses v. Nas-

sau-Sarbruck, 268. — Cohorn, 271. — Leenregt, 274. — V.d.Aa, 280. — Neuhoff, 281. — Moyland, 283. — Houtsche Garten, 295. — Ripperda, 296. — Kerkwijk, 312. E. Reidt: — v. Wijck, 316. — J. v. Heemskerk: — Almonde, 317. — Sweers, 318. — Dordrecht, 327. — V. d Aa: — T. de Neuhoff: — Moyland, 339. — Wapens, 340. — Luxemburg, 375. — Guiche, 376. — Wapens: — Azuur, 377. — Familiewapens, 379. — Sanglier des Ardennes, 382.
M. (R) te *H.*, Synonymen, 307.
M. (v.), Meugebet, 238. — Posityfken, 392.
Mac, Schijndood, 126.
Mac Lewis (A.), Schirwit, 254.
Macaré (Rethaan), v. Alsem, 307 — Eggert, 343. — B. Moucheron, 344.
Marinomaan, E. Doedes, 23.
Mars, V. d. Ende, 201. — Sinopel, 223. — A. Stellingwerf, 323.
Martini (H. B.), Vreemd Dobbelspel, 44.
Meer (v. d.), Wapenbord: — Grafschrift, 237.
Meeth (C.), Keijert, 44. — Tinbereiding, 49. — De Rat, 209. — Cochenille, 212.
Meijer (C. H.), W. Krul, 21.
Montanus, Budget, 5. — Doopnamen, 86.
Montoros, Aterling: — Den draak steken, 192.
Motte (C. van E. van der Bilt la), Walrad v. Hasselt, 307.
Mousikophilos, Muzijkinstrument: — Psalmwijzen, 306.
Müller (F.), L. v. Schwendi, 234.

N.

N. (F.), Wapens, 36.
N. (I. A.), Vierschaar, 89. — Karel v. Gelder, 123. — Zwarte tournoisen, 390.
N. (L.), Joodsche taal, 18.
N. (P.), Loterij, 54. — Karel v. Gelder, 57. — Voorst, 87. — Alfabet, 138. — Dragen van een hond: — Ittersum: — Eedzweren: — Duivelshuis, 359.
N. (P. C.), Geslachten te Harderwijk, 234.
N. (S. v. D.), Graftombe v. Arkel, 9. — Backer van Pharao, 93.
N. (V.), Ink, eng, 142. — Steenen kanonnen, 221.
Nalezer (De), Tiribus, 245. — C. Troost, 390.
Nieuwenhuyzen (J.J.), Munt, 22. — Raadsel, 108. — Trommelroep, 119. — Zuurkool, 134. — Schoorl, 137. — Eere, wien enz., 163. — J. v. Heemskerck: — Geuzennapje, 171. — Damast lijnwaad: — Gezang, 198. — Rederijkerkamers, 200.

O.

O. (G. L.), Eerepenning van de Witt, 42.
O. (H. M. C. v.), Aarden kruiken, 1. — Smallegange, 191. — J. Tjeenk, 213.
O. (v.), Rengerskerke, 345. — Mijt, 353. — Weduwnaar, 392.
Oosterzee (H. M. C. v.), R. Crusoe, 369.
Overman (C. M.), Algebraïsche formule, 3.

P.

P. (E. A.), J. v. Baersdorp, 17. — Keuvelen, 22. — Guillotine, 41. — J. v. Brouchoven, 183
P. (J. G.), v. Swieten, 185.
P. (P.), P. v. Veen, 291.
P. (R.), G. C. Porcellus, 268. — Aterling, 353.
Percontator, J. Westerbaen, 90. — Opschrift, 392.
Petri (O.), Knicker, 170.
Philogrammatos, Held van Chattem, 60. — Bijenkorf, 76, 77. — Uylenspiegel, 77. — A. Corran, 233. — J. C. Diericxsens, 234.
Philo-Indicus, Gladdekker, 145. — Thijsen: — Medaille, 173. — N. Holdfast, 269. — Wapen, 296.
Primo, Meisje deelend enz., 202.
Prins, Domkerk te Munster, 200. — Haarlemmermeer, 233. — S. J. Verwey, 302. — Vloeken, 303. — Amputatie van een been, 329. — Scherpregter: — J.v.Oosterdijck, 330. — Viglius, 333.

Q.

Q. (P.), Eerste straatwegen: — Romeinsche toren, 172.
Q. v. U., Wapenbord, 200. — Spotpenning: — H. Umbgrovius, 370. — v. Wijck, 373 — Familiewapens, 380. — Wapen op een bank: — Archangel, 392.
Quarles v. Ufford (P. N.), C. v. Diepenbroek, 174.
Quaerendo, Aartsh. Matthias, 151. — W. Eggert: — Ter Haar: — J. Falckenberg: — B. Moucheron, 159. — Eere, wien enz., 163. — Wagenaar: — LeidscheCourant: — Zwarte tournoisen: — v. Enghien: Hertog Albrecht, 204. — Rood Klif, 206. — Joden, 208. — Honden: — De Witt: — Loevestein, 223. — M. Dorpius, 327. — Dirk IV: — Stoet: — Zee met een vogel, 328.

R.

R., Daar ligt enz., 87. — Als knijpert enz.: — Het vel over enz., 157. — Opschrift, 347.
R. (C.), Wereldkaarten, 92.
R. (De), W. F. del Campo, 142.
R. (H. C.), C. Coolhaes, 169, 295. — M. Andriesz., 342. — Gesworen Maendag, 360.
R. (H. J.), M. Launoy, 327.
R. (Js. v.), Huis te Spangen, 57.
R. (L. D.), v. Graevenitz, 19. — Rederijkerskamers, 53. — Watermerk, 56. — Deenen te Breda, 269. — Eed te Franeker, 361. — Latijnsche verzen, 363.
R. Mz. (M.), Cholera, 81. — N. Muys, 261, 262. — P. W. Neuman, 359.
r. (n.), Munt, 62.
R. (T. A.), P. Janssen, 144. — E. Bommelius, 174. — J. W. v. d. Mark, 250. — J. Nelenus, 292. — Snethlage, 372.
R. (V.), Zeyst, 191.
R. (W. D.), Mierop, 179, 315. — Wapens, 191, 215, 218. — St. Napoleon: — Heeremaand, 317. — v. Gersdorp, 358.
R. (W. de), Belluno, 212. — Wapentuyr, 315. — Golowkin, 318. — Patard: — Mijt, 353. — v. Enghien, 359.
Rappard (F. A. v.), Schoonschrijvers, 273.
Roest Mz. (M.), Oud Nijmegen, 121.
Rollema (H. v.), P. Janssen, 50. — Portret, 172. — Parcival, 312. — Willem I, 318. — H. Knijff: — P. Goens, 360.
Römer (Dr.), Vierschaar, 90. — J. Zaffius, 91. — J. Gelasius: — Rederijkers, 128. — M. Corver, 185. — T. Brown, 186. — Heukelom, 221. — C. Meijer, 222. — Buys, 268. — Lieve vroukens, 295. — Romeinsche brug, 348. — Meesterknaap, 354. — Haan, 355. — A. Bloemaert, 357.
Roos (G. F.), Naaiwerken: — Reuzenhoek, 185. — Stabat Mater, 205. — Hondsdolheid, 217. — Dienst, 240. — Houtzaagsel, 242. — Doopnamen, 244. — Budget, 329. — Spaansche tiranny, 330.
Rijk (G. E. F.), Flater, 255.

S.

Σ, Balye v. Utrecht, 17. — Geluiden, 20.
S. (A. D.), P. Hein, 44. — J. Stampioen, 340.
S. (C.), Scheepsbouwkundige termen, 154.
S. (D.), Familiewapens, 380.
S. (G. v.), In 't ootjen, 141.
S. (H. J.), Doopnamen, 146. — 't Welk doende, 147.
S. (J.), Leycester, 133.
S. (J. G. D.), Melkmeisje, 229.
S. (M.), Executie, 217. — Huis Spangen, 145. — J. Westerbaen, 147.
S. (S.), Eere wien enz., 39. — Portret, 89.
S. (s.), Geschiedenis: — Goud zoeken, 269. — Zeet, 270. — Pacheco: — Rouwvoer, 273. — Gelegenheidsversje, 278. — Voor spek enz., 288. — Moubach: — Navorscher: — De Wijt, 296.
S. (W. P.), P. P. Rubens, 221. — Kralingen, 345. — Constables, 350.
Sandwijk (G. v.), Duit, 137. — Grootebroek, 155. — Hondsdolheid, 216.
Schneither (C. H.), Schijndood, 293. — Lignum Aloës, 349.

Schreuder (J.), Waterberoering, 29. — P. Post, 63. — Brasserij, 70. — Batavia, 91. — Vrijmetselarij, 99. — Braspenning, 198.
Simon, C. de Bruin, 269. — Togt der Spanjaarden, 277. — Suatiesluizen, 278. — Groningsche woorden, 282.— Voltaire, 287.— Verlichte Bramin : — Bonte honden, 288.
Simpson, Grafschrift, 367.
Sl., Tarok, 132.
St. v. 's Gr., Kralingen, 345.
Steinmetz (F. F. C.), Kring om de maan, 22. — P. Paludanus, 27.— Ink, 48.— Operaas, 106.— Zeven vrije kunsten, 136. — Belastingen, 250. — Stadhuiswoorden, 267. — Gansoyer wapen, 295. — Meisje deelend enz., 358.
Steyaert (J. J.), J. v. Gistele, 50.— P. P. Rubens, 75.— Sualem, 88.
Surinamer(Een), Acajounoten, 172.

T.

T., Willem I, 108. — Almonde: — Ph. v. Almonde: — Jonas: — Golowkin, 127. — Brielle: — T. Vlieger: — H. v. Kast: — Prins Willem I, 128 — Lord Kanselier, 135. — Alva, 223. — Grafschrift: — T. L. Fraxinus: — F. Ridderus, 235. — Nederl. vrijheid, 236. — Gebr. v. Ham, 266.—Tooverformulieren:—Ned. vrijheid, 267. — M. H. Tromp: — Jeugd van C. Tromp: — C. van Nieuwstad: — Witte C. de Witt, 295.—Oudste stad:—Pandschap, 335.— Beeldstormerij: — Rederijkerkamer: — Huis van W. de Witt: —F. Hemony, 360.— Lofdicht: — Treslong: — Heeren v. Leyden: — P.v. Almonde, 370.— Prince-Sale, 371. — Golowkin, 387. — Willem I: — Vers op M. H. Tromp, 392.
T. (Henr. C. C.), Wessel v. Neerkassel, 237.
—t—, v. Echten, 75.
T—n, N. Muys, 204.
T. (P. A.), C. Casparius, 32. — Spaansche tiranny, 164. — Don Carlos, 123. — E. Aemilius, 233. — Hartwech, 234.
T. (P. H.), Ars Poëtica, 57. — Christiaan II, 135.
T. (R. W.), Aerssen, 174. — Oud grafschrift, 201. — Daghuren, 294.
T. (W.), Weêrsgesteldheid, 108. — Kwakzalverij, 129.
Theodobald, Wapens, 358.
Traj-Mos., Mr. Noordkerk, 175, 241. — A. Bloemaert: — Kruidkundig werk, 201. — Arkel, 254. — Bilderdijk, 342.

U.

U. (W. L. C.), Executie, 217.
ὑπερβόρειος, Regels uit Hamconius, 235.

V.

V. Jr. (H.), Vragender Kapel: — Keisteen, 170.
V. (H. L. D.), Plaatsing v. d. Substantivus, 171.
V. (Mr.), Wapens, 136.
V. (W. D.), Gecommitteerden, 158. — Opregte Vries, 214.
Veen Az. (J. v. d.), J. v. Lier, 213 — G. H. v. Peize, 234. — O. v. Wijtsma, 235. — J. Barthold, J. Vollenhove, 254.
Ver-Huell (Q. M. R.), Napoleon: — Zingen met de ster, 301.
Vernée(Mr.L.G.), Een bokaal, 139.
Voetreiziger, Riemsdijk, 145.
Volker, Tronie, 392

W.

W., N. Berghem, 9. — J. Duvius, 29. — A. v. d. Wal, 63. — J. Zaffius, 91. — Cathelin, 158. — Pictorum aliquot, 189. — S. Kros, 211. — P. Post, 214.
W. (D.), Vrije kunsten, 323.
W. (H.), Newtons werken, 309.
W. (H. J.), De Witt, 190. — Penning, 335. — Liedjes op van Speijk, 342.
W. (J. W.), Apenspel, 289.
W. (S. J.), H. H. Woldringh, 192.
W. (S. v.), H. v. Wijck, 42. — Standaard-el, 44. — Vroege geleerdheid, 69. — Girard, 78. — Weigering van een Bisdom, 105. — Hondsdolheid, 217. — v. d Stel, 339. — Pint, 372.
Waarheid (Een vriend van), L. J. Coster, 41.
Wolfs. (J. J.), S. Ampzing, 51. — Om 't poen enz., 121. — Vogelnestje, 142. — Moyland, 157. — Wapenschild, 251. — Leeuwenberg, 305. — Mijt, 352. — Aterling, 353.
Wijnen (K. van), Tijdrekenkundige formule, 177.

X.

X., v. d. Perre en le Sage: — Matthias, 95. — Nederlander, 186. — Meijer, 335. —V. Espenblad, 360.
X. te V., Penningen, 306.
X²., Zusterschap, 235.
X. (—t— en), Familiewapens, 75.
X.X., Papevelt:—Muntmeesters: — Artesische munt, 171.—Patard: — Mijt: — H. v. Waelhem, 191. — Corten, 192.
XXX., Spokerijen, 234.

Y.

Y. (Z.), G. B. Stern, 30.

Z.

Z., J. Bonaventura, 95. — Borchgrave, 334.
Z. (D. W.), Penningen, 93, 266.
Z. (F.), Kruistogt, 334. —J. Moulin, 360.
Z. (Q. X), Woorden op het platte land, 197. — Nettelhorst, 200. — E. v. d. Eze, 203. — Azuur, 218. — Wapens, 228. — Held van Chattam, 244. — Nassau Zuylestein, 246. — Kemnade, 268. — Tenckinck, 295. — J. C. Meppel, 320. — Johan v. Arnhem, 321. — Wapens, 340. — Thijsen, 351. — Zutphensche Wapens, 370. — Mijnheeren 't is enz.: — Wapens, 375. — Familiewapens, 377.
Z. (W. M.), C. de Longueval, 213. — J. Cats, 253. — Kanonnen: — J. Scotus, 324. — Zilveren Lepel: — Ch. Nodier, 371.
Z. (X. Y.), Dampkring, 136.

—5—, Heeremaand, 109. — Spreekwoord, 128.
□., Cokreete, 76. — Turfschip van Breda, 100.
§. §., Grafborden, 74. — D. en W. Crabeth, 75. — J. v. d. Tocht: — J. W. à Marck, 95. — La Belle Gabrielle, 123. — J. S. de Rijk, 174.
†. †. D. v. Bronckhorst, 120.
***. De Rat, 208. —Vierschaar, 244. — De Zwijger, 245. — Spreeuw gevangen, 299. — Schaking, 329.
*** (⁎⁎⁎). Nederlander, 31.
***, Rekening, 36. — Bij kris enz., 45. — Hij zit op enz., 51. — Armluchter, 92. — Tarok, 131. — Wapens, 191. — Pint, 205. — Hondsdolheid, 216.—W.v.Bloys, 300. — Knicker, 348. — Rederijkerkamers, 357.